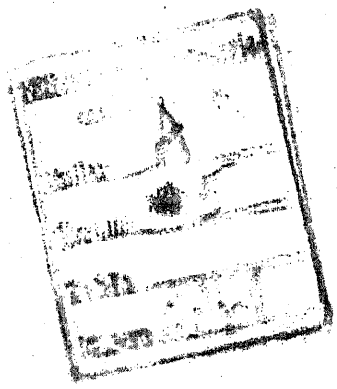
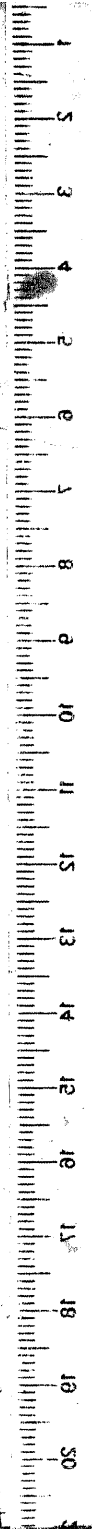

Handwritten scribbles or notes, possibly including the number '25'.

18. a 5.

- 10 -

3
25-230

De Collegio de la Compañia de Jesus de Granada

R. 3632

D. FRANCISCI

TOLETI

SOCIETATIS IESV

COMMENTARIA,

vnà cum Quæstionibus,

IN VNIVERSAM ARISTOTE

LIS LOGICAM.

*Ornatiùs quàm antehac, ac plùs quàm mille in locis emendatiùs excusa, va
rijsq; annotationibus ad rem planè necessarijs insigniter illustrata.*

Adiecto Indice non solùm quæstionum: sed etiam
rerum ac verborum.

COLONIAE AGRIPPINAE,

In officina Birckmannica.

ANNO cl. l. LXXXIII.

Cum gratia & privilegio Caf. Maiestatis.

INDEX QVAESTIONVM

IN VNIVERSAM LOGICAM:

IN QVO POST QVAESTIONES PRIOR

NUMERVS PAGINAM, EARVM NEMPE INI-

tium, posterior Continuationem,

indicat.

Quaestiones de Dialectica in communi.

- 1 **V**trum Dialectica sit necessaria ad oēs alias sciētiās? 3.4.5. et 6.
- 2 An Logica sit scientia? 6.7.8.9. & seq.
- 3 An Logica sit vna scientia? 10.11. & seq.
- 4 Vtrum Logica sit scientia speculatiua, an practica? 12.13.14.
- 5 Quod sit subiectum Logica? 14.15. & seq.
- 6 De diuisione Logicae, eiusq; partibus. 18. & seq.

Quaestiones in libellum Porphyrij, de quinque Vniuersalibus.

- 1 Quid & quotuplex sit vniuersale? 23. & 24.
  - 2 An vniuersalia sint res, an solae sint voces vel conceptus? 24.25.26. et seq.
  - 3 Vtrum vniuersalia sint in rebus distincta ante intellectus operationē? 29.30. & seq.
  - 4 Quomodo respōdendū sit quaestionibus, à Porphyrio factis? 31. & seq.
  - 5 Quid sit prima & secunda intentio? 32.33.
  - 6 Vtrum vniuersale, & aliae secundae intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus? 33.
  - 7 Vtrum vniuersale sit huius libri subiectum? 33.34.35.
  - 8 Vtrum vniuersale sit genus ad illa quinque, genus, speciem, differentia, &c. 35.36.
  - 9 Vtrum sint tantum quinque vniuersalis species (seu) quod in i:2ē recedit, quinque, tantum praedicabilia? 36.37.38.
  - 10 Cur prius de genere quam de specie aut alijs egerit? 39.40.
  - 11 Dubia aliquot scitu digniora in priorem partem Capituli de genere 40.41.42.
  - 12 Quod sit definitum in definitione generis? 42.
  - 13 An definitio generis sit quidditatiua, an sit descriptio? 42. & 43.
- * 2 14 Quid

I N D E X.

- 14 Quid loco generis in definitione generis ponatur. 43.
 15 Rectene sit definitio generis posita? 43.44.45.
 16 Vtrum individuum prædiceretur? 45. & seq.
 17 Quæ & quot sint prædicationum genera? 46.47.
 18 Cur de specie post genus, & non prius de differentia egerit? 49. & seq.
 19 An definitiones speciei, & reliqua de specie à Porphyrio rectè tradita sint? 54.55. & seqq.
 20 Quæstiones seu dubia quædam scitu digniora in Caput de differentia, et præsertim circa eius definitionem, rectè sit tradita? 62.63.64.65.
 21 Dubia quædam scitu digniora in Caput de proprio. 66. & seqq.
 Dubia quædam seu quæstiones scitu digniores in Caput de accidenti & eius definitiones. 67.68.69
- Quæstiones in Categorias Aristotelis.
- 1 Num, quæ ab Aristotele in caput primum dicuntur, rectè sint dicta? 84.85. & seqq.
 2 Quòd ens non sit genus, nec uniuocum, sed analogum ad decem prædicamenta, ex sententia Aristotelis. 96.97.
 3 Cur de substantia prius egerit Aristoteles, et quid per substantiam intelligat? 100.101.102. & seqq.
 4 De diuisione substantiæ: ac primò qualis ea sit diuisio substantiæ, in primam & secundam? 106.107.108.109.
 5 Quod sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ, & an complectatur angelos & Deum? 109.110. & seqq.
 6 An Deus sit in prædicamento? 112.
 7 De diuisione, seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento substantiæ continentur. 113.
 8 De quibusdam alijs, quæ priori parte Capituli substantiæ continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint? 113.114. & seqq.
 9 De quibusdam alijs circa posteriorem partem Capituli substantiæ, scilicet de proprietatibus & communitatibus substantiæ. 116.117.
 10 Cur post substantiam de quantitate prius egerit quàm de qualitate? 119.120. & seqq.
 11 An quantitas sit genus ad continuam & discretam, & qua ratione? 123.124.125.126.127.
 12 Circa reliqua, quæ in Cap. de quantitate continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele? 127.128.129.130.131.
 13 An relatio suscipiat magis & minus? 137.138.
 14 An ad aliquid sit speciale genus entis? 144.145.146. & seqq.
 15 Circa

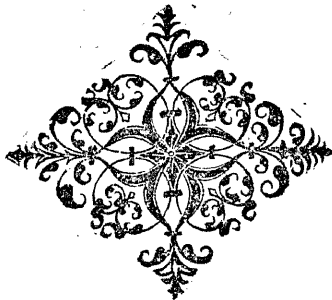
I N D E X.

- 15 Circa reliqua, quæ in textu Capituli ad aliquid ab Aristotele dicuntur, num rectè dicta sint? 149.150.151.
 16 Cur prius de qualitate egerit, quàm de alijs sequentibus? 153.
 17 An qualitas sit genus? & de eius speciebus ac specierum qualitate diuisione. 161.162. & seq.
 18 Quid sit actio? 167.
 19 De speciebus actionis. 167.168.
 20 De passione. 168. & seq.
 21 De quando, ubi, situ & habere. 169.170.171. & seqq.
 22 Dubia quædam scitu digniora in Caput de oppositis. 181. & seq.
 23 De numero prædicamentorum, vtrum tantum sint decem prædicamenta? 189.190.
 24 De abstractis & concretis prædicamentorum, vtra potius in eis collocentur. 191.192.
 25 De distinctione prædicamentorum, an distinguantur realiter inter se? 193.
- In librum primum Peri hermenias quæstiones.
- 1 De significatione & modo significandi vocum. 208.209.
 2 Quid sit veritas, & in quo subiecto? 209.210.
 3 Num definitio Nominis rectè sit tradita, in qua singulæ eius particule examinantur: ac primò de voce, quid sit & quotuplex? 212.213. & seqq.
 4 De ijs, quæ in Capite tertio, de Verbo continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint? 218.219.220.
 5 Quotuplex sit oratio? 224. & seq. An oratio in communi definitur ab Aristotele, an solum oratio perfecta? 224.1. An oratio sit genus enunciationis. 225.
 6 De nomine enunciationis. 225. De diuisione enunciationis. Ibid. & seq.
 7 De diuisione rerum in vniuersales & particulares, qualis videlicet sit? 232.
 8 De contingentibus. 238.239.
- Quæstiones in librum Peri hermenias secundum.
- 1 Quid sit modus, quid modalis enunciatio, & quotuplex? & de eius quantitate. 269.
- Quæstiones in librum primum Posteriorum Analyticorum.
- 1 Quod sit subiectum librorum Posteriorum Analyticorum? 277. & seq.
 2 De inscriptione lib. Post. Analyt. 228. & seq.
 3 De diuisione Logices in partem Iudicatiuam & Inuentiuam. 279.280.281.
- * 3 4 De

I N D E X.

4	<i>De ordine lib. Post. Analyt.</i>	281. & seqq.
5	<i>De modo procedendi.</i>	283.
6	<i>De ijs, quæ in expositione textus primis capitulis dicta sunt.</i>	291. 292.
	<i>& seqq.</i>	
7	<i>Circa ea, quæ secundo capite continentur.</i>	304. 305. & seq.
8	<i>De regressu demonstratiuo.</i>	311. 312.
9	<i>Quomodo accidentia definiantur per subiectum.</i>	317. 318.
10	<i>Quæstio circa caput sextum</i>	325. 326. 327.
11	<i>Dubia quædam circa caput 7.</i>	334. 335. 336. 337.
12	<i>Dubia quædam notatu digna circa cap. 8.</i>	341. 342. & seq.
13	<i>Quæstiones, seu dubia quædam scitu digniora, in cap. 23. 448. 449.</i>	
	<i>& seq.</i>	
14	<i>Dubia quædam circa caput 26.</i>	407. 408. & seq.
	<i>Quæstiones in librum secundum Posteriorum</i>	
	<i>Analyticorum.</i>	
1	<i>De Ordine, Numero, & Diuersitate quæstionum.</i>	411. 412.
2	<i>De Quæstione, an sit?</i>	413. & seq.
3	<i>De medio demonstrationis potissima.</i>	428. 429. & seq.
4	<i>An principia per se nota a inductione cognoscantur?</i>	453. & seq.

F I N I S.

IN VNIVERSAM ARISTOTELIS LOGICAM COM- MENTARIA, VNA CVM QVAE- STIONIBVS:

Per Doctorem Franciscum Toletum,
Societatis IESV.

P R A E F A T I O.

*De Dialectica Scriptoribus, & eius-
dem vtilitate.*

Initia Dia-
lectices.

Erpaucā ante Aristote-
lē, eaq; imperfecta prae-
cepta Dialectices extite-
re; praeter rudē quandā
cognitionē Prædicamē-
torū, (quorū inuentio-
nē ad Archytā Tarenti-
nū nonnulli referūt) & praeter argumen-
tationū quarundā genera, tūc tēporis ma-
ximē nota, quib⁹ frequentius vtebantur.
Quāuis Sophistae pleriq;, qui disputandi
peritia gloriabātur; vt Gorgias Leontius,
Protagoras, Prodicus, & plures alij, Aristote-
lē præcesserint: quos quibusdā dialogis
exagitat Plato, & ob quorum Sophistarū
impopularitatē Aristoteles libros Priorū
se scripsisse profiterur, vt illorū cauillis &
obiectionibus plenē satisfaceret. Cæterū
ipse Arist. primus omnium Dialecticam ita
perfecit, vt vix vllus pōst eū aliqua in par-
te superauit. it. Existere quidē Stoici plerū-
que post Aristotelem, qui differendi arte
& acumine plurimū valuerūt, & eius ar-
tis praecepta quam plurima cōscripserunt:
ita vt lōgo intervallo Peripateticos & Ar-
istotelē ipsum (vt ait Cicero, & Seneca, va-
rijs locis) dexteritate disputādi, se antecel-
lere arbitrentur. Cæterū posteriorū iudi-
ciū secus habuit, & vnū Aristotelē ita om-
nibus prætulit, vt praesentissimi quique
Philosophi, eum & sequi, & in eum Com-
mentaria edere nō dedignārentur, & pub-

Aristotelē
in tradēdis
præceptis
Dialectices
reliquos o-
mnes Philo-
sophos an-
teire.

licē omnibus legendū proponere. Hūc et-
iā, praeter cæteris Philosophis, Ecclesia susce-
pisse iā videtur, à mille præsertim annis, et
eū potissimum in Academijs, cæteris alijs
Philosophis posthabitis, adolescētibus eru-
diēdis enarrandū exhibere. In huius ergo
vniuersam Dialecticā Cōmentaria eden-
da curauimus ad iuuentutis ipsius institu-
tionem, commoditatem, & vtilitatem.

Est autē Dialectica, ad plurima & ma-
xima, sine vlla controuersia, vtilis: ad sciē-
tias inquam omnes addiscendas, ad oēs
errores vitandos, ad ipsiusq; veritatis in-
abditis occultae cognitionē, ad rerū deni-
que naturā & essentiam, earumq; princi-
pia, causas, partes, proprietates & earū ac-
cidentia peruestiganda. Hæc enim Diale-
ctica res latētes definitione explicat, mul-
tiplicia & ambigua distinguit, & diuidit.
Hæc subtiliter, acutē, & appositē, ac sine
deceptione, de omnib⁹ ratiocinandi viā
aperit. Tandē Hæc omnia in re nit, inuēta
iudicat, iudicata disponit, disposita & or-
dinata probat, ac, si ab alijs oppugnentur,
defendit. Denique, vt vno verbo dicā; cū
homo sit animal rationis particeps, hæc
autē rationē perficiat; vnde & rationalis
sciētia merito vocatur: maximē hominis
propria censi debet, & à cæteris illū ani-
mantibus potissimū seiungere. Sed tamē
antequā ad Arist. Dialecticā accedamus,
breuiter proponēda erit Scientiarū diui-
sio:

Dialectica
ad quā sit
opportuna
& vtilis:

Dialectica
maximē ho-
mini com-
petit.

fio: vt appareat quem ordinem, quemque locum & gradum Dialectica seruet inter alias Scientias & disciplinas.

CAPVT II.

De Artium & Scientiarum diuisione.

Variè quidem à diuersis Scientiis, & Artes, multipliciq; diuisione, distinguuntur. Nos autè Aristotelica duntaxat diuisione contenti erimus, eà tantillum locupletando. Omnis igitur Scientia, hoc est, clara & certa alicuius rei cognitio, ab Arist. 2. Metaph. c. 1. in Speculatiua & Practicâ distinguitur. Quæ distinctio ex fine desumpta est. Speculatiua enim est, cuius finis in sola veritatis contemplatione consistit. Practica verò, cuius finis est opus. Ignobiliores enim cognitiones, dubias & incertas (quales sunt opiniones & suspiciones, ac similes aliæ) à ratione Scientiæ penitus excludimur. Speculatiua rursus Scientiâ diuidit idem Arist. 6. Meta. c. 1. in Physicam siue Naturalem Mathematicam, & Metaph. Quæ vltima, tum Diuina, quia de Deo tractat & Intelligentijs; tum naturalis Theologia, seu prima Philosophia, ab ipso & alijs vocari consuevit. Physica Scientia est, quæ de rebus corporeis & mutationi subiectis tractat, vt de animalibus, plantis, arborib; & similibus. Sub qua Medicina collocanda videtur, quæ corpus humanum & eius affectiones considerat. Mathematica, quæ circa quantitatem & eius affectiones versatur. Quæ quidem in quatuor partes diuisa est, ipsi utmet quætitatis diuisione. Alia. n. quantitas est Permanens, alia Successiua. Et Permanens quidem vna Continua, scilicet magnitudo, de qua Geometria differit, cui annexitur Perspectiua, quæ est de linea visuali; altera Discreta, scilicet numerus, de qua agit Arithmetica. Successiua similiter alia Continua, vt motus & tempus; quæ in ipsis cælestibus orbibus maximè perspicua cernuntur: & circa hæc Astrologia versatur, quæ & Astronomica dicitur: quauis & astrorum cælorumq; numerum, magnitudinem, & distantiam, & alia similia, in cælis & astris, epe Geometris, & Arithmetica, ipsa quoque considerat. Tandem alia est Successiua, scilicet Discreta Quantitas, quasi successiua quidam numerus, vt harmonicus sonus, & oratio longis & breuib;

Scientia quomodo ab Aristotele diuidatur?

Speculatiue scientiæ sunt tres. Metaphysica diuina & scientia. Physica.

Metaphysice scientiæ

Geometria.

Arithmetica.

Astrologia.

syllabis constans: & hanc quantitatem eiusque affectiones, vt sonorum & concentuum harmoniam, sonorum inquam numerum, Musica considerat. Iam verò Metaphysica est, quæ differit non de rebus corporeis, sed incorporeis; vt de Angelis & Intelligentijs, & tandem de Deo Optimo Maximo: atq; ideo naturalis Theologia, vt diximus, vocatur: quæ de istis agit, quantum lumine duntaxat naturali potest cognosci. Diuina autè beneficio præstantior longè Theologia, supernaturali lumine, humano generi à Deo concessa est: cui annexi potest Iuris Pontificij prudentia; nam ex ea prodijt magna ex parte, (præter forensiam) cū Theologiæ decreta ex sacris literis, & Ecclesiæ diuino lumine depròpta, tum ad mores, tum ad Fidè pertinètia, in vnū corpus redacta, ad ipsiusmet Ecclesiæ gubernationem coalescunt. Quauis Theologia, cū sit omnium prima & suprema, non tam Speculatiua, quàm Supraspeculatiua, vocari debet: quæ eminenter continet & Practicam & Speculatiuam; vt ait D. Thom. prima p. q. 1. art. 5. atque hæc de Speculatiuis.

Practica verò cū circa operationes versetur, diuiditur ipsarum operationum diuisione, in Actiuam; videlicet actionum immanentium; & Factiuam, seu effectiue operum externorum, ex Arist. 6. Meta. c. 1. Operationes enim aliæ sunt Internæ, aliæ Externæ, & Internæ quidem in eo, qui operatur, manent, vt intellectus, cognitio, & amor, & similes, quæ ob id propriè Actiones dicuntur, non Effectiones: & istarum quidem, actiua est scientia. Sunt autè Internæ mentis nostræ Actiones triplicis generis, Voluntatis, Intellectus, & Memoria: Circa Voluntatis quidem operationes Moralis Philosophia versatur; quæ quidem definiri potest, scientia recte volendi. In tres autè partes secatur, in Ethicâ, quæ vnus actiones & mores rectè instituit: Oeconomicam, quæ actiones domesticas probè disponit: Politicâ, seu ciuilem scientiâ, quæ publicas actiones ad Reipublicæ videlicet gubernationem, cõplectitur; sub qua Iuris ciuilis scientia magna ex parte continetur; atq; ex illa ferè ortu habuit. Iam verò circa intellectus operationes dirigendas, Dialectica versatur: quæ est rectè videlicet, intelligendi scientia. Circa Memoriam actiones, ars rectè

Musica.

Metaphysica cur Theologia dicatur naturalis?

Ius Pontificium.

Practice scientiæ diuisione in Actiuam & factiuam.

Actiones mentis quæ triplices sunt voluntatis

Intellectus

Memoria.

inc.

memorandi versatur: qualem tradit Cicero, & alij Rhetores, per loca & imagines, & alia huiusmodi præcepta.

Operationes vero aliæ sunt Externæ, Vocis scilicet, vel Operis: quæ in eo, qui agit, non manent, sed in re transeunt externam: siue post illas, opus aliquod effectum permaneat: vt post adificationem, domus: siue non maneat, sed solū ipsæ actiones transeant: vt vox, cantus, saltatio, & cætera huiusmodi. Igitur circa Vocis quidem actiones ad cõgruè loquendum, Grammatica versatur: ad ornatè loquendum, Rhetorica: cui annexi merito poterit, ad carmina & poemata componenda, Poetica: & ad historias scribendas, Historica. In externis autè operibus efficiendis ceteræ artes Mechanicæ cernuntur: quæ p diuersitate rerum & operum in quibus versantur, quæq; in ipsis efficiunt, distinguuntur: vt Agriculura, Pastoritia, Militaris, Nautica, Lanifica, Fabrilis, cum alijs, quas operosum nimis hic esset singulatum referre.

Ac Scientiarum quidem & artium diuisione sic habet: & quem inter has locum Dialectica teneat, ex dictis constat. Aduertendum est autè, etiam operum esse posse speculationem, si in se, & per se considerentur, & non ad opus agendum referantur, (sunt enim res quædam, vt ceteræ aliæ, quas speculamur) esse autem practicam cognitionem, cùm ad opus refertur. Ex istis autè aduertendum est septem Liberales artes ab antiquis cõnumerari solere: sic dictas, vel quæ liberum hominem faciunt: vel quod liberum decet aut hominem: vel quod magis ratione versantur, quàm ceteræ artes Mechanicæ & seruiles, quæ in corporis potius exercitatioe consistunt. Sunt autè hæc Liberales Reales quidem quatuor, quod in rebus versentur, scilicet, Geometria, Arithmetica, Astrologia, Musica. Sermocinales seu Rationales tres, quia in sermone seu ratione consistunt, licet diuerso modo: vt postea ostendemus: Dialectica, Rhetorica, & Grammatica. Sed de his hæcenus. Nunc de Dialectica nobis iam agendum.

CAPVT III.

De quibus, & quo ordine agendum?

Sed antequam ad Aristotelis interpretationem accedamus, quædam in vniuersum ad totam Dialecticam spectantia explicanda

Operationum externarum partitio.

Mechanice artes.

Operum vt sit speculatio?

Artes illæ septem cur dicantur liberales?

Tres artes sermocinales.

erunt. Hæc nempe sex: Primò, An Dialectica sit ad alias scientias addiscendas necessaria: Secundo, An sit propriè scientia? Tertio, An sit vna scientia? Quarto, An sit scientia practica, an speculatiua? Quintò, de Dialecticâ Subiecto, seu Obiecto, circa quod versatur. Sextò, de ipsius Dialecticæ diuisione & partibus.

QUESTIO I.

Vtrum Dialectica sit necessaria ad omnes alias Scientias?

Inter alia, quæ in principio cuiuslibet Artis & Scientiæ quæri solent, illud primū est: An ea Ars aut Scientia sit necessaria, vel utilis: vt ei necessitate, & vtilitate perspecta, faciliè animi ad eam capefcedam accendantur. Cùm autem constat de eius vtilitate, nec in ea re vlla sit cõtrouersia: de eius necessitate nunc quaeramus. Erit igitur prima quæstio: Vtrum Dialectica sit necessaria: In qua quæstione tria agemus. Primò titulum quæstionis explicabimus. Nō enim parū lucis quæstioni definiendæ, & solutioni cõprehendendæ affert, vt, quod in dubiū vertitur, semel intelligatur. Secundo, quid alij senserint, cū eorū rationibus proponemus: nō admodum solliciti omnium sententias referre, sed eas duntaxat, quæ præterquam quæ probatorum virorum sunt, aliud quod emolumentum auditoribus afferre posse videatur. Tertio, quid certius tenendum sit ostendemus: ac oppositas rationes soluemus: nostrâ sententiâ vndiq; corroborando; eadèq; in disputado methodo, in alijs omnibus Diuina ope freti vtetur.

Tres sunt quæstionis huius partes.

In Titulo ergo quæstionis, duæ voces explicandæ sunt, ex quarum cognitione eius intellectus pedit. Altera vox est, Dialectica: altera, Necessariū, Dialectica idem est, quod ratio distècti. endi, id est, ars, qua verum à falso discernere docemur. A multis pars Logica constituitur. Est enim Logica, (vt tradit Boet. Top.) ratio distècti, cuius duæ sunt partes: vna Topica, hoc est ars inueniendi: (& hæc Philosophus Dialecticâ vocat) alia Analytica. i. ars iudicandi. Et quamuis Aristoteles aliquando partem Topicam, Dialecticâ vocare vtilis sit: hic tamè de Dialectica nos loquimur, vt vtrique cõplectitur partem; & à Logica, quæ in vniuersum rationalis dicitur, nō differat. Al-

Tituli quæstionis expofitio.

Quid sit Logica?

Necessariū duplex. rera vox est, Necessarium. Dupliciter autē aliquid Necessariū dicitur: vt docet Aristot. li. 3. Met. c. 5. Vno modo, Absolutē: altero modo. Ex Suppositione. Necessariū Absolutē illud est, qd ex natura sua, nullo ordine ad aliud habito, nō potest aliter se habere; vt, De^o est necessaria res. Et necessariū est, hominē esse animal: duo & tria esse quinq;. Aliud est Necessarium, quod ex se aliter se pōt habere, tamen alio extrinseco posito, non potest aliter se habere: sicut, esse calprē, non est necessariū, tamen posito igne, necesse est, sit calor. Respirare nō est secundū se necessarium, tamē si animal debet cōsistere, respiratio est necessaria. Sagittam, nō est necessariū, sursum tendere, si tamē projiciatur, id efficitur necessariū. Et hoc necessarium dicitur, Ex Causā, siue Causā sit Efficiēs, vt in exēplis propositis: siue Finalis, vt cibis dicitur necessariū homini propter vitā, siue sit quacūq; alia causā. Hoc autē Necessariū, quod A Fine dicitur, duplex est: alterū, Id sine quo talis finis obtineri nequit: qd^o necessarium simpliciter dicitur; vt cib^o homini simpliciter necessariū est ad vitam: alterū, Id sine quo finis cōmodē nō potest haberi, quamuis simpliciter possit: quo pacto homini necessariū est equus si animal iter peragendū: & hoc dicitur Necessariū ad benē esse, vel vtile. In presenti loquimur de Necessario ad finem: & querimus: An ista ars differendi, q̄ Logica dicitur, sit necessaria simpliciter ad Sciētias naturales acquirēdas, an solū sit vtilis, ita vt sine Dialectica possit quis Scientias omnes alias adipisci? Et hęc de Titulo.

1. Opinio Idem enim docet 1. **Meta. q. 2.** Circa secundā partem prima opinio est Ioannis Iandū. 2. Meta. q. 12. qui asserit, vna Sciētia esse priorē alia ordine doctrinæ dupliciter: Vno modo, secundū necessitatē Absolutā, & simpliciter: Altero modo, secundū necessitatē secundū Quid, id est, benē esse. Docet autē, Logicam non esse necessariam simpliciter, sed solum, ad benē esse, & vtilem. Pro hac opinio sūt aliquot argumēta. Primū Illud est necessariū, simpliciter propter finē, sine quo finis haberi non potest: sed Sciētias possunt aquiri sine Logica, ergo non est Logica simpliciter necessaria. Maior est curā. Minor probatur. Constat enim experientia,

multos differere Mathematicas artes absq; Logica. Referūt enim, Hippocratē caruisse se arte Logicę, qui tamē rectē obtinuit Medicinā. Et Ius ciuile ac Pontificiū sine Dialectica acquiruntur, & quidē perfectē, vt videtur. Secundū. Si Logica esset necessaria propter alias Sciētias, esset, quia docet De finire, Diuidere, & Argumētari: hęc enim sunt instrumēta, per quę acquiruntur cognitio rei: sed quęlibet Sciētia habet suas Definitiones, & Diuisiones, & Argumēta, secundū diuersitatē rerū, quas considerat; ergo Logica est superflua. Præterea, Tertiū. Si Logica esset necessaria ad acquirēdas alias Sciētias, esset primo loco addiscēda: sed hoc fieri nō potest, ergo nō est necessaria. Minor probatur. Dialectica tractat de his, q̄ non cognoscuntur, nisi rebus alijs cognitis: vt de argumētatione, syllogismo, propositione: hęc autē non cognoscuntur, nisi cognitis rebus, ex quib^o sūt. Propter quam causā Aueroes, 4. Metap. comment. 2. Logicā asserit tractare de secundis intelligibilibus: & Auic. 1. Met. esse de secundis intentionibus. At alia Sciētia cōsiderant res ipsas: Ergo potius alia Sciētia sunt prius addiscēda, & ita Logica nō erit necessaria. 4. Quartū. Quædā pars Logicę videtur mala & reiicienda, scilicet illa, q̄ docet sophisticata, & fallacias: (qui n. sophisticē loquitur, odibilis est, Eccl. 37.) Ergo absolutē Logica non est necessaria. 5. Queritur. Si Dialectica esset necessaria ad quāuis Sciētia cōparandam; cū ipsa Dialectica sit Sciētia quædā, erit etiā necessaria, ad suimet acquisitionē. Quare antequam Dialectica esset comparata, erat iā acquisita: quod implicat contradictionē. Pro horum determinatione, sit primū 1. Fundam. fundamentū. Homo, qua parte intellectu præditus est, omninū naturas cognoscere, & earū causas speculari conatur; nulla tamē ei à natura cognitio insita est, sed solū principium à natura habet, quo omnia cōprehendere possit, q̄ Intellect^o dicitur: sicut natura nullā animalī visionē tribuit, sed potentiā visuā, qua obiecta per se videre possit. Vnde Arist. 1. Ethic. c. 6. Sicut pupillā, inquit, inest visus, ita anime intellectus: & vtrumq; à natura datū esse absque vilo opere nostro, docuit, 2. de anima, c. 5. Quomodo autē animal ipsum per visum

Secundum argumentū.

Tertium Argum.

Quartum Argum.

Quintum Argum.

1. Fundam.

sum à natura receptū, postea per se res obiectas videt: ita & anima per intellectum à natura cōcessum, res postea intelligit & cōtemplatur. Propterea, 6. Ethic. ca. 11. assereret, neminem esse à natura sapientē: hoc tamen inter alia, inter Sensum, & Intellectū interest: quod Sensus facillē in suorum cognitionē peruenit; quia eius cognoscendi modus, vnus & facilis, ac certus est; scilicet ab ipso obiecto præsentē moueri: at Intellect^o magna difficultate rei speculationē consequitur; cū res in cōmuni intelligat; & modo difficili procedat, scilicet ex notis, ea q̄ ignota sunt, indagādo, quę Discursum vocamus. Hic autē modus multis est expositus errorib^o, cū quid, ex quo, & qualiter sequatur, sit obscurū, nec Intellectui, secundū se, peruium. Vnde Arist. 3. de Anima, c. 3. maximā vite partē sub errore homines ducere arbitrat. Hinc enim Intellectus in multiples incidit deceptiones.

2. Fundam. Sit 2. fundamentū. Quamuis modus procedendi in rerum cognitione, nō sit nobis statim notus, aliqua tamē ex parte not^o est; cū solo lumine naturali intellectus, aliquos discursus, & ratiocinationes cognoscim^o: hoc tamen nō sufficit, vt absolutē rem omnem speculemur; vt optimē docet Auic. in sua Logica c. 2. Natura, inquit, & prima inchoatio hominis non fuit sufficiens ad verū cognoscendū, fuit ergo op^o aliqua arte, per quā modum procedēdi in cognitione haberemus, vt tali modo perspecto, postea ad rerū speculationem accederemus. Hęc autē ars fuit Logica, seu Dialectica, q̄ modum vniuersalem tradit rem quamlibet speculandi: propter quod à Boetio dicitur Dialectica, scientia discernens verum à falso. A S. Tho. verō scientia rationalis, actū rationis directiua. Ab Augustino: sic definitur: Logica est ars artium, scientia scientiarū, qua aperta, oēs alię aperiantur, & qua clausa, oēs alię clauduntur. Est enim, qua ostendit viā cognoscendi. Et ab Alber. Magno. lib. Prædicab. c. 3. Logica est. quę à phantasias, quę videtur & non sunt, liberat: errores damnat, falsitates ostendit; & lumen verum in omni opere cōtemplationis præbet. Hęc autem Logica acquiritur. Non enim à natura est. Nam quamuis initium aliquod à lumine naturali habeatur (quam aliqui Logicam naturalem vocant; & Arist.

Intellectus facile errat.

2. Fundam.

Dialectica non est à natura.

1. Rhet. ad Theod. c. 1. dicit, homines à natura Dialecticos & Rhetoricos esse; nō nisi consummatio tamen & perfectio à magistris, vel lōga obseruatione, sicut alij habitus ex assidua operatione in nobis fiunt, acquiruntur.

Sit tertium fundamentum, quo Dialecticæ inuentio explicatur. Sæpē homines multa operantur non cognoscentes modum, quo operantur, sed modum tantū naturaliter tenent: & inde multa à casu dicuntur facere: ita fit in intelligendo. Homo enim naturaliter modum intelligendi habet, cū homo absq; vilo magistro in multis disceratur, & ratiocinetur: vt dicit Arist. 1. Elench. c. 1. non tamē modū huic semper intelligit & aduertit, ac propterea nescit talē modū applicare omnibus rebus, quibus applicari potest. Et ideo nō semper eodem modo in multis ratiocinatur. Præterea cū modū cognoscendi non intelligat, nescit bonū à malo distinguere, & ob hoc frequenter decipitur: imò nec certā cōsequitur cognitionem, modo ignorato, cū cognitio certitudinis modi nō exiguat rei cognitæ certitudinem afferat. Fuit igitur inuenta Dialectica ex obseruatione cauta, & diligenti huius modi, quę homines naturaliter intelligendo obseruāt: qua obseruatione reb^o cognitiss, homines supra ipsum modum se reflectebant, ipsius naturam cōsiderantes: & paulatim plurium successione, id quod homo naturaliter, & casu præstabat, ad artem redactū est, & hęc est Logica. Quod eleganter Arist. docet. 1. Rhet. Ad Theod. c. 1. probans Dialecticam, & Rhetoricam posse esse artes ex eo, quia id quod temerē, & naturæ ductu fit, ad rationem rectam redactum, fit ars, vt fit in ipsis artibus.

His igitur suppositis fundamentis sit prima Cōclusio. Modus intelligendi per Discursum (qui vsus Logicę dici potest) est homini naturalis, nec sine illo Scientiam aliquam potest consequi. Hęc manifesta est, cū naturaliter homo sit discursiu^s, sicut risibilis, aut disciplinabilis: nec in hoc potest nec debet dubium cadere. Vt probauit etiā ex Arist. 1. Rhetor. & 1. Elenchor. in tertio Fundamento.

Secunda Cōclusio. Aliqua cognitio modi, est homini naturalis: id est, sine aliquo magistro, sed per seipsum absq; vilo labore

3. Fundam.

Homo naturaliter discurrendo ratiocinatur.

Dialecticæ sit inuenta?

1. Conclu.

2. Conclu.

percepta ex experientia: et hinc lumen naturale rationis a'iquas confectiones manifestat, qualis est illa, quae in modo perfecto primae figurae fit.

3. Conclu.

Tertiae Cōclusionis usus. Consummata cognitio modi intelligendi, quae Logica dicitur, non habetur, nisi per doctrinam a magistris, vel propria inuentione, quae magno errandi periculo, & longo labore fit: atque in his non est controuersia aliqua.

4. Conclu.

Quarta Cōclusio. Cognitio modi intelligendi, siue naturaliter fit nota, siue per inuentionem acquisita, siue per doctrinam accepta, est necessaria simpliciter ad alias Scientias perfecte acquirendas, ideoque est ante illas discenda.

Probatur primò. Res non scitur, nisi cognoscatur; quia aliter se habere non potest: sed hoc fieri non potest, nisi cognoscatur syllogismi illatio certissima, ergo Logica (cuius est syllogismus cognoscere,) est ad Scientiam necessaria. Antecedens est Arist. 1. Post. c. 2. Scire, inquit, arbitramur, cum cognoscimus rem ex sua causa, & quod aliter se habere non potest: quod fit, quando necessitate syllogismi cognoscimus; ut explicat Alb. Mag. 1. Post. tract. 2. c. 1. Praeterea 2. cognoscere non possumus, nisi inueniendo & iudicando: sed non potest cognosci, an aliquid sit inuentum, vel non inuentum: nec similiter, an res processerit ex principijs, vel non processerit: nisi per Logicam. Ergo est necessaria simpliciter. Haec est sententia ipsius Arist. 2. Met. cap. 1. ubi impedimentum vniuersae Scientiae capere scedas docet: non prius tenere modum sciendi, quem Auerroes & alij vocant Dialecticam. Etiam ex Logicae ignorantia saepissime in errores Scientiarum, antiquos lapsos fuisse tradit, 1. de Partibus animalium, c. 1. Praeterea Auic. in sua Logica, c. 2. inquit, esse necessariam: & Alb. Mag. Praedicab. c. 3. inquit, necessitates Logicam, esse scire aliquid videatur, nescit tamen, cum ratione sui sciri nesciat: & se habet ad scitum & actum sciendi, sicut ignis ad comburendum lignum. Ac propter ea dicebat Augustinus: clausa Dialectica, omnes clauduntur Scientiae: nimirum, quia ignorato modo sciendi, ignoratur res. Quod idem manifestat Arist. 1. Meta. signum scientis est, posse docere: docere vero non potest, qui rationem sciri ignorat. Haec tandem conclusio est Algaze, suae Logicae, ca. 2.

Aristot. 1. Rhetor. ad Theo. ca. 1. tunc vehementer credimus cum demonstratum esse putauerimus.

Ad primum ergo argumentum, Respondet, negando minorem. nullus enim Scientiam consequitur absque aliqua Logicae cognitione, vel lumine naturali habita, qualis est cognitio aliquarum rationum Mathematicarum, vel propriis observatione & diligentia acquisita; quae forsitan fuit Hippocratis, vel a magistris accepta, cum tamen illa, quae naturaliter habetur, non sit sufficiens ad scientiam totam, sed quae vel est multo tempore inuenta, vel accepta ab alio. Idem dicitur, Logicam esse necessariam simpliciter ad Scientias; siue inuentam, siue acquisitam. Ius vero Civile & Pontificium, demonstrandi seu sciendi methodo non traditur. Non enim res per causas & principia comprobantur, sed sola auctoritate creditur; at plurimum etiam ad perfectam eius cognitionem Dialectica conducit.

Ad 1.

Ad 2. Circa minorem est considerandum quod in syllogismo, argumentatione, & reliquis instrumentis, possumus duo considerare; Vnum est Forma, alterum Materia, ex qua fiunt. Quilibet ergo Scientia dat materiam arguendi, sed Logicae formam. Itaque si formam consideres, vna potest esse in pluribus materijs: sicut vna forma & figura Regis potest imprimi auro, argento, & ferro, ita vna argumentationis forma varijs potest rebus aptari: itaque consideratio Formae, est communis, & ad Logicum pertinet: consideratio Materiae ad particulares scientias pertinet, quae tales res considerant: Vnde Arist. 1. Rhetor. ad Theo. c. 1. inquit: Dialectica est eorum, quae omnium quodammodo, & nullius determinatione scientiae sunt. Et 1. Elenchor. c. 8. dicit, duplicem esse redargutionem: quaedam est Particularis, quae in scientia particulari fit: nimirum in certa materia: quaedam Communis & generalis, & haec est Dialectica. Vnde Auer. distinguebat duplicem modum sciendi. Vniuersalem, & Particularem, quae in qualibet Scientia per se fit: ex alijs enim principijs constat syllogismus Mathematicus, quam Physicus, sed eadem est forma. Vide Auer. de hoc, 2. Meta. cō. 15. 3. Ethic. com. 3. & Paraphr. 1. de Partibus Animalium, & Prooemio 12. Meta. idem etiam Albertus in principio suae Logicae docet. Cōstat autem, quod non possit in vlla scientia definitio, diuisio, argumentatio in particulari fieri: nisi per cognoscere in vniuersali: quod fit in Logica. Duplex itaque est modus

Ad 2. In Argumentatione duo consideranda Materia & Forma.

Ad 4.

Ad 5.

modus cognoscendi, Vniuersalis omnibus scientijs. communis, qui diuisione, definitione, argumentatione fit: alter Particularis, secundum quod, in qualibet scientia diuersimode proceditur, ac varia est methodus. Vnde duplex Logica, Vniuersalis cognitio prioris modi, Particularis cognitio posterioris. De particulari loquitur Arist. 1. de part. animalium, c. 1. in principio, & vocat peritiam. Haec distinctio est ex locis illis Auer. Et 7. Met. cō. 2. Et primo Phys. cō. 8. 35. & 8. cō. 70.

Ad tertium respondeo, concedendo dicta Auer. & Auicennae. Dicimus tamen tria. Primum, quod simul cognoscimus rem, & vltimo modo cognoscendi, cum discurrentes cognoscimus per Intellectum. Secundum, res possumus intelligere, non cognito modo intelligendi: non tamen illa cognitio dicitur Scientia: ut ostensum est in conclusione quarta. Vnde fit, ut quauis in Inuentione Dialecticae praeserit rerum cognitio cognitionem modi: nunquam tamen illa fuit scientia, quousque ista aduenit, & sic natura prior fuit qualibet alia scientia: potius ergo rei cognitio antecedit Logicam, quam Scientia rei. Cognitio enim rei, siue cognitio rationis, quae Logica est, non est Scientia. Tertio, post Inuentionem autem, eius cognitio antecedit viae doctrinae omnes alias Scientias.

Ad quartum facilius est solutio. Non enim traduntur fallaciae syllogismorum in Dialectica, ut eis utamur, sed ut eas cognoscetes magis rectum syllogismum intelligamus: utque intellectum nostrum ab erroribus, quos ex ignorantia earum accidere poterat, liberemus.

Ad quintum respondeo: ad eas tantum Scientias Dialecticam necessariam esse, quas antecedeere potest. Quo fit, ut cum ante seipsam esse non possit, non dicatur ad seipsam necessaria, sed ad alias omnes Scientias: quoniam, & in ipsa quoque Dialectica pars vna cognita alteri profuit ad partem alteram melius cognoscendam. Imò verò id, quod est naturae iuuat ad eandem quaedam, & imperfectam primam Dialecticae cognitionem: & haec imperfecta, rursus facultatem praebet ad perfectam: & ita gradu quodam ipsa seipsam perficit, usque ad summam vltimam perfectionem. Quae ob rem etiam ad seipsam licet diuersis gradibus, est necessaria. Haec de prima quaestione.

Circa Tituli declarationem oportet aduertere, Scientiam dupliciter sumi: Vno modo pro ipso Actu, scilicet per cognitionem, qua cognoscimus, quae Scientia Actualis dicitur: Altero modo, pro Habitu & proprietate, quae frequenter alicuius cognitione in potentia cognoscere remanet. Ut enim ex assidua cura aliquid operatione, quaedam in nobis gignitur facilitas ad operandum postea, quae dicitur Habitus: ita ex frequenti intellectu alicuius, in intellectu superest promptitudo ad cognoscendum, quae dicitur Habitus cognoscitivus, & Scientia Habitualis. Est autem discrimen inter utranque. Actualis non est, nisi illo tempore, quo contemplamur: Habitualis verò, etiam nobis non cognoscentibus adest, & per eam ad cognoscendum actualiter sumus prompti, & certi.

1. distinct. Scientia in Actuale & Habitualis.

Oportet praeterea aduertere, Scientiam tam Actuale, quam Habitualiter dupliciter vsurpari. Vno modo Communiter, per quancunque cognitionem: praesertim intellectus, siue sit rei contingens, siue rei necessaria: idque siue certa siue incerta ratione sciamus: quo pacto omnes artes etiam Mechanicas scientias vocamus, & secundum quod Scientiam dicimus etiam scire quaecunque cognoscimus. Altero modo Proprie per cognitionem rei tantum necessariae, & per suam causam ac demonstrationem, ut dicimus: quo pacto Arist. considerat 1. Post. c. 2. Inter hanc autem Scientiam Actuale Proprie dictam, & Habitualis, est discrimen. Actualis enim multiplicatur secundum numerum propositionum cognitarum: alia enim cognitio actuali cognoscitur: homo est sensibilis, alia: homo est disciplinatus, capax alia, singularis propositiones, quae diuersis demonstrationibus demonstrantur. Et hoc docet Arist. 1. Ele. c. 3. infinitae, inquit, sunt Scientiae, quia & demonstrationes sunt infinitae. At Scientia Habitualis non multiplicatur secundum numerum conclusionum: imò sub vna Scientia Habituali continentur multae demonstrationes: sicut sub vna Geometria, sub vna Arithmetica, plures conclusiones sciuntur. Quo autem modo Scientiae Habituales sunt multiplicitate, inferius docebitur. Quaestio igitur est de Habituali Scientia, tam Communiter

2. distinct. Scientia in Communis & Propria.

Tituli quaestio scilicet.

niter accepta, quam Propriè. Est enim sensus quæstionis: An Logica sit Scientia propriè dicta, an cõmuniter dicta: quamvis cõmuniter dicta absolute non est dicenda scientia. Quod autè dicitur de Habituali, dici potest etiam de Actuali: cum ab Habituali procedat Actualis.

1. Opinio

Circa secundum fuit quorundam antiquorum opinio, vt Themistij, 1. Post. c. 24. quæ sequitur Egid. Roman. 1. Elen. in principio. Et aliqui neoterici. Logicam non esse Scientiam propriè dictam, sed organum & instrumentum, quo Scientiæ acquiruntur. Pro hac autem opinione potest multipliciter duci argumentum. Primò. Modus sciendi non est Scientia, Logica est modus sciendi, ergo non est Scientia. Maior est nota. modus enim operandi nõ est ipsa operatio. Minor verò est ipsius Arist. 2. Meta. ca. 5. vbi ait. Absurdum esse quærere scientiam simul & modũ sciendi: vbi per modum sciendi Dialecticam intelligit, vt D. Tho. & alij exponunt. Et idem ait, 2. Meta. ca. 1. & Auerro. eodem 2. comment. 15. Præterea Scientia versatur circa aliquod obiectum. i. tractat de aliqua certa re, at Logica nõ tractat quicquam determinatum, ergo nõ est Scientia. Maior est Arist. multis in locis: præsertim 4. Meta. c. 1. & lib. 11. Met. c. 6. & 1. Post. c. 23. Minor est ipsius Arist. expressa, 1. Elen. c. 11. in principio, & 1. Post. in ca. 8. in fine. 1. Rhero. ad Theod. c. 1. in fine, & 4. Meta. tex. 5. Tertio argument. Scientia est de rebus necessarijs, at Logica est de syllogismis, argumentationibus, quæ nõ sunt res necessariæ: imò aliquando sunt, quãdo disputatio fit, cessante autè disputatione, nõ sũt: ergo nõ est Scientia. Maior est Arist. 1. Post. c. 7. Ultimo. Vna pars Logicæ est deceptoria, & potius est ad errores, quàm ad scientias concipiendas, ergo Logica nõ est, saltem secundum eam partem, Scientia.

Probatio 1. opinio 1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

2. Opin. vide de hac re quæ Alex. an. 1. Prior. in prologo, ibidem Philop. & Alpharab. & Nyp. qui late id disputant. Themistius 1. Post. exp. 24. eam negat esse scientiam.

Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia propriè dicta, est habitus certus & euidens rei necessariæ per suã propriam causam. In qua definitione tres Scientiæ continentur conditiones. Prima, Quod sit de re necessaria, id est, quæ aliter se habere non potest; reũ enim mutabilium & variabilũ, quæ modò sunt, & postea mutantur, non est Scientia, 1. Post. c. 24. ob quam rationem Singularia & Entia per accidens ad Scientiam non spectant; vt docet Arist. 7. Met. ca. 15. Secunda, Quod sit cognitio rei per causam. Cũ enim res etiam necessarias abiq; causã cognoscimus, Scientia non est; cum scire rem, sit per causam cognosce. 2. c. lib. 1. Post. & 1. Phys. c. 1. & 1. Met. c. 1. Tertia cõditio est, Quod ista cognitio sit Certa, & Euidens. Certa, ad excludendam opinionem, quæ non est certa; Euidens, ad excludendam fidem, quæ licet certa sit, est tamè obscura. Hæc autem fiunt, quãdo talis cognitio procedit per syllogismum bonum & perfectũ. Syllogism⁹ enim bonus rem necessariam probans per suam causam, qui demonstratio dicitur, generat Scientiam.

1. Fundam. Quid sit sci. cutia

Sit secundum fundamentum maximè animaduertendum: ex cuius inconsideratione, nõ parua multis accidit deceptio. Aliud est Modus operandi, aliud Cognitio modi operandi. Modus operandi simul est cũ ipsa operatione. At cognitio modi operandi, est tantum in potentia cognoscente. Verbi gratia. Est modus quidam operandi ignis, & hic est simul cũ ipsa operatiõ; huiusmodi cognitio est in homine cognoscente. Vnde potest esse longè diuersum vnũ ab altero. Ita similiter est modus intelligendi res, & est cognitio modi. Hæc duo, quãuis in eadẽ potetia sint, scilicet in intellectu, vnũ tamè ab altero secernitur. Modus enim cognoscendi rē, est idẽ cũ Cognitione rei. At Cognitio ipsi⁹ modi, est alia cognitio per se distincta. Modus igitur cognoscendi nõ est Logica, sicut res scita non est scientia: sed Cognitio & contemplatio ipsius modi est Logica. At verò quia ipsa Cognitio modi, quæ Logica est, est in eodem, & in eadẽ potentia, in qua est ipse modus cognoscendi, fit vt aliqui ea in re decepti fuerint, idẽ esse vtrumque arbitrãtes. Fit rursus, vt intellectus cognitio suo modo cognoscendi, iu-

2. Fundam.

Aliud mod. operandi & aliud est Cognitio mo. di.

Logica est cognitio modi intelligendi.

Distinctio Logicæ in docentem & vtentem

1. Conclusi. modus sciendi non est scientia.

2. Conclusi. Logica esse scientiam.

1. Argum.

rætur per talem cognitionem, ad intelligendum perfectius: quod non fit in igne, quia ipse cognoscit suum modum operandi. Propterea qui suum modum cognoscit, potest illum iuuare. Ex quo processit illa antiqua distinctio Logicæ, quã habet S. Tho. 4. Meta. lect. 4. & Scotus; & alij, in Docentem, & Vtentem. Vocatur enim Logica Docens, quæ modum cognoscendi contemplantur. Vocatur Vtens ipsa, quatenus cognita, modum intelligendum perficit, & per eam Logici certò, præptè, in omnibus discursus, & syllogismos componunt, & varijs rerum naturis applicant. Hoc obseruandum est maximè.

His suppositis sit prima Conclusio. Modus sciendi seu intelligendi non est Scientia, nec similiter Logica, secundum quod ea vtimur, vt perfectiori modo cognoscamus. Hæc est conclusio manifesta. Modus enim operandi, vt modus est, non est operatio, sed qualitas operationis: & similiter ille vsus Logicæ non est scientia, sicut vsus rei, vt vsus est, non est ipsa res. Quare nec vsus Logicæ est Logica absolute, nec secundum talem considerationem est Scientia, sed dicitur Logica Vtens, improprio forsitan vocabulo. Potius dicenda passiuè, Logica Exercita.

Secunda conclusio, Logica Docens, quæ scilicet tradit & speculatur ipsum sciendum, absque dubio est propriè Scientia. Et præter auctoritates Doctorum inductas, probatur ratione sumpta ex definitione ipsius Scientiæ, expressa in priori fundamento: Logica est habitus certus, & euidens rei necessariæ per suam causam, & per demonstrationem: ergo est Scientia. Consequentia est certa, Antecedens probatur.

Conclusiones enim, quæ in Dialectica traduntur, sunt necessariæ & demonstratæ, sicut illæ, quæ sunt in Physica. Sicut enim est ista necessaria: Corpus naturale mouetur, ita demonstratio generat scientiã: Syllogismus Topicus constat ex probabilibus, & sicut Physicus demonstrat illam conclusionem per suam causam, scilicet: omne habens naturã mouetur, corpus naturale habet naturam, ergo mouetur: ita Dialecticus seu Logicus suas demonstrat conclusiones. Omnis syllogismus procedens ex probabilibus generat opinionem. Topicus est

huiusmodi, ergo generat opinionem. Secundo. Illa est vera Scientia, quæ habet proprium subiectũ, circa quod versatur, de quo proprias passiones considerat, & per propria principia demonstrat: Dialectica verò est huiusmodi. Nam siue Ens rationis eius subiectum assignetur (vt postea dicemus) siue argumentatio, aut syllogismus, aut quoduis aliud, tamèn illud speculatur, & eius propria principia, & partes, &c.

Item quãuis Dialectica sit vtilis ad omnes alias disciplinas & scientias addiscendas, non idè id amittit, quod habet in se, per se & ex se, etiãsi non esset alijs vtilis, vel necessaria, sicut & aliæ Scientiæ, quæ alijs sunt vtilis. Res vel necessaria, nõ idè amittit nomen scientiæ. Declaratur simili, vt bonũ aliud est honestum; aliud est vtile, sed tamen in aliquo vtrunq; simul coniungi contingit, vt & idem sit honestum, & vtile. Vt, verbi gratia; fortiter in bello pugnare, ad sui & suorum defensionem. Nec verò quia illud bonum sit vtile, idè amittit rationem honesti, sed in se, & per se est honestum: ita Scientia vna, vt Verbi gratia, Dialectica; quamuis sit ad alias omnes vtilis, vel necessaria, non idè rationem Scientiæ, quã habet ex se, & in se amittit: quam etiam si nulli esset vtilis, vel ad nullam Scientiam viam præstaret, tamen in se haberet.

Ad primum argumentum respondeo: concessa maiori, negando minorem; si loquatur de Logica Docente. Ista enim non est modus sciendi, sed speculatur & ostendit modum sciendi: nec Arist. vel Auer. docet, Modum sciendi, esse ipsam Logicam, sed dicit prius oportere cognoscere Modum sciendi, quàm alias Scientias, non verò simul vtrunque quærere. Cognitio autem hæc modi Logica est.

Ad secundũ respondeo: Dupliciter potest Logica considerari, Aut secundum ea instrumenta, & modũ sciendi, de quo tractat, Aut secundum materiã, cui talis modus & instrumenta applicantur. Si Logica primo modo consideretur, habet obiectũ determinatum de quo sit, nempe ipsa instrumenta & modum sciendi, & secundũ hoc, est Scientia determinata: At si consideretur secundum materiã, cui applicantur eius instrumenta, est ad modum vastã, quia dat modum cognoscendi quamcun-

2. Argum.

Ad 1.

Ad 2.

quem. Hoc volunt loca Arist. Non tamen id impedit, quo minus obiectum habeat determinatum, quod scientiam particularem possit constituere.

Ad 1.

Ad tertium respondeo: quamuis iste syllogismus, vel ille, non sit necessarius & perpetuus, tamen istae propositiones: Syllogismus est compositus ex tribus terminis: Argumentatio est consequentia, & alia similes, ita sunt necessariae, sicut: Corpus naturale mouetur; Ignis est calidus, de quibus est Physica. Et hoc solum est necessarium ad scientiam: per accidens est autem, quod non sit iste vel ille syllogismus, sicut, quod corruptatur iste vel ille ignis. Istae enim omnes propositiones sunt de extremis naturaliter supponentibus.

Ad 4.

Ad quartum est facilis responsio. Logica enim, quae docet illas fallacias, ita vera, & necessaria est, sicut quae docet alias partes: & sicut ista est necessaria: Demonstratio generat scientiam, ita ista: Sophisticus syllogismus generat errorem. Verum est, quod vsus Sophismatis facit errorem, sed iste vsus non est Logica, nec propterea rejicienda est ista pars, quasi doceat malum; quia id docet, ut non erremus. Abusus est potius Logicae alios decipere. Hoc autem nihil refert. Nam bono possumus abuti, nec propterea fit malum.

QVAESTIO III.

Vtrum Logica sit Vna Scientia?

Quid sit vnum & vnitatis.

Circa Titulum huius quaestionis, ut intelligamus quid sit Vna Scientia, Primo aduertendum est, illud dici Vnum, quod duo habet. Primum est, Individuum esse in se; Secundum est, Diuisum esse a quolibet alio extra se: ut lignum vnum dicitur, quod in se non est in partes scissum, sed continuum, & tamen est distinctum, & diuisum ab alijs omnibus. Vnde Vnitatis secundum quam vnum est, est indiuisio in se, & diuisio a quolibet alio.

Yriplex vnitatis, Numerica.

Hae Vnitatis triplex est, quaedam Numerica, quaedam Specifica, quaedam Generica. Vnitatis Numerica est, secundum quam quilibet res singularis est vna. Vnitatis Specifica est secundum quam plura singularia habentia vnicam proximam definitionem, sunt vnum, ut Petrus, Ioannes, & Martinus.

Specifica.

dicuntur vnius esse naturae, quia vnicam participant definitionem, scilicet: Quod sunt animal rationale. Ista autem Vnitatis est Specifica. Nam de Vnitatis Numerica id dici non potest, cum alia sit vnius, alia alterius. Vnitatis Generica est inter illa, quae quamuis diuersas habeant proximas definitiones, ac propterea specie differre dicantur, tamen conueniunt in vnicam definitionem superiori: ut homo & leo habent quidem diuersas definitiones, tamen participant definitionem animalis, ex aequo, & propterea sunt vnius naturae genericae. Per haec patebit, quid sit, differre Numero, Specie vel Genere. Differunt enim Numero, quae diuersam sortiuntur numericam vnitatem, vnam definitionem participantia: Specie vero, quae distinctas habent definitiones, in vna tamen superiori conueniunt: Distincta Genere, quae nulla definitione conueniunt, vel habent diuersas definitiones communes: ut animata, & inanimata genere differunt, quia sub se varia comprehendunt genera.

Generica.

Est secundum aduertendum, has Vnitates, aliter in substantijs, aliter in scientijs, & Habitibus sumi. In substantijs enim accipiuntur secundum se, & ab eo, quod in eis est, scilicet in sua natura, & definitione. At in scientijs non sic: sed Vnitatis Numerica sumitur ab vnitatis subiecti proximi, in quo est, sicut reliqua accidentia. Vnde illa est vna numero Scientia, quae est in vnicum intellectu, sicut vna albedo, quae est in vnicum subiecto: & e contrario. Scientiae, quae sunt in diuersis subiectis, sunt numero distinctae; ut alia est Dialectica tua, alia est mea, alia illius: sicut alia albedo huius Cygni, alia illius. Vnitatis vero Specifica, seu Generica, ab vnitatis obiecti, id est, rei, de qua tractat, & finis, ad quem ordinatur, ut illa dicatur Vna Scientia specie, quae vnius obiecti specificae, & finis est: illa vero Vna Genere, quae vnius rei genericae, & vnius finis communis est: & e contrario fit diuersitas Specifica, & generica. Hinc fit, ut cum scientiae, & habitus ab obiectis sumant suam vnitatem & a fine, definiuntur aliquando per vnum, aliquando per alterum, aliquando per vtrumque, ut docet Ammonius in Prooemio Praedicab. Poteris enim Medicinam definire per obiectum solum.

Quae sit Scientia vnitatis, & quomodo plectat.

1. Quae sit vnitatis sensus.

lum: Est ars, quae circa humana corpora versatur; a fine: Est ars sanitatis effectiua; ab utroque vero: Est ars, quae circa humana corpora versatur eorum sanitatis effectiua.

His suppositis, est sensus quaestionis, non de Vnitatis Numerica. Clarum est enim, esse plures secundum pluralitatem subiectorum. Sed de Specifica, seu Generica: scilicet, an sint plures Logicae species, seu Genera quae de diuersis rebus tractent? Haec de titulo quaestionis.

2. Opinio.

Circa secundam quaestionis partem. Fuit opinio Nominalium, multas esse Logicas, iuxta numerum eorum, quae tractantur. Vnde alius est habitus & alia Logica, quae docet Definire: alia, quae docet Diuidere: alia, quae docet syllogismos topicos: & alia, quae docet demonstratiuos. Imò secundum numerum conclusionum, quae in Dialectica sunt; esse Logicas, & habitus. Haec sententia probatur primò. Habitus distinguuntur per obiecta, sed in Logica sunt plura obiecta specie differentia, ergo non est vna Logica. Maior est certa. Minor patet: nam alia Logica pars est de syllogismo, alia de Demonstratione; alia de Diuisione. Probatur secundò. Potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque ideo non est vna Logica.

3. Comprobatio 1. Opinio 1. Argum.

Alia fuit opinio Capreoli, Prolog. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli S. Thomae. Hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicum habitum simplicem. Ut enim in igne non sunt multi calores, sed vnus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quae in Logica sunt, assentimus. Ista sententia probatur primò. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, quam multa percipimus obiecta, puta, vnus visus, quo multos colores videmus: ergo vnus & simplex erit habitus, quo multas conclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundo Logica est vna Scientia, Ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, a Specie ad Genus: sicut, est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

2. Argum.

2. Opinio.

Potest quis habere habitum, & esse promptus in definitionibus cognoscendis, non autem in demonstrationibus seu syllogismis, ergo alius est habitus pro illis, alius pro his. Atque ideo non est vna Logica.

4. Confirmatio 2. Opinio 2. Argum.

Alia fuit opinio Capreoli, Prolog. 1. Sen. q. 3. quem sequuntur aliqui discipuli S. Thomae. Hi enim sustinent, Logicam esse vnam specie, & vnicum habitum simplicem. Ut enim in igne non sunt multi calores, sed vnus, quo diuersa calefacit, ita in intellectu est vnica simplex qualitas & habitus, quo omnibus conclusionibus, quae in Logica sunt, assentimus. Ista sententia probatur primò. Ita se habet habitus ad suum obiectum, sicut potentia ad suum: sed vnica est potentia simplex, quam multa percipimus obiecta, puta, vnus visus, quo multos colores videmus: ergo vnus & simplex erit habitus, quo multas conclusiones vnius rationis cognoscimus. Secundo Logica est vna Scientia, Ergo est vnus habitus, ergo est vna qualitas. Tenet illatio, a Specie ad Genus: sicut, est vnus homo, ergo vnum animal, ergo vnum corpus.

Pro decisione huius quaestionis sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit; ut quando cogitat hominem, leonem, plantam; seu, hominem esse animal, leonem non esse hominem; & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quae operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: ut quando iudicat, ac assentit huic: Homo est animal; dissentit vero huic: Homo est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcumque apprehendat aliter, quam se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei si se habentis. Scientia ergo, quae intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, ut assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Praeter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem. Nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

1. Fundam. Operatio intellectus sunt duae.

Pro decisione huius quaestionis sit primum fundamentum. Intellectus noster habet duplices operationes. Prior operatio est qua res ipsas simplici, vel composita cognitione percipit; ut quando cogitat hominem, leonem, plantam; seu, hominem esse animal, leonem non esse hominem; & talis operatio dicitur apprehensio. Posterior operatio est, assentire, & acquiescere rebus cognitis & apprehensis cognitione composita, quae operatio dicitur iudicium, siue etiam dissensio: ut quando iudicat, ac assentit huic: Homo est animal; dissentit vero huic: Homo est lapis: & ex hac operatione oritur veritas vel falsitas: non enim est deceptus intellectus in apprehensione; quantumcumque apprehendat aliter, quam se habet res: sed quando assentit apprehensioni rei, non sic se habentis. Verum autem est, quando assentit apprehensioni rei si se habentis. Scientia ergo, quae intellectum perficit ad verum, potius perficit actus iudicij intellectus, ut assentiat cui assentire oportet: dissentiat, cui dissentiendum est. Propterea scientia dicitur habitus iudicatiuus. Praeter hoc etiam perficit intellectus apprehensionem. Nam qui scit apprehensiones & compositiones rectas, per scientiam efficit, quibus assentit.

2. Fundam. Ad intellectus operationes, concurrunt duae.

Sit Secundum fundamentum. Ad has duas operationes exercendas duo concurrunt. Ex parte rei, quae intelligitur, vnum, alterum, Ex parte intellectus. Ex parte rei concurrunt ipsius similitudo recepta in intellectu: ut enim visus ad videndum recipit in se quaedam obiecti imaginem, seu similitudinem, quae dicitur species: ita intellectus ad intelligendum. Alterum ex parte ipsius intellectus, scilicet propitudo ad facilius & certius iudicandam, quod dicitur habitus. Est tamen inter vtrumque discrimen. Species enim est necessaria ad cognitionem, ita, ut sine ea cognitio esse nequeat: at habitus non est necessarius simpliciter ad iudicandum, cum solus intellectus iudicare possit: sed ad perfectius iudicandum, & cognoscendum; habitus enim perficit operationem potentiae, ut docet Aristot. 7. Physic. cap. 3. Scientia igitur est ipse habitus intellectus ipsius ad iudicandum de rebus apprehensis peractans.

Sit Tertium fundamentum. Habitus

Habitus & Scientiæ distinguuntur per distinctionem rerum, de quibus tractant, & circa quas versantur, non tamen quæcūq; rerū distinctio diuersas sententiās facit, sed distinctio obiecti formalis. In obiecto enim & re qualibet, quæ sub Scientia continetur, duo sunt consideranda, sicut in obiecto potentiarum: Vnum, id, quod talis scientia cognoscit, & circa quod talis potentia operatur: ut albedo, quæ videtur ab oculo: planta, quæ consideratur à Philosopho. Alterum, id, ratione cuius, illud prius sub tali scientia cadit seu à tali potentia percipitur: ut in visu est color: Albedo enim videtur ab oculo, quia color est, & planta consideratur à Philosopho, quia corpus naturale est: prius dicitur obiectum materiale, posterius autem formale obiectum. Potestque esse, ut multa obiecta materialia contineantur sub vnicō formali; ut albedo, nigredo, rubedo, sub colore, cuius ratione à visu percipiuntur. Distinctio igitur Generica, seu Specifica Scientiarum, ab obiecti unitate vel diuersitate formali sumenda est: ut enim non ponitur diuersus visus ad albedinem percipiendam, & alius ad nigredinem (quia quauis sint duo obiecta, sunt tamen materialia, & conueniunt in vnicā ratione formali coloris) ita in Scientiis fit: licet multa tractentur, tamen fit sub vnicā formali ratione comprehendatur, erit vna Scientia Genere, vel Specie.

1. Conclusi. His igitur suppositis, sic prima Conclusio, Logica absolute & simpliciter est dicenda vna scientia. Hæc probatur. Vna scientia est, quæ est vnius obiecti, sed Logica vnicū habet obiectum, ergo est vna scientia. Maior est Aristot. 1. Post. cap. 23. Minor est certa, & probatur inferius, esse Ens rationis Logicum, seu sciendi modum, quod idem est. Neque argumentum Nominalium prius factum quicquam probat. Quauis enim multæ sint res, quæ tractantur in Logica, tamen conueniunt sub vnicā ratione formali obiecti; scilicet quæ ad argumentationem ordinantur: sicut in Philosophia & quauis alia Scientia.

2. Conclusi. Secunda Conclusio. Logica plures partes habet sub se Specie differentes, quæ tamen sub vnicā ratione formali generica conueniunt, ac propterea vnus est generis Logica ipsa. Hæc conclusio patet. Nam in lib. De Interpretatione est aliud partiāle obiectum: aliud in libris Priorū, aliud in alijs: hæc tamen omnia sub ratione modi sciendi, seu argumentationis comprehenduntur, quam Logicus primò considerat.

3. Conclusi. Tertia Conclusio. In Logica sunt plures habitus partiales secundum diuersas partes præcipuas ipsius Logicæ, & hoc patet secundò argumento Nominalium: non tamen propterea sequitur esse plures Logicas, seu plures partes Logicæ: Logica enim constat ex pluribus habitibus partialibus vnā Scientiam faciētib; quia eorum obiecta sub vnicā ratione generica formali conueniunt. Nec est simile de potentia. Nam Potentia à natura est. Habitus verò partim ab obiecto fit, partim à nobis. Ad aliud autem quo arguitur: Est vna Scientia, ergo vnus habitus: concedo. consequens in hoc sensu: quod est vnus totalis, constat tamen ex multis partialibus. Nec est hoc præter doctrinam Aristot. Meta. cap. 6. docet, quæ sunt plura in vno genere, possunt vnū esse in altero: ut plures milites in ratione substantiæ sunt multi, in ratione quantitatis sunt vnus numerus.

4. Conclusi. Quarta Conclusio. Probabilis est sententia Capreoli; quod sit vnus simplex habitus, ut probat argumenta, & alia, quæ possunt adduci: Sed quia admodum Metaphysica est, remittatur in proprium locum.

1. Fundam. Speculatiua & Practica Scientia vt conueniant & distinguantur.

2. Fundam. Speculatiua & Practica Scientia vt conueniant & distinguantur.

3. Conclusi.

4. Conclusi.

QVAESTIO III.
Vtrum Logica sit Scientia Speculatiua, an Practica?

IN disputatione præsentis primò nobis, Quid scientiæ huius quæstionis sit, apeririendum est. Practica scientia idem est & speculatiua: quod operatiua. Speculatiua verò idem quod cognoscitiua, seu contemplatiua. Dicitur autem Scientia Practica illa, cuius cognitio ordinatur ad opus; id est, quando per eam cognoscimus; ut operemur, Speculatiua verò, per quam solum cognoscimus, nec talis cognitio ad opus est aliquod ordinata. Iuxta hoc quaeritur de Logica, an sit Practica vel Speculatiua?

Fuit sententia quorundam Neoterico-
1. Opin. rum, Logicam esse practicam: huius opinionis, est primum argumentum. Illa Scientia est Practica, cuius finis est operari; sed finis Logicæ est operari, ergo est Practica.

2. Opin. Maior est nota. Minor probatur. Quia finis eius est syllogismus & discursus facere, hoc autem est operari. Secundò. Scientia Practica est de obiecto operabili & factibili à nobis, At obiectum Dialecticæ, scilicet argumentatio, est à nobis factibile, ergo est Practica. Tertiò. Scientia Practica causatur in dirigendis & ordinandis aliquibus operationibus nostris: ut ars pingendi ordinat tales operationes; quib; pingimus: similiter reliquæ artes: sed Logica versatur in dirigendis intellectus operationibus, ut ait S. Tho. primo Periher. & 1. Post. ergo est Practica.

3. Opin. Pro huius quæstionis determinatione sit primum fundamentum. Scientia Practica & Speculatiua in vno conueniunt, in alijs differunt. Conueniunt enim, quia, sicut per Scientiam Speculatiuam res cognoscimus, & de ipsis iudicamus; ita similiter per Practicam. Vt enim Physicus per Physicam cognoscit plantas; ita artifex per artem, & Scientiam practicam, cognoscit res, quas operatur. Differunt autem primò; In fine: per Scientiam Speculatiuam rem cognoscimus, non vt illā operemur; at per Practicā cognoscimus, vt operemur. Hanc autem conuenientiam Practicæ & Speculatiuæ, simul & differentiam, non male explicuit Auer. 2. Meta. com. 3. Per Speculatiuā, inquit, scimus vt sciamus: per Practicā sumus scientes, vt operemur. Est autem duplex finis, Intrinsecus, & Extrinsecus. Intrinsecus est, ad quem scientia ex sua natura ordinatur. Extrinsecus, (qui finis scientis dicitur) est, quem sibi proponit, qui eam scientiam habet, vel addiscit: vt qui disceret Philosophiā animo lucrandi, vel qui disceret artem ædificandi; vt sciret solum. Hic autem Finis Extrinsecus non facit Scientiam Practicā aut Speculatiuam; sed intrinsecus. Secundò differunt in modo operandi. Practica enim procedit modo practico, seu operatiuo; ita, n. considerat re, vt simul tradat modum operandi. Propterea 2. Meta. ca. 3. dixit Arist. Practicum non considerare causam secundū se sed in ordine ad opus. At Speculatiua solum procedit via cognitionis, nec modū tradit operandi. Hinc sequitur; cum practica finis sit operari & modo operatiuo procedat, quod necessarid tradat de re, quæ sit à nobis; non tamen pro-

pterea est Practica, licet hoc sit necessarium: quia potest esse Speculatiua de re, quæ efficitur: vt Geometria, quæ est de figuris. Sed differentia consistit in Fine Intrinsecō, vt vult Arist. 2. Meta. cap. 3. & in modo procedendi, ex quo fit, Scientiam practicam & Speculatiuam non differre penes actum suum proprium immediatum; quia per vtramq; primò intelligimus res: nec in obiecto, cum possit esse Speculatiua de re à nobis faciēda, Sed in Fine & modo. Vnde in quauis Scientia Practica, primò reperitur Speculatio operum; quæ tractat & facit; deinde præcepta faciendorum eorum operum; quo scilicet modo fiant; quæ propriè cognitio est ipsa Practica. Sed hæc præterea duplex: Vel in vniuersali, vt Temperatè agendum est, Emitendus est sanguis in dolore laterali: Vel in Particulari, tunc, nunc, & hoc modo, quod est prudentis & experti Medici.

Secundum fundamentum. Cum Scientia practica sit propter operationem: operatio autem duplex sit, quædam, quæ dicitur Actio, quædam, quæ dicitur Effectio, operatio, quædam Effectiua, quædam Actiua. Actio verò est operatio immanens, nec in aliquā materiā exteriorē transiens; vt tristari, sentire, amare. Effectio verò est operatio in materiā exteriorē transiens, vt scribere, pingere, ædificare. Scientia igitur Effectiua dicitur, cuius finis est rectè has exteriores operationes efficere: quales sunt artes Mechanicæ. Vnde Aristoteles 6. Ethicorum, ca. 3. Ars, ait, est habitus verus, cum ratione factiuus. Scientia autem actiua, quæ moralis dicitur, est, cuius finis sunt immanētes operationes: qualis est prudentia, quæ dicitur habitus verus cum ratione actiuus.

Vnde Arist. 6. Meta. ca. 1. Omnis, inquit, scientia autem est Actiua, aut Factiua, aut Theorica, aut Speculatiua: Sumit autē hic scientiam largo modo, pro quocūq; habitu intellectiui. Inter hæc tres autem scientias constituit discrimen quoddam notandum, 1. Meta. cap. 6. & 6. Meta. cap. 1. in speculatiuis principiū inest ipsis rebus; id est, nos sumimus cognitionem ab ipsis rebus, & scientia nostra Speculatiua conformatur ipsis rebus: vt tunc perfecta fit, quando ipsis rebus adæquat. Propterea obiectum

2. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

3. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

4. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

5. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

6. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

7. Fundam. Practica scientia vt & tractatur, est duplex.

In his dicitur principium & mensura scientiæ. At in Practicis rerum cognitarum principium est in nobis; quia nos sumus causa rei, & nostra scientia est in rerum ipsarum mensura, ut talis sit res, qualis scientia. à qua procedat. Interest tamen, quod principium Activæ est electio voluntatis, à prudentia regulari: unde agibile & eligibile idem est. At principium in Factivis, est ars, quæ in intellectu est. Ex quo sequitur quoddam notatu dignum: videlicet illam scientiam, quæ non dirigit operationes immanentes, ut ab electione voluntatis procedunt, non esse Activam. Quæ est expressa sententia Aristotelis loco citato, 6. Meta. & 6. Eth. cap. 10. Principium, inquit, actionis est electio. Sequitur etiam, quod intellectus, seu scientia Practica habet pro fine actionem, seu operationem aliquam extra ipsum intellectum: ut clarissime colligitur ex Aristotele, 3. de Anima, cap. 9. & doctè tradit Albertus Magnus, 3. de Anima, tractatu 4. cap. 4.

go non est Practica. Maior est nota ex Aristotele loco citato. Minor probatur. Non Effectiva, quia eius operatio non transit in materiam externam. Non activa, quia non est circa actionem, quæ procedat ab electione voluntatis, cum eius actio sit in intellectu discurre. Secundo, Scientia practica, aut Ars, habet pro fine aliquid extra intellectum: at syllogizare & discurre, est opus ipsius intellectus, ergo absolute non est ars. Tertio, Ars, & Scientia Practica proprie rei naturam non tractant; sed qualiter fiat, tantum ostendunt: At Logica naturam argumentationis & syllogismi aperit, nec qualiter fiat, per se solum ostendit: ergo non est proprie Practica. Ex quo patet, quod Finis proximus & intrinsecus Logicæ, est modi procedendi cognitio: Finis sequens, Scientia rei, quæ ex cognitione modi procedendi: Finis Remotus, per Logicam syllogismos constituitur.

Secunda Conclusio. Logica habet aliquid Artis & Practicæ, hoc scilicet, quod in aliquem finem extra seipsam ordinetur, scilicet in rei scientiam, & per eam operationes intellectus regulentur, ac propterea dicitur, ars rationalis, ars artium. Quæ conclusio satis ex dictis est manifesta.

Tertia Conclusio. simpliciter est dicenda Speculativa: ut patet rationibus. ad primam conclusionem inductis. Probatur. Quia licet tradat præcepta argumentandi & definiendi, &c. tamen per se primò speculatur, quid sit Argumentatio, Definitio, Divisio, & cetera omnia. Deinde his perspectis, præcipit ut fiant.

Ad primū argumentū respondetur, negando, Finem proximum esse, syllogismos facere; sed id consequi ex eorum cognitione; sicut qui cognita natura trianguli potest triangulum facere.

Ad secundum, negatur consequentia. Est enim fallacia accidentis. Ista enim consequentia est bona, si est Practica, ergo de obiecto factibili; & à negatione consequentis; Si non est de obiecto factibili; ergo non est practica; non tamen valet ab affirmatione consequentis; Si est de obiecto operabili, ergo est Practica, nisi finis sit operatio. ut diximus.

Ad tertium respondetur, aliud probare secundum quod est Practicam; & ita vocari solere quandam artem; non tamen ablo.

9. Fundam. Scientia proprie accepta & Ars, differunt in tribus.

- 1.
2.

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.
11.
12.
13.
14.
15.
16.
17.
18.
19.
20.
21.
22.
23.
24.
25.
26.
27.
28.
29.
30.
31.
32.
33.
34.
35.
36.
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.

3. Conclusio Logica non esse practica se enim de re arte.

2. Argum.

3. Argum.

2. Conclu.

Logica habet aliquid artis & practice.

3. Conclus.

Logica esse scientia speculativam.

Ad 1. Argu.

Ad 2. argu.

Ad 3. argu.

absolute; quia deficiunt illa, quæ sunt de ratione Artis & Scientiæ proprie Practicæ.

QVAESTIO V.

Quid sit Subiectum Logica?

Subiectum quatuor modis dicitur.

Vocabulum hoc: Subiectum, multipliciter apud Arist. usurpatur. Vno enim modo significat, Inferius alius eius superioris: quo pacto in Antepredicamentis dicit Arist. quædam de subiecto dicuntur Secundo; pro vna parte propositionis: quo modo dicitur: propositio constat ex subiecto & predicato. Tertio, pro illo, cui insunt accidentia: ut corpus est subiectum albedinis: hoc dicitur Subiectum Inhesionis: propria verò subiecta Predicationis. Quarto, Subiectum, pro eo, quod à Scientia primò consideratur: ut idem sit, quod Obiectum. Vnde Aristot. 1. Post. cap. 23. vna Scientia vnius generis Subiecti, & sic in præsentia sumitur, quod dicitur etiam Materia. Sed Materia multipliciter etiam sumitur. Primò, pro Substantia in qua recipitur forma substantialis; quo modo dicitur: materia animæ est corpus: & sic sumitur 1. Physic. Secundo, pro eo, ex quo aliquid fit: ut ferrum est materia ferræ; quia ex eo fit: & sic sumitur 2. Physic. c. 3. Tertio, pro eo, cui applicatur opus artis; ut, materia fabri est ferrum; quia opus suum in ferro facit. Quarto, pro illo, circa quod scientia versatur. Quæ dicitur materia, circa quam, & sic idem est cum Obiecto & Subiecto sum pro ultimo modo: & secundum hoc est quæstio de subiecto Logicæ; scilicet quid sit id, de quo præcipue sit Logica?

Materia quadruplex.

- 1.
2.
3.
4.

Ad obiectum scientiæ 4. requiritur?

- 1.
2.
3.

nens. Quattò, ut tradat causas sui Subiecti, 1. Meta. cap. 6. & possessiones, seu proprietates, 4. Meta. cap. 1. & inferiora, partes, & species ipsius, 4. Meta. textu 3.

Circa hanc quæstionem fuit opinio Scotti, q. 2. Vniuersalium, & Egidij Romani, Syllogismum esse Subiectum Logicæ Ratio est. Logica enim docet rationes & discursus intellectus: sed inter omnes præcipuus est syllogismus, ergo hic est obiectum eius. Secunda opinio est Auic. Log. cap. 3. & Alg. Logi. ca. 2. quam sequitur Albert. Magnus, lib. Prædicabilium, c. 4. Argumentationem esse obiectum. Huius ratio est. Logica tradit modum procedendi ex noto ad ignotum, sed non solum per syllogismum, sed quamcumque Argumentationem hoc fit: ergo argumentatio est subiectum. Tertia opinio est Ammonij; esse non omnem Argumentationem, sed potissimam omnium, videlicet Demonstrationem, cuius causa omnia considerari videtur à Logica. Quarta opinio est Neotericorum quorundam; Orationem esse subiectum Logicæ: nec isti sumunt quæcumque orationem, sed illam, quæ est ignota manifestationem, cuius est Definitio, Divisio, & Argumentatio. Huius ratio est. Logica tradit modum cognoscendi, sed hic non sola est argumentatio, sed Definitio, & Divisio, per quas explicantur natura, & partes rei: hæc per illas cognoscuntur & sciuntur, ergo aliquid, quod est his commune, erit subiectum. Ista sententia fuit antiqua, eorum scilicet, qui sermonem faciebant Logicæ commune obiectum, quasi idem esset Logica, quæ sermocinalis: quos impugnat Auic. & Alber. locis citatis. Quinta sententia fuit S. Tho. 4. Met. lect. 4. qui asserit Ens rationis esse subiectum Logicæ. Ratio huius est: Quia Ens rationis comprehendit ea, quæ sunt in Logica, quæ tamen sub oratione, Argumentatione, vel syllogismo non continentur; ut prædicatum, Subiectum, Genus, Species. Pro declaratione verò huius Entis rationis est aduertendum, res dupliciter posse considerari. Vno modo secundum se, & suam naturam. Altero modo, secundum quod à nostro intellectu percipiuntur. Si in se considerentur, habent quædam proprietates naturales consequentes: ut quod homo sit risibilis, sit coloratus, sit quantus. Si

1. Opin. Scoti & Egidij.

2. Opinio Auic. & Alber.

3. Opinio Ammon.

4. Opinio.

5. Opinio S. Thom.

Quid sit Ens rationis. Res dupliciter considerantur.

Naturales.

vero.

verò considerentur, vt à nobis sunt intellectuæ, habent alias proprietates; scilicet, esse subiectum, esse prædicatum, esse genus, esse propositionem. Inter has autem & illas vnum interest, quòd illæ sunt in ipsis rebus (albedo enim, calor & alia accidentia rebus insunt) at hæc sunt extrinsecæ. Vt enim columna est mihi dextra, non quia in ipsa sit aliquid, à quo dicatur dextra, sed ab extrinsecò; quia ego habeo illam ad dexteram meam: ita illæ res dicuntur genera, subiectum, &c. non quòd in eis sint istæ proprietates, sed ab extrinsecò proueniunt, ex eo, quòd à nobis tali modo, vel tali cognoscuntur. & propterea tales proprietates dicuntur. Entia rationis, id est, Intellectus, q̄ ab intellectu cognoscens rebus adueniunt. Dicuntur pariter Intentiones Secundæ: quia cùm prius sit, re esse in se, quàm à nobis intelligi; proprietates aduenientes rei secundum quod est in se; dicuntur Primæ Intentiones: posteriores verò, Secundæ Intentiones. Ex quo patet, quòd Ens rationis est proprietas extrinseca adueniens rebus, vt ab intellectu percipiuntur. Hoc voluit Sanctus Thomas esse Subiectum Logicæ: cùm nihil sit in Logica, quod non sit talis proprietas rei. Sunt præterea, istis correspondentia in ipsis cognitionibus Entia alia rationis, illis correlatiua: rei, inquam, respectus, ad cognitionem: & contra, respectus hic rationis cognitionis ad rem. Istæ itaque sunt opiniones præcipuæ.

1. Fundam. Logicæ, vobis
cabulū que-
nam eom-
pletatur?

Pro huius determinatione sit primum fundamentum. Logica; si vocabuli significatio consideretur, idem est quod Scientia sermocinalis, seu rationalis: qua ratione Grammaticam, Rhetoricam, Dialecticam, sub se cõplectitur, quia omnes in sermone versantur. Tamen cum discrimines Grammatica enim solum sermonem per se considerat, cùm nihil aliud intendat, quàm congruum sermonem facere. At Rhetorica non solum sermonem, sed etiam rationem complectitur: cùm et dicere & probare doceat. Vnde qua parte sermonem habet, cum Grammatica conuenit: licet in hoc ipso differat; quòd hæc cõgruum, illa ornatum doceat sermonem. Grammatica autem & à Rhetorica, & à Dialectica differt, quòd rationis nō est contemplatiua,

cùm nullum argumentandi genus per se Grammatica tradat, sicut Rhetorica, & Dialectica. Inter has autem duas, vna est Conuenientia, sed multiplex Differentia. Conueniunt enim in materia remota (sumpta materia pro eo, cui opus artis applicatur) vt enim Logicus sua applicat instrumenta rebus omnibus, & cuilibet entitati & Rhetoricus sua applicat instrumenta rebus omnibus. Ob quam causam ab Aristotele Rhetorica contraposta Dialecticæ censeatur, & vtranque artem communem vocat. Differunt tamen inter se. Logicus enim cõsiderat res omnes, vt à nobis sunt cognoscibiles. Tradit enim Methodum re quamcumque contemplandi, & speculandi. At Rhetoricus versatur circa res, vt à nobis exprimuntur & manifestantur. Propterea Rhetoricus per se considerat sermonem quo exprimit rem, & vtitur probatione ad aliud, scilicet, vt alteri probet. At cùm Logicus sit primò ad se, per accidens verbo vtitur, cùm conceptus & probationes alteri communicare contendit: tamen eius integra ratio absque sermone est, quod non fit in Rhetorica: ob id quæ Eloquentiæ pars Rhetoricæ, non autem Logicæ, numeratur. Huius discriminis ratio est: quia Logicus est ad se, at Rhetoricus præcipuè ad alium: vt habet Arist. 1. Rhet. ad Themist. c. 2. in fine. Vtus ergo Rhetoricæ absque sermone consistare non poterit; sicut potest vsus Logicæ primus & potissimus. Secundo, differunt etiam in amplitudine materiæ formaliter. Nam Rhetoricus in omni re considerat id, quod probabile est, id est, dat Methodum cognoscendi & persuadendi id, quod probabile in omnibus est. At Logicus, & id quod est probabile, & id quod est necessarium perspicit, id est, dat viam inuestigandi probabile & necessarium. Propter quod duplex est Logicæ pars. Topica, cuius est tradere Methodum circa probabile, vt docet Arist. 1. Topic. c. 1. & Analytica, cuius est modum necessarij peruestigandi aperire. Tertio differunt etiam in hoc probabili: Rhetorica enim considerat probabile singulare, vel cum aliqua circumstantia singularitatis, persuadet enim singulare, vel aliquid commune determinatum, secundum aliquod tempus vel locum, vel ordinem ad opus; quæ omnia ad singula-

Logica & Rhetorica 3. modis differunt.

1.

2.

1. Fundam.

1. Fundam. Obiectum Scientiæ esse duplex, Materiale & Formale.

re spectat. Propterea dicitur versari circa quæstiones definitas, vel circumstantiis terminatas, vel hypothefes. At Logica, probabile commune & vniuersale cõsiderat, & ab omni cõditione singulari abstrahit: atque idèd circa Quæstiones, quas vocant infinitas, & theses. Quarto, differunt in fine: Finis enim Logicæ est, adhibere Methodum, per quam cõsequamur Scientiam necessariorum, probabilium opinionem: at Rhetorici finis est, adhibere Methodum persuadendi: ex quo sequitur fides, quæ est remissa quædam opinio, & quæ maximè pendet ex affectione voluntatis. Quinto, differunt instrumentis: Rhetoricus enim vtitur Enthymemate & Exemplo, Logicus Inductione & Syllogismo. Hoc autè idèd fit: cùm enim Rhetoricus omnibus alijs probet & persuadeat, nec omnes capaces sint ad percipiendam vim syllogisticam, assumit rationem omnibus facile, scilicet Enthymema: cùm autè Enthymema sit Syllogismus maiori suppressa, Dialecticè autem sit ad se, & ad intellectum, cui non potest maior suppressi, Syllogismo ad se vtitur, licet aliquando ad alium Enthymemate vtitur. Cùm igitur Logicus Argumentationem consideret, & Enthymema sit species quædam Argumentationis, merito Rhetoricam, quæ speculatur Enthymema, Aristot. particulam & genus Logicæ vocat. Rhet. c. 2.

Secundum fundamentum. Aliud est de Obiecto loqui Dialecticæ secundum se, & in vniuersum Dialecticam considerado; Aliud de Dialectica duntaxat, quam nunc habemus ab Aristotele conscriptam, & de eius Obiecto. Nam, vt mox dicemus, quædam apparent ad Dialecticam spectantia, de quibus nō egit, (vt videtur,) Aristoteles: nempe de Definitione & Diuisione, de Syllogismis Hypotheticis, & alijs: aut si egit, eius certè libri non extant.

Tertium fundamentum. Obiectum Scientiæ duplex est, vt diximus superius: Materiale, & Formale. Materiale est illud, quod talis Scientia cõsiderat: vt Physica tractat de plantis, de elementis, de animalibus. Aliud est formale: id, ratione cuius omnia illa à tali Scientia considerantur; vt Physicus omnia illa tractat, vt corpora mobilia sunt. Ita fit in qualibet alia Scientia, arte,

habitu, & potètia. Itè, Obiectum aliud Totale est, aliud Partiale, aliud deniq; p̄cipuū. His Suppositis, sit prima Cõclusio. Sermo vel oratio nō est Subiectum Logicæ, quod Patet. Illud est Subiectum Logicæ, quod Logica primo & per se considerat: sed sermo, vel oratio per accidens, & minùs principaliter ad Logicam spectat, vt diximus; ergo non est Subiectum. Maior est nota, quia cùm Subiectum sit intrinsecum; & de ratione Scientiæ, non debet ab eo, quod per accidens est, considerari. Præterea. Quia sine sermone seu externa oratione potest Logica constare: cùm illa sit, quæ modum intelligendi per se manifestet. Præterea. Sermo, vel oratio, si dicat eam orationem, quæ sit in voce, probatum est in præcedenti cõclusionem, id esse per accidens ad Logicum. Si verò sumatur pro illa, quæ est in mēte: non est Subiectum. Nam oratio comprehendit etiam eam, quæ non significat verum, vel falsum: vt optatiuam, imperatiuam, & omnes alias, quæ ad Grammaticos & Rhetoricos spectant. Has autem Logicus non considerat, sed Grammaticus, & Rhetoricus.

Secunda Cõclusio. Demonstratio nō est totius Logicæ Subiectum. Probatur ex prima Subiecti conditione. Debet enim cõtine re sub se omnia illa, quæ tractantur in ea Scientia. At verò nō omnia, quæ in Dialectica tractantur, continentur sub demonstratione. Non enim Syllogismus probabilis, nec Sophisticus, nec Enthymema sub Demonstratione continentur. Est tamen partiale potissimum Subiectum Demonstratio: & eatenus rectè opinabatur Ammonius, cùm inter alia omnia primū locum teneat Demonstratio.

Tertia Cõclusio. Ens rationis vniuersè sumtum, non est Formale Subiectum Logicæ. Patet. Quia Logicus nō considerat Ens rationis, vt tale est, nec illius causas, nec principia, nec passiones. Hæc enim occultissima sunt: nec omnia Entia rationis in tota sua latitudine. Non enim priuationes, nec Entia rationis Rhetorica, qualia sunt; esse tropum, vel figuram, esse exordiū vel perorationem, &c. nec Grammatica Entia rationis considerat Dialecticè.

Quarta Cõclusio. Ens rationis Logicum, id est, quod consequitur ad operationem intel-

1. Conclu. Probatur.

2.

3.

2. Conclu.

3. Conclu.

4. Conclu.

DE DIALECTICA IN COMMUNI QVAEST. VI.

intellectus, quatenus intellectus intelligit, est Formale Subiectū Logicæ. Hoc autem vno cōmuni nomine vocari posset Ens ratiois Logicum, vel Intellectuale, vel ratio instrumēta intelligenđi, vel intellegendi modus, seu sciendi, quæ omnia in idem se de incidere vidētur. Probatūr hęc Conclūso. Omnia enim, quæ in Logica considerantur, sub illo continentur, & ad id spectant, vt modū sciendi & intelligendi teneamus: & hęc fuit sententia S. Thomæ: nec sumpsit in vniuersum omne Ens ratiois, sed illud solum, quod rebus aduenit ex Intellectus operatione: non autem illud, quod voces consequitur: quale est, esse nomen, aut verbum, aut participium, Hęc enim Grammatica sunt. Propterea definiuimus superius Ens ratiois, esse appropriatam rebus aduenientem, quatenus ab Intellectu percipiuntur.

5. Concluf.

Quinta Conclūso. Materiale Obiectū Logicę sunt res ipse cognite, aut cognitiones rerū. Probatūr. Nā in istis & ex istis, illa pullulant Entia ratiois, & istis cōueniunt, & in istis inherēt, vt tales sunt. Nā istæ dicūtur, & sūt Genera, & Species, &c. et ex istis sūt Propositiones, Syllogismi, etc. voces verò (vt dictum est) per accidens & secundariò à Dialectico considerantur.

Dixim⁹ res cognitās & cognitiones: quæ res, sunt remoti? Obiectū: cognitiones verò intellect⁹, propinquæ? Et quia sunt correlatiua ad inuicem. Nā si cognitio est, aliquid est cognitio: & si res cognita est, per aliquam cognitionem est cognita. Hęc rationes iuxta se mutuum respectum ratiois.

6. Concluf.

Sexta Conclūso. Argumentatio est Logica subiectum, si Logicā accipiamus pro eorum parte, quā Aristoteles in libris istis, quibus nos peruenierunt, tractauit. Quod sanè videntur spectasse, qui Argumentationis Subiectū Dialecticę dixerūt, & cat. nus verè affirmarunt. Perspicuum enim est, non egisse de Definitione ac Diuisione per se, vt per se faciunt scire essentiam & partes rei, sed solum quatenus Demonstrationi, seu Argumentationi subteruiant. Quod sanè rectè aduertit Albericus Magnus: & vt ipse circa initium Porphyrii referret, Autenna, & Alpharabius, ite Caietanus in principio Categoriarū Aristot-

telis, & Egidi⁹ in principio, in proœmio, & alij. Id autem siue putauerit minoris esse momenti, quàm quòd fuffus tractaretur, ac seorsum siue, quia in argumentandi modus, (quos prim⁹, vt ipse ait li. 2. Elench. inuenit) incumbendum sibi potissimum existimari: siue, quia scripserit quidem his de reb⁹ seorsum, sed eius libri perierint: certè quæ extant, illud duntaxat Subiectum argumentationis habent, & eocuncta referuntur. Imò, si quis rectè perspexerit, cū desint Hypothetici Syllogismi, istorum operum Aristotelis, sola argumentatio categorica Subiectū videri poterit. Ex dictis cōstare potest rationū contrariarū si q̄ sint, solutio: & quo pacto oēs opiniones aliqua ex parte veritatē attingerint, & quomodo omnia vero consonent.

QVAESTIO VI.

De diuisione Logica eiusq; partibus.

Logica diuersimodè ab aliquibus diuiditur. Boetius enim Top. principio in tres diuidit partes. In eam scilicet q̄ docet Definire, & in eā, q̄ docet Diuidere & in eā q̄ docet Argumentari. Quasi Argumentatio, peccat ex propositionibus necessariis, est Demonstratio, si ex probabilibus. Topicus: si ex apparentibus. Sophisticus. Et secundū hęc est pars Demonstratiua, Topica, & Sophistica. Philo. in Partē inueniendi, (quę Topica dicitur) & in Partē resoluedi, simul & iudicandi (quę Analytica dicitur) Logicam distinxit: & partem Sophisticam posuit cum Topica: quia Sophisticus Syllogismus est obliquitas Topici. Cicero, i. Topi. Logicam, in Iudicandi, & in Inueniendi partem diuisit. Possimus tamen aliter commodius Logicam diuidere ex sãcto Thoma, principio Perihereticebū & recepta diuisione. Cum enim ipsa dirigat operationes intellectus, diuidetur ipsarum distinctione operationū. Triplex autem est intellect⁹ operatio: Prima: simpliciter apprehensio, qua res ipsas singulas per se intelligimus: Secunda, compositio seu diuisio, quā res intellectas vnā alteri copulamur: Tertia, ratiocinatio est, quā ex noto ignotū discurrentes deducimus: quæ operationes similes sunt fermori. Aliquando enim simplices voces profertur: aliquando propositiones componimus:

Diuisio
Dialect.Triplex
intellect⁹
operatio.Porphyrius
à hęc Defe-
cit.Triplex Lo-
gica.

1.

2.

3.

nimus: tandem ex propositionibus syllogismos conflat. Triplex igitur est Logicę pars: Prima, quę dirigit primam operationem intellectus, docens modū quāque rem per se intelligendi (& ad hanc re ducitur pars, quę tractat de Definitione.) Secunda, quę dirigit secundam operationem, quę tractat de propositione (sub qua aliquo modo cōtinetur Diuisio.) Tertia, quę dirigit tertiam (& hęc est de Syllogismis.) In singulis autem harum est Inuen-

tiō, & Iudicium. Nam & docemur inuenire Genera, & Differentias (ex quibus est Definitio) & de inuentis iudicare. Similiter in propositione, & syllogismo. Vide Boetium i. Topicorum.

Atque hęc in vniuersum de Dialectica dixisse sit satis. Iam ad primam ipsius Dialecticę partem, quę de simplicibus differit. Et in hac, ad Porphyrii prius, De quinque vniuersalibus, tractationem accedamus.

IN LIBRVM PORPHYRII, DE QVINGVE VNIVERSALIBVS.

VI in aliquem Authorem Commentaria ediderunt, quædam solent, quasi proœmij loco, ante illius enarrationem pertractare: De illius videlicet operis Authore, vita, moribus, doctrina, a laudibus. De ipsius operis argumento, utilitate, ac necessitate. De scribendi modo, & methodo, ordine, & partibus, & similibus alijs. Ex quibus, nos, more aliorum Interpretū, breuiter, quantum satis est ad nostrum institutū, nonnulla referemus.

De Authore, & huius operis argumento, ac utilitate scribendi, methodo, ac modo, eiusdem ordine, & partibus.

Porphyrius Philosophus hoc opus edidit, natione Phœnix: vixit tempore Aureliani & Diocletiani Imperatorum. Plotinum habuit insignem Philosophum Platonicum præceptorem. Discipulos verò inter alios Iamblichum egregiū Philosophum, & Chrysaoriū Romanum virum paritimum, in cuius gratiam, librū hunc cōscripsit, ea occasione, (vt referūt) quòd cū Chrysaorius in Aristotelis Prædicamentis incidisset, & in quasdam ibi Voces & Res sibi ignotas impingeret, ad Porphyrium scripsit, vt sibi in ea realiquod auxiliū ferret. Atque ita hunc ad eū libellum, quē inscripsit: πορφυρίσ ἰσχυρίσ, id est, Porphyrii Introductio (subaudi, in Aristotelis Dialecticā) misit. Et quāuis hic

Author à Fide Christiana defecerit, & ei⁹ factus fuerit hostis acerrimus, (aduersus quem aliquot nunc extant sanctorū Patrum scripta pro Christiana Religione: vt diui Hierony, diui August. & aliorum) tamen hoc illius opus, quod Arist. doctrinæ consentaneum, & bona ex parte ex Arist. sit decerptū, & ad illius Prædicamenta, imò & vniuersam Dialecticā multum conducatur, nihil verò aduersus Fidē contineat: merito & ab Ecclesia permissum, & in publicis vbique scholis interpretandū ante Aristotelis Dialecticam susceprū est.

Agit enim de quinque Vniuersalibus, Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente: (quæ de rebus omnibus prædicantur, aut predicari possunt) cū Essentiā rerū intrinsecam, tum extrinsecam propria & accidentia rerū continentibus. Ex quibus etiam omnes cōstant de vnaquaq; re questiones, imò & Definitiones, & Diuisiones: & ex istis quoque constat, quæ in Prædicamentis collocantur; vt ipsæmet postea Porphyrius sui operis utilitates connumerans referet, & nos postea explicabimus diligentius.

Scribendi modus ac Methodus fuit facilis, introductorio scilicet more, Definendo, Diuidendo, & exemplis singula illustrando, vt ad Introductionem tyronis accommodatam & aptam expediebat.

Ordo hic fuit, vt prius de singularis istis

Vniuersalibus, & quidam à prioribus ad posteriora, naturæ ordine progressus fuerit: deinde singula inter se cõtulerit. Unde in partes tres hic liber secatur: in præfatiunculam, seu exordiolum, & ipsorum per se quinque Vniuersalium Tractationem, totidem capitibus; & in ipsorum Vniuersalium inter se Comparationē, Vltimo capite in varias ad inuicem comparationes subdiviso.

DE INSCRIPTIONE LIBRI.

Porphyrij Phænicio Introductio.

Q Væri potest, cur sic inscripserit (Introductio) tam latè patenti vocabulo, nec addiderit cuius rei sit introductio: Respõderi potest, vel per Antonomasiã sic inscriptũ fuisse ob istius libelli excellentiã: vt dicũt Ammonius, & nõnulli eius libri Interpretes: vel quia ad vniuersam Dialecticam, atq; adeo ad vniuersam Philosophiam primum, aditũ patefaciat: vel quia certè ad Chrysaorium scripserat, & subintelligendũ erat, ad id, quod ille petierat, esse introductionē, videlicet ad Prædicamenta, & Aristotelis Logicam intelligenda.

Cur inscribitur hic li. Introductio

Inscribitur autem à complurimis præsertim neotericis: De quinque Prædicabilibus, ab alijs: de quinque Vniuersalibus, quæ in idẽ ferè recidit. nõ illa Vniuersalia sũt, quæ prædicantur & dicuntur de pluribus, & ideo sunt Prædicabilia, quia sunt Vniuersalia: de qua tamen re postea agemus.

Alij verò, qui putant Dialecticam non de rebus, sed de vocibus agere, Titulũ faciunt iuxta eorum sententiam: De quinque vocibus. Sed in hoc etiam Titulo subaudiendum erit aliquid: nempe: de quinque vocibus, scilicet vniuersalibus, seu prædicabilibus. An verò de Rebus, seu de Vocibus, vel Intentionibus, Dialectica differat, supra ostendimus; & diligentius paulò post de ea re differemus. Omnes autem in hoc Titulo absolutè conueniunt, scilicet de quinque vniuersalibus; seu de quinque Prædicabilibus, nihil aliud addendo: licet vnus putet has esse Res, alius esse tantũ Voces.

Cum sit necessarium, Chrysaori, & ad eã, quæ est apud Aristotelem, Prædicamentorum doctrinam,

Diximus superius (cũ quæsiuimus. An Logica sit necessaria.) quot modis vox, Necessariũ, accipiatur: quod hic breuiter repetemus. Duobus etenim modis Necessariũ dicitur, (vt ait Aristot. li. 3. Met. c. 5.) Vno modo Abso. utè necessariũ, quod scilicet non potest vllõ modo aliter se habere: Altero modo, Ex Suppositione necessarium, quod, posito aliquo alio, ad id necessariò consequitur; quamuis in se res sit contingens: vt si ignis est, necessariò calor erit: at calor ipse, & calorè esse, contingens est. Est autem rursus hoc ex Suppositione necessarium multiplex, pro suppositionũ diuersitate, ex quib. necessariò sequitur: videlicet Necessariũ, ex suppositione causæ alicuius, Efficiẽtis, Formalis, Materialis, vel Finalis, vel etiam alterius rei cuiusque suppositione, ex quo aliud necessariò consequitur. Sed nos, alijs omisiss, de Necessariò ex Suppositione finis, quod ad finem difficultatem attrinet, dicam. Necessariũ ergo ex fine, seu ad finem, est duplex. Alterum, sine quo is finis obtineri nõ potest: quod dicitur simpliciter necessariũ, vel necessariũ ad esse rei; vt cibus necessariũ est simpliciter ad vitam sustinendam. Alterum, sine quo non potest cõmodè acquiri eiusmodi finis, quãuis simpliciter possit. Et hoc dici solet à Philosophis, Necessariũ ad bene esse, vel vtilitẽ: vt equus ad iter agendum. Nam sine illo iter possit peragi, licet non ita cõmodè: atque ita illud alterum vocari solet, Necessariũ ad esse rei: Hoc, ad bene esse. Illud simpliciter necessariũ, vt res sit: Hoc, secundũ quid necessariũ, vt scilicet res bene sit, vel bene fiat.

Necessariũ duplex.

Necessariũ ex fine duplex.

Deinde aduertendum est, posse nos querere, Vel de hac quinque Vniuersalium cognitione, an sit necessaria: Vel de ipsa Porphyrij tractatione. Igitur tam tractationẽ Porphyrij, quã ipsam per se notitiã Vniuersalium, certum est, non esse absolutè necessariam hominibus: sed ex suppositione duntaxat finis: si velint videlicet Dialecticã, præsertim Aristotelis, addiscere, & alias disciplinas. Sed si de necessitate ad finem loquamur, distinguendum erit. Ipsa quidem per se cognitio Vniuersalium est necessaria ad eũ finẽ simpliciter. Nã tũ in Prædicamentis Aristoteles ipsorũ frequẽter memi.

Cognitio quinque vocum quo.

modo simpliciter dicitur necessarium

meminit Generis, Speciei, Differentiæ. Prioriorum & Accidentium: tum in Topicis & alijs eius Dialecticæ libris: atque ideo necessarium erit omninò, vel tunc simul addisci, vel antea. Si verò de Porphyrij tractatione loquamur; necessaria quidem nõ est simpliciter: cũ constet alium quemuis Authorem de eisdem Vniuersalibus, differenter nos posse suscipere. Est tamẽ vtilis valdè, etiam necessaria secundo modo ad bene esse, quòd magna dexteritate & breuitate de eisdẽ egerit. Sed nec etiam ipsa per se cognitio Vniuersalium est simpliciter necessaria, vt addiscantur antea ipsa Prædicamenta; quandoquidẽ in ipsis Prædicamentis & alijs libris, cũ occurrerẽt, addisci possent. Est tamen valdè commodum, vt prius addiscatur, ne postea in decursu lectiois Aristotelicæ studiosi retardentur. Atque ita necessariò etiam antea addisceretur ad bene esse, vt melius scilicet & facilius addiscant.

— nosse, quid sit genus, quid Differentia, quid Species, quid Proprium, & quid Accidentis.

Seruauit Porphyrij naturæ ordinẽ in horũ enumeratione & tractatione, à prioribus, scilicet, secundũ naturam, ad posteriora profectus. Nam prius absolutè de ipsis in se Vniuersalibus egit: deinde illis constitutis, ea inter se comparauit. Prius enim oportet rem esse, deinde ad aliã comparari & referri. Res enim primò est in se, deinde refertur ad aliud. De ipsis verò singulis, similiter naturæ ordinem, vt prius Intrinseca, quæ ad essentiam rei attinet, referret, nempe Genus, Differentiam, & Speciem. Deinde Extrinseca, quæ extra essentiam sunt rei, Proprium & accidentis. Inter Intrinseca rursus, prius partes Essentiæ: ex quibus essentia tota constituitur; retulit. Nã ex partibus haud dubiè totũ confurgit: & prius oportet partes ad sint, quã totũ fiat, quod sine partibus esse non potest. Et in partibus; eam, quæ in Potentia prior est, collocauit, scilicet Genus, deinde, quæ illi tanquã Actus & perfectio aduenit, Differentiã; ex quibus ambabus tota Speciei essentia confurgit, atque componitur: quã tertio apposuit loco. Inter extrinseca quoque primum locum Propria, vt potè quæ ex ipsa promanet essentia, obtinuit. Dein

de vltimò, quæ extrinsecus ex alijs causis contingunt Accidentia. Tantillum autẽ in ipsa tractatione Naturæ ordinem, quẽ hic proposuit, doctrinæ ordine permutauit, vt de Specie proximè post Genus, ante Differentiam, quòd illi esset correlatiuum, disputauerit.

Ac præterea idem naturæ ordo ex alia quoque causã cõspicitur: proportionẽ ad rerum naturalium generationem, & eius generationis ordinẽ, à prima origine vsque ad earum perfectionem. Nam in generatione rei cuiusque naturalis; primum est materia in potentia ad formam; deinde in eã ipsa forma inducitur: postea ex materia & forma fit totũ compositũ: ex cõposito rursus, ipsius totius essentiæ proprietates emergunt: vltimò tandẽ accidentium ornatus omni rei superadditur. Atque ita res naturalis vnde quaq; tota interius, exteriusq; perficitur. Igitur proportionẽ quadam genus se habet vt materia. Differentia vt forma, Species vt totum cõpositum, Propria proprijs, & Accidentia accidentibus respõdent. Atq; is ordo est, quem naturæ dicimus, quod à prioribus ad posteriora Natura progrediamur.

— Et ad Definitionum assignationem, & omnino ad ea, quæ in Diuisione & Demonstratione sunt, Scribi istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens,

Vtilis quidem istorum Vniuersalium cognitio est, ad definitiones conficiendas. Fiunt etenim definitiones ex Genere & Differentia, & descriptiones fiunt ex Genere & Proprio, vel Genere & Accidentiũ collectione. Ad Diuisiones quoque vtilis est: nam diuisiones quoque fiunt, Generis in Differentias, vel Generis in Species, & aliquando etiam per propria, loco Differentiarum: & fiunt quoq; Subiecti in Accidentia, & Accidentis in Subiecta, aut Accidentis in Accidentia. Vtilis etiam ad Demonstrationes: nam Demonstratiois potissima medium est Definitio ex Genere & Differentia constans, & propria aliqua passio demonstratur de Specie, in ipsa Demonstratione. Accidentia demũ cognoscenda erunt, vt à demonstratione remoueantur, & quia conferunt plurimũ ad rei naturam perfectius cognoscendam.

Questia. Sed cur ad hæc vtilem dixit Porphyrius horum cognitionem, non etiam necessariam, cum non sit minus necessaria ad hæc; quam ad ipsa Prædicamenta facile responderi potest: vel quia antea vñs fuerat vocabulo necessitatis, noluisse idẽ iterum repetere; ne fastidium generaret, sed in aliud affine vocabulum, vt solent Scriptores, mutare voluisse: vel quia vtile interdum pro necessario accipitur. Dicitur enim vtile duobus modis, vno modo pro eo, quod alteri conducit, sed non est ei omnino necessarium ad esse rei: altero modo, pro eo, quod expetitur propter alterum, (de quo loquitur Arist. 3. Eth. c. 2.) siue autẽ illud omninõ necessarium sit, sicut animali cibus, siue non sit necessarium, sicut homini vestis. Aliqui verõ distinguunt: Aliud (inquiunt) est dicere vtilem ad Definitiones faciendas, & Diuisiones ac Demonstrationes: & ad hoc est vtilis tantũ, cum sine horum Vniuersalium cognitione, nõnulli, vt Geometrae, & Arithmetici definiant, diuidant, & demonstrant. Aliud est ad artem & præcepta Definiendi, Diuidendi, et Demonstrandi, cognoscenda. Nam ad hoc non solum vtilis est, sed necessaria horum Vniuersalium cognitio. Id quoque obseruandum erit, Porphyrium non de sua tractatione loqui, sed de ipsorum Vniuersalium per se cognitione.

—rentabo breuiter, sicut Introductionis modo, ea, quæ ab antiquis dicta sunt, aggregat: ab anterioribus quidem Questionibus abstinent, simpliciores verõ mediocriter coniecitans.

Hic Porphyrius tractationis suę modũ indicat & eius aperit institutũ, proponitque se sub breuitate, & vt Introductionis ratio exigit, quæ ab alijs Philosophis dicta sunt; præsertim Peripateticis; allaturum, obscuriores verõ & difficiliore questiones, vt potẽ ad Naturalem vel Metaphysicum potius spectantes, prætermittiturum: & ea se solum dicturum, quę faciliora & quę ad eam potius spectare videantur, & legentium caprum non superent, magisque sint accommodata.

Notæ de Generibus & Speciebus, illud quidem. Siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint: & siue subsistent: * corporalis sunt, siue incorporalis;

* corpora. g. d. p. a. r. a.

Vtrum separata à sensibilibus, an in sensibilibus posita & circa hæc consistens, dicere recusabo. Altissimum enim est huiusmodi negotium, & maioris egens inquisitionis. Illud verõ, quæmadmodum de his, ac de propositis magis probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, sibi vnus tentabo monstrare.

Aliquot ex illis difficilioribus Questionibus, quę de Vniuersalibus fieri poterant, quas se prætermittiturum pollicebatur, reijcit. Prima questio est: An Genera & Species existant in rerum natura: an verõ sint contra, aliquod figmentum mente & intellectu solũ conceptum? vt eam dicim⁹: animal vel homo, sit ne aliqua res, ille homo, communis, & aliud animal commune; an solum generalis sit quedam solacognitio cum mente nostra, hominis, in quã, in communi, & animalis in communi. Secunda questio est. Esto sint in rerũ natura illæ res communes, quas Genera & Species vocamus: An sint corporea, an corporis expertia & incorporea? Tertia questio. An existant istæ Genera & Species in ipsismet singularibus reb⁹ Indiuiduis, quas sensu percipimus, an verõ ab istis reb⁹ Indiuiduis sint separata? Has questiones, quoniam ad Metaphysicũ potius spectant, prætermittit Porphyrius; pollicetur autẽ se de ijs tantum tractaturum, quæ vtiliores & Dialecticis magis accommodatę videbantur: quæ ab alijs Peripateticis, qui se quiti sunt Aristotelem, tractate fuerunt. Sed tamẽ, quia mens nostra nõ ita his auditis conuiescit, & ob rationes quas iam referemus, de istis nonnulla, quantum fatis est Dialectico, magna facilitate, ac pari ter breuitate referamus.

Questiones aliquot.

- 1.
- 2.
- 3.

QVAESTIONES

In præmiũ Porphyrij.

ERit tripartita disputatio. Primõ disferemus de Vniuersali in communi: Deinde, de Primis ac Secundis Intentionibus, quibus ipsa cõstant Vniuersalia, & alia ad Logicam spectantia: Tertiõ de huius libri Subiecto. Postremõ Vniuersalium facta diuisione, aggrediemur singulorum

lorum in particulari tractationem, hoc ordine, qui sequitur.

De Vniuersalibus.

- Primõ, Quid sit Vniuersale?
- Secundõ, Vtrum Vniuersalia sint res, an solæ voces, vel conceptus?
- Tertiõ, Vtrum Vniuersalia sint in reb. distincta ante operationem Intellectus?
- Quartõ, Quomodo respondendum sit Questionibus de Vniuersalibus à Porphyrio factis?

De Primis ac Secundis Intentionibus.

- Primõ, Quid sit Prima & Secunda Intentio?
- Secundõ, Quomodo fiat intentio Vniuersalis, & alia Secundæ Intentiones, an scilicet per Notitiam absolutam, per primam tantum abstractionem, an per Notitiam comparatiuam?

De Subiecto huius libri.

- Primõ, An Vniuersale sit huius libri Subiectum?
- Secundõ, An sit Genus ad illa Predicabilia, Genus, Speciem, Differentiam, &c.
- Tertiõ, De numero Prædicabilium, eorumque diuisione; an sint tantum quinque Vniuersalia, seu (quod in idẽ recidit.) quinque tantum Predicabilia: Sed iam de singularis, eo ordine, quo proposita sunt, differamus.

QVAESTIO I.

Quid & quotuplex sit Vniuersale?

QVamuis Porphyrius ab istis de Genibus & Speciebus Questionibus abstinerit, id tamẽ nobis vitio dari non debet, quod de eis disputationẽ aliquam habeamus: præsertim qui nõ ad Aristot. solũ Prædicamenta, sed ad totam Logicam & Physicam auditores instituire studemus, quorum vtilitati & in literis progressui nullatenus fieri satis, si Questiones has, q̄ omni doctrinæ maxime sunt necessaria, in Metaphysicam vsque differemus, cum nulla cõmodior offeratur occasio eas elucidandi, quã hæc presentis id quod multi insignes Doctores, inter quos Albert. Magnus, & Boetius sunt,

diligenter præstiterunt. Nec tamen omnia, quę in Metaphysica iure dici possunt, sed ea duntaxat, quę negotio nostro vtiliora fuerint, tanta clariitate & breuitate, quãta fieri possit, proponemus.

Primõ ergo naturæ & doctrinæ ordine, (ne in ambiguo versetur disputatio) nobis explicandũ est, quid Vniuersale sit; & quotuplex: Vniuersale igitur nomẽ est multiplex. Vno enim modo sumitur cõplexẽ, altero incomplexẽ. Vniuersale cõplexum est propositio, cuius veritas ex singularium multorum per se veritate dependet: vt si dicatur: omnis homo currit, siue sit circa res cõtingentes, siue circa res necessarias: quomodo vtitur hoc nomine Aristot. 1. Post. cap. 7. 1. Met. ca. 1. Vniuersale, inquit, est principium scientiæ. Vniuersale incomplexum est aliquid vnum simplex ad plura ordinem habens, quod multiplex esse potest per ordinem multiplicem, quem vnum ad plura potest habere. Primõ enim potest habere ordinẽ causæ siue efficientis, siue finalis: quando vna causa existens plures & varios habet effectus: quo pacto cœli dicuntur causę vniuersales horum inferiorum efficientes: quia hæc omnes res naturales, cœlorũ virtute producuntur. Deus etiam est omnium causa vniuersalis efficiens; & finalis, quia omnia ab ipso, vt ab efficiente, & ad ipsum, vt ad finem supremũ & optimũ, referuntur; & hoc Vniuersale communiter dici solet in causando. Secundõ, dicitur Vniuersale, id quod multorum est similitudo: vt imago est in mente artificis vniuersale, quia multorum artificiorũ exteriorũ est similitudo & exemplar. quod etiam vniuersale in representando dici solet. Tertiõ, potest aliquid vnum existens intelligi multorũ esse substantiam: quo pacto Auerroes falsõ putabat vnum esse intellectum assistentẽ hominib⁹: seu potius Plato, vnicam esse Ideam hominib⁹, quæ vna existens omnibus per se dabat hominibus esse. & hoc vocant cõmuniter Vniuersale in essendo. Quarto, est Vniuersale in significando: quo pacto vna vox vniuoca, seu cognitio vna, multa significat: qualis est aliqua communis Tandem quinto, est Vniuersale in predicando scilicet et id, quod multis diuisim verẽ affirmatur: vt homo,

Vniuersale complexũ quid sit?

Vniuersale incomplexum quid sit, & quotuplex.

Vniuersale quintuplex 1. In causando.

2. In representando.

3. In essendo.

4. In significando.

5. In predicando.

mo, qui de Petro & Paulo per se prædicatur. De his ergo tribus vltimis est inter Philosophos disputatio, et controuersia: An id, quod de multis vniuocè prædicatur, sit sola Vox, vel conceptus, an sit aliqua natura communis per vocem & conceptum immediate significata: quod si natura per vocem & conceptum significata, An talis natura sit per se, separata; an in ipsis rebus habeat esse, de quibus prædicatur?

Hoc autem Vniuersale Aristot. 1. Perihermenias, cap. 3. sic definit: Vniuersale est id, quod de pluribus prædicari aptum est. In qua definitione multæ conditiones Vniuersalis tacite assignantur. Primum n. debet esse aliquid vnum, in hoc, quod dicitur (Id quod) vnum, inquam, & Nominis & Ratiõis. Sic enim Aristot. docet lib. 1. Post. c. 2. & c. 20. vbi ait, Vniuersale esse vnum quid, non solum Nominis, sed etiã Rationis: hac ergo particula excluditur, primò, Cõplexa, Quoniam, vt talia, non sunt vnum nomine. Excluduntur etiã Aequiuoca, quia non sunt vnum Ratione. Analoga verò, quia sunt vnum quidem nomine, & cõceptu formali, & ita quodammodo vnum ratione, sed inæqualiter participata; qualia sunt, vnum, ens, bonum, ac similia: id eò ab Aristotele quibusdam locis Vniuersalia, ista, scilicet, vnum, ens, bonum, vocantur: vt 1. Meta. c. 3. & 4. cum ait, Ens & Vnum esse maxime Vniuersalia, & lib. 4. ca. 2. rot ait esse species Vnius, quot sunt species Entis: quibusdam verò alijs locis, id negare videtur, vt 4. Met. ca. 2. cum ait, Ens & Vnum non esse Vniuersalia, & eadẽ in omnibus, & 1. Ethicor. cap. 6. ait: Bonum æquè ac Ens, non esse quicquam Vniuersale ac vnum: quia in omnibus Prædicamentis reperiantur. Sunt enim Vniuersalia Analoga & Transcendentia, non Vniuersalia vniuoca, quæ sint verè Genera aut Species. Oportet ergo propriè Vniuersale, sit vnum scilicet incomplexum & vniuocum. Quod indicauit Aristoteles, cum in eius definitione posuit particulam illam, (Id quod) Deinde in secunda particula cū dicit, (prædicatur) intellige, affirmatur de pluribus scilicet diuissim; ita vt illa multitudinem habeant in illo nomine: quo pacto hic, Deus, non est terminus vniuersalis: quia licet tribus personis conueniat, nõ

tamè secundum illud recipiunt multitudinẽ, cum nõ sint plures Dii. Præterea intellige, In prædicatione propria & directa, quæ superius de inferiori, vel Accidit de subiecto prædicatur. Notandum etiã est, Aristotelem non definisse Vniuersale per Actum prædicandi, sed per Aptitudinem. Quia non est nec esse, vt Actum prædicetur, vt sit Vniuersale, sed sit Aptum de pluribus prædicari. Vniuersale ergo debet esse incomplexum, vniuocum, prædicatũ directũ de pluribus in illo diuissim multitudinem habentibus.

Alteram definitionem Vniuersalis attulit Arist. li. 7. Met. ca. 3. quæ est eiusmodi: Vniuersale est, quod aptum est, vt in pluribus insit: quæ quidem ab altera in eo differt, quod hæc per causam, illa traditur per effectum. Causa enim, cur aliquid verè possit de multis affirmari, id eò est, quia illud re ipsa est in multis: alioquin nõ posset verè de illis affirmari, si in eis nõ esset. Nam quia Petrus est homo, & in eo est natura humana; ideo verè homo de Petro affirmatur: & quia albedo est in subiecto, & ita re ipsa est album; id eò de illo album dicitur. Ab eo etenim quod res est, vel nõ est, oratio dicitur vera vel falsa; vt rectè ait idem Arist. Cùm autem hæc definitio ab altera definitione solo verbo (insit) differat, intelligendum est verbum (insit) idem esse, quod verè rei ipsi conueniat: siue intrinsicè & secundum essentiam conueniat; vt esse hominem, vel rationale: siue extrinsicè & extra essentiam; vt Propria & Accidentia rebus ipsis conueniunt. Atque ita cum illo effectu prædicationis primæ definitionis recipiabitur. Nã cū sic insit pluribus, de pluribus vtrique verè prædicabitur; & contrã. si verè de pluribus prædicabitur, verè pluribus inerit. De hoc autè Vniuersali, an sit res aliqua à parte rei existens, an solæ sint voces vel conceptus, vel quid aliud iam videndum est.

QVAESTIO II.

Vtrum Vniuersalia sint Res, an sola sint Voces vel conceptus?

Itulus ipse quæstionis, ex dictis satis est perspicuus, vt nulla alia indigeat explicatione. De isto namq; Vniuersali

Definitio Vniuersalis. Quæ ad Vniuersale requirantur.

2 Prædicari De multis.

3 Directè prædicari. N O T A.

fali in prædicando, quod iam definiuimus: quæritur: num sit in rebus, an in sola tantum Mente & cogitatione? Et quidem initio, hoc primò notandum est, Negari nõ posse esse aliquas voces communes & vniuersales, & esse conceptus: quoque formales mentis communes & vniuersales. Sed quæstio in hoc versatur: An etiam in rebus ipsis sint Vniuersalia, an verò tantum sint voces, vel conceptus?

Euerunt igitur in hæc tres Philosophorum opiniones: duæ extremæ, & vna quasi media.

Vna fuit sententia Nominalium, quam tradit Ockam suæ Logicæ, cap. 14. & aliorum qui illum sequuti sunt. Vniuersale in prædicando esse idem, cum vniuersali in significando; ita vt non sit aliqua Natura communis, quæ de multis prædicetur: sed solum esse Vocem communem significantem plura, quæ aliquam inter se habent similitudinem. Sic etiam Buridanus in principio Prædicabilium, inquit: Vniuersale est terminus cõmunis, cui ex modo suæ significationis non repugnat prædicari de multis vniuocè & diuissim: & alij pleriq; istius sunt sententiæ, qui id eò Nominales vocantur, quod tum hæc, tum alia multa tribuantur nominibus.

1 Opinio Nominaliũ

Nominales qui.

Probatur opinio 1.

Hæc opinio probatur 1. Arist. 1. de Anima c. 1. inquit: Vniuersale nihil est, aut posterius est: quod idem videtur esse, ac si dicitur, nihil esse vniuersale, nisi vocem, aut conceptum in representando, vel significando, quod vniuersale posterius est: cum res sint priores vocibus & conceptibus. Item idem Arist. in Prædicamentis, cap. de substantia, ait secundas substantias, hoc est, vniuersales significare quædam quid: & hoc rebus non conuenit, sed nominibus.

2. Præterea. Quicquid est in Mundo, est singulare, (vt experientia patet), ergo nullum est vniuersale.

3. Tertio. Si aliqua esset natura vniuersalis, vel haberet principium, vel à nullo esset: hoc fieri non potest. omnia enim per Deum principium habent. Quod si habet principium, ergo per aliquam actionem inceptum esse, ergo est singularis & non vniuersalis. A Tertio enim singularis est. 1. Metaph. c. 1.

1. Opinio Platonis.

In opposita sententia fuit Plato. vt tradit sapientissimè Arist. hic enim singulas sub

stantiæ species, posuit naturas separatas quasdam per se existentes, communes, & vniuersales, quarum participatione res constarent singulares: & has ingenerabiles & incorruptibiles posuit. Ideas quæ vocauit. Huius placiti Arist. 7. Met. à text. 17 vsque ad 32. inclusiuè recitat duo motiua; & vtrūque impugnat. Primò enim Plato motus est ad ponenda ista Vniuersalia separata propter scientiam. Scientia enim est Vniuersalium, & necessariorum, ergo per singula oportet constituere vniuersalia, quorum sint Scientiæ & Definitiones. Secundo propter generationes, cum multoties videamus ignem à non igne, & alia à non similibus produci. Quod ostendit esse aliquam causam vniuersalem similem, à qua producuntur per sui communicationem.

Aliqui Platonẽ interpretantes, asserunt hocci Aristotèlem imposuisse inter quos est August. lib. 83. quæstionũ, q. 46. qui dicit Platonẽ per Ideas intellexisse ratiões & imagines existentes in mente diuina, quæ sint idem cū sua essentia, per quas omnia produxit. quod idem interpretatur Seneca, lib. 3. Epist. 66. Deus, inquit, in se rerum exempla habet, quas Plato Ideas vocat. Sed quicquid de hoc sit, quod parum ad præfens conducit negotium, illa sententia sic secundum Aristot. exposita, est falsa & impossibilis: Quod primò patet. Nulla quidditas est separata ab eo, cuius est quidditas & natura: sed illa natura est quidditas singularium, ergo non est ab eis separata. Præterea. Nullus singularis homo potest esse communis omnibus hominibus (nam singulare est, quod de pluribus dici, aut prædicari non potest) sed illa Idea hominis, sic per se separata ab alijs hominibus, qui intereunt & corrumuntur, esset quoddam singulare ab alijs realiter distinctum, ergo illis communis esse nõ posset. Tertio: Præterea, quod ab altero realiter distinctum est, de illo verè prædicari aut dici non potest, nec esse idem cum altero: imò hoc implicaret contradictionem, esse distinctum realiter ab aliquo, & esse idem realiter cum illo: Sed illa Idea hominis, si esset separata ab indiuiduis, per se existens, & per se subsistens, esset realiter distincta à quolibet alio homine particulari & singulari: ergo de illo dici, aut cum illo esse nequiret. Quarto

Probatur.

1. Argum. contra opinionem Platonis.

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

to, hæc vera est prædicatio: Petrus est homo: ista est falsa: Petrus est illa Idea: igitur homo in communi non est illa Idea separata; neque id significatur per vocem hæc, homo; sed aliud quid, quod verè conuenit Petro, & est in Petro: & quod de vno particulari & in vno exemplo hominis dicimus, de omnibus eadem ratione accipiendū est. Quinò, amplius magis intrinseca sunt vnicuique rei, quæ ad eius essentiam attingunt, quàm eius rei accidentia: sed accidentia rei, hæret in ipsamet re, ergo multò magis ipsa natura communis, scilicet Genera & Species, quæ sunt rei ipsius essentia. Multis posset hæc sententia redargui: quæ omittantur in locum propriam.

3. Argum.

1. Opinio
Realium,
Vniuersale
esse naturā
quandam
communē.

Fuit ergo tertia sententia quasi mediā inter vtranque D. Thom. Alberti Magni, Scoti, & Acaulm omnium, & sine dubio Aristotelis. Vniuersale in prædicatio, non solum esse Vocem, vel cōceptum: sed Naturam communem, per vocem immediatè, vel per conceptum significatā, quæ non sit tamen realiter à singularibus separata, sicut aiebat Plato, sed in ipsis singularibus: quo autem modo, postea declarabimus. Hæc sententia probatur. Primò. Sunt multæ propositiones, in quibus prædicatū nec vocibus, nec singularibus potest conuenire, ergo est natura vniuersalis. Antecedens patet: si dicitur: homo est præstantissima species animalium: prima definitio hominis est, animal rationale: sonus est obiectum auditus. in his, clarum est, prædicata non voci, sed Naturæ communi per Vocem significatæ conuenire. Secundò. Scientia est de rebus, & nō de singularibus, ergo Vniuersalibus. Maior est Aristot. 4. Metaph. cap. 1. & minor ipsius. 7. Metaph. cap. 15. Præterea; est Arist. 7. Metaph. cap. 17. Item vniuersale est in illis, de quibus prædicari aptum est, sed vox non inest, ergo aliqua Natura est in eis communis. Ista sententia est vera, & à probatissimis authoribus Græcis, Latinis, Arabibus, recepta. Propterea positis aliquot fundamentis, aliquibus etiam conclusionibus, explicanda erit diligentius. Quarto rursus. Idem ex Aristotele testimonij planè conuincitur, vt lib. 1. Peri herm. cap. 5. rerum, ais, quædam esse Singulares, quædam Vniuersales, quo nihil apertius dici potest videtur.

2. Probatur
opinio hæc.

addiēsus Nominales: & primo lib. Poster. cap. 2. ait vniuersalia esse notiora singularibus: item vniuersale intellectu, singulare sensu cognosci posse. Et ca. 7. Nec Definitionem, nec Demonstrationem esse de singularibus, & vniuersalia esse perpetua: quæ omnia Vocibus conuenire non possunt. At præterea quoties Arist. disputat contra Platonem, vt lib. 7. Metaph. ca. 13. & plerisque alijs locis, non eum reprehendit, quòd Vniuersales res posuerit: sed quasi supponendo, quòd essent res aliquæ, reprehendit, quòd à rebus separata Vniuersalia (quas Ideas vocabat) posuerit, & non potius in ipsis rebus.

Sic igitur primum fundamentum Quæcunque res Mūdi ad inuicem conueniunt, & ad inuicem differunt: vt patet, si vniuersa considerentur. Petrus & Paulus vterque est homo, licet particulariter differant: similiter, planta & animal, vtrunque viuens. Intellectus autem noster quādoq; percipit id, in quo multa conueniunt & sine differentia; & tunc illud, in quo multa conueniunt, nudè consideratum, dicitur Vniuersale. Vnde Vniuersalia secundum Aristotelem, sunt collecta ex particularibus intellectu, qui accipit in se conuenientiam, & eam facit intentionem vnā. Plato autem ponebat Vniuersalia extra animam existentia.

Secundum fundamentum; quo natura abstractionis, per quam vniuersale fit, manifestatur. Omnis nostra potentia cognoscitiua, tam sensitiua, quàm intellectiua limitata est. & finita: ita vt vnum possit percipere; non aliud. verbi gratia, visus videt colorem, non odorem, gustus sentit saporem, sed non sonum: intellectus cognoscit primò communia, non singularia, inuenitur autem hoc passim in rebus, vt multæ res diuersæ sint, & cōiunctæ sint; vt in pomo simul sunt, substantia ipsius, color, odor, sapor, quantitas, humiditas, quæ omnia, clarum est, esse inter se longè diuisa. Ex his duobus fit, vt quando aliquid huiusmodi nostre potentie cognoscitiuæ limitatæ cognoscendum proponitur, quod suum esse cognoscere, omittat autem alia, quæ sua non sunt. verbi gratia, Visui proposito pomum, visus ex omnibus his, quæ sunt in pomum.

1. Fundam.
Res mundi
inter se &
conueniunt
& differunt.

2. Fundam.
Potentias
nostras co-
gnoscitiuas
esse finitas.

Abstractio
Sensus & in
Intellectus
quid sit.

sensus exte-
rior non in-
dicat.

non percipit, nisi colorem propriè, non odorem; gustus saporem, sed non colorem. Ista cognitiones si considerentur ratione eius, quod per illas cognoscimus, dicuntur sensationes, si fuerint sensus: Intellectiones, si fuerint intellectus: at si eadem considerentur, quatenus suum obiectum percipiunt, vt multa alia, quæ ibi erant, manent incognita, dicuntur abstractiones. Abstractio enim non aliud est, quàm cognitio vnus, non cognitis his, quæ ei coniuncta erant: nec oportet existimare, quòd ibi fiat aliqua separatio realis. Non enim mutatur color pomi, per hoc, quòd à pomi qualitatibus alijs cognoscatur seiunctus: sed dicitur Abstractio similitudine quadam ad abstractionem, quæ in rebus fit: isto modo etiam intellectu abstrahimus, dum vnum abque alio coniuncto intelligimus; licet multum sit inter Sensum & Intellectū discriminis, à nobis modò præmittendum. Vnum tamen adnotandum est: quòd sensus rem cognoscit vnā abque alijs, non tamen componit affirmatio aut negatio: vt visus videt colorem absque odore pomi, non tamen affirmat vel iudicat: color non est cum odore: atque idè qui colorem solum percipit, non decipitur aut habet falsitatem, quia falsum & verū in iudicio solo componente consistunt: ita Intellectus aliquando intelligit rem vnā abque alia, non tamen componit & diuidit: vt quando simplici cognitione cognoscit hominem, non cognitis eius accidentibus: & ista dicitur Abstractio præcipua, & in hac non est deceptio, vt docet Boet. hoc proemio, & Arist. 2. Phys. ca. 2. Abstrahentium, inquit, non est mendacium: & Auer. 12. Metaph. com. 39. Intellectus, inquit, noster natus est, aduata in esse diuidere in ea, ex quibus componuntur: licet non diuidantur in esse. Aliam tamen præter hanc propriam habet Intellectus abstractionem, quæ compositè vnum ab alio diuidit, vt quando iudicat: homo nō est coloratus; & hæc dicitur Abstractio negatiua: in qua potest esse verum & falsum. Nec de ista in præsentia loquimur, sed de simplici, in qua error & falsum non est: quamuis aliter quàm sint res per talem abstractionem intelligantur; sicut in sensu non est falsum.

Tertium fundamentum. Triplex est 3. Fundam. Potentia in nobis, per quam cognoscimus. Potentiam, Sensitiua exterior, id est, visus, auditus, & reliqui sensus exteriores. Sensitiua interior, scilicet imaginatiua, per quam absentia imaginamur. Tertia intellectus; quo rerum naturas cognoscimus. Vnaqueque autem harum Potentiarum non percipit suum obiectum, nisi prius recepta similitudine illius, quæ vocatur Species. Hæc autem similitudo non repræsentat aliud, quàm quod à tali potentia percipi potest. V. g. Species pomi, quam visus recipit, repræsentat visui colorem pomi, cum figura & loco & præsentialitate. At Species, quam recipit gustus, repræsentat saporem in corpore illo præsentia, non autem colorem. Vnde potentia cognoscitur id, quod per talem Speciem repræsentatur: & cum in Specie repræsentatur Vnum, non aliud, dicuntur potentia abstrahere, quando cognoscunt. Sed prior abstractio est in Specie repræsentante Vnum, nō autem Aliud: ista autem Species nō eodè modo fit: sed in sensu exteriori producitur ab obiecto exteriori. V. g. in o. ulo, à re colore affecta, in odoratu, à re odorifera: At in sensu interiori ab ista Specie recepta in sensu exteriori, producitur alia similis in interiori, quæ idem obiectum repræsentat. Et talis Species dicitur Phantasma. At ex isto phantasma te virtute quadam animæ (quæ dicitur Intellectus agēs) producitur alia Species, quæ recipitur in intellectu, qui vocatur passibilis: & iste per talem speciem intelligit rem in ea repræsentatā. Ista Species nō eodem modo repræsentant: propterea non est eadem Abstractio in Sensibus, & in Intellectu. In Sensu enim exteriori repræsentat rem ratione alicuius qualitatis, scilicet coloris, vel saporis, vel odoris: tamen repræsentat rem cum loco & figura, & rem præsentem: propterea sensus exterior per illam cognoscens, abstrahit ab his, quæ in ea nō repræsentantur. Cum autem repræsentet rem præsentem, Sensus exterior nō abstrahit à præsentia rei: at species sensus interioris abstrahit à præsentia: quia non repræsentat rem præsentem & actu existentem. Vnde absentia, & præterita sensu interiori imaginamur, non autem sensu exteriori percipi.

percipimus. At species intellectus repræsentat rem non repræsentata singularitate cū qua erat. V.g. phantasma repræsentabat hunc hominem; at species intellectus repræsentat hominem; vt sicut species coloris repræsentat oculo colorem, non saporis rem, ita species intellectus repræsentat naturam, non aut singularitatem. per quam erat singularis, quia repræsentat naturam; non repræsentando locum, aut figuram, aut colorem, quæ repræsentabat phantasma: & cū talis natura in specie repræsentetur, non repræsentatis alijs omnibus; ita intelligitur. Et talis abstractio dicitur à singularibus. ex quo fit, vt illa natura fiat vniuersalis: nō quod in se sit vniuersalis, sed quod ab intellectu cognoscatur tanquam vniuersaliter, dum cognoscitur separata à singularibus: & hoc est, quod dicitur: vniuersale fit per abstractionem intellectus, vel per abstractionem speciei à phantasmatis: sicut color dicitur separatus ab odore, non quod ita sit, sed quod videatur non viso odore: ita fit natura vniuersalis, non quod sit, sed quod intelligatur, non cognitis singularibus, & inde dicitur esse vniuersale per intellectum.

4. Fundam. Vniuersale duo habet in se, Materiale & Formale.

Quartum fundamentum. Vniuersale duo habet in se, Materiale scilicet, & Formale. Vt enim album pro materiali dicitur corpus, at pro formali dicitur albedinem: ita vniuersale in materiali significat naturam illam, scilicet hominem & leonem; in formali, verò ordinem ad plura. Ista verò natura in ipsis singularibus est, scilicet homo; in Petro, Ioanne, Cæsare; nec reperitur vna omnibus communis. At quando talis natura separata intelligitur, iam est communis, & vniuersalis, & per talem intellectio nem; communiter, & vniuersaliter acquirat ab extrinseco: propterea fit ab intellectu vniuersale, non quod fiat natura & materia vniuersalis. Illud enim in rebus est, tamen nunquam acquirat vniuersaliter, quousque talis natura per intellectum abstrahitur; id est, intelligitur, non intellectis differentijs singularibus. Propter quod Auerr. 1. de anima comment. 8. Intellectus, inquit, facit vniuersaliter in rebus: nec propterea existimandū est istā vniuersaliter esse in rebus ipsis intrinsecā, sed est relatio & proprietates quadam

Natura vt fiat vniuersalis.

extrinseca; consurgens ex hoc, quod intellectus cognoscit rem, non cognitis singularibus differentijs: quæ proprietates habet solum esse per intellectus considerationē: & propterea dicitur ens rationis, vt inferius dicemus.

Ex his fundamentis colligitur prima conclusio. Vniuersalia pro materiali fundamentum dicitur, sunt in rebus, scilicet naturæ ipsæ factæ singulares.

Secunda conclusio. Tales naturæ dicuntur vniuersales per intellectum considerantis illas; non consideratis singularibus.

Tertia conclusio. Vniuersalitas consistit rei ab extrinseco, ex tali intellectu abstractione.

Quarta conclusio. Talis vniuersalitas est quidam respectus, & relatio, qua natura intellecta abstracta ad plura inferiora refertur, de quibus prædicari potest.

Vltima conclusio. Tunc res primo dicitur vniuersalis, quando in specie intellectus repræsentatur, non repræsentatis singularibus. secundo autem, quando cognoscitur: non cognitis etiam eiusdem singularibus. Per hæc patet solutio ad argumenta Nominalium.

Ad primum respondēdo, sensum Arist. hunc esse: Nullam esse naturam communem & vniuersalem separatam: quod si est, posterius est, id est, per intellectum abstrahentem illam à singularibus præexistentibus. Ad aliud testimonium. Arist. ex lib. Prædicam. respondetur: Omnia ferè, quæ in Prædicamentis tractat, esse de rebus ipsis, vt constat, & in eodem capite differunt de ipsa substantia reali. Sensus ergo fuit Arist. secundas substantias, id est, nomina secundarum substantiarum significare; quale quid; primas verò substantias, id est, nomina primarum substantiarum significare, hoc aliquid: sed res ipsas esse primas substantias, & in eis esse secundas substantias.

Ad secundum respondetur: concedendo, nihil esse in rebus ipsis secundū se vniuersale separatam, tamen per considerationem fiunt naturæ vniuersales.

Ad tertium etiā est facilis solutio: actio nes enim sunt rerum per se existentium, hæc autem omnes sunt singulares: at vniuersale in rebus nullum per se existit, sed sunt

Ad argum. Nominaliū Ad 1.

Ad 2.

Ad 3.

sunt

sunt ipsa singularia. solum intellectu vniuersaliter res apprehenduntur, & horum nulla est generatio; sed vt in singularibus sunt.

Ad rationes Platonicas.

Nec argumentum Platonis quicquam valet: nam licet corrumpatur hic vel ille homo, hic vel ille equus, semper tamē manet equus, qui id est in hoc & in illo. Semper etiā manent propositiones: homo est animal rationale: equus est inanimabilis; & sufficit ad scientiam. Similiter nec secundū valet, quia vnum quodq; producit ad suo simili, vel formali, vel in virtute: sed de hoc alibi dicendum.

Possum autem omnes opiniones ex parte quadam conciliari: si dicamus esse vniuersalia quædam in voce; videlicet voces specificas, & genericas, &c. imò etiā in scripro simili modo: & esse etiam vniuersalia in mente, conceptus videlicet intellectus, formales, específicos, & genericos; &c. quæ possunt dici vniuersalia formalia: esse præterea vniuersalia in rebus, rerum videlicet ipsarum genera & species realia & cetera. quæ possunt dici vniuersalia obiectiua; quia sunt ipsarum cognitionum vniuersaliū obiecta. nam profecto voces ipsæ in voce prædicantur de pluribus, & subiiciuntur: & conceptus in mente prædicantur & subiiciuntur: & res ipsæ per conceptus subiiciuntur, & prædicantur. Demum esse quoque separata à rebus alia vniuersalia, scilicet, ideas in Deo ipso videlicet, & mente diuina, vt aliqui Platonem interpretantur, atque ita omnia conuenienter veritati.

QVAESTIO III.

Virum vniuersalia sint in rebus distincta, ante intellectus operationem?

Hic quæstioni partim videtur satisfactum ex præcedenti: quamuis illic solum intendimus præcipue ostendere, vniuersale non esse realiter separatum à singularibus: hic verò disputatur, constituto iam, quod vniuersale non sit realiter extra singularia: sed ex sola intellectus operatione (quod omnes Peripatetici admittunt) dubietur: An sit in singularibus aliqua natura, quæ secundum se sit vniuersalis, & non ex operatione intellectus: cuius adhuc maiori explicatione est

aduertendum: Quod aliqua rei natura, puta hominis, leonis, aut ignis, potest tripliciter considerari. Vno modo vt in singularibus & indiuiduis est contracta, & determinata singularibus differentijs. Altero modo, vt repræsentatur in specie intelligibili, siue vt cognoscitur ab intellectu denudata à talibus differentijs. Tertio modo potest secundum se, & suam substantiam considerari. Quam triplicem considerationem expressit Auerrug. Logicæ c. 1. si primo modo consideretur: non dubium est quin sit singularis. homo enim cū differentia singulari est Petrus, aut Ioannes, aut aliud indiuiduum: at si consideretur, vt est in intellectu cognita, aut repræsentata, non dubium quin sit vniuersalis, & habeat quandam relationem & ordinem ad multa, quæ relatio dicitur vniuersalis. Natura itaq; primo modo dicitur vniuersale in potentia remota: Natura secundò modo, est vniuersale actu separata per intellectum ab indiuiduis. At si consideretur tertio modo, est difficultas, an talis natura secundum se sit vniuersalis. i. habeat appetitum: vt participetur à pluribus quod vocant aliqui vniuersale obiectiuum, seu in potentia propinqua.

Scorus 7. Metaph. q. 16. & 2. sen. d. 3. q. 1. quem sequitur Paulus Venetus quæst. de vniuersalibus, ite ante hos Alb. lib. 1. d. 1. tract. 11. ca. tertio (qui etiam dicit esse hæc opinionem realiū) asserunt, quod natura rei, si secundum se consideretur, habet appetitum quandam; vt ei non repugnet à multis participari: verbi gratia: natura hominis, quæ est in Petro; vt natura hominis est, apta est; vt sit in Ioanne, Paulo, & quouis simili: ac proinde est vniuersalis, quamuis non actu, quousque per intellectum separatur à singularibus. Vnde duas naturas ponit in rebus ante operationem intellectus; vniuersalem numericam, quam habet natura per hoc, quod contrahitur ab indiuiduali differentia: & aliam specificam seu genericam; secundum quā natura in se & sua substantia considerata vna est specie, vel genere. Huius sententiæ est primum argumentum.

Obiectum præcedit actum potentie, sed vniuersale est obiectum intellectus, ergo præcedit operationem intellectus, ergo vniuersale est antequam intellectus operatio

Natura rei cuiusq; tribus modis potest spectari.

1. 2. 3.

1. Opin. Scoti.

1. Opin. 1. Argum.

fit. Maior patet. Color enim prior est visu-
one, & sonus auditione. Minor verò est
Arist. i. Physic. cap. 3. in fine.

2. Secundò. Natura humana secundum se
est indifferens ad plura, non magis vt sit
Petrus, q̄ Ioannes: ergo secundū se est apta
vt sit in pluribus.

3. Tertiò. Seclusa operatione intellectus,
istæ omnes propositiones sunt veræ? Pe-
trus est homo: oñes est homo: Cæsar est
homo: ergo seclusa operatione intellectus,
est aliqua vna natura in eis communis,
quæ de ipsis prædicatur.

4. Quarto. Natura secundum se sumpta
est ens, ergo est vna. Non numero, quia se-
cundum se non est singularis, ergo specie,
ergo illa natura secundum se est commu-
nis. prior consequentia patet, quia ens &
vnum se mutuo sequuntur, 4. Metaphysi.
cap. 2.

2. Opinio S.
Thom. Ca-
ist. & aliorū

Opposita sententia est S. Tho. in opus-
culo, de ente & essentia, cap. 4. & aliorum,
qui eum sequuntur: cuius placitum hoc est.
Natura quælibet secundum se sumpta, nec
est vna numero, nec specie, nec vniuersalis
aut particularis, sed ei eouenunt sua prædi-
cata essentialia; scilicet genus, differentia, &
proprium, accidit aut ei, q̄ sit vna nume-
ro, quatenus est in hoc, vel illo individuo:
similiter accidit, quòd sit vniuersalis, qua-
tenus per intellectum consideratur abstra-
cta. V. g. homo secundum se solum habet,
quòd sit substantia viuens, animal ratio-
nale, risibile, & cætera essentialia: vt autem
est in Petro, est vnus numero, & particu-
laris: vt per intellectum solitariè conside-
ratur, est vnus specie, & vniuersalis. Ista vi-
detur expressa sententia Auic. 5. Meta ca.
5. Equinitas, inquit, id est, natura equi secū-
dum se, est tantum equinitas, nec vna, nec
plures, nec vniuersalis, nec particularis.

Probatur 2.
Opinio 1.

Hæc opinio probatur. Si natura aliqua
puta hominis, secundum se est vniuersalis,
ergo nullo pacto posset fieri particularis,
sed natura hominis in Petro est particu-
laris, ergo secundum se nō est vniuersalis. Cō-
sequentia est certa: & minor patet: maior
probatur: quia cui vnum oppositum per se
competit, alterum oppositum competere
nequit; at vniuersale & singulare oppo-
nuntur. Secundò, Quod per se cōpetit natu-
ræ prædicatur de illis, quibus talis natura

competit: Si natura hominis per se est v-
niuersalis, ergo Petrus, qui est homo, erit
vniuersalis, quod absurdum est.

Circa huius questionis dissolutionem
sit primum fundamentum. Tripliciter ali-
quid dicitur esse in intellectu, vno modo
subiectiue, scilicet ea, quæ ei insunt, vt acci-
dens in suo subiecto. quo pacto scientia &
species intelligibiles, & conceptus dicun-
tur esse in intellectu, quia ei insunt sicut al-
bedo corpori: altero modo aliquid dicitur
esse in intellectu, sicut effectus in causa, ni-
mirum, quia intellectus est causa cori: quo
pacto dicitur: domus est in mente artifi-
cis, quia mens artificis est prima causa do-
mus: sed iste modus est extrinsecus, quia
domus facienda secundum suum esse nō
est in ipso intellectu subiectiue: tertio mo-
do aliquid dicitur esse in intellectu obie-
ctiue, illud scilicet, quod ab intellectu co-
gnoscitur: quo pacto omnia, quæ intelle-
ctus cognoscit, dicuntur esse obiectiue in
intellectu: non quod ipsi in hæreant, sed q̄
per ipsius operationem intelliguntur. vnde
res, quæ est extra intellectum, quando
cognoscitur, dicitur esse obiectiue in in-
tellectu. Horum igitur, quæ obiectiue sunt
in intellectu, quædam habent esse in se, li-
cet non eo modo, quo intelliguntur: vt
homo, animal, albedo, habent esse obie-
ctiue in intellectu & in se, quamuis nō sint
separata, sicut intelliguntur: quædam non
habent aliud esse in se, quam cognosci, &
ista dicuntur habere solum esse obiecti-
uè in intellectu: sicut Chimera, & ea, quæ
non sunt, quando à nobis cognoscuntur:
horum verò quæ obiectiue tantum ha-
bent esse in intellectu, quædam sunt obie-
ctiue directè: nempe ea, quæ per talem
intellectus operationem cognoscuntur, vt
Chimera, Antichristus, quædam habent
esse obiectiue indirectè & consequenter,
scilicet illa, quæ non sunt nisi aliqua ex-
istente operatione intellectus, licet nō per
illam eandem cognoscantur, sed cōsequū-
tur ad rem ipsam cognitam obiectiue ex-
istentem in intellectu: vt quando intelle-
ctus cognoscit hominem, resultat quædam
relatio vniuersalitatis hominis intellecti
in communi, quæ non habet esse, nisi so-
lum obiectiue in intellectu: tamen indire-
ctè: quia quando ego hominem cōsidero,

1. Fundam.
Quot mo-
dis aliquid
dicatur esse
in intelle-
ctu.
1.
2.
3.

1. fundamē-
tum Natu-
ræ vt sit vni-
uersalis,
duo requi-
runtur.

Ad 1.

non considero tunc eius vniuersalitatē:
hoc igitur est discriminis inter naturā rei,
& eius vniuersalitatē: quòd natura est in
rebus, & etiam obiectiue in intellectu: at
vniuersalitas non est nisi obiectiue in in-
tellectu. Præterea: natura est obiectiue di-
rectè, vniuersalitas autem indirectè.

Secundum fundamentum. Vt aliqua na-
tura sit vniuersalis, duo necessaria sunt: al-
terū vt sit vna; si enim essent multæ natu-
ræ, nihil esset, quod à multis participare-
tur, quoniam vnū participaret. vno, aliud
alio: & hoc significat Aristoteles dum di-
cit esse vnum, potentia multa: hoc tamen
non sufficit, sed est necessaria aptitudo, vt
possit pluribus inesse: quòd docuit 7. Met.
c. 13. Vniuersale est aptum esse in pluribus:
ita vnitas cum aptitudine, vocatur vnitas
specifica, seu generica, seu vnitas vniuer-
salis, id sit hoc pacto: cū non reperitur in
rebus natura cum tali vnitate, non est ea
ratione vniuersale in rebus: natura enim
quælibet est singularis, nec sit vna commu-
nis, nisi quando ab omnibus separatur, &
in intellectu representatur, & cognoscitur:
tunc enim habet esse quoddam commune:
ante intellectus autem operationem, natu-
ra ex se vna est, sicut quælibet res est vna
transcendentali vnitate ratiū; re non est
distincta ab vnitate Individui, nisi interue-
niente intellectus operatione, per quā con-
sideratur natura, non consideratis singula-
ribus, & tunc talis vnitas est communis,
& natura dicitur vniuersalis. Et hæc est o-
pinio S. Tho. quæ magis Peripatetica est:
nec argumenta scoti aliquid probant.

Ad primum. Distinguitur consequens.
Vniuersale enim est obiectū intellectus? pos-
sibile, & intelligentis, & huius operatione
præcedit vniuersale: quia; vt diximus, vni-
uersale statim est, ac representatur in spe-
cie intelligibili, quæ prior est ipsa intelle-
ctione: si verò argumentum probet, quòd
Vniuersale est ante intellectus agentis ope-
rationem, per quā abstrahitur Species, vel
Genus, falsum est: nā intellectus agens est
potentia actiua, & obiectum potentia acti-
uæ non præcedit eius operationem, sed per
eam fit: antea verò solum erat res ipse in-
diuidua, hic homo & ille homo, istæ scilicet
naturæ factæ singulares, & determinatæ
& contractæ differentijs indiuiduantibus,

ex quibus intellectus abstrahit species illas
intelligibiles representantes Vniuersale.

Ad 2.

Ad secundum. Negatur consequentia.
Natura enim, vt sit vniuersalis, debet esse
apta, vt sit in pluribus: at secundum se, nec
est apta nec inepta, sicut homo. at natura
sua neque est albus, nec nō albus: sed natu-
ra, si per intellectum consideretur, est apta
vna ad plura, in rebus verò est singularis.
Et est magna fallacia argumētū in redupli-
catis argumentari à negatiua ad affirmati-
uam; vt homo secundum se non est
albus, ergo secundum se est non albus.

Ad 3.

Ad tertium. Iste omnes propositiones
sunt veræ, quia natura humana nā est in om-
nibus Individuis, licet in vnoquoque sit vna
numero facta: quòd si est vnū prædi-
carum, id sit, quia per intellectum abstra-
hitur. Prædicatio enim non fit, nisi inter-
ueniente intellectus operatione.

Ad 4.

Ad quartum est scilicet solutio. Natura
enim secundum se est vna; sed ista vnitas
nō est communis, sed ea quā vnū quod-
que in seipso consideratum, est vnū.

QVAESTIO IIII.

Quomodo respondendum sit questionibus
à Porphyrio factis?

Ex his, quæ in hac questione & præce-
denti dicta sunt, possimus quæstio-
nes à Porphyrio politas soluere.

Ad Quæst.
Porphyrii.
Ad 1.

Ad primam enim dicimus, Vniuersalia
nō subsistere per se extra intellectum: nec
similiter esse quid ab intellectu fictum, sed
esse naturas existentes in rebus, separatas
tantum à singularibus per intellectum. Et
hoc significat Aristoteles, cum dicit, Vni-
uersalia non esse substantias, id est, nō sub-
sistere per se. 3. Meta. tex. 10. & lib. 7. tex. 45.
& lib. 13. cap. 10. Subsistunt enim in sin-
gularibus, quæ si fuerint substantia, & Vni-
uersalia ad substantiam pertinet; vt homo,
leo, animal: si accidens, ipsa sunt acciden-
tia; vt albedo, color, quantitas:

Ad 2.
Corpus tri-
bus modis
sumitur.

Ad secundam quæstionem respondeo,
Corpus aliquādo sumi pro trina dimensi-
one, scilicet latitudine, longitudine, & pro-
funditate: nec oportet autem pro eo, quòd
quantitas non est. Altero modo, pro sub-
stantia indiuidua corporea habenti hanc
dimensionē, scilicet signo hoc vel illo, Petro

Ioanne Tertio modo pro cōposito ex materia & forma. Vniuersalia non sunt corpora primo, & secundo modo accepta; quia nec sunt quantitas nec substantiæ indiuiduæ: at verò tertio modo essent quædam corpora, scilicet illa, quæ haberent materiam, vt homo, & animal, & leo: quædam alia essent incorporea, quæ scilicet nõ haberent materiam, vt Angelus & Spiritus.

Ad r.

Ad tertium respondeo. Vniuersalia ista corpora non esse separata à sensibilibus singularibus, sed solum per intellectus operationem, intelligentis naturam, non cognitio singularibus differentis. Ex dictis intelligimus, quæ soleant à Philosophis appellari; Vniuersalia Ante multa, In multis, & Post multa. Vniuersalia siquidem Ante multa, si quæ essent, essent Idææ Platonis. In multis, sunt res ipsæ, seu rerum natura, in ipsis rebus existentes, vt ait Arist. Vniuersale verò Post multa, est ipsa vniuersalitatis ratio per intellectum facta. Ac de his hæc tenentur.

De Primis & Secundis Intentionibus.

QVAESTIO PRIMA.

Quid sit prima & secunda Intentio?

CVm frequenter in hac materia, & in reliquis, mentio fiat primæ & secundæ Intentionis, vtile erit, si, quid sint? & in quo inter se differant? semel dixerimus. Intentio igitur in vniuersum, si vim nominis spectemus, nihil aliud est, quàm actus mentis nostræ, quo in aliquid tendit: atque inde dicta Intentio, quod in aliud aliquid mens tendat: hinc etiã pro ipsa re, in quam tendit, quoque accipitur. Atque ita apud Philosophos, tum actus ipse mentis, tum res in quam fertur per illum actum, Intentio vocari consuevit. Est enim frequens, vt nomine actionum vocemus obiectum ipsum, & contra; ex inopia nominum. Hinc factum est, vt duplex dicatur Intentio, scilicet Formalis & Obiectiua. Formalis est ipse actus; Obiectiua est ipsi obiectum, scilicet res ipsa, in quam fertur talis actus; res, inquam, obiecta, vt obiecta est. Iam verò voluntatis Intentio ad Morales Philosophos spectat, quæ est actus voluntatis, quo finem volumus: de qua nihil ad

Duplex Intentio, Formalis & Obiectiua.

Dialecticum. Intellectus verò Intentio, quæ ad nostrum attinet institutum, nihil est aliud, quàm conceptus, seu cognitio ipsa intellectus, quæ rem sibi obiectam cognoscit, vt quæ Solem. V. g. percipit, cuius obiectum ipse est Sol: ac ita Prima Intentio Formalis, ipse actus: Secunda Intentio Obiectiua, dicitur ipsum obiectum cognitum: hæc etiam (quod in idem omnino recidit) vocantur & vocari consueverunt Conceptus Formalis, & Conceptus Obiectiuus.

Sed rursus, vt antea dictum est, in re cognita (quam vocamus Intentionem Obiectiuam, seu Conceptum Obiectiuum) resurgit quidam respectus, eatenus, quatenus inquam cognita est: quem vocamus, Ens rationis, quod ad ipsam operationem intellectus consequitur: & hic dici potest Secunda Intentio Obiectiua: quæ do ipsemet per reflexam cognitionem cognoscit. V. g. cum de Vniuersali, & modo, quo fit, dicebamus, Intellectum cognoscere rem aliquam, non intellectus conditionibus indiuiduantibus, ex quæ talis natura sic cognita, seu potius per speciem representata, sit vniuersalis, & resultat ista vniuersalitas, quæ dicitur Ens rationis: similiter resultat alia, scilicet ratio Speciei & Generis, ac (vt ita loqui liceat) ipsa genericitas, & varia Entia rationis.

Igitur in ipso Vniuersali, naturæ ipsæ primò cognitæ & representatæ, dicuntur Primæ Intentiones Obiectiue: illa verò Entia rationis, Secundæ Intentiones Obiectiue. Intellectus autem non solum cognoscit naturas & Primas Intentiones, sed postea reflectitur, & considerat ipsam Vniuersalitatem & Secundas Intentiones. Illa ergo cognitio, quæ cognoscit rem, seu Primam Intentionem, dicitur Prima Intentio Formalis, seu Conceptus, seu Notitia Prima Formalis: illa autem Cognitio, qua Entia rationis cognoscit, dicitur Secunda Intentio Formalis. Quadruplex ergo Intentio intellectus reperitur, videlicet Prima obiectiua, Secunda obiectiua, (qui Conceptus Obiectiuus dicuntur) deinde prima formalis, Secunda formalis. Inter duas priores, & duas posteriores, est hoc discrimen, vt diximus, quod priores Intentiones sunt res cognitæ, posteriores sunt ipsæ notitiæ & cognitiones, per quas intelliguntur. Secundu est discrimen, quod

Quadruplex Intentio intellectus.

quod Intentio Formalis est subiectiue in intellectu, quia est operatio ipsius intellectus & accidens reale: at Prima & Secunda Intentio Obiectiua non est subiectiue, sed obiectiue in intellectu, licet cum discrimine, nam Prima est etiam in rebus, propterea est ens reale, at Secunda est obiectiue tantum & Ens rationis. Sicut autem de Conceptibus diximus, ita de Nominibus, quæ illis respondent, dicendum, esse nomina Primæ Intentionis, nomina Secundæ Intentionis. Ex his præterea possumus colligere, Vniuersale pro materiali quidem, esse Primam Intentionem: pro formali, esse Secundam Intentionem.

QVAESTIO II.

Vtrum Vniuersale & alia Secunda Intentiones fiant per notitiam comparatiuam intellectus?

VIdendum est iam, quomodo fiant Secundæ Intentiones, tum Vniuersalis, tum aliorum, An per Notitiã Absolutam, an per Notitiã Comparatiuam? Igitur notitia ipsa est intellectus operatio, quæ rem cognoscimus. Dupliciter autem possumus rem cognoscere: vno modo in se, non cognoscendo illam in ordine ad aliud; vt quando cognosco hominem secundum se, album, animal; & talis cognitio dicitur Notitia Absoluta: altero modo possumus rem cognoscere in ordine ad aliud; vt quando cognosco naturam humanam conuenire multis Indiuiduis, naturam animalis multis Speciebus, & Accidens inesse Subiecto: & talis cognitio dicitur Notitia Comparatiua. Ex his patet sensus quæstionis, cum natura non sit Vniuersalis, actu, nec Species, nec Genus, quousque accedat operatio intellectus abstractiua.

Quæritur: An res dicatur Vniuersalis, Species aut Genus, quando Notitia Absoluta cognoscitur per primam abstractiõem tantaxat, an quando cognoscitur Notitia Comparatiua, scilicet in ordine ad inferiora? Sunt multi, qui afferunt has Secundas Intentiones non resultare quousque res cognoscatur Notitia Comparatiua: verbi gratia, homo non dicitur Vniuersale, quousque cognoscatur ab intellectu pluribus cõ-

uenire: nec Species, quousque cognoscatur de pluribus numero differentibus prædicari. Sed iudicio meo ista opinio peccat in æquiuocatione, vel est falsa. Aliud enim est Vniuersale esse Speciem, aut Genus esse, aliud est cognosci. Vniuersale quidem Species & Genus sunt, simul atque intellectus cognoscit naturam, nõ intellectus inferioribus: quæ inferiora, si fuerint Indiuidua immediata, talis natura, dicitur Species: si verò inferiora fuerint Species, dicitur Genus. imò prius natura ante cognitionem sunt in specie intelligibili representante naturam absq; inferioribus: at ista non cognoscuntur ab intellectu, esse Vniuersale Genus, aut Speciem, nisi per Notitiã Comparatiuã, vt explicuimus. Et hoc est argumentum magnum contra illam sententiam, quod natura non dicatur Vniuersale, Species, aut Genus, eò, quod actu prædicatur de pluribus, sed quod aptum sit proximè de pluribus prædicari: vnde quando in specie intelligibili representatur, vel actum, & Notitia Absoluta cognoscitur, est aptum proximè de pluribus prædicari: quamuis actu non, nisi per Notitiã Comparatiuã, de pluribus prædicetur.

DE SVBIECTO huius libri,

QVAESTIO I.

Vtrum Vniuersale sit huius libri Subiectum.

POSTquam de Vniuersalibus, & Primis ac Secundis Intentionibus egimus, nunc videndum est: An Vniuersale sit huius libri Subiectum? In qua quæstione, primum oportet cognoscere discrimen inter Vniuersale & Prædicabile. Vniuersale est, quod aptum est esse in multis; vt antea ostensum est, siue quod à multis participari aptum est: illa autem, quæ Vniuersalis ratione participant, dicuntur Singularia, siue sint prorsus singularia, siue minus Vniuersale. Hoc enim respectu magis Vniuersalis Singulare quodam modo dicitur. At Prædicabile dicitur, quod aptum est de pluribus prædicari; & sic refertur ad subiectibile. Igitur, quod Vniuersale non sit Subiectum huius libri, apparet.

Primò. Quia nullam in hoc libello eius Porphyrius fecisse mentionem videtur: cum

r. Argum. ad parrem negatiuam.

E tamq.

tamen, si esset subiectum, præcipua de illo deberet esse tractatio, & de illo passiones tradi & demonstrari oporteret.

1. Argum.

Secundò. Si esset eius subiectum, aliæ Scientiæ non tractarent de vniuersalibus, at Aristoteles tum in Topicis, egit de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente, tum in 7. Meta. c. 13 & sequentibus de vniuersalibus differuit, Imò verò omnes scientiæ de vniuersalibus agunt; vt idem Arist. sæpè docet, præsertim i. Poster. c. 7: & 2. de anima, cap. 5.

2. Argum.

Tertiò. Videtur potius prædicabile esse subiectum, & non vniuersale: quia hic Porphyrius tractat de Individuo, quod ait esse, quod de vno tantum prædicatur: at Individuum, vt constat, non est vniuersale, sed singulare, est tamen quoddam prædicabile scilicet de vno tantum.

3. Argum.

Quartò. Quia tam Genus, quàm Specie; quàm Proprium, quàm reliqua definit Porphyrius per, Prædicari, non per esse vniuersale, vt constat, ergo potius erit Prædicabile genus, & non vniuersale.

4. Argum.

Quintò. Omnis scientia demonstrat passionem propriam de suo subiecto, si ergo Prædicabile esset proprium vniuersale, posset de illo demonstrari, quod non videtur.

5. Argum.

Pro istius quæstionis dissolutione, sit primum fundamentum. Causa quare aliquid est prædicabile, hoc est, quare prædicari aptum est de multis, est, quia est in multis, vel aptum est, esse in multis (vt antea diximus ex Arist. 7. Met. c. 13, cum duplicem vniuersalis definitionem attulimus,) atque id eò intrinsicè, & per se, hoc conuenit vniuersali: scilicet esse in multis, Prædicari verò, est quid consequens tanquam proprium ipsius vniuersalis. Vniuersale itaque, est essentia: Prædicabile verò vniuersalis est proprium. Atque id eò opus fuit, vt de vniuersalibus tractaretur, vt ait Albertus lib. Prædicabilium, tract. 2. cap. 1.

Conclusio. Vniuersale est subiectum libri huius Porphyrij. Eratatur. 1.

Respondemus igitur, vnica Conclusio. ne: vniuersale est subiectum istius lib. Porphyrij, probatur primò: quia illud est subiectum alicuius tractationis, in quo omnes species illius subiecti tractantur: atqui in hoc libello omnes vniuersales species tractantur, scilicet Genus, Specie, Differentia, Proprium, & Accidente, ergo est subiectum, Vniuersale.

Secundò. Quia omnes subiecti conditiones ei conueniunt. Nam eius passio, scilicet prædicabilitas, in omnibus suis inferioribus ostenditur: etiam, nihil tractatur in hoc libro, quod non possit ad vniuersale aliquo modo reuocari, vel tanquam ad partes eius, vel tanquam ad passiones eius, vel tanquam ad essentiam eius, &c. ergo vniuersale est subiectum.

Ad argumenta. Ad primum respondeo: mus: in hoc libello factam esse mentionem vniuersalis, capite de Genere, cum ait; Eorum, quæ prædicantur, quædam de vno; quædam de pluribus prædicantur: vbi aperte definitio vniuersalis traditur per eius proprium, scilicet Prædicari de pluribus: at que idem postea (cum omnia comparat inter se vniuersalia) agit, cap. vltimo, cum ait; hoc commune esse omnibus vniuersalibus, vt de pluribus prædicentur.

Ad secundum argumentum dicimus: Alias scientias agere de rebus ipsis, quæ vniuersales dicuntur; Dialecticæ verò, proprium est de vniuersalibus, quatenus vniuersalia sunt, & quatenus Prædicabilia; agere, pro formali itaque relationem vniuersalitatatis & prædicabilitatis considerando: aliæ scientiæ pro materiali dumtaxat, res scilicet ipsas, quibus talis ratio conuenit, & quid res ipsas in se, non vt subiunt tali rationi. Topica quidem de vniuersalibus agit, Genere, Differentia, &c. quatenus efficiunt & constituunt quæstionum Dialecticarum diuersa genera: hic verò per se & in se considerantur vniuersalia, & eorum natura, & propria eorum explicantur, in Metaphysicis autem, non quatenus conferunt ad modum sciendi, seu intelligendi, vel quatenus conferunt ad Prædicamenta, & alias Dialecticæ partes cognoscendas, vt Dialecticus considerat, sed ipsam per se essentiam in abstracto, speculando & contemplando, Et in hoc à Dialectico in istorum tractatione differt.

Ad tertiū. Tractauit Porphyrius de Individuo, quatenus erat necessarium illud cognoscere ad cognitionem ipsorum vniuersalium; quæ de pluribus differentibus numero prædicantur: & quia est quoddam subieibile, de quo illa prædicari possunt; & quia est correlatiuum oppositum vniuersali ipsum Singulare.

Ad quart.

Ad Arg. 1. contrariū. Ad 1.

Prædicabile duobus modis accipitur.

Ad 5.

Opinio Alberti.

Probatur 1.

Ad quartum. Porphyrius hoc ipso indicat se de vniuersalibus agere, quod propria passione ipsius vniuersalis videtur in omnium illorum explicatione. Prius autem per Prædicationem definit, quia notior erat; & vniuersalis essentia, vt talis, oculis: atque ita ad finem, quem volebat introductionis, accommodari. Dicit etiam secundò potest, Prædicabile duobus modis accipi; vno modo pro aptitudine ad prædicandum; & ita esse propriam passionem vniuersalis: altero modo, pro principio intransfeco, vnde prouenit illi ipsa aptitudo: & eatenus esse essentiam, & veram ipsam differentiam essentialem indicare, per quæ vniuersale est vniuersale. Cum verò dicimus Prædicabile esse proprium vniuersalis, intelligendum est, vt superius in vniuersalis definitione exposuimus, scilicet Prædicabile de pluribus vniocè, per se, directè, &c. quo pacto indiuiduum non prædicatur, & cætera, quæ nunc exclusimus.

Ad quintum. Demonstrari potest per illam primam essentialem definitionem vniuersalis, hoc modo: Omne quod est aptum esse in multis, est Prædicabile; sicut aptum prædicari de multis: sed vniuersale est aptum esse in multis, ergo est Prædicabile de multis.

QVAESTIO II.

Vtrum vniuersale sit Genus ad illa quinque, Genus, Species, Differentia, &c.

Offet hic dubitare, quis, An vniuersale sit Genus ad quinque Prædicabilia? Albertus Magnus, lib. Prædica. tract. 2. c. 9, existimat, esse prædicatum analogum: Quia ratio vniuersalis, scilicet; esse in pluribus, seu de pluribus, prædicari, nobilior & perfectior est in vno prædicabili, quàm in alio. Nā Genus, & Species, nobiliorè modum prædicandi habent, (vt patebit postea) quàm Differentia & alia duo: & Differentia quàm proprium, & hoc quam Accidente. Similiter nobiliori modo est Genus, & Species in pluribus, quàm Proprium & Accidente; nam illa sunt substantia eorum, quibus in sunt, at hæc sunt extra substantiam.

Secundò, item possumus idem sic ostendere. Vniuersale & Prædicabile non conueniunt in vna, & eadem ratione, nec ex quo omnibus illis, sed aliquibus prius, alijs posterioribus: igitur non est vniocè, sed analogum. Nam Genus & Specie conuenit vniuersale primò, vt prædicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentia & Proprio, vt prædicatur primò de æquali, scilicet de ipsa Specie, cuius est Differentia vel Proprium, & de indiuiduis inferioribus. postea mediata Specie. Iam verò Accidente alia ratione, scilicet extrinsecè & posterioribus prædicatur. Imò & Genus de indiuiduis, mediata Specie, prædicatur. Species verò infima immediatè de indiuiduis, At verò id Analogum est, quod non eadem ratione dicitur, & quod vni primò, alijs conuenit posterioribus. Ergo vniuersale, ad Prædicabile est Analogum, & ita non erit Genus.

quo omnibus illis, sed aliquibus prius, alijs posterioribus: igitur non est vniocè, sed analogum. Nam Genus & Specie conuenit vniuersale primò, vt prædicatur de pluribus inferioribus sub se: at Differentia & Proprio, vt prædicatur primò de æquali, scilicet de ipsa Specie, cuius est Differentia vel Proprium, & de indiuiduis inferioribus. postea mediata Specie. Iam verò Accidente alia ratione, scilicet extrinsecè & posterioribus prædicatur. Imò & Genus de indiuiduis, mediata Specie, prædicatur. Species verò infima immediatè de indiuiduis, At verò id Analogum est, quod non eadem ratione dicitur, & quod vni primò, alijs conuenit posterioribus. Ergo vniuersale, ad Prædicabile est Analogum, & ita non erit Genus.

Tertiò, si esset Genus, sequeretur, quod aliquod Genus sub sua specie contineretur, nempe vniuersale sub genere: siquidè omne Genus continetur sub genere in communi: at hoc videtur falsum, & impossibile, vt Genus sub sua specie contineatur. ergo vniuersale non erit Genus.

Quamuis ista sententia Alber. sit probabilis, mihi magis placet sententia Scoti, quod esse scilicet Genus ad illa quinque. Quod probatur primò: quia ratio vniuersalis in communi vniocè ei conuenit, scilicet, Aptum esse in multis, prout abstrahit ab esse mediata, vel immediatè: sic etiā ratio Prædicabilis in communi, aptum prædicari de multis, prout abstrahit à prædicatione mediata, vel immediatè, quæ postea species prædicationis distinguuntur, & prædicabile, secundum diuersitatem modorum, quibus, res insunt in multis, de quibus prædicantur quæ sunt Differentiæ diuidentes Genus vniuersalis, & eius rationem vniuersalem. Præterea cum vnumquoque prædicabile, per illud definiatur, dum dicimus: Genus est vniuersale, Species est vniuersale, Differentia est vniuersale, & sic reliqua, conuincitur esse Genus: Nam aliàs id non liceret, si genus non esset; & vniocè Definitio enim non est per analogum assignanda, vt Arist. docet 6. Top. cap. 2.

Ad argumenta respondendum erit, Ad illam rationem Alberti. Infirmam esse, Non enim illud solum facit analogiā: siquidem id in omnibus generibus apparet. Nam, verbi gratia, animal est Genus, & tamè perfectius

Prædicabile duobus modis accipitur.

3.

Opinio Scoti.

Ad 1.

E 2

est

est in vna Specie, quam in altera, & eodem modo in caeteris.

Ad 2.

Ad secundum: dictum est convenire vna & eadem ratione communi, prout abstractum ab Esse mediato vel immediato. Deinde dici etiam potest; Differentia & Proprium, quamuis immediate de Specie predicantur, alterum in quale essentialiter, alterum in quale accidentaliter; tamen hoc ipso esse Vniuersalia, quia de Vniuersali predicantur ex aequo: & ita vtrunque postea de Individuis inferioribus: & ita hoc solum diffinitio efficiere, varias esse formas, seu species Vniuersales, quia sunt variae formae & species praedicationis. Nam si vnus solus esset in omnibus praedicandi modus, vna tunc solum esset species Vniuersalis, non verò quinque.

Ad 3.

Ad tertium dicimus, Non contineri Vniuersale sub sua Specie, scilicet sub Genere, essentialiter praedicatione, sed accidentaliter. Est enim haec accidentaliter praedicatione, Vniuersale est Genus; sicut haec: Animal est Genus: & (quod in idem recidit) materialiter continetur, non formaliter. Est autem inconueniens, & impossibile, vt idem contineatur sub sua Specie essentialiter, praedicatione scilicet essentialiter.

Potest etiam dubitari: An Vniuersale habeat aliquam propriam passionem, cum sit Genus. Subiecta enim scientiarum & partium scientiarum habent suas passiones, & proprietates, vt patet primo Post. ca. 23: Respondeo, Passionem Vniuersalis, vt dictum est, esse, praedicari, seu praedicari posse de pluribus inferioribus. Vt enim ab homine, vt homo est, procedit haec proprietates; Quod sit risibilis, ita ab Vniuersali, vt ad plura ordinem habet, fluit, quod sit praedicabile, & praedicetur.

QVAESTIO III.

Vtrum sint tantum quinque Vniuersalia Species, seu (quod in idem recidit,) quinque tantum praedicabilia?

quod pauca, proba

Numero iam Vniuersalium, seu praedicabilium, inquirendum est, Num tantum sint quinque, an verò plura, aut pauciora? Ac primum, quod sint pauciora quam quinque, apparet. Nā Pra-

dicabile & praedictum idem videntur esse. In hoc enim solum differunt, quod vnus dicit actum, alterum dicit aptitudinem, seu potentiam ad eiusmodi praedicationis actum: At verò quatuor tantum praedicata ab Arist. traduntur, primo lib. Topi cor. cap. 3. Proprium, videlicet, Definitio, Genus, & Accidens, de quibus postea sigillatim differit.

Quod verò sint plura, sic ostendi potest: Quod sit definitio est quoddam praedicabile, siquidem loco citato inter alia praedicata connumerantur ab Aristotele. Quare iam erunt Ratio, sex, si Definitio ad illa quinque addatur.

Secundo, imò etiam alicui videri poterit ipsa quoque Diuisio, aliud praedicabile, siquidem de Diuisio ipsa potest Diuisio praedicari: vt, animal aliud est homo, aliud brutum.

Tertio, Genus & Species dicuntur essentialiter rei, sed existentia rei videtur aliud praedicatum, quod prius adhuc existentiam quaeri debet. Nam prius quaerimus, An res sit: deinde, Quid sit, aut qualis? Haec itaque est omnium de existentia rei prima quaestio, An inquam, sit: erit ergo existentiae quoddam praedicabile, & quidem omnium primum, vt videtur.

Quarto, Individuum Vagum, vt quidam homo: de pluribus praedicatur sub distinctione; est enim Petrus vel Ioannes, &c. ergo erit iam aliud Vniuersale. Imò de ista voce, hic homo. seu conceptu respondente videtur idem dicendum, ex se indifferenter posse isti vel illi homini applicari, & de hoc vel illo dici, & praedicari: vt, hic homo est Ioannes: hic homo est Petrus, &c. atque ita caetera quae dicuntur Individua Demonstratiua.

Ad istius quaestionis dissolutionem, Primum sit fundamentum. Species Vniuersalium nos posse colligere tribus modis. Primum à posterioribus, & notioribus, quo ad nos: vt Porphyrius colligit ex diuersitate praedicationis. Secundo modo à priori, ex diuersitate existendi in alio: siquidem Vniuersale est, quod aptum est esse in multis. Tertio modo, ex ipsismet rebus à parte rei, & his, quae secundum naturam ipsis rebus conueniunt: siquidem Vniuersale fundamentum habet in rebus, & per intellectu percipitur in ratione Vniuersalis: & postea sic con-

plura.

1. Argum.

Quod sit plura.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

4. Ratio.

1. Fundam.

Trib. modis.

Primum à

numerus Vniuersaliū.

colligi potest.

ptum, de rebus ipsis praedictur: & ea ipsa, quae sunt in rebus, à nobis cognoscuntur, si verè cognoscimus. Sunt etiam aliae viae, hunc numerum Vniuersalium ostendentem, tamen haec tres videntur praecipuae.

2. Fundam.

Sit secundum fundamentum. Ad hoc vt aliquid sit Vniuersale, oportet (vt antea fuit ostensum, cum quaesiuimus, quid esset Vniuersale) sit vniuocum & simplex, & directa praedicatione de pluribus sub eadem ratione praedictur.

3. Conclu. quinque tantum sunt praedicabilia.

His positis, sit prima Conclusio. Quing, tantum esse Praedicabilia, seu Vniuersalia Species: nempe Genus, Speciem, Differentiam, Proprium, & Accidens, quae sic ostenditur. Primo modo Porphyrij ratione, ex quintuplici diuersitate modi praedicandi, videlicet de vno & de pluribus, in quid, vel in quale: in quid rursus de pluribus numero, vel pluribus differentibus, specie: at in quale, vel essentialiter, vel accidentaliter: & de eodem accidentale, conuersim, seu reciproce, vel non conuersim. Igitur quicquid dicitur, seu de altero praedictur, aut praedicatur de vno tantum, & hoc est Individuum & singulare: aut de pluribus, & hoc est Vniuersale. Rursus si de pluribus, aut in quaestione, quid est: aut in quaestione, quale est? Si in quid, vel de pluribus specie differentiibus, & est Genus: vel de numero tantum differentiibus, & est Species. Si in quale, aut est essentialiter, quod dici solet, quale quid, & est Differentia, aut quale accidentaliter, scilicet Accidens, accidentalia praedicatione: & tunc aut conuersim & reciproce praedictur de Specie aliqua, vel Genere, & est Proprium: aut non conuersim, & est Accidens.

Secundo modo, idem ostendi potest à priori Philosophice, ex modis, existendi in multis. Nā quicquid est, aut est id, in quo omnia alia insunt, aut sunt ea, quae insunt: si id, in quo insunt omnia, est Individuum: si quae in alio insunt, vel quae in vno solo, & haec sunt Individualia Accidentia, & conditiones alicuius individualium: vel insunt in multis, & sunt Vniuersalia: Sed omisso Individuo, & quae, vt in individuo conueniunt, de eo quod inest in multis videamus. Si est in multis, ergo aut intrinsece inest in essentia eorum, aut extra essentiam intrinsece adiacet, vt in subiecto: & si intrinsece,

aut inest vt totum, aut vt pars: si vt totum, scilicet tota essentia, est Species: si autem inest, vt pars in toto, quae se habet vt materia, & in potentia, est Genus: aut tanquam forma, & est Differentia: si verò inest extrinsece, vt in subiecto, vel vt ab essentia fluens ab intrinsecis principijs ab ea dependens, & est Proprium: vel subiecto adueniens ex externis causis intrinsece adiacens, & est Accidens.

3.

Tertio modo ex ipsismet rebus à parte rei. Quicquid est in vnaquaque re, siue singulari, siue vniuersali, & quicquid de illa cognosci potest, aut sunt eius rei essentia, aut accidentia: si essentia, aut tota essentia rei, aut pars essentiae: si pars essentiae, aut in qua conuenit cū alijs rebus, & est Genus: aut in qua differt, & est Differentia. Si tota rei essentia, est Species. Iam verò si Accidens est, aut proprium eius tantum rei, & est proprium: Accidens aut commune cum alijs, & est Accidens commune, quod absolute vocamus: Accidens commune vocabulo: at de his superius quoque diximus, cum ostendimus Naturam ordinem seruari se Porphyrij in istorum vniuersalium tractatione. quare plura hoc loco non erit necesse superaddere.

3.

Ad 1. Argum. quod pauca ora.

Nunc ad argumenta. Ad primum dicimus, Aristotelem de his egisse in libris Topicorum, quatenus spectant ad efficienda varia genera quaestionum Dialecticarum: atque ideo illa quatuor sola retulit, quae discrimen quaestionum efficiant, & diuersitatem locorum, ac tractationis: & ob id etiam addendam quaestionem, De eodem & diuerso, praeter alias quatuor quaestiones, Generis, Definitionis, Proprii, & Accidentis: quod diuersam ab alijs requirere tractationem, & loca videntur. Speciem ergo ob id ad Genus reuocasse videtur Aristoteles. eod, quod ex eisdem locis, quibus quaestio Generis tractatur, potest etiam quaestio tractari Speciei. Differentiam verò ad Definitionem retulisse videtur: siquidem vltra Genus addit ipsam Differentiam, vel Differentias. Atque ita omnia conueniunt, & nulla est Aristotelis cum Porphyrio pugnantia.

Ad alia argumenta, quod sint plura, quinque, Respondemus ad primum & secundum, Vniuersalia, & praedicabilia nos ad 1. & 2. simplicia tantum quinque; afferere: at composita & complexa praedicabilia esse posse per multa, & Definitionem, & Diuisioem.

Ad Argum. quod plura.

& complexa alia omnia vel accidentalialia vel essentialia.

Ad 3. Ad tertium dicimus, Existentiam rei, cum quærimus de re aliqua, An sit: non esse prædicatum aliquod præter ipsum verbum, quod medio verbo de subiecto dicitur: sed est ipsummet subiectiuium verbū. Vnde in hac quæstione, si rectè dispicimus, non tam quæritur aliquod prædicatum, quam ipsummet subiectum quæritur per se, An sit in rerū natura: Postea verò subiecto iam posito existentia in rerum natura, de isto & quærimus & dicitur quinque illa prædicabilia vniuersalia. Et certū est, an ream res sit, nil ei posse conuenire, & oportere, vt res prius sit, antequā ei aliquid conueniat, aut de ea prædicetur.

Ad 4. Ad quartum. Quidam homo, vel hic homo, & alia similia Individua Vaga includant in sua ratione duo, Naturam cōmunem, & Rationem seu Differentiam indiuiduantem. Quare impossibile est, vt vnica & eadem ratione cōueniant singulis Individuis: atque idē vniuersalia; nec esse, nec dici possunt, quia non prædicantur de multis, sub vna & eadem ratione. Deinde hæc Individua Vaga ex modo significandi sunt complexa, non solum cōplexione vocis (quia posset scilicet vna vox imponi ad significandum illud ipsum) sed cōplexione significationis, & conceptus apprehendens multa singularia per diuisionem. Nam tantum valet quidam homo, ac si diceret, hic homo, vel iste homo, vel ille homo, &c. Tandem de Individuo demonstratio, cum dicimus, hic homo; demonstrando verbi gratia, Petrum, & hic homo, demonstrando V. g. Ioannē: in mente diuersus omnino conceptus illorum diuersorum respondet, atque adeo non est eadem ratio communis, sed æquiuoca & diuersa, & idē non est vniuersale. Ac de his hætenus. Nunc de singulis vniuersalibus videamus.

Caput primum de Genere.

Videtur autem neq; Genus, neq; Species simpliciter dici. Genus enim dicitur & aliorum quorum quodammodo se habentium ad se ipsum aliquod, & ad se inuicem collectio: secundum quam significationem, Romanorum dicitur genus, ab Genus scilicet habitudine (dico autem Romuli) & multitudine ha-

uentium aliquo modo ad se inuicem eam quæ ab illo est cognationem secundum diuisionem ab alijs generibus, dictum. Dicitur autem et aliter rursus genus illud, quod est vniuersum generatiouis principium: Vel ab eo, qui generat, vel ab eo loco, in quo quis generatus est. Sic enim Orestem quidem dicitur à Tantalò habere Genus: Phylum autē ab Hercule: & rursus, Pindarum quidem Thebanum esse genere, Platonē verò Atheniensem: etenim patris principium quoddam est vniuersum generatiouis, quem admodum & pater. Hæc autē videtur promissima esse significatio generis, Romanorum dicitur, qui ex genere descendit Romuli, & Cecropida, qui à Cecrope, & horum proximi. Et prius quidem appellatum est Genus vniuersum generatiouis principium: aehinc etiam & multitudo eorum, qui sunt ab vno principio, vt à Romulo: quam dicentes & ab alijs separantes, dicebamus a mem illam collectionem esse Romanorum genus. Aliter aut rursus genus dicitur, cui supponitur Species: ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi, Genus earum, quæ sub ipso sunt, Specierum, videtur q; & multitudine continere omnem, quæ sub ipso sunt Specierum.

Tripliciter igitur cum Genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est: quod etiam describentes assignauerunt, Genus esse, dicentes, quod de pluribus & differentibus Specie in eo, quod quid est prædicatur, vt animal. Eorum enim, quæ prædicantur, alia quidem de vno dicuntur solo, sicut Individua, vt, Socrates, & hic, et hoc: alia verò de pluribus, quemadmodum Genera & Species, et Differentia, & Propria, & Accidentia cōmuniter, sed non propriè alicui. Est autē genus quidem, & animal: Species verò, & homo: Differentia autem, & Rationale: Propria, & risibile: Accidentia, vt album, nigrum, & cetera. Ab ijs igitur, quæ de vno solo prædicantur, differunt genera, eo, quod hæc de pluribus prædicantur: Ab ijs aut rursus, quæ de pluribus, à Specie, quidem, quoniam species, est de pluribus, prædicantur, non tamen de differentibus, specie, sed numero. si Homo enim cū sit Species, de Socrate & Platone prædicatur, qui non specie differunt, sed numero: animal verò cum sit Genus, de homine, & bove, & equo prædicatur, qui differunt à se

muticem Specie, non numero solum. Approprio verò rursus differt Genus: quoniam propriū de vna sola Specie, cuius est proprium prædicatur, & de ijs, quæ sub ipsa Specie sunt, indiuiduis, quemadmodum Risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: Genus autem non de vna Specie prædicatur, sed de pluribus, & differentibus. A Differentia verò, et ab ijs, quæ communiter sunt Accidentia, differt Genus: quoniam, est de pluribus & differentibus Specie prædicatur, & communiter accidentia, non tamen in eo, quod quid est, prædicatur, sed in eo, quod quale quid est. Interrogantibus enim aliquibus: Quid est illud, de quo prædicantur hæc: Genus respondimus, Differentias autē & Accidentia non respondimus. Non enim in eo, quod quid est, prædicatur de subiecto, sed magis in eo, quod quale quid est. Interroganti enim. Quale quid est Homo? dicimus, Quod rationale: & Quale quid est Coruus, dicimus, Quod nigrum. Est autē Rationale quidem, Differentia: Nigrum verò Accidentia. Quando autem: Quid est homo? interrogamur, Animal respondemus. Est autē hominis Genus, Animal. Quare de pluribus prædicatur, diuidit à Differentiis & communiter Accidentibus, quæ non in eo, quod quid est, sed in eo, quod quale quid est, vel quomodo se habet vnum quodque, prædicatur de ijs, de quibus prædicatur. Nihil igitur superfluum, neq; minus continet Genus dicta Descriptio.

QUESTIO.

Cur prius de Genere, quam de Specie aut alijs egerit?

Aggreditur modò Porphyrius de singulis vniuersalibus in particulari tuastationem: quam quinque sequentibus capitibus absoluit: Postea vltimo capite ea inter se comparat, & quam ad inuicem habitudinem habent, ostendit. Incipit igitur ab ipso Genere: in quo meritò quis dubitare posset, quas ratione id factū fuerit? Boetius huius duas assignat causas: prior est. Genus enim est vniuersalius, cū

comprehendat sub se multas Species. Vniuersaliora autē nobis sunt notiora, & Physica. ca. 1. propterea ab eis est incipiendum: cuius rationē Arist. 1. de Partibus, ca. 1. dat; Si enim vniuersalia primò non traherentur, cū illa sint in particularibus. Opereretur in particularium tractatione sæpè idem repetere. Posterior ratio, quæ est etiā Arist. monij. Genus est generatiōe prius, quā Species, cuius signum est: si Genus auferatur, auferuntur Species, at non ablata vna aut altera Specie, Genus auferatur: quod docet Arist. 2. de generatione animalium, ca. 3. dum dicit, vitam plantæ priorem esse, deinde vitam sensitiuam, tandem rationalem. Ex vtraque autem ratione colligitur Porphyrium seruasse & Naturæ, & Doctrinæ ordinem, seu cognitionis. Naturæ; dum à prioribus Cognitionis, dum ab vniuersalioribus incipit. Hæc tamen vtraque ratio declaratione indiget. Genus enim & Species dupliciter considerari possunt: vno modo secundum naturam, & substantiā; altero modo formaliter secundum rationem, & relationem Generis, & Speciei. si primo modo considerentur, Genus, scilicet natura ipsa, est prior, & cōmuniōr Speciei: at si secundum relationem, tunc simul tempore, & naturā sunt: non est prius Genus, quā sit Species, sicut non prius formaliter est pater, quam sit filius: relata enim simul naturā sunt, vt docet Arist. in Prædicamento, Ad aliquid.

Sed si sic est, poterit meritò quis obijcere, cū hic considerentur, ista secundum formam, videntur istæ rationes non sufficere? Ad quod dicendū, rationes esse nihilominus bonas, & probabiles, quia cū natura ipsius Generis sit prior, & cōmuniōr, æquū fuit, vt eius intentio prius consideraretur. Possimus autē tertiam rationē addere, etiā secundum intentiones ipsas: cū enim ista introductio sit ad Prædicamentum. Arist. fuit congruū, vt illud primo explicaretur, & illic primò occurrit: illic aut primò occurrit Genus, cū statim & in decem Genera diuidatur: & in Prædicamento quoque substantiæ, quod ante accidentia est: primum sit ipsum Genus generalissimum: hæc autem ratio est vniuersalis probans ordinem omnium Prædicabilium; substantia enim est primū Prædicamentum in quo.

Dubium

Solutio

in quo, nec propria, nec accidentia sunt, & in eo primum locū habent Genera & Species. illæ autem rationes solum ordinem inter Genus & Species probant.

Videtur autem neque Genus, neque Species, simpliciter dici.

Hoc caput in duas potest partes secari. In priori aliquot modos acceptionis nominis huius narrat: in posteriori, Genus ipsum Logicum, de quo præsens inquisitio est, definit, ipsamque definitionem manifestat.

Triplex ergo Genus sumitur. Primum, Genus dicitur congregatio multorum habentium inter se aliquam affectionem vel habitudinem, & hæc habitudo, & affectio ad inuicem, ad vnum aliquid est: sicut dicitur Genus Heraclidarum, congregatio multorum, qui inter se ordinem habent aliquo modo, scilicet quia affines, vel cognati sunt: & hoc respectu vnus, scilicet Hercules, à quo descendunt: & propterea dicuntur Genus Heraclidarum, & sumunt nomen ab vno illo, vt distinguantur ab alijs Generibus. Hoc exemplum sumpsit Porphyrius ab Arist. 10. Meta. c. 11. Boetius quia Romanus erat, transtulit, Genus Romanorum, qui ab vno Romano descendunt. Secundo sumitur pro ipso principio à quo talis collectio emanauit. quod duplex esse potest, aut Pater, aut Patria: nam & ipsa Patria, quoddam principium est: non enim solum locus naturalis est corporum contentiuus, sed eorum aliquo modo productiuus, & conseruatiuus, cum influxum habeat erga corpora: cuius argumentum, est diuersa temperies horum, & illorum corporum, & varietas eorum, quæ diuersis locis producuntur. Sic inquit Virg.

Hic segetes, illic Geniunt felicius Quæ.

*Arboris fetus alibi, atque iniussa Viri-
scunt*

Gramina: non ne Vides, croceos & Tmolus odores,

India mittit ebur, molles sua thura Sabæ,

Et Chalibes auri ferrum?

Dubium. Hic posset esse dubium: An ipse Pater, vel Patria sint dicenda Genus? Auerroes videtur id affirmare: ac credendum cum Caietano non dici Genus patrem ipsum, aut patriam, sed ipsum principium & originem, quæ ab eis ducitur.

Statim Porphyrius comparat has duas acceptiones. dicit itaque: Posterior est promississima, id est, se primò offerit, est enim prior: quod probat; prius enim illud principium, quòd Genus dicitur, fuit, atque ab eo appellatio facta est, scilicet Genus Romanorum, Heraclidarum. Vnde potest duplex ratio fieri, propter quam ista significatio est magis in promptu. prima. Quia ab eo, quod est Genus primo modo, sumitur denominatio, dicitur enim ab Hercule Heraclidarum Genus. 2. secunda. Quia ista fuit prior: prius enim fuit illud principium, quàm collectio eorum, qui ab eo fluxerunt. Tertio sumitur Genus pro eo, cui supponitur Species, id est, pro eo, quod de Speciebus prædicatur, & hoc est Genus Logicum, cuius est tractatio præsens.

Huius Generis Porphyrius similitudinem assignat cum alijs Generibus, cum posteriori, secundo modo accepto: sicut enim Genus secundo modo est principium eorum, quæ ab eo originem trahunt, ita Genus hoc, est suarum Specierum principium: similiter est simile Generi primo modo accepto, vt enim hoc est multorum collectio, ita & Genus Logicum est multarum Specierum aggregatio: id est, sub se multas continet Species.

Dubia aliquot scitu digniora in prioribus hanc partem capituli de Genere.

Circa hanc capituli partem aliquot sunt aduertenda. Primum, Porphyrium has Generis acceptiones ex Aristot. ferè desumpsisse. nam Arist. 5. Met. c. 28. refert quatuor Generis acceptiones. Primum, Genus dicitur continua aliquorum generatio, quod idem est cum collectione multorum habentium habitudinem secundum generationem: vbi intelliges istam habitudinem, quam dicit Porphyrius esse inter illa, quorum collectio dicitur Genus, debere esse secundum generationem, & ea, quæ ad generationem attinent, vt quòd sint cognati, vel consanguinei, vel filij, vel aliud simile. Quod adnotauit Albertus explicans Porphyrium contra Auicennam. Secundò, dicitur genus principium, à quo talis generatio est, quod est pater, vel patria, & aliquando etiam dicitur mater. Tertio, Genus est subiectum, ex quo res fiunt, vel

Genus Logicum.

vel in quo: quomodo dicitur, Genus figurarum superficialium esse aliud à Genere solidarum: & in naturalibus materia dicitur Genus: quo pacto corli & elementa dicuntur esse Genere diuersa, iuxta eorū sententiam, qui afferunt esse ex diuersa materia: & tale Genus dicitur Physicū. Quarto, Genus est, quod prædicatur, scilicet istud, quod proponitur tertio loco à Porphyrio. Poterit autem quis dubitare: Quare prætermisit Porphyrius Genus tertio loco positum ab Aristotele? Dicitur, quòd istud habet similitudinē quandam cū Logico: vt enim Logicum est, ex quo fiunt Species, ita & illud: Logicū enim est, vt ut materia Specierū: vel forsā, quia parabat facilem introductionem, & esset obscurum explicare, quid esset illud subiectū, quod Genus appellatur.

Circa verba ipsi Porphyrii, Nota illud verbū (Videtur,) aliquando enim pro eo, quod apparet & non est, sumitur; vt patet apud Arist. 1. Elenchor. cap. 1. & 2. Sunt syllogismi, inquit, qui videntur, & non sunt: at hic non sic usurpatur: sed pro eo, quòd est, & patet, ac est manifestum. Nota verbum (Simpliciter) nam vno modo idem est, quod vniuersaliter, vt habetur 1. Met. text. 44. & 1. Elench. cap. 6. Secundo modo idē est, quod vniuersaliter, vt habetur. 1. Met. text. 47. Tertio modo accipitur pro eo, quod est sine addito diminuentē, 1. Elench. ca. 5. quo pacto dicitur: Aethiops non est simpliciter albus. Vltimo modo pro eo, quod est solum: vt, Brutum est simpliciter sensitiuum: qua significatione vtitur Porphyrius cap. de Differentia. Hic sumitur, modo secundo, ac si dicat: Genus non dicitur vniuersaliter.

Nota præterea, dicit (Videtur autem) hic velut excusat se ab eo, quod proposuit scilicet docere, quid sit horum quòdque, ac propterea incepturus erat à definitione: sed id prohibet eius aequiuocatio: æqui uoca enim prius diuidenda. Nota præterea non explicasse nisi Genus, & Speciem: quia ista sunt relata, vt docet Ammonius: vel, vt vult Boetius, omnia alia subintelligi, quæ etiā sunt æqui uoca. quæ quia iam erant enarrata, prolixitatis vitandæ gratia prætermisit.

Nota vltimò, secundum Albertum dif-

crimen inter Genus tertio modo, & alia Genera. Genus enim secundo modo, non est in tota collectione eorum, quæ ab eo procedunt: non enim est Romulus in singulis Romanis: at tota natura Generis est in singulis Speciebus: homo enim est substantia animata, sensibilis, pariter & leo, & aliæ Species. Præterea, Genus primo modo continet multa, tanquam partes integrantes, de quibus prædicari nequit: non enim singuli Romani sunt Genus; at Genus hoc, de singulis Speciebus per se prædicari valet.

Triplex igitur cum genus dicatur, de tertio apud Philosophos sermo est.

Hæc est posterior ca. pars. qua Porphyrius definit Genus tertio modo: eius enim vsus ad Dialecticos & Philosophos pertinet. Definitio est ista: Genus est id, quod prædicatur de pluribus differentibus Specie, in eo, quod quid est. quæ definitio ad litteram desumpta est ex Arist. 1. Top. ca. 4. Pro cuius explicatione Porphyrius tres distinctiones insinuat eorum, quæ prædicantur: quædam enim de vno prædicantur, vt Socrates, Plato: quædam de pluribus, vt homo. Secunda, eorum, quæ de pluribus prædicantur: quædam de pluribus differentibus numero, quædam de differentibus specie prædicantur. Tertia, eorum, quæ de pluribus differentibus specie prædicantur; quædam prædicantur in eo, quod quale: quædam in eo, quod quid. Illud est prædicari in quid, esse tale prædicatum, vt ad quæstionem factam per quid de re, scilicet de natura rei, possit per illud responderi, vt, quid est homo? congruè respondebis, si dicas; animal: animal igitur prædicatur in quid de homine. Illud autem est prædicatum in quale, esse tale prædicatum, vt possit per illud responderi ad quæstionem factam de qualitate rei: vt, qualis est homo? dices, doctus, aut albus, ista prædicatur in quale. Hac diuisione Porphyrius colligit definitionem Generis sufficientem esse, cum ipsum separaret ab omnibus alijs Prædicabilibus. Ex hoc enim quòd Genus de pluribus prædicatur, ab indiuiduo distinguitur, quod quidem prædicatur, sed de vno solo: per hoc, quòd Genus prædicatur de differentibus Specie, à specie distinguitur, & à Proprio: Species enim de pluribus

Definitio
Generis
Logici.

F indiui-

indivuidis. Proprium autem de vnica Specie, cuius est Proprium & de indivuidis illius Speciei quoq; prædicatur: per hoc autem, quod in eo, quod quid, à Differentia & Accidenti distinguitur. Hæ enim in eo, quod quale, de pluribus prædicantur: vt si dicas, qualis est homo: respõdebitur, est rationalis, vel albus. Patet, igitur, definitionem neque esse superfluum, nec diminutam, iuxta præceptum Arist. 6. Topic. ca. 1. & 2.

Hic notat Ammonius, quod definitio superflua dimittitur definitum: id est, coarctat: vt iuxta illam definitionem paucioribus conueniat, quã conuenit: vt qui dicit: homo est animal rationale album, facit, vt nõ sint homines nisi albi: definitio verò diminuta, definitum dilatat, vt qui dicit: homo est animal mortale, facit, vt equus sit homo, qui est animal mortale: hoc fit, quando definitio est superflua per additionem illius, quod non est de natura rei, aut ipsius naturæ Proprium.

De definitione Generis Quæstiones quatuor.

Circa definitionem Generis positã, vidẽda sunt quatuor: deinde de Indivuiduo, cuius tũ in hoc capite, tum in sequentibus frequẽter fit mentio, agendum. Igitur quærem? primò, quid sit definitum in hac Generis definitione? Secundò, quæ sit ista definitio, an quidditatiua, an sit descriptio? Tertio, quid loco Generis in hac definitione ponatur: Quarto, rectene sit posita: vbi videbimus, quo modo singulæ partes sunt intelligendæ. Vltimò, de Indivuiduo; an Indivuiduum prædicetur?

QVAESTIO I.

Quod definitum in hac Generis definitione?

Pro declaratione primi dubij, aduertere oportet, ista nomina secundæ intentionis, scilicet Gen^o, Speciem, Differentiam, & reliqua, esse connotatiua, & ita duo includere in sua significatione, videlicet Materiale & Formale; vt antea sepẽ dictum fuit. Significanc enim pro materiali, seu pro substrato, quod idem est, na-

turam & rem aliquam: pro formali verò secundam intentionem obiectiuam: sicut album pro materiali significat corpus, p^ro formali, albedinem. *Quæritur itaque quãdo definitur Genus, an definiatur intentio ipsa, an materiale substratũ, an simul materiale substratum cum intentione? Est autem rursus aduertendum, aliud esse in connotatiuis, id quod definitur, aliud rationem, secundum quam definitur. V. g. quando dicitur, album est visus segregatiuum: quod definitur, est subiectũ, vt formæ substat: at ipsa ratio secundum quã est definitio, est forma. Præterea, aliud est, cui conuenit definitio, aliud, ratio, per quã conuenit: vt id quod segregat, est corpus album: ratio segregandi est albedo: definitio enim de subiecto verificatur. Quod Caietanus alijs verbis explicuit, dicens, quod definitio competit subiecto denominatiuẽ; formæ quidditatiuẽ. Hoc supposito, perspicuis quibusdam conclusiõibus respõdemus, quæ per se satis manifeste suat, & ex iam dictis constant.*

Explicatur quæstio.

Sit prima Conclusio. Natura & substratum Generis est id, quod definitur, vt intentioni substat. *1. Conclusio.*

Secunda Conclusio. Ratio secundum quam definitur, est secunda intentio. *2. Conclusio.*

Tertia. Definitio competit naturæ substratæ; animal enim est, quod prædicatur, & corpus, & aliæ naturæ, quæ genera sũt; sed non prædicantur, nisi quia genera, & vt secundæ intentioni substat: nõ tamẽ intentio prædicatur. hoc idem dicimus de aliorum definitionibus Prædicabilium. *3. Conclusio.*

QVAESTIO II.

An sit vera Generis definitio, an descriptio?

Circa hanc quæstionẽ sunt tres opinioniones. Scotus, Vniuersaliũ, q. 15. existimat, hanc definitionem esse quidditatiuã, cuius Genus est prædicabile. Alij existimãt esse descriptiuã; & dari per Genus, quod est Vniuersale, & propriam passionem; quæ est prædicari. At Ammonius credit hanc definitionem esse descriptiuam, nec per Genus propriũ assignari, nec posse assignari. Ratio Ammonij est duplex

plex: Prior est. Genus hic definitum comprehendit decem Genera suprema; nam singula sunt Genus, at nihil potest esse Genus Generis supremi: ergo Genus non potest defini per Genus, Posterior. Genus hoc comprehendit Genera Substantiæ, & Accidentis, sed substantiæ & Accidenti nihil esse commune: Vniuocum ergo non potest assignari ipsi Generi.

Hæ rationes Ammonij fundatur in hoc: cũ hic definiatur natura Generis, vt substat intentioni: si defini debet quidditatiuẽ, erat dandum Genus, non solum ex parte intentionis, sed ex parte materialis, quod esse non potest: quia materiale est Substantia, vel Accidens, quæ non possũt habere Genus commune, sed accidens aliquod, & illam proprietatem, quæ est prædicari: & propterea dicit esse descriptionem, & est sententia Alberti, tract. 3. ca. 3. Vniuersale enim ex parte solius intentionis, Genus quidem est, non tamen ex parte materialis.

Sed hæc sententia Ammonij & eius rationes non placent: nam in concretis accidentalibus, definitio & essentia attendenda est secundum formam, quæ potest esse vnius rationis, etiam si materialia nõ sint eiusdem rationis: & certum est, rationem vniuersalis eãdem esse, siue materiale sit Accidens, siue substantia, sicut in distinctis etiam substantijs: potest ergo esse Genus proprium; atque idẽo dicendum est, Definitionem esse potuisse quidditatiuã, quantum est ex parte Generis, si deinde addita fuisset essentialis Differentia: vt si diceretur: Genus est Vniuersale, quod inest multis Specie differentibus: sed tamen cũ per prædicabile, tanquam per notius nobis definiat Porphyrus, puto descriptionem hanc esse: vt dicit secũda opinio, & idem Porphyrus, quia nõ per Differentiam, sed per passionem, id est, prædicatiõem datur.

Author reiectis Scoti & Ammonij opinionibus secundam approbat.

Ad 1. Rationem Ammonij.

Ad 2. Ratio.

Et ad primam Rationem Ammonij dicendum, esse posse aliquod Accidens genericum, imo Specificum, quod cõueniat supremo generi, & alijs Generib^o; scilicet rationẽ ipsam Generis. Ratio verò posterior Ammonij nõ valet: nam diuersis Prædicamentis nihil esse vniuocum quidditatiuẽ: potest tamen aliquid esse acciden-

tale, quales sunt hæ intentiones: sicut etiã relatio vniuocẽ conuenit multorum Prædicamentorum fundamentis; quamuis secundum Porphyrum non ponatur Vniuersale, vt Genus: vt in sequenti dubio dicitur.

QVAESTIO III.

Quid obtineat locum Generis in hac definitione?

Sed tunc dubitabis circa tertium, quid saltem constituat loco Generis, secundum Porphyrum? Breuiter respõdebo; non vniuersale loco Generis, sed Prædicabile constitui. Huius est ratio conuincens. Differentia, in definitione ponitur, ad excludendum ea, quæ sub eodem Genere conueniunt. V. g. rationale ponitur in definitione hominis, vt separet illa animalia, quæ non sunt rationalia: non autẽ ponitur ad differentiam lapidis, aut alterius extra Genus: sed Porphyrus exclusit indiuiduum à ratione Generis, per illam differentiam, prædicari de pluribus: ergo Genus non est Vniuersale, quia indiuiduũ non continetur sub vniuersali; continetur autem sub prædicabili: nam indiuiduum est prædicabile, sed de vno: Genus autem de pluribus prædicabile: ergo erit loco Generis.

Respondet ad quæstio.

QVAESTIO IIII.

An sit recte posita Generis definitio?

Obijcitur contra definitionem ipsius Generis. Primò contra vltimam particulam, in qua à Differentia distinguitur. Differentia prædicatur in quid, ergo non differt in hoc à Genere. Probatur antecedens ex Arist. expressẽ, 7. Topic. ca. 3. & 4. Top. ca. 4. vbi non in hoc differt à Genere doct, sed quod Genus de pluribus, quam Differentia prædicetur. Secundò. Accidens, nec est de substantia rei, nec pars substantiæ rei; ergo non prædicatur in quale quid, vt dicit Porphyrus.

Tertio, Multa sunt Propria, quæ de pluribus Speciebus prædicantur, ergo nõ differt in hoc à Genere, quod solũ de vna specie Proprium prædicatur. Antecedens probatur, mobile, æquale, simile, sunt par-

nis propria, quae tamē de pluribus corpo- ribus Specie differentiibus praedicantur.

4. Quarto, Differentia non praedicatur de pluribus Speciebus, ergo non conuenit in hoc cum Genere: patet antea edens; ratio- nale enim est Differentia, quae tamen vni Spe. iei est propria.

5. Quinto, Genus praedicatur de pluribus differentiibus numero. Animal enim dicitur Petro, & Ioanne praedicatur, ergo a Specie non differt.

Nota. Quae differat specie.

Pro horum argumentorum solutione; est primo notandum, duo esse necessaria, vt aliqua differant specie: alterum est, vt habeant distinctas definitiones: quapropter Petrus & Paulus, & individua vnius Speciei specie non differunt: alterum est, quod sub eodem sint Genere: quod docet Arist. 10. Metaph. cap. 1. differre ergo Spe- cie est sub eodem Genere distinctas habe- re definitiones.

Tribus mo- dis aliqua differat spe- cie.

1. Possunt etiam tres modos differendi Specie de sumere ex Arist. 5. Meta. cap. 0. Primo, illa differant specie, quae sub eodē Genere distinctas habent definitiones, & ipsa in alias Species inferiores diuidi nequeunt: quo pacto differunt Species vltimae; homo, leo; & ista dicuntur differre Specie a tota, & haec est proprie Differentia specifica.

Secundo, illa differunt Specie, quae sub eodem Genere ex aequo continentur, & rursus diuidi possunt in alias Species sub se: sicut corp^o animatum, & corpus inanimatum, & ista dicuntur differre Specie sub- alterna, seu Genere intermedio. Dicuntur autem ex aequo contineri sub Genere, quae per aequales Differentias illius Genus con- ponuntur: sicut corpus animatum & cor- pus inanimatum: corpus enim, quod est illorum Genus, aequaliter per animatum & inanimatum diuiditur.

Tertio, illa differunt Specie, quae sub eodem sunt Genere, tamen non aequaliter; cum videlicet vnum est commune, alterum minus commune: quia pluribus inter- medijs Differentijs, ab illo Genere, in quo conueniunt, distant: licet non vnum sit superius ad alterum: quo pacto, homo, & planta Specie differant: clarum est enim, quod planta communior est, quam homo, sed non ad hominem, quia homo planta

no est. Si enim esset superior illo, esset Ge- nus; at Genus, & Species sub ipso, non di- cuntur differre Specie, vt ait Arist. 10. Me- taph. cap. 11. Genus igitur est, quod de plu- ribus Specie differentiibus praedicatur, vt- cuique Specie differant, siue primo, siue secundo, aut tertio modo.

Est secundo notandum, duo esse neces- saria, vt aliquid praedicatum praedicetur in quid: vnum, quod sit de natura, vel pars naturae rei: nec hoc sufficit. nam Differen- tia est pars naturae rei, tamen non praedica- tur in quid, sed est necessarium alterum, scilicet, quod praedicetur per modum natu- rae; scilicet, quod non sit connotatiuum, quando subiectum fuerit absolutum; tunc enim significat per modum Accidentis: sed vel vtrunque absolutum, vel vtrunq; connotatiuum. Genus ergo respectu Spe- ciei habet vtrunque, & est de natura Spe- ciei, & praedicatur per modum naturae & substantiae, propterea praedicatur in quid. At differentia habet vnum, scilicet, est de natura rei, non tamen habet modum pre- dicandi: propterea non praedicatur in quid; sed dicitur in quale quid. - Quid, quia est de substantia rei, Quale, quia est ad mo- dum Accidentis: & Accidens neutrum habet, propterea simpliciter in quale praedica- tur: vnde fit, vt constituantur praedicatio in quid, & in quale quid; & in quale.

His suppositis Respondeo ad primum. Ad 1. Differentia praedicatur in quid secundum rem, sed non secundum modum: sicut Ge- nus, quod absolute in quid praedicatur. Nec Arist. dicit oppositum, sed asserit praedi- cari in quid: sed differt a Genere, quia se habet, vt qualitas, in quo manifestat praed- icari in quale quid.

Ad secundum Respondeo. Quando di- citur: quale quid est cornus? illud, Quid, non petit naturam, sed idem est, ac si dica- tur: quale ens est cornus?

Ad tertium Respondeo admittendo a- liquod Proprium de pluribus Speciebus praedicari, sed id non habetur vt Proprium. & Porphyrius hoc intendit, quod praedi- catio, quae necessaria & semper constituit Genus, est de pluribus Speciebus praedicari; at praedicatio necessaria Proprio est de vna Specie: reliquum est per accidens, & se- cundario, quia illa sua Specie, de qua predi- cabatur, est subalterna. Dicit etiam potest, concedendo illationem: aliqua, inquam, Propria esse generica, quae de Genere im- mediate praedicantur: aliqua esse Propria specifica, quae de Specie vltima praedican- tur: differre autem a Genere & Specie, quae non in quid, sed in quale praedicantur.

Nota 2. Quae dicantur in quid.

Ad 5.

Ad 4.

Idem Respon. ad quintum de praedica- tione de indiuiduis. haec enim praedicatio, est primo & immediate & per se Speciei, non autem Genus, nisi secundario & me- diate.

Ad quartum Respon. Porphyrii existi- masse, nullam esse particularem & propria Speciei Differentiam, sed omnes esse com- munes, & Rationale non solum homini, sed & Angelis conuenire. Sed de hoc latius dicemus capite, de Differentia.

DE INDIVIDVO.

QVAESTIO I.

Vtrum Indiuiduum praedicatur?

Opinio s. Thomae.

Circa vltimam difficultatem: an scilicet Indiuiduum praedicatur: sunt tres opiniones. Prima est S. Tho. 7. Met. c. 1. qui loquens de Indiuiduo substantie, in- quit id posse dupliciter praedicari: vno mo- do de alio: vt, homo est Petrus: animal est Caesar; & talis est praedicatio per accidens, & indirecta: altero modo potest de se praed- icari, scilicet: Petrus est Petrus, & talis est praedicatio per se, & hoc videtur asserere quoque Boetius. Nihil, inquit, verius, quam idem de seipso, praedicari. Imo videtur Ari- st. sententia, 2. Peri herm. ca. vlt. Bonum, inquit, per se est bonum: vbi approbat praed- icationem identicam, qua idem de se ipso praedicatur. & 3. Met. c. 13. homo per se est homo. Eiusdem sententia est Porphyrius, qui indiuiduum de vno praedicari affirmat, scilicet de seipso.

Secunda opinio est Auer. ca. de Specie; qui interpretans Porphyrii definitionem istam: Indiuiduum de vno praedicatur, dicit, duplex esse indiuiduum; substantie, vt Pe- trus, accidentis, vt hoc album. indiuiduum accidentis de vno praedicatur, at substan- tia indiuiduum, de nullo: & propterea non bene Porphyrius definiuit, quia soli indi-

uiduo Accidentis illa definitio competit. Melius Arist. dixit. 1. Peri herm. ca. 5. Singu- lare est, quod non de multis praedicatur. Ista sententia videtur Arist. ca. de substan- tia, & 7. Metaph. ca. 1. Prima substantia, in- quit, id est, indiuiduum substantiae, de nul- lo praedicatur, non enim Auerroes vult praed- icationem esse eiusdem de seipso. 1. Priorum, in digressionem de quarta figura, quae est Galeni, inquit: Si daretur quarta figu- ra, idem de seipso praedicaretur, quod est in fine abominationis, & 10. Meta. com. 8. & 4. Meta. com. 1. dicit illam esse nugato- riam, neque habere subiectum, neque praed- icatum.

Tertia opinio est Caietani, cap. de Spe- cie: vbi distinguit duplicem praedicationem; naturalem, & artificialem. Naturalis est, quae vera, tamen non est apta ad dispu- tationem aliquam: & talis est illa, in qua idem de seipso praedicatur: Alia est artifi- cialis, sicut sunt reliquae, quarum vsus arti & scientiae deseruit: & per hac distinctionem conciliat opiniones.

Opinio Caietani.

Pro huius determinatione, est aduer- tendum, aliud esse necessarium ad veri- tatem praedicationis, aliud ad proprietatem. Vnde aliud est praed- icatio vera, aliud propria: ad veritatem sufficit, quod ita sit in re, sicut ipsa significat: ad prop- rietatem est necessarium, quod praedicatum sit forma, & subiectum materia, quod esse non potest in praedicatione eiusdem de se ipso.

Iuxta hoc fit prima Conclusio. Praedica- tio, qua indiuiduum substantiae de alio praed- icatur: vt, iste veniens est Petrus, est per accidens: ista est Arist. 1. Priorum, ca. 28.

Conclusio 2.

Secunda Conclusio. Praed icatio, qua de seipso aliquid praedicatur, est vera, sed im- propria, propter rationem praedictam. Haec est Alber. tract. 2. ca. 4. & Auerrois: nec op- positum voluit Boetius: dixit enim, nihil ve- rius: non autem dixit, nihil proprius. Imo nec S. Thomas: qui dixit: illa esse per se, eo modo, quo etiam vocat Arist. per se, id est, non per aliam causam: si enim dicas, quare homo est homo: dices, nulla causa, sed per se: & ita interpretatur Boetius, 2. Peri herm. enias.

Tertia Conclusio est, quantum existimo etiam vera contra Auerroem. Nec indiui- dum

quum Accidētis de vno propriè prædicatur; quamuis verè de illo prædicetur. Hęc est sententia expressa Aristot. cap. 2. Antepædicam. Hoc album, inquit, est in subiecto, sed de nullo prædicatur. Ratio autem est, quia quando demonstratur Accidētis indiuiduū, demonstratur ipsum subiectū, in quo est, quia ab eo indiuiduatur: vnde perinde est dicere: Petrus est hoc album, ac Petrus est ipse, habens albedinem.

QVAESTIO II.

Qua & quot sint prædicationum genera?

Quia de Prædicatione loquuti sumus, & omnia ista ad Prædicationem spectant; non erit inutile, quid Prædicatio, & quotuplex sit ostendere. Est igitur Prædicatio, affirmatio alicuius de aliquo: propositio enim negatiua, non propriè prædicatio, sed diuisio quædam dicitur. Hęc prædicatio duplex est, quædam propria, quædam impropria: propria est, cuius veritas pendet ex propria significatione, & propria acceptione terminorū: vt homo est albus: impropria, cuius veritas ex impropria acceptione terminorum pendet: vt homo est bulla, diuitiæ sunt fumus. Propria triplex est, ordinata, & inordinata contra ordinem, & inordinata præter ordinem.

Quid prædicatio?

Prædicatio duplex.

Propria triplex.

Ordinata.

Ordinata duplex.

est Propriū alicuius Speciei: vt, homo est risibilis. Communis est, in qua prædicatur Accidētis commune: vt, homo est albus. Accidētalis communis duplex, externa, & interna: Interna, in qua prædicatur Accidētis, quod inest subiecto de quo prædicatur: vt, homo est albus: Externa in qua accidētis non inest subiecto de quo prædicatur, vt homo videtur. Præterea triplex est, prima, quæ sumitur ab actibus animæ; vt paries videtur, homo amatur: secūda, quæ sumitur à secundis intentionibus, vt homo est Species, animal est genus: tertia, quæ sumitur ab aliquo alio extrinseco, siue loco: vt, homo est Romanus, siue alia habitudine, Philosophus est Platonius.

Externa.

Inordinata prædicatio contra ordinem est, in qua id prædicatur, quod debet subijci, id subijcitur; quod debet prædicari, ista sunt opposita seu conuertentes omnium ordinatarū, nec oportet nunc has rursus distinguere. Antiqui vocabant ordinatā prædicationem, naturalem, inordinatam, nonnaturalem: quam distinctionem ponit Auer. 7. Meta. com. 19. & 4. Phy. cō. 31. vbi soluit problema Logicum, scilicet, cur Aristot. facit syllogismos ex terminis conuertibilibus in secūda figura ex puris affirmatiuis, cum possit per conuersionē eos facere in prima, & esset consequentia bona de Forma: dicit id eum fecisse, ne daretur prædicatio nonnaturalis, scilicet in qua subiectum de Accidēti, vel definitio de passione prædicetur. Eandē distinctionem habet Themistius, 1. Post. ca. 38. Alij prædicationem naturalem vocant directam; nonnaturalem indirectam.

Inordinata contra ordinem. Vide Philopo de hac prædicatione. Post. cō. 85. 3. in Theop. 34. & tab. fol. 3. col. 1.

Alia est prædicatio inordinata præter ordinem: hęc est triplex; quædam Identica, quædam Disparata, quædam per Accidēs. Identica, qua idem de seipso prædicatur: Disparata, qua disparatum de disparato: vt, homo est leo: vel contrarium de contrario, vt album est nigrum: per Accidēs est, in qua duo connotatiua inuicem prædicantur, quorum prædicatio in abstracto falsa est. Est enim obseruandū, quādo connotatiua prædicantur, ad veritatem propositionum sufficere identitatē subiecti: vt albi est dulce: veritas huius pendet ex eo quod albedo, & dulcedo sint in aliquo vno subiecto: tales vocamus per accidēs, dum-

Inordinata præter ordinem.

dummodo illorum prædicatio in abstracto non valet: iter enim erit non per accidēs: vt, album est coloratum, non est per accidēs, valet enim: albedo est color. Hęc est triplex. Prima, in qua connotatiuum vnius prædicamenti prædicatur de alio alterius Prædicamenti: vt, album est simile: Musicus ædificat. Secūda, in qua connotatiuum vnius Prædicamenti prædicatur de connotatiuo eiusdem Prædicamenti: vt, album est dulce. Tertia, in qua vna Differentia, vel Proprium de alio, vt, Rationale est sensibile: Risibile est flebile.

est, & qua solum Species est, non autem Genus: alia verò erunt etiā non specialissima.

2. Planum autē erit, quod dicitur hæc modo. In vnoquoque Prædicamento sunt quædam Generalissima, & rursus alia Specialissima: et inter generalissima & specialissima sunt alia, quæ Genera & Species dicuntur eadem. Est autem Generalissimum quiddam supra quod nullum aliud sit superueniens Genus, Specialissimū autē est, post quod non est alia inferior Species. Inter generalissimū autem & specialissimum alia sunt, quæ Genera & Species sunt eadem, ad aliud tamē & aliud sumpta. Fiat autem in vnoquoque Prædicamento manifestum quod dicitur. Substantia est quiddam & ipsa Genus: sub hac autem, est corpus: & sub corpore animatum corpus: sub quo animal: sub animali verò rationale animal: sub quo homo: sub homine verò Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed hōrum substantia quiddam generalissimū est, & Genus solū: homo verò Specialissimū, & solū Species. Corpus autem Species quiddam est substantia. Genus verò animati corporis, sed & animati corpus Species quiddam est corpus, Genus verò animalis: rursus animal Species quiddam est corporis animati, Genus verò rationale animalis: sed rationale animal Species quiddam est animalis, Genus autem hominis: homo verò Species quiddam est rationale animalis, non autem Genus particularium hominum, sed solū Species: & omne, quod ante indiuidua propinquè prædicatur, Species erit, solū: non etiā genus.

DE SPECIE.

Cap. II.

Species autem dicitur quiddam & de vniuersiusque forma: secundū quam dictum est: Prima quiddam Species digna est imperio. Dicitur autē Species & ea quæ est sub assignato Genere: secundū quam solemus dicere hominem quiddam speciem animalis, cū sit genus animal, album autem coloris speciem: triangulum verò figuræ speciem. Quod si etiā genus assignantes speciei meminimus, dicentes, quod de pluribus et differentibus specie, in eo quod quiddam est, prædicatur: & speciem dicimus id, quod sub assignato genere est: nosse oportet, quod quoniam & genus alicuius est Genus, & Species alicuius est Species, idcirco necesse est in vtrorumque rationibus vtriusque. Assignant ergo & sic specie: Species est, qua ponitur sub genere: & de qua Genus, in eo, quod quiddam est, prædicatur. Amplius autem sic quoque: Species est, qua de pluribus & differentibus numero, in eo, quod quiddam est, prædicatur. Sed hæc quiddam assignatio specialissima

Genera

Generum ac Specierum in Prædicamento Substantiæ ordo.

Genus	Substantia	generalissimum.
Species	Corpus	Genus.
Species	Animatum corpus	Genus.
Species	Animal	Genus.
Species	Rationale animal	Genus.
Species	Homo	Specialissima.
Particulares	Socrates & Plato	homines.

Quemadmodum igitur Substantia cum
suprema sit, eò quod nihil supra eam sit, Ge-
nus est generalissimum, sic etiam homo cum
sit Species, postquam non est alia species, ne-
que aliquid eorū, quæ possunt dividi in spe-
cies, sed solum individua (individua enim
est Socrates, & Plato, & hoc album) Species
erit solum & Ultima Species, & (ut dictum
est) specialissima: quæ verò sunt in medio,
eorum quidem, quæ ante ipsa sunt, erunt spe-
cies: eorum autem quæ post ipsa sunt, Gene-
ra. Quare hæc quidem duas habent habitu-
dines, eam, quæ est ad ea, quæ antecedunt,
secundum quam Species ipsorum esse dicuntur:
& eam, quæ est ad posteriora, secundum
quam Genera ipsorum esse dicuntur. Extre-
ma verò unam habitudinem. Nam & gene-
ralissimum ad ea quidem quæ posteriora
sunt, habet habitudinem, cum sit Genus o-
mnium, id, quod est supremum: eam verò,
quæ est ad superiora, non habet, cum sit su-
premius & primum principium, & (ut di-
ximus) supra quod non est aliud superveni-
ens Genus. Specialissimum autem unam
habet & ipsam habitudinem, hæc quidem,
quæ est ad superiora, quorum est species: ea
verò quæ est ad posteriora, non diversam ha-
bet habitudinem, sed eandem, et Species in-
dividuorum dicitur: sed Species quidem di-
citur individuorum, sicut ea cõtrens: Spe-
cies autem superiorum, sicut quæ ab eis cõt-
inetur.

Determinat igitur generalissimum Ge-
nus ita, quod cum Genus sit, non est Species,
& reversus: supra quod non est aliud superve-
niens Genus. Specialissimum verò Speciem

(sic, quæ cum sit Species, non est Genus: &
quam, cum sit Species, in Species dividere
non possumus: adhuc autem, & quæ de plu-
ribus differatibus numero in eo, quod quid
est prædicatur. Ea verò, quæ in medio sunt
extremorum, subalterna vocantur Genera et
Species, & unumquodque ipsorum Speciem
esse, & Genus ponunt: ad aliud tamen et a-
liud sumptum, ea enim, quæ sunt ante Spe-
cialissimam & ad generalissimam ascendē-
tia, & Genera dicuntur, & Species: Et Aga-
memnon, Arides, & Pelopides, & Tantali-
des, & Ultimū Iouis. Sed in familijs quædē
plerumque ad unum reducuntur principi-
um, Verbi gratia, ad Iovem: in generib' ve-
rò & speciebus non sic se habent. Neque enim
est commune unum Genus omnium Ens: nec
omnia eiusdem generis sunt secundum unū
supremum Genus, quemadmodum dicit Ar-
istoteles: sed posita sunt (quemadmodū in
Prædicamento dictum est) prima decem ge-
nera, quasi prima decem principia. Et si om-
nia quis entia vocet, æquivoce (inquit) nū-
cupabit, sed non univoce. Si enim unū esset
commune omnium Genus, Ens univoce om-
nia entia dicerentur. Cum verò decem sint
prima, commune secundum nomē est solū,
non tamen secundum rationem, quæ secun-
dum nomen est.

Decem igitur Generalissima quidem
sunt: Specialissima verò in numero quidē
quodam sunt, non tamē infinita: Individua
autem: quæ sunt post Specialissima, infinita
sunt. Quapropter sique ad Specialissima à
generalissimis descendentes, in debet Plato
quiescere: despicere autem per media desi-
cendo

dendo specificis differētijs: infinita verò (in-
quit) relinquenda sunt, neque enim eorum
scientiam posse fieri.

Descendentibus igitur ad specialissima,
necesse est dividētes per multitudinem irē:
ascendētib' verò ad generalissima, neces-
se est colligere multitudinem in unum: colle-
ctivum enim multorum in unam naturam
Species est, & etiam magis id, quod Genus
est: particularia verò & singularia ecōtra-
riò semper in multitudinē dividūt id, quod
unum est. participatione enim Species plu-
res homines sunt unus homo: In particulari-
bus autem & singularibus unus & commu-
nis plures: divisivum enim semper est, quod
singulare est: collectivum autem & aduna-
tivum, quod commune est.

Asignato autem Genere & specie, quid
sit utrumque eorum, & genere quidem uno
existente, speciebus verò pluribus (semper e-
nim in plures Species divisio generis est) (Ge-
nus quidem semper de specie prædicatur, et
omnia superiora de inferioribus: Species au-
tem neque de proximo sibi Genere, neque de
superioribus: neque enim cōvertitur. Oportet
enim aut aqua de aquis prædicari; Et hin-
nibile de equo: aut maiora de minoribus, Et
animal de homine: minoræ verò de maiori-
bus minime: neque enim dices animal esse ho-
minem: quemadmodum hominem dices esse
animal. De quibus autem Species prædica-
tur, de ijs necessariò & Species Genus prædi-
cabitur, & generis Genus & ad generalis-
simum: si enim verū est dicere Socratem ho-
minem, hominem autē animal, animal autē
substantiam: verū est & Socratem animal
dicere, atque substantiam. Semper enim cum
superiora de inferioribus prædicentur, Spe-
cies quidem de individuo prædicabitur Ge-
nus autem & de specie, & de individuo: ge-
neralissimum verò de Genere et generibus,
si plura sint media & subalterna, & de Spe-
cie, & de individuo. Dicitur. n. generalis-
simum quidem de omnibus sub se positis gene-
ribus, & speciebus, & individuis: Genus au-
tem, quod ante specialissimum est, de o-
mnibus specialissimis & individuis: solum
autem Species de omnibus individuis, indi-
viduum autem de uno solo particulari.

Individuum autem dicitur Socrates, &
hoc album & hæc Semeis Sophronisci filius,
si solus sit et Socrates filius, Individua autē

dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprieta-
tibus consistit unumquodque eorum, quarū
collectio nunquam in alio eadem erit. So-
cratis enim proprietates nunquam in al-
quo alio particularium erunt eadem, ea ve-
rò, quæ sunt hominis proprietates (dico au-
tem eius, qui est communis) erunt eadem in
pluribus, magis autem & in omnibus parti-
cularibus hominibus, in eo quod homines
sunt.

Continetur igitur individuum quidem
sub specie: Species autem sub Genere. To-
tum enim quoddam est Genus: individuum
autem pars: Species verò & totum est, &
pars, sed pars quidem alterius: totū autem
non alterius, sed in alijs: in partibus enim
totum est. De Genere igitur & specie, &
quid generalissimum et quid specialissimū,
& quæ Genera eadem, & Species sint, quæ
etiam individua, & quot modis Genus &
Species dicantur, sufficienter dictum est.

Cur de specie post Genus & non prius
de Differentia egerit?

Post genus tractat Porphyrius de Spe-
cie: qua in re non absque ratione po-
test quis dubitare, cum Differentia sit
prior specie; est enim eius pars, & cum in
processu fuerit ante Specie proposita, cur
modo de Specie, postposita Differentia tra-
ctaverit? Ammon. & Boët. huius vnam af-
signat causam: nempe quia Genus, & Spe-
cies relativa sunt, & unum relativum per-
fectè absque altero cognosci nequit. Auctē.
secundam huius dat causam: quia Genus
est magis intrinsecum Speciei quam differ-
entia, propterea post Genus sequitur Spe-
cies. Species enim constat ex Genere & Dif-
ferentia: Genere, vt materia: Differentia,
vt forma: vt autem materia magis est in-
trinseca composito, cuius est pars, quam
forma; ita genus Speciei, quam Differen-
tia, est magis propinquum. Poterit etiam
tertio dici, quod quamvis in esse præcedat
Differentia, tamen in prædicando modo
prior est Species; prædicatur enim in quid,
at differentia in quale, & ferè ad modum
Accidentis.

Species autem dicitur, &c.

Hoc igitur caput in tres dividitur partes: Tres partes
in prima tradit Acceptiones Speciei & De
huius capi-
finitiones: in secunda constituit ordinem
tis.

prædicatorum : in tertia definit & diuidit Individuū. Dupliciter igitur sumitur species. Vno modo, pro forma & pulchritudine rei; quo pacto dicimus: præstantissima Species digna est imperio, scilicet homines pulchri & formosi sunt digni, vt alijs imperent. Secundo modo, dicitur species, quæ subijcitur Generi, quo pacto dicitur: homo est Species animalis, de qua in præfenti loquitur Porphyrius. Et quia poteramus ei obijcere, quare Species per Genus definiatur, cum genus per speciem definiatur? vitium enim est circulus in definitionibus, scilicet defini per alterum, & e contra: excusat se, dicens id in his, quæ relata & ad aliud sunt, non esse inconueniens: imò vnū per aliud definire necesse est.

Quomodo diluat rationem obiectionem Porphyri?

Tres definitiones speciei logica...

Huius Speciei tres assignat definitiones. Prima est, Species est, quæ ponitur sub Genere. Secunda, Species est, de quo Genus in eo, quod quid prædicatur: quamuis has duas, aliqui, inter quos est A uicenna, vnam esse velint, & admodū probabile videtur, scilicet, Species est, quæ ponitur sub Genere, de qua Genus in eo, quod quid prædicatur; vt posterior pars sit prioris declaratio. Tertia, Species est, quæ prædicatur de pluribus differentiibus numero in eo, quod quid, vt homo prædicatur de Petro, & de Paulo, & alijs similibus: Statim hanc tertiam comparat cū duabus præcedentibus; & hic manifestat Porphyrius illas esse duas, dum pluraliter de eis loquitur: discrimen autem est, illæ duæ priores competunt omni Speciei, ista posterior soli Speciei vltimæ & specialissimæ.

Est enim duplex Species, quædam, quæ solum est Species & relata ad superiora, & relata ad inferiora: ad superiora, quia inferiorius dicitur Species superiorum: ad inferiora quidem, quia sunt solum Individua, & singularia de quibus prædicatur: vt homo, leo, equus: & hæc dicitur Species specialissima, seu atoma, seu species subijcibilis & prædicabilis.

Altera Species est, quæ relata ad superiora est Species, ad inferiora verò est Genus, quia inferiora eius sunt plura Specie differentia: vt animal respectu viuentis, seu substantiæ, est Species, at respectu hominis & leonis est Genus, & hæc dicitur Species subalterna. Modò illarum definitiones priores.

conueniunt vtrique Speciei, specialissimæ, & subalterne: at tertia definitio solum specialissimæ competit.

Dubia aliquot scitu digniora in primam partem Capituli, de Specie.

Circa hanc partem est primò notandum, quod Species est nomen primæ intentionis, id est, significans res ipsas secundum se: & est nomen secundæ intentionis, vt rem significat, qua ratione prædicatur vel subijcitur: si priori modo consideretur, adhuc multiplex est: significat enim apud Philosophos similitudinem rei, quæ in potentia cognoscente recipitur, quo pacto loquuti sumus superius. Secundo, significat formam rei substantialem, quæ est altera pars compositi: compositum enim constat ex materia & forma, cuius vsus est frequens apud Aristotelem, qui formam rei vocat Speciem. Tertio, sumitur pro pulchritudine corporis, quæ quoddam Accidens est. Porphyrius duas priores prætermisit, quia obscuræ erant, tertiam explicuit, quia facilis est & similitudinem aliquam, cum specie logica habet: vt enim rei pulchritudo ex debita partium compositione fit, ita Species ex Generis & Differentiæ recta vnione & conjunctione: quæ Species dicitur Logica & secunda intentio.

Est præterea notandum circa litteram, aliquos textus habere, (Species Priami digna est Imperio) & ita legit Albertus, & Auerroes: at Græcè habetur, prima seu præstans species, digna est Imperio, quasi pulchritudo corporis, animi virtutem arguat: vt dicit Aristot. 1. Rhetor. lineamenta corporis virtutis animi signa sunt.

Circa exemplum Porphyrii quo triangulum assignat tanquam Speciem, & figuram, vt Genus: aliqui id esse falsum existimant, credentes figuram non esse Genus ad triangulum, quadrangulum & alias, quia per prius dicitur de vna, quàm de altera, & quia ex triangulo reliquæ componuntur. Ammonius hic Porphyrium defendit: nos hoc prætermittimus, quia in secundo, de anima, vbi maior hoc examinandi offerretur occasio, differemus: interim id saltem supposuisse satis est.

Est tertio notandum, Circulus in aliqua defini-

Nota 1. Species vt nomen 1. & 2. intentionis.

Nota 2. Variam litteram.

Nota 3. Nota 4. Nota 5.

definitione vel demonstratione fit, quado per id, quod definitum est, definimus aliquid eorum, quæ in Definitione sunt: vel per id, quod probatum est, probamus iterum ea, quæ ad illius probationem assumptimus, quod quidem vitium est vt docet Aristot. 1. Poster. ca. 3. quia sequitur aliquid esse notius seipso. Nam si hoc, verbi gratia, A definitur per B, seu probatur per B, notius est B, quia definitio est notior, & antecedens similiter notius est, quæ consequens iterum si B, definitur per A, seu probatur per A, sequitur quod A, est notius, quàm B, ergo A, est notius seipso: quia est notius eo, quod ipso est notius. At quamuis hoc non liceat in alijs, in reatiuis licet vnum per alterum definire. qua iste defectus non committitur in his: reatiua enim sunt æquè ignota per se sola: singula tamen ad alterum reatiuum comparata, sunt & sunt notiora se ipsis, non ad aliud relatis: & innotescunt cū alijs sumptis, & est innotescunt cum alijs sumptis: notius enim est reatiuum, patet, simul cum suo reatiuo sumptum, quam ipsum per se, hoc autem non est inconueniens.

Nota 4. du- bium circa definitio- nem primam

Soluitur.

Est quarto notandum, esse dubium circa definitionem primam: Species est, quæ ponitur sub Genere: videtur enim alijs conpetere, quàm speciei: nam Individuum ponitur sub Genere? aliqui subintelligunt vniuersale, alij prædicabile, asseruntque hoc debere intelligi de prædicatione in media. Albertus & Caietanus hoc videntes non esse cautum: quia Individuum Generis immediate ponitur sub Genere, scilicet; hoc animal est animal: nescio quid imaginantur, scilicet: quod Species est sub Genere, quantum ad ordinem positionis, & participationis, & totalis principationis. quod est dicere: Species est inferior per se Genere, ordine naturali, & prædicandi, & iste est ordo positionis, & est inferior ordine participationis, quia Species in sua substantia participat Genus, Genus verò non Speciem: & Genus continet totam substantiam speciei: nam Species constat ex Genere & Differentia: at Differentia in potentia continetur sub Genere: & hoc est dicere, Genus esse totale principium speciei, & Speciem habere ordinem ad Genus totalis principationis, quod non fit in Individuo: quia Individuatio est in materia & accidenti-

bus, non autem præcedit à Genere, sicut Differentia. Et sic volunt isti Doctores, illud Sub in definitione, scilicet, Species est, quæ sub Genere ponitur, habere hos tres ordines: hæc optime dicta sunt ab Alberto, tract. 4. cap. 1. Sed profecto nescio an præter rem: cū sensus sit alia ex parte clarissimus, & minus expositus cauillo: scilicet: Species est, quæ ponitur sub Genere, tali positione, secundum qualem Genus est Genus: et hoc nulli præter speciem competit.

Nec similiter est curandum, cur Porphyrius dixit, sub assignato Genere? voluit enim, quod (sub assignato) id est, certo & determinato: quia vna Species ad vnum pertinet Genus: patet enim ibi significare illud verbū, sub assignato genere, id est, definito & descripto paulò antè: & hoc ipse declarat consequenter, dicens, Genus assignantes, id est, definientes, seu describentes.

Solutura liud.

2. Planum autem erit, quod dicitur hoc modo, & c.

Hæc est capituli secunda pars, qua Porphyrius manifestat hoc, quod dixerat de duplici Specie, & comparatione, & ad superiora, & ad inferiora, describitque totum Prædicamentum, quo ista continentur.

Hæc autem pars in tres alias diuidi potest: in prima, ea quæ in quoquo Prædicamento constituuntur, explicat & differentiam assignat, & eorum similitudinem. In secunda, singula eorum definit, & exemplo quodam manifestat, ostendens in quo similitudo, & dissimilitudo exempli consistat. In tertia, eorum numerum, & modū ea constituendi, & inter se prædicandi ordinem enarrat.

Circa primum est notandum, quod Prædicamentum, vt in præfenti sumitur, est sit Prædicamentum multorum Generum & Specierum ordinatio, sub vnico supremo contentum: vt patet in exemplo, quod Porphyrius proponit de substantia: est enim quoddam commune substantiæ scilicet, sub qua est corpus, sub corpore est corpus animalium, sub corpore animato, est animal, sub animali, animal rationale, sub animali rationali, homo.

In quo exemplo duo sunt consideranda, alterum, quod hic defectu nominū po-

Nota 2.

Nota 2. hic composita vocabula, tamen illa consideranda sunt, tanquam simplicia, quorum vocabula loco ponuntur. alterum est, quod Porphyrius in ista ordinatione ponit animal raticibus. ponit onale, tanquam Genus hominis, quia ipse existimabat coelos & Angelos esse animalia rationalia, sed ista sententia est error, nec eam recipit. Christiana religio: Imò nec schola Peripatetica: sed animal rationale est solus homo: propterea istud Genus est præterminandum.

Nota 3. hic coordinatio Prædicamentalis non in Accidente sed substantia facta sit.

Est etiam aduertendum tertio: potuisse istam coordinationem in prædicatis accidentis constitui: quia verò notior est in substantijs, & prima, propterea in substantia fit exemplum. Enarrat Porphyrius ea, quæ in hoc Prædicamento sunt. Sunt autem tria. Primum est generalissimum quoddam vñ Genus, omnia alia complectens: est etiam species vltima, et sunt intermedia, verbi gratia: Genus supremum substantia: species vltima, homo: Genera intermedia animal, corpus & reliqua. Hæc autem sic se habent. Genus supremum non habet aliud Genus supra se: propterea semper est. Genus Species vltima, non habet speciem sub se, propterea semper est species: at intermedia vtrunque habent, & supra se Genus, & sub se Species: propterea habent duas habitudines quia respectu superiorum sunt Species, respectu inferiorum Genera: at Genus supremum vnicam habet habitudinem, sicut Species vltima: vocat autem habitudinem, relationem mutuam denominationem: vnde species vltima duas habet relationes, & ad superius, & inferius: sed vnica est habitu do, quia secundum vtranque dicitur species. Hæc est prima pars huius secundæ partis.

Determinant igitur generalissimum Genus ita, &c.

Hæc secunda parte describit Porphyrius horum singula: generalissimi autem duas ponit descriptiones. Prima est: Generalissimum est, quod cum sit Genus, non est Species. Secunda: Generalissimum est Genus, supra quod non est aliud genus.

Speciei autem ponit tres descriptiones. Prima est: Species specialissima est, quæ cum sit species, non est Genus. Secunda: cum sit species, non diuiditur in species. Tertia: species est, quæ prædicatur de pluribus, differe-

rentibus numero, in eo, quod quid. Speciei verò subalterna est descriptio: quæ cum sit Genus, est species; & cum sit species, est genus, respectu diuersorum.

Hanc prædicatorum seriem exemplo familiari naturali generationis manifestat: in generationibus enim datur vnum vltimum, vt verbi gratia, Agamemnon: ante quem est pater, scilicet Atreides: ante hunc Pelops: ante hunc Tantalus: ante hunc verò Iupiter: sed discrimen est: nam plerumque ista ad vnum referuntur: at ista Genera prima & Prædicamenta sunt plura, sunt enim decem suprema Genera, quæ ad vnum genus reduci nequeunt: nam si ad vnum reducerentur, hoc esset Ens, quod non potest esse Genus, quia Genus, vt constat, esse debet vniucum, at Ens secundum Aristot. 4. Metaph. cap. 2. est analogum, quod hic Porphyrius vocat æquiuocum:

Circa quod est considerandum, ista Genera dici generalissima: superlatiuo gradu negatiuè iumpto, vt substantia est: Genus generalissimum, non quod sit communior omnibus, sed quod nihil illa sit communius: eadem ratione singula aliorum generalissima: & suprema dicuntur.

Decem igitur generalissima sunt, &c.

Hic numerum eorum, quæ in Prædicamento collocantur, constitui tali Conclusionem. Genera suprema decem tantum sunt, specialissima verò plura sunt: sed non infinita: at indiuidua infinita sunt. Hæc duo probat ex doctrina Platonis, quæ habetur in dialogo dicto, Sophista. Plato enim iubebat, vt quando ab aliquo generalissimo descendere ad inferiora, sisteremus in speciebus, non vltra procedentes: quia vltra speciem sola sunt Indiuidua: hæc autem sunt infinita, propterea ad artem, & scientiam non spectant: ars enim & scientia certis limitibus continentur.

Hic nota, infinitum bifariam sumi: vno modo in actu, quo pacto si modo realiter infiniti simul homines existerent, dicere: In finitum numerus infinitus in actu: altero modo est infinitum in potentia: & hoc in numeris apparet, quorum augmentum nunquam cessat, sed multis datis, adhuc plura dantur. quo pacto si mundus esset duraturus in æternum, cum hominum perpetua propagatione, vt existimauit Porphyrius, darentur.

Indiuiduum autem dicitur Socrates, &c.

Hæc est tertia huius capituli pars, in qua quid indiuiduū sit, & quomplex, & quale indiuiduum dicatur: tractat: Est igitur indiuiduum, quod de vno prædicatur, vt diximus superius: triplex esse indiuiduum, exemplo manifestat: est indiuiduum substantiæ determinatum, vt Petrus, Ioannes, & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet, iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduū, eo quod col. lectio proprietatum, quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optime dixit collectionem proprietatum: quia vnū accidens vnus indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt quod sit ex eisdem parentibus natus, vel eodem loco, vel eodem tempore: at omnes simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

Hæc autem proprietates indiuiduorum ad septem plus minus reduci possunt, sub quibus omnes continentur: quæ sunt hæc: Forma, Figura, Locus, Tempus, Sanguis, Patria, Propriumque nomen: per formam intellige temperiem: per figuram vultum coloremque corporis, & staturam, ac quantitatem: per sanguinem, cognationem, parentes, & reliqua.

Hoc loco Auerroes reprehendit Porphyrius, quia ista definitio indiuidui soli indiuiduo Accidentis videatur competere: & ita eius iudicio melius esset cum Aristot. 1. Peri herm. cap. 3. dicere, Indiuiduum est, quod non prædicatur de multis. Sed iam de hoc quid sentiendum esset, quodq; Auerrois sententia non sit vsquequaque vera, latius diximus cap. de Genere.

Est vnicum dubium. nam habetur 7. Metaph. ca. 13. indiuidui vel singularis non esse definitionem, neque scientiam: quomodo ergo hic definitur? Ad hoc dico, Indiuiduum posse dupliciter considerari: vno modo, primò intentionaliter, scilicet pro ipsa re, quæ est singularis secundum se, scilicet pro Petro; aut Paulo: & sic nullatenus potest defini, Petrus enim non definitur: aliter modo, secundò intentionaliter, scilicet

Tertia pars Capituli.

Indiuiduū stantia determinatum, vt Petrus, Ioannes, triplex: & est indiuiduum ex suppositione, vt filius Petri, si vnicum habeat filium: est etiam indiuiduum Accidentis, vt hoc album, & sub hoc potest esse indiuiduum ex demonstratione, scilicet, iste homo, hoc animal.

Dicitur autem indiuiduū, eo quod collectio proprietatum, quæ in vno sunt, in altero esse non possit: & optime dixit collectionem proprietatum: quia vnū accidens vnus indiuidui nihil prohibet esse in altero: vt quod sit ex eisdem parentibus natus, vel eodem loco, vel eodem tempore: at omnes simul, quæ in vno sunt, in altero esse nequeunt, sicut proprietates speciei, quæ omnibus sunt communes.

Septem proprietates indiuiduorum.

Dubium.

Respon. Indiuiduū duplex consideratio.

darentur infiniti homines non quidē actu sed potentia: quia nunquam cessarent alij, & alij continuè nasci, & esse. De hoc Infinito est intelligendus Porphyrius, quando asserit, Indiuidua esse infinita non quidem actu, sed potentia. At species vtroque modo finitæ sunt, & actu & potentia: quia semper sunt eandem species, licet nō eadem indiuidua.

Descendentibus igitur ad specialissima: necesse est, &c.

Hic Porphyrius, quantum existimo, respondet obiectioni, quam quis potest obijcere: si enim generalissima decem sunt, quare species tot sunt; & indiuidua infinita: Respondet vniuersalia in se multa inferiora includere: ita, vt sub vna specie, singularia innumerata; sub vno Genere, species multæ: & sub Genere superiori, multa inferiora comprehendantur: vniuersale enim est collectiuum: & quod magis vniuersale, magis est collectiuum: & particularia sunt plura, & quod magis particularia, eò plura sunt: & propterea superiora Genera per differentias varias in varias species multiplicantur.

Hic notandū est dupliciter aliquid posse dici magis collectiuum: vt notat Cajetanus: priori modo, id quod est magis vniuersale: quod dicitur magis collectiuum intensiuè: altero modo id, quod plura comprehendit, & sic dicitur magis collectiuum extensiuè: iuxta hoc intellige minus vniuersale esse magis collectiuum intensiuè: quia magis sunt vnum: quæ in minus vniuersali conueniunt quàm quæ solum in magis vniuersali: at magis vniuersale est magis collectiuum extensiuè: quia sub se plura continet: & sic loquitur Porphyrius.

Assignato autem Genere & specie.

Ordinem prædicandi horum, quæ in Prædicamento constituuntur, hic explicat, & ex his, quæ clarè & rectè dicit, ista conclusio potest colligi: scilicet superiora de inferioribus, & de his, de quibus dicuntur inferiora, prædicantur, & æqualia de æqualibus vnde genus de speciebus, & indiuiduis prædicatur & genus superius de inferioribus Generebus, & horum Speciebus, & earum indiuiduis: & tandem generalissimum de omnibus inferioribus: non tamen econtra inferiora de superioribus prædicatur: hæc intellige de prædicatione ordinata, & directâ.

5. Obiect.

6. solutio.

Nota duobus modis aliquid dici magis collectiuè.

4.

6.

ter pro re singulari, quatenus habet hanc proprietatem intellectus, quod de vno predicatur, vel non possit in alia inferiora diuisi: & sic definitur potest, in presentia definitur a Porphyrio.

Continetur igitur Individuum sub specie, & cat.

Porphyrius ex his quæ dixit: scilicet genus de speciebus, & speciem de indiuiduis predicari: infert, indiuiduum sub specie, & speciem sub Genere constitui: vnde species & ad Genus refertur, & ad indiuidua, sed aliter ad vnum, aliter ad alterum, ad Genus enim vt pars ipsius, ad indiuidua verò vt totum in ipsis: & ad explicandas has duas diuersas relationes, & respectus, diuerso loquendi modo est vsus, scilicet: Species est alterius, scilicet Generis, quia est eius pars: & Species est in alijs, scilicet indiuiduis, tãquam totum in partibus. Tandem epilogat Porphyrius ea, quæ dicta sunt.

Est notandum totum esse triplex, Vniuersale, Definibile & Integrabile. Vniuersale est superius respectu inferiorum, & inferiora dicuntur partes potentiales: totum Definibile est definitum respectu partium definitionis: totum Integrabile est compositum respectu partium integratum & quantitatis, vt manuum, pedum, capitibus.

Iuxta hoc intellige Speciem esse totum definibile, respectu ipsius Generis, & Genus partem: nam ex Genere, & differentia fit Species, at Species est pars potèntialis Generis, & ipsum Genus est totum vniuersale: & ita loquitur Porphyrius, scilicet, Genus est totum vniuersale, & Species est ipsius pars potentialis, indiuiduorum verò est totum vniuersale. Hæc quantum ad capitibus interpretationem.

QUESTIO VNICA.

An definitiones speciei, & reliqua de specie, a Porphyrio rectè tradita sint?

Circa ea, quæ in capite hoc de specie & eius definitionibus dicta sunt, precipuè aliquor difficultates erunt agitanda. Et primò obijciam nonnulla contra definitiones duas speciei, deinde contra alia.

Nota. Totum est triplex. Argum. sit ergo primum Argumentum, Specie.

es vt Species est, est quoddam vniuersale, sed illæ definitiones non sūt de specie, vt de vniuersali, ergo non sunt rectæ. Maior est nota. Minor probatur. Quia vniuersale dicitur aliquid in ordine ad inferiora, sed Species relata ad Genus non sumitur nisi in ordine ad superiora.

Secundo arguitur contra id, quod dicitur, vltimam definitionem soli speciei specialissimæ competere. Genus etiã predicatur de pluribus differentibus numero in eo quod quid: ergo non soli speciei vltimæ competit illa definitio. Antecedens est notum, animal enim de Petro, & Paulo, & reliquis in eo, quod quid predicatur.

Tertiò, illa definitio tertia non conuertitur cum specie, ergo non est bona. Probatur antecedens. Sicut multæ species quæ de pluribus non predicantur, vt Sol, Phoenix, Mundus: ergo non omnibus definitio competit. similiter sunt multa, quæ predicantur de pluribus, numero differentibus in eo, quod quid, quæ tamen non sunt species. Probatur. Punctus predicatur de multis punctis, instans de multis instantibus, anima de multis animabus: hæc autem non sunt species, quia sub nullo genere sunt punctus enim non est in genere, nec alia, cum in predicamento non sint: sed reduciue, ergo non sunt species: aliter enim species esset, quæ non est sub genere, contra aliam definitionem.

Quarto, Petrus & Paulus & similiter alia indiuidua propriè non differunt numero, ergo species non predicatur de differentibus numero. Antecedens patet. Differentie numero non potest, nisi quod est numerus, sed Petrus per se, & Paulus per se sunt vnum, quod non est numerus, sed numeri principium: ergo non differunt numero. Præterea. Quia sunt multæ species, quæ nulla ratione de numero differentibus dicuntur, quia numerus pertinet ad quantitatem, indiuidua autem & species multæ sunt extra quantitatem.

Quintò, argumentor contra quædam alia, quæ in capite continèntur. Genus est prius specie, vt superius probauimus: ergo Genus & species non sunt relata. Patet consequentia: quia relata simul sunt natura, vt docet Aristoteli in predicamento ad aliquid quid.

Sextò,

Sextò, contra id quod dicitur, Genus inferius generalissimo, esse Genus subalternum. Esse subalternum, est esse sub altero, sed Genus vt sub altero est, non est Genus, sed Species: ergo est implicatio, & repugnantia in adiecto, dicere Genus subalternum.

Sextimò, ista genera vocantur media. Contra. Medium participat naturam extremorum, vt color medius, scilicet, rubedo, vt videtur, constat ex albedine & nigredine: at Genus non fit nec participat ex superiori & inferiori: ergo non est dicendum medium.

Octauò, Contra id, quod dicitur, Vniuersale esse collectiuum. Si ita esset, ista nomina essent collectiua, homo, animal, corpus, & tandem omnis terminus communis, sed hoc manifestè est falsum: ergo & antecedens illud est falsum, scilicet: Vniuersale est collectiuum.

Alia possent proponi argumenta, contra ea, quæ de specie dicuntur, quæ quia minoris momenti sunt, & partim ex his quæ diximus in Capite de Genere nota, præmittuntur. hæc autem quæ proposuimus, eiusmodi sunt, quorum solutio maximè speciei naturæ & essentiam, perfectamque eius notitiam aperiat.

Circa primum ergo argumentum, Alpharabius & Auicenna in sua Logica, cap. de specie mouet dubium, an species, vt ad Genus refertur, sit vniuersale? Auicenna videtur dubitare: propter quod ab Alberto reprehenditur, tractatu quarto, ca. 2. asserit enim Albertus cum Alpharabio, speciem, vt ad Genus refertur, non esse vniuersale: cuius ratio est fortis. Species, vt ad Genus refertur, est subiectum; nempe de qua Genus predicatur: sed vniuersale, vt vniuersale, est predicatum; est enim vniuersale vnum in multis, & de multis: ergo vt species ad Genus refertur, non est vniuersale.

Ex hac doctrina infert Caietanus in presenti. Cum de natura speciei, vt species est, sit ad Genus, & species, vt species, non sit vniuersale, de natura speciei non est, esse vniuersale, sed esse proprietatem & accidens quod sequitur ipsam speciem. Arque ita Porphyrius definiens speciem in ordine ad Genus, definit illam secundum naturam: in ordine verò ad indiuidua definit per proprietatem: vnde secundum Albertum

& Caietanum, speciei, vt ad Genus refertur, accidit esse vniuersale.

Sed pace tantorum virorum dicam. Ista sententia non mihi videtur recipienda, quia prius est, esse vniuersale, quàm esse speciei: eum vniuersale sit communis. Imò, vt antea ostendimus, sit Genus ad speciem, & alia predicabilia: ergo non accidit speciei. Et præterea, quod me magis mouet, species est, non solum quod refertur ad Genus, sed quod refertur immediatè ad Genus: sed quod immediatè ad Genus refertur, est vniuersale, cum Genus vt Genus immediatè de singularibus non predicetur, ergo species, vt ad Genus refertur, est vniuersale, & de ratione tali est, quod sit vniuersale.

Propterea dico, species, habet tria: quod in specie sit vniuersale, quod sit species, & specialissima: quod sit vniuersale, habet in ordine consideratè ad inferiora: quod sit species in ordine ad superiora, ita tamen quod nisi sit vniuersale, non sit species: quod verò sit specialissima respectu ad inferiora indiuidua, de quibus immediatè predicatur, atque ita species specialissima constituit secundum predicabile, & est species verè, & vniuersale eius Genus. Quod si Albertus voluit dicere, quod illa species non dicitur vniuersale comparatione ad Genus, sed ad inferiora; recipimus. si tamen velit dicere cum Caietano, quod non est de natura speciei, quæ ad Genus refertur, esse vniuersale, falsum est, vt probaui, quia quod immediatè ad Genus refertur, est vniuersale: ex quo patet tertia definitio Porphyrii, quæ est de specie vt species specialissima est.

Dici etiam potest, vt arbitror, facilius, & clarius adhibita quadam distinctione, quæ omnem videtur euacuare difficultatem: Vniuersale vt vniuersale, & sicut antea ostensum fuit, dicit per se & intrinsecè, esse in multis, & ex hac eius essentia, quia tale est, duas relationes, seu duas proprietates consequitur: quarum altera est esse predicabile, de multis: altera est esse subiectibile, secundum illa omnia multasquæ in se continent: sicut contra indiuiduum habet duo, quæ ipsum verè tale est, consequuntur: alterum, quod de vno tantum predicatur, alterum, quod subijcitur vt vnum tantum. Vnde fit, vt sicut aliud est predicabile de multis, scilicet

Distinctio.

vniuersale

vniuersale aliud prædicabile de vno, scilicet singulare & indiuiduum : ita subijcibile, alterum sit subijcibile vniuersale, alterum subijcibile, sed singulare.

Dicendum igitur, Speciem, vt Generi subijcitur, esse subijcibile, sed tamen subijcibile vniuersale. Nam Genus immediate non de Indiuiduis, sed de Speciebus vniuersalibus prædicatur: & ita ipsæ species, vt tales, subijcibilia vniuersalia sunt: similiter, vt respicit inferiora, esse Prædicabile vniuersale: sed si inferiora, sint vniuersalia quoque, esse Genus subalternum, si indiuidua tantum, esse Speciem specialissimam, prædicabile scilicet de his tantum: & ita, tam secundum prædicationem, quam secundum subijcibilitatem est vniuersale, scilicet prædicabile vniuersaliter, & subijcibile vniuersaliter: atque ita per omnes gradus, prædicabile genericum, & subijcibile genericum, & prædicabile specificum, & subijcibile specificum, & prædicabile, ac subijcibile medium, scilicet subalternum.

Imò verò si quis, subtilius consideret, vniuersale ex se & per se prius est: & abstractit à prædicabili, & subijcibili, quatenus scilicet est in multis: siue prædicatur siue subijciatur, siue nō, nec sub talibus rationibus concipiatur, sed secundum in se, vt est in multis: & ita ex se & per se diuidi potest intrinsecè per esse in multis, in his scilicet, aut in illis.

Quoddam itaque est Genus generalissimum, si sit in omnibus; quæ non conueniunt generi cum alijs: est Species, si est solum in his, quæ differunt tantum numero: est subalternum, & aliud, & minus, altum, quod est in pluribus vel paucioribus sub se contentis. Quamobrem nec per prædicabile, nec per subijcibile constituitur intrinsecè vniuersale Genus, vel species, sed per esse in multis, in istis, aut illis. Nam prædicari & subijci postea consequuntur. In quibus tota difficultas euacuata est.

Ad 1. Arg.

Ad argumentum dicitur, quod quamuis species à tali relatione ad Genus non sit vniuersale, tamen taliter non posset referri, nisi esset vniuersale: propterea dū ad Genus definitur referri, esse vniuersale definitur.

Secundò responderetur, à tali relatione ad Genus formaliter & intrinsecè nō esse Speciem, neque vniuersale, sicut nec à relatio-

ne prædicabilitatis, sed ab eo quod est esse in multis, verum tanquā per duo propria essentiam, illis duabus relationibus subijcibilitatis vniuersalis & prædicationis vniuersalis explicari, & merito: quia ad essentiam ambæ illæ pariter consequuntur.

Circa secundum, Auicenna suæ Logice Ad 2. cap. 9. voluit propter hoc argumentum addendam seu intelligendam particulam exclusiuam, tantum: vt sit sensus, Species est, quæ prædicatur tantum de pluribus differentibus numero: at Genus prædicatur de his, & differentibus specie: quam sententiam recipit Caietanus. At quia posset fieri argumentum: Genus prædicatur etiam tantum de differentibus numero; quia prædicatur de indiuiduis, quæ differunt numero, & de speciebus, quæ etiam differunt numero, nam maior distinctio includit minorem, quæ enim differunt specie, differunt numero, licet non e contra.

Propterea alij dicunt differentibus solo numero: vnde duas exclusiuas addunt. Species, est, quæ prædicatur tantum de pluribus differentibus numero tantum.

Sed melius est cū Alberto dicere, tractatu quarto, cap. 1. in fine, hic fieri sermonem de prædicatione immediata: quando enim Genus de Indiuiduis prædicatur, est mediata prædicatio, quia prius speciei & per speciem indiuiduis inest: at species immediate ab indiuiduis participatur: Nec est aliqua exclusio addenda, quia denominatio absoluta indicat præcipuum denominatū: per differentia verò numero, singularia simpliciter intelliguntur.

Ad tertium responderet Boëtius, explicans definitionem speciei, quæ fere in fine capituli traditur: & ait, quod dupliciter potest excusari Porphyrius. Primo, quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prædicantur; quam de vno: Porphyrius autem definiuit, quæ vt plurimum inuenitur. Secundo dicit, quod intelligendum est Porphyrius de aptitudine, & potestate, non actu: illæ autem species, quamuis actu de pluribus non prædicantur, potestate tamen prædicantur: & ista est melior solutio.

Sed dubitabis & merito, an sufficeret hoc ad Genus, quod in potètia de pluribus speciebus prædicatur: quod est dicere, si vnica esset actu Species, an esset Genus per hoc

Ad 2.

Ad 3.

Dubium

Solutio.

Nota. Genus cur plures formas postulet?

hoc quod potestate de pluribus speciebus prædicaretur? Ad hoc respondet Boet. loco allegato, & paulò superius eodem capite, quod nullatenus, sed necessarid, vt Genus sit, plures actu species requiruntur: quam sententiam ex professo sustinet Albertus, tractatu 4. cap. 6. & videtur doctrina Arist. quarto Topicorum, ca. 3. Horum ratio est. Quia Genus contrahitur ad speciem per differentiam, sed differentia non constituit nisi simile distinguens ab alijs, ergo Genus non est in vna specie, sed pluribus.

Pro declaratione est notandum, quod aliter se habeat Genus ad Speciem, aliter Species ad indiuidua. natura enim Generis est natura imperfecta, & incòpleta, quæ perficitur per formam, sicut materia per formam perficitur, & sicut cera, quæ quid informe est in Genere artificiatorum, per formam autem perficitur. Præterea, sicut materia non per vnā formam perficitur, quātam ad totam eius potentiam, sed per multas, ita nec Generis natura per vnā differentiam solam habet perfici, sed per plures: & ex hac parte natura Generis non potest existere perfecta in vnica specie, & inde cum non sit natura Genus nisi sit perfecta, hinc est, quod plures postulat Genus species. At speciei natura in se est natura perfecta, nec ab indiuidui accidentibus perficitur, sed multiplicatur, in vno tamē perfecta manet: inde est, quod sufficit in indiuiduum vnum, vt dicat manere Speciem, & sufficit, quod possit de alijs prædicari: quod in genere non est, quia in vna specie non existit eius natura perfecta. Et hæc doctrina est maximè consideranda. Huius sententiæ fuit idem Boet. in libro de Diuisionibus, & D. Thomas, dist. 19. q. 4. art. 2. libr. 1. Sententiarum.

Ad Speciem duo necessaria & quæ?

Quæ species imperfectæ?

Ad secundam partem huius Argumenti respondet Caietanus & benè, quod ad Speciem duo sunt necessaria: & qd prædicetur de pluribus, numero differentibus in quid, & quod sit natura perfecta scilicet, pertinet ad lineam rectam prædicamentū sub aliquo genere & hoc secundum deest illis, puncto, animæ, instanti quia non sunt nisi partes naturæ perfectæ, cū per se in prædicamentum non collocarentur: dicuntur autem species imperfectæ, quæ proprie non sunt prædicabiles prædicatione prædicamentali.

Ad quartum respondet Boët. quod In. Ad 4. diuidua non dicuntur numero differre, quasi vnum indiuiduum faciat distinctum numerum ab alio, sed quasi dum numerantur differant: scilicet quando numeramus singularia, vnum distinctum ab alio facimus, nec sub eadem vnitate collocamus. Ad aliam partem respondeo, admittendo esse alias species præter quantitatem; tamen harum indiuidua numero differunt per ordinem ad quantitatem: nam distinctio numerica accidentium, sumitur penes diuersitatem subiecti, in quibus est quantitas, vel habent ordinem ad quantitatem, hæc enim albedo differt ab illa, penes subiectum.

Ad quantum facilis est solutio. Genus enim & species possunt dupliciter considerari. vno modo fundamentaliter secundum naturas ipsas materialiter significatas: & sic natura generis est prior natura, quàm speciei natura: si verò altero modo considerentur formaliter, tunc sunt relata, nec vnum est altero prius, non enim dicitur Genus, nisi sint species.

Ad sextum perinde facilis est solutio. Genus enim non dicitur subalternum, quia sub altero ponitur, sed quasi alternatim se habeat, vt modò supponatur alteri, modò superponatur alteri: modò sit Genus, modò sit species.

Ad septimum respondeo; medium multis sumi modis: aliquādo dicitur medium positiuè, scilicet quod æqualiter distat ab extremis, vt punctus est medium in circulo, siue in linea: aliud est medium partici-

patiuè, quod ex extremis conficitur: vt rubedo dicitur medius color inter albedinè & nigredinem: aliud est medium metaphoricum, vel secundum rationem, quo pacto dicitur, Virtutem esse in medio: aliud est medium in prædicatione, quale est in præsentī, scilicet id, quod de alio, & de quo aliud prædicatur: vt animal dicitur medium inter viuens & hominem: hoc autem medium, in multis differt à medio ex participatione: in medio ex participatione extrema concurrunt per mixturem quandam accidentalem ad faciendum medium, Vel per virtutem vtrinque ex parte communicatam. Præterea, nulla est inter ea prædicatio, cū nec medium de extremis,

nec extrema de medio predicentur. Præterea tertio, medium est posterius extremis, cum sit eorum effectus: at in medio predicationis, non concurrunt extrema; non enim animal fit ex homine, & viuente, sed viuens est de essentia & substantia animalis, & animal de substantia hominis.

Præterea, extremum superius de medio, & medium de extremo inferiori prædicatur: & tertio, vnum extremum superius est natura prius medio, sed medium est prius natura altera extremo, vt viuens est prius natura animali, sed animal prius est natura, quam homo.

Ad 1. Circa octauum argumentum, nota, aliqua multa tripliciter posse in vnum conuenire.

Primo, in vnum aliquod extrinsecum, puta locum, finem, causam efficientem: vt plura grana congregari vno loco, & plures ciues vnica Vrbe, & plures homines ad aliquid agendum: & nomina significantia ista plura, secundum talem vnitatem dicuntur simpliciter collectiua, vt Ciuitas, Vrbs, Senatus.

Secundo, aliqua plura conueniunt in aliquod vnum intrinsecum, siue accidentale, siue substantiale, quod tamen non est in singulis per se perfecte, & totaliter: quo pacto plures partes domus conueniunt sub vnica forma, & plures partes totius sub vna forma totius; quæ tamen in singulis per se non est, vt Petrus, Ioannes, homo respectu animæ, & corporis: & talia nomina significantia plura sub ista vnitatem non sunt dicenda collectiua.

Tertio, aliqua plura conueniunt sub aliqua forma intrinseca, quæ tamen est in omnibus & singulis per se: & talia nomina dicuntur vniuersalia, Species & Genera, & reliqua. quæ de singulis diuisim prædicantur, quia forma, quam significant, in singulis per se perfecte inuenitur: & de tali collectiua hic loquitur Porphyrius, quod constat longè diuersum ab eo quod simpliciter vocatur collectiuum. hoc enim tertium non proprie collectiuum, sed vniuersale dicitur.

DE DIFFERENTIA.

Cap. I. I. I.

Differentia vero & communiter, & pro-

prio, et propriissime dicitur. Nam communiter quidem differre alterum ab altero dicitur, quod alteritate quadam differit quocumque modo, vel à seipso, vel ab alio. Differre enim Socrates à Platone alteritate, & ipse à seipso, & puero existente & viro facta, & faciente aliquid vel quiescente: & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur quando inseparabili accidenti alterum ab altero differit. Inseparabile vero accidens est, vt cæcitas oculorum, aut nasi curvitas, aut cicatrix, cum ex vulnere occalluerit. Propriissime autem differre alterum ab altero dicitur, quando specifica differentia differit: quemadmodum homo ab equo specifica differentia differit, rationalis qualitatibus. Vniuersaliter ergo omnis differentia addita alicui alteratum facit.

Sed ea quidem, quæ & communiter & proprie sunt, alteratum faciunt, quæ vero propriissime, aliud. Quæ quidem igitur aliud faciunt, specifica vocantur: illa vero quæ alteratum simpliciter differentia. Animal enim adueniens rationalis differentia, aliud fecit: eius autem quod est moueri, alteratum solum à quiescente fecit. Quare illa quidem aliud, hoc vero alteratum solum fecit. Secundum igitur aliud facientes differentias, diuisiones Generum sunt in Species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex Genere & huiusmodi differentiis: secundum autem eas, quæ solum alteratum faciunt, aliteritates solum consistunt, & aliquo modo se habentes permutationes.

A superioribus ergo rursus inchoanti, dicendum, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias vero inseparabiles. Moueri enim, & quiescere, & egredi esse, & sanum esse, & quæcumque his proxima sunt, separabilia sunt: at vero æquilinum esse, vel simum, vel rationale, vel irrationale inseparabilia sunt. Inseparabilia autem alia quidem sunt per se, alia vero per accidens. Nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplina esse susceptuum: at vero æquilinum esse vel simum per accidens, & non per se. Illa igitur quæ per se sunt, in substantia ratione accipiuntur, & faciunt aliud: illa vero, quæ secundum accidens, nec in substantia ratione accipiuntur, nec faciunt aliud, sed alteratum. Quæ quidem igitur per se sunt, non sus-

ceptant magis & minus: quæ vero per accidens (est inseparabilis sine) intensionem accipiunt & remissionem. Nam neque Genus, aut magis & minus predicatur de eo, cuius fuerit Genus, neque generis differentia secundum quas diuiditur ipse enim sunt, quæ vniuersaliter rationem completi: esse autem vniuersaliter, vnum & idem, neque intensionem, neque remissionem inscipiens est. æquilinum autem esse, vel simum, vel coloratum aliquo modo & intenditur & remittitur.

Cum igitur tres species differentia considerentur: & hæc quidem sint separabiles, illæ vero inseparabiles: et rursus inseparabilium hæc quidem sint per se, illæ vero per accidens: rursus earum, quæ per se sunt, differentiarum, alia quidem sunt, secundum quas diuisum generantur in species, alia vero secundum quas ea, quæ diuisa sunt specificantur: vt cum per se differentia omnes huiusmodi animalis sint, animalium & sensitiuum, rationale & irrationale, mortale & immortale: animalium quidem & sensitiui differentia constitutiva est substantia animalis (est enim animal substantia animata sensitiua) mortalis vero et immortalis differentia, & rationale & irrationale differentia sunt animalis differentia, per eas enim generantur in species diuisimus. Sed ea quidem, quæ diuisa sunt differentia generum, completiua sunt, & constitutiva specierum: diuisiua enim animal rationalis & irrationale differentia, & rursus mortalis & immortalis differentia, sed rationalis & immortalis differentia constitutiva sunt hominis: rationale vero & immortale, dei: irrationale autem & mortale irrationale animalium. Sic & suprema substantia, cuius diuisiua sine animati & inanimati differentia, & sensitiui & insensitiui, animata quidem & sensitiua iuxta substantiam sumpta, animal per fecerunt: animata vero & insensitiua per fecerunt plantam. Quoniam ergo eadem aliquo modo quidem accepta sunt constitutiva, aliquo modo autem diuisiua, specifica omnes vocantur.

Et his maxime opus est ad diuisiones generum, & ad definitiones: sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles sunt, neque etiam magis ista sunt separabiles.

Quæ etiam de terminantibus dicitur: Differentia est, quæ abundat species à Genere.

Homo enim plus habet, quam animal, rationale & mortale: animal enim nihil horum est. Nam vnde species haberent differentias? Neque vero omnes oppositis genus habet, quoniam idem simul habebit opposita? Sed quemadmodum censens, potestate quidem habet omnes eorum, quæ sub se sunt, differentias, actu vero nullam: ac si neque ex istis, quæ non sunt, aliquid fit: neque opposita circa idem erunt. Definiunt autem eam & hoc modo. Differentia est, quæ de pluribus & differentibus specie in eo, quod quale quid est, prædicatur. Rationale enim & mortale de homine prædicatur, in quod quale quid est, homo dicitur, sed non in eo, quod quid est. Quid est enim homo? nobis interrogatus conueniens dicere: animal: quale autem animal? inquisisti, quod rationale & mortale est, conuenienter assignabimus. Rebus enim ex materia & forma constantibus, vel secundum proportionem ad materiam & formam, constitutionem habentibus: quemadmodum statua ex materia quidem est, are, ex forma autem, figura: sic & homo communis & specialis ex materia quidem proportionaliter consistit ex Genere ex forma autem Differentia. totum autem hoc animal rationale mortale, homo est: quemadmodum illic statua. Describunt autem & hoc modo: Differentia est, quod aptum est diuidere ea, quæ sub eodem Genere sunt: Rationale enim & Irrationale hominem & equum, quæ sub eodem genere sunt, quod est animal, diuisiua. Assignant autem & hoc modo: Differentia est, quæ differunt à se singula, namque homo, & equus secundum Genus non differunt, sumus enim animalia nos, & equi: sed additum rationale diuisiua nos ab illis: & rationales sumus & nos, & dii: sed mortale appositum diuisiua nos ab illis. Ex actibus autem petra & cantus, ea, quæ ad differentiam pertinent, dicunt non quodlibet diuisentium ea, quæ sub eodem genere sunt, esse differentiam, sed quod ad esse conducti, & quod quid erat esse, & quod rei pars est. Neque enim, quod aptum natum est nauigare, est hominis differentia, et si sit proprium hominis. Dicere enim possemus animalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa vero maxime diuisentes hominem ab alijs: sed aptum natum esse ad nauigandum, non est substantia

Completissimum, nec eius pars, sed aptitudo solum in ipsius dicitur, quia non est talis differentia, quales sunt, quae specifica dicuntur differentia. Erunt ergo specifica differentia, quae cumq; alteram faciunt speciem, & quaecumq; in eo, quod quid erit, esse accipiuntur. Et de differentia quidem tot sufficiens.

Non oportet, ut bene dicit Boetius, hic quaerere, quare Differentia Proprio & accidenti ante ponatur: cum in dubium reuocatum fuerit, an speciei esset praeposenda? est enim praedicatum essentiale, quod nec Proprio, nec Accidenti competit. Non autem hic agimus de differentia concretè scilicet de ipsis, quae differre dicuntur, sed de ipso principio & forma, per quam vnum ab altero differt: ut differentia sit forma, per quam vnum ab altero differt. Nec agimus de isto principio, & forma secundum se, sed ut per intellectum assumitur ad praedicandum de illo, cuius est Differentia.

Hoc igitur caput in duas partes diuiditur: in priori sunt quinque diuisiones Differentiarum, in posteriori, quinque definitiones: est autem prima diuisio, Differentia triplex est, quaedam communis, quaedam propria, quaedam propriissima.

Differentia communis est Accidens separabile, per quod vnum ab alio, vel à se aequaliter differt, ut Petrus sedens à non sedente, currens à quiescente, senex à seipso puero, differunt.

Differentia propria est accidens inseparabile, per quod vnum ab alio differt, ut caesus oculis differt ab eo, qui non est oculis caesus, illa oculorum affectione, & colore caesus, quae dicitur differentia propria: illa enim affectio non separabitur à subiecto, dum ipsum fuerit.

Differentia propriissima est forma substantialis, per quam vnum ab alio differt, ut homo ab equo differt per rationale. Porphyrius ponit conuenientiam inter has, & discrimen: omnes enim tres hoc habent, quod faciunt diuersum vnum ab altero, sed differunt, quod duae primae faciunt differre in Accidenti, tertia verò in substantia: vnde illae duae primae dicuntur tantum facere diuersum, seu alteratum: tertia verò facit aliud, id est, diuersum in substantia.

Circa istam definitionem est primo notandum ex Auicenna hoc capite, quod acceptiones differentiae aliter se habent, quam acceptiones Speciei, & Generis: istae enim, Generi scilicet & speciei, non omnes sunt Logicae, sed tantum tertiae Generis, & Posteriori Speciei: at istae tres acceptiones Differentiae omnes ad Logicum & Physicum spectant.

Nota secundò cum Boetio, quod istae duae primae Differentiae, scilicet prima & secunda sunt indiuiduorum, & singularium, ista enim Accidentia proprie sunt singularium: at Differentia tertia est Specierum, & Generum, id est: per quam Species, & Genera differunt, sicut per illam differunt Indiuidua: qua de causa illae tres differentiae superius posita, scilicet differentia numerica, specifica, & generica ad has reducuntur: numerica enim ad duas priores, specifica verò, & generica ad tertiam.

Nota tertio. Differentia prima dicitur communiter dicta, iudicio meo propterea, quia sit tale Accidens, quod sicut modò accidit vni extremo, quod per tale differt ab alio, ita vicissim & alteri extremo possit alias accidere: verbi gratia, sedens differt à stante, accidenti, & differentia communi, secundum quam potest etiam, & qui modo stat à sedente differre, nam stans potest sedere, & qui sedet, aliquando stare: reliquae dicuntur propriae differentiae, id est, peculiare vniuscuiusque, quia quod semel per illas differt, semper per eas differt.

Differentiarum ergo alia quidem, et caetera.

Ex discrimine superius inter illas tres Differentias assignato, Porphyrius insert diuisionem secundam. Quedam Differentiae faciunt alteratum, id est, diuersitates in Accidenti: quaedam faciunt aliud, id est, diuersam substantiam: sub priori membro sunt differentia prima, & secunda, scilicet communis & propria: sub posteriori verò est tertia, scilicet propriissima. inter quas est duplex discrimin: prius, differentiae facientes alteratum, dicuntur simpliciter & tantum differentiae, at facientes aliud, dicuntur Differentiae specificae, quod additum est perfectionis, explicans huius Differentiae specificae munus, quod explicat in posteriori discrimine: nam definitiones

Nota 1.

Nota 2.

Nota 3. Differentia cur dicatur communis & propria?

Diuisio 2. Differentiarum.

iones quidditatiuae & Generum diuisiones sunt per has specificas Differentias & facientes aliud, non per illas secundum quas non sunt nisi alterationes, & mutationes quaedam accidentales.

A superioribus ergo rursum inchoantibus.

Rursum in communi iterum tertio diuidit Differentias. Quedam sunt Differentiae separabiles, quaedam inseparabiles: separabiles sunt Accidentia, quae non constant, ut federe, currere, & sub hoc membro, est Differentia communis: inseparabiles sunt, quae nunquam à re manente dimouentur, quales sunt Differentia propria, & propriissima.

Et hanc subdiuidit in inseparabilem per Accidens, qualis est propria, quae Accidens est quoddam inseparabile, & inseparabile per se, qualis est propriissima, quae ad rei substantiam & naturam pertinet: & haec est quarta diuisio, quae subdiuisio est potius vnius membri tertiae praecedentis. Constituit autem duplex discrimin inter has duas inseparabiles. Alterum, inseparabilis per Accidens facit diuersum in Accidenti, ut superius diximus: at inseparabilis per se, facit aliud, id est, diuersum in substantia. Alterum: Differentia inseparabilis per Accidens suscipit magis & minus, id est, non aequaliter semper inest: nam aliquis homo est magis caesus, quam alius, & curuiori naso, quam alius: at inseparabilis per se non suscipit magis aut minus, vnus homo non est magis rationalis, quam alius. Huius dat rationem, quia Differentia pertinet, ad esse, & naturam rei, at esse & natura non suscipit magis in his, quam in illis, aut minus: vnus enim non est magis homo, aut animal quam alius, nec magis corpus, quam alius.

4. Cum igitur tres species Differentia considerentur.

Porphyrius epilogat has diuisiones propositas, insinuans vnum consideratione dignum, videlicet Species Differentiae esse solum tres illas primo loco constitutas: sed quia variae sunt proprietates illarum, factae sunt rursus aliae diuisiones secundum ea, quae illae habent: vnde eadem sunt prorsus numero membra diuisoria, scilicet illae tres Differentiae, scilicet has quaedam inue-

niuntur facientes alteratum, quaedam aliud, quaedam separabiles, quaedam inseparabiles: tam per se, quam per accidens.

Postea verò Porphyrius Differentiam inseparabilem per se scilicet specificam, quinta diuisione subdiuidit: quaedam, inquit, sunt alicuius Generis diuisiuae, id est, per quas genus diuiditur: quaedam illius Generis constitutiuae, id est, per quas Genus illud constituitur: verbi gratia, animal habet has differentias, animatum, sensibile, rationale, irrationale, mortale, immortale: sed harum quaedam sunt, per quas animal constituitur, scilicet duae priores: animal enim est animatum & sensibile corpus: per alias diuiditur, per rationale & irrationale, mortale & immortale. Inter has vnum est discrimin, nam per diuisiuas Generis constituuntur Species illius Generis, non autem per constitutiuas: ut per rationale, mortale, iuxta opinionem Porphyrij constituitur homo, per rationale, immortale, simul cum animali, Deus: per irrationale verò mortale constituitur brutum. At verò quibus istae constitutiuae non faciunt Species, tamen si ad superius tale Genus considerentur, tales differentiae dicuntur illius superioris diuisiuae, & ipsius inferiorum, tanquam Speciei constitutiuae: ut animatum, & sensibile, sunt superiorum diuisiuae, corpus enim per animatum & inanimatum diuiditur: & corpus animatum per sensibile, & insensibile: animatum autem, & sensibile cum substantia, faciunt animal: sicut insensibile, cum animato facit plantam, vnde eadem differentiae simul sunt & diuisiuae, & constitutiuae: sed inferiorum constitutiuae, superiorum diuisiuae: quapropter omnis Differentia specifica dici potest, quia constituit Speciem aliquam siue subalternam, siue specialissimam.

Circa hoc, nota istud exemplum (ratio non esse animalis verò & immortalis Dei) esse falsum, non enim Deus est animal: nec corpus, nec aliquod est animal, quod sit immortale. Porphyrius loquitur, ut Philosophus Platonicus, ut superius diximus.

Nota etiam Genus generalissimum solum habere Differentias diuisiuas, non constitutiuas: cum nullum supra se habeat Genus, specialissimam verò solas habere differentias constitutiuas, quia sub se non ha-

Diuisio 5. differ. atque specificae.

Nota 1. Non esse animalis immortale.

Nota 2. Genera summa tantum habere Differentias diuisiuas.

beat inferiores Species, in quas per Differentias diuidatur.

Nota 1.

Nota similiter tertio. si ista Differentia ad idem Genus comparatur, alia distincta sunt differentia diuisiua, alia constitutiua: si vero ad diuersa comparatur, eadem potest esse differentia diuisiua & constitutiua, sed respectu diuersorum, superioris quidem diuisiua, inferioris vero constitutiua.

Et hic maximè opus est ad diuisiones Generum, &c.

Hic Prophyrius duos vsus harum differentiarum specificarum ponit, prior est ad diuisiones Generum faciendas, hæc enim operatur per tales Differentias diuiduntur: posterior ad definitiones componendas ipsarum Specierum: alie enim differentie per Accideas, tam separabiles, quam inseparabiles, non sunt apta ad præcipuas diuisiones & definitiones, sed ad descriptiones & diuisiones non essentielles, & minus præcipuas, cum sint accidentia rei, nec de eius natura.

Differentia est, quæ abundat Species à Genere.

Hæc est posterior pars huius Capituli, qua ponuntur aliquot ipsius Differentie definitiones.

1. definitio Differentie.

Prima est, Differentia est, in qua Species excedit Genus: natura enim Speciei ex genere & Differentia constat: vnde plus includit in sua natura, quàm Genus: Genus enim non includit in sua natura Differentiam Speciei, sicut ipsa Species.

Dubium.

Potest tamen dubitari quis, vnde habet Species Differentiam? non enim à Genere, quia in Genere quomodo possunt esse plures Differentie oppositæ? non autem Differentia potest esse ex nihilo: à quo ergo est? Respondeo quod differentia sunt in Genere, non actu, id est, non sunt de natura eius: sed in potentia, quia ab illo sunt: sicut cæca extrahitur forma alicuius imaginis: & non est inconueniens, quod multæ differentie sint in Genere in potentia, vt multa figuræ cæcæ in potentia.

Solutio. Differentia potestate sunt in genere.

NOTA 2.

Secunda definitio est. Differentia est quæ prædicatur de pluribus differentibus Specie in quale quid. quod exemplo claro ostenditur: vt enim res componuntur ex materia & forma, vel aliquo simili materia, &

aliquo simili formæ: vocat simile materia subiectum in rebus artificialibus: vt statua fit ex ære, vt materia: & figura tanquæ forma: dicit autem subiectum simile materia, quia propriè materia est pars cõpositi substantialis: ita, inquit, Species, scilicet homo, componitur ex Genere, tanquam ex materia, & ex Differentia, tanquam forma: vt ex hoc intelligamus, quod Differentia est velut qualitas sicut forma, ideoque in quale quid prædicatur.

Tertia definitio. Differentia est, per quæ genus separatur, id est, diuiditur in ea, quæ sub se sunt.

Quarta Differentia est, secundum quam vna Species ab alia differt. At quia istæ duæ vltimæ videbantur insufficientes, cum essent aliqua, per quæ Genus diuiditur, & vna Species ab alia differt, scilicet accidentia propria: dicit Differentiam non solum habere hoc, sed etiam esse de definitione & quidditate rei & ipsius definitiõis & quidditatis partem.

Propterea addit quintam definitionem, exactam, scilicet. Differentia est, qua vna Speciei ab alia separatur, cum sit ipsius naturæ Speciei pars.

Quæstiones, seu dubia quædam inuestigantur in Caput, de Differentia, & præsertim circa eius definitionem, re-
de ne sit tradita?

Circa hoc caput sunt aliquot dubia, quæ à nobis breuiter erunt examinanda. Primum est: Cum Logicus non tractet de rebus ipsis secundum se, sed vt intentionibus subsistant, tales intentiones considerando, cur hic Prophyrius de Differentia ipsa reali tractat, quod minus videtur esse Metaphysici, quod quidem tractat Aristot. 5. Meta. ca. 9.

In hac re dicendum, quod differentie tres actus habent. Primus est diuidere, seu determinare Genus ipsum. Secundus est cõstituere naturam: Tertius est eam ab alijs distinguere. Isti tres dupliciter possunt considerari: vno modo fundamentaliter, vt in rebus ipsis sunt (Nam in rebus ipsis natura generis est determinata, & facta species per Differentiam naturam, & natura specificam ab alijs distincta) & tunc isti tres actus ad Metaphysicū pertinent, cuius est considerare differentiam secundum istos actus in rebus. Altero

3.

4.

5.

Dub. 1.

Nota. Differentia triplex est minus.

modo possunt considerari, vt per intellectum isti assumuntur & exercentur, id est, quatenus genus ipsum abstrahentes per differentias diuidimus, & Speciem ex genere cum differentia componimus, & differentiam ab alijs separamus: & sic considerare Differentiam est Logici: consideramus enim differentiam, vt intentioni subsistat, & ex his procedit quidam quartus actus ipsius differentie, qui magis est Logici, scilicet prædicari de his, quæ per talem constituuntur differentia, & hoc peculiariter hic consideratur, scilicet vt est prædicabile. At quia omnia ista melius considerantur & cognoscuntur in ipsis rebus; propterea Porphyrius miscet res ipsas: tamen intelligenda sunt omnia in ordine ad intentiones.

Differentia, vt ad Logicum pertinet.

Quartus actus differentie.

Solutio.

Dub. 2.

Opinio Burlei.

2. Thomæ, & Simplicij, vt videtur.

Confutatur Burleus.

ferentiam definire, sicut fecit in capite, de Specie, vbi dedit definitionem conuenientem Speciei, quæ est prædicabile. Secunda sententia videtur Alberto, tract. 5. c. 6. sententia item non esse recipienda, quia cum veritas sit, excusata esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphyrii. non conuenientem omnibus differentijs.

Secunda sententia item non esse recipienda, quia cum veritas sit, excusata esse Differentias vltimas, non debuit assignare definitionem Porphyrii. non conuenientem omnibus differentijs.

Opinio.

Fuit tertia sententia aliorum, qui nullas esse differentias vltimas existimauerunt, sed omnes genericas, & communes, & quod duæ, aut tres simul iunctæ speciem vltimam componant, vt mortale conuenit homini & bruto, rationale homini, & angelo secundum Porphyrii: at rationale mortale soli homini: & hanc crediderunt esse sententiam Porphyrii; & videtur esse doctrina expressa Arist. 1. Post. cap. 14. vbi asserit differentias singulas per se competere multis Speciebus: tamen aliquæ simul iunctæ vnam rem componunt: & sic esse dandas definitiones. & 1. Topic. cap. 3. problema differentie ad problema Generis reducit. & 4. Top. cap. 6. ponit discrimen inter Genus & Differentiam, quod quamuis vtraque de pluribus prædicatur: tamen adhuc de pluribus Genus, quàm differentia.

Porphyrius non cognouit vltimas differentias.

Circa hoc dico duo. Primum mihi videtur ista sententia esse Porphyrii, vt clarè patet in ipso capite: nõ enim aliter constituit Species, quàm per multas Differentias genericas. Dico secundò istam sententiam, quod non fiat vltimæ Differentie, esse manifestè contra Aristotelem, qui 7. Met. ca. 12. inquit, vltimas Differentias cum Specie conuertit, & 1. de partibus animal. ca. 2. dicit, aliquas Species non habere nisi vnicam differentiam. Nec locus Aristot. in oppositum probat quicquam, quia illic docet Aristoteles definitionem secundum eas differentias, quæ inueniuntur: at vltimæ occultissimæ sunt, nõ tamen propterea sunt negandæ: & in Top. ipse clarè dicit Differentiam, quæ genericæ est cum genere esse afferendam: vbi insinuat esse Differentiam, quæ non est genericæ.

Opinio Alberti, Auicennæ, & Alphar.

Quarta opinio fuit Alberti tract. 5. c. 6. & Auicennæ & Alphar. Dicunt enim quod differentia duo habet, secundum quod est differentia, alterum est, Genus distinguere, alterum, Speciem constituere: quod constituit differentiam determinatam & vltimam spe-

ciem non habent in quantum differentia, sed in quantum sunt quaedam naturae particulares non conuenientes pluribus speciebus. ex quo fit, quod propria ratio Differentiae inueniatur in genericis: nam vltima Differentia habet aliquid mixtum, quod non est Differentiae secundum se: & ita dicunt Porphyrium de hisse differentiam secundum ea, quae per se habet, & ita non curauit vltimas definire.

Confutatur & hae. Contra hoc dicit bene Caietanus, quod vltima Differentia, licet habet aliquid, quod non est Differentiae secundum se, non tamen amittit ea, quae sunt Differentiae secundum se: nam diuidit, & constituit: & propterea debuit definiri.

Opinio Caietani. Vnde est quinta sententia ipsius Caietani, asserētis illic definiri omnes Differentias etiam vltimas: & sensum definitionis esse negatiuum: scilicet Differentia est, cui in quantum Differentiae non repugnat praedicari de pluribus Specie differentibus: si enim repugnet, nulla Differentia praedicaretur de pluribus. Et haec fuit sententia Lamblichii asserentis, quod Differentiae vltimae ut Differentia est, non repugnat de pluribus Speciebus dici, quod idem docuit Auicenna de communitatibus: vnde sententia Caietani non est noua & propria.

Confutatio. Sed quamuis ista sint probabilia, tamen existimo esse praeter mentem Porphyrij, qui vltimas differentias non definiuit: siue quia credit non esse, siue quia occultae sunt.

Solutio authoris. Propterea vniuersaliter posset sic Differentia definiri. Differentia est, quae praedicatur de specie, cuius est differentia, in qualequid.

Dubium 3. Dubitatur tertio. Quomodo differentia praedicetur in quale quid? Pro quo oportebit aduertere, quod qualitas non est aliud, quam id per quod fit modus, & determinatio aliquid, quod ex se est indifferens & indeterminatum.

Determinatur aliquid tribus modis. 1. Qualitate accidentali. Potest autem aliquid tripliciter determinari. Vno modo, ad aliquem modum se habendi accidentalem, vt homo postquam est homo, est indifferens, vt sit albus vel niger, calidus, vel frigidus: & vniuersaliter omnis substantia, postquam est, est indeterminata, vt sic, vel sic se habeat, & talis forma determinans in communi dicitur qualitas accidentalis, secundum aliquid est indif-

2. Forma substantiali physica.

ferens ad esse substantiale, quo pacto materia est quaedam substantia indeterminata ex se, & imperfecta, ex qua multa fieri possunt, & determinatur per formam ipsam, vt si sit forma ignis, sit ignis. si forma equi, sit equus: & talis forma dicitur qualitas substantialis. Tertio, aliquid est indifferens tanquam aliquid confusum, & multa comprehendens, & per particulare determinatur, quo pacto se habet genus respectu Differentiae: Vnde & differentia dicitur etiam qualitas substantialis: has qualitates posuit Aristoteles, Met. cap. 14.

Est autem notandum discrimen inter has: Qualitas enim accidentalis, cum eo, quod determinat, non facit aliquam naturam, vt albedo determinat hominem, sed homo & albedo non faciunt vnicam naturam per se, sed tantum compositum accidentale: at forma cum materia, facit vnicam naturam per se, scilicet vnicum compositum substantiale, hominem, leonem, aut aliud quoduis: similiter Differentia cum genere facit vnicam naturam specificam.

Sed, omissa qualitate accidentali, inter haec, scilicet formam & materiam, Differentiam & Genus, est triplex discriminandum. Primum, materia vel forma per se non claudunt totam rei substantiam, sed materia dicit vnicam partem, forma alteram partem: at Genus & differentia vniuersum quodque per se totam substantiam dicunt, & claudunt. V.g. animal totam substantiam compositam ex forma & materia dicit: similiter rationale, sed cum discrimine: nam animal in homine dicit totam substantiam hominis, secundum quod in ea est aliquid, in quo homo alijs animalibus est similis: at rationale dicit eandem hominis substantiam, secundum quod in ea est aliquid, in quo ab alijs animalibus separatur, & vniuersaliter Genus dicit rei integram substantiam, vt in ea alijs Speciebus assimilatur: at Differentia dicit eandem rei substantiam, vt in ea aliquid est, quo ab alijs separatur. Propter quod S. Thomas, de Ente & Essentia, cap. 3. dicit hominem, seu Speciem non componi ex Genere & Differentia, sicut ex duabus rebus, sed sicut ex re aliter intellecta, & eadem realiter intellecta.

Secundum discrimen est, quod ex hoc inferitur: materia & forma, cum singulari substantia,

Differentia quae etiam essentialis est qualitas

Nota.

Materia & genus, forma & differentia in tribus differunt. 1. discrimen

NOTA.

Secundum

stantiam non dicant, de composito praedicari nequeunt: non enim dicitur, homo est anima, homo est corpus; at Genus & differentia, cum singula totam rei substantiam dicant, perse de re praedicantur: vt, homo est animal: homo est rationalis.

3. Tertium, Composita singula non participant totam materiam substantiam, cum ex alia parte materiae fiat vnum, ex alia aliud: at singulae Specie totum Genus participant, quantum ad eius substantiam, quae per definitionem explicatur; vt homo per se, leo per se, capra per se, sunt participes integre substantiae animalis: sed non participant singulae Specie totam Generis potentiam, quia Genus in potentia continet omnes species suas: at vna species non continet aliam.

Hinc patet quantum inter sit inter Genus & materiam, & differentiam & formam. quod si Genus dicitur materia, & differentia forma, est ad similitudinem: vt enim materia contrahitur, & forma contrahitur ita Genus per differentiam contrahentem limitatur: vnde Differentia ipsa dicitur etiam qualitas.

Est aliud maxime considerandum. Differentia potest dupliciter comparari, & ad ipsum Genus, quod determinat, & ad Speciem, quam constituit. respectu enim Generis est qualitas, sed extrinseca aliquo modo, quia non est de natura Generis: vnde de Genere praedicatur in quale, sed non essentiali: at Speciei est qualitas essentialis, quia est pars naturae eius: propterea de Specie, in quale quid praedicatur: sicut anima est qualitas corporis, sed non est de essentia corporis; at hominis & compositi est pars: propterea dixit Porphyrius: Differentia dat esse rei, s. speciei, & est pars eius substantialis, id est, est intrinseca ei.

Dubium 4. Quartum quaeritur, quomodo vltima differentia, cum de vna specie praedicetur, sit vniuersale? Dico primo, secundum non nullum dubium esse, quia diximus huius libri subiectum primum esse vniuersale, vt est in multis: & quia rationale est in multis, sicut & ipsa species, quam constituit, id est esse verum, & proprie vniuersale: sed etiam si quis subiectum diceret esse praedicabile, idem consequitur: constat enim Differentiam esse praedicabilem,

Solutio 1.

Dicitur etiam secundum posse, Differentiam talem esse vniuersalem, quia de subiecto vniuersali praedicatur, vnde & de contentis sub tali specie praedicabitur, sed cum discrimine: nam de Specie immediata de indiuiduis sub illa specie mediata praedicatur.

Dubitatur quintum, quomodo Porphyrius: vt tur differentijs priuatiuis, scilicet irrationale, immortale? Boetius existimauit Respondeat tale: differentias posse constituisse Speciem: Boetius. sed alias latius de hac redicemus, interim dico absque vilo dubio sententiam Boetij esse contra Aristotelem, capit. 1. de partibus animal. vbi docet & probat oppositum. Reijctur responsio. Boetius forsitan sequitur Platonem, qui huius sententiae fuit: ratio est clara contra eum: quia priuatio non est de essentia aliquid cuius enis positiui & absoluti, quales sunt Species.

Vnde dico, illas differentias priuatiuas ponit loco positiuarum: quod fit ob duplicem causam, quam tradit Aristoteles. Topic. cap. 3. vel quia differentiae aliae sunt occultae, vel quia sunt multae, quas enuciare, esset prolixum.

Dubium 5.

Reijctur responsio.

Solutio authoris.

DE PROPRIO. Cap. IIII.

Proprium verò quadrifariam diuidunt. Nam & id, quod soli alicui speciei accidit, et si non omni, proprium id dicitur: vt homini medicum esse, vel geometram. Et quod accidit Speciei, et si non soli, quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli & omni, et aliquando: vt omni homini in senectute canescere. Quartum autem id, in quo conueniunt et soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile. nam et si non semper rideat, tamen risibile dicitur: non quod rideat semper, sed quod semper aptus natus sit. Et rideat: hoc autem et semper conueniunt et soli, & omni, & semper: quemadmodum et equo hinnibile. Haec autem & propria propria dicuntur, quoniam etiam conuertuntur, si quod ens equus est, hinnibile est: & si quid hinnibile est, equus est.

Sequitur quartum Praedicabile, scilicet Proprium, quod merito a accidenti praepositur; quia quamuis de rei substantia non sit, est tamen substantiae & essentiae rei proximam, ab ea scilicet immediate emanans. In hoc igitur capite duo tantum continentur:

Ratio ordinis. Proprium accidenti praepositum.

Capitis di- uisio. tur: alterum, quatuor sunt Proprii accepti- ones, alterum ipsius Proprii Logici prædi- cabilis definitio.

1. Sumitur autem Proprium, quatuor mo- dis. Primo dicitur Proprium, prædicatum aliquod accidentale, quod soli alicui Speciei inest, non tamen omnibus indiuiduis illius Speciei competit, sicut, esse Gramma- ticum, Medicum, non nisi homini conue- niunt. non tamen omni homini.

2. Altero modo Proprium dicitur prædi- catum accidentale, quod omni indiuiduo alicuius Speciei, non tamen ei soli compe- tit, quo pacto homini est proprium esse bi- pedem; omnis enim homo est bipes, non tamen solus homo, quia alia aliqua anima malia duos pedes habent.

3. Tertio proprium est prædicatum etiam accidentale, quod omni indiuiduo alicuius speciei, & soli competit, tamen non semper, sed aliquo tempore; quo pacto canesce- re est Proprium hominis, omnis enim ho- mo, & solus homo canescit, sed non semper, nisi in senectute: sit enim canities ex corruptione humiditatis, quod calor naturalis, quia modicus est, ex longa & continua a- ctione non potest consumere; quod potis- simum tempore senectutis sit, quando calor tenuis est: potest etiam accidenti aliquo talis calor impediri ab actione, & tunc hu- midum corrumpitur, & sicut canis sunt et- iam aliqui, qui etiam senes tardè, aut nun- quam canos habent, in quibus humidum est subtile, & pingue, quod modicus calor potest consumere.

4. Quarto modo dicitur proprium, prædi- catum accidentale, quod omni, & soli, & semper conuenit: & hoc propriè & simpli- citer dicitur Proprium, sicut risibile est Pro- prium homini, solus enim homo; & omnis homo: & semper est risibilis. Posset autem aliquis dubitare: nam non semper homo- ridet: Respond. quamuis actus ridèdi semper non insit, tamen aptitudo ad ridèdum est semper: propterea semper homo est ri- sibilis, id est, aptus natura ad risum. Ex hoc inferit proprietatem vnam Proprii, scilicet, quod conuertitur cum suo subiecto. valet enim, homo est, ergo risibile est: risibile est, ergo homo est. Ex quibus potest componi integra definitio Proprii, scilicet, Propriū est accidentale prædicatum, quod conue-

nit omni, & soli, & semper Speciei, & con- uersim prædicatur de ea.

Dubia quadam scitu digniora, in Ca- put de Proprio.

Circa hoc caput aduertendum est pri- mò, Proprium dupliciter sumi: Vno mo- do, vt distinguitur cōtra improprium: quo pacto dicimus, homo propriè significat vi- uum, impropriè pictum, & sic in præsentī non consideratur: Altero modo, vt distin- guitur cōtra commune, vt id sit Proprium alicui, quod non alijs præter ipsum com- petit: & sic in præsentī sumitur. Vbi con- siderandum quoque est, in omnibus his ac- ceptionibus Proprii, semper loco Generis, sumi illud (accidit) id est, est prædicatum accidentale, id est, quod non est de natura rei, de qua prædicatur.

Est secundò aduertendum, quòd Arist. 1. Topic. cap. 4. distinguit Proprium in ab- solutè Proprium, ad aliquid, & aliquando Propriū absolutè est (vt definit ipse) quod non indicat naturam rei; soli autem inest, & conuersim prædicatur de re. Prima par- ticula est ad excludendam Genus, Defini- tionem, & differentiam, quæ sunt natura rei; vel de natura rei; secunda particula, ad excludendum Proprium, secundò modo, & Accidens cōmune, quæ pluribus insuat: tertia particula ad excludenda Propia pri- mo & tertio modo, quæ soli speciei insunt, tamen non conuertuntur. Proprium ad aliquid est, quod secundum se, commune est; tamen si subiectum, cui inest, alijs com- paratur, illi est proprium, vt bipes absolu- tē homini non est proprium, tamen si ho- mo ad equum compareretur, homini bipes est proprium. Proprium aliquādo est idem quod Porphyrius ponit tertio loco. Et quā- uis non his verbis de proprio, Porphyrius egerit, tamē omnia, quæ dicit, re ipsa sunt eadem cum Aristotele: nam Proprium, quarto modo, est absolutè Proprium, & de- finitio hic assignata (vt dixi) est eadem cum illa Aristot.

Proprium autem tertio modo vocat Ar- istoteles aliquādo. Reliqua sunt ad aliqd, quamuis Proprium primo modo cum sit indiuiduorum, ab Aristotele sit prætermis- sum, qui ea, quæ vniuersaliter dicuntur, ibi quærebat.

Dubitari

Canities quomodo nascatur.

Dubium.

Solutio. Proprium notat aptitudinem, non actum. Proprium vbi suo sub- iecto con- uertitur. Definitio Proprii.

An propriū sit vniuersale.

Dubitari etiam solet, an Proprium sit di- cendum Vniuersale? Aliquibus videtur du- bium: quia non prædicatur de indiuiduis, vt proprium est, nisi mediātè: dico tamen esse Vniuersale, & immediatum: vt enim vniuersale sit immediatum, sufficit quod immediatè de vniuersali prædicatur: scili- cet de Specie, sicut diximus de Vltima Dif- ferentia superius, & quod sintia multis, si- cut ipsa Specie, cui conuenit.

DE ACCIDENTE.

Cap. V.

Accidens autem est, quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur aut in duo: hoc enim ipsi. separabile est, illud vero inseparabile. dormire quidem separabile accidens est: nigrū vero esse in, separabile er corno & Aethiops accidit. Potest. n. intelligi & cornus albus, & Aethiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definiunt autem sic quoq, Accidens est, quod contingit ei de inesse & non in esse. Et quod neq, Genus est, neq, Differentia, neq, Species, neq, Proprium: semper autem est in subiecto subsistens.

Accidens vl- timum vni- uersale. Huius Capi- tis summa.

Tres accidē- tis definiti- ones.

Accidens duplex.

Obiectio.

Responsio.

Non est hic, quod in dubium vertamus quare de Accidit tractet Porphyrius: cū nullum superfit Prædicabile, cui antepona- tur: & inter omnia sit maximè extra rei ef- fectiam. In hoc igitur breuissimo Capite sunt tres Accidens definitiones, cum vni- ca diuisione.

Prima definitio est. Accidens est, quod adest, & abest, præter subiecti corruptionem: ac si dicat, est prædicatum vniuersale, quod de subiecto ita affirmari, vel negari potest, vt nec propter eius præsentiam vel affirma- tionem, nec propter eius absentiam vel ne- gationem, natura subiecti destruat: vt siue dicas, homo est albus, siue, homo non est albus, nō propterea homo corrumpitur.

Sequitur Accidens diuisio. Duplex est Accidens: quoddam est separabile, quoddā inseparabile: inseparabile, quod à subiecto separari nō potest, vt albedo est Cygno in- separabilis: separabile, quod separari po- test, vt federe, currere. At quia quis posset obicere Porphyrio. quod hæc diuisio vi- deatur aduersari definitioni: si enim est Ac- cidens inseparabile, non ergo adest, & ab- est. Respon. quamuis re adesse & abesse nō possit, intellectu tamen separatur: dum Ac-

thiopem absque nigredine, & Cygnum abs- que albedine considerare possumus.

Secunda Definitio est, Accidens est, quod contingit eidē inesse, & nō inesse. Ista mag- is explicat naturam Accidentis: nā adesse & abesse, nō solum Accidentibus sed & a- lijs cōpetit: at inesse est propriū Accidentis.

Tertia definitio est, Accidens est, quod nec est Genus, nec Species, nec differentia, nec Proprium: semper autem est in substā- tia subsistens: id est, nunquam extra sub- stantiam reperitur. Hæc duæ vltimæ defini- tiones sunt Aristotelis, 1. Topic. c. 4.

Dubia quadam seu Quaestiones scitu digniores in caput de Acciden- te, & eius definitione.

Omnia ferè, quæ in hoc capite continē- tur, ab Auicenna reprehenduntur: at vt nos horum sensum perfectum teneamus, erit primo aduertendum, Accidens tripliciter sumi: vno modo, vt distinguitur contra substantiam, vt omne ens, quod nō est sub- stantia, est Accidens, quo pacto dicitur ens diuidi in substantiam & Accidens: & hoc aliqui vocāt Accidens nominale, quia scilicet per nomen Accidentis significatur, & de illo in se dicitur, hoc est Accidens: Al- tero modo latius sumitur pro omni eo, quod extra substantiam alterius est, siue sit sub- stantia, siue accidens, quo pacto homo est

Accidens animalis, & Petrus hominis; in qua significatione Philosophi concedunt illas esse prædicationes Accidentales: ani- mal est homo: homo est Petrus, & hoc vo- cant accidens verbale, quia non tam dicitur, homo est Accidens animalis, quam ac- cidit animali: & de isto modo Accidentis loquutus est Arist. 3. Met. c. 30.

Tertio: Accidens sumitur particularitè, Accidens pro vna parte Accidentis primi modi acce- pti, quod dicebatur nominale: hoc enim diuiditur in commune & proprium: cōmu- ne est, quod non fluit ex principijs essenti- alibus alicuius subiecti, respectu cuius dicitur commune: vt albedo respectu hominis: non enim ex natura hominis fluit albedo. Aliud est, quod ex subiecti natura fluit, & hoc illi dicitur Proprium, vt risibile homi- ni: tunc autem signum erit fluere ex prin- cipijs essentialibus subiecti, quando nec fluit

2. Defn.

3. Defn.

Nota. Accidens tri- bus modis sumitur. vt à substā- tia distingui- tur.

Quod nō est in alicu- ius rei sub- stantia.

Accidens cap- titur vt à proprio dif- fert.

Quod sit sig- nū, alicuius esse animalis, hoc subiecti

lud sine subiecto, nec subiectum sine eo esse possunt: quando verò contra non fluit, commune reputatur: illud ergo Accidentis proprium facit quartum Prædicabile, commune verò quintum Prædicabile.

Ex quo sequitur Accidēs, quod est quintum Prædicabile, non esse Accidentis secundum modo, quia secundum illud sunt prædicationes indirectæ, quæ non sunt artis: nec esse Accidentis in vniuersum, vt distinguitur contra substantiam, quia hoc comprehendit Proprium, & istud Prædicabile quintum: sed est Accidentis cõmune, quod non fluit ex principijs essentialibus subiecti de quo prædicatur, & hoc non voluit aduertere Auicenna.

Nota 1. Accidentis proprium consideratur.

- 1. ceter posse considerari. Vno modo secundum quod in rebus est, & secundum suam essentia & natura, & sic ad Metaphysicam pertinet. Altero modo secundum quod est in intellectu, & hoc respectu eorum, quæ sua sunt, id est, respectu inferiorum vel superiorum, vel differentiarum, & sic nec est quartum, nec quintum Prædicabile, sed aliqua sunt Genera, aliqua Species & Differentiæ.
- 2. Tertio modo, vt ad subiectum comparatur, de quo prædicatur, & tunc Accidentis proprium facit quartum, commune verò quintum Prædicabile: & hoc est considerandum. Vnde accidens non dicitur prædicatum Proprii, aut Accidentis, nisi respectu subiecti: & ita Prophyrius de istis duobus semper in ordine ad subiectum tradidit. nam respectu inferiorum, vel superiorum, Genera sunt aut species.

3. Dubium.

Dubitar contra primam definitionem quod ibi loco Generis constituatur? In qua re oportet annotare, illa verba in prima definitione, dupliciter posse considerari. Vno modo primo intentionaliter, scilicet adesse pro real: in hærentia Accidentis in subiecto: & abesse pro reali Accidentis separatione: & corruptionem subiecti, pro reali destructione: vt sit sensus: Accidēs est, quod realiter subiecto in hæret, & non in hæret absque vlla reali subiecti corruptione: & iste sensus, quauis sit verus, non est Logicus, qui res absolute non considerat. Alter sensus est secundò intentionaliter, vt adesse, sit affirmari: abesse, negari: subiecti corruptio sit repugnantia naturæ subiecti:

Sensus primæ definitionis quibus logicis.

vt sit sensus: Accidens est prædicatum vniuersale, quod & de subiecto affirmari, & negari potest absque vlla repugnantia naturæ subiecti: vt siue dicas: homo est albus, siue dicas: homo nõ est albus, nihil dicitur repugnans naturæ subiecti: & talis sensus est Logicus, & sic à multis intelligitur talis definitio: ita enim explicat Caiet. & idẽ videtur Auerroes: & tunc loco generis est illud prædicatũ Vniuersale, q̃ in multis alijs ponitur.

Ratio autem, quæ mouet hos auctores, vt existimant definitionem esse intelligentiam in sensu secundò intentionis, est: quia iste sensus est Logicus, & potest definitio sub eo explicari. Possumus etiam dicere, quod sumitur primò intentionaliter, nec est inconueniens: quia cum Logica innitatur Metaphysicæ, potest aliquando ab ea aliqua petere: præsertim, quando clara & valdè nota sunt, sicut ista: hæc enim definitio potius admittere videtur sensum realem: nam si Prophyrius intenderet definire Logico modo, clarius id posset explicare quam explicauit.

Dubitar, an tali definitione definiatur Accidens proprium? quibusdam enim videtur, quod sic: quia si aliqua ratio id veraret, esset, quia Proprium abesse non potest: at eadem ratione inseparabile abesse non potest: quod si dicas inseparabile intellectu separari, similiter & Proprium separatur, vt enim coruus absque nigredine, ita homo absque resibilitate, intelligi potest. Alijs visum est opposito modo, nec Proprium, nec inseparabile hic definiri, sed tantum separabile, quia hoc solum potest abesse. Sed hoc non videtur ad mentem Porphyrii, si enim Accidens separabile hic definiretur, oportuisset distinctionem præmittere definitioni, & non committere vitium: prius enim distinguendum est æquiuocum, seu multiplex, quam definiendum. Alijs cõmuniter visum est, & hoc magis est ad mentem Porphyrii, vt vnuq; tantum Accidens commune definiri, sed ad agumentum non vno modo respondetur.

Albertus videtur dicere, quod hominem sine resibilitate intelligere possumus, at resibilitatem sine homine nullatenus: coruum verò absque nigredine, & nigredinem absque coruo possumus intelligere. Hæc doctrina vera est & certa, & est Aristot. 7. Met. c.

Solutio Cõfirmatio

Alia respõsio.

Nota. Logica innititur Metaphysicæ.

4. Dubium.

Cuiusmodi accidens definiatur prima definitione?

Varie decisiones.

Solutio Al.

Met. c. 5. tamen non soluit dubium, nam Porphyrius loquitur de separatione subiecti: dicit enim quod Cygnus absque albedine possumus intelligere, qua separatione, etiam hominem absque resibilitate possumus intelligere.

Solutio Caietani Duplex separatio per intellectũ simplex & composita.

Caietanus aliter respondet: distinguit de duplici separatione per intellectum: altera est simplex, qua vnum absque alio intelligimus; altera est composita, qua vnum ab alio diuidentes, separamus: vt si quis intellectu componat: homo non est albus: dicit primò, simplici cognitione possumus subiectum absque Proprio, & absque inseparabili æquè intelligere, scilicet hominem absque resibilitate, & coruum absque nigredine. Secundo, abstractione composita subiectum à Proprio separare non possumus, dicentes: homo non est resibilis: subiectum verò ab inseparabili possumus optimè separare, dicentes coruus nõ est niger. Quod si dicas id non posse fieri, quia sicut prior est falsa, ita & posterior. Resp. tertio, quod posterior est falsa nõ alia ratione, nisi quia ita non est in rebus: at prior est falsa, nõ solum quia ita nõ est, sed quia destruitur natura subiecti, cui repugnat, quod non sit resibilis. Ista sententia est subtilis & vera, quæ vis ad mentem Prophyrii existimo esse dicendum, subiectum inseparabilis posse intellectu coniungi cum Accidenti opposito, scilicet Aethiopem album intelligere: nec erit compositio implicans repugnantiam: & hoc manifestat ipsum Porphyrii exemplum: at subiectum cum opposita forma Proprii, nõ possumus intelligere, quia est implicatio, quamuis absque villo Accidenti nudè possit intelligi, & hæc omnis abstractio sit absque aliquâ cõpositione propositionis, sed per simplicem cognitionem eo modo, quo corpus album simplici cognitione cognoscere possumus. Hæc etiam sententia fuit Egidij Romani, 1. Post. capite 6. in fine text. 18.

Solutio Aucthor.

Dubium 3.

Dubitar circa secundam definitionem, an tantum separabili accidenti competat? Respondeo, quod ita existimauit Auerroes: alij verò, inter quos Caietanus, credunt vtique tam separabile, quam inseparabile: cuius ratio est firma, quia ista definitio est desumpta ab Arist. 1. 7. op. ca. 1. Sed Arist. vnumque illis definit, quæ ad

problema Accidentis, de quo illic tradebat, æqua est vtiusque Accidentis ratio.

Sed tunc insurgit argumentum: quia sunt multa accidentia, quæ non adesse, & abesse possunt sine subiecti corruptione: vt lethales morbi, similiter mors, combustio, corruptio, & alia similia.

Obiectio contra secundam definitionem Accidentis.

Cõsuetatio

Ad ista respondet Albertus, mortem, combustionem, non esse Accidentia, sed destructiones substantiæ & priuationes. Caietanus respõdet, hanc: homo est mortuus, esse disparatam, sed veram propter ampliationem, quia sensum facit: homo qui est vel fuit, est mortuus: imò, inquit, est per se casualis, quia causa, quod mortuus est, est, quia fuit. Sed hoc videtur ridiculum, nam quid dicit ad hanc: domus est combusta. non enim causa, quia combusta est, est, quia fuit & sunt aliæ innumeræ huiusmodi propositiones.

Propterea existimarem ita esse dicendum, subiectum febris esse hominem, tamen febris sua præsentia non corrumpit hominem, imò dum febris est, homo est, & cum homo non est, febris non est: imò si multum febris durat, homo etiam durat. Ad illud vero de morte, & combustione, & corruptione, crederem illarum mutationum, in quibus substantia corrumpitur, subiectum non esse hominem, nec lignum quod comburitur, sed materiam ipsam: & hæc semper manet: similiter destructionis domus materia ipsa est subiectum, & hæc etiam manet, destructa domo: ista est sententia Burlei, super hoc caput: & videtur idem docere Ammonius in præsentia.

Cõsuetatio

Solutio Aucthor.

Nota quomodo homo non sit subiectum, mortis, combustionis & corruptionis.

Dices: si subiectum est materia, ergo prædicabuntur de materia, dicendo, materia est mortua, lapides sunt destructi, quod est falsum? Dico igitur quod istæ mutationes inducunt alicuius præexistenti priuationem: vel alicuius, quod non erat, positionem, & propter hoc de eodem prædicantur, dicendo: domus est combusta, quia priuatio est domus: homo est mortuus, quia homo non est & contra ignis est generatus, quia ignis acquiri esse.

Instantia.

Solutio.

De his que communia sunt quinque vniuersi. Liber Cap VI.

Compositus autem huiusmodi que proposita

prastra sunt, (duo autem de Genere, Specie, Differentia, Proprio, Accidente) dicendum est quae eis communia sunt, & quae propria. Commune quidem est omnibus de pluribus praedicari, quemadmodum dictum est. Sed Genus quidem de omnibus sub se speciebus & individuis, & Differentia similiter. Species autem de ijs, quae sub ipsa sunt, individuis. At vero Proprium & de Specie cuius est Proprium, & de ijs, quae sub Specie sunt, individuis. Accidentis autem & de speciebus & de individuis. Namque animal de equo & bove praedicatur, quia sunt Species, & de hoc equo, & de hoc bove, quia sunt individua: irrationale vero & de equo & de ijs qui sunt particulares praedicatur. Species autem, & homo, solum de ijs, qui sunt particulares homines, praedicatur Proprium vero de Specie, cuius est proprium, & de ijs, quae sub Specie sunt, individuis. Et risibile de homine, & de ijs, qui sunt particulares. Nigrum autem & de Specie corporum, et de ijs, qui sunt particulares, quod est Accidentis inseparabile: & moueri, de homine, & de equo, quod est Accidentis separabile: sed principaliter quidem de individuis: secunda ratione autem de ijs, quae continent individua.

Intentio Porphyrij.

Postquam Porphyrius de singulis secundum se praedicabilibus tractauit, ea ipsa inter se comparat, explicans quibus inter se & conueniunt & differunt. Caput quidem hoc ut est longissimum, ita est clarissimum, nec est ex parte utilitatis, cum magis praedicabilium naturae & proprietates, ex mutua comparatione clarescant. Et aigitur omnia, quae hic Porphyrius fusissime tradidit, in summatam quaedam breuem, & epilogum redigemus, si quid dignum occurrerit, adnotantes.

Collationes decem vniuersales

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
- 7.
- 8.
- 9.
- 10.

In hoc ergo capite sunt decem collationes praedicabilium inter se, vnde in decem posset fecari partes. In prima Genus cum Differentia contentur, & quantum ad ea, quae communia, & quantum ad ea, quae diuisa habent. In secunda confertur similiter Genus cum specie. In tertia Genus cum Proprio. In quarta Genus cum Accidenti. In quinta Differentia cum Specie. In sexta Differentia cum Proprio. In septima Differentia cum Accidenti. In octaua species cum Proprio. In nona species cum Accidenti. In decima Proprium cum Ac-

cidenti. Ac si quis recte dispiciat, reperiet non posse esse plures istorum inter se vniuersalium comparationes: nec enim oportuit multiplicare collationes Differentiae cum Genere, nec posteriorem cum superioribus: quia eadem sunt cum collationibus superiorum cum inferioribus.

Ante vero quam vnum alteri conferat, vnum omnibus commune ponit: scilicet de pluribus praedicari, Genus de speciebus & individuis Specierum: Differentia de suis speciebus & Specierum individuis: Species de suis individuis: Proprium de specie & eius individuis: Accidentis de speciebus etiam & de individuis.

Hic nota pulchrum quoddam discrimen, quod inter Proprium & accidentis assignat. Proprium enim per prius de specie: & per posterius de individuis dicitur: prius natura enim homo est risibilis, posterius Petrus est risibilis: at prius Petrus est albus, posterius homo est albus. Huius ratio est, quia Proprium oritur immediate tanquam ex causa, & principiis Speciei: at Accidentis ex materia, & individualibus principiis, quod docet Aristot. 10. Meta. ca. 1. homo; inquit, est albus, quia Callias est albus.

Posset hic dubitare in his omnibus praedicationibus, an, quando Genus de individuis praedicatur, sit praedicatio Generis: & quando Differentia, & Proprium similiter de individuis, sit praedicatio Proprij, & Praedicatio Differentiae? Respondendum est, tale praedicationes esse Generis, & Proprij, & Differentiae. nec valet, quia species praedicatur de individuis, ergo illa praedicatur ut species: hoc enim nihil est, quia species in quid immediate de individuis, Genus vero, Differentia, Proprium mediate praedicantur: Differentia item in quale quid: Proprium in quale. Non est interim dubium quin principales praedicationes sint illae, quae per definitiones explicantur, ut Genus de speciebus, Proprium item de sua specie &c.

De his, in quibus Genus & Differentia conueniunt.

Commune autem est Generi, & Differentiae continetur Specierum. Continet enim Differentia species, nisi non tot, quot Genera. Rationale enim, nisi non continet irra-

Omnibus vniuersalibus commune est de multis praedicari.

Distinctio Proprij ab Accidente.

Ratio distinctiois.

Dubium.

Solutio.

tionalia; Et genus, quemadmodum animal, tamen continet hominem & Deum, quia sunt species. Et quacumque praedicantur de Genere & Genus, & de ijs, quae sub ipso sunt, speciebus, praedicantur, & quacumque praedicantur de differentia & differentia, & de ea, quae ex ipsa est, specie, praedicantur. Nam enim Genus animalis, non solum de eo praedicantur & Genus, Substantia & Animatum, & sensibile, sed etiam de ijs, quae sunt sub animalis, speciebus omnibus praedicantur hac, & sicut ad individuam. Cuius Differentia sit Rationale, praedicatur de ea & Differentia, id quod est rationale: & non solum de eo, quod est Rationale, sed etiam de ijs, quae sunt sub Rationali, speciebus, praedicantur, ratione sit,

3. *Commune quoque est, perempto Genere, vel Differentia simul permissis quae sub ipsis sunt. Quemadmodum enim, si non sit animal, non est equus, neque homo: ita si non sit Rationale, nullus erit animal, quod videtur ratione.*

Dubium.

Solutio duplex.

2.

Prima collatio.

Genus & differentia conueniunt.

1.

Dubitat merito quis, cum Genus secuta fuerit species, quare Genus prius cum Differentia, quam cum specie conferatur? ad quod facile responderetur, id factum fuisse, quia hic erat naturae ordo, ut primum Genus, deinde Differentia, postmodum ex utriusque totum compositum, scilicet species sequatur, ut supra diximus. Vel, quia plura sunt ea, quae in comparatione Generis cum Differentia inueniuntur communia, cum in pluribus conueniant, & tamen differant minus, quam quae in collatione cum specie.

Sunt autem tria, in quibus conueniunt. Primum, Sicut Genus de pluribus speciebus, ita & Differentia iuxta Porphyrij sententiam praedicatur: loquitur autem de diuisua Differentia: propterea dicit, quod non de tot praedicatur, sicut Genus. Quid autem dicendum sit de Differentia vltima, & quomodo Differentia dicatur praedicari de pluribus differentibus specie, supra explicauimus. Auicenna quidem interpretatur, quod non repugnat Differentiae de pluribus praedicari speciebus: sed alij aliter, ut supra vidimus.

Secundo, Quidquid de Genere essentialiter praedicatur, etiam de specie praedicatur: hoc idem de Differentia est intelli-

gendum. Dixi (essentialiter) ad vitandas secundas intentiones: non enim valet: homo est rationalis, rationale est Differentia: ergo homo est Differentia.

Tertio Sicut perempto Genere, perimitur eius species, ita perempta Differentia perimitur species, quae sub ea sunt: ut enim valet: non est animal: ergo non est homo; ita, non est irrationale, ergo non est equus. Auicenna existimat hanc secundam esse omnibus vniuersalem conuenientiam: quod enim de Proprio, & Accidente realiter praedicatur, etiam de his, de quibus ea praedicantur, praedicabitur. Et id videtur approbare Alberus, sed mihi non placet, dicitur enim: homo est albus, album est Accidentis, non tamen dicitur, homo est Accidentis.

De Differentiis inter Genus & Differentiam.

Proprium autem est Generi de pluribus praedicari: quam Differentia & species, & Proprium, et Accidentis. Animal enim de homine & equo, & aue, & serpente praedicatur: quadrupes vero de solis quatuor pedes habentibus: homo vero de solis individuis: & risibile de equo solum, & de ijs, qui sunt particulares. Et Accidentis similiter de panis, oportet autem differentias accipere, quibus diuisetur Genus, non eas, quae continent substantiam Generis, sed quae sunt diuisiva. Amplius, genus continet differentiam potestate animalis cuius hoc quidem rationale est, illud vero irrationale. Differentiae vero non continent Genera. Amplius Genera quidem priora sunt ijs, quae sunt sub se posita differentijs, propter quod simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab ijs: sublato enim animali, auferuntur rationale & irrationale. Differentiae vero non amplius simul auferuntur Genus: nam etsi omnes interim auferantur, tamen substantia animalis sensibilibus subintellegi potest, quae est animal. Amplius, genus quidem in eo, quod quid est: Differentia vero in eo, quod quale quid est, quemadmodum dictum est, praedicatur. Amplius Genus quidem vnum est secundum namquamque speciem, & hominis id, quod est animal: Differentiae vero plures sunt, & rationale, mortale, mentis & diuersa septima perceptiuum, quibus ab alijs animalibus differt. Et Genus quidem consimile est materia, forma vero Differentia. Cum aut

3.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

finis

sunt & alia communia & propria Generis & Differentia, nunc ista sufficiant.

Genus à differentia differentia differentia

- 1. Sex sunt, quibus Genus à differentia differunt. Primò, Genus de pluribus, quàm Differentia prædicatur, cum Genus de oppositis Differentijs, ipsæ autem non de se inuicem prædicentur; loquitur autem de diuisiuis Generis respectu eiusdem Generis, hæc est Arist. 4. Top. ca. 6. Secundò, Genus potestate continet differentiam, non e contra, de hoc supra diximus. Tertiò, Genus est prius natura, Differentia, sicut forma, est posterior ipsa materia, à qua educitur: Genus autem est, vt materia: hæc semper intellige de diuisiuis Differentijs; vnde fit, vt sublato Genere, auferantur Differentiæ omnes, at sublatis differentijs omnib. diuisiuis, adhuc manet integra natura generis, saltem per intellectum. Quartò, differunt in modo prædicandi. Genus enim in quid, differentia in quale quid prædicatur. Quintò, vnus Speciei vnicum Genus est immediatum: at sub illo Genere multæ differentia vnus Speciei: Genus hominis est animal, at rationale, mortale, Differentiæ. Ecce clarè docet Porphyrius, non esse Differentias vltimas, sed Species componi per multas differentias communes simul sumptas, aliter enim vnus Speciei esset vnicum proximum Genus & vna vltima differentia. Sextò differunt: in compositione enim Speciei Genus habet locum materiæ. Differentia verò locum formæ; non quòd sint materiæ, aut forma, vt supra declarauimus in cap. de Differentia.

De comparatione Generis cum Specie.

- 1. Genus enim et Species commune quidem habent de pluribus, quemadmodum dictum est, prædicari: sumatur autè Species & Species solum, sed non & Genus, si fuerit idem Species & Genus, Commune autem his est, & priora esse ijs, de quibus prædicantur. Et totum quoddam esse vtriusque.

- 1. Differunt autem eo, quòd Genus quidem continet Species sub se: Species verò continentur, & non continent Genera: de pluribus enim Genus, quàm Species prædicatur. Amplius, Genera prædicere oportet, et informata specificis differentijs perficere Species. Vnde & priora sunt naturaliter Genera, & simul interueniunt, sed quæ non simul interueniunt.

manetur, & Species quidem cum sit, est & Genus, omnino: Genus verò cum sit, non omnino erit Species. Et Genera quidem vniocè de speciebus prædicantur: Species verò de generibus minime. Amplius: Genera quidem abundant earum, quæ sub ipsis sunt, Specierum continentia: Species verò à Generibus abundant proprijs differentijs. Amplius, neque Species fiet vnquam generalissima, neque Genus fiet vnquam specialissimum.

Tria sunt, quibus Genus, & Species conueniunt; hic autem sumitur Species specialissima: aliter enim, inquit, esset idem Genus & Species. Primò, est commune supra posurum, scilicet de pluribus prædicari. Secundò sicut natura Generis est prior naturaliter specie, quia est ipsius principium, ita species, id est, natura, quæ dicitur Species, est naturaliter prior individuo: vt prius natura est animal quàm homo, & homo, quàm Petrus. Tertiò, sicut Genus est quoddam totum, continens Species, ita & Species totum, continens individua. Sed hic nota non eodem modo esse totum Genus. Speciei sicut Species individuorum: nam Genus non continet totam quidditatem Speciei in actu, quia Species non solum ex Genere, sed etiam, ex Differentia constat, at Species continet totam naturam individui, cum individua, non habeant aliam essentiam, quàm essentiam, & definitionem seu quidditatem, quod idem est, ipsius Speciei: nisi quis cum Scoto vellet addere Differentias intrinsecas individuantes, nam tunc eadem, esset vtriusque ratio, quantum ad hoc, Generis & Speciei.

Differunt autè primò, quòd Genus continet Speciem, Species autem non continet Genus: hoc intellige quantum ad potestatem, id est, Genus continet Speciem & omnia, quæ in potentia Speciei sunt, scilicet individua, at Species continet quiddem Generis naturam, sed non potestatem, quia non comprehendit omnia, quæ sub Genere continentur: & hinc est, quòd Genus de pluribus quàm Species prædicatur. Secundò differunt, quòd Genus est veluti materia, ex quo simul cum differentia fit Species. Ex quo sequitur tertia differentia; quòd Genus est prius natura Specie, sicut prius est aurum, ex quo fit statua, quàm ipsa statua; & ex hoc etiam sequitur quarta differentia, quòd sublato Genere per intellectum,

Secunda collatio Genus, & Species conueniunt.

- 1.
  - 2.
  - 3.
- Genus & Speciem nõ eodem modo totum inferiorum dici.

Genus à Specie differentia

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

pria. quare & his, quorum sunt Propria, interemptis, & ipsa simul interueniunt.

- 4. aufertur Species, tam en ablati Species quibus adhuc manet per intellectum integra natura Generis. Quintò, differunt, quòd Genus de Speciebus vniocè prædicatur, nõ e contra Species de Genere. Hoc intellige, nõ quòd Species æquiuocè de Genere prædicetur, sed quòd non faciat prædicationem per se, & ordinatam, sed indirectam, & per accidens. Sextò, Genus, quantum ad potestatem, excedit singulas Species per se, quia Genus in potentia continet omnes, at quantum ad actum, Species excedit Genus in Differentia: nam Species in sua natura includit Differentiam, quæ tam en nõ est in natura & essentia Generis; vt diximus, Septimò, differunt, quòd nullum Genus potest fieri specialissima Species, nec vlla Species specialissima Genus. Hæc sunt, in quibus Species & Genus mutuo conueniunt, & mutuo differunt.

De comparatione Generis cum Proprio.

- 5. Generis autem & Proprii commune quidem est sequi species, si quid enim homo est, animal est: & si quid homo est, risibile est. Et aequaliter prædicari Genus de Speciebus, & Proprium de ijs, quæ illo participant, individuis: qualiter enim & homo & bos, animal est, & Cato & Cicero risibile est. Commune autem est etiam vniocè prædicari Genus de proprijs Speciebus, & Proprium de ijs, quorum est Proprium.

Differunt autem quoniam Genus quiddem prius est, posterius verò proprium: oportet enim esse animal, dehinc diuidi Differentijs & proprijs.

Et Genus quidem de pluribus Speciebus prædicatur. Proprium verò de vna sola Specie, cuius est Proprium. Amplius, Proprium quidem conuersim prædicatur de eo, cuius est Proprium: Genus verò de nullo conuersim prædicatur: nõ negè sequit animal est, homo est, nequè si quid animal est, risibile est: si quid verò homo est, risibile est, & conuerso. Amplius: Proprium enim Species inest, cuius est Proprium, & sola, & semper: Genus verò omni quiddè Species inest, cuius fuerit Genus, & semper, non autè sola. Amplius, Propria quiddè interempta, nõ simul interueniunt Genera: Genera verò interempta simul interueniunt Species, quare sunt Propria.

Tertia collatio.

In tribus Genus, & Proprium conueniunt.

- 1.
- 2.
- 3.

Obiectio.

Cõtra hoc tamen potest esse obiectio. Proprium definitur per subiectum, ergo si definitio Proprii de subiecto prædicatur, esset negatio, dicendo: homo est homo aptus ad ridendum? Ad hoc Respondet Albert. tra. 8. ca. 6. quòd Proprii potest dupliciter definiti: vno modo, secundum quòd Proprium est, & tunc per subiectum habet definiti: altero modo, vt est in suo prædicamento constitutum, & tunc aliter definitur, scilicet risibile est aptum ridere; & sic prædicatur. Hæc responsio nunc sufficiat. posset autem aliter fortasse responderi, sed extra limites Logicos egrederemur, cum pertineat ad 7. Metaph. cap. 3.

Solutio.

Proprium duobus modis definitur.

In quinque differunt.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Propria generica.

K omni,

omni, & semper, sed non soli. Quinto, Genus non interimitur per interemptionem & negationem specierum, ut diximus: non enim valet: non est homo, ergo non est animal; at interempta specie, interimitur Proprium, valet enim: non est homo, ergo non est risibile; non est equus, ergo non est hinnibile.

De Comparatione Generis cum Accidente.

- 1. Genus vero & Accidenti commune est de pluribus, quemadmodum dictum est, praedicari, sine separabile, illud accidens sit, sine inseparabile, etenim moueri, de pluribus & nigri de coruis, & de Aethiopicis, & aliis quibus inanimatis praedicatur.
- 1. Differt autem Genus ab Accidente: quoniam Genus ante Speciem est: Accidentia vero speciebus posteriora sunt, nam etsi inseparabile sumatur Accidentis, tamen natura prius est illud, cui accidit, quam Accidentis.
- 2. Et Genere quidem quae participant, aequaliter participant, Accidente vero non aequaliter: intentionem enim & remissionem suscipit Accidentium participatio, Genus vero minus. Et Accidentia quidem in indiuiduis principaliter subsistunt: Genera vero & Species naturaliter priora sunt indiuiduis subsistentibus. Et Genus quidem in eo, quod quid est, praedicatur de his, quae sub ipsis sunt: Accidentia vero in eo, quod quale aliquid est, vel quomodo se habeat unumquodque: qualis enim est Aethiops interrogatus, dices niger: & quemadmodum se Socrates habeat: dices, quoniam sedet, vel ambulat.

Genus igitur, quomodo ab alijs quatuor differat, dictum est. Contingit autem etiam unumquodque, aliorum differre ab alijs quatuor: quare cum quinq, quidem sint, unum quodque, autem ab alijs quatuor differat, quater quinq, hoc est, viginti sunt omnes differentiae. Sed non ita se habet, sed semper deinceps enumeratis, & duobus quidem una Differentia deficientibus, propterea quoniam iam sumpta est tribus. Verò duabus, quatuor Verò tribus, quinq, Verò quatuor, decem omnes sunt Differentiae, quatuor, tres, dua, una. Genus enim quo differat à Differentia, & Specie, & Proprio, & Accidente, dictum est: quatuor igitur Differentiae. Differentia Verò, quo differat à Genere dictum est, quatuor quo differat Genus ab ea dicebatur: reliquum est igitur quo differat Differentia à specie, Proprio, & accidente, dicere: & fiunt tres. Rursus, Species quo quidem differat à Differentia, dictum est, quando quo differat à Specie Differentia dicebatur: quo etiam differant Species à Genere dictum est, quando quo differat Genus à Specie dicebatur: reliquum est igitur, ut quo differat Species à Proprio & Accidente dicatur: dua igitur sunt & haec Differentia. Proprius autem quo differat ab Accidente relinquatur: nam quo à Specie, & Differentia, & Genere differat, praedictum est in illorum ad ipsum Differentiam. Quatuor igitur sumpta Generis ad alia differentias, tribus Verò Differentia, duabus autem speciei, una Verò proprii ad accidens, decem erunt omnes: quarum quatuor, quae sunt Generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

Differentiarum quinque vocum numerus.

Genus. Species. Differentia. Proprium. Accidentis.

1.	1.	1.	1.
	1.	1.	1.
		1.	1.
			1.

Quarta collatio generis & Accidentis. In vno praecipue Genus cum Accidente conuenit. In 4. differ.

Vnum inter alia, quae assignari possent, est, in quo Genus cum accidenti conuenit, scilicet de pluribus praedicari: hoc autem tam accidenti separabili, quam inseparabili inest. Quatuor autem sunt ea, quibus

differunt. Primo, Genus est prius natura ipsa specie, at Accidentis utriusque, est posterius, tam separabile, quam inseparabile. Secundo, Genus non praedicatur secundum magis & minus, at Accidentis suscipit magis & mi-

& minus. Tertio, Accidentia in indiuiduis subsistunt, at Genera prius natura sunt in se, quam in indiuiduis, & Speciebus, Quarto, Genus praedicatur in quid, at Accidentes in quale; vel in quomodo se habet: si enim dicitur, qualis est homo, respondetur est albus: qualiter se habet, respondet, sedet, aut studet. Hic reddit rationem Porphyrius, quare non tradidit comparationem Differentiae ad Genus, nec tradidit Propriam ad Genus & Speciem: inquit, facta comparatione superiorum cum posterioribus, non est necessaria rursus comparatio posteriorum cum prioribus, quia eadem est, quod supra diximus.

De Comparatione Differentiae cum Specie.

- 1. Commune ergo differentiae & Speciei est, aequaliter participari, Homine cum aequaliter participant particularis homines & rationalis Differentia. Commune etiam est, & semper adesse his, quae illis participant. Semper enim Socrates rationalis est, et semper Socrates homo.

Proprium autem Differentiae quidem est in eo, quod quale est, praedicari: Species vero in eo, quod quid est. Nam etsi homo velut quale quod accipitur, non tamen simpliciter erit quale, sed secundum id, quod Generi aduenientes Differentiae cum consistunt. Amplius, Differentia quidem in pluribus saepe speciebus consideratur, quemadmodum quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus. Species vero in solis his quae sub specie sunt, indurandis, est. Amplius Differentia prior est ea Specie, quae est secundum ipsam: simul enim ablatum rationale interimit hominem, homo vero interemptus non auferit rationale, cui sit Deus. Amplius: Differentia quidem componitur cum alia Differentia rationale enim & morale compositum est in substantia hominis. Species vero Speciei non componitur, & gignat aliam aliquam Speciem: quaedam enim equa cuidam asino permisceatur ad multas generationes: equa autem simpliciter asino composita nunquam perferret mulum.

Quinta collatio Differentiae & Speciei. In 2. differentia cum specie conuenit.

- 1. Duo sunt, quibus Differentia cum Specie conuenit. Primo, neutra secundum magis, & minus, de suis praedicatur. Secundo, sicut Species semper adest Indiuiduis, ita

Differentia speciei: ac si dicat, sicut non potest indiuiduum sine Specie intelligi, quia est natura eius; ita nec Species sine Differentia: unde utriusque est commune, ut semper adsint suis subiectis, de quibus praedicantur. Unde hic Albertus tractat. 3. ca. 3. de propositionibus, quas vocant sempiternae veritatis.

Differunt in quatuor.

Differunt autem in quatuor. Primo, Differentia praedicatur in quale, Species in quid. Secundo, Differentia de pluribus speciebus praedicatur, at species scilicet specialissima, solum de pluribus indiuiduis. Tertio, Differentia est prior natura specie, cum sit vniuersalior; ubi videtur Porphyrius non cognouisse Differentias vltimas: unde Auicenna paulo seuerius inquit, haec omnia à Porphyrio per ignorantiam fuisse dicta: sed tamen quo modo haec intelligenda sint, & non cognouerit Porphyrius vltimas Differentias specificas, atque etiam Aristoteli superius satis diximus, in capite de Differentia. Quarto, Multae Differentiae concurrunt, ad unam speciem, at multae species nunquam ad vnius constitutionem. Ratio huius est Auicenna quia vna Differentia habet se, ut potentia respectu alterius, quae est velut actus, & hoc verum est de Differentiis subordinatis, quarum vna est sub altera, ut sensibile, & rationale secundum veritatem: nam prior constituit Genus: quod est velut potentia: & materia, respectu posterioris differentiae.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Quod si obijcias, duas Species aliquando ad tertiam concurrere, ut cum ex animalibus specie diuersis tertium interim procreatur, sicut mulus ex equo & asina nascitur, & similiter alia: Respondeo. Aliter id esse in Indiuiduo, tamen ipsa natura vnius speciei non coniungitur cum altera ad tertiae constitutionem, sed ista maiora sunt, quam locus praefens patiatur.

Obiectio. Dilutio.

De Comparatione Differentiae cum Proprio.

Differentia vero & Proprium commune quidem habet aequaliter participari ab his, quae illis participant. aequaliter enim rationale, & rationale sunt, & risibile, & risibilia sunt. Et semper & omni adesse rationis virtus est. etsi enim curretur, qui bipes est, tamen ad istud, quod natum est semper, dicitur.

dicitur: quoniam & risibile in eo, quod natura est habet semper, sed non in eo quod semper rideat.

Proprium autem Differentia est, quod hac quidem de pluribus speciebus dicitur sapere, & rationale de Deo, & homine: Proprium vero dicitur de una sola specie, cuius est proprium. Et Differentia quidem illis est consequens, quorum est differentia, sed non conuertitur. Propria vero conuertuntur pradicantur de his, quorum sunt Propria: propter id quod conuertuntur.

sexta collatio Diff. & Proprij. In 2. conueniunt.

In 2. differunt.

Differentia & Proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt: Conueniunt primo, ut enim Differentia predicatur equaliter de suis speciebus, non secundum magis & minus, ita & Proprium. Secundum, sicut Differentia vniuersaliter de suis speciebus predicatur, ita Proprium vniuersaliter de specie, & eius indiuiduis.

Differunt, quod Differentia de pluribus speciebus (eo modo, quo antea diximus) Proprium de vna predicatur. Secundum, Differentia non conuertitur cum specie, Proprium vero conuertitur.

De Comparatione Differentia cum Accidente.

Differentia autem & Accidenti commune quidem est de pluribus dici. Commune vero est & ad ea, qua sunt inseparabilia Accidentia, semper & omni adesse, bipes enim semper adest omni homini: & omnibus coruis nigrum esse similiter.

Differunt autem, quoniam Differentia quidem continet Species, & non continetur: (continet enim rationale Deum & hominem) Accidentia vero aliquo quidem modo continent, eo quod in pluribus sint: aliquo vero modo continentur, eo quod non omnes accidentis susceptiva sint subiecta, sed plurimum.

Et Differentia quidem intensibilis est, & irremissibilis. Accidentia vero magis & minus suscipiunt. Et impermixta quidem sunt contraria differentia, nulla vero nunquam sunt contraria Accidentia. Huiusmodi quidem communionem & proprietates differentia, & ceterarum sunt. Species vero quo quidem differt a Genere, & Differentia, dictum est in eo, quod dicebamus, quo Genus differt a ceteris & quo differentia differt a ceteris. Deinceps quo differt a Proprio & Accidente, dicitur.

Conueniunt primo. Tam Differentia, quam Accidentis de pluribus predicatur. Secundum. Sicut Differentia semper conuenit his, quorum est differentia, ita Accidentis inseparabile semper inest.

Differunt autem primo, Differentia semper predicatur vniuersaliter de speciebus, & de omnibus indiuiduis, at Accidentis non vniuersaliter: album enim de homine, sed non de omni predicatur. Secundum, Differentia non suscipit magis aut minus, at Accidentis suscipit. Tertio, contraria Differentia non simul miscentur, ut rationale & irrationale: at contraria Accidentia miscentur: ex albo enim & nigro fieri possunt colores medij, ut rubrum, pallidum, &c.

De Comparatione Speciei cum Proprio et Accidente.

Speciei autem & Proprij commune quidem est ad inuicem conuertimur pradicari. Nam si quis homo est, risibile est: & si quid risibile est, homo est. Risibile vero, quod secundum id, quod natura est ridere, iuxta idem sapere iam dictum est. Commune est quoque et equaliter esse, equaliter enim ad iuncta species ipsa, qua illis participant, & Propria ipsa, quorum sunt propria.

Differunt autem species a Proprio quoniam species quidem potest, & aliorum Genus esse. Proprium vero aliarum specierum esse Proprium impossibile est. Et species quidem ante subsistit, quam Proprium: Proprium vero post fit in specie, oportet enim hominem esse, ut sit risibile. Amplius, species quidem semper actu adest subiecto: Proprium vero aliquando actu, potestate vero semper: homo enim semper actu est Socrates: non vero semper ridet, quamuis nature sit semper & sit risibilis. Amplius, quorum termini sunt differentes, & ipsa sunt differentia. Est autem species quidem sub Genere esse, & de pluribus et differentibus numero in eo, quod quid est predicari, et cetera huiusmodi: Proprium vero, & soli, & omni, & semper adesse.

Species vero & accidentis commune quidem est de pluribus pradicari. Rara vero sunt alia communitates, propterea, quod quam plurimum distant ab inuicem accidentis, & id cui accidit Propria vero sunt vniuersales, Species quidem in eo, quod quid est predicari de his, quorum est species. Accidentis autem in eo, quod quale quiddam est, vel

Septima collatio Differentia & Accidentis. Conueniunt.

Differentia

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

quomodo se habens, est. Et inamquamque substantiam una quidem species participare, pluribus autem accidentibus & separabilibus & inseparabilibus. Et species quidem praeintelliguntur accidentibus, esse etiam sint inseparabilia (oportet enim esse subiectum, & illi quidem accidentis) accidentia vero posterioris generis sunt, & aduentitia natura. Et species quidem participatio aequaliter est: accidentis vero est inseparabile sit, non aequaliter, at hiops enim at hiops habere potest colorem vel intensum amplius vel remissum secundum nigredinem. Refert autem de Proprio & Accidente dicere: quo enim Proprium a specie & Differentia & Genere differt, dictum est.

Octava collatio Speciei & Proprij. In 2. conueniunt.

In 4. differunt.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

14.

diuersa diuersa. Tertio, Species est per se accidentis. Quarto, non suscipit magis aut minus: Accidentis vero suscipit.

De comparatione Proprij & Accidentis.

Commune autem Proprij & inseparabili accidentis est, quod prater eam nunquam consistant illa, in quibus considerantur, quemadmodum enim prater risibile non subsistit homo, ita nec prater nigredinem subsistit Aethiops. Et quemadmodum semper & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens. Differunt autem, quoniam proprium vniuersaliter adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile vero accidens, & nigrum non solum Aethiops, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebene, & quibusdam alijs. Amplius: Proprium conuertimur pradicatur de eo, cuius est proprium, & equaliter est: inseparabile vero accidens conuertimur non pradicatur. Et Proprium quidem aequalis est participatio, accidentis vero vel magis vel minus. Sunt quidem alia communitates, vel proprietates ipsa, qua dicta sunt: sed sufficienter & haec ad discretionem eorum communitatibus, traditionem.

Proprium conuenit cum accidenti inseparabili, ut subiectum cuius est Proprium vel Accidentis non sit sine utroque, cum Accidenti vero utroque conuenit, quia omnia in quali pradicantur.

Sed differunt, primo, quod Proprium soli conuenit, non tamen utrunque Accidentis. Secundum, Proprium conuertitur cum specie: Tertio, non suscipit magis & minus.

Accidens vero nec conuertitur, nec equaliter se habet, sed secundum magis & minus.

Decima collatio Proprij & Accidentis. Conueniunt in vno. Differunt in tribus.

1.

2.

3.

IN LIBRVM CATEGORIARVM ARISTOTELIS: QVÆ

PRAEDICAMENTA DICVNTVR:

COMMENTARIA, VNA CVM

QVAESTIONIBVS,

Per Doctorem Franciscum Toletum,

Societatis I. E. S. V.

De quot, quibusque rebus acturus sit?

OST Porphyrij introductionem, ipsius Aristot. doctrinā, Deo auctore, profiteri aggredimur: & quāuis multa, q̄ ad ipsius opera, & modū procedendi, & ordinem vniuersalem intelligendū pertinet, praemittenda essent, ea tamen in praesenti, quae commodius alibi tractanda sunt, & modò nos nulla cogit necessitas explicare, relinquimus: idque solū, quod Operi huic nostro magis deseruit, trademus. Octo autem inter alia, quae initio cuiuslibet libri tractari solent, praecipua delegimus, sunt autem haec. Primò Propositum, seu Finis, quis sit, quaeve intentio, aut institutum? quae omnia idem sunt: secundò, quae Utilitas? tertio, quis Ordo? quarto Diuisio huius libri: quinto, Proportio ad alios: sexto, Via doctrinae: septimò, Inscriptio libri: octauò, eius Auctor.

Præmittit octo.

Subdiuidit primum.

Circa primum, haec tria speculabimur, primū, quis finis peculiaris huius libri erit? secundò subiectū eius: tertio an ad Logicum, an potiùs ad Metaphysicum pertineat talis cognitio?

De Fine huius libri Praedicatorum.

Vt igitur ad primū deueniamus: finis ex duobus locis Arist. colligi potest, vnus est. To. in principio, vbi dicit, propositū esse, methodum tradere, per quam possumus de omni proposito problemate syllogizare. Ex hoc hic finis: Topicorum col-

ligitur, scilicet perfectè habere methodū ad consequendam rerum opinionē, quae per tales syllogismos Topicos fit. Alter locus est, i. Priorum in principio, vbi inquit se intendere, quid demonstratio & scientia demonstratiua sit, tradere, ac si dicat, finem esse cognoscere demonstrationē, per quam scientia acquiritur: ex utroque autem loco colligi in vniuersum potest, finē totius ipsius Logicae esse (vt dictum antea fuit) cognoscere methodum, & viā sciendi, vel opinandi. Haec autem via, seu methodus est tripartitò diuisa, in methodum definiendi, methodum diuidendi, & methodum argumentandi. duo enim sunt, quae de quaere re cognoscimus, rem ipsam, & rei proprietates, & accidentia; sed in re ipsa tum essentiam, tum partes: igitur ad essentiae rei cognitionem est definitio, ad partium cognitionem est diuisio, ad proprietates de re inquirēdas est argumentatio, licet diuisio secundariò ordinetur etiam ad definiendum, & ad argumentandum, & definitio quoq; ad argumentandum. Hic ergo est finis Logicae, cognoscere methodum, sciendi rem sic totam perfectè.

Librorum Topicorum scopus.

Logicae totius quis sit finis?

Logicae finis obrinetur tribus actibus: qui sunt, ordinare, componere, colligere.

Hic autē finis non habetur nisi per tres actus (vt inquit Albertus) ordinare, componere, colligere. Ordinare est simplicia ipsa cognoscere, & sic cognoscere, vt vnūquodque qualiter in praedicando, & in subiiciendo se habeat, cognoscamus: sunt enim varij praedicandi & subiiciendi modi: multipliciter enim aliqua & praedica-

tur

ent, & subiiciuntur, secundum rerum simplicitatem. Componere est ista ordinabilia ad inuicem coniungere, siue dum definiemus, siue dum enunciamus. Colligere est inferre, & vnum ex alio deducere. Hi tres actus, vt antea in diuisione Logices diximus, in Dialectica seu Logica traduntur, & perficiuntur: sed primus in libro praesentis, qui tradit methodum, per quem vnūquodque simplex ordinemus, & disponamus secundum suum modum praedicandi & subiiciendi, ex quibus finis huius patet: est enim eius proximus finis cognitio omnium ordinabilium in praedicatione, & subiectione: finis vltimus est: ad definitiones, & argumentationes, quae non sine his constare possunt.

Categoriarum quis sit finis?

2.

De Subiecto libri Praedicatorum.

Sed de Subiecto huius libri iam agendū. Non est autem satis inter omnes constitutum, quod id sit? varia enim existunt placita; sicut in vniuersum, de totius Logicae subiecto, & de libro Praedicabiliū dicebamus. Alexand. & Simpl. existimant hic agi de vocibus simplicibus, quod colligunt ex ca. 2. sequenti: vbi dicit Aristoteles: quaedam cum complexione, quaedam sine complexione dicuntur: hoc autem videtur rebus conuenire non posse, sed vocibus.

1. Opinio Alexand. & Simplificij.

2. Opinio Eustratij & Auerrois.

3. Opinio Porphyrij.

4. Opinio Ammonij.

Alia fuit sententia Eustratij, & Auer. & aliorum. Hic agi de rebus, nō autem de vocibus; ratio est ex Arist. c. 2. huius, vbi diuidit ens in decem Praedicaamenta: non ergo Praedicaamenta sunt de vocibus.

Tertia sententia fuit Porphyrij, vt videtur, & aliorum, qui nec de rebus, nec vocibus, sed de conceptibus existimant esse; scilicet de Generibus, & intentionibus secundis ab intellectu factis: cuius motuum fuit, quod in huius fine Aristoteles dicit: scilicet de Generibus haec dicta sufficiant.

Quarta sententia fuit Ammonij, qui de vocibus hic tractari, vt per conceptus rerū significatiuae sunt, asserit: vel de rebus vt medijs conceptibus per voces explicatur, Hoc etiam habet Boetius, dum docet, hic agi de vocibus, vt rerū sunt significatiuae. Nominales ad voces, & nomina, omnia referunt, vt solent.

Haec difficultas pendet ex alia, nimirum

quid primò praediceretur, an termini, seu voces, an res ipsae: Existimo esse dicendū, res praedici, enunciari, dici: voces verò praedicare instrumentaliter, dicere, & enunciare; conceptus verò formaliter, intellectus effectiue. Verbi gratia, si quaeras, quid praedicator? vt si petis, quae est causa effectiua praedicationis: est intellectus: si petas, Per quid praedicat formaliter? sunt notitiae & conceptus: si petas instrumenta? voces dicam: si quaeras quid praedicator? ad enunciatur? dicam res: sunt igitur praedicator & enunciatur: vnde res sunt praedicatorum, & subiectum passiuum, quod alij praediciari obiectiue vocant.

1. Pūdam: Res praedicanur & dicuntur, voces praediciant & dicunt.

Ex quo ad difficultatem illam respondeo, hic tractari primò & perfecte de rebus vocibus significatis, aut per conceptus expressis: deinde secundariò ipsos conceptus; & vltimò, tanquam externa quaedam instrumenta praedicationum, voces ipsas. Non tamen absolute res, vel voces, vel conceptus hic considerantur; sed vt sunt ordinabiles secundum subiectionem, & praedicationem. Subiectum igitur huius libri, vt optimè dixit Albert. est simplex ordinabile per subiectionem, & praedicationem.

Respondeo ad questionem agi in categorijs per se de rebus.

Nota quod subiectum huius libri.

An liber Praedicatorum ad Logicum, an ad Metaphysicum potius pertineat?

Sequitur, quod tertio fuit loco propositum: an iste liber ad Metaphysicū, vel potius ad Logicum pertineat? At aliqui viri docti ex Neotericis vehementer contendunt, nullatenus pertinere ad Logicum, sed ad Metaphysicum: quorum ratio fortissima haec est. Hic liber totus est de rebus, at Logicus res non tractat, sed intentiones: ergo Logicus nō est hic liber. Ad hanc rationem potest respondere ex Alberto: hoc loco non tractari ista entia, vt entia, & naturae sunt, hoc enim est munus Metaphysici, sed vt ordinabilia secundum subiectionem, & praedicationem, & hoc idem suffinet Burleus asserens, hic agi de rebus, vt substantiis intentionibus. Quod si obijciatur, hic res secundum se tradi, vt patet in contextu? Respondetur cum Boetio in praesenti, q̄ hic traditur res, quia voces nō plene expli-

1. Opinio Neotericorum. Ratio opinionis diluitur.

Instantia.

Solutio.

explicantur: nisi praesupposita aliqua reru cognitione: ita posset dici de intentionibus quae sine aliqua reru cognitione perfectae non cognoscuntur.

1. Ad dam. Intellectu in cognitione naturae reru multis modis impeditur

Sed ut hoc ex propria radice eruamus, & veritas magis constet, est advertendum: quod intellectus primo scientiam, & cognitionem naturae rei consequi affectat, tamen multipliciter ab hoc impeditur. Primo propter multitudinem naturaru reru. Cum enim innumerae sint rerum naturae, difficile est cognoscere, ad qua haru, res, qua cognoscere studemus, pertinent: mens enim vagatur admodum hinc inde inquirendo. Impeditur secundo, propter communionem, & coniunctionem multarum naturarum in unum; cum in una re, vel subiecto, multae concurrant naturae, quas distinguere esset admodum difficile, ut in homine vno, coniungitur substantia, & varia accidentia. Tertio, impeditur, quia non habet aliquam viam, vel modum distinguendi, & cognoscendi rem. Contra haec tria adhibuerunt Metaphysici per eorum scientiam remedium. Contra primum reduxerunt omnem multitudinem naturarum ad decem, ut nulla sit res finita, cuius natura sub una ex his decem non comprehendatur. Contra secundum, istas decem naturas ita distinxerunt, ut earum in rebus permixtio intellectum non confunderet. Contra tertium, proprietates, & signa quaedam ipsarum inuenerunt, per qua distinguerentur. Ex quibus non erit difficile rei propositae naturam inuenire, quamuis non in particulari statim. Haec omnia Metaphysica sunt. Logicus autem ex his decem naturis decem modos praedicandi desumit fundatos in his decem modis entis, ad quos omnis modus praedicandi rei pertinet, & reliquos desumit secundarum intentionu respectus: ut quemadmodum ex cognitione Metaphysica rei naturam cognoscimus, ita ex modis his praedicandi, & alijs respectibus secundaru intentionu, primo unum quenq; per se cognoscamus, & hinc postea singulas propositiones, & quaestiones consequamur, an sint Generis, an Differentiae, & qualis an Accidentis huius, vel alterius: & posimus secundum varia praedicata cognitiones, & cognoscendi modos definire, diuidere, argumentari. At vero

2. NOTA

vide Arist. 1. Topicoru, ca. 7. in fine.

quia, ut superius dixi, non possemus hos modos cognoscere, quin aliqua facilis, & confusa rei cognitio praemitteretur, optima ratione: & consilio Arist. res ipsas propositas non sicut Metaphysicus earu inquires naturam, sed supponens; ut varios modos praedicandi & cognoscendi super eas res fundatos, eliceremus: quod ipse clare ostendit, dum definitio per praedicationem praecipue, & alijs similibus rationis respectibus definitur. Saepe enim substantia per praedicationem explicat, & qualitate dicit esse, secundum quam: quales esse dicimur.

Quomodo hic in Categoriae & in Metaphysica Arist. dicitur de rebus?

Vnde alia ratione haec Metaphysicus, alia Logicus considerat. Et iudicio meo hoc est euidens. nam in libris Topicoru, innumera loca argumentandi, sunt propositiones Metaphysicae, scilicet: Si quod magis videtur inesse, non inest, nec id, quod minus: Contrarioru eadem esse disciplina; & alia multa. Haec tamen Logicus considerat, non ut probet, sed ut declaret, & ex ijs modos ratiocinandi & argumentoru eliciat. Cur ergo non praesupponet hic aliquam rerum facilem cognitionem; ut innumeros praedicandi modos, & alios respectus intellectus colligat? Infertur igitur, Praedicatoru doctrinam esse Logicam, quantum ad modum hunc ea tractandi, considerando modos praedicandi, & alios respectus mentis in eis.

De utilitate, ordine, diuisione, proportione, doctrinae viae, inscriptione, & auctoritate huius libri.

Sequitur secundum, de Utilitate. Haec autem Praedicatorum cognitio utilis est, & ad definitiones; quae ex Generibus, & Differentijs constant, & ad diuisiones, quae multipliciter fiunt; & ad demonstrationes quae de subiectis, per definitiones proprietates ostendunt; & ad Topicos syllogismos, qui circa problemata varia sunt: quorum aliud est problema Accidentis, aliud Proprii, aliud Generis, aliud Definitionis. Haec autem omnia ex Praedicatorum habentur.

Ordo est clarus, cum enim iste liber de simplicissimis tractet, ante alios est collocatus. Diuisio est in tres partes. in quaedam praedicta necessaria ad ipsa Praedicatorum, quae

Concludit.

Utilitas.

Ordo. Diuisio.

Antepredicamenta dicuntur: & in ipsa Praedicatorum: & in quaedam multis communia, quae Postpredicamenta dicuntur. Proportio huius est, sicut partis ad totum, si ad totam Logicam comparatur.

Proportio. Ordo doctrinae & via doctrinae quomodo distinguatur?

Circa aliud, scilicet doctrinae viam, est considerandum, apud Auerroem ista duo maxime distingui, scilicet ordo doctrinae, & via doctrinae. Via doctrinae, est modus & genus probandi rem. Ordo doctrinae est, secundum quem in scientijs, quaedam prius, quaedam posterius traduntur: modo hic non traditur via scientifica, & demonstratiua doctrinae, cum non demonstratione agatur, sed modo quodam potius disciplinae, cum processus definitione & diuisione fiat. Modus enim esse potest, vel per demonstrationem, vel per definitionem, & diuisionem tantum, cum sola eorum explicatione, vel leuiori etiam aliqua probatione, quam ipsa sit demonstratio. Haec ergo Praedicatorum, iuxta naturae ordinem sunt collocata: modus autem est, quem diximus, non per demonstrationem, sed definiendo, diuidendo, & explicando, ac narrando singulorum propria, & quandoque facili, & breui aliqua ratione id probando.

Doctrinae via.

Inscriptio.

Categoriae nomen quid significet.

Praedicatorum accipitur dupliciter.

Author.

Circa Inscriptionem, iste liber dicitur Categoriarum: & ut notant Ammonius, & Porphyrius, & alij interpretes, Categoria non hic sumitur pro accusatione, quae apud Iudices, in foro fiebat, sed pro praedicatorum. Liber decem praedicatorum. Latini conuertunt, Praedicatorum. Praedicatorum autem aliquando sumitur pro ipso genere supremo: aliquando pro coordinatione integra multorum praedicatorum, ab vltima Specie usque ad genus supremum inclusiu: & sic est sensus, liber decem praedicatorum, id est, decem supremorum Generum, vel coordinationum talium.

Huius auctor est Aristoteles, ut volunt Themist. & Auer. licet Iamblicus, ut refert Boetius, velit esse Archita, Praedicatorum inuentionem: Tamen hic liber Arist. est habendus.

De Aequiuocis, Vniuocis, & Denominatiuis. Cap. I.

I. Aequiuoca dicuntur, quorum nomen solum commune est, secundum nomen

substantia ratio diuersa: Et, animal, & homo, & quod praedictum est. horum enim solum nomen commune est, secundum nomen Veru substantia ratio diuersa. Si enim quis assignet quid, sit eorum Veruque quo animal est, proprium assignabit Veruque rationem. Vniuoca Veru dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem substantia ratio, Et animal, & homo, atque bos, communis enim nomine horum Veruque animal nuncupatur, & est ratio substantia eadem. Si quis enim assignet Veruque rationem, quid Veruque est quo animal est, eandem assignabit rationem.

Denominatiua Veru dicuntur, quae cum ab aliquo differentia casu, secundum nomen habent appellationem: ut a Grammatica Grammaticus, & a fortitudine fortis.

Cur de his Antepredicamentis prius egerit, & cur hoc ordine?

Totus hic liber Graece solum in Capitibus quatuordecim est distributus, ac liber Categoriarum inscriptus: at Latini in tres diuiserunt partes, ut dictum est, in Antepredicamenta, Praedicatorum, & Postpredicamenta. Prima pars est Antepredicatorum, quae nihil aliud sunt, quam quaedam praebula vtilia, ad ipsorum praedicatorum cognitionem: secunda pars est ipsorum praedicatorum: tertia quorundam, quae ipsa communiter consequuntur: & haec postpredicamenta vocantur.

Antepredicatorum quae sunt?

In his igitur Antepredicamentis continentur tres definitiones, duae regulae, duae diuisiones: vnde multi asserunt, Antepredicamenta esse tria, Definitionem, Diuisionem, & Regulam: alij vero, esse quinque, secundum ea, quae definiuntur, diuiduntur, & quorum regulae sunt; scilicet, vniuoca, aequiuoca, denominatiua, subiectum & praedicatorum.

Quid tractetur in Antepredicamentis.

In hoc igitur capite tres definitiones continentur, cuius finem ut intelligamus, advertendum est, omnia decem Praedicatorum tripliciter posse comparari, ut notat Albertus, traet. 5, cap. 2. Primum, ad ipsum ens, cuius membra diuidentia sunt. Secundum, ad sua inferiora. Tertium, prius praedicatorum ad nouem sequentia, vel nouem ad ipsum primum, quod est Substantia, Si ergo ad Ens comparatur, Summa huius capituli

Summa huius capituli

L in co

in eo æquiuocationem quandam habent, cum ens ad decem ista genera æquiuocè se habeat, vt superius dixit Porphyrius: si verò singula ad sua inferiora comparentur, vniuocè de ijs prædicantur: cum omne vniuersale vniuocè prædicetur. Tertio, si no- uem ad primum comparentur, omnia de eo denominatiuè dicuntur.

Cum igitur hæc tria in Prædicamentis contineantur, merito Aristoteles præmisit, quæ æquiuoca, quæ vniuoca, quæ denomi- natiuua dicantur. inceptum autem ab æquiuo- cis, quia prima comparatio ad ipsum ens, in quo æquiuocè conueniunt: est autem prima, quia ante omnia alia, ens in decem genera diuiditur, vel, vt notat Ammonius, quia sunt æquiuoca simpliciora, quam vniuoca, cum æquiuoca solo nomine, at vniuoca re & nomine conueniant. Definiuntur autem sic:

Æquiuoca dicuntur, quorum solum nomen commune est, secundum nomen. Verò substantia ratio diuersa.

Pro cuius explanatione aduerte, res si- gnificatas, & voces pariter significantes dici vniuocas, & æquiuocas mutuo ordine: voces, vt res significant; res, vt vocibus si- gnificatur, vniuocæ, vel æquiuocæ dicuntur. Solet autè à Logicis hoc ita distingui: nam voces dicuntur vniuoca vniuocantia, vel æquiuoca æquiuocantia: at res signifi- cate, vniuocata, vel æquiuocata: hic autem non voces, sed res vniuocæ vel æquiuocæ definiuntur.

Aduerte præterea tria esse opus, vt ali- qua secundum aliquod nomen sint æqui- uoca. Primum, quod vniuocum nomen habeant: quando enim singula sua nomi- na varia habent, non æquiuoca, sed multi- uoca dicuntur. Secundo, quod habeant di- uersas definitiones: si enim illa plura, vni- cam habeant definitionem, non æquiuoca dicuntur; vnde Petrus, & Paulus, non æqui- uoca sunt, quia vnicam habent definitio- nem. Tertio, quod habeant distinctas defi- nitiones, secundum illud nomen, id est, quatenus per illud nomen significantur: in quo monemur, esse plura habentia di- uersas definitiones, quæ tamen in aliquo nomine sunt non æquiuoca: quia illas non habent, vt per tale nomen significantur, verbi gratia, homo, & leo in hoc nomine.

(animal) æquiuoca non sunt: quia licet dis- tinctas habeant definitiones, non tamen secundum illud nomen: imò vt animal sunt, vnicam habent definitionem. Ex quo elicitur, aliqua esse æquiuoca, respectu alicuius nominis, non autem respectu alterius: quia secundum illud nomen diuersas ha- bent definitiones, non autem secundum hoc. V. g. canis latrabilis, & canis caelestis, & marinus, in hoc nomine, Canis, æquiuo- ca sunt, quia diuersas sub eo definitiones habent, non autem sub hoc nomine, Cor- pus, quia vt corpora sunt, vnicam habent definitionem.

Hæc igitur tria æquiuocis necessaria si- gnificatur in definitione: primum in hoc, quorum nomen est commune: secundum in hoc, ratio diuersa: tertium in illo verbo, secundum nomen: hoc exemplo animalis ad hominem viuum, & pistum manifestat, vbi secundum tale nomen diuersas assignat definitiones illorum.

Æquiuoca dicuntur:

Sed hic iterum ipsa verba Aristotelis, singula considerantes, paulò diligentius scrutemur. In primis dicit (æquiuoca) non æquiuocum: quia vna res non habet diuer- sas definitiones sub vnicò nomine, vnde nec æquiuoca dici potest. Dicitur (dicuntur) nõ autem sunt: quia verè in se res nec sunt vniuocæ, nec æquiuocæ, nisi secundum vo- ces, per quas significantur, vt notat Boetius. Propterea dicitur, dicuntur. Dicitur [no- men] quod non accipitur, vt distinguitur: contra verbu, vt notat Ammonius; sed pro- quacunque dictione significatiua, quo pacto 1. lib. Periher. cap. 3. dicitur.

Quorum solum nomen commune.

Dicitur [Solum] vt dicit Ammonius, ad- excludendam definitionem: vt sit sensus, habet commune solum nomen, id est, no- men, non autem definitionem, commune, id est, ex æquo conuenit multis.

Substantia Verò ratio diuersa.

Ratio, id est definitio, vel aliqua descri- ptio: non enim omnia definitionem habet: quidditatiuam: facta est, si sit descriptio ali- qua, vel notio, aut manifestatio. [Substan- tia] non hic pro substantia distincta ab ac- cidenti vsurpatur, sed pro re seu essentia, vt ratio substantiæ significet rei definitionem, & hoc optimo consilio ab Aristò fuit po- situm.

Explicatio diligentior definitio- nis æquiuo- corum.

fitum; aliter enim omnia æquiuoca dice- rentur vniuoca respectu eiusdem nominis: quia omnia habent vnam definitionem illius nominis, & vocis: quod Arist. cauens dixit, definitio substantiæ, id est rei, non no- minis.

Notat Boetius, quod ratio quadrupliciter accipitur: vno modo, pro ratione, quæ est in anima nostra, quæ est idè cū intellectu: altero modo, pro ratione computationis, secundum quam dicimus, redde ratione: tertio, ratio naturæ, id est, similitudo, quæ est, inter id, quod producit, & id, à quo producit: quarto, pro eo accipitur, quod definitione vel descriptione explicatur: sic in præsentī sumitur. secundum nomen, ad- ditur propter tertium, quod explicauimus supra.

Vniuoca dicuntur, quorum nomen commune est, & secundum nomen est eadem substantia ratio.

Hæc definitio ex his, quæ in præcedenti dicta sunt, est facilis: eodem enim tenore verba procedunt: sed aliqua peculiariùs hic explicabimus. Primum, quare definit vniuoca pluraliter, cum constet res, sin- gulares esse vniuocas respectu suorum no- minum: est enim Petrus vniuocum nomè ad vnicum Petrum, & alia similiter. Iudicio meo arbitraria esse respondendum, hic Aristotelem vniuocationem, & prædicati- onem in prædicatis considerare: & ea, quæ vniuocantur vel æquiuocantur secundum aliquod prædicatum: cum autem vox sin- gularis in prædicatione propria, vt dixi- mus, prædicatum non sit, non hic ab Aristò tele consideratur: non dubiù tamen, quin talia nomina vniuoca sint censenda, si ad vnum significatum comparentur.

Dubium. Dubitatur, qua ratione nomen vniuoca- tis ipsi, & etiam in æquiuocatis asserat esse commune, cum commune sit vniuersale, quod in pluribus est, & de pluribus vniuocè prædicatur: at vnum nomen non est in pluribus rebus, nec nomen de æquiuocis rebus vniuocè prædicatur? Respondeo ex Ammo. & Boet. & Dexippo, cõmune mul- tipliciter dici. Primum, quod in partes diui- ditur & non totum commune manet, sed partes singulorum sunt, vt domus dicitur communis, quam multi habitant. Secun- dõ dicitur commune, quod in partes non

diuiditur, sed vicissim in multorum vsus transit: quo pacto equus dicitur cõmunis, cuius vsus multorum est. Tertio, cõmune dicitur, quod vsu, cuiusque sit proprium, ta- men post vsum commune manet: quo pacto theatrum dicitur commune: cum enim quis eo vitur, illi est propriu: quando dis- cedit, in commune remittitur. Quarto, di- citur commune, quod totum vnicò tem- pore in singulos venit: quo pacto dicitur vox communis, quia vnicò tempore in sin- gulorum aures venit: & ita existimat Boe- tius & alij, hic nomen commune dici, sed ista communitas videtur esse non penes si- gnificatas res, sed ab extrinseco; penes eos, ad quos vox peruenit: propterea dicrem hic vocari nomen commune, quod à mul- tis rebus significatis participatur: hæc aut participatio nõ alia est, quam significatio: rem enim nomine participare, est per id si- gnificari, & repræsentari.

Dubitatur præterea: quid est habere rati- onem eandem vel diuersam? Aliqui existi- mant, quod habere rationem, est, quod defi- nitio sit vna illorum, vel diuersa, secun- dum tale nomen, vtrunque sit, siue ac- cidentalit, siue substantialit; vnde dicunt ho- mo & leo sunt vniuoca in hoc nomine, Al- bus, quia participant nomen, & definitione eandem: homo enim est albus & leo est al- bus, & in quantum, Albus, vnicam habent Albi rationem.

Sed hæc est magna huius doctrinæ per- uersio, quamuis Caietanus dicat, id esse A- ristotele dignum, sed profecto nihil magis ab eo alienum. nullum enim accidens de substantia secundum nomen, & rationem dicitur: vt ipse expresse dicit, ca. de substan- tia: non ergo subiecta dicenda sunt habere rationem prædicati accidentalit: vnde al- bum nõ vniuocè de homine dicitur: habet enim suu modum dicendi, qui modus se- quitur, scilicet denominatiue: debent autè illa participare definitionem eandem, quæ sit illis intrinseca: ac propterea additur: il- lud verbum ratio substantiæ: illa autem de- finitio albi respectu illorum, nominis est, non rei, & hoc est hic considerandum: non enim loquitur de omni vniuocatione, sed de propria secundum quam vnum prædi- camentum de alio non dicitur, sed de suis inferioribus eiusdem prædicamenti.

Quæ ab æqui- uocis ince- perit, ratio duplex.

1. Fundam.

Nota.

2. Fundam. Tria requi- runtur, vt aliqua secun- dum nomè sint æqui- uoca.

- 1.
- 2.
- 3.

Nota. Ratio quatuor mo- dis sumitur

Dubium.

Solutio

2. Dubium.

Commune multis mo- dis accipi- tur.

Solutio.

3. Dubium.

Solutio.

1. Funda. Denominatiua sūt quodammodo media inter Aequiuoca & vniuoca.

Denominatiua dicuntur, quacumq; ab aliquo solo differentia causa, secundum nomen habent appellationem.

Explicit Aristot. quæ denominatiua dicuntur, & vt notat Simplicius & Aug. i. to. mo. ca. 4. suarum categoriarum, quodam modo sunt media inter æquiouoca, & vniuoca. Vniuocæ enim nomen & rem habent eandem: æquiouoca nomen solum, non rationem: denominatiua verò rationem non habent prorsus eandem, sicut vniuoca: nec prorsus diuersam, sicut æquiouoca: nomen autem, nec prorsus idem, nec prorsus diuersum: sicut album & albedo, eandem reddunt, sed non eodem modo: alterum, vt est per se: alterum, vt est in subiecto: nomina non sunt prorsus idem, nec diuersum, sed habent quandam cadentiam & deriuationem inter se: & hæc dicuntur denominatiua.

2. Funda. Denominatiua vt alia qua appellatur quatuor sunt necessaria.

Sunt igitur quatuor necessaria, ex Ammonio, vt aliqua dicuntur denominatiua. Primum, vt sit aliqua conuenientia rei, & rationis. Secundò, vt sit etiam aliqua diuersitas; quorum defectu homo & humanitas non dicuntur denominatiua, quia sunt eadem res: nec homo, & leo: quia ad inuicem non habent conuenientiam, scilicet quod leo sit aliquid hominis, vel homo aliquid leonis. Tertio, quod in nomine sit aliqua dissimilitudo. Quarto, quod sit in nomine aliqua similitudo: quoru defectu iustus & misericors, nō sunt denominatiua, quia omninò sunt diuersa nomina: nec iustus & iustus, seu musica; pro arte, & musica pro muliere habente artem: quia prorsus sunt eadem nomina. Sunt ergo denominatiua, quæ neque omninò eandem rationem, nec omninò diuersam, nec omninò idem nomen, nec omninò diuersum habent.

Explicatio definitiōis.

Per hæc explicatur definitio Aristotelis: illa sunt denominatiua, quæ ab aliquo habent nominis appellationem, id est, quæ sumunt nomen ab aliquo, & denominationem, seu nominantur ab aliquo, à quo casu, id est, transfiguratione aliqua vocis, differunt: quia scilicet denominatiuum & id à quo denominatur, in nomine conueniunt, & aliqua nominis mutatione differunt vt album, albedo: iustus, iustitia. Hæc magis in quæsti. sequenti examinabuntur.

Ex his definitionibus Aristot. aliquot nobis vtilia colligere possumus. Primò, cū æquiouoca, vt æquiouoca, in nulla definitione communi conueniant, non habent Genus, vt æquiouoca sunt, propterea à prædicamento excluduntur, nec enim sunt Genus; nec Species, quia hæc vnicam habent definitionem. Secundò docemur, omnia Genera, & Species, vniuocæ prædicari, quia vnam habent rationem. Tertio, omnia accidentia denominatiua de substantia dici: nominant enim substantiam ab aliquo accidenti, à quo casu nominis differunt.

QVAESTIO VNICA CIRCA hoc idem. CAPVT I.

Num qua ab Aristotele hic dicuntur, re: ete sint dicta?

VT aliqua, quæ difficiliora in hoc capite videntur, nota fiant, & horum exactior habeatur cognitio, oportet vt aliquot argumenta breuiter proponamus, quorum solutione illa facilius consequemur. Argumentum primum sit.

Nomen non solum est vox ipsa, sed etiam significatio: est enim nomen vox significatiua: sed vox æquiouocorum non habet eandem significationem, vt notum est: ergo non est vnum nomen, sed plura: & sic æquiouoca non habent commune nomen, vel si vnum nomen habent, quare non dicuntur vniuoca, id est, vnius vocis & nominis.

Secundum contra exemplum Aristotelis. Homo viuus & pictus non sunt æquiouocæ animal, sed analogicæ, animal enim ad ea non est nomen æquiouocum, sed analogum: ergo exemplo falso vitur, & diminutus est, cum de analogis non differat. Tertium Præterea, æquiouoca sunt plura, & plures habent definitiones, ergo non erant vnica definitione definienda.

Quartum. Illa definitio denominatiuorum vocibus conuenit, non rebus, ergo non rectum tenorem seruat Aristoteles, cum primò res æquiouocas & vniuocas definit: postea transferit ad voces, antecedens patet, quia denominatiua dicuntur casu differentia, at casu differre, nominum est, non rerum.

Nota. Aequiuocatur à categorijs reijciatur?

Nomen quodlibet: tria in se cōplectitur.

Ad Arg. solutio Alberti.

Contra Al.

Solutio Authoris.

3. Argum.

4. Argum.

Ad Replicā Argumēti

Circa primum argumentum Albe Mag. tract. i. huius c. 2. inquit, in nomine quolibet esse tria. Primum se habet vt materia, scilicet sonus ipse, qui ore hominis fit. Secundum est forma: & hæc est talis illius soni configuratio, & articulatio, secundum quam varia est vox, homo, leo: capra, quæ configurationem ab imponente ad significandum habet. Atque hæc duo inquit, sunt de natura nominis, quibus multiplicatis, nomen multiplicaretur. Tertium est ipsa significatio, & hæc non est forma nominis, sed actus secundus: id est perfectio consequens, sicut motus animalis, qui sequitur ipsum animal: non tamen est ipsius forma, & hoc multiplicatio, non multiplicatur, nec variatur nomen. & per hoc respondet ad argumentum: æquiouoca enim habent vnum nomen, cum tale nomen sit eiusdem materiæ & formæ.

Ista sententia mihi non placet, in hoc, quod asserit significationem, non esse formam nominis, sed configurationem: hoc enim videtur falsum, quod patet sic. Ablata significatione à voce, etiam manente eadem configuratione, non dicitur nomen: ergo illa non est forma. Præterea, potest esse talis configuratio in voce, & quod non sit nomen defectu significationis: vt patet in vocibus non significatiuis: ergo significatio est forma. Præterea, nomen vt nomen est, signum est: vt patet ex Arist. Peri her. sed de natura signi est significare, ergo & de natura nominis, & ita existimo esse dicendum.

Ad argumentum autem Respondeo, quod in compositis ex materia & forma, siue substantiali, siue accidentali, non est sumenda multitudo numerica penes formam, sed penes materiam: vt docet Arist. i. de celo, ca. 9. vnde licet in Petro multa, & varia accidentia sint, non plura, sed vnum ens est dicendum: ita similiter, licet multæ significationes sint: quia vnum est subiectum illarum. i. vna vox dicitur vnum nomen, non plura, & hoc est obseruandū.

Ad replicam vero, qua argumentabatur vt Argumēti ergo dicuntur æquiouoca vniuoca potius, quando quidem vnum sit nomen? Dico ex Simp. in prologo, quod non dicuntur vniuoca solum, quia vnum habeant nomen: sed quia simul, & coniuncte, & inse-

parabiliter vnum nomen habeant. i. illud nomen vniuocum simul res significat: & qua ratione vnam, eadem aliam: vt homo omnes homines, nec potest cadere à significatione vnius, quin cadat, & mutetur à significatione aliorum: & hinc est quod vnica in positione ea omnia vnica significat. At æquiouoca habent quidem vnum nomen, sed non inseparabiliter. quando alia ratione vnum, alia aliud significat: & potest à significando vnum deponi, nec tamen cadat ab alterius significatione, & inde est, quod pluribus impositionibus æquiouoca ad significandum imponuntur: propter hanc separabilitatem dicuntur æquiouoca, id est vocis æqualis.

Possimus autem hinc colligere res multas, quæ habere ad voces. Quædam enim vnica definitione, & vnico nomine conueniunt, & hæc vniuoca latine, & lymonyma Græcè vocantur. Quædam ex opposito multas definitiones, & multa nomina habent: vt homo & leo, respectu harum duarum vocum: hæc latine diuersiuoca dici possunt. Græcè heteronyma dicuntur. Quædam heteronyma, ista latine æquiouoca, Græcè homonyma dicuntur. Quædam ex opposito vnam definitionem varijs nominibus expressam habent, vt ens, gladius, & hæc multiuoca, Græcè Polyonyma vocantur: quauis: vt notat Simplicius, & ex Arist. in poetica probat, hæc aliquando synonyma vocantur: deinde velut in medio denominatiua, Græcè paronyma dicta, collocantur: quia hæc nec omninò idem nec omninò diuersum nomen habent & definitionem.

Circa secundum argumentum distinctio. Ad 2. tionem æquiouocorum proponere oportet: eorum verò naturam, quia altior & obscurior est alibi explanabimus: & quia facilius erit, si per voces, quam si per res explicetur, ipsas voces diuidemus: ac quidem diuisionem Ammonij & Boeti sequentes eam perficiemus. Aequiuocum duplex est, quoddam à fortuna, vel, vt alij dicunt, à casu: quoddam à consilio. A fortuna est, quando vox imponitur ad plura significandum: nulla consideratione, sed casu quoddam: vt aliquis Romæ imponit filio nomen Petri: aliquis etiam in Hispania imponit idem nomen: tunc talis vox illa plu-

Nota. Res multis modis se habent ad voces.

Paronyma.

Aequiuocatio duplex à fortuna.

2. à Confilio, id q; rursus duplex est.

ra significat, & est æquiuoca à casu. Acquiuocu à consilio est, quando cōsideratione, & ratione quadam nomen ad plura significandum imponitur, & hoc duplex est, à consilio purè æquiuocum, & analogum: pure æquiuocum à consilio est, quando vox plura significat non propter ordinem, aut similitudinem aliquam ipsarum rerum significatarum inter se: sed propter aliquid ex parte imponentis: vt quando aliquis imponit nomen filio suo, Caroli, propter memoriam & recordationem parentum, qui tali nomine vocati sunt: tunc nomen Caroli, est æquiuocum ad parentes, & ad filium à consilio: sed pure æquiuocum: quia non significat sua significata propter ipsorum ordinem, vel similitudinem. Hoc inter alia duplex est: à memoria & à spe, pro diuersitate, scilicet eorum, quæ mouent ad imponendum nomen. Igitur à memoria est, quod modò prædiximus: à spe, quod imponitur ad plura significandum, propter aliquam boni expectationem: vt si quis puero imponat nomen Platonis, quia expectat futurum Philosophum, vel nomē Petri, quia sperat futurum diuo Petro deditum.

Analogum verò est, quod plura significat propter aliquem ordinem, vel similitudinem ipsorum: & hoc maxime est considerandum: non enim omne æquiuocum à consilio, analogum est, vt multi falsò existimant, cum à memoria, & à spe sint æquiuoca à consilio, non autem analogi: illud autem analogum est, quod multa, vti diximus, propter aliquem vnus ad alterum ordinem, vel similitudinem significat. Hoc autem est triplex, à similitudine, à causa, à proportionalitate. Analogum à similitudine est, quod multa propter similitudinem vnus ad alterum, quod principaliter se habet, significat: vt homo principaliter viuum significat, & pictum propter similitudinem, quam habet ad viuum. Hoc duplex est, quoddam à forma, quoddam ab actione. A forma dicitur, quando similitudo in forma consistit: vt homo, viuum, & pictum significat. Ab actione, quando similitudo in actione consistit: vt homines potentes crudeles vocantur Nerones, propter similes operationes cum operationib; Neronis Regis.

Analogum quid sit?

Analogum triplex.

1. Similitudine.

Analogum à causa est, quod multa significat propter ordinem & dependentiam ab vno, quod est illorum causa: quod si fuerit causa efficiens, dicitur analogum ab efficienti: si finalis, à fine, si verò fuerit materialis, à materia. Vnde triplex est analogum à causa: primum, ab efficienti, quod multa significat propter dependentiam ab vno, quod eorum est causa efficiens. V.g. medicans seu medicinale dicitur de Medico curante ægrotum, similiter de portione, & cibo & emplastris, sed Medicus dicitur medicans, tanquam causa efficiens: reliqua eatenus medicamenta dicuntur, quatenus ab illa causa efficienti ordinata procedunt, Analogum à fine, est, quod multa nomen significat propter ordinem ad aliquè finem: vt sanum dicitur de animali habente sanitatem, de vrina & medicina, sed de animali, tanquam de eo, in quo est sanitas: de reliquis, vt ad sanitatem ordinantur: vrina, quia est signum: medicina, quia est causa illius. Analogum à materia est, quod plura significat propter ordinem ad vnum, quod est, vt subiectum illorum: vt ens significat plura, accidentia, & substantiam, sed accidentia idè dicuntur entia, quia omnia ordinantur ad substantiam, tanquam eorum subiectum.

Nota.

Hoc vnum est omnibus commune, quod maxime est considerandum: & memoriam mandandum: quod hæc analogia à causa singula significant vnã formã, quæ principaliter & intrinsecè est in vno significatorum, & ab eadem reliqua extrinsecè denominantur: id est, per eius ordinem. Verbi gratia, sanum significat vnã formã, scilicet sanitatem, & dicitur de animali, vrina & medicina: sed de animali, principaliter tanquam de eo, in quo sanitas est, de reliquis, extrinsecè: nam vrina non dicitur sana, quia in se habet sanitatem, nec medicina: sed ab illa sanitate animalis, ista duo extrinsecè dicuntur sana: vnum, quia illius est signum: alterum, quia illius est causa. Similiter medicans intrinsecè de Medico medente, de reliquis extrinsecè: & ens principaliter de substantia: & hoc vocauerunt Metaphysici, dici per prius, & posterius: de illo dicitur per prius, de quo intrinsecè: de illis per posterius, de quibus extrinsecè.

Quid Metaphysici sibi dici per prius & posterius?

Analo.

Analogum proportionalitatis.

Proportio quid?

Proportionalitas quid?

Nota.

Ad 3.

Ad 4.

Analogum proportionalitatis est, quod plura significat propter quandam significatorum proportionalitatem. Pro quo aduerte, quod apud Arithmeticos ista duo vocabula differunt, proportio & proportionalitas. Proportio est habitudo inter duos numeros æquales, vel inæquales: vt habitudo quatuor ad duo, nam quatuor includunt bis duo: Proportionalitas est habitudo seu potius similitudo duarum proportionum, secundum quam dicimus: sicut se habent quatuor ad duo, ita se habent sex ad tria: in vtroque enim numerus maior bis includit minorem: propterea proportionalitas dicitur proportio proportionum, quæ inter quatuor (vt minimum) formaliter terminos sit, duos ex vna parte, & duos ex altera.

Hoc supposito, sunt aliqui termini plura significantes propter talem proportionem: vt ridere, de prato, & homine: ridet enim homo, ridet & pratum, sed propter hanc proportionalitatem: vt enim risus se habet in homine, quia eius lætitiã ostendit, ita viriditas in prato, quia eius fecunditatem ostendit. Huiusmodi sunt multa nomina, in quibus omnibus illud considerandum est, hæc nomina non significare illam similitudinem, aut proportionalitatem: sed res propter talem similitudinem.

Cum igitur tot Species æquiuocorum sint, in definitione ista Arist. conueniunt, quod nomen est commune, & ratio diuersa: non tamen Arist. ea omnia distinguere curauit, quia negotio præsentis id erat inutile: nos autem declarauimus sequuti omnium ferè probatissimorum Interpretum rationem, qui suis vijs hæc loco præsentis tractarunt, quia vniuersaliorem cognitionem, quam prædicamentorum doctrinam, institutumus.

Ad tertium argumentum, est solutio facilis. Aequiuoca enim, si vnum quodq; per se sumatur, definiti nequeunt, scilicet Canis, cum suis significatis per se. Homo cum suis, scilicet viuo & picto per se, & alia: at si omnia sub hac proprietate vniuersali considerentur, quod æquiuoca sunt, definiti possunt, in hac enim vnivocè conueniunt, scilicet esse æquiuoca: & sub hac definiuntur in præsentia.

Circa quartum argumentum est consi-

derandum. Primum in denominatiuis concurrunt aliqua ex parte rerum, aliqua ex parte vocum: ex parte rei, concurrunt vna forma, & id, quod talem formam participat, scilicet albedo, & subiectum ipsum albedinis, scilicet corpus: ex parte verò vocum concurrunt nomen illius formæ, quod dicitur abstractum: & nomen participantis talem formam, quod dicitur connotatiuum, vt albedo, & album, iustitia, & iustum.

1. Fundam.

Aduerte, quia potest esse, quod vnã formam in re, multa variè participant: vt à sapientia, anima dicitur sapiens, & homo, & sermo, & operationes, quæ omnia aliquo modo sapientiam participant: ita similiter in nomine ab vno multa deriuantur, vt à sapientia, sapiens, sapienter, & sapientis; obliqua enim explicat variã participationem in re vnus formæ.

2. Fundam.

His suppositis, Nota, res ipsas; id est, formam, & participantia talem formam, dici denominatiua denominata; voces verò denominatiua denominantia: nec est curanda admodum huius sermonis proprietates, dum modò res intelligatur: sic enim Logici loquuntur, Græcè verò vocant paronyma, tam res, quàm nomina: sed non per se, sed ordine vnus ad alterum: sunt enim illæ res paronymæ, quæ cum vna aliam participet, nomen habent consimile: quia in sola extremitate differunt eorum nomina. Similiter & nomina paronyma, quæ cum consimilia sint, res huiusmodi se habentes significant.

3. Fundam.

Cum ergo & res & voces paronyma dicantur, sub iudice est: an in definitione res, vel nomina definiantur? ad quod videtur mihi esse respondendum. Primum, neutrum scilicet esse euidens, quia vtriusque potest definitio adaptari: si enim vocibus adaptetur, erit sic dicendum: Paronyma sunt nomina, quæ ab aliquo habent nominis appellationem, id est, ab aliquo deriuationem habent, scilicet vnũ ab alio, à quo solo differunt casu. Si verò rebus adaptetur, erit huius sensus: Paronyma dicuntur res, quæ ab aliquo, scilicet ab aliqua forma, scilicet nomen habent appellationem; scilicet sic nomen & denominationes in voce sunt, vt ab ea, scilicet eius nomine solo, differant casu: ac si dicatur, sunt res ita sese secudum nomen.

Responsio ad Questionem primam.

nomen habentes, cū vna sit ab altera, quod illarum omnia solo casu differant.

Secundæ

Dico secundò, mihi est probabilius hic non voces, sed res, vt per voces significantur, definiri. Hoc præterquã, quod est sententia Ammonij, Boetij & aliorum, consecutio ipsa verborum Aristot. id postulat, cūm dixerit: æquiuoca dicuntur, vniuoca dicuntur, denominatiua dicuntur, eodem tenore; ac illic res definiuntur, ergo & hic. Præterea, quia dicit, (dicuntur) rerum autem est dici per voces, vocum autem dicere. Præterea, quia si voces definiat, non à fortitudine fortis descendit, vt dicit Arist. sed potius à forti fortitudo: at in re fortitudo est forma, à qua fortis est.

Nota 1. Vt aliqua dicatur paronyma duo requiruntur.

Est etiam præter hæc notandū, duo esse necessaria, vt aliqua paronyma, seu denominatiua dicantur. Alterum, quod forma, & id, quod formam participat, sint distinctæ naturæ, quod designat, vt notat Albertus in hoc, quod dicit, Quæcunque ab aliquo: illa enim propositio inter ea distinctionem designat. Ex quo sequitur quod nec Species, respectu generum, aut differentiarum, nec indiuidua respectu specierum denominationem habent: quia genera, & differentia sunt de substantia specierum, & Species indiuiduorum, tam in generibus substantiæ, quàm in generibus accidentium.

Nota 2. Triplex est denominatiuum.

Est secundò notandum non solum ad denominationes est necessaria participatio in re, sed etiam in voce, & econtrà. Vnde aliqui solent distinguere triplex denominatiuum, in re tantum, in voce tantum, in re, & voce simul: in re, quando participatio quidem est in re: non autem est in nomine, vt virtus, & ipse homo, qui eam participat, in voce tamen non est denominatio; quia in voce correspondent, virtus, & studiosus: alia sunt in voce sola, vt studium & studiosus, non enim in re, à studio dicitur studiosus, cūm aliud studium, aliud studiosum significet: studium enim diligentiam, stu-

diosus virtute præditū significat, alia sunt, in re, & voce, quando est participatio in re cūm participatione vocis, ad modum prædictum; vt albedo, album, & hæc sunt perfecta denominatiua, seu paronyma, quæ hic Aristotel. definit, alia enim secundum quid sunt.

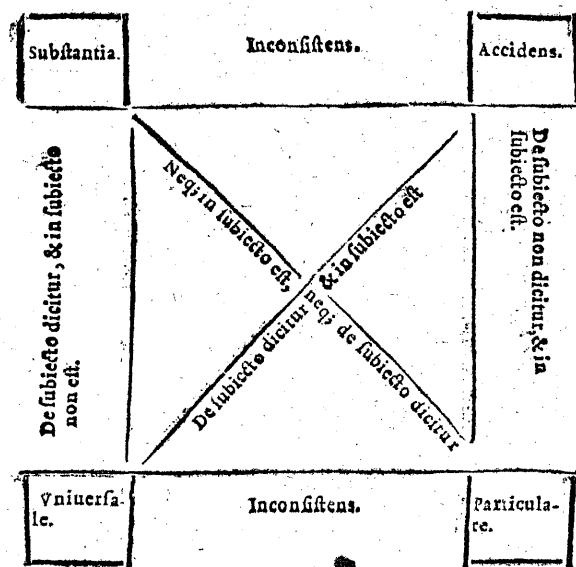
De Diuisione eorum, quæ dicuntur et sunt. Cap. II.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia vero sine complexionem. Ea igitur, quæ secundum complexionem dicuntur, sunt: vt homo currit, homo vincit: ea vero, quæ sine complexionem dicuntur, sunt: vt homo, bos, currit, vincit.

Eorum quæ sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur, in subiecto vero nullo sunt: vt homo de subiecto quidem dicitur, quodam homine, in subiecto vero nullo est. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto vero esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quadam pars, impossibile est esse sine eo, in quo est: vt quadam Grammatica in subiecto quidem est in anima, de subiecto vero nullo dicitur: hoc alibi in subiecto quidem est, corpore: omnis enim color in corpore est: de subiecto autem nullo dicitur. Alia vero de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, vt scientia, in subiecto quidem est anima, de subiecto vero dicitur, & de Grammatica. Alia vero neque in subiecto sunt, neque de subiecto aliquo dicuntur, & quidam homo & quidam equus: nihil enim talium neque in subiecto, est, neque de subiecto aliquo dicitur. Simpliciter autem, quæ sunt indiuidua, & vnum numero, de subiecto nullo dicuntur: in subiecto autem nihil horum aliqua prohibet esse: quadam enim Grammatica in subiecto est, at de subiecto nullo dicitur.

Com-

Complexionum consistentium & inconsistentium descriptio.

Summa Capituli.

Prior diuisio.

Eorum quæ dicuntur, alia quidem secundum complexionem dicuntur.

In hoc capite continentur duæ diuisiones, quibus, velut quodam compendio, continentur decem sequentia prædicamenta; & ad ipsa eadem sunt præambulum quoddam necessarium, cūm in his diuisionibus, ex quibus rebus, & quibus vocibus prædicamenta consent, doceamur.

Est igitur prior diuisio rerū, vt per voces significantur: scilicet, quædã sunt complexæ, quædam incomplexæ, quæ etiam potest vocibus adaptari; vt notat Ammonius.

Imò, secundum mentem Arist. magis est vobum, vt res significant: nam c. 4. subdiuidens vocib. tribuit, & ita vult Simp. & bene, licet Auerr. de rebus hæc diuisionē: nam quædam voces sunt complexæ; vt homo currit: quædam incomplexæ, vt, homo, per se, & currit, per se: in quibus obseruare oportet, vt in introductione diximus, non solum vobum multitudinem, sed significatam rem. Cūm enim Logicus non voces secundum se, sed vt rerum significantiæ sunt scrutetur (vt bene dixit Auicena.)

non sumit rationem complexi, aut incomplexi secundum vocem solam, sed præcipue secundum rem, vnde possit esse complexum aliquod in voce, quod Logicus dicit in complexum; & econtrà in voce incomplexum, quod complexum sit; vt illa Genera, quæ apud Porphy. cap. de Specie, legimus: quæ incomplexa sunt, licet voce complexa appareant: vt corpus animatū, substantia corporea. Consideremus igitur Aristotelis verba:

[Dicuntur] Notat Ammō. verbum hoc, & rebus, & vocibus, & conceptibus posse adaptari, quamuis diuersimodè: dicuntur enim res, quasi per voces significantur & manifestantur: dicuntur voces, quia profertur, & pronunciantur: dicuntur conceptus, quasi enunciantur, & per eos propositiones mentales fiunt: ex quo fit, quod ista diuisio rebus, vocibus, & conceptibus applicari possit: res enim cum complexione dicuntur, quando plures pluribus vocibus, significantiuis manifestantur: res vero sine complexione dicuntur, quando singulæ per se singulis vocibus vel pluribus idē

Explicatio verborum textus.

significantiis significantur. Voces verò vel conceptus cū complexione dicuntur, quando plures multa significantes, & enūciantur, & proferuntur: sine complexione verò, quando vni voci & conceptui res significata respondet. Hic autem obserua: non esse complexionem aliquam in voce, & cōceptu, quin aliqua connexio vocum, aut conceptuum. compositio interueniat: non enim conceptus æquiuocis respōdentes complexi sunt, sed absolute plures: nec vox æquiuoca complexa, quia nō per modum alicuius compositionis significat: nec pariter res, cum per talem modum non significantur.

Nota.

Dubium.

Solutio.

2a.

Nota.

Curere, Vincere melius incomplexorum, quā currit, vincit, exēpla ponit iuxta Ammonium. Cassatū hęc sententia.

ergo est incomplexum: significat enim vnum aliquid, quamuis cōnotet aliud. Hic etiam oportet notare, quamuis exemplum complexi sit propositio, non solum propositiones, sed etiam orationes esse complexas, per quas rerum diuersitas significatur, vt equus albus, homo iustus, quę etiam ad Prędicamenta per se non pertinent, sicut nec propositiones.

Diuisio I I.

Eorum, quę sunt, alia de subiecto aliquo dicuntur.

Hęc est posterior diuisio, quę quadri- membris est, virtute tamen continet duas diuisiones bimembres. Prior est: entium quędam sunt substantię, quędam accidentia. Posterior: entium, tam substantiarum, quā accidentium, quędam sunt vniuersalia, vt homo, leo, animal, color, albedo: quędā particularia, vt hic homo, hoc animal, hic color, hęc albedo.

Sub hac duplici diuisione continentur decem Prędicamenta, tam Genera suprema, quā ea, quę sub eis sunt: nam primū Prędicamentum est substantia, reliqua accidentia: similiter in quolibet prędicamento non aliud est per se, quam vniuersalis natura, & particularis, sive substantia, sive accidens. Aristoteles autem hęc sub quadrimembri diuisione est cōplexus, ne posteriorem diuisionē postea applicaret substantię per se, & accidenti per se & diuisiones multiplicaret, dicendo, substantiarū alie vniuersales, & alie particulares, & similiter accidentium alia vniuersalia, alia particularia. Diuiduntur igitur ea, quę sūt, in vniuersales substantias, & particulares substantias, in vniuersalia accidentia, & particularia accidentia.

Non tamen his nominibus diuisit Arist. nec hoc vtitur ordine, & non sine ratione, vt postea dicemus, substantiam explicat per nō esse in subiecto: accidens, per esse in subiecto: vniuersale per dici de subiecto: particularē per nō dici de subiecto. Vnde copulando vtrunque, scilicet substantiam cum vniuersali, vel particulari, similiter accidens, duplici vtitur modo, vt substantia vniuersalis non sit in subiecto, sed de subiecto dicatur.

For-

Nota 1.

Formalis igitur diuisio Aristotelis est. Eorum, quę sunt, quędam de subiecto dicuntur, in subiecto verò non sunt; scilicet vniuersalia substantia, homo, animal, quędam in subiecto sunt, sed de subiecto non dicuntur, scilicet particularia accidentia, hoc album, hęc grammatica; quędam & de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt, scilicet vniuersalia accidentis, vt color, albedo: vltimò quędam siccū subiecto sūt, nec de subiecto dicuntur, scilicet particulares substantię, vt quidam homo, quoddam animal: & concludit, omnia indiuidua hoc vnum commune habere, quòd de subiecto non dicantur, quamuis eorum aliqua in subiecto sint, qualia sunt indiuidua accidentis.

Dubia quadam scitu digniora circa diuisionem Aristotelis præcedentem.

a. Dubium.

Responsio.

2.

s. & optima

a. Dubium.

Solutio.

Dubatur primò, quę qualisve est ista diuisio: Solent aliqui, & non malè respondere, sub hac diuisione duas concludi: altera est: entium aliud substantia, aliud accidens, & hęc est analogi in sua analogata, secundum enim sententiam Arist. 4. Meta. cap. 2. ens est analogum ad substantiam, & accidens: altera est: entium aliud vniuersale, aliud particulare, & est diuisio per accidentia, nam rei accidit esse vniuersale per intellectum, per materiam verò fit in rebus particulare.

Sed possit quis petere, ista diuisio, sic ab Aristot. expressa, quę est? Alber. tract. 1. c. 1. respondet, esse velut Generis in species: sed hoc non omnino placet, Genus enim vniuocum est speciebus, ac nihil hic reperitur his membris vniuocum.

Dubatur secundò, quare Aristot. non vsus est his nominibus; scilicet substantia, accidens, vniuersale, particulare? Respondet Simpl. id fecisse, vt magis rei naturam explicaret: explicuit autem eorū tradidit descriptiones: vt enim magis manifestatur natura vniuersalis, per dici de subiecto, quā per nomen vniuersale: ita & natura substantię, per nō esse in subiecto,

& alia similiter. Crederem etiam id fuisse factum, quia talis loquendi modus, magis est propinquus ad prædicationis naturam explicandam.

Dubatur tertio: quare substantiam v. Dubium 3. nuiuersalem accidenti particulari coniunxit? Existimo id esse, quia videtur inuicem. Solutio. contraponi substantia vniuersalis cum accidenti particulari, & accidens vniuersale cum substantia particulari, vt patet, si eorum inspicias descriptiones. Hoc idem dicit Simplicius.

Dubatur quarto: quid vocat, dici de subiecto? breuiter responderetur, prædicari de subiecto, est de aliquo sibi essentialiter inferiori prædicari, seu affirmari: quo pacto species de suis indiuiduis: & Genus de speciebus: similiter & Differentiæ de suis prædicantur, & dicuntur tanquam de subiecto: similiter accidentia de suis accidentibus: at quando accidens de substantia prædicatur, non sic de subiecto dicitur; id enim dicitur in subiecto esse, vt modò declarabimus: dici ergo de subiecto inest cui liber prædicatorum, respectu suorum inferiorum.

In subiecto verò esse dico quòd cum in aliquo sit, non sicut quędam pars impossibile est esse sine eo in quo est.

His verbis Aristot. explicat, & describit, quid sit esse in subiecto? quod accidentium est: & per hoc manifestabitur substantia, quę nō est in subiecto: per affirmationem enim intelligitur negatio.

Tres igitur assignat conditiones eius, quod est in subiecto, seu accidentis: prima quòd est in aliquo: secunda quòd non est in aliquo, sicut pars: tertia quòd ab eo, in quo est, separari nequit.

Pro cuius declaratione oportet nosse, quot modis vnum in alio esse cōtingat. Boetius secutus Aristot. 4. Physic. ca. 3. quem multi sequuntur, octo assignat modos: at quia iste numerus perfectus non est, cum Aristoteles aliquos prætermisit, quia illorū nondum erat tradita cognitio, vt dicit vndecim Simplicius; plures à nobis multiplicandi modis aliter cum Ammonio & Simplicio. Vnde quid dicitur cum igitur modis aliquid in alio esse dicitur, aliquid inesse. I. manus est in corpore. Secundò, vt totum 2.

in partibus dicitur namque: perfectio totius est in partibus; &: Ego in carne mea videbo Saluatorem meum. Tertio, vt Genus est in speciebus, vt animal in homine & leone. Quarto, vt species in suo genere. Quinto, vt forma in materia, anima in corpore. Sexto, res in suo fine, vt avarus est in diuitijs totus. Septimo, in mouente & efficiente, subditi sunt in manu Regis. Octauo, in loco, vt sum in Lyceo. Nono, vt in vase, vinum in dolo. Decimo, in tempore, vt, Noe fuit tempore diluuij. Vndecimo, vt accidens in subiecto, sicut calor inest corpori.

Et hoc definit in presentia per illas tres conditiones supra positas, scilicet est in aliquo non vt pars, & ab eo, in quo est, separari nequit. Quam descriptionem sic aliqui interpretantur: inter quos sunt Doctores Louanienses, & alij, vt prima pars sit communis omnibus modis, quibus aliquid est in aliquo: secunda sit differentia ad excludendas partes tam integrantes, vt manus, pedes, quam essentielles, vt species & genera, differentias: tertia ad excludenda illa, quae sunt in loco, & causa mouente, & sine.

Nota Doctores Louanienses

Dubium 1.

Dubitarur autem contra hanc expositionem. Ac primo obijciunt: nam hoc pacto non excluditur modus, quo totum est in partibus, cum sit in aliquo, & non vt pars, & non possit a partibus separari? Praeterea secundo, non excluditur forma: anima enim est in corpore, & non est eius pars, & ab eo non potest separari existere loquendo de brutis, quorum animae non possunt existere citra corpus? Tertio: praeterea videtur definitio competere loco, & tempori, & caelo, quia nullum corpus a loco separari potest, nec a tempore, & non est pars loci, aut temporis, sed est in eis, ergo dicitur accidens? Tandem, Quarto, quia aliquod accidens videtur posse separari ab eo, in quo est: nam odor primi manet in manu ei admota.

Aliter explicat descriptionem.

Propter haec existimo illam descriptionem sic esse intelligendam, quod, esse in aliquo non sumatur ita communiter, sed pro eo, quod est esse in aliqua re vna, non omnino extra. Esse eius: quo pacto albedo est in lacte, & vinum etiam est in dolo, quod quamuis in eo inuiscet non sit, cum eo

tamen coniunctum est: & similiter alia, quo supposito facile est ad argumenta respondere.

Ad primum enim dicitur cum Simp. & Ammonio. Totum non dicitur esse in aliquo, quia non est in vna re, sed in multis, totum enim est in pluribus partibus, potius ergo dicitur esse in aliquibus. Excluditur etiam modus existendi in fine, & causa mouente: quia quae sic in eis existunt, sunt profusus eius extrinseca: pari ratione excluditur modus existendi in tempore, vel excluditur cum loco, vt dicemus

Soluuntur dubia.

Ad secundum dico, per illam particulam secundam excluditur quaecunque pars integralis, seu essentialis, qualiter Genera Speciebus, & Species Individuis in sunt: & ita interpretatur Albertus, tract. i. cap. 5. mihi etiam videtur per hanc eandem particulam excludi modum, quo forma inest materiei, quia licet non sit forma materiae pars, est tamen ipsius compositi, quod cum ea perse constituit: hoc est enim discrimen inter formam respectu materiae, & accidens respectu subiecti, quod forma cum materia vnum ens facit perse, cuius est pars: at accidens non cum subiecto facit vnum perse.

2.

Ex quo non caret reprehensione Boet. Reprehenditur qui modum existendi formae in materia coniuuaxit, & miscuit, cum modo accidentis in subiecto, quod idem creditur Iamblichus, cuius sententia a Simplicio reprehenditur. nec omnino mihi placet Simp. qui per primam partem excludit formam, nam, inquit, per aliquid, non intelligit Aristot. nisi compositum ex materia & forma: sed hoc videtur esse clare contra eundem Aristot. qui exempla non de compositis ponit: dicit enim: haec Grammatica est in anima, & color in corpore: propterea melius est dicere, quod forma est in materia, vt pars non ipsius materiae, sed ipsius compositi perse: at accidens non existit alicuius perse pars. Per tertiam particulam excluditur modus existendi in loco & tempore, & vase, nam separabilia sunt.

Nota 1.

Nota 2.

Nec argumentum tertium quicquam valet: quia licet res a loco, & tempore in communi separari non possit, potest tamen existere sine hoc loco, & sine hoc tempore, in quo erat, vt notat Boetius.

Ad 1.

Regula in predicatis essentialibus.

Cap. III.

Quando alterum de altero predicatur, vt de subiecto, quacunque de eo, quod predicatur, dicitur, omnia etiam de subiecto dicuntur. Vt homo, de homine quodam predicatur, animal vero de homine, ergo & de quodam homine animal predicatur: quidam enim homo, & homo est, & animal.

Diversorum generum & non subalternatim positorum diuersa sunt specie differentia: Vt animalis, & scientia: animalis enim differentia sunt gressibiles, bipes & solaris, & aquatilis: scientia vero nulla earum est: neque enim scientia a scientia differt, in eo, quod bipes est. Subalternotorum vero generum nihil prohibet easdem esse differentias: superiora enim de ijs, quae sub ipsis sunt generibus predicantur: quare quoscuque differentia a predicatis fuerint, totidem & subiecti erunt.

In hoc capite continentur duae Regulae Summa ca. maximè viles ad singula praedicamenta pitis. In quolibet ordinanda in se: in quolibet enim praedicamento duo praecipue sunt. Alterum est praedicamentum, duo praecipue notanda. series quaedam praedicatorum substantiarum, a summo genere, per genera intermedia descendendo, vsque ad indiuidua, quae communiter dicitur recta linea praedicamentalis: & Ammon. profunditatem praedicamenti vocat, per proportionem ad profunditatem corporum, qualis est ista series, substantia, corpus, viuens: animal: homo, quidam homo. Alterum, sunt differentiae oppositae, per quas & genera superiora diuiduntur, & species constituuntur, & haec dicuntur latera praedicamenti, quam Ammon. vocat latitudinem, eadem proportionem ad corpus, sicut corporeum, incorporeum, animatum, inanimatum, & reliquae, quam quaedam faciunt vnum ordinem, quaedam alium oppositum. Hec igitur, quae isto capite continentur his duobus deferuiunt.

Est prior regula maximè pro recta linea, vsus Regulae prioris. Quando aliquod praedicatum de aliquo subiecto dicitur, tanquam de subiecto, quicquid de praedicato dicitur, etiam de subiecto dicitur: vt si homo de quodam homine dicitur, vt de subiecto, & animal de homine, & animal de quodam homine dicitur.

Ad quartum respondent aliqui, quod odor non separatur a pomo, sed nouus odor in manu producitur: sed haec philosophia non habet fundamentum. Boet. respondet ad hoc, quod Aristot. non dixit, odor non potest separari ab eo, in quo erat, sed ab eo, in quo est: ac si dicat: non potest istud accidens esse sine isto subiecto, in quo est, vt intelligatur nunquam accidens posse esse sine subiecto aliquo, quamuis modò sit in hoc, modò in illo, at quamuis idem dicat Ammon. non mihi talis philosophia placeat: non enim vnum, & idem accidens permeat de subiecto in subiectum: propterea optimè dixit Simp. quod nunquam odor a suo subiecto separatur, sed cum partibus subtilibus substantiae exhalatur, & deferretur, cuius signum est, quod cernamus pomum marcescere, & rugas contrahere ex confectione, sed de hoc aliam.

Ex quibus sequitur accidens esse in aliquo: id est, alicuius substantiae inexistere, non sicut partem illius, nec integram, nec essentialiam, nec posse a subiecto separatum perse esse. Hoc intellige naturaliter, nam supranaturaliter manet accidens sine subiecto in venerando Altaris Sacramento:

Sequitur &, aliud esse subiectum in quo aliud subiectum de quo: subiectum de quo est quodcunque inferius respectu sui superioris, scilicet indiuiduum speciei, & species generis, tam in substantijs, quam accidentibus, at subiectum in quo, est sola substantia respectu accidentium: vnde accidentia habent substantiam pro subiecto in quo, sua inferiora pro subiecto de quo: vocat autem subiectum de quo, subiectum praedicationis: subiectum vero in quo, subiectum inhaerentis. Ammon. vocat subiectum ad subsistentiam, & subiectum ad praedicationem.

Hic vnum aduerte, quod non dicitur, accidens non posse esse sine subiecto, quia non possit a substantia separari. Potest enim separari, sunt enim multa accidentia separabilia: vt diximus, sed cum separantur, corrumpuntur, hic autem dicimus, quod sine subiecto non potest accidens perse separatum existere, sicut vinum a dolo, & corpus a loco isto, & tempore, separatum existit.

Nota 3.

Nota 1.

Huius Regula per Albertum expositio.

Hæc regula ita est vera; vt varijs expositionibus, & singulis quidem in se veris locis dederit. Alb. tract. i. huius ca. 6. extendit regulam hanc in hunc sensum. Quando aliquid prædicatur de aliquo, prædicatione alicuius quinq; prædicabilius; quicquid de prædicato in quid prædicatur, prædicabitur, & de subiecto; vocat enim prædicari de aliquo, vt de subiecto, prædicari prædicatione alicuius prædicabilis: vnde valet: homo est animal; & animal est corpus, ergo homo est corpus, similiter, Petrus est homo, homo est animal, etiam Petrus est animal: homo est rationalis, rationale est particeps in intellectu: homo etiam est particeps in intellectu: nix est alba, album est coloratum: ergo nix est colorata. denique, quicquid in quid de tali prædicato dicitur, etiam de subiecto dicitur: sed dicitur Ammonius, nõ esse in vniuersum hoc verum, homo enim est albus, & album est color, non tamen homo est color. Hæc sententia non fuit solius Alber. est enim Andronici, & aliorum, vt refert Simplicius.

Expositio Alic & Algaze.

Alic & Algaze, magis extendunt regulam, dum asserunt etiam valere in negatione alicuius a prædicato, quando illud est contrariu prædicato: vt, homo est animal, & animal non est insensibile, ergo homo non est insensibilis: homo est albus, album non est nigrum, ergo homo nõ est niger.

Burlei.

Burleus ab huc latius extendit, etiam ad prædicata accidentalia; vt si homo est albus, & albus est musicus, homo est musicus, seruata tamen quantitate distributionis; & ne varietur suppositio, dicendo: homo est animal, animal est genus, ergo, homo est genus.

Reliquorũ.

Alij tandem restringunt maximè ad solam lineam rectam prædicamentalem, scilicet de prædicatis in quid, & hoc habet Ammon. & Simpl. & Boetius. Ad hoc tamen dicendum est cum Paulo Venet. Potest quidem extendi veritas regulæ ad ea, quæ dicta sunt, tamen secundum mentem Aristot. in presenti hic est sensus, vt vocet, dici de subiecto, essentialiter prædicari, siue vt differentia, siue vt genus: ita vt si aliquid prædicatur de subiecto, tanquã de eius substantia, quicquid de illo prædicato secundum substantiam prædicatur, etiam de subiecti substantia sit: homo est a-

Authoris cum Paulo Veneto.

nimal, animal est corpus, erit etiam homo corpus; similiter animal est sensibile, homo etiã sensibilis erit: ista est sententia Auerro. imò iudicio meo Arist. qui c. de substantia probat differentiam de indiuiduis prædicari, quia prædicatur de Specie, & allegat hanc regulam, ergo non est astringenda ad sola prædicata quidditatiua. Nec existimes, quòd hic docet aliquem modum arguendi, de primo ad vltimum, vt aliqui putant, sed est quædam regula prædicationibus prædicamentorum deserviciens.

Regula secunda, genera non subalterna a subalternis distinguens.

Diuersorum generum, & non subalternarum positorum.

Hæc est secunda regula bimembris: pro cuius declaratione est aduertendum. Tripliciter plura genera dicuntur diuersa. Primò, quia sunt diuersorum prædicamentorum; vt animal, quod est de prædicamento substantiæ, & numerus, qui est de prædicamento quantitatis. Secundò, dicuntur genera diuersa, quando ad idem pertinent prædicamentum, tamen vnum est sub altero, vt animal, viuens, corpus, omnia enim eiusdem prædicamenti sunt, vnumq; sub alio est, sicut scientia & habitus. Tertiò, quando sub eodem sunt prædicamento, & genere, tamen vnum non est sub altero, vt animal gressibile, animal volatile, vtrũque enim sub animali est, non tamen vnũ sub altero: similiter potentia & figura, sunt duo genera vtrunque sub qualitate, non tamen vnum sub altero. Ista duo posterio- ra vocantur hic ab Arist. genera subalternatim posita, scilicet quando vnum sub altero vel vtrunque sub tertio collocatur, prima genera vocantur non subalternatim posita.

Est secundò aduertendum, quod supra diximus, capite de Differentia. Differentiæ alicuius generis sunt in duplici differentiã; quedam sunt constitutiue illius, vt animalum sensibile componunt animal: quedã diuisiuæ, vt rationale, & irrationale sunt diuisiuæ animalis. inter has est vnum discrimen, quòd differentiæ constitutiue generis, oēs participantur a singulis speciebus illius.

1. Nota. 1. Genera tribus modis dicuntur diuersa.

2. Nota. Differentiã aliam esse generis constitutiuiam, aliam diuisiuam.

Huius generis diuisiuæ verò non omnes: sed aliquæ ab vna specie, aliquæ ab alia: rationale enim ab homine, irrationale verò à bruto participatur: vnde fit, vt quando vnum gen^o sub altero ponitur, inferius participat omnes differentias constitutiuas superioris generis, non tamen omnes diuisiuas: vt animal participat differentias constitutiuas omnes viuents, scilicet corporeum, animatum: vnam autem diuisiuam scilicet sensibile: viuēs enim diuiditur per sensibile, & insensibile: animal autem est sensibile.

Est tertiò aduertendum. Quando duo genera sic se habent, quòd vnum sub altero non est, tamen vtrunque sub tertio, potest aliquando eadem differentia diuisiua esse vtriusque. Verbi gratia, animal volatile & animal gressibile sunt duo genera huiusmodi: & tamẽ bipes est differentia gressibilis, & etiam volatilis diuisiua: non tamen hoc semper fit, nõ angelus & corpus, sunt substantia, non tamen habent differentia diuisiuam eandem. Hæc sententia est expressè Arist. 6. Top. ca. 3. loco 41. at quãdo genera sunt diuersa primo modo, nullam differentiam nec diuisiuam, nec constitutiua participat.

Ex his patet regula Aristot. Cuius prior pars est:

Diuersorum generum non subalternatim positorum.

Scilicet quæ diuersorum sunt prædicamentorum.

Diuersa sunt Specie differentia.

Per quam docetur in diuersis prædicamentis diuersas esse omnes differentias, tã diuisiuas, quam constitutiuas, sicut sunt diuersa genera, & species, vt exẽplo manifestat: alijs enim differentijs diuiditur animal, alijs scientia: similiter & constituitur.

Hic autem est notandum mendosè legitur species scilicet, diuersæ sunt species, & differentia, debet enim legi, diuersæ sunt specie differentia, nam græcè in datiuo legitur, τὰ ἴδια. Vocat autem specie diuersas differentias, scilicet naturã, & formã diuersas: nam, vt benè dicunt Simplicius & Ammon. aliquando diuersorum prædicamentorum sunt eadem differentia, sed nõ re, & natura, sed similitudine quadam, & proportionem. Vt enim dicimus, animalium a-

Expositio regulæ.

Nota: restitutione literæ.

liud esse habens pedes, ita etiam dicimus instrumentorum domus, alia habere pedes vt tripus, lectum: sed istæ differentia natura sunt diuersæ: similitudinem autem & proportionem quandã habent: aliquando etiam nomine suat eadem: vt corporeum in substantia, corporeum in quantitate, sed natura est diuersa. Alij græcè legunt τὰ ἴδια, & vertunt species. Sed quamuis sententia sit vera, tamẽ omninò est extra cõtextum, & oēs græci interpretantur in ablatiuo.

Posterior pars regulæ est: Generum subalternatim positorum, nihil prohibet easdem esse differentias.

Hæc potest intelligi de generibus, quorum vnum est sub altero, & debet intelligi de constitutiuis omnibus, & aliqua diuisiua, vt dixi: & iste videtur sensus Arist. nõ hoc probat, quia quæ dicuntur de superiori, dicitur de inferiori: at de superiori constitutiua per se dicuntur, & diuisiua sub distinctione, scilicet, corpus est animatum vel inanimatum, vt vult videtur autẽ negatiue. Nihil prohibet, iudicio meo, propterea quòd nõ semper genus superius habet constitutiuas, quando est generalissimum. Simplicius vult, quòd hæc prior pars, scilicet, nihil prohibet, diuersorum generũ, &c. sit de generibus, quorum vtrunque est sub tertio, quæ aliquando habent eandem diuisiuam, sed non semper, vt dixi in tertio notabili seu fundamento.

Quod sequitur verò: Sic de alijs, quorum vnum est sub altero.

Hoc asserit, ait Simplicius, propter illud verbum [nihil] prohibet. Iquod videtur non asserere semper differentias esse eadem, de constitutiuis verò semper est. Ista doctrina vera est, sed mihi videtur textui nõ posse adaptari: nam quod sequitur, reddit causam præcedentis scilicet propterea vnum genus expositis subalternatim habet differentias alterius, quia quæ dicuntur de superiori, dicuntur de inferiori, quod non valet nisi de illis, quorum vnum est sub altero: dixit autem, nihil prohibet, propter causam assignatam superius.

In com.

Incomplexorum in decem predicamenta diuifio.

Cap. IIII.

Et orum, qua secundum nullam complexio- nem dicuntur, vnum quodq; aut substantiam significat, aut quantum, aut quale, aut ad aliquid, aut vbi, aut quando, aut situm esse, aut habere, aut agere, aut pati. Est autem substantia quidem, & in figura dicitur, & homo, equus. Quantum autem, & bicubitum, & tricubitum. Quale, & album, & gramaticum. Ad aliquid, & duplum, & dimidium, & maius. Vbi vero, in foro, in Lyceo. Quando autem, & heri, superiori anno. Situm vero esse, & iacet, sedet. Habere autem, & calcatum esse, & armatum esse. Agere vero, & leuare, & videri. Pati, & secari, & singula igitur eorum, qua dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur, vel negatione: horum autem ad se inuicem complexione affirmatio, vel negatio fit. Omnis enim affirmatio, aut negatio, videtur vel vera, vel falsa esse: eorum autem, qua secundum nullam complexioem dicuntur, nullum neque verum, neque falsum est, & homo, album, currit, & iacet.

Nota quid hic agat Aristoteles.

Explicatio textus.

Nota quam hic quaestio- num lati- mus camp-

esset ad ista decem genera? an plura sint praedicamenta quam decem? quali distinctione inter se distinguantur? an res spirituales ad praedicamenta referantur? an concreta potius, quam abstracta collocentur in praedicamento? & alia huiusmodi, quae praetermitto, quia haec maiorem partem, in particulari praedicamentorum enarratione discutiam: alia post ipsorum traditionem differam: reliqua, quae materiam transcendunt, in proprium locum reseruo, interius verò aliqua de ipso ente in communi breuiter adnotabimus, quantum hoc loco satis est.

QVAESTIO I.

Quid ens non sit genus nec vniuocum, sed analogum ad decem praedicamenta, ex sententia Aristotelis.

Primum, ens nec est genus, nec vniuocum ad decem ista genera, sed analogum. Vnde diuifio non est generis in species, nec vniuoci in vniuocata, sed analogi in analogata.

In primis ens non est genus: hoc enim docet clarè Arist. 3. Met. c. 3. text. 10. Huius ratio est consideranda. Pro qua est notandum, quod genus habet differentias, per quas diuiditur, & determinatur ad species: haec autem est natura generis, & differentia, quod de natura generis non est differentia, sicut nec de natura differentiae est genus, animal enim ut animal, non est rationale, nec irrationale, ut rationale non est animal: alia vnum non contraheret alterum: semper enim contrahens est diuersum à contracto, sicut forma est alia à materia, & anima alia à corpore. Ex his est argumētum Arist. si ens esset genus, per aliquam differentiam limitaretur ad inferiora, sed nulla talis potest esse: ergo non est genus. Minor probatur, quia differentia, ut talis, differt à genere, at nihil potest esse differentia, quod non sit ens, quia ens est tam latum, ut quicquid aliquid est, ens sit. Secundò nec est ens vniuocum ad decem genera: haec est Arist. 4. Met. cap. 2. & probatur. Vniuocum dicit aliquam naturam communem multatis, sed decem praedicamenta non conueniunt

Qualis dicitur haec.

Ens non est genus ad 10. praedicta ex sententia Aristot.

Item non est vniuocum ad decem.

niunt

aiunt, in aliqua vna natura communi, ut expressè dicitur 12. Met. cap. 4. & propterea, si conuenirent in tali natura, differentijs differrent, at nulla potest esse talis differentia entis, ut diximus, ergo non vniuocè de illis praedicatur, ex quibus sequitur, decem praedicamenta esse decem: genera, & naturas supremas, quae in nulla natura superiori conueniunt, propterea quod seipsis differunt, & simplices naturae, & non compositae ex Genere, & Differentia sunt; quod docet expressè Arist. 8. Metaph. cap. 6. text. 16. & dicuntur primò diuersa, quia in nullo conueniant, ut dicit 10. Metaph. ap. 5. text. 12. conuenientia enim in ente est communitas nominis, seu conceptus formalis, non rei. Tertio, ens est analogum ad decem ista genera: hoc est Arist. 4. Metaph. cap. 2.

Est verò analogum ad illa genera. Entis analogia in quo sit posita.

In quo autem eius analogia consistat non est facile determinare. Est reuocanda in memoriam id, quod supra diximus, scilicet analogum à causa significare vnum intrinsecè, reliqua verò extrinsecè, in ordine ad illud, ut sanum dicitur animal, habens sanitatem, à qua vrina dicitur sana, quia eius est signum: medicina sana, quia ipse dicitur, reliqua extrinsecè sunt entia, quatenus ad substantiam referuntur, & aliquid ipsius sunt; quantitas enim dicitur ens, quia est mensura substantiae, qualitas, quia modus substantiae: & reliqua similiter, quod pulchrè docuit Arist. 4. Metaph. c. 2. in principio, cuius verba sunt: ens multipliciter dicitur, sed totum ad vnu principium: quaedam enim quoniam substantiae entia dicuntur: quaedam, quoniam passiones substantiae: quaedam, quoniam via ad substantiam, aut corruptiones, aut priuationes, aut qualitates, aut effectiua aut generatiua substantiae, haec Aristot. & hoc est, quod dici solet: ens per prius dicitur de substantia: per posterius de accidentibus: sed in ista analogia sit causa efficientis, aut finalis, aut materialis, aut formalis: non est Logici discutere, sed Metaphysici, cuius est perfectè naturam entis inuestigare.

Nota cuius sit entis naturam perfectè inuestigare.

Secunda pars de Praedicamentis. Cap. V. De Substantia.

Substantia autem est, quae proprie & principaliter, & maxime dicitur, quae neque

de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto aliquo est: ut quidam homo, et quidam equus.

Secunda autem substantia dicuntur species, in quibus ea, quae principaliter substantia dicuntur, in sunt: haec quidem, & huiusmodi specierum genera, ut quidam homo in specie quidem est, in homine genus vero speciei animalis. Secunda igitur haec substantia dicuntur: ut est homo, atque animal.

Manifestum est autem ex eis, quae dicta sunt, quod eorum, quae de subiecto dicuntur, necesse est & nomen & rationem de subiecto praedicari. Ut homo de subiecto, quodam homine, dicitur, praedicatur etiam et nomen hominem enim de quodam homine praedicabitur, & ratio quoque hominis de quodam homine praedicabitur: quidam enim homo & homo est, & animal aliquare & nomen & ratio de subiecto praedicabitur. Eorum vero, quae in subiecto sunt, in plurimis quidem neque nomen, neque ratio praedicatur de subiecto: in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet praedicari aliquado de subiecto, rationem vero impossibile est: ut album cum in subiecto sit corpore, praedicatur de subiecto: dicitur enim corpus album, ratio vero albi nunquam de corpore praedicabitur.

Alia vero omnia aut de subiectis dicuntur primò substantijs, aut in subiectis eis sunt. Hoc autem manifestum est ex his, quae per singula proponuntur, & animal de homine praedicatur: ergo & de quodam homine animal praedicabitur: nam si de nullo quorundam hominum, neque omnino de homine. Rursus, color in corpore est, ergo & in quodam corpore. Nam, si non in aliquo esset singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis primis dicuntur substantijs, aut in subiectis eis sunt.

Non ergo existentibus primis substantijs, impossibile est aliquid aliorum esse.

Secundarum vero substantiarum, magis substantia est species, quam genus: propinquior enim est prima substantia. Si quis enim assignet primam substantiam quid est ens, dicitur & conuenientes assignabit speciem, quam genus assignans, & hominem quendam aliquid assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignans: illud enim propterea magis curus dicitur hominis, hoc autem communius: & cum quendam arborum assignauerit, manifestius assignabit, assignando arborem, quam plantam. Amplius,

2.

3.

4.

5.

N

plus,

plus prima substantia, id est quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia. Vel de ipsis predicantur, vel in ipsis sunt: propter hoc maxime substantia prima dicuntur. Quemadmodum autem prima substantia ad alia omnia se habent, sic & species ad genus se habet. Subijciuntur enim species generi, genera autem de speciebus predicantur: species autem cum generibus non conuertuntur. Quare ex his species Genere magis Substantia est.

6. Ipsarum vero specierum, quaecunque non sunt genera, nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim familiaris assignabilis de quodam homine, hominem assignando, quam de quodam equo, equum. Similiter autem & in primis substantijs nihil magis alterum altero substantia est: nihil enim magis, quidam homo substantia, quam quidam bos. Merito igitur post primam substantiam sola aliorum omnium species, & genera secunda substantia dicuntur. Sola enim haec eorum, qua predicantur, primam substantiam indicant: quendam enim hominem si quis assignaverit quid est, speciem quidem quam genus assignando familiaris demonstrabit: & manifestus faciet hominem assignando, quam animal: aliorum vero omnium, quidquid assignaverit quis, assignabit extraneum: velut album, aut currit, aut aliquid quocunque, talium assignans. Quare merito haec sole aliorum secunda substantia dicuntur. Amplius, prima substantia, eo quod alijs omnibus subijciuntur, & omnia alia de illis predicantur, vel in ipsis sunt, propriissima substantia dicuntur: sicut autem prima substantia ad alia omnia se habent, ita genera & species primarum substantiarum ad reliqua omnia se habent: de his enim reliqua omnia predicantur: quendam enim hominem dices Grammaticum esse, ergo & hominem, & animal Grammaticum dices: similiter autem & in alijs.

7. Commune autem omni substantia est, in subiecto non esse. Prima namque substantia nec in subiecto est, nec de subiecto aliquo dicitur. Secundarum vero substantiarum constat quidem etiam sic, quod nulla est in subiecto: homo enim de subiecto quidem quodam homine dicitur, in subiecto vero non est: neque enim in quodam homine homo est: similiter autem & animal de subiecto quidem dicitur quodam homine: non est autem animal

in quodam homine. Amplius, eorum qua in subiecto sunt: nomen quidem de subiecto aliquid quando nihil prohibet predicari, rationem vero impossibile est: secundarum vero substantiarum de subiecto & ratio predicatur, & nomen. rationem enim hominis de quodam homine predicabis, & animalis similiter: quare non erit eorum substantia, qua sunt in subiecto. Non est autem proprium substantia hoc: sed & differentiae eorum est, qua non sunt in subiecto: bipes enim & gressibile de subiecto quidem, quodam homine, dicitur, in subiecto vero non est, neque enim in homine est bipes, neque gressibile. Ratio quoque differentia de illo predicatur, de quocunque ipsa differentia dicitur: velut si gressibile de homine predicatur, & ratio gressibilis de homine predicabitur: est enim homo gressibilis.

8. Non conturbent autem eos substantiarum partes, quae ita sunt in toto, quasi in subiecto sint: ne forte cogamur eas non esse substantias consistere: non enim ita ea, quae sunt in subiecto dicebantur, quasi & partes inessent alicui.

9. Inest autem Substantijs & Differentijs, omnia & in eo predicari. Omnia enim, quae ab his predicata sunt, aut de individuis predicantur, aut de speciebus: a prima namque substantia nulla est predicatio: de nullo enim subiecto dicitur.

Secundarum vero substantiarum species quidem de individuis predicantur: Genus vero & de speciebus, & de individuis: similiter autem & differentia & de speciebus, & de individuis, predicantur. Et rationem quoque suscipiunt prima substantia specierum & generum, et species generis: quaecunque enim de predicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur.

Similiter autem rationem differentiarum suscipiunt & species, & individua, ut voca autem erant, quorum & nomen commune est, & ratio eadem. Quare omnia quae a substantijs & differentijs sunt, & in eo predicantur.

10. Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare. In primis igitur substantijs manifestabitur, & verum est, quod hoc aliquid significat, individuum enim & unum numero est, quod significatur. In secundis vero substantijs videtur quidem similiter appellationis figura hoc aliquid significare.

11. Tunc, quando quis dixerit hominem vel animal: non tamen verum est, sed magis quale aliquid significat: neque enim unum est, quod subiectum est, quemadmodum prima substantia: sed de multis homo dicitur, & animal. Non autem simpliciter quale quid significat, quemadmodum album, (nihil enim aliud significat album, quam qualitatem) et species & genus circa substantiam qualitatem determinant, qualem enim quandam substantiam significat. plus autem in genere determinatio fit, quam in specie: dicens enim animal, plus complectitur, quam qui hominem.

12. Inest autem substantijs nihil illis esse contrarium. Prima enim substantia, quid erit contrarium, ut cuiusdam hominis, vel cuiusdam animalis? at vero nec homini, nec animali aliquid est contrarium. Non est autem hoc substantia, proprium: sed etiam multorum aliorum, & quantitatibus: bipes enim vel tricubitus nihil est contrarium, at vero nec decem nec alicui talium. Nisi forte quis multum paucum dicat esse contrarium, vel magnum parvum: determinatorum vero quantorum nullum illi est contrarium.

13. Videtur autem substantia non suscipere magis & minus. Dico autem non quod substantia non est a substantia magis & minus substantia, (hoc enim dictum est, quod est) sed quod unaqueque substantia hoc ipsum quod est, non dicitur magis & minus: si est eadem substantia homo, non erit magis & minus homo, neque ipse se ipso, neque alter altero, non enim est alter altero magis homo: sicut est album alterum altero magis & minus album: & bonum alterum altero magis & minus bonum: sed & ipsum se ipso magis & minus dicitur, ut corpus cum sit album, magis nunc album esse dicitur, quam prius: & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur, substantia vero non dicitur magis neque minus: nihil enim homo magis nunc homo, quam prius dicitur, neque aliorum quocunque, quaecunque substantia sunt. Quapropter non recipiet substantia magis & minus.

14. Maxime vero proprium substantia esse videtur, cum unum & idem numero sit, contrarium suscipiunt esse, qualem alijs quidem non habet quicquam, quod proferat talia, quaecunque non sunt substantia: quod cum sit unum numero, susceptibile contrarium sit: velut calor qui est unus & idem numero, non dicitur

15. albus & niger, neque eadem actio & unum numero prava & studiosa: similiter autem & in alijs, quaecunque, non sunt substantia. Substantia vero cum unum & idem numero sit, susceptiva contrarium est, & quidam homo, cum unum & idem sit, aliquando quidem album, aliquando sit niger, & calidus & frigidus, & prava & studiosus. in alijs autem nullus aliquid tale videtur. Nisi quis fortitan in stet dicens orationem & opinionem contrarium esse susceptibile, eadem enim oratio vera, & falsa videtur esse, veluti si vera sit oratio, federe quempiam, eo surgente, ipsa eadem falsa erit, similiter autem & de opinione: si quis enim verum putet aliquem sedere, surgente eo, falso probabit, eadem de ipso opinione habens. Sed si quis & hoc suscipiat, tamen modo differt. Nam ea, qua in substantijs sunt, ipsa quidem mutata susceptibilia sunt contrarium, frigidum enim ex calido factum mutatur, (alteratur enim) & nigrum ex albo, & studiosum ex pravo: similiter autem & in alijs, & in quibusque eorum mutationem suscipiens, susceptibile contrarium est. Oratio autem & opinio, ipsa quidem immobilia omnia perseverant: cum vero res movetur, contraria circa ipsa sunt: oratio namque eius, quod sedeat, aliquis, permanet eadem: cum vero res mota sit, aliquid quando quidem vera, aliquando autem falsa dicitur, similiter autem est in opinione. Quapropter saltem modo proprium substantia est, & secundum mutationem suscipiens susceptibile sit contrarium. Si quis autem recipiat etiam hac, orationem & opinionem susceptibilia esse contrarium, non est hoc verum. Oratio namque & opinio, non est quod ipsa aliquid recipiant, contrarium suscipibilia esse dicuntur: sed eo quod circa alterum aliqua passio facta sit, nam eo quod res est, aut non est, eo etiam oratio vera & falsa esse dicitur, non est quod ipsa susceptibilia sit contrarium, simpliciter enim a nullo, neque oratio, neque opinio movetur, quapropter non erunt susceptibilia contrarium, cum nulli contrarium sit passio in eis facta. Verum substantia, eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilia esse contrarium dicitur: languorem enim & sanitatem suscipit, & calidorem & nigrum edicem: & unum quodque talium ipsa suscipiendo contrarium suscipibile esse dicitur. Quare proprium erit substantia hoc cum unum & idem numero sit, per unum suum mutata.

tionem, susceptibilem contrariorum esse. De substantia quidem hæc dicta sint.

Cur de substantia prius egerit Aristoteles? & quid per substantiam intelligat, quotq; modis sumatur?

Substantia cur primo loco explicetur?

- 1.
- 2.

Merito Arist. prius de substantia, quã de alio quouis genere tradidit: est enim substantia, in qua omnia alia insunt, atq; sustentantur, tanquã in subiecto, propterea de ea tanquam de communi omnium subiecto oportuit primo loco tractari. Præterea, quia est prior natura alijs, vt docet Arist. 7. Meta. c. 1. substantia enim in sua natura à nullo dependet accidenti, at omnia accidentia ab ea dependēt, ab ea igitur incepit tanquam de priori: hæc duplex ratio est: Ammon. & Boetij.

Sed quæ sit ista substantia, de qua modò est sermo, non est facile explicare: prætermisiss igitur diuersis multorum diuisionibus substantiæ, quæ non mihi plenè videntur rem attingere, sic mihi apparet esse distinguendum.

Diuisio substantiæ.

Substantia primo modò sumitur: pro essentia cuiusq; rei, quæcunq; sit, siue eius, quæ substantia dicitur, siue accidentis: quo pacto in definitionibus superioribus usurpabatur de vniocis, & æquiocis.

Secundò modò, pro eo omni, quod non est in subiecto: & hoc modò est quoddam ens distinctum contra accidens, & sic tripliciter sumitur. Vno modò pro simplici quadam substantia separata à materia, quales sunt angeli, quæ Intelligentiæ dicuntur, & Deus gloriosus. & hanc substantiam ponit 12. Metap. ca. 2. Secundò, dicitur substantia ens sensibile, ita vt omnia entia sensibilia, & partes eorum dicantur substantiæ, & sic manus est substantia & pes, & corpus anima, forma, materia, compositum, hoc modo sumitur 5. Meta. c. 8. in principio.

Quò sumatur substantia

Tertio modò, strictius sumitur substantia, pro composito sensibili singulari, & ipsius prædicatis in quid, quo pacto 5. Met. c. 8. in fine sumitur, & sic nec pes, nec manus, nec anima, nec corpus substantia dicuntur, sed in diuina ipsa composita, & eorum prædicata, in quid; hoc igitur mo-

do sumitur in præsentì: & notum est, Aristotelem in præsentì per primam substantiam intelligere compositum singulare, per secundas vero substantias ipsa prædicata in quid compositorum.

Sunt ergo quatuor gradus substantiæ. Primus essentia cuiusq; rei: secundus substantia immaterialis. Tertius substantia sensibilis in communi, vt ad composita & omnes partes, & prædicata se extendit. Quartus pro composito, & prædicatis in quid ipsius sumpta substantia: sic secundum mentem Arist. in primam & secundam diuiditur.

Est præterea aduertendum, quod substantia dicitur à duplici proprietate, Prior est substare accidentibus, esse subiectum in quo: altera est substare superioribus, & esse subiectum de quo. Prior est communis omni substantiæ, scilicet singulari, & speciei, & generi supremo, omnia enim hæc substare accidentibus: at posterior omnibus inest, præter generalissimam, quæ nullius est subiectum de quo, cum non habeat superius vniuocum essentiale. His breuiter adnotatis, ad ipsius textus interpretationem accedamus.

Substantia autem qua proprie, & principaliter, & maximè dicitur.

Diuisione posita, qua substantiam, in primam & secundam distribuit: pergit nunc Arist. ipsam primam describere, hoc modo: Quæ nec de subiecto aliquo dicitur, nec in subiecto aliquo est. Prior pars denotat eius singularitatem secunda pars esse, scilicet non esse accidens sed substantiam, est enim idem, ac si dicat substantia singularis, est vltimum subiectum, de quo alia dicuntur, & in quo alia sunt.

Hic noscere oportet, quare Aristot. primam hanc substantiam proprie principaliter, & maximè substantiam vocauerit. Proprie potest vno modo dici, contra id; quòd improprie est, & sic usurpant multi, inter quos Alber. tract. 2. ca. 2. ad differentiam substantiæ, quæ sumitur pro essentia cuiusq;, scilicet accidentis, & substantiæ: sic enim improprie accidens dicitur substantia: at S. Tho. opus. 48. cap. 3. sumit, & benè, proprie, quasi per se, & non per aliud, nec ab illa: prima enim substantia per se substare accidentibus, reliqua verò

Nota: Substantiæ nomen à duplici materia proprie: ta te.

Transitio ad interpretationem textus.

1.

Nota 1. Cur Aristot. primam substantiam, proprie, principaliter & maximè substantiam vocauerit.

per primam: eodem enim homo est albus, quia quidam homo est albus. Dicitur principaliter substantia, quia omnia accidentia per prius in sunt ei, & ipsa est quæ subsistit, secundæ verò in ea subsistunt. Dicitur maximè substantia, quia substare omnibus, est enim subiectum non solum accidentium, sed de quo omnia alia superiora prædicantur.

Nota 1. Definitura: liquid negatiue duplici causa.

1.

2.

Oportet secundò noscere ex Ammon. quod duplici ex causa negatiue definimus. Prior est propter maximam rei perfectionem, quæ excedit alia omnia illius generis, nec tamen ipsa in se manifesta est: quo pacto Deum describimus dicentes, nec esse leonem, nec animal, nec corpus, nec angelum, sed his aliquid præstatius. Posterior est propter imperfectionem tantam rei, quæ à cunctis in illo genere superatur: quo pacto dicitur: materia prima non est ignis, non est aqua, non est leo, non est planta, non est aliquod compositum, est enim his omnibus imperfectior substantia. ista autem descriptio primæ substantiæ est propter perfectionem in suo genere, ipsa enim est, quæ in substandi ratione cuncta excedit.

Nota 2.

2.

Quamuis autem istæ definitiones per negationem dentur, non tamen est intelligendum, esse puras negationes, sed habent aliquid secum positionis, prima enim substantia est quædam sensibilis natura, quæ nec de subiecto dicitur: nec in subiecto aliquo est.

Secunda autem substantia dicitur species.

Describit, quæ secundæ substantiæ dicuntur, easq; dicit species, & genera esse harum primarum, scilicet in quibus hæc primæ substantiæ insunt. Dicit autem in quibus primæ insunt, ne decipiamur existimantes omnes species, & genera substantias secundas esse, non enim sunt, nisi solum illæ species, & genera, quæ de primis, tanquam de subiecto, prædicantur. Hic possit statim dubium suboriri, quomodo si prima substantia in nullo subiecto est, dicitur inesse in speciebus? Ad quod facile respondeo, quando primæ substantiæ in superioribus insunt, non insunt, vt in subiecto, hic enim est modus existendi accidentis, qui nulli substantiæ competit, at dicuntur

Dubium

Solutio:

tur inesse in superioribus tanquã in quadã vniuersali forma comprehendente, & concludente multa.

Manifestum autem ex his, &c.

Hic Arist. ostendit qualiter secundæ substantiæ se habeant ad primas: & similiter, qualiter reliqua accidentia, quorum est subiectum: dicitq; ex his, quæ cap. 2. præcedenti dicta sunt, esse manifestum, has secundas prædicari secundum nomen & rationem de primis, cum dicantur de eis, tanquam de subiecto: at dici de subiecto, est essentialiter prædicari, quando non solum nomen rei, sed etiam definitio competit subiecto: quidam enim homo est homo, & est etiã animal rationale: at accidentia non sic ad primam substantiam se habent, sed multa nec secundum nomen, nec secundum rationem, id est, definitionem, prædicantur: aliqua verò secundum nomen prædicantur quidem, nulla tamen secundum rationem. Illa, quæ nec secundum nomen, nec secundum rationem prædicantur, sunt, vt omnes ferè dicunt, abstracta accidentium, quorum omnia, & definitiones de substantia non prædicantur: nec enim dices: homo est albedo, nec, homo est color digregariis visus.

Sed licet hoc verum sit, melius videtur cum Ammonio dicendum, ista, quæ nec secundum nomen prædicantur, esse aliqua accidentia, quibus nullum est nomen impositum ad substantiam denominandam, vt virtus est in anima; à qua non dicitur virtuosa, & huiusmodi sunt alia multa. Ea verò, quæ secundum nomen prædicantur, sunt concreta, quæ de substantia prædicari valent.

Contra hoc dubium, posset occurrere. Dubium. Non enim videtur solum nomen in accidentibus prædicari, cum etiam definitio secundum illud nomen prædicetur, dicitur enim, homo est albus, & homo est coloratum, & generatiuum visus, quæ est definitio albi? Ad hoc Respon. Alber. tract. 2. huius cap. 3. Definitio quidem concretæ accidentis prædicatur de subiecto, sed non vt definitio, id est, quæ explicet naturam subiecti: hoc est autem prædicari secundum rationem de aliquo, quòd definitio sit essentialis ei, de quo dicitur: at definitio albi æquè extinguitur prædicatur de homi-

3.

Solutio AL.

ne; sicur ipsum nomen albi. Hic autem de-
 bes aduertere, accidentia & secundas sub-
 stantias comparari ad primam, de qua ac-
 cidens nulla secundum rationem prædi-
 cantur: nam si accidentia ad sua inferiora
 conferrentur, absq; dubio de eis secundum
 nomen & rationem tam concreta, quam
 abstracta prædicantur; vt enim ista est ef-
 fectialis: homo est animal, ita & ista: album
 est coloratum, & albedo est color, vt dici-
 tur. Top. c. 7.

*Alia vero omnia aut de subiectis dicun-
 tur primis substantiis.*

Facta collatione secundarum substan-
 tiarum, & accidentium ad primam sub-
 stantiam, quantum ad predicationem, mo-
 do ea quantum ad dependentiam à pri-
 ma substantia comparat, eorumq; depen-
 dentiam quasi æquale ponit: scilicet, quod
 tam secundæ substantiæ omnes, quam ac-
 cidens à prima substantia dependent: li-
 cet cum discrimine, substantiæ enim secun-
 dæ dependent, quia de ea, vt de subiecto
 dicuntur accidentia, quia in ea, vt in sub-
 iecto sunt: quod manifestat. nam homo de
 quodam homine dicitur: & animal de ho-
 mine, ergo & de quodam homine: aliter
 enim de quodam non diceretur, cum non
 sit homo separatus: similiter accidens, co-
 lor enim est in corpore, & in quodam cor-
 pore, ergo & de quodam corpore, ex qui-
 bus inferit. Cum ista omnia à prima depen-
 deant, sublati primis, nihil aliorum siue
 secundarum substantiarum, siue acciden-
 tium remanebit.

Dubium.

Dubitatur primo. Hoc enim videtur
 expresse contradicere Porphyrio, cap. vlti-
 mo, vbi dicit omnibus indiuiduis sublati
 non auferitur species, nec ablati speciebus
 omnibus, auferitur genus. Et præterea, quia
 videtur argumentum fieri à negatione in-
 ferioris ad negationem superiorum: qui
 est ineptus modus argumentandi, cum su-
 perius sit prius.

Solutio
 Natura ge-
 neris & spe-
 ciei duobus
 modis po-
 test confide-
 ri.

Respondeo cum Alberto, tract. 2. cap.
 4. naturæ istæ genericæ, & specificæ, quæ
 sunt secundæ substantiæ, dupliciter po-
 sunt considerari: vno modo secundum
 talem naturæ gradum, quem dicunt: vt a-
 nimal, secundum naturam sensitiuam:
 homo secundum naturam humanam, &
 reliqua. Secundo possunt considerari se-

cundum vltimam perfectionem suam,
 quæ est existere & habere esse extra intel-
 lectum: hæc autem existentia est singula-
 rium, vnde tales nature non existunt per-
 fectæ, nisi in singularibus: secundum se e-
 nim non sunt existentes nisi per intelle-
 ctum. Hinc patet responsio, corruptis sin-
 gularibus istis substantiis, quæ dicuntur
 primæ substantiæ, manent quidem genera
 & species, secundum suam peculiarem na-
 turam, sed imperfecte, quia non sunt nisi
 per intellectum, & hoc dicebat Porphy-
 rius: tamen quod ad suam perfectionem vlti-
 mam, scilicet existentiam, non manent,
 nulla enim illarum existet citra primam
 substantiam singularem.

Ad argumentum Respondet Alber. be-
 nè, non esse argumentum à negatione in-
 ferioris, sed talis modus argumentandi à
 destructione omnium primarum substanti-
 arum tenet, per locum à sufficienti parti-
 um enumeratione.

*Secundarum vero substantiarum magis
 substantia est species quam genus.*

Tres substantiarum comparationes.
 Aristot. facit: primam, inter secundas sub-
 stantias, scilicet specierum cum generi-
 bus: secundam inter ipsas species æquales,
 quarum vna non est genus: tertiam, inter
 primas substantias. Statuit ergo, primò in-
 ter secundas, magis est substantia species,
 quam genus. Hanc duplici ratione pate-
 facit, & probat: prior sumitur ex prioris
 significatione substantiæ, scilicet, pro
 prædicato in quid ipsarum primarum sub-
 stantiarum, argumentum huiusmodi potest
 proponi. Substantia dicitur prædicatum
 in quid primæ, ergo, quod magis in quid
 prædicatur, magis erit substantia: sed spe-
 cies est magis quid indiuidui, quam genus,
 ergo illa est magis substantia. Probat mi-
 norem: si quis enim querat de quodam
 homine, quid est, distinctius responderetur
 per speciem, scilicet, est homo, quam ani-
 mal: & ratio est clara, quia homo dicit ra-
 tionale, quod non dicit animal: & sem-
 per inferiora plura habent, quam superiora,
 quia superaddunt differentias. Sed no-

Nota.

sed in potentia & confusè: inferiora verò
 distinctè, & in actu: perfectius autem est ac-
 tu continere, quam potentia: & distinctè
 continere quam confusè.

Obiectio.

Obiectis. Species non continet distin-
 ctè naturā, cum id sit minus definitionis.
Consutatio. Dico, quod species si ad definitionem cō-
 paretur, confusum dicitur, at si ad genus,
 quod distinctum est: propterea Aristoteles
 dicit distinctius responderi per speciem,
 quam per genus. Posterior ratio est. Eò pri-
 ma substantia maximè substantia dicitur,
 quia omnibus substat, & substantiis secun-
 dis, & accidentibus, sed post primam pluri-
 bus substat species, quam genus, quia &
 substat omnibus, quibus genus & ipsi ge-
 neri, ergo erit magis substantia.

Dubium.

Hic forte dubitabis, quare cum species
 magis sit substantia, quam Genus, & genus
 inferius, quam superius, non multiplican-
 tur substantiæ, vt species sit secunda, genus
 tertia, & superius quarta, vsque ad genera-
 lissimum? Pro hoc aduerte, quod ratio pri-
 mæ substantiæ hæc est, quod sit vltimum
 subiectum, de quo omnia alia prædicatur,
 & in quò omnia alia sunt: ratio verò secun-
 dæ substantiæ est, esse prædicatum in quid
 primæ: & omnium aliorum esse subiectum
 in quo, scilicet accidentium. Cum igitur
 hæc sit ratio substantiæ secundæ, quod po-
 stea, magis, vel minus sit in quid, pluribus,
 vel paucioribus substat: cum hæc rationem
 non mutet; non multiplicabit substantias
 secundas: vt albedo, vt quatuor, albedo vt
 octo eiusdem speciei sunt, quia iste exce-
 ssus non mutat rationem albedinis: magis
 enim & minus sub eadem ratione non va-
 riant speciem.

*Ipsarum vero specierum quacumque non
 sunt genera, &c.*

Hic sit comparatio inter ipsas species in-
 ter se, & non sumit inæquales species: nam
 si vna genus est, altera non; quæ genus est,
 minus est substantia, quam altera. Sed con-
 feruntur species æquales sub eodem gene-
 re, & sic dicitur, vna non est magis substan-
 tia, quam altera: quod probat: non enim
 magis in quid vna species de suo indiui-
 duo prædicatur, quàm altera de suo. ita enim
 benè responderetur per hominem, si quæ-
 retur quid est quidam homo? quàm per e-
 quum, si quæretur de quodam equo. Vlti-

mò comparantur primæ substantiæ inter se,
 eadem ratione vna non est magis substan-
 tia, quam altera. Ex his colligitur rationem,
 quare secundæ substantiæ dicantur substanti-
 æ, non autem accidentia? Ad quod dicit,
 illas vocari substantias propter duo. Primò,
 quia dicuntur in quid de prima: Secundo,
 quia substant omnibus accidentibus, alia
 verò prædicata non sunt de natura prima-
 rum, nec substantiarum.

Dubium 7.

Dubitatur primò. Substantia secunda,
 nempe species & genera, sunt priora indi-
 uiduis: ergo dicenda erant potius substan-
 tiæ primæ, & indiuidua, secundæ. Respon-
 detur dupliciter. Primò, secundum Boët.
 Quamuis illæ naturæ generū & specierum
 sint priores, tamen indiuidua sunt primò
 cognita, quia sensibus substant: propterea
 primò est nomen eis substantiæ inpositū:
 ac idè primæ substantiæ dicuntur. Secun-
 do respondet ex Alber. tract. 2. c. 3. quod istæ
 naturæ dupliciter possunt considerari: vno
 modo secundum se, & vt ipsorum indiui-
 duorum principia sunt, & sic priores sunt:
 altero modo, vt prædicata quædam substā-
 tialia sunt, scilicet genera, & species, & sic
 posteriora sunt, vniuersale enim posterius
 est: & cum sic in præsentia considerentur,
 meritò secundæ substantiæ dicuntur, quia
 posteriores sunt, scilicet ad ipsas primas
 abstractas.

Solutio 1.
 iuxta Boe-
 tium.

Solutio 2.
 Alberti.

Commune autem omni substantiæ, &c.

Hæc est posterior pars huius capitis, in
 qua Arist. postquam quid primæ, & secun-
 da substantia, & quo modo inter se, & ad
 inuicem se habeant, explicuit, quasdam
 ipsius Substantiæ proprietates assignat,
 quæ locum descriptionis cuiusdam ha-
 bent: non enim ista generalissima aliter
 definiti queunt. Est igitur prima proprie-
 tas. Omni substantiæ conuenit, non esse
 in subiecto. Hanc dupliciter manifestat,
 primò in ipsis primis, & secundis indu-
 ctione quadam, ex earum descriptionibus.
 Nam prima est, quæ neque est in subiecto,
 nec de subiecto aliquo dicitur. Secunda,
 quæ dicitur de subiecto, sed non est in
 subiecto. Secundo probat de ipsis secun-
 dis, quia maior est in his difficultas, cum
 per se non existant. Ea, quæ in subiecto
 sunt, non prædicantur secundum ratio-
 nem: at omnes secundæ substantiæ se-

**Prima prop-
 rietas sub-
 stantiæ.**

quod nomen, & rationem prædicatur, ergo in subiecto non fuit. Subdit, hoc non solum substantijs, sed etiam differentijs commune esse: cum enim hæc secundum nomen & rationem prædicatur, in subiecto non sunt.

1. Dubium.

Solutio

Possit quis dubitare. Cum hoc sit proprium substantijs, quare vocatur commune? Respondeo cum Ammonio. Proprium duo habet: & conuenit soli, & conuenit omnibus respectu eorum, quibus omnibus competit, commune est, vt commune est omni homini esse risibilem, licet aliorum collatione sit proprium. Ita in præsentia, omni substantiæ commune hoc est, sed illi proprium, quia non inest accidentibus.

2. Dubium.

Solutio.

Dubitatur secundò. Nam videtur afferere differentias non esse substantias. dicit enim non solum hoc substantiæ proprium est, sed etiam differentijs, vbi differentiam à ratione substantiæ separare videtur? Dico breuiter ad hoc (postea enim in quaestione quadam circa hoc Caput, latius hoc disputabitur) quòd differentia quòd ad rem ipsam substantia est, quòd ad modum verò, est veluti accidens, quia se habet ad modum qualitatis, vt superius diximus: genus verò & species, & prima substantia, & quòd ad rem, & quòd ad modum vt substantia sunt: nam genus, & species in quid prædicantur. Cum autem hic de substantia non solum quòd ad rem, sed quòd ad modum etiam tractetur, quia modus prædicandi simul attenditur, differentia non reputatur simpliciter substantia.

Non contrahunt autem eos substantiarum partes.

Hæc secundum Ammonium, & Simplicium, continentur cum præcedentibus, vt sermo sit de differentijs, quæ cum partes sint, possent alicui videri non esse substantias: quòd remouet Aristot. dicens esse substantias: quia in subiecto esse, nõ est esse in aliquo, vt illius partem, sed esse in aliquo, non tanquam partem: at differentia est pars specierum, propterea accidens non est. Boet. verò & Alber. hoc intelligunt de partibus integrantes, & de materia & forma, quas aliqui, possent existimare non esse substantias: cum nulla eorum fuerit habita ratio? Hoc remouet Aristoteles: dicens esse substantiam, non autem accidens: quia acci-

dens non inest tanquam pars, & vtraque est congrua expositio.

Est tamen notandum duplex discrimen inter partes has, & accidentia. Primò hæc partes componunt vnicam naturam, aut vnum totum per se, vt materia cum forma vnam facit naturam, & manus, caput, ac reliqua, vnicum faciunt totum: at accidentia, nec inter se, nec cum subiecto vnicam rem, aut totum per se faciunt. Secundò, partes istæ integrantes, & nomen, & rationem à toto, in quo sunt, accipiunt: manus enim à toto abscissa, nõ est simpliciter manus, nec Caput, similiter ratio partis est, secundum quam suum exercet munus & officium: at partes extra totum suum munus non habent, ergo non habent suam rationem, & formam extra totum. Accidens verò separatum, & suum nomen & suam retinet rationem, & formam: albedo enim separata, ita est albedo, sicut ea, quæ in subiecto est.

Inest autem substantijs, & differentijs.

Hæc est secunda Proprietas substantiarum, quæ etiam differentijs competit, vt omnes de primis vniocè prædicentur. Probat. Quæcunque secundum nomen & rationem prædicantur, vniocè prædicantur, sed secundæ substantiæ secundum nomen & rationem, similiter & differentiæ, prædicantur, ergo vniocè. Huius rationis primo loco secundum morem suum ponit minore, posteriori verò maiorem. Hic breuiter nota, differentias non habere propriam definitionem quidditatiuam, cum ex genere, & differentia non componantur, ac propterea simplices conceptus dicuntur: habent tamen quandam descriptionem, per quam illarum natura explicatur, & secundum hanc de prima substantia prædicantur.

Omnis autem substantia videtur hoc aliquid significare.

Hæc est tertia Proprietas. Omnis substantia videtur hoc aliquid significare: sed non significat, nam secunda quale quiddam potius significat. Est aduertendum, quòd hoc aliquid dicitur natura per se subsistens, & nullo modo in alio: qualia sola esse singularia substantiæ, credidit Aristot. Plato verò; vt diximus, existimabat naturas vniuersales per se subsistere extra singularia, pro-

Nota. duplex discrimen inter substantiarum partes & accidentia.

1.
2.

9. Secunda proprietas.

Differentia non habent propriam definitionem

10.

Tertia proprietas. Quiddam dicitur hoc aliquid

pro-

pterea eas hoc aliquid opinabatur, Aristot. verò nõ, nisi in ipsis singularibus existere, ita tamen, vt sint eorum essentia: ob id, vt intelligamus has naturas vniuersales non per se existere, sed in singularibus, vocat qualitates: at ne decipiamur, existimantes sic esse in singularibus, vt eorum sint accidentia, cum sint ipsorum substantia, vocat qualitates substantiales. Inde est, quòd nomina primarum substantiarum, hoc aliquid significant: at nomina secundarum quale quiddam dicit tamen, quòd videtur significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi nominis, quòd cum absolutum sit, significat rem illam per modum subsistentis, cum tamen verè per se nõ subsistat, nisi in singularibus.

II. *Inest autem substantijs, nihil illis esse contrarium.*

Quarta proprietas.

Hæc est quarta Proprietas substantiæ, scilicet: Substantiæ, nec primæ, nec secundæ quicquam est contrarium, hoc autem non solis substantijs, sed etiã quantitativibus inest, quibus nihil est contrarium: vt enim homini, animali, Petro, nihil est contrariũ; ita ternario, bicubito, nihil est contrarium.

Obiectio.

Solutio.

Quantitas quæ dicitur determinata quæ indeterminata?

At quia possit quis obijcere, magnum & paruum sunt quantitates, tamen vnum alteri contrarium est? Resp. quamuis admittatur id, scilicet illa esse quantitates, quòd reliquit tractandũ in prædicamento quantitatis, tamen hoc saltem est certum, quantitativibus determinatis nihil esse contrariũ: vocat autem quantitates determinatas, ipsas species quantitatis, vt est ternarius, quaternarius, linea, corpus, quæ contraria non habent: magnum & paruum sunt indeterminata, cum modò vni speciei, modò alteri insint: similiter, quia quòd magnum est, alterius collatione paruum sit: nec est certa ratio, in qua magnitudo, vel paruitas consistat.

1. Dubium.

2.

3.

Fundam.

Dubitatur primò. Quomodo substantia nõ habeat contrarium, ignis enim & aqua contraria sunt, & tamen sunt substantiæ? Præterea, omne, quòd corrumpitur, à contrario corrumpitur, at substantiæ corrumpuntur: ergo à contrarijs suis? Præterea, quia ita distant inter se, homo, & leo, sicut calidum & frigidum, sed hæc sunt contraria, ergo & illa.

Pro huius difficultatis dissolutione, o-

portebit considerare, quæ dicantur contra contraria. Tria autem necessaria sunt, vt aliqua dicantur contraria. Primũ, quòd sub eodem sint genere: quæ enim sub diuersis generibus, vel prædicamentis sunt, non contraria, sed diuersa dicuntur. Secundò, quòd sint formæ positivæ; quãdo enim alterum priuatiuum quiddam est, non dicuntur contraria, propter quòd cæcitas, & visus contraria non sunt: hæc tamen duo non sufficiunt; nam homo & equus hæc duo habent, non tamen contraria sunt. Est tertium, necessarium, quòd mutud inter se pugnent, & agant circa idem subiectum, à quo vnum viciu diuina quadam alterũ expellat, vt calor à manu expellit frigiditatem. Ista autem actio fit secundum ipsas formas, vel ea, ex quibus fiunt, vt calor secundum se pugnat contra frigiditatem: & albedo, & nigredo agunt per qualitates, ex quibus intrinsecè fiunt.

Ex his facile erit respondere, ignis enim & aqua secundum se, & substantiam suam non sunt contraria; sed secundum qualitates quas habent, scilicet, calorem, & frigiditatem, quibus mutud pugnant inter se. Similiter ad secundum, quòd corrumpitur nõ corrumpitur nisi per qualitates contrarias, ex quibus constat. Ad tertium dicitur, non quæcunque, etsi diuersa inter se sint, contraria dici, sed ea, quibus illa tria insunt: hæc autem reperiuntur in calido, & frigido, non autem in homine, & equo: propterea illa sunt contraria, non autem hæc. Hæc sufficiant, reliqua enim sunt Physica & Metaphysica.

Videtur autem substantia non suscipere magis & minus.

Proposit quantam Proprietatem substantiarum, omnium scilicet, non suscipere magis, aut minus: non enim vnus homo est magis homo, quàm alius, nec quàm ipsemet: sicut vnus est magis album, aut calidum, quàm aliud, aut quàm ipsum met erat in alio tempore. Hanc proprietatem cum præcedenti Aristoteles non probat, quia sunt alterius scientiæ, hic autem supponuntur, vt Logicæ habeat aliquem effectum, per quem vtunque ascendat ad cognitionem substantiæ. Hæc autem proprietates etiam inest quantitati, non enim quantitas suscipit magis, vel minus: semper enim ista

Contraria quædam dicantur.

Responso ad dubium primum.

Ad 2.

Ad 3.

12.

Quinta proprietas.

con-

coniuncta sunt, suscipere magis, vel minus, & habere contrarium.

Obiectio.

Posset quis obijcere. Superius dictum est, vnam alia magis substantiam esse: quomodo dicitur, non suscipere magis, aut minus. Respondet Aristot. substantiam dupliciter posse considerari. Vno modo, & substat, & aliorum est subiectum, & sic superius dictum fuit, suscipere magis; vna enim pluribus subijcitur, quam alia. Altero modo consideratur secundum seipsam, & naturam propriam: & sic in presentia asseritur, non suscipere magis, non enim homo, in se, animal in se magis aut minus patitur.

Maximè vero proprium substantiæ esse videtur, cum vnum & idem numero sit, contrariorum esse susceptum.

Sexta & vltima proprietates.

Vltima proprietates est. Substantia vna numero, scilicet indiuidua & singularis, est susceptiva contrariorum, id est, recipit in se contraria, non simul, sed modò vnum, modò alterum: vt vnus & idem homo modò calidus, modò frigidus, modò albus, modò niger est. Dicit autem quòd vna numero, & singularis substantia recipit contraria, nam accidens vnum genere contraria habet, vt color in communi album continet, & nigrum: sed non vnus & idem color singularis albus est, & niger. Hæc proprietates est maximè substantiæ propria, non enim vlli accidenti competit, sed soli substantiæ. Obijcit autem contra hoc Aristoteles: nam videtur, hoc etiam posse accidenti competere, nam ista eadem propositio: Petrus sedet, Petro sedente, est vera, eadem, Petro surgente, est falsa: verum autem & falsum contraria sunt: similiter & opinio qua cogito Petrum sedere, modò est vera, modò falsa? Respond. Aristot. hoc discriminis esse: nam substantia recipit contraria in seipsa, & ipsamet mutatur ex vno in aliud in seipsa: at propositio, & opinio quando modò vera, modò falsa dicitur, non recipit aliquam mutationem in se, sed ab extrinseco ab eo, quòd res mutatur vel sic est, aut non est, dicitur vera, aut falsa. Si quis enim existimet propositionem, in se mutari, falsum putat: vnde saltem hoc modo, scilicet per mutationem in se contraria suscipere soli inest substantiæ, & ipsius est maximè proprium.

QVAESTIO I.

De diuisione substantiæ, ac primò qualis ea sit diuisio substantiæ in primam & secundam?

AEquum est, vt ea, quæ caput exponentes adnotauimus maiori examine, & diligentia perpendamus. Et primò differendum occurrit de diuisione substantiæ, in primam & secundam: Deinde, quòd sit genus generalissimum in prædicamento substantiæ. Tertio, de tota ipsius prædicamenti diuisione, seu coordinatione.

Igitur primò videamus, qualis sit illa diuisio substantiæ, in primam, & secundam. Obijcitur ergo primò contra eam. Vel est diuisio generis in species, vel totius in partes, vel æquiuoci in æquiuocata: non enim apparet, an sit aliqua ex alijs diuisionum modis: sed quòd nulla ex supra dictis sit, probatur. Primò, nō est generis in species, quia species inter se non sic se habent, quòd vna sit in alia, nec, quòd vna corrupta corrumpatur alia: at secundæ substantiæ sunt in primis, & destructis primis destruantur secundæ: ergo non sunt species.

Secundò, nec est totius in partes: nam partes totius, vt docet Aristot. 2. lib. de partibus anima. cap. 1. sunt in duplici differentia: quædam similes, quæ dicuntur homogeneæ, quia inter se, & cum toto sunt eiusdem rationis, & nominis: vt partes vniuersis, quarum singulæ os sunt, & rationem ossis habent: & partes carnis: & partes aquæ. Aliæ sunt partes dissimiles, quæ heterogeneæ dicuntur, quæ eandem cum toto rationem & nomen non habent: vt manus, caput, pes: quæ neque inter se, nec cum toto idem habent nomen, & rationem. Hęc igitur diuisio non est totius in partes similes, quia partes similes, vt dictum est, idem prorsus nomen & rationem inter se cum toto habent: at prima substantia, & secunda diuersum nomen, & diuersam habent definitionem. Nec est in partes dissimiles: nam cum totum in partes has diuiditur, vna non continet aliam, at prima continet secundam. Præterea, totum participus dissimilibus nomen non implet: at

prima

QVAESTIO PRIMA.

prima substantia & secunda, dicuntur substantia: caput verò, aut manus, non dicitur animal.

Præterea, nec est æquiuoci diuisio inæquiuocata. quæ Simplicius, & Porphyrius, & Boetius non diuisionem, sed enumerationem censent esse dicendam. Probatur quòd non sit talis. Aequiuocatis nihil præter nomen est commune: at hic non solum est commune nomen, cum omnibus sit commune substantiis, non esse in subiecto: ergo non est diuisio æquiuoci.

Opinio Ammonij.

Propter hoc multiplex argumentum, Ammon. existimat non esse aliquam diuisionem ex prædictis, imò nullam esse diuisionem, sed quandam ordinem enumerationum: sicut, qui numerat principia orationis, dicit: primæ sunt literæ, secundæ syllabæ, tertiæ dictiones: & sicut qui numerat discumbentes: iste est primus, ille est secundus: ita hæc est quædam enumeratio constitutorum in prædicamento substantiæ.

Opinio Alberti & Caietani.

Fuit secunda sententia Alberti, tractat. 1. huius cap. 3. quem sequitur Caietanus, qui sustinet, diuisionem hanc esse Analogi, in analogata. Illud enim est analogum, quod per prius vni quam alteri inest: at esse substantiam prius primæ, quæ maximè substantia est, quàm secundæ, inest.

Opinio Doctorum Louanienis.

Tertia sententia fuit doctorum Louanienis. Dicunt enim, diuisionem esse accidentis in accidentia: sicut qui diceret, alborum, aliud dulce, aliud frigidum, aliud amarum: ita substantiarum, id est, eorum, quæ substant, & sunt subiecta, quoddam est vniuersale: scilicet secunda substantia: quoddam particulare, sicut prima substantia

Opinio Burlei.

Quarta sententia fuit Burlei, in presenti, hanc esse diuisionem subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrum, aliud medio colore se habens: ita natura per se, & non in alio stans, alia est vniuersalis, alia particularis: accidit enim naturæ, quod sit vniuersale, vel particulare.

Opinio neotericorum quorundam.

Vltima sententia est quorundam neotericorum, hanc esse diuisionem generis in species.

Circa huius determinationem proponam aliquot fundamenta, quæ vix etiam

conclusionum esse poterunt, quibus propostæ quæstioni satisfaciemus.

Sit primum fundamentum. Triplex est substantia sensibilis, vt docetur 2. de Anima, cap. 1. & 7. Metaph. cap. 3. quædam materia, quædam forma, quædam compositum: vt in animali, corpus est materia, anima forma, totum ipsum, est compositum: similiter in alijs.

Ex hac triplici substantia, dubium est, quæ hic ab Aristot. consideretur, Boethius Græcus, quem refert Simplicius hoc capite super prima verba, existimauit hic Aristotelem considerare compositum & materiam. Ratio eius erat: quia illa descriptio primæ substantiæ non soli indiuiduo, sed etiam materiæ competit: hæc enim nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto: forma verò, quia erat in materia, creditur a numerandam inter illa quæ sunt in subiecto, velut accidentia.

At Simplicius, Prophyrius, Ammonius, Boet. & Arabes, solam compositam substantiam hic inter primas, & secundas collocant, substantia enim vtraque composita est. Quorum ratio est, quia hic agit de substantia sensibili, nota & manifesta: at materia est obscurissima, nec satis de ea constabat. Posset etiam secundò dici, quod hic tractat de substantia, vt subijcitur in prædicationibus, tam accidentalibus, quàm substantialibus, at talis est composita, non enim subijcitur, nec prædicatur, secundum prædicationem prædicamenti, nisi compositum.

Nec argumentum Boethi quicquam valet. In illa enim definitione est assumendum id, quod notum est & propriè substat: sed id est compositum, & natura perfecta sensibilis, quæ nec est in subiecto, nec dicitur de subiecto. Hoc igitur compositum dupliciter sumitur, vno modo in particulari: scilicet hic homo, hæc planta, hoc animal, & talia sunt primæ substantiæ: altero modo in vniuersali, homo, planta, animal, & hæc dicuntur secundæ substantiæ.

Secundum fundamentum est. Vnicum compositum non habet, nisi vnicam formam, & materiam: habet tamen plurimas operationes, & proprietates comunicatas, & procedentes ab illa forma. Verbi gratia, homo

1. Fundam. Substantia sensibilis est triplex.

2. Fundam. Vnicum compositum habet formam & materiam.

homo est per se, est quantus, uiuit, mouetur, augetur, nutritur, sentit, discurret. similiter & reliqua: inter has quædam reperiuntur communissimæ, quæ non solum illi rei, sed multis insunt: quædam minùs communes: quædam adhuc minùs: & tandem quædam illi soli conuenientes. Verbi gratia, esse per se, non solum homini, sed omnibus inest substantijs: uiuere, augeri, non omnibus, sed plantis: sentire, non plantis, sed animalibus: at discurrere, solum homini: sed hæc adhuc omnibus indiuiduis humanis conueniunt: at quædam aliæ sunt, quæ huic uni soli, non alteri insunt, illæ vt conditiones indiuiduantes, de quibus superius diximus.

Philosophi cur eandem rem varijs nominibus significant.

Ex hoc patet quædam esse rei operationes, seu proprietates, quibus cum alijs rebus communicat: quædam, quibus ab eis differt. V. g. in hoc quod est per se esse, communicant substantiæ istæ inferiores cum Intelligentijs: sed differunt in quantitate: in hac autem communicat homo cum lapidibus inanimatis, sed differt in nutritione, & vita, in qua cum plantis conuenit: à quibus per sensum differt: in sensu cum brutis participat, sed differt per rationem.

Hoc supposito, philosophi considerantes vnicam rem tot habere operationes: varijs nominibus eam significant: quorum singula talem rem significant, vt in ea peculiaris quædam operatio inuenitur. V. gratia, quia homo per se stat, dicitur substantia: quia quantitatem habet, corpus: quia nutritur, uiuens: quia sentit, animal: quia ratiocinatur, homo. Omnia autem hæc nomina in vno vnicam tantum naturam in eo significant, sed non eadem ratione, sed secundum diuersas operationes in conuenientas: non quod talia nomina operationes ipsas significant, (significant enim rem ipsam, & eius substantiam,) sed sunt imposita ad significandam substantiam ex diuersis operationibus & proprietatibus, quæ in ea sunt: vt inferius dicemus.

Sed hic est summo perè aduertendum: cum quædam operationes sint, quibus multa conueniant: quædam, quibus differant, alijs tamen conueniant: nomina, quæ à talibus operationibus sumuntur, etiam alijs quibus conueniant, & erunt communia: alia etiam differentia, & quibusdam pecu-

liaria. V. g. animal dicitur omne quod sentit: rationale, quod solum discurret: uiuens, quod nutritur. Vnde omnia huiusmodi communia sunt: quia substantiam non vnius rei solius, sed multarum significant: & istæ sunt secundæ substantiæ, inter quas, quædam sunt genera, quædam species, quædam differentiæ: genera sunt illa, quæ sumuntur ab operationibus pluribus, rebus specie distinctis conuenientibus, secundum quod eis conueniunt. Differentiæ, quæ sumuntur ab operationibus quibus quædam ab alijs differunt. Species, quæ sumuntur ab vtrisque, & his quibus differunt, & his, quibus conueniunt: species enim genus, & differentiam continet.

Sit tertium fundamentum ex S. Thoma ^{3. Fundam.} 1. p. q. 13. art. 8. & q. 18. art. 2. Sapè nomina ^{Nomina à proprietate imposita se- pè ipsam re, nō proprie- ratem signifi- cant.} significant aliquam rem, & imponuntur ad significandum ab aliqua rei proprietate, quam non significant. Vnde aliud est, quod significant, aliud, à quo imponuntur ad significandum. V. g. lapis significat rem talem, ad quam significandam fuit impositum, ab hac proprietate, quod lædat pedem, non tamen tale nomen hanc significat proprietatem, sed rem illam, quæ substantia est: ita fit in hoc nomine substantia, significat enim quandam essentiam & naturam, quæ per se est, id est, non in subiecto: non quod nomen hoc talem significet proprietatem, sed illam naturam absolute significat, licet ab hac proprietate fuerit impositum: at quia de ista natura, secundum se loqui non possumus, quia occulta est, per hanc proprietatem manifestamus per se esse siue subsistere: & dicimus substantiam esse naturam, cui hoc inest, quod per se sit, id est, non in subiecto.

Hæc autem potest dupliciter considerari. Vno modo primò intentionaliter, pro per se esse: vt substantia, sit natura, quæ per se est: & tunc dicitur sumi primò intentionaliter. Altero modo, secundò intentionaliter: vt per se esse, seu subsistere, idem sit, quod esse subiectum: & tunc substantia dicitur secundò intentionaliter: & vtriusque modo adhuc dupliciter: primò, pro natura quacunque, quæ subsistat, tam simplici, quam composita, altero modo, pro natura composita, quæ subsistat: vt hic sumitur apud Aristotelem.

Hic

Conclus. 1. Diuisio prima substantiæ est analogata.

His suppositis vnicâ Conclusionem respondemus: Quamuis omnes illæ sententiæ veræ sint, varia consideratione, tum diuisi, tum membrorum diuidentione, sicut eas supra explicuimus: tamen ad mentem Arist. placet sententia Alberti: hic enim consideratur substantia, id est, natura composita sub his proprietatibus, per se esse, quæ est primò intentionalis, & subijci, quæ secundo intentionalis, hæc autem talis, substantiæ per prius inest primè, quæ per se maximè est, & maximè subsistat: per posterius autem secundæ substantiæ competit: & ita erit diuisio analogi in analogata.

QVAESTIO II.

Quod sit genus generalissimum in predicamento Substantiæ? & an completatur Angelos?

Dubium.

Dubitabis, quod sit genus generalissimum in hoc predicamento? Qui existimant Angelos esse in hoc predicamento: ponunt substantiam pro generalissimo: completentem corpoream naturam & spiritualem.

Opinio.

Qui verò eos à predicamento reiiciunt: ponunt corpus, siue substantiam compositam. Igitur aliqui putant, saltem secundum sententiam Aristotelis Intelligentias in predicamento non poni: hic enim, ex sententia Ammonij, Simplicij, Boetij, Porphyrij, et aliorum aliorum, solum tractat de substantia composita sensibilis.

Opinio.

Secundo. Præterea, si essent in predicamento, essent ex genere & differentia: cum vel tanquam prima substantia; vel tanquam secunda essent collocanda: at secundum sententiam Arist. vt videtur, Intelligentiæ simplices sunt, & actus puri, 8. Metaph. text. 16. vnde docet Auerr. 2. cœl. comment. 49. quæ habent genus & differentiam, esse composita ex materia & forma.

Opinio.

Tertio. Si essent in predicamento, subsisterent accidentibus: at secundum Arist. nulli substantiæ accidenti, vt ait in Metaphysicis: ergo non sunt substantiæ predicamentales: & sic Auerro. 12. Metaphysic. comment. 25. distinguit substantiam: quædam enim habet accidens, vt sensibilis: quædam caret accidenti, vt intellectualis.

Quarto. Præterea, 12. Metaph. ca. 5. assignans principia predicamenti substantiæ, ita quam principia omnium aliorum predicamentorum: ea ponit, materiam, formam priuationem, à quibus Intelligentiæ remotæ sunt.

4.

Quintò. Arist. 10. Meta. tex. 26. ait: Corruptibile & incorruptibile differunt genere. Cum ergo Intelligentiæ sint incorruptibiles, videtur nullum genus eis posse esse commune cum corruptibilibus rebus.

5.

Sextò. Eodem libro 10. text. 12. Diuersa ait, genera sunt, quæ differunt materiâ, nec habent mutam transmutationem, vel quorum alia predicamenti figura.

6.

Septimò. Aristot. 9. Metaph. textu 17. Aeterna, ait, carent potentia: sed genus est quid potentiale, ergo genus non est æternis.

7.

At hæc sententia est falsa, & contraria veræ, nempe Angelos, seu Intelligentias, in predicamento substantiæ collocari, & eos ex genere & differentia compositos esse, & accidentibus subsistere, præter gloriosum Deum, qui nulli accidenti subiectus, totius compositionis est expers: vnde genus generalissimum erit, Substantia completens corporea, & incorporea.

Conclusio. Angeli in Categoria Substantiæ collocantur.

Hæc autem substantia, ne decipiari, non est illa, quæ in primam & secundam diuiditur. sed est vnum genus inter secundas substantias. Vnde Substantia dupliciter capitur. Vno modo, pro perfecta natura, quæ subsistit per se, & subiectum est; & hæc diuiditur in primam & secundam: inter secundas est vna, quæ est genus generalissimum, quæ etiam vocatur substantia. Altero modo, pro natura perfecta per se, quæ est primè prædicabile, & principium eorum omnium, quæ tali linea continentur. Non dixi naturam compositam, sed perfectam, vt includerem Intelligentias, quæ non sunt compositæ, saltem compositione physica.

Quod autem Intelligentiæ, seu angeli, in predicamento ponantur: asserunt Primò D. Tho. 1. parte, q. 50. art. 2. ad primū ponens eos compositos ex genere, & differentia. Itē ab authoritate Simplicij ad calcem Antepredicamentorum: Idem Simpl. ad initium predicamenti substantiæ, soluens argumentum Plotini aduersus Aristotel. quod fecerat in primo tractatu de Generibus entis, cap. 1. & 2. &

Probatio conclusionis. 1. Argum. rate.

idem Plotinus eandem tribuit sententiam Aristoteli, eisdem capitibus. Item Alexander, vt refert idem Simpli. in expositione predicamenti substantie. Item Themistius in predicatio 3. Physic.

1. Argum.

Et probatur his Aristotelis testimonijs & rationibus. Primò Aristot. in 1. Physicorum, tex. 13. argumentatur contra Parmenidem, qui dicebat, dari vnum tantum ens immobile, & incorruptibile, & argumentatur hoc pacto: Si est vnum, ergo est in aliquo predicamentorum: quoniam omne ens est in aliquo predicamentorum: loquitur autem de ente incorruptibili: vbi vide Simpliciū, Themistium, & Philoponum.

2. Argum.

Idem Aristoteli de anima ait, Quærentem quid sit anima? debere prius inquire, in quo sit genere? includit autem rationale, vt videre est in textu 7. & ita in 2. de anima, tex. 3. concludit, animam esse in predicamento substantie, & tamen est incorruptibilis & spiritualis. Item si excluderetur Intelligentie, maximè, quia incorruptibilis: propter illum textum Aristotelis: corruptibile & incorruptibile differunt genere. Sed hæc ratio nulla est. nam etiam quantitas secundum ipsos contrarium opinantes, Auerroem, & alios, est incorruptibilis, & tamen ponitur in predicamento. Item cælum, astra, sol, luna, & demonia sunt in predicamento substantie, vt ait Aristoteles, in 5. Metaphysic. textu 15. & septimo Metaphysicorum, textu, 5. & octauo Metaphysic. text 1. & in his omnibus locis vide Alexandrum. Item materia prima, vt videre est in secundo de anima, text. 2. & octauo Metaphysic. tex. 3.

3. Argum.

Item idem Aristoteles aliquoties diuidit substantiam in sensibilem & insensibilem, vt in 12. Metaphysic. text. 5. agit autem de substantia predicamentali, vt videre est in tex. 2. de qua etiam dixerat in 8. Metaphysic. textu. 1. esse in hoc predicamento substantie: quod paulò antea distinxerat ab alijs: esse, inquam, quasdam substantias concessas ab omnibus: & manifestas, quasdam non concessas: has autem non concessas, intelligit spirituales immobiles & incorruptibiles: vt videre est in 6. Metaph. tex. 2. & in 7. Metaphysic. text. 7. & 6. & in 8. Metaphysic. & alijs etiam locis.

4. Argum.

Tandem in 12. Metaph. tex. 5. ait, substan-

tias esse tres, vnam sensibilem corruptibilem: aliam sensibilem sempiternam: aliam immobilem: de qua disputat in toto postea libro, quærens quid sit, num Mathematica entia, num forma seu idæ, num Intellectiue? quas vltimas, reiectis alijs, concludit dari in textu 4. quærens deinde earum numerum vsque ad textum 49.

Rationibus etiam sic probatur. Primò. Quia hæc est essentialis prædicatio: orbis lunæ Intelligentia est Intelligentia, & Intelligentia Martis, &c. ergo est prædicatio generis de specie, vel de indiuiduis: non est autem analogum nomen intelligentia, sicut ens, quia non conuenit ratio Intelligentie, vt Intelligentia vni prius Intelligentie, & per illam primam alijs: sicut ens: quod conuenit primò & simpliciter substantie, & alijs in ordine ad substantiam: ergo si est essentialis illa prædicatio, & superioris de inferiori, & non analogi: erit generis de specie: vel speciei de indiuiduo: si ergo sunt sub genere & specie: ergo sunt in predicamento. Confirmatius fit: quia quotiescunque aliqua multa participant aliquo vno sine dependentia vnius ab alio: non tollitur vniuocatio: sic est in Angelis, licet enim habeant ordinem nobilitatis, non tamen causalitatis, quia non sunt inuicem causæ.

Secundò. Intelligentie possunt definiri definitione essentiali: ergo constant genere & differentia: atque ita erunt in predicamento vt definitio, V. g. erit vnius Intelligentie, hæc est Intelligentia talis, puta motrix infimi cœli, vel secundi, vel tertij: nam conueniunt in hoc, quod sunt Intelligentie: & præterea differunt essentialiter inter se, quia vna non est altera: neque vna æquè perfecta essentialiter atque altera, vbi autè est conuenientia essentialis, & differentia essentialis, ibi est genus & differentia.

Tertiò. Ex operationibus colligimus rerum essentias: vt antea dictum est ex Aristotele: sed vbi videmus operationes naturales communes rebus, ibi colligimus substantiam communem, quæ est principium talium operationum: vt, V. g. ex vegetatione colligimus in omnibus, quæ vegetantur, substantiam quoddam genus commune, scilicet viuens: ratione cuius, primo & per se illa operatio conueniat. Et rursus, cum naturales

1. Argum. 2. ratione.

2.

3.

Ad argum. contrariæ opinionis. Ad 1.

Ad 2.

operationes rerum proprias videmus, in quibus differunt: colligimus essentialia inter eas differentiam, quæ talis sit operationis causa, principium & origo. Iam verò in Intelligentijs deprehendimus naturales operationes communes, videlicet intelligere, & mouere; & præterea differentes, videlicet tale intelligere, singularum proprium: nam haud dubiè etiam secundum Aristot. vna melius altera intelligit; & mouet huc, vel illum orbem: ergo necessariò conuincitur istis respondere substantiam genericam essentialem, & differentias essentielles, vnde istæ operationes primò, & per se nascantur. Confirmatius idem fit, quia Accidentia Angelorum, sunt vniuoca formaliter accidentibus intellectus nostri: sunt enim intellectiones, volitiones, qualitates: ergo & substantia ipsorum erit vniuoca cum substantia istorum inferiorum.

Quartò. Intelligentie habent aliquam potentiam, quia acceperunt esse à Deo, & inæquale esse, quibus. vt ait Arist. in lib. de cælo, communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Quintò. Item non sunt omne ens, nec perfectissimum ens: ergo habent in sua essentia entis negationem, & maiorem, & minorem, per quæ differunt etiam intrinsecè, & mouent motæ: imò hodiè vno motu, cras alio, atque alio: sed quæ habent potentiam, & actum, non sunt omninò simplicissima: ergo sunt composita; saltè ex actu & potètia essentiali: sed quæ talia sunt, collocantur sub genere: ergo, &c. sed quia hæc Logici captum transcendunt, ista sint satis. Nunc ad argumenta contrariæ opinionis respondeamus.

Ad primum: negamus Aristotelem solum tractare de substantia sensibili: imò definitiones tam primæ, quàm secundæ substantie, & communia & propria substantie, conueniunt suo gradu etiã Intelligentijs.

Ad secundum: cum Arist. ait, esse actus puros & simplices, intelligit respectu compositionis physice, quia sunt separatæ à materia, & sine compositione materie, & corporis denique omnis expertes: non autem excludit compositionem metaphysicam, ex genere & differentia: nec sequitur: sunt simplices, & puri actus, ergo carèt omni genere, & differentia. quia quamuis sint

puri, tamen non sunt purissimi, nec simplicissimi: sed alij sunt puriores alijs, & simpliciores: quod manifestè asseruit Aristoteles loco illo citato lib. Cæli. cum aiebat, alijs communicatum est esse his clarius, illis obscurius.

Ad Auerrois dictum, dicimus esse falsum, si vt iacet, intelligatur: nisi velit dicere, quæ habent genus, & differentiam, esse composita ex aliquo tanquam materia, & aliquo, tanquam forma, vel illa esse composita ex materia & forma Metaphysica.

Ad tertium respondemus secundum Aristoteli. non suscipere accidentia corruptiua, sed bene perfectiua: vt cælum, lumèn. Item manifestum est, nõ posse Aristotelem intelligere de omni accidenti, nam suscipiunt haud dubiè respectus varios ad se inuicem, & ad orbem, & ad motum, ac ad effectus suos, quos faciunt, vel in se, vt subordinatæ sunt causæ, vel in alijs: & secundum nos etiam mutantur: sed intelligit de accidentibus solum absolutis, vel de corruptiuis.

Ad quartum respondemus, Aristotelem non ibi tradere principia Intelligentiarum, nec locum ibi fuisse, vt de eis ageret, sed postea in libr. 12. Egisse autè primò, de substantie sensibilis principijs, quia hæc apparet maximè substantia nobis: vt ipse ait 2. de anima, cap. 1. vt per sensibilem posset substantiam ex motu insensibilem inuestigare, vbi corporea magis substantiam vocat, quàm incorporea: & 7. Metaph. ca. 2. dum ait corpora esse manifestissimè substantias, ac merito de his primò egit, vt per sensibilem, &c. Vide sensum Aristotelis: ac de his hæc tenus.

Ad quintum variæ illius loci Arist. extant expositiones, quarum singulæ satisfaciunt argumento. Igitur primo Respondeo cum D. Thoma ibidem; intelligere Aristotelem genus physicum, id est, materiã, cum ait: Incorruptibile & corruptibile differunt genere; atque ita differunt genere, id est, materia. Secundò, Caietanus respondet primo capite, de analogia nominum, ac dicit differre genere physico, id est, secundum esse perfectius, non absolutè secundum rationem importatã à genere, id est, perfectius ibi esse genus, quàm hic; non tamen nullum ibi esse genus. Tertio, illis verbis

Ad 3.

Ad 4.

Ad 5.

16.

27.

23.

corruptibile & incorruptibile differunt genere; vt videtur, hoc solum vult Aristoteles, ac si quis diceret, alterabile & inalterabile differunt genere. Generabile & ingenerabile differunt genere, id est, continent sub se diuersorum prædicamentorum, & generum diuersorum res: quia aliqua res sunt incorruptibiles in substantia, in quantitate, in qualitate, ac similiter, aliqua corruptibiles in substantia, qualitate, & cæc.

Quartò, tandem si quis rectè consideret, probabile admodum est, ibi Aristotel. per genus intelligere speciem. Hic enim erat eius scopus. Nam text. 24. & 25. proximè præcedentibus, dixerat, differentiam specificam fieri per contrarietatem. Deinde in hoc textu 26. quærit. An corruptibile & incorruptibile faciant differentiam specificam: & dicit facere specificam, quod sint vel essentia, vel fluant ex essentia. Quare ait: Plato errabat, quia hominem corruptibilem eiusdè speciei ponebat cum Idea, cum differant non solum specie, sed etiam genere, homo enim est sub animali, Idea verò sub incorruptibili: atque ita solum hoc haberetur ex eo loco specie differre, ex fine & scopo, ac progressu disputationis Aristot.

Ad 6.

Ad sextum respondeo, non solum velle Aristotelem illa esse diuersa genera, quæ non habent materiam communem, vel quæ non habent transmutationem: alias homo, & equus differunt genere, quia non transmutantur: & alia, quæ habent materiam communem non differunt genere, vt quantitas & qualitas, quod est falsum. & exemplum Aristot. de ijs, quæ differunt prædicamenti figura, non ideo allatum ab eo fuit, quasi nulla alia genere differret, sed quia id erat manifestissimum & ita id, exempli vnus folius causa, allatum fuit.

Ad 7.

Ad septimum respondeo. Carent potentia physica, & de ea ibi intelligit Aristoteles, non autem de potentia Metaphysica, qualis est generis: nam hanc habent, vt ostendimus. Erit ergo genus generalissimum prædicamenti substantia, substantia finita, complectens corpoream, & incorpoream, ita vt solus Deus benedictus simplicissimus excludatur nec contineatur

Nota. Questionis decisio.

in prædicamento. De quo tamen nunc pauca quoque breuiter dicamus.

QVAESTIO III.

An Deus sit in Prædicamento.

DE intelligentijs seu Angelis vidimus esse in prædicamento: de Deo verò, quamuis aliqui eum in prædicamento collocent, vt Gregorius de Arimino, & alij, tamen dicendum est, non esse in prædicamento, tam secundum veritatem, quàm secundum Arist. & ita opinatur D. Thom. 1. part. q. 3. art. 5. & 1. sententiarum, distin. 8. q. 4. ar. 3. & de potentia, quæst. 6. art. 3. Item Alber. tract. 1. prædicamentorum, cap. 7. & plerique alij.

Idque his testimonijs, & rationibus breuiter probari potest. 1. Aristot. 5. Metaph. text. 15. numerans acceptiones substantia, non ponit Deum: & 3. Physicorum text. 3. cum distinxisset secundum Alexandrum & Themistium, duplex ens, vnum actu, vt est Deus, aliud actu & potentia, hoc diuisit in decem prædicamenta. Et id ratione facile ostenditur: quia Deus est quid illimitatum, at omnis species est limitata per differentiam: ergo, &c. Secundò. Item, esse, est quidditatum Deo: ergo vel ipsum ens est genus Dei contra philosophum, 3. Metaph. tex. 10. vel nullum aliud, quia ens supereminet omnibus. Tertio, Deus est purus actus, at quicquid est sub genere, habet actum admixtum potentia: ergo Deus non est sub genere. Quartò, Item quicquid est sub genere & specie, est compositum ex genere & differentia, & ex perfectibili & perficiente: at Deus simplicissimus & incompositus, nec potest perfici ab aliquo, nec habet aliquid perfectibile in sua essentia; esset enim quædam imperfectio in Deo, sed omnia, quæ habet in se, sunt infinite perfecta: imò verò sunt vna sola infinita & simplicissima perfectio: ergo non est compositus ex genere & differentia: atque de his ista sufficiant, sunt enim altioris speculationis.

Deum non esse in prædicamento.

Probat. I.

QVAE-

QVAESTIO IIII.

De diuisione seu coordinatione eorum, quæ in prædicamento Substantia continentur.

NOTA.

Transit ad Tabellæ fabricationem in hoc prædicamento.

Diuisio rerum Prima.

Secunda.

Tertia.

Quarta.

PRO cognitione harum substantiarum, solent aliquot tabellas assignare, quibus ea, quæ in hoc prædicamento ponuntur, elarius perspicitur: id etiam singulis fit prædicamentis: quod etiam si Logico non conueniat, cum taliterum cognitio scientiarum sit aliarum: tamen vt ad alias scientias non profus signatus accedat, & magis suorum cognitio rerum cognitione innorescat, velut exempla quædam, ea proponemus, nõ omnia particulatiter exquisitè indagantes, sed vniuersali quodam modo, reliqua proposito loco concedentes. Præmittamus ergo rerum distinctionem, postea tabellam ordinare, non erit difficile.

Erit igitur prima diuisio: Substantia finita, quædam est corporea, quædam incorporea. hic diuiditur substantia perfecta, ad excludendas partes, & finita, ad excludendum gloriosum Deum, qui cum infinitus sit, nullo continetur prædicamento: sed est supra omne ens; & totius entis principium. Substantia incorporea facit quoddam genus quod dicitur spiritus: sub quo sunt innumeræ species Angelorum excedentiũ numerum specierum sensibilium, quorũ natura in particulari occulta nobis est. Substantia corporea facit aliud genus, quod dicitur corpus, scilicet compositum ex materia & forma: sub quo omnia ista inferiora sensibilia continentur. Secunda diuisio: Corporum, quædam sunt animata, quædam inanimata. Corpus inanimatum facit vnum genus, sub quo omnia vitæ expertia continentur: vt elementa, lapides, liquores, & alia, quæ dicemus. Corpus animatum constituit genus, quod dicitur, viuens, sub quo sunt omnia, quæ habent animam, vt plantæ, animalia. Tertia diuisio: Viuentium, quædam sensibilia, quædam insensibilia: viuens sensibile facit animal, viuens insensibile plantam constituit. Quarta diuisio: Plantarum, quædam est arbor, quædam frutex, quædam herba, quædam radix, arbor, vt populus, alnus, pyrus; fru-

tex, vt genista, myrthus, arũdo, arbutum: herba, vt borrago, menta, thymus: radix, vt allium, cæpe, rapa. Quinta diuisio: Animalium quoddam rationale, vt homo: quoddam irrationale, vt brutum. Sexta: Brutorum, quoddam aquatile, sub quo sunt varia piscium genera: volatile, sub quo varia auium genera: terrenum. Septima: Terrenorum, quoddam gressibile, vt equus, leo, quoddam reptibile, sub quo variaz serpentum species. Octaua: Corporis inanimati, quoddam simplex, quoddam mixtum: simplex, quod ex pluribus corporibus non fit: mixtum, quod ex corporibus, scilicet elementis, fit. Nona: Simplicium, quædam incorruptibilia, vt omnes cæli, & planetæ: quædam corruptibilia, vt elementa, ignis; aqua, terra, aer. Decima mistorum, quoddam imperfectum, quod non ex omnibus elementis fit: nec durabile est, vt nix, glacies, venti, fulgur, iris, nubes: quoddam perfectum, quod constans est. Vndecima: Pesse & mistic misti quoddam, lapis, gemma, pyropus, smaragdus: quoddam metallum, vt argentum, aurum, plumbum: quoddam est genus liquorum, vt aquæ stillatæ, gummi, sulphur.

Quinta.

Sexta.

Septima.

Octaua.

Nona.

Decima.

Vndecima.

QVAESTIO V.

De quibusdam alijs, quæ priori parte Capituli continentur, num rectè ab Aristotele dicta sint?

Postquam ea, quæ generaliter ad prædicamentum, hoc spectant, examinauimus: nempe de substantia diuisione, genere eius generalissimo, & eiusdem prædicamenti coordinatione, superest, vt quædam, quæ in ipso capite continentur, particularius examinemus. Est autè primũ

Contra exemplam quædam primarum substantiarum.

P. argu.

argumentum: Quidam homo, quidam equus, prædicantur de multis, ergo non debuit Aristotel. hæc numerate inter primas substantias. antecedens est notum. Petrus enim est quidam homo: Paulus est quidam homo, & reliqui.

1ª Fundam. Circa hoc argumentum est primò notandum, ista quinque partim esse idem, partim verò non: scilicet, singulare, indiuiduum, prima substantia, suppositum, persona, sunt quidem aliquo modo idem, quia omnia nomina sunt reuinius nõ habentis sub se aliqua inferiora, differunt tamen: nam duo priora sunt communia accidentibus, & substantijs: accidentia enim dicuntur indiuidua & singularia pariter & substantiæ, dicuntur tamen indiuidua quatenus sub se inferiora non habent in quæ diuidantur, vt hæc albedo, hic homo: singularia autem respectu vniuersalis sub quo continentur. Illa tria posteriora in substantijs solis inueniuntur, quamuis persona non nisi in rationali natura: Prima substantia dicitur substantia singularis, vt accidentibus substat primò: dicitur suppositum, vt per se subsistit: dicitur persona, vt subsistit in natura aliqua intellectuali: nõ enim brutum dicitur persona, sed Petrus, Ioannes: quod enim in alijs substantijs dicitur suppositum, hoc in rationalibus, & intellectualibus dicitur persona.

2ª Fundam. Est secundo notandum: sicut species ad genus addit differentiam, ita prima substantia addit speciem existentiam. Verbi gratia, homo supra animal habet in actu rationale: quidam verò homo super hominem habet existentiam: non enim existunt nisi singularia: hoc autem vel illud singulare, scilicet Petrus, Ioannes, super existentiam addunt talia accidentia, & tales proprietates.

Responsio ad argum. Ex his respondeo ad argumētum, quòd quidam homo prædicatur de multis, sed non tanquam de subiecto: vt enim de subiecto prædicetur, debet prædicare aliquam naturam, quæ sit de essentia inferiorum, at quidam homo non prædicat naturam de indiuiduis, sed ipsam eandem indeterminatè: sicut quid diceret, Petrus est Petrus vel Paulus: Paulus est Paulus vel Petrus: constat hoc complexum prædicatum non prædicare aliquam naturam superiorem, sed

idem indeterminatè: ita se habet quidam homo ad ea, de quibus prædicatur, est tamen prima substantia, quia de nullo subiecto dicitur, de indiuiduo vago vide Caietanum cap. de specie, & Albertum, tract. 3. prædicab. cap. 4. tu tamen obserua hæc, quæ dicta sunt.

Est secundum argumentum; Differentia est de essentia speciei, sicut genus, similiter de essentia indiuidui, ergo debuit computari inter secundas substantias.

Circa hoc diligenter aduerte, quòd aliquid in aliquo prædicamento quadrupliciter continetur. Primò directè, scilicet illud, quod in recta linea est, vel vt prima substantia, vel vt genus, vel vt species. Secundo indirectè, quod etiam si secundum se in linea non constituatur, tamen assumitur cum aliquo, quod in linea ponitur: quomodo differentia indirectè ad prædicamentum spectant: quia ad constitutionem specierum, quæ in recta linea sunt, assumuntur. Tertio, aliquid pertinet ad prædicamentum reductiue, quòd licet in linea nõ sit, nec cum his quæ in linea sunt, assumatur, tamen est principium eorum, quæ in linea sunt: vt materia & forma, quæ sunt principia speciei: partes integrantes, quæ sunt principia indiuiduorum: similiter punctus, principium linearum, quæ pertinent ad quantitatem, & vnitas, quæ est principium numerorum: ista reductiue sunt in prædicamento eius, cuius principia sunt. Quarto, aliquid pertinet ad prædicamentum per accidens, quòd cum non sit aliquid ex prædictis, est tamen aliqua via ad ipsa: quò modo generatio, & corruptio ad substantiam pertinent: quia via ad substantiam sunt: & alteratio ad qualitatem, & denique motus refertur ad prædicamentum eius, ad quod est motus seu mutatio. Ex quibus patet, quò modo ad prædicamentum differentia pertineant, scilicet, indirectè, seu ad latus lineæ directæ prædicamentalis.

Sed adhuc manet dubium, quare in linea non sint? Simplicius proponit hanc difficultatem: fuit enim difficile intellectu apud antiquos, quæ esset natura differentia substantialis: quidam enim existimabāt esse accidens inseparabile, quidam esse substantiam: ipse Simplicius credit esse medium.

Aliud. contra alterum argumentum.

1. Fundam. Quadrupliciter aliquid continetur in prædicamento.

Ex parte soluitur.

Instantia Simplicij. 1. Opinies.

medium quoddam inter accidens & substantiam: sicut quædam naturæ sunt media inter viuencia, scilicet plantas, & animalia, quæ dicuntur *uòpura*.

1. Opinio. Boetij, triplicem esse substantiam.

- 1.
- 2.
- 3.

Solutio Authoris.

At Boetius, & bene, distinguit triplicem substantiam. Quædam, ait, est secundum rem, sed non secundum modum, & hæc sunt differentia, quæ re vera substantiæ sunt, tamen modum prædicandi habent accidentalem: & aliqua ex parte officium habent accidentis, scilicet genus determinare, & modificare. Alia est substantia secundum modum, sed non secundum rem: vt accidentia in abstracto sumpta, quæ cum re accidentia sint, per se significant, & separata considerantur. Quædam est substantia secundum rem & modum, & ista est in recta linea: ista doctrina est bona. Sed adhuc est dubium: quare non sit in recta linea? Propterea existimo esse dicendum, quòd differentia vt differentia duo habet, scilicet diuidere genus, & species constituere: vt speciei constitutiuæ est, cum ipsa specie iam assumitur: at vt diuisiuæ est, in recta linea esse non potest, quia cum ea, quæ in prædicamento sunt, sub genere per se continentur, differentia per se non habet genus: quia, vt diximus, genus in sua natura non includit differentias, per quas diuiditur: nec differentia claudunt essentialiter genus: vnum enim est extra essentiam alterius: propterea super se genus non habentes, ad latera generis collocantur, tãquam illius diuisiue, per quas genus in varias species descendit. Vide Alber. tract. 2. huius cap. 6. qui de hoc tractat.

Dubium aliud.

Solutio

Dubitabis, qualiter vna differentia de altera prædicetur, scilicet cum dicitur, rationale est sensibile: Breuiter ad hoc respon. esse quidem prædicationem veram, non tamen essentialem, sed velut accidentalem: non enim rationale, vt rationale, in sua natura habet sensibile, cum ne habeat animal: sed conceditur propter identitatem subiecti, & rei, scilicet, quòd est rationale, est sensibile, idem in alijs huiusmodi. Scio Albertum existimasse, illas esse prædicationes quidditativas: alias essentialiter mediatas: sed hoc mihi magis placet: quamuis illud non careat magna probabilitate.

Est tertium argumentum. Videtur enim Tertium. expresse contradicere sibi Aristot. hic enim faterur indiuiduum maximè substantiam: & speciem magis substantiam, quã genus, at 8. Metaph. ca. 1. tex. 2. magis, ait, substantia genus, quam species, est; & vniuersale, quã singulare.

Circa hoc aduerte, quòd quadrupliciter apud Aristot. inuenitur aliquid magis substantia dici. Primo, perfectior & nobilior substantia dicitur magis substantia: quo pacto 2. Meta cap. 1. Intelligentiæ cæntur maximè entia, cum sint aliorum omnium principia. Secundo, magis substantia dicitur notior nobis substantia: quo pacto, 2. de anima, cap. 1. corporea magis substantiam vocat, quam incorporea: & 3. Metaph. ca. 5. elementa vocat maximè substantias: quòd explicat in 7. Metaph cap. 2. dum dicit corpora esse manifestissimè substantias. Tertio, dicitur magis substantia ab hac proprietate, quæ est substare, vt illa sit magis substantia, quæ pluribus subiicitur: & sic loquitur in præsentia, & 7. Metaphys. cap. 3. Quarto, magis substantia dicitur illa, quæ in sua natura habet intentionem, secundum quam inuenitur maior, quam erat. Pro declaratione aduerte: calorem, qui est in manu, dupliciter posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus: & tunc dicitur extensiuè maior, quam erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc proprie dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modò dicitur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis, intensiuè, quòd impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua, quæ videbatur in locis Aristot. contradictionem, & obuiuitatem adducere.

Nota, quid calor in manu ex posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus: & tunc dicitur extensiuè maior, quam erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc proprie dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modò dicitur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis, intensiuè, quòd impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua, quæ videbatur in locis Aristot. contradictionem, & obuiuitatem adducere.

Applicatur Exemplum

Possit quis dubitare: Vtra est magis substantia, id est, perfectior, species, an genus: Respon. Natura specifica perfectior substantia, est natura.

Fundam. & Respon. ad argum. Quatuor modis aliquid magis substantia dicitur.

Nota, quid calor in manu ex posse crescere: vno modo, si se extendat, & dilatet per brachium, & totum corpus: & tunc dicitur extensiuè maior, quam erat: altero modo, si in eadem manu fortior fiat, & augmentum sumat: & tunc dicitur maior intensiuè, & hoc proprie dicitur suscipere magis & minus: ita possumus intelligere de substantia, scilicet homine: potest augeri, secundum quantitatem, & sic crescit, & dilatatur, & fit homo maior: altero modo, quòd natura humana in se ipsa sumat augmentum: vt modò dicitur magis homo, quam erat: & hoc est suscipere magis, intensiuè, quòd impossibile est substantiæ: & sic sumitur in posteriori parte capitis, quando dicitur, quòd substantia non suscipit magis & minus. Per hæc possunt solui aliqua, quæ videbatur in locis Aristot. contradictionem, & obuiuitatem adducere.

Ex hoc fundamento manat ad Obiecta Solutio.

Dubium. Species perfectior est substantia, est natura.

ipso genere est natura generica. ratio huius est, id enim est perfectius, quod plus habet actus & entitatis: at natura specifica est magis in actu, cum includat differentiam, quo est extra naturam generis. Sed vtra natura perfectior, species, an indiuiduum? dico perfectior est natura specifica: est enim tota natura indiuiduorum: nec addunt substantiam, vel essentiam, indiuidua supra speciem, sed existentiam, vel subsistentiam, vt diximus, & accidentia. Præterea, quia perfectius est; quod secundum se est, quam quod per participationem est: at indiuidua participant naturam specificam, ergo ipsa secundum se est perfectior. Præterea, quia hæc est incorruptibilis. Sed vtra perfectior substantia, compositum, an sua forma? Alex. 7. Meta. com. 5. & Simpl. i Phys. com. 70. merito credunt compositum, cum totum sit, esse perfectius forma, quæ pars est. Et sufficiat hæc responsio modo: nam omnes hæc tres quæstiones sunt Metaphysicæ.

Q V A E S T I O . V I .

De quibusdam alijs, circa posteriorem partem. Capitis scilicet de proprietatibus & communitatibus Substantia.

Fundam. Circa has sex substantiæ proprietates, est aduertendum primò, non omnes æqualiter se habere ad substantiam ipsam: tres enim illarum, scilicet prima, non esse in subiecto: quarta, non habere contrarium: & quinta non suscipere magis, vel minus, conueniunt omni substantiæ, sed non soli: nam prima differentijs, quarta verò & quinta, etiam quantitati insunt: illarum autem tertia, scilicet, hoc aliquid significare: & sexta, susceptiuam esse contrariorum, solis insunt, sed non omnibus substantijs, sed tantum primis, quamuis, si illa tertia sit, videri significare hoc aliquid omnibus etiam inest: at secunda scilicet vniuoce de primis prædicat, nec omnibus, nec solis conuenit, cum primis non insunt, competatq; differentijs.

Fundam. Est secundo aduertendum, quod secunda & tertia, nõ rebus absolute, sed vocibus vel conceptibus, vt rerum sunt significati-

ua, conueniunt: non enim res in se prædicantur, nisi per intellectum conceptæ, & verbo expressæ: nec significare hoc aliquid vel quale, rerum est, sed vocum illarum significatiuarum, & conceptuum: aliæ verò quatuor, rebus ipsis absolute insunt: quarum tres primæ sunt negatiuæ, scilicet, non esse in subiecto, non habere contrarium, non suscipere magis: vltima verò est affirmatiua, scilicet suscipere contraria.

Ex his suppositis se offert primum argumentum. Nulla ferè ex his proprietatibus est absolute propria, ergo frustra Aristotele traduntur. Secundo contra tertiam. Si Secundæ substantiæ quale quid significant, ergo in quale prædicantur: non ergo erunt genera, aut species, quæ prædicantur in quid. Tertio. Differentiæ diuidentes genera, re ipsa substantiæ sunt, quando genera sunt substantiæ: sed differentiæ omnes sunt contrariæ, ergo substantiæ aliquid est contrarium. Quarto. Multæ sunt substantiæ, quæ non suscipiunt contraria, ergo id non est maxime proprium substantiæ. Probatur antecedens: ignis enim est calidus, & nullo modo potest suscipere contrariam frigiditatem. similiter cygnus albus non mutatur secundum nigredinem: & coeli denique non suscipiunt contraria, quia sunt impassibiles.

Ad primum breuiter Respondéo, descriptioes non solum ex proprijs simplicibus colligi, sed ex pluribus communibus appropriatis, quorum singula quamuis per se alijs insunt, simul tamen iuncta soli illi rei. Dicitur etiam secundo multa ex his esse propria quarto modo, si in genere fiat sermo ad hunc modum: substantiæ conuenit, vt & ipsa, & ipsius differentiæ in subiecto non sunt: substantiæ conuenit, vt ipsius genera, species, & differentiæ de prima vniuoce prædicentur. similiter substantiæ inest, videri significare hoc aliquid, & vt ipsius indiuidua contrariorum sint susceptiua.

Ad secundum respondéo, aliud esse significare quale quid, aliud, prædicari in quale quid. Aliter tract. 2. c. 8. existimat, significare quale quid, esse significare quandam naturam, quæ componitur ex eo, quod se habet, vt quod, & ex eo, quod se habet, vt quæ.

quale: scilicet ex genere, & differentia: sed mihi hoc non placet, nam hoc pacto generalissimum non posset significare quale quid, cum naturam quandam simplicem, non compositam ex genere & differentia significet: propterea dicendū, quod significare quale quid, est significare quandam substantiam, quæ in se non est, sed in alijs: ita tamen est in alijs, vt sit de eorum substantia: sed quia naturam, quæ in alijs existit, significat, degenerat à perfecta ratione substantiæ, quæ per se existit: at quia in alijs est, non vt in subiecto, distat à natura accidentis: propterea talis natura dicitur quale quid, & nomen eius dicitur significare quale quid, at prædicari in quale quid, est tale esse prædicatum, per quod respondeamus ad quæstionem factam per quale illius, de quo prædicatur, & talis est differentia, non autem genus, aut species. Dices, quare differentia est huiusmodi? Dico, quia differentia habet munus accidentis, scilicet determinare aliquid extrinsecum: ita differentia extrinsecè quodammodo genus contrahit, quia est extra naturam generis ei adueniens.

Dubium. Dubitatur, quid est, vt ait, quod nomina secundarum substantiarum videantur hoc aliquid significare: Respondent aliqui, quia per ea aliquando de suppositis loquuntur dicentes: homo venit, animal currit. Sed non placet hoc, quia ex Aristot. i. Top. cap. 6. habemus, quod non solum per substantiam id fit, sed per accidentia: dicimus enim: voca sedentem, muscus venit: dicendum ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolute sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Solutio. Sed non placet hoc, quia ex Aristot. i. Top. cap. 6. habemus, quod non solum per substantiam id fit, sed per accidentia: dicimus enim: voca sedentem, muscus venit: dicendum ergo est, vt supra, videntur enim significare hoc aliquid figura appellationis, id est, modo significandi ipsarum vocum, quæ absolute sunt: vt enim absoluta nomina primarum substantiarum significant, etiam & nomina secundarum.

Ad 3. Ad tertium facile Respon. quod aliquando contrarietas sumitur largè, vt patet ex 10. Metaph. cap. 6. & 7. pro quacumq; oppositione, & diuersitate sub eodem genere, & sic differentiæ sunt contrariæ, & formæ, & priuationes: altero modo proprie contrarietas pro ea, de qua superius locuti sumus: & sic in præsentis differentiæ, sicut nec substantia, habent contrarium.

Ad 4. Ad quartum Respon. Aristotelem non

dixisse vnam numero substantiam esse susceptiuam omnium contrariorum, sed tantum contrariorum. Vnde dico, licet cygnus non recipiat nigredinem, recipit tamen alia contraria, frigiditatem scilicet, & calorem: similiter ignis licet non recipiat frigiditatem, recipit motus contrarios, sursum naturaliter, & violenter deorsum: idem dicendum de cælis. non recipiunt ista quidem contraria corruptibilia, tamen recipiunt motus contrarios, secundum partem cæli contrariorum sunt susceptiui.

Sed posset esse dubium de sacratissimo altaris sacramento, vbi non est panis, sed corpus Christi: & hostia potest calefieri, & frige fieri, vbi calor & frigiditas non in corpore Christi, sed in quantitate, quæ erat panis, recipiuntur: ecce ergo quomodo quantitas, quæ est accidens, susceptibilis est contrariorum? Dico id non esse nisi substantiæ proprium: quod si illa quantitas hoc habet, id ei euenit, vt locum substantiæ tenet, quod fit maximo miraculo, & potentia Dei infinita. nos modò id quod naturaliter est, consideramus: præsertim secundum Aristot. qui nec id enognouit.

DE Q V A N T I T A T E .

Cap. VI.

Quantum autem aliud quidem est discretum, aliud autem continuum: & aliud quidem ex habentibus positionem ad se mutem in ipsis partibus constat: aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discretum quidem, & numerus & oratio: continuum verò, & linea, superficies, & tempus.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulantur partes eius: & quinque, si sunt denarij partes, ad nullum terminum communem copulantur quinque, & quinque, sed semper discretæ sunt: & tria, & septem ad nullum communem terminum copulantur, neque omnino habeas in numero communem terminum.

partium accipere, sed semper discreti sunt: quia propter numerum quidem discretorum est. Similiter autem et oratio: quod etenim quantum est oratio, manifestum est: mensuratur enim syllaba brevis, & longa: dico autem cum voce orationem factam: ad nullum enim communem terminum particula eius copulantur: non enim est communis terminus, ad quem syllaba copulantur: sed unaquaqueque diuisa est, ipsa secundum seipsam.

Linea vero continua est, est enim sumere communem terminum punctum, ad quem partes eius copulantur: & superficiei lineam: plani namque partes ad aliquem communem terminum copulantur: similiter autem et in corpore habeas sumere communem terminum, lineam vel superficiei, ad quam corporis partes copulantur. Est autem alium et tempus et locus: praesens enim tempus copulatur ad praeteritum et ad futurum: rursum locus continuorum est: locum enim quendam partes corporis obtinent, quae ad communem terminum copulantur: ergo et loci partes, quae obtinent singulas corporis partes, ad eundem communem terminum copulantur, ad quem et corporis partes. Quapropter continuus erit et locus: ad quum enim communem terminum eius partes copulantur.

Amplius autem: alia quidem constant ex partibus, quae in eis sunt, positionem habentibus ad se inuicem: alia autem ex non habentibus positionem: ut linea quidem partes positionem habent ad se inuicem, singula namque earum sita sunt alibi: et habeas, unde distincte sumas, et assignes, ubi singula sita sint in plano, et ad quam partem reliquarum copulantur. Similiter autem et partes plani positionem habent aliquam: similiter namque assignaretur unaquaque, ubi iacet: et qua copulantur ad se inuicem: sed et solidi partes similiter, et loci, in numero autem non poterit quisquam ostendere, quemadmodum partes eius positionem aliquam habent ad se inuicem, aut ubi iacent, aut qua partes ad se inuicem connectuntur. Neque et, quae temporis sunt, nihil enim permanet partium temporis: quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habeat? Sed magis ordinem quendam habere: eo, quod aliud quidem prius sit temporis, aliud ve-

ro posterius. Sed et in numero similiter, eo, quod prius numeratur unum, quam duo: et duo, quam tria, et sic habebunt aliquam ordinem: positionem vero non omnino accipies. Sed et oratio similiter, nulla enim remanet partium, sed dictum est simul, et non est hoc amplius assumere: quapropter non erit illa positio partium eius: si quidem permanet. Igitur alia ex habentibus positionem partibus constant: alia ex non habentibus positionem.

Proprie autem quanta haec dicuntur sola, quae dicta sunt: alia vero omnia secundum accidens, ad haec enim aspicientes et alia dicimus quanta, ut multum dicitur alium, eo quod superficies multum sit, et actio longa, eo quod tempus multum sit, et matius multum. Neque enim horum singulum per se quantum dicitur: ut si quis assignet quanta actio est, tempore definit annuum, vel sic aliquo modo assignans: et alibi quantum quid sit assignans, superficies definit: quanta enim fuerit superficies, tantum alium esse diceret. Quare sola proprie secundum seipsa dicerentur quanta, quae dicta sunt, aliorum vero nihil per se, sed si forte per accidens.

Amplius: quanto nihil est contrarium. In definitis enim manifestum est, quod nihil est contrarium. Et bicubito vel tricubito, vel superficiei, vel alicui talium, nihil enim illis est contrarium. Nisi quis forte dicat multum paucum esse contrarium, vel magnum paruum. Horum autem nihil est quantum, sed magis eorum quae sunt ad aliquid: nihil enim ipsum per se ipsum magnum vel paruum dicitur: sed eo quod ad alterum refertur: et mons quidem paruum dicitur, multum vero magnum: quod hoc igitur, quae sunt sui generis, maius sit, illud vero igitur, quae sui generis, minus: ergo ad alterum est eorum relatio. Nam si per se ipsum magnum vel paruum diceretur, nunquam mons quidem aliquando paruum, multum vero magnum diceretur. Rursum in vico quidem plures homines esse dicimus: Athenis vero paucos, cum sint illis multo plures: et in domo quidem multos, in theatro vero paucos, cum sint plures. Amplius, bicubitum quidem et tricubitum, et unumquodque talium quantum significat: magnum vero vel paruum non significat quantum, sed magis ad aliquid: quantum ad alterum consideratur et magnum et par-

uum: quare manifestum est, quod ipsa sunt eorum, quae ad aliquid.

Amplius: sine aliquo ponat quanta esse haec, sine non ponat, nihil est in illis contrarium: quod enim non potest sumi per se ipsum, sed ad alterum refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium? Amplius autem: si sunt magnum et paruum contraria, contingit idem simul contraria suscipere, et ea ipsa si bimet esse contraria, contingit eum ad hoc simul idem paruum esse et magnum, est enim quidem paruum, ad aliud vero id ipsum magnum, quare idem et paruum et magnum eodem tempore esse contingit: quare simul contraria suscipere. Sed nihil est, quod videatur simul contraria suscipere posse, ut in substantia quidem: susceptibilis enim contrariorum esse videtur: sed nullus simul factus est et ager, neque album et nigrum est simul: nihilque aliud simul contraria suscipiet. Et eadem se ipsis contingit esse contraria: nam se est magnum paruo contrarium: ipsum autem idem simul est magnum et paruum: ipsum sibi erit contrarium: sed impossibile est aliquid se ipsis esse contrarium: non est igitur magnum paruo contrarium, neque multum paucum. Quare nisi et eorum, quae ad aliquid haec quid dicat, sed quantum nihil contrarium habebunt.

Maxime autem circa locum esse videtur contrarietas quantum, sursum enim ei, quod est deorsum, contrarium ponunt: locum, qui in medio est deorsum decedens, eo quod plurima distantia est mediis ad mundi terminos: videntur autem et aliorum contrariorum ab his asserre definitionem: quae enim plurimum a se inuicem distant, eorum quae sunt sub eodem genere, contraria esse definiunt.

Non videtur autem quantum suscipere magis et minus: ut bicubitum, neque enim alterum altero magis bicubitum: neque in numero: ut tria quam quinque nihil magis quinque aut tria dicuntur, neque quinque, quam tria, nec tempus alterum altero magis tempus dicitur, nec in illo eorum, quae dicta sunt omnino, magis et minus dicitur. Quare quantum non suscipit magis et minus. Proprium autem maxime quantum est quod equale et inaequale dicitur, et contrarium, equale et inaequale dicitur: et cor-

pus aequale et inaequale dicitur, et numerus et tempus aequale et inaequale dicitur, similiter autem et in alijs, quae dicta sunt, et nunquamque aequale et inaequale dicitur. In ceteris vero quaecumque quanta non sunt, non prorsus videbitur aequale et inaequale dici, et dispositio aequalis et inaequalis non omnino dicitur, sed magis similis et dissimilis, et album aequale et inaequale non omnino dicitur, sed simile vel dissimile. Quare quanti maxime sit proprium, aequale et inaequale dici.

Cur post substantiam de quantitate prius egerit, quam de qualitate?

Offet quis non immerito dubitare, Contra oritur post substantiam statim de quantitate inuenitur, postposita qualitate, differuit: praesentibus Obiectio: cum Architas, qui primus fertur praedicamentorum author, statim post substantiam qualitate fuerit aggressus, ut refert Simplicius? Imo videtur ratio illi fauere primo quia substantiae incorporae, quae praecipuae substantiae sunt, per qualitates potius, quam per quantitates innotescant. Secundo; quia cum duplex sit in composito substantia, materia nempe & forma, nobilior multo est forma; vt docet Aristotel. 2. Phisic. cap. 1. at forma est causa qualitatis, sicut quantitas a materia habet ortum, ergo vt dignior praeponenda erat qualitas. Tercio, quia qualitas magis videtur continere cum spiritalibus quam quantitas, cum qualitas secundum se sit indiuisibilis, non enim diuiditur per se: qualitas, nisi per accidens ad subiecti diuisionem.

Aristoteles vero his non obstantibus, optimis rationibus quantitate reliquis omnibus anteposuit: cuius multiplex potest assignari causa. Primo cum Ammonio, quia in praedicamento substantiae in duabus proprietatibus parem fecerat quantitate substantiae: fuit ergo aequum, vt ipsius cognitionem non differret. Secundo, quia, inquit, diuiserat substantiam in primam & secundam: at primam, & secundam ad numerum spectant, qui quantitas est: sed haec non est admodum valida ratio, Tertia ipsius est, quia prior est

Rationes Boetij

1.

2.

Ad rationes superiores quatuor.

3.

Simplicij & vitiama.

I.

Capitis diuifio.

Quantidiuifio.

materia, quam forma : at quantitas sequitur materiam, qualitas vero formam, ergo prior est quantitas. Boet. his adiecit etiam alias tres causas Primò: nam rem immediata sequitur quantitas: statim enim vt res est, vna est: at vnum ad quantitatem refertur. Præterea secundò, Supposito Arist. solam substantiam compositam in prædicamento collocasse, ita vt secundum ipsum; vt quidam volunt, corpus esset generalissimum genus, tunc sic Boetius. Prima passio & proprietates, quæ à substantia composita, scilicet corpore, fluit, vt corpus est, est quantitas, hæc ergo anteponenda fuit. Architas autem supponebat res incorporeas esse in prædicamento: & sic superiores rationes procedebant: id vero Aristot. non recipit: tamen hæc ratio non conuincit simpliciter, nisi secundum illorum opinionem: nã vt antea diximus, etiam secundum Arist. sententiam, incorporeæ substantiæ sunt in prædicamento. Tertiò, inquit Boet. quia magnam habet quantitas cum substantia similitudinem, cum nec habeat contrariũ, nec recipiat magis; imò adde tu, quòd est aliquo modo receptiua contrariorum, cum per ipsam, vt per medium quoddam, reliqua accidentia substantiæ inhæreant. non enim esset corpus album, nigrũ, calidum, moueretur, & reliqua, nisi haberet quantitatem. Simplicius addit aliam rationem, scilicet, quia est aded quantitas substantiæ coniuncta, vt mutatio facta in quantitate, fiat etiam mutatio in substantia: non enim augmentatio fit, nisi addita aliqua de nouo substantia.

Quantitas autem aliud est discretum, &c.

Caput hoc duas partes continet: in priori sunt tres diuisiones quantitatis, in posteriori, tres ipsius proprietates: prima diuifio virtualiter continetur in principio, formaliter vero in medio Capitis. Duplex est, quantum per se, & per accidens: quantum per accidens vocatur id, quod quantitate participat. Quantum per se, est ipsamet quantitas. Secunda diuifio. Quantum per se, alterum est continuum, alterum discretum: quanti continui quinque sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus: linea vocatur longitudo sola corporis prætermiffa latitudine, & profunditate, cuius lineæ extrema dicuntur puncta:

superficies est, latitudo extrema alicuius corporis: corpus vero dicitur profunditas ipsius substantiæ: horum cognitio patet ex Geometria, discreta vero quantitas, numerus & oratio sunt.

Partium etenim numeri nullus est communis terminus, &c.

Hic Arist. probat numerum & orationem, ad discreti genus pertinere, probatque de numero, quòd sit discreta quantitas: possumus autem ex istis probationibus sumere horum definitiones. Continua quantitas est, cuius partes vnico communi termino copulantur. vocat autem terminum partium communem, id, quòd licet vnam partem terminat, vt vnum idemque etiam alteram partem terminet: vnde neutrius partis est proprius terminus. V.g. duæ medietates lineæ continuantur vnico puncto medio, quod punctum & vnus, & alterius partis extremum est: per hoc patet, quid sit non habere partes copulatas termino communi.

Hoc supposito, probat de numero esse quantitatem discretam. Partes numeri non coniunguntur aliquo communi termino, ergo numerus est de genere discretorum. Patet antecedens, nam quinque, & quinque, quæ sunt partes denarii, nullo termino communi continuantur: cum omnes vnitates separate sint inter se.

Probat secundò, de oratione, & explicat se non loqui de quacunque oratione, nam ea, quæ in mente est, non est quantitas: sed de ea solum, quæ est in voce, loquitur: probatque duo, & quòd sit quantitas, & quòd sit discreta: primò quòd sit quantitas: quod non probat de numero, quia id erat per se notum, in oratione autem id obscurum est: probat autem sic: orationi in sunt passiones quantitatis, scilicet quòd sit longa, & quòd sit breuis: ergo etiam inest ratio quantitatis. Probat secundo, quòd sit discreta: partes enim eius, scilicet syllabæ, sicut vnitates in numero, nullo communi termino copulantur.

Linea vero continua est, est enim summe, &c.

Probat modò de quantitatibus continuis, non autem probat, quòd quantitates sint, quia id patet, sed quòd continuæ sint. Primò de linea, partes enim lineæ communi

Quid continua quantitas?

Ad discretum Numerum.

Oratio.

Ad Continuum Linea.

termini

Tempus.

Locus.

Terminus loci & locati idem & quomodo?

4.

2. Diuifio quantitatis.

Positio quid sit?

Nota.

termino copulantur, scilicet puncto; partes etiam superficiei linea, sicut partes corporis superficiei iunguntur. Similiter de tempore, præteritum enim & futurum, quæ partes sunt temporis, presenti copulantur. De loco probat sic: locati partes copulantur aliquo termino, ergo etiam ipsius loci partes: singulæ enim loci partes correspondent locati partibus: vt ergo est pars in locato, seu terminus continuans eius partes: ita correspondet terminus in loco coniungens partes loci: vocat autem Aristot. terminum loci: & locati eundem, non, quòd idem sit numero, sed proportiõe, id est, per correspondentiam: vt sicut pars loci correspondet parti locati, ita similiter terminus communis partium loci correspondet & opponitur termino communi partium locati.

Amplius autem, alia quidem constant ex partibus, &c.

Hic ponitur, alia diuifio quantitatis: quædam constant ex partibus habentibus positionem: quædam ex partibus non habentibus positionem. Pro cuius declaratione aduerte, quòd positio est habitudo corporis ad locum, in quo est: secundum quam dicitur esse in loco, quod est: habere positionem: non enim aliud est habere positionem, quam in loco esse: habere autem partes positionem habentes, est, habere partes in loco: non autem sic sumitur in presenti, vt existimauit Ammonius, affirmans numerũ habere partes positionem habentes, quia partes numeri, quæ corporum vnitates sunt, in loco sint: at sine dubio non bene considerauit, cum Arist. expresse afferat. numerum carere partibus positionem habentibus.

Propterea notandum est, aliud esse habere partes positionem habentes, aliud habere partes positionem habentes inter se: illud enim est, vt dixi, habere partes loco in-existentes, & de hoc nihil modò curat Aristot. at habere partes positionem inter se habentes, est tales habere partes, vt vna sit velut alterius locus, & vna sit in altera, quomodo dicimus digitus est in manu, & manus in brachio: & non solum hoc, sed quòd possumus designare hanc in ista, & istam in illa, quòd hæc est antè, illa retrò, ista sursum, & hæc deorsum: huius positionis hic

meminit Arist. à qua longè distant partes numeri, vt dicemus.

Vt autè partes quantitatis alicuius hanc habeant positionem, tria sunt necessaria, primò, quòd sint in aliquo continuo, id est, in subiecto: & hoc vocat alicui esse, non quòd sit in loco, vt credidit Porphyrius in suis interrogationibus: nam eo modo locus non haberet positionem, cum locus non sit in loco: sed quòd illæ partes sint in subiecto aliquo, vt dicit Alber. tract. 8. c. 6. Et secundò, quòd sit continuum tale subiectum. Tertiò, quòd partes sint permanentes. Tria ista ergo partes hæc debent habere: existentiam in subiecto, continuationem, & permanentiam.

Defectu continuationis, numerus caret partibus habentibus positionem, nõ enim dices: hæc pars numeri est antè, ista retrò, hæc vnitas est in illa: defectu permanentiæ tempus non habet partes huiusmodi: defectu vtriusque oratio, quæ est discreta & successiua.

Sunt ergo quatuor quantitates positionem habentes: linea, superficies, corpus, locus: tres, non habentes: tempus, numerus, & oratio: dicit tamen Aristot. in his tribus inueniri quidem ordinem secundum quem vna pars præcedit alteram, præcedit enim tempus tempus, & numerus numerum, & syllaba syllabæ: sed nulla est partium positio: Propre autem quæta dicuntur sola, quæ dicta sunt, &c.

Hæc est illa diuifio, quam Aristot. superius insinuauit, quantum quoddam per se, quoddam per accidens: per se quantum, sunt ipsæ species quantitatis enumeratæ: quantum per accidens est id, quod non quantum à se est, sed quia quantitatem participat, vt actio, quæ dicitur longa, à tempore, quo fit, & motus longus à loco. Hæc sunt quanta per accidens. Sed dubitare posset aliquis, quare hæc sit diuifio quantitatũ, in nullo prædicamento alio similis fiat diuifio: hoc posterius in disputatione elucidabimus.

Amplius: Quanto nihil est contrarium.

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quantitatis explicantur: primum est, Quantitas non habet contrarium, cuius memineral etiam in prædicamento substantiæ: sed modò obijcit idem, quod illic

Nota. Tria necessaria sunt, vt partes quantitatis habeant positionem.

NOTA.

4. Sunt quæ quantitates, positionem habentes.

5.

3. Quantitates diuifio.

Mouetur in nullo prædicamento alio similis fiat diuifio.

Posterior capitis pars est ista, in qua tria accidentia quantitatis explicantur: primum est, Quantitas non habet contrarium, cuius memineral etiam in prædicamento substantiæ: sed modò obijcit idem, quod illic

obijcit:

obicit: magnum enim & paruum, multa & pauca, ad quantitatem spectant: tamen vnum alteri contrarium videtur?

Solutio 1.

Ad hoc respondet Arist. dupliciter. Primo, illa non esse de genere quantitatis, sed alterius prædicamenti, quod dicitur ad aliud. probat hoc dupliciter. Primo, Omne quantum, in seipso quantum est: at magnū & paruum, multa, & pauca non in se, sed ad aliud dicuntur, ergo non sunt quantitates: maiorem non exprimit, sed maiorem cum conclusione: minore explicat exemplo, & probat. Primo, nam milium non dicitur magnum, nisi comparatum ad alia grana eiusdem speciei: & mons dicitur parvus relatus ad alios montes maiores. idem de multis, & paucis dicitur: probat autem maiorem: si enim magnum & paruum absolute dicerentur, & non relatione ad aliud, nunquam montem paruum, nec milium magnum dicere contingeret.

Secunda ratio est sumpta a significatione vocabuli, vt dicit Simplicius, magnum enim, paruum, & reliqua similia non quantitates, sed excessum potius quantitatis ad aliud significant, ergo ea non sunt quantitates: loquitur autem de magno, & paruo, quæ ad quantitatem continuam spectare videntur: de multis verò & paucis quæ ad discretam.

Solutio 2.

Sine aliquis ponat quantitatem esse hæc, & cæ:

Posterior responsio est. Quamuis admitteretur illas esse quantitates, nullo tamen modo admittendum est, contraria esse. Hoc probat triplici ratione. Prima: nam contraria sunt nature absolute, & per se, at magnum, & paruum, & reliqua huiusmodi non sunt ad se, sed ad aliud: ergo non sunt contraria. Secunda: contraria non sunt simul: hoc enim repugnat, substantia enim est quidem contrarium susceptiva, sed non simul: non enim quis simul est sanus, & æger, at ista simul sunt: idem enim est magnum, & paruum: ergo non sunt contraria. Loquitur autem hic de contrarietate proprie dicta, vt superius diximus. Tertia, si magnum, & paruum contraria dicerentur, vnum, & idem sibi ipsi contrarium esset, cum sit idem magnum, & paruum: at id omnino impossibile est, ergo contraria proprie non sunt.

Maximè autem circa locum videtur esse contrarietas quantis, & c.

Obicit 2. Aristoteles adhuc circa idem. Alia obicit. Locus est vna ex speciebus quantitatis, & contrarium habet, omnes enim locum loco contrarium ponit, scilicet locum deorsum, qui est in medio, id est, centro mundi, contrariari loco sursum: qui est in cæli concavo: ista enim loca maximè distant: imò in definitione contrarium dicitur, contraria maximè distare, & talis distantia est per proportionem dicta, à distantia locorum, ergo loca sunt contraria? Ad hoc nihil responderet, non quòd approbet loco esse contrarium: non enim dicit, locus habet, sed videtur habere, vt notat Simplicius, sed forsitan quia non erat locus istud elucidandi, cum quid locus sit, non esset compertum.

Possūmus tamen respondere. Duplitem aliqua quantitas consideratur, vt dicit Simplicius. Primo, vt quædam quantitas est, & in ratione quantitatis. Altero modo, vt admista, & coniuncta est cum qualitate, vel alia ratione alterius generis. Verbi gratia, linea vt linea est, vel vt curva, aut recta est: hæc enim sunt qualitates, scilicet reſtitudo, & curuitas. Similiter superficies, vt superficies est, vel vt aspera, lenisve est, quæ qualitates sunt. Similiter tempus, vt tempus est, vel vt importat lumen, aut tenebras: secundum quæ dicuntur dies & nox, tunc responderet, quantitati in ratione quantitatis nihil est contrarium: at ratione qualitatis adiunctæ contrarium habet, vt in exemplis patet.

Per hoc similiter responderet, de loco: locus enim potest considerari in ratione quantitatis, & tunc non est aliud quàm superficies continens aliquod corpus, cui nullum est contrarium: altero modo, vt dicitur certum situm, & certam distantiam à centro, & partibus mundi, & sic dicitur vbi, quod aliud est prædicamentum, & tunc patitur contrarium, vt probat argumentum, non tamen vt ad quantitatem spectat.

Non videtur autem quantitas suscipere magis, & minus.

Constituitur secunda proprietas quantitatis, quæ est, non suscipere magis, vel minus: hæc enim maximè coniuncta sunt, habere contrarium, & suscipere magis, vel minus.

Quantitas aliqua duobus modis considerari valet.

Ad obiectionem.

2. proprietas quantitatis.

minus, ita vt quæ contraria non habeant, magis vel minus non suscipiant: cum intentione vel remissione, contrariorum mixtione proueniatur.

2. Proprietas quantitatis.

Tertia proprietas est: quantitas dicitur æqualis, vel inæqualis: hæc est autem omnino propria quantitatis, vt quoties aliquid æquale vel inæquale sentiamus, illic quantitatem esse iudicemus, dummodò hæc sumantur proprie: nam aliquando vna albedo alteri æqualis dicitur, vel inæqualis, & vnus calor alteri: sed id abusiue & improprie, albedines enim, calores, vel qualitates, non æquales, vel inæquales, sed similes, vel dissimiles dicendæ sunt: illud enim maximè quantitati est propriū. Hæc de quantitate circa Aristotelis verborum interpretationem.

QVAESTIO 1.

An quantitas sit genus ad continuum, & discretam, & quæ ratione?

Quamuis omnia ferè, quæ in hoc Capite peti possunt & petuntur, præter eam cognitionem, quam facilem, & communem Aristoteles in præsen tradidit, Physicæ & Metaphysicæ sunt, nec intellectione facilia: eorum tamen cognitio maximè est utilis, cum plurimum Logicæ intentiones rerum ipsarum cognitione innotescant: propterea non mirum videri debet, si pro veritate Logicæ explicanda, aliquid miscamus de rerum speculatione.

Questio.

Affirmatiue respondet Simplicius.

Est igitur prima difficultas circa diuisionem primam capitis: An diuisum, scilicet Quantitas, sit genus, vel potius analogum quoddam? Simplicius existimat quantitatem esse quoddam genus, quod potest diuidi, & per continuum, & per discretum, tanquam per differentias adæquate diuidentes: & similiter potest iterum diuidi per habere partes positionem habentes, & non positionem habentes, tanquam per alias duas differentias etiam adæquatas: sed sub alia ratione est vna diuisio, sub alia vero altera: sicut qui animal primum per rationale, & irrationale diuideret: & iterum inquit, idem animal per mortale & immortale secaret. Ista opinio Simplic. quantum ad priorem partem, scilicet priorem

diuisionem, esse generis per differentias, est Alber. tractat. de quantitate, cap. 1. & est communis sententia: quantum verò ad posteriorem, est contra communem: communiter enim tenetur, illam diuisionem quantitatis in habentem positionem, & non habentem, esse subiecti in accidentia: sicut animalium, aliud album, aliud nigrū, aliud medio modo se habens.

At circa priorem diuisionem non modo. Argumentum dica difficultas est, quomodo quantitas sit in contra-genus ad continuum, & discretam? sunt enim valida argumenta in contrarium. 1. Argum. Primum. Nullum genus denominatiuè prædicatur de sua specie; vt docet Aristot. 4. Topic. cap. 1. & ratio est manifesta, cum genus secundum nomen, & rationem prædicetur: quod non faciunt ea, quæ denominatiuè prædicantur: arguantur de suis speciebus prædicatur denominatiuè, cum in concreto etiam prædicetur: dicitur enim: linea est quantitas & quanta: longitudo est longa: numerus est quantitas & quantus, ergo non est genus, vel si est, restat dubium, quare tales prædicaciones non sunt in alijs generibus, non enim dicimus, albedo est alba, calor est qualitas & qualis?

Secundo. Vnius generis vna species non fit ex altera: at numerus fit ex continuo; cum ex diuisione continui, fiat & resultet numerus: vt docet Aristot. 3. Physic. Tertiò. Species vna non prædicatur denominatiuè de alia specie eiusdem generis, at numerus de linea prædicatur denominatiuè, ergo non sunt species, & per consequens quantitas non est genus: minor probatur, dicimus enim: linea est numerata. Quarto. Continua & discreta quantitas non conueniunt in vnicæ ratione communi, ergo non habeat aliquod idem genus. Probatur antecedens, quia talis ratio, vel est, quod vtraque sit diuisibilis, vel quod vtraque sit mensura: nõ prior, quia diuisibilitas prius inest continuo, vt diximus: non posterior, quia ratio mensuræ prius inest discreto, cum non mensuremus, nisi per vnitatem, eam multiplicando, & faciendo numerum, ergo non est vna ratio vtrique communis & genericæ.

Propter hæc inter asserentes, quantitatem esse genus conuenit. Alber. enim

tract. de quantitate, c. i. existimat hic considerari quantitatem, vt est mensura quædam substantiæ, non autem, vt est ratio diuisibilitatis, quod etiam sequitur Caietan. & S. Thom. opusculo 48. cap. 2. & ferè est communis sententia: quorum ratio est: quia Aristoteles distinguit species quantitatis, vt sunt mensuræ substantiæ, nã quantum ad diuisibilitatem, non differrent locus, & superficies, cum locus sit superficies vltima corporis continentis. Patet autem eandem esse diuisionem loci, & superficiæ, tamen in ratione mensuræ differunt: nam locus est mensura extrinseca locati: cum ipsi non inhæreat: superficies autem est mensura intrinseca scilicet: inhærens corpori, cuius est mensura.

Opinio.

At verò Burleus & alij asserunt, hic considerari quantitatem, vt est diuisibilitatis ratio, & sub hac ratione est genus quoddam ad continuam, & discretam: cuius ratio est: nam in ratione mensuræ est purè analogum, cum mensura primò competat vnitati, & numero, & non continuo, nisi in ratione vnitatis, scilicet quatenus assumimus aliquam quantitatem continuam in ratione vnitatis, vt etiam metiamur alia omnia: vt docet Arist. Metaph. cap. 2. Hoc autem argumentum maximè molestum est auctoribus oppositæ factionis, à quo subducere se nequeunt: non minùs tamen illorum argumentum est his difficile, ita vt rei veritas non satis apud hos vel illos innotescat. Dabimus operam, Deo fauente, vt breuiter, & clarè rem ipsam aperiamus, & dilucidemus, id quod deceptionis causa potest esse, manifestantes sequentibus fundamentis.

Nota vtriusque argumentorum perplexitatem.

Fundam. Quantitatē quobus modis accipi.

- 1.
- 2.

Primum fundamentum: Quantitas dupliciter accipitur. Vno modo pro quantitate corporum, secundum quam ipsa corpora extensa sunt, vel numerari possunt: & hæc dicitur quantitas molis, quæ in rebus spiritualibus non inuenitur, & de hac sermo est in præsentī loco. Aliter modo accipitur quantitas pro certo gradu virtutis & essentiæ, quem vnumquodq; participat, secundum quã dicimus, magnus est dominus & infinitus: non quidem corporis quantitate, sed in essentia & virtute: dicimus etiam: creataura est finita: & talis quantitas reperitur etiam in spiritualibus, de

qua non loquimur modò, & hæc dicitur quantitas virtutis.

Hinc fit, quod etiam æquale & inæquale dupliciter accipiuntur, semel, vt à quantitate primo modo sumuntur: & sic res spirituales non dicuntur æquales vel inæquales: vt à quantitate secundo modo sumuntur: & sic omnia, quæ sunt ad inuicem æqualia, vel inæqualia dici possunt: dicimus enim: filius est æqualis patri secundum diuinitatem: nullus angelus æqualis est Deo: & hoc dixit Arist. in fine capituli, dum docuit non multum æqualitatis, vel inæqualitatis reperiri in alijs.

Æquale & inæquale dupliciter quoque accipiuntur.

Quod dicimus de quantitate continua, dicendum etiam est de discreta: numerus enim duplex est, vnus qui reperitur in spiritualibus etiam, secundum quem dicimus: tres sunt personæ, & vnus Deus: Millia millium angelorum ministrant ei. Dicimus etiam tria puncta, tres albedines: & talis numerus vocatur transcendentalis, de quo in præsentī non fit sermo. Alter est numerus, qui solum in rebus corporeis inuenitur, & iste prædamentalis est, de quo hic agimus. Patet igitur sermonem in præsentī fieri de quantitate continua, & discreta, vt in rebus & substantijs corporeis est.

Numerus duplex est.

Hæc autem quantitas ab Aristotele, Metaph. cap. 13, sic definitur in concreto. Quantum est, quod est diuisibile in ea, quæ insunt, quorum vtrūque, aut vnum quodque vnum quid aptum est esse: id est, quantum est subiectum aliquod habens partes quarum singulæ per se esse possunt, & rationem quanti sortiri. Verbi gratia, lignum diuidi potest in partes, quæ singulæ continuæ sunt, & per se esse possunt: similiter numerus in vnitates, quæ singulæ per se esse possunt, diuiditur: vnde patet longe alias esse partes à quantitate prouenientes, quam, quæ ab alijs rebus omnibus proficiuntur: partes enim potentiales non sunt alicuius subiecti, sed alicuius superioris prædicati partes: similiter & differentiæ. Accidentia verò & potentiæ sunt quidem subiecti vnus aliquando partes, sed singula per se esse non possunt, nec sunt vnum subiectum: nec similiter materia & forma: at partes quantitatis sic alicuius subiecti, & vnus rei sunt, vt singulæ per se vnum

Quid sit quantum?

num quid faciant: & hoc valde nota.

Sit secundum fundamentum, Quantitas multa tribuit subiecto suo. Primò enim ante omnia, dat partes tales, quales dixi in primo fundamento: quod est dicere, ratio qua subiectum tales partes habet, est quantitas: si partes fuerint extensionis, est quantitas continua: si numerationis, discreta: & hæc est prima ratio quantitatis, esse formalitatem rationem illarum.

Fundam. Quantitas quæ nã suo attribuat subiecto.

Que Passiones à quantitatē fluat natura.

Nota.

Ab hac quantitatē natura fluunt quædam passiones propriæ. Prima, esse diuisibile, ex eo enim, quod aliquid partes habet, diuisibile esse consequitur. Similiter sequitur, secundò, esse finitum, vel infinitum. Tertia, esse æquale, vel inæquale, alteri. Quarta, esse mensurabile. Omnes hæc quatuor rationes sunt propriæ passionis fluentes ex illa natura prima quantitatis: & subiecta recipiunt omnia ista quinq; à quantitate, quarum passionum natura, numerus, & ordo, sufficenter in Metaph. tradentur, Deo adiuvante.

Interim tamen aduerte vnum diligenter: Quod quantitas omnia ista quinque tribuit suo subiecto formaliter: id est, est forma quædam, qua subiectum habet partes, & est diuisibile, est finitum, æquale, & mensurabile: vt enim ab albedine corpus formaliter est album: ita corpus à quantitate est quantum, id est, partes habet, finitum & mensurabile est: & hoc significant illa verba, quantitas est ratio partium, est ratio diuisibilitatis, est ratio mensuræ.

Fundam.

Ex his fit tertium fundamentum, à quo ferè natura & intelligentia non solū quantitatis, sed aliorum multorum pendet: Aliud est id, quod mensuramus: aliud quod mensuratur: aliud id, ratione cuius aliquid mensuratur, vel mensurari potest. In primis: vt à noto incipiamus: id, quod mensuramus, est corpus, vel res corporea, tam continua, quam discreta: id verò ratione cuius illa mensurantur, vel mensurabilia sunt, est quantitas. Volo dicere, forma, à qua corpus habet, quod mensuretur, est quantitas, nisi enim quantitatem haberet, mensurari non posset: quod superius dicimus, est ratio mensuræ formalis: id autem, quo mensuramus, est quoddam quantum quo vitmur, vt indiuisibili quodam

ad mensurandas alias quantitates, vt vitmur vna, vitmur mediò tanquam vno quodam, per cuius multiplicationem alia quanta mensuramus: vnde ista propriè dicenda sunt mensura: illa verò qua subiectum est mensurabile, non mensura, sed mensurabilitas est quædam, seu dicatur mensura passiva & formalis, & altera mensura actiua & instrumentalis.

Vtrunque quidem quantitas subiecto comunicat formaliter: est enim ratio, qua corpus, vel subiectum est mensura mensurans, & qua mensurabile etiam est: sed magno discrimine: nam non omnis quantitas est mensura mensurans, non enim mensuramus nisi quodam parte quantitatis determinata eam multiplicantes: at omnis quantitas est ratio mensurabilitatis. Præterea, esse mensuram mensurantem, magis competit vnitati; quæ est principium numeri, vt argumentum superius probat: at mensurabilitatis ratio omnibus quantitatibus æquo inest.

Fundam.

Sit quartum fundamentum. Ista omnia, quæ diximus, per prius ipsi quantitati insunt, ipsa enim est partes habens per se, vt patet in lineis, superficiebus per se consideratis: & in tempore; cuius partes sunt aliæ à partibus subiecti. Similiter ipsa quantitas est diuisibilis, mensurabilis secundum se, vt patet in sanctissimo Sacramento altaris. Secundariò verò hoc tribuit subiecto & substantiæ: nam diuisibilitatem & mensurabilitatem, & reliqua; substantia à quantitate habet. Tertio, quod maximè notorium est, quantitas hæc tribuit alijs accidentibus: nam accidentia habent partes, diuisibilitatem, & cætera à quantitate, vt patet in albedine, quæ tanta est; quanta superficies; cui inest; quod nullum accidens habet. Quantitas igitur primo illa habet in se. Secundò substantiæ comunicat. Tertio alijs accidentibus.

Hinc est, quod de seipsa suscipit prædicationem abstracti & concreti; dicendo, linea est quanta, & quantitas: quod non fit in alijs accidentibus. Similiter distinguitur duplex quantitas, per se, & per accidens: per se est ipsa quantum, per accidens sunt accidentia illa, quæ quantitatem participant; quæ distinctio in alijs acci-

Quantitas cur de seipsa & in abstracto & in concreto dicitur.

identibus non fit. Sequitur etiam optime Aristotelem tractasse quantum in concreto, vt legitur græcè. Quanti aliud continuum, &c. vt intelligamus eandem esse in hoc peculiari prædicamento prædicationem abstracti & concreti. Hæc sunt, ex quibus non mediocri quantitatatis cognitio haberi potest, & quæ non passim inveniuntur: cætera Metaphysica relinquuntur. Respon. ergo ad quæstionem sequentibus conclusionibus.

1. Conclus.

Prima Conclusio. Quantitas, vt est ratio partium, est quoddam genus, cuius differentie sunt, continuum & discretum: quantitas enim continua, est magnitudo, discreta vero multitudo, quæ sunt duo genera eius subalterna, varias sub se species includentia. Hæc conclusio de vniuerso argumento patet. Quantitas secundum rationem prædicatur in quid de pluribus suis speciebus, ergo est genus: consequentia est certa, & antecedens manifestum.

2. Conclus.

Secunda Conclusio. Habere positionem, vel non habere, quantitatibus differentie non sunt, vt existimat Simplicius. sed passionem. Probatur vniuerso argumento. Si essent differentie, non posset quantitas continua abstrahi à positione, at per intellectum superficies sine vlla positione consideratur, cum intelligatur abstracta à loco, & subiecto, ergo illa positio non est eius differentia, cum species absque sua componente differentia intelligi nequeat. Hic autem aduerte, quod non est idem, quantitatem continuam esse, & positionem habere, cum quantitas aliqua continua non eam habeat, scilicet tempus: nec similiter esse discretum, & non habere positionem, cum etiam continua aliqua non habeat. Vnde sic ista se habet, scilicet continuum & habens positionem, quod omne habens positionem est continuum, non tamen omne continuum habet positionem: at discretum, & non habens positionem sic se habent, quod omne discretum est non habens positionem: at non omne non habens positionem est discretum.

3. Conclus.

Tertia Conclusio. Quantitas ista, quæ ratio partium est consideratur in præsentibus, vt sub tali ratione est, genus generalissimum, omnes has species continens. Ista

conclusio iudicio meo est manifesta ex ipso contextu Aristot. in quo continuum, & discretum: sub quibus sunt omnes species quantitatibus: non aliter definiuntur, quam per ipsas partes, quæ copulantur, vel non copulantur termino communi. Præterea, quia Logicus considerat intentiones secundas, quæ in primis fundantur: at ratio generis quantitatibus non fundatur in mensuræ ratione, quia hæc est passio, non natura generica: ratio autem quæ genus est, est quantitas, vt ratio partium est. Præterea, quia tota ratio & argumentum illorum inualidum est: dicunt enim aliter non posse distingui species quantitatibus, quam in ratione mensuræ: hoc autem inualidum est, sic enim optime distingui possunt, & distinguitur. Linea est ratio partium secundum longitudinem in continuo: superficies ratio partium secundum latitudinem: corpus ratio partium secundum profunditatem: tempus ratio partium successuarum in continuo: locus est ratio partium continentium aliquid: numerus ratio partium discretarum: oratio ratio partium discretarum cum successione: & hæc valde obserua.

Respondeatur igitur per hæc ad argumenta quatuor supra posita, quibus probabatur, quantitatem non esse genus. Ad primum respondent Burleus & Sorus, q. 17. Linea, superficies, & qualibet alia quantitatibus species, dupliciter potest considerari. Vno modo, vt est in subiecto, & simul cum subiecto sumitur: & tunc prædicatur genus de illis denominatiue, quia cum subiecto sumuntur. Altero modo considerantur in abstracto absque subiecto: & sic species quantitatibus sunt, & tunc falsum esset, dicere: linea est quanta, ista responsio non placet, quia linea non dicitur subiectum magis quam albedo: vt ergo de albedine nunquam dicitur, quod est qualis, ita nec de linea dicitur illa ratione. Præterea, quia subiectum non per lineam, sed per lineatum explicatur. Propterea aliter dicendum est nempe illam prædicationem concreti de abstracto non esse denominatiuam, sed essentialem in re. licet modus quidam denominatiuus sit, id quod fit propter peculiarem rationem, quæ in quantitate reperitur: vt explicui in quarto fundamento,

L. Ad. Arg. Burleus & Sorus.

Reprobatur hæc solutio.

Alia Aristot.

Ad

Ad 2.

Ad secundum respondeo, quod ex vna specie in communi altera non fit: nulla enim species in sua ratione, & natura admittit aliam speciem sibi coequalem: tamen ex indiuiduo vnius speciei non pugnat, vt materialiter fiat indiuiduum alterius speciei. vt enim ex aqua fit ignis, aqua tamen non manente, ita ex continuo fit discretum, continuo tamen non manente: nec hoc est inconueniens vllum.

Ad 3.

Ad tertium respondeo, quod linea non dicitur numerata à numero denominatiue, quia numerus in ea fit, sed dicitur numerata ab actu intellectus, per quem numeramus: numerare enim est opus rationis & intellectus.

Ad 4.

Ad quartum est maxime notanda solutio: negatur enim maior: ratio enim generica, in qua omnis quantitas conuenit, est, habere partes eiusdem rationis, vt supra diximus. Negatur etiam minor, imò ratio diuisibilis vniuersè competit continuo discreto: non autem vni per prius, alteri per posterius. Verum est, quod ex diuisione continui aliquando resultat, & fit numerus, tamen non semper: nec ex natura numeri est, fieri ex continuo, constituto autem numero, & continuo, vnumquodque per se diuisibile est, & non vnum per alterum. Ad illud de mensura, fuit magna sine dubio in hoc apud scriptores ambiguitas: nam ratio mensuræ, scilicet mensurantis, per prius discreto conuenit, vt diximus: & sic est ratio analoga: at ratio mensuræ passiuè, id est, qua subiectum mensurabile est, vniuersa est omni quantitati: & hæc sufficient. Satis scio me aliqua ex parte breuem in verbis & obscurem in his fuisse: tamen mediocriter auditori versato, & diligenti manifesta ista erunt, cuius rationem semper in his habeo; præsertim quia viua voce ista exponenda à Magistro sunt.

Ad probationem antecedentis Quarti Argum. huius.

QVÆSTIO II.

Circa reliqua, que in hoc capite continentur, an rectè dicta sint ab Aristotele?

Quia multa sunt in hoc capite, quæ intelligentia, & examine aliquo indigent, particularius à nobis tractanda sunt.

standa sunt, & disputatione elucidanda.

Est igitur primum argumentum contra ordinem procedendi Aristotel. & ipsius contra modum. Vnumquodque vniuersum prius per definitionem, quam per diuisionem notificandum est: sed quantitas est genus vniuersum; ergo à definitione oportebat exordiri, non à diuisione, vt fecit Aristoteles.

1. Argum. dum procedendi Arist. in hoc capite.

Secundo. Aristoteles in diuisione præposuit continuum discreto, ergo malè posita in tractatu discretum præposuit continuo.

2. Argum. 3. Argum.

Tertio. Nihil in vno prædicamento collocatum constitui debet in altero: sed corpus est in prædicamento substantiæ: ergo nullo modo corpus potest esse species substantiæ, & quantitatibus.

Quarto. Videtur doctrina ista non consonare doctrinæ eiusdem Arist. 5. Met. cap. 13. ibi enim inter quantitates non numerat locum nec orationem: & inter quantitates per accidens, ponit tempus, & motum: at hic & locum, & orationem, & tempus inter quantitates per se constituit, motus autem non meminit.

4. Argum.

Quinto. Videtur, quod nullo modo oratio quantitas sit: nam vel accipitur pro oratione vocali, vel mentali, vel scripta: sed oratio scripta est potius substantia materialiter, formaliter verò, scilicet vt significativa est, est relatio, vel qualitas: mentalis autem, quæ in intellectu est, est qualitas, cum in intellectu non sit quantitas, vocalis autem, si materialiter sumatur, est aer verberatus, qui substantia est: si formaliter, est ipsum significare, quod non est quantitas: ergo nullo modo oratio est quantitas: & hoc admissio, quod esset quantitas, non esset ponenda inter discretas, sed inter continuas; vnica enim syllaba continua est, & motu continuo profertur.

5. Argum.

Sexto. Magnitudo, multitudo, sunt quantitatibus species subalterne, & longitudo etiam est quedam species ipsius: ergo magnum, multa, longum, species sunt quantitatibus, & non pertinent ad prædicamentum ad aliquid.

6. Argum.

Septimo. Vnitas & punctum ad quantitatem spectant, vt patet, tamen non sunt sub aliqua specie ex assignatis: ergo diminuta doctrina hæc videtur.

7. Argum.

Q. S.

8. Argum.

Octauo. Multa etiam alia videntur prætermiſſa, quæ tamen quantitates ſunt; vt graue, leue, omnia etiam pondera, omnes menſuræ, vncia, libra, modius, gomor, & reliqua huiusmodi, quæ nõ apparêt in alio prædicamento eſſe conſtituenda, quam in iſto, quorum tamen Ariſtotele, nullatenus meminit.

Iſta argumenta à nobis ſoluenda ordine ſunt: ex quorum ſolutionibus perfecta prædicamenti huius cognitio dependet.

1. Solutio Alberti. Ad 1.

Ad primum argumentum reſpondet Albertus tract. de quantitate, cap. 1; hic conſiderari quantitatẽ, vt menſura eſt: cū autem alia ſit ratio menſuræ in continuis, alia in discretis; nec eiſdem rationis ſit vna in omnibus menſuræ ratio: non definitio- ne, ſed diuiſione vſus eſt. Hæc reſponſio non ſatis facit. Primum, quia, vt ſuperius diximus, hic quantitas in ſua ratione primo conſideratur; ſcilicet, vt eſt ratio partium. Secundò, quia ſi non eſt vna ratio menſuræ in continua, & discreta, non eſſet quantitas genus, nec hic tanquam genus conſideraretur, quòd videtur falſum: quòd ſi eſt ratio vna quamuis comuniſſima, hæc potius definienda erat.

Solutio hec inſirma & quare?

2. Solutio Doctorem Louanienſium.

Doctores Louanienſes dicunt, id factũ fuiſſe, quia generaliſſima non habent definitionem propriam conſtantem ex genere & differentia, cùm ſint ſuprema genera. Sed hoc non placet, quia eadem ratione nullũ aliud definiret, ac definit ad aliquid, & qualitatem. Præterea, quia generaliſſima habent deſcriptionem: imò, vt ſuperius diximus, & declarauimus, Ariſt. 5. Metaph. cap. 13. quantum ipſum deſcripſit ante diuiſionem.

Et hæc inuidia.

3. Solutio authoris.

Propterea exiſtimo dicendum eſſe. Ariſtotelem non tradere hic verum cognitionem diſtinctam, niſi quantum ſufficit Logico per rerũ coordinationem, & pro prædicationibus & ipſarum partibus perfecte intelligendis: & quia ipſum Quantum, eſt maximè notum, vt pote maximè præ omnibus alijs ſenſatum, nulla circa id vſus eſt deſcriptione, ſicut in alijs fecit, quæ non ſubſtant ſenſibus in vniuerſum.

Poſſumus tamen faciliè eius definitionem assignare, ſicut & ipſius ſpecierum: hæ enim definitiones ſpecierum ex Ariſt. verbis deducuntur. Potèſt autem quæ-

titas in communi per ſuas proprietates deſcribi: Quantitas eſt ratio partium, vel que per ſe partes habet: quantitas eſt ratio mēſuræ ſubſtantie: quantitas eſt ratio diuiſibilitatis in partes eiſdem rationis: ſimiliter eſt forma; ſecundum quam æquale, vel inæquale, aliquid dicitur, quantitas. verò continua eſt quantitas, cuius partes termino communi copulantur: discreta verò eſt, cuius partes termino communi nõ copulantur: linea eſt continua quantitas, cuius partes in puncto copulantur, primò: ſuperficies cuius partes in linea copulantur, corpus cuius partes ſuperficie copulantur: locus eſt ſuperficies vltima corporis continentis: tempus eſt continua quantitas ſucceſſiua, cuius partes inſtanti copulantur: numerus eſt continuorũ permanentium menſura. discreta: oratio eſt ſucceſſuorũ menſura discreta.

Quantita deſcriptio.

Specierum eius deſcriptio.

Ad ſecundum, reſpondent aliqui, continuam quantitatẽ in ratione diuiſibilitatis priorem eſſe discreta, ex diuiſione enim continui, reſultat numerus; at in ratione menſuræ priorem eſſe discretam, nõ enim menſuramus niſi quantitate, aliqua continua ſumpta tanquam vnitatem, cuius multiplicatione menſuramus: vt vtimur vna, grano, palmo, multiplicatis ad menſurandum: & hoc conſilio ductus Ariſt. priùs cõtinuum poſuit in diuiſione, in declaratione verò discretum antepoſuit. Hæc ratio non mihi displicet.

Solutio Ad 2.

Aliter etiam reſpondet Alber. tract. iſto, c. 1. & benè. Quantitas enim continua prior eſt, quia magis compoſita, ac discreta ſimplicior eſt, id eſt, prior eſt; nam discreta quantitas nullam habet poſitionem, at inter continuas inuenitur poſitio: ac propterea Ariſt. tali ordine vſus eſt, vt vnum & alterum exprimeret. Hæc doctrina eſt vera, & Ariſt. ipſius, 1. Poſt. ca. 23. Arithmeticam ſimpliciorẽ Geometria exiſtimat. Et 1. Met. c. 2. ob id, quòd illa ſit de discreta quantitate, hæc de continua.

Solutio ta lerabilis.

Ad tertium reſpondetur. Corpus tripliciter ſumitur; eſt enim æquiuiocum. Primum pro toto compoſito ſubſtantiali, ex materia & forma cõſtituto, quo pacto dicimus, Angelus non eſt corpus: planta verò, animalia, lapides ſunt corpora, & ſic corpus eſt vnum genus ſubſtantie, de quo ſuprà dixi-

Ad 3. Corpus tribus modis ſumitur. I.

2.

diximus eſſe generaliſſimum. Secundo modo, ſumitur corpus pro altera parte viuẽtis; quo pacto dicimus, animal conſtare ex anima, & corpore: & ſic non eſt genus, nec prædicatur de ſpeciebus vilis: ſed ponitur reductiuè in prædicamento ſubſtantie, ſicut pars. Tertio modo, ſumitur pro quantitate quadam, ſcilicet profunditate, quæ eſt accidens corporum ſubſtantie, & iſto modo eſt ſpecies huius prædicamenti: nec hoc eſt vllum inconueniens, quòd vnum ſecundum diuerſas rationes ad varia pertineat prædicamenta.

3.

1. Solutio. quorundã inſignium virorum ad quartum.

Ad quartum non eſt facilis ſolutio. Quidam enim dicunt, has quantitates ſcilicet, locum, tempus, orationem, dupliciter poſſe conſiderari: vno modo, vt ſunt rationes diuiſibilitatis, ſeu in ratione diuiſionis, & ſic ab Ariſtotele conſiderantur in 4. Metaph. & tunc locus non eſt ſpecies diſtincta à ſuperficie, cū eadem ſit ſuperficiẽ, & loci diuiſio: ſimiliter nec oratio à numero diſtinguitur: tempus autem & motus ſunt diuiſibilia ad diuiſionem ſpacij, per quod ſit motus, id eſt, quantitates per accidens ſunt: hoc igitur fuit in cauſa, quòd minus Ariſtoteles locum & orationẽ poſuerit, tempus autem & motum inter quantitates per accidens assignauerit. Poſſunt tamen ſecundò conſiderari in ratione menſuræ, & tunc locus eſt quæritas per ſe diſtincta à ſuperficie; quia locus eſt mēſura corporum ſeparabilem à ſe: ſimiliter & oratio à numero diſtinguitur, cū oratio ſit menſura ſonorum discretorũ: tempus etiam eſt per ſe quantitas, cū ſit motus menſura: motus autem ſemper eſt quantus per accidens in ratione diuiſionis: quia diuiditur per aliud, ſcilicet ſpatium: & in ratione menſuræ, quia menſuratur per tẽpus. Cū igitur hic conſideretur quæritas, vt eſt menſura, optimè ponitur eius ſpecies aliter, quã in Metaphyſica, in qua conſideratur quantitas, vt eſt ratio diuiſibilitatis.

Iſta ſolutio non eſt ſpernenda: eſt enim inſignium virorum: tamen mihi in hoc non placet, nam eſſe menſuram, eſt paſſio quantitatis ipſius, fluens ab eius natura: ſed talibus ſpeciebus prædictis non ineſt per ſe quantitatis ratio ſecundum eos, ergo nec inerit paſſio: à quo enim per

ſe remouetur natura, remouebitur etiam & paſſio: & præterea, quia diximus hic etiam naturam ipſam quantitatis conſiderari.

Burleus ad hoc dicit, locum nõ eſſe ſpeciem per ſe quantitatis illo modo: nõ lo- Burleus ad quartum. cus denotat duo, ſuperficiem de materiali, & continentia de formali: materialiter ergo non diſſert à ſuperficie: formaliter verò non eſt quantitas, quia continentia quantitas nõ eſt: ac propterea ab Ariſt. nõ numeratur in 5. Meta. hic verò locus ponitur inter quantitates, quia Ariſtoteles loquitur vulgariter, & ſecundum opinionẽ celebriorem. Omnes autem antiqui locũ inter quantitates conſtituebant: & hoc videtur docere Auer. 5. Metaph. com. 18. Hæc ſententia fuit Alb. tract. iſto, ca. 5. vbi locũ explicat eſſe illud ſpacium totũ, longum, latum, profundũ, quòd eſt inter latera corporis continentis, vt antiqui credebant, 4. Phyſi. imò vulgus modò ita exiſtimat. Hoc tamen impugnat illic Ariſt. & ſecundum veritatem offendit, locum eſſe ſuperficiẽ vltimam corporis continẽtis: hoc etiam videtur docere Simpliciũ: & Doctores Louanien. aſſerunt locum ſecundũ Ariſt. non eſſe quantitatẽ diſtinctam à ſuperficie: hic autem fuiſſe locutum iuxta receptam ſui temporis, & communẽ opinionem.

Dicit ſecundò Bur. motum eſſe quæritatẽ per ſe, ſicut tempus, etiam in ratione diuiſionis: fuiſſe autem prætermiſſum ab Ariſt. non quia non eſſet, ſed quia non curauit omnes ſpecies enarrare.

Dicit tertio, in Metaph. tempus & motum dici quanta per accidens, non quòd non ſint per ſe quantitates, ſed quia ab alio, ſcilicet à ſpacio & mobili recipiunt, eſſe quantitates, ſed recipiunt ab eis effectiuè ſolum, in ſe tamen quantitates formaliter ſunt.

De oratione autem dicit quarto, eſſe etiam per ſe quæritatẽ à numero diſtinctam.

Iſta ſententia Burlei, in hoc quòd concedit motũ eſſe quæritatẽ per ſe, eſt Alberti Magni tract. iſto, ca. 10. & Iambli. vt reſert in præſenti Simpl. Dicunt enim motum duo dicere, & fluxum & formã aliquam, cuius eſt fluxus: & quòd ſucceſſio

quantum ad fluxum, est quantitas, quantum ad formam, non; sed aliquando est qualitas, aliquando ubi, aliquando quantitas, secundum quod fluxus potest esse in qualitate, vel ubi, vel quantitate: ac propterea hic non numerat inter quantitates, quia totum eius esse non est quantitas, nec vni⁹ est generis.

At Porphy. li. 2. interro. & Ammo credunt motum, secundum suam naturam, non esse quantitatem: sed esse quantum per accidens, sicut substantia est quanta per accidens. Ad locum Metaph. Respondet illic Alexan. Aristotelem solum tractare de quantitate permanente, propterea ista praetermisit.

3. Solutio. Auctoris.

Sed in hac difficultate ne confusio insit audienti, quantum pro capto logico exigitur, existimo ita dicendum. Primum omnes has species hic numeratas esse quantitates per se: & haec est communis opinio, non solum in ratione mensurae, sed etiam in ratione partium, & diuisibilitatis: vt superius diximus.

Tēpus duobus modis diuiditur.

Dico Secundò, tempus dupliciter posse diuidi. Vno modo secundum partes successiones, scilicet praesens, praeteritum, futurum; & secundum hanc diuisibilitatis rationem est quantitas per se, & ita hic consideratur. Altero modo diuiditur secundum spacium, per quod mobile tempus efficiens mouetur: & secundum hanc diuisibilitatem est quantitas per accidens, vt dicitur in Metaphysica: considerare autē tempus secundum suas partes ad Physicum spectat, & id notius est: propterea in Meta. non inter quantitates per se constituitur, sicut in Logica.

Dico Tertiò, orationem sub numero comprehensam fuisse illis, non enim ibi loquitur de numero particulariter, vt distinguitur ab oratione, sed vt numerus est idem quod multitudo, vt ibidem interpretatur Auerroes.

Dico Quartò, locum etiam sub superficie contineri, ibi enim considerat superficiem in communi, vt includit superficiem ambientem, & terminantem: hic autem loquitur particulariter de superficie terminante.

Motus non est per se quantitas.

Dico Vltimò, motum non esse quantitatem per se, vt bene dicit Amm. & Porphy.

quia motus, vt motus, est solum actus quidam imperfectus, vt suo loco tractabitur. Haec omnia obserua, quia existimo Aristoteli, & veritati maxime esse conformia.

Ad quintum est insignis difficultas de intellectu orationis quid sit. Omissis aliorum sententijs, dicam, quae in hoc diligenter excogitavi, id quae declarabo sequentibus fundamentis.

Aduerte igitur Primò, quod sonus est quoddam accidens, & qualitas effecta in aere ex collisione duorum corporum. Vox autem est, non omnis sonus, sed ille tantum qui efficitur in aere ex collisione quarundam corporum partium, scilicet, linguae, palati, dentium, &c. est autem vna vox, quae vnica sit percussione, plures autem voces, quae pluribus sunt percussioneibus, sicut sunt syllabae: quilibet .n. syllaba vnica sit percussione, plures autem pluribus. Oratio autem est aggregatio ex multis vocibus syllabarum, vt dominus: vnde omnis oratio est discontinua, & discreta.

Aduerte Secundò. Discretio duplex est: quaedam subiecti, vt albedo lactis, & albedo niuis discreta sunt, quia duobus insunt discretis subiectis: altera est discretio formae, sicut quando duo insunt vni subiecto, tamen vnum alteri idem non est: sicut albedo & dulcedo lactis. Oratio igitur discreta est, non quidem subiecto, quia in eodem aere omnes syllabarum percussiones recipiuntur, sed discretae formae: nec similitur est discreta in tempore caeli, quia vni co tempore simul duo possunt loqui, quorum sermones simul tempore & subiecto sunt, formae tamen discretae sunt.

Aduerte Tertiò. In ista voce possumus tria considerare. Id quod est eius essentia, scilicet id, ratione cuius est sonus. Secundò, aliquid quod se habet, vt qualitas eius, scilicet quod sit acuta, grauis, sonora, rauca. Tertiò, est quaedam extensio, & velut corpulentia ipsius vocis, secundum quam vox magna, breuis, aequalis, inaequalis dicitur: & haec est vocis quantitas, quae dicitur tempus vocis. Vnde quando audis syllabas habere tempus, non intelligas de tempore, quod dicitur dies, annus, &c. sed de ista intrinseca extensione & vocis dilatatione, quae maior est in vna quam in altera,

tera, secundum quod breuis vna, altera longa, dicitur.

4. Fundam. Quid sit oratio?

Aduerte Quartò. Oratio dicitur iste numerus horum temporum syllabarum successuarum, & discretarum: sed maxime considera, quod non solum oratio est multitudo temporum horum, sed superaddit temporum diuersitatem, & ordinem: vnde de alia oratio est populus pro arbore, alia pro ciuitate: nam illa est ex prima longa, & haec ex prima breui: similiter alia est species orationis dominus, alia domini. In summa, haec oratio continet omnia carmina, & carminum genera, & omnes pedes carminum, quae non solum diuersa sunt in multitudiue syllabarum, sed praecipue ordine, & quantitate: vnde musae, in recto spondeus est, cum ex vtraque; longa constat: at in recto singulari trocheus est, quia posterior est breui: & sic de reliquis. Haec oratio est iudicio meo numerus musicus, & harmonicus, de quo in Musica speculatur.

Orationem aliter hic, aliter in lib. Peri her. considerari.

Ex his sequitur, hic multo aliter orationem quam in libro Peri her. sumi: hic enim pro vna etiam dictione vocali, illic pro pluribus. Praeterea, in praesenti impertinens est quod significet, nam etiam si non significet, oratio dicitur: illic autem est necessaria vocum significatio. Praeterea, in praesenti oratio non est ipsa vox, sed quantitas ipsarum vocum & dictionum: in lib. vero Peri her. oratio est ipsa vox significatiua, ac propterea hic Aristo. dixit, oratio quae in voce fit: quasi non sit vox, sed vocis quantitas.

Ad Replicam 5.

Per haec patet solutio ad argumentum. Ad replicam dico. Quamuis syllaba sit per se continua, tamen quia syllaba non per se, sed cum dictione ordinatur, non facit quantitatis per se speciem, sed cum oratione, quae discreta est: aut dicendum est, syllabam esse vnitatem in oratione, sicut est vnitatis in numero arithmetico.

Ad 6.

Ad sextum Respo. magnitudinem, longitudinem, & multitudinem, aliquando sumi absolute pro ipsis quantitatibus, vt magnitudo idem sit, quod quantitas continua, praesertim permanens: quo pacto sumitur: c. caeli, c. u. longitudo idem, quod linea: multitudo discreta quantitas: & tunc magnitudo non opponitur paruitati, ac

multitudo paucitati, nec breuitati longitudi: vnum quodque enim continuum magnum est, longum est: & numerus quicunq; est multa. Altero modo sumuntur ista respectiue, vt vni respectu alterius dicatur, & sic opponuntur, tunc enim sunt ad aliquid: nec est inconueniens, quod res in vno praedicamento collocetur, passio vero in alio: vt enim homo est in praedicamento substantiae, risibilitas autem in qualitate: ita quantitas est in vno praedicamento: istae autem passiones eius, magnum, paruum, aequale, & reliqua in praedicamento ad aliquid sunt.

Ad septimum est facilis solutio ex his, quae diximus in praedicamento substantiae: vnitatis enim, & punctum ad quantitatem pertinent, reductiue tamen, tanquam principia quantitatis: vnitatis enim est principium discretae, punctus continuae permanentis.

Ad octauum dico, omnes mensuras ad hoc praedicamentum pertinere, non secundum relationem, per quam ad mensurata referuntur, vt dicit Simpl. sed secundum id, quod mensurant: quod quantitas est: & sic sub his speciebus continentur: quaedam enim sub loco, qui per modum vasis contentiui mensurat: quaedam sub linea, quae per modum longitudinis: quaedam sub numero, quae per modum multiplicationis solum. Ex his omnibus cuiuslibet facillimum erit istas species ordinare in tabula aliqua: aduertatque singula dictionum esse genera contentia multa sub se: numerus enim multas numerorum species: oratio similiter varias species, & genera continet: idem de linea, quae multas mensuras continet: similiter & de alijs. Haec de Quantitate.

Possent quidem multa alia dici, sed haec sufficiant, ne extra modum limites Logicos transgrediamur, Logicum agentes. Vide Simpl. de grauitate, an sit quantitas, vt vult Architas.

De his, quae Ad aliquid dicuntur. Cap. VII.

Ad aliquid vero talia dicuntur, quaecumque haec ipsa quae sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodo solibus aliter

ter ad alterum: Et maius hoc ipsum, quod est, alterius dicitur: aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. similiter autem & alia quaecunque huiusmodi sunt.

2. At Verò sunt etiam & haec ad aliquid: Et habitus, dispositio, sensus, scientia, positio. haec enim omnia, quae dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, & vel quomodolibet aliter ad alterum, & non aliud quiddam: habitus enim alicuius habitus esse dicitur, & scientia, alicuius scientia, & positio alicuius positio: & alia quoque similiter.

3. Ad aliquid igitur sunt, quaecunque haec ipsa quae sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodolibet aliter ad alterum: Et mons magnus dicitur ad alterum: magnus enim mons dicitur ad aliquid, & simile alicui simile, & cetera talia similiter ad aliquid dicuntur. Sunt autem & accubitus, & statio, & sessio positiones quadam, positiones Verò ad aliquid sunt: iacere autem & stare, & sedere, ipsa quidem non sunt positiones: denominatione Verò dicuntur ab ijs, quae dictae sunt positionibus.

4. Inest autem & contrarietas ijs quae sunt ad aliquid, & virtus virtio contrarium, cō sit virtus, eorum ad aliquid: Et scientia ignorantia. Non autem omnia ijs, quae sunt ad aliquid in sunt contraria. Duplici enim nihil est contrarium, neque triplici, neque illi talium.

5. Videntur autem & magis & minus ea, quae ad aliquid sunt, suscipere, simile enim & dissimile magis & minus dicitur: & aequale, & inaequale magis et minus dicitur, cum Verum sit ad aliquid, simile enim alicui simile dicitur, & inaequale alicui inaequale. Non autem omnia quae sunt ad aliquid suscipiunt magis et minus, duplum enim non dicitur magis & minus dupli, nec aliquod triplum.

6. Omnia autem quae sunt ad aliquid, ad conuertentiam dicuntur: Et seruus domini seruus: & dominus serui dominus, esse dicitur: & duplum dimidij duplum: & dimidium dupli dimidium, & materia minore materia, & minus maior e materia: similiter autem & in alijs. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem, Et scientia scibile scientia dicitur: & scibile scientia scibile, et

sensus scibilis sensus: & scibile sensu scibile.

7. At Verò aliquoties non videbitur conuenienter ad quod dicitur assignetur, si peccet is qui assignat. Et ala si assignetur aui, non conuertitur, Et sit aui ala. Non enim prius conuenienter assignatum est ala aui, neque enim quatenus aui est, eatenus ala ipsius dicitur: sed eo quod alata est, multorum enim & aliorum ala sunt, quae non sunt aues. Quare si assignetur conuenienter, conuertitur: Et ala alati ala est, & alatum ala alatum.

8. Aliquoties autem forte & nomen fingere necesse erit. si non fuerit nomen impostum, ad quod conuenienter assignetur: Et remus si assignetur nauigij, non est assignatio conueniens: neque enim eo quod nauigium est, eo ipsius remus dicitur: sunt enim nauigia, quorum remi non sunt: quare non conuertitur nauigium enim non dicitur remi nauigium. Sed forte conuenienter assignatio erit, si sic quodammodo assignetur: remus remigata res remus est, aut quomodocumque aliter: nomen enim non est positum, & conuertitur si conuenienter assignetur: remigatum enim remus remigatum est. Similiter autem & in alijs: ut caput conuenientius assignabitur capiti caput, quam si animalis assignetur: neque enim eo quod est animal, caput habet, multa enim animalia sunt capita non habentia.

9. Sic autem fortasse facillime quis sumet, quibus posita non sunt nomina, si ab ijs, quae prima sunt, & ijs, ad quae conuertuntur, nomina ponantur: Et in ijs quae praedicta sunt, ab ala alatum, à remo remigatum. Omnia igitur quae ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentiam dicuntur, quoniam si ad quodlibet aliud assignantur & non ad id, ad quod dicuntur, non conuertuntur.

10. Dico autem, quoniam neque eorum quae in confesso ad conuertentiam dicuntur, & nomina eis posita sunt, nihil conuertitur, si ad aliquid eorum quae sunt accidentia assignentur, & non ad id, ad quod dicuntur: Et seruus, si non domini assignetur, sed hominis vel bipedis, vel cuiuscunque talium, non conuertitur: neque enim dici potest, homo est serui homo: non enim conueniens est assignatio. Amplius, si quidem conuenienter assignetur ad quod dicitur, omnibus alijs

11. ijs sublati, quaecunque accidentia sunt: relicto autem solo illo, ad quod assignatum est conuenienter, semper ad ipsum dicitur, Et si seruus ad dominum dicitur, circumscriptis prius omnibus, quae accidentia sunt domino, Et esse bipedem, & scientia susceptibilem, & relinquitur, relicto Verò solo quod dominus est, semper seruus ad ipsum dicitur, seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter ad id, ad quod dicitur, assignetur: circumscriptis omnibus alijs, relicto autem eo solo, ad quod assignatum est, non dicitur ad ipsum, assignetur enim seruus hominis, & ala aui, & circumscriptatur ab homine esse dominum, non sane amplius seruus ad hominem dicitur: cum enim dominus non sit, neque seruus est, similiter & de aue, si admittitur, eam alatum esse, non enim amplius erit ala ad aliquid, cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare ad id, ad quod conuenienter dicitur. Et si sit nomen positum, facillime erit assignatio: si autem non sit, fortasse necessarium erit nomen fingere: si autem sic assignentur, manifestum est: quoniam omnia quae ad aliquid sunt, ad conuertentiam dicuntur.

11. Videntur autem ipsa, ad aliquid simul esse naturā. Et in plurimis quidem Verum est: in aliquibus Verò non Verū: simul enim duplum & dimidium sunt: & cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus, dominus est: similiter autem his & alia. Simul autem haec auferunt sese inuicem: si enim non sit duplum, non erit dimidium: Et si non sit dimidium, non erit dupli: similiter autem & in alijs, quaecunque talia sunt.

11. Non autem in omnibus his, quae ad aliquid Verum dicitur, esse simul naturā: scibile enim scientia prius videbitur esse: namque in pluribus praesistentibus rebus scientias accipimus: in paucis, n. Vel nullo quicquam hoc perspicit simul cum scibile scientiam esse factam. Amplius, scibile sublatum simul auferit scientiam: scientia Verò simul non auferit scibile: nam si scibile non sit, non erit scientia, nullus enim erit scientia: scientia Verò si non sit, nihil prohibet esse scibile: Et circuli quadratura si est scibile, scientia a quide eius nondū est, ipsa Verò scibile est. Amplius, animalis quidem sublatum non erit scientia, scibile Verò plurimum esse contingit.

13. Similiter autem his sese habent ea quae de sensu sunt, scibile enim prius quam sensus esse videtur, sublatum enim scibile simul auferit sensum: sensus Verò scibile non simul auferit: sensus enim circa corpus & in corpore sunt, scibile autem sublatum auferitur & corpus: scibile enim corpus est. Cum autem corpus non sit, auferitur & sensus, quare simul auferit scibile sensum, sensus Verò scibile non simul auferit: sublatum, n. animalis, sensus quidem auferitur, scibile autem erit corpus: Et calidum, dulce, amarum, & omnia alia quaecunque sunt scibilia. Amplius, sensus quidem simul cum sensu suo fit: simul enim fit animal, et sensus: scibile Verò ante animal, aut sensum est. Ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi, ex quibus ipsū animal constat, ante sunt, quam animal omnino sit, aut sensus: quare prius scibile quam sensus esse videbitur.

14. Habet autem dubitationem, Verum nulla substantia ad aliquid dicitur, quemadmodum videtur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias? Nam in primis substantijs Verum est, nam neque tota, neque partes primarium substantiarum dicitur ad aliquid. Nam quidam homo non dicitur alicuius quidam homo, neque quidam bos, alicuius quidam bos. Similiter autem et partes, quaedam enim manus non dicitur alicuius quaedam manus, sed alicuius manus: & quodam caput non dicitur alicuius quodam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantijs, atque hoc quidem in pluribus: Et homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur: in huiusmodi ergo manifestum est, quoniam non sunt ad aliquid. In aliquibus Verò secundis substantijs habet, dubitationem, Et caput alicuius caput dicitur, et manus alicuius dicitur manus, & singula huiusmodi, quare hoc fortasse ad aliquid esse videbuntur. Si igitur sufficienter eorum quae sunt ad aliquid, definitio assignata est, aut omnino difficile aut impossibile est ostendere, quod nulla substantia eorum quae sunt ad aliquid dicitur.

15. Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid quodam modo se habere, fortasse aliquid contra ista dicitur. Prior Verò definitio sequitur quidem omnia ea, quae sunt ad aliquid

liquid, non tamen in ipsis idem est cum eo quod esse ad aliquod, ipsa quae sunt, aliorum dicantur. Ex his autem manifestum est, quod si quis aliquid eorum quae sunt ad aliquid, definit scire, et illud ad quod dicitur, definit scireturus est. Manifestum igitur ex ipsis est: si enim nouit aliquis hoc, quod aliquid est (est autem esse eius, quae ad aliquid sunt), idem ac ad aliquid aliquo modo se habere) et illud nouit, ad quod hoc aliquid modo se habet. Si enim non nouit omnino ad quod hoc aliquo modo se habet, neque si ad aliquid hoc aliquo modo se habet, noscet. Sed et in singulis palam hoc est, ut si quid nouit quis definit, quod duplum est, et cuius duplum est, mox definit nouit. si enim nullius definitur nouit ipsum duplum esse, neque si sit duplum omnino nouit. Similiter autem et hoc aliquid si nouit quis quod melius est, et quo melius est, statim definit necessarium esse nosse. Propter hac autem non indefinit hoc cognoscat, quod hoc est peiore melius: suspicio enim hac est, non scientia: non enim ad hoc sciret exaltate quod est peiore melius: si enim sic accidit, nihil est deterius ipso. Quia propter palam est quod necessarium est, si nouerit quis aliquid relatiuorum definit, et id ad quod definit, necesse est nosse.

Capit. Verò, et manus, et eorum singula, quae substantia sunt, ea ipsa quae sunt, scire definit possunt: ad quod vero dicantur, non est necessarium scire. cuius enim hoc capit, vel cuius hac manus sit non est scire definit: quare non erunt hoc ad aliquid. Si vero non sunt hoc eorum quae sunt ad aliquid, verum erit dicere quod nulla substantia eorum est quae sunt ad aliquid. Fortasse autem difficile sit de eiusmodi rebus vehementer asserere, nisi ea sepe pertractata sint: dubitare autem de horum quoquoque, non est inutile.

QVAESTIO PRAEAMBULARIS PRIMA.

Cur prius de predicamento Ad aliquid quam de Qualitate egerit?

Non parua primò se nobis offert difficultas, cui predicamentum hoc Qualitati anteponatur? Ratio enim dubitandi est. Prius est rem esse in se,

quam ad aliud comparari, sed qualitas conuenit rei secundum se, relatio uero ut alteri comparatur, ergo prior est qualitas secundum naturam: imò Aristoteles ipse 5. Meta. c. 12. quale praeposuit, & in diuisione horum praedicamentorum praecedenti Architas illa ratione motus, ut refert Simplic. quale anteposuit ipsi praedicamento ad aliquid.

Cur hoc aduerte ex Simplicio in his praedicamentis, quod duplex est ordo, quidam naturae, & essentialis, secundum quem unum in suo esse, & natura, alterum praecedit: alter est ordo doctrinae, secundum quem unius cognitio, & doctrina prius traditur, cognitione alterius, & unum prius, alterum posterius docetur.

Hoc supposito Doctores Louanien. dicunt hic non ordinem naturae, sed doctrinae solum seruari, secundum quem illa semper praetermittenda sunt, quae magis priorum cognitioni necessaria sunt, siue priora sint, siue posteriora. Costat autem post quantitatem magis necessariam esse relationum cognitionem, cum in praedicamento quantitatis longa fuerit mentio eorum, scilicet de magno, & paruo, & reliquis, quae ad aliquid dicuntur. Quam rationem etiam tradit Ammon. huius ordinis, quo ad aliquid praepositur qualitati.

At Simpl. Porphy. & Boet. etiam ordinem naturae cum ordine doctrinae seruari insinuant secundum Aristot. quia substantia corporea prius est quanta, quam qualis, cum quantitas sit eius passio prima, sed ad quantitatem immediatè sequitur esse magnum, vel paruum, aequale, inaequale, quae omnia ad aliquid sunt: prius ergo est ad aliquid ipso quali: nec obstat aliquas relationes, & habitudines esse posteriores qualitatibus, scilicet illas, quae ex qualitatibus oriuntur: fat est à toto genere, quod natura ipsius ad aliquid in aliquibus praecedat qualitatem, non autem qualitas illa antecedit quantitatem: prior igitur natura est relatio, similiter & doctrina propter rationem dictam prius.

Ad aliquid uero ita dicitur, quae cuiusque hoc ipsum, quod sunt, aliorum esse dicuntur, vel quomodo libet aliter ad aliud, &c.

Duplex ordo est in Categorijs.

Quaest. dist. lucio iuxta Doct. Lou.

Iuxta Simplicium, Porphyrium & Boetium.

capitis Diu.

Nota 1.

Nota 2. Accidentis duplex genus reperiri.

Nota 3.

Prima Categorijs pars.

Caput istud in tres partes diuiditur. Prima continet definitionem quaedam eorum, quae ad aliquid sunt, & ipsius explanationem: quae definitio communis erat tempore Aristotelis, imò ipsi Platonis, ut uult Albert. & Boet. quauis id neget Simplicius. Secunda continet quatuor proprietates, quae secundum talem definitionem consequuntur, Tertia proponit unum absurdum, quod iuxta talem definitionem sequitur, & ea reiecta aliam ponit, quae maximè relatis conuenit. Similiter quandam ipsorum infert proprietatem.

Attende autem has definitiones generalissimorum, ut saepe dixi, non esse proprias definitiones, cum genere & differentia careant, sed descriptiones quaedam sunt, per quas rem magis manifestam facimus per ea, quae clara sunt.

Aduerte igitur, accidentis duplex esse genus. Quoddam inest subiecto absque alterius subiecti dependentia, ut albedo inest niui, calor igni, superficies corpori, absque alterius ullius ordine, & habitudine, & hoc accidens absolutum dicitur. Quoddam accidens inest alicui subiecto cui dependentia alterius subiecti accidentis: ut paternitas inest uni homini, dependenter tamen ab alio, cui inest filiatio: simile inest huic albedini, dependenter tamen ab altera albedine, cui inest etiam illa similitudo: tale igitur accidens dicitur respectiuum, & ad aliquid, cuius natura haec est, ut non inest unum alteri, quin etiam alterum ei correspondens, alteri simul inest.

Ex quo collige rationem tituli huius praedicamenti: dicitur enim in plurali, de his, quae sunt ad aliquid, & semper Arist. in capite pluraliter loquitur, cuius ratio est, ut notat Ammo. & Alb. tract. isto, c. 3. quia nunc quam ista singula consistunt, sed semper bina, unum ad alterum. Nec propter hoc negamus, quin singulariter possit proferri, ut notat Simpl. dici enim potest, pater est ad aliquid, & duplum est ad aliquid: sed ad insinuandam horum naturam, quae sine multitudine esse non potest, pluraliter loquimur.

Per haec itaque manifestatur Aristotelis descriptio: Illa sunt ad aliquid, quorum

hoc ipsum, quod sunt, id est, quorum natura, & substantia est, ad aliud dici, & referri: quia uariè unum ad alterum dicitur, aliquando per habitudinem genitiui, ut pater est filij pater, aliquando per habitudinem datiui, simile est alicui simili simile: vel ablatiui, maius est minore maius: aliquando id fit per accusatiuum, aliquando cum praepositione, aliquando sine illa, ut dicit Simplicius. Propterea dicit Arist. aliorum dicuntur, vel quomodo dicitur aliter ad aliud, scilicet dicuntur. Haec est omnium explicatio communis descriptionis huius.

Ponit Aristot. exempla per varios casus. Maius, inquit, aliquo maius est, duplum etiam alterius duplum est: & alia similiter quae ad inuicem conferuntur. Haec graecè genitiui habitudinem explicant: quamuis latine sint casus uarij.

At uero sunt etiam & haec ad aliquid, etc.

Prosequitur Aristot. exempla proponere eorum, quae ad aliquid sunt, ponit autem ista, quae sequuntur, scilicet habitum, dispositionem, scientiam, sensum, positionem: in quibus notabis haec quatuor prima ad obiectum referri. Si enim in habitu est, alicuius obiecti habitus est, similiter & dispositio: deferunt enim hoc solo habitu & dispositio, quod habitus inhaeret subiecto, à quo difficile remoueri potest: dispositio est, quae facile remouetur: similiter scientia, & sensus, alicuius obiecti scientia, & sensus sunt: positio autem refertur & ad subiectum, & ad locum: est enim positio habitudo corporis ad locum.

Dubitabis: ut quid Aristot. non contineat haec exempla prioribus, sed quaedam interruptione uisus est, dicens: sunt etiam & haec ad aliquid. Respondet Ammo. id factum fuisse propter duo. Alterum est, quia priora exempla erant habitudinibus genitiui, quibus explicatur illa definitionis pars, aliorum dicuntur: nunc autem ista sunt habitudinibus aliorum casuum, quibus explicatur illa altera pars: vel quomodo libet aliter ad aliud. Alterum est, quod etiam notat Simplic. ista, quae ad aliquid dicuntur, oriuntur ex multis praedicamentis: quaedam ex quantitate, ut duplum, maius: quaedam ex qualitate, ut scientia, habitus:

Dubium.

Solutio.

tus: quædã ex situ, vt positio, & cubatio: & quia exempla priora erant de his, quæ quãtãtatem consequuntur, posteriora verò de his, quæ qualitatem, & alia sequuntur, idco distinxit, & interruptione illa vsus est. Sed potest huius tertia ratio non spernẽda adhiberi, quòd ista definitio Aristot. non est ipsius, sed communis, quã ipse est postea reiecturus: suscipit tamen eã modò explicandam, quia tunc passim circũferèbatur: ac propterea multa secundũm hãc infert & dicit, quæ non tanquam vera, sed tanquam absurda ex tali definitione pro manantia recipienda sunt: id, quod doctẽ aduertit Ammonius. Est autem vnum ex his, q̃ subiuñxit, ac si dicat: si, ad aliquid sunt, quæ aliorum dicũtur, ista ad aliquid sunt, scilicet habitus, dispositio, & reliqua, quæ tamẽ verè ad aliquid nõ sunt, cũ sint aliorum prædicamentorum: ac propterea secundũm talem definitionẽ probat esse ad aliquid, dum dicit, ista dici ad aliud, & non aliud quiddam, id est non habent aliud quicquam, quã ad aliud di: i: sed horum veritas postea examinanda est.

3. *Ad aliquid igitur sunt, quacunque hoc ipsum quod sunt, &c.*

Ex manifestatione superiori per exempla infert definitionem eãdem, velut aliqua ratione probatam: infert etiam eam, vt alijs exemplis habitudines aliorum casuum exprimentibus, declarat: magnum enim ad aliquid dicitur, & simile, & reliqua: subiuñxit etiam accubitum, stationẽ, & sessionẽ: esse ad aliquid, & probat, quia sunt positioes: positio verò ad aliquid est: at ipsorum concreta, scilicet sedere, stare, non sunt ad aliquid.

r. Dubium. Dubitabis: quare id dicit Aristoteles de concretis? Respondet Ammonius & Simplicius, quia concreta sunt alterius prædicamenti, scilicet sitũs, abstracta verò huius: & posset quis decipi, existimans etiam ista poni in hoc prædicamento, cum eorũ abstracta collocentur. Notantq; vnum isti doctores maximè aduertendum, non semper abstractum, & eius concretum ad idem pertinere prædicamentum: nam locus & tẽpus sunt in quantitate, tamẽ esse in loco, est aliud prædicamentũ Vbi, & esse in tempore, est aliud, scilicet, Quando, quæ duo prædicamenta sunt denominatiua ab illis.

Solutio.

Concretum & abstracte, non semper ad eãdem pertinentem categoriã.

Dubitabis: quare statio, sessio, ad aliquid sunt, non autem sedere, & stare? Respondent etiam isti doctores, quia abstracta non includunt subiectum ipsum, sed tantũm habitudinem ad illud dicunt, quæ ad aliquid est: at ipsa concreta non habitudinem, sed subiectum ipsum, & substantiam dicunt. Hæc omnia intellige iuxta definitionem assignatam: an enim ista sint secundũm definitionem exactam Aristotelis, quam in fine tradidit, postea examinabimus.

Inest autem et contrarietas in his, quæ sunt ad aliquid, &c.

Hæc est secunda pars capituli, in qua ea, quæ huic prædicamento insunt, Aristoteles ponit, & enarrat. Incipit autem a communibus: hæc enim est doctrina, quam ipsemet docet, Physic. c. 7. primum communia, deinde propria tradantur. Conuenit igitur his, quæ ad aliquid sunt, habere contraria. hoc autem exemplis manifestat virtus enim vitio, & ignorantia scientia contraria est: at hoc, inquit, non omnibus quæ ad aliquid sunt, inest: duplum enim non habet contrarium, nec dimidium, & tamen ista ad aliquid sunt.

Possit quis non immeritò obijcere: superius enim in quantitate dixit Aristoteles, magnũ & paruum non esse contraria, quia sunt ad aliquid: quo igitur modo hic docet, ea quæ ad aliquid sunt, esse contraria? nec potest dici, hic loqui de contrarietate large, vt complectitur quancũquẽ oppositionẽ, sic enim non diceret, aliqua non habere contrarium, cum constet, omnia quæ ad aliquid sunt, relatiuè opponi: loquitur ergo de contrarietate propria, de qua in alijs prædicamentis loquutus est?

Aduerte, istos respectus, qui ad aliquid sunt, semper esse simul cum alijs accidentibus absolutis, à quibus procedũt: vt similitudo est cum qualitate, magnum cum quantitate, &c. Vnde dupliciter possunt considerari: vno modo, secundũm illos respectus puros, & vt ad aliquid sunt, & tunc non habent contrarium, & hoc est, quod dixit, ea. de quantitate: altero modo secundũ illud accidens, cui copulatur, quod fundamentum vocatur, & tunc si illud habuerit contrarium, dicitur istud habere contrarium: si verò non habuerit, dicitur

Dubium Solutio.

Secunda pars.

Prima Relatiuorũ Proprietas.

Obiectio.

Nota, duplici respectu qui ad aliquid, accepto ratione respecti obiecti.

dicitur istud non habere: & quia non omnia accidentia, in quibus ad aliquid fundantur, contraria habent: idco dicit aliqua habere, nempe ex illis, quæ in qualitate fundantur: aliqua verò non habere, scilicet illa, quæ in quantitate inniuntur: ita docet Simpl. & Ammon. & bene: cuius signum est, quòd quando cõtraria assignat, non ponit correlatiua: vt scientia non cõtrariatur scibili, sed ignorantia: virtus non cõtrariatur ei, cuius virtus est, sed vitio, non ergo vt ad inuicem referuntur, contrarietatem habent, sed: vt secundum se & in fundamento sumuntur.

Dubium.

Dubitabis: quomodo in hoc prædicamento scientiã, virtutem, & alia collocet, cum tamen hæc, in quarto prædicamento constituantur? Respondet Ammon. non id ex propria sententiã fecisse, sed simulatè ad abescaendam illam definitionem, ex qua sequebatur, ista in hoc prædicamento esse. At verò aliter respõdet Simpl. & Boet. in præsentij, & Albert. tract. isto, ca. 4. quod maximè notandum est: asserunt enim, ista & in hoc prædicamento, & in alijs esse, non est enim inconueniens, quòd dynames secundum varias rationes, & cõsiderationes, ad varia, pertineat prædicamentum.

Responsio Ammonij.

Accommodatiua simplicij, Boetij, & Alberti.

*De dictis philosoph. ad dubium Responsionibus in futura disputatione certius profertur iudicium.

5.

Secunda relatiuorum proprietatis.

Nota.

De dictis philosoph. ad dubium Responsionibus in futura disputatione certius profertur iudicium.

Videntur autem magis & minus ea, quæ ad aliquid sunt suscipere, &c.

Hæc est secunda ipsius ad aliquid proprietatis, scilicet suscipere magis, & minus, quam exemplari inductione manifestat: simile enim, & dissimile, æquale, & inæquale ad aliquid sunt, tamen suscipiunt magis & minus, vnum enim alio magis est simile, & magis dissimile: æquale vel inæquale, magis, vel minus.

Hic aduerte, quando audis, ista esse ad aliquid, ne intelligas ista esse ad aliquid ad inuicem: aliud enim est, esse ad aliquid, seu quod alij vocat, relatiua, & esse ad aliquid ad se inuicem, quod alij vocant correlatiua.

Relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur: Relatio. Relatiua enim, seu ad aliquid dicuntur plura, quorum singula ad aliud dicuntur, non tamen vnum ad alterum inter se: vt pater, duplum, simile, relatiua sunt, seu ad aliquid, quia dicuntur ad aliud, nõ quidem inter se, sed singula ad suũ proprium terminum: pater enim ad filium, duplum ad subduplũ, simile ad simile: correlatiua verò seu ad aliquid ad inuicem dicuntur, quorum vnum ad alterum dicitur, sicut pater, & filius sunt correlatiua: per ista intelliges exempla numerata esse relatiuorũ, sed non correlatiuorum.

QVAESTIO II.

An Relatio suscipiat magis & minus?

Dubitatur: an suscipere magis, & minus, competat relatis: ratione fundamenti, sicut habere contraria: an ratione naturæ propriæ, ita vt in quantum ad aliquid sunt, magis, vel minus suscipiãt? Hoc dubium est principale, & dignũ consideratione, prius tamen sunt explicanda verba, quæ post ista sequuntur: inquit enim Arist. non omnibus hoc inesse relatis, duplum enim magis vel minus non recipit.

Ad dubium igitur respondet Albert. tract. isto cap. 5. Simpl. Ammon. & Boet. & tandem est sententia communis, relatiua suscipere magis, vel minus, non sui ratione, sed fundamenti. quòd si eis obijciãs, aliqua fundamenta non suscipere magis: & minus, vt quantitas, in qua æquale, vel inæquale fundantur, non suscipit magis vel minus, ipsum tamen æquale, & inæquale magis suscipiunt? Ad hoc non eodẽ modo respondent: Boetius enim & Simplicius dicunt æquale, & inæquale esse passiones quãdam, & qualitates ipsius quantitatis: & quantitas secundũ se non suscipit magis vel minus, sed secundum has qualitates: & iudicio meo, isti doctores hoc sibi volunt, quòd relatio non est, quæ magis, vel minus denominatur, sed quantitas per has relationes, quæ qualitates ipsius sunt: quantum enim vnum est magis vel minus inæquale alteri.

Ista opinio non absoluit dubium, nec respondet quæstioni, nam eodem modo in sufficiens qualitas non suscipit magis vel minus, sed cõtra subie.

Dubium.

Opinio.

Obiectio.

Solutio.

subiectum per eam: vnum enim est magis alteri simile subiecto per albedinem, & tamen, hoc non obstante, asserimus, qualitati à se, & non à subiecto conueniente suscipere magis: esset ergo idem dicendum de relatione.

Opinio
Alber.

Alber. tract. isto cap. 5. aliter respondet, dicit enim, quantitatem aliquo modo suscipere magis, vel minus: vna enim maior, altera minor est, & hoc sufficit, vt ab ea relatio æqualis vel inæqualis suscipiat magis vel minus.

Refutatio.

Sed nec hoc plenè satisfacit; nam cum magis & minus in relatione sit intensiue, & maius & minus in quantitate sit extensiue, videtur, non relationi à fundamento, sed à se, id ineffe.

Opinio
iterum Am
monij.

Ammonius aliter etiam respondet: inquit, magis & minus in relatione non suscipere propriè magis vel minus, sed impropriè, & abusiue: quod enim propriè magis & minus suscipit, cum suo contrario miscetur, vt albu, quò magis est cum nigro mixtum, minus est album, quò verò minus, magis est album: & æquale, & inæquale non miscentur illo modo: æquale enim nihil habet inæqualitatis, nec inæquale aliquid participat æqualitatis, cum æqualitas consistat in indiuisibili, à quo recedere, est, non ampliùs esse æquale: & inæquale nihil participat æqualitatis, dum inæquale manet: impropriè tamen est, illud magis & minus, quomodo æquale etiam vocamus, quòd non multum distat ab æqualitate propria: Hæc ex Ammonio.

Opinio
Architæ.

At si hoc altius consideremus, inueniemus Architæ, vt refert Simplicius, existimasse, suscipere magis vel minus, ineffe ipsis relatis, vt relata sunt, & non ratione fundamenti. Vnde Architæ ipse non assignauit illud, scilicet habere contraria in his, quæ ad aliquid sunt: posuit tamè hanc proprietatem, scilicet suscipere magis: illa enim proprietates non relatis à se, sed à fundamento inerat: hæc verò ipsis secundum se competit.

Opinio
omniū
probatiōi.

Et hæc opinio probatur argumento, iudicio meo, satis conuincenti: si non suscipit relatio magis vel minus, nisi ratione fundamenti, sequitur, quoties fundamentum suscipit magis, & ipsa relatio suscipiet magis, & quoties fundamentum suscipit

minus, & ipsa relatio suscipiet minus: & quoties fundamentum nec magis, nec minus est suscepium, nec ipsa relatio suscipiet: sed videmus totum oppositum, patet. Sint duo alba, vnum intensum, vt octo, alterum intensum, vt quatuor: ista sunt similia, tunc sumo similitudinè illius, quòd est, vt octo, & pono quòd albedo remittatur, & fiat vt septem, tunc similitudo est maior, & illud magis simile: & si fiat vt sex, magis erit simile: & si fiat vt quatuor, multò similitudis. Præterea, sint duo alba, vt quatuor, ista sunt maximè similia: augetur, & intendatur vnum, & fiat, vt quinque, tunc minus erunt similia, & quò magis vnum intenditur, tantò in eo minus existit similitudo. Præterea, æquale, & inæquale, magis suscipiunt, tamen non ratione fundamenti, quia fundamentum, vel non suscipit, vel multò aliter suscipit, scilicet extensiue, inæquale verò intensiue suscipit.

Propterea existimo esse dicendum; *Dubium* Responso ad dubium. pliter posse intelligi, relationem suscipere magis vel minus, ratione fundamenti. Vno modo, vt non habeat aliam intensiōnem, nec suscipiat magis vel minus aliter quàm suum fundamentum: sicut non habet contraria, nisi contraria fundamenti: ita, vt non illa relationi, sed fundamenti contraria sint, vt aliqui intelligunt: & iste sensus est falsissimus, vt argumenta superiora euidenter probant. Altero modo, quòd non suscipiant magis vel minus, per solam sui mutationem, sicut qualitates, scilicet, albedo, nigredo, & alia, quæ sola sub mutatione intenduntur: at ista intenduntur, & remittantur per mutationem fundamenti aliquam, licet nō sit aptum suscipere magis vel minus, sicut in quantitate, vbi est maius & minus, sit magis vel minus, æqualis vel inæqualis, ex mutatione quantitatis: quia vel augetur, vel minuitur: & iste sensus est verissimus, & inuentus ab Architæ, & Metaphysico dignus.

Patet igitur relationes in se, & secundum se, magis vel minus suscipere, non tamen sine aliqua subiecti, seu potius fundamenti mutatione, & variatione, nec ista est sicut prima communitas suscipiendi contraria: & hoc doctè aduertit Caietanus, & est maximè memoriæ mandandum.

Dubium

Dubium 2. Dubitatur: Si relatiua suscipiunt magis vel minus, secundum se, & nō secundum fundamentum, quæ igitur relatiua non suscipiunt magis vel minus? Ad hoc dico, relatiua quamuis in se magis & minus recipiant, non tamen id fit, nisi aliqua fundamenti variatione comitante. Sunt autem quedam accidentia relatiua, quæ nō ex tali fundamento procedunt, sed in fundamento vniuo modo inuariabili se habent; vt duplum, triplum & alia, quæ ex quantitatibus, sic se habentibus consequuntur, scilicet, quòd vna alteram, bis aut ter adæquarè contineat: & tales non suscipiunt magis nec minus: quia variato fundamento ab illa vniiformitate, destruitur relatio. Quedam alia procedunt ex fundamento, sed non vno modo, & inuariabili se habente, vt similitudo ex duobus albis vtique se habentibus fluit: & inæquale ex quantitate: & ista, variato fundamento, magis vel minus recipiunt.

Dubium 3. Dubitatur præterea: Nam hoc pacto æquale non susciperet magis nec minus, quia æqualitas oritur inter duas quantitates indiuisibili modo se habentes, ita vt neutra ab altera excedatur, nec excedat? Respondeo, non hic in tanto rigore sumi æquale, sed abusiue: vt etiam quòd accedit ad prorsus æquale, dicatur æquale, & quòd magis accedit, magis æquale.

6. Omnia autem que sunt ad aliquid ad conuertentiam dicuntur, &c.

Tertia rela-
tiorum
proprietates.

Hæc est tertia proprietates relatiuorum, scilicet correlatiua dici ad conuertentiam: & diutius immoratur in ista, quàm in alijs, facitq; quatuor. Primò, eam exemplis explicat. Secundò, ostendit, quò modo in ea contingat errare. Tertio, adhibet remedium contra errorem. Quarto, docet canonem obseruandi, quando ad conuertentiam dicantur.

Nota.

Aduerte igitur, non hic de conuertentia duorum terminorum æqualium, qua ab vno ad alterum valet illatio; agi, quam aliqui vocant conuertibilitatem, vt notat Alber. tract. isto, c. 6. nec similiter de conuertentia duarum propositionum, quàm ab vna ad alteram, transmutatis extremis, licet argumentari, quæ conuersio vocatur: sed est sermo de mutua illatione, quàm correlatiua ita se habent, non vt vnum de alio

prædicetur, sed vt vnum per habitudinem ad alterum exprimat, & ad inuicem conferantur: quòd exemplis manifestat Arist. feruus est heri feruus, & herus est heri herus: duplū est dimidiū duplum, dimidium est dupli dimidium. Notatque Aristoteles vnum in ista conuertentia, quamuis correlatiuorum habitudo mutua sit, tamen non super secundum locutionem esse eod. dem casus: aliquando enim vnum per genitium, alterum verò altero casu refertur, vt scientia est scibilis obiecti scientia, scibile autem est scientia scibile, vel per scientiam: sensus est sensibilis rei sensus, sensibilis verò res est sensu, vel per sensum sensibilis: idem in multis alijs euenit.

At verò aliquoties non videbitur conuerti, &c.

Hæc est secunda particula, in qua docet istam conuertentiam mutuam deficere, quando non est conueniens correlatiuorum assignatio: id est, quando vnum alterius non est proprium correlatiuum: exemplo manifestatur, ala, & aues, non ad conuertentiam dicuntur mutuo, quamuis enim verum sit, auis est ala auis, non tamen ala alicuius auis ala, quia multa habent alas, quæ tamen aues non sunt: hæc autem conuertentia non fit, quia non sunt correlatiua vera: hæc enim sunt, ala & alatum, & tunc est conuertentia, ala est alati ala, & alatum est ala alatum: nam vespa & apes, & formice alatae sunt, non tamen aues sunt: patet ergo quoties conueniens assignatio fit, correlatiua dici ad conuertentiam.

Aliquoties autem foris & nomen fingere necesse est, &c.

Hæc est tertia particula, in qua docet remedium ad conuertentiam faciendam: multoties enim non potest fieri ista nominum correlatiuorum assignatio, & accommodatio, ratione defectus nominū, quia vnum correlatiuum habet quidem nomē, sed non alterum: verbi gratia, remus, & triremis: triremis enim remus triremis est, non tamen e contra, remus est triremis remus, cum alia à triremibus remos habeat: tunc autem vult Arist. vt in tali nominum defectu, ad conuertentiam assignandam, nomen fingamus, quò aptè correlatiuum explicetur, vt remus est remiti remus.

Similiter, inquit, caput, & animal, non conuertuntur: non enim animal est capite animal, cum animalia sint caput non habentia, ut vermes, & c. licet ergo fingere capitatum, & tunc conuertentur, caput est capitati caput: capitatum est capite, capitatum. Aduerte Græcè non remus est, sed pedalion, quod est, clauus, seu gubernaculum. quo nauis gubernatur: Boetius verò trāstulit remum, ut similiter eretur exemplo in Latina lingua: sed nihil refert.

Sic autē fortasse facillimè quis sumet, &c.

Tradit regulam, quā modus nomina fingendi ostenditur. Inquit, ab illo nomine, cuius correlatiuū assignandum est, esse sumendum denominatiuum: comprehendens omnia, quæ illud nomen participant. Verbi gratia, volo assignare correlatiuum capitis, quod non est impositum, tūc à capite sumendum est denominatiuum, scilicet capitatum, quod omnia ea, quæ capite prædita sunt, comprehendat: idem in alijs obseruandum est: ex quo infertur, omnia ad aliquid, dicti ad conuertentiam, si eorum fiat non inconueniens assignatio. Hæc omnia exempla vult Ammon, non esse ex propria sententia, sed ex aliena, ad repellendam illorum definitionem, ex qua ista sunt ad aliquid, caput, manus, clauus, quæ tamen substantiæ sunt: & probat Ammon, ista verè non esse ad aliquid, quia eorum, quæ ad aliquid sunt, vno destructo, alterum non consistit: at manus, caput & reliqua abscessa ab eo, cuius sunt & dicuntur manus, & caput. Sed posset responderi Ammonio, ista æquiuocè iam dici caput & manus, ut docet Aristoteles 2. de anima, cap. 1. & lib. 1. de partibus, cap. 1. de hoc tamen diceretur postea.

Dico autem quoniam neque eorum, quæ indubitanter, &c.

Hæc est quarta particula, in qua Aristoteles ostendit non solum non fieri conuertentiam, quando defectu impositionis nominum non fit conueniens correlatiuum, sed etiam si nomina imposita sint, tamen non assumitur nomen, ralem habitudinem explicans. Verbi gratia Si quis dicat: pater est, ergo hominis pater est, non valet, non quia nomen correlatiui desinat, sed quod

non assumatur illud nomen, secundum quod verè est relatio, scilicet, pater est filij pater: in quo docemur in conuertentia non solum correlatiua, sed etiam nomina ipsa talem correlationem significantia esse sumenda, quæ si sumantur, in omnib. erit conuertentia.

Subiungiturque ratio ad obseruandum, an fuerit recta correlatiui assignatio. Pro cuius declaratione aduerte, quod sicut in re vna multæ aliæ coniunguntur, ita etiā varijs, vnum & idem, nominibus significatur: singulari autem illud significant ab vna speciali ratione, & forma; quæ in illo est: idem enim dicitur homo, animal, album, pater, legens, & reliqua. Ex quo sequitur, quod vnum correlatiuum posset multis nominibus assignari, ductis ab ijs, quæ in eo sunt. V. g. pater est filij pater, & si filius est homo, hominis pater, colorati pater, studentis pater; tamen non omnia ista explicant rationem, secundum quam refertur pater, nisi filius: & propterea ab Arist. omnia illa, accidentia vocantur, non quod omnia accidentia sint, sed quod accidant, & non sint de natura relatiui.

Canon autem est hic ad cognoscendum, quod sit verè inter illa correlatiuum: obseruandum est, an si omnia alia remouerentur, & illud solum superesset, diceretur adhuc ad aliquid, & esset conuertentia: quando enim id fit, est correlatiuum, quādo verò non, correlatiuum non est: V. g. pater est filij pater: si volumus ergo cognoscere, an filius sit verè correlatiuum, obseruare oportet, an remoto à filio, quod sit homo, quod sit albus, quod sit bipes, manente hoc, quod filius sit: adhuc pater conuertetur: & quia ita est, est verum correlatiuum: tamen pater est hominis pater, & homo non est correlatiuum: quia remotis omnibus alijs ab homine, scilicet quod sit filius, albus, & reliqua, non conuertetur pater: Hæc exemplo, de domino & de ala manifestat Aristoteles.

Videtur autem ad aliquid simul esse natura, &c.

Hæc est quarta proprietas eorum, quæ sunt ad aliquid, ut sint simul naturā, & v. latiuorum num absque altero minime possit existere, ut duplum non est sine subduplo; nec pater sine filio, Aduerte ex Arist. 13. homin

Nota.

Dubium.

Duo quæ ad in relatis recipiunt.

prædicamentorum, duo esse necessaria, ut aliqua sint simul naturā. Alterum ut ab vno ad alterum mutua sit cōsequencia, quādam ad eorum existentiam: ut si pater est, est etiam filius. Alterum, ut neutrum sit causa alterius: defectu prioris homo, & animal non sunt simul naturā: nec vniuersaliter inferius & superius: defectu verò posterioris, sol & lux non sunt simul naturā, quia sol est causa lucis: vtraque tamen hæc in correlatiuis obseruantur, valet enim, ab vno ad alterum: & vnum alterius non est causa.

Dubiratur. Pater & filius, causa & effectus, sunt correlatiua, tamē vnum est ante alterum, & vnum est causa alterius: pater enim est ante filium, & causa est causa effectus: ergo non sunt simul naturā. Pro hoc nota, duo esse in his, quæ ad aliquid sunt. Alterum est ipsa forma relationis, secundum quam ad aliud sunt. Alterum ipsum fundamentum, & subiectum, cui talis relatio inest, & ipsum denominat. Igitur secundum relationis formam nullum relatiuum antecedit suum correlatiuum, nec eius est causa: non enim est prior relatio paternitatis, nec prius aliquid dicitur pater, quam relatio filiationis, & quam aliquid dicatur filius: nec similiter vnū est alterius causa, cum sit mutua vtriusque dependentia à se inuicem: hoc est, quod hic docet Aristot. At secundum fundamentum & subiectum nihil vetat, quod vnum sit prius altero, & causa eius: ut argumentum probat, ille enim homo, qui pater dicitur, antecessit hominem, qui filius est. Similiter & res, quæ est causa, præcessit rem, quæ est effectus, non tamen prius fuit pater, & prius fuit causa, quam fuerit filius, & quam fuerit effectus: ita docet Ammon, & bene, & Albert. tract. isto cap. 7. inquit relatiua esse simul naturā, id est formam relationis: nam secundum naturam eorū, quæ referuntur, non sunt simul. simpl. cū Archita asserit, relatiua esse ad inuicem si bi causas, ut pater est causa, ut sit filius, & filius causa, ut sit pater: tamen diximus iam ex Arist. correlatiuum vnū non esse alterius causam, quāuis & illud sit probabile.

Non autem in omnibus relatiuis verum videtur, &c.

Hæc correlatiuorum proprietatem non

vniuersalem esse contendit, manifestatque duplici instantia, aliqua correlatiua non esse simul naturā. Primò in scientia, & scibili, quæ correlatiua sunt, tamen in scibile est prius scientia, quod probat dupliciter. Primò, quia à rebus ipsis præexistentibus scientiæ exceptæ sunt; ergo res scibiles præcesserunt scientiis. Secundò, scibili ablato aufertur scientia: at scientia ablata non tollitur scibile, ergo non sunt simul. Consequencia est certa, ex hoc, quod diximus, simul naturā esse simul existentia Antecedens dupliciter probatur. Primò, quod ablato scibili aufertur scientia, scientia non potest esse sine obiecto, sed ablato scibili aufertur obiectum, ergo sine scibili non est scientia. Secundò verò, quod ablata scientia non auferatur scibile, patet primò, quia multa scibilia sunt, quorum scientia nondum est inuēta; quadratura enim circuli apud Geometras scibile est, tamen nondum eius est scientia. Præterea, scientia auferri potest ablato homine, in quo est scientia: sed etiam si homo non esset, maneret multæ res scibiles: non ergo scientia aufert scibile, & sic simul naturā non sunt.

Dubium.

Circa hoc aduerte verba Aristotelis, inquit enim: A rebus ipsis iam existentibus scientias accepimus, in paucis enim aut in nullis res scibilibus, & scientia simul sunt. Posset esse dubium de sensu horū verborum. Boet. inquit hic loqui Arist. de scientia, quæ res impossibiles & imaginarias cognoscimus: hæc enim cognitio simul est cum re cognita, nec fuit res scibilis ante scientiam: sed quia iste scientiæ sunt raræ, & improprie, propterea dixit (in paucis aut in nullis.) Hæc ratio est etiam Ammonij, & Simplicij.

Sententia Boetij.

Aliam etiam huius declarationem affert Ammon. & Albert. tract. isto cap. 7. pro quo aduerte id, quod in quaestione quadam proemiali diximus, scientias esse in duplici genere. Quædam sunt speculatiuæ, per quas solum res cognoscimus, & hæc sunt posteriores rebus; quia à rebus sumptæ sunt. Quædam alia sunt scientiæ practice, per quas non solum res cognoscimus, sed etiam eas operamur: & istæ sunt priores rebus scibilibus, cum sint ipsarum causæ: propter has (inquit Ammon. & Albertus) dixit Arist. in paucis scientiam, & scibile

esse simul: at quia aliquo modo in practi- cis etiam res præcesserunt, propterea dicit [in nullis]

Obiectio.

1. Solutio.

2.

Sed dices: Scientia practica prior est re scibili, nõ ergo scientia & scibile simul hic sunt? Respondent, sumendum esse scibile per intellectum, ac si dicat, simul fuit scientia (Verbi gratia) sciam ni, cum ipso sciam no faciendo cognito. Aliam huius interpretationem addit Simplicius, hic loqui de scientia Intelligentiarum, quæ simul est cum ipso scibili, qualibet enim se cognoscit tanquã scibile: quæ cum pauca sint, & à multis negata, propterea dicitur in paucis aut in nullis.] Quælibet harum interpretatio nõ est bona: sed non parua in hoc, & sequenti exemplo est difficultas, quam in disputatione elucidabimus.

3.

Semiliter his sese habent ea, quæ de sensu sunt, &c.

Altera instantia manifestat Arist. non omnia correlatiua simul esse: hæc autem est de sensu, & sensibili, quæ correlatiua sunt, tamen simul nõ sunt. Probat. Sensibili ablato sensus aufertur, sed sensu ablato, non aufertur sensibile: ergo non sunt simul, sed vnum est altero prius. Loquitur autem hic de sensibili passiuè, pro eo, quod sentiri potest.

Nota: Sensus omnes in corpore tanq̃ subiecto existere.

Probat. antecedens dupliciter. Pro cuius declaratione aduerte, sensus esse in corpore, vt in subiecto, visus. n. est in oculo, auditus in aure, & reliqui in corpore subiectantur, & circa corpus sunt, tanquam circa obiectum, quod, etiam sentimus, corpus est, vnde & corpus est sensibile. Sensus tamẽ quamuis in corpore, vt in subiecto sint, nõ tamen in quocunque, sed in corpore animalis: quamuis corpus, quod sentitur, sit non solum animal, sed etiam alia omnia; vnde corp⁹ quod sentit animal est, corpus sensibile, id est, quod sentitur, & animal, & alia corpora sunt.

Est modò primum argumentum. Ablato sensibili aufertur quocunque corpus & animal: sed ablato animali aufertur sensus, ergo, de primo ad vltimum, ablato sensibili, aufertur sensus, non tamen e contra, ablato sensu aufertur sensibile: nam ablato animali, aufertur sensus, tamen ablato animali, non propterea aufertur reliqua corpora, quæ sensibilia sunt. Vis huius ra-

tionis hæc est. Ablato superiore aufertur Inferius, & eius proprietates, non tamen ablato inferiori aufertur superius cum proprietate: sed sensus est passio animalis, quod est in sensu corpore, cuius corporis passio est sensibile: ergo ablato animali cū sensu, non aufertur corpus, cum sensibili, his verò ablatis, aufertur illa, ergo non sunt simul. Posterior ratio est. Sensus non est, nisi quãdo animal est, sed ante animal, sunt illa, ex quibus animal fit, scilicet elementa, quæ sensibilia sunt, ergo sensibile est prius sensu.

Habet autem dubitationem, vtrum nulla substantia ad aliquid dicatur, &c.

Ista est tertia capitis pars, in qua Aristoteles mouet dubium quoddam ad ostendendam insufficientiam definitio. prioris. Dubium autem est: vtrum nulla substantia sit ad aliquid? Circa quod, diuidit substantiam quadrupliciter, in primam & secundam, in partes primæ, & in partes secundæ substantiæ: Verbi gratia, homo, quidam homo, caput, quoddam caput: quo supposito, docet primas substantias, & earum partes ad aliquid non dici: non enim dicimus, quidam homo, est alicuius quidam homo, nec quoddam caput, dicitur alicuius quoddam caput: sed tantum alicuius caput. Similiter id etiã manifestum est in secundis substantijs: homo enim nõ dicitur alicuius homo, nisi per modũ possessionis: quo pacto dicitur, equus alicuius est equus: sed tunc non refertur vt substantia, sed res possessa: at de partibus substantiarum secundarum est ambiguum: nam videntur ad aliquid dici: caput enim alicuius est caput, & manus alicuius est manus? Ad quod responderet Aristot. secundum definitionem præcedentem sequi, illas esse ad aliquid necessariò, cum ad aliud dicantur: quod tamen absurdum iudicat, cum tales partes substantiæ sint, vt superius dictum est.

Si autem non sufficienter, sed sunt ad aliquid, &c.

Hic suam definitionem proponit, secundum quam nulla substantia ad aliquid est, definitio verò talis est: Ad aliqd. sunt, quibus hoc ipsum est esse ad aliquid, aliquo modo se habere, id est, quorum natura est ad aliquid, aliquo modo se habere.

Est

Discrimen posterioris & prioris de substantiis re latorum.

Est autem discrimen inter hanc, & illam definitionem: hæc enim dicit naturam eorum, quæ ad aliquid sunt, esse ad aliud se habere: illa autem dicit, ad aliquid esse, quæ dicuntur ad aliud. Possunt autem multa ad aliud dici, & cum alio conferri, quæ tamen non secundum naturam suam sunt ad aliud: possumus enim hominem cum alio conferre, homo tamen secundum naturam suam ad aliud non est. quæ igitur verè ad aliquid sunt, secundam naturam ad aliud sunt: cum igitur partes substantiarum secundum suam naturam substantiæ sint, & ad aliud non sint, non pertinent ad aliquid.

Substantiarum partes nõ pertinent ad aliquid.

Capitis pars Tertia.

Corollarium. Relatiuum sine suo correlatiuo definit non cognoscitur: quod dupliciter probatur.

Ex qua definitione Aristot. vnicum corollarium infer, scilicet vnum relatiuum definit non posse cognosci, quin alterũ correlatiuum definit cognoscatur: quod dupliciter probat. Primò ratione ex definitione sumpta: nam natura eorum, quæ ad aliquid sunt, est ad aliud: ergo non cognoscitur naturalis, quin cognoscatur illud etiam aliud, ad quod refertur. Probat secundò inductione exemplari, vt de duplo, & alijs: si quis enim cognoscat determinatè aliquod duplum, & determinatè cognoscat dimidium, cuius est duplum, Similiter si quis cognoscat aliud esse melius determinatè, necesse est cognoscat id, quod deterior est. Nec satis est, ad cognoscendum, hoc esse melius, cognoscere aliquid deterioris esse in communi & indeterminate: sed cognoscere debet certò hoc ipso esse deterioris, sed non illo deterioris. Propterea si determinatè hoc melius esse cognoscere debemus: oportet, vt id determinatè, quod illo deterioris est, cognoscamus. Nec sufficit cognoscere deterioris in communi, ista n. est cognitio confusa, & opinio: potest enim esse aliquid deterioris, sed non illo.

Dubium. 1. Opinio.

Dubitatur, quid est definitè cognoscere relatiuum? Auer. Alber. & S. Tho. existimant definitè cognoscere, esse cognoscere per definitionem quidditatiuã, vt sit sensus: qui quidditatiuè vnum relatiuum cognoscit, & correlatiuum necesse est quidditatiuè cognoscit. hæc doctrina vera est, sed non admodum ad mentem Aristotelis.

Potius dicendum est cum Boet. definitè cognoscere, esse determinatè, & particulariter cognoscere. V. g. duplum dupliciter consideratur. Vno modo in communi, vt duplum est, & tunc qui duplum cognoscit, scilicet si cognoscat dimidiũ in communi. Altero modo potest cognosci duplum aliud quod particulare, scilicet hoc duplum, quod est octo ad quatuor: & tunc vt cognoscamus octo esse duplum, quod est determinatè cognoscere, & definitè, non satis est cognoscere dimidium in communi, sed quatuor esse huius dimidiũ: & vt vtamur exemplo Aristot. quod nõ bene à multis intelligitur. Vt maius seu melius determinatè cognoscatur, scilicet hoc melius, non satis est cognoscere deterioris in communi, ex cogitatione deterioris in communi, scilicet aliquid est deterioris, nõ cognoscitur hoc esse melius, nisi cogitatione incerta, & opinatiua. Oportet enim cognoscimus definitè illud deterioris, quod illo meliori deterioris est: aliter enim posset cognosci deterioris in communi, & si nullum sit in particulari deterioris illo, profectò illud non dicitur melius. Hanc interpretationem valde considerã.

Caput vero est manus & eorum singula, & car.

Ex hac proprietate relatiuorum, necessariò colligit partes substantiæ ad aliquid nõ esse. Paret, nam manum, & caput definitè cognoscere possumus, vt tamẽ non cognoscamus particulariter & distinctè ea; quorum tales partes sunt: possumus enim caput animalis cuiusdam caput esse cognoscere, vt illud animal tamen nõ cognoscamus: præsertim quando caput videtur, occulto animalis corpore, vel cum animalis species incognita est; tunc enim caput etiam vniuersaliter cognoscitur, ignorata specie illa, cuius caput est.

Ex quo dissoluitur dubium, scilicet nullam substantiam esse ad aliquid. At quia illa definitio prior communiter recepta erat: hæc autem nouiter inducta, non probatur, inquit Aristot. difficile esse in his maximè obscuris, & receptis quicquã asserere absque probatione: tamen saltem recipiatur ista per modum dubitationis: nõ enim parum est vile in istis bene dubitasse. Atque hæc circa totius interpretationem.

QVAE

QVAESTIO I.

Utrum ad aliquid sit speciale genus entis?

Authentis in re-
liquis huius
prædicam.
petractan-
dis.

Post textus interpretationem, ut mo-
ris est, ea quæ grauiora dubia sunt, &
quæ magis naturam, eorum quæ cõ-
sideramus, aperiuunt, tractabimus. Ac pri-
mò circa ipsum ad aliquid. Posteriùs circa
dubia ex verbis Aristot. & sensu proceden-
tia, versabimur.

Est igitur prima quæstio: An sicut sub-
stantia est quoddam entium genus ab om-
nibus alijs distinctum, & similiter quan-
titas est ad aliud genus, qualitas, & reli-
qua, ita sit ipsum ad aliquid, de quo dixi-
mus?

Argumenta
in contra-
rium.
1. Argum.

Videbitur autem genus aliquod non
esse, propter rationes sequentes. Prima, id
quod nunquam per se sumitur, sed cum
varijs, imò omnibus rerum naturis con-
iunctum, & commixtum, non facit per se
vnũ genus: sed huiusmodi est ad aliquid,
ergo non est vnũ distinctum ab alijs ge-
neris. Maior est nota, cum consequentia:
minor probatur, quia relatio, modò, est cũ
quantitatibus, vt æquale, magnum, duplũ:
modò cum qualitatibus, vt simile, dissimile:
modò cum actionibus, vt pater, causa:
modò cum alijs: ergo nunquam per se est.

2. Argum.

Secundò, id quod non est in rebus, sed so-
lũm habet esse per intellectus operationẽ,
non pertinet ad genus aliquod entis: quia
hic considerantur entia realia, quæ habent
esse præter operationem intellectus, vt
substantia, quantitas, & reliqua; at ipsum
ad aliquid non est in rebus, nisi per opera-
tionem intellectus: ergo non est inter ea,
quæ sunt genera entis. Minor patet, quia si
similitudo, æqualitas, & reliqua, non viden-
tur aliud habere esse, quàm per operatio-
nem intellectus cognoscentis, & vnũ al-
teri comparatis. Tertiò, Omne quod est,
vel est subiectum, quod est substantia; vel
est in subiecto, quod est accidens: sed ad a-
liquid nec est subiectum, cum non sit sub-
stantia; nec est in subiecto, cum relatio, vt
relatio, nõ sit in alio esse, sed ad aliud esse:
ergo nec est accidens, nec substantia, & ita
non est entis genus. Quartò, Genus omne
habet differentias, species, & genera subal-

3. Argum.

ternas: sed istud ad aliquid hæc non habet,
ergo non videtur esse genus: nec enim, ap-
parent species, nec differentia, nec hæc ex-
plicat Aristot. nõ ergo, est genus aliquod en-
tis peculiare distinctum ab alijs.

4. Argum.

terna: sed istud ad aliquid hæc non habet,
ergo non videtur esse genus: nec enim, ap-
parent species, nec differentia, nec hæc ex-
plicat Aristot. nõ ergo, est genus aliquod en-
tis peculiare distinctum ab alijs.

terna: sed istud ad aliquid hæc non habet,
ergo non videtur esse genus: nec enim, ap-
parent species, nec differentia, nec hæc ex-
plicat Aristot. nõ ergo, est genus aliquod en-
tis peculiare distinctum ab alijs.

Circa hanc difficultatem fuit antiquo-
rum opinio ante Aristotelem, & Platonẽ. Antiquo-
rum opinio ante Aristotelem, & Platonẽ.
cuius meminit Auer. 5. Meta. com. 20. quã
Alb. ca. 1. huius tract. adscribit Zenoni. Hi
existimabant, ad aliquid non esse peculia-
re aliquod genus, sed multis mistum, &
ex varijs congestum, quorum rationes su-
perius aliqua ex parte in principio propo-
suimus. Altera fuit opinio Arist. & Plato-
nis, & reliquorum omnium, ad aliquid ef-
se vnũ quoddam genus ab alijs omnib.
distinctum & diuersum.

Pro horum declaratione, ne per ignota
procedamus, erit primum fundamentum
hoc. Quemadmodum ab hac intrinseca
proprietate, quæ est per se esse, omnis sub-
stantia in vniuersum dicitur substantia: ita
similiter ab hac intrinseca proprietate, sci-
licet esse in subiecto, quæ dicitur inhæren-
tia, omne accidens dicitur accidens: & sic
ut omnis substantia per se est, ita omne ac-
cidens in subiecto, est & inhæret. Acciden-
tia tamen dupliciter inhærent, & in subie-
cto sunt, quædam insunt in subiecto, ita vt
non ordinent subiectum ad aliquid aliud
extra ipsum subiectum: vt albedo, & quan-
titas, insunt subiecto, non tamen vt ipsum
ordinent ad aliquid extra se: & ista accide-
tia dicuntur pure absoluta. Quædam alia
insunt in subiecto, ita vt ipsum per se ordi-
nent ad aliquid aliud extra ipsum: vt sci-
entia inest animæ, vt cognoscat per cam
res alias, similiter potentia visua inest o-
culo, vt ipse oculus alia extra se videat: &
ista accidentia dicuntur relatiua.

Hæc autem sunt in duplici differentia.
Quædam enim sic insunt subiecto, & ordi-
nant ipsum ad aliud, vt tota eorum natu-
ra non sit ordinare ad aliud sed ipsum
subiectum in se afficere, & disponere: sicut
scientia inest quidem animæ vt intelligat,
tamen scientiæ natura præcipua nõ est ad
aliud, sed ipsam animam perficere, & dis-
ponere in se: similiter habitus, potentia, &
alia multa: alia accidentia dicuntur rela-
tiua secundum dici Quædam alia, sic ad a-
liud subiectum ipsum ordinant, vt eorum

1. Opinio
Antiquo-
rum

2. Opinio
Arist. Plato-
& cõmuni-
um

3. Fundam.

Accidentia
dupliciter
inhærent
subiecto.

Accidentia
relatiua de-
plicita sunt

tota

Relatiua se-
cundũ esse.
Dupliciter
conside-
ratur.

tota natura, vt talia sunt, sicut ad aliud subie-
ctum ipsum, afficere: vt paternitas, & alia,
quæ dicuntur relatiua secundum esse.

Hæc autem relatiua secundum esse, du-
pliciter sumuntur: vno modo, vt sunt in
ipsis rebus: altero modo, vt à nobis cogno-
scuntur, scilicet quando vnũ alteri com-
paramus. Ita autem relatiua, vt in rebus
sunt, dicuntur ad aliquid, quod nomẽ Pla-
to primus, vt dicitur, imposuit: vt verò à
nobis cognite sunt, dicuntur magis proprie
relationes: quia intellectus vnũ alteri con-
fert, & vnũ ad alterum refert: quamuis
etiã inde tractum nomẽ, accipiatur quoq;
pro illis, vt sunt in rebus: vt autẽ in intelle-
ctu sunt, dicuntur relationes conceptæ.

Relatio.
Accidentia,
quoniam re-
spectu dican-
tur relatiua

Ex his omnibus vnũ inferitur, quod
valde memoriæ mandandum est: accide-
tia non dici relatiua, nec secundum esse,
nec secundum dici per respectum ad subie-
ctũ; sic enim omnia essent relatiua, cum
omnia subiecto insunt, sed dicuntur relati-
ua, per id, ad quod subiectum ipsum ordi-
nant, quod dicitur terminus. Vnde multa
sunt accidentia, quæ nec secundum dici,
nec secundum esse, relatiua sunt: cum subie-
ctum ad aliquid extra se non ordinent.

2. Fundam.

Sit secundum fundamentum. Hæc est
natura eorũ, quæ sunt ad aliquid, vt nun-
quam insunt subiecto, nisi medio aliquo
accidẽti absoluto, & simul coexistere alio
accidẽti insit relatio alterius subiecti. Vn-
de ad relatiuũ existentiam tria necessaria
concurrunt. Primum, subiectũ ipsum, cui
inhæret, quod ab aliquibus dicitur funda-
mentum remotũ. Secundum, est illud ab-
solutum accidens, ratione cuius inhæret,
quod dicitur fundamentum propinquũ.
Tertium, illud accidens alterius subiecti,
in quod relatiuũ terminatur, quod dicitur
terminus, siue correlatiuũ, quod quidẽ
est eiusdẽ rationis cum altero; habet enim
& fundamentum, & subiectum, & illud
etiã alterum vt terminũ; eũm inter vt rã-
que sit mutua habitudo. V.g. sunt duo al-
ba, vnũ alteri simile, similitudo vnus
inest corpori vnũ, vt subiecto, media albe-
dine, vt fundamento, & dependet ab altera
similitudine, vt à termino: hæc pariter si-
militudo inhæret alteri corpori, vt subie-
cto, media eius albedine, vt fundamen-
to, & ab illa similitudine priori, tanquam

Tribus con-
summatur
Relatio.

1.
2.
3.

termino vicissim dependet: ex quo fit, vt
cũ relatio, & à termino, & à fundamẽto,
& à subiecto dependat, necessariò horum
quolibet destructo, & ipsa destruat.

Vnde similitudo vnus albi, potest tri-
pliciter perire, & recedente altero simili,
& ipso corpore destructo, & ipsa etiã albe-
dine mutata. quamuis non sit hoc vnũ uer-
sãter verum de fundamentis; nisi quan-
do fundamenta sunt permanentia; in suc-
cessiuis enim non valet: vt fundamẽtum
paternitatis est generatio, quæ transit ma-
nente paternitate.

Nota.

Hic tamen vnũ est maximè conside-
randum; relationes nõ ab omnibus i-
tribus æqualiter dependere: relatio enim duo
habet, alterũ, vt accidens est, & hoc est sub-
iecto inhære: alterum, vt tale accidens
est, scilicet relatiuũ, & hoc est ad aliud ef-
fe: vt accidens est, à subiecto suo necessariò
dependet: vt relatio est, à termino. Vnde
Gilbertus dicebat, relationẽ, vt relationẽ,
non habere, esse in se, sed affixum, id est,
ad aliud fixum; ratione verò vt rãque à
suo fundamento dependet. V.g. similitu-
do depẽdet ab albedine, & vt accidens est,
ita similitudo, quia verè nõ inhæret sub-
iecto, nisi albedine interueniente: & simi-
liter, vt ad aliquid, & relatio est, ab illa de-
pendet, quia talis similitudo non esset; ni-
si à tali albedine. Et hinc est, vt diximus,
quod variatis fundamentis, ipse etiã in se va-
riantur relationes: vt maximè patet in his
relationibus, quæ consequuntur quantita-
tem, vt duplum, triplum, in quibus fit mu-
tatio ex variatione fundamenti. Hoc dixi-
mus: vt maximè attendamus fundamẽta,
ad distinguendas relationum naturas,
quæ ab eis per se dependent, tanquam à cau-
sa intrinseca.

Sit tertium fundamentum. Fundamẽta
harum relationum sunt tria in commu-
ni. Primum est quantitas, supra quam fun-
datur, æquale, inæquale, & omnes propor-
tiones Arithmetica, Geometrica, & Ma-
thematicarum aliarum; similiter omnes
relationes temporis & loci. Aliud funda-
mentum est qualitas, supra quam funda-
tur, simile, dissimile, amicus, inimicus, &c.
Tertium est, actio, & passio, qua fundatur,
pater, filius, causa, effectus, & alia multa.

2. Fundam.
Tria esse in
cõmuni fun-
damenta o-
mnium rela-
tionum.

1.
2.
3.
Actio tri-
plex.

Hæc autem est triplex: quædam enim
actio

actio est naturalis, vt generatio, pductio, denique omnis illa, quæ à natura procedit: quædã est artificialis, quales sunt acti ones artificum, quædam vero sunt mentis, vt cognitio, appetitus circa res. Sup' a primas fundatur pater, filius, causa, effectus naturalis. Supra secundas, omnes relationes & habitudines, quæ inter artificia reperiuntur. Supra tertias, omnes Logice & aliæ multæ, vt esse genus, speciei, esse magistrum, discipulum, doctorem, lectorem, & reliqua.

4. Fundam. Relatio alia est realis, alia rationis. Sit quantum fundamentum. Relatio in communi duplex est, quædam realis, quædam rationis. realis est relatio existens in rebus absq; operatione intellectus, per quæ vnum ad aliud est: vt paternitas, quæ est in aliquo homine, sine aliqua intellectus operatione, per quam ad filium refertur: contra, relatio rationis est, quæ nõ est in reb⁹, nisi per operationem intellectus; vt animal dicitur genus, respectu speciei, sed talis relatio generis non dicitur, nisi per operationem intellectus.

Iterum. Relatio est duplex; quædam mutua, quædam non mutua. Mutua est, quædo ex parte vtriusque extremi correlatiui est realis, vel rationis. Verbi gratia, pater refertur ad filium, per paternitatem, quæ est relatio realis: similiter & filius refertur ad patrem, per filiationem, quæ etiã est relatio realis. Item genus ad speciem refertur per relationem generis, quæ est relatio rationis: & species refertur ad genus per speciei formã, quæ pariter est relatio rationis. Relatio non mutua, est, quando ex parte vnus extremi est relatio realis, ex parte alterius verò non est, nisi rationis. Verbi gratia, nos referimur ad Deum, per relationem realem: & Deus ad nos per relationem rationis: quia nos sumus realiter serui Dei, relatione in nobis existente: at ipse Dominus noster dicitur, non quia habeat in se aliquod accidens reale, per quod dicatur Dominus, sed quia cognoscimus & comparamus eum ad nos, qui sumus sui. Similiter Scientia refertur realiter ad scibile, scibile verò non, nisi per intellectus operationem.

Relatio alia est æquiparantia, alia non æquiparantia. Iterum. Relatio est duplex, quædã æquiparantia, quædam disquiparantia. Æquiparantia est, quædo denominatio est eiusdem

rationis in vtroque; correlatio: vt similitudo, quæ est inter duo alba, secundum quam vnum alteri dicitur simile, & etiã alteri ei dicitur eodem modo simile. Disquiparantia est, quando est diuersa denominatio in vtroque, vt paternitas, & filiatione, duplũ, subduplum. Æquiparantia relatiua; & disquiparantia, vocat relatiua æquiouocationis.

Tamẽ summoperẽ aduerte non solum dici relatiua æquiparantia, quia est eadẽ in vtroque denominatio, sed etiam quia fundamentum est eiusdem rationis in vtroque: vt vnum simile alteri dicitur simile, quia est in vtroque; fundamentum eiusdem ratiois, scilicet, quia vt vnus est albus, vel niger: relatiua verò disquiparantia, habent fundamentum diuersæ rationis, vt pater supra actionem, filius supra passi onem, fundatur: similiter duplum super totum aliquod, subduplum supra partem similiter mediata fundatur.

His suppositis fundamentis, sit prima conclusio. Non omnis relatio est ratiois, sed sunt multæ relationes reales in rebus existentes, præter operationem intellectus. Hæc conclusio est contra antiquos illos ante Arist. & Platonem, qui nullam in rebus relationem constituebant, sed tantum ad inuicem res per intellectum referri: cuius oppositum docet Aristot. & Auer. 12. Metap. com. 19. & eandem etiam ipsorum opinionem arguit Ammon. in præsentia. Hæc autem conclusio non solum veritati naturali est conformis, sed maximè deseruit Theologicæ veritati, secundum quæ relationes in diuinis reales collocantur: quæuis hæc aliæ sint ab his, quæ in hoc prædicamento ponuntur.

Et probatur conclusio. Seclusa operatione intellectus, vnum album magis cum altero albo, quam cum nigro conuenit: & pars ad totum vnum magis, quam ad aliud accedit; ergo seclusa intellectus operatione, est similitudo inter illa, quæ relatio est: imò in vniuersis. eb⁹ hoc experimur, quod quædã magis, quædã minus inter se conueniunt, & mutuò se afficiunt: ergo est inter eas relatio extra opus intellectus. Præterea, quæ res ordinatæ perfectiores existunt seipsis inordinatis etiã extra intellectus, &

Nota.

1. Conclusio. Relationes quædam sunt in rebus, absq; operatione intellectus.

Huius Conclusionis vrietas.

Probatio iusdem.

2.

non

non ob aliud nisi propter ordinem, qui est relatio; ergo dantur relationes reales.

2. Conclusio. Relatio Realis non Rationis huc pertinet. Probatur.

Secunda conclusio, Relatio sola realis pertinet ad istud prædicamentum, nullo modo relatio rationis. Hæc patet, quia relatio est vnum ex decem generibus entis: sed ens diuisum in ista prædicamenta est ens reale, vt patet 6. Metap. c. 2. ergo relatio prædicamenti huius est realis.

Dubium. Cur relatio quædam sit realis quædã rationis?

Dubitabis: Quare aliquæ sunt relationes reales, aliquæ verò rationis? Dico, & id aduertendũ est, quod relatio realis, nunquã confurgit in aliqua re, nisi aliqua mutatione facta in illa re, cũ nullũ ens reale possit habere esse vel in se, vel in aliquo, nisi per mutationem aliquam in eo existentem: cùm autem reperiantur res, quæ connexionẽ cũ alijs habent, non per sui mutationem aliquam, sed per intellectus operationem, inde est, quod sint in his relationes rationis solum. Verbi gratia, res non mutantur per hoc quod scientiæ de eis acquirantur, mutantur tamen ipsa scientia, quæ realiter ex rebus fit, quæ tamen antè non erat: propterea res, scibiles dicuntur, non relatione reali, sed intellectus comparatione: at ipsa scientia, in qua est mutatio, refertur relatione nõ rationis, sed reali. eodem modo se habent genus, & species: in rebus enim nulla est mutatio, propterea illæ vtræque relationes per intellectum solum sunt.

3. Conclusio. Relata secũdũ dici sunt etiam huius Categoriae quodammodo.

Argumentũ Ammonij contra hanc Conclusionẽ. Confutatur.

Tertia conclusio. Probabile maximè mihi videtur, etiam relatiua secundum dici in prædicamento hoc collocari: & me in hac parte mouet auctoritas Albe. Simplic. & Boet. & Paul. Ven. quamuis minus principaliter; cũ secundum naturam suam præcipuam, in alijs prædicamentis sint. nec obstat argumentũ Ammonij, quia ex hoc, inquit; sequeretur omnia accidentia in hoc prædicamento esse reponenda, cùm omnia sint relatiua secundum dici, habet enim respectum ad subiectum? Hoc argumentum nullius est roboris quia, vt dixi in primo fundamento, & maximè est considerandum, non quicunque respectus facit relatiuum secundum dici, est enim duplex respectus, & ad subiectum, qui respectus dicitur transcendentalis, quales omnia accidentia habent ad substantiam, sed non facit accidens relatiuum: est alter re-

spectus ad terminum, qui dicitur prædicamentalis, & iste facit accidens relatiuum, & hunc non omnia accidentia habent, vt diximus.

Concessio.

Hoc tamen non obstante, probabile est etiam, sola relatiua secundum esse, in hoc esse prædicamento: vt vult Ammõ. præsertim, quia his solum competit definitio posterior Arist. quæuis ad hoc posset dici, etiã relatiua secundum dici, secundum id, ratioe cuius in hoc prædicamento collocatur, totum esse habere ad aliud.

Quarta conclusio. Ad aliud est vnũ genus entis ex decem, distractum ab omnibus alijs. Probatur, quia illud ens facit nouum genus, quod est ens reale, & diuersum habet prædicandi modũ de substantia: tale autẽ est ad aliud, quod solũ de substantia vt alteri refertur, prædicatur: ergo est nouum genus.

4. Conclusio. Relatio distincta ab alijs generibus facit Categoriam.

Per ista potest ad argumenta responderi. Ad primũ, distinguitur maior: quod enim ita cum alijs est mixtum & cõfusum, vt non habeat naturam ab eis diuersam, admitto nõ facere genus per se distinctũ, at relatio, licet alia accidentia sequatur, suam tamen naturam habet diuersam ab alijs omnibus: propterea est vnum nouũ genus.

Ad 1. Argu.

Ad secundum negatur minor: imò, vt diximus in prima conclusione, nõ solum relationes sunt per intellectus comparationem, sed etiam aut opus intellectus extertur in rebus relationes, per quas vna res ad aliam se habet.

Ad tertium negatur etiam minor: nõ relatio non solum est ad aliud, sed etiam est in alio: vt enim diximus, & relatio est accidens, & tale accidens, vt accidens, est in alio, scilicet subiecto, vt tale accidens scilicet relatiuum, ad aliud est.

Ad 2.

Ad quartum negatur, nõ esse gen⁹, nec alia in hoc prædicamento. Pro quorum declaratione aduerte: relatio dupliciter consideratur. Vno modo vt est forma accidentalis determinata ad vnum extremũ correlatiuum; vt quando dicimus paternitatem, filiationem, & huiusmodi, tunc enim relationes determinatas ad vnũ extremũ correlatiuum sumimus. Altero modo relatio sumi potest in communi, vt non est determinata vlli extremorum,

Ad 4.

sed indifferentem consideratur, sive pro vno extremo, sive pro altero; vt quando dicitur relatio disqu岸antiae, tunc enim dicimus non solum relationem vnius extremi, scilicet paternitatem, sed etiam alterius simul extremi, scilicet filiationem.

Ad aliquid quomodo sit genus generalissimum

Hoc supposito dico genus generalissimum esse ad aliquid, quod est idem ac accidentalis forma, per quam vnum ad aliud se habet, non explicando, & determinando formam huius correlatiui, vel illius; & sub hoc etiam sunt genera subalterna, quae etiam relationis formam indeterminatae dicunt, vt, ad aliquid aequiparantiae, ad aliquid quantitatis. At quando relationes determinatae sumuntur ad extrema, frequenter sunt species, vt paternitas, filiationis, duplum: quando autem cum determinatis subiectis, sunt indiuidua, vt haec paternitas, hic filius, hoc duplum.

Recapitulatio diuisionum ad aliquid.

Poterit ergo ipsum ad aliquid primo diuidi per differentias ex fundamentis sumptas, quae nomine simplici caret, vt aliud sit in quantitate, aliud in qualitate, aliud in actione, & passione. Poterit iterum diuidi in communi in ad aliquid aequiparantiae, & ad aliquid disqu岸antiae: quae differentiae singulae genus subalternum constituent. Et iterum ad aliquid in quantitate, poterit rursus diuidi per aequiparantiam in quantitate: & disqu岸antiam. Similiter ad aliquid in qualitate, quamuis quae in actione, & passione sunt, disqu岸antiae tantum sunt. Et haec satis sunt quantum ad naturam eorum, quae ad aliquid sunt, quae vero hic deesse videntur, Deo iuuante, in Metaphysica explanabuntur.

QVAESTIO II.

Circa reliqua, quae in textu ab Aristotele diuidentur. Num recte dicta sunt?

Contra ea quae sparsim in textu.

Oru, quae sunt ad aliquid, natura, & his quae ad ipsum in communi spectant, vt unquam elucidatis, superest aliqua, quae in literae interpretatione pretermisimus, breuiter examinare, & vt ad definitionis normam reducat: arguitur primo. Nullum est discrimen inter prioris & posterioris definitionem: ergo non bene ab Arist. prior reijcitur: quod si prior ista non erat conueniens, frustra in medium adducitur.

1. Argum.

Secundo. Vnum est in definitione idem per idem definiti, cum sit petitio principij, sed in secunda definitione id fit, ergo non est bona. Minor probatur, quia definitio ad aliquid, ipsa in definitione iterum sumit, scilicet, quibus hoc ipsum est esse, ad aliquid aliquo modo se habere.

2. Argum.

Tertio. Omne genus habet aliquam passivam sibi propriam, at ad aliquid nullam habet talem, nec ab Arist. assignatur, ergo vel non est genus, vel insufficienter traditur ab Aristotele. Minor patet: quia suscipere contrarietatem, & magis vel minus, alijs generibus competunt, vt patet: dici vero ad conuenientiam, etiam alijs inest, cum homo, & risibile conueniantur, quae ad aliquid non sunt: similiter albi, & albedo: albi enim albedine est albus: albedo autem est albi albedo: Simul autem esse natura ipse Arist. docet non omnibus inesse relatiuis: ergo nihil eis est proprium.

3. Argum.

Quarto. Videtur Arist. sophisticum esse argumentum, quo probatur scientiam, & scibile, sensum, & sensibile, non esse simul: nam comparat scibile in potentia, cum scientia in actu: si enim vtrunq; eodem modo consideratur, simul sunt vel in actu, vel in potentia.

4. Argum.

Quinto. Afferit partes primae substantiae non dici an aliquid: videtur hoc falsum, dicimus enim hoc caput est huius capitati caput: sicut alia relatiua, hic pater est huius filij pater.

5. Argum.

Sexto. Vnum relatiuum non potest definiri per alterum: ergo non qui definite cognoscit vnum, cognoscit alterum: probatur: definitio est per clara, vt dicitur 6. Top. c. 2. at correlatiua sunt equae ignota. Praeterea, quia vnum non est de essentia alterius, cum nec sit vnum alterius generis, nec differentia, nec pars, ergo vnum non est de definitione alterius quidditatiua.

6. Argum.

Ad haec argumenta respondetur. Sed pro primi solutione est aduertendum, non minimum defectum maxime in hoc praedicamento generare aequiuocationem, quae obscuritatis & deceptiois mater est: propterea alia praedictamenta, in quibus nomina imposita rebus significandis sunt, oportet respicere: sunt autem tria in alijs. Primum, est subiectum, & subiecti nomen,

Responsio ad argum.

in quo tale accidens inest. Secundum, est ipsa forma in abstracto considerata, & non men ipsius, vt albedo, nigredo. Tertium, est ipsamet accidentalis forma, vt est in subiecto, & ipsi nomina: quod denominatiuum est, vt album nigrum quale.

Haec ergo omnia sunt in isto praedicamento, sed non sunt omnia nomina per quae explicatur: est ipsum subiectum, cui inest relatio, scilicet et homo, cui inest paternitas, & albus, quod est simile: est forma, scilicet ipsa relatio, sed non est nomen, quo explicetur distincte: nam relatio secundum se, & vt est in subiecto, & ipsum subiectum, cui inest relatio, dicuntur ad aliquid. quauis gratia distinctionis varia sit aditio: dici enim ad aliquid, est nomen denominatiuum, quod de subiecto habente relationem dicitur: vt enim dicimus: homo est albus, homo est qualis, ita homo dicitur ad aliquid: esse vero ad aliquid, est nomen ipsius relationis, & in concreto, & in abstracto: vt enim dicimus: albus est quale, albedo est qualitas, ita dicitur: pater est ad aliquid, & paternitas est ad aliquid.

Et hinc manifestatur illa distinctio Arist. Met. c. 13. dupliciter ad aliquid esse, per se, & per accidens: vocat per se ad aliquid, quod hic vocat dici ad aliquid, seu habere se ad aliquid: vocat per accidens ad aliquid, quod hic dicitur ad aliquid, scilicet subiectum relationis, quod dicitur ad aliquid, non tamen est ad aliquid.

Per hoc patet solutio ad argumentum: definitio enim illa prior potius est subiectorum, & eorum, quae ad aliquid sunt per accidens: posterior vero est eorum quae per se ad aliquid sunt, scilicet relationum, & in concreto & in abstracto.

Ad replicam respondetur cum Auer. illam definitionem fuisse communem: propterea traditam ab Arist. quia facilius erat veritatem docere illum, qui doctus est communia, quam qui ignarus profusus est.

Ad 1.

Ad 2.

Ad secundum respondetur, illud ad aliquid positum in definitione, non esse idem quod definitio. nam definitum est particulare ad aliquid, in definitione vero sumitur: ita, vt idem sit quod aliquid res, & nota da est vis illius prepositionis (ad) denotat eam habitudinem termini: aliud enim est

esse in aliquo, aliud esse ad aliquid: esse in aliquo, est esse, vt in subiecto: esse ad aliquid, est esse vt ad terminum: non enim vt diximus accidens est ad aliquid, quia sit in subiecto, sed quia sit ad terminum, quod expresse docet Arist. Metaph. ca. 1. Visus, inquit, ad aliquid est, non respectu cuius est visus, scilicet subiecti, sed respectu eius, quod videtur, scilicet coloris.

Aliud, esse ad aliquid, aliud, esse in aliquo.

visus respectu cuius sit ad aliquid?

Ad 3. Nota.

Ad tertium, est notandum. Sanctus Augustinus in suis Categorijs assignat quatuor propria relatiuorum. Primum est, simul intelligi: vt sicut vnum absque altero existere nequit, ita nec vnum absque altero est intelligibile. Secundum est, dici ad conuenientiam. Tertium est, vt simul in eodem subiecto possint existere, respectu diuersorum, vt idem & pater & filius esse potest: & duplum & subduplum. Quartum, vt alterum de altero in obliquo praedicetur, pater enim est filij pater, & filius est patris filius. haec tamen ferre ad ea, quae Arist. tradidit, reduuntur.

Propterea ad argumentum dico cum Simplicio & alijs, conuenientiam esse propriam omnino relatiuorum: non autem quae unque conuertentiam hic sumitur, sed illa, per quam mutua affectio, & ordo relatiuus exprimitur: quando autem dicimus: album est albedine album, album refertur ad albedinem, non vt ad terminum, sed vt ad formam: albedo vero ad album, vt ad subiectum refertur. Propterea non est similis conuenientia. Similiter illa proprietates, esse simul natura, solis relatiuis inest, & omnibus his, quae vere relatiua sunt: scientia aut etiam scibile: sensus, & sensibile, non absolute relatiua sunt, sed secundum quid, scilicet secundum dici.

Ad 4. Simplicius & Ammonius.

Reijcitur responsio haec.

Ad quartum respondet Simplicius & Ammonius, admittendo illa, si in actu simul sumantur, esse simul: similiter si vt in potentia.

Sed post hoc est expresse contra Arist. animae, cap. 2. vbi docet contra antiquos sensibile & sensum in actu simul esse: tamen in potentia non esse simul: & ibi id refertur Simplicio.

Propterea maxime considerandum est, datur motus quod Aristoteles per ista vocabula significet. Vocatur sensum actu, ipsam operationem sentiendi: sensum potentia, ipsam

potentiam, quā sentimus, sensibile verò actu ipsum obiectum, quando actu sentitur: sensibile verò potentia, ipsum sensibile, quando actu nō sentitur. Simili modo scientia in actu, est ipse actus, & operatio contemplandi: scientia potentia, est ipse habitus vel intellectus absq; operatione: scibile autem actu, res est ipsa cognita de presenti: scibile verò potentia, est res, quæ actu non consideratur. Ex his patet prius esse sensibile & scibile potentia, quam ipsas potentias sciendi vel sentiendi, & hoc maxime est considerandum, quia conducit ad multa in Aristotele difficilia intelligenda.

Ad 5.
Nota.

Ad quintum est aduertendum, relationem posse sumi tripliter: vno modo in specie, altero modo particulariter, tertio modo singulariter. Vt si dicamus, paternitas, aliqua paternitas, hæc paternitas: si in specie sumatur, tunc ad terminum refertur in specie: paternitas. n. est ad filiationem, & duplū ad subduplū: si particulariter verò sumatur, etiā ad terminū particularem refertur: aliquod duplum est alicui? subdupli duplum, & aliqūd melius aliquo peiori melius, vt Arist. docuit. Ac in singulari non vendit ad singulari termino: nō enim indiuiduatur relatio, nisi à subiecto, in quo est, vt hæc paternitas non est, quia est ad hanc filiationem, sed quia est hoc patre, scilicet, tali homine: & hoc duplū non est ab hoc subduplo in singulari, potest enim esse hoc duplum respectu huius medietatis, & omnium æqualium,

Hinc est, vt insinuat Arist. relatiua in singulari, vt singularia sunt, nō à terminis, sed potius à substantijs pendere, inde dicit partes primæ substantiæ, scilicet singulares, non referri in singulari, cum relatiua alia sub ratione singulari non referantur.

Ad 6.

Ad sextum respondetur, vñ correlatiuū esse de definitione essentiali alteri, non quia sit pars essentiae vel tota eius essentia, sed quia est terminus & cōplementū ipsi? essentiae, sine quo nulla ratio esse potest. Ac propterea dicit Alb. vñ correlatiuum nō defini per alterū, sed potius ad alterum: & quamuis per se æquē ignota sint, tamen simul sumpta mutuo se declarant & manifestant.

Sed hæc satis sint de quaestione hac, quia vltiū prosequi est difficultatibus Metaphysicis omnia confundere, & horum omnium exactius disputandum tempus proprium nos Deo iuuante expectat.

De Qualitate & Quali.

Cap. VIII.

Qualitatem verò dico, secundum quæ quales quidam esse dicuntur. Est autem qualitas eorum quæ multipliciter dicuntur.

Vna quidem igitur species qualitatis, habitus & dispositio dicuntur. Differt autem habitus à dispositione, quod permanentior, & dururnior est. Tales verò sunt scientia & virtutes scientia enim videtur esse permanentior, & dururniorum: vt si quis vel medicus sit sumat scientiam, nisi grandis permutatio facta sit. Vt a? agritudine, vel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem et virtus, vt iustitia, & temperantia, & singula talium non videntur posse facile moueri, neque facile permutari. Dispositiuus verò dicuntur, quæ sunt facile mobilia, & citò permutabilia: vt calor, & infrigidatio, & agritudo, & sanitas, & quæcumque alia huiusmodi: afficitur enim quodammodo secus dum eas homo: citò autem permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in agri tudinem transit. Similiter autem & in alijs, nisi aliqua earundem contingit per temporis longitudinem congenita, & immobilis, vel omnimò difficile mobilis existens, quam iam quædam, vt habitum vocet.

Manifestum est autem quod hæc solent habitus dicere, quæ sūt dururniora, et difficilius mobilia. Namque disciplinas non multum retinentes, sed facile mobiles existentes, non dicunt habitum habere, & tamen dispositi sunt aliquo modo secundum scientiam per se, melius enim. Quare differt habitus à dispositione, quod hæc quidem facile mobilis sit: ille verò dururnior & difficiliter mobilis sunt autem & habitus dispositiones: dispositiones verò non necesse est habitus esse: qui enim retinent habitum, et quodammodo dispositi sunt secundum ipsos: qui autem dispositi sunt, non omnimò retinent habitum.

Aliud verò genus qualitatis est, secundum

dum quod pugillatores vel cursores, vel salubres, vel insalubres dicuntur: & simpliciter quacumque secundum potentiam naturalem vel impotentiam dicuntur. Non enim, quoniam sunt dispositi aliquo modo, vnumquodq; huiusmodi dicitur: sed quod habeant naturalem potentiam vel impotentiam, facile aliquid facere, vel nihil pati: vt pugillatores, vel cursores dicuntur, non quod sint dispositi aliquo modo, sed quod habeant potentiam naturalem, vel impotentiam hoc facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eò quod habeant potentiam naturalem, vt nihil à quibuslibet accidentibus facile patiantur, insalubres verò, quod impotentiam habeant naturalem, nihil facile à quibuscumque accidentibus patendi. Similiter autem his durum & molle se habent: durum enim dicitur, quod habeat potentiam non facile secari: molle verò, quod eiusdem ipsius habeat impotentiam.

Tertium verò genus qualitatis est, passibiles qualitates & passionis: sunt autem huiusmodi, vt dulcedo, & amaritudo, & austeritas, & omnia his cognata: amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Quod quidem igitur & hæc qualitates sunt, manifestū est, quacumque enim hæc susceperint, ipsa qualia dicuntur secundum ipsas, vt mel, quoniam dulcedine suscepti, dicitur dulce: & corpus albū, quoniam albedinem susceperit, similiter & in cæteris.

Passibiles verò qualitates dicuntur, non quod ea, quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque enim mel, quoniam aliquid passum sit, dicitur dulce, neque aliquid aliud huiusmodi, similiter autem his & calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, nō quod ea, quæ illas susceperint, aliquid passa sint, sed quoniam secundum sensum & naqueque dicitur qualitatibus passionis effectiua est, passibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim passionem quandam secundum gustum efficit, & calor secundum tactum: similiter autem et alia. Albedo autem, & nigredo, & cæteri colores non eodem modo ips, quæ dicta sunt passibiles qualitates, dicuntur: sed eò quod ipsa ab aliqua passione innascuntur.

Quod enim sunt propter aliquam passionem multa colorum mutationes, manifestū est: irabescens enim aliquis, rubens factus

est, & timens pallidus, & vnumquodq; talium, quare etiam si quis natura aliquid talium accidentis perturbatum sit passus est, similem colorem & simile est eum habere. Quia n. affectio nunc in eo, quod veretur circa corpus facta est, etiam secundum naturalem constitutionem eandem fieri potest affectio, vt & naturalis color similis sit. Quacumque igitur talium accidentium ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumperit, passibiles qualitates dicuntur, siue enim secundum naturalem constitutionem pallor sit aut nigredo, qualitates dicuntur (quales enim secundum eas dicuntur) siue propter agritudinem longam, vel propter alium eandem contigit nigredo vel pallor, & nō facile pratererunt, vel etiam per vitam permanent, passibiles qualitates & ipsa dicuntur: similiter enim quales secundum eas dicuntur. Quacumque verò ex his, quæ facile soluuntur & citò transeunt, sunt, passionis dicitur, qualitates verò minime, non enim aliquis secundum ipsas dicuntur quales, neque enim qui propter veretur rubens factus est, rubens dicitur: neque cui pallor propter timorem venit, pallidus est: sed magis eò, quod aliquid passus est: quare passionis quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minime.

Similiter autem his, & secundum animam passibiles qualitates & passionis dicuntur. Quacumque enim mox in nascendo ab aliquibus passionibus difficulter mobilibus sunt, qualitates dicuntur & ipsæ: vt amentia, mentis alienatio, & ira, & alia huiusmodi: quales enim secundum eas dicuntur, id est, iracundi atque amentes. Similiter autem & quacumque alienationes non naturales, sed quæ ab aliquibus accidentibus facta sunt, difficile pratererunt, & omnimò immobiles, qualitates sunt etiam huiusmodi, quales enim & secundum eas dicuntur. Quacumque verò ab his, quæ facile & citò pratererunt, sunt, passionis dicuntur, vt si quis contristatus, iracundior fiat, non enim dicitur iracundus, qui huiusmodi passione iracundior est, sed magis quia aliquid passus: quare passionis quidem huiusmodi dicuntur, qualitates verò minime.

Quartum verò genus qualitatis est forma, & circa vnumquodque constans figura.

ra. Amplius autē ad hoc, restitudo, & curvatur. & si quid aliud his simile est. Secundum enim unumquodque, eorum quale quid dicitur, triangulum enim vel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curvum, & secundum etiam formam unumquodque quale dicitur

10. Rarum verò, & spissum, & asperum, & lenē putabuntur quidem quale quid significare: sed aliena huiusmodi putantur esse à divisione, qua circa quale est. quandam enim positionem magis videntur partium strungere, monstrare spissum enim dicitur eò quòd partes sibipsis propinque sint: rarum verò, eò quòd distent à se invicem, & lenē quidem, quòd in restitudo in aliquo modo partes iaceant: asperum verò, quòd hac quidem pars superet, illa verò sit inferior. Fortasse quidem igitur alius quispiam modus apparuerit qualitatis: sed ferè qui maxime dicuntur, his sunt: qualitates itaque sunt, qua dicta sunt.

11. Valia verò sunt, qua secundum has denominatiue dicuntur, vel quomodo libet aliter ab his. In plurimis itaque, & ferè in omnibus denominatiue dicuntur: Et à candore candidus, & à Grammatica Grammaticus, & à iustitia iustus. Similiter & in alijs. In aliquibus verò, eò quòd non sunt posita qualitati nomina, non contingit ea, qua dicuntur, ab ijs denominatiue dici, Et cursor aut pugillator: qui secundum naturalem dicuntur potentiā à nulla qualitate denominatiue dicitur. non. n. posita sunt nomina potentijs: secundum quas isti quales dicuntur: sunt disciplinis, secundum quas pugiles vel palestrici secundum dispositionem dicuntur: pugillatoria enim & palestrica disciplina dicitur: quales verò ab his denominatiue dicuntur, qui disponuntur. Aliquando autē & posito nomine nō dicitur denominatiue, quòd secundum eam quale dicitur: Et à virtute studiosus, eò. n. quòd virtutem habeat studiosus dicitur: sed non denominatiue à virtute: non autem in pluribus hoc tale est. Qualia ergo dicuntur, qua denominatiue à dictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab eis.

12. Nō est autem & contrarietas secundum qualitatem. Et iustitia iniustitia contraria est, & albedo nigredini, & alia. Similiter autē & ea, qua secundum eas, qualia dicuntur: Et iniustum iusto, & album ni-

gro. Non in omnibus autem hoc accidit. Rubro enim aut pallido, aut huiusmodi coloribus nihil est contrarium, qualibus existentibus. Amplius, si contrariorum alterum fuerit quale, & rati quum erit quale: hoc autē palam est ex singulis proponentis alia predicamenta, Et si est iustitia iniustitia contraria, quale autē est iustitia: quale igitur & iniustitia. Nullam enim aliorum predicamentorum aptabitur iniustitia, neque quantum, neque ad aliquid, neque ubi, nec omnino aliquid huiusmodi, nisi quale, sic autē & in alijs, qua secundum quale sunt contraria.

Suscipiunt autem qualia magis & minus. Album enim magis & minus album alterum altero dicitur: & iustum alterum altero magis & minus: sed & ipsa intensiōnem suscipiunt. cum candidum nanque sit, contingit amplius candidum fieri. Non tamē omnia, sed plurima: iniustitia namque dicitur magis & minus iniustitia, potest quilibet ambigere. similiter autē et in alijs dispositionibus, quidam enim dubitant de talibus, iniustitiam nanque iniustitia non omnino aiunt minus & minus debere dici: nec sanitatem sanitate: minus autem habere alterum altero sanitatem aiunt: & iniustitiam alterū minus altero habere dicitur: sic autē & Grammaticam & alias dispositiones, sed tamen ea, qua secundum eas dicuntur, indubitatē recipiunt magis & minus: grammatior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior. sic autē & in alijs. Triangulus verò & quadrangulus non videntur magis & minus suscipere: neque aliqua aliarum figurarū: qua enim definitione trianguli recipiunt & circuli, omnia similiter trianguli vel circuli sunt: eorum autem, qua non recipiunt rationem eandē, nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratū magis, quā parte altera longius, circulus est: neque alterum enim recipit circuli rationē. Simpliciter autē, si vtraque, non recipiunt propriam rationem, non dicitur alterum altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus.

14. Horum itaque, qua predicta sunt, nullum est proprium qualitatis. Similia verò aut dissimilia secundum solas dicuntur qualitates, simile enim & dissimile alterum alteri non est secundum aliud, nisi secundum id, quod quale est. Quare propriū est qualita-

13.

14.

litatis secundum eam simile, vel dissimile dicit. Ad verò non deest conturbari, ne quis nos dicat de qualitate propositum faceres, multa eorum, qua sunt ad aliquid, connumerasse: habitus enim & dispositiones eorum, qua ad aliquid sunt, esse dicebamus. Penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, nihil autem eorum, qua sunt singularia: nam cum disciplina genus sit, id ipsum quod est alterius dicitur: alicuius enim disciplina dicitur, eorū verò, qua singularia sunt, nihil ipsum quo ad alterius dicitur: Et Grammatica non dicitur alicui Grammatica: nec Musica alicuius alterius Musica: sed forte secundum genus: & haec ad aliquid dicuntur: Et Grammatica alicuius dicitur disciplina, nō alicuius Grammatica: & Musica alicuius disciplina, non alicuius Musica. Quapropter qua singularia quidē sunt: non sunt ad aliquid, dicuntur autem quales secundum singula, haec enim & habemus singularum scientiarū aliqua: quare haec erunt etiam qualitates, qua singulares sunt, secundum quas aliquando & quales dicuntur: haec autem non sunt eorum, qua sunt ad aliquid.

Amplius, si contingit idem ipsum & quale & ad aliquid esse, nihil est inconueniens in vtriusque hoc generibus enumerare.

Cur prius de Qualitate egerit, quā de alijs sequentibus predicamentis, ac cur titulo duplicato?

Ratio ordinis.

Curiosum est, inquit Boet. cur Qualitatem reliquis predicamentis anteposuerit, dubitare, cum maxima sit discrepatio etiam prioribus duobus esse praeposendam. Tamen ne vlla prorsus superfit dubitatio, huius ratio est manifesta, quam dat Alber. tractat. isto, c. i. est enim qualitas principium actionis, & passionis ipsi substantiae inhaerens: propterea merito antepositur actioni, & passioni, & alijs quatuor, quae substantiae sunt extrinseca, qualis est locus, à quo est vbi, & tempus, à quo quando, & reliqua.

Titulus huius predicamenti.

Titulus tamen est maxime notandus. De qualitate & quali, ita enim legitur Greg. cō. 10. τὸ ποῖόν, τοῖόντος, & quamvis Alexand. Achatus, & Simplicius, solum

existiment legendum illorum vnū, illudque vitio scriptorum tribuant: tamē Ammon. Boet. Alber. & S. August. ita legunt, vt vtrumque in inscriptione retineatur. Cuius prima ratio traditur à Porphyrio, nempe vt vtriusque vocabuli cognitio haberetur, & qualitates, & qualis. Secunda ratio est Alber. cap. 2. quia qualitas & modi praedicandi ipsius manifestantur per ipsum quale in concreto: propterea vtrouque modo inferibitur. Tertia ratio est Ammon. Pro quo aduertē, accidēs dupliciter potest considerari. Vno modo secundum se, & vt à subiecto separatim cognoscitur, quod nomine abstracto significatur. Altero modo, vt est in subiecto, quod significatur per nomen concretū, cognoscere autem accidēs in abstracto, in tellectus ipsius est, cuius est tale accidēs abstractare: at cognoscere accidēs in concreto, sensus est: hic enim album, nigrum, candidum sentit: propterea nobis est in concreto accidēs notius, quā in abstracto. Et his extat haec ratio Ammonij, hic enim traditur qualitas, & manifesta ista est in concreto, propterea titulus vtriusque meminit. Quarta ratio est Boet. Inquit, quale aliquando pro subiecto, aliquando pro ipsa qualitate sumi: & ne forsan quis deciperetur, existimans hic quale considerari ratione subiecti, propterea Aristoteles vtrumque copulauit: vt nihil aliud per quale, quam per qualitatem intelligeremus: cum quale significet ipsam qualitatem, vt est in subiecto. Omnes haec rationes bonae sunt, & haec vltima est etiam Simplicij.

Nota.

Ex his patet ratio, quare non de quantitate, & quanto inscripsit. quantitas enim est accidēs in vniuersum sensibus substantis, & suscipiens mutuam praedicationem in concreto, & abstracto, vt diximus: at ipsa qualitas non sensibus in vniuersum substantat, cum sint innumeratae qualitates insensibiles: nec de concreto abstractū vel e contrā, praedicatur: propterea satis fuit, ibi, de quantitate, inscripsisse, nō autem hic: cum ista non ita idem sint.

Qualitatem verò dico secundum quam quales quidam esse dicuntur.

Caput hoc in quatuor partes diuiditur. Capitū dicitur. Prima, definitionem, seu descriptionem

Capitis diuisio.

V ipsius

ipsius qualitatis cum diuisione specieru ipsius continet: In secunda traditur de quali. In tertia sunt tres proprietates qualitatis. In quarta est dubium & solutio.

Pars prima Capitis.

In prima e go parte, distinctio nis causa, quinq; sunt particule. In prima est descriptio qualitatis. In singulis quato, sunt quatuor speciei ipsius qualitatis, singulae singulis particulis.

Definitio Qualitatis.

Est ergo Qualitas secundum qua quales quidam dicuntur, vt ab albedine corpore quale dicitur si in interrogaris, quare corpus est? dices album.

Nota 1. Cur abstracta per concretum explicatur.

Hic primo aduerte hic describi, & manifestari abstractum per concretu, quia, vt dixi ex Ammon. notiora nobis sunt concreta, vt potest sensibus percepta: & similiter quia concretum est magis compositu, cum significet accidens, vt est in subiecto: compositu aut. magis notius est nobis, quam simplex, vt docet Auer. . Physic. com. 3.

Nota 2. Cur Aristot. definiendo qualitates in singulari, verbo vtratur plurali.

Aduerte secundum, ne tu beris in verbis Arist. definit enim qualitatem in singulari, & vtitur verbo plurali, ob eamque causam existimemus hoc ab vnica qualitate semper multa dici qualia: sed in definitionibus voces a numero absoluuntur: vt idem sit sensus: qualitas est, a qua aliquid dicitur quale: sicut a qualitibus aliqua qualia dicuntur.

Nota 3. Cur legat Alber dicitur.

Aduerte tertio, quod Albert. in presenti notat diu per verbum primae personae, scilicet [quidam dicimur] vt intelligamur duplices esse qualitates: quaedam sunt spirituales, quae non nisi animae, vel rei spiritali insunt: quaedam sunt corporeae, quae non nisi corporibus insunt. Propterea enim dicitur per verbum personae primae qua significantur homines, in quibus solis, haec vtraque qualitates simul sunt. Ista doctrina vera est, s. d. impertinens ab Aristotele, Graece enim habetur verbum tertiae personae, vt vertit Boetius.

Nota 4. Descriptio nem hanc v dei non bonam.

Aduerte quarto, videri istam non esse bonam descriptionem: omnia enim accidentia in quali praedicantur, & secundum ea quales dicimur: ergo non hoc isti praedicamento proprium est.

Qualitas quot modis accipiat.

Propterea nota ex Arist. Meta. ca. 14. Qualitas multipliciter sumi. Primo, per omni forma substantiali, & differentia rei constitutiu: formae cuius qualitas inest,

& differentia generis dicitur qualitas, sed essentialis. Altero modo qualitas sumitur, pro quacunque forma accidentali, quae est extra naturam subiecti: & sic comprehendit omnia noue praedicamenta. Tertio modo sumitur specialiter pro accidente huius quarti praedicamenti, a quo dicitur aliquid simpliciter, & pure quale. Dicit enim Alb. ca. 1. & bene, a qualitate primo modo non dicitur aliquid quale tantum, s. d. cum aliqua compositione; sicut & a quantitate non quale absolute, sed quantum, vel aliquod. Ab alijs vero dicitur aliquid, non quale, sed qualiter se habet: quod sedet enim vel stat, vel iacet, vel currit, vel patitur, potius dicitur aliquo modo se habere, quam quale absolute. Haec vero qualitas huius praedicamenti quale simpliciter facit: & ita est intelligenda descriptio. Et huic consonat, quod Porphy. dixit in capit. de communitatibus in differentia generis & accidentis, accidens praedicari in quale, vel, in quo modo vnumquodque se habet.

Nota 5. Post descriptionem diuisionem.

Posita descriptione, qualitatem diuidit. Qualitas, inquit, multipliciter sumitur. Non hic intelligas, multipliciter, id est, a quoocumque sumi, sed genericè, nimirum, quia multas species habeat, vt notat Ammon. Boet. & Albert. & hoc manifestum est ex his, quae subiungit: Vna, inquit, species est, quod non dixisset, nisi qualitas esset genus, vt notat Simplicius.

Vna quidem Species qualitatis habitus, & dispositio est, &c.

Haec est secunda particula, in qua Arist. de prima specie qualitatis tractat. Et primo differentiam inter habitum, & dispositionem assignat: ex qua, quid vtrunque sit, ostenditur. Secundo, aliam differentiam probat. Tertio, quomodo ad inuicem se habitus, & dispositio habeant, aperit.

Differet ergo habitus a dispositione, quod habitus est quaedam qualitas difficulter a subiecto mobilis: qui non facile corrumpitur, & a subiecto non facile recedit, sicut scientia, virtus: qui enim semel scientiam acquisiuit, non facile perdet eam, sed magna difficultate, vt potest morbo aliquo grauisimo corruptus. Dispositio vero est qualitas facile a subiecto mobilis, & quae remouetur citò a subiecto, vt sanitas & aegritudo,

Differentia habitus a dispositioe

tudo, quae facile recedunt. Quamuis, vt notat Arist. aliqua dispositiones longa consuetudine fiunt habitus, vt febris, quae tempore longiori fit Hebetudo.

Quid Habitatus?

Ex his facile colligitur, quid vtrunque sit: est enim habitus qualitas non facile mobilis a subiecto. Dispositio vero est qualitas facile mobilis a subiecto: vocatur vero mobilem qualitatem, non quae cum ipso subiecto corrumpitur, sed quae, subiecto manente, potest recedere, & corrumpi.

Quid Dispositio?

Manifestum est autem quoniam haec, &c.

Hoc discrimen Arist. probat ex usu loquendi in ipsis disciplinis. illos enim, qui non probe veritatem perceptam retinent, vocamus dispositos, quamuis inter hos aliqui magis, aliqui minus dispositi inueniantur: illos vero, qui probe retinent, nec facile ab ea mobiles sunt, habitus asserimus habere. Postea haec duo comparat: omnis, inquit, habitus dispositio est, non tamen omnis dispositio habitus est, neque qui dispositionem tenet, necessario habitum tenet.

Nota. Dispositio a duobus modis dicitur.

Pro quo aduerte, quod dupliciter dicitur dispositio. Vno modo generaliter, per qualitatem facile, vel difficile mobili, quo pacto 5. Metaph. c. 20. & in praesenti habitus dispositio dicitur. Altero modo specialiter, per qualitatem facile mobili, & sic habitus non est dispositio: vnde species est nomen generis, & cuiusdam speciei generis: Subdit exemplum Ammon. de nomine: aliquando enim nomen communiter pro omni parte orationis sumitur, aliquando particulariter pro vna parte, vt est a verbo distincta, & haec est expositio communis, & vera. Quamuis etiam aliter possumus Arist. interpretari, vt loquatur de dispositione particulariter dicta, vt sit sensus. Habitum praecedunt dispositiones, cum prius subiectum habeat dispositionem, per quam ad habitum peruenit, quamuis id non semper sit necessarium, tamen dispositionem non praecedit habitus, cum ex dispositionibus fiat habitus, non autem ex habitibus dispositio, vtraque expositio est bona, prior communis est.

Alia solutio.

Aliud vero qualitatis genus est, &c. Haec est particula tertia, in qua tractat de secunda specie. nec mireris quod habitum vocauerit speciem, hoc vero genus

dicat, quia, vt notant Ammon. & Simpli. haec quatuor subalterna genera sunt, quae & speciei & generis nomen iure sibi vendicat, vt ex interpretatione Porphyrij manifestum habemus.

Nota r. Principia actionum esse duo.

Pro huius autem generis intellectione aduerte, operationum duo esse principia: alterum quod simpliciter ad operandum est: alterum ad bene vel male operandum. V. g. rusticus habet principium, vt cognoscat, vt operetur: tamen doctus & artifex etiam aliud habet principium, vt bene operetur, vt perfecte cognoscat: prius dicitur potentia, posterius habitus vel dispositio: prius a natura est rebus concessum, posterius acquisitum, & a nobis partum: prius ad quamcunque operationem est necessarium, sine potentia enim non contingit operari, nec bene nec male, posterius non est in omni operatione necessarium: nec in omnibus operatibus sunt habitus. Istud vero scilicet habitus & dispositio est in prima specie praedicta, at prius illud principium pertinet ad hanc secundam speciem, quae dicitur potentia vel impotentia naturalis, ne intelligamus de illo principio, quod est naturale, id est, a natura concessum, sed a nobis conquisitum.

Nota 2. Potentiae naturalis quatuor sunt gradus.

Aduerte secundum, quod huius potentiae quadruplex est gradus seu species. Prima est quaedam naturalis promptitudo ad facile agendum aliquid, secundum quam sunt homines puillatores, luctatores, id est, naturalem habent quandam instam potentiam ad ista opera: nec loquimur de his, qui arte & usu id efficiunt; nam tunc ad primam pertineret speciem: sed de his, qui naturaliter id praestant: similiter sunt aliae innumerabiles aptitudines hominum, secundum quas naturaliter inclinatur ad facile opera aliqua exercenda. Secunda species est naturalis quaedam potentia, secundum quam aliquid fortiter resistit sibi contrarijs, & aduersantibus: secundum quam dicimus homines salubres, quibus talis inest potentia, vt omnibus nociuis fortiter resistant, nihilque eis noceat: in hac est durities, qua aliquid resistit diuisioni & sectioni, quae tendit in ipsius destructionem. Tertia est quaedam actiuus potentia, secundum quam difficulter aliquid agit; qualiter est hebetudo seu ingenij, seu cor-

4. poris ad operatiōes exequēdas. Quarta est quēdam potentia, qua aliquis facile suscipit id, quod sibi aduersatur, & in sui destructionem tendit, quia potentia dicimur homines insalubres, qui semper valetudinarij sunt à natura, & omnia eis nocēt: similiter molliēs est in his, secundū quam facile res sui diuisionē patitur. Et maximè notandum est, duas priores vocari ab Aristotele naturales potētias: duas verò posteriores, quæ prioribus contrariæ sunt, impotentias naturales, & merito, quia potētia operandi difficulter, potius dicitur potentia non operandi facile: & potentia non resistendi, & patiendi, impotentia resistēdi, ita tamen ista intelligas, vt non propterea existimes impotentiam esse priuationem seu negationem potētiae, sed dicit qualitatem positiam contrariam potētiae. Per hæc facillimè intelligitur ista species, & sensus Aristotelis.

Nota.

Dubium. Solutio.

Dubitabis, quare hoc genus duplici nomine sub diuisione explicatur? dico id esse, quia nomen vnicum non est, quo istas quatuor qualitates explicemus: idē duplici simul nomine Arist. est vsus. dicit enim, φυσική δύναμις καὶ ἀδυναμία.

5. Tertia verò species qualitatū est, passibiles qualitates, &c.

Aggreditur explicare tertium qualitatis genus: & quia iste textus obscurus est, & doctrinam continet obseruandam, aliquot fundamenta opus erit præmittere.

1. Fundam.

Passio trib. sumitur modis.

1. Primò, passio tripliciter, quantum pro presenti sufficit, apud Aristot. accipitur. Vno modo pro receptione cuiusque formæ, siue tendentis in rei perfectionem, siue in disconuenientiam: vt patimur, quando recipimus calorem, siue iste sit nocius, siue proficiuus: quomodo 2. de anima, c. 1. & lib. 3. cap. 2. sensus docet pati, quando recipiunt speciem, & similitudinē obiecti.
2. Altero modo, accipitur passio pro receptione formæ disconuenientis, & nociue, vt quando subiectum patitur sibi calorem aduersum. Tertio modo, passio significat illam qualitatem, quæ ex passione prouenit, tanquam ipsius effectus, vt nigredo, quæ ex combustionē procedit. dicitur etiā passio: & harum duarum acceptionum meminit, Met. cap. 21.

2. Fundam

Aduerte secundò, quòd istæ qualitates

tripliciter se habent ad passionem secundò modo dictam. Quædam solū sunt principia actionū, seu passionum; quia faciunt passionem, non tamen fiunt ex passione alia: quales sunt primæ quatuor qualitates, calor, frigus, siccitas, humiditas. Quædam sunt effectus passionum, tamen ipsæ non efficiunt passionem propriā in alio, quales sunt colores, ij enim ex passione primarum quatuor, fiunt, tamen ipsæ non in alio passionem efficiunt, cum colores per se nihil frigefaciant, vel calefaciant, vel alium colorem producant. Quædam aliæ sunt qualitates, quæ etiam fiunt ex passionibus secundo modo, & ipsæ sunt causæ etiā passionum in alio; quales sunt odores & sapores: hi enim ex primis qualitatibus fiunt sicut colores, tamē ipsi rursum efficiunt passionem in sensibus, cum odor, & sapor calefaciant, exsiccant & humectent: & hinc est, quòd minis multò defatigamur videntes, cum non patiamur à coloribus, quam gustantes & olfacientes, quia patimur.

N O T A.

Aduerte tertio, quòd isti colores & qualitates, quæ sunt effectus passionum, sunt in triplici differentia. Quædam proueniunt ex naturali passione, quæ fit simul cum ipsa rei generatione; vt albedo cygni, nigredo corui: hi enim colores sunt ex passione illa, quæ fuit inter qualitates, quando ista generata sunt. Quædam proueniunt ex passione accidentali, scilicet, quæ non est à natiuitate, tamen est passio perseverans, vt qui ex aliquo morbo colorem aliquem diuturnum contraxit, pallidum vel rubrum, vel alium. Quædam proueniunt ex accidentali passione, sed non perseveranti, & facile recedenti; vt rubedo, quæ ex verecundia, & pallor, qui ex timore, procedunt. Hi autem tres modi qualitatum, & sunt ratione corporis, vt hi quos diximus, & sunt aliquando ratione mentis & animæ, vt infania, furor, dementia, quæ proueniunt & ex passione naturali, & ex passione accidentali perseveranti, & aliquando ex passione subita, & non durabili.

4. Fundam.

Aduerte quartò, quòd istæ qualitates, quæ sunt causæ passionum, non solum efficiunt passionem in nobis, sed etiam in alijs multis, vt calor, qui calefacit omnia mista:

mista: aliquæ solum efficiunt passionem in animalibus, vt odores & sapores, tamē ab Aristotele omnes sumuntur, quia ingerunt animalibus passionem: quia nobis istæ omnes passionem notiores sunt; qui animalia fumus: non enim cognosco ignē alteri, scilicet ligno, in tulisse passionem, nisi per passionem, quam ego experior, cognoscens & tangens lignum, & ignem.

Expositio textus.

His suppositis deueniamus ad Aristot. hæc enim particula continet quatuor. Primo, speciem exemplis explicat, & probat enumeratas esse qualitates. Secundo, ostēdit, quomodo dicantur passibiles qualitates. Tertio, discrimen inter passibiles qualitates, & passionem constituit. Quarto, id in qualitatibus secundum mentem etiam explicat.

Dicit ergo primò, genus tertium qualitatis esse passibiles qualitates & passiones; quales sunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo, & calor, ac similes: quòd autem hæc qualitates sint, manifestum est: per eas enim dicitur subiectum quale, nempe album, dulce, calidum.

6.

Passibiles verò qualitates dicuntur, &c.

Explicat quomodo istæ dicantur passibiles qualitates.

Nota 2. Qualitas dicitur passibilis triplici ex causa.

Aduerte autem tripliciter aliquam qualitatem posse dici passibilem. Vno modo; quia subiectum recipiens illam, secundum eam patitur, vt calor in manu receptus dicitur qualitas passibilis, quia manus secundum eam patitur. Altero modo, dicitur passibilis, qualitas: quia ipsa sit causa passionis, vt calor ignis est causa passionis in ligno vel in tactu. Tertio, dicitur passibilis qualitas, quia sit effectus passionis, vt diximus. Hoc supposito ostēdit has qualitates non dici passibiles, eò, quòd ipsarū subiectum aliquid patitur: non enim mel patitur, quia habet dulcedinem, nec ignis, quia habet calorem, sed dicuntur passibiles, quia sunt causæ passionū, vt calor, & sapores: vel quia sunt effectus passionis, quales sunt colores. Dupliciter ergo passibilis qualitas dicitur, vel quia est causa passionis in alio subiecto, vel quia est effectus ipsius passionis.

7.

Quoniam ergo fiunt per aliquam passionem, &c.

Hic ostēdit Arist. colores omnes esse effectus passionum, & tale est argumentū. Colores isti, qui à natura sunt, similes sunt ijs, qui fiunt ex accidenti: sed isti ex accidente, scilicet, qui proueniunt ex verecundia vel timore, fiunt ex aliqua passione: ergo existimādum est illos etiam qui à natura sunt, ex passione prouenisse. Et nota admodum hanc rationem, ex ea enim deduces pulchram viam naturales causas indagandi, penes causas accidentales, ex quibus similes proueniunt effectus: quā ipse obseruauit tertio sect. probl. q. 1. vbi querēs naturam melancholicorum, eos ebrijs in effectibus similes contēplans, quod ebrijs accidentaliter accidit, id melancholicis à natura prouenire existimat.

Nota, modū & rationem inuestigandi causas naturales.

Statim subdit, has qualitates, quæ effectus passionum sunt, esse in duplici differentia: quædam proueniunt ex passione durabili, & perseveranti, siue à natura, siue ab aliquo accidenti, scilicet morbo, vel quolibet alio: & istæ dicuntur passibiles qualitates: & quædam sunt effectus passionum, qui non durant, sed transeunt, & istæ non dicuntur qualitates, sed passiones: & probat, quia simpliciter ab his non denominamur quales: non enim qui rubedinē contrahit ex verecundia, rubeus dicitur, sed passus ruborem: nec intelligas quod iste rubor nullo modo sit qualitas, cum in hoc prædicamento sit, sed dicit, quod quæcumque ad denominationem absolutē non est dicenda qualitas, videlicet permanēs, ita vt ab ea talis denominetur, scilicet rubeus.

Dubium.

Dubitabis: quare hic non meminit odorum, & sonorū, cum tamē passibiles qualitates sint, sunt enim causæ passionum in sensibus: Dicendum quòd odorum, & saporum, prorsus est eadem ratio, nec odores nisi per sapores cognoscuntur, ad eò, vt ferè eisdem nominibus nominentur species & differentia odorum & saporū, vt docet 2. de anima, ca. 9 propterea non meminit odorū, quia sub saporibus ea ratione comprehenduntur. Vel quia non erat necesse connumerare omnes qualitates, & præsertim omnibus notas.

Solutio.

De sono dicit Albert. non meminisse: quia non fit ex qualitatibus primis, sicut reliquæ qualitates passibiles: forsā posset

dici, potius esse passionem animam, quam passibilem qualitatem, cum non sit perseverans.

Dubium.

Dubitatur circa dictam: nam colores videtur causa passionis, omnis enim sensus patitur a sensibili, ut dicitur 2. de anima, ca. 12. imò in q. 30. sect. 31. probl. dicit Aristot. viride maxime delectare oculos, quos alij colores defatigat. Dico primo, colores non agere in oculos passione corruptiva; cum imprimant speciem, & similitudinem, quae non corrumpit. Dico secundo, quod colores aliqui agunt passione corruptiva, sed id non fit ratione coloris, sed subiecti, in quo tales colores sunt, quod est humidum, vel siccum, vel splendens magis, vel minus, & inde provenit, quod laedat vel delectet visum.

Solutio.

Dubitatur secundo: odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, ut diximus, ut quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quod sint causa passionis, quam quod sint effectus, quando qui dem utrumque habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim est, esse causam passionis, quam effectum, & vnumquodque a principali sumit denominationem.

Dubium aliud.

Dubitatur secundo: odores, & sapores sunt etiam effectus passionum, ut diximus, ut quid ergo magis dicuntur qualitates passibiles, quod sint causa passionis, quam quod sint effectus, quando qui dem utrumque habeant? Ad hoc solutio in promptu est, dignius enim est, esse causam passionis, quam effectum, & vnumquodque a principali sumit denominationem.

Solutio.

Similiter autem his, & secundum animam, &c.

Postquam Aristot. ostendit, esse passibiles qualitates secundum corpus, qui effectus sunt passionum, & similiter esse passiones, hoc idem esse etiam in qualitatibus secundum animam ostendit. sunt enim quaedam qualitates provenientes ex passione secundum animam, sed a nativitate, ut dementia, secundum quam quis nascitur demens: sunt etiam quae ex passione accidentali, sed permanenti proveniunt, ut dementia ex morbo, vel aliquo alio, diu perseverans. Sunt etiam aliae ex passione cito recedenti, ut dementia ex ira subita, parvo tempore durans. quemadmodum autem illae duae priores qualitates, dicebantur qualitates, quia secundum eam dicebamur quales: tertia vero non qualitas, sed passio erat: cum secundum eam subiectum non diceretur quale: ita similiter in his, quae secundum mentem sunt, illae duae priores sunt qualitates, & ab eis quales denominantur: posterior vero non qualis, sed passio dicenda est, nec secundum eam quale quid dicitur,

Differentia inter passibiles qualitates & passiones Animae.

non enim dicitur demens, qui ex brevi ira in quandam demetiam brevissimè durantem incidit, sed potius dicitur, quod passius est demetiam.

Quarum verò genus qualitatis est figura, &c.

Accedit iam ad ultimam qualitatis speciem, quae est figura vel forma. Dubium, autem est, quid per haec duo intelligat: Animo. existimat per figuram intelligere eam, quae in rebus inanimatis est: per formam vero eam, quae in animatis est: non autem, hic loquimur de forma substantiali rerum, sed de ista exteriori sensibili, quam ars imitatur.

Boet. & Simpl. per formam intelligunt idem, quod per pulchritudinem, per figuram vero eam solam, quae in quantitate consistit. Alber. ca. 1. idem existimat esse, figuram & formam, sed ratione differre: nam figura dicitur respectu quantitatis, cuius extrema faciunt figuram, forma vero dicitur respectu subiecti naturae, quae libet enim natura specifica suam habet propriam figuram exteriorem, quae dicitur forma.

At profecto mihi placet sententia Iamblichi, ut refert Simpl. hic enim dicit per figuram intelligi eam, quae in solis mathematicis est quantitatibus, ut, esse triangulum, quadrangulum, cubum & reliqua: & per formam intellectum est eam, quae in corporibus naturalibus est. Et hoc patet ex ipso Aristot. qui probat figuram esse qualitatem, quia secundum eam, dicitur quale aliquid: ista subdens exempla, esse triangulare, quadrangulare.

Huic generi adiungit Aristot. curvitatē & rectitudinem, quae qualitates sunt, quia quodammodo figurae sunt, quamvis imperfectae.

Vbi notat Ammo. & bene, quod ex quantitatibus procedunt passiones seu affectus, figurae & formae, sed non haec omnia ab omnibus quantitatibus, a linea procedunt affectus, scilicet: quatuor: as, rectitudo, etiā & angulus: a superficie continentur longitudo & latitudo, procedunt affectus, scilicet angustia, amplitudo, etiam procedunt figurae, scilicet triangulum, quadrangulum, et reliquae figurae superficiales: a corpore vero procedunt affectus, gravitas, levis, similiter

Dubium.

1. Sentent. Ammonij.

2. Sentent. Boetij & Simplij.

3. Sentent. Iamblichi quae approbatur.

Nota.

figurae, scilicet cubus, pyramis. procedunt etiam formae a tali quantitate, ut est in subiecto substantiali: omnia autem ista, quae a quantitate dimittunt, qualitates sunt.

10.

Rarum vero & spirituum & asperum, &c.

Excludit dubium. Possit quis dubitare, an istae qualitates sint, cum secundum quale dici appareat? Respondet, non esse qualitates, sed potius pertinere ad positionem quae ad aliquid est, quod ex horum definitione apparebit. est enim Rarum, quod partes sibi habet distantes invicem. Spirituum, quod partes sibi coniunctas habet, Asperum, quod partes inaequaliter habet insurgentes. Lene cuius partes rectitudinem quadam observant, haec autem ad partium positionem spectant: ceterum videtur has esse qualitates, quae maxime qualitates dicuntur: [forjan autem alius apud hunc modum qualitates.] Haec verba in disputatione examinantur.

11.

Qualia vero sunt, quae secundum has denominationes dicuntur, &c.

Hec est secunda huius capituli pars principalis, in qua de ipso quali Aristot. tractat ipsumque definit. Quale, inquit, est, quod a qualitatibus denominativè dicitur, vel quomodo dicitur iter.

Haec descriptio duas habet partes. Altera est, quale dici denominativè a qualitate, diximus enim superius, tunc dici denominationem, quando in nomine est quaedam convenientia cum extremitatis differentia aliqua, & in re est quaedam forma, & id quod formam participat: patet autem ita esse in multis qualitatibus, ut calor, & candidus, albedo, albus, calor, calidus: in his, concreta denominationia sunt a qualitatibus ipsis abstractis.

Alter pars est [vel quomodo dicitur aliter.] quia aliquando non fit denominatio ab aliquibus qualitatibus, vel quia nomen non est impositum; ut dicuntur pugillatores, cursores, a potentia quadam naturali currendi, & actum pugilis exercendi, cui potentia non est nomen impositum, sicut sunt nomina imposita artibus, quibus haec sunt. Diximus enim pugillatores dici & ab arte, & a potentia quadam naturali: similiter cursores, luctatores: artibus quidem nomen impositum est, sed non potentis.

Quid Rarum? Quid spirituum? Quid asperum? Quid lene?

Pars secunda capituli. De nullo Qualium.

Huiusmodi aliquando nomina quidem imposita sunt qualitatibus, sed non ab illis sumitur nomen concretum denominationum idem significans, ut qualitas quaedam dicitur virtus, sed non ab ea virtuosus quis, sed studiosus, dicitur: ista non sunt multa: omnia autem haec qualia dicuntur, quae utcumque a qualitatibus sumuntur.

Dubium.

Dubitatur. Videtur Aristot. non servasse praecipitum illud Top. c. 1. ne committatur circulus in definitionibus, ut vnum per aliud, & hoc iterum per illud definiatur: hic autem qualitatem per quale, modo quale per qualitatem describitur.

Solutio.

Ad hoc respondet Boetius, istam non esse proprie definitionem, sed descriptionem quandam, in qua non est vilius absurdum, ut vnum per alterum describatur, tanquam per notius nobis, & hoc iterum per illud tanquam per notius naturam, quale enim nobis est notius, cum sit magis compositum, & composita nobis sunt notiora: at qualitas est notior natura, & minus nobis nota: est enim prior natura qualitas, quam quale, & est ipsius qualis causa. unde postquam iam nobis manifesta est qualitas per ipsum quale, iterum quale per qualitatem manifestamus, tanquam per notius naturam, ut cognoscamus radicem & causam ipsius qualis, esse quae ita: nec iste est circulus, tunc enim hic fit, quando idem est modus cognitionis.

Nec autem est contrarietas secundum qualitatem, &c.

12.

Haec est tertia capituli pars, in qua explicantur ea, quae qualitatibus insunt, haec autem sunt tria. Primum est, qualitatibus inesse contrarietatem, quod exemplis manifestatur. Iustitia enim iniustitia, & albedo ni gredo contrariatur: & non solum hoc abstractis qualitatibus, sed ipsis qualibus inest. iustum enim iniustum, & album nigro, contraria sunt. hoc tamē non omnibus inest qualitatibus. nam rubedo, pallor, & reliqui colores medij, non habent contrarium.

Pars tertia Capituli. Proprietates Qualitatis. Prima.

Dubium.

Dubitabit hic aliquis, nam iste locus videtur aduersari a tero loco, 5. Physic. c. 1. ubi dicitur non solum extrema, sed etiam media extrinsece contraria esse, & 2. Ethic. c. 8. & 1. magnor. moral. c. 9. docet extrema vitiosa, et

inter

inter se contraria, & cum virtute, quæ est in medio: liberalitas enim, quæ in medio est, prodigalitati & auaritiæ contrariatur? Ad hoc dico, dupliciter aliquid posse alteri contrariari: vno modo secundum se primum: altero modo secundum aliquid, quod in se participat. V.g. ignis aquæ est contrarius, non quidem secundum se, sed ratione caloris & frigiditatis, quæ in eis sunt: at ipse calor & frigiditas secundum se contraria sunt. Modò dico, quòd colores medij contrariantur extremis, sed non secundum se, sed vt magis vni aut alteri accedunt extremo. V.g. rubrum aduersatur albo, quia magis participat nigrum, at ipsi colores extremi secundum se contraria sunt, & per hoc patet concordia huius loci cum illis, Physicorum.

Ad illud de virtute respondet Albert. ca. 9. virtutem contrariari extremis in ratione extremi: id est, in quantum virtus bonum morale est, extrema verò mala sunt, bonum autem, & malum extrema sunt.

Dubium 2. Dubitabis, cum multa clara exempla possent proponi qualitatium non habentium contraria, figura enim & forma contraria non habent, vt quid Aristot. hoc de coloribus medijs, quod non satis perspectum erat, proposuit. Iudicio meo, id non sine causa factum esse existimandum est. causa igitur huius est, vt intelligamus perfectam & primam contrarietatem inesse extremis, & alijs, ipsorum ratione: ac propterea verbis sequentibus, alteram contrariorum proprietatem subiungit, scilicet, vt sint talia extrema, quæ sub eodem genere sunt; vt si vnum ad qualitatem, & alterum etiã ad qualitatem spectet: sicut enim contraria in vno & eodem prædicamento.

Solutio. Inest etiam qualibus suscipere magis et minus: non solum autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò album, modò magis album est.

13. *Suscipiunt autem qualia magis & minus, &c.*

Secunda Proprietas. Inest etiam qualibus suscipere magis et minus: non solum autem vnum altero magis album, calidum, aut frigidum est, sed etiam vnum, & idem modò album, modò magis album est.

Dubium. Sed posset quis dubitare, an sicut suscipiunt contrarietate qualitates sicut qualia, ita suscipiant etiam magis vel minus, vt vna sit magis albedo, quam alia: Et dicitur

hoc quibusdam visum fuisse, inter quos fuit Plato, vt referunt Alex. Boet. & Alb. At ipse Arist. magis accedit ad hoc, quòd non abstracta, sed còcreta, magis vel minus suscipiant. Ista tamen proprietates non inest omnibus, cum ipsis abstractis qualitatibus non insit: imò nec omnibus qualibus: hæc enim, quæ à figuris dicuntur, non suscipiunt magis vel minus, sed ratio earum in diuisibili consistit: vt aliquid videlicet sit circulus vel non sit, conuenit absolute; non verò dicitur magis vel minus circulus, quæ alter. Nec quadrangulum vnum, vt potest quadratum, est magis quadrangulum, altero, quod sit altera parte longius; sed absolute vtrunque est, & dicitur quadrangulum seu quadratum: esse enim circulum, vel aliam figuram, consistit in vnica ratione non suscipienti variationem: hoc idem in ipsis concretis. Quadratum autem dicitur figura plana, quatuor rectis lineis æqualibus contenta: altera verò parte longius, quod quadrangulum vocant, est ex quatuor lineis, duabus existentibus inæqualibus, alijs duabus.

Horum itaq; quæ prædicta sunt, &c.

Ostendit nullum ex his duobus esse proprium qualitatibus, cum non insit omnibus: propterea verum proprium ponit omni, & soli conueniens, vt secundum solam qualitatem dici contingat simile vel dissimile. Ne autem existimes simile & dissimile esse qualitates, sunt enim ad aliquid, sed sunt passiones qualitatis, nec est inconueniens, quòd res in vno prædicamento, & eius passio in altero collocetur, vt diximus: homo enim in substantia, at risibile in qualitate est, ita qualitates huius prædicamenti sunt, at simile & dissimile ad aliquid pertinent.

At verò non decet conturbari, &c.

Hæc est vltima capituli pars, in qua Aristot. respondet cuidam obiectioni, quæ ei ex dictis præcedentibus obijci poterat: nempe, in prædicamento ad aliquid collocata sunt scientia & habitus, nihil autem vnum, & idem in duobus prædicamentis est constituendum: ergo non sunt ista in prædicamento qualitatis, vel non sunt ad aliquid?

Ad hoc dupliciter respondet. Primum, inquit, scientiam, & habitum in genere esse ad

Solutio.

14.

Tertia Proprietas.

15. Pars quarta Capituli.

se ad aliquid, species verò ipsius esse qualitates: nec repugnat genus esse in prædicamento ad aliquid, & species in qualitate: & hoc idem docet 4. Topic. 4. Respondet secundò, etiam genus, scilicet scientiam & habitum, esse in hoc prædicamento qualitatis, & ad aliquid: nam vnum & idem secundum diuersas rationes, ad diuersa potest pertinere prædicamenta: vt scientia, quatenus subiectum facit quale, in qualitate est: quatenus ad obiectum refertur, ad aliquid est.

Ex vtraque solutione Aristot. habetur secundum ipsius mentem, scientiam & habitum aliquo modo ad aliquid pertinere, quod nos supra diximus contra Ammonium.

Dub. 1. Dubitatur quo pacto fieri potest, vt genus, quod de natura specierum est, sit in vno prædicamento, & species in alio: cum supra docuerit Arist. quicquid de genere essentialiter prædicatur, etiam de specie prædicabitur: ad hoc respondet Alex. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primò disponit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, qui non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substantia, ratione risibilitatis est in qualitate: species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis: & ita hic fit: nam scientia, & habitus secundum naturam suam in qualitate suat. Et hoc est, quod bene dicit Simpl. quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Solutio Alexand. ad hoc respondet Alex. Scientia secundum naturam suam est qualitas, quia subiectum ipsum primò disponit secundum se: ex scientia autem similiter & ex habitu nascitur quidam respectus ad obiectum: & ratione huius respectus, qui non est natura scientiæ, sed à natura fluit, est in prædicamento ad aliquid: sicut risibile ratione subiecti est in substantia, ratione risibilitatis est in qualitate: species autem sunt in prædicamento, in quo est natura sui generis: & ita hic fit: nam scientia, & habitus secundum naturam suam in qualitate suat. Et hoc est, quod bene dicit Simpl. quia species scientiæ, & habitus ipsius, non sunt scientiæ, & habitus species, quatenus illa sunt ad aliquid, sed vt qualitates sunt.

Dubium 2. Tamen est aliud dubium, quod maxime hoc ipsum manifestat, & cuius confidens ratio à multis prætermissa est. Nam sicut à natura scientiæ in communi fluit quidam respectus, & comparabilitas ad obiectum scibile in communi: ita ex qualibet scientia in particulari fluit respectus particularis ad suum obiectum: ergo quæ ratione generis ad aliquid spectat, ita etiam ipsæ species pertinebunt. Præterea, non videtur reuera doctrina, propterea scientiam esse ad aliquid, quia respectus ex ea consequatur

ratione cuius ad aliquid est: eodem enim modo diceretur: Pectus est in qualitate: ratione coloris, quia in eo est?

Dico ad hoc, & est valde notandum, quòd scientia in communi non solum habet illum respectum, sed etiam nomen ipsum scientiæ, & talem qualitatem simul cum respectu significat, cum scientia dicatur ab hoc, quod est scire, & cognoscere aliquid. At reliquæ scientiæ particulares habent quidem respectum: sed nomina ipsarum solam qualitatem sine respectu significant: vt Grammatica, Rhetorica, Geometria: & inde non dicuntur ad conuertentiam cum obiecto, non enim dicitur: Grammatica est, vt ita loquamur, grammaticabilis Grammatica: sicut dicitur scientia est scibilis scientia.

Inde est, quòd scientiæ & habitus in genere possunt ad aliquid pertinere ratione alicuius in sua significatione contenti, non tamen ipsius species: & hoc valde obserua circa hunc textum. Atque hæc de capituli in interpretatione.

QVAESTIO I.

Vtrum qualitas sit genus? & de eius speciebus, ac specierum Qualitatum diuisione.

HOC prædicamentum dignum est speculatione, & propter rerum obscuritatem, & ipsarum insignem, & vniuersalem utilitatem: cum & morali, & naturali philosopho, & mathematico maxime sit huius opus, quòd quidem omnia hæc ferè comprehendit. Est igitur prima fitus difficultas. An qualitas sit genus supremum omnium specierum enarratarum? videtur enim non esse genus, cum Arist. dicat qualitatem multipliciter dici, quòd idem videtur, ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4. Meta. c. 2.

Præterea quia genus significat aliquam communem naturam omnibus suis speciebus: at non patet, quæ ista sit natura communis, quam dicit qualitas.

Præterea. In hoc prædicamento non videntur omnes satis conuenire. Simpl. enim existimat qualitatem esse analogam Ammon. Alexan. & alij, esse vniocum genus.

Præterea Simpl. & Boet. credunt alias esse qualitatis species præter has: Ammon. & Albo. non esse vllum aliud genus.

Solutio. Nota cur scientia dicitur esse ad aliquid, non autem species subiecta.

1.

Argumenta. quòd qualitas non fitus non hæc ferè comprehendit. Est igitur prima fitus difficultas. An qualitas sit genus supremum omnium specierum enarratarum? videtur enim non esse genus, cum Arist. dicat qualitatem multipliciter dici, quòd idem videtur, ac æquiuocè dici, vel saltem analogicè, vt loquitur Arist. 4. Meta. c. 2.

3. Argumenta.

4. Argumenta. contra diuisionem in illa quatuor species.

Præ-

Ratio illius diuisionis ex Ammō.

Præterea in sufficientia huius diuisionis positæ ab Arist. nõ conueniunt: quidã enim aliter, quã alij illam sumũt. In primis Ammō sic procedit. Qualitates se habent in duplici differentia, quædã dicunt potentiam vel impotentiam, & hæ faciũt secundam speciem: quædam dicunt actũ, & hæ rursus sunt in differentia duplici: quædam sunt perfectiue, vel deprauatiue subiecti: quædam nec perfectiue, nec deprauatiue: vocantur perfectiue, quæ simul sunt cum natura rei; vt calor ignis, albedo niuis; vel quæ tendũt in perfectionem rei, vt virtus, scientia: deprauatiue verò sunt, quæ subiectorum sunt destructiue, & ipso rum imperfectiõnem habent, vt acor vini, putredo pomi: vocantur autem non perfectiue, quæ non sunt secundũm naturã rei, sed sunt per aliquam rei mutationem, vt dulcedo in iure, quæ fit cum alteratione iuris. Similiter figuræ & formæ, quæ non sunt etiam deprauatiue, cum non tendãt in rei corruptionem.

Tertia subdiuio. Quæ sunt perfectiue vel deprauatiue, sunt adhuc in duplici differentia, quædam insensibiles, id est, quæ non sensu aliquo percipiũtur, quales sunt habitus tam boni, quã mali: & dispositiones, & hæ faciunt primam speciem: quædam sunt sensu perceptibiles, id est, quæ agunt in sensu nostros, & istæ sunt illæ qualitates passibiles, quæ sunt causa passionis, vt calor, frigiditas, sapor.

Allæ autem quæ nec perfectiue, nec deprauatiue sunt, iterum se habent dupliciter: quædam in sunt in superficie exteriori solum, sicut figura & forma: quædam etiã in profundo corporũ, vt color & albedo, & reliqui colores, qui, quamuis soli superficie inesse videãtur, tamen eorum causa à profundi mutatione prouenit. Similiter etiam se habent aliæ qualitates, quæ in profundo etiam sunt: & hæ vel sunt durabiles, & tunc dicuntur qualitates passibiles, quæ sunt effectus passionum: vel nõ sunt durabiles, & sunt passionis: hæc inter alia dicit Ammonius.

Sed profecto ista doctrina non videtur exacta, non enim explicat, quæ sit ratio cuiusque horum generum; quod maxime refert. Præterea dicit qualitates primæ speciei esse sensu imperceptibiles, cũ tamen con-

stet oppositum ex ipsis Arist. exemplis: dicit enim, calorem, & frigiditatem, esse dispositiones, & posse fieri habitus, & tamen ista sensibilia sunt.

Simpli. aliter procedit, inquit: qualitates se habere in duplici differentia. Quædam sunt aduentitiæ & acquisitiæ; & istæ faciunt primam speciem: quædam naturales; & istæ vel dicunt potentiam, vel actum. Si dicant potentiam, constituunt secundam speciem: si dicant actum, vel est in profundo subiecti, & sic est tertia: vel in superficie exteriori, & sic fit quarta species.

At nec hæc videtur omninõ exacta sententia; non enim explicat rationes specierum harum, nec sufficientiam. Præterea, quia ponit qualitates primæ speciei aduentitiæ: constat autem secundũm Aristotelem sanitatem esse in prima, quæ tamen naturalis est qualitas.

Propterea aliter in hac parte est procedendum. Est igitur primò considerandũ: qualitas est nihil aliud, quã modus & determinatio eius, quod in differens est: non tamen quicunque modus facit hoc prædicamentum: sunt enim in rebus consideranda duo, esse rei, & ipsius operatio: & in subiecti corporeis est tertium aliud, quod quantitas dicitur: & ratione horum trium est indifferentia quædã. Primò, res secundũ suum esse solitariè considerata manet indifferens, vt bene vel malè se habeat: & de terminatur quantũ ad hoc per qualitates primæ speciei, quæ sunt habitus vel dispositiones, quæ modificant rem, vt bene vel malè se habeat in se. Manet præterea res indifferens, vt possit operari vel nõ possit operari: & quantũ ad hoc modificatur à qualitatibus secundæ speciei, quæ dicuntur potentia: per quas subiectum est potens operari. Tertio manet indifferens etiã quantum ad operationes, quæ dicuntur passionis sensus: quia scilicet vel illas efficiunt, vel ex illis procedunt: & quantum ad hoc modificatur à qualitatibus tertiæ speciei. Tandem modificatur res in sua quantitate à figura vel forma: quæ quantitas enim tenderet in infinitũ, nisi à figura terminaretur & concluderetur. Nec manet alius modus intrinsecus in ipso subiecto: nõ quod sit in loco, tẽpore, ad aliud, sũt ista ab extrinsec-

Ratio diuisionis illius ex Simpli.

r. Fundam. Ratio vera illius diuisionis.

Ex quibus patet, qualitatem esse modũ rei intrinsecum, vel secundũ esse, vel secundũ operationem, vel secundũ quantitatem.

Est secundò considerandum quod ordo horum generum non est sumendus secundũ rem absolutè, sic enim potentia præcedunt habitus; sed secundũ ordinẽ modificandi, secundũ quem habitus & dispositio præcedunt, quia esse rei respondent bene vel malè: & aliæ species, quæ re ipsam totam, & substantiam disponunt, præcedunt figuram, quæ est circa quantitatem exteriorẽ. Erunt igitur rationes formales singulorum generum istæ. Prima species, est qualitas, ipsum subiectum bene vel malè disponens. Secunda species, qualitas principium operandi. Tertia species, modificans secundũm passionem. Quarta, modificans quantitatem.

Est tertio considerandum, vnã & eãdem rem posse pertinere ad diuersa prædicamenta, vel ad diuersa genera eiusdem prædicamenti, diuersis rationibus, vt bene docet Simplicius. Quem ad modum enim vnus conclusiois, vt dicitur l. Post c. 23. potest esse scientia, & etiam opinio; si ab vno, per demonstrationem, ab altero, per rationem probabilem cognoscatur: ita similiter res varijs rationibus formalib. sub varijs potest esse generib. V.g. calor & frigus, si, vt causa passionis circa sensum sũt, sumantur, ad eãdem pertinent speciem: at si respectu sui subiecti considerentur, quatenus illud bene vel malè disponunt, sunt habitus vel dispositiones. Et ita considerauit Aristot. qui illa in duobus generibus constituit. Similiter forma, & figura, si, vt terminus quantitatis sunt, sumantur, in quarta sunt specie: at si, vt subiecti perfectionem vel imperfectiõnem dicunt, habitus sunt, vel dispositiones.

His suppositis est prima Conclusio. Qualitas genus est ad omnia ista quatuor genera. Hęc est sententia communis: nec Simpli. ipsi aliter voluit affirmare: solum hoc dixit, species qualitatis non esse æqualiter perfectas, & propterea vocauit analogas; sed hæc analogia non impedit quin sit genus, nec obstat illud verbum, [multipliciter] vt notat Porphy. quod aliquãdo significat æquiuocè, aliquãdo notat solam mul-

tudinem absque æquiuocatione: & hæc probant verba Aristot. quæ sequuntur: dicit enim [Vna species qualitatis est] quod, nisi esset genus, dici non posset: & patet ratione, quia dicit vnã naturam, scilicet esse modum intrinsecum, vt explicui, & prædicatur in quid de omnibus qualitibus, vt notum est: ergo est genus.

De Prima Specie Qualitatis & eius diuisione.

Accedamus deinde ad singulas Species, seu potius Genera Et primò, dubitatur: an habitus & dispositio differant specie, ita vt sint duæ species vel genera inter se? Et quidem Ammon. Boet. & Alb. docet differre numero: sicut albedo remissa, & albedo intensa: paruus calor, & magnus calor, nõ differunt specie, sed numero: ita dispositio & habitus. Ar. S. Thom. 1. 2. q. 49. ar. 2. optime ad hoc responderi: inquit enim aliquos esse habitus, qui non differunt nisi numero, à dispositione: vt calor, qui facile mobilis est, & calor qui fortiter radicans est in subiecto: & aliquando dispositiones ex nimia radicatione in subiecto sunt habitus, at aliæ qualitates ex natura sua sunt dispositiones, quæ natura sua sunt facile mobiles, vt ephemera ex natura sua dispositio est, & nõ potest fieri habitus: aliæ sunt habitus ex natura sua, scilicet, quæ ex natura sua sunt difficile mobiles, vt habitus virtutum, habitus scientiæ, & in his clarum est, habitum & dispositionem specie differre.

Et quia hoc tempore solent præfigi auditoribus aliquot tabulæ, quibus ea, quæ in prædicamentis singulis continentur, descripta sunt, licet id negocij Dialectici non sit, tamen quia citra vtilitatem nõ est, per modum simplicis enarrationis proponemus ea, quæ in singulis his generibus comprehenduntur, aliqua rescindentes, quæ minus consideratè ab aliquibus ad ista genera trahuntur: sicut ergo per modum diuisionis, vt postea cuiuslibet sit facile omnia hæc suis tabellis accommodatè describere.

Habitus igitur sunt in duplici differentia: quidam sunt animæ, quidam corporis. Anima sunt, qui ab anima originem, vel in anima sedem habent. Corporis sunt, qui præcipuè sunt in corpore, & ad aliquã operationem corpoream primò ordinantur:

r. Fundam. Ordo specierum qualitatis vnde sumendus est.

r. Fundam. Vna r. s. quomodo ad diuersas categorias etiam pertinet.

Conclu.

Dubium.

Respondet Ammō. Boetius & Albertus.

Respondet D. Thom. & melius.

Ad huius prædicamenti assignationem tabulam trahitio.

Habitus animæ est anima, alius in anima sedem habet. Corporis sunt, qui præcipuè sunt in corpore, & ad aliquã operationem corpoream primò ordinantur.

& horum quidam in toto corpore sunt, vt fanitas, ægrotudo: quidam in parte, vt habitus in manu pulsandi: in pedib. saltandi.

Rursus, habitus animæ quidam acquisiti sunt, quos labore, & industria paramus: quidam infusi, qui à solo Deo in nobis generantur, vt gratia, fides, spes, charitas, & reliquæ virtutes, & dona infusa, quorum Aristoteles nullam habuit notitiam, tamē in ista prima specie collocandi sunt:

Habitus acquisiti quidam sunt intellectiui, id est, existētes in intellectu, quidam sunt morales, id est, pertinentes ad mores nostros, secundum quos bene vel male, laudabiliter, vel vitiosè, operamur: horum moralium quidam sunt virtutes, vt iustitia, prudentia: quidam vitia, siue per excessum, vt prodigalitas, temeritas: siue per defectum, vt auaritia, timiditas.

Habituū autem intellectiuorum, quidam sapientia, quidam scientia, quidam intellectus, ars, & prudentia sunt: & hi semper veri, id est, per quos semper verum cognoscimus: alij non semper veri sunt, vt opinio. Sapientia est rerū altissimarum cognitio, hæc si sit supernaturalis, id est, cognitio non in naturali acquisita, sed à reuelatione Dei pendens, est Theologia: si naturaliter acquisita, est Metaphysica.

Scientia est quadruplex: Mathematica, Physica, moralis, & Rationalis. Mathematica, quæ dimensiones corporum, & quantitatum passionum considerat, quæ quadruplex est: Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia. Physica, quæ motus & rerum mutationes speculatur, duplex est, Medici- na, & quam vocamus naturalem Philosophiam. Moralis, mores instruit, vel singulorum proprios, & dicitur Ethica: vel communitates, & dicitur Politica: vel domorū & familiarum particularium, & dicitur Oeconomica. Rationalis triplex: Grammatica, & Historica, Dialectica, intellectus dicitur cognitio principiorū primorum. Ars multiplex est, nauigandi, fabrilis, militaris, &c.

Omnes hi habitus in hac prima specie seu genere collocantur, & omnia inferiora horum habituum: qui si non difficile mobiles fuerint, dispositiones erunt: defectu enim vnus nominis generici, idem genus duplici nomine explicamus.

De Secunda Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Secunda species est naturalis potentia, & impotentia, nec oportet iterū hanc declarare, quia in textu interpretatione cam satis exposuimus: tantum ea, quæ sub ea continetur, explicabimus. Potentia duplex est, corporis & animæ: corporis quædam actiua, vt virtus magnetis, & guttæ: quædam passiuua, vt salubritas, mollities, durities.

Potentia animæ quadruplex: vegetatiua, cognoscitiua, appetitiua, locomotiua. Vegetatiua duplex: principalis, & ministerialis. Principalis triplex: nutritiua, per quam viuentia alimentum in sui naturam conuertunt: augmentatiua, per quam crescunt: generatiua, per quam sibi simile generant. Ministerialis quadruplex: attractiua, per quam vnumquodq; membrū, ad se alimentum trahit: alteratiua; seu digestiua, per quam alimentū disponit: retentiua, per quam ipsum retinet: ne, dum digerit & disponit, relabatur: expulsiua, per quam superfluum alimenti expellit.

Sensitiua, & intellectiua, sunt partes potentie cognoscitiuæ. Intellectiua est intellectus: sensitiua duplex, exterior, quales sunt quinque sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, tactus: interior, sunt sensus communis, imaginaria, phantasia, cogitatiua, memoria.

Potentia appetitiua duplex: concupiscibilis, & irascibilis: per concupiscibilem inclinamur in bonum, vel auersamur malū: per irascibilem tendimus in bonum arduum, ad obtinendum, vel contra malum arduum, ad euitandum: reliquæ passionem particulares, id est, amor, odium, & reliqua, non inter potentias, sed inter passionem collocandæ sunt.

Locomotiua, est vel volandi, vel natandi, vel progrediendi potentia. Inter appetitus collocanda est voluntas: est enim appetitus rationalis: reliqui sunt appetitus sensitiui.

Ad hanc etiam speciem pertinent ferè omnium specierum & generum propriae passionem, vt risibilitas, inuincibilitas, onerabilitas, aptitudines, & inclinationes parti ueres ad aliquid operandum. Et non solum istæ qualitates in abstracto, sed etiam in concre-

to, & uer-

to, sicut in qualibet specie, sumi possunt.

De Tertia Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Tertia species est passibilis qualitas vel passio. Diximus autem superius qualitates passibiles esse in duplici differentia: quædam sunt causæ passionis in sensibus: qualia sunt obiecta, tactus, gustus, & odorata: quædam sunt effectus ex aliqua passione subiecti prouenientes, difficile tamē mobiles: nam si non sunt durabiles, non qualitates, sed passionem vocantur: passio enim & passibilis qualitas, quæ est effectus passionis, quales sunt colores, differunt per se facile, & difficile mobile: non autem sicut prima species, vt notat Simplicius: nam qualitas primæ speciei dicitur facile, vel difficile mobilis, ea tamen est, quæ subiectum bene vel male secundum suum esse disponit: At ista tertia species est qualitas, quæ secundum passionem est facile vel difficile mobilis.

Sub hac specie sunt passionem animæ, vt ira, amor, gaudium, spes & reliquæ: similiter aliqui constituunt lumen, lucē & species, quibus fit cognitio: sed iudicio meo istæ nulla ratione in hac specie continentur, cum nō sint per se causæ passionis, nec effectus vilius passionis: imò existimo Aristotelem non meminisse harum, quia secundum communem sententiam, lumen non erat accidens, sed substantia.

Possunt tamen optimè collocari in prima specie: lumen enim dispositio est, & species ipsæ sunt enim ista facile mobilia: lux autem, quæ in ipso corpore luminoso est, habitus quidam ipsius est: de sono diximus potius esse sub passione, est enim effectus passionis, scilicet collisionis duorum corporum, & permanens non est.

De Quarta Specie Qualitatis, & eius diuisione.

Quarta species est figura, vel forma, quæ in textu interpretatione explicauimus, figura quædam est discretorum, vt numerus, triangula, is quadrangula, is. est etiam figura conditorum, vt triangulus, & figura Geometrica. Præterea, figura quædam superficialis, quæ in superficiè determinatur, vt

triangulus in superficie cartæ, & est figura solida, vt corpus colūnale, pyramidale, atque hæc dictæ sunt figuræ perfectæ, alię verò sunt imperfectæ, vt curuū, solum, par, impar, concauum, conuexū, & similia. Et in vniuersum omnes figuræ, & formę rerū à quantitate prouenientes in hoc sunt genere: siue naturales, siue artificiatæ sint.

Dubitarur de raro, & spisso, leni & aspero, an sint qualitates: Quare breuiter oportebit ista explicare. Boetius & Augustinus vocantur corpus, quod intra se habet concauitates, & poros quosdam: quorum ratione alienum corpus potest recipere in se: vt spōgia, & pumex: vocant autem densum corpus, quod intra se alienū recipere nequit.

Alij verò vocant rarum corpus, quod sub magna quantitate paucam continet substantiam, quamuis porosum non sit: vt cera liquefacta: spissum verò vel densum, quod sub parua quantitate multas continet substantiæ partes, vt ferrum. Vtraque explicatio est bona.

Nec mihi placet quod dicit Alber. rariū esse diaphanum, & spissum opacū: potest enim esse diaphanum, & spissum: vt vitruū, & crystallus.

Asperum verò dicitur, cuius partes exteriores inæqualiter insurgunt, & quædam prominentes, quædam depressæ sunt: lenis verò, cuius partes exteriores æqualiter insurgunt. Vnde pater discrimen: lenis enim & asperum considerantur secundum partes exteriores, at rarum & spissum secundum partes interiores: rari enim partes magis inter se distant: at partes spissi inter se magis adunantur.

Hoc supposito est sententiæ communis Responsio Alber. Auerr. Gilberti, & aliorū, ista principaliter esse positionem: dicunt enim ordinem partium inter se, at minus principaliter, & secundariò dicere qualitates, secundum quas ista tactu percipiuntur. Et quamuis ista sententiæ mihi omninò non placeat, cum secundum Arist. nullatenus qualitates sint: tamen propter tantam auctoritatem hoc modò recipiamus: non enim hic locus est exactius hæc omnia inuestigandi. Et hæc de Qualitate sufficiant.

Dubium.

1. Sententiæ: quid rarū, spissum, lenis, &c.

2. Sententiæ:

3. Sententiæ:

De actione & passione.

CAP. IX.

Res autem agere & pati contrarie. tate, & magis & minus. Calefacere enim ei, quod est frigidificare, contrarium est. & calefieri ei, quod est frigidifera, & delectari ei, quod est contristari. Quare suscipiunt contrarietatem, & magis & minus: est enim calefacere & magis & minus, & calefieri magis & minus, & tristari magis & minus, suscipiunt igitur magis & minus agere & pati. De his igitur tot dicuntur.

Cur ta breuiter de reliquis sex categorijs Aristoteles egerit.

Ex predicamenta, que supersunt, summo copendio Arist. percurrit: cuius rationem tradunt Porphy. & Simplicium. quod quid his, qui discere incipiunt, satis sit, si ea, que proposita & tractata prius sunt, optime perceperint. Eorum vero, que sequuntur, summam eam tenuerint, ut ad ipsa redigere vnumquodque; ex inferioribus valeant: presertim quia illorum quatuor amplissimus est in scientijs usus, horum autem non ita frequens, & ea que necessaria sunt, in Physica tradantur.

Author sex principiorum quis?

At quidam, dictus Gilbertus Porretanus, id negocium assumpsit, ut hanc sex latinis explicaret, quia in eis multa digna speculatione inueniuntur, ac propterea author sex principiorum communiter est nuncupatus: cuius consilio alij vni illustres Philosophi ducti, eadem principia tractauerunt: inter quos fuerunt Simpl. & Alb. non ergo nobis dabitur vitio, si idem consilium sequentes, aliquid in horum predicamentorum cognitionem breuiter addiderimus, si tamen prius hanc pauca verba Arist. interpretati fuerimus.

Duas ergo actionis & passionis proprietates ponit. Prior est: actio & passio contrarietatem habent, calefacere enim est contrarium ei, quod est frigidificare: & calefieri ei, quod est frigidifera: nec explicat quid virtusque sit, istis exemplis contentus. Posterior est: actio & passio suscipiunt magis & minus, aliquid enim magis vel minus calefacere vel calefieri potest.

Notab. 1.

Circa hanc aduerte primo, actiones, & passiones secundum se non suscipere contrarietatem, sed secundum formas, in quibus insunt, vel secundum id, circa quod sunt. omnis enim actio vel passio terminatur in aliquam formam. Verbi gratia, calefactio in calorem, frigidificatio in frigiditatem, & secundum tales formas, seu terminos, contraria recipiunt. Similiter etiam magis & minus, secundum tales formas habent.

Aduerte secundo, quod ex hoc sequitur, non omnem actionem vel passionem contraria habere, nec magis nec minus recipere, cum multae actiones & passiones fiant secundum formas non suscipientes contraria, vel magis & minus: ut generare vel generari non recipiunt ista. Similiter nutrire, scribere, & alia: non ergo hanc sunt propria simpliciter, cum nec omni nec soli insint.

Notab. 2.

De ceteris Predicamentis.

Cap. X.

Notum est de eo, quod est sursum esse in ipsis, que sunt ad aliquid, quod deorsum uersum a positionibus dicitur. De his aliquis vero, id est, Quando & Vbi, & Habere, propterea quod manifesta sunt, nihil de ipsis aliud dicitur, quam qua in principio dicta sunt, quod Habere quidem significat calcatum esse, armatum esse. Vbi vero, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut hinc: & alia quecumque, de his dicta sunt. Igitur de omnibus generibus qua proposuimus, sufficiunt que dicta sunt.

Redditur iam mutuo ordinis.

Ne mireris, si sepe nihil de istis dicitur, eundem ordinem quem supra in istis enarrandis proposuerat, peruenit: illic enim rectum naturae ordinem obseruauit, secundum quem ultimo loco actionem & passionem enumerauit, cum res non absolute operetur, nisi iam omnino perfecta: quam perfectionem ex varijs predicamentis habeat: at hic praeposuit, quia plura de his uerba factu erat. Similiter adiungit predicamentorum Situs, cuius paulo ante in predicamento ad Aliquid meminerat: docetque situm esse, esse denominationem a positione, que in predicamento ad aliquid est, ut sedere, stare, accumbere: reliqua exemplis solum absoluit, & si se de decem generibus doctrinam tradidisse concludit. Nos autem de singulis his latius, sub breuitate tamen dicamus, ab actione incipientes.

De

DE ACTIONE:

QVAESTIO I.

Quid sit Actio.

Trias nobis de Actione tractanda sunt, ut eadem Aristotelis methodus obseruetur. Primum, quid sit actio: Secundum, de speciebus ipsius. Tertium, que sint eius proprietates?

Prima definitio & eius explicatio.

Circa primum, actio a Gilberto sic describitur: Actio est forma secundum quam denominatur agere vel facere in subiectam materiam. Verbi gratia, id, secundum quod ignis dicitur calefacere aquam, vel aliquid aliud, quod uocatur subiecta materia, dicitur actio.

Nota quatuor ad actionem conuenire.

- 1.
2.
3.
4.

Et ut hanc definitionem intellegas, aduerte quod ad actionem concurrunt quatuor. Primum, ipsum quod agit simul cum virtute, & principio, per quod debet agere, concurret, & id, quod per talem actionem agitur seu fit primo: concurret tertio id, in quod agitur, & praeter haec est ipsa actio. Exemplo hoc manifestatur. Ignis agit & calefacit aquam: hic est primum, id quod agit, scilicet ignis, cum virtute, per quam agit, scilicet cum calore: secundum est ipsa aqua, in quam agit: est tertium ipse calor, qui actione fit: & tandem est calefactio, & haec dicitur actio, a qua ignis denominatur agens, & calefaciens.

Vnde virtus ignis per quam agit, scilicet calor, quae in eo est, non est actio, quia ignis ab eo calidus dicitur, non autem calefaciens: nec similiter calor productus ut calor est, actio est, quia ab eo aqua non dicitur calefaciens, sed calida vel calefacta: nec ipsa aqua est actio: id ergo quod superest, a quo ignis denominatur agens vel calefaciens, dicitur actio: propterea non dicitur: actio est forma, per quam agimus, quia tunc virtus agentis esset actio, cum per eam agamus, quod tamen falsum est: sed dicitur: actio est a qua denominatur agere, quid autem aliud ista actio sit, non apparet. Si enim calefactio non est calor ignis, nec aquae calor, nec aqua ipsa, quid aliud sit, non est facile explicare.

Secunda definitio & eius solutio.

Quidam non recte ita dicunt: Actio est relatio agens ad patiens. Vnde secundum hanc descriptionem calefactio est relatio ignis ad

aquam, vel ad id, quod calefacit. Sed hoc dictum & assertum, licet multorum sit, est intolerabile, & indignum philosopho Peripatetico, est enim doctrina expressa & late ab Arist. tradita. Phyl. c. 1. & 2. actione & passionem formaliter esse motum, & actionem, scilicet calefactionem, esse in aqua patiente: quomodo ergo actio est relatio existens in igne, vel in ipso agente?

Propterea secundum Aristotelem & veritate respondendum est, & ne ab exemplo discedamus, quod calor qui in aqua ab igne producit, potest considerari, ut est quaedam qualitas a qua aqua denominatur, & est calida, & tunc calor dicitur, & ad tertiam qualitatis speciem pertinet. Altero modo consideratur, ut in fluxu quodam & successu est, secundum quem paulatim incessanter in aquam introducit, & tunc calor iste sic fluens motus est. Potest tertio iste calor fluens considerari, ut sic fluit, quod ab igne, & ignis virtute procedat: & tunc dicitur actio. Et tandem quod, ut in aquam paulatim immittitur, & dicitur passio. Nihil ergo aliud est calefactio, quam ipse calor fluens, ab ipso igne procedens. Est igitur actio actus, seu forma ab aliquo procedens, & in aliud fluens: non ergo simpliciter actio relatio est, sed forma fluens, quamuis aliquid relationis habeat, & hoc maxime menti trade.

Respon. ad quaestionem.

Quid sit actio?

Dubium.

Quod si obijcias: quomodo ignis dicitur calefaciens ab illo calore fluenti, qui in aqua est: videtur enim aliquid non posse denominari ab eo, quod in se non est? Ad hoc dico, dubium hoc non esse nouum, sed ab Arist. propositum a loco allegato, ad Solutio quod ipse respondet, id non esse inconueniens, ut aliquid ab eo, quod in se non est, ab eo tamen procedat, denominetur. Vide tu, quomodo consonent ista Aristot. doctrinae: cum asserunt actionem esse relationem.

QVAESTIO II.

De speciebus Actionis.

Superest secundo, ut de ipsis Actionis speciebus dicamus. Et quid est hoc nomen Actio, aliquando ab Arist. pro operatione immanente, id est, non transeunte in materiam exteriorē usurpatur; ad differentiam illius.

Quot modis accipitur Actio.

illius, quod est facere, quod significat operationem transeuntem, vt pater 6. Eth. c. 4.

2. Aliquando pro actione solū humana sumitur, vt patet 1. magn. moral. c. 11. inquit, nullum inanimatorum, nec animatorum, vno homine excepto, dicimus agere. Ali-

3. quando sumitur pro actione naturalī, quę propriē secundūm qualitates sit, de qua in exemplo superiori loquuti sumus: & sic loquitur Arist. 3. Physic. cap. 2. at in presenti latius nomen extenditur pro quacūq; agentis operatione, siue transiens, siue immanens sit.

Diuisio Actionis. Vnde possumus actionem diuidere. Primum in duo genera subalterna, nempe in actionem animę, & actionē corporis: actionem animę vocamus quamcūque actionem, cuius principium primū, est anima, vel aliqua substantia immaterialis, vt includantur etiam actiones angelorum: actiones corporis vocamus eas, quarū primū principium non est anima, vt anima.

Actio Animę quodplex. Actio animę est quadruplex, quaedam procedens ab anima, vt rationale principium est, sicut amare, velle, sapere, iudicare: quaedam procedit ratione sensus, vt imaginari, sentire, amare, appetitu sensitiuo: quędam procedit ab anima ratione potentię vegetatiuę, vt augere, nutrire, attrahere, digerere: quędā ab anima ratione potentię motiuę: & hæc duplex, altera, quę trāsit exterius, ad locum, vt ambulare, natare, volare: altera, quę trāsit in corpus aliud, quales sunt percussiones, & operationes omnium artium, vnde hæc omnes actiones animę sunt, quippē, quę non sine anima possunt exerceri.

Ex quo colliges, quōd minū rectē aliqui percussiones, & operationes artis vocent corporis operationes, cum ab anima ita dependant, sicut sentire: nec propterea dicēdū sunt corporis, quia corpore exercentur, cum etiam nutritio, & vegetatio, atq; sensatio, corpore ac circa corpus exercentur.

Itē quę Actio corporis, & quodplex. Actio ergo corporis est, quę à forma corporis, id est, quę ab anima nō est, procedit, qualis est ignis calefactio: & denique elementorū actiones, & mistorum inanimatorum, vt actio magnetis in ferrum; & similitur omnes actiones: quę quamuis ab animatis procedant, nō tamen procedunt ab

eis, vt animata sunt: vt actiones, quę sunt à virtutibus herbarum, à partibus animalium, & à reliquis. Vnde de possēt cōgruē diuidi talis actio corporis, in actionē elementorum simplicē, & actionem mistorum inanimatorum, vt lapidum, & aliorum: & in actionem animatorum, non vt animata sunt.

Potest rursus actio secundū diuidi in actionē immanentē, & actionem transeuntem: actio immanens illa dicitur, quę in exteriorem materiā non transit, vt amare, sapere, actio transiens exterius transit, id est, extra ipsum agens, vt scindere, secare.

De Proprietatibus actionis.

Circa tertium verō, oportet ipsius actionis proprietates tradamus: & quidē præter illas duas supra ab Arist. positas, Gilber. duas alias tradit, altera est: omnis actio est cum motu, & motus etiam cū actione, id est, Actio nō fit sine aliquo motu, motus enim ab agente fluēs actio est.

Hoc intellige de motu largē sumpro quacūq; processione ab alio, quamuis nō sit successiua, & paulatim tendens: sunt enim aliquę actiones, quę in instanti ab agentibus procedunt, vt illuminatio solis, generatio substantię.

Altera proprietates: Actio infert passionem, id est, non contingit aliquid agere, quin aliquid aliud re, vel ratione distinctū patiatur: hæc de Actione.

DE PASSIONE.

Quid & quodplex sit passio?

Passio, intelligēti ea, quę de actione diximus, facillima cognitu est. ferē enim eadem omnia actioni & passioni communia sunt, præter definitionē & naturam, propter quod semper sibi mutuo copulantur.

Passio igitur est, vt Gilb. describit, actionis effectus. Vt enim vtamur eodem exemplo superiori, calor fluens & ab igne procedens, vt in ipsam aquam introducit, dicitur passio. Vnde ipsa passio dicitur effectus actionis, quia ex hoc, quōd ab igne calor fluit, & succedit, quod actio est, inde in aqua introducit, & passio est, vnde passio est forma fluens, vel in subiecto adueniens.

Possēt etiam eodem modo, quo actio describitur, scilicet: Passio est secundū quam

Actio est proprietas

Quid sit passio

subiectū patitur. Nec definienda est, vt aliqui faciunt: Passio est relatio patientis ad agens. Vocamus autem hic passionem, nō ipsam formam absolutam, vt in prædicamento qualitatū, sed formę receptionem, siue nociua sit, siue conueniens.

Diuisio passionis.

Potest autem prima illa diuisione diuidi in passionem animę & corporis, nec exstimes cum quibusdā, qui tabulas conscripserunt, passionem animę esse, quę ab anima fit, vt videri, amari: sed passio animę dicitur, quā aliquid ratione animę in se patitur, vt tristiari, augeri, nutrirī, & reliqua quę dicemus. Passio verō corporis est, quā inanimata vel animata nō vt animata sunt, patiuntur: vt calefieri, frige fieri, secari. Esto autem diligens in his considerandis, quę philosophica sunt: & altiores & profundiores radices habent, quā appareat.

Nota 1.

Circa has passiones & actiones considera, ne decipiaris ex voce, dum omne verbū actiuum, vel habens vocem actiuam existimas significare actionem: semper enim respicienda est significatio, an sit passio, vel actio: vnde sunt verba actiua & neutra, quę si ad examen philosophicum inducentur, passionem significant, vt videre, audire, intelligere, hæc enim si operationem apprehensiuam significant, passionem dicunt: similiter venco, vapulo, fio: alia contra, sub voce passiuā actionem significant, vt multa deponentia.

Nota 2.

Nec similiter existima omnia verba significare actionem vel passionem: aliqua enim substantiam vel aliquid substantię, scilicet existentiam eius significāt, vt sum, subsisto, existo.

Nota 3.

Hic notat vnum Simpl. & Ammon. hæc prædicamēta potius explicanda per abstracta, aut per infinitum, vt dicatur actio, passio, agere, pati, calefactio, vel calefacere: nā concreta, & verba cum includant subiectum, videntur claudere relationem simul, vt agens, & patiens, Hęc de passione.

DE QUANDO.

Quid sit Quando, seu esse in tempore, & quę eius species, & propria?

HOC est aliud prædicamētum, quod, iuxta ordinē Gilberti, sequitur immediate actionem & passionem, Et

ante huius explanationem, est vnum notandum. Fundam. dum maximē, quod doctē docuit Ammō. ista sex prædicamenta esse facta, & velut cōposita ex quatuor prædicamentibus. Actio enim & passio sunt formę fluentes, & ab alio in aliud procedentes: hæc autem, formę aliorum sunt prædicamentorum: Præterea, quando, nihil aliud est, quā tempus, quod quantitas est, cum substantia, scilicet, esse in tempore: similiter Vbi, esse in loco, & à relatione cum substantia, esse situm, scilicet, iacere, sedere; & ab habitu, vt potē indumento: & ornatu, scilicet, esse vestitum.

Nota, sex postremas Categorias ex quatuor prædicamentibus esse cōpositas.

Nec intelligas, ista prædicamenta esse accidens cum substantia: hoc enim est falsum, sed sunt accidentia aliorum prædicamentorum, vt doctissime dicit Alber. super addentia certum motum, qui in alijs prædicamentis non continetur: propterea prædicamenta per se constituunt, & hoc valdē nota; sunt enim non ita multi, qui hoc aduerterint. Verbi gratia, locus in se & respectu subiecti sui quantitas quaedam est: tamen respectu corporis, quod continet, & circumferibit, dicitur Vbi, & non quantitas. Similiter tempus per se quantitas est, sed respectu illius, quod à tempore mensuratur, dicitur Quando. Similiter & Habitus est quartę speciei qualitatis in se, & respectu sui subiecti: at respectu corporis, cuius habitus est, dicitur aliud prædicamentum.

Fundam.

Tandem scias, esse aliqua accidentia, quę non solum suo subiecto insunt, sed etiam extrinsecum corpus afficiunt secundum se, & ista duo prædicamenta respiciunt, qualia sunt, locus, tempus, & reliqua quatuor: ex quo fit, ista quatuor vltima, præsertim in concreto sumenda esse, vt explicent talem modum.

Fundam.

Dices: ergo ista sunt relatiua ad aliquid? Dubium r. Dico non esse ad aliquid. Primum, quia ista habitudo non est ad terminum, sed ad subiectum licet extrinsecum. Præterea, quia aliud relatiuum non denominatur à suo correlatiuo; pater enim non denominatur à filio, sed à paternitate, at locatum à loco sic se habente per modum formę dicitur locatum, & ab habitu vestitum. Præterea; quia solum ad aliquid denominatur: at hic non solus respectus loci, aut locati

1.

2.

denominat locatum, sed ipse locus sic se habens. Vnde, sicut album dicitur ab albedine sic se habente, qui modus albedinis non est relatio: ita esse in loco, à loco sic se habente: non tamen talis modus est ad aliud: at quia ista denominatio, & modus sumitur ab extrinseco, nec in re est tam verum subiectum locatum, sicut corpus albedinis, videtur minimum habere relationis, tamen absoluta simpliciter sunt secundum formam, à qua denominantur, licet aliquid relationis habetia: sed nullo modo ad aliud, nec relata simpliciter sunt vocanda.

Ex quo intelliges, quàm digni sunt reprehensione, qui omnia ista prædicamenta per relationem tantum describunt: quis enim vnquam sibi persuadet, esse vestitum, esse in loco, esse tantum relationis?

Accedamus ergo ad prædicamentum, Quando, quod à Gilb. ita describitur: Est id quod ex temporis adiacentia relinquitur. Explicemus ergo, quid sit tempus; & quid esse in tempore, & quid est, quod relinquitur ex hoc quod aliquid est in tempore. Tempus est rerum mensura continua, successiva, scilicet, est quædam mensura remota: ita mensurans, vt non totam simul mensuret, sed partem post partem, & quando vna pars est, & aduenit, altera recedit: vt patet in his, quæ in tempore sunt. Corruptibilia enim omnia habent duo, suum esse, & suas operationes: & vtrumque sub tempore: nam esse quod habitura sunt, nõ totum simul habent: vt patet in puero, & planta, & alijs quæ paulatim acquirunt esse, & substantiam, & non totam simul, & vna parte acquiritur, altera abit, & recedit: similiter si operantur, nõ simul omnia faciunt, sed est initium operationis, medium, & finis: & horum vno succedente, alterum recedit.

Nihil ergo aliud est, esse sub tempore, quàm variationem & fluxum in suo esse, & operationem secundum temporis variationem pati. Id est autem relinqui ab adiacentia temporis, denominari ab ipso tempore mensurante, & fluente, & hoc est, Quando, non tempus ipsum, sed tempus sic se habens. Et quia tempus est quid successiuum, non verè denominatur, nisi quando aliqua pars, & quantitas eius sumitur simul, vel quia transacta est, vel quia transi-

tura erit, vel quia iam iam transiens percipitur: id ergo dicitur Quando esse, quod relinquitur ex adiacentia temporis: vocatur autem adiacentiam, non inharerentiam, quia tempus non inhareret nobis, sicut albedo corpori, sed ab extrinseco mensurat: tempus enim est motus primi cæli realiter, vel eius passio.

Genera ipsius Quando penes partes principales temporis sumenda sunt, vt esse in præterito, præterito, futuro: sub quibus sunt variae species temporis, quæ diuersas nominationes inducunt: vt, superiori anno, proximo die, heri, & reliqua. Quamuis enim tempus sit quantitas vnus speciei, tamen simul cum hoc modo sumptum, & genera, & species varias efficit.

Proprietates huius prædicamenti, vel rei, quam vocamus Quando, sunt tres. Prima, quod non habet contrarium ratione sui: heri enim non est contrarium, hodie, nisi ratione eorum, quæ in tempore accidunt, quia heri fui fortè lætus, hodie mœstus. Secunda, Quando non suscipit magis & minus. Tertia, proprium ipsius Quando, vt solum denominet corpora corruptibilia: hæc enim omnia solum sunt propria sub tempore, & dicuntur Quando, id est, esse in tempore, vel fuisse, vel fore.

DE VBI.

Quid sit Vbi, seu esse in loco, & qua eius species, & propria?

Vbi, vt Gilbert. definit, est circumscriptio corporis, ex circumscriptioe loci proueniens. In huius declarationem oportebit aduertere, quid sit loci circumscribere corpus? ex hoc enim apparebit, quid sit loci actiua circumscriptio, & ipsius corporis circumscriptio passiuua.

Locus, vt superius diximus, est superficies vltima corporis continentis. Ista igitur superficies, quæ locus est, primo ipsum corpus locatum totum circumstat, & ambit ita, vt illud locatum idem, vel pars eius alibi non sit. Secundo ipsius locati partes etiam ambiuntur, vt vbi vna est, altera non sit, & vbi totum est, pars adæquate non sit. Tertio ita locus corpus circumstat, vt dum tale corpus ibi est, aliud quicquam tali in loco esse nõ possit. Verbi gratia, est vinum in aliquo vase, & in illa parte aeris circum-

Species seu diuisio ipsius Quando.

Proprietates ipsius Quando.

- I.
- 2.
- 3.

Quid sit locus, & quid circumscriptio, & esse in loco, quod dicitur vbi.

- I.
- 2.
- 3.

stare, quæ opertum est vas: tunc vinum ita à tali loco continetur, vt alibi non sit nec vinum, nec pars eius: & similiter pars loci, quæ continet inferiorem partem vini, non continet superiorem partem: & præterea nihil aliud vas capiet, dum ibi vinum fuerit: hoc est, locum circumscribere corpus: & loci talis habitudo, & modus, dicitur circumscriptio actiua, & ex hoc patet, quid sit corpus circumscribi à loco: & quid sit ipsa circumscriptio loci passiuua: & corpora quæ sic in loco sunt, dicuntur esse circumscriptiue in loco.

Hinc demum patet, quid sit Vbi, seu esse in loco. Nihil enim aliud est, quàm à loco sic affici, à loco circumscribi, vt, quemadmodum esse album, est ab albedine, sic se habente, denominari, siue ab albedine affici, ita vbi à loco, vt esse Romæ, esse in classe.

Vnde inutiliter quidam distinguunt duplex Vbi: actiuum, scilicet circumscriptioe loci: & passiuum, scilicet circumscriptioe corporum: cum vnum sit Vbi, scilicet à loco circumscribente contineri: vt declarauimus.

Hinc fit, quod ad maiorem declarationem adiungam: quando aliquid ita est in aliquo loco, vt alibi simul sit, vel possit ibi alia simul compati, vel non habere partes iuxta partes loci, non dicitur esse Vbi proprie. Propter quod Theologi optimè dicunt, Deum non esse in cælo, tanquam in loco, quia simul extra cælum: & corpus Christi non est circumscriptiue in hostia: quia simul est in multis hostijs: & illic non est secundum quantitatem hostiæ, quia in qualibet hostiæ parte est totum corpus. Sed de his hætenus.

Vnum solum inferamus, proprie non esse in loco, nisi corpus sensibile, secundum istam definitionem præsentem. Propterea non mihi placet distinctio illa de Vbi composito, quod est pro corporibus: & de Vbi simplici, pro Angelis: hoc enim est præter Aristot. doctrinam, licet alias illud verum sit. Potius diuidemus hoc modo: vt aliud dicamus, esse in loco circumscriptiue: quia scilicet à loco circumambitur: vt corpus: aliud esse in loco definitiue, scilicet, quia ibi sit præsens tantum, nec circumambitur à loco, scilicet aliqua superficie loci, vt Angelus. Aut etiam hoc pacto distingui

potest, aliud esse in loco proprio, aliud in loco communi. in loco proprio, quæ adæquate corpus continent: in loco communi, id est, inadæquate: vt esse Romæ, esse in terra.

Potest etiam esse analogæ diuisio, esse in loco, per se, vt corpus: esse in loco, per aliud: vt puncta, & lineæ, per superficiem dicuntur aliud esse in loco. Proprietates sunt faciles, proprie non habere contrarium, nec suscipere magis vel minus. Hæc de Vbi.

DE POSITIONE, SEU SITU.

Quid sit Positio, & quæ duplex, & qua eius propria?

Positio est quidam partium situs, & generationis ordinatio. In declaratio. Positio nem aduerte, quod duplex est positio. Altera est ordo partium inter se, secundum quem vna est ante aliam, vel in alia, vel alio quouis modo: & ista est positio, de qua in prædicamento quantitatis locuti sumus, quæ ad aliquid est, cum sit purus ordo. Alia est positio ipsarum partium inter se, & in ordine ad locum, qui Situs dicitur: & hæc est huius prædicamenti, secundum quem corpus sic, vel aliter se habet ad locum, secundum suas partes, vt dicimus, sedere, stare, cubare: hæc enim omnia ordinem partium, secundum locum dicunt. Propterea definitio dicit partium situs, nam situs locum includit.

Positio autem duplex est, quædam naturalis, quædam accidentalis. Naturalis est, quam natura præfixit animatis, secundum quam homo sursum habet caput: bruta deorsum, seu pronabrachia, tali loco, & reliqua. Positio accidentalis est, quam voluntas humana præfigit: quæ duplex est: quædam animatorum, vt stare, sedere, acumbere: altera inanimatorum, vt adiacere, erigi, obliquari, & similia. Ad explicandos igitur hos situs tam naturales, quàm voluntarios, dicitur partium situs, & generationis ordinatio.

Proprietates situs faciles sunt: non habere contrarium proprie, nec suscipere magis vel minus. Et hæc breuiter sufficiant de positione.

Proprietates Situs.

Exarantur quidam Locici huius loci.

Quid sit tempus, & quid esse in tempore, quod dicitur.

NOTA.

Quid sit esse in loco improprie.

NOTA.

De varijs modis existendi in loco.

Proprietates Situs.

DE HABITV.

Quid sit Habitus, & quotuplex, & quae eius propria?

Habitus quibus modis sumatur?

Definitio Habitus, vt constituit hoc praedicamentum.

Diuisio Habitus.

Proprietates Habitus.

Habitus multipliciter sumitur. Vno modo, pro qualitate, difficile mobili, & sic est: primum genus qualitatis. Altero modo, pro habitu dine & relatione rei penitus extrinsecae, ad aliud, cuius dicitur esse: secundum quod dicitur amicus esse habitus, dignitas est habita ab alio. Tertio, pro aliqua forma, vel recto modo se habente circa corpus, quo pacto dicimus, esse vestitum, esse calceatum: & sic hoc praedicamentum facit, & describitur. Habitus est corporum, & eorum, quae circa corpus sunt adiacentia.

Habitus est duplex. Quidam pertinet ad ornamentum, vt habere annulum, militiam, & reliqua. Quidam ad indumentum, vt esse calceatum, & similia. Et haec adhuc sunt in duplici differentia, sunt enim vel indumenta domestica, vel militaria.

Proprietates huius, eadem sunt cum superioribus. Et haec breuis explicatio Logico sufficiat, plura alijs, in locis proprijs cogniturio.

DE POSTPRAEDICAMENTIS.

DE OPPOSITIS.

Caput XI.

DE OPPOSITIS. Oppositio autem quatuor modis solent opponi, descendum est: dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, aut vt ea quae ad aliquid, aut vt contraria, aut vt priuatio & habitus, aut vt affirmatio & negatio. Opponitur autem vnum quodlibet istorum, vt si figuratum dicere tanquam ea, quae ad aliquid quidem, vt duplum dimidio tanquam contraria, vt malum bono: tanquam autem secundum priuationem & habitum, vt cecitas & visus: tanquam vero affirmatio & negatio, vt sedet, non sedet.

Quaecumque igitur ad aliquid opponuntur, ea ipse, quae sunt oppositorum dicuntur, aut quomodo libet alteri ad ipsa: vt duplum dimidij hoc ipsum quod est, alterius dicitur: aliquid enim duplum dicitur: & scientia scibile, tanquam ea quae sunt ad aliquid opponitur, & dicitur scientia ipsum quod est

scibile: & scibile dicitur ipsum quod est ad oppositum ad scientiam: scibile enim aliquo dicitur scilicet scientia scibile: quaecumque ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ea ipsa, quae sunt oppositorum, vel alio quolibet modo ad inuicem dicuntur.

Illae vero, quae opponuntur vt contraria, ea ipsa quidem, quae sunt, nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria tamen sibi inuicem dicuntur: neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium, quare differunt ab inuicem haec oppositiones.

Quaecumque vero contraria sunt, et in quibus nata sunt fieri, & de quibus praedicantur, necessarium sit alterum istorum inesse, horum nihil est medium: quorum vero non est necessarium alterum inesse, horum omnino est aliquid medium. Vt agritudo & sanitas: in corpore animalis nata sunt fieri: & necessarium est alterum istorum inesse animalis corpori, vel agritudinem, vel sanitatem: & par quidem & impar de numero praedicantur: & necesse est horum alterum numero inesse, vel par vel impar: & non est horum aliquid medium, neque agritudinis & sanitatis, neque imparis atque par.

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, eorum est aliquid medium, vt nigrum & album in corpore animalis nata sunt fieri, & non est necessarium alterum eorum inesse corpori, non enim omne corpus vel album vel nigrum est, sed & prauum & studiosum praedicantur quidem de homine et de alijs, compluribus: non est autem necessarium, alterum eorum inesse ijs, de quibus praedicantur: non enim omnia aut praua aut studiosa sunt, sed est aliquid eorum medium: vt albi & nigri fuscum, & pallidum, & quicumque alij colores: prauus vero & studiosus, quod neque prauum neque studiosum est. In aliquibus igitur medijs posita sunt nomina: vt albi & nigri, fuscum & pallidum, & quicumque alij huiusmodi colores: in aliquibus vero non est nomine facili medium assignare, vt risus, vero extremorum negatione medium definitur: vt quod neque bonum, neque malum est, neque iustum, neque iniustum.

Priuatio vero & habitus, dicuntur quidem eadem idem aliquid: vt visus & cecitas circa oculum: vniuersaliter autem dicere, est in quo natus est habitus fieri, circa hoc dicitur vtrumque eorum fieri. Priuatio vero

30.

40.

50.

60.

nume dicimus: vnum quodque habitus susceptible, quando in quo natus est inesse, vel quando illud natum est habere, nullo modo in se: edentulum enim dicimus, non quod non habet dentes, & cacum non quod non habet visum: sed quod non habet, quando natus est habere, aliqua enim ex naturitate neque dentes habent neque visum, sed non dicuntur edentulum, neque caca.

Priuatio vero & habitus non est priuatio & habitus. Habitus enim visus est, priuatio vero cecitas: habere autem visum, non est visum, nec cacum esse, cecitas: priuatio enim quaedam est cecitas: cacum vero esse, priuatio, non priuatio est: Amplius, si idem esset cecitas, & cacum esse, & itaque de eodem praedicarentur: sed cecitas quidem dicitur homo, cecitas vero homo nullo modo dicitur. Opponi quidem etiam ista videntur, priuatio scilicet & habitus, quem admodum priuatio & habitus, idem enim modus est oppositionis: Nam sicut cecitas visus opponitur, sic cacum esse, & visum habere, opponuntur.

Non est autem neque hoc, quod sub affirmatione & negatione est, affirmatio & negatio. Affirmatio namque oratio affirmatiua est, & negatio oratio negatiua: quod vero sub affirmatione & negatione est, nulla est oratio sed res. Dicuntur autem haec esse opposita ad inuicem tanquam affirmatio & negatio: nam & in his modis oppositionis idem est, sicut enim affirmatio & negationem opponitur, vt quod sedet, & quod non sedet: sic & res, & qua sub utroque est, opponitur scilicet sedere aliquem ad non sedere.

Quod autem priuatio & habitus non opponuntur, vt ad aliquid manifestum est, non enim dicitur id ipsum, quod est, oppositum. Visus enim non est cecitatis visus, non illo alio modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cecitas visionis cecitas dicitur: sed priuatio quidem visionis dicitur, cecitas vero visionis non dicitur, neque visus cecitatis: Amplius, ad aliquid omnia ad conuertentiam dicuntur: quare si cecitas eorum quae ad aliquid sunt, esset, & itaque conuertetur ad illud, ad quod dicitur: sed non conuertitur: non enim dicitur visus cecitatis visus.

Quod autem neque vt contraria opponuntur, quae secundum priuationem & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Contrario enim, quorum nihil est medium, necesse

est vel in quibus fieri nata sunt, aut de quibus praedicantur, alterum istorum inesse semper: eorum enim nihil medium erat, quorum alterum inesse susceptibili necessarium erat, vt in languore & sanitate. & im pari atque pari quorum vero aliquid medium est, nunquam necesse est omne inesse alterum. Neque enim necesse est omne susceptibile vel candidum vel nigrum esse, neque frigidum vel calidum: horum enim medium aliquid nihil esse prohibet. Insuper autem & horum erat aliquid medium, quorum alterum inesse susceptibili non necessarium erat, praeter illa, quibus vnum inest naturaliter, vt igni calidum esse, & nisi candidum. in his enim determinate necessarium alterum est inesse, & non vtrumuis contingit, non enim possibile est ignem frigidum esse, neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non necessarium est alterum istorum inesse, sed solis quibus natura vnum inest: & his determinate vnum non vtrumuis contingit. In priuatione autem & habitu neutrum eorum quae dicta sunt, verum est: non enim semper alterum eorum inesse susceptibili necessarium est: quod enim nondum natum est habere visum, neque cacum neque visum habens dicitur, quare non erunt haec, vt ea, contraria, quorum nihil est medium: sed neque vt ea, quorum aliquid est medium: necessarium enim est aliquando omni susceptibili alterum eorum inesse, quando nam ad habendam visionem natum fuerit, tunc aut cacum aut habens visum dicitur, & eorum non determinate alterum, sed vtrumuis contingit. Non enim necessarium est vel cacum vel visum habens esse, sed vtrumuis contingit. In contrarijs autem, quorum aliquid medium est, nunquam necessarium erat omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam: & his determinate vnum, et non vtrumuis contingit. Vnde palam est: quod secundum neutrum modorum tanquam contraria opponuntur ea, quae secundum priuationem & habitum opponuntur.

Amplius, in contrarijs quidem cum sit susceptibile, ad inuicem mutationem fieri possibile est, nisi aliquid: vnum naturae inest, vt ignis calidum: et enim sanum possibile est languere, & candidum nigrum fieri, & calidum frigidum, & ex studioso prauum, & ex prauo studiosum fieri possibile est. Prauum enim ad meliores exercitationes deducitur.

30.

40.

50.

60.

doctrinae (est) ad modicum aliquid proficiat, & melior (si) si certe simul quantum modicum incrementum sumpserit, palam est, quia aut perfecte mutabitur, aut (satis multum) incrementum sumet, semper enim bene mobilior ad virtutem fit, etiam quodcumque incrementum sumpserit à principio. Quare etiam verisimile est, plensim eum sumere incrementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur: nisi forte tempore prohibeatur. Verum in priuatione & habitu impossibile est adinuicem mutationem fieri, ex habitu enim in priuationem mutatio fit, à priuatione vero in habitum impossibile est. Neque enim cecum factus aliquis rursus vidit: neque cum caluus fuerit, rursus comatus factus est: neque cum fuerit edentulus, dentes eiterum orti sunt.

X2.

Quocirca vero tanquam affirmatio & negatio opponuntur, palam est quod nullo praedictorum modo opponuntur. In solis enim his necessarium est semper, hoc quidem eorum verum, illud autem falsum esse: neque enim in contrarijs necessarium est semper alterum verum esse, alterum autem falsum: neque in ijs, quae ad aliquid sunt, neque in habitu & priuatione: si sanitas & languor, contraria sunt: & neutrum horum neque verum neque falsum est. Similiter autem & duplum & dimidium tanquam qua ad aliquid opposita sunt, & est eorum neutrum, neque verum, neque falsum: ite neque ea, quae secundum priuationem & habitum dicuntur, sicut visio & caecitas. Omnino autem eorum, quae secundum nullam dicuntur complexionem, nihil neque verum neque falsum est. omnia autem quae dicta sunt, sine complexione dicuntur. Verum tamen maxime tale hoc contingere videbitur in ijs, quae secundum complexionem contraria dicuntur, sanum nanque esse Socratem, & languere Socratem, contrarium est. Sed neque in his necessarium semper alterum verum esse, & alterum falsum, cum enim Socrates sit, aliud quidem verum, aliud autem falsum erit: cum vero non sit, ambo falsa sunt, neque enim languere, neque sanum esse, verum est, cum ipse non sit omnino Socrates. In priuatione vero & habitu cum non sit omnino, neutrum verum est, cum autem sit, non semper alterum quidem verum erit, alterum autem falsum: habere nanque visum Socratem, et, quod est caecum esse Socratem opponitur, sicut priuatio & habitus. &

cum sit, necessarium est alterum verum esse vel falsum, cum enim mandum sit, natum habere, & ita, falsa sunt. & cum non sit omnino Socrates, similiter quoque & falsa sunt & ita, & visum eum habere, & caecum eum esse. In affirmatione vero & negatione semper sine sit, sine non sit, hoc quidem falsum erit, illud autem verum. Languere namque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est quod alterum eorum verum, alterum vero falsum est, & cum non sit, similiter, languere etenim cum non sit, falsum est: non languere autem, verum. Quare in his solis proprium erit, semper alterum eorum verum, alterum falsum esse, quacumque tanquam affirmatio & negatio opponuntur.

Contrarium autem bono quidem ex necessitate malum est. hoc autem per singulorum inductione palam est: si sanitate languor, & iustitia iniustitia, & fortitudo timiditas, similiter autem & in alijs. Malo autem aliquando quidem bonum est contrarium, aliquando malum, defectum enim, cum malum sit, superabundantia contraria est, cum sit etiam ipsa malum, similiter autem & mediocritas, cum virginitas contraria sit, bonum est. Sed in paucis quis tale hoc afficiet, in pluribus vero semper malo bonum contrarium est. Amplius contrariorum non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis namque omnibus sanitas quidem erit, languor vero non. Similiter autem albis omnibus, albedo quidem erit, nigredo vero non. Amplius, si ei quod est, Socratem sanum esse Socratem languere, contrarium est: non contingit autem simul & ita, eidem inesse: non & ita, continget cum alterum contrarium sit & reliquum esse, cum enim sit Socratem sanum esse, languere Socratem non erit. Palam vero est, quod circa idem, aut specie, aut genere nata sunt fieri contraria. Languor namque & sanitas in corpore animalis nata sunt fieri, albedo autem & nigredo simpliciter in corpore: iustitia vero & iniustitia in anima hominis. Necessarium autem est omnia contraria vel in eodem genere esse: vel in contrarijs generibus, vel ipsa genera esse: albis enim & nigrum in eodem genere sunt: color enim eorum genus est, iustitia vero & iniustitia, in contrarijs generibus: illius namque virtus genus est, huius autem vitium. Bonum vero & malum non in genere sunt, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

X3.

CAP

Car iam de his Postpradicamentis, & de quot, quoque ordine differat?

Diximus in principio huius tractatus, eum in tres partes esse diuisum. In prima quidem parte traduntur quaedam praebula ad praedicamentorum cognitionem necessaria. In secunda de ipsis praedicamentis, & generibus agitur. In tertia, quae Postpraedicamenta dicitur, aliqua quae in ipsis praedicamentis communiter reperiantur, & ipsorum velut proprietates communes sunt, continentur.

Haec autem sunt quinque: Oppositio, Prius, Simul, Motus, Habere. De quorum singulis in suis capitibus agemus: & quo modo in praedicamentis inueniantur, explicabimus.

Primum ergo est Oppositio, de qua in quatuor primis praedicamentis sermo factus est, dum dicitur, substantiae non esse contrarium. Et in quantitate, magni oppositi parui. Et in qualitate partitur, & relatione & praeterea in omnibus praedicamentis oppositio inuenitur, cum differentijs oppositis genera quoque diuidantur. Agitur igitur de Oppositione:

Est autem hoc caput diuisum in tres partes principales. Prima continet quatuor species Oppositionis, & earum declarationem. In secunda fiunt quaedam earum ad inuicem collationes, ut cuiusque differentia nota fiat. In tertia particularius agitur de contrarijs.

I. DE oppositis autem quot modis solent opponi, &c.

Prima Capitis pars. Hec est prima pars, in qua materiam capitis proponit, nempe agenda esse de oppositorum modis: quadrimembremque facit diuisionem: & eorum exempla opponit: postea de singulis differit.

Oppositorum quadruplex oppositio. Opposita igitur quadrupliciter opponuntur: Relatiue, Contrarie, Priuatiue, & traditorie. Relatiue, ut duplum dimidio opponitur. Contrarie, ut bonum & malum. Priuatiue, siue secundum priuationem & habitum, ut visio & caecitas. Contradictorie, seu tanquam affirmatio vel negatio, ut, sedet, & non sedet.

Dubium. Hic dubitabis quomodo malum & bonum sint contraria, cum malum nihil aliud dicat, quam caritatem & priuationem boni; malum enim est priuatio alicuius boni, quod in re erat futurum, vel iam erat, ut caecitas dicitur malum oculi, quia priuat oculum visui suo; vt autem duo sint contraria, vtraque debent esse alicuius naturae posituae? Ad hoc dico, non esse negandum, naturam mali esse priuatiua. nullum enim ens posituum in sua natura est malum. Sed hic Aristoteles sumit bonum, & malum pro ipsis rebus quae dicuntur bonae & malae, ut habitus virtutis, & habitus vitij; ille enim bonus, hic vero malus dicitur, & contrarij sunt; & vnum contrarium vniuersaliter dicitur bonum, alterum malum in rebus naturalibus, ut dulcedo bona, amaritudo mala.

Solutio.

Dubium.

Solutio.

Relatiua duobus modis ad alia, quae sibi correlatiua non sunt, ut dis posse considerari.

Dubium.

altere

Solutio Alberti.

176. *istare?* Respondet Albertus, non opponi secundum hanc coexistentiam, sed secundum quod vnum, alterum à subiecto expellit: patet enim non cõpatitur in eo subiecto, in quo est, filiationem eam, ad quam dicitur, & cui opponitur: & hac ratione simul non existunt.

3. Contrariè opposita.

Illà Verò, quæ opponuntur, & contraria, &c.
Secundo loco aggreditur contraria, & ipsa sic describit. Contraria sunt, quæ eum ad inuicem non sint, vnum alteri inuicem contrarium dicit. Et est aduertenda ista descriptio, duas autem habet partes. Altera est. Contraria ad inuicem nõ dicuntur, nõ enim dicitur: album est nigrum album, & nigrum est albi nigrum: tamen hæc particula non sufficit, nam in priuatiuè oppositis etiam hoc inest & in contradictorijs, non enim dicitur: cæcitas est visus cæcitas, & e contra: propterea est altera particula: [Et vnum alteri est contrarium] id est, est similis & equa ratio, & habitudo in vtroque, secundum quam, album nigro cõtrarium, & item albo nigrum, est cõtrarium: & hoc in nullis alijs oppositis, præter relatiua, inuenitur: propterea exceptis relatiua, dicitur enim cæcitas est priuatio visus, sed non dicitur visus priuatio cæcitatis. Similiter non sedet, dicitur negatio illius, qui sedet: sed sedet non dicitur negatio alterius, sed affirmatio. Hoc igitur indicat illa particula [in contrarijs, alterum alteri sibi inuicem contrarium dicitur] Dubitatio hic oritur, contrarietas, est quædam relatio, sicut similitudo, dissimilitudo, inæqualitas, & reliqua: ergo quæ opponuntur secundum contrarietatem, opponuntur relatiuè? Dico hoc esse sophisma: hic enim non sumimus oppositionem in illa relatione, quæ dicitur contrarietas, sed in ipsis extremis, quibus inest talis contrarietas: quæ extrema, scilicet album, nigrum, si secundum talem relationem contrarietatis opponuntur, sunt relatiua: sed secundum formas ipsas absolutas, quibus contrarietas inest, contraria sunt, & non ad aliquid.

Dubium.

Solutio.

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, &c.
Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt albū & nigrū medium habent. posito enim corpore, non est necesse quod album sit, vel nigrum, potest namq; esse rubrū vel pallidum: quamuis inquit, non omne medium nomen habeat, in quo insinuat duplex esse cõtrarium medium, alterū per participationem, alterum per negationem extremorum. Illud est per participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine cõflantur: illud autem est per negationem extremorum, quando non est aliqua forma media vel composita ex extremis, sed aliquod subiectū particulare proprium, à quo vtrunq; extremum remouetur: vt prauum & studiosum habent medium, nõ quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprijs subiectis, quod nec sit prauum

4.

Quæcumque Verò contrariorū talia sunt, &c.
Diuisionem quandam contrariorum hic ponit. Contraria quædam non habent medium, quædam autem medium habent:

illa medium non habent, quæ circa proprium subiectum ita se habent, vt proprio eorum subiecto proposito, sit necessarium alterum illorum inesse. Verbi gratia, par & impar, sunt contraria, non habentia medium, quia, posito numero aliquo, qui est subiectum partitionis, vel impartitionis, necesse est, vt ille numerus sit par vel impar: & proposito alio, quod est subiectum sanitatis & ægritudinis, necesse est vt illud aliud sit sanum vel ægrum: secundum enim Aristotelem, nõ est medium inter sanitatem & ægritudinem, vt vult Galenus: hic enim asserit conualescentiam esse medium: hoc tamen non recipit Arist. sed hoc determinare est extra rem: fat est hic posita esse pro exemplo ista duo, tanquam non habentia medium. Hic aduerte: semper sumendum esse subiectum proprium contrariorum: id autem proprium subiectum vocat, circa quod apta sunt contraria, vt versentur. & ei insint: vt corpus aliquod mixtum, dicitur subiectum proprium albedinis & nigredinis, cui albedo vel nigredo inesse potest: aliter enim nisi proprium subiectū sumas, medium inuenies in non habentibus mediū, vt angelus nec est sanus, nec æger, nec par, nec impar. sumendum ergo est propriū subiectum.

Quorum autem non est necessarium alterum inesse, &c.

Explicat quæ medium habeant, nempe quæ subiecto proprio posito non est necesse alterum illorum inesse: vt albū & nigrū medium habent. posito enim corpore, non est necesse quod album sit, vel nigrum, potest namq; esse rubrū vel pallidum: quamuis inquit, non omne medium nomen habeat, in quo insinuat duplex esse cõtrarium medium, alterū per participationem, alterum per negationem extremorum. Illud est per participationem, quod est aliqua forma ex extremis composita, vt pallor, rubor, quæ ex albedine & nigredine cõflantur: illud autem est per negationem extremorum, quando non est aliqua forma media vel composita ex extremis, sed aliquod subiectū particulare proprium, à quo vtrunq; extremum remouetur: vt prauum & studiosum habent medium, nõ quidem participatione, sed subiecto: nam datur aliquod ex proprijs subiectis, quod nec sit prauum

Duplex medium contrariorum.

prauum, nec studiosum, scilicet homo, qui nondum habet habitum virtutis, vel habitum vitij: hic enim prauum & studiosum sumuntur secundum habitum: nam secundum actum nullus est homo adactus rationis capax, qui non sit bonus vel malus, scilicet in peccato, vel in gratia: potest tamen esse, qui nec habitum virtutis, nec vitij habeat, vt qui vnum aut alterum peccatum habet, ex quibus nondum factus habitus est.

Priuatio Verò & habitus, dicuntur quidem circa idem, &c.

6. *Opposita priuatiuè.*
Explicatis contrarijs, accedit ad opposita priuatiuè: explicatque quæ opponantur priuatiuè, seu quid sit priuatio & habitus, & quid priuari, & habitum habere. Priuatio, inquit, & habitus circa idem aliquid sunt, vt cæcitas, & visus, circa oculum. Pro cuius declaratione aduerte, contraria versari quidem circa idem subiectum, sed non semper circa idem subiectum specie, vel numero: vt album & nigrum, calidum, frigidum, circa corpus sunt, quia nõ nisi corpori insunt, at non in eadem corporis specie, nec in eodem corpore numero. Similiter circa idem subiectum numero: at habitus, & priuatio, nata sunt fieri circa idem subiectum specie & numero, vt cæcitas & visus, semper circa oculum, & in oculo, in quo visus est, ibi nata est cæcitas inesse: Ac propterea dicit Aristoteles, debent non solum circa idem, sed [circa idem aliquid] & quia nõ eodem modo, & ordine se habent circa tale subiectum; non enim simul sunt in eodem, sed vno adueniente, alterum recedit, & non æqualiter, nam post habitum potest semper aduenire priuatio, non tamen semper post priuationem aduenit habitus, cum nunquam, postquam aliquis mortuus est, iterum naturaliter redeat ad vitam, sicut post vitam, semper est mors; propterea dici, habitus & priuatio, videlicet sunt circa illud subiectum, circa quod habitus aptus est esse: non enim vtrunque semper versatur circa subiectum: in quo priuatio est. in oculo enim, in quo priuatio est, visus inesse nõ potest: sicut in quo visus est, cæcitas inesse potest. Postea explicat quid sit esse priuari in cõcreto: dicitque illud subiectū priuari dici, quod caret

habitu, & forma, quam aptum erat habere illo tempore, quo ea caret.

Aduerte, nõ quodcumq; subiectum nõ habens formam aliquam, dicitur priuari tali forma: sed illud subiectū, cui talis forma inesse apta est. Verbi gratia, Lapis non dicitur priuatus visu, seu cæcus, eo quod non habeat visum, quia non est aptus habere visum, nec hoc sufficit, sed est necessaria etiam circumstantia determinata partitis, & temporis: non enim dicitur homo cæcus, eo quod nõ habet visum in manu, quamuis homo sit aptus ad videndum, sed præter subiectum aptum, est necessaria circumstantia partis, scilicet quod non habeat visum in oculis. Similiter circumstantia temporis, vt careat forma, tempore, quo habiturus illam erat: cæculus enim ante nonum diem nõ dicitur cæcus, quamuis nõ videat; quia illo tempore non est aptus habere visum: nec infans dicitur edentulus, quia tali tempore non est aptus habere dentes. Illud ergo priuatum dicitur, quod cum sit subiectum aptum ad formam aliquam debito tempore, & parte, illa caret: vt dicitur homo cæcus, qui visu sic caret, quo tempore & parte habiturus erat eum, in quo manifestatur natura priuationis. Est enim priuatio negatio formæ in subiecto apto secundum naturam, illam habere, debitis circumstantijs.

Priuari Verò, & habere habitum, non est priuatio, & habitus, &c.

Cum aliter priuationem, & habitum aliter, priuatum esse, & habere formam, explicaret, ostendit, idem, ista duo, non esse: differunt enim, sicut albedo, & album esse: cum vnum, subiectum includat, alterum verò minime. id autem probat dupliciter. Primo, cæcum esse, & cæcitas, idem non sunt: & similiter visum habere, & visus: at cæcum esse, & visum habere, sunt priuari, & haberi: cæcitas autem, & visio, priuatio & habitus: ergo priuatio, & priuatum esse: & habere & habitus, non sunt idem. Præterea secundo, de aliquo prædicatur, cæcum esse, & visum habere: de quo non cæcitas, & visio, ergo idem non sunt. nam homo dicitur priuatus & cæcus, non tamen cæcitas, vel priuatio. Statim subiunxit, in quo hæc conueniant, nempe eadē oppositione opponantur, scilicet priuatiuè, abstracta &

Nota.

NOTA

7.

Contradictorie opposita.

concreta: vt enim cæcitas & visio priuatiua sunt, ita, cæcum esse, & visum habere. *Non est autem quod sub affirmatione, & negatione est, &c.*

Hic explicat ea, quæ contradictione opponuntur, & ea explicat penes voces: quia oppositio contradictionis non solis rebus inest, nisi vt cognitione apprehenduntur: vel oratione explicantur, nam, non sedet, absolute in rebus non est, nisi vt oratione, vel conceptu sumitur; vt postea dicemus, docetque affirmationem & negationem non esse id, quod affirmatur vel negatur, sicut vox significans, non est res significata: tamen hoc vtrique inest, quod, sicut oratio in se opponitur, ita res, quæ per talem orationem significatur.

Secunda pars capituli.

Quod autem priuatio & habitus non opponuntur, &c.

Hæc est secunda principalis capituli huius pars, in qua Aristoteles istas oppositiones confert: ac primo priuatiua cum rebus, contraria autem non comparat, quia superius dixerat, non esse ad inuicem. Probat autem dupliciter, priuatiua non esse ad aliquid. Primo, quia visus & cæcitas non dicuntur ad inuicem; non enim visus est ad cæcitatē, nec cæcitas ad visum. Secundo, quia non dicuntur ad conuertentiam: non enim visus cæcitatē visus est, nec cæcitas visionis est cæcitas: non ergo sunt ad aliquid.

Quod autem neque vt contraria, &c.

Hic cum contrarijs comparat, & dupliciter probat, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur, non opponi contrariè. Primum argumentum est hoc breuiter, quia satis prolixum est in litera. Contraria quædam habent medium, quædam non habent medium: at priuatiua, nec sunt ex contrarijs habentibus medium, neque ex non habentibus: ergo non sunt contraria. Minor probatur de contrarijs non habentibus medium. Ista contraria sic se habent, quod in subiecto proprio, necessariò alterum inest, & hoc in omni subiecto, ita, vt nullum detur subiectum susceptibile, cui alterum illorum non inest. At datur aliquod subiectum proprium priuationis & habitus, cui non necessariò vnum horum inest: catulus enim est subiectum proprium, & aptum, quamuis ei deficiat circumstan-

tia temporis, tamen nec est cæcus, nec videns. Probat autem de contrarijs habentibus medium: hæc enim sic se habent, vt in nullo proprio eorum subiecto vnum necessariò inest, nisi quando à natura insunt; vt album & nigrum habent mediū, & nullū corpus dabitur, quod necessariò sit album, vel nigrum, nam potest esse palidum. Pater. Illi corpori, cui à natura inest album & nigrum, sicut niui, & pici, inest albedo vel nigredo naturaliter. Similiter de calido & frigido: calor enim inest naturaliter igni. Præterea ista subiecta, quibus naturaliter inest vnum contrariorum ex his, habent vnum determinatè: id est, ita vnum, quod non alterum: vt nix albedinem, ignis calorem: at in priuatiuis hoc non fit: in primis sunt subiecta propria, in quibus naturaliter non insunt, & tamen in eis necessariò vnum oppositorum inest, vt homini, & cani adulto necessariò inest, vel cæcitas, vel visus: neutrum tamen à natura inest, cum eis manentibus possint abesse. Præterea, quia non datur extremum determinatum ad vnum subiectum, sicut in illis contrarijs datur vnum, quod necessariò sit album, & non nigrum: at in his nullum datur subiectum, ex natura sua determinatum ad vnum, quodlibet enim est cæcum, vel videns.

Circa istam rationem dubitabis, videtur enim non procedere rectè: nam ad probandum priuatiuè opposita non esse contraria, non habentia mediū, sumit subiectum non susceptibile priuationis & habitus, nempe catulū ante nonum diem: & postea sumit subiectū susceptibile, pro contrarijs mediatis? Ad hoc dico, argumentum esse bonū: & eius vis, & robur, hoc est. In contrarijs non habentibus medium, omni tempore alterum illorum inest subiecto susceptibili, nec expectat tempus aliquod, vt inest subiecto: at priuatiua, non omni tempore subiecto insunt, cum catulus aliquo tempore nec videns nec cæcus sit: & tamen ille subiectum est, cum post aliquod tempus visus sit, vel futurus cæcus. Quod si dicas, catulus nondum est aptus tunc, vt recipiat alterum illorum. Ex hoc colligitur, aliquid aliud præter subiectum esse necessarium ad priuationem, quandoquidem illi nondum inest aliquod horū, siue habitus, siue

Altera pars argumenti.

Dubium.

Solutio.

priuatio.

priuatio: quod tamen in contrarijs non est, cum tale tempus, postquam subiectum existit, non expectetur: & ita differunt à contrarijs. Ethic est sensus verissimus ipsi Aristoteli, quem optimè insinuauit Simpl. Similiter, de altera parte argumenti circa contraria mediata. Vis argumenti hæc est. Nullo tempore est, necessariū aliquid illorū contrariorum subiecto inesse, nisi sit à natura vnum extremū: at aliquando, vt ipse textus expressè dicit, est necessariū alterum istorum, siue habitus, siue priuatio, inest, vt homini vel cani adulto: ergo non est ex illis contrarijs. & hoc obserua. Dices: quo pacto calor igni, & albedo niui, inesse à natura dicuntur? Dico non inesse à natura, quia sint de eorum substantia, vt aliqui existimauerunt, credentes esse formas substantiales, cum tamen hoc sit contra Aristoteli, ipsum, vt rectè dicit Alb. cap. 8. asserit enim esse contraria, at substantiæ nihil est contrarium: sed dicuntur de natura illorum, quia sunt passionis naturam consequentes non separabiles, nisi per corruptionem subiecti.

Color vt à natura igni inesse dicitur.

II.

Amplius in contrarijs quidem eorum sit susceptibile, &c.

Hoc est secundum argumentum, quo probat priuatiuè opposita, non esse contraria. etenim contraria circa idem subiectū possunt mutuo se expellere, & ad inuicem mutari, nisi, quando vnum inest à natura, vt, potest, quod languorem habet, sanari: & quod sanum est, languere: & calidum fieri frigidum, & frigidum fieri calidum: & ex studioso potest quis prauus, & ex prauo studiosus fieri, quod probat: nam homo prauus si benè incipiat assueti fieri, absque dubio potest vel modicum in virtute proficere: at si iterum atque iterum assueti fiat, poterit ad virtutem peruenire, vel saltem magnū incrementum facere. Hoc dicit propter Platonem; vt dicit Alber. qui dicebat virtutem non fieri assuetudine: & contra Stoicos, qui existimabant, virtutem esse inamissibilem. Contraria igitur mutuo mutantur, at in priuatiuis id non fit, ergo sunt diuersa, minor patet: quia ex videnti cæcum fieri potest, ex comato caluum, & ex habenti dentes edentulum: at e contra, à priuatione ad habitum regressus est impossibilis.

Quæstio.
Numè Priuatione ad Habitum possit esse regressus?

Dubitatur: nam videtur à priuatione esse regressus ad habitum: nam à somno potest quis ad vigiliam restitui: & à nocte & à tenebris aer. redit ad lucem: & ex non igne fit ignis: quomodo ergo à priuatione non est regressus?

Argumentum in contrarijs.

Circa hoc aduerte. Duplex potest considerari regressus: alter ad idem numero, vt i. Regressus de profuso numero, quod ante fuit, redcat duplex. alter regressus ad idem specie, vt redcat idē specie cum eo, quod ante fuit: vt quando aliquis infirmus sanatur, restituitur quidē ei sanitas eadem, non quidem numero, sed specie. Præterea, regressus iste in specie est duplex: alter immediatus, alter mediatus. Immediatus est, cum absq; aliqua alia mutatione illud, in quod aliquid mutatum est, iterū redcat: vt si aer veritatur in aquā, & ex aqua rursus absque vlla alia mutatione fiat iterum aer, est regressus immediatus: at regressus mediatus est, quando non ex vna mutatione, sed varijs illud restituitur: vt dicit Arist. ex vino fit acetum, tamē ex aceto non immediate fit vinū, nisi prius mutetur in aquam, & rursus aqua vino infusa mutetur in vinum. s. Methaph. c. 3.

Ad idē specie, Regressus duplex.

2. Fundam. Priuatio est triplex.

Aduerte præterea, Priuatio est triplex, prima priuat solum actū, vt somnus, qui priuat tantum actum videndi: & tenebræ lucem. Altera non solum actum, sed etiam potentiam priuat: vt cæcitas, quæ est in oculo læso, in quo non est potentia visiva. Ista potentia ex duplex, propinqua, & remota. Propinqua est proximum principium ad operandum, quod non indiget altero superaddito principio post se ad operationem, vt est potentia visiva ad videndum, & illius est priuatio priuās potentiam propinquam, altera est potentia remota, quæ est principium operandi, sed tamē indiget alio principio superaddito, vt anima est principium remotum ad videndum, quia indiget alio principio ad visionem, nempe potentia visiva. Er̄ta est tertia priuatio priuans potentiam propinquam, & remotā, vt mors quæ etiam corpus priuat animā, & dispositione, quæ erat in corpore ad animam, quæque dat principia vitæ.

1. **Conclu.** Hoc supposito sit prima Conclusio. Regressus ad idem numero, in omni priuatione naturaliter est impossibilis. V.g. quando dormiens restituitur ad visionem seu vigiliam, non est illa visio, & actus, idem numero cum eo, qui erat ante. Dico naturaliter. nam supernaturaliter. Deus idem numero potest restituere: immò restituet, quando in hoc mundo mortuos resuscitabit. & nos in resurrectione post mortem erimus iidem numero.

2. **Conclu.** Secunda Conclusio. Regressus ad idem Regressus ad idem specie ex priuatione priuante actu, est possibilis. hæc clara est, vt argumenta probant de somno, tenebris, & alijs.

3. **Conclu.** Tertia. Regressus immediatus ex priuatione priuante potentiâ, siue propinqua siue remota, est impossibilis: vt qui amisit potentiam visiuam, rursus naturaliter nõ videbit: & cadauer non fiet homo: & hoc est, quod hic docet Arist. at dixi regressum immediatum, quia mediata regressus potest ille fieri, vt patet in aceto, quod fit aqua, & rursus vinum: & cadauer terra, & iterum terra planta, & fructus, & fructus cibus, sanguis & semen, ex quo iterum fit homo: sed iste regressus, mediatus est. Ad illud de igne & aqua: dico, quando ignis fit aqua, priuatio illa priuat materiã actu, sed non potentia propinqua: quia materia elementorum est in potentia propinqua ad quamlibet formã elementi, & hoc nota, quamuis pertineat potius ad naturalem Philosophiam.

NOTA

12. *Quacunque Verò tanquam affirmatio, & cat.*

Dubium in Aristotele.

Solutio.

num esse verum, alterum falsum, patet. si enim subiectum non existat, reliqua opposita sunt falsa: vt si Socrates non sit, falsa sunt ista: Socrates est albus, niger, pater, filius, videns, cæcus. Imò in priuationis non solum quando subiectum non est, sed etiã quando aptum non est, erit falsum vtrunque oppositum, vt diximus: at in contradictorijs semper, siue subiectum sit, siue nõ sit, alterum est verum, alterum falsum, vt si non sit Socrates, falsum erit, quod sedet, verum tamen erit, quod non sedet: hæc enim est natura talium oppositorum.

Contrarium autem bono ex necessitate quidem malum est, &c. 15.

Hæc est tertia capitis principalis pars, in qua aliquot theoremata contrariorum, quæ eorum naturam manifestant, ponuntur.

Primum est, Bono ex necessitate malum contrariatur, malo autem & bonum, & malum aliquando. Huius prior est pars: bono ex necessitate malum contrariatur: quæ non significat, quod semper bonum habeat contrarium: non enim hoc ita est, multanque bona contrariu non habent: sed significat, quod quoties bonum habet contrarium, id malum, non bonum est. Oportet autem intelligere, quid per bonum, quid per malum intelligat: & quidem dupliciter potest ad hoc responderi: vt primo per bonum intelligat qualitatem secundam se appetibilem, vt est iustitia, scientia, sanitas: per malum autem qualitatem secundam se non appetibilem, vt vitium, ignorantia, læguor: & tunc est sensus: qualitatem bonæ qualitas mala opponitur, vt sanitati læguor, iustitiæ iniustitia: male autem aliquando bona, vt timiditati fortitudo: aliquando mala, vt timiditati temeritas, sũt enim duo mala, alterum per excessum, alterum per defectum, virtuti, quæ in medio est, contraria. Nec mireris, si vni duo contraria sint, cum id sit diuersis rationib. Potest secundò etiam responderi generalius, vt per bonum intelligat qualitatem conuenientem subiecto, & per malum qualitatem disconuenientem subiecto: vt calor est bonus subiecto cui conuenit, vt hic frigiditas mala. Vt sit sensus: cui vnum contrarium bonum est, & conueniens, alterum malum est, & nocium: at cui aliquod malum est, alterum aliquando est bonum, aliquando etiam malum.

Capitis pars Tertia.

Contrariorum.

Theoremata.

malum. Vterq; sensus mihi probatur, sed prior est melior.

2. Alterum theoremata. Non est necessarium vtrunque contrariorum esse in rerum natura: potest enim vnum absque altero inesse: possunt enim omnia bene se habere, possunt præterea omnia colorata esse alba.

3. Tertium. Contraria simul non sunt in eodem subiecto: nihil enim est sanum & languidum, calidum, & frigidum: hoc intellige, secundum eandem partem subiecti, & in gradibus intensis: aliter enim possunt esse simul. Ista est communis limitatio huius theorematis, quamuis ego existimem, non esse opus limitatione. sensus enim est: Vnum & idem subiectum numero simul non recipit absolutas prædicaciones contrariorum: non enim dicitur calidum, & frigidum, quamuis in vna parte calorem, in altera frigiditatem possit recipere.

4. Quartum. Contraria existunt absolute in eisdem subiectis vel specie vel genere, non tamen in eodem numero, vt modò dixi: in quo à priuatiue oppositis differunt, quæ ordinae quodam circa idem subiectum numero existunt: vt diximus superius.

5. Quintum. Contraria vel sunt in eodem genere proximo, vt album, nigrum: vel sub diuersis generibus eiusdem prædicamenti, vt iustitia sub virtute, iniustitia sub vitio: vel ipsa sunt genera eiusdem prædicamenti, vt virtus, quæ dicitur bonum, vitium quod dicitur malum: nunquam tamen ab eodem prædicamento egrediuntur: sunt enim in prædicamento qualitatis. Ex his posset contrariorum descriptio sumi. Contraria, sunt qualitates, quæ cum ab inuicem non dependant, sub eodem sunt prædicamento, & ab eodẽ subiecto mutuo se expellunt: ab eodem, inquam, numero.

Dubia quadam sunt digniora.

Dubium. 1. de numero & ordine oppositorum.

Circa istud caput dubium est de numero, & ordine harum oppositionum prædicatarum: ad quod bene responderet Ammon. Oppositio enim aut potest considerari, vt in rebus est, aut vt in rebus secundum quod voce significantur: si hoc postremo modo consideretur, est oppositio, quæ dicitur affirmatio & negatio: vt au-

tem in rebus est, aut res sunt absolute, aut respectiue. Si respectiue, sit oppositio ad aliquid: si absolute: aut agunt ad inuicem & mutuo se expellunt, aut non: Si ad inuicem & mutuo se expellunt, sunt contraria: si vero non mutuo, sunt priuatiua. Patet igitur non esse alias oppositiones præter has.

Et ex hoc colligitur ordo. Est enim ordo ab imperfectiori opposito, & debiliori: pater autè minimam oppositionem esse relationum, quæ non se mutuo expellunt à suis subiectis, immò de necessitate simul existunt. Post hanc oppositionem aliarum minima, est contraria: quia est regressus ab vno ad alterum mutuo: in priuatiuis vero non est mutuo regressus, oppositio enim maxima est secundum affirmationem & negationem, quæ ad eodẽ repugnant, vt nunquam simul stent, siue subiecto extante, siue non extante, semper enim alterum verum, alterum falsum est: in alijs id non fit, vt diximus circa textus interpretationem.

Ordo oppositorum.

Nota.

Hic vnum aduerte, alias tres oppositiones absolute esse in rebus: quia est oppositio incomplexorum existentium: etiam sunt in vocibus, si cum complexione sumantur, vt diximus, quando facimus ex illis complexiones: at contradictio cum sit secundum affirmationem & negationem, non est in rebus absolute, sed in eis, vt voce & conceptu significantur.

Obijcies foras, etiam esse contradictionem in simplicibus, vt homo, non homo, equus, nõ equus: Non negamus hoc, sed est magnum discrimen à reliquis oppositis, nam reliqua opposita secundum vtrunque extremum ponunt aliquod reale, in rebus etiam priuatiuis hoc fit: nam priuatio non pura negatio formæ, sed negatio in quodam subiecto: at in his contradictorijs extremum negatiuum, est categorionis purum, cum sit negatio, nec ponat subiectum: nam non homo, etiam quæ non sunt, significat. Præterea ab Aristot. 4. Metaphysic. text. 7. vocatur negatio extragenus.

Dubium 2. de contradictione. Solutio.

Dubium. An Oppositio sit genus ad has quatuor: videtur enim esse analogum, cum Aristot. dicat oppositionem dici quadrupliciter: & præterea quia oppositiones sint inæquales; maxima enim oppositio

Dubium 3. de genere oppositorum.

est contradictoria, minima relatiua; & quod magis est, quia omnis oppositio mensuratur per contradictionem: vnum enim extremum negationem alterius debet habere, vt Arist. docet 10. Meta. Alber. cap. 2. ita existimat, scilicet esse analogum, & lãblicitus: & ita mihi videtur: præsertim, cum aliqua sit oppositio non absolute realis, sed rationis, vt contradictoria. Simplic. & Porph. credunt esse genus quoddam: & sententia quoque ista probabilis est satis.

Solutio ex
Alberro &
Jamblich.

Ex Simpl. &
Porphyr.

Dubium 4.
de priuatione.

Circa priuationem aduerte, vt dicebamus, in hoc differt à negatione pura, quod negatio non ponit existentiam subiecti, possumus enim verè dicere: Chimæra non sedet; at priuatio ponit aliquid subiecti, non enim cæcum dicitur, nisi quod existit, secundum autem, quod quadrupliciter præsupponit subiectum, quadruplex est priuatio, vt docet Arist. 5. Meta. c. 22.

Priuationis
acceptioes.

1. Tribus quidem modis primis non propriè, quatto verò propriè dicitur priuatio. Primò priuatio dicit carentiam alicuius formæ in subiecto quocunque, siue apto, siue inepto ad illam formam: quo pacto dicitur planta cæca, & mare surdum. Altera priuatio dicit carentiam formæ in subiecto apto ad illam formam, non quidem in specie, sed in suo genere: id est, quia tale subiectum est aptum ratione sui generis, suscipere illam formam, quamuis non secundum suam speciem, vt talpa dicitur cæca, non quidem quod sit apta in tota sua specie, vt vult Arist. videre, tamen est in tali genere in quo visus reperitur, est enim animal. Tertio dicitur priuatio, negatio formæ in subiecto, apto quidem & secundum speciem recipere talem formam, sed non tali tempore, vt catulus est cæcus ante nonum diem. Tandem quarta priuatio dicit negationem formæ in subiecto quidem apto, & secundum speciem, & tempus, vt homo cæcus, qui caret visu, quando habiturus eum erat: & sic iudicatur priuatio ab Arist.

Et priuatio
propriè

in presenti: & hæc dicitur propriè priuatio.

DE MODIS PRIORIS.

Cap. XII.

Prius autem alteri altero dicitur quadrupliciter. Primò quidem et maxime propriè secundum tempus, secundum quod antiquius alterum altero, & vetustius dicitur: in eo enim quod tempus amplius est antiquius, & vetustius dicitur. Secundo autem, quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam: & vnum duobus prius est: duobus enim existentibus, mox vnum esse consequens est: vno verò existente, duo esse non necessarium est, quare non conuertitur ab vno consequentia, & reliquum sit. Prius autem illud, esse videtur, à quo non conuertitur eum, quod est esse consequentia. Tertio verò secundum ordinem quandam prius dicitur: quemadmodum & in scijs & in orationib. Nam in demonstratiuis scientijs est prius & posterius ordine: elementa enim in Geometria priora sunt ordine ijs, qua describuntur, sed in Grammatica elementa syllabis priora sunt, & in orationib. similiter proæmium narratione prius ordine est. Amplius, præter ea, qua dicta sunt, quod melius et honorabilius est, prius natura esse videtur. Conueniunt autem & melius honorabiliores & magis dilectos à se, priores apud se dicere, est quidem & pene aliterisimus priorum hic modus. Modi igitur, qui dicti sunt, de priore ferè tot sunt.

Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, aliter esse prioris modus, eorum enim, qua conuertuntur secundum essendi consequentiam, quod alteri quomodo libet causa est, conueniunt prius natura dici possit. Quod vero quadam sunt huiusmodi, palam est, esse nanq; hominè, secundum ipsius essendi consequentiam, ad verà de se conuertitur ratione: nam si homo est, vera est oratio, qua dicitur, quod homo est, & conuertitur: nam si vera est oratio, qua dicitur, quod homo est, est homo. Est autem vera oratio, nequaquam causa, & sit res, serunt autem res quodammodo causa videtur, si sit vera oratio. Eò enim quod res est aut non est, vera oratio aut falsa dicitur. Quare secundum quinq; modos prius alterum altero dici potest.

Hoc est aliud Postprædicamentum, vñus huius Postprædicamentum. Constat enim in prædicamento substantiam singulari: fuisse dicitur.

nam primam: & in capite, ad aliquid, scibile prius esse scientia: & tandem inter omnia prædicamenta, & inter prædicata singulorum prædicamentorum, est quidam ordo, secundum quem vnum prius, alterum posterius est: propterea oportuit, vt quod tripliciter prius aliqd diceretur, explicaret.

Prius autem alterum altero dicitur quadrupliciter, &c.

Modi prius quatuor.

Quatuor modos, quibus vnum altero prius esse cõmuniter, assignat. Primus est secundum quem, vnum alterum tempore præcedit: quo pacto dicimus, Imperium Persarum fuisse prius Romanorum imperio: Hunc prioris modum maxime propriam appellat, eò, quia notissimus omnium est, cum fundetur in tempore, quod omnibus patet. Præterea, quia fuit prima impositio, & significatio huius vocabuli, Prius, cum sit maxime nota: & reliqua, quæ priora dicuntur, eatenus priora dicitur, quatenus ad prioritatem illam primam referuntur. Vt enim prius tempore sine posteriori existere potest: ita quæ inde pendencia ab alijs sunt, priora dicitur eis, quæ ab illis dependent. Secundus modus prioris est, secundum quem illud dicitur prius, à quo non conuertitur subsistendi consequentia, id est, quod ab alijs infertur, quod tamen non infert: vt vnum est prius duobus, quia si duo sunt, vnum est, non tamen, si vnum est, duo sunt, & sic vniuersaliter omnia superiora suis inferioribus hoc modo priora dicuntur.

Tertio, aliquid dicitur prius ordine, qui modus non in tempore, nec in illatione, sed quadam multorum habitudine consistit, secundum quam vnum alterum consequitur, ponit exëpla de duplici ordine, & de ordine docendi, & de ordine dicendi. Ordine quidem docendi, seu doctrinæ, elementa in Geometria seu definitiones, vt quid sit punctum, quid linea, quid superficies, quid figura: prius traduntur, quæ descriptiones, id est, propositiones per se notæ & reliquæ conclusiones: vt à puncto in punctum lineam ducens: totum est maius parte: triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis. Similiter in Grammaticis, elementa, id est, literas prius docemur, quæ syllabas, & syllabas prius quæ orationes. Ordine autem dicendi prius

proæmium, quæ narratio, & hæc, quæ confirmatio: omnia igitur hæc ordine priora dicuntur, ita, vt quamuis prius tempore diceretur narratio, proæmium tamen semper suam prioritatem ordinis haberet.

Quarto, id dicitur prius, quod dignius est, & honorabilius: quomodo magis amicos, priores alijs apud nos vocamus, seu primos apud nos: & hæc est prioritas dignitatis. Sed istum docet esse modum alienum & improprium, vulgarem tamen: Ratio huius ex Ammō. hæc est: hunc enim modum dicit non esse proprium, quia verè non fundatur in ipsis rebus, sed in existimatione & affectione nostra, quæ extrinseca est ipsis, quæ priora dicuntur, vel posteriora. Alia etiam huius rationem tradit Simplicius, nempe, quia in sermone non est visitatus modus loquendi amiciores, & honorabiliores vocare priores: ac propterea dicit alienissimum hunc modum, quasi impropriè dictam tali vocabulo, quod tamen vulgariter dicitur.

Videtur autem præter eos, qui dicti sunt, &c.

Hi sunt quatuor modi prioris, qui communes sunt, & ab omnibus assignantur: præter hos, vnum aliam ex propria sententia, vt notant Alber. & Boet. enumerat: ac propterea superiori numero hic non est comprehensus, cum dixit Prius quadrupliciter dicitur: quia id secundum communem sententiam docebat. id enim vniuersaliter alio modo Prius dicitur, quod cum alio in consequentia conuertitur, & illius est causa, vt homo est prior risibilitate, quia inter vtunque est inmutua consequentia, & homo est risibilitatis causa: & hoc dicitur prius natura. Ponitur huius exemplum: Ista propositio, homo est, vera est, eò quod homo in se sit: etiam conuertitur, nam si homo in re est, & ipsa propositio vera erit: tamen quod homo sit, scilicet res ipsa, est causa veritatis propositionis. Vt enim docet Arist. 9. Meta. c. 12. nõ quod nos verè tepetamus albū esse, tu albus es, sed quia tu albus es, nos qui dicimus, verū dicimus: et hoc est, quod dici solet, veritatē esse in rebus sicut in causa: de quo differemus in lib. Periher. Res igitur est prior natura, quæ propositio dicitur vera: & vniuersaliter omnis causa prior est natura suo effectui: hæc autem prioritas

Modi poste-
rioris corū-
que nume-
rus vnde
colligendi.

Nota.

ritas; non dicit illam temporis præcessio-
nem: possunt enim duo simul esse tempo-
re, vnum tamen altero natura prius esse:
sicut in eodem tempore, est sol & lux: ho-
mo & risibilitas: at sol luce, & homo risi-
bilitate priores natura sunt, eò quòd sol
lucis, & homo risibilitatis sint causa. Hi
sunt modi prioris, quos Aristot. enumerat:
& ijdem prorsus sunt modi Posterioris:
nam in oppositis, quot modis dicitur v-
num, tot etiam alterum: vnde etiam est
posterior tempore, in consequentia, digni-
tate, ordine, & natura.

Nota 2.

Aduerte etiam, non repugnare, vnū &
idem multis modis esse prius: similiter v-
num esse prius vno modo, & posterius al-
tero. V. g. pars est prior toto natura, quia
est causa: sed totum prius dignitate. Simi-
liter animal est prius homine consequen-
tia, similiter etiam natura, quia est super-
ius homine, & ipsius causa.

Nota 3.

Aduerte tandem, omnem causam suo
effectui esse naturā priorē: hic tamen A-
ristot. non requiritur alia de causa & effectui,

quæ simul sunt, & conuertuntur: nō quòd
illa causa, quæ simul non est cum effectui,
non sit naturā prior; vt Petrus, qui absq;
suo patre, qui causa est, potest esse, sed quia
talis causa, quæ sine effectui est, sit prior
tempore: qui modus prioris perfectissi-
mus est.

DE MODIS SIMVL.

Cap. XIII.

Simul autem dicuntur simpliciter qui-
dem propriissime, quorum generatio in
eodem est tempore. neutrum enim eorū,
neque prius, neque posterius est. Simul
autem secundum tempus hac dicuntur. Na-
tura vero simul sunt, quæcumq; conuertuntur
quidem secundum eum, quod est, essendi
consequentiam, sed nequaquam alterum,
alteri causa est, vt sit, vt in duplo & dimi-
dio: conuertatur etenim hac, nam cum dupli-
fit, dimidium est: & cum dimidium sit, du-
plum est, sed neutrum alteri causa est, vt sit.
Dicuntur aut simul natura: & quæ ex eodē
genere diuerso ab inuicem diuiduntur. E-
diuerso autem diuidi ab inuicem dicitur,
quæ secundum eandē sunt diuisionem: vt
volatile, gressibile, et aquaticum, hæc enim ab
inuicem diuerso diuiduntur, cum sint ex
eodem genere: animal namq; diuiditur in
hæc, in volatile, gressibile, & aquaticum: & ni-
hil horum prius vel posterius est, sed simul
hac naturā esse videntur. Diuiditur autē
& vnumquodq; horum in species rursus,
vt volatile, gressibile, & aquaticum. erūt er-
go & illa simul natura, quæcumq; ex eodem
genere secundū eandē sunt diuisionem.
Genera vero speciebus semper priora sunt:
neque enim conuertuntur secundum eum,
quod est, essendi consequentiam, vt cum qui-
dem aquaticum sit, animal est: cum vero sit
animal, nō necesse est, vt aquaticum sit. Simul
ergo natura dicitur, quæcumque quidem
conuertuntur secundum eum, quod est, esse-
di consequentiam, sed nequaquam alterum
alteri sit, causa est: & ea quæ ex eodē ge-
nere diuerso diuiduntur ab inuicem. Sim-
pliciter autem simul sunt, quorum
generatio in eodem est
tempore.

Modi Si-
mul.

1.

Hic de, Simul, aduerbio tractat, ac
tres modos, quib; aliqua simul esse
dicuntur, tradit. Primus est propriis-
simus, quo multa simul tempore dicuntur.
[Quorum generatio est in eodem tempore.]
id est, quorum vnum tempore, neq; prius,
nec posterius est: quo pacto simul dicimur
currere, & loqui: si currentes loquamur:
& simul fuerunt Alexander, & Aristot.
Alius modus est, quo aliqua dicuntur si-
mul natura, nemp; quæ in consequentia
mutuò conuertuntur, & vnum nō est al-
terius causa: dicimus enim simul natura
esse; duplum, & dimidium: patrem & fi-
lium: & correlatiua, quæ se inuicē ponūt,
& vnum alterius non est causa. & iste mo-
dus est oppositus modis duobus Prioris,
scilicet secundo, & quinto. Tertius modus
est, quo illa dicuntur simul, quæ ex æquo
diuiduntur aliquod gen; vt volatile, gressi-
bile, aquaticum, simul sunt, quia ex æquo A-
nimal diuidunt. diuidere ex æquo genus,
est, quando æquè immediatè differentie,
vel species genus aliquod diuidunt, ita vt
vna non diuidat id, quod per aliam con-
stituitur: sicut si diuideretur animal per
rationale, volatile, & irrationale: tunc e-
nim volatile & irrationale non essent si-
mul, quia volatile potius diuidit irratio-
nale: præterea diuidunt ex æquo, quando
nulla est ad inuicem dependentia, vt vola-
tile non magis à gressibili, quàm gressibi-
le à volatili dependet: ppter ea iste modus
est oppositus modo tertio Prioris, scilicet
ordine. Ex hoc colligit Aristot. genera &
species nō esse simul natura, sicut dupli-
& dimidium, quia non est mutua conse-
quentia à genere ad speciem: vbi non su-
mitur genus ad speciem ratione intentionis
secundæ: nam sic sunt correlatiua & simul
natura vt dixim; sed pro ipsis naturis, sci-
licet animal, homine & reliquis. Triplici-
ter ergo Simul esse cōtingit, vt dictum est.

Dubiū num
prius & si-
mul sint op-
posita?

Author af-
firmat.

Dubitabis fortè, an esse Simul, oppona-
tur Priori. Albert. respondet non opponi,
sed esse disparatum, quia prius posteriori
opponitur, & e contra. præterea, quia mul-
tis modis dicitur esse Prius, scilicet loco,
dignitate, quibus nō dicitur esse simul: sed
perfectò probabilius mihi videtur, quod

opponatur: & id patet ex Aristot. qui tan-
quam de opposito ad prius & posterius,
loquitur de simul: nec ratio quicquam va-
let, nam prius posteriori proprie opponi-
tur, at Simul vtrique. Priori, scilicet & Po-
steriori. Ad aliud respondet Ammon. ca.
de priori. illum modum prioris dignitate
esse impropriū: propterea, non habe-
re oppositum modum de simul, quamuis
posset quidem dici in re esse talem mo-
dum, quia reuera duos possumus æquali-
ter amare, & honorare, licet modus loquē-
di per Simul non si proprius. Similiter ef-
se potest, vt duo sint simul loco, non qui-
dem vt sint in eodem penetratiuè: sed in
eodem loco vulgari, vel communi; vt
sint in eadem fede: in eodem scamno.

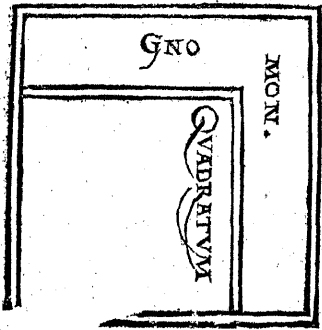
DE SPECIEBUS MOTVS.

Caput. XIII.

Motus autem species sunt sex: gene-
ratio, corruptio, augmentum, dimi-
natio, alteratio, & secundum locū
mutatio. Alij itaq; motus palam est, quod
ab inuicem diuersi sunt: non enim est gene-
ratio corruptio, neq; augmentum dimini-
tio, neque secundum locum mutatio, simi-
liter autē & alij. In alteratione vero habet
quandam dubitacionem: ne sit fortè necesse-
sarium, id quod alteratur, per aliquam re-
liquarum motionum alterari: Hoc autem
non verum est: nam secundum omnes penè
passiones, aut complures accidit nos alterari
nulla aliarum communitate motionum.
nam neq; augeri necessarium est, quod per
passionem mouetur, neque diminui. Simili-
ter autē et in alijs. Quare alia præter alios
motus erit alteratio. nam si esset eadem, o-
porteret id quod alteratur, mox & augeri,
vel minui, vel quandam aliarum motionū
sequi, sed non necesse est. Similiter autem
& quod augetur, aut aliqua alia mutatio-
ne mouetur, alterari oporteret, sed sūt qdā,
quæ augmentantur, quæ non alterantur,
vt quadratū gnomone circumposito creuit
quidem, alteratum vero nihil factum est.
sic & in alijs huiusmodi, quare alijs motus
sunt ab inuicem.

A a Qua.

Quadrati accretio, Gnomone circumposito.

Est autē simpliciter motus quidem quies contrariū:ijs verò qua per singula sunt, & singula generatiōis quidem corruptio contrariū, augmentatiōis verò diminutio, secundū locum mutatiōis, quies, maximē autē videtur opposita esse in contrariū locum mutatiō. Si ei quā in ferius est, ea quā superius est: & ei quā superius est, ea quā inferius est. Reliquo verò assignatorum motuum non faciliē est assignare quid forte est contrariū. Videtur autem nihil esse ei contrariū: nisi quis & in hoc secundū qualitatem quietem opponit, aut in contrariū qualitatis, mutatiōis in contrariū locum, aut in contrariū locum mutatiōem, est enim & alteratiō mutatiō secundū qualitatem quā propter opponitur motus secundū qualitatis quies secundū qualitatem, aut in contrariū qualitatis mutatiō, ut album fieri ad id, quod nigrum est fieri, alteratur enim in contraria, qualis mutatiōe facta.

Exacta eorum, quæ in hoc capite continentur, cognitio, prorsus Physica est, & abundē, si faxit Deus, eam illic trademus: sat erit in præfenti faciliē aliquam adhibere explanatiōem, quæ Logico per his cognoscendis, & in prædicamento collocandis sufficiat.

Quid Motus? & An vniuocē dicatur de eius speciebus?

Aduerte igitur ante capitis interpretatiōem, quod res, antequam facta sit, dicitur esse in potentia alicuius materia: quod nihil aliud est, quàm dicere, quod ex ali-

quo alio possit fieri. Verbi gratia, planta, antequam sit, dicitur esse in potentia feminis, quia ex semine fieri potest, & phiala, antequam sit, est in potentia argenti, ex quo fieri potest: vnde quando aliquod agēs aliquid facit ex aliquo: (verbi gratia) ignis ignem aliū ex alio ligno: & artifex phialam ex auro, dicitur tale agēs educere rem ex potentia in actum.

Motus igitur, in communi, & latē sumpto vocabulo loquendo, est ille transitus rei ex potentia in actum, vt, transitus plantæ ex potentia feminis in actum plantæ, dicitur motus plantæ. dico autem lato vocabulo, & in communi loquendo, quia propriē non dicitur motus, nisi quando talis transitus est accidentis alicuius: hic tamen in communi loquitur Aristoteles, de transitu tam substantiæ, quàm accidentis: & vtrunquē lato vocabulo vocat motum.

At cum iste transitus fiat secundū formas, & res varias diuersorum prædicamentorum, fit, vt motus, qui est transitus forme, non omninō habeat vniuocationem, ac ideo inter postprædicamenta, vt distinguatur, collocetur: quamuis enim Aristoteles vocet species motus, non propterea intelligit motum esse propriē genus, & vniuocum, sed particularia vocat species. Et hoc nota admodum pro horum intelligētia. Sequitur igitur caput.

SPECIES MOTVS.

Motus autem species sunt sex, &c.

Caput in duas partes diuiditur. in priori continentur sex motus species: in posteriori earū proprietates. Species igitur motus sunt, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, latio, seu motus secundū locum. harum singulas breuiter explicemus. Generatio est productio compositi substantialis; vt productio ignis, plantæ, hominis: Corruptio est destructio huius substantiæ, vt extinctio ignis, mors hominis. Augmentum est acquisitio maioris quantitatis, præsertim in viuētib; vt quando crescit planta, & animal. Diminutio est amissio habitæ quantitatis: vt quādo decreuit homo senectute, & fluxus atrectatione manuum

Motus quid sit?

Capitis partitio.

Motus Species sex.

1. Generatio

2. Corruptio

3. Augmentatio.

Diminutio

5. Alteratio. manuū minuitur. Alteratio est qualitas motus; vt productio caloris in aqua: & vniuersaliter motus secundū qualitates, alterationes dicuntur. Latio est motus secundū locum: vt progressus, natatio, volatus.

Hoc supposito, probat Aristoteles differentias inter motus, qui magis conuenire videntur, vt eorum distinctio fiat notior. Et primò dubitat de alteratione, an sit distinctus motus ab alijs: & probat esse motum distinctum, quia stat, esse alterationem, quando nullus ex alijs motibus est: patet quando aliquid calefit, tunc alteratur; & tamen nec augetur, nec minuitur in sua quantitate, nec mouetur secundū locum, nec generatur, nec corrumpitur: ergo alteratio est ab omnib; his distincta. at de augmento, & diminutione est magis dubium, quia res naturales non augetur nec minuuntur, nisi simul alterentur à qualitatibus: non enim viuens crescit, nisi calore naturali alterante cibum, & conuertente in substantiam ipsius viuētis, vnde procedit augmentum: propterea egregiē Aristoteles ostendit exemplo geometrico, augmentum fieri sine alteratione. ex quo patet non esse idem: si enim idem essent, nullibi esset vnum, vbi alterū non esset.

Nota. In quo tu diligenter considera pulchrā Aristotelis viam inquirendi distinctiōne duorum, quæ simul sunt: nempe, num alibi vnum absque altero inueniatur, quæ res: si enim ita sit, sine dubio illic, vbi simul erant, vnum & idem non erāt, Verbi gratia, video semper ferē colorem simul cū quātitate, possem dubitare, an idem sint? tunc aduertam, an alicubi vnum sine altero inueniatur, & quia quantitatē in cælis & elementis puris, in quibus color non est, inuenimus, ideo vbicunquē illa duo sint, distincta iudicamus. Hoc maximē memoriæ trade: quia quanti hoc momentū sit postea scies.

De exemplo Aristotelis Augmentatiōnis Quadrati.

Nota 1. Pro intelligentia igitur exempli Arist. de quo tractat Euclid. lib. 2. aduerte, quod quadrangulus est figura constans ex qua-

tuor lineis rectis, siue omnes sint inter se æquales; qui dicitur quadratum; siue duæ solum duabus æqualibus, inæquales sint, & æquales inter se, ita vt duo latera æqualia duobus lateribus æqualibus inæqualia sint; qui dicitur quadrangulus altera parte longior. Diameter autem dicitur linea recta quadranguli diuidens angulos duos per mediū, vt in figura infra scripta manifestatur, talis autem quadrangulus dicitur continere diametrum illum, à quo diuiditur.

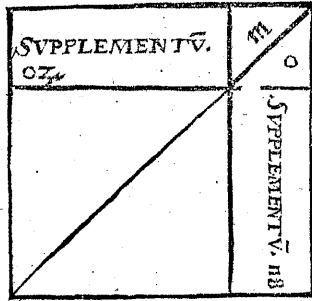
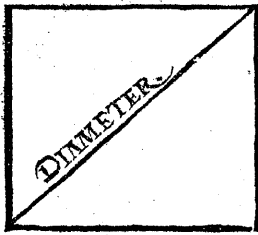
Diameter.

Aduerte præterea, quod talis diameter cuiusque quadranguli potest protrahi ex vna parte, vt extra quadrangulum sit, & talis pars protrahitur potest circūscribi quadrangulo alio hoc pacto: a latere quadranguli prioris protrahatur linea, ita, vt ab eaducatur linea recta vsque in extremum punctum Diametri protracti, & ab altero latere similiter id fiat (loquor autem de lateribus, quæ à Diametro non sunt intercisæ.) postea à lineis duabus illius anguli prioris quadranguli, à quo Diameter est protractus, singulæ lineæ rectæ trahantur, quousque alijs iungantur, tunc resultabunt, & vnus quadrangulus paruus illam partem Diametri circūscribens, & duo quadranguli altera parte longiores, ad duo latera prioris quadranguli: & isti duo dicuntur supplementa, quadrangulus verò cum duobus supplementis dicitur gnomon.

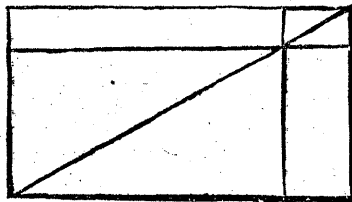
Nota 2.

Hoc supposito scias, istum gnomonem additum quadrangulo sic se habere, vt solum augeat illum, non tamen mutet figuram: sed si erat altera parte longior quadrangulus, addito gnomone, vel detracto, resultabit quadrangulus altera parte longior: si erat autem quadratum, etiam manebit cum illo augmento quadratum: vbi vides rem augeri non mutata qualitate: ac inde sit augmentum sine alteratione. Hæc facili & simplici narratione dicta sint: nam omnia ista exactè & demonstratiuè tractare, non est præfenti loci. Figuram considera.

Quadrata.

QUADRAGVLI ALTERA PARTE LONGIORES.

2. Est autem simpliciter motus quidem quies contrarium: &c.

Pars altera Capituli.

Hec est altera huius capituli pars, quam Aristoteles, quomodo ista inter se contrarietur, exponit: ac docet, motui in communi quietem opponi: in particulari autem particularia fortiter contraria: ut generatio contraria est corruptioni: augmentum diminutioni: secundum locum autem motus habet quietem secundum locum contrariam: & motus sursum contrarius est motui deorsum: similiter alteratio habet in communi contrariam quietem secundum qualitatem, non enim aliud assignari potest: in particulari autem dealbatio contrariam habet denigrationem: & calefactio refrigerationem. Sic aduerte, quietem non esse proprie contrariam, sed priuationem, est enim quies motus priuatio: vocat autem hic contrarium etiam priuationem largescent: Physic. etiam priuationem vocat contrarium, dum dicit, principia esse contraria. Hec de istis motibus Logico sunt satis.

Nota 1.

Nota 2.

Vnum autem hic est maxime aduertendum, singulos hos motus posse dupliciter sumi: vno modo, ut significant actionem,

altero, ut significet passionem. Verbi gratia, alteratio est actio secundum quam alterat agens, & alteratio est nomen passionis secundum quam alteratur patiens: similiter generatio, corruptio, latio, & reliqua: propterea distinguenda sunt, tanquam æquiuoca: ut enim actionem dicunt, ad prædicamentum actionis pertinent: ut autem passionem, ad prædicamentum passionis spectant.

DE MODIS HABERE.

Cap. XV.

Habere, secundum plures modos dicitur. Aut enim, ut habitum et dispositionem, aut aliam aliquam qualitatē: dicitur enim disciplinam aliquam, atque virtutem habere. Aut ut quantum, ut quam contingit aliquis habens magnitudinem. dicitur enim tricubitam habere magnitudinem, vel quadrabitam. Aut ut ea, que circa corpus sunt, ut vestimentum, vel tunicā. Aut ut in parte, ut in manu anulum. Aut ut partem, ut manū vel pedem. Aut ut in vase, ut modum granatritici, aut amphora etrum, vinum enim habere

habere amphora dicitur, & modus granatritici: hac enim omnia habere dicitur, ut in vase. Aut ut possessionem: habere enim domū & agrum dicitur. Dicitur autem et vir uxorem habere, & virum, sed qui nunc dicitur est modus, alienissimus est eis quod est habere: nihil enim aliud uxorem habere significamus, quam quod cohabitant. Forte tamen et alij quidem eius, quod est habere, apparebunt modi: sed qui disci consueverunt, penè omnes enumerati sunt.

Tandem vltimum Postprædicamentum distinguit, quod est Habere: est enim æquiuocum admodum vocabulum, hoc, varia prædicamenta, & varias res diuersorum prædicamentorum amplectens. Dicitur igitur primo modo habere secundum habitum, vel dispositionem, ut non sit aliud habere, quam dispositū, vel habitatum esse: quo pacto dicitur habere calorem, scientiam, odium, frigiditatem, & reliqua: ista non aliud sunt, quam, esse frigidum, calidum, scire, & reliqua.

Acceptioes vocabuli Habere.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

Secundo, habere, est secundum quantitatem, ut habere tres vinas, tres palmos: hoc non est aliud, quam esse mensurabile secundum tres vinas, vel palmos. Tertio, secundum vestimentum, vel ornatum, ut habere vestem, anulum: & hoc non est aliud, quam, esse vestitū, ornatū annulo. Quarto, secundum partem, habere caput, pedem, animam, quod non aliud est, quam, esse capitatum, animatum. Quinto, habere per modum vasis, ut amphora habet vinum, horreū triticum: in summa habere denotat concretum aliquod nomen ab his, que habentur: quod aliquando est impositum, ut habere calorem, calidum esse: aliquando non est impositum, ut amphora habet vinum, non enim à vino est concretū, significās vinum in amphora, sed suppletur per illud verbum, habere. Sexto, habere secundum possessionem, ut habere agrum, domum, liberos, diuitias. Vltimo, dicitur vir habere uxorem, & vxor virū: sed istū dicit esse impropriū, quia vir non dicitur habere uxorem, nisi quia cohabitāt, videlicet legitime, in legitimo matrimonio. Sic autē cohabitare, nō est habere, nec sic matrimonio esse coniunctū, est habere. Tandem cōcludit, forsā alios esse modos habendi, sed ex communibus penè o-

mnes sunt isti enumerati, reliqui ad hos reduci possunt: de quibus vide in quinto lib. Meta. ca. 23. & hæc circa hoc caput sufficient.

DE PRAEDICAMENTIS

in Communi,

QUAESTIO I.

De numero Prædicamentorum: Vtrum tantum sint decem Prædicamenta?

Singulis iam generibus manifestatis locus postulat, ut de eorum sufficientia aliquid dicamus: ac primò de eorum numero, deinde de eorum distinctione; agemus. De eorum ergo numero, magna fuit inter antiquos digladiatio, nec adhuc inter neotericos de hoc vnanimis est consensus, quibusdam multiplicantibus, quibusdam dementibus ex his, quæ assignata sunt.

Inter antiquos numerum prædicamentorum coarctantes, primus fuit Plato, qui, ut refert Arist. 3. Met. c. 3. vnum esse omnium genus & prædicamentū existimauit, nempe ipsum ens. quam sententiam illic repellit Arist. & nos supra reiecimus: cum ens non sit vniuersum.

Antiquorum de Numero prædicamentorum opinio Platonicis.

Post hunc fuit Zenocrates, & Andronicus, qui duo prædicamenta constituerūt, diuidentes res omnes, in perse, & in alio: & substantias vocabant res perse, accidentia verò res in alio, ut refert Simpl. sed ista sententia non est vera. Quia sicut ens nō est genus ad ista decem, quia non potest contrahi vlla differentia, quæ non sit etiā ens: ita accidens non potest contrahi differentia, quæ non sit accidens, vnde proinde nō erit genus ad omnia accidentia, sed æquiuocū, aut analogum: omnis enim differentia debet distinguī à genere, nam contrahens distinguitur à contracto.

2. Opin. Zenocratis & Andronici.

Alia fuit sententia Stoicorum, asserentium, quatuor solum esse prædicamenta, nempe Substantiam, Quale, Quomodo se habet, Quomodo se habet ad aliud. Sed ista sententia minuta clarissime est, cum præter ista quatuor, sit etiam Quantum, ut docet Simplicius.

3. Opinio Stoicorum.

4. Opia. Nicrostrati.

Quarta sententia fuit Nicrostrati, qui, referente Simplicio, actionem & passionem sub vno constituit praedicamentum, nempe sub motu, & ita visus est nouem praedicamenta constituit. sed de hoc postea dicemus.

5. Opinio Arist. Pythag. Archite. & communis

Ultima sententia fuit Arist. Pythag. Archite. & aliorum, & communis antiquorum post hos, decem esse praedicamenta, & ita docet Arist. 5. Meta. c. 7. & plurimis locis id repetit, & affirmat.

Neoterico. r. opinio Suesfiani.

Inter neotericos etiam adhuc lis sub iudice est. Quidam enim solum quatuor praedicamenta recipiunt, inter quos est Suesfianus in suis ludicris, nempe substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid. reliqua enim, vt ipse vult, ad ista reducuntur.

2. opinio

Alij nouem ponunt, nam Vbi ad quantitatem referunt: alij etiam Quando reponunt in quantitate, vt Paulus Ven. refert.

3. Opinio

Alij vnde in faciunt: praeter ista enim decem, vnu aliud pro entibus rationis faciunt. Sed quia multa ex his facile dicuntur, & absque consideratione, opus erit vt breuiter quid in hoc certius sit, explicem.

1. Fundam. Categoria. r. duplex est consideratio.

Opportet ergo aduertere, praedicamentorum duplicem esse considerationem: altera est secundum quam entia quaedam varia, & inter se diuersa sunt: altera vt cum entia diuersa sunt, variu obtinent praedicandi modu. Quod quidem aliter dici solet: praedicamenta considerari secundum primas intentiones, vel secundum primas, vt substantiant secundis. Hoc autem est inter haec discerniminis: cōtemplari enim talia entia vt entia solum sunt, Metaphysici est: at considerare talia entia, vt praedicabilia, & praedicata quaedam sunt, Logici est.

2. Fundam. Diuersa entia diuersos habere modos praedicandi.

Aduerte secundò, ista duo, nempe modum essendi, & modum praedicandi, scilicet, esse & praedicari, ita esse coniuncta, vt diuersum ens diuersum habeat praedicandi modum: & quae idem sunt, eudem etiam habeant praedicandi modum; quod dici solet: modus praedicandi sequitur modum essendi. Verbi gratia, quia quantitas est ens diuersum à qualitate, modus praedicandi quantitati est alterius rationis à modo praedicandi qualitatis: illa enim in quanto, haec in quali praedicatur. Praeterea, sicut in ipsis entibus, vt entia sunt, datur vnu primu ens, penes quod omnia alia distinguuntur,

& à quo habent esse, vt docet Arist. 4. Meta. c. ita 2. ita in ipsis, vt praedicata sunt, dabitur vnu primum substantium, à quo omnia alia distinguuntur, & de quo varia praedicata praedicentur, hoc autem est prima substantia: ac propterea Arist. 12. Meta. cap. 1. comparat substantiam inter reliqua Regi, & Imperatori in exercitu.

Ex hoc est tertio aduertendum, quod si nos volumus numerum praedicamentorum venari; constituto primo ente, scilicet substantia prima, diuersos modos entis circa ipsam, primos & supremos inquirere debemus. Logice autem modos praedicandi diuersos, de prima substantia

Hos autem pulchre docet S. Th. li. 1. Met. lect. 7. inquit, quod multipliciter aliqd de prima substantia praedicatur: primò tantum de eius natura, & essentia: & ex talibus praedicatis constituitur praedicamentu primu, nempe substantia: secundò tantum accedens inhaerens ipsi: & hoc vel est absolutu, vel ad aliud: si ad aliud, est praedicamentum tertium, ad aliquid: si autem est absolutum accidens, vel competit primae substantiae, ratione materiae, vel ratione formae suae: si competit ratione materiae, est quantitas: si ratione formae, est qualitas: est enim hoc notandum discrimen inter quantitatem & qualitatem: quod quantitas competit rebus, ratione materiae, quod est dicere: ratio, propter quam inest alicui quantitas, est materia, & nisi materia sit, quantitas non erit, vt patet in angelis, in quibus quantitas non est, quia materia non est: qualitas autem sequitur formam; quod est dicere: ratio propter quam rebus inest qualitas, est forma: ita vt etiam si detur res absque materia, possit habere qualitatem: vt patet in angelis & anima rationali, in quibus sunt scientiae, & habitus, & non habent materiam. Tertio, aliqd praedicatur de prima substantia ab extrinseco, quia ei non inhaeret: & hoc vel est tantu mensura eius, quantitatis, & sic est Vbi, seu esse in loco continenti, & mensurate quantitatem locati: vel est tantu mensura corporis, cui ordine partium ipsius corporis, vt sedere, stare, & hic est Sit: vel est tantum mensura operationis, seu durationis rei, & hoc est Quando: vel tandem non est mensura, & hoc est Habitus praedi-

3. Fundam. Ex collecti. one praedicabilium de 1. Substantia, praedicamentum statuit nomen. Quibus modis aliquid de prima substantia praedicetur.

1. Conclu. Decem tantum esse praedicamenta, probabile est, non tamen demonstratum.

2. Conclu. Entia rationis reuocari ad categorias entium realium.

QUESTIO II.

De abstractis & concretis Praedicamentorum, Vt a potius in eis collocentur?

Vo nobis vltimò circa praedicamentorum distinctionem examinanda super sunt. Alterum: an in his praedicamentis abstracta nomina potius, quam concreta sumenda sint. Alterum: quò inter se fortiantur praedicamenta distinctione?

Circa primum non conuenit inter doctos: nam Auic. li. 3. sicut Met. c. 3. existimat abstracta accidentium praecipue esse in praedicamentis, cuius sententiae fuit S. Thom. opusculo 42. ca. 19. & alij multi.

At in oppositum est sine dubio sententia Arist. qui abstracta in vno praedicamento ponit, concreta vero in alio: nam in ad aliquid collocat sessionem, accubitus, in abstracto: eorum autem concreta sunt in praedicamento situs; & illic id nos notauimus cum Simplicio, & Ammò. Praeterea, quia in quibusdam praedicamentis si abstracta sumas, non erit nouum praedicamentu: vt Vbi, Quando, Vestitus esse, quorum abstracta sunt locus, tempus, vestis, quae in alijs praedicamentis sunt: ac propterea ab Arist. consultò in concreto ponuntur, vt patet.

Sit igitur pro huius declaratione primò aduertendum, tam in substantiae nomini bus, quam accidentis, esse abstracta, & concreta, vt notum in his est, homo, humanitas, animal, animalitas, albu, albedo, calidum, calor. Inter concreta autem & abstracta hoc discrimen est: nam abstracta significant solam naturam accidentis vel substantiae: at concreta significant naturam simul cum suo modo intrinseco; nempe concreta substantiae substantiam, vt est per se; concreta accidentium, accidentium naturam, vt est in alio. ex quo fit, vt homo & humanitas eandem rem, seu naturam significant: differunt autem quòd humanitas quandam naturam solam, homo naturam cum modo substantiae, scilicet, vt est per se, significat: similiter albu, & albedo.

At discrimen est notandum inter substantiae & accidentis concreta: nam concreta accidentium cum significant rem cum modo,

1. opinio Auic. & D. Thomae.

2. opinio. Aristotelis priori opposita.

1. Fundam.

Concretum & abstractum numero quomodo differant?

Quid differant concreta substantiae & accidentis modo,

modo, qui modus est, esse in alio, inde talia concreta aliqua ex parte significant aliquid praeter ipsam accidens, scilicet subiectu, ac ideo dicuntur connotatiua: sed concreta substantiae uim significant rem cum modo, qui modus non est ad aliud extrinsecum, sed esse per se, ideo talia dicitur absoluta, & prorsus nihil praeter substantiam significare, vel connotare.

2. Fundam. Categoriarum quaedam rerum naturas continent & modos, quaedam solum modos accidentiu
Dubium. Sit secundo aduertendum, praedicamenta se habere in duplici differentia: quaedam enim continent rerum naturam praecipue, simul etiam naturam modum, qualia sunt substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid, & partim actio & passio: in his enim accidentium diuersae naturae continentur, modo etiam, qui ralem naturam intrinsecum consequuntur, scilicet, esse per se, seu esse in alio: alia vero praedicamenta praecipue modos accidentium, non ipsas naturas continent, qualia sunt reliqua quatuor, ubi, quando, & cetera. ubi enim, non locus, sed esse in loco: quando, non tempus, sed esse in tempore: habitus uel vestitum esse, non uel vestis est.

Dices fortasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum praedicamentu ad suis formis: non autem alij modi. Ve. bi gratia, quare esse calidum, non est alterius praedicamenti, quam calor, sicut esse in loco, tempore, esse uel vestitum, nouum faciunt praedicamentum, praeter illud, in quo sunt, locus, tempus, uel vestis, seu habitus, & similes: Dico ad hoc, & est ualde notandum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis, ut accidens est: nam modus accidentis, ut accidens, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum nemp quantitates, qualitates, & aliorum: propterea concreta non faciunt aliud praedicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdem rationis & naturae cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, ut accidens est, cum non sint per modum inheretiae: esse enim in loco, non est inherere, nec esse in tempore, nec esse uel vestitum, nec sedere: propterea Arist. superius explicans, quid est, esse in subiecto sicut accidens, hos modos rejicit, ut illis declarauimus, ac ideo nouum alterum praedicamentum faciunt, quam suae formae: & quam abstracta. Et hoc nota admodum.

Solutio. Dices fortasse tu: Quare hi modi quatuor faciunt nouum praedicamentu ad suis formis: non autem alij modi. Ve. bi gratia, quare esse calidum, non est alterius praedicamenti, quam calor, sicut esse in loco, tempore, esse uel vestitum, nouum faciunt praedicamentum, praeter illud, in quo sunt, locus, tempus, uel vestis, seu habitus, & similes: Dico ad hoc, & est ualde notandum: quod illi modi aliorum sunt modi accidentis, ut accidens est: nam modus accidentis, ut accidens, est esse in subiecto, & tales sunt modi horum nemp quantitates, qualitates, & aliorum: propterea concreta non faciunt aliud praedicamentum ab abstractis, quia illa dicunt modos eiusdem rationis & naturae cum abstractis. At isti modi horum quatuor non sunt modi accidentis, ut accidens est, cum non sint per modum inheretiae: esse enim in loco, non est inherere, nec esse in tempore, nec esse uel vestitum, nec sedere: propterea Arist. superius explicans, quid est, esse in subiecto sicut accidens, hos modos rejicit, ut illis declarauimus, ac ideo nouum alterum praedicamentum faciunt, quam suae formae: & quam abstracta. Et hoc nota admodum.

3. Conclus. His suppositis, est prima Conclusio. Si

ne uilo dubio quatuor praedicamenta enumerata in concreto constituitur. Hec conclusio propter rationes supra in principio positas, patet, & ex natura horum praedicamentorum in secundo fundamento exposita, necesse an ita multi penetrauerint.

Secunda Conclusio. Multo probabilius est, praedicamenta in concreto sumenda esse. Probatur primo. Omnia praedicamenta accidentium distinguuntur & constituntur penes novos modos essendi, & praedicandi de prima substantia: sed hi modi non nisi per concreta explicantur, ergo concreta praecipue in praedicamento sunt. Maior patet etiam ex ipsis oppositum sententibus. Praeterea ex Arist. 4. Meta. cap. 1. qui sumit praedicamenta accidentium per habitudines ad substantiam: & in praedicamento substantiae omnia comparat cum secundis substantijs respectu primaru. Secundo probatur. Concreta magis significant accidentia, quam abstracta, & similiter magis significant id, quod in praedicamento est: ergo illa sunt constituenda. Probo antecedens ex 7. Metaphys. cap. 1. ubi dicit Arist. albedinem & fissionem esse non ens, album & sedere esse ens: perinde est, ac si dicat, concreta magis significare naturam accidentis, quae est, esse in alio. Tertio probatur, ille modus accidentis est in eodem praedicamento, scilicet albedo, ut est in subiecto, calor ut est in subiecto: sed tales modi significant per concreta, ergo ista sunt in praedicamento. Patet consequentia, quia in substantia ideo sunt concreta, quia significant modum intrinsecum substantiae: sed etiam accidentibus suis est modus intrinsecus, ergo eorum concreta, etiam in his quinque praedicamentis praecipue, ad praedicamentum pertinent.

Tertia Conclusio. Abstracta aliqua ab ipso Arist. in praedicamento ponuntur: ut patet in quantitate, qualitate, ad aliquid: ne si concreta ponat, aliqui decipiantur, existimantes subiecta concretorum in praedicamento illo esse, vel aliquos alios respectus, qui in subiectis sunt: qui enim dicit calidum, uidetur dicere subiectum: qui dicit agens, uidetur dicere relationem agentis: propterea ne subiectum caloris in qualitate constituiamus, & actionem in relatione, propterea in abstracto sumit: sed reuera ab

Quatuor numerata praedicamenta in concreto constituitur.

2. Conclusio. Praedicamenta esse in concreto sumenda.

3. Conclusio. Etiam abstracta aliqua praedicamentis ab Aristotele assignantur.

abstracta, ut in subiectis sunt, id est, cum tali modo, in praedicamento ponuntur, qui modi in concreto significantur.

QVAESTIO III.

De distinctione Praedicamentorum: An distinguantur realiter inter se?

Alterum examinandum est: An omnia ista decem genera distinguantur realiter: hoc autem ea causa discuto, ut saltem ipsos explicem terminos, qui profecto assidue a neotericis tractantur, & minus declarantur. Oportet ergo intelligere, quid per distinctionem realem intelligamus. Distinctio quidem duplex est, altera realis, altera rationis. Distinctio realis non est aliud, quam multarum rerum pluralitas: res autem dicitur quodcumque ens existens extra operationem intellectus, ut calor extra intellectus operationem subiecto inharet: propterea calor dicitur res. Erit igitur distinctio realis, pluralitas reru, id est, entium, diuersis existentijs existentibus; sicut albedo & dulcedo lactis realiter distinguuntur, quia diuersas habent extra intellectum existentias.

Distinctio alia realis, alia rationis, & quae nomen illa?

Distinctio realis triplex est gradus.

Huius distinctionis triplex est gradus. Primus, quaedam distinguuntur realiter, quia sunt diuersae suppositae existentiae, ut Petrus, & Paulus, homo, & leo, realiter distinguuntur. Secundus gradus est, quo distinguuntur ea, quae diuersis suppositis seu subiectis insunt, ut albedo niuis, & albedo cygni. Tertio, distinguuntur realiter ea, quae cum in eodem subiecto insint, in eo tamen uariam habent existentiam, ut albedo & frigiditas, in eadem niue realiter distinguuntur.

Distinctio rationis.

Huius quoque triplex gradus.

Distinctio autem rationis est, quae inuenitur inter entia rationis, & quae non sunt in rebus extra intellectum: cuius est triplex gradus. Primus est, quando utrunque extremum est ens ratiois, ut Adam & Antichristus distinguuntur ratione, quia neuter est in rebus, nisi per operationem intellectus. Alter gradus est, quando unum quidem extremum est ens reale, alterum tantum per intellectum: quae distinctio est saepe inter contradietoria, scilicet, homo, non homo, leo, non leo: similiter inter me & Antichristum.

Finis

stum, est huius gradus distinctionis, quia ille non est nisi per intellectum, ego autem realiter sum. Tertius gradus distinctionis huius est, qui est inter extrema, quae tamen unum sunt in rebus, & unam habent existentiam, tamen hoc unum aequiuale multis, & ista multa sic unum sunt, quod ex natura sua esse possunt multa. Verbi gratia, in homine anima uel ueritativa, sensitiua, rationalis, eadem res sunt, tamen ista anima facit, quod tres animae per se faciunt: & ista tria sic, una anima in homine sunt, quod ex natura sua possunt esse distincta in diuersis rebus. nam in plantis est ueritativa, sine alijs, in brutis sensitiua sine rationali: ista igitur dicuntur tria, & distincta ratione, & intellectu, aliter cognoscente unum, aliter alterum. Sed talis distinctio non est uel ex illis dictis, quia hic ista omnia extra intellectum sunt, quamuis una res existat: haec distinctio peculiari nomine dicitur distinctio rationis ratiocinatae, aliae duae distinctiones rationis ratiocinantis, dicuntur.

3.

3. Conclusio. Cetera ad substantia praedicamenta realiter distinguuntur.

His suppositis breuiter, quia locus iste alienus est ab hac disputatione, sit prima Conclusio. A substantia omnia nouem praedicamenta realiter distinguuntur in communi. Dico autem in communi, non quod omnia & singula distinguantur, sed quod in omnibus praedicamentis sunt accidentia realiter a substantia distincta. quod alij dicunt pro generibus singulorum.

Secunda Conclusio. Inter se non omnia realiter distinguuntur. Similitudo enim, quae ad aliquid est (ut multi uolunt) non distinguitur a qualitate realiter, nec figura a quantitate, nec quando a tempore, nec ubi a loco. scire autem quae distinguantur, quae non distinguantur, praetermittatur modo.

2. Conclusio. Inter se non omnia praedicamenta realiter distinguuntur.

Tertia Conclusio. Quae realiter non distinguuntur, ratione, tertio modo, distinguuntur. Hoc enim notissimum est: aliter enim non esset distinctio in praedicamentum, nisi esset ens reale, & aliquo modo ab altero diuersum, & distinctum.

3. Conclusio. Quae realiter non distinguuntur ratione, &c. distinguuntur.

Et haec sufficiant pro praedicamentorum explanatione. Sit laus Deo Opt. Max. qui nos ad finem perduxit: ipse faciat, ut haec omnia studia, in sui nominis gloria, & magnam legentium utilitatem cedant, Amen.

Praedicamentorum.

GILBERTI PORRE- TANI PERIPATETICI

SEX. PRINCIPIORVM

LIBER.

DE FORMA CAP. I.

Forma est compositioni con-
tingens, simplici, & inuaria-
bilis essentia consistens. Cō-
positio etenim non est: quo-
niam à natura compositioni-
nis insungitur. Compositio
enim alteri vnaquaque adueniens, maiore
se consuetam efficit quodam modo. In for-
ma autem hoc commune non est. nam in eo
quod corpus album est, nō dicitur maius aut
minus seipso non albo: nec si non album in-
telligatur, destructio compositionis, vel in-
moratio aliqua facta est: sed alteratio solūm.
Quoniam autem fontase in alijs idem con-
tingit profertur, additum conuenienter exi-
stimo, inuariabili essentia consistens: in ani-
ma enim alteratio cōtrarietatis inuenitur,
& tristitia, & gaudij. Sed quoniam (et autē
quidam) simplicitati, nulli verò variationi
subiecta est, & ea, qua est anima mundi,
dissocians hāc ab omnibus, additis, composi-
tione contingens. Erit itaq; terminus forma
dicta definitio, neq; enim superflua, neq; di-
minuta, si quis subtiliter inuestigauerit, re-
perietur. Habet autem dubitationē ex pra-
cedentibus, vtrum aliqua forma variabilis
sit: hoc autem videtur in pluribus. nam ea-
dem oratio susceptiua veri & falsi est: & al-
bedo claritatis et obscuritatis, et oratio eius,
quod est in re, & nō est: Sed non est ita, nam
nihil differt, albedinem clarā dicere, quam
susceptiens clarum dicere: non est autem ora-
tio eadem susceptiua contrariorum, nec ora-
tio eius qua in re est, & nō est: sed orationes
notae sunt earum, quae sunt in anima, passio-
num. De his autem dictum est alibi. Sub-
stantiale verò est, quod confert esse ex qua-
dam compositione compositioni, & in pluri-
bus, quod impossibile est deesse ei: vtratio est
sensūs, siue horum similia. Vt continuum &
discretū. Hoc verò erit & materia, & illud
& forma: & corpus, quod est hominis mate-
ria, quae verò forma, erit itaq; substantia.

le, & corpus, homo, & ratio, haec autē in his,
qua de Categorijs dicta sunt, expedita sunt.
Videtur autem forma, quaedam à natura
esse, quaedam verò ab actu: ratio enim à na-
tura est, color verò, & passio quaedam in a-
ctu consistunt. In quibusdam autem dubita-
tio est, vtrum à natura, an ab actu incipiāt
esse, & in figura inest: nam nihil ad-
tionis fit, sed separatio quaedam partium.
Dico autem figuram esse à natura: afferitur
verò ab actu: sed qua coniunctionis est, ab a-
ctu est, & domus manifestum autem de his.
Sed in his, qua in pluribus sunt, palam non
est, nam ea qua in pluribus sunt, in actione
esse, impossibile est, à natura autem non vi-
detur fieri, quoniam ea, qua à natura sunt,
à creatura praexistente sumūt principium:
palam verò est, creaturā non esse: nihil enim
rationis omnino, quare ha creatura sit, po-
terit explicari. Natura igitur in his occulte
operatur. nam sicut ex plurimū partium con-
iunctione constitutio quaedam, primorū ex-
cedens quantitatem, efficitur: sic ex singula-
rium discretionem vnum quoddam intelligi-
tur, eorum excedens predicationem. Qua
propter cōmunitas omnis naturalis est, quia
à singularitate procedit, qua creationi addi-
quatur. Subtiliter autem etiam speculan-
tes, sicut naturam in actionibus operari la-
tenter inuenimus, sic creaturarum creatio-
nem in natura, ex actu, qui numero natura
stabilium. Sed hac haecenus: alterius enim
considerationis sunt. Formarum verò alia
quidem est in subiecto, & de subiecto dicitur:
vtratio scientia in subiecto quidem est, & in
anima: & de subiecto quidem dicitur, & de
Grammatica. Quaedam autem in subiecto
est, de subiecto autem nullo dicitur: & albe-
do Socratis. Quaedam verò neq; in subiecto
est, neq; de subiecto dicitur: & humanitas
Socratis & Platonis: similiter autem & his,
quae cumq; formarum sunt individua. Qua-
dam verò dicitur de subiecto, & in subiecto
nullo.

nullo sunt, & rationale, mortale. Eorū verò
qua in subiecto sunt, & qua de subiecto non
sunt discibilia, alia quidem sensibilia sunt,
alia insensibilia. Sensibile verò est, quod sen-
su comprehenditur: & albedo, color, sonus, sa-
por, percussio, dulcedo. Insensibilia, qua rati-
one comprehenduntur: & doctrina, discipli-
na: simpliciter autem nihil eorū qua de sub-
iecto dicitur, sensibilia sunt. Manifestū est
autē ex his, qua proposita sunt, sita alicubi,
& nigredo in oculo: quada verò difficile est
assignare, & scientia, paternitas: filiationis
si forte in componendum, & generatiū com-
plexione, singulorum autem qua dicta, inco-
plexionis eius qua in voce est, motatio est: hoc
verò subsistens erit vel contingens. Eorū
verò qua contingunt existenti, singulorum aut
extrinsecus aduenit, aut intra substantiam
consideratur simpliciter: vtratio, superficies,
corpus. Ea verò qua extrinsecus contingunt,
aut actus, aut pati, aut dispositio, aut esse a-
licubi, aut in mora, aut habere, necessario e-
runt. Sed de his, qua subsistunt, & qua non so-
lum in quo existunt, exigunt, in eo, qui de
Categorijs libro inscribitur, disputatum est.
De reliquis verò continuo agamus.

De Actione Cap. II.

Actio verò est, secundum quam in id,
quod subijcitur, agere dicitur: vtratio se-
cans quis in eo quod fecit, secans dicitur.
Est autem alia quidem anima, alia ve-
ro corporis. Differunt autem, quoniam ea,
qua corporis est, mouens est necessario illud
in quo est: idem enim quod corpus agens est,
& mobile est: actio autem anima non id mo-
uet, in quo est: sed coniunctum, anima au-
tem dum agit, immobilis est, mouet enim cor-
pus. anima autem permanet immobilis,
quoniam anima nec secundum locum mo-
uetur, nec secundum quēquam aliorum
morum, nisi secundum alterationem, non
in suscipiendo incrementum, neque decre-
mentum mouetur, neque diminuendo, ne-
que ad oppositum locum transeundo, locus e-
nim corpus est: anima verò non est corpus.
Impossibile est autem non corpus corpore mo-
ueri, quia nullam loci suscipit mutationem:
solum verò corpus, eo quod de loco ad locum
transit, mouetur. Hoc autem in quibusdam
dubitabile apparebit: speculo enim perma-
nente immobili, imaginis motus fieri vide-
tur ad oppositū mutationes: impossibile ergo

erit solvere, concessio, quod ibi forma existat
verè. Si vero non est, incredibilis error, in
vulgo putabitur, licet sit conuenientissim. Sci-
re autem oportet, quod omne, quod in motu
est, in actione est: moueri enim actio est. si
quid enim mouetur, agit necessario. omnis
ergo actio in motu est, omnisq; motus, in a-
ctione firmabitur. Proprium igitur actionis
est, in motu esse, sicut proprium motus in a-
ctione. Et in his quidem actionibus, in qui-
bus est generatio aliqua, palam est: de his ve-
ro qua corruptuntur, fortasse obijcitur, nam
quis destruit, in motu est: nihil autem facere
videtur, nam nihil efficitur, sed quod fa-
ctum est, destruitur. Dico autem, actionem
non quid, sed in quid agat, exigere. Non est
autem motus actio, sed quale, quiescere e-
nim quale est: quare & motus quidem qua-
le erit. Simpliciter autem quacunque con-
trariorum oppositionem suscipiunt, eiusdem
suscipiunt generis predicationem. Natu-
ralis verò actionis proprietas est, passionem
ex se in id quod subijcitur, inferre. omnis e-
nim actio passionis est effectiua: & omnia
passionem inferens, actio est. Contingit au-
tem actionem actione effici: actio enim eius
quod per se mouetur, eius actionis, qua per
aliud mouetur generatiua est. actio enim
ab animali illata, ab ea qua est animalis,
principium sumit. Nihil autem inter est, si-
ue agere, siue pati, animalis eius quod ab a-
nimali agere est, principium dicitur. Et sic
actus quidem est primordiale principium,
pati verò permixtum, quomobrem actionis
passionisque actus est generatiuus. Facere
verò id quod quale est, ex se gignit. Qualitate
qua calor est, eam efficit, qua calefacere
est, actionem, quantitatum verò particula-
rium positio effectrix est, & qualitatum, a-
pperitas enim & similia qualia sunt, lineae
verò & superficies, & soliditas quantitates
sunt. vniuersa enim est sicut substantia & ge-
nerationem habent. Quantitas autem qua-
titatis: & longitudo lineae, latitudo plani-
ni, altitudo solidi corpus. Qualitatis ve-
ro qualitas: & calor caliditatis. Situs autem
agere & pati in dispositionis, namque com-
positione quaedam generatio simplicium fit,
qua in motu actione consistere necesse est.
Quando verò tempus. Vbi verò locus. Habe-
re autem corpus: ea enim qua circa corpus
sunt, habere dicuntur. Eorum verò, qua in

subiecto non sunt, inuidiarum, corruptio quidem est in primis, generatio autem in his, qua mox post primorum constitutionem consistunt. Eorum vero, qua de ipsi predicata sunt, ea à quibus omnino generaliter nulla est predicatio, ut omnes quidem homines eius hominis, qui communis est & vniuersalis. Recipit autem facere, & pati contrarietatem, & magis & minus: facere enim ad plerumque contrarium est: & Verere ad humidum facere: & caleferi magis & minus dicitur, & in frigidari, sicari & humidum fieri, tritari & gaudere magis & minus dicitur.

De Passione. Cap. III.

PASSIO est effectus illatioque actionis, secundum quam hac quidem patitur magis, illa vero minus: secundum quod quadam animantia sunt alijs: ut animantibus quidem brutorum est arbore, animantibus vero irrationali rationale. Omnia vero qua de generatione dicta sunt, eadem dici possunt de ea, qua in rebus est, passione: quadam autem prolatione non rella, sed mutatione. Est autem pati eorum, qua multipliciter dicuntur. Anima enim actionum vnaquaque passio dicitur, quas quidem sub actione locatumus. ut amor, odium, tristitia, & gaudere: qua omnia qualitates passibiles actiones anima appellamus. Dicitur quoque passio, quod in naturam agit: ut morbus, febris, egritudo, & reliqua, qua qualia dicta sunt. Passio vero, si dictum est, prima est generatio actionis. Non est autem in agente passio, sed in eo, in quod agitur, & operantis actum suscipit. percutiens enim pati non dicitur, sed materia actum suscipiens. Ea vero, qua nunc relinquuntur, in eo qui est de Generatione libro tractantur. Et de passione hac sufficienter.

De quando. Cap. IIII.

QUANDO vero est, quod ex adiacentia temporis reliquitur. Tempus vero quando non est, striusque aut ratio constituta est, & tempus quidem prateritum quando non est: effectus autem eius, & affectio, secundum quam dicitur aliquid fuisse, quando est. Instant autem quando non est, sed secundum quod aliquid equale vel inaequale est: eius autem affectio secundum quam aliquid dicitur in instanti esse quando est. Futurum similiter tempus, quando non est,

sed id quod futurum est: quoniam contingere necesse est, secundum quod aliquid dicitur futurum esse cras, vel in aliquo tempore. Est igitur quando, aliud ex eo quod abiit, aliud ex eo, quod instat, aliud vero ex eo quod necesse est contingere. Dicitur enim in Categorijs prateritum & futurum esse quantitates, & quod magis est continuans ad praesens. De praterito quidem dictum est hoc, non quod in substantia permaneat, sed quoniam in excessu suo nondum prateritum, de futuro autem, quoniam necesse est contingere, quod tantum est ac si instaret: nulla enim differentia est in eo quod permanet, & quod futurum est, & quod nunc abiit. Quamobrem & de futuris agitur, & secundum ea aliquid dicitur, & nuncupationem existentium sortuntur. ut, Sol orietur cras: cras erit nauale bellum. heri abiit. Sacrales: & aliquid dicitur secundum tempus id quod futurum est, de eo, qui nascitur futurum, aut necessario de eo quod est: ut, Callias disputabit cras, vel non disputabit cras: disputabit, enim futura actionem significat: nihil autem inde est, quod in substantia adhuc sit. Differt enim quando, ab eo, quod est ubi: quoniam in quocunque tempus est, vel fuit, vel erit, in eo quidem quando est, vel fuit, vel erit, quod secundum idem tempus dicitur, quando enim quod existenti est, cum ipso instanti est, & simul in eodem sunt: quando vero ex eo quod abiit, & quod futurum est, nunquam simul erunt. ubi vero & locus à quo est, vel sit, nunquam simul in eodem: ubi autem in circumscriptione est: locus autem in complectente. Differt autem quando, quod ex praterito est, ab eo, quod ex futuro procedit: quoniam quando quod ex futuro, praterito posterius est: quod vero ex praterito, est prius futuro. Quando autem unum & idem, primum quidem ex futuro est, secundum ex praesenti, posterius vero ex praterito: quod admodum tempus primum quidem nunc est futurum, postea vero praesens, & inde prateritum. Sicut autem & tempus, aliud quidem compositum est, aliud vero simplex. Est autem compositum, quod in composita actione consistit, simplex vero quod cum simplici procedit. Et ita quando aliud simplex, aliud compositum: simplex quidem, ut in momento, & nunc esse compositum autem, ut in hora, die, hebdomada, & similibus. Amplius, quemadmodum temporis partes sine mora succedunt, similiter &

partes quando: quando quippe prateritum & futurum ad praesens copulatiue reducuntur. Differt autem & tempus ab eo, quod quando: quoniam secundum tempus aliquid est mensurabile: ut motus annuus quis, & motus multus dicitur, eo quod multo tempore permanet. At vero secundum quando nihil mensuratur, sed aliquando dicitur esse. & secundum idem temporale, & variabile pronuntiatur. Inest autem quando, non suscipere magis & minus: non enim dies vel diurnus magis & minus dicitur, vel diurno dicitur, nec unumquodque diurnum alio: alio sic & de alijs, quare omni quando inest, non dicitur secundum magis & minus. Amplius: quando nihil est contrarium, etenim quando ex praesenti est unum, & idem quando de futuro & praterito: impossibile est autem duas de eodem predicari inuidio contrarietates. Amplius autem, contraria nunquam in eodem erunt in simul, quando autem, quod secundum prateritum & futurum, in simul erit in eodem: idem namque quod est fuisse, verum est esse & permansurum. contrariorum vero ratio est, nunquam in eodem simul consistere, neque de inuidio eodem dici, & in eodem tempore. Quare contrarietas in eo, quod quando est, non enunciabitur. Est autem quando in omni eo, quod incipit esse, & corpus quidem vniuersum aliquando est & in tempore: suscipit enim temporum alterationes. alteratur enim corpus in aestate, Vere, hyeme, & autumno. Similiter autem & animalia acutius quadam in hyeme, quadam in aestate, quadam in Vere speculantur, secundum instrumenti complexionem. Anima enim constituta corpori imitatur complexiones ipsius: ut qui arida vel gelida compaginationis demeriores seipsum in autumno fiunt sepe: quibus vero sanguis principatur, in Vere. Similiter autem & in alijs secundum similitudinem complexionis animalium & temporum. Erit igitur in tempore, quicquid temporis suscipiens variationes alteratur secundum tempus. Huiusmodi vero sunt qua dicta sunt: de paucis autem, aut de nullis alijs conuenientissimum erit proferre.

De ubi. Caput V.

UBI vero, est circumscriptio corporis, & circumscriptione loci pronuntiens. Locus autem in eo, quod caput, est, & circumscribit, Est ergo in loco, quicquid à loco

circumscribitur & complectitur. Non est autem in eodem locus et ubi, locus autem, in eo quod caput: ubi vero in eo, quod circumscribitur & complectitur. Videtur autem non omni adesse: anima enim nusquam est, nulli enim locum occupat, neque implet: animalium namque aliud capere potest. Nunquam autem contingere palam est occupatum quidem aliquo locum capere aliud, & completi posse occupante permanente. granum enim modo adueniens retineri non posset, aere, quo implebatur, quiescente: aere enim expulso, granum utriusque recipitur. Nequaquam igitur duo in eodem loco esse simul possunt, nec idem unum in diuersis. Quamobrem nec anima quidem localis erit, cum locum nullatenus occupet. Similiter autem & quacunque à corporis ratione dissentiant, loci carent circumscriptione. Mouet autem quis quaestiones fortasse, idem in diuersis & pluribus conclusionibus. etenim vox in auribus diuersorum est, vox autem & si aer non sit: esse non poterit sine aere: & in auribus diuersorum est. Quare dicitur & corpus idem esse in diuersis locis: vox enim omnino vna & eadem in diuersis quidem aeris partibus esse non potest. Concedentibus itaque nobis, vnam & eandem vocem omnino in auribus diuersorum sentiri, utique & confiteri oportet omnino vnam particulam aeris ad aures diuersorum peruenire: simpliciter autem unum & idem in pluribus totum impossibile est inueniri. Quamobrem etiam concedere cogimur, vel diuersum quidem in auribus diuersorum sentiri, vel vnum & idem omnino in pluribus locis. Relinquatur igitur, diuersum sensum esse imaginabiliter se generantium, & similiter, quare & vox quadam non animalis est: ea enim, qua imaginabiliter fit similiter animalis non est, quoniam ab animalis non profertur. Adhuc autem dicimus omnem vocem animalis esse. Quis enim vocem ab initio audiuit, in silentio quidem simpliciter, nisi animalium quare vox quidem animalis dicitur, quacunque quidem ab ipso profertente fit. Vniuers ergo vox ad aures diuersorum dirigitur. vna autem & eadem non contingens est. Vbi autem aliud quidem simplex, aliud vero compositum, simplex quidem, quod à simplici loco procedit: compositum autem, quod ex composito. Locus autem simplex, est origo, & constitutio eius quod est continuorum. Locus autem, si dictum est, quidem compositas habet particulas copulatas ad eundem terminum, ad quem particula corporis copulatur.

sur: corporis vero partes iuxta punctum loci: ergo parsicula solidiora particulas claudunt: rariorem loca simplicia corporis minimi occupantia sunt. Quare nec locus sine corpore, nec soliditas sine loca erit. Contentio autem de sphaera extremitate oritur: nihil enim extra ipsam est. In ea autem locus esse non potest, ut dictum est a Superioribus, quod ab eo quidem loco ambitur. Confitentibus ergo nobis, sphaeram localem esse, confiteri utique necesse est, aliud quidem prater eam, in quo extremitatis locus existat: nihil autem prater ipsam est. Quare extremitas quidem in loco non est: de huiusmodi autem insolitum & occultum est pronunciare, & contra sensibilia. Carere autem ubi intentione & remissione: non enim dicitur ab altero magis in loco esse vel minus, licet etiam maiorem vel minorem locum possideat, non autem secundum ubi, vel secundum quantitatem aliquam est magis & minus, sed secundum id, quod quale est. Inest autem ubi nihil esse contrarium: eo quod nec loco quidem inest contrarietas, locus enim loco non est contrarius. Quod autem nec alijs, manifestum est: sursum enim deorsum esse contraria pluribus videntur, multum enim distare videtur, id, quod sursum est, ad id, quod deorsum est, quae admodum sursum & deorsum, quare contrarietas videtur ubi circa sursum esse & deorsum, quemadmodum circa locorum quantitates. Contingit autem contraria in eodem esse: sursum enim & deorsum esse, in eodem sunt, idem enim sursum & deorsum est ad diversa quidem sumptum: nam sursum alitudo sursum est ad nos, sphaera autem extremitatis comparata inferior est. Amplius, contrarium sibi met quidem idem fore contingit, si enim sursum esse & inferius esse contraria sunt, cum idem sursum & deorsum sit, colligitur id sibi met contrarium fieri. Non ergo contrarietas ulla in eo quod in loco est.

De Positione. Cap. VI.

Positio est quadam partium situs, & generationis ordinatio, secundum quam dicitur stantia vel sedens, vel aspera, vel lenia, vel quomolibet aliter disposita. Sedere autem & iacere positiones, non sunt, sed denominatiue ab his dicta sunt. Solet autem quasi induci de curuo & recto, aspero & leni, quadrangulo & triangulo, bicubito & tricubito, magno & paruo, breui & longo, & similibus: quando enim positio partium significat &

dentur. Asperum enim dicitur, cuius partium una alteri supereminet. Lenis vero dicitur, cuius particula aequaliter porrecta sunt, similiter autem & de alijs. Non sunt autem positiones ea qua dicta sunt omnia, sed qualia circa situm existentia, ex eo namque quod partes sitae sunt dispositae, ex eo talia sensibus iudicatur: non autem ex eo quod talia, scilicet & aspera & lenia vel bicubita, vel tricubita sunt, similiter autem & de alijs huiusmodi, qua partium habent positionem. Erit igitur unumquodque, praedictorum non positio, sed quale, quod circa positionem nascitur. Suscipere autem videtur situm contrarietates, nam sedere, ad id, quod stare, contrarium esse videtur, contraria enim sunt, qua in eodem individuo, eodemque tempore impossibile est reperiri: vicissim tamen possibilis inesse, sedens autem illico stare potest, & stans sedere, quocumque autem sedente, impossibile est eundem stare. Ponentibus autem nobis hac contraria esse, inconuenientia recipere cogimur, hoc, quod unum sit, contrarium plurium secundum enim distorum consequentiam non magis sedere ad id, quod est stare contrarium est, quam ad accumbere. Similiter autem & quemadmodum sedere, & stare nunquam in eodem simul reperitur, ita & accumbere & sedere & stare. Secundum igitur huiusmodi dispositiones situs nulla contrarietas inerit. Fortassis autem nec insolitum quidem putabitur, unum plurium esse contrarium: pallor etenim ad albidum & nigrum contrarium esse videtur, nam sub eodem genere cum sint, nunquam simul inueniuntur, & vicissim transmutantur, relinquuntur ergo unum pluribus esse aduersum. Non est autem pallidum ad nigrum vel albidum contrarium: etenim cum virumque, in eodem esse pallidum enim & colores reliqui ex albo & nigro conficiuntur: necessarium ergo in quocumque pallidum est, in omni eo esse albidum & nigrum: similiter autem & de ceteris quidem coloribus. Amplius autem contrarium quidem ratio est, circa idem naturam existere, sedere enim & iacere, non circa idem naturam sunt seuerata: est enim sedere proprie circa rationalia, iacere vero & accumbere circa diuersa, huius autem signum est equus & hominis similitudo, quibus sine dubio accubitus esse probatur. Proprium autem positionis, neque magis, neque minus dicitur. Sedere autem non magis positio est, quam accumbere, neque minus, neque sedens alterum altero magis & minus dicitur, neque accumbens, neque

universiter secundum aliam positionem. Magis autem proprium videtur esse positio, substantia proximè assistere, omnibus quidem alijs formis suppositis. Positio autem nihil aliud est, quam naturalis ipsius substantia ordinatio, qualis vel à principio quidem innata est, & ea qua asperum & lenibus, & qualibus & inaequalibus inest: vel à naturali quidem motu consueto, & sensio & accubitus, & similia. Quicquid igitur proximè substantia est assistens, id necessario positio est: & omnia quidem positionis huius ratio suscipit praedicationem.

De Habitu.

Cap. VII.

Habitus est corporum, & eorum, qua circa corpus sunt, adiacenti: secundum quam hoc quidem habere, illa vero dicitur haberi. Hac autem non secundum totum dicitur, sed secundum particularem diuisionem: ut armatum esse, calceatum esse. His autem neque simplicia nomina imposita sunt, quibus ea appellantur, sed sunt eo posita, armatio, calceatio: horum autem secundum proportionem & reliquis. Suscipit autem habitus magis & minus: armatior enim est equus pedestris, dicitur & calceator, qui calceamentis & caligis utitur, quam solis calceamentis, vel caligis utitur. In quibusdam autem non videtur quod cum magis & minus praediceretur: ut vestitus esse, et similia. Habitus quoque nihil est contrarium: etenim armatio calceationi non est contraria: idem etenim armatus & calceatus: quod autem alijs contrarium non est, palam est, similiter autem his & reliqua. Proprium quidem habitus est, in pluribus existere, ut in corpore, & in his, qua circa corpus sunt existentia: adiacet enim corpori, & his, qua circa corpus sunt, hoc autem, ut dictum est, fit secundum eam, qua est in partibus, diuisione. In paucis autem alijs principijs huiusmodi inuenies: in quantitate enim solū, & in his qua ad aliquid sunt, similia reperies, ad aliquid autem, ut figuratim dicitur, & similitudo & dissimilitudo, qua in sunt pluribus similibus, et dissimilibus. Quantitas autem, ut numerus, qui in numerabilibus inest, utique, semper crescens secundum unitatum multitudinem ascensionem, simpliciter autem nihil inuenies tot distribuis partibus, ut numerum, non autem omnino quantitas, aut relatio alium est. Habitu

tus autem omnia in pluribus necessario existit, ut in corpore, & in his qua circa corpus sunt. Omne igitur quod in corpore & circa corpus est existens, habitus nomen sortitur. Quare magis proprium quidem habitus erit in corpore, & circa corpus existentibus, secundum eam, qua partium existensionem, & in pluribus existere. Dicitur autem habere multis modis, habere enim dicitur alterationem, & albedinem, & nigredinem: quantitatem, & longitudinem, nihil enim aliud est dicere albedinem aut longitudinem habere, quam albidum aut longum esse. Dicitur etiam has aliquid habere, ut modus triticus: quod nihil aliud est habere, quam continere. Habere quoque in membro dicitur, ut in digito annulum: quod tantum est dicere, quantum est, digitum in annulo esse. Dicitur vir uxorem habere, & recipere uxorem: hic autem insolitus est habendi modus, quo vir habetur vel haberi dicitur. Hoc autem habere nihil aliud est, quam cohabitare. Quare modi habendi qui disci consueuerunt, quinario numero terminantur. Fortassis quidem essent alij modi habendi prater hos, quod dicti sunt: sed si qui sunt, diligens inquisitor inueniat. Et quidem de principijs hac dicta sufficiant: reliqua vero in eo quod de Analytica est, querantur volumine.

De eo, quod est plus, minusve suscipere.

CAPVT VIII.

Dicitur autem magis & minus suscipere tripliciter. Aut enim quidam secundum incrementum vel diminutionem eorum, qua suscipiunt, subreptorum. Aliter autem & alij ipsa quidem qua suscipiuntur: in suscipiente diminuitur et crescere annuntiat. Alij autem secundum virumque, amborum diminutionem & augmentacionem. A primis itaque inchoantes, qua eorum rata sit ac firmas sententia manifestabo. Si quis vero primam & secundam destruxerit, utique & tertiam destruit, qua ex utraque conficitur conjunctione. Non ergo secundum suscipientis ipsorum incrementum vel decrementum, cum magis vel minus aliqua dicuntur. Nulla in ratio obtinet dicenti: hominem & animal es substantia, & cetera consimilia cum magis & minus dici, concedentibus, nobis secundum subiecti intentionem & remissionem, qualibet cum magis et minus dici. Amplius autem equus quidem & augmenti, & diminutionis motu spe-

quenter sustinet, dicitur enim equus minor, vel maior lapide quodam, qui nunquam intentionem & remissionem passus est. mōs etiam alio monte maior dicitur, cum neuter crescat vel decrescat. Amplius autem margarita quidē albiore equo dicitur, cui pedem album contingit habere. Hoc autem non est, quia equus quidē in essentia à margarita superatur. Colligere igitur oportet, vel margaritam quidem albiorem equo pronunciarī, secundū magnitudinem subiecti, vel parvitatē: vel non verum, albiorem equo margaritā esse: vel nihil omnino magis vel minus dici secundū subiectōrū magnitudinem vel parvitatē, neque secundū incrementum vel diminutionem. Hoc autem palam est, quod secundū magnitudinem subiecti margarita albiore equo non dicitur, tamen margaritam albiorem equo esse, non falsum est. Relinquitur ergo, nihil secundū magnitudinem subiecti amplius vel minus dici: similiter autem neque secundū parvitatē. Amplius autem neque secundū ea qua inficiunt. Si enim secundū magnitudinem albedinis vel alie cuius caterorū dicitur aliquid albius aliquo, vel secundū parvitatē minus album, vel quomodolibet aliter: utiq; & magis albus equus, vel homo vel quodlibet aliud albius margarita dicitur, etenim maior albedinis quantitas equo accidit, quā margarita. Amplius autem magis & minus alterum altero dicitur, non secundū subiecti, neque accidentis incrementum. Quoniam autem non secundū subiecti incrementum vel magnitudinem aliud parvius alio dicitur, manifestum est: neque ergo secundū ipsius accidentis ampliozem quantitatem, etenim quantitas veltra subiectum protendi non potest, quoniam terminus quāsitatis, est corpus, parvitas autem quāsitati supponitur: quare veltra parvum quidem subiectum parvitas ipsa non porrigitur: quāto igitur subiectum parvius efficitur, tantō parvius quantitas minoratur. Patet itaque, nihil secundū magis & minus predicari; neque secundū subiectum solum augmentum vel diminutionem, neque secundū accidentis: quare neque secundū verumque. Oportet igitur ab alia eam invenire qua cum magis & minus dicatur. Huiusmodi verò sunt ea, qua sunt in voce eorū qua adveniunt, & non secundū subiecti vel mobilis incrementum vel diminutionem,

sed quoniam eorum qua sunt in voce impositioni propinquiora sunt, siue ab eadem remotiora sunt, de his etenim cum magis dicitur qua proximiora sunt ei qua in ipsa voce est impositio, cum minus autem de his qua remotiora consistunt. Et album dicitur illud in quo pura albedo est, quāto igitur ad vocis impositionem accedens pariori inficitur albedine, tantō & candidior assignabitur. & parvum quidem dicitur, quod alijs comparatum statuta diminutione & quantitate vincitur, quicquid igitur est, quod in quantitate mensura superatur, id continuo parvius pronunciat. Similiter autem de alijs. Dubitabit autem aliquis: quare haec quidem cum magis & minus dicantur, substantia verò mensurè. Hoc autem contingit, quoniam substantiarum impositio quidem in termino est, veltra quem transgredi impossibile est. Additur autem & de accidentibus quibusdam, qua sine magis & minus dicuntur: ut quadrangulus & triangulus, & similia. non enim triangulus magis & minus altero dicitur. Contingit autem, quoniam in substantiarum quidem designatione accipitur, etenim quadrangulus quantitas nuncupatur, & corpus quadrangulatum, vel eadem, qua in superioribus est ratio, hic & etat, quoniam huiusmodi impositio in termino facta est, veltra quem transgredi non licet, quemadmodum in superlativis, etenim albiusimus vel nigerrimus & huiusmodi sine amplius sunt, & minus eo, quod huiusmodi impositio in termino est, veltra quem porrigi impossibile est, & contra permanere, possibile enim si contingit, nullum sequitur impossibile, quapropter si omnes puncti componantur, nunquam faciunt magnitudinem: quoniam punctus puncto additis nihil auget. Est autem generatio simplex, & corruptio non congregatio nec segregatio atomorum, sed quando transmutatur ex aere specificato in hoc rotum. In subiecto enim duo sunt, quorū hac quidem est forma secundū rationem, hac autem secundū materiam, quando igitur in his duobus est transmutatio, generatio & corruptio, erit simpliciter secundū veritatem. Dicitur autem simpliciter generari in his magis hoc aliquid & forma quā terra, musicus homo corruptus est, homo immusicus generatus est, homo manet idem: si quidem in his passio non esset secundū se musica & immusica, his quidem generatio esset.

esset: his autē corruptio. Ideo hominis quidem haec passiones, hominis autem musici et immusici generatio quadam & corruptio, nunc autem est hominis haec passio manentis musica & immusica: ideoq; alteratio talis est. Est autem materia maxime quidem subiectum generationis & corruptionis proprie susceptibile. Sed quare dicens non dicitur generari simpliciter, sed quod genera-

ri disciplinatum: hac determinata sunt in Predicamentis, hac autem hoc aliquid significans & substantiam, hac autē quae, haec autem quantum. Quacungq; igitur non substantiam significans, non dicitur simpliciter, sed secundū aliquid generari. Est autem cui inest secundū naturam moveri, & ignis.

FINIS.

PERI HERMENIAS ARISTOTELIS LIBRI PRIMI EXPOSITIO,

Per Doctorem Franciscum Toletum,
Societatis I. E. S. V.

De Fine seu scopo huius libri, Inscriptione, Connexione cum alijs,
Modo procedendi, & eius Divisione.

ANTE explanationē libri de Interpretatione Arist. quatuor praemittere oportebit. Primo, quod institutum, quis Finis & scopus huius libri sit: Secundo, quae Inscriptionis causa? Tertio, quam Connexionem & ordinē cum reliquis partibus Logicae habeat? Quarto, quis procedendi Modus: quae libri Divisionis, quaeve eius partes?

1. Finis seu scopus huius libri.

Circa primū adverte, Scopum & institutum huius libri esse sumendum à scopo, & instituto totius Logicae. Logicae autem institutum hoc est, syllogismi, vel demonstrationis, quae perfectissimi argumentatio est; cognitionem exactam tradere. Cum autem demonstratio & syllogismus materiam, & formam habeant, materia autem, sint simplices propositiones, quae ex simplicibus dictionibus, seu conceptibus componuntur, fuit necessarium, syllogismi cognitionē traditurū, de simplicibus vocibus & de complexis ac propositionibus prius differere. Cum verò de simplicibus rerum significatiuis vocibus in libro Predicamentorum tractatū sit, in hoc sequenti libro nostro, de complexis, quibus verū vel falsum exprimitur, disputatur. Et huc

est huius libelli scopus proximus.

Huius inscriptio est Graecè: πρὸς ἑρμηνείας, id est, de interpretatione, ἑρμηνείας, n. idem est, quod interpretor, nec illa est vna dicitio, ut aliqui dicunt, sed est genitiuus cum prepositione. Sed quid interpretatio significet declarare oportet. Boetii¹ in prima editione inquit: Interpretatio est vox significatiua per se aliquid significans. Vbi duo docet interpretationē habere, esse vocē significatiuā; nā voces non significatiuae nō dicuntur interpretationes: Alterū, esse significatiuā per se, nā conjunctiones & prepositiones, & syncategoremata non sunt interpretationes, quamuis significatiuae voces sint, quia per se non significant.

At verò, quia illa definitio non videbatur exacta; nam voces brutorum, cum significatiuae sint passionum ipsorū, interpretationes dicuntur, quod non ita est; propterea in secunda editione sua aliam particulam addidit; nempe, quod sit vox articulata, id est, syllabis, & pronuntiatione distincta: ita, ut possit characterē designari, quales non sunt huiusmodi voces brutorum.

At quia adhuc istud non satis erat; nam sunt voces brutorū articulare, quales Pfitacorum, Picarum, Corueum, & aliorū, tandē addidit, quod sit vox explicans con-

ceptus internos, quales nō sunt illæ voces Pluracorum.

Quid sit Interpretatio?

Vnde licet ex omnibus eius dictis integram colligere descriptionem. Interpretatio est vox significatiua per se articulata, interiores passionces manifestans.

Ex quo asserit vnum hoc discriminē esse inter voces, vt in libro prædicamentorum considerantur, & vbi sumuntur; illic enim vt rerum significatiuæ sunt, veniunt in considerationem, hic autem vt interiorum passionū manifestatiuæ, ac propterea Titulus est: De Interpretatione.

Contra Titulū obiectio.

Quæ d si obijcias, nō rectam inscriptionem esse, quando quidem alia multæ orationes sunt interpretatioces, nempe optatiua, imperatiua, & reliquæ, de quib⁹ hic non agitur, sed solum de Enunciatiua? Ad hoc respondet Boetius, nō esse inconueniens inscriptionem esse vniuersalem, quamuis non tractetur nisi de particulari, subdit exemplū, si quis velle de homine dissilere, rectè inscriberet: De Animalibus.

1. Responsio Boetij.

2. Alexandri.

Aliter respondet Alex. istam esse mancam inscriptionē, oportet enim addere: de Interpretatione Logica seu philosophica, quæ sola enunciatio est.

3. Cum Ammonio D. Thoma.

Ammonius dicit hic interpretationem sumi pro enunciatione, quia illa est præcipua interpretatio, qua verum vel falsum exprimimus. Idem S. Tho. dicit, ex quibus constat, subiectum secundum hos doctores huius libri esse Enunciationem simplicem, quæ hic interpretatio dicitur: simplices enim dictiones non interpretatio, sed partes interpretationis sunt.

1. Fundam.

Hæc doctrina est bona & communiter recepta, at in hac parte tria existimo esse dicenda. Primo, non solum voces, vt conceptuum significatiuæ sunt, hic considerari, sed etiam vt rerum manifestatiuæ sunt, nam Arist. propositionē explicans, quod sit vniuersalis, particulisque, semper in ordine ad res explicat.

Diferimen rerum, quæ in hoc lib. & categor. considerantur.

Est autem diferimen inter ea, quæ in prædicamentis, & hic considerantur, vt notat Alber. tract. hoc. ca. 2. In prædicamentis enim res præcipue considerantur, quæ vocibus significatur, & illa est rerum consideratio, & eorum, quæ rebus insunt, vel accidunt; vt quod sint genera, vel species; at hic primò de vocibus, vt rerum signifi-

catiuæ sunt, agitur, & de his, quæ vocibus primò insunt, vt esse nomen, verbum, & positiorum, & reliqua huiusmodi.

Dico 2. cum Alber. loco allegato, & est maximè memoriæ mandandum. Propositio tripliciter potest considerari. Primò respectu rerum, vt rerum complexionem solum significat, & sic eius partes sunt nomen, & verbum: similiter habet secundū hoc varia accidentia; esse, nempe, vniuersalem, particularem, affirmatiuam, negatiuam, veram, falsam, simplicem compositam, & alia. Altera ratione consideratur, vt est ordinabilis in syllogismo, vel argumentatione, & sic accidit ei conuersio, quæ sit maior, aut minor, aut conclusio. Tertio, consideratur, vt nō solum est in argumentatione ordinabilis, sed & probatiua alterius, & sic est necessaria, probabilis, contingens, &c.

Cum igitur tripliciter consideretur Enunciatio, hic primo solum modo consideratur, nempe respectu rerum, quarum complexionem verè, vel falsè significat. Secundo verò modo ad libros Priorū pertinet. Tertio modo ad reliquos libros. Vt autem hoc esset manifestū, propterea inscribitur: de Interpretatione, vt intelligamus hic enunciationem considerari, vt rerum est significatiua, respectu quarū interpretatio dicitur.

Propterea multò melius Interpretationem, quam Propositionem dixeris esse obiectum: non enim hic de ea, vt est argumentationis pars, disseritur, sed vt est rerum significatiua, quod inest ei primo.

Dico tertio, quamuis possumus dicere, hic Interpretationem esse inscriptionem particularem: tamen possumus etiam sustinere vniuersaliter sumi pro quacunque etiam oratione, licet intentio non sit nisi de sola enunciatiua tractare: sufficit enim, quod oratio in cōmuni definiatur & diuidatur, vt fit in ca. 4. hui⁹ ad hoc, quod simpliciter inscribitur: de Interpretatione.

Dubitat autem Enunciatio simplex tantum sit huius obiectum, an Enunciatio in cōmuni, vt comprehendit tam simplicem, quam cōiunctam: Ammon. & S. Tho. & ferè reliqui. Asserunt simplicem enunciationem hic esse obiectum, non autem tractari de cōiuncta. Cuius duplex est ratio,

2. Fundam. & responsio ad questionem, de inscriptione.

Enunciatio quomodo variè à varijs libris tractetur.

Nota Subiectū iuxta Authorem.

3. Fundam. Interpretationis nomine quæcumque oratio accipi pot.

1. Dubium.

Sententia Ammonij & Thomæ.

Ratio sententiæ, per Thomam. Altera ratio est, quæ etiam est Ammonij. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi conditionalem, quia hæc nō habet veritatem absolutā, sed ex suppositione: vt qui dicit: si homo currit, mouetur, absolute nō dicit, quod currat, nec quod moueatur, sed ex suppositione dicit: si homo currit, tunc verū erit, quod mouetur, dicitur hypothetica, quæ ex suppositione aliquid afferat.

Hoc supposito, est ratio horum Doctorum: hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vltus in demonstrationibus, & alijs syllogismis, sed hæc propositiones cum nō habeant veritatem absolutam, non sunt aptæ ad quicquam probandum, non sunt aptæ ad quicquam probandum, nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur: nihil probat, nisi adiungas simplicem: homo currit, ergo mouetur, propterea nō meminit nisi simplicium.

Reprobatur superiorum sententia.

Enunciatio nem quamlibet in hoc lib. ab Arist. tractati.

1. Dubium. 2. Opinio.

Vox simplex cur nō dicatur interpretatio.

Ratio sententiæ, per Thomam. Altera ratio est, quæ etiam est Ammonij. Pro qua aduertere oportet, istos antiquos doctores non vocare hypotheticam propositionem nisi conditionalem, quia hæc nō habet veritatem absolutā, sed ex suppositione: vt qui dicit: si homo currit, mouetur, absolute nō dicit, quod currat, nec quod moueatur, sed ex suppositione dicit: si homo currit, tunc verū erit, quod mouetur, dicitur hypothetica, quæ ex suppositione aliquid afferat.

Hoc supposito, est ratio horum Doctorum: hic agitur de enunciatione: cuius futurus est vltus in demonstrationibus, & alijs syllogismis, sed hæc propositiones cum nō habeant veritatem absolutam, non sunt aptæ ad quicquam probandum, non sunt aptæ ad quicquam probandum, nisi quatenus fundantur in simplicibus, vt patet: si homo currit, mouetur: nihil probat, nisi adiungas simplicem: homo currit, ergo mouetur, propterea nō meminit nisi simplicium.

Hæc rationes, salua pace, mihi non placent, nam cum coniunctæ sint enunciationes, & verum vel falsum significant: & sint alia præter conditionales: profectò alicuius partis Logicæ istæ erunt, cum autem non alterius, erit huius presentis. Propterea probabilius mihi videtur, hic quamlibet Enunciationem considerari, cum Arist. omnem definiat in ca. 4. diuidat in simplicem & coniunctam, quod si Arist. pauca tradidit de his, eò est, quia hic considerantur non, vt syllogismum ingrediuntur, sub qua ratione habent multa peculiaritas: sed sub ea ratione hic sumuntur, vt verum, vel falsum complexè dicant, quomodo ferè eadem cum simplicibus communia habent.

Dubitatur: vtrum vna vox sit dicenda interpretatio, an potius tota Enunciatio? Boet. & Albert. existimant singulas voces per se esse interpretationes. at S. Thom. id non recipit: potius dicendas esse partes interpretationis censet: & mihi hoc placet. Cuius ratio hæc mihi se offert, quia hic simplices voces non per se considerantur, sed vt partes enunciationis sunt, cum autem partes obiecti non habeant idem nomen cum toto obiecto: non enim partes

Animalis, rectè vocabis animalia, quod est obiectum in scientia, de Animalibus: ita, nec partes Enunciationis dicitur interpretatio, sicut ipsa enunciatio, quæ, vt Interpretatio est, est obiectum in presentis libro.

Nota. 3. de subiecto.

Sequitur circa tertium: de Cōnexionione huius cum reliquis partibus Logicæ. Pro quo aduertit, Logicam esse regulam operationum intellectus, quantum ad veritatem, vel falsitatem. Et quia voces respondent conceptibus, & operationibus intellectus, inde etiam Logica regulat sermonem, quantum ad veritatem, sed secundario & mediato: opus erit ergo intellectus operationes cognoscere, nam quo ordine ipse procedunt, eodem etiam partes Logicæ.

Tertium. Connexio huius libri cum ceteris.

Triplex igitur operatio intellectus. Prima, res singulas per se & seorsum intelligere, quæ dicitur simplicium apprehensio, cui operationi respondet locutio simplicium vocū per se. Altera, est compositio, vel diuisio, id est, quando res, vnam alteri copulando, intelligimus, siue affirmando, siue negando: cui etiam respondet sermo, qui per solas propositiones fit. Tertia, est ratiocinatio, quando ex vno cognito alterum cognoscimus: cui respondet discursus vocalis.

Triplex est intellectus operatio.

Iuxta has operationes tres, est triplex Logica pars. Prima, circa simplicia, & hæc est liber prædicamentorum: secunda, circa composita, & hæc est iste liber: tertia, circa discursus, & sunt reliquæ Logicæ partes.

Diuisio Logicæ ad diuisionem operationum intellectus.

Hinc patet, hunc librum esse immediatè post prædicamenta, & inde apparet vtilitas eius, vt enim sine compositione non discurrimus, ita nec sine libro hoc constabit doctrina sequentium.

Liber iste cur immediatè sequatur categorias.

Circa quartum, quis sit modus procedendi? Dico esse facilem, nempe definitiuum, exemplarem, inductiuum. Tandem de diuisione, dico præcipue hic agi de quadruplici propositione, & ipsius proprietate. Primò de simplici finita, deinde de simplici, de extremo infinito, rursus de propositione, de tertio adiacente, & vltimò de propositione cum aliquo ex illis quatuor modis.

Quartum. Quis modus procedendi & diuisio libri huius.

ARISTOTELIS STAGIRITAE PERIPATETICORVM PRINCIPIS, DE INTERPRETATIONE, LIBER PRIMVS.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

SVMMA LIBRI.

De Notis. De Orationis principiis. De ipsa Oratione, Enunciatione, ac ipsius speciebus. De Enunciationum oppositi- nibus, ac, circa ipsarum veritatem, & falsitatem, regulis, in quocunque tempore.

De Notis: Et vt in intellectu, ita etiam in voce, verum & falsum reperiri.

CAPVT PRIMVM.

1. Sectio prima secundum Graecos.

Primum oportet ponere, quid sit nomen, & quid verbum: postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio, & oratio. Sunt ergo ea, quae sunt in voce, earum, quae sunt in anima, passionum, notis, Et ea quae scribuntur, eorum quae sunt in voce. Et quemadmodum nec litera omnibus eadem, sic nec eadem voces.

3. In 3. de anima, tex. 39.

Quarum tamen haec primùm nota sunt, eadem omnibus passionibus animae sunt: & quarum haec similitudines, res etiam eadē. De his verò dictum est in ijs, qui sunt de Anima: alterius enim haec sunt ego: y. Est autem, quem admodum in anima aliquando quidem intellectus sine vero vel falso, aliquando autem cui tam necesse est horum alterum in: sic etiam in voce, eadem compositionem enim & diuisionem est verum & falsum. Nomina igitur ipsa & verba cōsimilia sunt ei, qui sine compositione & diuisione est, intellectus: Si homo vel alium, quando non aliquid additur, neq; enim falsum, neq; verum adhuc est. Signum autem huius est, bar cocervus enim aliquid signifi-

cat: sed nondum verum aliquid vel falsum, nisi esse vel non esse addatur, vel simpliciter, vel secundum tempus.

Primum oportet constituere quid sit nomen, &c.

Hoc caput diuiditur in duas partes. In prima Philosophus, quae proemij loco est, proponit ea, de quib⁹ tractatur⁹ est. In secūda, quae ad tractatum pertinet, de vocum significatione differitur.

Capitis Diuifio.

Proponit igitur, esse necessarium ante omnia constituere, id est, definire, quid sit nomen? quid verbum? quid negatio? affirmatio, & oratio? Dicit autem [Primum] id est, ante doctrinā syllogismi, & demonstrationis, qui fines totius Logicae sunt. Dicit [proponit] quasi necessarium sit, ita vt absq; horum cognitione nō possit demonstrationis haberi cognitio. Dicit [constituere] seu ponere, id est, definire, quia definitio positio dici solet. Post proponit ea, quae tractanda sunt: inter quae Vnū est obiectū, nempe Enunciatio: Alterū enunciationis genus, scilicet Oratio: aliud enun-

Explicatio propositionis proemialis in textu Aristot.

ciationis species. Affirmatio & Negatio; aliud partes essentielles enunciationis, scilicet, Nomen & Verbum.

Dubium.

Hic primò dubitabis, cum scientia nō definiat suum obiectum; cur quærit quid sit Enunciatio? Dico, scientiā definire, qui dem suam obiectum, non tamen probare definitionem de suo obiecto. V.g. scientia de anima definit, quid sit anima? non tamen ad eam scientiam pertinet probare talem definitionem de anima: ita similiter hic definitur enunciatio, sed definitio non probatur.

Solutio.

2. Dubium.

Dubitatur secundo: quare non dixit oportere definire, quid sit propositio, seu enūciatio, seu vniuersalis, particularis, vera, falsa: Dico, ea quae sunt in scientia, duplici modo cognoscuntur: quaedam definitione, quale est subiectum, & ipsius partes: quaedam discursu & probatione, quales sunt proprietates, ac propterea Aristot. non dixit, quid sit vniuersalis, vera, falsa; quia ista demonstranda potius, quam definienda sunt: ac propterea etiam dixit, oportet primū definire, quid nomen, verbum, & reliqua; quasi passiones cognoscere nequeant, & probari, nisi praesupposita definitione subiecti, & ipsius partium.

Solutio.

3. Dubium.

Dubitatur tertio de ordine isto, quo tractanda enumerat. Vltimo enim loco Orationem, quae genus est, ponit, cum tamen generis prius quā specierum cognitio sit tradenda; vt docet Arist. 1. de partibus, c. 1. Praeterea negationem affirmationi praeposuit, cum constet affirmationem priorem esse. Ad hoc accedit Arist. post in progressu ordinem praeposterum obseruasse: nam prius de oratione, secundo de affirmatione, vltimo de negatione differunt.

1. Solutio.

D. Thomae.

Respondet S. Tho. huius causam esse, quia inceperat proponere partes, dum posuit nomen, & verbum: postea, vt eandē rationem partium continuaret, posuit affirmationem & negationem, quae sunt species enunciationis, & enunciationem postea, quae est species orationis: partes autem species dicuntur; nō sicut nomen & verbum, quae sunt partes essentielles; species autem sunt partes potentiales generis. Sed ista ratio nō mihi admodū placet, si ista causa sufficiebat, vt species ge-

Ac. hoc.

neri anteponeret, quare non fecit, vt eundem postea ordinem in tractatu obseruaret?

Propterea dico cum Boetio in secūda editione, id esse factum, ne, si primo loco orationem constitueret, arbitraremur ipsum hic de qualibet oratione differiturū, quod ita nō est, propterea species anteponit: vt genus non alia ratione considerari hic intelligerem⁹, quā vt has species continet, quarum hic est praecipua consideratio.

Alia cum Boetio Authoris.

Ad illud de affirmatione & negatione responderet S. Tho. admittendo, affirmationem esse priorem, tamen inquit, negationem magis includere rationem partium, à quibus incipit Arist. Nam negatio dicit diuisionem & separationem praedicati à subiecto, diuisio autem partes importat.

Ad illud, de affirm. & negat. in dubio tertio. Solutio. Thomae.

Aliter respondet Sirianus, vt refert Boet. inquit, duplicem esse negationem: Vnā, quae confurgit ex defectu aliquo particulari; sicut, non currere eum, qui currebat: & talis posterior est affirmatione: Alterā ex defectu communi, sicut ex non esse; & haec prior est, prius enim fuit nō esse, quā esse. Sed ista opinio est extra Aristotelem, vt bene dicit Alber. qui Mundum semper esse, & fuisse posuit.

2. Solutio Siriani.

Boetius dicit, negationem esse quidem posteriorem affirmatione, si vna ad alterā referatur; at si ad suū genus comparentur, vna altera prior non est, cum sint species inde pendentes respectu generis, & ita non est mirum, si negationem praeposuerit cum sit species, si ut affirmatio. Et haec est bona & apta responsio.

3. Solutio Boetij.

Quamuis possimus etiam cum Alber. tract. hoc 1. cap. 2. dicere, nempe hic considerasse Arist. has species vt oppositionem habent, & quia oppositio incipit à negatione, ad quā omnia opposita, vt supra diximus, reducuntur, propterea eam praeposuit; an tamen istae species sint postea examinabimus.

4. Solutio Alberti.

Sunt ergo ea, quae sunt in voce. &c.

Aristoteles de verbis, nominibus, orationibus tractaturus, quae significatiua sūt, de eorū significatiōe, & diuersitate significandi ante omnia disputat, vt docet Boetij. Et quidē in hoc textu quatuor asserti-

2.

Nota vnum
Fundam.
Homo tribus
modis se ha-
bet circa res

omnes continentur. Pro quarum declarati-
one fundamentum vnum aduertendum
est. Homo tripliciter se circa res habet. Pri-
mò, ipsas non solum sensu, sed etiã intel-
lectu percipit formas earum, similitudi-
nes, quæ dicuntur passionēs & cõceptus;
at quia isti conceptus occultissimi sunt, vi-
tur vocibus, velut quibusdam signis ad-
tales conceptus explicandos. Cùm autem
voces hæc non sint permanentes, nec tota
simul, nec omnibus presentēs esse possint;
vltur homo alio signo, nempe scriptura,
vt docet August. tom. 3. li. 2. doct. Christ.
c. 4. sunt igitur quatuor res cognitæ, ipsi
conceptus, & cognitiones, quæ dicuntur
passiones, & voces, & scripturæ.

1. Assertio.

Hoc supposito, est prima Aristot. asser-
tio: [Ea quæ sunt in voce, sunt signa & no-
tæ passionum, quæ sunt in anima; & ea,
quæ scribuntur eorum, quæ sunt in voce:]
id est, voces explicant conceptus internos
animæ, & scripturæ ipsas voces explicant.
Vocat passionēs conceptus intellectus, nõ
quòd intellectus patitur, quando intelli-
git, passione aliqua destructiua, sed quia
intellectus intelligit recipiendo species à
rebus, sicque intelligere pati, & intellectio
passio dicitur, 3. de anima, cap. 4. Dicit au-
tem passionēs, quæ sunt in anima, vt infe-
rius dicemus; voces significant res, vt ab
anima intelliguntur, atque indicant ipsos
conceptus. Et idẽ excluduntur voces bru-
torum, quæ hæc passionēs non explicat,
& etiam voces humanæ, quibus naturali-
ter affectus explicamus. Loquimur eniã
hic de voce explicante conceptus intelle-
ctus.

Andronici
error negan-
tis hunc esse
librum Ari-
stotelis.

Ex quo comperitur deceptio Androni-
ci, qui citat Philosophi dictum, 1. de Ani-
ma, tex. 3. & reprehendit de hoc, existimã-
tis hunc nõ esse librum Aristot. quia non
vocat Aristoteles conceptus, passionēs, in
libro de anima; sed iam hoc ex ipso Aristo-
tele probauimus esse falsum.

Hæc verba Alexander interpretatur si-
militudinaris id est, sicut voces sũt signa
conceptum: ita scripturæ naturam; at Por-
ph. & Boet. hoc non recipiunt, nam voces
ita sunt signa cõceptuum, vt mutatis vo-
cibus non mutetur rei cõceptus. At voces
mutantur ex mutatione scripturarum, a-
liæ enim vna vox, aliter altera scribitur.

Dubitarur primò circa assertionẽ quæ
re Arist. non dixit voces, sed, [Ea, quæ sunt
in voce:] vel literas, sed, [Ea quæ scribun-
tur:] & nõ dixit passionēs, sed, [passiones, quæ
sunt in anima:] Ad hoc respondet Porph.
hic intelligenda esse semper nomẽ, & ver-
bum, orationem, & reliqua. Est enim ora-
tio triplex; & quæ fit intellectu, & quæ fit ver-
bo, & quæ scripto; vt etiam dicit Amm. ac-
ided ad distinguenda dicit, [Ea, quæ sunt
in voce:] id est, nomina, verba & reliqua,
quæ voce fiunt: & [Ea quæ scribuntur:] nem-
pe nomina, verba, & reliqua, quæ in scri-
pto sunt, similiter, [quæ sunt in anima.]

Sed melius dicendũ est cum Boet. Am-
mon. & S. Thoma, voces ipsas secundum
se nõ esse signa conceptuum, nisi prius cõ-
stituantur & imponantur ad significan-
dum, sicut argentum secundum se non est
vas quousque introduatur forma. Vnde
nomina & verba non sunt voces solũ, si-
cut nec vas argentum, sed sunt voces cum
impositione & significatione, habet se e-
nim vox ad nomina & verba, sicut argen-
tum ad vas, cum, vt ex quinto de genera-
tione animalium, ca. 7. habetur, sit eorum
materia. Est enim subiectum. Ac propter-
ca optimè Arist. nõ dixit voces, sed, [Ea,
quæ sunt in voce,] nempe nomina, verba,
& reliqua, quæ ex voce, addita significa-
tione fiunt, ea vero ratione non dixit lite-
ras, quia literæ etiam sunt in voce, sed di-
xit, [Ea quæ scribuntur.]

Secunda assertio Aristotelis. [Quemad-
modum literæ omnibus non sunt eadem,
sic nec voces.] Ac si dicat, non omnes e-
idem characteribus in scribendo vtuntur,
nec similiter ipsidem vocibus idem signifi-
cant: nam alia voce Latinus, & Græcus a-
lia, & alij singuli ex reliquis conceptum
hominis, & cuiuslibet alterius explicat, &
similiter aliter vnus, aliter alius, talem vo-
cẽ characteribus exprimit, in quo cõperi-
tur, significationem vocum esse ad placitũ
non naturalem, si. n. voces, naturaliter
significaret, idem apud omnes representa-
rent, sicut apud oẽs eadẽ est ignis natura.

Tertia assertio res, & passionēs animæ
eadem apud omnes sunt. Ac si dicat, e-
adem est natura hominũ, & idem apud om-
nes homines conceptus, quamuis non
eadem voce, & scriptura ad talem rem.

Dubium.

1. Solut. Poi-
phyrij.

Oratio tri-
plex est.

Alia solutio
& melior.

Voces ex im-
positione ha-
bent, quod
sunt signa
cõceptuum.

2. Assertio.

Vocum sig-
nificatio nõ
est naturalis

3. Assertio.

Dubium.

conceptum significandum omnes vtan-
tur. idem de alijs dicendum est.

At circa hoc, dubiũ posset esse, quomo-
do idem sint conceptus apud omnes, cũ
constet alium conceptum me habere ho-
minis, alium habere Petrum, alium Ioan-
nem? Præterea quo modo res apud omnes
sunt eadẽ, cũ diuersæ res pro diuersita-
te locorum sint, aliæ res domus, alij ritus,
alij mores & negocia?

1. Solutio.

Ad hoc autem dico primò, quòd Arist.
vocat eosdem conceptus, non quidem nu-
mero, quòd vnicus, & idem numero con-
ceptus sit in omnibus hoc enim falsum &
impossibile est; sed vocat eosdẽ forma &
substantia: sicut dicitur eadem imago Re-
gis, quæ est Romæ, & quæ est Mantuæ,
quia sub eadem forma, & ratione idẽ si-
gnificat, per sensus enim eadem re omni-
bus proposita omnes eundem conceptum
eius in mente habebunt, si intelligat eam,
non tamen eadem voce talem cõceptum
expriment, nec scriptura.

2. Solutio

Dico secundò cum Alber. tract. 2. cap. 3.
cũ Arist. dicit eosdem esse res omnib⁹,
intelligere oportet de rebus naturalibus,
& ipsarum natura; natura enim ignis, leo-
nis, plantæ, apud omnes, in quibus reper-
untur, eiusdem naturæ sunt; non tamen
loquitur de artificialis, & quæ à nostra de-
pendent voluntate, harum enim eadẽ est
ratio cum vocibus significatiuis.

Voces, & cõ-
ceptus & res
significant.

Vnum autem verbum in litera est cõ-
siderandum, nempe: (voces esse notas pas-
sionum primò) Notat enim vnum Boeti⁹
& optimè, voces nõ solum conceptus no-
stros significare, sed etiam res per tales cõ-
ceptus cognitatas; qui enim dicit hanc vo-
cem, homo, nõ solum hominis conceptũ
internum, sed etiam rem ipsam tali con-
ceptu cognitam significat. Prima tamen
vocum institutio fuit ad conceptus mani-
festandos; sicut scripturarum institutio
ad voces, propterea voces primò dicit esse
notas, & signa passionum.

4. Assertio.

Quarta assertio Aristot. Quemadmodũ
operatio intellectus duplex est; vt dicitur
etiam 3. animæ, ca. 6. altera simplex appre-
hensio, in qua non est verum nec falsum,
altera est cõpositio vel diuisio, in qua
necessariò inest verum, vel falsum; ita etiam
in vocibus, quæ cõceptibus correspondet,

aliquæ sunt; quæ nec verè, nec falsò signifi-
cant, vt dictiones per, se, nempe nomina
vel verba per se; quædam sunt, quæ verũ
vel falsum significant, vt voces cõpositæ
secundum enunciationem, quod sol-
bat exemplo eleganti. Qui dicit hanc solã
vocẽ, hircoceruus, seu idem Græcè ἵρκο-
κέρως nihil nec verè, nec falsò dicit, quo-
usque verbum aliquod addit, scilicet: est,
vel non est.

Nota.

In quo exemplo notandũ est cũ Boet.
in secũda editione, esse cõpositæ figurę
ab hircò & ceruo, significatq; animal si-
mile ceruo in cornibus, hircò verò in mē-
to & barba; vt sit sensus: si nomen cõpo-
situm, quod magis videbatur significare
verũ vel falsum, nõ significat per se, sine
ve bo; multò minus significabũt alia sim-
plicia, nempe nomina & verba.

Possumus etiam secundò exponere, vt
sit & nomen monstrũ, sicut Chimæra ex
Boeti⁹ editione secũda, & Pselli: & tũc si
subtilis interpretatio, si nomen hoc rem
significans impossibilem, nihil veri vel fal-
si significat, quousq; addatur verbũ: nulla
ergo dicitio per se, nec vlla cõpositio, quæ
non sit enunciatio, verum vel falsum si-
gnificabit.

Dubium.

Hic autem sunt notanda illa verba [ni-
si, inquit, addatur verbum simpliciter vel
secundum tempus.] Quid enim intelligit
per verbũ, [simpliciter,] & per verbũ, [se-
cundum tempus]? Ad quod respondet
primò S. Tho. verbum [simpliciter] signifi-
care verũ presentis temporis; quòd per-
fectè verbum est, futurum autem & præ-
teritum, vocari verba secundum tempus,
id est, secundũ quid. Quia reliqua per præ-
sens regulantur, præteritũ enim præsens
fuit, futurum præsens erit.

1. Solutio.
S. Thomæ.

At Ammon. per verbum, [simpliciter]
intelligit verbum cuiusque temporis, sine
aduerbio temporis, vt est, vel fuit, vel erit:
at per verbum, [secundum tempus,] idem
verbum, addito aliquo temporis aduer-
bio; vt, hodie est, eras erit, olim fuit.

2. Solutio.
Ammonij.

Boetius in prima editione, idem cũ S. Th.
sentit, sed alia ratione procedit, dicit ver-
bum presentis vocari simpliciter, id est, so-
litarie verbũ, quia reverà præsens, inquit,
nõ est tempus, cũ non sit nisi vniciũ in-
stans præsens, sed significat confinium tẽ-
porũ.

3. Solutio.
Boetij.

poris præteriti, & futurij, instans enim nõ est tempus, sed continuatio temporũ, vt dicitur 4. Physic. 10. præteriti ve. bum, & futuri dicuntur verba secundum tempus, quia præteritũ, & futurum tempus sunt.

4. Solutio eiusdem in 2. editione.

Verbi, est, duplex in propositione consideratio.

At in 2. editione aliam subiungit expositionem, quæ est Alex. & Magentini, & quam valdè laudar Alber. tract. 2. c. 2. etiã est Auicen. Pro quo aduertendum verbũ, est, aliquando denotare substantiam, & v-nionem substantialem prædicati cũ subiecto, vt in propositionibus essentialibus fit: homo est animal: rosa est flos: Deº est. hic, n. nõ denotatur, nisi quod prædicatũ est de essentia subiecti, propterea omni tẽpo: e sunt veræ, quas propositiones vocat sempiternæ veritatis. Aliquando, est, significat existentiam, quando certum tẽpº impo: tar, & pro eo venit, vt qui dicit: homo est: leo est albº; hic denotatur, quod hoc tẽpore præsent i existit homo, & leo est albus; verbũ primo modo dicitur verbum simpliciter, quasi non restringens extrema pro tempore determinato, posterius dicitur secundum tempus, quia tẽporis certam differentiam dicit: & secundũ eam vnit extrema. Omnes expositiones hæ sunt bonæ, & recipiendæ. Vt cumq; sit, sine nomine & verbo, vocibus nec verũ nec falsum inest.

QVAESTIO I.

De significatione, & modo significandi Vocum.

Difficultas est de vocũ significatione, nempe, an significant cõceptus, an potius res, an vtrunq;: & de modo significandi, an naturaliter, vt voluit Plato: an ad placitum, vt voluit Arist. significant?

1. Fundam. Quid signũ Signorum diuisio.

Pro quorum facili declaratione sit primum fundamentũ. Signum vt dicit Aug. de doct. Christi. cap. 1. est res, quæ præter speciem, quam ingent sensibus, aliquid aliud facit in cognitionem venire, id est, est res, quæ per sui cognitionem alterius cognitionẽ induit, sicut fumus est signũ ignis, cognitio enim fumi cognitionem ignis facit.

Est autem signũ proprium, & impro-

primum; signũ proprium est, quod nõ solum sui cognitione alterius facit cognitionem; sed etiam ad hoc ordinatum est, siue à natura, siue ab alio, vt aliud indicet: quo pacto ramus appositus est proprium signum vini vendibilis, quia sui cognitione facit cognitionem vini, & ad hoc ordinatus est, vt indicet vinum. Impropriũ autem est, quod sui quidem cognitione aliud facit cognoscere, non tamen ad hoc ordinatum est, vt fumus, est signũ ignis, & effectus causarum, & e contra, sed non sunt propriè signa, cum non ad hoc ordinata sint. Huiusmodi sunt multa signa naturalia, quæ ventura indicant: de quibus Plin. lib. 27. vt fragor arborum signũ tempestatis est, & ranarum coaxatio signum pluuiæ, quæ prognostica dicuntur. Sed non propria signa, quia ad hoc instituta nõ sunt, nisi quis velit cum Virgilio dicere 1. Georg. ad hoc esse instituta, inquit enim:

Atq; hæc si certis possumus discernere signis, Aestiuq; pluuiarum, & agentes frigora venios.

Ipsæ ater statuit, quod mensura Luna moneat.

Quo signo caderent Austri; quod sapè vsdẽtes

Agricola propriis stabulis armata teneret.

Signum in cõmuni triplex est. Quoddam naturale; Quoddam voluntarium, siue ex instituto, vel ad placitum, quod idem est. Quoddam ex consuetudine quadam. Signum naturale est, quod ex se habet, vt per sui cognitionem alterius cognitionem faciat, sicut vox animalis signũ naturale est: affectus interni, & fumus signum naturale ignis. Signum ad placitum quod voluntate humana habet per sui cognitionem alterius inducere cognitionẽ, non tamen ex natura sua; sicut sonitus campanæ est signum ad placitum Lætionis, quia id non habet sonitus ex se, sed ex hominum instituto. Signum ex consuetudine est, quod nec ex natura sua, nec ex humano instituto, alterius facit cognitionẽ, sed ex quadam consuetudine, sicut canis sæpè aliquem sequens præuius, inducit illius cognitionem; & mappæ appositæ sunt signa prædij ex quadam consuetudine,

NOTA

2. Fundam. Vocum duplex significatio.

1.

dine, quia prope tempus prædij solẽt apponi mappæ.

Sit secundum fundamentum. Duplex significatio in vocibº reperitur. Altera est naturalis, qua affectiones animæ internas exprimunt, & similiter suum prolatorẽ, qua significatione participant voces brutorum & humanæ, quæ naturaliter significant passiones interiores, & ad hoc institutæ à natura sunt, & de his loquebatur Aristot. 7. Politic. cap. 2. Vox est molesti, & iucundi significatio. Similiter significat naturaliter suum prolatores, sicut fumº indicat ignem: & ita per loquutionem distinguimus hominẽ: per rugitum cognoscitur leo; talis autem significatio naturalis est, & omnes voces tali significatione gaudent.

2.

Altera significatio inest vocibº, scilicet, quod significant & manifestet conceptus intellectus; & res ipsas cognitãs. Talis autẽ significatio ad placitum, & ex humano instituto est, quæ non inest nisi vocibus humanis; & ab hac significatione, ad placitũ, voces dicuntur nomina, verba, orationes, & locutiones, & hoc maximè est obseruandum.

NOTA

3. Fundam. Signum est duplex.

1.

Sit tertium fundamentum. Duplex est signum. Alterũ manifestatiuum solum. Alterum manifestatiuum & suppositiuũ simul. Signum manifestatiuum est, quod per sui cognitionem alterius facit cognitionem: vt sonitus est signum manifestatiuum Lætionis. Manifestatiuũ verò & simul suppositiuum est, quod non solum aliud manifestat, sed etiam illius loco substituitur, & eiº vices sortitur: sicut Prorex, qui ipsius Regis personam indicat, & ipsius locũ tenet. ita se habent voces istæ significationis; sunt enim signa manifestatiua conceptuum interiorum, & affectionum: & de hac significatione loquitur hic Aristoteles. Sunt enim signa manifestatiua, & suppositiua rerum; quia non solum res indicant, sed earum loco sumuntur: ac de vocibus istis loquimur perinde, ac de ipsis rebus: de qua significatione, seu acceptione, locus est Arist. 1. Elench. cap. 1.

1. Conclusio. Voces passiones Animæ suiq; prolatores

His suppositis fundamentis, sit prima Cõclusio. Significatio vocum, qua omnes suum indicant prolatores, vel qua passiones internas exprimunt, naturalis est, quæ

omnibus vocibus, brutorum etiam inest. Hæc Conclusio nota est ex primo fundamento & secundo. Non enim ista significatio inest ipsis vocibus, ex aliqua consuetudine, vel ex instituto humano: ergo à natura.

Secunda Cõclusio. Significatio, quã voces intellectus cõceptus, & res manifestat, non à natura sed ad placitum inest. Hæc est secundum mētem Aristotelis, nec oppositũ existimauit Plato, quantum existimo, sed forsã loquebatur de priori significatione, vel, vt explicat benè Michael Pselus, cap. de Nomine, idẽ dicebat significationẽ naturalem, quia loquebatur de optimo, & perito impositore, imponente talia nomina rebus, quales illarum naturis cõueniebant, propterea vocabat nomina naturaliter significare. Solemns enim artificialia, quæ maximè naturã imitantur, naturalia per exaggerati onem vocare: & forsã illud est Gen. 2. omne, quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius.

Tertia Conclusio. Scripturæ vocũ sunt manifestatiua, & suppositiua signa: vt sciri vocis, vocis prorsus locũ obtineat; est enim scriptura, vox quasi quadam perpetua.

Quarta Conclusio. Simul scripturæ & voces, res indicant, earũ loco constitutæ; & simul conceptus rerum proferentis manifestat, & hoc est, qd dici solet, voces subordinat conceptibus, vel significat res, mediantribus cõceptibus. idẽ descripturis; non tamen existimes, voces, vel scripturas pro ipsis conceptibus supponi, sed solum pro rebus: conceptus tamen indicant & manifestant. Et hæc de vocum significatione dicta sufficiant.

QVAESTIO II.

Quid sit Veritas, & in quo subiecto?

Questionem hanc exactè disquirere, ad Metaphysic. potius, quã ad Logicum pertinet: breuiter tamen quid in ea sentiendũ sit, pro captu Logico explicabimus. Veritas igitur duplex est. Quædam incomplexa, quæ transcendẽtis, seu in essendo ab alijs dicitur. Altera veritas cõplexa, seu in dando. Veritas incomplexa, est conformitas quædam rei ad sua principia, vt talis sit res, qualẽ sua principia esse petũt: vocamus

1. Conclu. Ad placitũ non naturã, voces conceptus & res manifestat.

Plato cur vocum significationẽ dixerit naturalem.

3. Conclus. Scripturæ vocũ sunt manifestatiua, &c.

4. Conclus. Scripturæ & voces sunt rerum indicatiua.

Quid sit.

veritas alia cõplexa, alia incomplexa.

Quid veritas incomplexa?

mus enim verum amicum, qui est secundum leges praestitutas amicitiae; vocamus verum aurum, quod est secundum principia naturalia auri. & hac veritate vnum quoque ens verum est secundum naturam suam, & propterea dicitur veritas incomplexa, quia in simplicibus inest; & dicitur transcendentalis, quia omnibus conuenit; quam definitur Aui. Est proprietates esse vniuersi cuiusque rei, proat stabilitum est eis; & haec veritas inest etiam primae operationi intellectus, quando talem conceptum habet rei, qualis est res; & sensui, quando talem habet speciem, quale est obiectum, & de hac dixit Aristoteles secundo de anima, cap. 6. sensus propriorum sensibilibus semper est verus.

Quid eadem iuxta Aui. conuenit?

Quid veritas complexa?

Altera veritas est complexa. Quae est conformitas intellectus componentis, vel diuidentis ad res compositas, vel diuisas. Id est, quando ita componit vel diuidit, sicut res se habent. Dicitur autem componere, quando affirmat iudicando, diuidere vero, quando ad negat, etiam iudicando. Talis autem conformitas veritas dicitur, difformitas vero dicitur falsitas, quando aliter intellectus componit vel diuidit, quam se habeant res. V. g. mente affirmo: homo est animal, vel nego: homo non est animal; veritas est illa conformitas prioris cogitationis ad rem, falsitas vero est difformitas posterioris ad rem.

In quo subiecto sit veritas?

Hinc patet secundum: Si petas, vbi est veritas, seu in quo subiecto? Dico cum Ammonio & alijs, est in intellectu, tanquam in subiecto, illa enim conformitas vel difformitas intellectui inest; praeterea est in rebus, tanquam in causa, quia ab eo, quod est res, vel non est, inde intellectus verus, vel falsus dicitur: in propositione autem vocali est, vt in signo indicante intellectu conceptus, & res. Vnde res dicitur vera causaliter; propositio tanquam signum, seu instrumentaliter; intellectus formaliter.

Nota.

Vnde verum analogice de his tribus dicitur, sicut sanum, quod de animali formaliter, de vrina vt de signo, de medicina esse etiam, siue causaliter dicitur, de hac igitur veritate loquimur, quae non in simplicibus, sed enunciationibus inest. Et haec de quaestione praesenti sufficiant Logico.

DE NOMINE.

Cap. I I.

Nomen igitur est vox significatiua, secundum placitum suae temporis, cuius nulla pars significatiua est separata in nomine enim, quod est equiferus, ferus nihil per se significat quemadmodum in oratione, quae est equus ferus. At vero non quemadmodum in simplicibus nominibus sic se habet in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est: in his autem vult quia est, sed nulli est separata. vt in eo, quod est equiferus, hoc quod est ferus, nihil significat per se. Secundum placitum vero, quoniam natura, nominum nullum est, sed quando fit nota, quoniam designant et illiterati soni, vt ferarum: quorum nullum nomen est.

Non homo vero non est nomen, at vero nec possum nomen est, quo illud oportet appellare, neque enim oratio, neque negatio est: sed sit nomen infinitum: quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & qui non est.

Philonis autem, aut Philoni, et quacumque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. ratio autem ipsorum est, in alijs quidem eadem differunt autem, quoniam cum est, vel fuit, vel erit, neque verum neque falsum est, nomen vero semper et Philoni est, vel non est, nondam enim neque verum dicit, neque falsum.

Cur de Nomine & Verbo tantum, & non de alijs partibus Orationis agitur? & cur hoc loco? & cur prius de Nomine, quam de Verbo?

Aristoteles de Enunciatione tractaturus, ordinem obseruat naturae; nempe a partibus ad ipsum totum procedendo; sunt autem partes enunciationis, Nomen & Verbum.

Circa quod merito dubium occurrit, quare solum has duas tradiderit partes, cum aliae multae sint orationis partes, quas etiam ipse in sua Poetica tradidit? Ad quod respondet Ammonio & S. Thom. id esse factum, quia partes necessariae enunciationis haec sunt, sine his enim nulla constat enuntiatio, potest autem absque alijs consistere, imo reliquas non existimat partes esse, sed iuncturas partium, quae se sicut clauis in nauibus habent.

At si

stantia.

Sermonem diuersa ratione considerant Logici Rhetor, & Grammaticus.

Veritas scientiarum quibus in rebus sit posita? Respon. ad Infantiam.

Dubium. 2.

Solutio Simpliciter voces trifariam considerantur.

voces simplices vt in categoriis, in lib. de interpretatione, & in libris de syllogismo, considerantur.

At si petas, quare saltem illas non adducit: siue nomine partium, siue nomine quouis alio, quamuis necessariae non sint? Aduerte, circa sermonem non eodem modo Logicus, Grammaticus, & Rhetor, se habent. Grammaticus enim eius congruitate inquit; Rhetor eius ornatu, similiter Poeta eius compositione; propterea plures petunt partes, quam nomen, & verbum, at Logicus veritatem sermonis quae. it: est enim artifex scientiarum, in quibus veritas sola petitur, & exquiruntur veritates scientiarum in rebus, naturisque, & proprietatibus, ac operationibus ipsarum consistunt: haec autem omnia non nisi verbo, & nomine explicantur, propterea Logicus, vt Logicus, non alias quaerit suae orationis partes, quam Nomen, & Verbum.

Dubitatur secundo. Cum in libro praedicamentorum de simplicibus tractatu sit, quid modo oportuit iterum de simplicibus istis differere? Ad quod respondet S. Th. simplices voces tripliciter posse considerari. Vno modo vt rerum solum significatiuae sunt, & earum loco ponuntur, & sic ad Praedicamenta spectant. Altero modo, vt enunciationis partes sunt, & sic ad hunc librum referuntur. Tertio, vt ordinem syllogisticum habent, qui in tribus terminis & propositionibus consistit, & sic ad libros Priorum pertinent.

Circa quam doctrinam: quae vera est: Aduerte, quia illic, nempe in Praedicamentis, voces respectu rerum considerantur: sicut innumeratae voces secundum multitudinem rerum; quae libet enim res suam habet vocem: at quia hic voces, vt etiam partes enunciationis sunt, considerantur, & huius non sunt, nisi duae partes necessariae, Nomen & Verbum, inde multitudo illa vocum superior ad duas coardatur: quia ex illis omnibus, aut Nomen, aut Verbum tantum conficitur. At in syllogismis, quia omnis ordo eorum in tribus consistit dictionibus; illa multitudo ad tria coardatur: nempe maius extremum, minus, & medium.

Hinc patet illud, quod dicit Ammonio, nempe haec omnia re idem esse, ratione vero diuersa, Vocem simplicem, Nomen, Verbum, Dictionem, Terminum. Vox simplex, est vox solum respectu rei considerata, quo pacto non in nomen, nec in verbum

est distinguenda, & sic ad praedicamenta diximus pertinere. Nomen, & Verbum dicitur vox: quando iam praeter rem significatam in vna consideramus casus, articulos, non in alia, & hoc ad enunciationem dirigitur. Dictionem dicitur vox, quando iam in compositione & oratione spectatur. Terminus, cum in ordine syllogistico collocatur.

Dubitatur Tertio. Quare potius a nomine, quam a verbo incipit Aristoteles? Ad quod respondet Ammonio & S. Thom. quia nomen significat naturam, & rem: verbum autem id, quod adiacet rei: prius autem est res, quam id, quod adiacet rei: sicut substantia prior est accidente, & materia prior est forma: quam etiam expositione sequitur Albr. trac. 2. c. 4. nec ista ratio est spernenda.

Sed mihi occurrit alia ratio obseruanda: scilicet, Nomen esse simplicius Verbo, quia Nomen significat aliquid, at Verbum aliquid cum tempore, compositum ergo magis est Verbum, quam Nomen, & est textus notandus Arist. 1. Post. c. 23. Arithmetica, inquit, prior est Geometria, quia simplicior. nam Arithmetica considerat quantitatem non habentem positionem: Geometria tractat de quantitate cum positione: simile est profus de Nomine significante sine tempore, & de Verbo significante cum tempore.

Nomen igitur est vox significatiua secundum placitum, &c.

Hoc breue caput non aliud, quam nominis definitionem, & eius explicationem continet, diuiditur autem in duas particulas. In priori vna pars definitionis constituitur. In posteriori altera pars, quae magis difficilis est, ponitur & probatur.

In quo egregium Arist. artificium consideranda, qui non statim integram definitionem proposuit, sed paulatim, quia partes probatione indigebant, quod multi non aduertentes, verba priora integram esse definitionem existimauerunt, quod tamen factum est, cum Arist. & paulatim definitionis partes, & earum probationem exposuerit.

In priori ergo parte haec verba continentur [Nomen igitur est] dicitur [igitur] quae si sequatur ex illis verbis processum. Oportet definire, quid nomen. &c.]

Nomen & Verbum. Dictionem.

1. Solutio Ammonij & S. Thomae & Alberti.

2. Solutio Authoris.

1. Diuisio Capitis. Nominis in regula definitionis non ponitur initio capitis.

prior Cap. pitis pars.

Partes definitiōis sunt [vox significatiua ad placitū sine tempore, cuius nulla pars est separata significatiua.]

Non probat, quōd sit vox significatiua, quia iam hoc ex primo capite manifestū erat. Sed probat vltimam illam partē, q̄a magis proxima erat, nemp̄e, quōd sit rālis vox, cui⁹ partes per se separatę nō sunt significatiuę: nam oratio esset nomen, quōd tamen non est: nōmen enim pars orationis est, non oratio, cū pars nō sit ipsum totum.

Dubium in textu.

Responso in eodem.

At quia potest quis dubitare de nominibus compositis, quę sunt nomina, & tamē eorum partes per se videntur significare, vt equiferus: Respondet, partes quidē videntur significare, non tamen significāt: in nominibus autem simplicibus partes nec videntur significare nec significāt.

Probat alteram particulam [secundūm placitum] tali ratione. Voces brutorum naturaliter significant, & tamen nec nomina, nec verba sunt; aliter bruta haberēt locutionem: ergo Nomina, & Verba non à natura, sed ab impositione dependent. similiter de vocibus illiteratis, & inarticulatis etiam humanis, quę nomina nō sūt, quia non imposta sunt ad significandū.

Illam particulam [sine tempore] non probat, quia est negatiua, & pendet ex declaratione affirmatiuę, scilicet, cum tempore, propterea differt in caput sequens.

Non homo Verò non est Nomen,

&c.

2. Posterior capitis pars.

Hęc est posterior capitis pars, in qua Aristot. conatur adhuc definitionem perficere. nam non homo, non leo, nō sunt Nomina, tamen eis competunt verba definitionis hucusque assignata. nec sunt Nomina, quia significant tam id, quod est, quā id, quod non est. qui enim dicit nō homo, dicit ea quę non sunt homo, quod entib⁹ entibus cōpetit. nec ista sunt orationes: & non quia partes non significāt per se, nec negationes, quia non sunt enunciationes: dicantur ergo defectu nominis nomina infinita.

Ex quo colligitur non esse definitionē illam exactam, nisi addamus differentiam aliam ad excludenda ista, scilicet, quōd Nomen sit vox finitę & determinatę significationis.

Catonis autem: & Catoni, & quacuque, &c.

* Philonis & Philoni.

Hic textus est aduertendus, in quo Aristot. adhuc conatur aliā superaddere differentiam, ad complendam definitionem, & vtitur ratione hac. Catonis & obliqui, non sunt nomina, sed alia secundūm seipsa, id est, differunt à nominibus, & tamen ratio eius est. i. definitionis præcedentia verba illis competūt: ergo adhuc aliquid deest, & ad cognoscendam hanc differentiam, scrutatur quare non sint nomina? nemp̄e, quia non semper cum Verbo faciunt propositionem: at Nominis cū verbo facit enunciationem: addamus ergo talē differentiam, quōd sit vox recta. i. cū verbo semper propositionem faciens, eritque perfecta Nominis definitio. Vox significatiua ad placitum sine tempore, cuius nulla pars separata significat, finita & recta.

Nominis perfecta definitio.

Nota.

Vbi nota, Aristot. non dixisse obliquum cum verbo non facit enunciationem, sed semper: nam aliquando facit: vt, placet Petro; tædet me, sed id nō semper, at nomen semper id habet. Aduerte igitur hoc Aristot. artificium in perfecta Nominis definitione indaganda; nec verò existimandum est, illam priorem esse integram definitionē, quamuis nonnulli sic existimant, vt S. Thomas, Auerro. & Ammō. cū tamen non sit.

QVAESTIO I.

Num Definitio Nominis recte sit tradita? in qua singula eius particula examinantur, ac primò de Voce, quid sit & quotuplex? &c.

Circa hanc definitionem oportet verba singula examinare: imprimis de voce dicamus, Aristot. 2. de anima, c. 8. definit, quid sit sonus, & quid vox. Sonus est qualitas proueniens in aere, ex duorū corporum collisione, quę qualitas auditu est perceptibilis: vt sonitus campanę, sonitus ex collisione manū. Vox autē est sonus, sed non omnis, sed is, qui ab ore animalis procedit cum imaginatione aliquid significandi. i. q̄ apta est exprimere passionem internam. vnde vox quidam sonus est,

Quid sonus?

Quid vox?

Vocis diuisio.

1. Dubium. 1. opinio Pselii.

1. opinio Ammonij & Thomę

1. Fundam.

Orationis materia.

1. Conclusio Vocem esse orationis materiam non genus.

est, non tamen omnis sonus est vox, sed sonus animalis, non quicumque, sed ore factus. Stridor enim Cicadarum nō est vox; quia ore non fit.

Vox autem primò diuiditur in illiteratam & literatam: seu articulatam & inarticulatam. Vox illiterata, seu inarticulata dicitur, quę non est prolatione syllabarum distincta, ita vt scribi possit: vt latratus canum, mugitus bouum. Literata seu articulata, quę syllabis est distincta, ita vt possit describi, vt vox, homo, animal. Iterum. Vox quędam significatiua, quędam non significatiua actu. Et inter literatas seu articulas, etiam aliqua significatiua reperitur, vt leo, album; aliqua non significatiua, vt blitiri: similiter inter illiteratas aliqua est significatiua, vt latratus canū, rugitus, & voces brutorum, aliqua non significatiua, vt sibilum, & alia, quas hominaniter proferre potest. Cū igitur multiplex vox sit, Nomē est inter voces significatiuas articulatam.

Dubitatur: an vox sit genus in hac definitione? ad hoc respondet Pselius, vocem dupliciter posse considerari: vno modo, vt ab ea secludatur significatio, vt vox sit sonus ore animalis prolatus, & sic non genus est, sed potius materia nominis, & verbi, & orationis; altero modo, vox cum significatione in communi, & sic genus est.

Ammō. verò & S. Thom. simpliciter dicunt vocem esse materiam orationis, seu potius subiectum.

Circa quod aduerte, Nomen, Verbum, Orationem, & similia, duo includere: alterum vt subiectum & materiam: alterū vt formam. sunt enim velut artificiatam quędam, scilicet, statua, cathedra, imago, quę duo includunt, formam, seu figuram, & subiectum, ex quo fiunt, nemp̄e lignum, aurum, aut aliud aliquid.

Orationis materia vox est, vt expressè docet Aristot. lib. 5. de gener. animal. ca. 7. forma verò est significatio ad placitū, vt enim sup. à diximus, significatio naturalis non facit orationem, aliās bruta haberent locutionem, quę soli homini cōcessa est, vt dicitur sect. 11. problem. quęst. 57.

Quo supposito, dico absolute. Vox est materia, & subiectum orationis, & Nominis & Verbi, non autem genus. Hęc patet.

vox est quid naturale, at oratio est quid voluntarium, & ad placitum, sed naturale non est genus artificiatum: ergo nec vox est genus orationis, nec aliorum.

Dico secundò. Ista definitio non datur per genus, & differentiam, sed per subiectum, & formam: sicut qui diceret, domus est lapides, & ligna, sic constructa, quem modum definiendi commendat Aristot. 8. Met. cap. 3. ita similiter vox est subiectū, reliqua vnius formę locum habent: ita enim artificiatam definire oportet.

Dico tertio. Si aliquod loco generis ibi constituitur, non est vox, sed significatiua ad placitum, quod totum vnicò erat dicendum nomine. quod Amm. alijs verbis indicat, dicens notam, seu signum vocale esse gen⁹ nominis, & hoc mihi placet. gen⁹ enim artificiatorum debet sumi præcipuè secundūm formam. quòd autem vox nec tanquam genus sumi possit, patet, quia sola vox nō predicatur proprie. est. n. expressa doctrina Arist. 2. gen. ca. 5. statua nō dicitur aurum, sed aurea, & 7. Met. cap. 7. at si loco generis Vox cōstitueretur, proprie predicaretur quod nō est, cū sit subiectū, & materia, & secundū hoc potest dici, hęc definitio esse per genus, & differentiam. Vox enim significatiua ad placitū est genus, reliqua differentia.

2. Conclusio. Definitio orationis per materiā & formam datur.

3. Conclusio. Signū vocale est genus nominis.

Vox cur genus esse nō possit Nominis?

2. Dubium.

Circa illā particulam [ad placitum] quę suprà iā explanata fuit, Amm. recitat sententias quatuor. quidam. n. asserbant nomina secundūm subiectum & secundūm significationem esse à natura: & hi fuerūt Cratillus, & Heraclitus.

1. Opinio Cratilli & Heracliti.

Alij asserbant, vocem esse à natura, & significationē vocabant naturalem, quia, vt suprà diximus, maximè competebar rebus significatis.

2. Opin.

&

Alij significationem asserbant, ita esse ad placitum, vt in impositione nulla ratio naturę rei fuerit habita, sed à casu quoddam.

3. Opinio incertiorū.

Arist. verò docuit significationem esse ad placitum, sed ita vt rei consideratio in impositione haberetur, quamuis non hoc in omnibus dictionibus factum fuisse credendum.

4. Opinio Aristotelis.

Alia particular [sine tempore] relinquitur in caput: de Verbo.

Sequitur altera [Cuius nulla pars separata]

rata significat j vbi aduerte hoc discrimē esse inter duo nomina , quæ conueniunt in cōpositione, & quæ conueniunt in cōgruentia Grammatica , sicut armiger , & arma gerens. nam quæ conueniunt in cōgruentia, retinent suam significationem, ita, vt tota oratio non habeat significationem, nisi partium ipsarum significatarum. at quando conueniunt in cōpositione, perdunt suam significationem, & fit vna significatio totius, quamuis significatio hæc sit ferè similis aliquādo significationibus partium, vnde iam tunc partes ibi non significant, etiam si significare videantur aliquando.

Assimilatur autem hæc cōpositio mixtioni naturali. quando enim elementa componunt rem, destruantur elementa, & fit vnū aliud, & duo colores mixti corumpuntur, & faciunt tertium. Congruentia autem similatur congregationi, quā plura grana faciunt cumulum, & vnumquodque manet per se integrum.

Potest autem probari, nomina cōpositæ figuræ nō habere de se partes significantes, imò nec quæ videtur semper significare, nam si illud per se haberet, semper esset; quod tamen non est. nam partes huius armiger, nec videntur significare, nec plus in his, in quibus videntur, significat, vt diximus.

Dubium.
Cur Nomen esse debet vox simplex?
Solutio r.
2.

Dubitabis: quare excluditur oratio à ratione Nominis, saltem complexū ex duobus: vt, homo albus/ dico, quia in his est significatio per accidens, orationis enim significatio est ex partibus, at Nomen per se debet significare. Præterea, quia hic tradit partem necessariam enunciationis, tales autem partes sunt simplices, cōpositæ enim orationes ex simplicibus consistant.

r. Fundam.
Negatio dupliciter cadit super nomen.

Alia particula est [finita] circa quam aduerte negationem dupliciter cadere si per aliquod Nomen: vno modo negatiuè, altero modo priuatiuè. tunc cadit negatiuè quando ita destruit significationem nominis, vt prorsus nihil ponat in re: vt non homo dicitur puram negationem hominis, tunc cadit priuatiuè, quando ita destruit significationem Nominis, vt ponat aptitudinem in aliquo subiecto, vt nō homo, sit id, quod, non est homo, sed potest esse

homo, quo pacto est frequentissimus horum vsus in philosophia, quando dicimur; ex non igne fit ignis, id est, ex eo, quod nō est ignis, sed est in potentia ad ignem: ex non aqua fit aqua.

Est autem aduertendum, quando negatio cadit sup. a connotatiuos terminos, cōmuni vsu tenetur priuatiuè, quia negat formam, & ponit subiectū: vt, non albus corpus, quod non est album, non consecrata misericordiam. i. plebs nō recipiens misericordiam. quādo verò supra terminos absolutos, vtroque modo teneri potest.

Sed hic in presenti non vocatur infinitum, nisi quando tenetur negatiuè, quia tunc veritatem habent verba Aristoteli. non homo est in quolibet, & quod est, & quod nō est. de quorum interpretatione aliqui sunt sine causâ solliciti. existimant enim esse intelligēda, quantum ad significationem. i. significat id, quod est, & id quod nō est, non tamen quantum ad prædicationem, cum non dicamus: Chimæra est nō homo, est enim propositio affirmatiua de subiecto non supponente, quæ falsa est, vt ipsi existimant.

Sed mihi non probatur hæc sententia, dicendum est enim cum S. Thoma & Ammonio. hæc intelligenda esse de prædicatione: dicitur enim: leo est non homo, & Chimæra est non homo, non enim omnis propositio affirmatiua de subiecto non supponenti est falsa, cum prædicatum sit intrinsecum subiecto, vt. n. ista, nulla refragante, est vera: Chimæra est monstrum; ita eadem ratione erit ista: Chimæra est nō homo.

De hoc autem infinito termino dico imò esse incomplexam vocem: semper enim attendēda est significatio vocis, nō homo autem vnicum primo significat, nempe negationem hominis ac propterea dicit Arist. nec esse orationem, nec negationem.

Dico secundò: esse vocem vniuocam: quia quamuis significet, quæ sunt, & quæ non sunt, ea tamen significat sub vnâ ratione negationis alicuius: & vt supra diximus, ex Anim. in prædicabilibus non prohibet res, quæ in nullo essentialiter conueniunt, in aliqua proprietate vniuocè cōuenire; vt esse genus, speciem, vniuocè inest

2. Fundam.
Negati cōmuni ter priuatiuè accipiuntur, dū terminis cōnotatiuis a diuulgatur.
3. Fundam.

3. Conclu.
Nomen infinitum positum esse vocem absolutam, non autem connotatiuum.

4. Conclu.
Transcendentia in sua latitudine accepta, nō infinita fieri, nec priuatiua.

Adiectiua nō sunt Nomina, dum capiuntur adiectiue.

1. Conclu.
Nomen infinitum esse terminum simplicem.

2. Conclu.
Nomen infinitum vocem esse vniuocam.

Oblitio & restio eundem modum respiciunt, quantum ad significatum.

inest substantiæ, & accidenti, ita negatio alicuius vniuoca est his quæ sunt, & non sunt. Aduerte tamen, talis negatio est ens rationis, non esse hominem, non esse leonem, solum rebus intellectu inest, propterea potest conuenire his, quæ sunt sicut alia entia rationis.

Dico tertio: Probabilius est, tales voces esse absolutas, non connotatiuas, connotatiui enim termini duo significant, vnum principaliter, alterum minus principaliter, quod dicuntur connotare: vt album principaliter albedinem, minus principaliter corpus significat: at non homo, & similes voces singulæ, vnum tantum significant, scilicet negationem concretam: absolutæ ergo sunt censendæ.

Dico quarto: transcendentia in tota sui generalitate sumpta, non infinitantur, vt non ens, non vnum: ratio est, quia solum dicuntur de his, quæ non sunt: idē enim est non ens, & nihil: at infinitæ voces de his, quæ sunt, & nō sunt, dici debent. simili ter nec priuantur, quia nullum est subiectum, quod priuetur ente in communi. posunt tamen infinita: i. & priuari, si particulariter sumantur, vt infinitatur ens sumptum pro ente perfecto, seu pro substantia, & sic apud Aristotelem reperitur priuatum ens, Phys. vt non ens sit, quod nō est perfectum ens, est tamen in potentia, vt perficiatur.

Vltima particula est si est a quæ significat, vt sit talis vox, quæ cum verbo semper verum vel falsum constituat, vt patet ex ipso textu: ex quo fit, adiectiua adiectiue sumpta nomina non esse, quia eadem ratione cum verbo nihil veri vel falsi faciunt, vt albus est. dico adiectiue sumpta, quia quando substantiue sumuntur, tunc nomina sunt, vt album, currit.

Nec sufficit, quod cum substantiua faciant propositionem: quia pari ratione obliqui essent nomina, quia cum recto posunt propositionem facere: vt filius Petri currit, non ergo adiectiua sunt Nomina, sed adiectiones nominum.

In obliquis autem aduerte eundem conceptum correspondere recto, & obliquis, quantum ad significationem principalem, vt homo, hominis, homini, semper eandem rem significant, sed differt, nam rectus ha-

bet significationem absque modo: at obliqui qui habent aliquem modum significationem, quem vocant per modum, vt cuius, cui vel vt quem, &c.

Et hic modus significandi mutat veritatem propositionis: aliud enim est dicere: Michael est Dei, & aliud: Michael est Deus: prior est vera, posterior falsa. Vnde circa veritatem propositionum aduertendus est modus significandi obliquorum, in quo sæpè fallacia reperitur: cum igitur a nomine solo modo differant, dicuntur casus Nominis.

DE VERBO.

Cap. III.

Verbum autem est, quod cōsignificat tempus, cuius pars nihil significat. * * a. l. extra. leorsum, & est semper eorum, quæ de altero prædicatur, nota. Dico autē, quod cōsignificat tempus, & Sacerdo quidem nomen est: Sacerdos verò Verbum, cōsignificat enim nunc esse: & semper eorum, quæ de altero dicuntur, nota est, & eorum quæ de subiecto, vel in subiecto sunt.

Nō Sacerdos autem, & non laborat, non Verbum dico: cōsignificat enim tempus, et semper de aliquo est. Differentie autem huius nomen positum non est: sed infinitum Verbum sit: quonia similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem & Sacerdos, & Sacerdos, non Verbum est, sed casus Verbi. Differunt autem à Verbo, quod hoc quidem præsens cōsignificat tempus, illa verò id quod circum circa est.

Ipsa sicut secundum se dicta Verba nomina sunt, & significant aliquid: cōstituit enim, qui dicitur: intellectum, & qui audit, qui scit: sed si est, vel non est, nondum significat, neque enim signum est res esse vel non esse: neque si ipsi ens dixeris nudum, ipsum enim nihil est: cōsignificat autem cōpositio, per se ipsum tionem quandam, quam sine cōpositis nō est intelligere.

Modus quæ significant obliqui, mutat propositionum veritatem.

1. a. l. extra.

2.

3.

* a. l. ipsum

Capitis partitio.

Equitur altera Enunciationis pars, quæ verbum dicitur. In hoc autem capite vnus est scopus, nempe Verbi definitio: tamen in duas est diuisum partes. In priori definitio continetur, in posteriori dubio tacito respondetur. Circa definitionem verò, Aristoteles vitur eadem methodo, qua in capite de nomine. nō enim

nim omnes partes definitionis statuit, sed aliquot, ceteras autem probando addit, ponit autem quæ sequuntur.

1. Verbum autem est, quod significat rem, cuius nulla pars significat extra, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota, &c.

In primis hic subintelligere oportet Verba eadem, quæ in nominis definitione erant, nempe vox significatiua, ad placitum, hæc enim nomini, Verbo, & orationi insunt.

Dubium. Sed dubitabis, quare Aristoteles hæc subieciuerit? Respondet Ammō. & S. Tho. quia ista sunt verba cum nomine communia. Quod si obijciat: & illa particula cuius nulla pars significans extra, etiā est communis, & tamen est adiecta hic ab Aristotele? Respondet Ammō. hanc particulam non esse eādem cum ea, quæ est in definitione nominis, dicit enim Porphy. duplex esse complexum, & ex nomine: vt, homo albus, & ex verbo: vt, currit, vel vincit, illa ergo particula in definitione nominis excludit complexum ex nominibus; at particula Verbi excludit complexa ex verbis. Et mihi placet ista responsio.

Responsio Ammonij ad instantiam

Ad eādem responsio Thomæ.

S. Tho. aliter respondet: inquit enim in Verbo hanc particulam esse iterum positam, quia Verbum videtur magis habere rationem complexi quam nomen, cum significet rem, vt de aliquo dicitur: propterea ne quis maiori occasione deciperetur, exstimans Verbum esse complexum, iterum posita est illa particula. Sed magis mihi probatur expositio Ammonij.

Responsio alia auctoris.

Mihi occurrit alia ratio, nempe, quia illa omnia vnus generis locum obtinent, cumque nomen & Verbum ex æquo partes enunciationis sint, genus in vnus definitione collocatum in alterius definitione subtrahitur, cum sit idem contextus, & differentias addidit.

Accedit igitur ad has definitionis particulas explanandas, & prima est [con]significat tempus; quoniam exemplo manifestat, & probat. Valerius seu sanitas, & sanatur, nomen illud, solam rem significat, at Verbum rem cum tempore, nempe sanitatem nunc esse significat, ex quo patet hoc distinguere Verbum à nomine. Notat autem Ammō. non dixisse Arist. verbum significare tem-

Significare & con-

care tempus, sed con]significare: seu con]firmare tempus, distinguitur. significare enim tempus, est, principaliter esse signum temporis, vel alicuius partis temporis, quod nominibus concessum est. significant enim principali significatione tempus, vt dies, hora, annus: at con]significare, nempe, quando aliud principaliter significat, tamen prout tempore fit, & mensuratur, tempore, inquam, scilicet, præterito, vel futuro, idem etiam notat Boetius.

Aliam particulam non explicat, quia in definitione nominis iam explanata fuit, & illic diximus, quare complexa à ratione nominis vel Verbi excludantur.

Sequitur tertia particula & est nota eorum, quæ de altero prædicantur, vbi distinguit ea, quæ prædicantur in ea, quæ de subiecto sunt.

Sed dubitabis, quid sibi velit, nota esse eorum semper, quæ prædicantur? Ad hoc dicit Boet. in vtraque editione, verba semper significare accidens, & hoc est, notam esse eorum, quæ prædicantur: verba enim actionem vel passionem significant, quæ accidentia sunt, quorum est prædicari de substantia; nomina autem non semper accidens significant. Quod si dicas, quid intelligit per dici de subiecto, & esse in subiecto? Respondet ipse cum Porphy. vtrumque accidit: conuenire, accidens enim inheret substantiæ, & de ea prædicatur, propterea dicitur esse in subiecto, & de subiecto. Vnde verba sunt, vel significant accidens, quod prædicatur de subiecto, & est in subiecto.

Mihi non placet ista expositio, Primò: quia non omnia Verba significant actionem, vel passionem. nam, Est, est Verbum, non tamen actionem vel passionem significat: præterea alia, vt calco, frigeo, non actionem vel passionem significant, sed qualitatem: & superius diximus, Verbum habere reperiri in omnibus ferè prædicamentis. Secundò, quia cum paulò superius esse in subiecto, & dici de subiecto distinxerit, inconueniens videretur vtrumque confundere, & mutare: præterea quia accidens non semper prædicatur, aliquando enim est subiectum in predicatione propria: vt, albedo est color: calidum calefacit.

Ammonius & Pselus per hæc verba intelligunt, Verbum semper est nota eorum, quæ prædicantur: id est, semper obinet locum prædicati, dicit semper, quia nomen aliquando subiectum, aliquando prædicatum est, Verbum semper prædicatum est: hoc autem intelligendum est, vt Ammon. & S. Thomas dicunt, quando Verbum, vt verbum sumitur, aliquando enim loco nominis sumitur, & subiectum est: vt, currere est bonum: curro est verbum.

ficare tempus, distinguitur.

Dubium. Sententia Ammō. Pselij & Boetij.

Confutatio prioris sententia.

Sententia telli-

Ammonij & Pselij.

hoc autem aliquando est substantia: vt, homo est animal, aliquando est accidens: vt, homo est albus. Propterea dicit Arist. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto, nempe substantiam, vel quæ in subiecto sunt, nempe accidentia; alia enim verba præter Est, ferè semper prædicantur accidentis.

2. Dubium. Sententia Ammō. Pselij & Boetij.

Dices: quomodo ergo Verbum est prædicatum de subiecto & in subiecto? Respondet Ammon. & Pselus, & etiam Poe. Verbum aliquando de substantia prædicari: vt, homo ambulat, & sic constituit predicationem accidentalem, & dicitur esse in subiecto, aliquando de inferiori, & sic constituit predicationem essentialem, & dicitur de subiecto: vt, currere est moueri: Vnde Arist. per, esse in subiecto, intelligit prædicatum accidentale, per, dici de subiecto, prædicatum essentiale, & verbum est vtrumque prædicatum.

Cur hanc sententiam probet Author. Ratio.

Ista sententia est probabilis: sed mihi non in omnibus placet, primò, quia amplius dicit, esse notam eorum, quæ prædicantur, quam esse prædicatum, vt dicemus. Præterea, quia illa prædicatio, currere est moueri, non est Verbi de verbo; nam ipsemet Ammonius dicit teneri, vt nomen: aliter verbum esset subiectum, & probabilius multò esset, sumere has, propositiones: currere mouetur: ædificans agit: calidum calefacit. Præterea, quia adhuc per, dici de subiecto, non videtur Arist. intelligere essentialem predicationem, nec, per esse in subiecto, accidentalem. Præterea quia semper loquitur de verbis adiectiuis, non de verbo est, quod tamen ab Arist. magni fit.

Sua ipsius sententia.

Propterea, saluo meliori iudicio, mihi videtur sensum Arist. huc esse, nempe Verbum, est nota eorum, quæ de altero prædicantur, id est, semper prædicat aliquid, id est, significat aliquid, vt de altero dicitur. Dupliciter autem Verbum prædicat aliquid, vno modo prædicat solam rem, quam si loquitur de verbis adiectiuis, non solum suam significationem prædicat, sed adiunctum aliud: vt, homo est albus, & tunc vocat Aucr. verbum tale prædicatum, vt quo;

verbum alio diebus modis dicit

hoc autem aliquando est substantia: vt, homo est animal, aliquando est accidens: vt, homo est albus. Propterea dicit Arist. prædicata ea, quæ dicuntur de subiecto, nempe substantiam, vel quæ in subiecto sunt, nempe accidentia; alia enim verba præter Est, ferè semper prædicantur accidentis.

Hæc igitur est huius particula declaratio, perquam Verbum à participio & infinitiuo excluditur, similiter à modis alijs, scilicet optatiuo, subiunctiuo; qui non prædicant rem: nam prædicare ad propositionem spectat, quæ non fit ex illis modis, in quibus, nec verum, nec falsum est.

Non sanatur vero, non agrotat, &c.

Definitio Verbi nondum est completa ex partibus præcedentibus, vt bene dicunt Ammō. & doctores Iouanienfes, propterea Aristoteles conatur eam perficere nouis differentijs: ideoque proponit aliquid, cui præcedentia competunt, quod tamen non est verbum, vt nos inde aliud ad præcedentia superaddamus. Non sanatur, non est Verbum, cum de eo, quod est, & quod non est, prædicetur, & tamen con]significat tempus, & habet reliqua, collige verbum, ergo debet esse, præter dicta, vox finita, sicut & nomen.

At adhuc hæc non sunt satis: nam præteritum, & futurum non sunt Verbum, cum tamen omnia præcedentia habeant, quod autem non sint verbum, probat: quia Verbum debet tempus præsens con]significare, at præteritum & futurum non præsens, sed circa præsens significant, nempe præteritum, quod fuit præsens; futurum, quod erit præsens: ergo perfectè & absolute Verbum debet esse præsens temporis con]significatiuum, quia omnia reliqua tempora à presenti dependent, & ad præsens ordinantur, propterea addenda est differentia, quæ hoc significat, nempe quod sit vox recta.

Definitio igitur perfectè, & absolute Verbi integra est. Verbum est vox significatiua ad placitum, tempus con]significans, definitio eorum, quæ de altero dicuntur semper nota, finita, & recta.

Ipsa igitur secundum se dicta Verba, non minus sunt, &c.

Hæc est capituli posterior pars, in qua se ostendere, quomodo verba se habeant ad signi-

Nota cuius temporis sit perfectè Verbum.

Capituli posterior pars.

Ecce ad signi-

ad significandum verum vel falsum.

At secundum S. Thomam aggregitur ostendere, in quo Verbum cum nomine educitur, & in quo à nomine differt. Quod idem dicit etiam Boetius.

Mihi verò videtur, ut ista verba illatiue legantur, quod ex contextu patet, in quibus Arist. ex præcedenti definitione elicit duo: alterū, quid Verbum significet, quid consignificet: in quo cum nomine conuenientia, & differentia apparebit: alterum, nec verum, nec falsum significare probat, quod in primo capite dixerat de nomine, & Verbo per se, sed non probauerat de Verbo, sicut de nomine.

Dicitur igitur: [Verba secundum se dicta nomina sunt, & aliquid significant] hic manifestatur significatio Verbi, nempe significat aliquid: sicut, curro, cursum, amo, amorem, significat.

Dices, cum nomen, & Verbum sint distinctæ partes, quomodo Verbum nomen appellat? ad hoc respondet Ammonius & S. Thom. hic nomen communiter sumi pro dictione significante, sed ista expositio non placet, esset enim, in breuissimo contextu æquiuocatione uti, cum modo nomē, pro dictione, modo, ut distinguitur contra verbum, sumatur.

Boetius & Auerroes dicunt, nomen hic sumi, ut in præcedenti capite definitum est, & sensus est: Verba secundum se, id est, extra propositionem dicta, sunt similia nominibus.

Pro cuius declaratione aduerte in Verbo duo posse considerari, alterum id, quod principaliter significat, & hoc non est aliud, quam res, etiam per nomen significata, sicut, curro, principaliter id, quod nomen cursus, significat, & lego, idem, quod lectio, alterum consignificat Verbum, seu minus principaliter significat, scilicet significat rem per modum compositionis cum altero, & ut substat temporis: hoc igitur est, quod Aristot. dicere intendit, verba secundum se, id est, extra compositionem, quantum ad rem significatam, non differunt à nominis, propterea dicit & aliquid significant, ubi illud & tenetur secundum Ammonium declaratiue.

Probat autem Aristoteles, quod significat aliquid. Nam qui profert voces, con-

ficiunt, id est, determinari intellectum audiens, ut conceptum format aliquid rei: & qui audit, quiescit id est, conceptum format, non solum vocis, sed etiam rei, ut qui audit, legit, lectionis format noticiam: signum ergo est, Verba per se esse significativa, & aliquid significare.

Nota autem hic verbum Græcum, Nota: *δία*, significare intellectum, qui à sensu & imaginatione dependet, id est, intellectum intelligentem ea, quæ sentit: & talis est intellectus, qui intelligit, & format conceptum ex vocibus, quas sentit.

Posita significatione Verbi, extra propositionem remouet, quod remouerat cap. 1. nempe significare verum vel falsum, tamen non probauerat de verbo, nunc probat: propterea dicit, Verbum secundum se nihil veri, vel falsi significare; significat quidem rem, sed non rem esse, vel non esse: argumentum à maiori est notum, ipsum verbum [Est] quod non solum est verum verbū, ut dicit Psellus, sed significat ipsum esse adhuc verum vel falsum, non dicit, ergo multo minus alia verba. & hoc est, quod dicit si ipsum, est, purum dixeris, nihil dixeris id est, si, est, extra propositionem dixeris, nihil veri vel falsi dicitis; ut interpretatur optimè Boetius, & Ammonius, Psellus, & alij doctissimi. Vnde videt, quam longè ab Aristotelis sensu sint, qui dicunt, [nihil dixeris] id est, est syncategorema: nec mireris, quod Græcè dicitur ipsum ens, nam sumitur pro ipso verbo, est, quod non bene aduertit Alexander.

Tandem subdit Aristoteles, quod Verbum consignificat compositionem, id est, rem significatam, cōponit verè vel falsò, sed talis compositio non intelligitur, nec est sine extremis. Ex quibus collige Verbū tria habere: significat enim rem aliquam, in quo cum nomine conuenit, sed illam per modum compositionis, & ut temporis substat, significat, quod soli inest verbo.

QVAESTIO. I.

De ijs, quæ in Capite tertio, de Verbo conuincuntur: num rectè ab Aristotele dicta sint?

Dubium est: An Verbum sit propositio, Nota, v. s. pars.

Hum. aliquid est adiectiuum, aliud substantiuū

nis pars, id est, sit subiectum, vel prædicatum? Est autem notandum ex Porphyrio, duplex esse Verbum; alterum, quod vocatur adiectiuum; hoc autem illud est, quod actionem, passionem, vel aliquid accidens significat, ut, currit, legit, alterum est, quod vocatur substantiuum: ut, sum, es, existo, subsisto.

Adhuc istud aliquando est cum apposito, & supposito, quod dicitur de tertio adiacente: ut, homo est albus; aliquando est cum solo supposito, quod dicitur de secundo adiacente: ut, homo est.

Difficultas ergo præcipua est de verbo substantiuo, quādo est de tertio adiacente: sunt enim quidā Neoterici, qui putant esse syncategorema; nec prædicatū esse, nec subiectū, sed solum vnire prædicatum subiecto. Quorū argumenta sunt, Primo; quia si esset propositio pars, esset terminus, nam 1. Prior cap. 1. terminus est, in quem resoluitur propositio, ut in subiectum & prædicatū, at illic non fit mentio de verbo. Secundo præterea, quia quando Arist. loquitur de quātitate propositionū, quod prædicatū inest alicui subiecto, aut omni subiecto, nec p subiecto, nec pro prædicato sumitur Verbum, &c. Tertio præterea, quia nec est maior extremitas, nec minor, nec mediū, ut patet. Quarto præterea, quia in conuersione, in qua ex prædicato fit subiectū, Verbum non transmutatur: ergo non est tale Verbum pars propositionis.

Opposita sententia est omnium Græcorum, & Latinorum antiquorum, & doctorum Louanienſis, & ratio maximè hoc probat: quia Verbum, Est, cum nō mutet, nec perdat suam significationem, si sine apposito esse prædicatum, & significat aliquid, ergo cum apposito etiam. Præterea Aristoteles cap. 2. lib. 2. huius: Homerus est Poeta: homo est albus, vocat de prædicato coniuncto, quod non esset, nisi Verbum esset pars prædicati cum apposito.

Propterea aduerte, propositionis partes esse in duplici differentia: quædam sunt materiales, scilicet, nomen ipsum, tam appositum, quàm suppositum: quædam sunt formales, nempe Verbum, qua parte compositione significat. V.g. in domo aliqua, lapides, ligna, calx, & reliquæ partes, materiales dicuntur, at illa compositio, & con-

nexio partium, forma est: ita similiter suppositum, & appositum materia. Enunciationis sunt, at ipsa compositio, seu ipsam componens, quod verbum est, est forma. Quod si dicas: quomodo appositum est materia; cum habeat locum prædicati & formæ dico, formam esse, si ad subiectum comparatur, materiam verò, respectu totius propositionis & veri componentis, quod est forma enunciationis.

Aduerte secundum: omne verbum nō solum componit, sed significat aliquid, quod componit, cum significet aliquid, quod illi doctores non aduertunt: ut curro significat cursum componendo, & ipsū est, significat ens componendo, ex quo fit vnium dignum consideratione. Verbum ratione rei significatæ, est pars materialis, quia est cum nomine idem, at ratione connotati est formalis pars, cum verumque habeat, est tamen discrimin, aliquando nihil prædicat, nisi suam significationem: ut homo currit: homo est, aliquando suā significationem determinatam, & limitatā ab altero: ut, homo est alb. id est, est illud ens, quod est album, perinde enim est addere appositum verbo substantiuo, ac alijs, ut enim dum dicitis: ego amo Petrum, illud additum non auferit, quin verbum amo, secundum rem significatam prædicetur, sed limitatur, ita quando dicitur, homo est albus, & hoc obserua contra eosdem.

Ex quo sequitur manifestè, omne Verbum esse partem propositionis, formalem quidem vt vnit, & componit materialem verò secundum id, quod significat; hoc enim prædicat, vt diximus ex Ammonio & alijs, semper verbum esse prædicatū, quam uis quando cum apposito tenetur, sit partiale prædicatum, etsi non sit prædicatū, quomodo ipsi consonant Aristot. dicenti superius Verbum semper esse prædicatū.

Aduerte tertio pro solutione argumentorum, conuersiones, quantitates, numerum terminorum syllogismi, semper consistere in partibus materialibus enunciationis, & ita quando conuertis propositionem, non formam verbi, sed significatam rem conuertis: ut homo currit, currens est homojita: homo est animal, animal est homo, quod si nō dicitis ens animal est homo, est ex eo, quia sub vnoqueq. in-

Obiectio.

Diffinitio.

2. Fundam. Verbum ali quid significat, quod componit, cum significet aliquid, quod componat.

Nota.

Verbum esse propositio nis & materialem & formalem partem, & quomodo?

3. Fundam. Conuersione, quantitas termini syllogismi in materialibus enunciationum partibus reperitur tantum.

1. Opinio, verbū est, nō esse propositionis partem.

Ratio opinionis prima.

2.

3.

4.

2. Opinio, Verbum est, esse verè propositionis partem. Rationes opinionis.

1.

2.

2. Fundam. propositionis partes alia sunt materiales, alia formales.

cluditur ens. Per hoc patet responsio ad omnia argumenta.

Dubium.

1. Opinio Thomae.

2. opinio Alexand. & Boet.

1. Fundam. Verba duo habent, &c.

In verbo infinito significationem negatur, in verbo negativo eius significatio.

1. Fundam. & dubij solut. Verbum negatum, solum est in propositione, aut etiam extra propositionem. Quid negatio.

Circa verbum infinitum est dubium, in quo a negato differat? S. Thom. dicit infinitum esse unicam dictionem simplicem: at negatum esse duas, nempe negationem & verbum, tamen asserit in propositione esse infinitum id, quod recipit etiam Ammon. 2. Peri herm. cap. 1.

Oppositum tamen habuit Alex. & Boet. 2. Peri herm. qui in propositione verbum infinitum esse idem cum negato esse volunt. idem docet Alb. tract. de nomine, cap. 5. & tract. de verbo, cap. 2.

Pro cuius declaratione maxime aduertendum est, primum Verbum habere significationem, significat enim rem aliquam, aut operationem, aut proprietatem habere etiam configurationem, quia significat aliquid per modum compositionis, & unionis cum aliquo, sub certa differentia temporis.

Est autem discrimen. Quando enim infinitatur Verbum, negatio destruit significationem eius, non currit, dicit negationem cursum, at quando negatur, negatio cadit supra eius compositionem, ut homo non currit, idem sit, ac dicere, non est talis compositio, homo currit.

Et huius expositionis author est Arist. si attendere consideretur. Nam verbum infinitum concedit esse notam eorum, quae praedicantur, & praedicantur de eo, quod est, & quod non est, quae verba absque dubio, argumento sunt, infinitum esse in propositione, & negatam habere significationem. Praeterea; docet negationem oppositam esse affirmationi, cum autem oppositio consistat secundum formas, negatio erit opposita formae affirmationis; quae affirmatio formaliter consistit in compositione, ergo circa compositionem erit negatio etiam.

Adverte secundum compositionem non habere verbum, nisi in propositione, cum compositio non sit absque extremis, at si significationem habet & in propositione, & extra propositionem: ex quo fit, ut extinctione intra propositionem non sit negatum verbum, at in propositione, & extra propositionem sit infinitatum, cum semper retineat suam significationem.

Est tamen discrimen: considerandum

inter negatum in propositione, & infinitum & infinitum. Nam infinitum habet solam negatam significationem, & hanc componit: ut homo non laborat, id est, non laborem habens, at negatum habet negatam compositionem, & hoc formaliter loquendo: at quia talis compositio in finiti, id est, non laborans, & quialet negationi: non est laborans: inde dixerunt illi doctores infinitum, & negatum esse idem, & Aristoteles.

2. Peri. her. sub. negato, includit infinitum, non sunt autem idem formaliter, cum negatio in vno supra compositionem, in altero supra significationem cadat, & hoc est obseruandum.

Dubitabis: An omne Verbum possit infinitari? Ad quod idem dico, quod de nomine, nempe verbum ens transcendenter sumptum non infinitatur, nisi ut limitatur pro ente actu, vel pro perfectè existente, quod etiam docet Albertus.

Dubium autem est de quibusdam propositionibus, in quibus verbum, tempus importare non videtur: ut Chimæra est monstrum: Vacuum est locus carcas corpore: Homo est animal? Ad quod breuiter dico, verbum in his absolutè a tempore, non quod non significet tempus, hoc enim fieri non potest: nam non esset verbum: sed cum verbum faciat duo in propositione, videlicet, ut vniat extrema; & talem unionem restringat ad differentiam temporis, quam importat verbum, tunc absolutum a tempore, quando vniat extrema, sed non restringit ea ad differentiam temporis, quam importat, quod quidem fit, quando extrema sunt essentialia, & naturaliter coniuicta: ut in illis, quas diximus, vide retrō quae dicuntur. Propositiones sempiternae solent veritatis.

De Oratione, Enunciatione, vna ac pluri: Affirmatione, & Negatione, ac Contradictione.

Cap. III.

Ratio autem est vox significatiua, cuius pars aliqua significatiua est separata, & dictio, sed non sit affirmatio: * Vel negatio: ut homo aliquid significat, sed non quod est, aut non est, sed erit affirmatio, non habet, vel negatio, si quid additum fuerit. Sed non hominis.

1. l. compositis.

1. l. addit, in superioribus.

2.

1. l. addit, orationes.

1. l. addit, orationes.

3.

4.

5.

hominis syllaba una, neque enim in eo, quod est forex rex significat, sed vox nunc est solū. In duplicibus vero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est. Est autem oratio omnis quid significatiua, non autem sicut instrumentum: sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

Enunciatiua vero non omnis: sed in qua verum vel falsum est, non autem in omnibus inest, ut de precatio oratio quidem est, sed neque vera neque falsa. Cetera igitur reliqua sunt. Rhetorica enim, vel Poetica conuenientior est consideratio: enunciatiua vero praesentis est speculationis. Est autem una prima oratio: enunciatiua affirmatio, deinde negatio: aliae vero omnes conuentione una. Necessè est autem omnem enunciatiua orationem ex verbo esse, vel casu verbi, et enim hominis ratio, nisi addatur, aut est, aut fuit, aut erit, aut aliquid huiusmodi, nondum oratio: enunciatiua est: quoniam unum quiddam est, et non multa, animal gressibile bipes: non enim eo, quod propinque partes dicuntur, una erit: est autem aliter huiusmodi tractare negotij: Est autem una oratio enunciatiua, quae unum significat, vel conuentione una: plures autem quae plura, et non unum, vel inconuenienter.

Nomen igitur, vel verbum dictio sit solū: quoniam non est dicere sic aliquid significantem, hoc est, ut enunciare, vel aliquo modo interrogante, vel non: sed ipso sponte profertur.

Harum autem hac quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, vel aliquid ab aliquo: haec autem ex his composita, vel ut oratio quadam iam composita. Est autem simplex enunciatio, vox significatiua de eo, quod est aliquid, vel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt. Affirmatio vero est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio vero enunciatio alicuius ab aliquo.

Quoniam autem enunciare est, et quod est, non esse: et quod non est, esse: et quod est, esse: et quod non est, non esse: et circa ea, quae extra praesens tempora sunt, similiter omne contingit, quod quis affirmauerit, negare, et quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quod omnis affirmatio opposita est negatio, et omnis negatio opposita est affirmatio. Et sic hoc conuenienter, affirmatio.

Quoniam autem enunciatio orationem non esse, et quod non est, esse: et quod est, esse: et quod non est, non esse: et circa ea, quae extra praesens tempora sunt, similiter omne contingit, quod quis affirmauerit, negare, et quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quod omnis affirmatio opposita est negatio, et omnis negatio opposita est affirmatio. Et sic hoc conuenienter, affirmatio.

Quoniam autem enunciatio orationem non esse, et quod non est, esse: et quod est, esse: et quod non est, non esse: et circa ea, quae extra praesens tempora sunt, similiter omne contingit, quod quis affirmauerit, negare, et quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quod omnis affirmatio opposita est negatio, et omnis negatio opposita est affirmatio. Et sic hoc conuenienter, affirmatio.

Quoniam autem enunciatio orationem non esse, et quod non est, esse: et quod est, esse: et quod non est, non esse: et circa ea, quae extra praesens tempora sunt, similiter omne contingit, quod quis affirmauerit, negare, et quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quod omnis affirmatio opposita est negatio, et omnis negatio opposita est affirmatio. Et sic hoc conuenienter, affirmatio.

maris & negatio opposita. Dico autem oppositum de eodem, non autem a quo dicitur & quatenus, cetera talium contra oppositas determinamus importunitates.

Oratio autem est vox significatiua, cuius parsum aliquid, &c.

Enunciatio sit, & quae eius species. In tres autem partes est diuisum, in prima explicatur genus enunciationis, nempe oratio quid sit? Secundum, quid enunciatio, & quotuplex? Tertium, quae species enunciationis simplicis, & quomodo intersese habeant.

Circa primum, est definitio orationis: Pars Capitis est significatiua, cuius partium aliquid prima est significatiuum separatum, ut dictio, non ut affirmatio. In primis hic reperitur genus, vox significatiua, quia cum Oratio sit composita, & non sit pars, sicut verbum, poterat esse dubium, si genus non exprimeretur, cuius aliquid partium, idem est, ac cuius aliqua pars significat, ut dictio, non ut enunciatio.

In primis, propter haec verba A. Paphii & Porphyri voluerunt hanc definitionem non esse orationis in communi, sed simplicis, quia oratio composita habet partes, quae sunt enunciationes: At ista sententia videtur contra Arist. quia in hoc eodem capite ponit enunciationem speciem orationis, & enunciationem rursus diuidit in simplicem, & compositam: quod fieri non posset, nisi eius genus comprehenderet etiam orationes compositas.

Alexand. & Ammon. & S. Tho. asserunt, hic etiam compositam orationem comprehendit: nam in composita sunt etiam dictiones, sicut in simplicibus.

Sed dices: Cur adiecit, & non ut affirmatio? Respondet Boet. in secunda editione ex Alex. & Porph. quia aliquando dictio orationem etiam, seu enunciationem significat, propterea adiecit illud verbum, ut pro simplici dictione sumi significaret. & haec quidem est bona interpretatio.

Postulamus autem aliter contextum hunc facilius, nec minus verè explicare, pro quo adverte, quod in oratione tres possent partium modi concurrere, primum syllabarum ipsarum, literarum enim non partes, sed elementa dicuntur.

Dubium.

1. Opinio Thomae.

2. opinio Alexand. & Boet.

1. Fundam. Verba duo habent, &c.

In verbo infinito significationem negatur, in verbo negativo eius significatio.

3.

4.

5.

1. Sententia A. Paphii & Porphyri. 2. circa hanc orationis definitionem. 3. Reijcitur. 4. Obiectio contra hanc sententiam. 5. Responsio Boetij.

Et 3 dicuntur.

dicuntur, secundò dictiones simplices: tertio propositiones: & inter syllabas aliquando inueniuntur aliquæ significatiuæ, sed non ut syllabæ sunt: ut in hoc nomine rex, rex syllaba signifi. are videtur.

Vult ergo Aristotel. orationem habere partes significatiuas, non partes, quæ sint enunciationis, nec partes, quæ sint syllabæ, sed quæ sint dictiones. & sensus est: si oratio omnis habeat partes, quæ orationem constituunt, nõ sunt enunciationes; quamuis aliquando esse possint: nec syllabæ; etiamsi aliquando significare videantur sed partes, quæ sint dictiones, & tales dictiones, ut per se significant: ad excludendas partes nominis compositæ figuræ: de quo superius diximus.

At quia nondum explicauerat, quo pacto significaret Oratio, addit, quod non significat, ut instrumentum, sicut alij dicebant, id est, naturaliter, sed ad placitum. Circa quod aduerte Orationem aliquid habere naturæ, aliquid voluntarij, & ab instituto, sicut res artificiatæ. V. g. cathedra nec tota est ab arte, quia lignum est à natura, nec tota est à natura, quia forma est ab arte: ita men simpliciter proferimus, esse ab arte, quia iudicium sumitur secundum formam. Ita oratio habet vocè à natura, tamen significationem, ordinationem, dispositionem: & reliqua à voluntate. propterea absolute dicitur esse ad placitum; & nõ à natura, & est instrumentum voluntarij, non naturale.

Enunciatiua vero non omnia, sed in qua verum vel falsum est, &c.

Hæc est secunda pars: in qua Arist. mira breuitate multa dicit. Primò insinuans diuisionem orationis in enunciatiuam, & non enunciatiuam, docet, enunciationem esse, orationem, in qua est verum vel falsum, reliquæ autem non sunt enunciatiuæ, quarum usus est Rhetoribus, & Poetaribus, sicut verus enunciatiua est Dialectici.

Et huius ratio est: finis enim Dialectici est indagatio veritatis, & argumentatio, quæ huius instrumentum est: at veritas non nisi Enunciatiua significatur, nec argumentatio ex alijs, quam ex enunciatiuis componitur: propterea enunciatiua sola ad Dialecticum spectat.

Definitione posita ipsam Enunciatio-

nem Arist. diuidit: ac primò in vnam principalem, cuius species affirmatio, & negatio sunt, & in vnam conjunctione diuidit. Explicat autem ex quibus oratio enunciatiua componatur, & quid sit vna Enunciatio, dicit ergo, enunciatiuam omnem componi ex verbo, aut casu verbi, intellige, simul ex nomine; nam ex vno non fit compositio: exprimit autem hoc, quia nulla oratio quantumcumque vna sit, enunciatiua dicitur, nisi habeat verbum: quod manifestat in definitione. definitio enim oratio est, & vna; nondum tamen enunciatiua est, quousque sit verbum.

Dicit aliquis: definitio quomodo est vna oratio; scilicet, an imal. gressibile, bipes? Respondet, non esse vnam, quia simul & continuò proferatur: vel quia partes conjunctionem habeant Grammaticalem, sed alia ratione, quam inquit, non esse presentis loci, sed 9. Metaph. ca. 12. vbi id tractat. Sed nos dicemus postea.

Tandem explicat, quæ Enunciatio dicatur vna, & distinguit: quædã est vna, quia vnum significat, ut homo est animal: quædam est vna, quæ conjunctione est vna, quamuis plura significet: ut, homo est animal: & leo vincit. Vnde ex opposito duplex est propositio, seu enunciatio, plures, & quæ plura significat: ut, canis mouetur: vel non vnum significat, ut Petrus & Paulus ambulant, vel quæ sunt sine conjunctione: ut, homo est animal: leo vincit: equus currit.

Potest etiam dici, ideo dixisse vnã propositionem plura, & nõ vnum, significare, quia vniuocum aliquando significat plura, tamen ut conueniunt in vno, & ita explicat Pfellus.

Nomen igitur, et Verbum dictio sit solè, &c.

Nedum dicit propositionem significare vnum, aliquis deciperetur, existimans significare vnum, sicut nomen & verbum per se: hoc remouet, docens ista esse solùm dictiones, nec significare vnum enunciatiuæ, siue quis vtrutrumque his, respondendo alicui interrogationi, siue ex te proferat ea: nunquam enim simplici dictione enunciat quis, hoc est, quod dicit, Non est dicere sic aliquid significantem, voce enunciatiuæ id est, non est asserendum, vocibus solùm simplicibus per se vntem enuuci-

Obiectis. Solutio.

2.

are

are] vel aliquo interrogantè, vel non verum id est, sed ipso proferentè] id est, siue interrogatus respondeat voce simplici, vel ipse ex seipso loquatur & proferat, nunquam voce simplici aliquis enunciabit, nisi aliquid subintelligat, ut sit in responsionibus, & in quibusdã vocib. alijs: ut, pluit, tonat, & similia, quæ enunciant virtute alicuius subintellecti.

Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, &c.

Hic continetur diuisio Enunciationis in simplicem & compositam: Simplex: ut, homo currit: composita: ut, homo currit, & leo vincit:

Dubitabis: an ista sit eadem diuisio cum ea, quæ est in vnum & plures? Et respondeo secundum Amm. & Boe. & S. Tho. nõ esse eandem, non enim est idè, esse simplex & vnum, ut docet Arist. 12. Meta. c. 7. vnum enim opponitur multis, simplex autè opponitur composito: vnde vnitas enunciatiõis vel pluralitas, considerantur, secundum significationem dictionum enunciatiõis, & ipsius enunciatiõis: At simplicitas vel compositio, secundum numerum dictionum, quæ sunt necessariae ad enunciationem, vel abundantia: potestque esse plures, & simplex: ut canis mouetur: potestque esse composita, & vna: ut, animal, gressibile, bipes, mouetur. & hanc modo diuisionem Aristoteles assignat.

Estq; simplex enunciatio, ut subdit Arist. (Vox significans aliquid esse, vel nõ esse, de alio] id est, habes simplex prædicatũ de simplici subiecto. Composita verò, quæ præter hæc superaddit, nempe habens plura prædicata, vel subiecta, vel vtraque plura.

Vbi est dubium: an hic Arist. definiat simplicem Enunciationem? Alex. n. asserit esse definitionem Enunciationis, quæ æquiuoca est ad affirmationem & negationem: ac propterea definitur per sua significata, quomodo definiti possunt omnia æquiuoca, nempe definitione nominis.

At S. Th. & Amm. nolunt esse illam definitionem, sed diuisionem Enunciationis in affirmationem & negationem: & ratio est, quia iam superius definita erat Enunciatio, nempe Oratio, in qua est verum vel falsum, sed ratio ista parum videtur firmam prius enunciatio in communi defini-

Dubium.

Solutio.

Vnde orationis vnitas vel pluralitas, simplicitas vel compositio sumatur?

Dubium.

sententia

Alexandri.

2. Sententia

S. Thom.

Ammon.

ta fuerit, hic autem enunciatio simplex.

Propterea dico cum Boe. & Porph. ista esse definitionem Enunciatiõis simplicis, scilicet est vox, quæ significat aliquid esse, vel non esse de alio.

Datur autem talis definitio per ea, quæ sunt inferiorum specierum: quia non est facile propriam assignare differentiam, & ut dicit Boetius, quò simul definiendo diuideret simplicem in affirmationem & negationem, quæ definit, dicens, affirmatio est enunciatio alicuius de aliquo, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo.

Vbi præpositiones sunt aduertendæ, nã [Ab] importat quandam separationem, quæ fit in negatione [De] quandam conjunctionem, quæ fit in affirmatione. An vero enunciatio sit genus ad affirmationem, & negationem, vel æquiuocum dicemus postea.

Quoniam autem enunciare est, & quod est non esse, &c.

Hic Aristot. explicat, quomodo se affirmatio, & negatio inter se habeant, quæ est tertia capitis pars, & intendit docere esse oppositas inter se, ad quod probandum ingeniose sumit duo. Alterum est, Quæ simpliciter contingit enunciare. Primò, quod est esse. i. affirmare, quòd est, quod fit in enunciatione vera: ut, homo est animal. Secundò quod non est, nõ esse, id est, negare, quæ non sunt, quod fit in negatione vera: ut, homo non est. Tertio, quod est, nõ esse, quod fit in negatione falsa: ut, homo nõ est animal. Quarto, quod nõ est esse, quòd fit in affirmatione falsa: ut, homo est leo.

Ex hoc fundamento sequitur alterum: omne quod affirmatur, posse negari: & contra; & hoc manifestè sequitur ex præcedenti. Si enim nõ affirmarentur, nisi quæ sunt & negarentur, nisi quæ non sunt, nõ omnis affirmatio haberet negationem, nec e contra, cum igitur & quæ sunt, & quæ nõ sunt, enunciata contingat esse, vel non esse, illud manifestè sequitur.

Ex vtroque autem sequitur, negationem opponi affirmationi, & e contra, non autem quæcumque affirmatio cuiuscumque negationi opponitur, sed quòd sunt ex eisdem extremis, & habent vniuocas dictiones, & reliqua, quæ sunt necessaria. Quæ explicuit r. Elenc. cap. 4. propter Sophistas.

1. Sent. cum responsione ad dubium.

Tertia. Capitis pars

QV. AE.

Oratio partim à natura, partim ab instituto aliquid habet.

2. Pars Capitis secunda.

Dialectica cur enunciatioem solam contempletur?

QVAESTIO I.

De Oratione.

Vt ordinem Arist. in disputando obseruemus, de Oratione oportet prius differere, & quidem propositi eius diuisione duo dubitari possunt. Primum: an omnis oratio ab Arist. hic definiatur? alterum: an oratio sit genus Enunciationis?

Quotuplex sit Oratio?

Circa primum quotuplex Oratio sit inquiramus. Laur. entius Valla in sua Dialectica, orationem primò in plenam, plenioram, & plenissimam diuisit. vocat plenam orationem, quæ solum partibus, necessarijs constat; nempe nomine, & verbo: vt, homo currit. Vocat plenioram, quæ plures habet partes, quam necessarias, vt syllogismus. At quæ numeris omnibus absoluta est, plenissima dicitur, quales orationes Rhetoricæ. Ista diuisio, quamuis bona sit, non tamen est prima, nec diuidit omnem orationem.

Propterea Boetij diuisio amplectenda est, quem postea omnes, ferè sunt sequuti: quam uis ipse à Græcis, eam diuisionem acceperit. Est igitur oratio duplex, perfecta, & imperfecta. Perfecta est, quæ perfectum sensum generat in animo auditoris. Vocamus sensum sententiam ipsam: uocamus perfectum, non cui non possit aliud adiungi, sed qui facit intellectum quiescere, quantum ad apprehensionem, alicuius rei: uocamus auditorem, aduertentem, & intelligentem. Oratio uero imperfecta, est oratio imperfectum sensum generans, quales sunt orationes sine verbo, vel cum verbo, in quibus est coniunctio suspendens, vel relatiuum, qui, cum vno verbo, & alijs similes.

Oratio perfecta diuiditur ab Ammon. in præfatione huius libri, & à S. Tho. tract. super hunc librum. c. 3. in quinque partes, in enunciatiuam, uocatiuam, interrogatiuam, imperatiuam, optatiuam, vel deprecatiuam: in prima inest uerum vel falsum, in reliquis uero non.

Harum quatuor sufficientiam ponit S. Thom. inquit enim: homo potest comparari ratione alicuius inferioris, vel ratione alicuius superioris. Cum inferiori, tripliciter se habet: vel uult illius mentem in se cõ-

uertere; & ad hoc uirtus uocatiua oratione, vel uult mentem eius sibi explicari; & uirtus in interrogatiua: vel uult, vt exequatur aliquod opus; & uirtus imperatiua, vel exhortatiua: cum superiori uero non nisi deprecatiua, vel desideratiua uirtus, reliquæ ad has reducuntur.

Sed dices, quare in his non est uerum vel falsum, sicut in enuciatiua? Nota ex Boet. in homine duplicem potentiam; altera est intellectus, in quo solo inest uerum, vel falsum, altera est appetitus, in quo inest bonum, vel malum, enuciatiua solum explicamus ea, quæ intellectu concipimus: propterea illi inest uerum vel falsum, alijs omnibus explicamus ea, quæ habemus in appetitu, propterea nec uerum, nec falsum habent, quod si interdum enunciamus ea, quæ appetimus, id fit, quatenus eadem cognoscuntur ab intellectu. Reddi etiam alia ratio potest, quia ab eo, quod res est, uel non est, enuciatio est, & dicitur uera uel falsa: sola autem Indicatiui enunciat, quod aliquid sit, uel non sit; alia non ita. Et hinc etiam est, quod illa sola perfectum generat sensum, alia minime.

An Oratio in communi hic definiatur ab Aristotele? an solum Oratio perfecta?

His igitur suppositis, dubium est: an oratio, tam perfecta, quam imperfecta hic definiatur, an sola perfecta? Albert. tract. de enunciatione, c. 1. cum Philo. existimat solam perfectam hic definiiri, est autem ratio Alberti: quia sola perfecta est genus enunciationis, hic autem Oratio consideratur, ut est genus orationis. Ratio uero Philop. est: partes non dicuntur, nisi respectu totius, sed oratio imperfecta non est totum; totum enim perfectum est; ergo imperfecta non habent partes; & sic ei non competit definitio.

Alij, de quibus superius diximus, inter quos sunt Aspasius & Porphyr. solam hic simplicem orationem definiiri uolunt.

At uero opposita sententia est Boet. S. Th. & aliorum: nempe orationem in communi, ut includit tam perfectam, quam imperfectam, simplicem & compositam, hic definiiri.

Dubium, solutio, Cur inter rationes solæ enuciatiua uerum uel falsum, cõplectatur.

Et ita est tenendum; Primò, quia definitio omni competit orationi, ut patet, & supra exposuimus; Præterea, quia hic definitio nem uocat Aristoteles, oratione & vnam, quæ tamen est imperfecta, oratio, cum sit sine verbo.

Nec argumentum Alberti habet robur: quia non solum oratio perfecta est genus enunciationis, sed etiam oratio in communi. Habet enim se oratio ad enunciationem, sicut uiuens ad hominem: est namq; genus remotius.

Quod si dicas: non licet definire, nisi per genus propinquum? Dico, id non esse semper uerum: quando enim addimus differentias, quæ sunt ab illo genere usque, ad propinquum, licet bene definire per remotius. Vt si dicas: homo est uiuens, sensibile, rationale, ut docet Aristoteles 6. Top. c. 3. loco 27. ita illa differentia uerum uel falsum secum habet, quod sit oratio perfecta.

Ad illud Philoponi respondet bene S. Thom. partes in aliquo toto se habere dupliciter: aliqua primo sunt ipsius totius: quales sunt illæ, quæ nihil aliud, quam tale totum componunt; sicut caput, pectus, brachium, & similia, componunt corpus: aliqua non primò totum: ipsum componunt, sed per aliud, ut oculus, lingua, nasus, non primò corpus ipsum, sed caput, & per caput corpus componunt. Ita similiter lapides non primò domum, sed parietes constituent: ex quo fit, ut partes non solum respectu totius perfecti, sed etiam imperfecti dicantur.

Hinc patet solutio: potest enim esse oratio imperfecta, & partes habere, nempe illas, ex quibus primo oratio perfecta non componitur: ut Deus iustus, & bonus, est oratio, & tales partes, primò istam orationem componunt, & per eam componunt aliquam perfectam, ut si addas, miseretur peccatorum.

Ad illud Aspasij supra responsum est. Patet igitur orationem in communi hic definiiri ab Aristotele.

An Oratio sit genus Enunciationis?

Dubatur, an oratio sit genus Enunciationis? Quidam existimant, non esse genus, præsertim propositionis, quia propositio

Ad opinionem Alberti.

Per genus remotum quædo liceat de finitionem extruere.

Ad rationem Philoponi. Partes in toto dupliciter se habent modo.

Solutio argumenti.

Dubium.

est in uocem, mente, & scripto; at oratio non est, nisi in sola uoce?

Dico primò, orationem non solum in Solutio. uoce, sed in mente; & scripto etiam reperiiri, ut supra diximus de mente Boetij & Ammonij. Dico secundò: hic consideratur propositio, ut rem uerè uel falsò significat, & ut cõceptus est manifestatiua, ac propterea Enunciatio dicitur: hoc enim est enuciatio, rei ueritatem uel falsitatem manifestare: ideo huius generis optime ponitur oratio. Quæ autem sit propositio in mente, primò Priorum cap. 1. tradetur.

QVAESTIO II.

De Enunciatione.

De Nomine Enunciationis.

Primò, de nomine Enunciationis: Secundò, de eius diuisionibus. Tertio, quales diuisiones sint: est tractandum.

Circa nomen aduerte; multa nomina eadem orationem significare, diuersis rationibus; primò oratio, ut uerum, uel falsum significans, quatenus conceptus & rei est manifestatiua, enuciatio & interpretatio dicitur. Eadem, quatenus in syllogismo, tanquam aliud probans sumitur, propositio. Quatenus iam probata, Cõclusio. Quatenus sub dubio ponitur probanda, si fuerit necessaria, Quæstio; ut, utrum homo sit risibilis; si probabilis; Problema; ut, utrum parentes sint honorandi; nec ne; si apparet, & multiplex, Sophisma; ut, utrum canis moueat? Quatenus adducitur ad obuiandum distis alterius, Instantia. Quatenus ipsi inuitur, Demonstratio; dignitas, postulatio, petitio, seu suppositio dicitur.

Et ita horum est usus loquendi apud Peripateticos, quamuis iam Neotericis quamlibet orationem significantem uerum uel falsum; propositionem uocent: tamen ista distinctio obseruanda est. Proprie igitur talis oratio, ut hic consideratur, enuciatio dicitur.

De Diuisione Enunciationis.

Hæc igitur Enunciatio primò diuiditur in diuisio Enunciationis. in vnam & plures. Enunciatio vna est, quæ unum significat, id est, unam cõplexionem, actu & potentia significat. ut, homo currit. Triplex autem inuenitur Enunciatio vna triplex. Primò, vna uoce & significatione, est.

ff quando

1. Diuisio Oratio, sicut dicitur Valla.

2. Diuisio iuxta Boet.

Oratio alia est perfecta, alia imperfecta.

Perfectæ orationis partitio.

Nota.

quando est vna complexio in re & in voce: vt, homo currit. Secundò, vna re, sed nò voce, quando voces idem re significant: vt, animal, gressibile, bipes, currit, illud enim subiectum vnicam rem significat. Tertio, vna coniunctione, vt, quando dicitur: homo currit, & leo vincit: nec ponimus cū Alberto vnam voce, sed non re, quia talis est simpliciter plures: vt, canis mouetur.

Enunciatio multiplex seu plures, in quatuor membra dividitur.

- 1.
- 2.
- 3.

Propositio plures est, quæ plura & non vnum significat: quæ verba supra explicuimus. est autem quadruplex propositio, seu enunciatio multiplex. Primò, quòdo sunt plures non connexæ formaliter: vt, homo currit, leo vincit, Petrus studet. Secundò, quando est vna quidem voce, sed multæ re: vt, canis mouetur. Tertio, quando est cum multiplici subiecto non connexo: vt, Petrus, leo, equus, mouetur; sunt enim tales multæ non actu, sed potestate. Quarto, quando id est à parte prædicati: vt, homo est doctus, iustus, studiosus, diligens. Sunt enim omnes hæ quatuor plures, cum vel formaliter, vel virtualiter plures connexiones absque coniunctione significant.

Dubium. Sententia Neoterico.

Dubitarur, quid sit Enunciatio coniunctione vna? In hac parte Neoterici multum ab antiquorum doctrina deiciunt: idem enim per enunciationem coniunctione vnâ, & per compositam intelligunt, quam vocant propositionem hypotheticam: dicitur autem propositio hypothetica quamcumque enunciationem; constantem ex pluribus enunciationibus, principalibus, media aliqua coniunctione: siue sit copulatiua, siue disiunctiua, siue quæcunque alia.

Sententia Hypotheticam, quam appellatur antiqui orationem.

Antiqui verò hypotheticam vocabant causalem, rationalem, conditionalem, enunciationem, vt refert Boetius super Topica Cic. ex Eudemo, & Theophrasto. Et ratio est clara; quia hypothetica idem est; ac si Latine dicas suppositiua, quasi propositio, in qua vna supposita & data parte, pars altera sequitur; quod non in copulatiua fit. Et hoc idem docet Boetius, in tract. de syllogis hypothetici. vbi illustres enunciationes communiter vocat conditionales. Philo. ponus addit etiam disiunctiuam, constantem ex oppositis partibus immediatè, quia etiam in hac, data vna parte, sequitur altera: vt, vel Petrus stat, vel non stat: currit, vel non currit.

Ex hoc fit, vt hic per Enunciationem coniunctione vnâ, intelligatur condicionalis, quæ in illas tres diuiditur, & disiunctiua: & ista est sententia Ammonij, Boetij & Alber. Magni, tract. de Enunciatione, cap. 2. & similiter Arabij, Auic. & Algaze, vbi Ammon. copulatiuam non vnam appellandam ceter, sed multiplicem: est enim vt manipulus ex multis congregatus.

At quamuis ista sententia sit tenenda, quantum ad hoc, quod hypothetica proprie dicenda sunt disiunctiua & condicionalis: existimo tamen hic per propositio nem coniunctione vnâ, non solum hypotheticam, sed etiam copulatiuam, & si quæ aliæ sunt, quarum partes quæcumque coniunctione sunt coniunctæ, esse intelligendam: cum tales enunciationes non solum habeant hoc, quod in se multas simplices concludant, sed speciale aliquid, quantum ad veritatem, vel falsitatem, præter simplices addant.

3. Sententia Quæ Oratio coniunctio: ne vna accipienda sit.

Secunda diuisio est enunciationis ipsius, in simplicem & compositam: hæc autem, vt diximus superius, & docet Boetius in secunda editione: non est eadem cum superiori, cum possit esse simplex, & plures: vt, canis mouetur: & vna & composita: vt, animal rationale, mortale currit. Simplicitas enim propositionis consistit in hoc, quod vnum simplex subiectum, & prædicatum habeant: vt, homo disputat: composita verò in hoc, quod multitudine in subiectis & prædicatis patiantur.

2. Diuisio enunciationis.

Vnde distinguitur composita, in eam, quæ ex pluribus propositionibus fit: vt, si lucet sol, est dies; & in eam, quæ ex pluribus subiectis vel prædicatis, vnum facientibus, seu significantibus constat: vt, animal rationale, mortale, est homo: & in eam, quæ ex pluribus similiter subiectis vel prædicatis, non tamen facientibus vnum conficitur: vt, homo, & leo, & equus currit: homo est iustus, sapiens; & diligens.

3. Diuisio.

Tertia est subdiuisio Enunciationis simplicis, in affirmationem, & negationem; vt supra explicui mus.

Dubium 2.

Quibus suppositis, est dubium de diuisionibus his, quales sunt? Estque aduertendum, has diuisiones esse secundum substantiam propositionis, scilicet, quod sit vna vel plures, simplex vel composita, affirmatio.

Solutio.

Dubium 1.

1. opin. Alex. andri. Philop. &c.

ratio vel negatio. aliæ diuisiones sunt secundum accidentia; vt quod sit vniuersalis vel particularis, & quidem de diuisione in vnam & plures, simplicem & compositam, omnes res conueniunt esse analogi in analogata.

At de tertia subdiuisione est dubium, an sit generis in species, vel analogi in analogata? Alex. Aphrod. cuius meminit etiam Amm. in proem. huius libri. Et, vt videre est apud ipsum in 1. Prior. cap. 1. Et ibidem Philop. contra Alexan. & Buran. qui defendit Alexand. & sustinuit eadem sententiam. Sustinet esse æquiuocam enunciationem, ad affirmationem, & negationem. Præcipua ratio hæc est. Vbi prius est & posterius, ibi est analogia, at affirmatio est prior negatione, ergo enunciatio est æquiuoca ad ea. maior est clara, quia in vniuerso ratio est eadem: minor patet ex Aristot. in hoc capite, vbi dicit: vna prima enunciatio affirmatiua vbi Boetius 2. Editione illud prima iungit cum affirmatione, vt sit sensus: affirmatio est prior; deinde negatio. Et expressè primò Post. ca. 21. vocat priorem affirmationem negatione. Et probatur ratione: quia affirmatio est compositio, negatio diuisio: sed prior natura est compositio diuisione: ergo & affirmatio est prior negatione. Præterea, quia negatio est priuatio, affirmatio est habitus; sed habitus naturaliter prior est priuatione: ergo & affirmatio prior.

2. opinio Porphyrij Amm. Boet. & aliorum. 1. Fundam. Affirmatio negatione est quadrupliciter prior.

Opposita sententia est Porphyrij Amm. Boet. Simpliciter in prædicamento quantitatatis, S. Thom. & aliorum asserentium talem diuisionem esse generis in species. Propterea sit primò aduertendum: affirmationem quadrupliciter esse negatione priorem. Primò est prior, quia simplicior est; negatio enim sit ex affirmatione aliquo superaddito, & hoc est, quod dicit Boet. affirmatio est prior negatione, id est, prælatione: & Ammon. dicit, est prior affirmatio simplicitate dictionis, secundò est prior quia notior. nullus enim cognoscit affirmationem per negationem, at negationem ipsam ex ipsa cognitione affirmationis consideramus: & hæc prioritas notioris ponitur ab Aristot. Post. c. 21. Tertio est prior secundum rem significatam; vt dicit S. Thom. tract. super hanc lib. ca. 6. nam affirmatio signifi-

catur rem esse, negatio non esse: quamuis autem rem in particulari prius sit aliquid non esse, quam esse, tamen absolute loquendo, esse semper præcessit non esse: aliter nihil posset produci: propterea dicit Aristot. 9. Met. actus prior est potentia. Quando dicitur prior secundum intellectum, quia intellectu prius componimus, quod est affirmare, quam diuidimus, quod est negare.

1. Fundam. Non vbiq; analogiam. Logicam ne periri, vbi sit prius & posterius.

Est secundò valde aduertendum, quod non, vbiunque est prius, & posterius, ibi est æquiuocatio, seu analogia Logica. Duplicitè enim aliquid dicitur prius vel posterius, vno modo inuenitur inter aliqua inter se, secundum quod vnam altero est perfectius, vel vnum virtualiter includit alterum: quo pacto vna species altera prior est, vt homo leone, & quadrangulus triangulo, & binario ternarius: tale autè prius, & posterius non aufert vniocationem duorum vel plurium in aliquo superiori, vt patet in exemplis assignatis, imò iacet species generum talis ordo inuenitur. Altero modo inuenitur prius & posterius in ipso superiori, respectu inferiorum, quando eius ratio vni inest primò, & per ipsum alij, vt sanum dicit sanitatem, quæ primò est in animali, in vrina verò & medicina per ordinem ad animal, similiter inest eas substantiæ, & accidenti, non sic autem animal homini, & leoni, tale prius, & posterius constituit analogiam: hoc autem non inuenitur in enunciatione, respectu affirmationis vel negationis, quæuis enim vna respectu alterius prior sit, vt diximus, tam enunciatio primò illi inest, eum quæ ipsa, & eius definitio de vtraque prædicatur.

Est ergo vniuoca enunciatio, sicut figura, numerus, animal, in quibus est eadem ratio. Hæc doctrina est simpliciter in prædic. quantitatatis, & Ammonij in hoc capite, & Boet. & S. Thom. loco allegato, & est consideranda.

Conclusi. Enunciatio simplex est genus, &c.

Ex quibus patet enunciationem simplicem esse genus ad affirmationem & negationem. Nec argumentum Alexan quicquā valet: non enim probat, nisi affirmationem esse priorem negatione, si ad inuicem cõparentur; at si ad enunciationem referantur, non prius vna enunciat, & participat naturam enunciationis, quam altera.

Ad 1. Argu.

Obiectio. Dices, esse affirmatiuam vel negatiuam, videtur dicere qualitatem enunciationis, ergo affirmatio & negatio non differunt specie, sed qualitate & accidenti, sicut homo albus, & homo niger, non differunt specie, vt dicitur 10. Meta. ca. 12.

Solutio. Dico, esse affirmatiuam vel negatiuam, esse quidem qualitates enunciationis, sed qualitates essentielles, constituentes cum ipso genere species distinctas: quomodo differentiae dici solent qualitates generis. Pro quo aduerte, quod, esse affirmatiuam vel negatiuam, non consistit in materia propositionis; aliter enim non constituerent speciem: sed in forma, nempe in compositione, qua Verbum importat; & quia sunt diuersae compositiones affirmatio, & negatio, & diuersi modi enunciandi, inde constitunt varias species, ac propterea negatio semper debet cadere supra verbu, & non solum supra significatione Verbi: nam haec non est negatio; homo est, non currens.

Dubium 2. Circa hoc caput occurrere posset dubium, cuius solutionem pretermisit Aristot. quare definitio, cum plures partes habeat, dicatur vna? quod ipse 7. Met. cap. 12. docet.

Solutio. Dico, & est aduertendum, singulas partes definitionis per se dicere totam naturam definiti confuse, vnam autem partem explicare distincte. Vt g. rationale dicit totam naturam hominis, confuse, distincte vero illam; vt principium rationandi est animal dicit totam hominis naturam confuse; distincte vero hoc: quod principium sentiendi est. & sic de reliquis. Vnde definitio est composita ex pluribus, idem confuse significantibus; sed singulis aliquid in eo distincte experimentibus. Ideo dicitur vna, quia re vera idem dicit vnum; quod alterum, quantur ad rem; sed non quantum ad modum significandi: qui modus non multiplicat orationem; cum vnitas, & multitudo a re significante sumatur. Et hanc doctrinam obserua.

Dubium 3. Tandem dubitatur circa illa verba Aristot. [contradictio est affirmatio & negatio opposita] videtur enim non esse verum. nam etiam ad oppositionem contrariam & subcontrariam est necessaria affirmatio & negatio?

Dico, quod contraria; & subcontraria oppositio, non in sola negatione & affirmatione consistunt, sed in quantitate etiam subiecti, quod vtraque sit vel vniuersalis, vel particularis: at contradictio per se in pura negatione & affirmatione; ita, vt si solam affirmatione, & negatione inspicias, remota quantitate, est contradictio: propterea inuenitur contradictio in singularibus propositionibus: & in ipsis terminis, vbi nulla est vniuersalitas vel particularitas, quae sunt quantitates, propterea dixit, contradictio est affirmatio & negatio, quasi formaliter in his consistat, at quia non quaecunque negatio affirmationi cuiunque contradicit, ideo addit, opposita.

Quae aut affirmatio, & negationes oppositae sunt, partim hic explicat, partim explicuit, 1. Elenc. c. 4. Est enim oppositio vnus & eiuſdem, non solum rei, sed rei & nominis; non synonymi, sed eiuſdem ad idem, sicut vni idem, & similiter, in eodem tempore id est, dicuntur constare eodẽ subiecto, & praedicato, dicuntur termini esse vniuoci, non synonymi, sed idem profus, & dicuntur sumi secundum idem, vnde non opponuntur haec enunciationes: ista tabula est dupla, & ista non est dupla, si prius ad medietatem; posterius ad tertiam comparetur, quia non ad idem; sic etiam quia non sunt secundum idem, ista non opponuntur: Aethiops est albus secundum dentes, non est albus secundum faciem; rursus quia non similiter, nec illi opponuntur: Petrus currit velociter, non currit tarde; Et quia non eodem tempore, & loco, non haec opponuntur: heri legi, hodie non legi, sum extra pontem, non sum extra pontem, si vna hic; altera alibi profertur. Et haec de hoc capite.

Diuiditur Enunciatio iuxta quantitatis notas. Enunciationum oppositiones assignantur: circa quae ipsarum veritatem ac falsitatem regulas traduntur. ac quae sit vna affirmatio & negatio determinatur.

Cap. V.

Quoniam autem sunt haec quidem rerum vniuersales, illa vero singulares: Sectio secunda. (Dico aut vniuersale, quod in pluribus praedicari natu est: Singulare vero, quod non: vt homo quidem vniuersalium est, Calu.

has Verborum, quae sunt singularia: necesse est quoque enunciare, quod inest aliquid aut non aliquando quidem alicui eorum, quae vniuersalia sunt, aliquando autem eorum, quae singularia sunt.

Si ergo in vniuersali vniuersaliter enuncietur quis quod est, aut non est, contraria enunciationes erunt. Dico autem in vniuersali enunciare vniuersaliter: vt, omnis homo albus est: nullus homo albus est.

Quando autem in vniuersalibus, non vniuersaliter enuncietur, non sunt contrariae: quae autem significantur, est esse aliquando contraria. Dico aut non vniuersaliter enunciare in ijs, quae vniuersalia sunt, vt, est albus homo, non est albus homo, cum enim vniuersale sit homo, non vniuersaliter enuncietur: omnis natus, non vniuersale significat, sed quod vniuersaliter.

In eo vero, quod praedicatur vniuersale, id quod est vniuersaliter praedicare, non est verum. Nulla enim affirmatio vera erit, in qua cum vniuersale sit praedicatum, vniuersaliter praedicatur: vt est omnis homo, omne animal.

Opponi autem affirmationem negationi dico contradictorie, quae vniuersaliter significat eisdem, quod non vniuersaliter: vt, omnis homo albus est: non omnis homo albus est: nullus homo albus est, aliquis homo albus est. Contraria vero vniuersalem affirmationem, & vniuersalem negationem, & vt omnis homo albus est, nullus homo albus est.

De subiectis, & praedicatis Enunciationum.

Um in capite praecedenti negatione, & affirmatione opponi inter se doceret: nunc de hac enunciationum oppositione differere prosequitur. Cum autem oppositio & secundum quantitatem, & secundum veritatem, vel falsitatem enunciationum constet; in hoc capite de quantitate, quae praecipue in subiectis spectatur, in sequenti de veritate, & falsitate tractat.

Primo igitur hanc Conclusionem constituit, Omnis enunciatio aut est de subiecto vniuersali: aut de subiecto singulari, siue affirmatiua, siue negatiua sit, quam talis syllogismus demonstrat. Quoties enunciamus siue affirmatiue siue negatiue, re de re enunciamus; sed omnis res vel vniuersalis

est, vel singularis: ergo quoties enunciamus, vel de vniuersali; vel de singulari re enunciamus: maior non exprimit; minor re sub forma diuisionis proponit, eamque descriptione & exemplis illustrat, inquit.

Quoniam autem sunt haec quidem rerum vniuersalia, &c.

At si dicat: quia res quaedam sunt vniuersales, quaedam sunt singulares, & nota quod dicitur [quonia] vt intelligas, esse probationem a causa. Ex hoc enim, quod res sint vel vniuersales, vel singulares, & semper de re enunciamus, sit, vt enunciatio vel sit de subiecto communi; vel singulari.

Describit autem, quae dicatur vniuersalis, & dicit: vniuersale est, quod in pluribus praedicari aptum est, vt homo, animal, leo. Dicit autem [aptum est] quia non est necesse, si rem vniuersalem proferamus; quod actu eam de multis praedicemus. Sat erit, si ipsa aptitudo sit; vel, vt S. Thomas dicit, propter multa, quae actu non habent plura, de quibus praedicantur; sunt tamen vniuersalia, quia aptitudinem habent: vt sol, mundus, Singulare est; quod non est de pluribus praedicari aptum, vt Socrates, Plato.

Dices: quare Aristot. non dixit de praedicatis; quae praedicata enunciare contingat? dico primo; quia quantitas propositionis non a praedicato, sed a subiecto sumitur; vnde ista praedicatio censetur singularis: Plato est animal; quamuis praedicatum sit vniuersale.

Dico secundo, quia ex doctrina praecedenti praedicamentorum constat, semper vniuersalia praedicari; reliqua enim sunt praedicationes indirectae vel impropriae, aequa enim de aequis, vel superiora de inferioribus; non autem inferiora de superioribus, nec singularia de seipsis, proprie praedicantur; hac igitur de causa Aristot. non praedicatorum; quae iam determinata sunt esse vniuersalia, sed subiectorum meminit.

Si ergo in vniuersali, vniuersaliter enuncietur quis, quoniam est, &c.

Circa illam partem, qua de re vniuersali, aliquid vel affirmatiue vel negatiue enunciat, Aristot. trimembrem diuisionem necessariam facit; & per singulas postea partes procedit, ostendendo quomodo opponantur, & reliqua circa eas explicando.

Tripliciter ergo de vniuersali affirmatiue vel negatiue enunciamus: primo de vniuersali vniuersaliter: vt, omnis homo iustus est: nullus homo iustus est: secundo de vniuersali; de neutro tamē vniuersaliter: vt, homo iustus est: homo iustus nō est: tertio de vniuersali, sed vno vniuersaliter, de altero nō vniuersaliter: vt, omnis homo iustus est, homo iustus nō est: vel, nullus homo iustus est, homo iustus, nec aliter vllō modo, enunciate contingit de vniuersali.

Nota. In omnibus autem his notat Ammon, semper intellige de affirmatione & negatione ex eodem subiecto, & predicato: & cum reliquis circumstantijs, quæ sunt ad oppositionem necessariam. De oppositis enim affirmationibus, & negationibus, hic differunt.

Accedit igitur ad primæ partis explicationem, & docet quoties de vniuersali vniuersaliter enunciamus affirmatiue & negatiue, tales sunt enunciationes contrariæ: vt, omnis homo iustus est: nullus homo iustus est. Exponit autem, quid sit de vniuersali vniuersaliter enunciate, exemplo quodam: nempe, quando propositio signum aliquod vniuersaliter habet: vt, omnis homo albus est: nullus homo albus est.

Dubium

Solutio.

Contrariæ dicuntur propositioes per similitudinem à rebus contrarijs acceptæ.

Dubitat S. Thomas, quare talis oppositio dicatur contrariæ, & respondere subtiliter & bene, vt etiam Amm. dici per similitudinem ad res, quæ contrariæ dicuntur: illæ enim res contrariæ dicuntur, quæ maximè inter se distant, & secum pugnant, vt album maximè à nigro distat, & calidum à frigido. vnde media non proprie extremis contraria sunt: cum ab eis non distet maximè. At istæ propositiones maximè distant: omnis homo albus est, nullus homo albus est: cum prior ponat omnia indiuidua hominis copulatiue, at altera omnia etiam neget. Ista verò: non omnis homo albus est, nō aufert omnia; significat enim aliquis homo albus non est. merito igitur illa dicuntur contraria.

Quando autem in vniuersalibus nō vniuersaliter, non sunt contraria. &c.

Hoc est alterum diuisionis membrum, nempe, aut enunciamus de vniuersali, nō tamen vniuersaliter: vt homo albus est, homo albus non est: explicat autem quando de vniuersali non vniuersaliter predic-

mus; nimirum quando dicimus: homo albus est: homo albus non est.

Dubium.

Solutio.

Quod si dicas, in his enunciationibus subijcit vniuersale, ergo vniuersaliter enunciamus? Respondet, homo, leo, animal, & similia subiecta significare quidem rem vniuersalem, sed non cum hoc modo vniuersaliter, quam significat ipsam signū, omnis, nullus, & similia; hæc enim signa nō ipsum vniuersale significant, sed ipsum vniuersaliter subijci, quod non aliud est, quàm denotare predicatum omni inferiori subiecto, copulatiue, nullo dempto inesse; vel ab omni eo remoueri, tales autem enunciationes asserit non esse contrarias, quas nos vocamus subcontrarias.

Addit tamen hæc verba de ipsis: [Quæ significatur est esse aliquando contrariæ] qui locus satis est difficilis propter varias interpretationes, in primis Herm. vt refert Boetius, in 2. editione exponebat hoc pacto: istas subcontrarias aliquando significare contrariæ, quia aliquando vna est vera, & altera est falsa, vt in materia necessaria vel impossibili: vt, homo est animal: homo non est animal. Sed ista, reijcitur expositio, quia nondum quicquam de veritate vel falsitate dictum est.

Alexander, quem commendat & sequitur S. Thō. interpretabatur, subcontrarias aliquando significare contrarias, quia in certa materia, scilicet, necessaria, æquiualent contrarijs: vt, homo est animal: & omnis homo est animal: homo non est animal: & nullus homo est animal; nō tamē in materia contingenti.

Tertija expositio habet profectō celebres interpretes, nempe Porphyrium, Ammonium, Pselum, & Boetium, huiusmodi est, quo notant, aliqua esse, quæ habet contrariæ, aliqua carent contrarijs. Album enim, calidum, par, contraria habent, animal vō corpus, currit, ambulat, contraria nō habent. Hinc fit, quorundam negationes importare contrarias, quorundā vero non, vt non album, importat contrarium, nempe nigrum vel mediū, quod participat de contrario: non sanum importat ægum. At non ambulat, non animal, nō importat contrarium.

Quæ igitur in his particularibus in vna affirmatur predicatum, in altera negetur, & ne-

1. Expositio quomodo subcontrariæ contrariæ significant, &c.

2. Expositio

3. Expositio

& negatio aliquando importet contrariū, fit, vt aliquando tales enunciationes, licet contrariæ non sint, eorum tamen significata contraria sint: vt, homo est calidus, homo non est calidus, ibi non calidus dicitur, quod sit frigidus: homo nō est sanus, id est, est æger: Hoc autem dicit, ne existimemus contrarietatem prædicatorum, enunciationes contrarias facere, & propter tantam expositorum autoritatē non mihi displicet hæc expositio.

4. Expositio Obiectio.

Solutio.

5. Expositio.

Quod si dicas: hoc etiam in contrarijs enunciationibus inesse? responderetur, id verum esse, sed in istis particularibus hoc notatur, quia aliam contrarietatem non habent, quàm prædicatorum.

Ammonius ait, propterea dubitasse, in subcontrarijs; quia in his est prædicatū negatum, id est, homo non albus, sed hæc ratio nulla est, quia & in vniuersali negatur prædicatū: nullus homo est albus, melius dicitur, quod in contrarijs dubiū non erat, cum contrariæ iam sint, at in his est dubiū cum non sint contrariæ. Possent enim quis arbitrari esse contrarias, quia significat res contrarias, & nō significare contraria, cum non sint contrariæ. Propterea autem virtute esse, & esse non contraria, & significare aliquando contraria.

6. Expositio.

Est alia expositio Modernorū sine dubio non spernenda, nempe hic Aristot. loqui de enunciationibus, in quibus subiectum est vniuersale sine aliquo signo, nec vniuersali, nec particulari; quas indefinitas vocant: vt, homo albus est: homo non est albus, & has dicit esse, seu aliquando fieri contrarias, nempe signis solum additis vniuersaliter, omnis, nullus, quod nō fit in singularibus, nec in particularibus: quæ signum habent particulare. Hæc est expositio, quam sequitur Suesanus.

Inter has omnes mihi placet expositio tertia Porphyrij & aliorum.

7. Expositio

Quamuis sub censura sanioris iudicij addere hunc locū, hic nos posse comodiū interpretari, vt loquatur de his, quæ subiectum habent vniuersale, siue cū signo particulari sint: vt, aliquis homo est albus: aliquis homo non est albus: siue sine aliquo signo: vt, homo est albus, quia sicut nec istæ sunt contrariæ: ita nec illæ, ac propterea Aristot. loquitur negatiue, scilicet, quæ

sunt de subiecto vniuersali, non vniuersaliter: nec dixit particulariter, vt vtrāque intelligeremus, & quando est cum signo particulari, & sine aliquo signo: aliter enim diceret de vniuersali particulariter vel indefinitè, & sensus iste est, has propositiones non esse contrarias, tamen extrema, quæ per has enunciamus, [aliquando est esse contraria] id est contingit enunciate contrariæ: vt, homo est albus: homo nō est albus: aliquis homo est albus: aliquis homo nō est albus. Eadem significata & eandem rem, quam nō contrariè enunciat per illas, possum aliquando contrariè enunciate: nempe, si vniuersaliter proferā. per hoc enim, quod vniuersaliter, vel particulariter, seu indefinitè dico, non aliam rem, sed alio, & alio modo enuncio. Ac propterea dicit, [quæ significantur] vt non de ipsi enunciationibus intelligas, quod possunt fieri contrariæ, sed de rebus significatis, quæ modò contrariè, modò non contrariè enunciantur valent: quam expositionem existimo maximè textui consonam.

In eo verò, quod vniuersale predicatur, id quod est vniuersaliter, &c.

Hic dubium Aristoteles aufert. Possent Dubium in textu.

enim quis dubitare, in propositionibus contrarijs affirmatiuis, an sit addenda vniuersalitas etiam prædicato; nam in negatiuis prædicatum vniuersaliter dicitur, virtute negationis omnia distribuentis, at in affirmatiuis prædicatum est quidem vniuersale, sed non vniuersaliter dicitur: propterea dubium est, an vniuersalitas sit addenda, & hanc expositionem aduerte, non enim loquitur de negatiuis, sed de affirmatiuis: in his enim prædicatum vniuersale est, sed non vniuersaliter dicitur?

Respondet igitur Aristot. id non esse faciendum, cuius ratio est, quia esset enunciationem affirmatiuam, in omni materia falsam facere, cum semper sit affirmatio falsa, in qua affirmatur prædicatum vniuersaliter, de subiecto vniuersaliter: vt, omnis homo, omne animal est.

Et reputat Aristot. inconueniens genus de speciebus, & superius de inferioribus, vel æquale de inæqualibus falsò affirmati, cum etiam negatio falsa sit; & tunc in materia necessaria vtraque esset falsa, & aff-

In eodem textu Solutio.

firmas

firmatio & negatio. ibi aduerte Arist. loqui de propositionibus, quæ in disciplinis vsu- ueniunt, non de alijs portentosis, quæ cõ- fingi possent.

Semper est propositio falsa, in qua attributum vniuersali- ter de subie- cto vniuer- saliter acci- pro dicitur.

Nec est recipienda doctrina Boet. & Le- ui. in suis annotationib. super Auerr. qui asserunt, signum vniuersalitati posse, vel addi prædicato superiori. vt homo, seu om- nis homo est omne animal: & tunc est falsum hoc affirmare: vel posse addi prædi- cato æquali, vt omnis homo est omne ratio- nale, & tunc est superfluum. hæc non pla- cet; imò semper est falsum, vt hic docet Arist. & recipit Alber. tract. de oppo. cap. 1. & S. Thom. quia sensus esset: hic homo est omne animal, & hic homo est omne ratio- nale, & ita de cæteris. Siquidem, omnis, accipitur distributiue, quæ singule particu- lares essent falsæ, & ita tota vniuersalis fal- sa. Quia cum nullus homo sit omne ratio- nale: nec omnis homo erit omne ratio- nale. Quod si in alio sensu acciperentur illæ voces distributæ vniuersaliter, non quasi distributæ, sed acceptione, vt Dialectici vo- cant, simplici; verum esset dicere: omnis homo est rationale. Nam sensus es- set, idem est, re ipsa, omnis homo, & omne rationale. Sed si distributiue accipiantur, sensus est falsus, vt diximus.

Est autem inter hæc discrimen. Nam priora prædicata, cum ei secundum natu- ram competat, semper insunt, & vbiun- que natura talis est, ibi & talia sunt prædi- cata, & cum natura in omnibus sit indiu- dui, etiam sunt ibi talia prædicata, at verò talia prædicata cum ab indiuiduis ei pro- ueniant, & non semper indiuiduis idem insit, ideò de natura nec vniuersaliter, nec semper prædicantur.

Nota 1. Est autem hic notandum vnum, quòd res non habet esse vniuersale, nisi respec- tu intellectus; at esse singulare à rebus ha- bet, & inde ab intellectu cognoscitur sin- gularis, quando cum talibus accidentibus indiuiduis consideratur, intellectus ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalem & singularem, sed cum discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuer- salem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit.

Hinc sequitur, quod dicit Ammon. & S. Thom. cum hic non rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur; fit, vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significantur: ac ideò ista diuisio rerum, in ordine ad intellectum prima fit, quia res & in vniuersali, & in sin- gulari cognoscit; ac deinde, in ordine ad voces significantes id, quod intellectu cõ- prehendimus.

QVÆSTIO.

De Diuisione rerum, qualis scilicet sit talis Diuisio?

Dubium.

Dubium posset alicui esse, qualis diuisio esse hæc, & Rerum quædam sunt vniuer-

sales, quædam particulares, seu singulares; nam videtur hic Aristoteles admittere res aliquas existentes vniuersales, quod tamẽ ipse negat. expresse contra Platõnem? 7. Meta. cap. 13.

Ad quod facile est respondere ex his, quæ superius diximus in materia vniuersa- lium super Porphyrium: diximus enim re- rum naturas non existere vniuersales, se- cundum se, sed quatenus ab intellectu, nõ consideratis indiuiduis, & inferioribus, ap- prehenduntur, dicuntur vniuersales; qua- tenus verò cum ipsis accidentibus & sin- gularibus sunt, sunt singulares. natura hu- mana de se nec est vniuersalis, nec singu- laris; sed vt ab intellectu, non consideratis indiuiduis percipitur, fit vniuersalis; vt au- tem in ipsis indiuiduis est, & cognoscitur, dicitur singularis. Vnde, esse vniuersalem, vel singularem, accidit rei, alterum per in- tellectum, alterum à rebus ipsis. Vnde me- ritò dici debet ista diuisio subiecti in acci- dentia.

Est autem hic notandum vnum, quòd res non habet esse vniuersale, nisi respec- tu intellectus; at esse singulare à rebus ha- bet, & inde ab intellectu cognoscitur sin- gularis, quando cum talibus accidentibus indiuiduis consideratur, intellectus ergo vtrunque cognoscit & rem vniuersalem & singularem, sed cum discrimine: nam cognoscit vniuersale, & ipsam rem vniuer- salem facit, at cognoscit singularem rem, sed non facit.

Hinc sequitur, quod dicit Ammon. & S. Thom. cum hic non rebus secundum se, sed vt vocibus significantur, tractetur, & non possint res vocibus significari, quin primò cognoscantur; fit, vt quia res in vniuersali, & in singulari cognoscuntur, ita etiam voce significantur: ac ideò ista diuisio rerum, in ordine ad intellectum prima fit, quia res & in vniuersali, & in sin- gulari cognoscit; ac deinde, in ordine ad voces significantes id, quod intellectu cõ- prehendimus.

Est autem hic notanda doctrina S. Th. quam tradit in presenti, & tractat. de enun- ciatione, c. 7. & 8. nam aliqua res (v. g.) ho- mo potest dupliciter considerari, vel vt in intellectu obiectiue cognitus, vel vt est in ipsis reb. & singularibus existens: si modo priori

Solutio.

Rerum natu- ræ secun- dum se nõ existunt v- niuersales, sed hoc in- tellectu cõ- sequuntur.

Nota 1.

Nota 2.

Nota 3.

Res quæli- bet duobus modis po- te st spectari

priori consideretur, acquirit prædicata in duplici differentia; quædam conueniunt ei tali operatione intellectu, vt quòd sit vniuersale, quòd sit prædicatũ, subiectũ, species, & similia: quæ dicuntur prædicata secundæ intentionis: quædam alia conue- niunt ei, quatenus est res: quæ velut vna consideratur, ac si per se existeret; vt quan- do dicimus: homo est dignissima creatura inferiorum: homo est creatus ad vitam æ- ternam: homo redemptus est, & ista prædi- cata sunt realia.

Altero modo potest homo considerari, vt est in rebus, & tunc acquirit prædicata in duplici etiam differentia: quædam ei secundum naturam suam competunt vt, homo est animal, rationalis, risibilis, vi- uens: quædam ei proueniunt ab indiu- dui, in quibus est: vt, homo currit: homo legit, scribit, est doctus.

Est autem inter hæc discrimen. Nam priora prædicata, cum ei secundum natu- ram competat, semper insunt, & vbiun- que natura talis est, ibi & talia sunt prædi- cata, & cum natura in omnibus sit indiu- dui, etiam sunt ibi talia prædicata, at verò talia prædicata cum ab indiuiduis ei pro- ueniant, & non semper indiuiduis idem insit, ideò de natura nec vniuersaliter, nec semper prædicantur.

Et ex hoc, ad distinguendum, quando naturæ aliquid, vt in omnibus est, conue- niat, inuenta sunt signa tam affirmatiua, quam negatiua, Omnis, Nullus, & similia, ad denotandum verò, quando non omni ex parte naturæ competat aliquid, inuen- ta sunt signa particularia, Aliquis, aliquis non: imò quando volumus ostendere, quòd aliquid naturæ ab aliquo certo indiuiduo proueniat, vt in signo demonstratiuo; quamuis vniuersale, cum signo particula- ri, & sine vilo signo, æquipollet & de si- milibus prædicatis Aristoteles loquitur in presenti, quæ rei, vel secundum naturam vel ab indiuiduis competunt. in his enim licet subiectio signum aliquod addere.

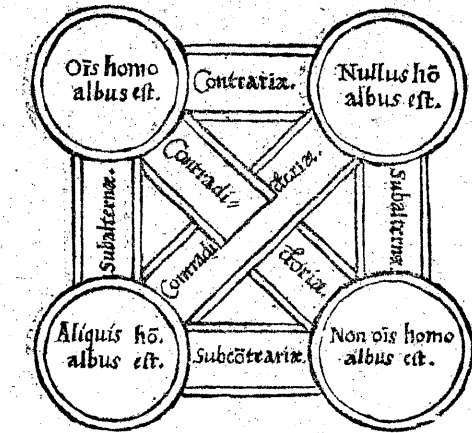
Similiter est notandum, quòd singulari triplex prædicatum competit. Primum vt ab intellectu cognoscitur, & sic dicimus: Petrus est indiuiduum: alterum à natura speciei: Petrus est animal: tertium à sua propria & singulari conditione, & sic dici

Nota 4. signa quor- sum sint in- uenta?

Nota 5. Singulari triplex attri- butum con- uenit.

tur: Petrus currit, studet, legit, &c. Et hæc sufficiant pro his prædicatis & pro decla- ratione diuisionis,

Oppositorum pro positionum de- scriptio.

Vociferat quidem impossibile est simul esse veras: his verò oppositis contigit aliquando in eodem simul esse veras: vt, non omnis homo albus est, & aliquis homo albus est.

Quæcumque igitur contradictiones vni- uersalium sunt vniuersaliter, necesse est al- teram esse veram & alteram falsam: & quæcum- que in singularibus sunt: vt, est Socrates al- bus, non est Socrates albus. Quæcumque au- tem in vniuersalibus quidem, non vniuer- saliter autem, nõ semper hæc quidem vera est, illa verò falsa est, simul enim verum est dicere, quòd est homo albus, & quòd nõ est homo albus. & est homo pulcher, & non est homo pulcher, si enim turpis est, non est pul- cher, & si sit aliquid, non est.

Videbitur autem subiecto inconueniens esse: utcirò quoniam videtur significare idem, hoc: non est homo albus, & hoc: nullus homo est albus. hoc autem neque idem significat, neque simul necessario.

Manifestum est autem, quòd vna nega- tio vniuersæ affirmationis erit. hoc enim idẽ oportet negare negationem quod affirma- tio affirmat, & ab eodem, vel ab aliquo singularium, vel ab aliquo vniuersalium: G g Et vni.

De vniuersaliter: Vel de non vniuersaliter, dico autem quod est Socrates albus: non est Socrates albus, si autem aliud aliquid ab eo dem, vel ab alio idem, non est opposita, sed erit ab ea diuersa. Huius vero, quae est: omnis homo albus est, illa, quae est: non omnis homo albus est, illa vero, quae est: aliquis homo albus est, illa quae est: nullus homo albus est. Illi autem quae est: est homo albus, illa quae est: non est homo albus.

Quod igitur vna affirmatio vni negatio ni opponitur contradictoria, & quae sunt haec, dictum est. Et quod contraria alia, & quae sunt illa, dictum est. Et quod non omnis vera vel falsa contradictio, & quare, & quando vera, & falsa.

Quocirca haec quaedam impossibile est, &c.

Modo Aristoteles de his enunciationibus oppositis determinat, qualiter se ad veritatem & falsitatem habeant, ac primum de contrariis infert, cum de vniuersali vniuersaliter enunciant, simul veras esse non posse: vt, omnis homo est iustus, nullus homo est iustus, nulla ratione simul verae esse possunt, cum impossibile sit, idem praedicatum vniuersaliter affirmare & remouere ab eodem vere: ac inde ista verba sunt legendae, vt illata ex his, quae dixerat in fine praecedentis: omnia enim haec sub vno contextu sunt.

Huius possumus addere, contrarias posse simul esse falsas: vt, omnis homo est albus, nullus homo est albus, utroque modo est falsa. & in hoc assimilatur qualitibus contrariis: haec enim simul eidem subiecto inesse non possunt, ab eodem tamen remouentur: vt vni corpori inesse calidum & frigidum simul, possibile non est; tamen esse aliquod corpus, quod nec calidum nec frigidum sit, fieri potest, nempe coelum, ita si militer contingit in his, non posse simul esse veras; falsas tamen nil prohibet.

Subdit autem Aristoteles, oppositas contrariis, nempe particulares, simul posse veras esse: particulares enim sunt contradictoriae contrariis, vt, aliquis homo est albus, aliquis homo non est albus. haec simul verae sunt, quae tamen contradicunt contrariis, aliquis enim homo est albus, contradicit huic: nullus homo est albus: aliquis vero homo non est albus, huic: om-

nis homo est albus; quae duae vniuersales sunt contrariae.

Huius adde, particulares in nulla materia posse esse simul falsas; in contingenti quidem simul verae possunt esse, & in hoc habent se opposito modo ad contrarias, quae simul verae esse non possunt, possunt tamen simul esse falsae.

Quaecumque igitur contradictiones vniuersales sunt vniuersaliter, &c.

Hic de contradictoriis modo loquitur: & est aduertendum, quod constituit triplex genus contradictoriarum. Primum quando sunt de subiecto vniuersali in vna vniuersaliter sumptum: vt, omnis homo est albus; aliquis homo non est albus, secundum singulatum: vt, Plato legit: Plato non legit; Infimum genus est, de vniuersali sine signo, quas nos indefinitas vocamus: vt, homo albus est: homo non est albus.

Et primum quidem ac secundum genus contradictoriarum, docet sic se habere, vt necessario altera sit vera, altera falsa: impossibile est enim simul esse veras, aut falsas: at tertium genus nihil prohibet sic se habere, vt aliquando vtraque sit vera. Vt istae possunt esse verae: homo est pulcher; homo non est pulcher: homo est albus; homo non est albus, quod probat de primis, potest enim esse, quod sit homo pulcher, & quod sit homo turpis, & verum sit simul vtrunque dicere, tunc sic arguitur: homo est turpis, est simul vera cum hac: homo est pulcher, sed ista: homo non est pulcher, est eadem cum hac: homo est turpis, ergo simul verae sunt, homo est pulcher, homo non est pulcher. Probat de alijs, homo est albus, potest esse vera cum hac: homo sit albus, si vnus iam sit albus alter fiat: sed ista: homo non est albus, stat simul cum hac: homo sit albus, nam quod sit, non est; ergo simul verae sunt: homo est albus: homo non est albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse, &c.

Remouet dubium quorundam assertentium: homo non est albus, esse idem cum hac: nullus homo est albus, quod si ita esset, non essent simul verae: homo est albus, & homo non est albus; sicut nec ista: homo est albus; nullus homo est albus; quae sunt

Subcontraria nullo modo possunt esse falsa.

Triplex contradictoriarum propositionum ab Arist. ponitur genus

Dubium in textu.

*a. l. aliud, vel ab alio idem non eodem.

Contrariae propositiones possunt simul esse falsae.

sunt contradictoriae primi generis.

Ad hoc respondet Aristot. non idem significare illas duas, nam vna enunciat vniuersaliter de subiecto, scilicet nullus homo est albus; altera non vniuersaliter: scilicet homo non est albus, neque idem significat, neque simul necessario, id est, potest esse falsa illa: nullus homo est albus, vt modo fit, est enim falsa, illa autem est vera: homo non est albus; nam Aethiops homo est, qui tamen non est albus.

Manifestum est autem, quoniam vna negatio, &c.

Omnes ferè Expositores in hoc conueniunt, vt in his verbis Aristot. doceat, vniuersaliter affirmationis vnā esse negationem: eò, quia ex praecedentibus posset quis de hoc dubitare: cum huic enunciativae affirmationis: omnis homo est albus, opponatur duae negationes, nempe: nullus homo est albus, & non omnis homo est albus, docet autem modo vni affirmationi vnā opponi negationem tantum, in eodem genere oppositionis, & ita declarat Magentinus, & Pfellus, & addit Alber. si quando euenit multas negationes opponi vni affirmationi, in eodem genere oppositionis, tunc illae sunt aequipollentes.

Haec autem oppositio, quamuis doctrinā veram contineat, videtur praeter mentem ipsius Aristotelis, nec vlla ratione cum verbis quadrat; cum manifestè de sola oppositione contradictoria hic loquatur: quae in tres gradus est diuisa, vt superius diximus.

Propterea cum Boet. sic mihi videntur ista verba continuanda, vt sit quaedam alia ratio ad probandum, has enunciations: homo non est albus, & nullus homo est albus, non esse idem. ratio est huiusmodi, vni affirmationi, vna sola negatio contradicit: sed haec: homo non est albus, contradicit huic: homo est albus; haec autem: nullus homo est albus, contradicit huic: aliquis homo est albus, ergo non sunt idem. aliter illa affirmatio: homo est albus, vel: aliquis homo est albus, quae sunt diuersae, habent duas negationes, vel si vna negatio esset, vna negatio duabus affirmationibus responderet.

Maiorem probat ratione & exemplo. Ratio est: quia negatio contradictoria de

bet id solum negare, quod affirmatio affirmabat; ergo vniuersaliter affirmationis vna est negatio, exemplis manifestat, & est inductio quaedam exemplaris. nam huic: Socrates est albus, contradicit: Socrates non est albus, similiter in vniuersalibus vniuersaliter, huic: omnis homo est albus, haec: non omnis homo est albus, vel aequivalens, aliquid homo non est albus; & illi: aliquis homo est albus, illa: nullus homo est albus; ac si diceretur, nec aliquis homo est albus, similiter & isti: homo est albus, ista: homo non est albus, quando enim aliud praedicatum in vna, aliud in altera enunciamus, non sunt opposita; vel quando idem praedicatum in vna de vno subiecto, in altera de altero enunciamus, similiter non sunt opposita. & hinc fit, hanc: nullus homo est albus, non opponi huic: homo est albus: quia illa negat aliud subiectum, nempe, aliquis homo, cum idem sit, nullus, & non vllus, vel non aliquis. Et haec interpretatio est maxime obseruanda.

Sed tota haec ratio pendet ex cognitione discriminis inter propositionem particularem, & indefinitam; nempe: aliquis homo est albus, homo est albus, & in primis non differunt quantum ad veritatem vel falsitatem, nam quoties verum est, enunciare indefinitè, verum est enunciare particulariter, ad vtriusque autem veritatem sufficit vniuersalis inferioris veritas. vtrutrumque in hoc conuenire certum est, ita etiam in hoc differre est manifestum: quod particulares iam habent quantitatem determinatam, at indefinitae sunt indifferentes, & ad vniuersalitatem, & particularitatem, ac propterea indefinitè, id est, indeterminate, dicuntur.

Est aliud discrimen valde notandum, quod signum particulare additur vniuersali, iam ipsum ad aliquod indiuiduum, & ad vnum determinat, quamuis non distinctè illud manifestet, vt qui dicit: aliquis homo, vnum dicit singulare, quamuis quod sit, non determinet: ac idè dicitur determinatum vniuersale, quasi iam ad singulare vnum sit limitatum, at vniuersale sine signo ex significatione enunciationis, non est limitatum ad singulare, nec ex modo enunciandi: quamuis quod ad veritatem enunciationis sit limitatum,

Nota 1. Propositione indefinita & particularis quid affirmat & particularis criminantur

Nota 2.

quia ad eius veritatem sufficit. vnum singularare, sed ibi est totum vniuersale.

Particulares propositiones quae non sunt oppositae.

Ex quo sequitur: has enunciationes: aliquis homo est albus: aliquis homo non est albus, quando diuersa individua demonstrantur, esse quidem veras, sed non oppositas; vt doctore concedit S. Thomas, nec Aristoteles eas vocauit oppositas, sed oppositas contrarijs, non autem inter se. At haec homo est albus: homo non est albus; & si sub subiecto diuersa singularia sumas, sunt oppositae, quia variatis singularibus, non mutatur vniuersaliter subiecti vniuersalis; quod illa omnia sub vniuersali conceptu significat; sicut mutatur vniuersaliter: huius: aliquis homo; quia hoc tenetur pro singulari, & eo variato fit aequiuocatio & impeditur oppositio, sicut in his: Alexander est rex, Alexander non est rex; si in vna regem, in altera philosophum intelligas, hoc est ex modo enunciationis. Quamuis iam Dialectici considerantes tam particulares, quam indefinitas, quantum ad veritatem, esse idem, vtrisque subcontrarias vocent; sed tamen aliter secundum Aristotem: est dicendum: qui omnia exacto iudicio pendunt.

Quoniam igitur vna affirmatio, vni negationis, &c.

Hic resumit ea, quae dicta sunt: nempe vnam negationem vni affirmationi contradicere, & quor gradus contradictorium sint, & qui sint, dictum est: similiter alias oppositiones esse contrarias, & quopacto non omnes contradictoriae sint verae vel falsae, sed quae sunt ex primo & secundo genere; & quod tertij generis contradictoriae non necessario verae, vel falsae sint, & quare.

Vbi vides Aristotelem non ponere nisi duas oppositiones contrarias: & contradictorias: & sub contradictorijs includit tres gradus: nempe contradictorias communiter dictas & indefinitas, particulares vero ab oppositis reijcit:

De affirmatione & negatione vna.

Vna autem affirmatio & negatio est, quae vnum de vno significat, vel cum sit vniuersale vniuersaliter, vel non similiter. Et: omnis homo albus est: non omnia homo albus est: est homo albus: non est homo albus: nullus homo albus est: aliquis

homo albus est: si album vnum significat. Si vero duobus vnum nomen positum est, ex quibus non est vnum, non est vna affirmatio, neque vna negatio. Et si quis ponat hoc nomen, tunica, homini, et equo: quod tunica alba est, hac non est vna affirmatio, nec vna negatio, nihil enim differt hoc, qui diceret, quod est homo & equus albus. hoc autem nihil differt, quam dicere est homo albus, et est equus albus. Si ergo haec multa significat, et sunt plures, manifestum est, quod est prima, vel multa, vel nihil significat, neque enim est aliquis homo equus. Quare nec in his necesse est hanc contradictionem veram, illam vero falsam esse.

Cum vnam negationem vni affirmationis esse oppositam docuerit, optimo consilio in hac capitulis, & c. vt Ammonius tradit, quid affirmatio vna, & negatio vna sit, ostendit.

Est autem vna negatio, vel vna affirmatio, quae vnum de vno significat, id est, vnum ac vniuersum habet subiectum similiter & praedicatum: vt homo est albus; omnis homo est albus: nullus homo est albus. Ostendit autem vniuersum oportere esse praedicatum, dum dicit, si album vnum significat, id est, si vniuersum sit, non quod non sit vniuersum, sed vt ostendat necessariam esse vniuersationem praedicati, similiter est necessaria vniuersatio subiecti, & hoc ostendit, dum dicit, si tunica significat, idem, quod haec duae voces, homo & equus; tunica est alba, vel non est alba, nec esset vna negatio, nec affirmatio, sicut nec ista, homo, equus, est albus; nam ista aequiualeat istis; homo est albus: equus est albus, absque vlla coniunctione.

Nam quamuis in rebus sit coniunctio, scilicet, homo est albus, equus est albus, talis coniunctio est continuata secundum omnia, non constituta propositionis coniunctae.

Quod aliqui non aduertentes dixerunt, aequiualeat hanc: tunica est alba, illi: homo est albus, & equus est albus, quantum ad multipliciter propositionum; sed non quantum ad veritatem, quia tunica est alba, est vera, si vnum significatum est verum; at coniuncta pendet ex vtriusque partis veritate.

Sed hoc prorsus est praeter mentem Aristotelis: non enim illa est coniuncta sumenda, sed tanquam duae enunciationes incon-

Quid affirmatio & negatio vna?

Et, particula hoc loci quid sibi videtur.

pla Arist. manifestantur, quae per contradictoria dantur, & hoc est obseruandum circa hoc Caput.

Quo pacto in futuris contingentibus contradictionis regula veritatem habeat?

CAPVT VI.

In his ergo quae sunt, & quae facta sunt, necesse est affirmationem vel negationem vera esse vel falsam. Et in vniuersalibus quidem & vniuersaliter, semper hanc quidem veram, illam vero falsam esse, et in his, quae singularia sunt, quemadmodum dictum est: in vniuersalibus autem, quae non vniuersaliter dicta sunt, non necesse est dictum est autem & de his. In singularibus vero & futuris, non similiter.

Nam si omnis affirmatio & negatio vera vel falsa est: & omne necesse est esse vel non esse, & quare si hic dicat, futurum esse aliquid: ille vero non futurum dicat, hoc ipsum manifestum est, quod necesse est verum dicere, alterum ipsorum: si omnis affirmatio vel negatio vera vel falsa est, verum enim non erunt simul in talibus.

Nam si verum est dicere, quod album vel non album, necesse est esse album vel non album. Et si est album vel non album, verum erat affirmare vel negare: & si non est, falsum dicitur: & si falsum dicitur, non est. Quare necesse est semper affirmationem aut negationem veram esse vel falsam. Nihil igitur neque est, neque fit, nec a fortuna, nec contri: libet contingit, neque erit, neque non erit, sed ex necessitate omnia, & non contri libet contingit: aut enim, qui dicit verum est, aut qui negat, similiter enim vel fieret, vel non fieret, quod enim vtrumlibet contingit, nihil magis sic vel non sic se habet, vel habebit.

Amplius autem, si est album nunc, verum erat dicere prius, quod erit album, quare semper fuit verum dicere, quod libet erit, quae facta sunt, quod est vel erit, si autem semper verum fuit dicere, quod est, vel erit, non potest hoc non esse, vel non futurum esse, quod aut non potest non fieri, impossibile est non fieri, et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri: omnia igitur quae futura sunt, necesse est fieri: Nihil igitur vtrumlibet contingit neque fortuna erit: nam si a fortuna, ex necessitate.

inconnexa, & tunc in omnibus sunt aequiuales, & vtraque est plures, tam: tunica est alba, quae: iste homo est albus, equus est albus & hoc patet ex illa, quam sine coniunctione sumpsit, nempe homo equus est albus, non ergo illud: & sumendum est, nisi vt sermonis particula continuata.

Hinc docet, quando negatio vel affirmatio non est vna, sed aequiuoca, non esse necesse, affirmationem & negationem esse veram vel falsam: sicut nec in contradictorijs de subiecto vniuersali, non vniuersaliter sumpto: quae possunt esse verae, ita & istae: Petrus currit: Petrus non currit, si pro pluribus sumatur subiectum, & haec est expositio communis.

Sed mihi videtur aliquid amplius praeter hoc Aristotelem, velle docere: videlicet, non solum quid sit vna affirmatio in se, & quid negatio vna in se, sed quid sit vna affirmatio & negatio simul, vt veritas cadat super vtraque simul, & dicit vnam affirmationem & negationem esse, quae significant vnum de vno, id est, eodem praedicato, & subiecto participant, & pro eodem sumpto: vt quod altera affirmat, idem profusus altera negat.

Et hoc patet, nam tunica est alba: tunica non est alba; non vocat Aristoteles vnam affirmationem & negationem; si in vna, pro equo, in altera, pro homine sumatur, & tamen constare, vtraque per se esse vnam, quia aequiuocum pro vno significato est vniuersum; sumit igitur hic Aristoteles vtraque simul, & docet, vt participant eodem subiecto & praedicato.

Vnde si dicit: omnis homo est albus, eius negatio idem subiectum habebit: non omnis homo est albus; hic enim de contradictorijs loquitur; & si dicit: aliquis homo est albus, negatio erit: nullus, id est; nec aliquis homo est albus.

Et ex hoc apparet solutio dubij praecedentis; ista enim: homo est albus, habebit haec: homo non est albus, non hanc: nullus homo est albus; ista enim non est vna cum illa affirmatione; quia nullus homo est albus, est illius: aliquis homo est albus, quae aliud habet subiectum.

Et considera: in subiecto numerat etiam signum quantitatis; & ex hac expositione nostra, facilis est contextus, & ex em-

1.

2.

a. l. si enim hic quidem dicit.

3.

4.

a. l. addit sed omnia ex necessitate.

5. At Verò nec quòd neutrum Verum est dicere contingit: si quòd neq; erit, neque non erit. Primum enim cum sit affirmatio falsa, negatio non vera erit. Et cum hac falsa sit, contingit affirmationem non Veram esse. Et ad hac, si Verum sit dicere, quòd album est simul et magnum, oportet esse Strungz, si Verò erit cras, oportet fore cras. si autem neq; erit, neq; non erit cras, non erit Strumlibet contingens, et est nauale bellum: oportet enim neq; fieri nauale bellum, neque non fieri.

6. Qua ergo contingunt inconuenientia hac sentit, et huiusmodi alia: si quidem omnia affirmatiouis et negationis, aut vniuersalibus dicitur et vniuersaliter. Vel in ijs, qua sunt singularia, necesse est oppositari, hanc quidem vera esse, illam verò falsam. nihil autem Strumlibet contingit esse in ijs qua fiunt, sed omnia esse et fieri ex necessitate. Quare neq; consultare oportebit, neque negotiari: quòd si hoc quidè facimus, erit hoc: si Verò non hoc, non erit hoc.

7. Nihil enim prohibet, et in annum decies millesimum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum Verò non dicere. quare ex necessitate erit Strumlibet eorum, quod ab iplo verum erat dicere tunc.

At Verò nec in hoc differt, si aliqui dixerint contradictione, vel non dixerint, manifestum enim, quòd sic se habent res, etiam si non hic quidè affirmauerit quid, ille Verò negauerit, non enim propter negare vel affirmare erit, vel non erit, nec in decies millesimum annum, magis, quam in quòdlibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, et alterum Verè diceretur, necesse erat hoc fieri: et vnumquodq; eorum, qua fiunt, semper sic se habebant, ut ex necessitate fieret: si enim Verè dixit quis, quòd erit, non potest non fieri: et quòd factum est, Verum erat dicere semper quòd erit.

Si itaq; hac impossibilia sunt: videmus enim esse futurorum principiorum, et ab eo, quòd consultamus, atq; aliquid agimus: et quòd est, omnino in ijs qua non semper actu sunt, impossibile est esse, et non esse similiter, in quib; Strungz contingit et esse et non esse, quare et fieri, et non fieri: et multa nobis manifesta sunt sic se habentia: et quòd hanc esse possibile est incidi, et non incidere, sed prius exteretur: similiter autè et non in eisdè possibile est, non enim esset, et prius ex

ieri, nisi possibile esset non incidi: quare et in alijs generationibus, qua secundum huiusmodi potentiam dicuntur.

Manifestum igitur est, quòd non omnia ex necessitate vel sunt, vel fiunt: sed alia quidem Strumlibet contingit, et nihil magis affirmatio, quam negatio erat vera vel falsa: alia verò magis quidem, et in pluribus alterum, nihilominus contingit fieri, et alterum, alterum Verò minime.

Igitur esse, quòd est, quando est, et non esse, quòd non est, quando non est, necesse est, sed non omne quòd est, necesse est esse, nec quòd non est, necesse est non esse. non enim idem est, omne quòd est, necessarium esse, quando est, et simpliciter ex necessitate esse. similiter autem et in eo, quòd non est.

Sed et in contradictione eadem ratio est, esse quidem vel non esse omne necesse est et futurum esse vel non: non tamè diuidemè, dicere, alterum necessarium dico autem si necesse est futurum esse bellum nauale cras, vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum nauale necesse est, neq; non fieri: fieri tamen, vel non fieri necesse est.

Quare cū similiter orationes vera sint, què admodum et res, manifestum est, quòd quacumq; sic se habent et sint Strumlibet contingens, et contraria suscipiant, necesse est similiter se habere et contradictione. quòd contingit in ijs, qua non semper sunt, vel non semper non sunt, horum enim necesse est alteram partem contradictionis Veram esse vel falsam, non tamen hanc vel illam, sed Strumlibet contingit: et magis quidem vera alteram, non tamen iam Veram vel falsam.

Quare manifestum est, quòd non est necesse omnis affirmatiouis vel negatiouis oppositarum, hanc quidem Veram, illam autem falsam esse, non enim, què admodum in ijs, qua sunt, sic se habent, et in ijs, qua non sunt quidem, possibilibus tamen esse vel non esse, sed quemadmodum dictum est.

ANtequā hoc Caput interpretetur, quòd insignem et obscuram continet doctrinam, oportebit aliquot prius statuere fundamenta, ut eius facilius fiat interpretatio.

Est igitur primò aduertendum ex Ammon. c. 3. præcedenti, què doctrina est celeberrima, et communissima, triplex esse genus enunciationum secundum materi-

Materia propositionum quid sit

am: nempe necessarium, impossibile, contingens.

Est autem materia propositionum coherencia prædicati, ad subiectum: id est, habitudo, et ordo quidam prædicati ad subiectum, secundum quem vel taliter prædicatum ad subiectum se habet, ut ei semper in sit, nec ab eo separari possit: et talis materia dicitur necessaria, in qua genus enunciationum sit necessarium, in quibus genera de speciebus, vel species de indiuiduis, vel propriæ passionis, vel accidentia inseparabilia prædicantur, et alia huiusmodi: vel secundum talem ordinem se habet, secundum quem prædicatum, nec subiecto in sit, nec vlla ratione inesse possit.

Et huiusmodi coherencia, et ordo, est materia, quā vocant remotam, in qua constituntur enunciationes impossibiles affirmatiuæ: vt, homo est leo: album est nigrum.

Sumimus enim has materias secundum enunciationes affirmatiuas, quæ sunt necessariæ vel impossibiles. nā negatiuæ sunt in eadem materia cum suis affirmatiuis: et negatiuæ se habent opposito modo. in materia enim necessaria sunt impossibiles, in remota necessariæ.

Tertio est talis ordo, secundum quem prædicatum inest subiecto, ita, vt possit non inesse: vel non inesse: sed potest inesse: vt, homo currit: homo disputat, et tales propositiones tam affirmatiuæ, quam negatiuæ dicuntur contingentes.

Est autem triplex gradus enunciationum contingentium: primus, quando prædicatum frequenter inest subiecto: quamuis aliquando non in sit: vt homo loquitur: homo meriti prædet. Secundus, quando prædicatum raro inest, et hoc dicitur contingens à fortuna, illud verò contingens in plurimum, vt: fodiens vineam inuenit thesaurum. Tertius, quando prædicatum frequenter inest, et frequenter non inest: vt, homo ambulat: Petrus cantat: et tale contingens dicitur ad vtrumlibet.

Est secundò aduertendum: enunciationes contrarietatis possunt fieri in hac triplici materia, secundum triplex tempus, præsens, præteritum, et futurum: vt. omnis homo est animal: non omnis homo est animal: omnis homo fuit animal: non omnis homo fuit animal: omnis homo erit animal.

animal: omnis homo non erit animal: similiter et alijs omnibus, vt facile erit cuilibet talis contradictiones constituere. Præterea possunt fieri contradictiones et de subiecto vniuersali, vt in exemplis propositis, et de subiecto singulari etiam in omni materia, et secundum quodlibet contingens, ex quo resultat copiosus enunciationum oppositarum numerus.

Aduerte tertio: in contradictionibus de presenti, et de præterito, in omni materia, altera est determinatè vera, altera determinatè falsa. Est autem determinatè vera enunciatio, quæ sic est vera, vt pro tempore quò est vera, non potest esse falsa. e contra determinatè falsa, est, quæ pro tempore, quò est falsa, non potest esse vera. V. g. Petrus currit: Petrus non currit: Petro currite: affirmatiua est determinatè vera: quia quò tempore currit, non potest esse falsa: negatiua verò determinatè falsa: quia pro eodem tempore non potest esse vera.

Hoc ergo in omni materia inuenitur in contradictionibus de præterito, et de presenti, vt vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa: siue affirmatiua, siue negatiua sit.

At in contradictionibus de futuro est ambiguum, an vna sit determinatè vera, altera determinatè falsa. Non est autem in omnibus de futuro dubium: nam in materia necessaria et remota, tam determinata est de futuro, sicut de præsentibus, et de præterito. Similiter in materia contingentibus, quando in plurimum, vel raro euenit prædicatum, non est magnum dubium: quia ià ferè est determinatè vera affirmatiua in plurimum eueniens, et falsa raro contingens, sed dubium est de contingentibus ad vtrumlibet. Similiter nec est difficultas, quòd subiectum est vniuersale, quia iam istæ vniuersales ferè etiam determinatæ sunt: cum in plurimum vniuersales affirmatiuæ, negatiuæ falsæ sint. Sed summa difficultas est in enunciationibus de futuro contingenti ad vtrumlibet, de subiecto singulari: vt, Petrus cantabit: Petrus non cantabit.

Et hic est scopus huius capituli, nempe examinare, an in contradictionibus istis vna pars sit determinatè vera: altera falsa, sicut in his, quæ sunt de præterito, et præ-

Enunciatio quæ nam dicitur determinatè vera, quæ determinatè falsa

1. Fundam.

14.

13.

12.

11.

10.

Enunciatio num ex parte materia triplex est genus.

am,

Propositio- num de con- tingenti tri- plex gradus

2. Fundam.

ten.

Diuisio Capitis. Est autem in duas partes diuisum caput, in priori sunt argumenta circa hanc difficultatem, in posteriori est quaestio determinatio.

In his ergo qua sunt, & qua facta sunt, etc.

Boetius haec verba non initium capituli, sed praecedentium epilogum esse existimat. At S. Thomae noui capituli initium asserit. Parum autem refert hoc, quamuis conformior sit Aristoteli sententia S. Thomae.

Proponit igitur, in contradictionis de praesenti, & de praeterito, necessarium affirmationem, vel negationem esse, veram, vel falsam: tam in contradictionis de subiecto vniuersali vniuersaliter, quam contradictionis de subiecto singulari. nam in alijs de subiecto vniuersali non vniuersaliter sumptis, id non est necessarium, cum vtraque possit esse vera.

Et nota, ista verba esse legenda disiunctiue, ut sit sensus: affirmatio vel negatio est vera, vel falsa. id est, vel affirmatio est vera, & negatio est falsa, vel negatio est vera, & affirmatio est falsa. non enim est legenda disiunctim, hoc modo: affirmatio est vera vel falsa, negatio est vera vel falsa. Ac propterea dixit, necesse est, hanc quidem veram, illam vero falsam esse; quod vocamus determinate veram, & determinate falsam, scilicet, quando in contradictione do tibi vnam partem, quae vera sit, & alteram, quae falsa sit. at vero in singularibus & futuris, id est, in contradictionibus enunciationum de futuro, & de subiecto singulari, non est, necesse, ut vna pars determinate sit vera, altera falsa.

S. Thomas vult, ut addamus verbum, in futuris, nempe contingentibus, at Porphyrii & Alexan. in hoc, quod dicit singularia, volunt contingentiam includi: nam singularia contingentia sunt. Sed melius est, si dicamus cum Ammonio, in hoc, quod dicit futura, notat contingentiam, necessaria enim non fore, sed semper esse proprius, dicuntur.

Nam si omnis affirmatio, vel negatio vera vel falsa est, etc.

Hic Aristoteles incipit probare non omnem affirmationem vel negationem esse veram vel falsam: & facit hoc argumentum. Omnis affirmatio vel negatio, est vera vel

falsa: ergo quae sunt necessarii sunt, & quae non sunt, necessarii non sunt; illud enim [&] legendum est illatiue, pro igitur. Alterum enthymema facit de futuro. Omnis affirmatio & negatio, est vera vel falsa, ergo si vnus dicat: Petrus leget, & alter: Petrus non leget, necessarii vnus dicit verum, alter dicit falsum: & sic, necessarii leget, vel necessarii non leget. consequentiam & antecedens primi enthymematis probat & prius consequentiam. Nam si verum dicit, qui dicit album est, necessarii album est, aliter enim non diceret verum, & si qui dicit: album non est, falsum dicit: ergo necessarii non ita est, aliter non esset falsum.

Et si est album, vel non album, verum erat affirmare, etc.

Hic probat Aristoteles antecedens, quod affirmatio praesentis vel negatio, sit vera vel falsa. nam fieri non potest, quin album sit, vel non sit, vtroque autem modo verum vel falsum dicitur: nam si est, verum est dicere, quod est falsum, quod non est: si vero non est, contra verum est dicere, quod non est, falsum vero, quod est: semper igitur talis affirmatio vel negatio erit vera vel falsa. Postea probat consequentiam in enthymemate secundo: nam antecedens eadem est probatio, & posterius iterum probabitur. Si, inquit, in his affirmatio vel negatio est vera vel falsa: ita, ut vnus dicat verum, alter falsum, omnia necessarii erunt, nec quicquam a fortuna, nec ad vtrumlibet, nec erit, nec non erit: id est, nullum erit contingens, nec raro, nec ad vtrumlibet, nec in plurimum, sed omnia fient, vel non fient, id est, vel necessarii fient, vel necessarii non fient: & ita non est vtrumlibet; hoc enim est, quod potest sic esse, vel non esse, fore, vel non fore: necessaria autem non habent hanc indifferentiam.

Amplius autem si est album nunc, etc.

Haec est altera ratio, quae ex determinata veritate futurorum, infert necessitatem in omnibus. aliunde tamen sumit necessitatem, scilicet, ab ipsa re, iam existenti. Argumentatur sic: modo sit album, ergo verum fuit dicere huius, album erit: & omnia, quae facta sunt, antequam fierent, verum fuit dicere fient; tunc sic, verum fuit

fuit dicere fore: ergo necessarii futura erant. nam si verum erat, quod futura essent, non potuerunt non esse, si non potuerunt non esse, impossibile fuit, non fore: si impossibile fuit non fore, ergo necessarium fuit, ut fierent, & sic necessarii eueniunt omnia, & euenerunt.

At vero quoniam neutrum verum est dicere, etc.

Possit quis dicere: neutrum verum est, scilicet, album non est: album erit, hoc reiicit: nam sequeretur, in contradictionis negationem esse falsam, affirmatiuam non veram; & e contra: & ita vtraque pars esset falsa, cum non sit vera ista: album erit, accista: album non erit: praeterea si ex hoc, quod dicitur, album est, sequitur, si verum est, quod album sit, & magnum est, quod magnum sit: ita si verum est dicere, erit eras, oportet fore eras: si ergo verum est dicere, nec erit, nec non erit, sequitur quod res nec erit nec non erit: & ita non est contingens: hoc enim est, quod potest esse, & non esse, non ergo dicendum est, neutram partem esse veram contradictionis: sicut non est verum dicere, nec est, nec non est, nec erit, nec non erit, cum alterum necessarium sit, vel est, vel non est, vel erit, vel non erit: non ergo est conueniens ista solutio harum.

Ea igitur absurda, qua contingunt, haec sunt, etc.

Infert Aristoteles inconuenientia, quae sequuntur ex affirmatione hac, quod omnis negatio vel affirmatio est vera vel falsa determinate: nullum scilicet esse contingens ad vtrumlibet, sed omnia euenire ex necessitate: hinc sequitur aliud absurdum, quod scilicet non esset negotiandum, nec consultandum: negotia enim & consilia sunt de his, quae sic vel aliter possunt euenire: negotiamur autem, vel consultamus, ut hoc vel illo eueniant modo, si autem omnia necessarii euenirent, non oporteret haec facere, quod absurdum est.

Nihil enim prohibet, & in annum decies millesimum, etc.

Hic Aristotelis reiicit vnum, quod possit quis dicere: nempe enunciationis de futuro proximo tempore enunciata, est vera vel falsa, & tunc est effectus necessarius: tamen a multo tempore ante rem, est con-

tingens: hoc repellit: quia si in decies millesimum annum aliquid enunciaretur futurum, vel non futurum, tunc vnum illorum esset verum necessarii, siue futurum, siue non futurum; & iam necessarii eueniret: imò cum omnia, quae facta sunt, antequam essent, possent enunciari verè futura esse, necessarii euenirent, nota illa verba superioris textus [Quoniam si hoc quidem facimus, & reliqua] esse verba negotiantium: ac si diceret, si omnia necessarii sunt, non oportet negotiari, & dicere: si hoc facimus, erit hoc, si hoc non facimus, non erit hoc: eum tamen omnia ex necessitate sunt.

At vero nec hoc differt, si aliquis dixerint, etc.

Excludit aliam responsionem aliquorum. Possent enim quis dicere, esse res contingentes in se, tamen quando quis enunciatur eas sub affirmatione, vel negatione fieri necessarias, vel impossibiles: hoc excludit, dicens: propter nostram affirmationem vel negationem res non ita esse, vel non esse; imò quia ita sunt, vel non sunt, inde affirmatio vel negatio, dicitur vera vel falsa: unde si necessaria est omnis affirmatio, vel negatio: profecto & rem esse, est necessarium, vel non esse: & ita omnia eueniunt necessarii, absque nostra affirmatione, de quibus affirmatio, si fieret, erat futura.

Siquidem haec impossibilia sunt, videmus enim, etc.

Hic ratione probat non esse in rebus necessitatem semper, sed multa esse contingentia. Pro quo aduerte, duplex esse genus effectuum contingentium. Quidam sunt auum voluntarij, qui radice, & causam suae contingentiae habent in voluntate nostra: ut, legere, non legere: studere, non studere; & similia: quidam alij sunt naturales, qui contingentiam habent a materia rei: ex quoniam res factae sunt ex materia apta ad multa recipienda, sit, ut ipsae res expositae sint varijs accidentibus: ut, quod infirmetur, quod non infirmetur: quod moriantur, vel non: quod calefiant, vel non: haec ex materia proueniunt. Aha vero sola voluntas, & sola materia horum contingentium sit causa, non est praesentis disputatione.

Aristoteles ergo has duas radices contin-

Nota. Duplex genus est effectuum contingentium.

gentiæ ponit, & argumentatur à causa: nempe, datur voluntas in nobis libera, datur potentia in rebus materialibus ad esse, & non esse: ergo sunt effectus contingentes. Et de primo probat: quia consultamus, & negotiamur, & apti sumus à natura ad consilia & negotia, frustra ergo natura hoc faceret, nisi consilia & negotia profutura essent. q̄ si omnia necessariò euenirent, illa omnia essent frustra. Similiter probat in naturalibus potentiam ad esse, & non esse: hæc vestis potest incidi; vt manifestu est; potest etiam non incidi: forcipes patet: quia potest deteri, & vsu consumi, si ergo potest vsu consumi, potest non incidi: ergo potest incidi, & non incidi: & sic in rebus est potentia ad esse & non esse.

10. *Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate, &c.*

Hic sententiam suam concludit: nempe, non omnia ex necessitate esse vel fieri, sed aliqua esse contingentia ad vtrumlibet: in quibus tam affirmatio quam negatio non est magis dicenda vera, quam falsa, & esse contingens in plurimum, quod frequenter accidit, quamuis aliquando deficiat, & non accidat: & esse similiter contingens non in plurimum, scilicet raro eueniens. Quæ sententia sine dubio digna est laude, cum hominem liberum constituat, & in naturalibus multa contingentia affirmet, quod & veritati & religioni Christianæ maximè est cõforme. est enim homo in suis operationibus liber, nec omnia secundum naturam eueniunt, id est, in rebus ipsis, naturaliter eueniunt, sed multa contingenter.

11. *Igitur esse quod est, quando est, &c.*

Capitis secunda pars. Hæc est huius Capitis secunda pars, in qua Aristoteles, quo pacto veritas in affirmatione & negatione sit, manifestat: distinguit autem primò res, postea enunciationem. Res igitur vna simplex, dupliciter potest esse necessaria: vno modo absolute, quando nullo alio supposito aliter se habere non potest: vt, Sol est quid necessarium absolute, secundum enim naturam suam aliter se habere non potest: similiter in simplicium enunciationum significatis: vt, hominem esse animal.

Alia res est necessaria secundum quid, nempe ex suppositione aliqua; vt, homo

currit, pro illo tempore, pro quo currit, necessariò currit; quia simul non potest currere, & non currere: & hoc est, quod dicit: Res quando est, necesse est esse, & quando non est, necesse est non esse.

Est autem notandum, non valere consequentiam ab isto necessariò secundum quid ad necessarium simpliciter; vt, non valet: Petrus quando currit, necessariò currit, ergo Petrus necessariò currit: Petrus quando non currit, necessariò non currit, ergo necessariò non currit.

Huiusmodi fallacia peccat argumentum primum, quando album est, dicitur, si est vera, ergo necessariò ita est, ergo res necessariò est alba? dicitur, quòd est necessitas secundum quid; vt pro illo tempore, quo propositio est vera, res sit, tamen absolute rem esse, non est necessarium. Vnde in contradictione de presenti, datur pars determinatè vera, & determinatè falsa: sed ista determinatio veritatis vel falsitatis, non est secundum necessitatem absolutam, sed secundum tempus, scilicet, pro illo, in quo vnum est, alterum non est; seu pro tempore, quo Petrus currit, & Petrus non currit; quo tempore est vnum determinatè verum, alterum falsum.

Et in contradictione eadem ratio est, & cetera.

Distinxerat rem simpliciter, id est, non in comparatione ad suum oppositum; modò rem in ordine ad suum oppositum distinguit: scilicet, currere, non currere, cantare, vel non cantare: & in communi, vocat esse, vel non esse, futurum, vel non futurum.

Inquitque, dupliciter esse posse hoc totum necessarium, nempe, cantare, vel non cantare, legere, vel non legere. Vno modo, vt cadat necessitas supra vtrumque disiunctum, & simul: vt necesse sit cantare, vel non cantare, esse, vel non esse, futurum, vel non futurum, quæ necessitas dicitur disiunctionis: & sic asserit, omne disiunctum esse necessarium, etiã in contingentibus, præteritis, præsentibus, & futuris, vt necessarium est Antichristum fore, vel nõ fore: Petrum cantaturum, vel non cantaturum, cantare vel non cantare, cantasse, vel non cantasse. Alio modo necessitas potest cadere

Notas

12.

cadere supra illa membra diuisiue, vt necessarium sit cantare, aut necessarium non cantare, necessarium sit fore, aut necessarium sit non fore, & isto modo, non est necessitas in contingentibus, nec enim est necessarium, quòd canter, nec necessarium, quòd non sit Petrus albus. Imò est maxima fallacia, argumentari à necessitate disiuncti ad necessitatem partium per se in contingentibus. non enim valet: necessarium est, Petrum cantaturum vel non cantaturum, ergo necessarium est, Petrum cantaturum, vel necessarium est, Petrum nõ cantaturum.

Talis igitur necessitas est in contingentibus, similiter & talis veritas, nempe disiunctim, sed non diuisiue, quamuis sit discrimen inter præsens & futurum. nã presenti datur pars determinatè vera; & falsa determinatè altera: sed talis determinatio non est absoluta, sed secundum quid, nempe pro tali tempore. At in futuro non est pars determinatè vera, nec determinatè falsa; sed de singulis partibus dices, est vera vel falsa: vt Petrus cantabit, est vera vel falsa: Petrus non cantabit, est vera vel falsa.

13. *Quare cũ similiter orationes vera sint, &c.*

Id quod Arist. dixit de ipsis rebus oppositis, in ipsis enunciationibus esse idè prorsus confirmat. Vt sicut necessarium est, esse vel non esse simul; nõ tamen singula per se; ita similiter necessaria est affirmatio vel negatio disiunctim; vt Petrum fore vel non fore, neutram tamen partè per se; imò quolibet pars est indeterminata, vt nec sit dicenda vera, nec sit dicenda falsa, sed vera vel falsa, quia in contingentibus de futuro tam indifferens est, quod res sit, quã quòd res non sit, quamuis, vt dicit Arist. aliqua contingentia magis determinata sint ad esse, nempe, quæ frequentius accidunt: tamen cũ & hæc possint aliter esse, nondum veritatem habent determinatã, ac ideo nec vera, vel falsa per se sunt dicenda, sed vera vel falsa simul.

14. *Quare manifestum est, quoniam non est necesse &c.*

Hic concludit, non esse necessarium, vt omnis affirmatio vel negatio sit determinatè vera vel falsa, sed aliter in futuris,

aliter in præsentibus & præteritis, in futuris neutra pars per se determinatè vera, vel determinatè falsa, sed vtraque vera vel falsa; at in præsentibus, & præteritis vna determinatè vera, altera determinatè falsa. sed ista determinatio est secundum quid; nempe, secundum tale tempus, quo sunt vel fuerunt, vt diximus.

Dubiũ.

Dubitabis tu, sicut in enunciationibus de presenti, vna est determinatè vera, altera falsa; & similiter in enunciationibus de præteritis; talis autem determinatio est secundum tempus, quare nõ dicemus idem in his, quæ sunt in futuro, vt vna sit vera, nempe pro tempore, quo futura sit res, & vna falsa, quo tempore non futura sit res?

Dico esse latissimum discrimen, nã an tequam res sit, semper manet indifferentia, vt possit esse & non esse, fieri & non fieri: propterea enunciatio de futuro nõ potest habere constantem veritatem: at quãdo iam res est, vel non est, secundum tempus præsens vel præteritum, vacat ista indifferentia. q̄ enim est, non est indifferens, vt illo eodem tempore non sit: similiter quod non est, nõ potest illo eodè tempore esse; propterea ista constantem habent veritatem vel falsitatem, sed secundum quid, scilicet secundum tempus præsens.

Solutio.

Ex quo soluitur argumentum secundum superius, nempe si album est, modò, fuit heri verum determinatè dicere, albi erit: nego consequentiam, quia antequam esset, erat indifferens ad esse, & non esse: propterea talis propositio hesternã non magis erat determinatè vera, quã falsa; erat igitur illa de futuro indeterminatè vera, licet de presenti sit determinata.

Repetitio superioris argumenti vnã cum solutione.

QVÆSTIO. I.
De Contingentibus.

Quamuis non sit presentis loci ista exactius quàm ab Arist. dicta sunt, examinare, tamen, vt saltem ea melius intelligantur, vniũ, aut alterum circa hoc dicemus. Solet autè summa in hoc versari difficultas, quo pacto cũ gloriosus Deus horum futurorum, antequam sint, præsciis sit, possint contingenter euenire. Deus enim in sua scientia non decipitur, sed infallibilis est?

Questionis status.

Primus error quo-

Circa hoc fuerunt duo philosophorum

mundā phirores. quidam enim Stoici, inter quos lo soph. de fuit Chryſippus, vt refert Cicero de Fato, & Aul. Gel. lib. 6. c. 2. exiſtimabāt omnes effectus cūeruos eſſe neceſſariō. exiſtima bant enim cauſas omnes. eſſe deſtinatas ad ſuos effectus, & talem ordinem conſtitutum ab æterno in mente diuina, qui mutari non poſſet, quem ordinem vocabant Fatum, & hæc eſt opinio ferē Poetarum. Virgilius.

Stoica neceſſitas.

Te ſua Fata trahunt, ne captiſa relinquerē poſſis. Et ſimiliter: 1. A Eneid.

Parce metu, Cytherea, maerent immotatorum. Fata tibi. Et Lucanus.

Quo tibi feruor abſiſtant quo fiducia Fatis: ſimiliter.

matremq; ſecundum, iam, niſi de genere Fatis debere recuſat. & alia plurima.

2. Error.

Alij contingentiam in rebus, & libertatem aſſerebant, tamē Deū eſſe præſcium horum ſingularium futurorum negabāt. Cuius ſententiæ ſeu demētiæ, fuit Cicero lib. de natura deōrū, vt refert Auguſt. 3. de Ciui. c. 9. Idem etiā impie ſenſit Aueroes,

Sententia vera.

At veritas Chriſtiana conſiſtit in medio, nec modō Chriſtiana, verum etiā Philoſophica, quam ferē omnes veteres Peripatetici ſunt aſſecuti, vt videre eſt apud Ammō. hic, qui eā tribuit Ariſtoteſi, Pſell. & Magent. ibidem apud Alexan. Aphr in illi quem, de fato, ex ſententia Ariſt. conſcripſit ad Antoninum & Seuerum Imperatores, ca. 16. & apud eundem, 1. naturalium quæſtionū c. 4. & c. 25. & in c. 14. apud Themitiū in Paraphraſi 12. Metaphy. apud Philoponum in 1. Pſ. ſuo commen. 94. & pulcherimē apud Simplic. 8. Phy. in 2. diſgreſſione contra Philo. paulō poſt principium, vbi ait: Dei Opt. cognitionem eſſe omnium ſimul præſentium, præteritorū, & futurorum. Idem ſuper Epiſtētū, ca. 67. & 2. Phy. 77. & 2. de celo 16. idem etiam Euſtratius 10. Ethicorum, ca. 8. ad calcem.

Effectus contingentes in rebus reſpectu & libertate ad. ſeu in homine, futurorumq; cognitionem in Deo.

Tenet ergo hæc ſententia: eſſe effectus contingentes in rebus: eſſe libertatem in homine ſuarum operationum, & omnium futurorum, Deum eſſe ab æterno præſcium.

Pro cuius expoſitione aduerte primō, duplex eſſe genus cauſarū; quædam cauſæ ſi operantur, vt nunquam naturaliter

impediuntur, vt Sol oritur, Sol occidit, & iſtæ cauſarum ſuperiorum actiōes & motus naturales non impediuntur. Aliæ cauſæ impediuntur à ſuis operationibus & effectibus naturaliter, vt equus impeditur productione equi, quia aliquādo vel producit monſtrum, vel non prouenit embrio ad perfectionem: impeditur etiā aliud à contrario ſuo, vt pater in his cauſis naturalibus inferioribus.

Præterea adhuc eſt duplex cauſa, quædam, quæ eſt determinata ad operandum, ita, vt pro poſitis neceſſarijs, ad operandū non poſſit non operari: vt ignis pro poſito combuſtibili, non poſſit non comburere; quæ eſſe dicuntur naturales: quædam nō eſt determinata ad operandū, ſed pro poſitis neceſſarijs poſſit non operari: qualis eſt voluntas hominis, quæ, ſi ei proponatur aliquid bonū, vt velit, poſſit velle, & non velle, & hæc dicitur cauſa libera.

Aduerte ſecundō, omnium effectuum poſitorum: Deus eſt cauſa, quod eſt dicere: ignis ſolū non comburit, ſed Deus cum igne, & omnis res operatur, ſed ſimul concurrente Deo ad talem operationem cum illa re, & eſt maximē neceſſarium: ita autem Deus concurrit cum illa re, vt ſimul operetur ſecundū modū naturæ illius rei: cum igne enim concurrit eo modo, quo ignis operatur, nempe neceſſariō calefaciendō, & cum voluntate hominis liberē volēdo; non enim cogit res, vt agant, ſed ſecundū modū illarum rerum, & naturam; iuuat eas, vt agant cum ijs, quæ neceſſariō agant, neceſſariō; cum his, quæ impediuntur, modō etiam, quo impedi poſſit, operatur, nec earū deſtruit naturas.

Aduerte terciō, omnia antequā ſiant, Deus cognouit, & omnū eſt ab æterno præſcius, non tamen eodē modo omnia cognoscit, ſed neceſſaria cognoscit futura neceſſaria; & contingentia cognoscit, vt cōtingētia, id eſt, ita cognoscit futura eſſe, vt ſimul cognoscat poſſe non fieri.

Vnde ſicut ex hoc, quod omnium eſt author, & cum omnibus cauſis operatur, non ſequitur, quod cauſæ neceſſariō operentur omnes, ita ſecundū modū illarum concurrit: quæ ex hoc, quod omnia præſcit ac præcognoscit, nullam futuris neceſſitatem imponit, ſed illa, vt futura ſunt.

fectib. eden dis impedi ri, alias verd non impedi ri natura liter.

Cauſa item alia natura. Iis, alia eſt libera.

2. Fundam. Omnium eſt ſecūm poſitorum Deum eſſe cauſam.

Fundam. Deū omnia ab æterno præſcire.

Præſentia Dei, rebus futuris nullam imponit neceſſitatem.

NOTA.

ſunt, cognoscit: vnde ſic cognouit me hodie lecturum, vt etiam cognosceret liberē lecturum, & me poſſe non legere.

Vnde reſponderet ad argumētum commune in hac materia. Deus ſcit me lecturum cras, ergo non poſſum non legere: conſeſſo antecedenti negatur conſequentia: quod ſi dicas, Deus non poſſet falli, ergo non poſſum non legere. dico, ſtante præſcientia diuina, non poſſum non legere: quod alij vocant in ſenſu composito: ſed hoc non colligit abſolutē, me non poſſe non legere: explicatur ego neceſſariō lecturus ſum, vel nō lecturus, liberē tamē

me applicabo, vel ad hoc, vel ad illud extremum: DEVS præſcit, ad quod liberē me poſtea ſum applicaturus, dicere itaq; ſtate præſcientia diuina, nō poſſum nō legere, eſt dicere, Deus non decipi poſſet in cognitione illius; quod ego ſum poſtea liberē facturus; ex quo non colligitur, quod ego poſtea neceſſariō ſim operaturus. & hoc vocant aliqui quod non licet arguere à ſenſu composito ad ſenſum diuiſum.

Et hæc ſufficiant de hac diſſicultate in præſenti.

FINIS LIBRE PRIMÆ PERI HERMENIAS.

ARISTOTELIS, DE INTERPRETATIONE, LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De Enunciationibus infinitis. De Enunciationum vnitare, ac pluralitate. Et prædicationibus coniunctis, atque diuiſis. De enunciationibus modalibus. Et quæ enunciationes magis inuicem ſint contrariæ.

De Enunciationibus infinitis cuiuſcuſque generis; ipſarumq; oppoſitionibus; ac conſequentijs. Nomina item ac verba tranſpoſita, idem ſignificare.

Caput I.

Quia autem eſt aliquid de aliquo affirmatio ſignificans: hoc autem vel nomen eſt, vel ſubnominatum: quæ autem oportet eſſe & de ſubnominato id, quod eſt in affirmatione: nomen autem dictum eſt & innominatum prius: (non homo enim nomen quidem non dico, ſed nomen infinitum: ſnum enim ſignificat aliquo modo infinitum non nomen: quemadmodum & non valet nō verbum) ſed infinitum & verbum: erit igitur &

omnis affirmatio & negatio, & vel ex nomine & verbo, & vel ex infinito nomine & verbo.

Sine verbo autem nulla affirmatio vel negatio eſt. eſt enim, & vel fuiſt, & vel erit, & vel ſit, vel quacūq; alia huiuſmodi verba, ex ijs ſunt, quæ poſita ſunt: & ſignificant enim tempus.

Quare prima erit affirmatio & negatio, eſt homo, non eſt homo: deinde, eſt nō homo, non eſt nō homo. Rurſus eſt omnis homo, non eſt vnus homo. Eſt omnis non homo, nō eſt omnis non homo. Et in ijs, quæ extrinſecus ſunt, temporibus eadem ratio eſt.

Quando autem eſt, tertium adiacet prædicatur, dupliciter dicuntur oppoſitiones: ſectio tertia ſecundū rium dico adiacere nomen. & vel verbum in affirmatione.

Quare ob id ipſum quatuor erunt illa, quæ

* et addit, men: quemadmodum & non valet nō verbum) ſed infinitum & verbum: erit igitur & dico.

20. 30.

47.

20.

nem secundum nomē subiectum, vel verbum, cum hæc primò, & necessariò ipsam consistit, ac componant. Ac propterea talia verba, sub nota causali assumit, dum dicit: [Quoniam autem dicitur autem,] [omnis affirmatio aliquid de aliquo significat, aliquid autem nomen est, vel innominatum] id est, quod de aliquo dicitur, vel de quo aliquid dicitur, vel est nomen vel innominatum, scilicet finitum, vel infinitum, ipsum enim infinitum vocat innominatum, quia ante Aristotelem nomine vocabatur, propterea dicit, innominatum prius.

Et quantum existimo, in his verbis etiã includit verbum: vt sit sensus: aliquid vel est nominatum, vel innominatum, & colligit enunciationem significare vnum de vno. ex quo infert omnem enunciationē constare ex nomine & verbo; vel ex nomine infinito & verbo; vt totus discursus sit iste: omnis enunciatio vnus de vno significans, ex nomine, vel ex infinito nomine & verbo constat, ac omnis enunciatio vnus de vno significat, ergo omnis enunciatio constat ex nomine, & verbo, vel ex infinito nomine & verbo. maiorem non explicat, minorem assignat, & prima verba minoris sunt probatio, nempe, enunciatio aliquid de aliquo siue innominatum siue nominatum sit, significat, ergo vnus de vno. Intepositum autem parenthesis, quã explicat, quid vocet innominatum, dicit autem [infinitum nunc dictum est nomen] id est, nominatum est, quod tamen prius nomine carebat: non tamen dicitur nomen, sed infinitum nomen; sicut non sanatur, non verbum, sed infinitum dicitur verbum, & reddit rationem, quare nomen infinitum tamen dicitur, & inquit; quia vnum aliquo modo significat

Dubium 1. Dices: Quare hic solum loquitur de affirmatione in principio? Dico, & aduerte, hic Aristoteles multiplicationem enunciationum docere intendit, propterea querit omnium primam, hæc autem est affirmatio, quæ simplicior est, & prior negatione.

Dubium 2. Dubitabis: Quomodo infinitum nomē & verbum vnum significant, cum antè & quæ sunt, & quæ non sunt, significare dista sunt? Dico, nõ significare vnus ex par-

teret; nam quæ sunt, & quæ non sunt, in nulla re conuenire queunt; sed vnum ex parte intellectus apprehendens ea, sub negatione alicuius, scilicet, quod nõ sunt homo, non sunt leo, non sanantur, ac propterea dicit; vnũ aliquo modo significat; at quia sub hac minima, & debilitate nihil certi continetur: sed quæ sunt, & quæ non sunt, infinitum nomen, vel verbum dicitur.

Dubium 3. Dubitabis: Quare non enumerat etiam enunciationem, quæ fit ex verbo infinito? Respondetur ex Alexand. Boetio, Alberto, & Ammonio, quod in propositione verbum infinitum non differt à negato: & hæc est sententia Arabũ: quamuis etiã doceat Ammonius, posse dici, sub verbo inclusisse finitum, & infinitum. sed prior sententia est potior, quæ intelligenda est, vt superius declarauimus, capite de verbo. *Præter verbum autem nulla est affirmatio, vel negatio, &c.*

Hoc dicit Aristoteles, vt ostendat multiplicandam esse enunciationem per nomen, quando est finitum vel infinitum: non per verbum, quod non sic dicitur in enunciatione. Ostendit non sic nomen, vt verbum, se habere ad enunciationem: aliquando enim enunciatio est sine nomine; vt potè, cum nomen habet infinitum: at sine verbo, nec affirmatio, nec negatio esse potest. Vel, vt sit sensus, affirmationem & negationem in verbo consistere: quando enim negatio in verbum non cadit, non est negatiua enunciatio, similiter de affirmatione: cũ igitur verbum semper sit necessarium in enunciatione, variatio erit secundum nomen finitum, vel infinitum, & hoc cum verbo est, fuit, erit, fit, vel simile, quæ sunt verba, cum significant tempus, & quibus definitio præcedens verbi cõpõrit. Et nota, sicut supra assumpsit affirmationem, quia erat prior, hic assumit verbũ substantiuum, & similia, quæ sunt omnium verborum prima: ex his enim primæ enunciationes fiunt.

Quare prima est affirmatio, & negatio, &c.
Infert primam omnium affirmationem & negationem esse hanc: homo est: homo non est. Secunda de nomine infinito: non homo est: non homo non est. Tertia affirmatio

Nomen infinitum vel nũ aliquid significat.

Dubium 3. Solutio.

Secunda positio.

3.

enunciatio, & negatio vniuersalis simplex, vocatur enim simplex enunciatio. finita: vt, omnis homo est; nõ omnis homo est. Quarta infinita: omnis nõ homo est; hoc similiter docet in alijs esse temporibus: nempe, præterito, & futuro, secunda quæ etiam similes ordinari possunt: enunciationes, & erunt viginti quatuor simplices, siue duodecim oppositiones, vt facillè est cuilibet exempla comperire. Quod si his velis addere oppositiones singularium & particularium, multiplicabis multas alias, secundum finitum, & infinitum, & secundum diuersa tempora, non tamen secundum vniuersalitatē: ac propterea forsã Arist. harum non meminit, nec enim singulare, nec particulare capax est vniuersalitatē.

Quando autem est tertium adiacens prædicatur, &c.

Postquam de enunciationibus simplicibus, quæ ex vnico nomine, vel infinito nomine & verbo constant, egit, accedit ad compositiones, quæ cum verbo etiam aliud admittunt prædicatum, quas vocant de tertio adiacente: & ipsum Est, tertium adiacens prædicatur, id est, Est prædicatum tertio loco superueniens, non quod in enunciatione tria sint prædicata, sed quod ipsum prædicatur, tanquam tertium nomen, vel verbum, id est, tanquam tertia dictio. Hic enim, secundum omnes ferè, nomen pro dictione significante sumit, & dicit: Est tertia dictionem, in enunciatione dico adiacens, quam etiam vocat verbum, vt non quamcumque dictionem esse significet. Vnde sic est litera ordinanda: dico, est, adiacere tanquam tertium nomen; seu, vt potius dicam, verbum in enunciatione.

Nota.

Vbi hic aduerte cum Ammonio, quod nos supra docuimus, ipsum, Est, tertium adiacens prædicari, quod hic expressè docet Arist. quando enim dico: homo est albus, esse album, de homine prædico. Licet Albert. cap. 2. huius doceat, Est, tertium adiacens, non esse prædicatum, sed copulam extremorum, idem Boet. cap. de verbo, & Suesia. ibidem.

Dubium. Cur verbũ Est, tertium adiacens dicitur.

Dices: Quare vocatur tertium, cum potius locum obtineat mediũ, vel primum apud Arist. qui suo loquendi modo verbum præponit? Dico cum Alber. prolati-

one quidem non esse tertium, at re tertium est: vt enim composita præcedit formam componentem, nempe lapides, & ligna formam domus, ita & nomina; seu subiectum, & prædicatum, ipsum verbum.

Quamuis iudicio meo mihi videatur iste locus aliter interpretandus, & tunc cessat hoc dubium, est enim sensus; dico est tertium, quando adiacet nomen vel verbum, id est, quando verbum, Est, vel tertium, vel nomen aliquod est tertium: dum modò eadem sint tres dictiones, vel verbũ tertium, vel nomen dicitur tertium: vnde si verbum dici tertium vel nomen, fiet propter rationē Alberti, nomen verò potest dici tertium, quia vltimò prædicatur.

Quando igitur talis est enunciatio, tunc insurgunt aliæ nouæ oppositiones; nempe, & de prædicato finito & infinito. Quare dupliciter erunt oppositiones, altera oppositio erit secundum prædicatum finitum, altera oppositio secundum prædicatum infinitum: ac propterea subiunxit; quatuor erunt enunciationes: ex duabus enim oppositionibus quatuor emergunt enunciationes. hic autem præsupponit subiectũ finitum, postea enim dicit, quando subiectum est infinitum: harum, quatuor exempla subdit: homo est iustus: homo nõ est iustus: homo est non iustus: homo non est non iustus; & tali ordine collocantur, quo enarratæ sunt, vt habetur i. Priorum, cap. vltimo.

Hæc exempla de iniusto, non sunt ex textu Arist. nec exempla enunciationum vniuersalium, sed postea ab Arist. traduntur: Aliqui tabulam hanc inferuerunt, nõ tamen in textu continuanda sunt.

Quarum dua quidem ad affirmationem & negationem, &c.

Textus hic insignem & celeberrimam difficultatem continet; quem variè viri doctissimi interpretantur, & Græci, & Latini. Ne tamen tyronem, in re hac tam diuuis sententijs obruamus, vnã, quæ magis Arist. videtur conformis, adducemus, quæ expositio est Porphyrij, Boet. Albert. & S. Thom. Ea nimirum est. Inter has quatuor assignatas enunciationes [quæ quidem secundum affirmationem & negationem] id est, quarum vna est affirmatiua, altera negatiua, [dicuntur ad consequentiam]

Solutio.

2.

NOTA

5.

vt ab affirmatiua ad negatiuā valeat [duæ verò minimè dicuntur] id est, à negatiuis ad affirmatiuas non valet: vel, vt alij volunt [duæ verò minimè] id est, nec affirmatiuæ inter se, nec negatiuæ dicuntur se cundū consequentiam. sed primum sequuntur. V. g. ab affirmatiua simplici ad negatiuam infinitā valet, non contrā: vt, homo est iustus, ergo homo nō est non iustus. similiter ab affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem, non econtrā: vt, homo est non iustus, ergo homo non est iustus; sunt enim ita compositæ, vt affirmatiua finita simplex simul sit cum negatiua infinita; & affirmatiua infinita, cum negatiua simplici: ac propterea Theophrastus vocabat has transpositas.

A negatiuis verò non valet. Non enim dices: homo non est iustus, ergo est non iustus; quia prima, non existēte homine, est vera, quia est negatiua, ac posterior falsa, similiter in alijs duabus.

Nota.

Ac propterea Aristot. has infinitas comparat priuatiuis, in quibus, vt Aristot. docet i. Prior. cap. vltimo, non valet à negatiuis ad priuatiuas, sed valet econtrā: vt, homo non est iustus, non valet, ergo est iniustus: quia de equo potest dici, quod non est iustus, non tamè quod est iniustus. Valet tamè, homo est iniustus, ergo nō est iustus.

Negatio la-
eius se ex-
dit, quā pri-
uatio aut
infinite.

Plura enim comprehendit negatio, quā priuatio, & infinitatio; quamuis infinitatio in plus se habet, quā priuatio; vt docet Ammonius. Dices enim de equo, quod est non iustus, non tamen quod est iniustus; neutrum tamen dices de homine nō existente, nec quod est non iustus, nec quod est iniustus; dices tamen, quod non est iustus. In plus ergo se habet negatio, deinde infinitatio, postea priuatio, vltimo affirmatio, quæ solum de habente dicitur, ac propterea benè dicitur affirmatiuam simplicem, & affirmatiuam infinitam habere se ad negatiuas, sicut priuationes, quia ab ea valet consequentia, ad negatiuas, non econtrā.

Hæc est huius loci explicatio, diligenter mente obseruanda, horum Doctorum insigniam, secundū quam Aristot. per duas quæ secundum consequentiam dicuntur, intelligit affirmatiuas, per eas verò, quæ minimè, negatiuas duas significat, à qui-

bus non valet consequentia.

Quod si licet inter tot graues Doctorum sententias vnum, quod mihi diu cogitanti se obtulit, interponere, dicā vnum, quod quantum conijcere possum, ipsius Aristot. proprium explicat sensum. Verba igitur Aristotelis fideliter in Latinum conuersa sunt ista eadem, quæ in Boetij versione habentur, quam etiam Græci interpretes suis commentarijs insinuant. (Quatuor erunt illæ, quarum duæ ad affirmationem & negationem se habent secundum consequentiam, vt priuationes, duæ verò minimè) habere se ad affirmationē & negationem, non est aliud, quā opponi; vt patet de contextibus omnibus præcedentibus: semper enim affirmationem vel negationem vocat ipsam contradictionem; sensus igitur est: Duæ ex illis quatuor opponuntur, sicut priuatiuæ, duæ verò non opponuntur priuatiuæ, illæ quæ sunt de extremo infinito, affirmatiua infinita, est sicut affirmatiua priuatiua; negatiua infinita, est, sicut negatiua priuatiua. Aliæ duæ non sic opponuntur, nempe affirmatiua, & negatiua simplices, & hoc est, quod dicitur: se habent secundum consequentiam, vt priuationes: id est, se habent ad modum, & similitudinem priuationum, vt interpretatur Boet. in prima editione. Et similitudo in hoc consistit: vt enim in priuatiuis tam affirmatio, quā negatio habent prædicatum cum negatione: vt, homo est iniustus, homo non est iniustus: ita in infinitis, vt homo est non iustus: homo non est non iustus.

Nec oportet intelligere hic consequentias, quod valeat ab vno ad alterum, quæ sine dubio nō sunt certa: vt enim diximus superius etiā ex mente horum Doctorum, infinitū de his, quæ sunt, & quæ non sunt, prædicatur. Vnde affirmatiua infinita ita ampla est, quā negatiua; vt enim dicitur, Chimæra non est homo, ita: Chimæra est nō homo; quāuis sit infinitum superius priuatiuo. Ista expositio non mihi displicet, quamuis huius iudicium ab alijs potius, quā à me sit exhibendum.

Similiter autem se habent ex se vniuersales, &c.

Eandem rationem obseruandā docet, quando prædictæ oppositiones in vniuersali.

Additamentum auctoris ad præcedentem expositionem Doctorum.

Serapulus.

Explicatio Boetij & vniuersalis.

Bobium. Solutio.

salifuntuntur; sunt enim aliæ quatuor enunciationes, eodē ordine: omnis homo est iustus: non omnis homo est iustus: omnis homo est non iustus: non omnis homo est non iustus, dicitur has similiter se habere, sicut priores: tu intellige, secundū sententiam priorem illoꝝ Doctorum. similiter, id est, affirmatiua simplex infert negatiuam infinitam, & non infertur ex ea: vt, omnis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus: præterea affirmatiua infinita infert negatiuā simplicem, non econtrā: vt, omnis homo est non iustus, ergo nō omnis homo est iustus, sicut fiebat in illis prioribus. at secundum expositionem nostram, similiter se habent istæ, quia priuatiuis assimilantur duæ, nempe infinita; vt declarauimus.

Sed non similiter Angulares veras esse contingit.

Hic est alius locus difficillimus Expositorū iudicio. dixit enim Aristot. has quatuor esse similes illis quatuor superiorib. nunc discrimē ostendit vnū; nēpē in illis Angulares simul esse veras, in his verò non, sed aliquando, id est, aliquas Angulares.

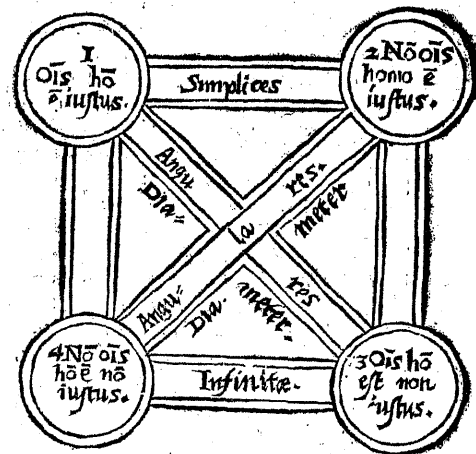
Difficultas est, quæ vocat Angulares enunciationes; vocat enim positas per diametru: in cuius expositione laborauerūt Græci: tamen expositio Boetij est amplectenda. vocat Angulares affirmatiuas finitam, & infinitam inter se: vt, homo est iustus: homo est non iustus, & negatiuā finitam, & infinitā inter se: homo nō est iustus: homo est non iustus. Similiter in vniuersalibus: omnis homo est iustus: omnis homo est non iustus, sunt Angulares, similiter negatiuæ: non omnis homo est iustus: non omnis homo est non iustus.

Est autem modò discrimen: in primis enim, quia indefinitæ sunt, omnes Angulares simul esse veræ possunt, in materia contingenti; at in his vniuersalibus impossibile est, quod simul omnes sint veræ, aliquæ possunt quidem; nempe illæ negatiuæ particulares.

Dices: Quare vocat Angulares seu oppositas per diametrum? Dico, cum talem habeant ordinem, vt affirmatiua simplex sit prima, eius negatiua secunda, affirmatiua infinita tertia, eius negatiua quarta, & continuas quadratum, & singulis An-

gulis tribuas singulas ex his: ita, vt primo superiori angulo sit affirmatiua simplex, secundo eius negatiua, tertio inferiori dextro affirmatiua infinita, quarto eius negatiua; hoc enim ordine tales anguli numerantur; tunc inuenies affirmatiuas in angulis per diametrum oppositis, & negatiuas similiter, vt hæc sequenti figura intelleges.

Angularium Enunciationum oppositio in Vniuersali.

Simili figura constituendæ sunt particulares.

Alij variè sumebāt Angulares in figura. nam vtræq; affirmatiuas superioribus angulis desinebant, & tunc dicebant oppositi per diametrum, id est, per lineā rectam, similiter in negatiuas in inferioribus. ac per diametru opponi lineam: videlicet per perpendiculariter cadentem supra vtræque ad inuicem. Sed ista expositio non est recipienda, Diameter enim non est quæcunque linea recta; aliter costæ quadrati dicerentur diameter, quod absurdū est, sed, vt diximus, Diameter, est linea in duas medietates figuram per oppositos angulos diuidens. Patet igitur sensus huius loci.

Altera expositio oppositionis harum Enunciationum.

Quid diameter.

Concludit Aristoteles, hæc igitur duæ oppositiones præcedentes: altera, quando est prædicatum finitum: altera, quando est infinitum.

Haec dicitur duo sunt opposita, &c.

Illae duae oppositiones erant subiecto existente finito: at si sumatur infinitum, nempe non homo, sunt totidem: non homo est iustus: non homo non est iustus: non homo est non iustus: non homo non est non iustus: similiter in vniuersali, nec possunt esse plures oppositae secundum finitum, vel infinitum, quam haec: vt patet, sicut autem extra illas sunt id est, non est consequentia inter has, & illas: inter se tamen istae eandem rationem, quam superius diximus, obseruant, vt ab affirmatiuis ad negatiuas valeat consequentia, non e contra, vel, vt dixi, de similitudine ad priuatiuas [vntes tamen, non homo, vt nomine] id est, habent semper tam affirmatiua, quam negatiua simplices vel infinita, in praedicto idem subiectum infinitum, sicut in alijs erat subiectum finitum semper, nec mutabatur in aliqua.

In quibus: Verò: Est non conuenit, &c.

Haec est secunda pars, in qua de alijs verbis adiectiuis differit: docetque quamuis in his non sit ipsum [Est] perinde tam esse oppositiones faciendas, ac fieri in [Est] hoc intellige de [Est] secundo adiacente: ista enim verba adiectiua, quamuis re ipsa, tertio adiacenti aequipollent; tamen voce, vt dicit Boetius, similia secundum adiacenti sunt, propterea in finitionem subiecti solam habent: vt, homo sanatur: homo non sanatur, non homo sanatur: non homo non sanatur, similiter in vniuersali.

Et quamuis ista exempla Boetii sint per verbum [Est] scilicet: homo sanus est, legenda sunt tamen per verba adiectiua, vt habetur Graeco, & ipsemet legit in suis editionibus.

Hic aduerte ex 1. Prior. cap. 42. ista verba adiectiua aliquando aliquid additum recipere post se: vt amat homo Deum, & similia, & ratione talium oppositorum recipiunt infinitatem: vt, homo amat non Deum: video non album: tamen quia ista praedicta principalis non obtinent rationem; sed potius sunt verbi significationis adiuncta, non vocantur tales enunciationes infinitae absolute: propterea maxime cauendum est in istis, ne argumentum ab illis, tanquam ab infinitis affirmatiuis ad negatiuas, non enim valet: video non

album, ergo non video album: possum enim album & nigrum simul videre: nec valet: amo non Deum; nempe Petrum, qui non est Deus, ergo non amo Deum, nec valet: possum non currere, ergo non possum currere: quia argumentatur a non distributo ad distributum, ex parte participij inclusi in verbo adiectiuo; vt alias dictum est:

Dubitat autem Aristoteles quando infinita sit vniuersalis, an addenda sit negatio signo an subiecto: vt dicimus, non omnis homo, an dicendum sit: omnis non homo? Respondetur negationem non esse addendam signo, quia illud non significat vniuersale, sed vniuersaliter, id est, modum quandam, secundum quem notamus cui libet parti vniuersalis conuenire praedictum, vel a qualibet remoueri. Probat autem, quod non significat vniuersalem rem, sed modum: quia haec enunciationes: homo currit: non homo currit, non differunt ab illis in quibus talia signa sunt; nisi in hoc, quod illa sine tali signo rem enuncient vniuersalem, non vniuersaliter; haec vero cum signo, rem vniuersalem; sed vniuersaliter, non ergo illa signa addunt, nisi huiusmodi vniuersalitatis: & vide quod diximus supra, capite quinto, in definitis, & vniuersales non differre in re significata, sed in modo significandi.

Concludit Aristoteles ergo & reliqua eadem oportet apponi id est, si istae oppositae de verbis adiectiuis sunt similes alijs, reliqua oportet apponi, id est, obseruanda sunt ea, quae diximus de illis, quantum ad angulares veras vel falsas. Vel possumus interpretari ergo & reliqua debent apponi eadem id est, si non est differentia inter has, nisi in signo, negationes sunt in vniuersalibus, vniuersaliter ponendae in ipsis vniuersalibus; sicut in illis, in quibus non est signum; vt dicatur: omnis non homo est iustus, quando negatio infinita.

Quoniam: Verò: contraria est negatio ei, quae est, &c.

Haec est tertia pars, in qua Aristoteles ostendit, quae propositiones simul verae esse possint; quia docetur Angulares non posse simul esse veras aliquando; sunt ergo tria dicta. Primum: contraria simul esse vera nequeunt: vt, omne animal est iustum, nullum animal est iustum.

Dubium in textu.

Responsio.

Pars tertia.

Secundum

Secundum: opposita his, nempe particularia vera: possunt esse in materia contingenti: vt, non omne animal est iustum: aliquod animal est iustum.

Tertium dictum: haec duae oppositae, nempe, nullum animal est iustum: aliquod animal est iustum, se consequuntur cum alijs duobus oppositis infinitis, nempe: omne animal est non iustum: non omne animal est non iustum. pari modo vniuersalis affirmatiua infinita, cum negatiua infinita, & particularis negatiua infinita, cum particulari affirmatiua simplici: vt, nullus homo est iustus, cum haec: omnis homo est non iustus: & non omnis homo est non iustus, cum hac: aliquis homo est iustus.

Nota.

Aduerte, quod propterea dixit has consequi se cum illis, quia illae primae non sunt Angulares: At quia Angulares se cum illis consequuntur, sit vt eadem sit harum & illarum ratio. Vnde istae non sunt simul verae: omne animal est iustum: nullum animal est iustum: sed non sunt Angulares. At: omne animal est non iustum, quae est Angularis affirmatiua, est idem cum hac: nullum animal est iustum: Ergo sicut haec cum affirmatiua simplici, non erat simul vera: ita nec illa infinita, quae aequipollent negatiuae, Similiter in particularibus: vt, aliquod animal est iustum; aliquod animal non est iustum, sunt simul verae; sed non sunt Angulares. At affirmatiua aequipollent negatiuae Angulari, scilicet: non omne animal est non iustum. Propterea ostendit veritatem vel falsitatem in illis primis; quia illic est magis notas; postea ostendit, has illis aequipollere.

Dubium.

Sed vnum dubium magnum superest: an ab affirmatiua sit procedendum ad negatiuam, an e contra? sunt enim varij textus Latini & Graeci in hoc. in primis hic Boetius legit ab affirmatiuis esse procedendum: at in suis commentarijs, in vniuersalibus, a negatiua ad affirmatiuam procedendum; in particularibus ab affirmatiua ad negatiuam: quod idem docet Albertus, capit. 3.

Nota hic valet rem li. 3. ca. 2.

At in textu Graeco praesenti, & traductione noua sic habet, vt ab affirmatiua vniuersali ad negatiuam, & a negatiua particulari ad suam affirmatiuam sit consequentia, quod etiam recipit Plessius.

Ergo existimo dicendum cum Aristotele, vt mutuo se consequantur affirmatiua & negatiua. Quod si dicas: infinitum non praedicatur affirmatiue de his, quae non sunt; non enim dicitur: Chimera est non homo? Dico, superius diximus, ita affirmatiuam & negatiuam esse veram; & hoc hic dicit Aristoteles. & hoc corroborat expositionem, quam attuli in illis verbis (Duae vero minime).

Solutio.

Replica.

Ad eam Responsionem.

2.

3.

11.

Quod si hoc non placet, dic cum Plessio, hic Aristoteles loqui de supponentibus terminis, & his, quae existunt.

Vel cum Alberto, vt ponatur constantia, qua indicemus rem subiectam esse, atque tunc est mutua consequentia.

Manifestum est autem etiam quoniam in singularibus, &c.

Ostendit diuersimode se habere negationem in enunciationibus singularibus, & in vniuersaliter vniuersalibus: in singularibus enim nihil prohibet cum vel in principio, vel in medio, vel in fine collocare: vt, Socrates est non sapiens: vel Socrates non est sapiens: vel, non Socrates est sapiens, id est dicere: at in vniuersaliter vniuersalibus non idem est; differunt enim dicere: omnis homo est non sapiens: & non omnis homo est sapiens; quia illa est contraria vniuersalis, haec contradictoria: vnde in interrogationibus multum differunt: quare de vniuersali & de singulari nam si respondens verè negat singulare, possum ego verè affirmare per indefinita. Vt, putatne Socrates est sapiens: si verò responderet interrogatus, non est, possum inferre; ergo Socrates est non sapiens: in vniuersali non licet: vt, putas, omnis homo est albus: non; non dicam ergo: omnis homo est non albus, sed: non omnis homo est albus: in quod docemur ex negatiua vniuersali non inferre affirmatiuam vniuersalem: vt, non omnis homo est iustus; ergo omnis homo est non iustus. in singularibus licet semper ex negatiua inferre affirmatiuam, vbi constat secundum Aristoteles: valere a negatiua ad affirmatiuam infinitam: vt; Socrates non est sapiens; ergo Socrates est non sapiens, exceptis tamen illis, in quibus non sit propter suppositionem, vel non suppositionem, vt aliqui interpretantur superius.

Pars secunda Capituli.

Nota 1.

Nota 2.

Enunciationes, quae post verbum adiectiuum vocem aliquam negatiua habent, non sunt absolute infinitae dicenda.

12. *Ita verò secundum infinita contraria. centes nomina, &c.*

Obiectio in Aristoteles vnum hic dubium remouet: cum enim negationes nominibus per se apponantur, & verbis per se: vt, non homo, non iustus, non currit; posset quis dubitare, esse negationes absque nomine, & verbo: non homo enim est negatio absque nomine, quod supra negatum est, cum dixit affirmationem & negationem esse ex nomine, vel ex finito nomine & verbo simul: & hoc est, quod dicit: [illa negationes contrariantes, id est, compositæ secundum infinita nomina & verba: [Sunt autem compositæ ad finita nomina & verba] videntur esse negationes? responder, nullo modo esse negationes, & probat, omnis negatio verū vel falsum significat, at illæ voces negatæ nec verum, nec falsum significant, quousque aliud eis addatur, ergo non sunt negationes. Quod autem nihil veri vel falsi significant, manifestat ex oppositis, ac rapè, homo, animal, per se, item vincit, currit, nihil per se veri vel falsi significant, quòd fit, vt multò minus illa. Huius ratio est secundū Ammō. & Alber. quia cum illa aliquam naturam significant, magis videbantur verū vel falsum significare, quā illa infinita, quæ nihil videntur significare: vel secundum Caietanum, illæ voces simplices sunt propinquiores enunciationi, quā infinitæ, quia enunciatio simplex & finita prior est, & cum hæc veri vel falsi nihil significant, ergo minus significant infinitæ voces per se.

Solutio. Infinita nomina & verba non esse negationes

illæ duæ sunt æquivalentes: omnis non homo est non iustus: & nullus non homo est iustus: adde tu, sicut etiam illæ idem valent: aliquis homo est iustus: & non omnis homo est non iustus, ita & hæc: aliquis non homo est non iustus, & non omnis non homo est non iustus, eadem enim in his est inter se ratio.

Transposita verò & nomina & verba idem significant, &c.

Dubium vltimò soluit, quod oritur ex eo, quòd modò, nomen, modò, verbū post ponit, modò substantium, modò adiectiuum: posset quis decipi, existimans esse propterea diuersas enūciationes, quòd repellens Arist. docet, nomina & verba transposita idem significare. V. g. idem est: est albus homo: & est homo albus: quod probat, quia aliter vna affirmatio duas haberet oppositas negationes, quod supra reprobatur. patet, sumo has: est albus homo: & est homo albus: illa prior, habet hæc negationem: non est albus homo, illa posterior, quam habebit: vel hæc: nō est non homo albus: & hoc non, quia ista correspondet illi: nēn homo est albus, vel hæc: nō est homo albus; sed ista est negatio etiam illius: est albus homo, ergo vel ista: est albus homo, habebit duas negationes, priorem scilicet: nō est albus homo, & hanc: non est homo albus: vel istæ erunt eadem negatio: ita vt est, quòd si vna negatio sūt: non est albus homo, & non est homo albus: ergo & eadem affirmatio erunt, est albus homo: est homo albus.

Hic vnū probandum superest, nempe illas duas negationes: non est homo albus: & non est albus homo; esse negationes illius: est albus homo; hoc facile est: quia eodem modo se habet, quantū ad oppositionem, cū vna sicut est altera, nec in veritate vel in falsitate vllò modo illæ differunt.

Colligit ergo: [nomina, & verba transposita idem significant,] circa quam aduerte, duplicem esse transpositionem, ex Ammōn. & Caietano: est situalis solum, in qua solus situs terminorum mutatur, sicut qui solū mutat duo loca: altera est situalis & formalis, quādo nō solum locus, sed aliqua mutatur forma; vt qui cū loco valetudinem, vel dispositionem mutat. ita similiter, quādo non solum terminus, quòd

16.

verbosæ & nomini in enunciatione duplex est transpositio.

quòd ad situm mutatur, sed quòd ad formā, quia ex subiecto in prædicatum, vel ex prædicato in subiectum mutantur.

Propositio autē Arist. de sola transpositione situaliter, intelligenda est; quādo nomen vel verbū situm mutant, non formā; sed prædicatū manet, & subiectum manet idem, nec proprietas Logica mutatur.

Doctrina huius capituli.

Ex hoc capite duos vsus maximos percipimus, alter est, abundantia enunciationum multiplex: nam vel est verbum adiectiuum vel substantiuum: si adiectiuum, tunc vel subiectum est finitum vel infinitum tam in affirmatione, quā in negatione, vel vniuersaliter, vel non vniuersaliter, & tunc sunt octo propositiones de præsentio, totidem de futuro, totidem de præterito: si fuerit verbum substantiuum, tunc vel de secundo adiacente, vel de tertio: sed de secundo, eodem modo sunt octo, secundum quodlibet trium temporum: si de tertio, tunc vel subiectum est finitum, & tunc secundum prædicatum finitum vel infinitum sunt octo, secundum quodlibet temporum, vel de subiecto infinito, & tunc sunt totidem secundum tempora: vnde resultat magnus numerus, quem describere exemplis cuiuslibet erit facile. Quòd si velis hic sumere subiecta singularia, & particularia, facies tot enunciationes, quot præcedentes; demptis vniuersalibus vniuersaliter: quia singularia, vel particularia vniuersaliter non recipiunt.

2. Duplex modus arguendi penes finitum & infinitum.

Alter fructus est, modi arguendi penes finitum, & infinitum: qui sunt duo, quādo subiectum est finitum: alij duo subiecto existentē infinito. In subiecto finito, alter ab vniuersali, affirmatiua infinita ad negatiuam simplicem vniuersalem: & e contra subiecto supponenti: vt, omnis homo est non iustus, ergo nullus homo est iustus, alter ab affirmatiua finita particulari, ad negatiuam infinitam particularem, & e contra: vt, aliquis homo est iustus, ergo non omnis homo est non iustus, ijdem modi sunt seruati subiecto infinito: vt, omnis non homo est non iustus, ergo nullus non homo est iustus, & aliquis nō homo est iustus, ergo non omnis non homo est non iustus. Et hæc sufficiant circa hanc materiam de infinitis enunciationibus.

De Enunciationum vnitae, ac pluralitate. Et quo pacto veritas & falsitas in eis reperiat in prædicationibus coniunctis atq; diuisis.

Caput II.

1. **A** T verò vnum de pluribus, vel plura de vno affirmare vel negare * nisi * a. l. nisi ex: sit vnū aliquid, quod ex plurib. signat: illis plurib. ficatur, non est affirmatio, neque negatio vnum fiat. vna. Dico autē. vnum non si vnum nomen positum sit, non sit autē vniū aliquid ex illis. Et homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum, sed ex his vnum sit, ex albo autem, & homine, & ipso ambulare nō est vnum. Quare nec si vnum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio vna: sed vna quidem vna, affirmationes verò multæ, nec si de vno ista: sed similiter multæ.

2. Si ergo Dialectica interrogatio responsionis est petito, vel propositio, vel alterius partis contradictionis, propositio verò contra dictionis, est vnius pars: non erit vna responsio ad hæc, neque enim interrogatio vna, neque etiam si sit vera. dictum est autem de his in Topicis.

3. Simul autem manifestum est, quod nec hoc ipsum quid est, dialectica interrogatio est oportet, datum esse ex interrogatione eligere, veram vel contradictionis partē enunciare, sed oportet interrogantem determinare, vnum hoc sit homo, an non hoc.

4. Quoniam verò hæc quidē prædicantur composita, et vnum omne prædicatum fiat, eorū quæ extra prædicantur: alia verò non: quæ est differentia: De homine. n. verū est dicere * & extra animal, & extra bipes: & hæc & vnum: & hominē, & album: & hæc & vniū, sed nō si * corarius est, & bonus, et iū corarius bonus * si enim quoniam vniū est animal verum, esse oportet & sensu vniū, multa & bipes, & inconuenientia erunt. De homine enim, & quòd est animal verum est dicere & albū: quare animal bipes & omne verū si album ipsum, & omne homo & albus, & quod est animal bipes, & hominum & vniū muscus albus ambulans, mo albus: & hæc eadē frequenter implicata in infinitis. * oritur: Amplius, si Socrates, Socrates est et homo: et * a. l. quare Socrates Socrates homo, et si homo et bipes, non si alter erit homo bipes. Quod igitur si quis simpliciter

* a. l. addit, & vt contin- git. ter. dicitur complexiones fieri, multa accidit dicere inconuenientia, manifestum est.

Quemadmodum autem ponendum est, nunc dicemus. Eorum igitur, qua pradicantur, & de quibus pradicari accidit, quaeque secundum accidens dicuntur, vel de eodem, vel aliter de aliter, haec non erunt. Vnde, si homo albus est, & musicus: sed non est vnum, album & musicum, accidentia enim sunt vtraque. Nec si album, musicum verum est dicere; tamen non erit album musicum vnum aliquid: secundum accidens enim album musicum, quare non erit album musicum vnum aliquid, quocirca nec coriarius bonus simpliciter: sed animal bipes: non enim secundum accidens.

* a. l. addit vnum est. * a. l. addit, sunt. 6. Amplius, nec quacumque, insunt in altero. quare neque album frequenter: neque homo, homo animal est: vel spes, insunt enim in homine animal & bipes.

Verum est autem dicere de aliquo et simpliciter: ut aliquem hominem, hominem, aut aliquem album hominem, hominem album, non autem semper. Sed quando in adiecto quidem aliquid oppositorum insit, quod consequitur contradictio, non verum, sed falsum est: ut hominem mortuum, hominem dicere, quando autem non insit, verum.

* a. l. addit, semper. 7. Aut, quando insit quidem semper non verum est: quando vero non insit, non semper verum est. Ut Homerus est aliquis, & poeta, verum igitur est: an non? secundum accidens enim pradicatur, Est, de Homero (quod enim est poeta) sed non secundum se pradicatur de Homero ipsum, Est.

Quare in quibuscumque, pradicacionibus neque contrarietas inest, si definitiones pronominibus dicantur, & secundum se pradicantur, & non secundum accidens, in his aliquid et simpliciter verum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est verum dicere esse aliquid, opinio enim eius est, non quid est, sed quod non est.

* a. l. quoniam. Argumentu huius Capis. tis. Huius capituli scopus est, cum multe sint enunciationes coniunctae, quae plura praedicata, vel subiecta habent, & multae sint simplices, quae singula ex illis per se praedicantur, aliquando euenit, ut quae verè coniuncta praedicamus, diuisim enunciemus falso: ut cadauer est homo mortuus, vera est coniuncta; diuisa falsa, cadauer est homo; aliquando diuisa, vera enunciamus;

vt, homo est musicus, homo est albus, tamen coniuncta falsa est. Musicus albus, Aristoteles igitur hoc capite docet, quando diuisa coniungere, quando coniuncta diuidere liceat, & hic est scopus capituli, quod in tres particulas claritatis causa diuidi potest. Primum, docet, quae multiplex, quae vna enunciatio sit; hoc enim necessarium est ad doctrinam de coniunctis, & diuisis. Secundò, mouet quaestionem circa hoc, & argumentis disputat circa illam. Tertio, soluit difficultatem hanc, docendo, quod in-

Eiusdem, uisio.

At vero vnum de pluribus, vel plura de vno, &c.

Primum ergo constituit, quid enunciatio vna, quid multiplex sit. Est aduertendum, quod possumus quadrupliciter enunciare vel plura de pluribus, vt homo, & leo est fortis, & mansuetus: vel vnum de vno: vt, homo est albus; vel plura de vno, vt, Deus est iustus, fortis & patiens; vel vnum de pluribus: vt homo & leo est fortis. Inter has vnam enunciationem vocat Aristoteles, quae vnum de vno enunciat, reliquas vero multiplices.

Quatuor modis, ali de alijs enunciare possumus.

Explicat autem, quid vocet vnum, quid plura: vnum non solum debet esse voce, sed re significata; ita, vt si vna vox sit, multa tamen aequiuocè significet, talis enunciatio simpliciter sit multiplex, secundum quid vna; nempe voce: vt, canis currit, si militer plura intelliguntur re, quae non faciunt vnam rem per se. nam si sint plures voces, vnam tamen rem significant, vel plura vnam rem facientia per se, sicut animal bipes, mansuetum, quae est definitio hominis: tunc talis erit enunciatio vna. In summa, est consideranda vnitas, vel pluralitas rerum significatarum, non vocum.

Enunciatio multiplex, secundum quid vna.

Enunciatio vna vocum plurium.

Nota.

Dubitabis quare Arist. dixit haec verba cum coniunctione & dubitatione, nempe [homo fortasse est animal, & mansuetus, & bipes]? Respondens Boetius ex Porphyrio in secunda Edit. docet, quod istae partes definitionis dupliciter possunt praedicari, aut per se, & tunc faciunt plures enunciationes; homo est animal: & homo est bipes: & homo est mansuetus; aut coniunctae, & tunc faciunt enunciationem vnam: vt, homo est animal bipes, mansuetum; hic autem illam

Dubium.

Solutio Boetij ex Porphyrio.

denotat per se sumi: vt sit sensus, istae partes, quae per se sumptae, enunciationes plures faciunt, coniunctae tamen, & quando de vno subiecto praedicantur, vna faciunt enunciationem, quia significat rem vnam. dixit autem [fortasse], quasi aliquando accidat, ex illa vna plures fieri enunciationes, quando separatim partes sumantur.

2. Si ergo dialectica interrogatio responsio est petitio, &c.

Expositio

Iuxta Albezum & Escula. & alios, hic probat Aristoteles, illam esse enunciationem multiplicem, in qua plura enunciamus de pluribus; vel vnum de pluribus, vel plura de vno. probat autem ex responsione; propositio enim est responsio interrogacionis: sed illa non est vna interrogacio, quae fit per tot praedicata vel subiecta: ergo nec erit vna responsio, nec vna enunciatio, sed multiplex. vnde qui petit: canis ne est substantia? multa petit, idè non debemus vnica responsione respondere: etiam si verum sit, illa multa enunciare simul. Accidit enim, quod vera sit: vt, Deus est iustus, & sapiens: verum quidem vtrūque, sed interrogatio est multiplex, & idè non debet esse vnica responsio. Haec est interpretatio Horum.

Altera expositio.

At melius est cum Graecis ista verba non tanquam probatiua, sed illaria legere; vt fit sensus; ex quo tales enunciationes sunt multiplices, fit, vt in interrogacionibus harum non mereantur vnam responsionem.

Nota.

Sed vt ista rectius intelligantur; aduerte, quod hic non de dialectica in communi loquitur, quae in partem demonstratiuam, & Topicam est diuisa, sed solum de parte Topica.

Discrimen quod fit inter eum, qui demonstracione & syllogismo Topicum vtitur.

Est autem discrimen inter eum, qui Demonstracione vtitur, qualis est ille, qui habet rei scientiam, & illum, qui syllogismo Topicum; qualis ille est, qui rei habet opinionem, qui demonstrat, quaerit semper necessaria, quae semper vera sunt, nec aliter se habere possunt: vt, quod homo sit risibilis, quod ignis sit calidus: & ea intentione circa illa versatur, vt eorum causam indaget, & consequatur. At Topicus considerat probabilia, quae taliter se habent, vt aliter se habere possint: & ea inquirunt, vt probabiliter & opinatiue cognoscat.

Haec sequitur vnum: quod qui vtitur

Demonstracione, sumit vnam partem con- tradictionis probandam, nempe quae necessaria est: nam ambae partes simul necessariae esse non possunt: at qui Topicè procedit, quia vtraque pars contradictionis potest esse probabilis, probat vtramque; modo hanc, modo illam, quod docet Aristoteles primo Elenchorum, cap. 11.

Altecum.

Hinc etiam sequitur, quod aliter vtitur interrogacione Scientificus, & qui demonstrat; aliter Topicus. Qui demonstrat, interrogat vnam partem, quae necessaria est, vt sibi demonstretur: petit enim Physicus: an anima sit immortalis? vt demonstrat: petit Geometra: an triangulus habeat tres aequales duobus rectis: vt demonstrat: At Topicus petit vnamque partem contradictionis, siue hanc, siue illam, vt probabiliter circa vtramque disputet.

Nota 25

Est igitur interrogacio dialectica, seu Topica contradictionis petitio, vt sibi haec vel illa detur pars: & hoc est, quod docet Aristoteles, sed consideranda sunt verba, inquit: [est petitio responsionis vel propositionis, vel alterius partis contradictionis] omnia idem sunt, sed notat varios modos vel respondendi vel interrogandi Topicè: aliquando solet responderi per particulam non, vel sic: vt, est anima diuisibilis? potest dici sic, vel non: propterea dicit [est petitio responsionis] aliquando reperitur eadem propositio, vt si dicat: anima est diuisibilis, idè dicitur petitio propositionis: aliquid quando qui interrogat, exprimit duas partes: vt, anima est diuisibilis, an non? & tunc respondetur, per vnam partem contradictionis, propterea dicit [est responsio alterius partis contradictionis].

Nota 3.

Tamen hic aduerte, licet Topicus aliquando interroget vnam partem formaliter, aliquando ambas partes virtualiter, tamen semper interrogat inter vtramque partem contradictionis, siue hoc, siue non; quod non facit Demonstrator, nec virtualiter, nec formaliter.

Topicum non semper formaliter, at virtute vtriusque contradictionis partem semper rogare.

Simil autem manifestum est, quoniam, &c.

Hic vnum infert, quod maximè declarat interrogacionem Topicam, nempe, petere, quid est homo? non est Topica interrogacio, nec petere, quid hoc est? Pro quo aduerte, ex Boetio, in secunda editione:

K k triplex

Nota. ex Boetio, triplicem esse interrogacionem. 1. quæ contradictionis partem quærit, ita vt determinet contradictionem, sed liberum relinquit respondentem, quamlibet eligere. vt qui dicit: anima est vna, an non? hic coarctat interrogans respondentem, vt intra has partes respondeat, quanquam maneat in electione, hoc vel illud respondere: hæc igitur est interrogatio Topica. 2. Alia est interrogatio non dialectica, seu non Topica, quæ inter contradictionis partes non quærit, sed vaga est, quæ si fuerit rei necessaria, est demonstratiua: vt, quid est homo? hic enim nullam partem determinat: similiter: quæ differentia est animalis? Si verò fuerit rei accidentis, seu contingentis, est interrogatio familiaris: vt, cuius est domus? quando venisti? hic patet sensus Aristotelis. Dicit enim, quid est, non esse interrogacionem dialecticam, id est, Topicam, quia non determinatur ad aliquot partes contradictionis: alicuius. & obserua hanc doctrinam.

Dubium. Solutio. Duplicem esse ipsius quid est interrogacionem. 1. Obijcis, primo Topicorum cap. quarto, inter interrogaciones Topicas, est vna, definitionis problema: definitio aut explicat quid est: ergo est interrogatio Topica ipsius quid est? Dico ad hoc. Duplex est questio, seu interrogatio, quid est: altera vaga & indeterminata: ad partes contradictionis: vt si dicas: quid est homo? quid est Angelus? & talis non est Topica, vt hic dicitur. Altera est determinata sub contradictione: vt, vtrum animal rationale sit de finitio hominis, nec ne? & talis est Logica: & hoc docet primo Topicorum: idem est dicendum de Genere, & de Differentia, quæ si interrogentur vagè, nõ sunt interrogaciones Topicæ: vt, quod est Genus hominis? quæ est Differentia hominis? si verò determinatè petantur, sunt Logicæ: vt, an rationale sit differentia hominis nec ne? & hanc solutionem maximè serua, quam etiam Aristoteles hic exprimit: dicit Dialecticum determinare, an hoc sit homo, an non hoc.

Quoniam verò hæc quidem prædicantur composita, &c.

Quæstio in actu. Incipit Aristoteles quæstionem de cõiunctis & diuisis proponere: huiusmodi aut est interrogatio. Cum multa diuisim verè enuncientur, quæ si coniuncta præ-

dicemus, enunciatio falsa erit: alia autem multa & coniuncta, & diuisa, verè enunciantur; quæ erit huius distinctionis causa? Quod autem illud ita eueniat, patet: dicimus enim verè diuidentes: Socrates est homo: & Socrates est albus, & etiam verè coniungimus, Socrates est homo albus: similiter, homo est animal: & homo est bipes, & coniunctè: homo est animal bipes: aliquando non ita, dicitur enim: est homo Cytharædus, & homo est bonus, non autem est Cytharædus bonus, si enim ille sit studiosus, non tamen admodum peritus artis cytharizandi, diuisa est vera, coniuncta est falsa.

Quid igitur dicitur ad hoc? Posset quis respondere, & assignare regulam hanc: quando diuisa enunciata verum est, tunc enunciata coniuncta verum erit? hoc reiicit Aristoteles, tanquam falsum. Primum de homine est verum dicere, quod est homo, & quod est albus: ergo cõiunctè, quod est homo albus. Vterius de illo homine verum est dicere, quod est homo albus, & iterum, quod est albus: ergo dicitur, quod est homo albus albus: & iterum sumam illud idem, & faciam multas negationes, quod non licet. Præterea de homine est verum dicere, quod albus, & diuisim, quod est Musicus, & quod est ambulans: ergo quod est albus Musicus, ambulans. & iterum, de homine est verum ista coniunctè dicere, & iterum vnum ex illis: ergo omnia coniunctè, & iterum sæpius illa replicabo, quod absurdum maximè est. Præterea Socrates est Socrates, & est homo: ergo dicam Socrates est Socrates homo, quæ est nugatio, nec admittenda.

Quemadmodum autem ponendum est, &c.

Determinat hanc difficultatem, & primo de cõiunctis, quando liceat diuisa coniungere, postea de diuisis, quando liceat cõiuncta diuidere. Circa primas duas regulas assignat, quando non licet diuisa coniungere. Altera est, quando, quæ diuisim prædicantur, sunt accidentia adiuuicem, vel respectu alicuius tertij. tunc talia non faciunt vnum per se. Verbi gratia, homo est albus, & homo est Musicus, non valet: ergo albus Musicus; quia vtraque accidit homini, similiter homo est Cytharædus,

ædus, & est bonus, non valet: ergo est Cytharædus bonus: quia vtraque accidit homini, & adiuuicem etiam dico (adiuicem) quia si vnum alteri accidat, non e contra, non impedit: vt, Socrates est homo & est albus, valet: ergo est homo albus quia vnum est accidens alterius, non autem e contra.

Nec quæcumque insunt in altero, &c.

Regula. Altera regula est, nec ex his, quæ ita diuisa prædicantur, vt vnum includatur in altero actu. Qua ratione superiora argumenta non valent coniuncta, quia in vna parte actu includitur altera: dico (actu) quia potentia nihil prohibet, dicimus enim: homo est animal, & rationale, ergo animal rationale, & tamen animal, quia genus est, differentias continet in potentia.

Verum est autem dicere de aliquo, et simpliciter, &c.

Hic de diuisis agit, ostenditque coniuncta diuidere aliquando licere: vt, hic est homo albus, ergo est homo, & est albus: sed non semper id licet; quando verò non licet, quod, duabus regulis explicat. Altera est, quando cõiunctum constat ex partibus repugnantibus, non licet vti diuisione; dicitur enim, cadauer est animal mortuum, sed non diuides, ergo est animal; similiter imago est homo pictus, non valet, ergo est homo: quia illa duo repugnant, quod sit mortuum, & animal; quod sit homo & quod sit pictus. Dices tu: si repugnat, quomodo coniunguntur, non enim dicitur homo irrationalis? Dico, & aduerte: quando iunguntur, vnum non retinet significationem principalem, sed transumptiuam; ibi enim fit distractio termini, vt non pro significato proprio, sed improprio supponat; at quando non additur membrum distrahens, non fit coniunctio, propterea non dicitur homo irrationalis, nec animal insensibile.

An etiam quando inest, semper non verum est, &c.

Dubitatur Aristoteles: an sicut semper est falsum huiusmodi coniuncta repugnantia diuidere, ita semper verum sit, reliqua coniuncta semper diuidere? & docet adhuc non esse: quod explicat Auer. & Boetius,

quando partium coniunctio, vna per alteram inest subiecto, & dicitur per accidens, vnde non valet: est Cytharædus bonus, ergo est bonus, quia bonus inerat subiecto per attem Cytharizandi, non per se: vide Caietanum hic.

Et ponit alteram regulam, quando vnũ prædicatur per accidens, non licet diuidere: vt, Homerus est poeta, est vera, non tamen liceret dicere, ergo Homerus est: quia est, per accidens prædicatur.

Dices tu: quid est, quod (est) per accidens prædicatur? nota ex Boet. & Ammō, aliquando (est) vnit suam significationem, nempè existentiam immediatè subiecto, & mediatè vnit prædicatum: vt, homo est albus, id est, existit albus, & tunc dicitur per se prædicari, id est, immediatè de subiecto, aliquando non immediatè subiecto vnitur, sed mediatè prædicato: vt, Homerus est Poeta, non dicitur hic, quod Homerus immediatè per se existat, sed existentia illi applicatur ratione Poeta, vt sit sensus: Homerus in sua poesi existit, non in se, & tunc dicitur per accidens prædicari de subiecto, quia non ratione sui, sed ratione talis prædicati. Et hoc obserua, vbi vides clarè ipsum (est) de tertio adiacente prædicari.

Quare in quibuscumque prædicacionibus.

Concludit Aristoteles, hic ostendens, quando ita non fit, vt in his duobus casibus, coniuncta diuidi possunt, & pro primo casu ostendit, quando cognoscatur repugnantia illorum coniunctorum, nempè si definitiones eorum assignentur, vt patet, si definiatur animal, & mortuum, tunc cognoscitur repugnantia, animal enim viuens, mortuum verò priuatum vitæ.

Secundam regulam ostendit pulchro exemplo; de re quæ nõ est, dicimus quod est imaginabilis, seu opinabilis; dicere, quod opinabilis est, non est dicere, quod est in se, imò non est: sed dicitur quod existat, non in re, sed in imaginatione, ita fit in illis: Homerus est Poeta, &c.

Circa hoc aduerte, quando diuisa coniungis, vt serues idem subiectum pro eodẽ, & secundum idem tempus, & coniungas, quæ nõ sunt totalia prædicata, vnde non valet: animal

Dubium.

Solutio.

Verbum Est quando per se prædicari, id est, immediatè de subiecto, se & quando per accidens prædicatur.

9.

Nota. In diuisione & coniunctioe at tributorum quæ nõ sunt seruanda.

mal est cygnus & animal est nigrum, ergo est animal cygnus niger; nō enim pro eodem sumis subiectum: nec valet, Cicero fuit puer, & fuit sapiens, ergo fuit puer sapiens; non enim idem tempus sumis, nec valet, video hominem, & video nigrū, ergo video hominem nigrum, quia totalia prædicata non inigo, prædicata autem totalia sunt, videns hominem, & videns nigrum. Circa diuisionem aduerte, quando negata diuidis, diuide disiunctiue: vt Socrates non est homo albus, ergo non est homo, vel nō est albus, at affirmata copulatiue, vt Socrates est homo alb⁹, ergo est homo, & Socrates est alb. Hęc de hoc capite.

De Enunciationibus cum modo, & earum adinuicem opposiitionibus, ac consequentijs, tum ex aliorum, tum ex propria opinione.

CAP. III.

16.
Sectio quarta
secunda
Cæcos.

His Verò determinatis considerandum est, quemadmodum se habent negationes & affirmationes ad se inuicē, qua sunt de possibili esse & non possibili, & de contingenti & non contingenti, et de impossibile & necessario, habent enim aliquas dubitationes. Nā si eorum, qua complectuntur, illa sunt sibi inuicem opposita contradietiones, quæ eumq; secundum esse & non esse disponuntur: vt eius qua est, esse hominē, negatio est, nō esse hominem, nō ea qua est, esse non hominem. & eius qua est, esse albū hominem, ea qua est, non esse album hominem, sed non ea, qua est, esse non albū hominem: si enim de omni, aut affirmatio, aut negatio est, lignum erit Verū dicere esse non album hominem: * quod si hoc modo & in quibuscunq; esse nō additur, idem faciet quod pro eis dicitur, vt eius qua est, homo ambulat, non hac, ambulat non homo, negatio erit, sed hac, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominē ambulare, vel hominem ambulans esse. Quare si hoc modo vbiq; & eius, qua est possibile esse, negatio erit possibile non esse, sed non ea, qua est, non possibile esse.

¶ a. l. addit;
quod inco-
ueniens.

17.

Videtur autem idem posse & esse & non esse, omne enim quod est possibile diuidi vel ambulare, & non ambulare, & non diuidi

possibile est. Ratio autem est: quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. quare inerit ipsi etiam negatio: potest enim & non ambulare, quod est ambulare, & non videns, quod est visibile. at Verò impossibile est de eodem oppositas Veras esse affirmationes & negationes, non igitur eius qua est, possibile esse, negatio est: hac possibile non esse.

Contingit enim ex his, aut idē affirmare & negare simul de eodem, aut non secundū esse vel non esse, qua apponuntur, fieri affirmationes & negationes. si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. est igitur negatio eius qua est, possibile esse, ea qua est, non possibile esse. sed non ea qua est, possibile non esse. Eadem quoq; ratio est, & in ea, quod est contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse, & in alijs quoq; simili modo, & in necessario & impossibili.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse et non esse appositiones, subiectæ Verō res, hoc quidem album, illud Verò homo: eodem quoque modo hoc in loco, esse quidem & non esse, & subiectum sit, posse Verò & contingere appositiones sunt, determinantes quemadmodum in illis esse & non esse Veritatem, & falsitatem similiter ha in eo, quod est, esse possibile, & esse non possibile.

Eius Verò, qua est possibile non esse, negatio est, non ea qua est, non possibile esse, sed ea qua est, non possibile nō esse, & eius qua est, possibile esse, nō ea qua est, possibile non esse, sed ea qua est, non possibile esse. Quare & sequi se inuicem videbuntur, possibile esse, & possibile non esse idem enim possibile esse, & non esse, non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile esse, et nō possibile esse, nunquam simul in eodem Veræ sunt, opponuntur enim neq; ea qua est, possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul in eodem Veræ sunt. Similiter autem & eius qua est, necessarium est esse, negatio nō est ea, qua est, necessarium nō esse, sed ea qua est, nō necessarium esse, eius Verò qua est, necessarium non esse, ea qua est, non necessarium nō esse, & eius qua est, impossibile esse, non esse ea qua est, impossibile non esse, sed hac, nō impossibile esse, eius Verò qua est, impossibile non esse, ea qua est, non impossibile non esse. Vniuersaliter Verò

3.

4.

5.

(quemadmodū dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, quemadmodū subiecta: negationē Verò & affirmationē hac facientem, ad esse non esse apponere, & has oportet putare esse oppositas dictiones: possibile, & non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non possibile, necessarium, non necessarium: Verum, non Verum.

Consequentia Verò secundum rationem fiunt, cū ita ponuntur, illam enim, qua est, possibile esse, sequitur ea, qua est, contingit

esse: & hac conuertitur illa, & nō impossibile esse, & non necessariū esse: illa Verò qua est, possibile non esse, & contingens non esse, ea qua est, non necesse non esse, & non impossibile non esse, illa autem qua est, non possibile esse, & non contingens esse: ea qua est, impossibile esse, & necesse non esse, illam Verò qua est, non possibile non esse, & non contingens non esse, ea qua est, impossibile non esse, et necessarium esse, consideretur autē em subscriptione, quemadmodum dicimus.

Enunciationum modalium consequentiæ secundum alios.

Ordo I.
Antecedentes:
Possibile esse.
Contingens esse.
Sequentes:
Non impossibile esse.
Non necessarium esse.

Ordo II.
Antecedentes:
Non possibile esse.
Non contingens esse.
Sequentes:
Impossibile esse.
Necessarium non esse.

Ordo III.
Antecedentes:
Possibile non esse.
Contingens non esse.
Sequentes:
Non impossibile non esse.
Non necessarium non esse.

Ordo IIII.
Antecedentes:
Non possibile esse.
Non contingens non esse.
Sequentes:
Impossibile non esse.
Necessarium esse.

HAE igitur impossibile, & nō possibile, ea qua est contingens & possibile, & nō contingens, & nō possibile sequitur quidem contradietoria: sed conuersum. eam enim qua est possibile esse, negatio impossibile esse: negationem Verò affirmatio, nam illa, non possibile esse, ea qua est, impossibile esse, affirmatio enim est impossibile esse: non impossibile Verò negatio.

Necessarium Verò quemadmodum se habet, considerandum est. Manifestum est enim, quod non eodem modo se habet, sed contraria sequuntur, contradietoria autē sunt extra, non enim est negatio eius, qua est necesse non esse, ea qua est, non necesse esse: contingit enim Veras esse vtriusq; in eodem, quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

Causa autem huius est, cur non sequitur necessarium similiter cæteris: quoniam, non varia, impossibile esse, necessario redditur

idem valens, nam quod impossibile esse, necesse hoc, non quidem esse: sed potius nō esse, quod Verò impossibile nō esse, hoc necessarium esse, quare si illa similiter sequuntur possibile et non possibile: hac contrariū: quoniam non significant idem necessarium & impossibile: sed quemadmodum dictū est, conuersum.

An certē impossibile est sic poni contradictiones necessariū, nam quod necessarium esse, possibile esse, nam si non, negatio consequetur: necesse enim est aut affirmare aut negare, quare si nō possibile esse, impossibile esse, igitur impossibile esse, quod necesse esse: quod est inconueniens. At Verò illa qua est, possibile esse, non impossibile esse, sequitur hanc Verò, ea qua est, non necessarium esse: quare contingit quod necessarium esse, non necessarium esse: quod est inconueniens.

At Verò neq; necessarium esse, sequitur eam qua est possibile esse, neq; ea, qua est necessarium nō esse, illi enim vtriusq; contingit accedere, harum autem vtralibet Veræ

18.

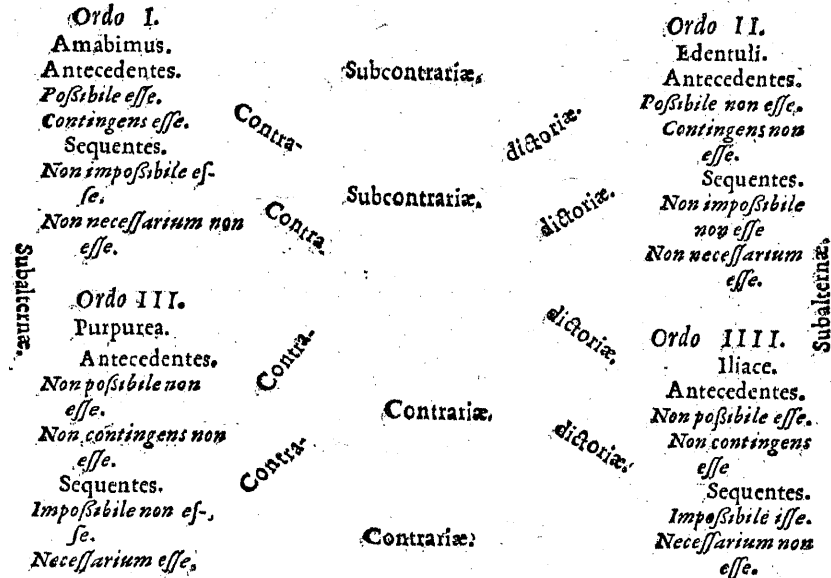
19.

fuerit, nō erunt illa vera; simul enim possibile esse, & nō esse, si vero necesse esse vel nō esse, non erit vtrūq; possibile, relinquatur ergo non necessarium non esse, sequi eā quae est, possibile esse. hac enim vera est, et de necesse esse, hac enim fit contradictio eius, quae

sequitur illam, quae est, nō possibile esse, illa enim sequitur ea quae est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequitur igitur & hae contradictiones secundum praedictum modum, & nihil impossibile contingit sic positū.

Enunciatio num modalium consequentiae secundum Aristotelem.

15. Dubitatio.

Dubitabit autem aliquis, si illam quae est, necessarium esse, ea quae est, possibile esse sequitur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, quae est, non possibile esse, & si quis, hanc non esse dicat contradictionem, necesse est dicere possibile nō esse, quae vtrūq; falsa sunt de necesse esse. * At vero rursum idē videtur esse possibile incidi & nō incidi, & esse & non esse: quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

* a. l. addit, quare ad necessarium esse, possibile esse sequitur.

Manifestum est autem, quod non omne possibile vel esse, vel ambulare, etiam opposita potest: sed est in quibus non sit verum, primum quidem in ijs, quae non secundū rationem possunt, ut ignis calefactus est, & habet vim irrationalem. Quae igitur secundū rationem potestates sunt, eadem plerūq; etiam contrariorum sunt, irrationales vero non omnes: sed quemadmodum dictū

est) ignem nō est possibile calefacere & nō: neq; quacunq; alia semper agunt. alia vero possunt & secundū irrationales potestates simul opposita suscipere, sed hoc huius gratia dictū est: quoniam non omnis potestas oppositorum susceptiva est, neq; quacunq; secundum eandem speciem dicuntur.

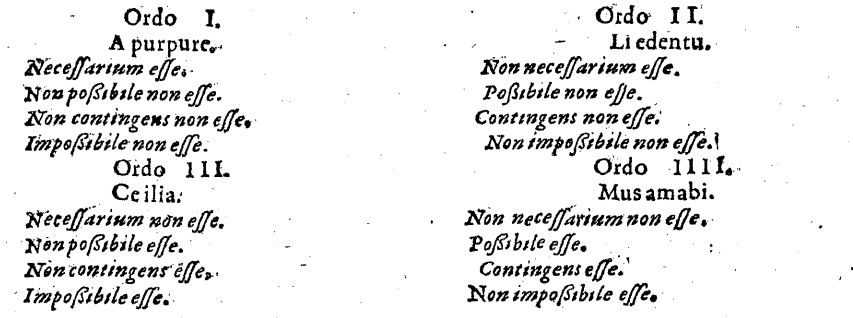
Quaedam vero potestates aequivocae sunt, possibile enim nō simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam verum est, quod in actu est: ut possibile ambulare, quoniam ambulat iam, & omnino possibile esse, quoniam iam est in actu, quod dicitur esse possibile, illud vero, quoniam actu esse posset: ut possibile ambulare, quoniam ambulare posset, et haec quidem in solis mobilibus est potestas, illa vero et in immobilibus: vtrūq; vero verū est dicere, possibile ambulare vel esse, & quod ambulat & actu est, et ambulatum. Sic igitur

gitur

gitur possibile non est, verum de necessario simpliciter dicere, alterū autem verum est. Quare quoniam vtrūq; parte vniuersale loquitur, illud quod ex necessitate, consequetur posse esse: sed non omne.

Et est quidem forsasse principium, quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium vel esse, vel non esse, & alia, veluti horum consequentia considerare oportet.

Aliorum modorum ad ipsum necessarium consequentia.

16. Manifestum est autem ex ijs, quae dicta sunt, quod id, quod ex necessitate est, secundum actum est, quare si priora sunt sempiterna, & quae actu sunt, potestate priora sunt.

Et haec quidem sine potestate actus sunt, ut prima substantia, alia vero cum potestate, quae natura quidem priora sunt, tempore vero posteriora: alia autem nunquam actus sunt, sed potestates solam.

17. His vero determinatis perspicendum est, &c.

Tertia pars huius 2. peri hermenias libri. Eius summa.

18. Divisio capituli in tres partes.

19. Prima Capituli pars.

homo non est, similiter de tertio adiacente: est albus homo, negatio est: nō est albus homo; non autem illa: est nō albus homo: nam si ista esset, duae contradictoriae verē esse possent, quae tamen nō possunt, sed si negatio vera est, affirmatio falsa est, & contra; & si negatio falsa, affirmatio vera est: at ita si sunt oppositae, est albus homo, est nō albus homo, sequitur quod esset verum dicere de ligno; quod est nō albus homo, quae tamen falsa est: quod tamen sit vera pater, quia eius affirmatio est falsa, est albus homo, de ligno; ergo non est illa eius negatio; sed haec in qua negatur est, non est albus homo; idem fit in alijs verbis, quae quavis nō sunt ipsum, Est, tamen se habent ad ipsum modum: ut, homo ambulat, negatio non est, non homo ambulat; sed, homo non ambulat, similiter ergo ratione huius negatio possibile esse, erit, possibile non esse, in qua ipsum est, negatur sicut in alijs.

Videtur autem idem posse esse, & non esse, &c.

Ex

Ex opposita parte argumentatur Aristoteles, si oppositio huiusmodi sumatur in his, sequitur, duas contradictorias esse veras simul, hoc autem impossibile est: ergo oppositio non sic est sumenda secundum esse, & non esse in his. Illa maior patet, nam idem potest esse, & non esse, ambulare & non ambulare, incidi & non incidi; quia non omnia semper actu sunt, id est: non omnia semper habent operationem, sed aliquando sunt, & operantur, postea non sunt, nec operantur: propterea idem & potest esse, & potest non esse. ecce quo pacto duæ oppositæ simul veræ de eodem existunt.

3. Contingit enim, an his, autem idem affirmare, &c.

Ex his concludit Aristot. vel asserendum esse, duo opposita esse vera, vel oppositionem non penes esse vel non esse sumendam, esse in istis; at, minus inconueniens est hoc asserere, quam docere, duas oppositas simul veras; propterea hoc erit dicendum, oppositionem in istis; non secundum esse, vel non esse consistere, sed secundum modum ipsum. Vnde huius, possibile esse, negatio non erit, possibile non esse, sed non possibile esse: & huius, contingens esse hæc, non contingens esse. & vniuersaliter obserua, vt semper verbum relinquant in vtraque simile, modum autem neges vel affirmes: & sic oppositionem certam in omnibus facies; vt in exemplis poteris comperire.

4. *Fuunt autem quemadmodum in illis esse, &c.*

Duplex discrimen inter alia pronuntiata & hæc modalia.

1. Comparat Aristot. has modales ad reliquas enunciationes, & assignat duo discrimina notanda. Alterum est: in illis ipsum esse, & prædicati, nomina verò erant subiectum; vt; homo est albus, ipsum esse hic est forma; homo, & albus, sunt, respectu eius, subiecta. At hic in modalibus ipsum esse, vel non esse, habet locum subiecti, ipse verò modus est prædicatum: vt, possibile est esse: possibile est non esse.

2. Alterum est: illic, veritas vel falsitas secundum esse vel non esse considerabatur; vt, homo est, homo non est, & harum veritas vel falsitas à verbo dependet, id est, quædo res ita se habet, sicut verbum ipsum enunciat.

At hic, non à verbo, sed à modo dependet: vt, possibile est esse, huius veritas non ab eo, quòd res est vel non est; vt verbum notat, petenda est, sed à modo, nempe ab eo, quòd esse potest, quamuis actu non sit.

In quo vnum docemur maximè necessarium, pro modalium veritate vel falsitate indaganda: non respicere solum tempus per verbum importatum, sed ipsam modi qualitatem: nec respicere solum, an ita sit: vt verbum enunciat, vel modus est considerandus. Si quis enim dicat: Petrus impossibiliter currit, quamuis non currat, est falsa, quia modus denorat sic non currere, vt non possit non currere.

Et inde aliqui nouas regulas faciunt, nempe ad veritatem enunciationis, de possibili, requiri, non quòd res sit, sed quòd possit esse, sicut ad falsitatem, non quòd res non sit, sed quòd non possit non esse. Et alias similiter constituunt regulas pro alijs, quæ ex modorum significatione cuiuslibet aduertenti parum, notæ esse possunt, & olim diximus in introductione.

Eius verò, quæ est possibile non esse, negatio est, &c.

Prosequitur Aristot. exempla proponere harum oppositarum, quæ secundum modi negationem constituuntur: & superiorius posuit exempla, quando esse est affirmatum, modò ponit, quando esse est negatum.

Et, vt verbo vno dicam, aduerte, oppositionem consistere in negatione ipsius modì, ignariato manente ipso infinitiuo verbi, si in vna opposita fuerit negatum, ita maneat in altera, si affirmatum verò, simili modo. V. g. huius, possibile est esse, est negatio, non possibile est esse: & huius, possibile est non esse, hæc, non possibile est non esse: & huius, impossibile est esse: hæc, non impossibile est esse: huius autem, impossibile est non esse, hæc, non impossibile est non esse. idem in alijs est faciendum. Atq; hæc est prima pars huius capituli, in qua harum oppositio continetur.

In secunda parte continentur harum consequentiarum. Et quia multa circa hoc diximus in introductione nostra, non admodum in his immorabimur: sed aliqua repetemus, quantum pro huius partis intelligentia

Nota, vnde Modalium veritas vel falsitas collegendæ.

Nota. Sedes oppositionis.

Pars secunda Capituli de consequentijs Modalium.

1. Fundam. Quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor. ligentia sufficiat, vt auditores has enunciationes memoriâ tenere valeant. Erit igitur primò aduertendum, quatuor esse enunciationes secundum modos quatuor; hoc ordine constitutas, vt prima sit de possibili, secunda de contingenti, tertia de impossibili, quarta de necessario, in singulis autem ex his duæ sunt partes, altera verbum infinitiuum, vt possibile est currere, contingens est esse; quòd habet locum subiecti, & dicitur cõmuniter dictum, altera pars est ipse modus cum verbo.

Ordo modalium quadruplex.

- 1. Primus eorum in quibus tam modus, quam dictum, sunt affirmata: vt, possibile est currere, contingens est ambulare; & reliqua. Secundus ordo est earum, in quibus modus affirmatur, sed dictum negatur: vt, possibile est non currere, contingit non ambulare: impossibile est non viuere: necessarium est, non moueri. Tertius ordo earum, in quibus negatur modus, sed affirmatur dictum: vt, non possibile est currere, & similia. Quartus earum, in quibus negatur vtrūque: vt, non possibile est non currere.

Ex quo fit, vt singuli modi faciant quatuor enunciationes hoc ordine, vt in prima totum affirmetur, in secunda affirmetur modus, negato dicto, in tertia negetur modus, affirmato dicto, in quarta negetur vtrūque, vt facillè est cuiuslibet in tabula has describere ordine hoc modo: possibile, contingens, impossibile, necesse.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum. Quælibet harum de impossibili habet alias tres sibi respondententes, vnam de contingenti, alteram de impossibili, tertiam de necessario.

Nota in omni ordine sunt quatuor æquiuales. Vnde efficitur, vt in omni ordine sint quatuor æquiuales. V. g. in ordine primo enunciationum de possibili, scilicet, quando totum est affirmatum, vt possibile est currere, respondet ei altera de contingenti, scilicet, contingens est currere: alia de impossibili, nempe non impossibile est currere, vltima de necessitate, non necesse est non currere. Idem fit in alijs ordinibus.

3. Fundam. Sed vt optimè sciatur, quæ quibus æquiualeant, in singulis ordinibus oportebit dictiones quasdam antiquorum explicare. Aduerte igitur tertio, esse quatuor has dictiones, Amābimus, Edentuli, Illiæ, Purpurea, in quibus omnes hæc æquiuales continentur: circa quas aduerte, Primas syllabas significare modales de possibili. Secundas de contingenti. Tercias de impossibili. Quartas de necessario. Præterea sunt quatuor vocales: A, designat modalem totam affirmatiuam. E, designat negatiuam de dicto, affirmatiuam de modo. I, negatiuam de modo, affirmatiuam de dicto. V, negatiuam de vtroque.

Explicitatur Modalium ordinibus apposita scilicet nomina. Quid A. in illis dictionibus? Quid E? Quid I? Quid V?

In his ergo dictionibus facillè comperies omnes æquiuales, si obserues, quæ syllaba correspondet cui modalis & qualis littera fuerit, talem facies modalem. V. g. in Amābimus; Prima syllaba est de possibili, & quia est A, erit tota affirmata: possibile est currere. Secunda est de contingenti, & quia est A, erit etiam tota affirmata: vt, contingens est currere. Tertia est de impossibili, & quia est I, erit negata de modo; sed affirmata de dicto: non impossibile est currere. Quarta est pro necessario; & quia est V, erit tota negatiua: non necesse est non currere. Hæc igitur quatuor sunt æquiuales, eadem arte tu poteris inuenire in alijs, & in tabula describere, quæ quælatè à me iam sunt in introductione disputatas prætereunda sunt; non quòd necessaria non sint; sunt enim maximè; sed quia facillè ex illis intelligi possunt.

4. Fundam. Sit quartum fundamentum. Si velis oppositiones omnes harum cognoscere: scias eas, quæ in prima & tertia dictione continentur, sibi esse inuicem contradictorias, similiter, quæ sunt in secunda, & quarta, & tertia: quæ sunt contraria, prima & secunda subcontraria, quamuis Aristoteles præcipuè hic contradictorias considerat. His suppositis, ad textus explanationem accedamus.

Consequentiæ verò secundum rationem fuunt, cum ita ponuntur, &c.

Hic Aristot. harum modalium, consequentias, secundum antiquorum opinionem ponit; & ita constituit quatuor ordines modalium, in quibus hoc vnum discrimen ab his, quas Aristot. assignat, & nos supra assignauimus, inuenies: quòd in primo ordine, loco huius, non necessariū est non esse, iuxta antiquos, non necessarium est esse, sicut non quos Amābimus, impossibile est esse: ponunt enim has, possibiles.

sibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, non necessarium est esse, & ita, sicut nos dicimus, Amabimus, ipsi dicerent, Amabitur. Præterea in secundo ordine, sicut nos dicimus: non necessarium est esse, dicunt; non necessarium est non esse, & dicerent Edentulus, permutat nãque quantum modalem primi, & secundi ordinis, in reliquis idem dicunt, cum Aristotele & his, quæ supra diximus.

Edentul. iuxta eisdẽ Edentulus.

7. Ha igitur impossibile, & non impossibile eam quæ est, &c.

Offendit Arist. in quo liber ordine tres primas bene ab Antiquis assignatas.

8. Necessarium verò quemadmodum se habet, &c.

Illæ de necessario non sunt ab Antiquis bene assignatæ.

Circa necessarium verò non bene Antiqui senserunt, & vt intelligas istum textum, recordare illius, quod diximus: primum, & tertium ordinem sibi contradicere: similiter secundum & quartum: duos verò ultimos, tertium & quartum esse contrarios. Cum igitur isti Antiqui in tertio & quarto bene assignauerint modales, sequitur, vt in contrarijs de necessario, non errauerint; imò rectè assignabant, quarta enim de illiæ, est, necessarium non esse, quarta de Purpurea, est, necessarium esse, quæ contraria sunt; possunt enim ambo esse falsa, simul autem vera esse nequeunt. At in primo, & secundo ordine errabant circa quartas de necessario: propterea non assignabant veras contradictorias. nam primum ordo contradiçit tertio secundum quartum, in tertio autem quarta de illiæ est, necessarium non esse, in primo ordine quia dicebant, Amabitur, est ita: non necessarium est esse, & sic constituiebant has contradictorias: necessarium est non esse, & non necessarium est esse. Similiter in secundo constituiebant has contradictorias: non necessarium est non esse, & necessarium est esse, in Purpurea, & Edentulus, quæ contradiçitioria veræ non sunt.

Hoc igitur est, quod dicit Aristoteles

[circa necessarium contrariæ sequuntur] id est, bene sunt assignatæ, [at contradictoriae sunt extra] id est, non sunt veræ contradictoriae, & hoc in enunciationibus de necessario, alienigeni bene assignantur: & hoc est, quod dicit, illius, necesse est non esse, quæ est in illiæ, non est contradictoria hæc, quam isti assignant, non necesse est esse, dicentes, Amabitur, & probat non esse oppositas, quia ambæ veræ simul esse possunt, vt patet; nam Chimæram necesse est non esse, & eandem non est necesse esse, & hoc est, quod dicit, [quod enim necessarium est non esse, non est necessarium esse] vt exemplo patet, non igitur sunt contradictoriae.

Causa autem huius est, quod non sequitur similiter in cæteris, &c.

Dicit aliquis: cur, sicut dicimus, possibile est esse, contingens est esse, non impossibile est esse, vbi semper manet esse affirmatum, non etiam dicemus non-necessarium est esse, vt in omnibus quatuor consequentibus remaneat dictum eodem modo? Causam huius docet: quia sicut ipsi modi possibile, & impossibile, quia idem non significant, modo opposito se consequuntur: vt impossibile, & non-possibile similiter possibile, & non impossibile; ita impossibile, & necessarium idem dicunt, sed opposito modo, secundum dictum. nam quod est impossibile esse, est necessarium non esse, & quod est necessarium esse, est impossibile non esse. Cum ergo secundum dictum opposito modo se sequantur, non potest eodẽ modo esse in vtraque: vnde istæ non equivalent: non impossibile est esse: non necessarium est esse, sed non esse, vt dicit inferius, sicut nec illæ æquipollent, possibile est esse, impossibile est esse, sed, non impossibile est esse.

At certe impossibile est seponi contradictiones de necessario, &c.

Argumento probat non sic ponendam contradictionem de necessario, ac si dicat: non istæ sunt æquivalentes: possibile est esse, contingens esse, non impossibile est esse, cum hæc, non necesse est esse. Argumentum est huiusmodi. Quod necessarium est esse, possibile est esse, quod possibile est esse non impossibile est esse, quod non impossibile est esse per se, non necessarium est esse.

9.

Dubium;

Ad illud Aristoteles.

10.

esse: ergo de primo ad vltimum, quod necessarium est esse, nõ necessarium est esse; quod absurdum est, & implicat. Dices tu, non valet, quod necesse est esse, possibile est esse: Probat, quia si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse, necessarium erit non possibile, quod si nõ possibile, ergo impossibile, erit ergo necessarium impossibile, quod fieri vltimo modo nequit: non ergo æquivalent; non impossibile esse, & possibile esse, cum hac: non necessarium esse.

11. At verò neque necessarium esse sequitur eam, &c.

Obiectio. Dicit quis: si non sequitur: illa, non necessarium est esse; vt dicunt antiqui; sequitur vna ex his, aut, necessarium est esse, vt dictio sit, Amabitur, vel illa, necessarium est nõ esse, vt dictio sit, Amabitur? Respon-

der nullo pacto vllam ex his constare, eam, quæ est, possibile est esse, nam, possibile est esse, simul vera est cum hac, possibile non esse; vt supra docuimus; at necessarium esse non admittit illam, possibile non esse: si militer necessarium non esse nõ admittit illam, possibile est esse, ergo nulla ex his sequitur eam, quæ est, possibile esse. A sufficienti ergo partium diuisione colligit hæc esse illi consequentem: non necesse non esse & ita dictio non erit Amabitur, nec Amabitur, nec Amabitur, sed Amabimus & ita est vera contradictio cum illa, quæ est in illiæ, scilicet, necesse est non esse, hæc, non necesse non esse. Dices, quare non loquitur de secundo ordine, in quo etiam errabant Antiqui? Dico quia cum duo vltimi rectè assignati sint, & hic primus sumat illam, quæ est in secundo, relinquit manifestum nullam aliam ponendam in secundo, nisi eam, quæ erat in primo, quia nulla restat, & erit ista: nõ necesse est esse, vt dictio non sit Edentulus, sed Edentuli.

12. Dubitabit autem aliquis, si illam quam est, &c.

13. Manifestum autem quoniam non omne possibile, &c.

14. Nota 1. Quid sit potentia?

15. Nota 2. Potentia alicuius alia est irrationalis, alia rationalis.

16. Nota 3. Potentia alicuius alia est irrationalis, alia rationalis.

17. Nota 4. Potentia alicuius alia est irrationalis, alia rationalis.

18. Nota 5. Potentia alicuius alia est irrationalis, alia rationalis.

rium est esse, ergo possibile est esse? & ex altera parte videtur sequi. nam si non valet, necessarium est esse, ergo possibile est esse; ergo sequitur vel nõ possibile est esse, vel possibile est non esse, vt supra diximus, quæ vtraque de necessario asserere falsum est. At ex altera parte, quod non sequatur, probatur: quia, quod possibile esse, potest esse, & nõ esse; quod possibile est ambulare, & incidi, potest non ambulare, & non incidi, at quod necessarium est esse, non potest non esse: ergo necessarium non est possibile. Solutio Aristot. consistit in hoc, nõ omne possibile potest esse, & non esse, sed aliquod, vnde superius est ad necessarium, & sicut nõ valet: homo est animal, & animal est leo, ergo homo est leo; quia homo non est omne animal; ita non valet, necessarium quod est, possibile est esse, possibile esse potest esse, & non esse, ergo necessarium potest esse, & non esse. Sed hanc solutionem oportet latius explicemus ipsam textum interpretantes.

Pro.

Contra.

Pro solutio ne dubij.

13.

Nota 1. Quid sit potentia?

Nota 2. Potentia alicuius alia est irrationalis, alia rationalis.

Potentia irrationalis est, quæ nos ex electione naturalis habet operationem; vt potentia ignis ad duplex.

calefaciendum, visus ad videndum. Hæc autem adhuc duplex est, altera actiua ad agendum vel faciendum, altera passiuua ad patiendum: vt, lignum habet passiuam potentiam, vt comburatur: rationales autem potentia: actiue sunt.

Nota 3. Discrimen inter has potentias.

Voluntas est potentia indifferens, & quomodo item Intellectus:

Est autem considerandum vnum discrimen inter has potentias. Rationales enim & irrationales passiuæ, sunt indifferentes ad plura opposita; non quod simul recipiant, vel agant opposita, sed quod ipsæ sunt principia ad operandum, non magis hoc oppositum, quam illud. V.g. voluntas est potentia indifferens non magis ad volendum hoc, quam ad nolendum; intellectus ad assentiendum vel dissentiendum. Similiter in passiuis irrationalibus lignum est in potentia non magis ad calorem recipiendum, quam ad frigiditatem: & materia secundum se non est in potentia magis, vt sit hoc, quam illud; vel aliud: A potentia actiua irrationalis est ita determinata ad vnum agendum, vt per se aliud non faciat, nec possit illud non facere: vt ignis est in potentia ad calefaciendum, ita, vt per se non possit frigidificare, imò nec non calefacere, nam non calefacere, aliquando non prouenit ex potentia ignis, sed ex impedimento extrinseco.

Nota 4. Quomodo dicitur, toride, & possibile dicitur.

Expositio sextus.

A duerte præterea, cum tot modis dicitur potentia, totidē dicitur possibile, quod a potentia dicitur: possibile enim & secundum potentiam rationalem, & secundum irrationalem tam actiuam, quam passiuam: & sicut non omnis potentia est ad opposita, ita nec quodcumque possibile.

His suppositis accedamus ad textus explanationem [Manifestum, inquit, est non omne possibile esse vel ambulare] id est, operari [esse ad opposita] nempe, vt possit operari, & non operari, vt possit hoc vel illo modo operari, est enim aliquod possibile, quod ad vnum est, & huiusmodi est id, quod secundum potentiam irrationalem dicitur possibile, vt, ignis potest calefacere, sed ex se non potest non calefacere vel frigidificare, nec omnis potentia irrationalis est huiusmodi, sed ea, quæ actiua est, nam passiuua oppositorum est susceptiua, sicut & potentia: rationales, quæ contrariorum modorum potentia: sunt. voluntate enim & intellectu multos actus con-

trarios operamur circa varia opposita.

Concludit: Non igitur omnis potestas suscipit opposita, nec solum de potestate in communi loquedo, imò in eadem specie potestatis: scilicet irrationalis, inuenitur potestas, quæ non sit oppositorum, qualis est actiua.

Vnum verbum hic considera circa verba ista Aristotelis [Ignem non est possibile calefacere, & non: neque quæcumque alia semper agunt] duas hic inlinuar potentias irrationales actiuas, altera, quæ semper ex se determinatur ad agendum, nec ex se potest non agere, tamen ab extrinseco impeditur, vt ignis se habet ad calefaciendum, qui ex defectu combustibilis, non calefacit. Altera, quæ nunquam deficit, vt potentia secundum quam cælum mouetur, nec naturaliter impeditur potest & ab vtraque potentia dicitur possibile.

Quedam serò potestates aquinocæ sunt, &c.

Adhuc potestatem, seu potentiam distinguunt: est enim nomen non simpliciter, id est, non vniuocè dictum. & hæc dictio comprehendit omnes potentias, quæ dictæ superius sunt. Quædam est potentia includens ad se priuationem secundum quæ: ea, quæ in potentia sunt, actum nondum habent, sed actus principium, dicitur enim posse, ambulare, qui nondum ambulat, & esse, quod nondum est. Altera dicitur potentia, quæ est simul cum actu, secundum quam id, quod currit, dicitur posse currere, quod operatur, posse operari, & quod est possibile esse: quæ potentia aliquando non aliud dicit, quam non repugnantiam ad actum, vt idem sit, qui currit, potest currere, & dicere, qui currit, non habet repugnantiam, nec impedimentum ad cursum, quæ dicitur potentia Logica, & in rebus Mathematicis potentia Mathematica.

Est autem discrimen, inter has: prior enim est in rebus mobilibus & corporeis, quæ aliquando sunt actu, aliquando non sunt, seu aliquando operantur, aliquando non. At posterior est etiam in necessarijs, & his, quæ semper sunt, & semper operantur.

Possibile ergo vtranque comprehendit, at propterea est superius ad necessarium, & conuenienti, sicut vniuersale conuenit.

Duplex est potentia: rationalis actiua.

1.

2.

4.

Iterū diuiditur potentia.

Que sit potentia Logica?

Discrimen inter iam enumeratas potentias.

Transit ad potentiam ad possibile.

uenit parti, scilicet inferiori, idè infertur ex necessario possibile, sicut ex inferiore superius.

15.

Et est quidem fortasse principium, &c.

Alia Modalium consequentia.

Alium ordinem consequentiarum modalium perfectiorem ponit, & quia proprius erat præter cõmunẽ, ideo [fortasse,] dixit non dubitationis, sed modestiæ causa, ordo est, vt incipiamus a necessario ad possibile, contingens, im possibile; quandoquidem inferius est in consequentia, & ab inferioribus ad superiora rectior est consequentiarum processus.

Huius ordinis schema.

Sumendæ sunt igitur quatuor de necessario, eo ordine, quo constituebantur de possibili. Prima tota affirmatiua de necessario, Secunda negatiua de dicto, affirmatiua de modo: Tertia negatiua de modo, affirmatiua de dicto. Quarta negatiua de vtroque. Modorum autem hic erit ordo, Necessæ, Possibile, Contingens, Impossibile.

Et vt rectius hæc memoria teneas, accipe quatuor dictiones nostras, in quibus omnes æquivalentes inuenies: obseruando eandem rationem, sicut in alijs: solum ordinem mutando, semper enim prima syllaba pro necessario, Secunda pro possibili, Tertia pro contingenti, Quarta pro im possibile deseruit: dictiones autè hæc sunt: Argutule. Vestigia. Sine metu. Mutabaris. Circa quas aduerte primam tertiam, secundam quartam, contradicere, & vterius primam, & secundam esse contrarias, tertiam, & quartam subcontrarias, poterit ergo quilibet in tabula assignare omnes has.

16.

Manifestum autè ex his, quæ dicta sunt, &c.

Nota.

Tres rerum naturæ in vniuerso prima.

Hunc ordinem consequentiarum, rerum vniuersi ordini comparat, & ipsa comparatione comprobatur. In vniuerso enim tres rerum naturas comperimus, quædam sunt semper actus, ita, vt nunquam defutura sint, nec defuerint, & hæc sunt primæ substantiæ: Vocat autem hic primas substantias, non vt in prædicamento substantiæ, ipsa singularia, sed gloriosum Deum, & Intelligentias, & hæc sunt secundum Aristot. naturæ sempiternæ, & omnium principia prima, & istæ habent actum sine potest.

tia, id est, quæ habent in se, semper habuerunt, & habebunt, nihil illis defuit, nec de erit: propterea dicuntur non esse in potentia, scilicet, quæ est, cum priuatione; & his assimilatur necessarium; qui modus significat, quod semper est.

Huiusmodi loquaci assimilatur Necessarium. Secunda.

Sunt alia: naturæ, quæ habent actum cum potentia, id est, ita sunt, quod non semper fuerunt, vel non semper erunt, & ista si comparantur secundum id, quod actu sunt, & id, quod potentia fuerunt, inuenimus actum perfectiorem esse, & naturam priorem, id est, nobilitatem potentia: quia res perfectiori modo existit, quando est, quam quando esse potest, ac potentia prior est tempore actu ipso, quia prius tempore potuerunt esse, quam sunt & fuerunt, quales sunt naturæ istæ corruptibiles, & in his inuenitur possibile proprie, & contingens.

Huiusmodi assimilatur possibile & contingens. Tertia.

Alia sunt naturæ, quæ nunquam perueniunt ad actum perfectum, sed semper manent in potentia, vt si velis numerare numerum maximum, nunquam peruenies ad illum, si diuidatur continuu, non dabitur minima pars, tempus, motus secundum Aristot. non peruenit ad actum consummatum, in his inuenitur impossibile, in quatenus nunquam ad actum perfectum possibile peruenire possunt.

Huiusmodi assimilatur impossibile.

Cum igitur harum rerum iste sit ordo, vt primæ res primo loco, mediæ secundo, vltimo verò ista postrema constituantur: ergo & modi eis correspondentes eundem obseruabunt ordinem, & ita a necessario incipientes ad possibile, contingens, & impossibile deueniemus. Istum rerum ordinem exactius profèqui Metaphysici est. Satis sit ista circa explanationem attingisse. Hæc de textus interpretatione.

QVAESTIO.

Quid sit Modus, quid modalis enunciatio, & quomplex? & de eius quantitate.

Circa caput hoc, oportet breuiter examinare, quid sit modalis, & quomplex, & de eius quantitate. Hæc autem facilius percipientur, si quid sit Modus, examinauerimus.

In quibus procedentis Capituli consistat explicatio?

Quid sit Modus?

Circa quod antiqui & moderni Græci.

Sententia S. Thomae.

ac Latini laborarunt non parum: inter Latinos S. Tho. tracta. de enunc. ca. 11. inquit, modus est rei adiacens determinatio, id est, additum aliquod extremum enunciatum, vel totam enunciationem determinans: dicimus enim, homo doctè disputat, illud (doctè) prædicatum determinat, & limitat, vt stet pro disputatione docta. At quia ista definitio omnibus modis communis erat, eam limitat dicens, modum esse enunciationis compositionem determinantem. Duo enim in verbo consideramus. Alterum est eius significatio; id est, res, quam significat, vt disputo, disputationem significat, & lego, lectionem. Alterum est verbi compositio, quod est ipsius formale.

Duo in dictione consideramus.

1. 2.

Quotuplex modus?

Sunt igitur Modi in duplici differentia: quidam determinant verbi significationem; vt doctè disputat: velociter currit: alij determinant verbi compositionem, vt Petrus currere est possibile, id est, ista compositio est possibilis: Petrus currit; tale autem sunt isti modi præsentis.

Nota. Obiectio. Responsio. Thomae.

Quod si obicias, esse plures modos, nēpè verum, falsum? respondet S. Tho. istos nihil addere ad simplices enunciationes, idē enim est dicere: Petrus currit, & Petrus currere est verum, propterea non habent peculiarem difficultatem; idē hic prætermittuntur.

Alberti.

Alberti tract. 2. ca. 1. dicit, illos modos verum, falsum, differre ab istis, quia non amphant tempus dicti, sicut isti quatuor.

Multiplicatio horum Modorum secundum aliquos.

Alij plures etiam Modus multiplicat, etiam compositionem determinantes, vt scribibile, oprabile, sed hoc est multiplicare modos præter artem, & rationem.

Modus iuxta Ammon. & Pselum, &c.

Græci alijs verbis, quamuis eundem scientibus sensum, Modum definiunt.

Ammon. & Psel. Modus est vox significans, qualiter prædicatum subiecto inserit. Quæ definitio est etiam Auerro. at Græcè hanc definitionem communem pluribus modis faciunt, dicuntque Arist. hic solum præcipuos considerasse.

2. Fundam. Attributū tribus modis se habet ad subiectū

At circa hoc aduertendum est primò: triplex est enunciationis materia; vt superius diximus; materia enim est habitudo prædicati ad subiectum; tripliciter autem prædicatum se habet ad subiectum, vnde

est triplex materia. Primò prædicatum aliquod ita inest subiecto, vt non possit non inesse: vt, homo est animal, & talis est materia necessaria. Alterū nō inest, sed nec potest inesse: vt, homo est lapis; & talis est materia remota, seu impossibilis. Aliud non inest, sed potest inesse: vel inest, sed potest non inesse: vt, Petrus currit; & talis est materia contingens.

Est igitur Modus vox significativa, e. nunciationis materiam explicans, vt patet in illis modis assignatis, & ita sumitur in præsentī. Cum autem triplex sit materia, triplex erit modus rei, Necessarium, Impossibile, Contingens. nam possibile, vt docet Boet. sola voce differt à contingenti, & quia possibile componitur; dicimus enim impossibile, sed non dicimus incontingens.

Illatio de finitua.

Cur Modus triplex?

Aduerte secundò: duplex est compositio in modali enunciatione: altera est dicti, vt hæc compositio, Sortem currere, altera est modalis totius, vt Sortem currere est possibile, quando audis Modum determinare materiam totius enunciationis, seu compositionis, intellige de dicto; vt notant Albert. tractat. 2. capite primo, & Alexan. qui dicit enim, Sortem currere est possibile, determinat compositionem illam, Sortem currere, non autem totam ipsam modalem; nam modalis ipsa nulla est contingens, sed vel impossibilis, vel necessaria.

2. Fundam. Duplicem esse compositionem modalis enunciationis.

Præterea, quando dicimus Modum explicare materiam, intellige cum Ammon. & Psello, Modum non esse materiam; materia enim est ipsa enunciatio dicti, sed explicat Modus materiam illam: & aliquando explicat materiam quæ non est: vt qui dicit, Petrum currere est necessarium, sicut aliquando diuidimus, quæ diuidenda nō sunt, & componimus, quæ componenda non sunt: vt quando dicimus: homo non est animal: leo est rationalis.

Ex his omnibus facit colligitur, quid sit enunciatio modalis, & quotuplex, & quomodo non sunt plures quàm hæc, quas Aristoteles enarrat, & quantum ab alijs omnibus differant.

Antecedentium doctrina.

Circa quantitatem modalium, aduerte in eis esse triplicem quantitatem: duas ex parte subiectorum, tertiam ex parte

Aequi.

Modi. est enim in modalibus duplex subiectum: alterum ipsius dicti, quod Albertus vocat subiectum locutionis, vt in hac, Sortem currere est possibile; & Sortes est subiectum locutionis: alterum est subiectum totius modalis, quod vocat subiectum enunciationis.

Et iuxta hæc duo subiecta insurgit duplex quantitas secundum quid, altera ex dicto, & secundum hanc quædam modalis dicitur vniuersalis, quædam particularis, quædam indefinita, quædam singularis; vt enunciationes simplices.

At secundum subiectum enunciationis, quod est ipsum dictum integrum, semper modalis est singularis, quia illud integrum dictum locum habet vnius singularis subiecti, cum non possit distribui totum ipsum.

Tertia quantitas est præcipuè à Modo: sunt enim duo modi vniuersales, necesse, & impossibile, & æquivalentes, & duo particulares, possibile, contingens, & æquiualentens, & secundum hos, modales vniuersales vel particulares dicuntur.

Dubium.

Dices: quare illi duo sunt vniuersales, hi duo particulares? Dico, quia necesse est quod omni tempore inest, impossibile quod nullo tempore: propterea vniuersaliter tempore claudunt, reliqui duo aliquando vel non aliquando: propterea temporis particularitatem habent.

Solutio.

Præterea necesse, vel impossibile, si superiori vel vniuersali termino iunguntur, distribuunt virtualiter. Idem enim est dicere: homo necessariò est animal: & omnis homo necessariò est animal: & homo impossibiliter est leo: & nullus homo est leo, reliqui non similiter. Hæc sufficiant, quia quæ restant, latè iam in introductione dicta à nobis sunt.

Quæ Enunciationes contraria magis sibi inuicem esse dicantur.

Cap. III.

I. Seditio s. secundum Gregos.

Vtrum autem contraria est affirmatio negationis, an affirmatio affirmationis, & oratio orationis, quæ dicit, quod omnis homo iustus est, es quæ est, nullo habet iustus est: aut omnis homo iustus est,

ei quæ est: omnis homo iniustus est. Et, est Callias iustus, nō est Callias iustus, Callias iniustus est, & hæc contraria est? Nam si ea, quæ sunt in voce, sequuntur ea, quæ sunt in intellectu, illic autem contraria est opinio contrarij, vt, quod omnis homo iustus est, es quæ est, omnis homo iniustus est, etiam in ijs quæ sunt in voce, affirmatiõibus necesse est similiter sese habere, quod si neg, illic contrarij opinio contraria est, nec affirmatio affirmationi erit contraria: sed ea, quæ dicta est, negatio, quare considerandum est, quæ opinio falsa opinionis vera contraria est, & negationis, an ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autè hoc modo, est quædam opinio vera boni, quod bonum est: alia autem quod non bonum, est falsa: alia vero, quod malum: & hæc harum contraria vera? & si est vna, secundum quamnam contraria.

Idē in principio huius.

Nam arbitrari contrarias opiniones defini, eò quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, et mali quod malum est, eadem fortasse opinio est etiã vera, siue plures, siue vna sit, sunt autè ista contraria, sed non eò, quod contrariorum sint contraria sunt, sed magis eò, quod contraria.

2.

3.

Si ergo est boni quidem quod est bonum opinio, alia autem quod non bonum est: est autem aliquid aliud quod non est, neque esse potest: aliarum quidem nulla ponenda est, neque quacumque esse quod non est opinatur, neque quacumque non esse quod est, infinita enim & itaque sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est.

4.

Sed in quibuscumque fallacia est, hæc autem sunt ex his, ex quibus sunt generationes, ex oppositis vero generationes, quare etiam fallacia.

5.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est: & hoc quidem secundum se, illud vero secundum accidens (accidit enim et non malum esse magis autem in quoquoque vera est quæ secundum se est etiam falsa, siquidē & vera: ergo ea quæ est, quod nō est bonum quod bonum, est eius quæ secundum se falsa est: illa vero quæ est, quod malum est, eius quæ secundum accidens, quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quàm ea quæ est contrarij. Falsus est autem maximè circa singula, qui contrariam habet opinionem: contraria enim sunt eorū quæ plurimè circa idem differunt. Si igitur hæc contraria est altera: magis vero negatiõis est.

est

est contraria: manifestum est, quod hac erit contraria. Illa verò qua est, quod malum est, quod bonum est, simplicita est. etenim quod non bonum est, necesse est forte ipsum eundem opinari.

6. Amplius, si etiam in alijs, similiter oportet se habere, & hoc modo videbitur bene esse dictum. Aut enim ubiq; ea qua est contra dictio, aut nusquam, quibus verò non sunt contraria, de illis quidem falsa, qua est verè opposita: ut qui hominem non putat esse hominem, falsus est: si igitur hæc contraria sunt, etiam & alia qua sunt contra dictionis.

7. Amplius, similiter se habet opinio boni quod bonum est, et non boni, quod non bonum est, & præter hæc boni quod non bonum est, & non boni quod bonum est. Illi ergo qua est, non boni quod non bonum vera opinio qua est contraria: Non enim ea qua dicit, quod malum est, si aliquando fuerit vera, nunquam autem vera vera contraria est: est enim quoddam non bonum malum, quare contingit simul esse veras. At verò nec illa qua est quod non malum: vera enim & hæc simul n. & hæc erunt. Relinquitur igitur ei qua est non boni, quod non bonum est, contraria ea qua est non boni, quod bonum est falsa enim hæc, quare & ea qua est boni quod non bonum est, ei qua est boni, quod bonum est.

* a. l. simul enim aliquando.

* a. l. non bonum verè contraria ea qua est non boni, quod bonum falsa, falsa enim hæc.

8. Manifestum ergo est, quod nihil interest, nec si vniuersaliter ponamus affirmationem. Vniuersalis enim negatio contraria erit, & opinio qua opinatur, quod omne quod est bonum, bonum est, ea qua est, quod nihil eorum qua bona sunt, bonum est. nã ea qua est boni, quod bonum si vniuersaliter sit bonum, eadem est ei, qua opinatur, quod quicquid bonum est, quod bonum est, hoc autem nihil differt ab eo quod est, quod omne quod est bonum, bonum est, similiter autem & in non bono.

9. Quare si in opinione sic se habet: & sunt hæc, qua sunt in voce affirmationes et negationes, nota earum qua sunt in anima: manifestum est quod affirmationi contraria quidem negatio est, qua de eodem vniuersaliter: Si et qua est quod omne bonum, bonum est, vel quod omnis homo bonus, ea qua est, quod nullum, vel nullum: contraria autem qua est, quod non omne, aut non omnis. Manifestum est autem, quod & verà vera non contingit esse contrariam, neq; o-

* a. l. & qd.

pinionem, neq; contradictionem, contraria enim qua circa opposita sunt: circa eadẽ autem contingit verum dicere eundem: simul autem non contingit idem in esse contraria. Vtrum autem contraria est affirmatio negationi, &c.

Hæc est quarta & vltima pars huius libri in qua Arist. dubium vnũ proponit circa oppositionem: quod caput aliqui nõ esse Aristotelis existimãrunt, inter quos est Porphyr. & dubius est Ammon. At quia reliqui antiqui Græci, & Latini hoc tanquã Arist. recipiunt, non erit inutile illud expone-

Capitis, qd vltima hu- ius libri pars est, Summa.

Quæstio igitur huiusmodi est. Vtrum affirmationi opponatur magis negatio contraria, an affirmatio de prædicato contrario: Verbi gratia, huic affirmationi, omnis homo est iustus, vtra est magis opposita, vel hæc: nullus homo est iustus, an hæc, omnis homo est iniustus: Et huic: sortes est iustus, vtra magis opponitur: Sortes nõ est iustus, an hæc. Sortes est iniustus: vbi prædicatũ est contrariũ, [Nã si ea, quæ sunt in voce sequuntur ea.] Proponit viã secundũ quam ista quæstio determinãda est, nempe, vt ea, quæ in mente sunt, considerem: voces enim non aliud sunt, quã signa eorum, quæ menti insunt. Considerandum ergo est quæ opinio in mète. opinioni opponatur, an quæ est secundum negationem, an quæ est secundum contrarium. Voces enim eodem modo opponuntur.

Quæstio de ea contrarietate enunciationum.

Vnde per d. huius Quæstionis determinatio.

Vnde sit quæstio huiusmodi. Aliquis habet hanc opinionem: bonum est bonum; veram: habet aliam falsam; bonum non est bonum, & aliam etiam falsam, bonum est malum. Peto, quæ opinio harum duarum illi opposita est: Et nota ista verba Aristotelis: [Si est vna, secundum quam contraria] potest esse vnus sensus, in vna harum duarum est contraria, vtra erit: siue illud [Si] sit dubitantis, siue assentientis. Et hic sensus est bonus, & ita exponit Caietanus.

Quæstionis alia a tunc exempli formatio.

Aliter interpretatur Ammõ & Boetii, notantque vnum, quod nos supra. expli- cuim. Capite de oppositis. Duplex est contrarium, Quoddam habet medium, quando non est necesse, vt alterum extremorũ proprio insit subiecto, vt album & nigrũ, nõ enim est necesse, vt corpus vel sit albũ, vel sit nigrum: potest enim esse subrum.

Nota. Duplex est contrariũ.

Ta.

Talia dicuntur habere medium. Alia medio carent, quorum alterum necesse est inesse proprio subiecto: vt par, impar, sanũ, ægrum, calidum, frigidũ; necesse est enim numerum esse parem, vel imparẽ, corpus calidum, vel frigidum, animal sanum, vel ægrum. In contrarijs habentibus medium negationis vnus contrarij, non est eadem cum affirmatione alterius contrarij: vt, non est idem, non est album, & est nigrum; at in alijs vna est re. idem enim re est: non est par, & est impar: non est sanũ, & est ægrum.

Intelligitur in his respectu proprii subiecti, alias enim non idem sunt, nam Chimæra nõ est calida, non tamen propterea est frigida: respectu ergo subiecti suscepti vni vtriusque contrarij oportet intelligere. Hoc supposito est clarus sensus Aristotelis: dicit enim, an; bonum nõ est bonum, opponatur huic: bonũ est bonum: an ista, bonum est malum? [quod si vera sit] id est, si aliquando idem re sit, vt in contrarijs medio carentibus sit, respectu proprii subiecti; hinc, vtram assumemus, tanquam oppositam, negationem an affirmationem? & hic est sensus etiam bonus.

Nota, Quid nominis opiniois hic intelligatur.

In ista quæstione aduerte, quod vocatur opinio iudicium intellectus, quo assentimus, vel dissentimus alicui enunciationi; & opinari, aliquando iudicare dicitur, vt patet tertio de anima, cap. 3 imaginari, inquit, possumus cum volumus: opinari autem, id est iudicare, non, quamuis alijs locis aliter opinio sumatur, vt videbitur.

2. Nam arbitrari contrarias opiniones de finiri, &c.

Excludit responsionem quam aliquis ei poterat dare, nempe contrarias opiniones esse, quæ sunt circa res contrarias: opinio boni, & opinio mali contrariæ sunt? Docet id non sufficere ad contrarietatem opinionum: est quod dupliciter probat. Primo, quia eadem est fortassis opinio. contrariorum. Et secundò, quod si nõ est eadem, sed plures sunt, possunt ambæ veræ esse, vt opinio de bono, quod bonum est, & opinio de malo, quod malum est: hæc opinionæ, vel vna sunt, vel siue vna siue plures sint, veræ similes sunt: vtrunque autem repugnat opinionibus contrarijs.

Nota 1.

Hoc est ergo vnum aliud, nempe quod

opiniones contrario modo se habeant, & tum contrariæ sunt, non tamen propterea quod contrariorũ sint, oportet ergo in inuestigandis opinionibus contrarijs, quomodo contrariæ se habeant, inuestigare.

Nota 2.

Aduerte, quando Aristoteles dicit, eandem opinionem esse contrariorũ, vt, quod bonum est bonum; & malum est malum, nõ intelligas de opinionibus, & iudicio actuali, hoc enim fieri nõ potest, cum alio actu iudicem, bonum esse bonum, & alio diuerso numero actu, malũ esse malum; sed de eadem opinione, intellige habituali, id est, eodem habitu vtrunque cognoscitur.

Quomodo eadẽ sit opinio contrariorũ.

Vel, quod melius est, intellige de iudicio actuali, & tunc sit sensus, quod est vna opinio speciei: contraria autem non sunt vnus speciei, propterea illæ duæ actuales opinionæ nõ sunt contrariæ; scilicet, quod bonum est bonum, & quod malum est malũ.

Alia respõ.

Si ergo est boni quidem, quoniam bonum est, &c.

3.

Incipit Aristoteles determinatè hæc quæstionem, docetq; oppositionem consistere in negatione eiusdem prædicati, de eodem subiecto, non autem in affirmatione oppositorum. Et primò probat non consistere in alio, quàm in negatione eiusdem. Vnũ vnũ tantum opponitur, sed infinita essent opposita; quæ illo opponitur modo, nempe, affirmando opposita, vel negando propria alicuius, ergo nõ hoc modo est sumenda oppositio. Minor probatur. sit hæc opinio, bonũ est bonũ: si eius opposita sunt, quæ affirmant id, quod bono non conuenit, vel remouet, quæ conueniunt, sunt hæc innumera nam dici potest: bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inhonestum, bonũ est inutile. Similiter remouendo propria: bonum non est amabile, bonũ non est vtile, bonum non est sectandum, si igitur opposita hæc sunt, infinita sunt. Nõ ergo sumenda est oppositio affirmationis alicuius, per affirmationem oppositorum, nec per negationem eorum omnium, quæ insunt alicui subiecto.

In quo consistat oppositio, de qua hæc quæstio.

Sed in quibus fallacia est, hæc autem sunt, &c.

4.

Ostendit secundum quam affirmationem & negationem sit sumenda oppositio, ac docet consistere oppositionem in negatione & affirmatione eiusdem prædicati de eodem

M m eodem

codem subiecto. hoc autem dicit his verbis [in his consistit] oppositio, in quibus fallacia; fallacia verò in his est, in quibus generationes: generationes verò ex oppositis fiunt, secundum idem.]

Nota 1. Generatio quid sit?

Item quid Corruptio.

Pro quorum verborum intelligentia est advertendum, quod generatio est mutatio alicuius, ex non esse, ad esse, quando fit aliquid, quod non erat ante, tunc generari dicitur. Corruptio autè est mutatio ab esse ad non esse, scilicet, quando aliquid, quod erat, non est, dicitur mutatum fuisse. Vnde termini generationis & mutationis primi, sunt ens & non ens. Generatio incipit à non ente, & terminatur in ens. Corruptio incipit ab ente, & terminatur in non ens. Versantur igitur inter opposita secundum idem, nempe inter ens, & non ens.

Nota 2.

Vera cognitio similis est Generationi.

Et Corruptio nisi assimilata Error. in quo sita sit vera cognitio? Item in quo falsa.

Adverte secundò, intellectus noster in rerum cognitione proportionaliter se habet his mutationibus: vera siquidem cognitio rei assimilatur generationi: sicut enim generatio procedit ex eo, quod non erat, ad id, quod est: ita vera cognitio procedit ex eo, quod non erat cognitum, ad id, quod cognitum est. Et sicut corruptio est ab enti in non ens: ita error & deceptio est ab eadem cognitione, qua verè res cognoscenda erat, in recessus in illam cognitionem, qua rem aliter, quam est, cognoscimus. Vnde si peras, in quo consistit vera cognitio? dicam, in eo, quod res, ut est, cognoscitur. Si petas, in quo error & deceptio? dicam ante omnia in eo, quod cognoscis de re, quòd non est. Sunt igitur termini cognitionis & fallaciae ens, & non ens, homo & non homo, & reliqua. Oppositio ergo sumenda est per affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Huius doctrinae fundamenta.

Et Nota subtilitatem.

Hæc doctrina in hoc consistit: ut quemadmodum generatio in hoc consistit, quod aliquid fiat ex eo, quod non erat, siue fiat ex terra, siue ex aere, siue ex alia quavis res, & deceptio in eo, quod intelligat, quod non est res, siue intelligat hoc vel illud falsum: ita & oppositio in hoc, quod idem neget de eodem, de quo affirmatum erat. Et est subtilis non solum doctrina, sed etiam probatio eiusdem conclusionis, quòd oppositio sit secundum affirmationem & negationem eiusdem de eodem.

Si ergo quòd bonum est, & bonum & non malum est.

Tribus rationibus probat conclusionem illam. Primò illa sunt magis opposita, quæ magis secundum se repugnant in veritate, & falsitate, id est, quorum vnum magis est falsum, & alterum est magis verum: sed ita se habent affirmatio, & negatio eiusdem, ergo ea sunt magis opposita. maiorem probat: quia contraria maximè distant. minorem ostendit ista oppositio: bonum est bonum, est magis vera quàm hæc: bonum non est malum; ergo & ista magis falsa; bonum non est bonum, quàm hæc: bonum est malum, & ita illæ duæ opponuntur: bonum est bonum: & bonum non est bonum: & aliæ duæ inter se, bonum est malum, & bonum non est malum.

Probat quòd illa sit magis vera, quia secundum se est vera; id est, immediate, & sine causa. Si enim dicat quis: quare bonum est bonum, non est causa, at illa: bonum non est malum, est secundum accidens, id est, mediata, quia causam habet: propterea enim, bonum non est malum, quia bonum est bonum. Ista ergo opponitur: bonum non est bonum: non autè illa, quæ implicita est, id est: bonum est malum, ista vocat implicitam, quia includit illam tantquam priorem: bonum non est bonum. Attende rationem hanc, quæ subtilis est.

Amplius si & in alijs oportet similiter se habere, &c.

Idem probat secunda ratione, quæ talis est. Inveniuntur oppositiones, in quibus non potest aliter, quàm per affirmationem & negationem sumi contrarietas: ergo in omnibus ita sumetur, vel in nullis: quandoquidem oppositio est eiusdem rationis. Antecedens patet in his, in quibus non est contrarium: ut, homo est homo; hic enim non aliter contradicimus, quàm per negationem eiusdem falsam, scilicet: homo non est homo: ergo etiam in alijs ita erit, in quibus contrarium est. Quòd si in his dicas non esse oppositionem, ergo nec in illis: quòd si in istis, saluatur oppositio per affirmationem & negationem, eadem erit oppositio in illis; cum etiam possimus illic negare & affirmare.

Secunda.

Amplius

Amplius similiter se habet opinio boni, & car.

Tertia.

Hæc est tertia ratio, qua idem probat Aristoteles. Argumentum autem est huiusmodi. Ista: bonum est bonum, & ista: non bonum non est bonum, sunt veræ & de subiecto oppositæ, penes finitum, & infinitum; hæc autem falsæ: bonum non est bonum, & non bonum est bonum, & oppositæ secundum subiectum, vnde harum duarum, & illarum æqua est ratio, sed huic: non bonum non est bonum, opponitur illa: non bonum est bonum, ergo & illi: bonum est bonum: altera, bonum non est bonum: quòd autè illi, non bonum non est bonum, opponatur illa: bonum est bonum, patet; quia non opponi potest ista: non bonum est malum, nec ista: non bonum non est malum; nam essent duæ oppositæ veræ.

Quod probatur: & ut hoc inconueniēs appareat, sume in vniuersali: omne non bonum non est bonum, quæ vera est, si ista est contradictoria: non bonum est malum, est vera cum illa, si ista: non bonum non est malum, etiam est vera; aliquid enim non bonum non est malum. sunt enim, quæ nec sunt bona nec mala moraliter loquendo. lapis enim nec est bonus, nec malus, id est, nec iustus nec iniustus, neutra ergo illi opponitur, sed ista: non bonum est bonum, quæ negatio eiusdem est, & falsa, ergo & illa ita opponitur, bonum non est bonum, & bonum est bonum. est autem argumentum hoc ab oppositis: ita se habet negatio & affirmatio de non bono, sicut affirmatio & negatio de bono, & illa opponuntur secundum affirmationem, & negationem eiusdem, ergo & hæc.

Manifestum ergo, quoniam nihil inter est, &c.

Concludit Arist. oppositionem omnem secundum affirmationem, & negationem esse primò sumendam, tam in contrarijs, quàm in contradictorijs, ut enim opinio: omne bonum est bonum, opponitur opinio contradictoria: quæ dicit: non omne bonum est bonum, ita & opinio ista contrarie, quæ dicit: nullum bonum est bonum; vtraque enim negatio est eiusdem, siue in vniuersali, siue non vniuersaliter sumatur negatio.

Quare si in opinione sic se habet, &c.

Determinata quæstione oppositarum opinionum facile concludit, quid de voce dicendū sit, si enim vox est nota eorum, quæ sunt in intellectu, in intellectu autè oppositæ sunt illæ opiniones, quæ secundum affirmationem & negationem sunt, in hoc etiã eodem enunciationum vocalium consistit oppositio, & sicut contrariæ opiniones de eodem simul esse veræ nequeunt, ita nec in voce contrariæ vel contradictoriæ enunciationes veræ simul erunt de eodem.

Dico (simul) quia de eodem contrariæ veræ & contradictoriæ possunt enunciari: ut de Petro, quòd est albus, & quòd non est albus, quòd sedet, & non sedet, sed simul, id est, pro eodem tempore id omnino repugnat, ut supra diximus.

Hic est finis Capituli, & totius libri: de Interpretatione Aristotelis, si aliqua prætermissa sunt, eò factum est, quia suis locis copiosè, & exactè tradentur.

Deo fauente Cui sit gloria in sempiternum
Amca.

Finis Libri secundi Peri Hermenias.

Mm 2

FRAN

FRANCISCI TOLENTI SOCIETATIS IESV COMMENTARIA,

Vnà cum Quæstionibus, in libros Posteriorum Analyticorum Aristotelis.

De Subiecto, Inſcriptione, Ordine, Procedendi modo, & Diuifione horum librorum.

Dignitas qualis fit librorum de posteriori Analyſi.

Posteriorū libri & dignitate, & utilitate reliquas omnes Logicę partes antecellunt; hi enim sunt, qui alijs tūm ſcientijs, tūm artibus, magnū vſum exhibent, & à quibus, & vniuerſalis peritia, & exacta cognitio Logico comparantur, ad eò, vt Aristot. Themistio vſus fuerit. conſultò in his, ob eorū ſublimitatem, obſcuritatem affectaſſe.

Antequam autem ad contextum deſcendamus, non abs re erit quinque prælibare, ex quorum cognitione facilior exit proceſſus. Primum. eſt libri Obiectum: alterū Inſcriptio; tertium Ordò; quartum Procedendi modus: poſtremum Diuiſio. Ex his enim reliqua, quæ præmitti ſolent, manifeſta ſiunt.

QVÆSTIO I.

Prolegomenorum de Subiecto Librorum Posteriorum Analyticorum.

Circa primum aduertendum eſt, Logicam, vt ſæpè diximus, in hunc vſum fuiſſe inuentam, vt modum aperiret, quem intellectus noſter obſeruat in rerum veritatibus cognoscendis & indagandis. Vt enim artes docent modum quo res operamur, ita & Logica modum quo intelligim⁹. Duplex autem eſt rerum veritas, altera, quæ per ſeipſam, poſtquam intellectui obijciuntur, nora ſit, nec intellectum erga eam errare contingit, quales ſunt veritates eorū, quæ principia dicuntur: vt, omnetotum eſt maius ſua parte. Quodlibet eſt, vel non

Duplex eſt rerū veritas. a. Principiorum per ſe eſt.

& ſimilia, de quibus Ariſtoteles in 2. Metaphy. in principio dixit: à ianuſ quis aberat? hæc autem non opus habent Logicā; ſunt enim per ſe manifeſta, nec aliter intellectus ea cognofcit, quàm ſenſus, putà, viſus, ſuum obiectum præſens, vt benè dixit Einconienſis. Poſterior. ca. 9. & Egid. 2. Poſter. ca. vltimo.

Altera veritas rerum eſt, quæ non ſtatim per ſe intellectui eſt manifeſta, niſi vltimè tamur aliquo diſcurſu & ratiocinatione, quâ talem veritatem per aliam notioſiorem deducamus: quales ſunt eæ veritates, quæ de conſuſionibus habentur; non enim ſine diſcurſu tales cognofci poſſunt: hæc autem Logicā indigent, quæ talem modum, nempe diſcurſum & ratiocinationem oſtendat, explicet, & doceat. Atq; hic eſt vſus & neceſſitas Logicæ. Licet enim modum cognoscendi etiam ſimplicia tradat, quod factum eſt in prædicamentis; tamen ea omnia incompofitam; & diſcurſiuam cognitionem ordinantur.

Eſt præterea aduertendum, veritatem hanc, quæ diſcurſu habetur, eſſe in duplici differentia: quædam eſt, cuius cognitio dicitur ſcientia; quædam verò cuius cognitio dicitur opinio. ſeu clari⁹: quædam res opinione, quædam ſcientia diſcurrentes cognofcimus: ea ſciuntur, quæ ſic habent ſicut cognofcuntur; nec aliter ſe habere poſſunt, quam vt intelliguntur. Verbi gratia; ſcimus hominem eſſe riſibilem, quia reuerà ita eſt, nec aliter eſſe poteſt, quin homo ſit riſibilis; & nobis manifeſtum eſt ita id eſſe, propterea ſcientia, cognitio vera, neceſſaria, & clara dicitur. De his

Concluſio nis per diſcurſum.

Et opinio nis.

his verò quæ opinamur; quæ ſic ſe habere nō conſtat, ſed coniectura & probabilitate quadam cognofcuntur, quare aliter ſe habere poſſunt, quàm opinamur; & ideo opinio incerta, obſcura, ac mutabilis cognitio dicitur.

Duplex hæc cognitio duplici acquiritur diſcurſu prioris Demonſtratione, poſterioris Logiſmo Topico.

Iuxta has duas cognitiones duplex eſt in nobis diſcurſus, & is, quo ſcientiam ſequimur, qui Demonſtratio dicitur, & is, quo opinione, qui ſyllogiſmus Topicus nuncupatur. Vnde ſit, vt Logica maximè in hac vtraq; parte verſetur; nempe in Demonſtratiua, & Topica, quæ Dialectica peculiariter dici ſolet; harum altera his libris continetur, nempe Demonſtratio, altera verò libris Topicorum.

Concluſio Demoſtratio, horum librorum eſt obiectū.

Eſt igitur horum librorum Obiectum & materia circa quam verſantur, Demonſtratio, nempe ſyllogiſmus; quo ſcientiam rerum conſequimur. Quæ ſententia eſt communis omnium Græcorum, & ferè omnium Latinorum; imò ipſius Ariſtotelis, qui Priorum; & propoſuit obiectum Analytica partis ipſam Demonſtrationem, præmittendo tamen, cognitionem ſyllogiſmi in communi, tanquam vniuerſaliōris, ex obiecto autè apparet quanta ſit vtilitas huius partis Logicæ; à qua, velut ab inſtrumento neceſſario ſcientiæ, reliquæ dependent.

Opinio conſtraria, & cōrationens.

At circa hoc fuit Auerrois ſententia in hoc prologo, non in his libris Demonſtrationem ſolam per ſe, ſed etiam definitionē conſiderari: propterea Demonſtratio obiectum non erit, cum non omnia, quæ in hac parte conſiderantur, complectatur. Hanc ſententiam receperūt quidam iuniores, quorum rationes præcipuæ ſunt:

Qui hanc opin. receperunt: Contrariæ opinionis Ratio.

Prima: Ad Logicam ſpectat tractare per ſe de definitione (eſt enim inſtrumentum cognoscendū; quæ conſideratione ad Metaphyſicum pertinere non poteſt) ſed nulla pars Logicæ eſt, quæ definitionem conſiderat, niſi iſta: ergo ad hanc partem pertinet. Probat Minorē: quia ſi ad aliquā partem aliam ſpectaret, maximè ad 6. Topicorum; ſed ad eam non pertinet, cum Topicus ibi non definitionem conſtruat, ſed conſtructam examinet; vt notat Alex. ibidem in principio.

Secunda: Etiam ſi non eſſet Demonſtratio, adhuc definitio eſſet, & à Logico

conſideraretur: ergo definitio non propter Demonſtrationem, ſed propter ſe in Logica conſideratur.

Præterea. Nobilior eſt definitio, ipſa Demonſtratione: ergo non ipſius cauſa debet à Logico conſiderari, ſed potius Demonſtratio propter definitionem. Antecedens patet, ex Ariſt. 7. Meta. text. 4. Nobilior, inquit, eſt ſcire quid ſit homo? quam, quālis ſit? Sed illud habetur per definitionē, hoc autem per Demonſtrationē: ergo potius inſtrumentū eſt definitio quā Demonſtratio.

Ob hæc igitur aſſerunt horum librorum tam Demonſtrationem, quàm definitionem eſſe obiectum. Hæc ſententia non eſt recipiendā; multis ex cauſis. Primo, quia eſt contra communem omnium Græcorum & Latinorum opinionem. Secundò; eſt etiam contra Ariſt. nam. 1. Priorum, cap. 4. proponit, ſe intendere de Demonſtratione diſſerere, prius autem de ſyllogiſmo; tanquam de ſuperiori quo loco definitio non per ſe, ſed cum Demonſtratione ſumpta ponitur; aliàs enim antè ſyllogiſmum eſſet tractanda, cum ſyllogiſmus non ſit definitione ſuperior. Tertio, ſententia iſta eſt contra rationem. Primo; ſicut totius ſcientiæ vnicum eſt commune obiectum; ita partium ſcientiæ vnicum eſt per ſe particulare obiectum: ſed libri ſi vna pars Logicæ ſunt; ergo vnicum eſt eorum per ſe obiectum: non ergo definitio ſimul & Demonſtratio per ſe conſiderantur; præſertim cum maximè diſſerant: definitio enim eſt inſtrumentum ſiue à Deſimplicium; Demonſtratio compoſitorū, definitione quid res ſit? Demonſtratione, quālis, & propter quid ſit? ſcimus. Hoc argumento coguntur iſti ponere obiectum horum librorum modum ſcientiæ: contemplantes autem talium inſtrumentorum diuerſitatem, aſſerunt tale obiectum eſſe æquiuocum. Sed conſutatur hoc argumentum. Vel illud eſt purè æquiuocum; vel analogum: ſi purè æquiuocum, ergo iam non datur vnum obiectum, cum in eo nulla ſit vnitas rei, ſed ſolius vocis: ſi verò eſt analogum, ergo vnum ſignificatum eſt propter alterum. Quarta; rationes huius ſententiæ inualidiſſimæ ſunt.

Conſutatio huius opinionis.

1. 2. 3.

Differt de Demonſtratione

Ad primum reſpondetur cum Euſtrat. Prologo

Ad primam Prologo. 2. Post definitionē hic nō cōsiderari secundum se, sed vt est causa vna, quā probamus passionem inesse subiecto, quo etiam modo aliæ causæ quoque hic considerantur. Ad maiorem autem argumenti, Eultrat. admittit Metaphysicum per se considerare definitionē, sed mihi hoc non satisfacit: nam Metaphysicus eam considerat, vt dicit rei substantiam, non vt est cognitionis instrumentum; hoc enim Logicum est, vt dixit Auer. 7. Meta. com. 42. Propterea neganda est maior. Logicus enim non per se, & immediatē definitionem cōsiderat, sed vt ad Demonstrationē peruenit, quod optime dixit Egid. in Prologo. 1. Priorum: vt enim intellectus operationes simplices, non sunt propter se, sed ad compositas ordinantur; ita & definitio, quæ simplicium est, nō propter se, sed ad argumentationem ordinanda est. Nec ex hoc sequitur definitionem non tractari exactē in Logica: vt enim Physicus exactē de formā & materia dicit, & de anima, & aliquis; licet vt ad corpus naturale ordinantur, ista consideret; ita & Logicus de definitione.

Definitio vt à Metaphysico, & vt à Logico consideretur.

Albert. tract. 1. suæ Logicæ, cap. 5. dicit hanc partem Logicæ, de definitione, non extare. Vnde posset optime dici, quod quamuis Logicus de definitione per se ageret, tamen talis tractatus omnibus libris, de argumentatione, anteponendus esset, cū sit simplex; esset enim immediatē post prædicamenta.

Ad secundam Ad secundum responderetur facile, si Demonstratio esset ablata, maneret definitio: sed Logica esset manca, nec haberet eam rationem, quam modō habet, cū eius finis mutetur.

Ad tertiam Ad tertium, negatur, definitionem esse potiore: nec ille textus quicquam contra nos probat, illic enim inquit, nobilius esse scire, quid res sit; quam solum qualis sit: Demonstratio non solum ostendit qualis res sit; sed propter quid etiam talis sit. In hoc autem includitur, quid sit? & hæc est maxima cognitio; nempe scire res per suas causas, quod Demonstratio fit. imō si textus consideretur, est contra eos, nam subdit Arist. rationem, quare sit melius scire quid; Quia inquit, qui scit quid, facile sciet quale: ac si dicat, qui scit definitio-

re, scit demonstrare. Hactenus de subiecto: nunc de Inscriptiōne horum librorum dicamus.

QVAESTIO. II.

De Inscript. Lib. Post. Analyt.

Inscriptio huius libri Græcè est, *ἡ ἀναλυτικὴ ἐπιπέρισις*, id est, Resolutoriorum posteriorum. In cuius gratiam prius quid resolutio sit: explicemus; circa quam vehementer Neoterici digladiantur.

Resolutio igitur, vt Alexand. & Philoponus 1. Priorum in principio asserunt, non est aliud, quam regressus quidam rei in ea principia, ex quibus est, seu à quibus pendet. V. g. est corpus aliquod ex elementis constitutum, dissoluitur, in eadē elementa redit: talis reditus resolutio dicitur.

Est autem hæc resolutio duplex, quædam realis, quædam rationis. Realis est, quæ in ipsis rebus, & actione in ipsis realiter existente; vt, quando verè mixtum in elementa resolutur: quando totum in particulas secatur. Resolutio rationis est, quæ ipsis rebus accidit, non quidem actione existente in ipsis, sed intellectus operatione; vt enim mixtum sui corruptione in elementa realiter resolutur, ita intellectus sua consideratione mixtum in elementa redigit, talisque resolutio rationis dicitur.

Hæc resolutio rationis duplex est, altera Mathematica, altera Logica, Mathematica est, quæ propositam conclusionem in proprias causas, per quas demonstratur, reducit; vt nihil aliud sit talis resolutio, quam inquisitio & perquisitio quædam causarum illius conclusionis. Sicut in Moralibus, consultationes sunt inquisitiones mediocum ad res faciendas, vt docet Aristot. 3. ethicorum, capit. 3. Ex quo patet, hanc resolutionem non esse Demonstrationem; Demonstratio enim per causam effectum monstrat: resolutio verò, post effectum, causam indagat: resolutio tamē ipsi Demonstrationi deservit, vt docet Eultrat. in Prologo. 2. Post. talis resolutio Mathematica dicitur, non quod solus Mathematicus ea vti; cū & alia scientiæ etiam in proprias causas conuenit sua redigere, sed quod Mathematici frequētius & clariùs id efficiant.

Inscriptio.

Quid Resolutio.

Resolutio alia est realis, alia rationis.

Resolutio rationis duobus modis resolutur.

Resolutio demonstratio deservit.

QVAESTIO. III. Quid Resolutio rationis Logica, & quotuplex.

Logica resolutio alia est particularis, alia vniuersalis. Logica resolutio, quāuis multiplex sit, vt 1. Prior diximus, tamen quantum ad rem spectat, duplex est, altera vniuersalis, altera particularis. Vniuersalis est, quæ conclusio nem aliquam in figurā quadā, & modos, quibus est syllogizāda, redigimus; ab his enim, tanquā à principiis illationis, dependet: similiter eadē resolutione reliquas argumentationis species in syllogismum, in cuius vi innituntur, resoluimus, & ipsum etiam syllogismum in duas propositiones & in tres terminos reducimus. Resolutio verò particularis est, quæ propositam conclusionē, figurā & modo iam suppositis, in præmissas, & principia quædam necessaria, & quæ ipsius causam importent, reducimus; quæ quidem resolutio maximè deseruit Mathematicæ resolutioni. hæc enim in causam resoluti effectum, Logica verò particularis præmissas necessarias secundū causam disponit & querit. Possumus enim in syllogismo aliquo duo considerare, & illationem quandam, quæ conclusio ex præmissis inferitur, & probationem etiam, quæ conclusio per principia necessaria, & per suas causas probatur. Vnde dupliciter resoluimus conclusionem, & in principia inferendi, nempe in figurā, & modos (quæ resolutio, à Latinis dicitur resolutio formæ, à Græcis resolutio syllogismi simpliciter) & in principia probantia, non vt cunque, sed necessariò, & per causam (quæ resolutio à Latinis dicitur materiæ, à Græcis particularis) illa resolutio prior est, cū sit formæ, & communior; hæc posterior, cū sit materiæ, & particularis. Vnde fit vt pars Logicæ, quæ cōmuni, resolutio traditur, liber Priorū dicatur; pars verò quæ particularis continetur, liber Posteriorum.

Quid vniuersalis?

Quid particularis?

Duo considerantur in syllogismo.

Conclusio duobus modis resolutur.

Conclusio quæst.

Nota, Cur à resolutione hæc Logicæ partes de nominantur.

tionis modos: cū autem resolutio non fiat nisi composito, vel eò, quod resoluendum est præcedente, hinc fit vt istæ partes Logicæ ostendant, quod est resoluendum, nempe conclusionem aut syllogismum, & ea, in quæ ista sunt resoluenda.

QVAESTIO. IIII.

An hi libri aliqua ex parte sint cōpositiui?

Dubitatur: An hi libri aliqua ex parte compositiui sint, & non semper resolutiui? Respondet Philop. & Bura. 1. Priorū, in his aliquid compositionis contineri. Nam in libris Priorum docemur, syllogismum componere: in libris verò Posteriorum Demonstrationē. Tamē quia potior est resolutio & difficilior, idcirco libri resolutiui dicuntur.

Mihi aliter videtur dicendū; nempe hos libros docere conclusionem propositā, in præmissas, quibus inferatur, resoluere, quod simpliciter syllogizare dicitur; & conclusionē etiam in præmissas necessarias resoluere, quod est demonstrare. Et quia hæc traditi non potuerunt, quin prius, quid syllogismus? quid Demonstratio? esset, explicaretur, propterea ista in his continentur. hoc tamen non est componere, sed ea ostendere, in quæ resolutio faciendā est. Faciendū est tamē, cū ex resolutione nota fiat compositio, eadem arte nos doceri & resoluere & componere, sed illud prius.

QVAESTIO. V.

De diuisione Logices in partem Iudicatiuam, & Inuentiuam.

Est aliud dubium, in quo elaborauerunt: quæ ratione hæc pars Logicæ Analytica, iudicatiua dicatur? Topica verò inuentiuā?

Ad quod aliqui responderunt, non tam verè, quam subtiliter, nempe Topicam argumentari ex signis quibusdam, Analyticam verò à causis: & quia signa ad inuentioem, causæ ad resolutionem spectare videtur, inde ad Topica inuentioem, ad Analytica resolutionem & iudicium, spectat. sed hoc postea præterquā quod leue est, non satis facit, nam pars prior Analytica, cū non ea sententia per causam syllogizet, nō esset iudicatiua, quod falsum est.

Alij, respondent in Topica & Analytica esse

Aliorū sententia.

Propria opinio.

1. Aliorū sententia.

Resoluitur.

2. sententia.

esse inuentionem & iudicium; liber enim Priorum medium syllogizandi inuenit, & de inuento iudicat: & Posteriorum liber docet etiam inuenire medium, nēpē causas, & prēmīssas, & de eisdem iudicare, an ita sint? & demum liber Topicorum docet inuenire probabilia, & de ipsis, an ita sint? iudicare: Tamen quia in parte Analytica difficilius est iudicare quam inuenire, iudicatio dicitur, est autem difficilius iudicare, quia conclusioni demonstrandæ vnum est medium; quia non nisi necessarium demonstramus; non enim utraque pars contradictionis demonstratur: at istud innumeras habet leges & conditiones, propterea inuentio est facilis, quia est vnus; iudicium difficile, quia multa debet habere. at in Topica facilius est iudicare, quia considerat probabile, quod facile examinatur, sed difficilius est inuenire, quia oportet utranque contradictionis, partem probabiliter ostendere; ac propterea à principaliori inuentio dicitur. Hæc sententia habet aliquid apparentiæ, sed caret fundamento.

Sententia hæc caret fundamento.

3. Senten.

Alij respondent aliter; Topicum & Analyticum esse inuentiuum. nam prēmīssas vterque quarit ad conclusiones probandas. interest tamen inter vtrunque: nam Demonstrator solum verum probat, & à falso separat; at Topicus verum à falso nō discernit, cum solum probabile cōsideret, quod aliquando verum, aliquando falsum esse potest: idēō alter iudicatio, quasi discretius veti à falso dicitur, alter solum Inuentiuus manet.

Propria Auctoris opinio. 3. Fundam.

Dicendū est meo iudicio, primō, duas esse argumentationis partes, alteram habentem se, vt materiam, nēpē propositiones ipsas & terminos rerum significatiuos, alteram vt formam; dispositionem nēpē secundum figuram & modum. Vnde qui argumentationem aliquam componere vult, opus habet quærere hæc duo, & formam, & materiam aliquam, quæcūque sit.

2. Fund. Inuenire & iudicare quid sit?

Secundō, inuenire non esse aliud, quàm occultum siue ignotum inquisitione aliqua manifestum & notum facere, vt exemplo eorum, qui inueniunt aliquid, comprobari potest: iudicare verō est assensu, vel dissensu rem sic vel aliter se habere cognoscere.

V. g. inuenimus rem, dum vario discursu tandem in eius cognitionem devenimus: iudicamus, dum talem, qualē quærebamus, consideramus.

Tertio ignorantia argumentationē opus esse prius duplici inuentione, similiter duplici iudicio. oportet enim materiam inuenire ex qua confici debet argumentatio, similiter de ea iudicare, an talis sit; qualem quærebat; oportet præterea formam, quæ eam disponat inuenire, & an talis forma sit: iudicare. his enim omnibus absoluitur argumentatio, atq; ad Logicum aliqua spectant, qui argumentationem docet. dico aliqua, quia materia non est negotij Logici; non enim res considerat, sed formam argumentandi ipsis applicat.

Quartō, inuenire argumentandi formas, non esse ipsius Logicæ artis; cum sit ante ipsam: nam id est inuenire Logicam, sed artis est, ipsas formas inuentas docere, probare, & declarare, & rebus applicare: quod totum ad iudicium pertinet. Propterea liber Priorum formæ iudicatio dicitur. Similiter inuenire res, seu terminos, quibus forma applicatur, non Logici, sed aliarum scientiarum, seu habituum, qui res cōsiderant, munus est: ea tamen secundum propositiones ordinare, & an tales sint? quales petuntur, dignoscere, hoc est iudicare, & ad Logicum spectat.

Quintō, materiam hanc esse triplicem, necessariam, probabilem, apparentem: in quarum singulis est inuentio, & iudicium proprium. Omīssa apparenti, de qua dicemus postea, necessariam ad librum presentem, Topicam, seu probabilem ad libros Topicorū referri certum est. cū autem inuentio non sit Logici, sed iudicium materiæ necessariae, inde liber Posteriorum iudicatio dicitur, quia nihil ex hoc, Logico, præter ipsum iudicium, accedit. Dices eodem modo liber Topicorum iudicatio dicitur, cum inuenire probabile, non sit Logici, sicut nec inuenire necessariam, vt diximus? Respond. esse valdē diuersam rationem.

Vltimō: ergo maximē aduertendum, quod Logicus, vt Logicus purus est, nullam rem contempletur, sed tantum res alio habitu cognitatas ordinat secundū formam argumentationis, aut diuisionis, aut defini-

3. Fundam. Quibus opus habeat in genere inuentionis & iudicij, Art. gumentati. quis ignat.

4. Fundam. Qualis inuentionis, quales iudicij ad Logicam pertinet.

5. Fundam. Materia habitui Logico subiecta est triplex.

Obiectio.

Reiectio.

Hoc idem Alb. c. 1. huius libri de Anima lib. 1. Metaph. cap. 5.

Id refert Origen. super Cant. h. 1.

Responsio ad quæst.

Dialectica vt dicatur considerare quid in qua re sit probabile.

Libri Topic. vt ad inuentionem, hī verō ad iudicium dicantur pertinere.

tionis, aut enunciationis, aut alterius similis. Quapropter antiqui Stoici, & Plato Logicā à reliquis scientijs non separabāt, sed coniunctam eis addiscabant, vt dicit Philop. 1. Priorum, in principio: hinc est, quod Dialecticum scientem, ac Metaphysicum vocabant, vt videre est apud Plot. 1. Ennead. lib. 4. At Peripatetici eam separarunt, ac prius ipsam puram addiscabant, postea scientias vt docet Arist. 2. Metaph. c. 3. Stultum est, inquit, simul scientiam, & modum sciendi discere.

Cum igitur res quedam sint necessariae; quarum scientia sunt: quedam probabiles; quarum sunt opinioniones, quæ solo intellectu absque habitu sæpē producuntur, Logicā à rerum necessarium cognitione fuit sciuntia omnino, ac illarum cognitio fuit scientijs referuata: At à cognitione probabilium nō fuit prius abiuncta: imō cum illa sub nullo habitu comprehendantur, relicta fuerunt Dialecticæ. hinc est quod sæpē clamat Aristoteles, Dialecticam considerare quid in vnaquaque re sit probabile, non quod talis cognitio ipsius propria sit, sed illi relicta est. Hinc fit, quod Topicus Maximus habet reales; quibus vtitur, sed vt probabiles sunt. Ex hoc apparet inuentionem probabilium Logicam esse, ac ob id liber Topicorum inuentiuus dicitur: nō sic de necessario, in quo solum Logicus iudicio vtitur: & hoc est ad modum memoriæ mandandum, est enim ianua multarum veritatum, quæ in Logica occurrunt.

QVAESTIO. VI.

De Ordine horum librorum.

Triplex Ordo doctrinæ.

1.

Ex his quæ proposuimus superius, tertium erat Ordo: quo nēpē loco hic liber sit addiscendus; sermo enim est de ordine doctrinæ, hic autem doctrinæ ordo triplex esse potest, vt constat ex Aristotele varijs in locis. Primus est secundum necessarium, id est, quando vnum in doctrina prius altero traditur, quia hoc sine eius cognitione haberi non potest: quo pacto multi ex grauioribus Aristot. interpretibus, primo de Anima, docent cognitionem & scientiam de anima præcedere scientiam de animalibus. quia animalia absque animæ cognitione cognosci nequeunt. Alter est or-

do secundum notius, quando id præmittitur, quod est notius, licet ex eius cognitione alterum non dependeat: quo pacto liber Meteor. præmittit libris de Anima, quia mixta illa meteoza logica notiora sunt. Tertius est secundum dignius, quando id præmittitur, quod dignius est: quo pacto Aristoteles 2. de Anima anteposuit visum reliquis sensibus, quia dignior erat & nobilior.

Hoc igitur supposito, petimus, quo ordine liber hic alijs sit anteponendus, vel postponendus? Et nulli dubium est librum Priorum præcedere ordine doctrinæ, propter necessitatem, & quia notior est. Cuius rei ab Auctoribus triplex in hoc prologo ratio reddi solet. Prima est: Notiora sunt prius tradenda minus notis, sed syllogismus in communi notior est demonstratiuo, quia est vniuersalior autem notiora nobis sunt; ergo liber Prior, qui de syllogismo in communi est, debet antecedere. Et hæc ratio est etiam ipsius Aristot. 1. Priorum, cap. 4. Altera ratio est: Rectus & necessarius doctrinæ ordo poscit, vt passiones prius de proprio & immediato subiecto demonstrantur, quàm de mediato: ergo subiectum immediatum prius est tradendum. Declaro antecedens: mobile est passio quædam primō corpori naturali in hærens, mediatē verō & secundariō elemento, cælo alijsque corporibus: talis passio recto doctrinæ ordine necessario prius de corpore naturali, quàm de hoc vel illo corpore demonstranda est: sequitur ergo, vt necessario antecedarat corporis naturalis doctrina. Hoc igitur supposito, sequitur argumentum: inferre, est passio tradenda de Demonstratione, hæc autem immediatē competit syllogismo, prius ergo de syllogismo est ostendenda; ob idque syllogismi doctrina antecedit. Tertia ratio est: Quia nisi cognitio syllogismi in communi præcederet, idem multoties inutiliter repeteretur, nam in Demonstrationis doctrina oportebit explicare ea, quæ insunt ratione syllogismi in communi, & eadem iterum repetere in syllogismo Topico. & hæc est ratio qua Arist. 1. de Partibus, c. 1. ostendit communia particularibus esse prius tradenda: non igitur de hoc dubitabit vllus.

Libri Priori cur hos ordine doctrinæ præcedant.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

Dubium: Dubium tamen est de libris, Topicorum & Elenchorum, an huic sint antepone[n]di? Philop. & Auic. (quorum etiā meminit Auic. in hoc Prologo) asserunt, librum Topicorum inmediate sequi librum Priorum, & huic nostro esse anteponendum: Est autem prior ratio Philoponi: quando intellectus ad aliquam veritatem capiendam disponitur, prius rationibus probabilibus, quam demonstratiuis preparatur: ergo cognitio & doctrina probabilium; que Topica est; antecedere debet doctrinam demonstratiuam, Antecedens est notissimū; est enim hic mos communis, & præsertim Aristotelis, qui prius veritatem rei probabiliter & dialecticè exagitat, quam demonstratiuè conuincat. Altera est ratio Auicē. communiora sunt præmittenda, sed probabile est superius necessarium, quod vocat intelligibile; (nam omne necessarium est probabile, non tamen omne probabile est necessarium) præmittenda ergo est doctrina probabilium.

2. Ratio. Circa Librū Elenchorū Philop. docet esse postponendum libris Posteriorū, quia sunt de syllogismo deceptorio, prius autē oportet docere veritatis instrumenta, quā erroris.

Refellit Hæc opinio non est recipienda, imo asserendum est cum Alex. I. Elench. ca. 4 & Alber. hoc libro, tracta. 1. cap. 1. & S. Thom. atque etiam Auerr. in hoc Prologo, & reliquis, librum Posteriorum inmediate coniungi cum libris Priorum. Et profectō nō debet quis dubitare, hoc esse de mente ipsius Aristot. vt diximus 1. Prior. cap. 4. vbi se velle Demonstrationem tractare proposuit, à syllogismo tamen incepturum, quia communior erat: post syllogismi igitur cognitionē. inmediate Demonstrationis doctrina sequitur.

Ratio qua Ratio autem huius ab authoribus in presenti multiplex assignatur, qua non solum dignitate. sed etiā cognitionē, & necessitate hunc librum esse anteponendū, probatur: imperfectū nō cognoscitur, nisi ex perfectō, sed Topicus syllogismus est imperfectum quid, Demonstratio verō perfectum, ergo huius cognitio anteponenda est. Maior est certa; quia in imperfecto est aliqua priuatio, quæ sine positio cognoscitur; nullus enim, quid, & citas? quid

tenebrę: quid mors? cognoscet, nisi visum, lumen, & vitam prænotat. Minor ostenditur ex effectibus ipsorum. Nam Topicus syllogismus inducit opinionem conclusionis. Demonstratiuis verō scientiam: at opinio est quædam scientia imperfecta; est enim cognitio incerta & obscura.

Potest etiam minor aliter explicari & probari. Propterea aduerte cum Alberto & S. Thom. in Prologo, tres esse rationis & intellectus processus. Primus quo ex necessarijs & semper veris propositionibus deducit conclusiones necessarias ac semper veras, quas non contingit aliter esse, & hic processus est perfectissimus, cum cognitionem discursiuam perfectissimam generet; nempe scientiam, talis est Demonstratio. Alter est processus ab isto deficiens & imperfectus, quo intellectus non ex necessarijs & semper veris, sed ex his quæ maiori ex parte vera sunt, infert conclusionē, non semper verā, sed quæ aliter se habere possit & talis est processus Topicus. Tertius est, qui non ex necessarijs, aut probabilib⁹, sed ex apparentibus inducit conclusionem apparentem; & hic est imperfectissimus, efficit enim deceptionem, sicut secundus opinionem. Cum igitur hi duo processus sint obliqui & imperfecti, regulandi sunt ex perfectō, ob idque eius cognitio anteponi debet. eademque ratione libri Topicorum antecedunt libros Elenchorum.

Ad argumentum primum Philoponi Respondet Auerr. in presenti, concedendo, prius oportere rationibus probabilibus rem attingere, quā Demonstratione ostendamus: negat tamen eundem ordinem obseruandum esse in eorum doctrina; imō prius oportet docere necessaria, quorum sunt Demonstrationes, quā probabilia.

Ad secundum Auicēnæ, etiam Respondet Auerr. dupliciter: primō admittendo, necessaria esse probabilia; non tamen sequitur vt doctrina probabilium sit præmittenda: quia in Logica non consideratur ipsa probabilia aut necessaria, sed traduntur regulæ ad cognoscenda probabilia & necessaria, quæ sunt diuersa inter se, nec aliorum regulæ in aliquo cum aliorum regulis communicant, & sic solui-

Ratio confirmatur: Tres sunt rationis processus.

- 1.
- 2.
- 3.

Soluitur 1. Philop.

Soluitur 2. Auicēn.

per primō argumentum. Alteram etiam affert solutionem: nempe negando, omnia necessaria esse probabilia; hoc enim falsum est, cum multa sint necessaria, quæ non sunt probabilia: vt diximus lib. 1. Topicorum.

QVAESTIO. VII.
De modo Procedendi.

Sequitur modus procedēdi. Hic autem facilis est, nempe definitiuus, diuisiuus, inductiuus, & syllogisticus. eiusmodi enim instrumentis Demonstrationis naturam manifestat.

Dubium.

Sed dubium est vnum, à quo vix aliqui se possunt expedire: num Demonstratio nevtatur circa ipsam Demonstrationem: non enim fieri posse videtur antequam cognita sit Demonstratio, posse quæquam vti Demonstratione? ob idque aliqui id negant, inter quos fuit Paulus Venerius. quod profectō est, clarissimè contra Aristotele, qui cap. 2. huius libri, Demonstratione probauit, Demonstrationem constare ex veris & primis, & c. quia facit scire: vnde à fine materiam probauit, quod est demonstrare: & hoc idem etiam sæpè facit. Propterea dico sine dubio Aristotelem in inuestigandis his, quæ ad Demonstrationem exiguntur, vti etiam Demonstratione.

Opinio Pauli Venerii.

Solutio.

Hominem sine habitu vilo & scientia sæpè discursus facere.

et verō cognoscere hos discursus, & ratiocinationes perfectè facere, Logicæ artis est, nec peruentum fuit ad eorum cognitionē, nisi eisdem rationibus naturaliter exercitis, & imperfectè cognitit: quod doctè dixerunt Philop. & Albert. 1. Priorum, cap. 2. docentes in artibus & scientijs præsupponi notiones naturales. Iuxta hoc respondeo, qui tradit doctrinam! Demonstratio nis, cum iam Demonstrationem cognouerit, poterit circa eam Demonstratione vti: qui verō discit, talem Demonstrationem recipit notione naturali, qua cognoscit esse rationem bonam, quamuis non cognoscat exactè naturam illius, quousque Demonstrationem in vniuersum didicerit.

Solutio explicatio prioris De- bij.

Quod si obijcias: quomodo Demonstratio probat Demonstrationem, nam seipsam probaret? Dico, Demonstratio quæ probat, sumitur vt instrumentum probandi, Demonstratio quæ probatur, tanquàm obiectum commune omnibus Demonstrationibus, non repugnat autem videri probet seipsam, diuersa ratione sumptum, scilicet vt instrumentum est, & vt sub eo, quod probatur, continetur. Quo pacto definitio definitionis seipsam definit.

Replica. Responsio.

De Diuisione.

Superest vt de Diuisione dicamus, & quidem in duas partes principales diuiditur hic totus liber. In priori sunt ea, quæ ad Demonstrationem ipsam pertinent, in posteriori verō, quæ ad ipsius medium, sub quo definitio est: Et sufficiat ista generaliter diuissse, quæ postea particularius sunt enarranda.

Nota. In duas principales partes sequens Posterior diuiditur liber.

ARISTOTELIS

STAGIRITÆ PERIPATETICO RVN PRINCIPIS, POSTERIORVM RESOLVTORIVM

LIBER PRIMVS.

SEVERINO BOETHO INTERPRETE.

Summa Libri.

De Demonstrationis essentia, conditionibusque ad eam requisitis, De differentia Demonstrationum, quod, seu quia, & propter quid. Quæ figura aprior sit Demonstrationi? De ignorantia speciebus, quæ in scientijs accidunt. Finitos esse demonstratiuarum propositionum terminos. De Demonstrationum varijs speciebus, ac earum inter se comparatione. De varijs demum Theorematis ad Demonstrationem conferentibus.

Omni doctrinam, omnemque disciplinam intellectuam ex præexistenti fieri cognitione. Quot sunt præcognitionum modi, quæque ea, quæ præcognoscuntur. Dubitationum solutio circa hanc propositionem contingentium.

CAPVT PRIMVM.

I. Verbum hoc diximus, quod dicitur sua interpretatione est, alij præfilijs syllogistica, alij latius intellectuam, rationatua, cogitua, hic & alibi vertunt. * al. perficiuntur. * al. orationes aliqui verunt.

IN hac doctrina, et omnis disciplina & discursus ex præexistente cognitione. 2. Manifestum autem hoc speculantibus in omnibus. Mathematica namque scientiarum per hunc modum & accedunt, & aliarum & naquaq; artium. Consimiliter autem & circa & rationes, & qua per syllogismos, & qua per inductionem, amba enim per ea, quæ præcognoscuntur, faciunt doctrinam: illa quidem accipientes, tanquam à cognoscenibus, illa vero monstrantes & universale per id quod manifestum sit singulare. Item & Rhetorica persuadent, aut enim per exempla, quod est inductio: aut per enthymema, quod est syllogismus.

gare, Verum, quod est: triangulū Verò, quod hoc significat: unitatem autē ambo, & quid significat, & quod est, non enim consimiliter horum & unumquodque manifestum nobis est. Est autem cognoscere, alia quidem prius cognoscentem, quorundam Verò & simul accipientem cognitionem: & quacunque sunt sub & universalibus, quorum habet cognitionem, quod enim omne triangulum habet duobus rebus aequalibus, præscit: quod autē hoc, quod est in semicirculo, triangulum est. * simul inuicem, cognoscit. Quorundam enim in hunc modum disciplina est, & non per medium, extremum cognoscitur: quacunque tam singularia sunt, & non de subiecto aliquo. Autē Verò, quàm inductum sit, aut accipientem fuerit syllogismus, modo quidem aliquo fortasse ascendendum est scire, modo autem alio non.

Quod enim nō scivit si est simpliciter, hoc quomodo scivit, quod duos rebus habet simpliciter.

3.

Risarsam autem necessarium est præcognoscere, alia namque quod sunt præscipere necessarium: alia Verò quid est quod dicitur, intelligere oportet: alia autem ambo, & quod quidem omne aut asserere, aut ne.

placiter? sed manifestum quod ita quidem scit, quoniam & universaliter, scit simpliciter autem non scit.

7. Si Verò non, qua in Menone, dubitatio continget, aut enim nihil addiscet, aut qua nouit.

vide 2. pto. ca. 26.

8. Non enim iam soluti quidam nituntur solvere, dicendum, an ne nobis omnem binarium, quod par est: aut non? asserente autem, attulerunt quendam binarium, quem non existimabat esse: quare neque parrem. Soluunt enim, non ascetes omnem scire binarium parrem esse, sed quæ scunt, quod binarium. Atque sciunt quidem, cuius demonstrationem habent, & cuius acceperunt: acceperunt autem non de omni, de quo & itaque noscunt, quod triangulum, aut quod numerus, sed simpliciter de omni numero, atque triangulo: nulla enim propositio accipitur talis, quod quem tu nobis numerum, aut quam tu nobis rectilineam: sed de omni. Caterum nihil, puro, & ita, quod addiscit aliquis, est sic scire, est autem sic ignorare, absurdum enim, non si nouit quodam modo quod addiscit, sed si ita, & inquantum addiscit, & sic.

I. Omnis doctrina, & omnis disciplina, &c.

Aristoteles optimus artifex ea omnia, quæ de qualibet re proposita peti solent, de Demonstratione tradit. Quærimus enim primò, an res sit? deinde, quid sit? tertio, qualis sit? postremò, quare talis sit? his enim scientia absoluitur. Atque hæc quatuor de Demonstratione docet, quia multi negantur Demonstrationem esse, negantes scientiam haberi de rebus, cum caduca & mutabiles sint: quales fuerunt Heraclitus, Democritus, & alij. Alij, asserentes nihil de nouo sciri, sed scientiam nostram non esse aliud, quàm recordationem & reminisceniam eorū, quæ anima sciebat: qualis fuit Plato; ut quidam asserunt. Hos remouet errores, docēs & scientiam esse, ac de nouo fieri affirmās, ideoque Demonstrationem esse, propterea statuit omnem doctrinam fieri ex præexistenti cognitione: atque postea intendit inferre ex ista, ut notat Philop. Demon-

Demonstrationem esse, cur plerique negant.

1. 2. * ἀναμνηστικῆς: Scientia est, et de nouo fit, ac propterea uemō statio est.

5. 6.

strationem, quæ doctrina, est fieri ex præexistenti cognitione.

De sensu Propositionis:

Omnia doctrina, &c.

Sed dubium est de sensu huius celeberrimæ propositionis. Quidam recentiores per doctrinam & disciplinam, intelligunt quamcunque cognitionem intellectus, propterea enim additur illud uerbum, [intellectiua] ad excludendas cognitiones sensuum. Cognition autem intellectus duplex est, altera simplex seu incomplexa; in qua non est uerum vel falsum, quam Aueroes in præsentem uocat secundum uiam formationis: Altera est cognitio composita & complexa, in qua inest uerum aut falsum, quam uocat Aueroes secundum uiam verificationis. Hæc autem cognitiones sic se habent, ut nunquam sit composita, quin simplex præcedat, simplex tamen esse potest, ut nulla alia simplex, aut composita præcedat in intellectu: non tamen esse potest quin præcedat aliqua cognitio sensus: cum non contingat intellectum intelligere absque præcedenti sensus cognitione. Quo supposito, secundum horum sententiam sensus propositionis est: omnis cognitio intellectus fit antecedenti cognitione sensus.

Prima opinio recentiorum.

Cognitio intellectus simplex & complexa.

Hæc doctrina uera est, sed non uidetur ad mentem Aristotelis esse, non enim simpliciter opinio. Simpliciter notitias intellectus quis doctrinas aut disciplinas uocabit, sicut nec ipsas notitias sensuum exteriorum.

Aliorum fuit opinio, asserentium per doctrinam & disciplinam intellectuam, esse intelligendam cognitionem complexam ueritatis. Hæc autem duplex est: quædam prima & immediata, quæ ex alterius ueritatis cognitione non dependet, qualis est cognitio principiorum per se notorum: Altera est ueritatis cognitio, quæ ex altera pendet, quæ discursiua dicitur: & hæc utraque ueritas semper presupponit aliquam cognitionem: non enim quis, totum maius esse parte, intelliget, quin prius quid totum? quid pars sit? cognoscat, & tunc dicunt illud uerbum, [intellectiua] addi ad excludendas cognitiones sensuum, quæ etiam doctrinæ dicuntur, ut patet in multis.

Improbatus: 1. Opinio. 2. Themistij. Philop. &c.

Secunda sententia.

tris brutis, quæ difeunt; & doctrinā aliquam capiunt.

Probatur 2. sententia ex parte.

Hæc sententia non est spernenda; est enim Themist. Philopon. S. Thomæ, & doctrina vera est, & conformis Arist. sed quæ non videtur admodum ad mentem Aristotelis. Nam non videtur de quacunque cognitione veritatis loqui, sed de discursiva, vt patet; nihilominus tamen est sententia probabilissima.

Tertia sententia Alb. & aliorum mentem Arist. exprimens maxime.

Alia est sententia quæ maximè mentem Aristotelis exprimit, nempe per doctrinā & disciplinam, intellectuum intelligi veritatem discursiuam, quæ ratiocinatione & discursu habetur: hoc enim illud verbum [Intellectiva] Græcè significat, & tunc est sensus: omnis cognitio, vel omnis assensus, qui ratione & discursu habetur, sit ex aliquo alio antecedenti iudicio, nempe præmissarum, aut principiorum, aut antecedentis, ex quo illa discursiva cognitio deducitur. Hæc est expositio Averrois, Aberr. Linconien. Apollin. Pauli, & Egidii; & mihi videtur ad mentem Aristotelis esse.

NOTA

Nota 1. Doctrinam sed simpliciter eandem rei esse cognitio nem.

Circa verba autem notare oportet cum Philopono, & alijs, per doctrinam & disciplinam eandem rei cognitionem intelligi: nam eandem cognitionem vt à magistro procedit, doctrina dicitur, vt verò à discipulo recipitur, disciplina: atende autem ex Linconien. non solum doctrinam seu disciplinam dici, quam à Magistro viva voce quis accipit, sed etiam quam ex scripturis vel proprio labore inueniendo consequitur.

Nota 2. quid per cognitionem intelligendum.

Aduerte præterea per Cognitionem intelligi, non inuentionem, vt voluit Alex. sed quid superius, nempe cognitionem tã discursiuam, quam non discursiuam, inuentam, aut à Magistro traditam, intellectiuam, aut sensitiuam, vt sit sensus: doctrinam, id est, iudicium conclusionis haberi ex præexistenti cognitione, siue hæc sit alio discursu habita, siue immediate cognita, siue sit intellectus, siue ipsius sensus.

Nota 3. quid, Ex, hoc loco?

Aduerte præterea, cum illa præpositio [ex] dicat habitudinem termini, aut partium, aut materię, aut causę efficientis, hic causam efficientem denotat: vt sit sensus, cognitio, seu assensus præmissarum, facit

doctrinam seu assensum ipsius conclusio nis. Atque hæc est huius propositionis explicatio.

Manifestum autem hoc speculanti. bms, etc.

Inductione propositionem probat in quæmibus artibus & disciplinis quæ ratione vniuntur: Ne hæc probatio est per exempla, vt quidam ex recentioribus asserunt, sed est inductio, vt docet Aucr. Philop. Themist. & alij.

Inductio igitur, est primò in mathematicis artibus, hæ enim doctrinam faciunt suarum conclusionum ex præcedenti cognitione principiorum: & sub his disciplinis intellige alias scientias speculatiuas.

Secundò, inductio fit in alijs artibus, & per eas intelligit Themist. artes operatiuas, licet id non placeat Averrois, sed tamen verum dicit Themist. his enim non contingit veritatem discursu consequi, nisi ex præexistenti cognitione, quamvis Themist. expicit de veritate non discursiva secundum suam interpretationem, vt diximus.

Tertiò, in orationibus dialecticis, id est, in ratiocinationibus probabilibus, quæ sunt syllogismi, & inductiones, in quibus fit doctrina, id est, conclusionis cognitio ex præcedenti cognitione; nam in syllogismo dialectico accipiuntur præmissas, tanquam notas & datas, in inductione verò ex singularium cognitione doctrinam vniuersalis facimus. Hic nota dixisse syllogismos pluraliter, nam dialecticus, de quo hic fit sermo, non solum vnam partem contradictionis, sicut Demonstrator, sed vtraque probabiliter ostendit, propterea syllogismos dicitur facere.

Vltimò, inductio fit in discursibus Rhetoricis, quæ sunt enthymema & exemplum, in quibus non fit doctrina consequentis, nisi ex præcognitione antecedentis.

Vocat autem Enthymema, Syllogismum, & Exemplum, in inductionem, vt notat Themist. quia enthymema sit imperfectus syllogismus, & exemplum imperfecta inductio.

Sed non mihi admodum hoc placet. nã licet

2.

3.

2. Refellit sententia Aucr.

4.

NOTA

4.

Enthymema cur syllogismus & exemplum inductionis appellat. Themistij sententia.

Refutatio sententia Themistij.

licet Enthymema dici possit imperfectus syllogismus, cum syllogismo perficiatur, tamen, exemplum, cum non ad inductionem, sed ad Syllogismum reducat, & in ipso perficiatur, non dicitur imperfecta inductio. Exemplum enim per singulare probat singulare, at inductio per singulare vniuersale.

Sententia authoris.

Propterea mihi videtur sensus Aristotelis esse, Enthymema esse apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum Syllogismus, & Exemplum, quod apud Dialecticum Inductio: & hoc solum intendit Aristoteles, dum vocat enthymema, & exemplum, inductionem, & syllogismum.

Dupliciter autem præcognoscere oportet, quadam enim, &c.

Postquam Arist. omnem doctrinam ex præexistenti cognitione fieri docuit, nunc ea, quæ ante Demonstrationem præcognoscere oportet, ac modos, quibus præcognoscantur, tradit.

Nota 1. de præcognitionibus aliquæ.

Pro quorum intelligentia, aduertendum est, ea dici præcognita, quorum cognitio est necessaria ipsi Demonstrationi: ad eò vt Demonstratio absque tali eorum cognitione non possit procedere; non tamen in ipsa Demonstratione, sed extra cognoscuntur: modus autem cognitionis quo hæc præcognoscere necesse est, præcognitio dicitur: vt modò clariùs explicabitur: concurrunt enim ad Demonstrationem tria, quæstio quæ demonstranda proponitur: vt an animus sit immortalis? propositiones ex quibus est demonstranda quæstio: nempe: omnis actus immixtus materiae est immortalis; omnis animus est actus immixtus materiae: ex his enim sequitur, animus ergo est immortalis, tandem principia quorum virtuti & robori innituntur & probant, hæc propositiones: nempe Impossibile est duo contradictoria esse simul vera; ex huius enim veritate provenit, vt illæ duæ propositiones illam quæstionem probent, aliter enim illis concessis, negaret conclusionem aliquis, nisi sequeretur, negata conclusione animum esse actum immixtum, & non esse actum immixtum, quod fieri uò potest; & talia principia Demonstrationis dicuntur Dignitates, quarum vsus clariùs & frequentiùs in mathematicis perhibetur.

Quæ Demonstrationis principia vocentur dignitates?

Est secundò aduertendum, non omnia hæc tria Demonstrationem componere & constitutere, sed duo priora; quæstio enim multata forma fit conclusio, nam sub forma dubitandi, quæstio est, sub forma assertiois illata, est conclusio. Præterea ipsæ propositiones intrinsecè Demonstrationem componunt tanquam præmissas, at Dignitates extra Demonstrationis compositionem manent, non enim eam formaliter componunt.

Nota 2. Quæstio multata forma fit conclusio. N. O. T. A.

His duobus suppositis, Aristot. docet eum qui aliquam Demonstrationem facit, aut eum conuincitur, præcognoscere debere tria; duo ex parte quæstionis, vnum ex parte propositionum. In quæstione enim sunt partes duæ, prædicatum, quod à Latinis passio, à Græcis quæsitum, seu interrogatum dicitur, quod demonstrandum de altera parte proponitur, quam Latini subiectum, Græci datum vocant: vt in superiori quæstione, an animus sit immortalis? immortale, quæsitum, animus verò datum dicitur.

Expositio: Ex parte quæstionis duo esse præcognoscenda.

In hac ergo quæstione de Dato, duo præcognoscere necesse est, nempe quid animus sit, quid sit significet; & an sit, nisi enim hæc duo iam de animò præcognouerimus; nequaquam ad Demonstrationem accedemus. nã quæstio hæc de illo supponit: est enim lenius, supposito cognosci, quid animus significet, & an animus esse, petitur an sit immortalis? hoc enim est demonstrandum.

De quæstio: solum quid sit, non autem quod sit præcognoscatur.

De quæstio verò vnum præcognoscere oportet, nempe quid significet: vt quid per se sit, non autem immortale significetur: nam quòd immortalis sit (hoc ipsum in Demonstratione cognoscitur, dñ de subiecto demonstratur.

Ex parte autem præmissarum vnum oportet præcognoscere, nempe dignitates, quæ extra Demonstrationem sunt, his enim non præcognitis, non fit demonstratio. Opus autem est de his præcognoscere, an sit id est, veras esse. nam sicut A n sit, ita debent de re simplici, petiri, an ens sit: ita de complexo A n sit: petiri, an verum sit? Patet igitur, tria esse præcognita, datum, seu subiectum, quæsitum, & dignitatem; duas autem esse præcognitiones, an sit & quid significet?

Dignitates: an verae sint. ob præmissas præcognoscantur.

His suppositis ad textus verba accedamus, in quibus notare oportet per vnitatem intelli.

Expositio: verborum textus, intelli.

intelligi subiectum seu datū, per triangulum, quæsitum seu passionem, per verū est, affirmare vel negare, quamlibet dignitatem. Nec decipiatis existimans hæc ad vnā & eādem Demonstrationem pertinere, vnitatis enim & triangulum non ad eandem Demonstrationem pertinent, sed ad diuersas, vt notat Philop. Alb. & alij: nam triangulus est primum quæsitū in Geometria, & vnitatis primū datum in Arithmetica, Dignitas verò illa omnibus est cōmunis Demonstrationibus.

Dubium.

Dubjabis: nonne maiorem & minorem oportet præcognoscere, cum conclusionis doctrina, non nisi ex propositionis præcognitione fieri possit, quare ergo dignitatem solam præcognoscendam docet? Aliqui sub dignitate etiam ipsas propositiones intelligendas dicunt, quod tamen non est ad Aristotelis mentem in hoc textu.

Solutio. 1.

Propterea diligenter aduerte; hic intendit Aristot. ea præcognita manifestare, quæ in ipsa Demonstratione non cognoscuntur, sed antè: cum in ea non reperiantur, cum autem duo sint quæ Demonstrationem præcedant, ad ipsam tamen necessaria, nempe dignitas, & quæstio; (hæc enim formaliter non faciunt Demonstrationem, licet sint necessaria) hæc oportet præcognoscere: reliqua enim sicut propositiones, & conclusio, vt conclusio est, in ipsa Demonstratione cognoscuntur. Ob id igitur talia præcognita assignauit.

Solutio altera, & vtriusque arior.

Est autem cognoscere alia quidem. Istum textum magnæ difficultatis esse varia & multiplex grauissimorum interpretum expositio comprobatur. In medium adducam ea omnia quæ dicuntur: ex his enim vtilitatem decerpemus, licet ad mentem Aristot. hæc omnes expositiones non sint. Latini ferè omnes hunc textum ita explicant; vt velit Aristoteles explicare, & docere, quo ordine maior & minor ante conclusionem præcognoscantur. In præcedenti enim textu (vt diximus in dubio præcedenti) ipsi existimant, Aristoteli inter principia præcognita maiorem & minorem cum dignitatibus annumerasse; nunc verò inter has duas præcognitiones ordinem assignare intendit, qui talis est, ac duplici propositione continetur; quarum altera, ma-

1. Expositio Latinorum

ior, multo tempore antè cognosci potest, quàm conclusio: potest enim quis antè scire, omnem triangulum habere tres angulos, quàm sciat, hunc, in particulari, triangulum habere tres angulos: altera, minor, simul tempore cum conclusione cognoscitur, non enim stat, quoniam scire hunc esse triangulum, quæ minor est, quàm simul sciat habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ erant conclusio. Notant tamen, licet simul tempore minor cum conclusione cognoscatur, prius tamen naturā ipsi minorem cognosci, cum sit causa conclusionis.

Ex qua expositione sumunt commune dictum tanquam hic traditum: Cognita maiori & minori, simul tempore cognoscitur conclusio. Et hoc dictum limitant, docentes esse intelligendum, supposita cognitione consequentiæ bonæ: nisi enim bonæ esse consequentiæ cognoscamus, non opus est simul cognoscere conclusionem. Et ita interpretantur Aristotelem, cum dicit, singularia cognoscimus inducentes, id est, illa singularia, quæ in minori cognoscuntur, quæ sunt vltima, id est, minores, extremitates, absque altero medio, sed simul inducentes & inferentes conclusionem cognoscimus. Ita exponunt S. Thomas, Egid. Lincon. Paul. Appolli. & alij cum his.

Hæc quidem doctrina vera est, sed, parte eorum dicam, extra mentem & textum Aristotelis. Nam id quod de maiori dicitur, etiam de minori dici potest; vt enim minori cum maiori cognita, statim cognoscitur conclusio, ita maiori cum minori posita, cognoscitur conclusio. Quod si dicas: maiori per se absque minori cognita non cognoscitur conclusio? ita etiam dicam, minori absque maiori cognita non cognoscitur conclusio, & vtraque per se prius tempore cognoscere possumus, quàm ipsam conclusionem. Præterea ista doctrina est generalis omnibus minoribus, vt quid ergo Aristot. limitauit ad singularia, quæ non dicuntur de subiecto? Præterea quia verba textus non admittunt expositionem hanc, vt consideranti patere potest.

Philoponus aliter locum interpretatur, vt Aristoteles velit in hoc textu ostendere.

Consequitur ex hac Expositione.

Improbatur 1. expositio, nempe tanquam extra mentem Aristotelis datam.

ostendere, inuentionem etiam fieri ex præexistente cognitione; cum superius probatum fuerit de doctrina & disciplina. Quantum autem ex ipso Philopono conijci potest, per doctrinam intelligit ipse cognitionem conclusionis, quæ per aliud medium habetur: siue à nobis inuentum, siue ab alio acceptum; per inuentionem autem intelligit cognitionem singularium, quam per nos acquirimus ex aliquo vniuersali prius cognito: vt, qui sciuit, omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, per spectro aliquo triangulo per sensum, statim, cum tres angulos duobus rectis æquales, habere cognoscit. Et talis cognitio inuentionis dicitur. Et de hac dicit Aristoteles in præfati, quod sit ex præexistente cognitione, nempe ex ipso vniuersali prius cognito, & non per medium aliud, sed ex ipso sensu illud singulare esse ostendente. At quia est alius modus, qui videtur esse in præexistente cognitione, nempe cum prius aliquid cognouimus, & rursus illud, obliuione intercedente, cognoscimus, quæ recordatio dicitur: hunc modum Aristoteles in principio textus posuit, vt etiam explicaret omnes modos cognoscendi ex præexistente. Tamen, vt vult Philoponus, ista non est cognitio, sed recordatio.

Recordatio

Improbatur 2. expositio, tanquam obscuram, & à litera diuersam. Ista est sententia Philoponi, quamuis admodum obscure ipse loquatur, nec videtur admodum literæ consona. Nam Aristoteles non loquitur de cognitione illa, qua cognoscimus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, quæ ipse Philopon. Inuentionem vocat, sed de hac cognitione sensus, quæ hunc triangulum esse absque medio percipitur.

3. expositio Themistij.

Themistius verò, quem sequitur Auer. multo aliter exponere videtur; interpretatur enim, Aristot. velle excipere duas cognitiones, quæ videntur ex præexistente cognitione fieri, & non sunt. Altera est, quæ est per recordationem, seu reminiscentiam, cum idem eodem modo, quo antè cognouimus; oblitum tamen fuimus; rursus cognoscimus: atque hæc non propriè sit ex præcedenti, cum sit eadem cum præcedenti, id est, eiusdem rei, eodem modo cognitæ. Et hoc est, quod dicit Aristoteles: est quædam cognoscere prius cogno-

scientem, id est, quædam cognoscimus, quæ antè cognouimus. Altera cognitio est singularium, quorum vniuersale cognouimus: hæc enim videtur ex præexistente fieri cognitione, sed non sunt: nam qui sciuit, omnem triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, si postea videat triangulum hunc, tunc cognoscit, cum habere tres angulos æquales duobus rectis, sed non totum ex præexistente cognitione vniuersalis: sed hunc triangulum esse absque præcedenti cognitione, solo sensu percipit: sed habere tres angulos æquales duobus rectis, id mente & ex præcedenti cognoscit. Proinde statim docet Aristoteles, quo pacto etiam illam conclusionem singularem partim antè cognoscamus, in verbis, quæ in textu sequuntur. Ista est expositio Themistij, quam obscure satis tradit Auerroës, nec mihi displicet: maxime enim videtur textui & sensui congruere, quamuis illa priora verba non sint exactè declarata, vt inferius videbimus.

Admittitur expositio hæc.

Albertus capite quarto aliter videtur exponere: dicit enim, hic Aristotelem velle ostendere, quo modo conclusiones vniuersales & singulares cognoscamus, ac de vniuersalibus; primò dicit, eas cognosci, alia prius cognoscendo, id est, earum cognitio procedit per præmissas, quæ habeant medium proprium ipsarum: sicut quando hominem risibilem per animal rationale, aut per medium propriū hominis probamus: at singulares non possunt per mediū proprium probari, sed solum per applicationem cōmunis & vniuersalis, quod sensu fit: vt, probamus hunc triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, non proprio medio, sed solum applicando vniuersale, id est, cognoscendo illum esse triangulum. Et hoc est, quod Aristoteles dicit, absque medio cognosci, id est, sine medio Demonstratio, sicut conclusio vniuersalis. Hæc sentit Albertus.

His propositis, existimo Aristoteli esse exponendum, vt velit ostendere ea, quæ in doctrina aliqua discursiua continentur, dupliciter cognosci. Docuerat enim ante ipsam Demonstrationem præcedere cognitionem dignitatum Dari, & Quæstio: superest vt ostendat quo modo assentiamus i his, quæ in ipsa Demonstratione, seu doctrina

doctrina discursiva continentur. Ac docet aliqua esse, quibus non assentimus; nisi per aliquam rationem præcedentem; ut quando præmissas sumimus vniuersales, & quæ præcedente indigunt probatione: qualis est maior in hoc discursu; Omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: iste est triangulus, ergo iste habet tres angulos æquales duobus rectis: & hoc est, quod dicit, est cognoscere, id est, aliqua cognoscimus in discursu alia cognoscentes, id est, propter præcedentem alium discursum. At verò aliqua sunt in discursu, quæ non aliàs cognouimus, nec discursu præcedenti, sed solum in illo eodem discursu inducentes cognouimus. & hæc sunt singularia, quia sub vniuersali maiori subsumimus: non enim, sicut ipsa maior, per discursum cognoscitur, sed sine medio, solo sensu; ut quòd iste sit triangulus: non enim loquitur de conclusione, sed de minoribus, sub vniuersali sumptis. Et ista expositio iudicio meo est valde notanda, maxime enim Aristot. explicat: quòd si hæc non placeat, placeat expositio Themistij posita.

Antequam autem sit inducere, &c.

Cum, præmissæ quomodo cognoscantur in discursu, proxime docuerit, nunc de ipsa conclusione loquitur, ac docet, ipsam conclusionem, antequam inducta & illata sit, quodam modo esse cognitam, & quodam modo non. Verba textus sunt notanda, dicit: Antequam sit inductum, aut acceptum syllogismus: nam cum iam minor est adhibita, siue particularis, siue singularis, & vocat inductum, ut quando sub illa vniuersali additur: si est triangulus, siue vniuersalis, quod vocat acceptum sit syllogismus, ut in vera Demonstratione, nullo modo ignoratur conclusio, imò perfecte scitur: at antequam minor addatur, & syllogismus perficiatur, sed tamen vniuersales ac maiores propositiones constitutæ sunt, tunc partim scimus, & etiam partim, & alio modo, ignoramus.

Quod enim nescimus si est simpliciter.

Incipit declarare, quo modo talem conclusionem aliquo modo sciamus, & aliquo modo ignoremus, idque docet in illa singulari, dicens ignoramus illam singularem in particulari, cum nesciamus illum esse triangulum: at scimus vniuersaliter, dum

scimus in illa maiori vniuersali, illum habere tres angulos. similiter de alijs conclusionibus, quas in præmissis scimus in virtute, non autem in propria forma & actu: quousque inferantur. Hæc est explicatio iuxta textum, quæ communiter habetur: & profecto auderem dicere ista verba sub interrogatione legenda, sic: Quod enim nesciuit si est simpliciter, hoc quomodo sciuit, quod duos habeat rectos simpliciter? ac si dicat, nos in illa vniuersali simpliciter & particulariter non scire illam conclusionem singularem. nam de quo ignoramus, an sit: quomodo perfecte scire poterimus, habere tres angulos æquales duobus rectis? ac si dicat, non scimus perfecte hunc triangulum habere tres angulos, quousque illum triangulum esse sciamus, ac ob id concludit, in illa vniuersali maiori, conclusionem non actu & in propria forma cognosci, sed vniuersaliter, & in potentia. Et hic locus est notandus, quòd doctè quidem Buran. sub interrogatione interpretatus est.

Si verò non Menonis ambiguitas.

Ex modo, quo partim sciamus conclusionem, antequam sit inducta, & partim nesciamus, soluit duos cauillos, ut declarat Themist. & communiter omnes. Alter est Menonis apud Platonem. in dialogo sic inscripto: hic enim probabat, non posse cuiquam contingere scientiam per inuentionem, tali argumento: nam qui inuestigat, vel scit id, quod inuestigat: & tunc non est inuenire nec discere: cum iam id cognoscat: si verò non scit, frustra quærit, cum, euiam si illi occurrat, non deprehensus sit.

Ad hoc autem respondendum est, nos quærere & inuenire ea, quæ sciueramus & cognoueramus, in vniuersali tamen & in virtute, ignorabamus autem in particulari, ac propterea id discimus. nec est absurdum, nec impossibile, quenquam discere id, quod cognoscebat, sed cognoscebat in vniuersali, discit autem in particulari: inconueniens esset, si eo modo quo sciuit, postea disceret.

Vbi aduertit, discimur esse inter Platonem & Aristoteliem. Plato enim dicebat, non sciri quicquam de nouo, sed sine esse reminisci. Aristoteles vero eam docet, prius conclusionem, non sciri de nouo,

sed eius

Nota.

QVAESTIO I.

De ijs, quæ in expositione textus dicta sunt.

Ut magis quæ dicta sunt elucidentur, ut motus est nostri, aliquantulum oportebit disputare. Ac est arg. primum. Multæ sunt scientiæ ac doctrinæ quæ non ex præexistenti fuerint cognitione: ergo illa primæ propositionis est falsa probatur antecedens: Angelorum scientia est doctrina, & ramen non est ex præexistenti cognitione nam a Deo simul cum omnibus scientijs naturalibus creati sunt: præterea multa homines discunt, quæ ignorabant, & non ex præexistenti cognitione & iudicio.

2. Argum.

Secundò, contra id, quod dicitur, oportere de subiecto seu dato præcognoscere quid est. Aut intelligitur de quid est rei, aut de quod est nominis: si dicas de quid est rei, videtur expressè contrarietatem, in quo sermo est de definitione nominis, si verò dicas intelligi de definitione nominis, tunc est diminutus Aristot. nam in Demonstratione propter quid, oportet præcognoscere definitionem substantialem subiecti, nam per eam demonstramus passionem de ipso.

3. Argum.

Tertiò, contra id, quod dicitur de quæstu seu passione, de qua supponimus quid significet, non tamen quia est videtur hoc falsum: nam cognoscentes passiones conuenire, & esse in suis subiectis, mouemur ad quærendas causas & demonstrandum: & Philosophi ex admiratione effectuum & passionum, quas experiebantur, ceperunt philosophari: ergo ante Demonstrationem oportet præcognoscere passionem esse, sicut de subiecto.

4. Argum.

Quartò, non est idem, quia est subiectum, & quia est dignitas. nam alterum est incomplexum, alterum complexum, ergo sunt diuersæ præcognitiones, & non sunt plures quam duæ: inò quæstio an sit: seu quia est, solum est de simplicibus, de complexo enim est qualis res sit.

5. Argum.

Quintò, non existente subiecto est de eo demonstratio & scientia, ergo non debet de eo præcognosci an sit: probatur antecedens: nam propositioes quarum est scientia, sunt simpliciter veritatis, quæ semper sunt veræ, etiam si extrema non supponant.

scilicet eius cognitio in virtute præcessit, est autem inter hæc duo magnum discrimen. nam reminiscètia est cognitio illius, quòd ante eodem modo, & sub eadè forma cognouimus, obliuio tamen intercessit, & sic Plato existimabat nos scire de nouo: at illa cognitio vniuersalis seu virtualis, quæ præcessit, secundum Aristot. non est, quæ postea redit, sed primò rem in suo principio & in vniuersali sciuimus, postea eam in particulari discimus.

Non enim sciri quidam conueniunt, &c.

S.

Hic est alter cauillus, ut supra diximus, secundum Themist. qui est sophistarum volentium probare nos non scire: quia si sciremus, tunc esset scientia huius: omnis dualitas est numerus par, quòd concedendum est: tunc autem faciebant sophisma: tu scis omnem dualitatem esse parem: hæc, quæ est abscondita & quam tu non cognoscis, est dualitas, ergo tu scis illam esse parem, quòd est falsum. nam cum nescias esse dualitatem, non scias esse parem? Reijcit solutionem quorundam, aliqui enim conuicti sophismate respondebant, se non scire omnem dualitatem esse parem, sed omnem eam, quam scirent esse dualitatem. Aristoteles hoc reprehendit, ac dicit absque vlla limitatione fatendum esse, omnem dualitatem sciri esse numerum parem: cuius ratio est pulchra. nam quando Demonstratio illius sit, absque vlla limitatione sit, nec præmissæ, quibus demonstratur, limitantur ad has vel illas dualitates, sed ad omnes: oportet igitur respondere, non scire nos hanc dualitatem distinctè & particulariter esse parem, quousque sciamus illam esse dualitatem, scimus tamen eam in communi & vniuersali.

Alij ferè omnes hunc cauillum posteriorem cum eo, qui Menonis est, coniungunt, ac vnum faciunt, & tunc sic debet conuenari. nam aliqui respondebant ad prius argumentum, nos scire ea, quæ ignorabamus, aduersus quos erat argumentum probans nos scire antequam inducta sit conclusio. nam si scis omnem dualitatem esse parem, etiam scies, hanc, quæ est in manu mea, esse parem, quæ est conclusio, & tunc respondebant aliqui, quòd superius diximus, hæc circa capitis expositionem.

6. Argum. Sexto, nō potest intellectus simul plura cognoscere, cum sit potentia finita, ergo nō cognoscit simul maiorem, & minorem cum conclusione. nam si dicas posse intellectum simul illa tria cognoscere, saltem non poterit. tunc dēmus, quōd intelligat simul omnia, quā potest, de mpris duobus, tunc fiat syllogismus, clarum est; quod assentiet maiori & minori, quia potest, sed non conclusioni, quia vltimā iam, non potest.

7. Argum. Septimo, nullus est defectus illius syllogismi Sophistarum, ergo responsio Aristot. nulla est, probatur antecedens: nam bene sequitur, scio omnem dualitatem esse partem, ista occulta est dualitas, ergo illa scio esse partem, etiam in particulari: non appareret, quis sit huius defectus. Hęc videtur magis examinanda in presenti.

Solutio 1. argum. Cognitio doctrinā ac disciplinā discursua latius patet. Pro solutione primi notandum, superiorem esse cognitionem, doctrinā ac disciplinā discursua: nam doctrina discursua solum significat cognitionem & iudicium rei, quod aliquo discursu habetur; vnde non omne iudicium intellectus doctrina discursua dicitur, cum iudicium principiorum per se, notorum non sit doctrina, non enim per discursum habetur, sed ipso lumine naturali, absque ratione. illis assentimur: at cognitio significat quod eumque iudicium, siue sine discursu, siue cum discursu habeatur: siue sit in intellectu, siue sit in sensu, quale est iudicium singularium, & tunc est sensus. Omne iudicium ex discursu aliquo procedens sit ex præexistente cognitione, id est, iudicio altero, siue hoc sit altero discursu habitum, siue absque vllō discursu, siue sit in intellectu, siue in sensu. nam multorum vniuersalium iudicium intellectus sit ex præexistenti iudicio singularis, quod est in sensu. ex his soluitur argumentum primum: scientia enim Angelorum non ex discursu, quo habita, sed à Deo solo infusa est, præterea etiam ipsi absque discursu res inuentur: propterea non dicitur doctrina discursua, de qua solum dictum est, ex præexistente fieri cognitione.

Hoc idem dicimus de illis veritatibus alijs & iudicijs, quæ absque discursu sunt, quamuis multoties lateat occultus discursus, & præexistens iudicium. Cum enim

credo alterius dicto, lateat iudicium antecedens: viris cordatis esse credendum; & hoc frequenter accidit in his, quæ auctoritate dicentis, ratione alia non interveniente, recipiuntur.

Ad secundum Caietanum contendit per quid est, intelligendum esse definitionem substantialem subiecti; hanc enim oportet præcognoscere, quod per eam demonstranda sit passio de ipso subiecto in Demonstratione propter quid; quæ procedit per causam nam in Demonstratione, quia, quæ per effectum rem demonstramus, non est opus definitione subiecti; ac ob id non opus est præcognoscere. Hęc sententia Reijcitur, Caietani est contra omnes ferè expositores, Græcos & Latinos, & contra ipsum textum Arist. vbi expressè loquitur de definitione nominis.

Oportet in hæc re advertere: multum interesse inter definitionem nominis & definitionem substantialem rei, nam definitio rei explicat rei ipsius naturam, resolvendo in omnes partes essentia: vnde per talem definitionem rem cognoscimus cognitione & conceptu distincto, quo conceptu cognoscitur res, & omnes partes essentia: eius at definitio nominis solum applicat significationem nominis ad rem significatam, indicando quæ res sit quam significat, non autem rem ipsam: ita explicat, ut naturam & essentiam distinctè manifestet, sed solum confusè eam dicit, quantum intelligatur esse quædam res ab alijs distincta & separata; quomodo rudēs recipiunt res ipsas vocabulis expressas.

Ex quo fit primum discrimen, quod vniuersus vocis possunt esse plures definitiones nominis, modis varijs explicantes rem vnam quam vox significat: at definitio rei vna est, cum vnicum sit genus proximum, & differentia, per quæ res definitur.

Est secundum discrimen: accidentia nō habent perfectas definitiones rei: cum enim eorum essentia sit imperfecta & à substantia dependens, non definitur absque substantia: quam definitionem Aristot. 7. Metaph. c. 5. vocat per additamentum: substantia est, quæ perfectā definitionem habet, cū non definiatur per aliquid extra genus suum: definitio vero nominis tam substantia, quam accidentis, perfecta est, cum

Definitio nominis etiam esse rerum quæ singulatur.

Complexa non habere definitionem rei, posse tamen habere nominis.

Ad argum. auctoris.

1. 2.

In demonstratione propter quid semper præcognoscitur quid sit subiectum.

3.

Solutio tertij.

1. Fundam. Doctrina aliā inuentio ne, aliā acquisitione haberi; & quomodo inter se distinguantur.

Nota differentia inter definitionem nominis & rei.

Discrimen definitionis nominis & rei.

Accidentia definitiones rei non esse perfectas, & nominis vero esse perfectas.

nominum accidentis, & substantia significatione perfecta sit & propria.

Tertio differunt: nam voces, significantes res veras & naturales, definiuntur definitione etiam rei: at definitio nominis inest vocibus significantibus rerum figurata & impossibilia: vt, Chimæra, Infinitū, Vacuum.

Postremo differunt: nam complexa non definiuntur definitione rei: vt, homo albus, cum non faciant vnā essentiam per se, at definiuntur definitione nominis. nā si vestis significaret id, quod hoc totum: homo albus, posset definiti; vt dicitur 7. Metaph. cap. 4.

His suppositis, circa horum definitionum declarationem, dico primò, in omni Demonstratione, quæcunque sit, oportere præcognoscere de subiecto, quid significet? & hæc est mens Arist. in presenti, vbi generaliter loquebatur. Dico secundo contra Caietanum; multæ sunt Demonstrationes, potissimum propter quid, in quibus nō opus est præcognoscere, quid sit subiectum: & hoc profectò patet. nam Astrologi demonstrant Lunam eclisari per suam causam, & nesciunt, quæ sit natura celorum & lunæ: demonstrant multa Mathematici de figuris, de numeris, ignorantes naturas eorum: non ergo oportet præcognoscere naturam subiecti, sed rem significatam percipere. Dico tertio; neque in ipsa Demonstratione, quæ fit aliquando per definitionem subiecti, ipsa definitio est præcognoscenda: nam quamuis ante conclusionem præcognoscenda sit, non tamen ante totam Demonstrationem: imò in ipsa cognoscitur Demonstratione, cum sit medium? Aristoteles autem loquitur de his, quæ extra Demonstrationem præcognoscuntur, ex quibus infertur: hic de definitione nominis, non de definitione rei Aristotelem loqui.

Ad tertium, oportet distinguere, scientiam, seu doctrinam, esse in duplici differentia: quædam est, quam inuentione consequimur, cum nimirum per nos ipsos speculantes ex aliquibus notionibus ad ea, quæ erant incognita nobis peruenimus; quomodo Scientiarum Inuentores sunt adepti scientiam & cognitionem rerum: quædam est scientia, quæ acquisitione ha-

betur, quando ab alterius dictis, vel scriptis, eorum quæ ignorabat aliquis, cognitionem consequitur: hæc duæ scientia, nempe inuenta, & acquisita, non differunt ex parte obiectorum, & eorum, quæ sciuntur, sed ex parte modi inuestigandi & acquirendi: nam scientia, quam habuit primus inuentor huius: triangulum habet tres angulos æquales duobus rectis, eadem est specie cum ea, quam nos habemus, cum sit eiusdem rei, & per eandem causam, sed ille per se causam inuestigauit; nos à magistro recipimus: sicut eadem est via quam duo peragunt, alter ignorans, sed ducem habens, alter etiam ignorans, sed per se peragere intendens: vnde sicut hoc est difficilius illo, quia mens vagatur & laborat studio certam viam consequendi; ita inuentione est difficilimū & multis expositum erroribus.

Est præterea aduertendum, aliam viam obseruare eum, qui inuenit, aliam eum, qui discit: qui inuenit semper à sibi notioribus incipit, & ab eis ad reliqua procedit ignota, siue illa sint priora, siue posteriora: at qui addiscit, incipit frequenter etiam à notioribus, natura & prioribus, licet etiam ignota, cum sit doctor, quæ sibi manifestata faciat; neuter tamen dicitur scire quousque effectum per causam; & posteriora naturam per priora cognoscit. hoc enim est scire, rem per causam cognoscere.

Est præterea aduertendum, discrimen esse inter res Mathematicas, & res Physicas seu Metaphysicas: in Mathematicis enim causæ sunt nobis notiores effectibus; notius enim nobis est, lineas omnes à centrīs æqualium circulorum esse æquales, quam super datam lineam æquilaterum triangulum constituere; illud tamen est huius causa: at in naturalibus effectus sunt nobis notiores causis, quippe sensibiles ferè sunt, similiter in Mathematicis quæ pariter sunt Physicæ: vt in Astrologia, notius enim est eclisium esse, quam interpositio nem terræ, quæ illius est causa: Ex his fit, vt quamuis in addiscendo semper causæ præcedant effectus & passionēs, in inuentione tamen aliquando præcedunt effectus, vt in naturalibus: aliquando causæ, vt in Mathematicis.

2. Fundam. In inuentione ne scientiarum à nobis notioribus tantum non ordiri, cum autem adnotioribus, licet etiam discimus, etiam à naturam à notioribus.

3. Fundam. Causas in Mathematicis nobis effectibus; notiores se notiores, in Physicis.

Responſo author. In inuentione ſcientiarum quando que effectus non nūquam etiā cauſas præcedere.

His ſuppoſitis dico primò, in ſententia acquiſita, cum cauſam primò cognoscamus, ac per eam probemus effectum, ſeu paſſionem in eſſe ſubiecto, non opus eſt præcognoscere, effectum eſſe. Dico ſecundò in inuentione Mathematica non etiā opus eſt, præcognoscere effectum eſſe, cum is per cauſam, quæ primò cognoscitur, demonſtretur. Dico terciò in inuentione naturali effectum eſſe præcognosci, cum per eum indagemus cauſam. Dico vltimò hoc non eſſe contra Ariſtot. qui docuit ad demonſtrandū vniuerſaliter non eſſe opus præcognoscere paſſionem eſſe, quòd ſi aliquando præcognoscitur, id eſt, in via inuentiua, non autem in via Demõſtratiua, de qua loquimur. Præterea non ita perfectè & vniuerſaliter præcognoscitur illum effectum ſeu paſſionem eſſe, ſicut poſt Demonſtrationem, quod probatur ex eo, quòd poſtquam cognouimus illum eſſe per inuentionem, iterum per cauſam eundem demonſtramus.

Effectus ſeu paſſionem eſſe non ita perfectè antequam facta Demonſtratione cognoscitur.

Solutio 4.

Ad quartum reſpondetur, non dubiū eſt, non eandem eſſe præcognitionem rei, ſubiecti, & dignitatis, nam ſicut aliud eſt, enſiſtens, aliud ens verum; vi dicitur 6. Metaphyſ. cap. 2. nec aliter, quàm analogicè conueniunt, ita alia quæſtio & præcognitio vnius, alia alterius: at quia vnicū eſt ens in vtrunque diuiſum, licet analogum, vox tamen vna & conceptus idem, vnica eſt præcognitio, quia eſt vtriuſque: ſicut, quamuis ſubſtantia & accidens analogicè ſub ente contineantur, tamen vna cenſetur quæſtio, an ſit de ſubſtantia & accidenti. Nec inſtantia valet: nam quando de aliquo ſubiecto accidens petimus, dicitur quæſtio qualis ſit: at quando de toto complexo per modum vnius ſumpto quærimus, eſt quæſtio ſimplex an ſit: Dices quare ergo non petimus de dignitate quæſitum: Reſpondet Caiet dupliciter: primò, quia non habent complexa definitionem rei: ſecundò, quia nec habent ſeundum ſe definitionem nominis, nam ſignificatio complexi eſt ſignificatio partium, nõ ſua: ſed neutra ſolutio placet. Non prior, quia vt diximus, hic non de definitione rei ſermo eſt, ſed de definitione nominis nõ poſterior, quia licet ſignificatio complexi pendeat ex partibus, tamen modo alio

Dubium.

Solutio Caietani 1. 2.

Conſolatio ſolutionum

ſignificat complexum: propoſitio enim modo compoſitionis & diuiſionis rem ſignificat, & hoc poterit explicari nominis definitione. Propterea dico ſignificationem dignitatum eſſe notiſſimam cui libet etiā addiſcenti ſcientiam, ſicut vocabulorum illorum ſignificatio eſt cõmunis & vulgaris. Propterea non curat Ariſtot. explicare per ſe hanc præcognitionem, ſed cum ea, quæ eſt, an ſit coniuñxit: at ſignificationem ſubiectorum & paſſionum non ita patent, cum ſint particularia, & propterea in his ſeparantur quæſtio. & præcognitio, an ſit & quid ſit?

Solutio authoris.

Solutio quinti.

Ad quintum reſpondetur, præcognoscere ſubiectum eſſe, eſt præcognoscere ſubiectum exiſtere, nõ quod in præſenti modo exiſtat, ſed temporib. à natura ſtatutis: quo pacto ſcientia eſt de fulgure, vento, eclipſi, quæ dicuntur eſſe, quòd ſuis temporibus exiſtant, quamuis aliqua alia omni tempore exiſtant. ſed an propoſitiones eſſent veræ, etiã ſi nullo tempore exiſtant, alibi dicemus.

Solutio xii.

Ad ſextum reſpondetur, ſenſum illius: maioris & minoris cognitio ſimul cognoscitur cõcluſio, eſt, ſi quis aſſentit maiori & minori, tales aſſenſus neceſſariò efficiunt aſſenſum cõcluſionis abſque vlla mora. Quod ſi petas, an, quando aduenit aſſenſus cõcluſionis, maneat alij aſſenſus? Reſpondeo præſentem manere, nec eſt inconueniens aliquibus ſimul varijs aſſenſibus aſſentiri, cum ſint per modū vnius. Ad inſtantiam dico in illo caſu, ſi quis aſſentit maiori & minori, etiã aſſentiret cõcluſioni, ſed propter neceſſitatem huius aſſenſus intellectus perdet aliquem aſſenſum ex alijs octo quos habebat.

Solutio xxi.

Ad ſeptimum reſpondetur Ariſtot. non aſſignare defectum illius ſyllogiſmi, ſed con. edit cõcluſionem de ſcientia in vniuerſali loquendo: at ſi inſtantia de ſcientia particulari & in propria forma, tunc dicendum eſt variari appellationem verbi, cum modo vniuerſali, modo ſignificationem particulari & ſingulari applicet. Alij dicunt maiorem eſſe modalem compoſitam, ſub qua non licet ſingularia ſubſumere, cum poſſiam de ineſſe regulanda ſit immediatè, ſed hæc de hoc capite ſufficiant.

Quæſt.

Quid ſit Scire, quid Demonſtratio, & quæ conditiones ad eius Propoſitiones requirantur? Quid ſit propoſitio? Immediatum principium, ac eorum ſpecies? Propoſitiones magis, quàm cõcluſionem, credendas eſſe.

CAPVT II.

Scire autem arbitramur. Nunquodque ſimpliciter, ſed non ſophiſtico modo, qui eſt ſecundum accidens, cum cauſam exiſtentiã cognoscere, propter quam res eſt, quod illius cauſa eſt, & non contingere hoc aliter ſe habere.

Platum igitur, quod tale aliquid ſcire eſt. nanque & non ſcientes & ſcientes illi quidem exiſtentiã & ipſi ſic ſe habere, ſcientes Verò & habent.

Quare cuius ſimpliciter eſt ſcientia, hoc impoſſibile eſt aliter ſe habere. Si igitur et aliter eſt ſcendi modus, poſterius dicemus. Dicimus autem & per Demonſtrationem cognoscere. Demonſtrationem Verò dico ſyllogiſmum ſcientialem. ſcientialem autem dico, ſecundum quem eò quòd ipſum habemus, ſcimus.

Si itaq; eſt ipſum ſcire, quale poſuimus, neceſſe eſt Demonſtratiuam ſcientiam ex veris eſſe, & primis, & immediatis, & notioribus & prioribus & cauſis cõcluſionis.

Sic enim erunt & principia propria eius quod demonſtratur. ſyllogiſmus enim erit & ſine his, Demonſtratio autem non erit. non enim faciat ſcientiam.

Verã quidem igitur oportet eſſe: quoniam non eſt nõ ens ſcire, ſed quod diameter commensurabilis.

Ex primis autem indemonſtrabilibus, quoniam non ſciat non habens Demonſtrationem ipſorum, ſcire enim quorum Demonſtratio eſt, non ſecundum accidens, habere Demonſtrationem eſt.

Cauſas quoque, & notiora oportet eſſe, & priora, cauſas quidem, quoniam tunc ſcimus, quando cauſam cognoscimus: & priora ſiquidem cauſa: & præcognita, non ſo nõ modo, eò quòd intellectus quiritur, ſed & eò quòd cognoscitur, quod eſt.

Priora Verò ſunt, & notiora b. feriam non enim illi ſciens natura & ad nos prius,

neque notius natura & nobis notius. Dico autem ad nos quidè priora: & notiora, quæ ſunt propinquiora ſenſui ſimpliciter autem priora & notiora, quæ longius ſunt autem longiſſimè quidem ipſa maxime vniuerſalia, proximè Verò ipſa ſingularia: & opponuntur hæc ſibi inuicem.

Ex primis autem eſt, quod ex principijs proprijs: idem enim dico primum & principium.

9. a. l. idem autem eſt.

Principium autem eſt Demonſtrationis propoſitio immediata: Immediata Verò, quæ non eſt alia prior.

10.

Propoſitio autem eſt enunſciationis altera particula, & unum de vno.

11.

Dialeſtica quidem, quæ ſimiliter accipit ſtrictius: Demonſtratiua Verò, quæ determinatè alteram, quoniam veram.

12.

Enunſciatio autem contradiſtionis ſtrictius particula: Contradiſtio Verò oppoſitio, cuius non eſt medium ſecundum ſeriem. Particula autem contradiſtionis: quæ quidem aliquid de aliquo, affirmatio: quæ Verò aliquid ab aliquo, negatio.

13.

Immediati Verò principij ſyllogiſtici poſitionem quidem dico, quam non eſt moſtrare, neq; neceſſe habere docendū quæſſiam: quam autem neceſſe eſt habere docendum quæſſiam, dignitatem: ſunt enim quedam talia & hoc enim maxime in talibus conſueuimus nomen dicere. Poſitionis Verò, quæ quidem accipit ſtrictius libet particularum enunſciationis, ſed dico eſſe aliquid, aut non eſſe aliquid, ſuppoſitio: quæ Verò ſine hoc de ſinitio, deſinitio enim poſitio quidem eſt: ponit enim Ariſtoteles: vnitatem indemonſtrabilem eſſe ſecundum quantum. ſuppoſitio autem non eſt: nam quid eſt vniuers, & eſſe vnitatem, non idem.

14.

Quoniam autem oportet credere, & ſcire rem, eò quòd talem habemus ſyllogiſmum, quem ſo: amus Demonſtrationem: eſt autem hoc, eò quòd hæc ſunt, ex quibus eſt ſyllogiſmus: neceſſe eſt non ſolum præcognoscere prima, aut omnia, aut quædam, ſed magis ſemper eam propter quod eſt Nunquodque, illud magis eſt. & propter quod amamus, ſed amicum magis.

* Aliquæ cod. etiã am. inquir addit hæc verba: quæ eſt domo dicens promit. ſed in vna quæſtione etiã: ita videtur turriegere Themift. & lo. Giam. 15.

Quare ſiquidem ſcimus per prima & cre. dimus & illa ſcimusq; & redimus magis, quoniam per illa & poſteriora. Fieri autem non poteſt, vt credat magis q; q; uo

Videz. Met. tex. q. 16.

is qua scit, qua non est, neq; sciens, neque melius dispositus, quã se esset sciens. Accidet autem hoc, nisi aliquis præcognoscat per demonstrationem & credentium. magis enim necesse est credere principijs, aut omnibus, aut quibusdam, quam conclusioni.

Habiturum autem scientiam, qua per demonstrationem, non solum oportet principia magis cognoscere, & magis ipsi credere, quam es quod monstratur: sed neque aliud ipsi credibile esse, neque notius huius: que sunt opposita principijs, ex quibus erit syllogismus, qui est contraria descriptio: si quidem oportet scientem simpliciter à credulitate impermutabilem esse.

Scire autem opinamur innumquodque simpliciter, sed non sophistico modo, &c.

Capitis scopus. Scopus & finis huius capitis est, in generali describere ea, ex quibus Demonstratio constituitur, & in quæ resoluenda sit, postquã in capite præcedenti statuit, esse Demonstrationem, cum doctrina ex præcedenti cognitione fiat. Caput aut diuiditur in quinque partes, secundum numerum eorum, quæ ad Demonstrationem sunt necessaria.

Eiusdem diuisione. Cur, quid scire sit ante demonstrationem tradiderit? Ante omnia verò, quid scire sit? explicat, & merito, cum enim optima via construendi, & cognoscendi instrumenta sit, ipsum finem, in quem ordinatur, cognoscere, iuxta finem namque media sumuntur: finis autem Demonstrationis sit scire, oportuit primò explicare quid ipsum sit, vt rectius Demonstratio, quæ instrumentum est quo scimus, manifesta fieret.

Scire & demonstrationem tribus modis distinguui. Differunt enim Demonstratio, & scire, vt notat Philoponus, tripliciter, primò, scientia est ipsius Demonstrationis effectus & finis: Demonstratio instrumentum est & modus quo scientiam rei consequimur.

Secundò notius est quid scire sit; cum omnes ferè id intelligant, quàm demonstrare, quod non omnes quid sit, percipiunt. Tertio, scire est vniuersalius, cum etiam sine Demonstratione sciamus: est enim scientia immediatorum principiorum, est etiam scientia per definitionem.

Describit igitur in principio Arist. ipsum scire, nempe: Scire est rei cognoscere causam, per quam est, & quod illius est causa, & quod non potest aliter se habere.

Tria, secundum Aueroem hic petuntur, vt scire dicamur, primò, vt rei causam cognoscamus, talem autem causam, vt sit causa in esse, & non solum causa cognitio. nis, quomodo fumus possit dici causa ignis, quia per eum, ignem cognoscimus: hæc autem causa quæ necessaria est ad scientiam, debet esse causa etiam esse rei, ac ob id dicitur; propter quam res est. secundò, vt talem causam effectui applicemus, id est, sciamus huiusmodi causam illius rei esse causam: si enim causam rei cognoscere-remus, & non illam causam esse rei illius intelligeremus, nõ diceremur scire, tertio, quod non contingit aliter se habere.

Hoc tertium aliqui exponunt, vt res, quæ scitur, aliter se habere nõ possit, nam scientia non est propositionum contingentium, sed necessarium. Alij verò aliter, & bene, inter quos est Albertus, dicit, hoc cadere supra necessitatem illationis, vt sit sensus: non contingit aliter se habere, quin posita causa ponatur effectus, tunc enim scimus, cum per talem causam scimus. Philop. melius exponit, nempe, non est contingere aliter se habere, id est, non potest res absque tali causa esse, nec similiter poni causa, quin talis sit effectus. Hæc igitur necessaria sunt, vt scientiam consecuti dicamur.

Aduerte autem hoc dici simpliciter, id est, proprie & perfecte scire, & non modo sophistico. Notat Philopon. & Themist. aliud esse scire sophisticum, aliud modo sophistico: scire sophisticum, est cognitio procedens ex argumento fallaci & deceptorio, quæ fallacia vocatur accidentis; quia ipsa est præcipua qua vtuntur Sophistæ, & ad quam reliquæ reduci possunt: & ita scire ipsum dicitur secundum accidens; est autem hæc accidentis fallacia, propter viciniam accidentis cum subiecto, tribuere vni, quod non nisi alteri inest. vt si dicas: omne album est color, nix est alba, ergo nix est color: hoc est scire sophisticum: At scire sophisticum modo est, non per causam, sed per aliquod accidens procedere, etiam si ratio sit probabilis, & non sophistica. vnde per scire modo sophisticum, scire secundum accidens, intelligit quamcunq; cognitionem discursiuam, quæ non est per causam.

Vt scire dicamur tria ex sententia Auerois requiri.

Nota, Scire sophisticum & scire modo sophisticum, quomodo distinguantur?

Definitiones nominum quomodo probentur.

Manifestum igitur erit quoniam, &c.

Probat prædictam descriptionem ex communi modo loquendi omnium, si enim nominis definitiones & descriptiones, quæ hæc est, probari debent, omnes enim tam ignari, quàm sapientes tunc opinantur se scire, cum rei causam se habere existimant, nec in rei cognitione quiescunt, quousque causam teneant; licet differant ignari à sapientibus, ignari enim non veras causas habent, sed quas solum opinantur esse causas: at sapientes habent causas, quas opinantur esse causas, & veræ sunt, vterque tamen se scire opinatur, cum causam habet. Et nota verbum, Opinatur, est enim commune scienti, & nescienti; quia vterque opinatur se scire, cum causam habet, licet per opinionem sapiens etiam verè sciat, rusticus verò non.

Quare cuius simpliciter est scientia, hoc impossibile est, aliter se habere.

Si expositionem Latinoz observamus, Aristoteles ipsum scibile seu obiectum scientiæ, seu scibile quid sit? Si expositionem Latinoz observamus, Aristoteles ipsum scibile seu obiectum scientiæ, definit, vt sit sensus: illud scitur, quod aliter se habere non potest, id est, simpliciter est necessarium, omni tempore: vt; homo est risibilis, triangulus habet tres angulos; vel quod est necessarium ex suppositione causæ: vt, posita terræ interpositione necessaria est eclipsis, & tunc illud [Quare] non illatum, sed continuatiuum sermonis legunt. At mihi magis placet expositio Auerois, vt ex probatione præcedenti velit Aristoteles inferre, non posse alio modo scientiam alicuius haberi, quàm prædicto, nempe per causam: & huic subnectit: Si quis alius est sciendi modus posterius dicitur, qui nempe modus non sit per causam. Aueroes per hunc modum intelligit definitionem, secundum quam incompletè scimus, de qua tractatus est libr. 2. Posteriorum, sed melius mihi videtur exponere Themist. & Philopon. vt per hunc sciendi modum intelligat cognitionem principiorum immediatorum, quæ non sit per causam, sed ex seipsis cognoscuntur ipsa. Quamuis non prætermentem Aristoteles possemus etiam exponere, per hunc modum intelligi Demonstrationem, quia, nempe scientiam, quæ ab effectu sumitur, de qua 1. Poster. cap. 10. agitur.

Dicimus autem scire, & per demonstrationem, &c.

Aliqui Latini hanc versionem considerantes, existimauerunt hanc esse aliam descriptionem ipsius scientiæ, nempe, scire est per demonstrationem intelligere: at iste sensus est præter sensum Aristot. Græcè enim non habetur, nisi Per Demonstratio nem cognoscimus: ac si vellet Arist. dicere: postquam, quid sit ipsum scire; explicui, volo te intelligere Demonstrationem nos scire, & ipsam esse scientiæ instrumentum & modum. Oportebat enim, vt ipsa Demonstrationem coniungeret cum suo fine, cum Demonstrationis declarandæ causa ipsum scire desinere. Posses autem dubitare: quæ est ista Demonstratio per quam cognoscimus? Respondent esse syllogismum scientificum; id est, quem habentes, scimus. Nota causam finalem, & per talem causam definitionem, scilicet: Demonstratio est syllogismus faciens scire, id est; per quem habemus causam rei veram, vt exponit Auero. non causam cognitionis solum, aut causam fictam, vt per reliquos syllogismos fieri solet.

Si igitur est scire, & posuimus.

Hæc est secunda capitis particula, in qua Aristoteles ex ipso scire colligit, qualis sit demonstratiua scientia, quæ Demonstratione habetur, ac proinde quid sit ipsa Demonstratio. Dicit igitur: sitale scire, quale dictum est, profectò demonstratiua scientia est ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Vnde sumitur definitio materialis Demonstrationis à sine demòstrata: Demonstratio est syllogismus procedens ex veris, primis, & immediatis, prioribus, notioribus, & causis conclusionis. Aduerte hic per scientiam demonstratiuam intelligi posse ipsum scire, quod est effectus Demonstrationis. Idem notat Alber. tracta. 2. cap. 2. & Linco. dicentes, Ex, posse sumi pro causa materiali & etiam effectiua, secundum quod per Demonstrationem, ipsum syllogismum demonstratiuum possumus intelligere, aut per Demonstrationem ipsam scientiam Demonstratione acquisitam. Melius autem interpretabimur, si per eam intelligatur ipsa Demonstratio, quæ scientiam efficit, & ipsus est via & modus: singulas

Dubium.

Solutio.

Secunda pars Capitis.

Definitio Demonstrationis materialis.

gulas huius partes postea Aristoteles discutere incipit.

Sic enim principia erunt propria eius, & ca.

Græci & Latini exponunt, hic Aristot. satisfacere euidam obiectioni. Nam vt sit scientia alicuius, debet ex causis proprijs, non ex generalibus & communibus procedere; non enim scit, nisi qui causam propriam tenet. vnde non scit hominem respirare, qui ob id scit, quod animal est, nisi sciat, quia pulmonem habet; hæc enim est propria causa; oportebat igitur dicere, Demonstrationem procedere ex proprijs; ad hoc velut respondens dicit, si Demonstratio ex his, quæ dicta sunt, procedit, etiam ex proprijs procedet, vera enim prima & cætera, erunt etiam propria. Aueroes aliter exponit, & melius, vt dicit Aristoteles: sic erunt propria eius quod demonstrandum est, id est, si vera sunt principia, & propositiones; similiter primæ, priores, notiores, & causæ erunt primæ, id est, accomodatae, & aptæ ad demonstrandum. Quasi dicat, si aliter se habuerint, non per ea quicquam demonstrabitur, quamuis syllogizari possit, ac propterea subiunxit: syllogismus quidem erit, etiam si non ex his procedat, non tamen Demonstratio. Nota ex Themist. posse syllogismum procedere ex falsis, & ex his verum inferre; sequitur enim: omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal; non tamen Demonstratio. Præterea posse syllogismum procedere ex effectibus, non tamen Demonstrationem: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est animal rationale. Præterea potest syllogismus ex causis non proprijs procedere, non tamen Demonstratio: vt, si Chyrurgus probaret vulnus circulare difficilius curari, quia figura rotunda habet latera distantia, cum sit capacissima, non esset hoc Demonstrare, quia causa est Geometrica, non ipsius propria, potest igitur syllogismus esse, licet ex his non procedat.

non est scientia Diametrum esse commenturabilem costæ, quia id falsum est. Dices, vnde sequitur? quia scientia est verorum, propterea Demonstrationem ex veris procedere. nonne ex falso etiam inferitur verum, vt superius diximus? dico, verum quidem ex præmissis falsis sequi, quantum ad vim illatiuam, & propter syllogismi dispositionem, sed non sequitur, quantum ad vim probatiuam, & tanquam ex causa, quia quod non est, quomodo potest esse causa, aut probare id, quod est? cum igitur in Demonstratione non solum insit vis probatiua quæcunque præter illatiuam, sed etiam probatiua per causam rei, non poterit in ea verum, nisi ex vero procedere, & ita docet Aristoteles, libr. 2. Priorum, capit. 2. vbi hæc ipsemet fatetur de Demonstratione.

Ex primis autem & indemonstrabilibus.

Partem aliã definitionis explicat, nempe, quod procedat ex indemonstrabilibus. Sensus est: quoties aliquid demonstrandum proponitur, tales propositiones adducendæ sunt, vt ipsæ iam alia Demonstratione non egeant, quod si aliquando acciderit per propositiones demonstrabiles demonstrare, non erit perfecta Demonstratio, quousque hæc per indemonstrabilia tandem demonstrantur. & hoc est, quod dicit, quod non sciet, qui ipsorum Demonstrationem non habet, sensus est, non quod ipsa demonstrantur, sed qui ipsorum Demonstrationem non habet, id est, qui per ea non demonstrat. Vbi aduerte hic non negare Aristot. eam esse Demonstrationem, quæ per demonstrabilia, vt malè putauit Auerr. probat, est enim ista Demonstratio, animum esse impassibilis substantia, quia est immortalis, licet demonstretur etiam esse immortalis, sed non erit ista perfecta Demonstratio, quousque illæ per vltimas demonstrantur, quæ iam amplius non valeant demonstrari, quæ expositio est D. Thom. & Philop. & hoc patet ex Aristotele, 1. Topic. cap. 1. vbi dicit Demonstrationem procedere ex primis, & veris, aut ex his, quæ per prima & vera fidem sumferunt. Quo in loco illam esse Demonstrationem fatetur, quæ ex demonstrabilibus procedit, cognitio tamen, & per indemonstrabilia demonstratis. Probat autem Aristoteles,

verum quomodo ex falsis sequitur.

75.

Demonstrationem ex demonstrabilibus propositionibus, etiam componi.

Aristoteles, quod opus sit per indemonstrabilia tandem demonstrare, virtualiter autem est hic supplendis discursus: non scitur conclusio nisi sciatur præmissæ, sed præmissæ, cum demonstrabiles sunt, non sciuntur nisi demonstrantur, nec illæ nisi per prima, & immediata, ergo non contingit sine his demonstrare perfecte. Minorè probat: quia scire demonstrabilia, est ipsum habere Demonstrationem, ergo propositiones demonstrabiles sine Demonstratione non sciuntur, dixit autem scire, quæ Demonstrationem habent, nam quæ non demonstrari possunt, sicut ipsa prima, absque Demonstratione sciuntur.

Dubitabis: quare dixit prima & indemonstrabilia? Philoponus duas adfert solutiones, quas possumus ad vnam reuocare: quia nempe sunt aliqua prima, sed non indemonstrabilia; vt, animum esse immortalem, est prius, quàm esse impassibilem, sed non est illud indemonstrabile. Præterea aliquid est indemonstrabile, sed non est primum: nam vestem esse candidam, indemonstrabile est, cum sit per accidens, & non est primum. Propterea Aristoteles vtrunque coniunxit, melius tamè est si dicamus, per primum intelligi principium, vt ipse Aristoteles paulò inferius dicit, & tunc cum Buran. oportet legere absque coniunctione, scilicet ex primis indemonstrabilibus.

Dubitabis: quid per ista prima indemonstrabilia oportet intelligere? Themist. Alber. & Philoponus, intelligunt dignitates ipsas, quæ proloquia, & præfata dicuntur; hæc enim sunt prima, ex quibus Demonstrationes procedunt, & in quibus sistunt & finiuntur, at quamuis hoc probabile sit, possumus melius cum Aueroe intelligere ipsas propositiones, quæ in ipsa Demonstratione sumuntur, quæ primæ sunt, cum iam amplius non valeant demonstrari: & profectò videtur esse hæc mens Aristot. qui loquens de primis, dixit, non scire, nisi qui per hæc demonstrat, sed per dignitates non sit Demonstratio, sunt enim principia extrinseca, ergo non de his oportet intelligere. Præterea quia paulò post explicans quid per prima, intelligat, dicit principia propria, sed dicit hæc sunt communes pluribus demonstrationibus;

ergo non de his loquitur in hoc verbo. *Causas quoque & notiora oportet esse, &c.*

Prosequitur probare reliquas definitionis partes, & quia duæ sequentes ex vltima pendebant, incipit eam probare, nempe quod procedat ex causis: cum enim Demonstratio faciat scire, & scire sit, rem per causam cognoscere, sequitur eam procedere de causis: & ex hoc patet, quod etiam procedat ex prioribus, nam causæ priores sunt effectui. Subdit, debere esse notiores non solum altero modo, id est, quantum ad quid significant, sed etiam quantum ad quia sunt, vt exponunt Philoponus & Themist. non enim solum propositiones oportet cognoscere & apprehendere quid significant, sed etiam quod sunt verè iudicare. in quo loco apparet id quod supra diximus contra Caictanum, complexa habere nominis definitionem, apparet etiam contra Themist. non hoc esse intelligendum de dignitatibus, nam de his solum quia sunt, oportet intelligere, vt superius dictum est.

Dubitatur: cum dictum fuerit Demonstrationem procedere ex primis, superfluum videtur addere ex prioribus? Philoponus respondet, per priora hic intelligenda esse proxima, ex enim sunt causæ priores, quæ proximæ sunt & propinquæ effectui, at hoc non videtur correspondere menti Aristotelis, nam in textu per hoc, quod propositiones sunt causæ, probat debere esse priores: quæ probatio esset nulla, si per priores proximas intelligeret, non enim sequitur, si est causa, quod sit proxima. Alber. tus respondet, & secundum expositionem Themist. etiam oportet dicere, quod non de eodem dicuntur illa duo, scilicet, prima, & priora, sed prima dicuntur dignitates & proloquia, ex quibus procedit Demonstratio: ar dicuntur priores, propositiones, ex quibus tanquam præmissis Demonstratio conficitur, & est bona solutio. Tamen secundum expositionem nostram dubium non est: nam per, primum, intelligebamus principium.

Priora autem & notiora dupli. esset sent.

Cum propositiones priores, & notiores ostendit, quia id multipliciter eue-

Notat. Syllogismum ex falsis verum posse colligere, non autem Demonstrationem. Item 2. eundem procedere posse ex effectibus, non autem Demonstrationem. Item 3. ex causis non proprijs, non autem Demonstrationem.

6.

Verè quidem igitur oportet esse. Incipit singulas definitionis partes discutere, ac prius, quod procedat ex veris ratio est: quia quod non est, non scitur, id est, vt dicit Philop. salu non est scientia, vt,

Dubium. 1.

Solutio.

Dubium. 2.

Solutio.

Complexa habere etiam nominis definitionem.

Dubium. Solutio Philoponi.

Reijcitur.

Alia Albert.

Quid hoc loquatur prima & priora?

Approbat hanc solutio hæc

nire potest, nemp̄, vt aliquid sit prius & notius; distinguit, sunt enim quædam notiora & priora naturâ, quædam notiora & priora nobis; non enim hæc eadē sunt, sed opponuntur priora & notiora; naturâ sunt vniuersalia, quæ à sensu remota sunt: priora verò & nobis notiora sunt singularia. Hic textus est obscurus satis, occurrunt enim aliquot circa ipsum dubia.

Dubium 1. Primum, quomodo hic vniuersalia notiora natura asserit, cum i. Physic. cap. 1. vniuersalia nobis notiora doceat.

2. Præterea: quomodo hic opponi notiora nobis, & natura dicitur, cum i. Physic. cap. 1. eadem esse tradat?

3. Præterea: qua ratione ista distinctio assignatur, non enim videtur quid ex ea colligi possit?

Multæ sunt scientiæ, tamen duæ mihi videntur dignæ, vt proponantur, vt vna aut altera eligi possit: prius tamen terminos, prius nobis & natura, intelligere oportebit.

1. Fundam. Naturam in omnibus rebus quandâ tenere ordinem.

Aduerte igitur, quemadmodum natura non simul producit omnia, nec simul, omnibus dat esse, sed ordinem quandam obseruat, vt quibusdam prius, quibusdam posterius det esse, atque hic ordo naturæ dicitur: ita & noster intellectus non simul per se omnia cognoscit: sed quædam prius, quædam posterius cognoscit. Atque cum non eundem semper obseruet ordinem, quem natura, sit vt aliud sit prius natura, aliud nobis. Priora natura scit, quæ prius esse sortita sunt, qualia immortalia respectu corruptibilitatis, causæ respectu effectuum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis. Priora verò nobis sunt, quæ occurrunt prius nostræ cognitioni, sicut, sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totum partibus, & aliquando effectus causis. Hinc est quod illa dicuntur notiora natura, id est, ex se prius cognoscibilitatem sortita: cum enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, qui alligati sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

Quæ priora natura sint. Esse sortita sunt, qualia immortalia respectu corruptibilitatis, causæ respectu effectuum, partes respectu totius, simplicia respectu compositorum ex eis. Priora verò nobis sunt, quæ occurrunt prius nostræ cognitioni, sicut, sensibilia priora immaterialibus, composita simplicibus, totum partibus, & aliquando effectus causis. Hinc est quod illa dicuntur notiora natura, id est, ex se prius cognoscibilitatem sortita: cum enim prius habuerint esse, inde cognoscibilitatem, si non esset defectus ex parte nostra, qui alligati sensibus magis natura posteriora cognoscimus.

Quæ priora nobis. Hoc igitur supposito est prima expositio Auerr. per singularia oportere hic intelligere composita sensibilia, & quæ eis proxima sunt: at per vniuersalia ipsas cau-

2. Expositio Auerr. Hoc igitur supposito est prima expositio Auerr. per singularia oportere hic intelligere composita sensibilia, & quæ eis proxima sunt: at per vniuersalia ipsas cau-

fas, & causas causarum, quæ ob id vniuersales dicuntur, quia multos effectus producant, sicut materia, forma, primū ens: & ita interpretatur vniuersalia longinqua à sensu, nam causæ occultæ sunt, composita verò sensibilia proxima sensui, propter eorum accidentia, quæ sensu percipiuntur. Nec hic locus contradicit alteri i. Physic. hic enim est sermo de vniuersalibus in prædicando, quæ nobis notiora sunt. Hæc expositio probabilis est, & possumus etiam secundum ipsius doctrinam respondere ad dubium secundum: quomodo i. Physic. dicit eadem aliquando esse nobis nota, & natura; id enim intelligendum est de causis Mathematicis, quæ notiores sunt effectibus, hic verò locus est de causis sensibilibus, quæ ignotiores sunt nobis, effectibus, quæ omnia capite præcedenti explicauimus.

At S. Thom. & Egid. cui videtur consonare etiam Themistius, aliter exponunt. Propterea aduerte per vniuersalia hic vniuersalia in prædicando intelligi, per singularia verò indiuidua sensibilia. possunt autem vniuersalia dupliciter comparari: aut ad ipsa singularia indiuidua, aut inter se, secundum quod vnum est magis vniuersale altero: tunc dicitur primò, si vniuersalia ad indiuidua comparantur, & loquimur de cognitione nostra in communi, siue sit intellectiua, siue sensitiua, indiuidua & singularia nobis sunt notiora: pater, quia prima cognitio nostra est sensus, qui incipit à singulari, vniuersalia namque ab intellectu post sensum percipiuntur: & hoc est, quod hoc loco Aristoteles voluit, vt verba manifestant. dicitur secundò, si vniuersalia inter se comparantur, tunc vniuersaliora nobis sunt notiora, & hoc docet i. Physicorum.

Ex hac expositione soluitur secundum Ad i. & 2. dubia. i. Respondetur enim, i. Physic. dici aliquando eadem nobis & natura esse notiora simul, propter Mathematicas causas, vt diximus: hic autem dicuntur opponi relatiuè, nemp̄ singularia & vniuersalia. aut per opponi possumus intelligere diuersa esse & non eadē.

Ad tertium dicitur, ad hoc Aristot. hæc distinxisse, vt ostenderet Demonstrationem non ex singularibus, quæ nobis notiora.

Excluditur eōtra dictio.

2. Expositio D. Thom. vniuersale duobus modis spectatis.

107 Tertia pars Capituli.

Propositionem duob. modis dici immediatâ

tiora sunt, procedere, sed ex notioribus natura, nemp̄ ex vniuersalibus. nec hoc impedit, quò minus ex nobis & natura notis, possit Demonstratio procedere, cum & vniuersalium quædam nobis nota sint. Hæc expositio mihi magis placet.

9. Ex primis autem est, quod ex primis p̄p̄s proprijs.

Regreditur Aristot. vt verbum illud, [Primis] explicet ac declarat, diciturque per prima, intelligi principia: vbi nota, adiunxisse propria, vt indicaret, non quæcunque prima se dixisse, sed quæ propria & particularia, sine conclusioni demonstranda; quales sunt immediatæ præmissæ, vt diximus. At si per prima, dignitates intelligamus, tunc propterea additum, vt intelligamus dignitates esse communes multis Demonstrationibus, & non esse vsui singulis, nisi limitentur secundum terminos particularium Demonstrationum, vt dicitur i. Metaphy. cap. 3. & nos dicemus inferius. quam expositionem tetigit Auerr. roes.

Est autem principium demonstrationis.

Hæc est tertia capituli pars, in qua describit ferè omnia Demonstrationis principia, & quia, primum, id est, principium interpretabatur, definit quid principium sit, dicens, principium est Demonstrationis propositio immediata, & iterum: immediata est, quæ non est altera prior. Alber. distinguit immediatam propositionem, & respectu conclusionis, & respectu propositionum. Illa est immediata respectu conclusionis, quæ proximam causam continet illius, ita vt non sit alia propinquior. Sicut, immortalem esse animum, est proxima causa, quod impassibilis. Ea autem est immediata respectu propositionum, quæ causam dicit, quæ vltimus per alium antecedentem non potest demonstrari. sicut dignitates, & propositiones, quibus definitio de definito prædicatur. Dubitat verò Alb. quomodo hic sumatur: sed dubium non est, quin modo posteriori, nemp̄ pro ea, quæ indemonstrabilis est, hæc enim principium dicitur. Aduerte ex i. Themistio, non sat fuisse dixisse, est propositio immediata, sed addere oportuit Demonstrationis: nam sunt immediatæ alie, & vltis est candida, quæ

principium non est, quia ad Demonstrationem non est apta, quod contingens sit, & sensu videtur.

Propositio est enunciationis altera pars.

Quia principium per propositionem describerat, nunc propositionem describit: est autem propositio enunciationis altera pars, vnum de vno. Notat Auerr. & Philo. discrimen inter hæc tria, Enunciationem, Questionem, & Propositionem, & addere possumus Conclusionem. Enunciatio dicitur oratio, rem verè aut falsò significans, nec alteri, quàm rebus comparatur: at Quæstio est enunciatio per modum interrogationis proposita, quæ iam probata dicitur Conclusio: Propositio verò dicitur, vt est præmissa, seu principium, ex quo aliquid probatur. vnde enunciatio superior est his, omnes enim verum vel falsum significat, ac propterea hic dicitur propositio vna pars, id est, vna species enunciationis, additur vnum de vno scilicet significans, propter eas, quæ ex æquiuocis conficiuntur, quæ plures enunciationes potius, quàm enunciatio dicuntur, vt diximus in libro Periermenias:

Dialectica quidem est similiter accipiens.

Duas Propositionis species constituit, Dialecticam, id est, Topicam, & demonstratiuam. Dialectica est accipiens similiter quamlibet, scilicet partem enunciationis, ac si dicat, est propositio, siue vera, siue falsa, siue affirmatiua, siue negatiua, dicit accipiens quia Dialecticus cum probabiliter procedat, ac ex probabilibus syllogizet, petit à Respondente propositiones aliquas, ex quibus procedat: ac propterea dicitur accipiens dicitur similiter quia Dialecticus non magis vnam partem, quàm alteram eligit, dum modo probabiles sint. Hinc apparet natura syllogismi dialectici, procedit enim ex quibuscunque propositionibus tam veris, quàm falsis, dum modo probabiles sint. Præterea probat quamcunque partem quæstionis, dum modo sit probabilis: statim definitur propositio demonstratiua, nemp̄ enunciatio, quæ ad vnum est de terminata; nemp̄ ad verum: ac si dicat, demonstratiua propositio non est quælibet, siue vera, siue falsa, sed quæ vera est & ne-

Enunciatio nem, quæstionem, propositionem conclusio nem, inter se distingu.

cessaria. unde colligitur natura Demonstrationis, no enim ex quibuscumque procedit, sed ex veris & necessarijs, nec probat quamcunque quaestionis partem, sed veram & necessariam.

11. *Enunciatio autem contradictionis quaelibet.*

Enunciatio

Describit enunciacionem, quam in descriptione propositionis sumperat: est autem enunciatio contradictionis vtraque pars, id est, oratio, tam affirmatiua, quam negatiua: non quod simul vtraque pars dicatur oratio, vt vult Paulus Venetus, sed quaelibet per se. Explicat autem singulas partes, primum, cotradictio est oppositio, cuius non est medium secundum se. dicitur oppositio, quia in contradictione sunt duo extrema repugnantia, sicut in alijs oppositis, dicitur, cuius nullum est medium; nam alia opposita habent medium in proprio subiecto: vt, album & nigrum habent fuscum, aut in extraneo subiecto, nam lapis no est caecus, nec videns, nec sanus, nec aeger, at contradictoria nullum medium habent; nam de quolibet est verum, aut affirmare, aut negare. Vide caput de oppositis, in quo diximus multa de his, dicitur, secundum se, quia reliqua opposita fundantur in contradictione: nam vnum oppositum dicit virtualiter alterius negatione, & ex hac parte medium non habent: at id non secundum se, sed vt ad contradictoria reducuntur: at ipsa contradictoria secundum se medio vacant. statim partes contradictionis explicat, nempe affirmatio, quae aliquid de aliquo enunciat, negatio vero, quae aliquid ab aliquo diuidit.

14. *Immediati autem principij syllogistici.*

Quarta Capitis pars. Hae est quarta pars capituli, qua immediata principia Demonstrationis, quae habitus in tertia parte descripserat, diuidit. Est enim duplex principium, & quod non est demonstrare, nec est necesse prae habere docendum; & hoc positio dicitur; & etiam quod non est demonstrare, tamen est necesse prae habere docendum. In cuius gratiam aduertit, in Demonstratione non contineri ea omnia, quae ad generandam scientiam sunt necessaria, sed opus est, vt animus dispositus sit alijs etiam principijs, vt Demonstratio in eo scientiam faciat. Sunt au-

tem haec principia in duplici differentia: quaedam, quae absque vlla Demonstratione cognoscuntur, sed solum lumen naturale ea docet esse vera, adeo vt si semel, quid significant, apprehendimus, statim illis acquiescamus. & haec dignitates dicuntur, & communes animi coceptiones; sine his enim non fit Demonstratio, ipsae tamen absque Demonstratione cognoscuntur.

Dices: quare necesse est vt haec cognoscantur antequam scientiam doceamur? Respondeo cum Philop. quia sunt per se notae, & no opis est arte aut magistro exterior, vt eis assentiamus, sed lumen intellectus nostri solum est magister, ac ob id cum tali cognitione ad artes discendas accedimus. Et est optima responsio, possumus tamen respondere aliter. propter quod aduertere oportet, haec dignitates, vt plurimum confici in materia vniuersaliori, quam sit ea, -quam artes particulares tractant, nam: omne torum est maius parte, & similia, non solum rebus Geometricis, sed etiam alijs insunt, propterea non est illius artis haec docere. Dices, cuius igitur erunt artis? Respondet Arist. 11. Meta. c. 3. & 4. Meta. ca. 3. id esse Metaphysici, qui comnia tradit.

Dices: ergo non poterimus accedere ad artes alias, quae his indigent principijs sine Metaphysica? Dico, & nota: nullae artes habent res ita sibi proprias, quin aliquib. earum absq. vlla arte possimus assentiri: hoc tamen non efficit, vt illius artis esse defendant: ita se habent haec principia, quae ad Metaphysicam pertinent; licet sine Metaphysico habitu cognoscantur perfecte.

Ex his fit manifesta definitio dignitatum, nempe principium, quod non est demonstrare, sed est necesse prae habere docendum. Alia sunt principia, ex quib. Demonstrationes procedunt, sunt tamen magis particularia, quae positiones dicuntur, vt a puncto in punctum linea duci potest, in quolibet centro circulum describere. Haec autem principia in tribus differunt a dignitatibus; dignitates enim nunquam demonstrari possunt, at positiones non demonstrantur in illa scientia, cuius sunt, posunt tamen in alia scientia demonstrari. Praeterea dignitates sunt communes pluribus artibus, at positiones sunt ex materia peculiari

Dubium.

Solutio.

Alia solutio.

Nota.

Obiectis.

Dilutio.

3. positiones vt dicantur probari?

Inter suppositiones esse praemissas cuiuslibet Demonstrationis.

Dubium. a Themistio allatum.

Solutio. Albert.

Solutio. D. Thom.

Solutio Philoponi.

Positiones a dignitatibus tribuuntur modis differre.

1. 2.

peculiaris illius artis: ac propter haec duo, definit eas Arist. esse principia, quae no demonstrantur, nec est necesse prae habere docendum, nam propria ars quaelibet declarat. Praeterea dignitates nulla via oportet probare, at positione probantur, licet non Demonstratione, inductione tamen aliqua, & exemplo manifestantur, cum non statim ex terminorum apprehensione cognoscantur, sicut dignitates. Haec igitur principia hic Aristoteles manifestat, ex quibus Demonstratio procedit.

Statim positionem subdit in eam, quae positio est, & rem esse, aut non esse, significat; & haec suppositio dicitur: & eam, quae non significat, rem esse, aut non esse; & haec definitio est, definitio enim no est positio, est tamen positio: nam in scientijs ponuntur definitiones subiectorum, & eorum, de quibus tractant tanquam principia. Nam in Geometria ponuntur definitiones lineae, puncti, superficiei, & aliorum. In Arithmetica ponitur definitio vnitatis, scilicet, quod est indiuisibile secundum quantitatem. Hic aduerte, inter suppositiones esse praemissas Demonstrationis cuiuslibet, quae supponuntur ad scientiam conclusionis, sicut suppositiones aliquae communes in scientijs supponuntur ad scientiam multarum Demonstrationum.

Hic est dubium: quomodo Arist. definitionem vocat positionem, cum positio sit, principium, & principium positio: at definitio non sit positio? Themist. dubium hoc proposuit, sed alij discutendum reliquit; forsitan quia exultimauit Aristotelem in hoc dormitasse. Albertus respondet docendo, non omnem positionem esse positionem: sed non respondet ad Arist. qui positionem principij dixit, principium vero per positionem definiuit. Si Thomas responderet, definitionem quidem secundum se non esse positionem, sed ea cognita facile esse positionem constituere. Philopon. respondet, sumendam definitionem applicatam cum definito, quod in propositione fit, ac ob id definitio positio dicitur. At quia Aristot. dixit, non significat esse, aut non esse, explicat, talem positionem definitionis non predicare aliud esse predicati de sub

iecto, sed idem profus, ac ob id dicitur no significare esse vel non esse. Auerroes tandem admittit definitionem sumendam cum definito, quod in propositione fit, sed dicitur non significare hanc propositionem esse, aut non esse, id est, existere, quia reuera istae definitiones, quae positiones dicuntur, sunt et esse vel nominis, definitiones vero nominum, et non esse iam si cum definito propositionem faciat, non ponunt rem esse, aut no esse, sed significationem manifestant: hoc intellige, frequentius ita esse, nam etiam definitiones rei positiones dicuntur: quaelibet enim scientia definitionem sui subiecti non demonstrat, sed supponit. Et ita tollitur omnis contradictio.

Auerroes.

Diffinitio quomodo non significet esse vel non esse

Quoniam autem oportet credere.

15.

Hae est vltima capitis pars, in qua Arist. probat id, quod superius dixit, nempe & vltima propositiones esse notiores conclusionem. Et probat primo cognosci, postea cognosci magis, & tandem cognitionem propositionum aut esse scientiam, aut aliud genus cognitionis melius, quam scientiam. Argumentum autem huiusmodi est: Quia Demonstrationem tenemus & cognoscimus, scimus rem, sed Demonstratio est propositiones ipsae: ergo quia tales propositiones cognoscimus, & rem & conclusionem scimus. Secundo: His, propter quae alijs credimus, magis credimus: sed propter propositiones; vt probatum est; conclusionem credimus: ergo praemissis magis credimus. Maior patet: propter quod enim vniquodque tale est, illud magis est.

Pars Quarta capituli.

Hic aduerte, Aristotelem dixisse, quod oportet omnibus, aut quibusdam propositionibus, magis assentire, quia, vt notat Philop aliquando accidit: propositiones esse demonstrabiles iterum, & tunc est scientia illarum, sicut & conclusionis; cum per aliud cognoscantur, quamuis, vt bene dicit Albertus, quatenus per illas propositiones etiam si demonstrabiles alijs assentimur, magis eis assentimur.

Nota.

Non potest autem credere magis quam non scit.

16.

Hic Arist. probat propositionum cognitionem, aut esse scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, quam scientiam. & haec litera est corrupta, q non sit ita Graece: oportet

scire

Restituit iteram.

enim sic legere: fieri non potest, vt credat magis quæ scit; sensus est: non potest quis magis assentire propositionibus, quas nec scit, nec earum habet aliam meliorem cognitionem, quam conclusioni, quam scit. Cum igitur magis propositionibus assentiatur, quam conclusioni quam scit, præmissarum profectò habeat aut scientiam, aut aliam meliorem cognitionem, & hoc intellige de dignitatibus, & alijs principijs.

Nota, Principiorum quando fit scientia & quando intellectus.

Aduerte tunc principiorum haberi scientiam, cum demonstrabilia sunt, & per causam cognoscuntur: cum verò indemonstrabilia sunt, illarum cognitio vocatur intellectus, qui est præstantior, quam scientia.

Postea subdit illud absurdum, nempe, assentire magis ijs, quæ nescimus, quam ijs, quæ scimus sciri; nisi quis propositionum ipsarum habet talem cognitionem, quam diximus. Sunt autem verba: [nisi aliquis præcognouit per Demonstrationem creditur] id est, nisi quis ex illis, quæ per Demonstrationem credunt, præcognouerit, id est, propositiones sic cognouerit, at melior est sensus, si sic interpretemur: nisi aliquis cognoscat ea, per quæ in Demonstratione credimus, nempe propositiones; nam licet ille genitius, Credentium, sit græcè, tamen significat fidem facere, nempe πιστεύω.

17. Debetem autem habere scientiam.

Concludit, eum, qui scit, nō solum propositiones habere notiores cōclusionem, sed præter propositiones nihil debere habere notius, quam oppositas propositiones (ex quibus fit syllogismus contrarius Demonstrationi, qui dicitur syllogismus ignorantia) esse falsas, quam qui scientiam habet, non potest mutari aliqua ratione opposita Demonstrationi. Et hæc circa capitis expositionem.

QVAESTIO I.

Circa ea, quæ secundo Capite continentur.

Impugnatur textus primò.

Aduersus ea, quæ in textu docemur, occurrunt aliquor difficultates & argumeta, primò contra definitionem ipsius scire: Nam cum definitio per genus & differen-

tiam rei debeat assignari, nullum genus, nulla differentia in eiusmodi definitione apparet; ac ob id non videtur esse bona.

Secundò, tunc, inquit, scimus, cum causas cognoscimus, & ex causis ad effectus procedimus. Angeli perfecte sciunt, & tamen non per causas cognoscunt, cum nō sint discursiui, nec ex cognitione causarū ad effectuum cognitionem procedant, sed simul vtrunque cognoscant.

Tertiò, contra id, quod dicunt, per Demonstrationem nos scire: Demonstratio non ostendit, medium esse causam cōclusionis, sed solum procedit ex causa, at ad scientiam non fat est cognoscere causam, sed quod illius est causa: ergo per Demonstrationem non scimus.

Quartò, multæ sunt Demonstrationes potissimæ, quæ ex causis non procedunt: ergo viderur diminuta definitio, probatur antecedens. nam de Deo demonstramus esse infinitum, quia est actus purus, & vnū attributum per aliud, & tamen in ipso Deo non est aliquid, quod sit causa aut effectus.

Quintò, si Demonstratio semper ex causis procederet, semper ex notioribus natura esset, sed notiora natura sunt sæpè ignota nobis, ergo ex ignotis nobis procedet: non ergo esset instrumentum scientiæ nostræ; non enim quis ex ignoto ad notius procedit.

Sextò, non videtur esse vlla propositio immediata, ergo non bene per immediatam propositionem definit principium: probatur antecedens. si enim aliqua esset, maximè ea, in qua definitio de suo definito prædicatur, sed hæc non est; cum possit demonstrari per aliam definitionem: finalem enim per materialem demonstramus, & contrà.

Septimò, assensus præmissarum est causa necessaria assensus cōclusionis, sed causa necessaria non impedita producit effectum sibi æquale; ignis enim, ignem æqualem producit; ergo assensus conclusionis erit æqualis assensui præmissarum.

Octauò, illa Maxima: propter quod vnū quodque tale, & illud magis, est falsa, ergo ex ea nihil probatur patet antecedens, nō enim sequitur: ego deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat:

nec,

nec, homo inebriatur propter vinum, ergo vinum magis inebriatur. Hæc sunt præterpua dubia.

1. Fundam. scire dupliciter sumitur

Circa primum est notandum, scire dupliciter sumi, vno modo communissimè, pro quacunque cognitione, siue clara, siue dubia, siue certa, siue incerta: quo modo quicquid cognoscimus, dicimur scire. Altero modo sumitur strictius, pro cognitione clara & euidenti rei, quæ dicitur comprehensio.

2. Gradus scire secundum 40. modo sumitur.

Huius secundæ scientiæ quatuor sunt gradus, vt notat Alber. tract. 2. c. 1. & Lincoln. super hoc caput; primus est scientiæ improprie dicitur, pro quacunque clara & euidenti cognitione rerum contingentiū. dicimus enim, scio hominem currere, dum video; scio etiam quæ sensu dignosco: sed ista, licet euidens sit, proprie tamen non est scientia, cum nec sit per causam, nec res sine stabiles.

1.

Secundus gradus scientiæ est proprius, pro cognitione rerum, quæ plerunq; sunt per suam causam: vt, scimus in hyeme pluias esse, tonitrua in autumno; licet id aliquando deficiat: ac propterea non est eorum perfectissima scientia.

2.

Tertius gradus est magis proprie scientiæ, pro cognitione rerum simpliciter necessariorum, quæ semper ita se habent: quæ sunt principia immediata, & per se nota: non tamen hæc scientia est per causam, cum illa non habeant causam.

3.

Vltimus gradus est scientiæ propriissimæ, pro cognitione rei simpliciter necessariæ per suā causam: & hoc scire est, quod præsertim hic consideratur, & describitur. quamuis etiam latius definiti possumus dicere, pro cognitione rei simpliciter necessariæ, aut quæ plerunque est per suam causam.

4.

Nota, de quo hic agat scire.

2. Fundam. Tres esse rationes, per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quæ do ea res causas habet.

Est secundò aduertendum ex Egid. tres esse rationes, per quas scientia perfecta rei debeat esse per causam, quando talis res causas habet. Prima est ex parte rerum, quæ sciuntur. Cum enim scientia sit perfecta cognitio. Esse ipsarum rerum, esse autem rerum à suis causis pendeat & procedat, ob id scientiā causas rerum cognoscimus, aliter enim esse earū perfectè non cognosceretur. Secunda est ex parte intellectus, qui sumit cognitionem ab ipsis rebus; at

1. Ratio. 2. Ratio.

res à suis dependent causis, idè & intellectus noster in sua perfecta cognitione à causis dependet, & ad causas cognoscendas inclinatur. Tertia est ex parte obiecti intellectus, quod est verum ipsum transendentale; sed rei veritas consistit in adæquatione & similitudine ad suas causas: ergo intellectus hoc verum perfectè non cognoscat, nisi ex causis.

3. Ratio.

3. Fundam.

Est tertiò aduertendum, hanc scientiæ definitionem esse nominis, vt omnes fatentur, non tamen adeo est nominis, quin per eam ipsam etiam rem possimus intelligere, definitio enim rei hæc est. Scientia est cognitio vera, certa, & euidens, ex proprijs causis rei genita. Cognitio, lo eo generis est; Vera, ad excludendos errores; Certa, ad excludendam opinionem, quæ est incerta; Euidens, ad excludendam fidem, quæ cum sit vera & certa, est obscura; Ex causis, ad excludendam cognitionem principiorum; quæ vera, certa, & euidens est, sed non per causam. Hæc omnia in illa

Definitio-nem hanc scientiæ nō rei, sed nominis esse.

Ex dictis definitione Aristotelis sunt. nam dicitur soluitur ac cognoscere per causam, & quod res est, in gumentum quo manifestatur veritas, & non est aliter prima.

se habere, certitudo, & quod illius est causa, claritas & euidencia. ex his respondetur ad primum, non esse in definitionibus nominum genera & differentias: talis autem est hæc definitio: at quia simpliciter explicat rem, idè virtualiter genus habet & differentiam, vt diximus.

Ad 2. Aliud per demonstrationem scire, aliud per demonstrationem scire, aliud per demonstrationem scire.

Ad secundum responderetur, & est maxime notanda solutio, aliud esse scire, aliud per demonstrationem scire, aliud per demonstrationem scire. Scire solum dicitur hoc, vt rem & causam rei cognoscamus, applicado, at scire per Demonstrationem, est, non solum rem & causam cognoscere, sed ita, vt per cognitionem causæ venerimus in cognitionem effectus. Vnde scire per Demonstrationem, superadit modū sciendi, qui est per discursum & Demonstrationem, qui modus est & instrumentum sciendi: ipsa tamen ratio scientiæ in cognitione rei & causæ consistit: & hæc est in Angelis, licet non per talem modum; nempe discurrendo; ob idque Angeli habent perfectè scientias, & sciunt, licet non per cognitionem causarum in effectuum cognitionem deueniant, sicut nos. nam hoc est modus sciendi, non scire, nempe ipsum

discurrere. Et sic soluitur argumentum secundum, & nota solutionem.

Ad 3. solutio aliorum

Ad tertium, aliqui voluerunt particulam causalem addendam in maiori & conclusione, vt dicamus: omne animal rationale est risibile; quia est animal rationale; omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, quia est animal rationale. Sed ista opinio non consonat Aristoteli, nullus enim in scientiis talium demonstrationum est vsus, & talis opinio procedit ex eo, quod demonstrationes paucas habemus potissimas, in quibus experiretur non esse opus tali additione. Propterea dico, demonstrationem ostendere causam, & ipsum effectum, & ex ipsa tamen cognitione causae, statim cognoscimus, illam esse illius effectus, & non posse aliter se habere. habet enim hoc causa; vt ipsius cognitio perfecta, simul etiam claudat applicationem ad effectum: non ergo opus est addere, cum in ipsa cognitione principiorum comprehendatur. & per hoc soluitur argumentum.

Quae ab Aristotele remota est.

Solutio vltima.

Ad 4.

Ad quartum respondetur, admittendo illas esse demonstrationes, & eiusmodi sepe fiunt in Metaphysica: tamē per causam non solum oportet intelligere causas illas quatuor Physicas, sed rationes & conceptus quosdam obiectiuos, qui se habent per modum causarum, ex qua soluitur argumentum.

Ad 5. ex Themistio. Reijcitur solutio Themistij. Solutio vltima.

Ad quintum, Themistius hoc lib. cap. 4. dicit, demonstrationem procedere ex notioribus naturae; nec se submittere ad mensuram ingenij nostri, sed rectam tenent naturae viam. Sed ista sententia non videtur soluere dubium. Propterea dico semper demonstrationem procedere ex notioribus naturae; cum ex causis procedat: si militer procedit ex notioribus nobis, nam in Philosophia, in qua causae sunt ignotae nobis, effectus verò notiores, non demonstramus effectus per causas, nisi cum causae notiores sunt effectibus. sunt enim effectus quidam per se noti, alij verò occultij; per effectus per se notos, causas indagamus, per quas indagatas & notas, alios effectus nobis occultos, demonstramus. Et hoc est valde notandum: vnde semper etiam ex notioribus nobis procedimus, vel quia ipsa sunt simul naturae, & nobis nota, vel quia aliqua via prius ea nobis nota fecimus.

Notandum valde.

Dices: quod cum per eodem effectus indagamus causas, quos iterum per causam indagamus & demonstramus, videtur inutilis regressus, & quod causa non sit notior, cum ab eodem effectu sumperit cognitionem? Auerroes has demonstrationes dicebat ostendere propter quod; ipsius effectus, sed non esse ipsius, cum primo sit cognitus esse, & eodem. com. 35. & 8. Phys. com. ment. 65.

Respondet Aucroes.

At tu aduerte admodum, licet effectu indagamus causam, tamē per causam illi eundem effectum multo perfectius cognoscimus: antē enim experientia aliqua particulari, non per causam vniuersaliter, & immutabiliter illi cognoscimus, propterea non est inutilis iste regressus. Praeterea, licet ab effectu inceperimus causam indagare, tamen illi inuentae firmitus adhaeremus, & illius cognitio multo maiore claritatem in nobis facit ex ipsius speculatione proueniatem: vnde non est effectus, non enim illius cognitio tota ex effectu prouenit, quamuis ex eo sit orta. vnde tres sunt hic cognitiones, prima imperfecta effectus, per quam ad secundam causae cognitionem perfectam devenimus, & per hanc ad tertiam eius effectus perfectam cognitionem regressi sumus. & hoc nota.

Respondet Author & melius. Effectus per causam melius & perfectius cognosci, licet idem in causa cognitionem nos doceret.

Cognitio num gyrus.

Ad 6. Propositio nem immediata duplicem.

Ad sextum respondeo, duplicem esse propositionem immediatam: alteram simpliciter, quae nullo modo potest demonstrari, quales sunt dignitates, & per se nota: alteram secundum quid, quae in aliquo genere demonstrari non potest, licet in alio demonstretur; tales sunt definitiones, quae per causas assignantur. nam licet propositiones earum, per diuersum genus causae demonstrantur, tamen secundum idē genus non demonstrantur.

Ad 7. Nota. Praemissis magis quae conclusioni quando assentiamus.

Ad septimum respondeo, semper verum esse, magis assentiri praemissis, quam conclusioni, cum conclusio non nisi ex praemissis cognoscitur, nam si conclusionem non solum ex praemissis, sed etiam alia via, experientia nempe, aut fide teneremus, magis conclusioni, quam praemissis assentiremur. Cum verò propter solas praemissas credimus, clarior est assensus praemissarum, quamuis non possit semper distingui iste claritatis excessus. nec argumētum conuincit: nam quando causa

est vniuersa, & eiusdem speciei, effectum aequalem producit, at quando est diuersae speciei, non producit aequalem. sicut Sol non producit Solem: cum igitur cognitio principiorum sit alterius speciei, est enim sine medio abque causa, cognitio verò conclusionis per medium & causam, praemissa similem effectum non producat in aequalitate.

ologia supernaturalis, & i: Metaphysica inter naturales, vt dicitur, i. Meta. c. 2. Et haec pro capitulis disputatione sufficiant.

Opinionum confutatio, & eorum qui omnino demonstrationem tollunt, & eorum qui omnium demonstrationem esse ponunt.

CAPVT III.

Ad 1. Limitatur: Propter quid vnum quodq; 4. modis.

Ad octauum omissis aliorum sententijs, ista propositio: Propter vnum quodque tale, & illud magis: quadrupliciter est limitanda. Primò, quando idem praedicatum inest vtrique vni propter alterum: vnde non valet: deambulo propter sanitatem, ergo sanitas magis deambulat; non enim vtrique deambulare inest: & ita declarat Philop. Secundo, vt tale praedicatum suscipiat magis & minus, aliter enim non valebit: vnde non sequitur: ego sum risibilis, quia homo est risibilis: ergo homo est magis risibilis, nec valet: Petrus est homo propter patrem suum: ergo pater est magis homo: & ita limitat Albertus. Tertiò, vt sit in rebus positiuis; nam in effectibus priuatiuis non valet, non enim sequitur: Petrus est paruus propter patrem, ergo pater est magis paruus; propter Deum non diligo mundum, ergo magis non diligo Deum. Ita limitant Doctores Louanenses. Quarto, vt sint diuersa praedicata, aliter non valet; vt video propter oculos, ergo oculi magis vident, non sequitur. nam non aliud est videre meum, & oculorum.

Ad 2.

Ad 3.

Ad 4.

Ad 5.

At profectò, si recte perpendamus, sub prima limitatione reliquae clauduntur, quando enim aliquid praedicatum inest multis, vni propter alterum, tunc magis, aut perfectius inest alteri: cum igitur credamus praemissis, & conclusioni, huic autem propter praemissas, magis credimus praemissis, & per hoc soluitur argumentum. Est autē aduertendum, cognitionem conclusionis dici scientiam, praemissarum verò immediatarum, & dignitatum intellectum, non vt potentiam significat, sed vt cognitionem quandam talium principiorum, & habitum significat. 6. ethicorum, c. 6. at cognitio conclusionis similis & praemissarum sapientia, vt dicitur lib. 1. mag. op. c. 35. quamuis sapientia in alia significatōe etiam scientiam serum altissimarum significat, qualis The-

Nonnullis quidem igitur, eò quod dicitur, portet prima scire, non videtur scire ita esse: quibusdam vero esse quidem, verum omnium demonstrationes esse, quorum neutrum, neque verum, neque necessarium.

Qui quidem enim supponunt non esse omnino scire, hi in infinitum existimant reduci, tanquam non scientes posteriora per priora, quorum non sunt prima: recte dicentes, impossibile namque infinita pertransire. Sed vero sunt, ac sunt principia, haec esse ignota: cum demonstratio de ipsis non sit, quod dicitur esse scire solus. si vero non est prima scire neque, quae ex his esse scire simpliciter, neque proprie, sed ex suppositione, si illa sunt.

Alij autem ipsum quidem scire confitentur, per demonstrationem enim esse solum, sed omnium esse demonstrationem nihil prohibere. contingere enim circulo fieri demonstrationem & ex his, quae ad se inueniuntur.

Nos vero dicimus, neque omnem scientiam demonstratiuam esse, sed eam, quae immediatarum est, in demonstrabilem. Quodq; hoc sit necessarium, manifestum, si enim necesse quidem scire priora, & ex quibus demonstratio, stant autem aliquando immediata, haec in demonstrabilia necesse est esse.

Haec igitur ita dicimus, & non solum scientiam, sed principium scientiae esse quoddam dicimus, quo terminos cognoscimus.

Circa quoque quod impossibile demonstrare simpliciter, planum: siquidem ex prioribus oportet demonstrationem esse, & notioribus impossibile enim est eadem esse simul priora & posteriora esse. Nisi altero modo, & alia quidem ad nos, alia vero simpliciter, quomodo modo dico facit notum. Sed vero si, non esset verum simpliciter siue bene definitum, sed diuulsum, non simpliciter altera demonstratio, quae si ex aliis notioribus.

1. Prima pia.

2.

3.

4.

5.

6.

7. *Accidit autem dicentibus circulo Demostrationem esse, non solum. quod nunc dictum est, sed nihil aliud dicere, quia quod hoc est, se hoc est. sic aut omnia facile monstrare. Manifestum autem quod hoc contingit tribus terminis positus, per multos namque, aut paucos respicere dicere, nihil differi: per paucos autem aut duos. Quando enim A existente, ex necessitate sit B, hoc autem ipsum C: A existente, erit C. si itaq; A existente, necesse est B, esse: hoc autem existente ipsum A, hoc enim erit circulo. Ponatur A in quo C, dicere agitur. B existente, A esse, est ipsum C. esse dicere, hoc autem, quoniam A existente, ipsum C est: C autem ipsi A idem. Quare contingit dicere circulo asserentes esse Demonstrationem, nihil alteri, quam quod A existente A est. sic autem facile est omnia monstrare.*

*a. i. effect.

*a. i. non nisi in conuertibilib.

*ad. vt in libro priorum ostensu est. *a. i. ex his que sumpta sunt.

Intencio Arist. in hoc capite.

Arist. in hoc capite euellit duos errores quorundam, procedentes ex his, quae dixerat in vltima parte capituli, nempe principia, & praemissas sciri, & earum scientiam esse, cum per eas conclusioni assentiantur. Ex hoc autem aliqui existimantes nihil sciri, nisi per Demonstrationem, assererent non posse scientiam

esse. Alij idem arbitantes, esse quidē existimabant scientiam, sed circulum esse in Demonstrationibus, nempe per conclusionem, praemissas, & per praemissas conclusionem demonstrari. Vtrumque autem, inquit Arist. scilicet. scientiam non esse, aut circulum fieri, nec esse verum, nec necessarium id est, non est vera sententia, nec rationes aut probationes habet necessarias, vt Latini exponunt: at melius possemus dicere, non est necessarium, id est, non necessarium sequitur ex eo, quod principia sciamus.

Dubitatur Philop. cum quaestio, quid sit: Dubium postponenda sit quaestioni, an sit: qui fiat, Philoponi vt Arist. definita Demonstratione, modo disputet, an sit: nempe contra priores, qui scientiam & Demonstrationem de medio auferrebant.

Respondent, quaestione quid nomen significet: anteponendam quaestioni, an sit: quando nomen obscurum est, quod fecit Arist. A. Physi. vbi primo quid vacuū: id est, quid significet, postea, an sit: disputauit: secus esset de definitione, quid res sit: haec est enim postponenda. Hae sententia mihi non placet, supponit enim: definitionem nominis esse eam, quae data est de Demonstratione, quod tamen est falsū: est enim definitio rei, & per materiam, & etiam altera, quae datur per finem: cum praesertim nullibi aliam Demonstrationis definitionem habeamus.

Lincon. Respō, hoc caput non esse de necessitate huius libri, quia non pertinet necessarium ad artem, errores repellere, est tamen id de artis perfectione, sed hoc dictum non tollit difficultatem.

Alij, & bene, dicunt quaestione, an sit: aliquando postponi quaestioni, quid sit: sed per accidens, nempe cum dubia, an sit: res? oriuntur ex ipsa definitione rei, vt accidit in praesenti: nā isti auferrebant Demonstrationem, propterea quod ex praemis notioribus deberet procedere. & mihi responsionis doctrina placet, licet hoc dubium alienum videatur ab instituto ipso Aristotelis. Nam hic non de Demonstratione videtur tractari, sed de scientia, quam isti auferrebant de medio, quamuis creditur derinat non esse scientiam de Demonstratione, ideoque simul Demonstrationem aufer-

auerrent: de scientia tamen sermo est, quae in capite praecedenti, definitione nominis definita est, vt diximus: & forsitan hoc voluit significare Philoponus. Ponentes autem non esse, &c.

2. Notiuū erroris.

Incipit in particulari vtrūque errorem explicare. illi enim, qui scientiam negabant, sic argumentabantur: non scimus conclusionem, nisi sciamus praemissas, sed scire non possumus praemissas, nisi alia Demonstratione, ergo non scitur conclusio nisi demonstratis praemissis. Iterum: haec praemissae non sciuntur, nisi sciatur alia praemissae; per quas demonstrantur, haec autem iterum per Demonstrationem sciuntur: sic consequenter procedimus in infinitum, nec ad vltimas peruenire est, quae sciatur, cum iterum Demonstratione opus sit: ergo non erit scientia posteriorum conclusionum, nisi tantum ex suppositione, nempe supposito, quod praemissae sciatur: tamen reuera non est absoluta scientia, cum in processu infinito non deurat vltimum. In quo bene profecto dicitur, nempe quod in processu non sit vltimum, & quod nisi sciatur priora, non sciuntur posteriora.

1. Respō quorūdam.

Reijctur responsio.

3. Notiuū secundū erroris.

El autem de eo, quod est scire. Alij scire esse fatebantur, tamen eundem errorem tenentes; nihil sciri nisi Demonstratione affirmabant, ac propterea contingere: circulum in Demonstratione, nempe quod sit peruenire ad vltimas praemissas, & non in infinitum procedere: haec tamen vltimae iterum circulo per priores conclusiones demonstrabantur, & sic erant scientia, & per Demonstrationem, sed circulare.

4. Excliuū erroris.

Nō autem dicemus, neque omnem scientiam. Reijcit Arist. communem illorum errorem, existimantium, nihil sciri, nisi Demonstratione, ac dicit, non omnem scientiam esse per Demonstrationem, sed esse scientiam indemonstrabilem. Ac si diceret, non omnia quae scimus, per Demonstrationem scimus, sed peruenimus ad aliqua prima, quae scimus quidem, sed non alia Demonstratione. Et hoc patet, nam in discursibus conclusionem cognoscimus, praemissis cognitis, sed dantur praemissae & principia,

quae prorsus immediata sunt, nec demonstrari valent: vt patet de dignitatibus, & multis alijs propositionibus: ergo talium cognitio & scientia erit, & non per Demonstrationem vllam aliam.

De hoc igitur, sic dicimus. Repetit suam in hoc sententiam, dicēs [de hoc sic dicimus] id est, de hoc nos ita sentimus; non solum esse scientiam, sed esse quoddam principium scientiae, quo terminos cognoscimus. Sensus horū verborum secundum plerisque Latinos est, esse quemdam habitum, & cognitionem in nobis ipsorum principiorum & dignitatum, quae cognoscuntur ex sola terminorum apprehensione, absque vlla Demonstratione: atque tales dignitates vocantur principium scientiae. Philo. per hoc principium intelligit Deum, cuius lumine intellectus noster illustratus, cognoscit terminos, id est, intelligentias, quae sunt vltima in cognitione: At melius mihi videtur locū intelligere Themistius, qui per principium intelligit intellectum nostrum, per terminos, subiectum & praedicatum propositionum: vt sit sensus, non solum est scientia, sed est intellectus & potentia; principium scientiae, quo solo intellectu absque Demonstratione, quid extrema significet, intelligimus, & ex tali sola apprehensione tales propositiones scimus absque vilo alio discursu.

Quis hunc locum omnium optimè intelligat.

Nota tamen ex Albert. tract. 2. cap. 6. quemadmodū visibilia sunt in duplici differentia, quaedam, quae non proprio lumine videntur, sed externo indigent: sicut colores corporum opacorum, quae non nisi Solis, aut alterius luminosi extrinseci videntur: quaedam verò alia proprio lumine videntur, sicut luminosa ipsa; & aliqui vermes, & lapides: Ita propositiones sunt duplices, quaedam quae non statim cognoscuntur verae, quantumcunque, quid subiectum, quid praedicatum sit: apprehendatur; sicut multae propositiones, quae probatione indigent: quaedam verò sunt, quae statim simul atque subiectum & praedicatum apprehendimus, eas atque vilo alio discursu cognoscimus; quales sunt dignitates, & haec dicuntur propositiones per se notae, & scientiarum principia. & de his loquitur Aristoteles, dum dicit, intellectu so-

Notandum, vt visibilia, scilicet propositiones, esse in duplici differentia.

Propositio enim alia per se nota, & sunt alia veron.

lo apprehēdente terminos cognosci. cum-
primum enim, quid totum, quid pars? si-
gnificet, apprehensum est, statim, Totum
maius esse parte, dignoscitur.

S. Thomas distinguit duplicem propo-
sitionem per se notam, existimat enim i-
dem esse immediatam propositionem, &
per se notam. Est autem quaedam imme-
diata, quæ caret medio, quo demonstratur,
& termini illius sunt omnibus noti: vt, o-
mne totum est maius parte, & similes. &
hæc vocat per se notas secundum naturam,
& secundum nos; quædam verò sunt qui-
dem immediatæ, non tamen res illæ sunt
omnibus notæ, sicut propositiones in quib.
definitiones de definitis, seu passiones de
suis proximis causis prædicantur, & hæc di-
cuntur per se notæ secundum naturam tantum?
vtraque tamen propositio est per se nota.
& de his est sermo in præsentī.

Mihi magis videtur, Aristotelem sen-
sisse de principijs per se notis secundum
nos & naturam in præsentī textu, vt Græ-
ci exponunt: ita vt non omnis immediata
sit per se nota, sunt enim immediatæ ali-
quæ, nempe multæ demonstrationū pro-
positiones, quæ inductione colliguntur,
vt docet 2. Poster. cap. vltimo, & dicuntur
principia scientiarum, vt dicitur, Meta.
cap. 1. quæ tamen non per se ex ipsis ter-
minis cognoscimus.

Circulo autem quod impossibile sit, &c.

Triplīci argumento probat Arist. circū
non posse fieri in Demonstrationib.
Primum est. Ex eo, quod Demonstratio ex
prioribus, & notioribus procedit: si autem
esset circulus, sequeretur, quod idem esset
prius & posterius, notius & ignotius; quod
fieri non potest, & patet. Nam præmissæ
hæc sunt priores, & notiores conclusionē,
si iterum per conclusionem eandem, præ-
missas demonstrat: ergo iam conclusio er-
it prior & notior, cum facta sit præmissa
Demonstrationis: erūt igitur præmissæ notio-
res, & ignotiores priores & posteriores illa
cōclusionē. Quod si dicas, nō est absurdū,
fieri n. potest, vt aliquid sit prius naturā &
notius, tamen posterius & ignotius nobis,
quod sit in inductione: nam singularia no-
bis notiora, & priora sunt, per quæ proba-
mus vniuersale, quod notius est, & prius
naturā. Aduersus hoc instat Aristot. nam

si in circulo, procedimus ex notioribus so-
lūm nobis, iam non est Demonstratio, nec
faciet scientiā; vera enim Demonstratio ex
notioribus naturā procedit, quod si isti,
qui circulo demonstrant, solū asserant in
regressu procedere ad probandas præmis-
sas ex nobis tantū notiorib. hæc Demō-
stratio nō est, nec scientiam facit simpli-
citer: nisi velint alium modum scientiæ
ponere, qui non est per causam, & per prio-
ra naturā, q̄ falsum est. Demonstratio quæ
ex nobis tantū notiorib. est, non est simpli-
citer Demonstratio. Et quāuis per modū
interrogationis hæc verba Arist. profertan-
tur, sunt tamen assertiuē intelligenda.

*Accidit Verò circulo demonstrare posse
descendens, &c.*

Hæc est secunda ratio, qua Arist. eua-
dem repellit errorem. Nempe si circulo cō-
tingeret vti, fieret, vt idem per idem de-
monstraremus; quod falsum est, esset au-
tē tunc satis leue, cuncta demonstrare,
scilicet: Hoc est, quia hoc est. Hoc autem
probat sumendo tres terminos, nihil e-
nim refert in tribus, aut pluribus, aut pau-
cioribus loqui; idem enim sequitur in o-
ueniens ex circulo. Sint termini, A, B, C,
tunc supponit Arist. istum esse bonum ar-
gumentandi modum, quia A est, B est: &
quia B est, C est: ergo de primo ad vltimū,
quia A est, C est: nam si B sequitur ex A,
quicquid sequitur ex B, sequitur ex A: &
cuius est causa B, eius etiam est causa A.
quod enim sequitur ex consequenti, sequi-
tur etiam ex antecedenti, & cuius est cau-
sa consequens, etiam est causa antecedens,
quod est causa consequentis. Itunc sum-
mus circulum in duobus terminis; quia A
est, B est: per circulum valet regressus, quia
B est, A est: argumentum igitur, quia A est,
B est, & quia B est, A est: ergo de primo ad
vltimum, quia A est, A est. Hoc significat
illud, quod Aristot. dicit, ponatur A loco ip-
sius C, id est, quæ ad modum ex ipso B, in se
rebat: C ita etiam inferretur A: ergo sicut
C inferrebat ex A, quia ex eo inferrebat
B ita & A. quod inferretur ex B, inferretur ex
eodem A, ex quo ipsum B inferretur: vnde
ex seipso inferretur, & tandem demonstra-
re coningeret idem per idem, quod falsum
& absurdum est.

Secunda
Probatio.

At verò neque hoc possibile.

Hoc est tertium argumentum, quo cir-
culum in Demonstrationibus rejicit. Sup-
ponit vnum, quod dicit ostensum esse pri-
mo Prior, cap. 22. ex vno termino, aut vna
posita propositione nihil inferri necessa-
riū: sed opus est tribus terminis, & duabus
propositionibus. minimis, id est, non pauci-
oribus. Ex his autem necessariū sequitur alte-
rum: & probat: si quid contingit syllogiza-
re, id est, ex his fit syllogismus, qui necessa-
riū inferri, ergo ex duabus propositionib.
alterum potest inferri necessariū modo est
argumentum. Si circulus est in demonstrā-
do, cum Demonstratio sit syllogismus, o-
pus est tribus terminis, & duabus propo-
sitionibus, nempe, A b c: sed circulus in his
non potest esse, nisi sint omnia conuertibi-
lia, conuerti igitur debent, A b c: ad inui-
cem, tunc sic, ex tribus terminis conuertibi-
libus non fit syllogismus: nisi in primo
modo primæ figuræ: ergo omnes Demon-
strationes debent fieri in illo primo mo-
do, aliter nō esset circulus. Præterea, essent
in terminis conuertibilibus, aliās nō posset
circulariter syllogizari: fit enim circulus,
quando cū conclusionē & cōuertente ma-
ioris, inferimus minorem, vel cum eadem
conclusionē, & conuertente minoris infe-
rimus maiorem: vniuersales autem propo-
sitiones affirmatiuæ non possunt vniuer-
saliter conuerti, nisi quando termini sunt
æquales, & conuertibiles. Ex his cōcludit,
argumentum vanum esse, asserere, omniū
esse Demonstrationes, & circulum in o-
mnibus contingere, cum non id sit, nisi in
vno modo primæ figuræ, & id in con-
uertibilibus, multo verò plura sint, quæ
demonstrantur.

Hic oportet notare verba illa, quod in
secunda & tertia figura non est circulus,
aut non est de acceptis, explicat D. Tho: &
ferè omnes, ob id in his duabus figuris,
non esse circuli, quia cum in secunda vna
præmissa sit negatiua, altera affirmatiua,
conclusio verò negatiua, si volumus circu-
lo syllogizare affirmatiuam, fiet syllogis-
mus ex puris negatiuis, qui inutilis est. In
tertia verò, cum conclusio sit particularis,
præmissæ verò, aut vniuersales ambæ, aut
vna particularis, non poterit syllogizari
circulo, nisi particularis, non vniuersalis.

Nota cur in
secunda fi-
gura nō fiat
circulus.

Item cur nō
in tertia.

aliās enim esset argumētari in primis par-
ticularibus, aut inferre conclusionem vni-
uersalem ex præmissa particulari. Propter-
ea in his figuris non est circulus: at quia a-
liqua præmissa syllogizatur, nempe nega-
tiua in secunda figura, particularis verò in
tertia; propterea addit Aristoteles, si circu-
lus fit, non de acceptis fit. Exponunt ergo:
nō de acceptis omnibus, id est, licet circu-
lus fiat, non tamen ambæ, præmissæ syllo-
gizantur circulariter. Quamuis possimus
exponere: licet in secunda aliquando vtra-
que circulariter syllogizetur, hoc fit mu-
tando negatiuam in propositionem hypo-
theticam, vt dixi libro secundo Prior, ca-
6. & illic declarauimus: sed hic circulus
non est, cum non sit in eisdem propositi-
onibus, sed mutatis: propterea dixit, si cir-
culus fit, non de acceptis fit. Hæc est huius
capitis expositio.

QVAESTIO II.

De regressu Demonstratiuo.

Dubitatur: an sit regressus in Demōstra-
tione? Circa quod oportet aduertere, re-
gressum vocari illum syllogismū, quo p̄ba-
mus conclusionē, quā ante ipsius præmissas
probaueramus, vt, si quis per interposi-
tionem terræ probat Eclipsim, per quam
cognouimus ipsam interpositionem. Talis
regressus etiam dicitur syllogismus cir-
cularis. Difficultas autem nō est, an in eo-
dem genere causa fiat iste regressus? ita vt
præmissæ sint tales causæ cōclusionis, qua-
lis est conclusio præmissarum; hoc enim
fieri non potest; & hoc impugnat Aristot-
eles. Nec est difficultas: an in diuersis ge-
neribus causarum possit esse circulus, & re-
gressus syllogizando; cum id manifestum
sit: nam Demonstrationē ex veris, primis,
&c. esse probamus, quia facit scire, & eō-
rā facere scire, quia ex veris, &c. constat,
ostendimus syllogizando. Nec etiam est
difficultas: an syllogismi circulus fiat in-
ter causam, & effectum: cum sit etiam ma-
nifestum causam per effectum, & iterum
eundem effectum per causam eandem syl-
logizari aliquando posse. Sed difficultas
est: an cum talis regressus sit syllogisticus, status quis
sit aliqua probatio, & per talem regressum
probemus, & cognoscamus.

Explicatur
titulus quid
videlicet sit
Regressus.

Quæstio
Ratio dubi-
tandi
Quia
tauda.

Duplex pro-
positio per
se nota secū-
dum S. Tho.

1. Secundum
nos & natu-
ram.

2. Secundum
naturam rā-
tum.

Sententia
Authoris.

Triplīciter
probat, Ari-
stot. non cō-
tingere cir-
culariter de-
monstrare
simpliciter.
1. Probatio.

Excluditur
obiectio.

Ad Quæsti-
onē Respo-
Aucto ista
rum.
cūm præmissæ huius regressus sint proba-
tæ prius per talem conclusionem, non pos-
sunt esse ipsâ notiores, & tunc syllogismus
inutilis erit, cūm non ex notioribus pro-
cedat.

Ad hanc difficultatem respondent iu-
niorēs, distinguentes duplicem Demon-
strationem propter quid, ex Auct. 2. cœ-
li, com. 31. & 2. Physi. com. 65. Alteram, quæ
est causæ & Esse, id est, per quam ostendi-
mus causam effectus, & simul probamus
effectum esse; ut potè, cūm à causis notio-
ribus nobis ad effectus occultos procedi-
mus, & hæc est potissima Demonstratio:
Alteram, quæ solum ostendit effectus cau-
sam, sed non ipsum Esse, & talis est demō-
stratio tantum causæ, quæ fit, cūm effectū
primò cognouimus, ac per eum indagamus
causam, & sic admittunt regressum
fieri à causa ad effectum cognitum prius
quantum ad Esse: sed regressus ostendit
causam secundum quam ignotus erat ef-
fectus.

Alia ex D.
Tho. senten-
tia respon-
sio & verior
At quamuis ista sententia non sit sper-
nenda, aliter mihi videtur posse responde-
ri, & magis ad mentem Aristoteli, ex senten-
tia potissimum D. Tho. 2. cœli, 59. vbi ele-
gantissimè etiam defendit Alexandrum
aduersus Simp. & explicat totam vim re-
gressus demonstratiui. Dico igitur, omnē
Demonstrationem probare effectum esse,
& simul illius ostendere causam, quod absq̃
post vlla distinctione concessit Themist. 2.
Post. c. 2. propterea aduerte, quod supra di-
ximus, quamuis existentia effectus cognos-
catur ante causam, id sit imperfectè & par-
ticulariter, at postquam Demonstratio ac-
cedit, eum vniuersaliter cognoscimus, &
certius & clariùs, quod docuit expressè A-
rist. 1. Post. c. 24. vbi dicit, etiã si videremus
triangulū habere tres angulos, adhuc De-
monstrationem quaereremus, quia id non
cognosceremus vniuersaliter, nisi Demo-
stratione: propterea semper Demonstratio
effectum esse probat, licet cū discriminæ,
nam aliquando præcessit aliqua cognitio
imperfecta effectus. Dices, si illa cognitio
effectus fuit imperfecta, & particularis, cū
per eam peruenerimus in causam, etiam
cognitio causæ erit imperfecta? Dico, non
ita esse, nam illa cognitio effectus fuit via
ad causam inueniendam: tamen ex ipsa

Quomodo
effectus co-
gnoscatur
ante causā.

Obiectio.
Dilutio.

causa inuenta, & alijs intellectus specula-
tionibus perfectius cognoscimus causam,
adeò vt per eam regrediamur ad effectum
vniuersaliter cognoscendum, quod igno-
tum erat ante causam. Et hoc de regressu
sentio.

Demonstrationis propositiones veras esse
veritate necessaria. Quid sit id, quod
dicimus, De omni, quid per se,
quid vniuersale?

CAPVT IIII.

Quoniam autem impossibile aliter se
habere, cuius est sciētia simpliciter,
necessariū est, si quis fuerit sciētia, quod
est secundum demonstrationem scientiam:
demonstratiua autem est, quam habemus,
eò quod habemus demonstrationem: ex ne-
cessarijs igitur syllogismus est demonstratio.
& Accipiendum igitur ex quibus, & qualis
demonstrationes sunt.

Primum autem determinemus, quid di-
cimus de omni, & quid per se, & quid vni-
uersale.

De omni quidem igitur hoc dico, quod
sit utiq̃, non in aliquo quidem, in aliquo
autem non: neque aliquando quidem, ali-
quando autem non. Et si de omni homine
animal, si verum hunc dicere hominem,
verum & animal, & si nunc alterum, &
alterum. & si in omni linea punctum con-
similiter. Signum autem, etenim instan-
tias ita ferimus, tanquam de omni inter-
rogati, aut si in aliquo non, aut si aliqua
do non.

Per se autem, quacunq̃, & insunt in eo
quod quid est: Et triangulo linea, & linea
punctum, substantia nanque ipsorum ex his
est & in oratione dicente, quid est, insunt.
Et quibuscumque inexistentium ipsis, ipsa
sunt in oratione, quid est declarante: quem
admodum rectum inest linea & circulare,
& impar & par numero. & primum & cō-
positum, & a quatuor, & altera parte lo-
gum: et omnibus his insunt in oratione quid
est dicente, ubi quidem linea, hic autem nu-
merus. Consimiliter autem & in alijs talia
singulis per se dico.

Quacunq̃ autem neutro modo insunt,
acc.

NOTA.

a. l. osten-
dendum.

ad huc
leg. ratio
& etiam
fecius.

5.

accidentia: Et muscum, aut album ani-
mal.

Amplius, quod nō de subiecto dicitur alio
aliquo. Et ambulans, alterum quid existens,
ambulans, est & album substantia verò, &
quacunq̃, hoc aliquid significant, non alie-
rum quid existentia sunt, quod sunt qua
quidem igitur non de subiecto per se dico:
qua autem de subiecto, accidentia.

Amplius autem alio modo, quod quidē
propter ipsum, inest vnicuiq̃, per se: quod ve-
rò non propter ipsum accidens, quemadmo-
dum si ambulans fulgurauit, accidens: nō
enim propter ambulare fulgurauit, sed con-
tingit, dicimus; hoc si autem propter ipsum,
per se, & si quid iugulatum interijt, & se-
cundū iugulationem, & quoniam propter su-
gulari, sed non accidit iugulatum inte-
rijt, & non vire.
per accidēs.

Quæ igitur dicuntur in simplicib, scibi-
libus per se sic, Et insunt prædicatis, aut illa
insunt subiectis, & per ipsa sunt, & ex neces-
sitate, non enim contingit, non inesse, aut sim-
pliciter, aut opposita. Et linea rectum, aut
curuum, & numero impar aut par, est enim
contrarium, aut priuatio, aut contradictio
in eodem genere, vt par, & impar in nume-
ri, inquantum sequitur, quare si necesse af-
ferere, aut negare, necesse & per se inesse.
Quod igitur de omni, & per se, determinā-
tum sit hunc in modum.

Vniuersale autem dico, quod vtiq̃, & de
omni sit, & per se, & secundum, quod ipsum,
Manifestum igitur quod quacunq̃, vniuers-
alia, ex necessitate insunt rebus.

Per se autem & secundum quod ipsum,
idem. Et per se linea inest punctum, & re-
ctum: etenim secundū quod linea, & trian-
gulo secundum quod triangulum, duo re-
cti: etenim per se triangulum duobus rectis
a quale.

Vniuersale autem est tunc, quando in
quolibet, & primò mostratur. Et duos rectos
habere, neq̃, figura est vniuersale, quam-
uis est mostrare de figura, quod duos rectos
habet, sed non de qualibet figura, neque &
citur qualibet figura monstrans, quadran-
gulum enim figura quidem est, non habet
autem duobus rectis æquales, & aquicrus ve-
rò habet quidem quandoque duobus re-
ctis æquales, sed non primò, sed triangulum
prius. Quod igitur quodū primum mo-

stratur duos rectos haberi, aut quodcumq̃
aliud, huic primò inest vniuersale, & de-
monstratio per se de hoc vniuersaliter est,
de alijs vero quodammodo non per se: neq̃, de
aquicrus nō est vniuersaliter, sed in plu-
ra.

Quoniam autem impossibile est, &c.

Cum Demonstrationem ex veris do-
cuisse esse, nunc, vt dicit Themist. ex qui-
bus veris procedat, explicare intendit, non
enim ex quibuscumq̃, sed ex necessarijs
Demonstratio est: At quæ adhuc necessa-
rium multiplex est, quale debeat esse, hoc
capite explicat. Ideoque explicat, quid sit,
dici de omni, quid per se, quid vniuersali-
ter; hæc enim ad necessarij cognitionem
opus sunt. Probat autem ante omnia, De-
monstrationē esse ex propositionibus ne-
cessarijs, quia id, quod demonstratur, &
Demonstratione scitur, est necessarium: &
necessarium non demonstratur nisi ex ne-
cessarijs, quatuor syllogizari possit, vt di-
citur 2. Prior. cap. 2.

Argumentatur igitur Arist. hoc pacto:
Quod scitur, aliter se habere non potest:
ergo quod demonstratiuè scitur, est neces-
sarium: nam id necessarium est, quod ali-
ter se habere non potest. Et argumentum
est à superiori ad inferius, ex parte subie-
cti, nā sciri superius est ad sciri per Demo-
strationem: ex parte verò prædicati, nō
definitione ad definitum, nam, non posse
aliter se habere, est definitio necessarij:
tunc vltius procedit argumentum: Quod
scitur demonstratiuè, est necessarium, & quali-
& tale est, quod per Demonstrationē fit,
ergo Demonstratio est ex necessarijs in-
ferit, oportere accipere, ex quibus & quali-
bus sint Demonstrationes: dicit, ex qui-
bus, propter propositiones: dicit ex quali-
bus, propter quæstionem, circa quam est
Demonstratio, nam omnia necessaria sunt,
primò tamen se tria illa, quæ diximus, pro-
ponit explicaturum.

De omni quidem igitur hoc dico.

Explicat, id prædicatum dici De omni,
quod omnibus inest inferioribus subiectis,
& omni tempore, vt risibile dicitur deo-
mni homine, quia omnibus inest indiui-
duis, & omni tempore: & hoc negatiuè ex-
plicat dicendo, quando prædicatum non

Intentio A-
risto. in hoc
Capi. re.

Cur Demo-
stratio Po-
tissimū sic
ex proposi-
tionibus a-
liter se non
posse haberi-
tibus.

Aliter se nō
posse haberi-
re, Defini-
tio necessa-
ria.

2.

Quid sit præ-
dicatum De-
omni.

sic inesse, vt quibusdam subiecti inferioribus inest, quibusdam non: vel aliquando inest, aliquando non, sed omnibus debet inesse, & omni tempore. Exempla ponit in his propositionibus: omnis homo est animal; &, omni linea inest punctum. probat autem tale esse dici, de omni, nam cum instantias fecimus, id est, cum redarguere volumus, propositiones non de omni dici, dupliciter instantas: aut si non de omnibus dicitur predicatum, aut si de omni tempore: signum igitur est, vtrumque esse necessarium ad propositionem de omni.

Notat Themist. cap. 9. & D. Thomas, aliud esse dici de omni, in libris Priorum, quod ad syllogizandum requiritur, quod vocant aliqui prioristicum: aliud dici de omni, in libris Posteriorum, quod ad Demonstrationem quaeritur: quod vocant posterioristicum, in illo enim solum vniuersalitas inferiorum subiecti sit opus est, in hoc vero vltterius opus est vniuersalitate temporis. Sed profecto declaratione indiget Themist. Nam ad syllogizandum tantum non opus est, quod predicatum inest omnibus inferioribus subiecti, cum etiam ex falsis syllogizetur, sed fat est, quod vniuersaliter enuncietur. vnde tale dici de omni consistit in eo, quod vniuersaliter predicatum denotatur inesse subiecto: at in libro isto, quod enuncietur opus est, & etiam, quod verè inest, & omni tempore: sicut in libro Topicorum requiritur, quod probabiliter inest, in libro vero Elenchorum, quod apparetur, & hoc nota. Dices: nonne etiam est, dici de nullo, in hoc libro dico, esse quidè, nempe, quod de nullo inferiori subiecti dicitur omni tempore, tamen quia ex affirmatione facile constat, vel quia affirmatiuum est præcipuè, & frequentius, illud prætermittitur est.

Per se autem sunt, quæcumq; sunt in eo.

Explicat modò, quid per se dicatur, ac in quatuor modos distinguit. Primus est, predicata quæ sunt de definitione quidditatiua subiectorum, per se predicantur de ipsis: vt linea per se de triangulo dicitur, nam est de ipsius definitione. triangulus enim est figura plana tribus lineis terminata. Similiter punctum est de definitione lineæ; est enim linea magnitudo, cuius extrema sunt duo puncta. Itaque ad istum

modum pertinent omnia predicata, quæ sunt aut definitiones subiectorum, aut partes definitionum, vt genera, differentia, & horum partes. Nota autem Themist. quæ dicuntur per se hoc modo, includere de omni, vt sit sensus: illa dicitur per se, quæ cum sint de omni, sunt etiam de quidditate subiecti nec oportet hic sentire cum Paulo Veneto, qui non solum propositiones has, sed earum conuertentes ad hunc modum reducit, vt animal est homo, rationale est homo. Alij etiam identicas, & disparatas reducunt: quæ omnia sunt præter mentem Aristotelis, qui solum de proprijs propositionibus & naturalibus prædicationibus, quales ad Demonstrationem sunt aptæ, loquitur.

Et quibuscumque eorum quæ insunt.

Secundus modus est eorum, quæ sic in sunt subiectis, vt decorum definitione sint ipsa subiecta, quales sunt passiones propriorum subiectorum, quæ per se inesse dicuntur. Notant hic Philopo. & Themist. & bene quod primus modus est prædicationis per se, iste inhærendi per se: propterea dicunt, ista, quæ per se inesse dicuntur, esse accidentia. Notant etiam ijdem auctores hunc modum non includere. necessariò, dici, de omni: nam potest accidens dici per se, quamuis non omni inest, vt sanum inest naso, & grammaticum homini. Huiusmodi Aristot. ponit quatuor exempla, primum de curuo, & recto; hæc enim per se insunt lineæ, ac per eâ definiuntur. nam rectum est lineæ, cuius extrema non egrediuntur à medio, curuum est lineæ, cuius extrema egrediuntur à medio. Alterum exemplum est de pari & impari, quæ per numerum definiuntur, vt notum est; tertium de primo, & composito, hæc enim insunt etiam numero.

Sed dubitabis, quid per hæc intelligere oportet: Philop. & Albert. per numerum primum intelligunt eum, qui non est ex alio numero compositus, qualis est solus binarius, per compositum verò intelligunt quemcumque alium numerum. At melius cum Alexand. quem hic refellit Philop. & cum D. Thom. dicamus: numerus primus est, qui sola vnitatem mensuratur, quales sunt binarius, ternarius, quaternarius, & alij compositus verò est, qui alio numero mensuratur.

Ad hunc modum quæ predicata pertinent

4.

Secundus

Quæ differentia inter primum & hunc secundum

Non necessariò hic modus includit: dicitur de omni

Dubium: Expositio Philop. & Alberti.

Expositio verior Alexand. & D. Thomæ.

suratur, vt notentur, qui ternario mensuratur, & similes alij multi.

Quantum exemplum est, æquilaterum & altera parte longius. Hæc Alexan. dicit esse passiones figuræ. Philoponus verò me lius attendens, Aristoteli in his exemplis, non alia subiecta ponere, quàm lineam & numerum, hæc duo posteriora etiam numeris attribuit; nam & numeri aliqui sunt æquilateri, aliqui altera parte longiores, vt docet Arithmetici. Quamuis possimus pro Alexandro dicere, quod ista sunt quiddem in numeris, sed, vt numeri faciunt figuras; vel quod non ascribantur numero, sed lineæ. nam hæc per lineam definiuntur: æquilaterum enim est habens lineas æquales omnes: altera parte longius habens inæquales lineas, & ita figuræ conceptum, quæ ex lineis fit. Aueroes sumens ista duo in vniuersali, dicit, esse passiones habentes latera, sed constat, Aristotelem non hæc duo in vniuersali, sed vt numeris insunt, considerasse. & bene dicit Philoponus.

Quæcumque verò neutraliter sunt.

Themist. asserit hunc esse modum tertium per se, secundum quem accidentia dicuntur immediate inesse alicui subiecto, vt color per se, id est, immediate, inest superficiæ, mediata verò, & per accidens substantia, quem modum Aristoteles assignauit, 5. Metaphysic. ca. 18. Sed profecto ista expositio non quadrat textui, vt satis clarè indicant exempla, album nempe & musicum insunt animali, hæc autem non immediate inhærent. Propterea cum Philopono, D. Thomæ, & reliquis dicamus, vt velit Aristoteles docere reliqua predicata, quæ nec sunt de subiecti definitione, nec subiecta de eorum definitione, non per se, sed per accidens dici. quo pacto album & musicum per accidens animali insunt: non enim de eius definitione sunt, nec animal de eorum definitione: & non sumptit hominem, nam iam musicum per se illi inest, cum homo sit de definitione musici.

Amplius quod non de subiecto, &c.

Tertius modus, vt explicant Themist. D. Thomas & Philop. quos ceteri sequuntur, & per se existendi: vbi illa dicuntur per se, quæ per se existunt, quod Themist. &

Philop. putant solum conuenire primis substantijs; hæc enim per se existunt, secundæ enim, & accidentia in primis existunt, licet cum discrimine: nam secundæ substantiæ sunt de natura primarum, non autem accidentia.

Aliter etiam exponit Philop. vt secundæ substantiæ dicantur etiam per se, hoc modo tertio: quia non dicuntur de subiecto, id est, non sunt in subiecto: vult enim, vt, per dicitur subiecto, intelligamus esse in subiecto. Sed sine dubio dicendum est hic, illa dici per se, quæ substantiæ sunt, siue primæ siue secundæ, cum neutra inhæreat: nec oportet mutare verbum Aristoteli, nam non dixit: quæcumque de subiecto dicuntur: sed, quæ de subiecto alio, id est, diuerso dicuntur, & quod verum subiectum sit, quod etiam secundis inest substantijs, quæ non de subiecto alio quodam dicuntur, sicut accidentia, album, ambulans; ac propterea per se dicuntur. Et hoc notauit & bene Albert. Mag. hoc tract. 2. cap. 9. Et sic notus est tertius modus.

Amplius autem alio modo quod quidem propter ipsum, &c.

Quartus modus, vt bene notant Græci, & D. Thom. cum cæteris, non est prædicationis, sed est inter causam potius & effectum, licet etiam fiant prædicationes. Primus enim modus fuit per se prædicandi, secundus per se inhærendi, tertius per se essendi, quartus per se causandi; vt accuratius cæteris explicat D. Thomas. Ille enim effectus est per se alicuius causæ, quando propter ipsam est: vt, Intere, secundum iugulationem, est per se effectus iugulati: dicit, Intere secundum iugulationem, vt verbum sumatur pro morte illa, quæ ex tali causa sequitur. Similiter, domificium est per se effectus domificationis: at quando effectus non propter illud est, per accidens ei dicitur: vt ambulanti accidit coruscatio, non enim quia ambulauit, coruscavit: Similiter accidit sodienti vineam inuenire thesaurum. Hoc igitur est per se quarto modo, quod proprie ad causam & effectum refertur. Et hoc est de modis per se. in quo notatum Philopono & Themist. & D. Thomæ ad initium lectionis 9. non omne de omni esse per se habere: quæ est albus, coruus est niger, de omni quidam

Expositio Philoponi: secundum quæ etiam secundis substantijs conuenit. Resolutio Authoris.

Quartus

Collatio horum quatuor modorum.

Nota, Notandum de omni per se esse quidam

Probatio definitiois à signo.

Dici de omni duplex, prioristica & posterio-risticum.

Cur, dici de nullo, prætermittitur sit.

De modis prædicationis per se. Primus.

quidem sunt, non tamen prædicata per se prædicantur primò modo, nec per se in sunt subiectis, cum nec de eorum definitione, nec ipsa de accidentium talium definitione sint, vt patet, omnia tamen & semper insunt. Aduerte, etiam alios esse modos dicendi per se, vt patet ex 5. Metaphy. cap. 18. Tamen isti, qui hoc loco explicati sunt, videntur magis pertinere ad negotiũ præsens, quamuis non omnes ad Demonstrationem apti sint: tertius enim non est prædicandi, propterea non est ad Demonstrationem.

Quæ ergo dicuntur in simpliciter scibi libus, &c.

Quibus modis per se, vtmur in Demonstratione? Expositio: R. Thomæ:

Concours sententia.

Huius loci versiones aliquæ.

Secundum ferè omnium sententiam, hic Arist. explicat, qui modi sint ad Demonstrationem apti, quamuis non omnes æqualiter exponant. S. Thom. & alij ex Latinis de secundo intelligunt, hic enim est conclusio, quæ dicitur simpliciter, nempe in quo de suo subiecto passio prædicatur. & ad hanc vtmur quarto modo, nempe in quo passionem de definitione, quæ causa est, prædicamus: vt ad demonstrandum, hominem esse risibilem, sumimus animal rationale esse risibile. Aliter exponit alij, & si ea colligamus, in quibus penè omnes alij conueniunt (vt interim, omittamus peculiaria dissidia. Themist. Philopon. & Auerro.) hæc illorum est sententia: velle Arist. duos modos enarrare, primum, & secundum; horum enim est: vsus ad demonstrandum, & litera istis videtur fauere, quam aliqui sic vertunt: [Quæ igitur dicuntur in simpliciter scibilibus per se sic, vt insint prædicatis aut illa insint subiectis id est, hæc sunt, quæ ad simpliciter scientiam opus sunt. Quamuis hæc verba non sint ita expressa in Græco sermone. Boetius vertit ad litteram sic: [Sicut esse prædicatis aut inesse] illi enim duo infinitiui, esse & inesse, sunt Græci eiusdem verbi, sed alter est actiuus, alter passiuus: ac si diceret: Quæ sic sunt per se, vt existant in prædicatis, id est, sint de eorum definitione, qui modus est secundus, & hoc est esse in prædicatis, vel quæ sic sunt, vt ita loquar, vt existant à prædicatis, id est, prædicata sint de eorum definitione, qui modus est primus, & hoc est prædicatis inesse: est enim infinitiu passiuus. Ex hoc patet,

hos duos modos esse ad Demonstrationem aptos.

Dubitabis fortè de quarto: nam vtmur eo in Demonstratione, vt si dicas: appetit vindictam sanguis ebullit circa cor, iratus vindicta appetit, ergo irato ebullit sanguis, &c. maior enim est in quarto modo, nam effectus prædicatur de causa propria? Respondet Philop. modum quartum non esse ad prædicationem, sed ad causalitatem: propterea utilis est Demonstrationi, quæ ex causa procedit, sed non componit ipsam. Quod si dicas: sunt prædicationes secundum ipsum, ergo Demonstrationem componit? posset dici, illas prædicationes esse iam in primo aut secundo modo, nam ille non est prædicandi.

At quamuis ista sit expositio communis, non spernenda, possemus Aristotel. interpretari, vt velic hic ostendere: quando hi duo modi, nempe primus & secundus ad Demonstrationem simpliciter apti sint: id autem fieri, quando sunt propter ipsum, & sunt ex necessitate; non enim semper primus est propter ipsum: vt quando genus, & differentia remota prædicantur, vt homo est sensibilis, homo est substantia; non enim his ad simpliciter demonstrandum vtmur. Similiter non semper secundus est ex necessitate: vt, naus est simus, linea est curua: tunc autem ad Demonstrationem apta hæc sunt, cum & secundum se, seu propter ipsa, & ex necessitate sunt. At quia dubium videbatur, quando secundus modus ex necessitate sit? id explicat dicendo; quando tales passiones cum oppositione prædicamus: vt, linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar: sic enim hæc ex necessitate sunt; & probat. nam ista simul iuncta sunt, sicut priuationes, aut contraria; aut contradictoria respectu proprii subiecti, quæ necessariò sub distinctione affirmantur. Nota litteram par aut impar in numeris secundum quod sequitur, Græcè enim est: [par, quod non impar, vt sit sensus, in numeris idem est dicere, quantum ad consecutionem, par, & impar, seu non impar, & impar: vt ergo impar, vel non impar, necessariò de numero prædicantur, ita etiam par & impar. Sic igitur explicatum est, quid de omnibus, quid per se, sit.

Dubium, an quartus modus per se inferuiat Demonstrationi

Sententia Philop.

Replicat.

Dilutio.

Expositio Authoris. Primus & secundus modus per se, quando ad Demonstrationem conducant.

QVAESTIO I.

Quomodo Accidentia definiantur per subiectum?

9: Quid sit prædicatum vniuersale:

Vniuersale autem dico, &c.

Explicat tertium, nempe Vniuersale. Tunc autem est vniuersale, cum non solum de omni, & de per se, sed etiam secundum quod ipsum est: Id autem inest alicui secundum quod ipsum est, cum illi primò inest, & immediatè: vt, risibile inest homini; & habere duos rektos, triangulo; est enim per se, homo est sensibilis, sed non secundum, quod ipsum, quia non vt homo, sed vt animal, est sensibilis: tale igitur vniuersale est necessarium, id est, hoc est necessarium, quo in Demonstratione vtmur, non enim quodeunque necessarium ad Demonstrationem aptum est, sed quod est vniuersale.

10: Quid vniuersale est per se?

Per se autem & secundum quod ipsum, &c.

Modò id, quod per se est, secundum quod ipsum asserit esse: in quo apparet contradictio, quia videtur discrimè inter ista assignasse, imò differunt, vt notat Teoph. aliquid enim est per se, quod non est secundum quod ipsum & vniuersale, vt diximus: & ita est: sed responderet Philop. non idem prorsus esse per se, & secundum, quod ipsum: habent enim se, vt superius & inferius, vt notat S. Thom. omne enim secundum, quod ipsum, est per se, & non e contra. Hic autem voluit Arist. dicere in aliquibus idè esse per se, & secundum, quod ipsum: quamuis possumus dicere idem prorsus esse per se, & secundum, quod ipsum, & quod ad vniuersale requiritur aliud, nempe quod insit primò, quod postea subiungit.

11: vniuersale illi primò debet esse, cui est vniuersale:

Vniuersale autem est tunc, &c.

Explicat, quid Vniuersale sit exactè: nempe cum aliquid primò inest, vt habere tres angulos, inest quidem figuræ, sed non secundum, quod ipsum, cum non omni insit: similiter inest Iosceli, sed non primò, cum non solum triangulo autem inest primò, & vniuersaliter, & vniuersaliter est Demonstratio, tanquam vniuersalis, quia potissima est Demonstratio, in qua passio cum subiecto conuertitur, vt notat Philop. reliquæ non sunt potissime Demonstrationes, in quibus passio cum subiecto non conuertitur. Hæc de interpretatione huius capituli quartij.

VNum oportet hic adnotare circa modum secundum, quo accidentia per sua subiecta definiuntur. Accidentia sunt in duplici differentia: quædam quæ consequuntur aliquod subiectum specificum, nec ad aliud se extendunt, intrinsecam speciem semper conclusa: sicut risibile, grammaticum, quæ soli insunt homini: quædam alia subiectum commune consequuntur, & genericum, ac multis speciebus insunt: vt color, quantitas, albedo, omnia autem accidentia à subiecto, aut vno, aut altero modo, dependent. Vt enim nunquam per se existunt, nisi in subiecto, ita neque eorum natura est absque dependentia à subiecto: illa, quæ à subiecto peculiari dependent, habent se in duplici differentia: quædam ipsam naturam specificam secundum se consequuntur, vt risibile, disciplinabile; hominis naturam secundum se respiciunt: quædam naturam illam quidem specificam consequuntur, sed non absolute, nisi vt dispositione aliqua determinatur: vt simitas sequitur nasum, non absolute, sed cum quadam dispositione.

Accidentia esse duplicia.

Discrimen inter accidentia specificam.

Hinc oritur latum discrimen inter ista: quæ enim sequuntur naturam, secundum se, vniuersaliter ei insunt, vt risibile homini: quæ verò naturam cum dispositione, non semper vniuersaliter, nisi in his in quibus natura sic est disposita; vt simitas, cæcitas, crispitudo. Præterea, quæ sequuntur naturam secundum se, simplices passiones sunt, vt risibile, disciplinabile, quæ verò naturam dispositam, multæ sunt, & sub distinctione de natura vniuersaliter prædicantur, quia variæ sunt dispositiones; vt nasus, passiones sunt simitas, aquilinitas, & reliquæ; quarum singulæ non vniuersaliter de naso prædicantur, nisi simul cum distinctione: tamen, reuerà singulæ habent suam determinatam dispositionem in subiecto illo distinctam ab alijs, quæ simul cum illa specie posset dici ad æquatum subiectum illius: Cum tamen non inueniatur nomē, sumimus pro proprio subiecto speciem communem, & hoc docet Auero. hic, dicēs, par-

per numerum definire non est per subiectum proprium, sed per genus...

Quot modis circa predicatum vniuersale. Primum errare contingat: quoque modo ipsum verè cognoscatur.

CAPUT V.

Oportet autem non latere, quod plerumque contingit peccare, & non esse, quod monstratur primum vniuersale...

Si quis igitur monstrauerit, quod recta non coincidunt, videbitur vniuersale esse demonstratio...

Et si triangulum non esse aliud, quam aquicrus secundum quod aquicrus videtur...

Propter hoc neque si aliquis monstrauerit singulum triangulum demonstratione...

Propter hoc neque si aliquis monstrauerit singulum triangulum demonstratione...

* Aliqui le. singularia, sed forte ea verba, aut singularia, addita fuerunt...

* Aliqui co. ad. p. priè.

* Ioseph. * Multi. co. non habent illud, &c.

* Ioseph. * Scalenb.

Nullum est præter hæc triangulum alterum. non enim secundum, quod triangulum nouit...

Quomodo igitur non ugetur vniuersaliter, & quando nouit simpliciter. Manifestum, quod si idem esset triangulo esse...

Verum autem secundum, quod triangulum, aut secundum, quod aquicrus inest...

Oportet autem non latere, &c.

Cum potissimam Demonstrationem vniuersalis esse ostendisset, nempe cum passionem de primo subiecto demonstramus...

Aut si sit quidem, sed innominatum sit, &c.

Hic est secundus error. cum nempe aliqua passio inest multis speciebus, propter aliquod commune...

non propter specificas rationes, nec quia animalia sunt; nec tamen omnia animalia progrediatur...

Aut contingat esse sicut in parte totum, &c.

Tertius error est: cum demonstramus, de aliquo toto, quod verè est, ut in parte id est; quod est in ferius illo...

Si ergo aliquis monstrabit, quod recta non coincidunt.

Exempla eorum quæ dixit, proponit incipit autem à tertio errore. Si quis demonstraret, nunquam concurrere, de lineis rectis æquè distantibus...

Et si triangulus non esset alius.

Exemplum primæ erroris ponit. Si nullus esset triangulus, nisi isosceles, tunc de illo demonstrantes, habere tres angulos æquales...

3. Error.

Exemplum 3. Erroris.

N. O. T. A.

Exemplum 1. errorum secundum & primo tertio.

53.

Exemplum 1. erroris.

Nota hic discrimen inter communia & propria accidentia.

Accidentia si exactè de finienda sunt, per sua subiecta de bere definiunt.

Isoceles est, talis passio ei inest, sed vt triangulus est.

Exemplum aeternitatis.

Secundi autem erroris exemplum est. Si quis demonstret, proportionatim commutari de numeris seorsum, aut de lineis, aut de tempore, vniuersaliter videtur demonstrasse; quia non est nominatum aliud commune, propter quod talis passio eis accidat. tamen reuera non est Demonstratio vniuersalis. non enim linea, vt linea est, nec numero, vt numerus est, id eis inest. Hic aduerte, commutatam proportionem eam dici, quae sicut se habet primum ad secundum, ita tertium ad quartum, ita se habet primum ad tertium, sicut secundum ad quartum. V. g. sicut se habent duo ad quatuor, ita sex ad duodecim; ergo sicut se habent duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Aduerte, illa verba: [Nunc autem vniuersale monstratur, non mutanda esse, vt p [Nunc] legamus, Non, sed sic debent legi, & tunc notat Philopon. quod [Nunc, non dicit tempus, sed sensus: nunc, id est, quando de illo superiori demonstramus, vniuersaliter demonstramus. Quamuis possimus dicere, sensum esse: nunc quando illud vniuersale non apparet, tanquam vniuersale demonstramus, licet non ita sit,

Communita proportio quae dicitur.

Nota. 6.

Propter hoc nec si aliquis, &c. Nota hic, quod quamuis de omnibus inferioribus nullo dempto, demonstramus passionem, adhuc vniuersaliter non cognoscimus, quousque de primo demonstramus. Vt si de omnibus speciebus trianguli, seorsum demonstraremus illam passionem, adhuc secundum speciem non cognosceremus, omnem, id est, nondum ipsam rationem trianguli communem cognosceremus: & sic non esset Demonstratio vniuersalis.

Quando ergo non vult vniuersaliter.

Philop. vult Aristotelem hic exponere, quando demonstrantes de omnibus inferioribus demonstramus vniuersaliter, & quando non: & dicit, quando superius non est aliud profus; quam inferiora, tunc demonstrantes de inferioribus, vniuersaliter demonstramus, quod in aequiuocis accidit, quando vero superius est aliud quid, vt in vniuocis, non sufficit demonstrare de inferioribus, sed mihi videtur Aristot.

probate, quod ille non sciat vniuersaliter, qui per inferiora scit, sed sophisticato modo. quia si idem esset, triangulum esse, & Isocelem, & reliquas esse, tunc qui de omnibus inferioribus demonstrat, vniuersaliter demonstraret: at cum id non sit, alia est enim ratio superioris & inferiorum; ob id non demonstrat simpliciter, & vniuersaliter, qui de inferioribus demonstrat.

Virum autem secundum quod est triangulum.

Ponit regulam cognoscendi, quando est subiectum primum, & duas partes habet: alteram, quando semotis aliquibus a re, adhuc passio illi inest, talia semota non erant illius passionis subiecta prima: vt si triangulo aereo inest habere tres angulos, semoto aereo, adhuc manet passio, etiam semoto aequicrure, non ergo erant haec subiecta prima: alteram, quando semotis aliquibus, passio aufertur, tunc illud quo primo semoto proximè aufertur passio, est subiectum primum. V. g. ablato animali, & etiam ablato homine, aufertur risibile, sed ablato animali, non aufertur primò risibile, sed ablato homine: homo igitur est subiectum primum. Similiter, ablata figura, aufertur, habere tres angulos, sed non primò, sed quia aufertur triangulus: triangulus igitur subiectum illius primum, & vniuersaliter: id est, primum subiectum & vniuersale, quo primum ablato aufertur passio.

Hanc ablationem oportet intelligere per intellectum, intellectione enim separamus. Nota pulchram regulam ad res examinandas, qua vsus est capite de ad aliquid. nota literam, quo igitur primò, id est, quo ablato, aufertur primò, habere tres angulos? Respon. triangulo nempe ablato, aufertur illa passio, id est, triangulus est primum, & secundum cum inest talis passio alijs inferioribus ipsius.

Dubitarur hoc loco: nam saepe demonstramus vniuersale, & illud non est de omnibus, cum non omni tempore sit: Luna enim deficit, in hyme sunt pluuiae, & similes affectiones demonstrantur, quae tamen non sunt de omnibus, cum non omni tempore: Aliqui illas, vt aptitudinem dicunt, sumendas esse docent, quod falsum est, cum non secundum aptitudines demonstrantur.

8. Documentum ad cognoscendum terminum cui primum passio competat.

Quomodo intelligenda illa ablatio?

Dubium. An omne vniuersale, quod demonstratur, sit de omnibus.

Responso certa per triplicem eorum, q semper esse dicuntur, distinctionem. tur secundum actum. Propterea dicendum, aliqua semper esse & euenire, tripliciter contingere: quaedam enim dicuntur semper esse, quia incessanter sunt, & continuo: vt, hominè esse risibile: quaedam, quia temporibus à natura determinatis nunquam deficiunt; vt, Lunam deficere, Solè oriri, & occidere: quaedam, quae temporibus certis & statutis plerumq; eueniunt; vt, pluuia esse in hyme, & similia: horum omnium est scientia & Demonstratio, vt docet Arist. i. Poster. ca. 7. & 24. licet non in aequali gradu: & similiter sunt de omni, id est, semper eueniunt, aut sunt, modo tamen quo diximus. Et hoc est ad mentem Peripateticorum.

Demonstrationem esse ex ijs, quae sunt Per se, ac Necessarij.

Cap. VI.

- 1. Igitur est Demonstratio scientia ex necessarijs principijs: quod enim scitur, non potest aliter se habere: per se vero inexistens necessaria sunt rebus: alia quidem enim in eo quod est quid insunt: alijs autem quae de ipsis praedicantur, ipsa insunt in eo quod est quid, quorum alterum oppositorum necesse est inesse: manifestum quod ex talibus quibusdam sit vtiq; demonstratiuus syllogismus. omne enim aut sic inest, aut secundum accidens: accidentia vero non sunt necessaria.
2. Aut igitur sic dicendum, aut principium ponendum, quod demonstratio necessarium est: & si demonstratum est, non potest aliter se habere. Ex necessarijs igitur oportet esse syllogismum. ex veris quidem enim est, & non demonstrantem syllogizasse: ex necessarijs vero non est nisi demonstrantem. hoc enim iam proprium demonstrationis est.
3. Signum autem, quod demonstratio ex necessarijs: quoniam & instantias ita fertur ad eos, qui existimant demonstrare, quod non necesse, si existimemus, aut omnino contingere aliter, aut sermonis vtiq; gratia.
4. Planum autè ex his, & quod statim sunt, qui se existimant rectè principia accipere, se probabilis sit proposito, et vera: Veluti so- phista. quod scire est scientiam habere. non enim quod probabile, aut non, principium est: sed primum ipsius generis, circa quod monstratur, & verum non omne proprium.

Quod autè ex necessarijs oportet esse syllogismum, manifestum est ex his. Si enim qui non habet rationem, eius quod est propter quod, existente demonstratione non est sciens, esse autem possit, vt A de C ex necessitate esset: B vero medium, per quod demonstratum est, non ex necessitate: non sciuit propter quid, non enim est hoc propter medium, hoc enim contingit non esse, conclusio autem necessaria.

Præterea si aliquis non sciuit nunc, habens rationem, & saluum, saluare, non oblitus, neque prius scierat, corrumpi autè posset medium, si non est necessarium: quare habebit quidè rationem saluam, saluare, non autem sciuit: neq; igitur prius scierat, si vero non est corruptum, contingit autem corrumpi, quod accidit, esset vtiq; possibile & contingens, sed est impossibile ita se habentem scire.

Quandoquidem igitur conclusio ex necessitate sit, nihil prohibet medium non necessarium esse, propter quod monstratum est. est enim necessarium, & non ex necessarijs syllogizatum esse, quemadmodum & verum non ex veris. Quando autem medium ex necessitate, & conclusio ex necessitate: quæ admodum & ex veris verum semper sit enim A de B ex necessitate: & hoc de C: necessarium igitur & A ipsi C inesse. Quando autem non necessaria sit conclusio, neque medium necessarium potest esse, si enim A ipsi C non ex necessitate inesse: ipsi autem B ex necessitate: & hoc ipsi C ex necessitate: & A igitur ipsi C ex necessitate inest, sed non suppositum fuerat.

Quoniam igitur quod scitur demonstratiue, oportet ex necessitate inesse, manifestum, quod & per medium necessarium oportet habere demonstrationem, aut non sciet, neq; propter quid, neque quod necesse est illud esse: sed vel existimabit non sciers, si suspicetur tanquam necessarium, quod non necessarium: aut neq; existimabit, similiter, & si quod sciat per media, ac si propter quid, & per immediata.

Accidentium vero non per se, quo modo determinata sunt per se, non est scientia demonstratiua, non enim ex necessitate monstrare conclusionem: accidens namque contingit non inesse, de tali enim dico accidere.

Arqui dubitare fortasse quisquam posset, cuius causa hac oportet interrogare de his si non

* alij cod. ad. igitur. * a. l. saluus.

10.

si non necesse est conclusionem esse. nihil enim differt, si quis interrogatus quacunq, postea dicat conclusionem.

11. Oportet autem interrogare, non tanquam necessarium sit per interrogata, sed quoniam dicere necessarium illa dicenti, & verè dicere, si verè sint inexistètia.

1. Si igitur est demonstratiua scientia ex necessarijs, &c.

Intentio Arist. in hoc capite quod Demonstratio sit ex propositionibus necessarijs & per se.

Alb. ca. 15. mouet dubium & respon. In terminis conuertibilibus liceret si idem est.

Dubium.

Solutio. Duplex est necessarium

est: ob id igitur talia non sunt necessaria, cū solum secundum quid necessaria sint. Aduertè, S. Tho. Egid. Caiet. & alios aliter rationè hęc inducere, nempe, vt velit Arist. probare, Demonstrationem procedere ex necessarijs, & sumere p medio, quod procedat ex his, quæ sunt per se. tamen melius est, vt sequamur expositionè prædictam Græcorum: quamuis Philop. rationem non sub illa forma componat, sed existimet rationem esse hypotheticā & necessariam, quamuis non reducat ad formam syllogisticam. nō enim, vt inquit ipse, omnis consequentia necessaria ad syllogismū reduci potest. At aptior videtur expositio Themist. quā prius proposuimus, licet etiam possimus interpretari secundum expositionem Philoponi.

Aut igitur sic descendum, &c.

Incipit probare, Demonstrationem ex necessarijs, pcedere; & inquit: [Aut id sic dicendum.] id est, aut id simpliciter absque vlla ratione alia fatendum est, aut ad eius probationem supponendū esse principium hoc, scilicet, Demonstrationem, id est, conclusionem Demonstrationis esse necessariā, &, quod demonstratur non posse aliter se habere. Ex quo habetur primum argumentum: Conclusio est necessaria, ergo, procedit ex necessarijs, & probatur consequentiā ex differentia, quæ est intra demonstrantem, & non demonstratē: qui enim non demonstrat, ex veris nō necessarijs potest colligere; vt si dicas: omne ambulans est animal, omnis homo ambulat, ergo omnis homo est animal: at qui demonstrat, ex necessarijs procedit, imò hoc Demonstrationi est proprium. & nota illud verbum literar[um] sed aut[em] quo frequentiùs Boerius vtitur pro dictione exceptiua, nisi, vel, præter.

Signum autem est, quod Demonstratio ex necessarijs.

Hoc est secundum argumentum ex signo. omnes enim, qui contra aliquā Demonstrationem instant, &, non esse Demonstrationem probare contendunt, sic procedunt, probantes quoniam non sit necesse, id est, quod non ex necessarijs sit, siue reuerà id ita esse opinentur, siue gratia orationis tantū & disputationis id ve-

Nota.

2.

Probat Arist. Demonstrat. procedere ex necessarijs.

1. Ratio.

3.

2. Ratio.

lint probare, hoc mediū assumunt, quod non sit ex necessarijs.

Manifestum autem ex his est.

4.

Infert, eos esse stultos, qui existimant, demonstrasse, dū ex veris & probabilibus procedant, cum non probabilia sint Demonstrationis principia, sed propria & prima generi, id est, subiecto, de quo demonstratur, & hæc necessaria sunt: non autem omne verum aut probabile est proprium huiusmodi & necessarium.

Nota 1. Expositio Thom. & Egidij.

Circa literam aduertè primò, illa verba. [Quoniam scire scientiam est habere] non eodè modo exponi. Nā S. Th. Egid. & alij ea accipiunt, ita vt sint ratio ultimatæ illorum, qui ex probabilibus procedentes demonstrasse se existimant. vt sit sensus: [Quoniam scire scientiam est habere,] id est scire & demonstrare est scientiā habere, scientia autem est eorum, quæ aliter se habere non possunt.

Expositio Philop. Auer & Linc. er magis literalis.

At Philop. Auerr. & Linc. illa intelligunt ita, vt sint quædam propositio vulgaræ Demonstrationis, quam Protagoras se facere existimabat. ea enim erat: scire est scientiā habere, qui habet aliquid, scit quid illud sit, ergo qui scit, scit quid scientia sit. Hęc. n. Demonstratio nō est, tantum enim probabile illud est: qui habet aliquid, scit quid illud sit, non est autè necessariū. hæc expositio est magis literalis.

Nota 2. Rationes ad conclusionis probationem adductas, tum communes tum posse esse proprias.

Aduertè præterea, ad aliquam conclusionem posse adduci rationes in duplici differentia, vel communes, vel proprias. Communes sunt, quæ nō per particularia principia subiecti illius procedūt, sed per communia, etiam alijs subiectis conuenientia, vt si velis probare hominem esse risibilem per communia, sic dices: omne p prium inest suo subiecto: risibile est propriū homini, ergo risibile inest homini. est ratio communis, quæ multis subiectis inest: per eam enim quælibet propria possent probari. Similiter si velis probare iustitiā esse bonā, dices sic: a quo remouetur vnū contrarium immediatum, illi inest alterū; à iustitia remouetur malum, ergo est bona: ratio cōmunis ista est, qua multa alia subiecta probantur. Propriæ rationes sunt quæ ex peculiaribus subiecti principijs procedunt: vt si hominē esse risibilem probes, quia est animal rationale, &

iustitiā esse bonam, quia est habitus triuens cuique quod suum est.

Attende igitur, Demonstrationē semper ex proprijs procedere, ob id dicitur: non omne verum propriū est, nec Demonstratiō aptū: sunt enim cōmunia vera, probabilia, & aliquando necessaria, nō tamē ex eis Demonstratio fit; sed ex proprijs.

Quod autem ex necessarijs, &c.

Tertium argumentum huiusmodi est: Syllogismus, quo existente, nō scimus, nō est Demonstratio: sed per eū, qui ex necessarijs nō procedit, nō scimus, ergo nō est Demonstratio. probatur minor: quia nō cognoscimus propter quid & causam conclusionis necessariæ. & ostenditur: sit conclusio, omne C est A: necessariæ sint præmissæ, omne B est A: omne C est B. cōtingentes, poterit medium corrumpi manente conclusione, cum sit necessaria, & mediū contingens, nō est igitur illud causa: nam si causa effet, illo abiato, auferretur conclusio, at conclusio non tollitur, non ergo tale medium est propter quid conclusionis. vnde conclusitur, quod nō est Demonstratio cōclusionis necessaria, medio existente non necessario.

Amplius si aliquis vellet.

Quartū argumentum est: Supponatur, quod verū est, quatuor esse causas propter quarum singulas ignoremus cōclusionē aliquam quam sciuimus: Prima quia ipse homo moritur, & amittit scientiam illā, saltem eo modo, quo sciebat: Altera quādo res ipsa mutatur, & non se habet sicut se habebat: Tertia quādo obliuiscimur illius: Quarta quando perit ratio qua illam cognoscebamus: at quando hæc quatuor sunt, absque dubio rē scimus, & non scire, est argumentū, aliquid ex his deesse: tunc argumentor: Habet aliquis Demonstrationē, quod homo sit risibilis, per mediū cōtingens, quia omnis homo ambulat; si iste scit: pone casum, vt nō ambulet, tunc peto an sciat: clarū est, quod non, cum nō sit mediū: tunc est argumentum: manet iste viuus, manet res eadē, scilicet, homo est risibilis, neque est oblitus, & ratio perferat, quia syllogismus adhuc est, & nō scit eū his, ergo profectò ratio deest, quæ eū sit eadē, sicut per eam modò non scit, nec per eam antè sciebat, etiam medio

Nota 3. Omne verū nō esse proprium aut aptum Demonstrationi.

5. Ratio.

6. Ratio.

non destructo: si enim illa esset ratio, semper per eam sciret, cum eadem ratio maneat. Quod si dicas, medium non esse corruptum quando scit: potest tamen corrupti sine dubio, quod accidit, & conclusio etiam erit contingens, sicut medium; hoc autem non est scire.

Cum igitur conclusio quidem, etc.

Explicat, qualiter syllogizando necessarium se habeat, ac tria principia statuit. Primum est. Nihil prohibet conclusionem esse necessariam, & medium contingens, per quod monstrata, id est, syllogizata, est; & probat: vt enim verum ex non veris, ita & necessarium ex non necessariis inferri potest. hoc intellige non de Demonstratione, sed de syllogismo, quod ad illationem. Secundum principium. Si praemissa necessaria sunt, conclusio necessaria erit: probat ex principio, dici de omni: si enim omne B necessarium est A: & omne C necessarium est B: etiam omne C necessarium est A. Tertium. Cum conclusio non est necessaria, praemissa non erunt necessaria: hoc probat ex secundo principio. datur enim conclusio non necessaria: C est A, praemissa vero: B est A, C est B, necessariae, tunc per secundum principium, si praemissa sunt necessaria, conclusio erit necessaria, & per se erat non necessaria: erit ergo necessaria, & non necessaria, quod est impossibile.

Quoniam igitur si scit demonstratum, etc.

Concludit iam, vt notat Philop. nempe Demonstrationem esse ex necessariis, dicitque, cum id, quod demonstratiue scitur, sit necessarium, oportere vt sit ex necessariis Demonstratio, & per medium necessarium: aliter enim nec quia, nec propter quid, id est, nulla Demonstratione cognoscet. quare conclusio non erit necessaria, nisi sciat nempe per propositiones necessarias: sed si existimat propositiones esse necessarias, & non sunt, tunc opinabitur se scire, & demonstrare, & reuera nesciet, quia non sunt necessariae, si vero non sunt necessariae, nec existimat esse necessariae, tunc nec sciet, nec similiter opinabitur, se scire. ac si in his dicat adeo verum est, Demonstrationem ex necessariis procedere,

vt nullus opinetur se demonstrare & scire, nisi simul ex necessariis opinetur se demonstrare. quod si non opinetur ex necessariis procedere, non opinabitur se scire. quod si opinatur esse necessaria, & non sunt, opinabitur se scire, sed non sciet: & hoc, siue procedat per media, id est, mediata, siue per immediata, & propter quid. Aduerte per Demonstrationem quia, intelligi Demonstrationem quae ab effectu procedit: per Demonstrationem propter quid, quae a causa, de quibus inferri dicemus.

Accidentium autem, etc.

Quia accidentia aliqua necessaria videbantur, qualia sunt inseparabilia, quorum non est scientia, nec Demonstratio, ne eremus, vt notat Themist. Philopon. docet, solius accidentis illius esse Demonstrationem, quod per se est, eo modo, qui definitus est c. 4. ac propterea dicit, non esse scientiam illius, quod contingit non esse, sub quo verbo etiam inseparabilia comprehendit, ad differentiam propriorum: & probat horum non esse scientiam, quia non sunt necessaria. quod postea discutimus in fine capituli.

Et tamen ambiget fortasse, etc.

Obijcit his quae dixit de accidentibus: si enim necessaria non sunt, nihil ex eis necessarium concluditur; vt quid igitur ex istis syllogizamus, & de istis Respondenti interrogationes facimus, cum nihil magis ex interrogatis necessarium sequatur, quam si quascumque propositiones ad libitum sumeremus? & hoc significant illa verba: [differt enim nihil, si aliquis interrogatus contingetia, id est quaeuis, postea dicat conclusionem] vt bene interpretatur Philop. hic enim est sermo de Dialectico, qui ex probabilibus & contingentibus procedit, ac de eis suas facit interrogationes, quae videtur superflua, si nihil necessarium ex datis concludendum sit. Circa literam nota illud [cuius causa haec oportet interrogare de his] id est, quare haec accidentia petimus, vt per ea concludamus, & nostras faciamus conclusiones [de his] id est, de accidentibus eisdem, cum non sint necessaria.

Oportet autem interrogare.

Respondet, circa accidentia nos vt interrogauimus: non vt quicquam necessarium

Quid Demonstratio quia? Ob Demonstratio propter quid?

9.

10. Obiectio.

11.

rum concludatur, sed vt necessario concludamus, & ex datis & concessis a Respondente, ipsum ad concedendam conclusionem conuincamus: & si concessa sunt vera, etiam ad conclusionem veram admittendam compellamus. ac propterea non est inutile interrogare, in quo duplex necessitas, vt notat Philop. insinuat, & illationis, seu secundum consequentiam, & similiter consequentis, seu secundum rei naturam. Est enim aliud, conclusionem esse necessariam, aliud inferri necessario, vt alibi diximus: Vult autem Aristoteles in hoc docere, necessitatem demonstrationum non solum esse secundum illationem: haec enim in accidentibus etiam inuenitur: sed etiam absolutam, quae dicitur necessitas consequentis. Haec de capite sexto.

QVAESTIO I.
Circa Caput sextum.

Aduersus ea quae in textu continentur est argumentum primum. Dicit enim proprium esse Demonstrationi ex necessariis procedere. Contra hoc arguuntur. Nam sunt syllogismi ex necessariis procedentes, qui tamen Demonstrationes non sunt: vt patet in his, quae ex effectibus procedunt, vt cum animalia corruptibilia esse, ex eo quod senescant probamus: & ignem esse: quia cineres sunt: similiter quado ex signis certis procedim, vt lac habere, probat peperisse: & esse fructus, arboris floruisse conuincit. Haec omnia necessaria sunt, tamen Demonstrationes non sunt, cum non ex causis procedant; non ergo hoc Demonstrationi est proprium.

2. Argum. Secundum, contra rationem tertiam argumentor. probat enim conclusionem necessariam non scire propter quid per medium contingens: quia cum hoc possit non esse, non erit causa eius quod necessarium est. Hoc videtur falsum. Nam contingens potest esse causa necessarij, vt patet si vulnus aliquod letale insigatur equo, est causa & contingens, quod equus nunquam amplius viuat, hoc autem necessarium est, ergo contingens est causa necessarij.

3. Argum. Tertium, ex illis quatuor, quae ad scientiam sunt necessaria, videtur, vt non sit obliuio, necessarium non esse: Nam si quis ratio-

nem habet, obliuio non est, non ergo oportet addere, quod rationem habeat, & obliuio non sit, imo ulterius, videtur falsum quod scientia destruat per mortem, cum maneat anima immortalis, quae scire possit.

4. Argum. Quarta, videtur contradictio expressa in dictis Aristotelis: hic enim dicit quod nec quia, nec propter quid, per contingens possumus cognoscere necessarium, at 2. Prior. c. 2. dicit per falsum, verum colligi quia, sed non propter quid.

5. Argum. Quintum, sunt accidentia quae non sunt per se, tamen non contingunt separari, ergo falsum docet, quae non sunt per se, contingere non inesse; probatur anteaedens, de albedine quae inseparabiliter, inest cygno, vt & nigredo coruo.

Circa primum oportet aduertere, rationes, quae inferunt conclusionem necessariam, se habere in duplici differentia: quaedam simul probant necessariam conclusionem, & causam ostendunt propter quam est necessaria, & istae sunt potissimae Demonstrationes, de quibus praecipuus sermo in praesenti est, quae per proprias causas procedunt: quaedam sunt quae conclusionem necessariam probant, sed non dant causam, quare necessaria sit? huiusmodi sunt illae quae per causas remotas procedunt: vt, omne animal rationale est vegetatum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est vegetatus. Similiter sunt illae quae ab inferioribus ad superiora procedunt: vt, omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia. Similiter sunt illae, quae ab effectu procedunt: vt, omne risibile est animal rationale, omnis homo est risibile, ergo omnis homo est animal rationale. Item sunt illae, quae a signo sunt: vt, omne quod orbiculariter illuminatur, est rotundum, Luna orbiculariter illuminatur, ergo est rotunda.

Nota, si effectus differunt. Nec existimes idem esse signum & effectum: superius enim est signum: nam & causa signum dicitur aliquando: vt, Iris est signum pluuiae, & causa materialis, similiter aliqua signa sunt, quae nec causa, nec effectus sunt proprie, vt, lac habere, signum est quod peperit: & fructus habere, quod arbor floruit; quae nec causa nec effectus vnum alterius dicuntur.

- 3. Non igitur est ex alio genere transcendentia monstrare, ut geometricum arithmetica. Tria enim sunt, qua sunt in demonstrationibus: unum quidem, quae demonstratur, ipsa conclusio; hoc autem est, quod inest generi alicui per se. unum autem, dignitates: dignitates autem sunt ea, ex quibus tertium, genus ipsum subiectum, cuius passionis & per se accidentia declaratur demonstratio. Ex quibus quidem igitur demonstratio, contingit eadem esse: quorum autem genus alterum, quemadmodum arithmetica & Geometrica, non est arithmetica demonstrationem coaptare ad accidentia magnitudinibus: nisi magnitudines numeri sint. Hoc autem ut contingit in quibusdam, posterius dicitur. arithmetica vero demonstratio semper habet genus, circa quod demonstratio, & alia consimiliter.
- 4. Quare aut simpliciter necesse est, idem esse genus, aut aliquo modo, si debet demonstratio transcendere: aliter vero, quod impossibile, manifestum, ex eodem enim genere necesse est extrema & media esse, namque si non per se, accidentia erunt.
- 5. Propter hoc Geometria non licet monstrare, quod contrarium una est scientia, sed neque quod duo cubi cubus: neque alij scientia, quod alterum.
- 6. Nisi quacunque ita se habent inter se, ut sit alterum sub altero: ut, Perspectiva ad Geometriam, & Harmonica ad Arithmetice.
- 7. Neque si quid inest lineis, non secundum quod linea, & secundum quod ex principijs proprijs. ut si recta pulcherrima linearum aut si in contrarium se habet ipsi circumferentia, non enim secundum quod proprium genus ipsorum est, sed secundum quod commune aliquod.
- 8. Manifestum autem, & si fuerint propositiones vniuersales, ex quibus est syllogismus, quod necesse & conclusionem perpetuam esse huiusmodi demonstrationis & ut simpliciter dicam demonstrationis.
- 9. Non est igitur demonstratio corruptibilem neque scientia simpliciter, sed ita, sicut secundum accidens: quoniam non vniuersalis ipsius est, sed aliquando, & quodam modo.
- 10. Quando autem sit, necesse est alteram non vniuersalem esse propositionem, & corruptibilem, corruptibile quidem, quoniam

& conclusio, existente. * non vniuersalem autem, quoniam hoc quidem erit, illud vero non erit in quibus est. quare non est syllogizare vniuersaliter, sed quod nunc.

Consimiliter autem se habet & circa definitiones: quoniam definitio est, aut principium demonstrationis, aut demonstratio positione differens: aut conclusio quadam demonstrationis.

Eorum vero, quae saepe fiunt, demonstrationes, & scientia, ut Luna defectus, manifestum, quod secundum quod quidem tales sunt, semper sunt: secundum quod vero non semper, secundum partem sunt. quemadmodum autem defectus, consimiliter alijs.

Quoniam autem manifestum quod unumquodque demonstrare non est, nisi ex vniuersaliusque principijs, si quod monstratur in se secundum quod illud, non est scire hoc. Est ex veris, & in demonstrabilibus monstratum sit & immediatis. Est enim sic monstrare, quemadmodum Berylo quadraturam, secundum commune enim monstrant tales rationes, quod & alteri inuenit. quocirca & in alijs coaptabuntur rationes non cognatis. Igitur non secundum quod illud sciri, sed secundum accidens, neque enim coaptari posset demonstratio & in aliud genus.

Unumquodque autem scimus non secundum accidens, quando secundum illud cognoscimus, secundum quod inest ex principijs illius, secundum quod illud. Et duobus rebus aequales habere, cui inest per se, quod dictum est, ex principijs huius.

Quare si per se & illud inest, cui inest, necesse est medium in eadem cognatione esse, si vero non, sed quemadmodum Harmonica per arithmetice. Talia autem monstrantur quidem similiter, differunt vero, ipsum enim quod, alterius scientia, subiectum namque genus alterum: ipsum vero propter quid superioris, cuius per se passiones sunt.

Quare & ex his manifestum, quod non est demonstrare unumquodque simpliciter, nisi ex vniuersaliusque principijs.

Sed horum principia habent commune. Si vero manifestum est hoc, manifestum & quod non est vniuersaliusque propria principia demonstrare, erunt. n. illa omnium principia, & scientia illorum dominus omnium.

Et namque magis scit, qui ex superioribus causis scit: ex prioribus enim sciunt, cum ex

* al. eo ad propositionem

11.

12.

* Co. Ag. gy non habet hec verbi.

13.

Secundum alios hic incipit caput 8.

14.

15.

16.

17.

18.

Summa Capituli.

non causatis sciat causas. quare si magis scit, & maximè, & si scientia illa esset, & magis, & maximè.

19.

Demonstratio autem non coaptatur in aliud genus: nisi ut dictum est geometrica in perspectivam, aut mechanicam, & arithmetica in harmonicas.

20.

Difficile autem est cognoscere, si sciunt, aut non difficile est enim cognoscere, si ex vniuersaliusque principijs scimus, aut non quod est scire, existimamus autem, si habeamus ex veris quibusdam syllogismum, & primis scire, hoc autem non est, sed oportet primis cognata esse.

1.

Quoniam autem ex necessarijs, &c.

Hoc capite duo praecepta demonstrationis traduntur: alterum, Demonstratio nem ex proprijs principijs subiecti procedere: alterum, esse incorruptibili, & eorum, quae mutari non possunt. Repetitur igitur initio capitis, Demonstrationem esse ex his, quae per se sunt: vel quia id interruptum erat probando ex necessarijs esse, vel quia, ut notat Philop. adiungit aliud, quod prius non dixerat, nempe Demonstrationem esse ex necessarijs, proprijs, & peculiaribus cuique subiecto, de quo fit Demonstratio. vnde enthymema facit: Quae sunt per se, insunt ex necessitate cuique subiecto, & secundum quod tale est: id est, proprie & peculiariter: ergo Demonstratio est ex his, quae per se sunt. Adde da est maior: ex talibus enim necessarijs Demonstratio fit, sicut superius dixerat.

2.

Accidentia enim non necessaria sunt, &c.

Inferit, qui per accidentia procedit, non scire propter quid, cum non sint necessaria. hoc autem iam superius declaratum est. imò, inquit, etiam si per ea, quae semper insunt, procedat, nisi sint per se, non demonstrat, nec scit causam, & propter quid, sed quod est per se: id est, conclusionem necessariam non scit per se, id est, per causam. quales sunt illi syllogismi, qui per signa procedunt: hi enim non sunt per causam, nec demonstrant; quia non ex per se procedunt. Di es: quomodo fit hoc: nonne ista est à signo, & effectus: omne risibile est animal rationale, omnis homo est rati-

Obiectio.

bilis, ergo omnis homo est animal rationale: tam ex his, quae per se sunt, procedit: hoc enim de signis necessarijs oportet intelligere, ut superius declarauimus: Dico Arist. loqui generaliter, & de eo quod euenit cōmuniter, ut talia signa necessarijs inferat, sed non per propositiones vtriusque necessariae, & per se: plurimum enim minores non sunt per se. ut si dicas: cui inordinatè mouetur pulsus, is febre laborat: So crati inordinatè mouetur: ergo febre laborat. ac propterea dicit Arist. non ex per se procedere, quod ad Demonstrationem est necessarium, nempe, ut vtraque propositio sit per se, & ob id optimè concludit: oportet primum medio, & medium extremo propter ipsum, id est, per se, inesse. ac si dicat: vtraque propositio debet esse per se in Demonstratione, quod si aliquando id in signo accidit, id raro, & per accidens est, nec talis est propria Demonstratio, cum non ex causis procedat.

Solutio.

Non ergo est ex alio genere, &c.

Proponit primum praeceptum: nempe non licet demonstranti transire genera & subiecta: id est, non possumus passionem vniuersalem generis de alio demonstrare, nec Demonstrationem vnius scientia conclusionem alterius scientia demonstrare, sed, ex propria cuiusque principijs, proprias passiones probare. Sunt autem tria in Demonstrationibus, dignitates & principia, quae sunt fundamenta Demonstrationum, est subiectum genus, de quo demonstramus: est passio quam vocant conclusionem, tanquam conclusam & probatam de genere. Inter haec tria nihil prohibet dignitates esse eandem in diuersis scientijs: nam illa vulgata principia per se nota, cōmunia sunt Geometris, Arithmetice, & reliquis: at passiones particulares, sunt cuique scientie, sicut & subiecta. Vt enim numerus & magnitudo diuersa sunt, ita etiam & quae ijs, accidunt, si enim eadē essent, similiter numerus, & magnitudo eadem essent. Hinc fit, ut arithmetica Demonstrationem non sit cōuenire, id est, applicare in accidentia magnitudinibus, id est, ad probandas passiones magnitudinum: ut sit ratio haec: scientia, quae habent diuersa subiecta, diuersas habent passiones, non ergo passiones vnius subiecti per principia alterius scientia.

Praeceptum notandum quod non sit transcendens de genere in genus. Nota sunt in Demonstrationibus. Dignitates, subiectum, Passio.

ria, quæ circa aliud subiectum est, probari possunt: at quia id aliquando licet, nēpe eum scientiæ sunt subalternans & subalternata, dicit se posterius hoc traditurū.

Dubium. Solutio.

Dices: quare in Demonstratione nō annumeravit præmissas? Dico hic per ipsam Demonstrationem intelligere ipsas propositiones, & solum numerat ea, quæ extra Demonstrationes sunt, nēpe subiectū, passionem in conclusione, & dignitates, quæ omnia Demonstrationem non componunt, vt talia sunt, sicut fecit in ca. i.

4.

Quare autem simpliciter necesse est, &c.

In quibus contingat de genere descendere.

Ostendit, scientiam vnā non demonstrare passiones alterius, nisi sit idē prorsus subiectum, aut aliquo modo idem: dicit hoc, quia quādo subiectum vnū sub alio continetur, passiones superioris poterimus demonstrare de inferiori; vt passiones trianguli de Isoscele, passiones de homine, quæ sunt animalis; quando verò subiecta sunt prorsus diuersa, id non fit. probat. Quia cū Demonstratio ex his, quæ per se sunt, procedat, medium, subiectum, & passio debent ad inuicē conuerti, & propria esse, aliter per se non essent: nō ergo per medium alterius subiecti possumus passionem de alio subiecto monstrare, nisi enim essent tunc per se.

5.

Propter hoc Geometria non est demonstrata, &c.

Collatiū.

Exemplo manifestat, vnā scientiam, quæ sunt alterius; non demonstrare. Geometria enim non demonstrat, contrarium eandem esse disciplinam; non enim talis conclusio ex his quæ Geometria docet, conficitur. est enim propria Metaphysico, & etiam Dialectico, qui, vt notat Philop. circa omnia vagantur. intellige tamē non demonstrando, sed probabiliter disputando. Alterum exemplum est: Geometria etiam non demonstrat, quod duo cubi faciant cubū, quia cubus non est materia Geometriæ, quæ plana & superficialia considerat, sed est Stereometria, quæ corpora, & solida speculatur, cubus autem corpus est, & ita exponit Philop. & notat, quod Aristoteles intelligit per hoc, quod duo cubi sunt vnus cubus, id quod est duplicare cubum, vt fit sensus, Geometria non demonstrat duplicare cubum, sed Stereo-

Quomodo verum: Duo cubi sunt vnus cubus?

metria. Est autem cubus corpus omnium laterum æqualium, qualis tessera, seu taxillus; duplicare verò cubū, est dare cubum alium, in dupla proportione ad primum, & hoc est, quod Stereometria docet. & Philop. ponit Demonstrationem Apollonij circa huiusmodi duplicationem: at pace eius, alius est sensus Aristo. quem egregiè docet Alber. ca. 16.

Cubus.

Duplicare cubū quid sit

Quod vt intelligas, aduerte, quod sicut Geometriæ habent corpora cubica, ita & Arithmetici habent numeros cubicos, qui ex bina multiplicatione super numerum quemlibet per seipsum resultant: vt tria ter; quæ sunt viginti septem, est numerus cubus: bis duo bis, quæ sunt octo, & similes. est autem discrimen inter hos & illos cubos, quod cubus Geometricus non facit cubum alteri adiunctus; vt si taxillus supra taxillum ponatur, non fit cubus, sed trabs: at si cubus vnus numerus multiplicet alterum, resultat cubus, vt octies viginti septem faciunt ducenta sedecim, quæ etiam sunt cubus. Hinc patet, quod subtiliter posuit Aristo. exemplum in eo, quod proprium est Arithmetico: in quo insinuat, non solum, quando prorsus non attinent res vnus scientiæ ad alteram, non esse probandas ab illa, vt in priori exemplo, sed etiam quādo videtur eadem, sed non est eadem, veritas; Geometria enim de cubo etiam tractat, sed non ei inest id quod cubo arithmetico inest.

Nota de solidis numerorum.

Sed aut quæcumque se habent ad inuicem.

Ostendit, aliquando licere vni scientiæ probare, quæ sunt alterius, quando nimirum vnus obiectum sub alterius obiecto est, quas vocat scientiās subalternas: sicut se habet Geometria ad Perspectiuam, & Arithmetica ad Musicam. Nota circa litteram, particulam, [sed aut,] loco acceptiuæ, Nisi.

Sciētia subalternæ.

Aduerte ex doctrina communi, tria requiruntur, vt duæ scientiæ sint subalternæ. Primum est, quod subiectum vnus, sit sub subiecto alterius: vnde Geometria nō subalternatur Arithmeticæ, quia earum subiecta non sic se habent, vt vnū sub altero sit; est enim vna de numero, altera de magnitudine.

Nota, Quid requiratur ad subalternationem.

Alterum est, quod vnū subiectum sit

1.

2.

te inferius altero, vt nō sit inferius quidditatiuè, sicut species respectu generis; tūc enim nō essent duæ scientiæ. nam eadem est scientia generis, & speciei, vt animalis, & hominis. 4. Metap. tex. 4. debet esse inferius accidentaliter, per aliquam differentiam materialem: vt se habet linea visualis, de qua est Perspectiua, & linea in cōmuni, de qua Geometria est: & numerus sonorus, de quo est Musica, & numerus, de quo Arithmetica; sunt enim inferiora accidentaliter.

3. NOTATA

Tertium, quod scientia, quæ est de vniuersali, quæ dicitur subalternans, probet principia particularis, quæ dicitur subalternata: ita, vt cōclusiones vniuersalis sint principia particularis scientiæ, vt patet, nam Musicus dicit, sextam esse consonantiam imperfectam, non probat, Arithmeticus id probat: quia est proportio superpartiens. Chirurgus dicit vulnera circularia difficilius curari, non probat, sed Geometria: quia latera magis distant in circulo. In his igitur scientijs docet Arist. posse fieri transitum. Sed hæc latius in fine expositionis capitis examinabuntur.

7.

Neque si aliquid inest lineis, &c.

Docet, non solum scientiam vnā probare non posse conclusiones alterius, sed quamq; scientiam limitem habere ex eo, quod tales passiones considerare debeat, quæ suo subiecto insunt, secundum eius principia propria, quæ verò insunt, sed nō secundum principia propria, alijs scientijs relinquenda sunt. Verbi gratia, scientia de homine considerabit ea, quæ homini insunt secundum principia propria, vt homo est, vt quod sit discursiuus, admiratiuus, risibilis: quæ verò cōmuniter insunt, relinquet, vt quod coloratus, quod quantus. similiter de lineis speculabitur Geometria, quod figuras componant, quod faciant angulos, quod verò recta sit pulcher rima, aut contraria circulari, relinquet, quæ communia sunt, & non lineis, vt lineæ sunt, insunt, quæ doctrina est Aristo. 4. Meta. cap. 1. & lib. 11. cap. 6. ex his habes, scientias de suis subiectis, quæ eis insunt per se, & propriè, considerare, & per media & rationes eis peculiare; hoc enim est proprijs procedere.

Manifestum autem est, si fuerint, &c.

8. Demonstratio ex perpetuis esse debet.

Hic cōtinetur alterum præceptū principale Demonstrationis, nempe Demonstrationem esse ex perpetuis, & incorruptilibus propositionibus. quod patet. Quia ex vniuersalibus procedit, vniuersalia autem insunt omni, semper, & per se, & secundum quod ipsum: Nota litteram, cū dixisset huiusmodi Demonstrationem, nēpe, quæ procedit ex vniuersalibus esse ex perpetuis; videbatur indicare, aliā esse Demonstrationem, propterea corrigit dicendo, vt meliùs dicam simpliciter Demonstrationis, quasi nulla sit alia vera Demonstratio, nisi quæ ex vniuersalibus procedit. Aduerte, non esse aliud, dicere Demonstrationem esse perpetuorū, quā quod veritates, quæ in Demonstratione sunt, non mutantur, nec mutari possunt, semper enim triangulus habet tres angulos, nec vilo tempore succedet, & accidet quod non habeat. similiter de alijs veritatibus, quæ sub scientia sunt & Demonstratione.

Nota.

Non ergo Demonstratio corruptibilium, &c.

9.

Docet, non solum propositiones esse incorruptibiles, sed quod nec conclusiones contingat corruptibiles esse, quarum scientiæ & Demonstrationes sunt. nam corruptibilium non est scientia, nec Demonstratio, nisi sicut secundum accidens, & nō vniuersalis. hoc dixit, vt notat Philop. & Themistius propter singularia: horum enim est Demonstratio mediata, quatenus sub vniuersali continentur, ac idcirco dixit, vt notat Philop. sicut secundum accidens, sed talis non est Demonstratio propria & per se, cū non sit vniuersalis, sed aliquando. & sic, id est, pro tempore certodum enim iste triagulus est, habet tres angulos, sed non semper est, sed nunc. Similiter Petrus est animal, non semper est: talium igitur non est simpliciter Demonstratio & scientia.

Cū autem ita sit, &c.

10.

Ostendit, cū conclusio corruptibilis est, vnā saltem præmissam esse corruptibilem. nam si esset vtraque necessaria, conclusio nō esset corruptibilis: similiter non erit vniuersalis: nam si corruptibilis,

hoc quidem erit, hoc non erit, ex quibus est: ac si dicat, si propositio corruptibilis est, nō erit vniuersalis, quia singularia, in quibus verificatur, quedam erūt, quedā non erunt: vt patet in hac: homo est ambulans, vel vnum singulare, vel multa, ex quibus est illa Demonstratio, aliquo tempore crūt, aliquo tempore non erunt, nō erunt ergo vniuersalia: hæc enim omni tempore sunt.

11. *Similiter se habet de definitione, &c.*

Idem quod de Demonstratione dixerat, nempe non esse corruptibilem, & de definitione tradit. nō enim est definitio, nisi perpetuorum, & probat: Demonstratio est ex perpetuis, sed definitio non est extra Demonstrationem, cum aut sit conclusio, aut principium Demonstrationis, aut sit ipsa Demonstratio positione differens, ergo & definitio est perpetuorum. Nota, vsum definitionis in arte Posteriorum non esse extra Demonstrationem, vt superius diximus.

Nota.

1. Expositio Auerrois. Triplex est definitio, 1. altera subiecti, vt homo est animal rationale: tertia est ex vtroque congregata, vt animal rationale, aptū ad risum. illa, q̄ est passionis, dicitur conclusio, quia demonstratur per definitionem subiecti, quæ ob id dicitur principium: vt omne animal rationale est aptum ad risum, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est aptus ad risum. tota verò ex vtraque aggregatio dicitur Demonstratio differens positione, quia reuera omnia, ex quibus Demonstratio conficitur, continet: solum deest figura, & modus.

2. Expositio melior Philop. Them. & S. Thom. Ista expositio est bona, sed altera est melior Philop. Themist. B. Thomæ est enim triplex definitio, vt docet Arist. 1. animæ, c. 1. altera materialis, vt, iram sanguinis effluens circa cor, definit, altera formalis, ad quā finalis etiam reducitur, vt, ira est appetitus vindictæ, tertia ex vtroque composita, vt, ira est effluens sanguinis circa cor, ob appetitum vindictæ. Dicunt igitur quod cum materia sit infima causa, potius demonstratur per formalem, vel finalem, & ita conclusionis locū ob-

tinet, illa verò principi' at vtraque est Demonstratio positione differens, non solum quia deest figura syllogismi, sed, vt notat Græci, quia quod erat in conclusione, & vltimum in Demonstratione: scilicet materia: est primum in definitione: dicitur enim: ira est effluens sanguinis in corde ob appetitum vindictæ. Et ista est expositio melior priori.

Eorum autem, quæ sapienter sunt, &c.

Vt Themistius, Philop. & alij dicunt, & bene: respondet Arist. cuidam obiectioni, non enim Demonstratio perpetuorū videtur esse, cum demonstramus, Lunam deficere, & similia, quæ non semper sunt? responderet, hæc eo modo, quoad Demonstrationem pertinent, semper esse: demonstrat enim ad causas relata: & sic nunquā deficiunt, vt exponunt Græci & Albert. quamuis ista vel illa, in singulari, nō sint semper, sed secundum partem, nempe singularia, quæ transeunt, & talium singularium non est per se Demonstratio, vt notat Philop. est enim Demonstratio per se ipsius vniuersalis.

Quoniam autem manifestum est, &c.

Regreditur, vt ostendat ex proprijs vniuersi principijs esse demonstrandū, eò quod ex per se oporteat demonstrare: adeò, vt quamuis ex veris in demonstrabilibusque procedamus, si nō ex proprijs, sed ex communibus procedimus, non sit scire per se & simpliciter, sed secundum accidens. Quomodo Brisson procedebat demonstrando circuli quadraturā. Argumētatur enim: quocumque datur & maius & minus, ei datur æquale, sed circulo datur quadratum maius, & datur etiam minus: vt patet de his, quorum vnum intra circulum, alterum extra descriptum est: ergo datur quadratū æquale circulo. hoc non est scire simpliciter, sed per accidens. nam mediū maius, & minus, est quid commune multis, debebat autem probare ex principijs proprijs quadrati.

Ita interpretes declarant Brissonis rationem, cuius nihil dixit Aristoteles: propterea mihi dubium est, an illa fuerit? cū non solum ex communibus, sed ex falsis procedat: At Aristoteles ex veris & immediatis videtur dicere processisse. dico, ex falsis. nam illud principium: quod datur

12.

Obiectio in textu.

Solutio ibi dem.

13.

Brisson circuli quadraturam demonstrare intendens.

Nota de syllogismo Brissonis.

maius & minus, datur ei æquale: est factū vt docet Campanus, nam angulo semicirculi datur rectilineus maior, nempe rectus, & obtusus, & datur minor, scilicet acutus, nunquam tamen datur æqualis. Similiter ternario datur numerus alius maior, alius minor, non tamen æqualis. Sed satis nobis sit, Brissonem ex communibus processisse principijs, propterea non demonstrasse, siue sit hæc, siue vlla alia ipsius ratio. impertinens enim hoc est.

Vnum quod autem scimus non secundum accidens.

Explicat quando non secundum accidens scimus: & dicit tunc id esse, cum scimus passionem ex principijs proprijs & proximis, per quæ, illi subiecto, de quo demonstratur, inest. vt tunc scimus risibilem hominem, cum per illa principia scimus, per quæ proximè inest homini, vt per animal rationale. similiter triangulū habere tres angulos scimus, non per accidens, cum ex proprijs principijs trianguli, propter quæ ei inest, scimus. Vnde tunc per accidens scimus, cum per aliquod accidens extraneum, vel per aliquod intrinsecum, commune tamen, & non per proprium cognoscimus.

15.

Quare si per se & illud inest.

Iste locus est magnæ obscuritatis, quamuis variè ab interpretibus exponatur, adducam tamen expositionem nostrā, quæ mihi magis ad mentem Aristotelis, & secundum veritatem consona videtur.

Aduerte igitur primò, duplices passionibus posse probari de aliquo subiecto: quædam proprias, quæ soli insunt & secundum quod ipsum, vt de homine risibile, disciplinabile: quædam communes, quæ ratione superiorum eò insunt, vt quod homo sit sensitiuus, quod vegetatiuus, quod corruptibilis: quamuis harum passionum nō sit Demonstratio vniuersalis, sicut prima. Quando passionibus priores demonstramus, oportet pro medio sumere principium proprium & soli intrinsecum subiecto cuius est passio: vt enim passio soli inest, ita & illius principium soli inest: cū verò demonstramus passionibus superiores, etiam principium superius sumemus: nam sicut passio non soli inest, ita nec principium: sunt enim syngeneæ. vnde

demonstramus de homine risibile, per animal rationale, demonstramus verò vegetatiuum, per corpus animatum.

Aduerte secundò maximè, multas passionibus subiecti subalternatis considerari de subiecto subalternata: vt de diuerso dicit Musicus, est proportio sesquitercia, & hoc prædicatū arithmeticum est. Per spectiuius similiter dicit, conum visuum esse angulum minorem recto, & tamen prædicatum geometricum est: & huiusmodi sunt multa. ex quo fit, cum istæ passionibus nō insunt inferiori subiecto, nisi per superius, vt per id debeant demonstrari: vnde medium superioris erit sicut & passio, quamuis veritas conclusionis sit subalternata: quod Arist. vocat, quia pertinet ad subalternatam, propter quid verò ad subalternantem.

Hoc supposito, veniamus ad literā, docet, adeò verum esse, vt per ea principia, per quæ inest passio subiecto, debeat probari, vt si illud, nempe passio, per se inest, id est, proximè & soli subiecto suo inest, cui inest, per medium etiam in eadem proximitate debeat demonstrari: si verò non ita per se inest, sed sicut Musica ad Arithmetica, id est, tanquam passio superioris inferiori inhæret, tunc per principium superioris passionis illius debet demonstrari. Quamuis differant Demonstrationes hæc communes à proprijs, propria enim ad eandem scientiam pertinent integræ, at hæc communes non sic, sed propter quid seu medium, est superioris scientiæ, cuius est passio. at ipsum quia, id est, conclusionis veritas, remota causa, erit inferioris & subalternatæ.

Quare ex his manifestum est, &c.

Concludit, simpliciter demonstrare nō contingere aliter quàm ex proprijs principijs. non enim passionem particularem & propriam subiecto probabis per commune medium, sed propriam proprio, communem communi: illius tamen proprio principio, passionem demonstrabis: quamuis, vt diximus, non sit Demonstratio vniuersalis illa, quæ passionem communem, etiam per suum principium, concludit: est tamen Demonstratio, & ea licet vt in subalternatis sæpe.

Nota 2. passiones subalternatis scientiæ nullas de subiecto subalternata doceri.

Expositio textus.

16.

Quomodo contingat simpliciter demonstrare.

27. *Sed horum principia habent commune, &c.*

Philop. D. Tho. Auerr. & alij, hæc verba in hunc sensum exponunt: vt cum dixisset, Demonstrationem perfectam ex proprijs procedere principijs, velit docere, hæc principia propria, habere cōmunia alia principia, per quæ nulla scientiarum particulariū demonstrat. cuius ratio est: quia ex communibus non ex proprijs pcederet, quod fieri non potest: hæc autem communia sunt alterius scientiæ, domine & reginæ omnium aliarum.

Dubium. Que sint principia proxima, quæ communia, ite quæ scientia reliquorum omnium domina?

Dubitabis: quæ sunt ista principia propria, quæ sunt ista cōmunia, quæ est ista scientia domina omnium? Dico, duplicia principia distingui posse; quædam Essendi, quædam cognoscendi: Essendi sunt illa, quæ dant esse rei, vt materia, & forma, & illæ causæ dant esse corpori cognoscendi, sūt dignitates, & axiomata, & propositiones, quibus res cognoscimus. Hæc autem vtraque sunt in duplici differentia: quædam propria, quædam communia: propria Essendi sunt principia proxima, quæ dāt esse rei, vt anima rationalis, & corpus tale, sunt proxima principia hominis: & in Philosophia naturali, materia & forma principia corporis naturalis: principia verò cognitionis propria, sunt dignitates cuiuslibet scientiæ appropriatæ. dicit enim Geometrista: si ab æqualib' lineis æquales lineas demas, cæteræ quæ remanent, sunt æquales &c. & similiter de alijs principijs. Similiter Arithmeticus habet ea dem determinata ad numerū. communia verò principia Essendi sunt, partes essentielles, & causæ cōmunes, vt esse actus, substantia, forma, potentia, quæ sunt in essentia multarū rerū, & ab his dependent particularia. cognitionis autē cōmunia sunt illæ dignitates nulli materiæ peculiari cōtractæ: vt, si ab æqualibus æqualia demas, &c. omne totum est maius parte: quodlibet est, vel nō est; quorū veritati innitur veritas particulariū, si cut esse propriorum principiorū Essendi dependet ex communibus. Propterea igitur Arist. dixit, principia propria habere communia principia, intellige de principijs Essendi cū Auerro, & simul de principijs cognoscendi cum Philop. nam de omnibus his principijs id dictum veri.

tatem habet, hæc autem scientia, quæ communia omnia cōsiderat, tam Essendi, quæ cognoscendi Metaphysic. est, vt docet Arist. 4. Met. c. 1. & lib. 11. c. 3.

Et nanq' sit magis ex superioribus, &c.

Probat, scientiam hanc esse dominam: scientia est, quæ ex prioribus causis procedit, ergo magis scientia, quæ adhuc ex superioribus & minus causatis est, ergo & maxime scientia, quæ ex supremis & nō causatis principijs est: talis est ista Metaphysica, quæ omnium cōmunia principia cōsiderat, ergo domina est, & maxime scientia.

Sed demonstratio non conuenit, &c.

Auerroes hic docet, Arist. concludere: sed melius videtur dicendum, quod respondeat dubitationi. Posset enim quis dicere & petere: num hæc scientia domina per communia demonstrat propria scientiarum? Respondet, id non esse: nunquam enim est transitus ab vna scientia in alteram, nisi per modum subalternationis; vt paulò superius dixit; & illic declarauim', quod non est in his principijs, cum sint eadem, contracta tamen, vt postea declarabitur.

Difficile autem est cognoscere, &c.

Difficultatē, in indagandis proprijs cuiusque principijs, proponit, quod quidem scire est, cum nō nisi per propria sciamus: nos autem ex veris & primis procedētes, existimamus demonstrasse, cum hæc nō sufficiant, sed debeant esse principia propria, & syngenea. Notat Philopo. difficile esse propria inuenire principia, quia particulariter rerum naturæ sunt admodum occultæ, ac idcirco earum principia propria, per quæ demonstrare oportet, difficile cognoscuntur. Atq; hæc de Capitis expositione.

QVAESTIO I. circa Cap. VII.

Oportet vt ea, quæ hoc capite dicta sūt, illustrem'. ac primum dubium sit de illis tribus conditionibus, quas secundum cōmunem opinionem ad subalternationem scientiarum necessarias assignauimus. Prima enim; quod subiectū vnus, sit sub subiecto alterius; videtur cōtra Arist. c. 10. hu-

18.

Scientiarū domina Metaphysica.

19.

Reijciunt expositione Auerrois. Dubium. in re. v. Solutio.

20.

Nota ex Philopono cur propria inuenire principia difficile.

1. Dubium, circa subalternationis conditionem

ius libri, vbi docet, scientiam vnā tradere propter quid alicuius, ac proinde erit subalternans, & tamen non est subiectum ipsi' superius: vt patet de Geometria, quæ reddit propter quid Medico, quare vulnere circularia difficilius curentur? & tamē Medicinæ subiectum: nempe corpus humanum; non est sub Geometriæ obiecto, putā, magnitudine.

18. Dubij secundum membrum. Præterea, contra secundam: quod sit inferius accidentaliter: est argumentū. Si esset inferius accidentaliter, esset pars in modo, & totum per accidens, sed de toto per accidens non est scientia, 6. Met. ca. 2. nec definitio, 7. Met. ca. 4. non igitur erit de eo scientia subalternata.

19. Dubij tertium membrum. Contra tertiam est argumentum. Si cōclusio subalternantis est principium subalternatæ; tunc peto: vel talis conclusio est ex terminis ipsius subalternatæ, vel non; si non, igitur non erit principium illius, si verò est, ergo non poterit probari per medium superioris scientiæ; nam tunc esset superius, & passio nō posset de eo vniuersaliter prædicari. V. g. dicit Medicus: vulnere circulari difficilius curatur: si mediū est geometricū, nempe circuli partes maxime distant, non poteris Demonstratio nem facere, nam dices: cuius circuli partes maxime distant, difficilius sanatur, circularis vulneris partes maxime distant: tunc illa maior est falsa; quia difficilius sanari non inest circulo in communi, quem solum sumit Geometra.

Ad hanc difficultatem dico primò: Si scientia aliqua debet subalternari alteri, & ab ea accipere propter quid, debet aliquo modo eius subiectū sub subiecto alterius contineri. dico autem aliquo modo; quia simpliciter non est opus. V. g. simpliciter obiectū Medicinæ non est sub Geometria, vt dicit Aristot. tamen illud obiectum, cuius propter quid dat Geometra, est aliquo modo sub Geometria. nempe, vulnere circulari. Similiter Astrologia accipit a Geometria propter quid, propterea cælum, de quo Astrologia est, aliquo modo sub Geometria est, vt habet figurā & dimensionē. & vniuersaliter, nulla scientia reddit propter quid alterius subiecti, nisi sit aliquo modo sub suo subiecto: cū autē subalternata de suo subiecto totali accipi-

et propter quid, erit illud sub subiecto alterius, non enim scientia est simpliciter sub altera alteri ex eo, quod alicuius particularis subiecti conclusionis aliquādo ab ea accipiat propter quid, cum subiectum cōmune & totale non sit sub altero, & hoc docuit illic Aristot. nempe posse scientiā, propter quid tradere alicuius conclusionis alteri, quamuis enim huius communis subiectum sit sub altero, tamen illud particulare sub eo erit, a quo sumit propter quid.

Dico se undò: merito scientiam subalternatam habere subiectum cum illa differentia materiali & accidentali. pro cuius declaratione aduerte, scientias in communi primò distingui penes diuersū modum cognoscendi intellectus; est per abstractionem à materia, res enim abstrahendo intelligimus.

Materia verò triplex est: quædam, quæ dicitur singularis & signata, hæc autē sūt proprietates & conditiones indiuiduorum singularium: quædam est materia, quæ dicitur sensibilis, hæc autem est subiectū cū accidentibus sensibilibus & cum motu, & mutatione, in quibus versantur hæ inferiores substantiæ; non enim sunt nisi cū his inuolutæ dispositionibus: tertia materia est, quæ dicitur intelligibilis, quæ sunt quantitates & dimensiones:

Secundò nota: cum triplex sit materia, triplex est etiam intellectus abstractio, & triplex intelligēdi modus: quædam enim intellectus intelligit abstrahendo à materia singulari, non tamen à materia sensibili; vt quando substantias has corruptibiles consideramus, in communi quidē, sed quatenus his substantiæ mutationibus, & qualitatum sensibilibus. consideramus enim hominem, leonem, animal, non puram substantiam, sed motibus, & mutationibus subiectam: quædam alia intelligimus non solum à singulari, sed etiā à materia sensibili abstrahentes, vt res mathematicas; triangulum, enim consideramus abstractum à materia sensibili: non enim in ære, aut ferro, aut ligno consideramus, sed in cōmuni abstractum ab his omnibus subiectis, quæ dicitur materia sensibilis: quædam alia intelligimus ab omni materia ab-

Secundò. Nota. Scientias in communi distingui diuerso modo cognoscendi ipsius intellectus.

Triplex materia: Signata.

Sensibilis.

Intelligibilis.

Nota 2. Vt triplex materia, ita triplex intellectus abstractio & intelligēdi modus.

2.

fla.

strahentes, vt quando ens, substantiã, Intelligentiam, ac Deum consideramus.

Tertio nota, iuxta tres abstractiones tria esse scientiarum speculatiuarum genera. primum, est Philosophia naturalis, quæ cõsiderat res abstractas à materia singulari, sed nõ à materia sensibili. Alterũ est Mathematica pura, id est, Geometria & Arithmetica, quæ res tractant abstractas à materia sensibili, sed non ab intelligibili; nõ triangulos, & figuras in quantitate, quæ materia intelligibilis est, contemplatur. Tertium genus est Metaphysica, quæ res ab omni materia separatas speculatur. Vnde igitur tria genera scientiarũ, secundũ diuersum intelligendi & abstrahendi modum sumptum. Sunt præter hæc quædam scientiæ, quæ cum de re, quæ abstrahi poterat à materia sensibili, tractent, nõ abstrahunt ab ea, vt Perspectiua de linea visua, Musica de numero sonoro; hæc enim vtraq; & similes, de quantitate tractat, & non abstracta à materia sensibili, sed limitata ad visum, vel sonũ, cũ tamẽ lineæ & numeri abstrahi ab his possent. tales dicuntur scientiæ mediæ inter Philosophiã purã Mathematicã, ac subalternã vtriusq; quãuis præcipuè Mathematicæ.

Nota 1. a triplici abstracta triplex scientia speculatiua

Scientiæ mediæ.

Quid ad dat subiectum subalternã & subiecto subalternã.

Ad 2.

Ad 3. Duo genera passionum in scientia subalternã.

Ex quo elicere potes, cuius gratia hæc dicta sint. nimirũ vt intelligeremus, quare scientiæ subalternatæ addant in subiecto differentiam materialem: hoc autem est, quia scientiæ inter se genere nõ distinguuntur, nisi variis sit modus abstrahendi à materia. Cũ igitur subalternatæ sit abstractior, oportet vt subalternata sit de subiecto contractiori. & hoc diligẽter nota.

Per quod respondetur ad secundum: non enim Perspectiuus habet pro obiecto totum hoc, lineam visualem; esset enim totum per accidens: sed lineã vt est in visuali materiã: ac si dicas non speculatur quascunque lineas, sed eas, quæ in tali materia sunt. idem de alijs huiusmodi.

Dico circa tertium, passiones in duplici differentia reperiri in scientia subalternata, quasdam communes, quæ insunt subiecto illius, non primò, sed à superiori deriuatæ vt dum dicimus, conus est minor recto, diatresiarum est proportio sesquitercia: hæc enim prædicata superioris scientiæ sunt. quasdam alię passiones sunt pro-

priæ subiecto inferioris, tamẽ non potest per medium proprium suum probare. vt dicit Medicus, vulnera circularia difficilius sanari: tota conclusio medica est, sed medium est Geometre. quando ergo passiones sunt communes, tunc per medium superioris scientiæ probantur, vt dixim⁹ in textu: at cum sunt peculiare, tunc per medium superioris probantur, contractũ tamen ad illud subiectum. vt Medicus nõ sumet mediũ cõmune: latera circuli maximè distat, sed: latera vulneris circularis: & dicit: vuln⁹ cuius latera maximè distat, difficile sanatur, vulnus circulare est vulnus laterum maximè distantium: ergo tale vulnus difficilius sanatur. Per hæc possunt intelligi reliqua. & sic patet solutio argumenti tertij: & est notanda doctrina: non enim intelligere oportet, quòd omnia principia subalternatæ debeant demonstrari in subalternatæ, cũ oppositũ experientia doceat: sed ad sensum expositum.

Alterum dubium est circa caput: videtur enim, quòd vna scientia etiã non subalterna demonstrat conclusionem alterius. Nam Philosophus demonstrat rotundũ cœli, similiter Astrologus; & diametrum esse alymetrũ probat Arithmetici: quia aliter numerus par esset æqualis numero impari Dico, quòd sicut vna res variis rationibus ad diuersa prædicamenta, & ad diuersas scientias spectare potest, ita etiam eadem conclusio, & quæque scientia suis medijs eã demonstrabit. Vnde Philosophus ostendit rotunditatem cœli per motum: Mathematicus verò per æquidistantiam à centro. Ad illud, de diametro, dico, cũ res arithmetica, & geometricæ ex parte conueniant, cũ Arithmeticus figuras etiam in numeris, speculatur, aliquando propter cõmunionem subiectorum, & rerum, quas tractat, etiam media sibi communicant: nec hoc est contra id, quòd Aristoteles docet.

Tertium dubium est de Metaphysica: an probet scientiarum principia: ex hoc enim loco sumitur illud vulgare Dictum: Nulla sciẽtia particularis sua probat principia, sed Metaphysica: hoc munus est: Dico pro præsentĩ, multas scientias particula res sumuntur à Metaphysica: ex parte enim subiectorum indigent Metaphysica stabi-

NOTA

1. Dubium.

Respondeo ad Dubium.

Vnam rem varijs modis pertinere & ad diuersas categorias & ad diuersas scientias.

3. Dubium.

Responsio Quomodo se habeat Metaphysica

ad principia scientia

liente, ens, substantiam, accidens, quæ nisi essent, subiecta reliqua ruerent. Secundo indiget illius passionibus: scpe enim de vno, de multis, de identitate, de diuersitate, de toto, de parte, & similibus scientiæ tractat, quæ Metaphysica sunt. Tertio indigent, quia nullæ propositiones vllam vim probatiuam haberent, nisi in virtute principij: quodlibet est, vel non est, vt alibi diximus. Quarto indigent, quia veritates dignitatũ peculiarium in virtute vniuersalium nituntur; vt diximus in textu: & hoc sensu Metaphysica dicitur probare principia aliarum scientiarum, quæ dum sua probat, similia probat: vt, qui omne animam sensibile probat, simul etiam hominem sensibilem ostendit, non in propria forma: ita dum Metaphysicus stabilit suas communes dignitates & principia, stabilit inferiora, sed non in propria forma particulari eã demonstrat, imò nec sua semper demonstrat, nempe, quæ per se nota sunt, sed à cauillis aliorum defendit, & contra negantes ea dialcticè, & ad impossibile reducendo, inuincitur, vt dicit Simplic. 1. Physic. Atque satis de Quæstione hæc.

Demonstratiuarum scientiarũ Principia nonnulla esse communia, nonnulla propria: quæq; ea sint, & quo pacto præcognoscantur: pariter & reliqua Demonstrationem ingredi-

CAPVT VIII.

Dico autem principia in Quocunq; genere hæc, quæ quòd sunt, non contingunt monstrare.

Quid igitur significat & prima, & quæ ex his accipitur, quòd autem sunt, principia quidem necesse est accipere, alia verò monstrare. Si quid vniuersale, aut quid rectum, aut triangulum esse autem vniuersalem accipere, & magnitudinem, altera verò monstrare.

Sunt autem, quibus videntur in demonstratiuis scientijs, alia quidem propria vniuersalibus scientijs, alia verò cõmunia, communia autem secundum proportionem: quoniam simile vniuersale, quantum in eo, quòd sub scientiam est genere, propria quidem, quem admodum lineam esse rectam, & rectũ: communia verò, si sit ab æqualibus æqualia auferantur, quòd æqualia sunt reliqua, suffici-

ens autem est. Quocunq; horum, quantum est in genere idem enim faciet, & si non de omnibus acciperit, sed in magnis adhibuit solum, Arithmetico autem in numero.

Sunt autem propria quidem, & quæ accipiuntur esse, circa quæ scientia speculatur, inexistẽtia per se. Veluti vniuersales Arithmetica, Geometria verò puncta, & lineæ: hæc enim accipiunt esse, & hoc esse horum autem passiones per se, quid quidem significat vna quæq; accipiunt: veluti Arithmetica quidẽ, quid impar, aut par, aut quadrangulũ, aut cubus; Geometria verò: quid irrationale, aut refrangi, aut concurrere quòd autem sunt, monstrantur per cõmunia, & ex demonstratiis, & Astrologia consimiliter.

Omnia enim demonstratiua scientiã circa tria est, & quocunq; esse ponuntur, hæc autem sunt genus, cuius per se passionẽ est speculatiua: & communia, quæ dicimus dignitates, ex quibus primò demonstrantur: & tertium passiones, quarum quid significat Quæquæ accipit.

Nonnullas autem scientiã nihil prohibet quædam horum dispicere, & genus non supponere esse: si manifestum, quòd est: non enim similiter planum, quòd numerus est, & quòd frigidum, & calidum, & passiones non accipere, quid significant, si sint planæ: quem admodum neque communia non accipit, quid significant: hoc, quòd est, æqualia ab æqualibus demere, quoniam notum sed nihilominus natura tria hæc sunt, circa quòd monstrat, & quæ monstrat, & ex quibus.

Non est autẽ suppositio, neq; petitio, quòd necesse est esse propter ipsum, & videri necesse, non enim ad extrinsecam rationẽ demonstratio: sed ad eam, quæ in anima: quoniam nam neq; syllogismus: semper enim est intrinsecam rationem, se ad intrinsecam rationem non semper.

8. Quocunq; igitur monstrabili existẽtia accipit ipse non monstrans: hæc quidem si apparetur a discens accipiat, & sunt vniuersalia non simpliciter suppositio, sed ad illud solum, si verò, aut nulli inexistẽte opinione, aut cõtraria inexistente, accipiat idẽ, petit. Ex hoc differunt suppositio & petitio est enim petitio, quòd subcontrarium est ad discens, quæ definitur opinio: aut quòd aliquis demonstrabile existens accipiat, & vniuersale non monstrans.

Termini quidem igitur non sunt suppositio, neque enim esse aut non esse dicuntur.

4.

5. a. l. proportionale

6.

6.

7.

9.

sed in propositionibus, suppositiones, termino autem solium intelligere oportet, hoc autem non est suppositio nisi et ipsum audire suppositioem aliquis esse dicat, sed quibuscumque existensibus, eo quod illa sunt, sit conclusio.

10. Neg. Geometria falsa supponit, quemadmodum quidam esse ruere dicentes, quod non oportet falsa vti. Geometria vero mentis, dicentem pedalem non pedalem, aut re etiam descriptam, non rectam existentem. Geometria vero nihil concludit, eo quod hac est linea, quam ipse locutus est, sed qua per hoc ostenduntur.

11. Præterea petito et suppositio omnis, aut sit totum, aut sit in parte: definitiones vero neutrum horum.

12. Formas quidem igitur esse, aut vnum aliquid præter multa, non necesse, si demonstratio erit, esse quidem igitur vnum de multis, verum dicere, necesse est, non enim erit vniuersale, nisi hoc sit, si autem vniuersale non sit, medium erit: quare neque demonstratio oportet igitur aliquid vnum et idem in pluribus esse, non aequiuoce.

13. Non contingere autem simul asserere et negare, nulli accipit demonstratio, nisi oportet monstrare et conclusionem scilicet. Monstratur autem accipientibus primam de medio, quod verum, negare autem non verum. Medium autem nihil differre esse, et non esse accipere: consimiliter autem et tertiâ, si enim datum est, de quo hominem verum dicere, si et non hominem verum, sed si solum hominem animal esse, totum, non animal autem, non erit enim verum dicere Culliam, si et non Culliam, tamen animal, non animal autem non. Causa autem, quoniam primam non solum de medio dicitur, sed et de alio, eo quod est in pluribus, quare neque, si medium et idem est, et non idem, ad conclusionem nihil differre.

14. Omne autem asserere aut negare demonstratio ad impossibile accipit: et hoc neque semper vniuersaliter, sed quantum sufficiens est, sufficiens autem est in genere, dico autem in genere, et circa quod genus demonstrationes ferri: quemadmodum dictum est et prius.

15. Communiant autem omnes scientia se invicem secundum communia. Communia autem dico quibus videntur, tanquam ex his demonstrantes, sed non de quibus monstrant, neque quod monstrant.

16. Et Dialectica omnium et si aliqua vniuersaliter tentet monstrare communia: et quod omne asserere, aut negare: aut quod æqualia ab æqualibus: aut tallum non nulla.

17. Dialectica vero non est ita determinatorum quorundam, neque generis alicuius vniuersum, non enim interrogaret, demonstrantem enim non est interrogare, eo quod oppositis existentibus non monstrant idem: monstrant autem hoc in his, qua de syllogismo.

Dico autem principia in vtroque genere, et c.

De principijs Demonstrationum, quæ necessaria per se, aut propria docuerat esse, sermo est in hoc capite: quod in tres partes diuiditur: in prima, principia ipsa distinguit, ac quo conueniant, quoue differant, et inter se, et à principiatis ostendit: in secunda, communia principia ab alijs quibusdam separant principijs in particulari in tertia, quomodo quodam communi principio vtamur in Demonstratione monstrat. Repetit autem aliqua, quæ in proœmio dixerat, quia illic ænigmatica, vt inquit Philoponus, loquutus fuerat; vel quia illic non per se, sed vt doctrinam, ex præexistenti fieri cognitione, probaret, illa dixerat: nunc vero per se hæc docet.

Præponit igitur, quæ principia dicantur in scientia aliqua, illa nempe, quæ non demonstrantur esse: vbi aduerte, non esse legendum, sicut aliqui legunt, scilicet principia sunt, quæ cum sint, non demonstrantur esse: id est, sunt vera, et indemonstrabilia, iste enim non est Aristotelis sensus: legendum enim est, quod sunt, non demonstrantur, id est, principia sunt in scientia aliqua ea, quæ non demonstrantur esse: est autem hæc pulchra regula principia discernendi, et in scientia qualibet, et Demonstratione, ea scilicet esse principia, quæ talis scientia, seu talis Demonstratio non probat esse, sed supponit. V.g. supponit Geometria esse lineas, signa, id est, puncta: arithmeticus vnitates, numeros, hæc dicuntur principia. Similiter in qualibet peculiari Demonstratione non demonstramus subiectum esse, nec medium, dicuntur principia: hoc autem non solum de simplicibus principijs, sed etiam de complexis, quales sunt propositiones, dignitates, et præmissæ in Demonstrationibus singularibus: enim omnia.

Summa capitulis. Eiusdem diuisio. Quid agatur in prima capitulis parte: Quid in secundâ: Quid in tertiâ?

Summa capitulis. Eiusdem diuisio. Quid agatur in prima capitulis parte: Quid in secundâ: Quid in tertiâ?

Præterea petito et suppositio omnis, aut sit totum, aut sit in parte: definitiones vero neutrum horum.

Observa diligentem lectione ac m.

NOTA

omnia, vt non demonstrantur in scientia illa, vera esse dicuntur principia scientiæ. vt verò præmissæ in illa Demonstratione cuius sunt; non demonstrantur, illius principia dicuntur, et vniuersaliter, quod est in scientia, aut Demonstratione, ita vt illic non demonstretur esse, sed supponatur, id est, principium, siue simplex, siue complexum sit.

Quid quidem igitur significant, et c.

Assignat id, quo principia; et ea, quorum principia sunt, conueniant. Oportet autem per principia hic non solum complexa, sed etiam simplicia, vt diximus; intelligere: per ea verò, quæ ex principijs sunt, seu per principiatia, etiam complexa, quæ conclusiones sunt, et incomplexa seu simplicia, quæ sunt passionis et quæ sita: Est ergo conuenientia inter hæc, quod de omnibus oportet in Demonstrationibus, et in scientijs, supponere, quod significant: hoc enim non demonstratur in scientijs, nec de principijs, nec de principiatis: at discrimen est, quod de principijs omnibus, propterea oportet supponere, quod sint, si simplicia, et existant, si complexa, quod vera sint, at de principiatis id demonstramus, nam conclusionem veram esse demonstramus, similitur ipsam passionem inesse demonstramus, non autem supponimus. Aristoteles ponit exempla in simplicibus principijs, et principiatis solum, nempe in subiectis, vt vnitates, et magnitudines; in passionibus, vt in recto, et triangulo.

Sunt autem quibus videntur in demonstrationibus, et c.

Principia præsertim complexa hic diuidit in communia et propria: communia sunt, quæ scientiam illam transcendunt: vt, si ab æqualibus æqualia demas, restant æqualia; hoc enim pluribus in efficientijs: propria verò, quæ ex his, quæ in scientia ratio sunt, constant: vt, linea est magnitudo indiuisibilis secundum latitudinem; rectum est, cuius extrema non exeunt à medio, hæc enim Geometrica sunt. Posses dubitare, cum scientia ex proprijs procedat, quomodo principia habet communia? responderetur non vti scientias his communibus, vt communia sunt, sed vnaquæque scientia et Demonstratio ea limitat ad suam materiam, ad quam eis indiget. vt Geometria dicit: si ab æqualibus magnitudinibus æquales

demas: Arithmeticos ad numeros contrahit, et singulæ Demonstrationes suis terminis adaptant, nec propter hoc minor est vis illorum principiorum, cum semper sint vera et necessaria, et immediata: et propterea dicuntur communia secundum analogiam; quia ex eis vnaquæque scientia accipit pro sua materia.

Sunt autem propria quidem, et hæc, et c.

Præter propria complexa, quæ assignauerat, incomplexum principium assignat, nempe subiectum, de quo accipimus, et sit et quid significet, et hoc est, quod dicitur esse et esse hoc, atque de tali subiecto demonstramus passionem, quæ et per se in sunt, et de his, quid significant, supponimus. Posses dubitare: quare modò separatè de Dubium simplici et incomplexo principio loquitur? Dico, et hoc est aduertendum, hoc est solutio, se discrimen inter complexum et simplex cum assignatione dicimus principium complexum enim in communibus principijs simplicis et complexi. Nota expli sunt, irrationalis dicitur quantitas, quæ aliter non comunicat in parte aliquota, vt phrasium textus.

Omnis enim demonstratio scientia, et c.

Ostendit sufficienter de istis determinasse, cum non sit aliquid in Demonstratione præter passionem, et subiectum, quod principium est simplex, et dignitates propria complexa: Dices, quid de conclusionibus? Dico, sub subiecto, et passionem comprehenditur, Dices, quid de præmissis? Dico, sub dignitatibus esse: nam dignitates licet sub communi forma Demonstrationem non componant, tamen limitatæ et contractæ propositiones, et præmissæ fiunt, ex quibus demonstramus.

Dices, nonne etiam ex propositionibus, quæ dignitates non sunt, demonstramus? non enim semper Euclides ad dignitates recurrit, sed per ea, quæ demonstrata sunt, demonstrat alia: Dico, ita esse, et hæc est, et c.

Quid per Principia hic intelligendum? Item quid per principiatia?

Dubium.

Solutio.

4.

Dubium

Nota expli sunt, irrationalis dicitur quantitas, quæ aliter non comunicat in parte aliquota, vt phrasium textus.

Dubium.

Solutio.

In præcedentibus verbis dixerat Aristot. demonstrat per communia, & per ea, quæ demonstrata sunt: at quia nullus perfectâ habet Demonstrationem, nisi ad illa in demonstrabilia perueniat: propterea dixit, ex dignitatibus esse Demonstrationem, sed addidit hoc, tanquam ex primis, quia etiâ ex demonstrabilibus sunt Demonstrationes, sed non tanquam ex primis, hæc enim dignitates sunt.

6. *Quasdam tamen scientias nihil prohibet, &c.*

Solutur dubium ab Aristot. Possit quis dubitare: an semper illa supponere necesse sit? Respondet Aristot. non opus esse semper: nam quando subiectum esse notum est, vt calidum esse, frigidum esse: non opus est supponere; sicut quando obsecrum est; vt numerum esse, similiter de passione: cum enim nota est significatio; non opus est supponere, sicut nec de principijs illis, quæ dignitates sunt, supponimus quid significant; hoc enim notum est: quæ verò nota nō sunt, supponuntur, quod supra etiam nos diximus de principijs, & dignitatibus: concludit: siue supponatur illa, siue nō, semper illa tria in Demonstratione esse, Dignitates, Passiōe, Subiectū.

7. *Non est autem suppositio.*

Secunda capituli pars. Hæc est capituli secunda pars; in qua discrimen inter quatuor genera principiorum. Hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscitur per se, absque alio medio. Posses obijcere: non est omnibus manifestū, quandoquidem negari potest? respondet Aristot. verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secundum quem Demonstrationes & syllogismos mesurare oportet. nā rationes exteriores. potest quis prohibito negare voce, sed interiores non prohibito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interioribus necessariò concessa, quæ Albertus in præsentem item comparat visibilibus, quæ suo lumine videntur, vt superius etiam diximus ex ipsomet.

Discrimen inter quatuor genera principiorum. Hæc enim lumine naturali ab omnibus cognoscitur per se, absque alio medio. Posses obijcere: non est omnibus manifestū, quandoquidem negari potest? respondet Aristot. verbo & voce posse negari, sed non intellectu, secundum quem Demonstrationes & syllogismos mesurare oportet. nā rationes exteriores. potest quis prohibito negare voce, sed interiores non prohibito negamus: sunt igitur hæc principia nota, & ab omnibus interioribus necessariò concessa, quæ Albertus in præsentem item comparat visibilibus, quæ suo lumine videntur, vt superius etiam diximus ex ipsomet.

Nota. Quasdam tamen scientias nihil prohibet, &c.

Suppositio. Suppositiones & petitiones declarat: hæc enim sunt demonstrabilia principia, quæ

cum demonstrari possint; nō demonstrantur ab aliquo, sed sine Demonstratione accipiuntur esse vera, differunt tamen: si enim ista discenti, id est, ei, cui sit. Demonstratio, nota sunt, ac si essent demonstrata, dicuntur respectu illius, suppositiones, quæ sepe accidunt in argumentando; recipit enim qui respondet propositiones aliquas absque probatione, quæ probari poterant, quia illi notæ sunt: Si verò discenti non sunt nota, vel quia nō est vnus opinio: id est, quia non scit illas; vel quia contrariè opinatur, & illa existimat non esse, tūc dicuntur petitiones, seu postulationes, quia demonstrator petit, vt modò admittat ea; vt Demonstratio procedat, & postea probabuntur: in quo apparet differentia horum duorum, à dignitatibus, & inter se. A dignitatibus quid em, quia sunt dignitates in demonstrabilibus, & omnibus per se notæ, hæc verò demonstrabilia, & non omnibus nota: inter se verò; nam suppositiones videntur discenti, petitiones verò non videntur. vtraque tamen recipiuntur esse absque Demonstratione, cum demonstrari queant.

Termini igitur non sunt suppositiones, &c.

Definitio aliud est principium in Demonstratione, quod quid sit, notum est; ob id quid non sit potius explicat. nō est igitur suppositio, nec petitio: quod duplici ratione probatur: altera est, quia suppositiones significant esse, vel non esse, non autem definitiones, cuius ratio est: nam suppositiones in propositionibus sunt, id est, suppositiones sunt propositiones, termini verò & definitiones solū intelliguntur, cum in simpliciter intellectu operatione sint, in qua non est propositio, sicut nec videre, vel audire, sunt propositio, quia simplices cognitiones sunt. Philoponus illa verba suppositiones in propositionibus sum; exponit in hunc sensum, quod definitiones sumptæ in propositionibus, nempe de definitis enuciatae, sunt suppositiones: vt, homo est animal rationale: triangulus est figura tribus lineis terminata: & est expositio etiam bona: mihi tamen videtur prior melior. Concludit Aristoteles suppositiones esse, ex quibus existentibus sequitur conclusio, eò quod ipsa sunt, id est, sunt propositiones.

Notabile.

Sunt hic aliquot notanda: primum est, ista tria, suppositionem, petitionem, definitionem, sub vnico genere comprehendit, nempe sub Positione, cuius meminit cap. 2. superiori: nunc tamen numerans ipsas species reliquit genus ipsum: nec hoc absurdum videri debet.

Notab.

Suppositio. Est etiam notandum, suppositiones & petitiones esse in duplici differentia: quædam sunt demonstratiuæ, quædam dialecticæ. Demonstratiuæ omnes sunt necessariæ, & de his est sermo in præsentem. vnde malè docuit Philopō. petitiones posse esse falsas, cum hic dicat Aristot. esse demonstrabiles: quædam verò dialecticæ; petunt enim & supponunt etiam hi, qui probabiliter disputant, atque hæc possunt esse falsæ, sunt enim probabiles.

Notab.

Suppositio. Tertiò notandum est, esse suppositiones in scientiis, similiter petitiones, & in Demonstratione peculiari. in scientiis suppositiones, & petitiones, sunt propositiones, quæ cum demonstrabiles sint, saltem in alia scientia supponuntur, vel vt notæ discenti, vel vt petitæ; deseruiunt tamen pro multis conclusionibus illius scientiæ: sicut à puncto in punctum lineam ducere, & simile, in Demonstratione verò qualibet, præmissæ, quæ in ea non demonstrantur, dicuntur suppositiones, aut petitiones in illa Demonstratione, si enim sunt notæ respondentis, suppositiones; si verò non, petitiones.

Notab.

Suppositio. Tandem notandum est, cum Aristot. dicit, suppositiones & petitiones esse demonstrabiles, nō intelligi, semper esse demonstrabiles demonstrationes: propter quid: sunt enim aliquæ suppositiones immediate, vt quando definitiones de definitis sumimus; sed dicuntur demonstrabiles, vel quia demonstrari possunt, vel non sunt ita notæ; quia aliqua ratione saltem à posteriori indigeant: & tamen absque tali probatione proponuntur.

Notab.

Dubium. Neque autem Geometra falsa supponit, &c. Possit quis dubitare, an supponere liceat falsa, vt quidam existimant Geometras falsa supponere in suis Demonstrationibus.

supponunt enim lineam bipedalem, quæ forsitan est tripedalis, & lineam rectam, quæ curva est, & similia? respondetur, nō licere: nam Geometra non vtuntur illis suppositionibus, vt ex illis demonstrarent, sed vt ostendant, veras lineas, & veras rectas, & veras quantitates, per quas demonstrant: non ergo vtuntur suppositionibus falsis, per quas demonstrant.

Solutio.

Amplius petitio & suppositio, &c. Hoc est alterum argumentum, quo suppositionem non esse ipsam definitionem, probat, suppositio enim & petitio est vniuersalis, & in parte; id est, particularis: at definitio nec vniuersalis, nec particularis dicitur; non enim est propositio, cuius proprium est, vniuersalem, vel particularem esse, non ergo est suppositio, aut petitio.

11.

Species quidem igitur esse, &c.

Cum multa de vniuersalibus locutus sit, dubium esse posset, an; cū Demonstrationes & definitiones sint vniuersalium, opus sit, species, id est, ideas ipsas vniuersales separatas ponere; vnum enim motuū Platonis ideas constitutentis hoc fuit, nempe quia scientiæ & definitiones, quæ vniuersalium sunt, non aliter essent. Respondet Aristoteles, non opus esse ob Demonstrationes; & scientias, ideas separatas ponere, sufficit enim naturam in ipsis singularibus constituere, quæ valeat de multis vniuersalibus prædicari, non autem separatam, nisi per operationem intellectus. Multa de vniuersalibus alibi diximus; ob id hic his superfedebimus; videt quæstionem procerum super Porphyrium.

12. Dubium.

Non contingere autem idem simul, &c.

Locus hic summæ obsecritatis est ob defectum verborum Aristot. propterea rem & sensum potius, quam orationem, omnes Græci, Latini, & Arabes explanant. in sensu autem non plene omnes conueniunt; quorum expositiones & sensus enarrare, prolixum, & inutile esset, sumam ex his omnibus, quæ mihi magis veritati videntur conformia, & literæ Aristot. consonantia: addam autem, quæ videntur singulis deesse, ac ipsum integrum contextum conabor exponere.

Solutio.

13. Tertia pars capituli.

Duo igitur sunt principia vniuersalissima, quorum veritati innituntur reliqua: vniuersalissimum autem negatiuum, scilicet, de nullo est

Principia vniuersalissima duo esse.

NOTA

verum affirmare, & negare: alterum affirmatiuum, scilicet de quolibet affirmare vel negare, verum est. his duobus, sicut & reliquis, Demonstrationes viuunt limitatis, & coarctatis ad peculiarem materiã: quod quidem quando, & quomodo fiat, in præsentia docet Arist. quæ est tertia pars capituli; de his enim magis videtur dubiũ, cum generalissima sint, quàm de alijs. Incipit autem à negatiuo, & dicit, tunc tale principium in Demonstratione ingredi, cum talis est conclusio, quæ illo sic ingre-

medij enunciamus maius extremum, non autem de medio enunciamus primum, & oppositum primi; dicit enim homo, & nõ homo animal, at homo non dicitur animal, & non animal? Respondet quia maius extremum est superius medio, non intelligas semper id esse in Demonstratione, nempe quod sit superius, sed hoc est argumentum, non posse tale principium esse necessarium in medio: quia si necessarium esset, semper esset, at cum primum est superius, non licet arguere argumentum igitur est, nõ esse necessarium, idem dicendum de tertio. Hunc crediderim esse integrũ sensum Arist. & valde notandum.

Solutio.

Literam igitur ipsam exponamus non contingere aut simul id est, istud principium: De nullo est verum affirmare, & negare, nullam Demonstrationem ingredi, nisi cum opus est demonstrare conclusionem, sic, id est, per illud principium quod sit, cum idem conclusio est, tunc autem in Demonstratione accipi sic debet, accipientibus primum, id est, maius extremum de medio in maiori, quod verum, negare autem non verum, id est, affirmando ipsum primum, & negando negationem primi, quæ falsa erat, non enim dicebatur: homo est animal, & non animal; hoc enim falsum est: dicemus ergo, homo est animal & non non animal, & remouere contradictorium primum, est dicere, quod negare primum, non est verum.

Expositio textus.

Medium autem nihil differt esse, etc.
Hic probat nõ posse in medio illud esse, quia in medio & minori extremo possumus oppositum medij sumere, etiam oppositum minoris extremi; dicitur enim: homo, & non homo est animal, Callias & non Callias est homo, non igitur principium est necessarium, cum oppositum verè liceat sumere.

Non si datum est, etc.
Ostendit id exemplo, quomodo sit inutile cum medio oppositum medij sumere ad conclusionem inferendam: dicitur, si datum est, de quo hominem verum est dicere, id est, si datur quod Callias sit homo, & non hominem verum, id est, licet verum sit quod nõ homo est animal, & nõ animal, dum modo datur, sed si solum hominem, totũ nõpè hoc, homo est animal, & non

non animal; erit enim verum; id est, sequitur conclusio: Callias est animal, & non nõ animal, vt sit sensus, dum modo homo sit animal, & nõ nõ animal, & Callias sit homo, sequitur, quod Callias sit animal, & non non animal, siue etiam non homo sit animal, & non Callias homo.

Causa autem, quoniam primum, etc.
Reddit rationem cur id liceat in medio, nempe sumere ipsum, & oppositum: quia nempe maius extremum superius est, & contingit esse, cum enim conuertibile est, id non licet: at maius extremum, & oppositum in nullo casu licet verè sumere, sed semper negando oppositum, vt diximus, postea concludit, nihil differre ad conclusionem, duo opposita in medio sumere, & in tertio non ergo est ibi tale principium necessarium. Hæc circa literam.

Quædam notanda digna.
Sunt aliqua notanda pro perfecta intelligentia huius. Primum: quando dicit Arist. oppositum medij posse sumi, vt homo & non homo, est animal, non intelligas, quod in vtraque propositione id licet: nam minor erit falsa, vt notat Auer. scilicet: Callias est homo, & non homo, sed sensus est: Si in medio tale principium sumendum esset, nunquam medium, & oppositum sumere liceret: at in maiori id fit, non ergo in medio est ponendum id principium.

Nota. Oppositum medij non debere sumi in vtraque propositione.

Nota. Oppositum medij solum in maiori sumitur.

Nota. Principium generale hoc, solum in prædicatione non subiecto conclusionis locum habet.

Aduerte quare cū Philop. tales Demonstrationes, quæ cū hoc principio sumuntur, non esse inutiles: quæuis id videatur. S. Thom. sunt enim, vt dicit Philop. multa, quæ apparent secundum opposita prædicari: vt elementa esse corruptibilia; & accipio, nõ esse non corruptibilia; quia corruptuntur secundum partem, non corruptuntur secundum totum, similiter celum esse in loco, & non esse in loco; quia secundum partes locum habet, non secundum totum & alia huiusmodi; ex quib. quis posset existimare, posse hæc opposita affirmari, aduersus quos possumus & debemus sic oppositas demonstrare conclusiones.

Aduerte quare, quamuis istud exemplum Arist. non sit Demonstratio propria, quia est de singulari; puta Callia, tamen possunt fieri multæ huiusmodi Demonstrationes, vt si dicas: omnis actus habens in se est immortalis, & non non immortalis, anima rationalis est talis actus, ergo anima est immortalis, & non nõ immortalis: & sic etiam in alijs fit.

Aduerte sextò, cū Philop. cum audis contradictionem inter terminos, puta, homo, non homo, animal, non animal, non intelligas contradictionem perfectã, hæc enim non nisi in propositionibus est, sed est quædam imperfecta contradictio, quæ dicitur secundum finitos & in finitos terminos.

Commune autem affirmare, etc.
Themistius & Philop. volũt, vt postquam Arist. probauit Demonstrationi ostensiuæ deferuire illud principium, modò probet etiam deferuire Demonstrationi ad impossibile. D. Tho. verò, & alij hoc ad principium affirmatiuum referunt, vt diximus in principio; & quamuis vtrumque sit verum, & probabile, magis videtur consonare literæ sententiæ D. Thomæ. Est ergo sensus, quod hoc principium, de quolibet est verum affirmare, aut negare, deferuit Demonstrationi ad impossibile, sed debet contrahi ad materiam illius Demonstrationis, sicut etiam dictum est de alijs principijs communibus.

Propter quod aduerte ex lib. Prio. c. 22. & logismo esse duplicem syllogismũ ostensiuũ, & ad impossibile: probamus enim aliquã conclusionem dupliciter: vno modo, illã verã ex veris concludendo, vt qui hominem

Nota de syllogismo ostensiuo, & ad impossibile.

Quando liceat negatiuum principium in Demonstratione sumere?

Dictum principium quod & quo in loco sumendum.

Dubium. Solutio.

Dubium. aliud.

esse risibilem probaret sic: omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis: talis syllogismus & probatio dicitur ostensiva: altero modo eandem cōclusionem probamus ostendendo, suum contradictorium esse falsum; cū enim contradictorium hoc, aut illud, sit verum, si falsum ostenditur vnum, probatur alterum verum. talis syllogismus & probatio, dicitur ad impossibile Demonstratio.

Demōstratio ad impossibile quomodo fiat?

Fit autem hoc modo: fumendo primū contradictorium conclusionis probandę, putā, nullus homo est risibilis, si probāda est, homo est risibilis, secundo ex eo, cum alia propositione vera, inferendo conclusionem falsam in bona consequentia, vt cum sit illa bona consequentia, & cōclusio falsa, necessarium sit, aliquam pręmissam esse falsam, quę erit illius primę cōtradictoria, nam altera cōassumpta erat vera, sumitur enim sic: nullus homo est risibilis, omne rationale est risibile, ergo nullus homo est rationalis, in CESARE, conclusio est falsa, ergo altera pręmissa non minor, quia est manifesta, ergo maior, quę est contradictoria prioris: tunc tertio vtratur principio contracto sic: aut omnem hominem non esse risibilem, aut, aliquem esse risibilem, verum est: sed nullum hominem esse risibilem, non est verum, ergo hominem risibilem esse, verum est, in quo tertio processu vtr hoc principio affirmatio contracto, & hęc est mens Aristotelis.

25.

Communicant autem omnes scientię, &c.

In quibus principijs omnes scientię communicant?

Concludit, scientias omnes cōmunicare in istis principijs, communibus, vt dictum est: non tamen in his, ex quibus demonstrant, nec quod demonstrant, id est, non in subiectis, nec in passionibus, nec similiter in propositionibus, ex quibus proximę demonstrant, nec in conclusione, quam demonstrant.

Nota. Tria genera cōmuniū principiorū

Vbi aduertit cōmunia principia esse in triplici differentia: quędam sunt communissima omnib. scientijs, & omnib. Demōstrationibus, qualia sunt illa duo predicta, in his vis omnis probatiua & illatiua nititur, vt dictum est: quędam sunt cōmunia multis quidem scientijs, sed non omnibus

nec vniuersis Demonstrationibus: qualia sunt illa Mathematica, omne totum est maius parte, & similia: quędam vni scientię propria, sed communia multis illis scientię Demonstrationibus; vt in Philosophia naturali: motus est: in morali: omnes appetunt bonum. Huiusmodi sunt multa in singulis artibus Mathematicis, in pręsentis sermo est de cōmunissimis; in his enim solū omnes scientię conueniunt, in reliquis multę; aut vnius scientię varię Demonstrationes, sed non omnes.

Aduerte præterea, hęc principia communia non per se conclusionem probare aliquam, nisi vel limitentur, vel cum alijs sumantur propositionibus, non enim semper formaliter sunt in Demōstratione, sed virtualiter: vt, non semper illa priora duo & reliqua in Demonstratione sunt secundum se, licet virtus saltem priorum sit semper. Est enim similitudo. Vt enim causę naturales, quędam sunt vniuersales, varijs effectibus procreandis pręptę, vt Sol, Cęli, Intelligentię; nihil tamen producit eorum, nisi adiunctę particularibus causis: Sol enim cum Leone producit Leonem, & cum equo equum: ita similiter illa principia communia, non enim ipsa sola, nec particularia sola, sed simul, vtręque probant: ac ob id dicuntur communia secundum analogiam & proportionem: quia sicut in hac scientia cum principijs. Huius produciunt hanc conclusionem, ita etiam in alia scientia & Demonstratione produciunt cū alijs particularibus principijs aliam cōclusionem, ob id dicuntur principia analoga & proportionalia respectu variarum conclusionum particularium, quę in varijs scientijs & Demonstrationibus sunt, & hoc est maximę notandum.

Et Dialectica quidem de omnibus, &c.

Duas scientias ex cōmunijs procedere docet, Dialecticę, & Metaphysicę, sed discrimen est inter vtręque. Metaphysica communia per communia probat, ac propterea Demonstratione vtrius, nam multa probat de ente per causas, etiam communes; & sic ex communibus procedere, non est contra id, quod dictum est: solum hoc est traditum, quod propria non licet per cōmunia procedendo demonstrare, & sic

Nota. Quomodo Principia communia probent aliqui conclusionem

Aduertit discrimen inter Dialecticę & Metaphysicę

Dialectica præcedit ac ob id non demonstrat, sed probabiliter ratiocinatur; hic enim de Dialectica per Topicę sermo est, Vt Dialecticus probat, amorem esse in concupiscibili, per commune: quia, vbi est vnum contrarium, ibi est alterum; odium verò est in concupiscibili, ergo & amor. sic igitur procedit ex communibus, sed nõ demonstrat.

Dubium.

Solutio ex D. Thoma.

Dices: quomodo dicit, quod Metaphysicus communia illa principia demonstrat, cum sint immediata? Respondet S. Thom. quem sequitur Egid. quod non a priori demonstrat: sed contra negantes conatur ostendere, & declarare, & aliqua via probare. Præterea, quia de illis demonstrat passionem, scilicet quod sint immediata, quod sint per se nota, & alia vnum fateor, quod mihi videtur, multa principia per se nota, habere causam, quis enim negare poterit non esse causam, quod totum sit maius parte, & multorum aliorum: sed quia sunt per se lumine naturali cognita, & non per causam, propterea immediata dicuntur. Metaphysici tamen est per tales causas, si quado occurrerit, probare, & hoc est quod dixit sub forma dubitandi [si] quia tenet monstrare cōmunia, quia non id facit, nisi contra negantes ea, quod raro occurrit. Sed hoc in secundum librum Metaphysicę referretur.

Principia per se nota habere quędamque causam.

Sed Dialectica non est sic definitorum, &c.

Discrimen est Dialecticę ab alijs scientijs, quod non est vnius generis definiti, sicut alia scientię sunt, aliqui dicunt, quod quia est de argumentatione: quę aptatur omnibus rebus, sed melius est, quod non sit generis vnius: id est, Topica non habet rem certam, & materiam, circa quam probabiliter disputet, sed circa quamcunque materiam & rem probabiliter disputando vagatur. Præterea, differt ab alijs scientijs, etiam a Metaphysica, quod scientię vnam partem determinant contraditionis, quam demonstrant, non enim contradictoria simul demonstrari valent: at Dialectica vtriusque parte contraditionis, & vtręque probat Topicę ac ob id interrogatione vtrius, quę fit de parte contraditionis vtręque, quia vtręque expolius est, probare, de qua interrogatione dictum est in libro, de syllogismo

& prompto:

primo Priorum, capit. primo. Atque hęc de capite octauo.

Qua interrogationes scientiarum sint proprie, & qua nõ sint scientiales. Mathematicarum scientiarum cōmmedatio. Et quo pacto syllogismus ampliari possit, assumendo & in directum, & in latum.

CAPVT IX.

Verò idem est, interrogatio syllogistica, & propositio contraditionis: propositiones autem secundum vnamquamque scientiam, ex quibus syllogismus secundum vnamquamque scientiam: erit vnaque laqua interrogatio scientialis, ex quibus qui secundum vnamquamque, proprius sit syllogismus.

Planum igitur, quod non omnis interrogatio Geometrica fuerit, neq. medicinalis: similiter autem & in alijs: sed ex quibus, aut monstratur aliquid, de quibus Geometria est: aut ex vna demonstratur Geometria, quemadmodum Perspectiva, consimiliter autem & in alijs, & de his, quidem & rationem subijciendum ex Geometricę principijs, & conclusionibus.

De principijs verò rationem nõ subijciendum Geometria, in quantum Geometria cōsimiliter autem & in alijs scientijs.

Neque igitur omnem interrogationem quisquisque scientificus interrogare debet: neque omne interrogatum respondere de quoque: sed quę secundum scientiam determinata sunt, si autem disputabit cū Geometria, in quantum Geometria, sic manifestum quod bene, & si ex his aliquid monstrat: si autem non, non bene. Planum autem, quod neq. redarguit Geometram, nisi secundum accidens.

Quare non erit in non Geometricis de Geometria disputandum: latebit enim prauę disputans, consimiliter autem et in alijs scientijs se habet.

Quoniam autem sunt Geometrica interrogationes, & sunt ne igitur & non Geometrica? & iuxta vnamquamque scientiam, qua secundum ignorantiam & qualem nam Geometrica sunt? Et vnum secundum ignorantiam

* alij legunt ad omne.

* a. I sunt laud & non Geometrica * a. I. aliqua Geometrica sunt.

radiam syllogismus, qui ex oppositis syllogis-
mus aut paralogismus.

Secundum Geometriam Verò, aut ex alia
arte. Et musica est interrogatio non Geo-
metrica de Geometria, cœternas Verò co-
municare existimare, geometrica quodam
modo, & non geometrica alio modo.

Duplex enim hoc, quemadmodum & ir-
rhythmicum: & alterum quidem non geo-
metricum, eo quod non habet, quemadmo-
dum rhythmicum: alterum Verò, eo quod
male habet. & ignorantia hæc, & qua ex ta-
libus principiis contraria.

1a Mathematicis Verò non est similiter
paralogismus, quoniam medium est semper,
quod duplex, de hoc enim omni, & hoc rur-
sus de alio dicitur omni, quod autem prædi-
catur, non dicitur omne.

Hæc autem sunt ac si intellectu Side-
rentur. In rationibus Verò lateat nunquid
omni circulus figuræ? Et Verò descripsi,
planum, quid autem carmina circuli? ma-
nifestum, quod non sunt.

Non oportet autem instantiam in ipsum
ferre, si sit propositio inductiva, quemad-
modum enim neque propositio est, quæ non est
in pluribus, non enim erit in omnibus: ex
diversis autem syllogismus: planum
quod neque instantia, eadem enim propositi-
ones, & instantia, quæ enim fert instan-
tiam, hæc fieri potest propositio, aut demon-
strativa, aut dialectica.

Contingit autem quosdam non syllogisti-
cè dicere, eo quod ex Veris que consequentia
accipiunt: quemadmodum & Caneus fa-
cit, quod ignis in multiplicata proportione
etenim ignis celeriter gignitur, Sit aut: &
hæc est proportio. sic autem non est syllogis-
mus, nisi celerissima proportio sequatur mul-
tiplex: et igne celerissima in motu proportio.

Aliquando quidem igitur non contingit
syllogizare ex acceptis, nonnunquam Verò
contingit, sed non videtur.

Si autem impossibile esset ex falso Verum
monstrare, facile Veritas esset resolueret: con-
verteretur enim ex necessitate. Sit enim A;
ens: hoc autem existente, hæc sunt, qua noui,
quod sunt, Sit B: ex his itaq; monstrabo quod
illud est. Converteruntur autem magis quo
sunt in Mathematicis, quoniam nullum ac-
dens accipiunt, (sed & hoc differunt ab is-
tis sunt in disputatibus) sed desunt.

Augentur autem non per media, sed eo
quod assumunt. Vi A de B: hoc autem de C:
rursus hoc de D: hoc in infinitum. Et in-
latus: & de A et de C, et de E: ut est numerus
quantus, vel in infinitum, hoc in quo A im-
par numerus, quantus in quo B: numerus
impat, in quo C: est igitur A de C, & est
par quantus numerus, in quo D: par Verò
numerus, in quo E: est igitur A, de E.

Si autem idem est interrogatio syllogi-
stica, &c.

Cum & conclusiones, & propositiones
& principia propria esse in Demonstratio-
ne qualibet, & scientia, docuisset, nunc et-
iam interrogaciones, responseis, ac alia
propria esse docet. Atque in tres partes ca-
put est diuisionum: In prima, interrogaciones,
responseis, disputationes proprias esse
in scientiis traditur: In secunda esse etiam
proprias interrogaciones secundam igno-
rantiam: In tertia Verò de defectibus in
syllogismis scientiarum differit. Proponit
igitur hanc Conclusionem: Interrogatio-
nes sunt propriae in scientia qualibet, & af-
fert hanc probationem: Propositiones ex
quibus syllogismi scientiarum sunt, sunt
propriae in qualibet scientia, sed interro-
gaciones syllogisticae sunt propositiones,
ergo interrogaciones sunt propriae in qual-
libet scientia. minorem in principio, suo-
more, ponit.

Circa hæc dubitabis primo: quomodo
hic interrogaciones in scientia & Demon-
stratione ponatur in fine capituli præce-
dentis hoc Dialecticæ proprium esse dixit:
Respondet S. Thom. quem sequuntur
Egid. & alij Philosophi, Demonstratorem
& Dialecticum interrogare, sed cum ma-
gna differentia: nam Dialecticus interro-
gat conclusionem, & propositiones, ex qui-
bus syllogizat, Demonstrator Verò solum
interrogat conclusionem, propositiones
accipit, cuius rationem dat Egid. Dialecti-
cus enim cum ex omnibus procedat, potest
non solum conclusionem, sed etiam pro-
positiones negatas probare: Demonstrator
conclusionem quidem negatam demon-
strabit, sed non propositiones, id eo eas nō
interrogat, sicut Dialecticus Est etiam al-
tera differentia: nam Dialecticus conclu-
sionem interrogat, paratus quamcunque

17.

cod. mul.
le. vt A. de
B, sed male:
& ideo loq.
Gram. dicit
legendum
esse, vt A de
B, & de D.

Argumenti
Capitis.

Diuisio in
partes.

1.

2.

3.

1. Dubium.

Solutio ex
D. Thom.

Quam diffe-
renter ro-
get Demo-
strator &
Tropicus:

1.

2.

contradictionis partem probare, at Demon-
strator partem veram & necessariam pro-
bat: sic ergo ad dubium respondet. At
quia hæc solutio nō videtur consona Aristi,
(nam hic loquitur de interrogacionibus
demonstratiuis, quæ sunt propositiones, &
non de conclusionibus) responderet, etiam
esse interrogaciones propositionum, sed
demonstrabiliū, quæ sunt conclusiones,
& postea sumuntur ad alias probandas tan-
quam propositiones. hæc solutio nō mihi
placet, cum absolute Aristi interrogaciones
vocet propositiones. Propterea dico, etiā
Demonstratorem interrogare propositio-
nes, non vt indifferentem sumat consen-
sum respondentis, sed vt euidētiam, & cer-
titudinem etiam a Respondente venetur:
sæpē enim interrogamus etiam necessaria,
vt simul acquiescere Respondentem facia-
mus: quæ via sæpē vtitur Plato. quod si ac-
ciderit, Respondentem non concedere, li-
cet non demonstremus eas; tamen decla-
ramus exemplo, inductione, aut ad incota-
modum ducentes: de his igitur interroga-
tionibus Demonstrationis est hic sermo,
quæ aliæ sunt a Dialecticis, & sic soluitur
dubiū. Dialecticus enim de vtraque parte
contradictionis petit, quia vtraque vtitur:
non Demonstrator sic facit.

2. Solutio.

Tertia atq;
Authoris
solutio.
Demonstra-
torem pro-
positiones
suas inter-
rogare.

2. Dubium.

Solutio.

Dubitabis præterea: quid per interroga-
tionem syllogisticā intelligatur? Dico nō
intelligi syllogisticam, id est, Dialecticam,
vt vult Philop. sed intelligitur ea interroga-
tio, quæ propositionem petit, cui respon-
dere possumus, ita esse, vel non esse, sunt
enim multæ aliæ interrogaciones, vt, vn-
de venis: cur ferrum trahitur a Magnete?
hæc enim non sunt syllogisticae: etiam dicitur
interrogatio syllogistica, id est, ex qui-
bus syllogismus componitur, ad excluden-
dam quæstionem, quæ est interrogatio
conclusionis.

3. Dubium.

Solutio.

Dubitatur præterea: quomodo interro-
gaciones propositiones dicantur, non e-
nim ex eis syllogismus cõficitur? Respon-
det S. Thomas & Alber. tract. 3. cap. 4. dici
propositiones secundam substantiam, ea-
dem enim est res propositio & interroga-
tio, modo solo differunt.

4. Dubium.

Tandem dubitabis: quid per propositio-
nem contradictionis intelligere oporteat?
Dico, propositionem, quæ est vna pars

contradictionis, qualis est demonstrativa.
Manifestum itaque quod non om-
nis, &c.

Infert, non omnem interrogacionem
esse Geometricam, aut Medicinalem, id
est, nō omnes interrogaciones, quæ in par-
ticularibus scientiis sunt, sunt illarum pro-
priae, sed hæc duæ sunt propriae Geometriæ:
altera, quæ sit propositionum, ex qui-
bas conclusiones geometricæ probantur:
altera propositionum, ex quibus in Per-
spectiua conclusiones probantur, & vniuer-
saliter duæ interrogaciones scientiæ cui-
libet familiares, eæ, ex quibus ipsius con-
clusiones probantur & eæ, ex quibus, quæ
in subalterna sunt, etiam probantur, nota
literam, aut quod ex eisdem monstratur,
&c. id est, aut eæ interrogaciones etiam
sunt geometricæ, ex quibus eisdem, mon-
stratur aliquid, vt visibilia, id est, mon-
stratur quæ sunt perspectiua.

Nota du-
plices. Incer-
rogaciones
scientiis fa-
miliares.

Et de his quidem, & rationem po-
nere, &c.

Hæc sunt verba continua præcedenti-
bus, sensus est: de his etiam, scilicet, perspe-
ctiuis principiis reddenda est ratio Geo-
metræ, ac ideo talium propositionum in-
terrogaciones, per quas perspectiua probā-
tur, sunt geometricæ. Idem etiam in alijs
subalternis dicendum est: at suam et prin-
cipia nulla scientia probat, nec ipsorum
propter quid reddi non enim Geometra,
vt Geometra, sua principia probat, sicut
Geometra, quia secundam aliam vt
accidere potest principia alicuius scientiæ
probare, vt notum est.

Nulla scie-
tia sua prin-
cipia demon-
strat.

Neque omne est Veritas, &c.

Infert secundò, cum sint propriae inter-
rogaciones in qualibet scientia, non esse
interrogandum quemlibet scientem quæ-
cunque rem: non enim Geometram om-
nia interrogabis, nec Arithmeticum, sed
quæ propria illius sunt, nec similiter qui-
bet artifex teneretur, ne debet: uiliber inter-
rogationi respondere, imò in disputatio-
ne nullus alique artifex redarguit,
nisi ex principijs illius artis redarguat:
qui enim Geometram de re Physica con-
iungit, per accidens, non vt Geometram
coniungit Oportet ergo & ex proprijs dif-

Nota, de Instantia.

Hoc est, quod Philopono displicet: nam instantia semper est conclusio illata contra Respondecis dicta, non ergo est propositio: ad hoc tamen videtur tacite respondere S. Thom. quod, licet instantia sit primò conclusio, tamen sumitur postea tanquã propositio ad inferendum aliud oppositum Respondenti. & hoc idem dicebatur illi, quos citat Philop. & ponit eorum exemplum. V. g. sumatur illa instantia precedens: nullum carmen est circulus; quæ erat conclusio; & sic dicatur: nullum carmen est circulus, circulus est figura, ergo nullò carmen est figura. ecce enim: intuli oppositum conclusionis prioris paralogismi: Sed profectò hoc exemplum est reprehendendum, & miror cur Philop. dissimulauerit. est enim in prima figura ex minori negatiua. possent quidem alia exempli poni.

Dubium.

Sed dubium est, nam c. 4. instantias particulares contra propositiones de omni posuit, vnde videtur posse instari particulariter in scientijs? Ob id dico, saluo meliori iudicio, dupliciter nos instare in scientijs: aut ad destruendum tantum falsam Demonstrationem: aut non solum ad destruendum, sed etiam ad construendam oppositam Demonstrationem, & tunc instantias vniuersales ponimus, quippe cum ex eis futura sit Demonstratio, quod non opus est etiam in dialecticis constructionibus oppositorum. & hoc est, quod hic docet, aliter instantias tales esse in scientijs, aliter in dialecticis. V. g. dicat quis: nulla virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo nulla iustitia est qualitas; sic in isto maiori: omnis habitus est qualitas, omnis virtus est habitus, ergo omnis virtus est qualitas: iterum per hanc demonstrationem oppositum alterius conclusionis, sic: omnis virtus est qualitas, omnis iustitia est virtus, ergo omnis iustitia est qualitas. hoc autem sæpe accidit.

32.

Contingit autem quosdam, &c.

Defectum tradit, qui aliquando accidit in scientijs, nempe sumere medium consequens, & superius vtraque extremitate; tunc enim est vitium in secunda figura ex puris affirmatiuis. quomodo argumentabatur Cæneus Philoponius, volens demonstrare ignem in multiplicata analogia fieri, &

sumebat pro medio, quid superius, nempe celeriter generari, & dicebat, quod in multiplicata analogia fit, celeriter generatur, ignis celeriter generatur, ergo ignis in multiplicata propositione fit. aduerte circa hanc rationem; ignem in multiplicata analogia fieri, esse, quod semper maior sit ignis, quam erat materia, ex qua factus erat, vt experientia monstrat: ex parua enim: ita parua fit magna flamma, quod verò celeriter generetur, est, quod paruo tempore eius productio fiat, vt notum est.

Quid sit, ignem in multiplicata analogia.

Sed quid per multiplicatam analogiam intelligat, exponit Philoponus cum Proclo, intelligi proportionem multiplicem, in quo reprehendit Alexandrum, qui superparticularem intelligebat. Dices, quare multiplex proportio citò generatur? respondet Philop. quia statim per numeri duplicationem fit, vt patet, 1. 2. 4. 8. 16. 32. quilibet enim numerus ex his est duplus suo dimidio, & multiplex ad priores. Sed pace Philop. citius fit multiplex, quam scilicet non solum enim per duplicationem, sed per generationem cuiusque numeri, sunt enim multiplices ad vnitatem, vt patet, c. 2. 3. 4. 5. 6. Cæneus igitur medium commune sumebat, oportebat enim conuersa maiori dicere: quod celeriter generatur, in multiplicata proportione fit, ignis celeriter generatur, ergo, &c. Sed tunc maior esset falsa, nam aliqua celeriter generantur, & non in multiplicata analogia; vt cum aer citò fit aqua, quia erat aliàs maximè dispositus, & tamen aqua in minori proportione fit, quia est densior aere: non igitur bene demonstrauit Cæneus.

Quid multiplicata analogia.

Aliquando quidem igitur non contingit, &c.

Docet aliquando ex acceptis, putà affirmatiuis, in secunda figura licere argumentari; intellige cum sine termini conuertibiles: aliquando non licere, cum non sunt conuertibiles: quamuis talis syllogismus in conuertibilibus nõ videatur: id est, sit imperfectus quouique per conuersionem in primam figurã restituitur: vt, omne rationale est animal rationale, omni homo est animal rationale, ergo omnis homo est rationalis: conuersa vniuersaliter maior, sit prima figura in hoc vult ostendere Arist. vi. D. Th. & alij dicunt, hunc defectum ratio committi

Quia ex decem pugillis aeris vnus nascitur a quatuor.

13.

Quando liceat argumentari et duabus affirmatiuis in secunda figura.

Quid resolutio?

Discrimen inter conclusionem Topicam & Demonstratiuam.

Difficilis resolutio in syllogismo dialectico. Eadem factio in Demonstratione.

16.

In Mathematicis Resolutio non est difficilis.

in Demonstrationibus præcipuis, in quibus semper ferè termini sunt conuertibiles; nõ enim syllogismus, qui ex puris affirmatiuis in secunda figura fit, vitiosus est, cum termini conuertibiles, sumuntur.

Si autem esset impossibile.

14. Aliam differentiam, vt omnes fatentur, Aristor. assignat ante Demonstrationem, & syllogismum dialecticum: nempe faciliorem esse resolutionem in Demonstratione; quam in syllogismo dialectico. Est autem resolutio, vt notat Themist. c. 26. & Philop. vera conclusioe opposita, propositionum ex quibus confecta & collecta est, exquisitio & inuentio. Est autè discrimen inter conclusionem veram dialecticam & demonstratiuam, quòd dialectica, cum ex probabilibus sit syllogizata, probabilia autem sunt multa, & vera, & falsa, talis conclusio ex multis, tum veris, tum falsis, syllogizari potest. ob id non habet determinata principia, ex quibus syllogizetur: propterea est difficilis resolutio. At conclusio demonstratiua ex veris tantum, non quibuscumque, sed necessarijs colligitur, hæc autem determinata sunt, propterea est facillior resolutio in Demonstratione.

Hoc igitur est, quod dicit Aristor. si verum non possit ex falso colligi, sed semper ex vero, facile esset resolueri. nam tunc conuerterentur conclusio & propositio: intellige, quòd ad veritatem, ita vt si propositiones veræ, etiã conclusio vera, & sic conclusio vera, etiam propositiones essent. vt si A est, nempe conclusio, B, nempe præmissæ, etiam sunt, & contra. quòd si conuertuntur, facile erit per conclusionem præmissas indagare & resolueri. at cum non ita sit, imò verum ex falso sequi possit, nõ erit talis conuersio; quòd in dialecticis fit: idèd resolutio conclusionum in propositiones veras est difficilis. In Mathematicis verò Demonstrationibus cum non per accidentia fiant propositiones, sed per definitiones, & ea, quæ per se sunt, nõ est resolutio difficilis. V. g. quod homo sit animal, potest dialecticè probari, quia loquitur, quia currit, quia legit, & per alia multa: & sic quia conclusio est vera, & ob id illæ propositiones veræ essent, adhuc facillius esset talem conclusionem resolueri. at potest conclusio esse vera, & illa omnia ex quibus syllo-

gizari potest falsa, propterea difficile est eam in propositiones suas probatiuas resolueri: at in Demonstratione, cum ex veritate conclusionis sequatur etiam veritas propositionum, nõ est ea difficultas in resolutione circa propositiones, cum determinatæ sint & veræ.

Argumentum autem non per media, &c.

15. Confirmat indeterminationem propositionum in dialectica, ex diuerso augmento Demonstrationum. Est enim triplex augmentum: primum in postsumendo, cum per conclusionem probatam, iterum aliam, & per hanc aliam probamus, & hoc augmentum etiam est in Demonstratione, vt patet in Euclide, per vnam enim probatam aliam demonstramus: alterum augmentum, est in sumendo ad latus, cum aliquam superiorum passionem de varijs inferioribus per media variã demonstramus: vt sensibile de homine per rationale, & de equo per hinnibile: exemplum Arist. est, numerus infinitus, id est, in communi, qui vocetur A, demonstretur de impari, id est, de ternario, qui dicitur C, per impari quantum, id est, impari in communi, qui sit B: dices igitur: omnis impar est numerus, ternarius est impar, ergo ternarius est numerus. iterum idem A, nempe numerus demonstretur de pari, nempe quaternario, qui sit E, per patrem quantum, id est, in communi, qui sit D: dices: omnis par est numerus, quaternarius est par, ergo est numerus: & sic etiam augentur demonstrationes: tertium augmentum est per media varia demonstrando eandem conclusionem, & hoc non fit in Demonstrationibus, nam vnus effectus vnus est principale medium, in dialectica id fit, vt diximus, idèd difficilis est resolutio.

Dices: nõ ante etiam per varias causas augentur Demonstrationes, cum vnus multis causis demonstrari possit? Dico, verum esse, at in eodem genere non multiplicentur Demonstrationes: cum autem Mathematicæ scientiæ ferè per vnica genus cause demonstrant, non contingit in talibus Demonstrationibus multiplicari media, et hoc tantum intendit in præsentia.

15.

Triplex augmentum.

1.

2.

3.

Dubium.

solutio.

28.

De Demonstrationum Quod, & Propter quid, speciebuz ac differentijs.

Cap. X.

Qvod verò differt, & propter quid scire, primū quidem in eadem sciētia, & in hoc dupliciter. Vno quidem modo, si non per immediata efficitur syllogismus: non enim accipitur prima causa: scien- tia verò ipsius propter quid secundum pri- mam causam. Alio autē, si per immediata quidem, sed nō per causam, sed notius eorū, quā conuertuntur, nihil enim prohibet eorū, quā conuersim pradicantur, notius a- liquando esse, quod est non causa, quare e- rit per hoc demonstratio.

Ut quod Planeta propē, per id, quod non scintillant. Sit in quo C planet. e. in quo B, nō scintillant, in quo A propē esse. Verum, itaqz B de C dicere: planeta enim non scintillat, sed & A de B: quod enim non scintillant, propē est, hoc autem acceptū sit per inducti- onē, aut per sensum, necesse igitur A inesse ipsi C, quare demonstratiū fuit, quod plane- ta propē sunt: Hic igitur syllogismus non ip- sius propter quid, sed ipsius quod, est, non e- nim propter quid, sed scintillare, propē sunt, sed propterea, quia propē sunt, non scintillant. Euenit autem & per alterum monstrari al- terum: & erit ipsius propter quid, demonstra- tio. Ut sic C, planet. e. in quo B, propē esse: A, non scintillare, inest itaqz & B ipsi C: & qua- re & ipsi C, A: & A ipsi B, non scintillare, & est syllogismus ipsius propter quid: ac- cepta enim est prima causa.

Rursum quemadmodum Lunam mon- strant, quod sphaerica, per augmenta scien- tia quod ita augetur est sphaericum: augetur autem Luna: planum, quod sphaerica, sic igitur ipsius quod factū fuit syllogismus. E- conuerso autem posico medio ipsius propter quid, non enim propter augmenta est spha- erica sed quia est sphaerica, accipit augmen- ta talia. Luna, in quo C: sphaerica, in quo B: augmentum in quo A.

In quibus autem media non conuertun- tur & est notius, quod non est causa ipsius quidem quod monstratur, ipsum autem pro- pter quid non.

Amplius, in quibus medium extra pon-

tur, etenim in hū ipsius quod, & nō ipsius propter quid, est demonstratio, non enim di- citur causa. Ut propter quid non respirat paries: quoniam non animal, si enim hoc non respirandi causa est, oporteret animal esse causam respirandi, & si negatio causa est i- psius, nō esse, affirmatio causa est ipsius esse, quemadmodū si hoc, quod est incommensu- rabilia esse calida & frigida, eius, quod est, non sanum esse, hoc quod est commensura- bilia esse, eius quod est sanum esse, consimi- liter autem & si affirmatio ipsius esse, nega- tio ipsius non esse. In ijs autem, quae sic assignata sunt, non contingit, quod dictum est, non enim omne respirat animal.

Syllogismus autem sit talis causa in me- dia figura. Sit A, animal: in quo B, re- spirare, in quo C, paries. A, igitur inest o- mni B: omne enim respirat, est animal: ip- si autem C, nulli: quare, neque B C nulli: non itaque respirat paries.

Assimulantur, autem tales cause ijs, quae secundum excessum dicuntur. hoc autem est plus distans dicere medium.

Ut illud Anacharsidis, quod in Schyris non sunt ibicines, neque enim Sires.

Secundum quidem igitur eandem scien- tiam, & secundum mediourum positionem ista differentia sunt eius, qui est ipsius quod, ad eum, qui est ipsius propter quid, syllogismus.

Alio, autem modo differt ipsum propter quid ab ipso quod eo quod per aliam scien- tiam. Verumqz, speculatur, talia autem sunt quacunque sic se habent inuicem, ut sit al- terum sub altero: ut Perspectiua ad Geome- triam, & Mechanica ad Stereometriam, & Harmonica ad Arithmetica, & Ap- parentia ad Astrologica.

Fere autem & inuocata sunt nonnulla ista- rum scientiarum, ut Astrologia, & qua Ma- thematica, & qua nautica, atque Harmo- nica & qua Mathematica, & qua secun- dum auditum.

Hic enim ipsum quidem quod sensu uo- rum est scire, ipsum verò propter quid Ma- thematicorum, hi namqz, habent causarum demonstrationes, & plerumqz, non sciunt ip- sum quod: quemadmodum qui vniuersale speculantur, multoties nonnulla singulariū ne sciunt, quia non aduertunt.

Sunt autem hac, quae cum alterum quid sint secundum sublimitatem, & intrin- fur.

formis: disciplina namqz circa formas sunt: nō enim de subiecto aliquo geometrica sunt, si enim de subiecto aliquo geometrica sunt, sed non in quantum geometrica, de subiecto.

14. Se habet autem & ad Perspectiuam, & hac ad Geometriam, alia ad hanc, & quod est de Irade. ipsum enim quod, Naturalis est scire, ipsum verò propter quid, Perspectiui, aut simpliciter, aut secundum * mathema.

15. Multa autem & non sub se inuicem sci- entiarum, ita se habent, ut Medicina ad Ge- ometriam, quod enim vlcera orbicularia tardius sanantur, Medicus est scire: propter quid verò, Geometria.

1. Sed quia differt & propter quid. Duplex genus Demonstrationis di- stinguunt, quae sunt instrumenta duarum scientiarum: altera enim Demonstratio, quia est, quae facit scientiam, quae dicitur quia est: altera Demonstratio propter quid, quae scientiam potissimam facit per cau- sam. Est autem caput in duas diuisum par- tes: in priori ostendit, quomodo haec duae Demonstrationes se habeant in eadem sci- entia, in posteriori, quomodo sint in diuer- sis. Proponit igitur differre scire quia, & propter quid, ac proinde ipsas Demonstra- tiones: scire enim propter quid, est per cau- sam primam cognoscere: ac scire quia, du- pliciter contingit: vno modo cum propter causam, sed non primam, cognoscimus: altero modo, cum in medium effectum non per causam cognoscimus: fieri enim potest, ut effectus, licet cum causa conuer- tatur, sit notior nobis, & tunc per illum de- monstrantes, facimus Demonstrationes quia.

Caput diui- sum in duas partes.

2. Ut quod propē sint planetae, &c. Ponit duo exempla: alterum est, stellae non scintillantes sunt propē nos, planetae non scintillant, ergo sunt propē nos. Sic syl- logismus ab effectu procedit, quia effectus notior est, cum sensu & inductione perci- piatur: sensu, quia ipsos planetas non scin- tillare visu cognoscimus: inductione, quia in his omnibus, puta, argento, auro plum- bo, quae propē nos sunt, non scintillare cō- perimus. Poterit talis quia, fieri propter quid, maius extremum mutando in me- dium, sic: Quae sunt propē nos non scintil- lant, planetae sunt propē nos, ergo planetae

non scintillant; hic est per causam Demon- stratio. Nota per A, maius extremum, per B, medium, per C, minus extremum, intel- ligi in praesenti loco.

Iterum sic Lunam demonstrant.

Ponit secundum exemplum: quicquid circulariter illuminatur, est rotundum; Lu- na sic illuminatur, ergo est rotunda, est et- iam ab effectu, & poterit eodem modo fie- ri propter quid, fumendo causam pro me- dio; quod est rotundum, sic illuminatur, Luna est rotunda, ergo sic illuminatur.

In quibus autem media non conuertun- tur, &c.

Docet, non semper Demonstrationem quia, fieri propter quid, cum enim effectus notior est, sed cum causa non conuertitur, fit solum quia, non propter quid, ut omne progressuum est animal, omnis leo pro- gressiuus est, ergo omnis leo animal, non dices tamen, omne animal progressiuus est; sunt enim multa animalia, quae non sunt progressiua: in his tamen est Demon- stratio quia, non propter quid.

Amplius in quibus medium, &c.

Assignat exemplum secundi generis de- monstrationis quia est, nempe cum sit per causam mediatam, & dicit [in quibus me- dium extra ponitur] per medium extra po- ni intelligit Alexander, quod sit in secun- da figura, in qua medium dicitur extra po- ni, ut dicitur i. Priorum, cap. 3. quia sit supe- rius, & praedicarum de vtraque extremitate, quia verò haec Demonstrationes, quae fi- unt per causam remotam, sunt in secun- da figura, idē dicit: [in quibus medium extra ponitur.] Etiam aliter exponit, quod medium extra poni, sit, causam esse remo- tam, & distantem ab effectu, quasi alia cau- sa sit ante ipsam.

Vtraque expositio bona est, prior par- tim est Alberti, cap. 6. tract. 3. exemplum au- tem est hoc: si quis probaret parietem non respirare, quia non est animal, assignaret quidem causam, sed remotam, propria enim causa non respirandi est, non habere pulmonem, remota verò, non esse animal, nam si non est animal, non habebit pulmo- nem, non tamen est causa proxima, & pro- bat Aristot. illam non esse causam proxi- mam: nam si non animal esset proxima causa non respirandi, animal esset causa

3a

4a

5a

1. Expositio.

2. expositio.

Quae causa propria nō respirandi? Quae remo- ta?

Y y proximi

proxima respirandi: in proximis enim causis, si affirmatio, est causa affirmationis, & negatio, est causa negationis: vt non temperies qualitatium est causa proxima non sanandi, etiam temperies est causa sanandi, & e contra. non sic autem est de animalibus: non enim animal est causa proxima & immediata respirandi, cum multa sint animalia, quae non respirent, vt pisces; ob id etiam non animal non est causa non respirandi. Nota exemplum Aristotelis; qui non sumpsit contrarium, nempe male habendi, sed non sanandi. nam in causis etiam proximis non valet a negatione causae ad effectum contrarium, sed ad negationem eiusdem effectus. non enim dices: si animal rationale est causa risibilis non animal rationale est causa flebilis, sed non risibilis.

Dubium ex Philopono.

Solutio.

Causa proxima quam sit?

spiras est animal, nullus paries est animal, ergo nullus paries respirat. per A, mediū intelligit, per B, maius extremū, per C, minus.

Dubitat Philoponus, an possit in secunda figura fieri demonstratio propter quid? Respondet, & bene, posse fieri, & ponit exemplum obscurū: clarius erit, si sic dicatur: omne respirans habet pulmonem, paries non habet pulmonem, ergo non respicit.

Dubitat praeterea: an in prima figura possint haec Demonstrationes negatiuae fieri? Respondet subtiliter, quod non: quia cum maius extremum concludatur negatiue de minori, propter medium negatiuum, debet medium negari de minori extremo. & fieret in prima figura minor negatiua, quod non licet. Non enim dices: omne pulmonem habens respicit, paries non habet pulmonem, ergo non respicit. Dico hoc non esse dicendum: est enim falsum: possumus enim optime in prima figura Demonstrationes facere per causas negatiuas, sumendo pro medio totam causae negationem, sic: nullum non habens pulmonem respicit, omnis paries est non habens pulmonem, ergo nullus respicit.

Comparantur autem haec modi, &c.

Philoponus & Themistius dicunt, hic Aristotelem comparare has causas remotas his, quae dicuntur secundum excessum, explicat autem ea dici secundum excessum, quae non sunt necessaria, sed superflua. ac si dicat: istae causae remotae sunt superfluae, cum sine his demonstrare possimus, sed reuera melius exponit S. Thomas, nempe superiora & communiora dici secundum excessum. & est sensus: has remotas causas dici, vt praedicata superiora, excedunt enim & superant effectus. Dices: qua ratione id docetur? Dico: quia reddit rationem, quare tales Demonstrationes, quia, sint in secunda figura. nempe cum media, scilicet causae remotae, sint superiores effectibus ac de illis praedicentur, cum autem medium superius est, secundam facit figuram.

Sic enim illud est, quod Anacharside, &c.

Vt in alio exemplo eiusdem, ex Anacharside, qui cum Sey ha esset, & degeret Athenis, ececuti natus sceminis pra vino nimio saluantibus, quas vocat Aristoteles Auletides, sunt in Scythia, an in Scythia essent similes? Respondit, non esse vites

Dubium ex Philopono.

Solutio.

Alterū dubium Philoponi.

Solutio.

Solutio auctoritatis.

7.

Expositio Philoponi.

Expositio & melior Thomae.

8.

N. O. T. A.

h. c.

haec causa est remota: proxima enim erat ebrietas ex vino. est autem Demonstratio sic facienda: vbi sunt auletides, sunt vites, in Scythia non sunt vites, ergo in Scythia non sunt auletides. Demonstratio est, quia: non enim est proxima causa, non esse vites, cum esse vites non sit causa, quod sint, cum etiam vbi vites non sunt, reperiuntur tales: vinum enim potest differri: vititur similibus literis, sicut in priori exemplo.

Secundum igitur eandem scientiam,

Ecce.

Concludit, se dixisse de Demonstratione, quia, & propter quid, secundum eandem scientiam, & secundum mediorum positionem; id est, quomodo differant in medijs, & per quot media Demonstratio quia, procedat, quae est prior pars capit.

Dubium. An demonstratio quia, sit dicenda demonstratio?

Solutio.

Dubitatur: an Demonstratio, quia, sit dicenda Demonstratio? Dico non esse potissimum Demonstratiōnem, qualis est definita superius, ac de qua locuti sumus haec tamen, haec enim soli propter quid, insunt: est tamen quaedam Demonstratio imperfecta, distincta specie ab ea, quae est per causam primam: harū enim distinctio secundum media sumi debet, haec autem differunt specie in his Demonstrationibus.

Dubium 2.

Solutio 1.

Dubitatur secundum: nam videtur esse aliud genus Demonstrationis, puta à signo, similiter Demonstratio propter quid causae, & propter quid simpliciter: vt superius diximus ex Auer. praeterea est ad impossibile Demonstratio, vt si ignis non esset attractiuus, non esset calidus, consequens est falsum, ergo, & ante: edens? Dico, sub Demonstratione, quia, non solum comprahēdi Demonstrationē ab effectu, sed quancūq, quae per causam primā non procedit siue sit ab effectu, siue à signo, siue à causa remota, siue quae sit inter superiora & inferiora quidditatiue; inferiora enim superiorum, & superiora inferiorum, sunt remota causa; cum ex negatione inferioris non sit negatio superioris, nec ex affirmatiōne superioris sequatur affirmatiō inferioris, quae sunt opus ad causam primam vt diximus. Dico secundum, non opus esse illam Demonstrationem propter quid, distingueret, quia omnis Demonstratio causae ostendit causam & conclusionem esse, vt latē diximus

superius. Dico tertio, illas Demonstrationes reduci, vel ad quia, vel ad propter quid: vnde illa reduciuntur ad hanc, propter quid, omne calidum est attractiuum: ignis est calidus, ergo est attractiuus.

Alia autem modo differit ipsum &c.

In secunda parte docet, quia & propter quid, differre in diuersis scientijs. Non intelgas hic esse aliud genus Demonstrationis, quia, sed quod sit aliqua Demonstratio potissima propter quid, cuius causa & propositiones sint vniuersae scientie: conclusionis vero cognitio, quae dicitur, quia, sit alterius scientiae, quod accidit in subalternatis, vt diximus latē superius. ponit exemplū Philop. Perspectiuus enim dicit, res ad maiore distantiam minores apparere, quia sub minori videntur angulo, puta A: ad minore vero distantiam maiores apparere, quia sub maiori angulo videntur, puta B. at quare angulus B. sit maior A. Geometrae est sci re propter quid: Perspectiuus vero quia. ponit Aristot. multa exempla subalternarum. Nota per Apparentiam, vt vult Philopon. intelligi Nauticam, quae sub Astrologia est.

Perē quidem vniuersa sunt nonnulla, &c.

Philopon. subalternantes & subalternatas scientias vult dici ferē vniuersas, quia veraq, sunt eiusdem rationis ferē, quia non absolute & simpliciter. Sed crediderim, me tem Arist. esse, quod aliqua subalternantes, & subalternatae idem habent commune nomen, vt Musica dicitur ipsa Mathematica, & speculatiua etiā Musica dicitur haec practica ei subalterna, quam vocat secundū auditum. Similiter Nautica dicitur Astrologia, sicut sua subalternans, hoc tamē non in omnibus est inuenire. Nota subalternantes vocari Mathematicas, quarum est cognoscere propter quid, subalternas vero sensibiles, quippe quae magis sensui accedant, cum materiales sint, quarum est cognoscere quia, & conclusiones.

Es enim habent demonstrationes causarum, &c.

Ostendit subalternantes, ipsas causas cognoscere, non tamen quia: accidit enim siquenter, quod quis teneat causam, & effectum ignoret, cum causam non applicat, & ponit exemplum: sapē enim contingit propositionem aliquam vniuersa

3.

Io.

Part. 2. Cap. Vide de subalternatione Alb. tract. hoc 3. 6. 7.

II.

Sententia Philopon.

Authoria.

N.

O.

T.

A.

It.

lem cognoscere, putā, omnem mulam esse sterilem, & ignorare, hanc, vel illam mulam esse sterilem, quia non aduerit, nec occurrunt cognitioni: ita fit in causis & effectibus. potest ergo in subalterna cognosci propter quid, vt non cognoscatur effectus.

Medicina subijcitur Geometrie. Huiusmodi sunt multa alia. Latē diximus de subalternatione cap. 7. superiori: similiter de alijs difficultatibus, quæ hic poterāt occurrere, in alijs capitibus disputatum est, idē subperfedeimus.

Primam figuram maximè scientiæ esse accommodatam.

CAPVT XI.

Figurarum autē maximè scientialis est prima. Mathematica namque scientia per hanc demonstrationes ferunt. Et Arithmetica, & Geometria, & Perspectiua, & ferē, & dixerim, quæcumq; ipsius propter quid considerationem faciunt. aut enim omnino, aut vt plurimum, & in plurimis per hanc figuram ipsius propter quid fit syllogismus. quare & propter hoc erit Sciētiæ maximè scientialis. maximè namque proprium ipsius scire est propter quid speculati.

Postea & ipsius quid est scientiam per se hanc venari possibile, in media enim figura non fit * predicatus syllogismus, * a. l. affirmatiuē. ipsius verò, quid, est scientia affirmatiuē. in vltima autem fit quidem, sed non vniuersaliter: ipsius autem quid est, vniuersalium est, non enim homo aliquo modo est animal bipes.

Amplius hac quidem illarum nihil indiget, illa verò per hanc condensantur & augentur, quousque ad immediata venerint. Manifestum itaque quod ad sciendum maximè proprie est prima figura.

Quemadmodū verò contingebat A inesse B, in diuiduē, ita & nō inesse accidit. dico autem in diuiduē inesse, aut non inesse, eò quod non est ipsorum medium: sic enim non erit secundum aliud inesse aut non inesse. Quando igitur aut A aut B in toto aliquo fit, aut & ambo, non contingit A ipsi B primò non inesse.

Sic enim A in toto C, si igitur B non est in toto C, (contingit enim ipsum quidem A esse in aliquo toto: ipsum verò B non esse in hoc) syllogismus erit, quod A ipsi B non in sit: si enim, C, A quidem omni: ipsi verò B nulli: A nulli eorum, qua B.

Consimiliter autem & si B in toto aliquo est, & in D, ipsum necq; D omni B inesse.

est: ipsi autem A nulli ipsum B. quare ipsum A nulli eorum, qua B, inerit per syllogismum.

Eodem pacto monstrabitur & si ambo in toto aliquo sint.

Quod autē contingit ipsum B non esse in toto est A, aut rursum A, in quo est B, manifestū ex coordinatibus, quæcumq; non commutantur ad se inuicem. Si enim nullum eorum, qua sunt in A C D coordinatōne, de nullo predicatur eorum, qua sunt in B E F: ipsum verò A in toto est H coordinato existenti: planum, quod B non erit in H, commutarentur enim coordinatōnes, consimiliter autem & si B in toto aliquo est.

Sic verò neutrum sit in toto nullo: non in sit autem A ipsi B: necesse est in diuiduē non inesse. Si enim erit aliquid medium, necesse alterum ipsorum in toto aliquo esse.

Aut enim in prima figura, aut in media erit syllogismus, si quid igitur in prima B, erit in toto aliquo: affirmatiuam namq; oportet, quo ad hoc propositionem fieri.

Si autem in media vtrum contigerit, ad stragē enim accepto priuatiuo, efficitur syllogismus, ambabus verò negatiuis existentibus, non erit. Planum itaque, quod contingit aliud aliq non inesse in diuiduē: & quando contingit, & quomodo: diximus.

Figurarum autem faciens scire maxime, &c.

Cum principia materialia Demonstrationis hucusque tradiderit: nempe propositiones: nunc de principio formali, hoc est, de Figura, per quam præcipuē Demonstrationes fiunt, sermonem facit, atque hæc causa est communis huius continuationis textus: quamuis possemus forsitan magis ad rem dicere: Quod cum paulò ante Demonstrationes quia, in secunda figura fieri dixisset, nunc Demonstrationes propter quid, præcipuē in prima fieri velit ostendere.

Caput autem in duas partes diuisum est, in priori probat, primam figuram maximè feruite Demonstrationibus, in posteriori loquitur de immediatis propositionibus negatiuis.

Propositio sequitur conclusionem hanc in principio: Figura, quæ maximè ante alias

ad scientiam est apta, est prima. Quam tribus rationibus ostendit: prima est quasi quædam inductio: omnes enim Mathematicæ, vt Geometria, Arithmetica, Perspectiua, similiter reliquæ scientiæ, quæ per causas demonstrant, aut omnino, aut vt plurimum per primam figuram demonstrant: cum igitur Demonstratio, quæ per causam procedit, sit nobilissima, & maximè scire faciat, atq; ista per primam figuram procedat, colligitur primam figuram facere præcipuē scire. Nota quod dicit, vt plurimum, quia non semper in prima figura fiunt.

Dubitat Egidius: quare Demonstratio quæ per propter quid est, fiat magis in prima figura? respondet distinguendo: aut enim, per ipsum propter quid, probamus aliquid inesse, aut non inesse: si inesse, cum sit affirmatio, & vniuersalis, non potest colligi in secunda, nec in tertia: si non inesse, potest colligi in secunda, etiam & in prima. vt nullum animal rationale est brutum, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum. sic etiam in secunda: nullum brutum est animal rationale, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est brutum, cum igitur quæ fiunt per secundam, fiant per primam, nō autem e contra, vt plurimum prima aptior est Demonstrationi.

Postea ipsius quod quid est.

Hæc est secunda ratio pro eadem conclusione: Maximè definitio utilis est Demonstrationi, sed hanc non nisi per primam consequimur, ergo figura prima ante alias Demonstrationi conducit. probat minorem: nam definitio de definito affirmatiuē & vniuersaliter prædicari debet, si vniuersaliter, non poterit in tertia concludi, si affirmatiuē, non in secunda, quæ negatiuē concludit.

Dices: quomodo definitio de definito demonstratur? Philop. respondet definitionem non demonstrari, tamen partes definitionis demonstrari: ostendimus enim differentiam diuidendo genus. dicit secundò, quod etiam probamus definitionem per ipsius definitionem. sic: omnis oratio explicans, quid sit homo, est ipsius definitio, sed animal rationale explicat, quid sit homo, ergo ipsius est definitio.

13. Expositio Philoponi bona.

Melior expositio D. Thomæ.

14.

15.

10.

9.

10.

2.

3.

4.

5.

6.

Intentio A. ist. & contentio textus.

Allo modo

Diuisio capit.

Conclusio capit. 2. 10.

2. Ratio.

Dubium.

Solutio Philoponi.

1. Ratio.

Dubium ex Egidio. Responsio.

Authoris.

Alij aliter respondent. mihi videtur dicendum, non quidem hic dicere Arist. quod demonstratur, sed quod ostendatur, vel ab effectu, vel à signo, vel alio modo à posteriori, & sic ad talem probationem vitimur prima figura.

Ratio.

Tertia ratio est: Quia ista est figura nobilissima: non enim indiget alijs, at aliæ indigent ipsa: nam per eam densantur & augmentantur, donec ad immediata perveniant.

Dubium.

Dices: quomodo reliquæ duæ densantur & augmentantur per primam? Responderet Philop. quod densatio inest propriè materiæ, augmentum formæ; & cum prædicatum sit forma, subiectum materia, quoties prædicatum sit subiectum, est densatio: quoties verò subiectum prædicatum, est augmentatio. cum secunda figura ad primam reducitur, prædicatum vniuersalis sit subiectum; nam mediū erat in utraque prædicatum, ob id per densationem secundam inuenit in primam: at in tertia mediū, quod erat subiectum in utraque, fit in vna prædicatum, propterea per augmentationem reducitur ad primam, ita etiam exponit Egidius.

Aliter ex Themistio.

At Themist. aliter exponit, dicit enim densari & augmentari esse profyllogizari præmissas syllogismi & Demonstrationis, cura sunt mediata, talis autem profyllogizatio dicitur densatio, quia magis accedit ad immediatas propositiones: est enim, vt quædam coarctatio, dicitur etiam augmentatio propter multitudinem mediorum, modò enim per vnum, postea hoc per aliud immediatius probantur. Est autem in profyllogizatione hoc notandum, quod secunda figura, non potest profyllogizare suas utraque præmissas, cum alterna sit affirmatiua, & non possit concludi in secunda: similiter nec tertia, cum alterna sit vniuersalis, debent ergo à prima profyllogizari, hæc enim & suas & aliarum propositiones profyllogizat: quia quocumque modo concludit, propterea dicit Aristot. reliquas densari & augmentari, quousque ad immediatas suas propositiones reducuntur.

Explicatio.

Hæc expositio est bona: quamuis possimus etiam dicere, quod per densari intelligat reductionem modorum aliarum figurarum ad primam, quatenus plures modò ad vnum primæ reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiam idem sit augmentari. nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modò, nempe qui erant in alijs figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur: ipsa verò prima immediata dicitur, cum non sit opus ad alias reducere, nec per eas confirmare ipsam.

rarum ad primam, quatenus plures modò ad vnum primæ reducuntur, vt diximus olim: & hoc etiam idem sit augmentari. nam dum modos aliarum ad primam reducimus, augentur modò, nempe qui erant in alijs figuris, & similiter ij, ad quos reducuntur: ipsa verò prima immediata dicitur, cum non sit opus ad alias reducere, nec per eas confirmare ipsam.

Cum de immediatis propositionibus modò sermonem fecisset, vt voluit Them. & Philop. nunc de immediatis tractat. ac primò docet, esse immediatas, nò solum affirmatiuas, sed etiam negatiuas propositiones, sicut etiam mediatas. vocat autem affirmatiuas immediatas, cum prædicatum subiecto indiuisibiliter, id est, non per mediū aliquod inest, negatiuas verò immediatas, cum prædicatum subiecto non inest, & hoc nulla media causa probari potest. Et nota per A, intelligi prædicatum, per B, verò subiectum.

Vt autem discursum perfectum Aristotelis intelligas, aduerte, ipsum distinguere propositiones negatiuas, in quatuor genera, hoc ordine. primum, cum prædicatum, putà A, est sub aliquo toto, id est, continetur sub aliquo genere, vel aliquo, quod de illo vniuersaliter prædicatur essentialiter, subiectum verò, putà B, non est sub aliquo toto: vt qualitas, non est homo: alterum, cum econtrà subiectum est sub aliquo toto, non autem prædicatum: vt, nullus homo est qualitas: tertium, cum vtrumque est sub toto, vel diuerso: vt, homo non est albedo, vel eodem: vt, homo non est equus, sub animali: quartum, cum neutrum est sub toto: vt, nulla substantia est quantitas. Intendit ergo Arist. tres priores esse medias propositiones, & demonstrabiles, quartam verò indemonstrabilem. & aduerte hic loqui de negatiuis necessarijs & per se: singulas ergo explicamus.

Agit de primo genere, cum prædicatum est sub toto, non autem subiectum, & intendit, talem propositionem posse demonstrari per tale totum, quod dicatur D, affirmatum de prædicato, & negatum de ipso subiecto, nam potest esse quod totum prædicati sit alienum à subiecto, & tunc faciam

Quatuor genera propositionum, negatiuum.

Genus prædicati est sub toto, non autem subiectum.

etiam syllogismum in CAMESTRES ad illam conclusionem: nulla qualitas est homo, sic sumendo animal: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo.

6.

Similiter autem & si B in toto aliquo, &c.

Genus.

Ostendit secundum genus, cum subiectum est in toto, non autem prædicatum: vt nullus homo est qualitas, tunc per illud totum subiecti, quod sit D, putà animal negatum de prædicato, affirmatum de subiecto fiet Demonstratio in CESARE sic: nulla qualitas est animal, omnis homo est animal: ergo nullus homo est qualitas.

7.

Eodem autem modo, &c.

Genus.

Tertium genus eodem modo potest demonstrari, sed dupliciter: aut enim per totum subiecti, aut per totum prædicati: vt, nullus homo est albedo, per totum prædicati sic: omnis albedo est color, nullus homo est color, ergo nullus homo est albedo, per totum subiecti sic: nulla albedo est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est albedo: Cum verò extrema sub vno proximo definitio sunt, vt, homo nò est equus, per ipsorum definitiones tunc demonstrari poterunt.

8.

Quòd autem contingit B non esse, &c.

Cum supposuisset in probatione, in toto prædicati non esse subiectum, & econtrà, ostendit id posse fieri ex prædicamentis, quæ ad inuicem non commutantur, id est, non prædicantur, vt sit vnum prædicamentum subiecti A C D: sit aliud prædicati B E F: larum est quòd si A sit in G, id est, in quòdam genere sui prædicamenti, quòd in illo non erit B; eum sit alterius coordinationis. Per tres literas vni prædicamentum intelligit, plura enim in eo prædicata ordinantur.

9.

Si verò neutrum sit in toto, &c.

Genus.

Quartum genus, cum nec prædicatum, nec subiectum in aliquo sunt, docet esse immediatum: vt, nulla substantia est qualitas, & vniuersaliter, quoties vnum generalissimum de altero negatur, tunc non est medium illud demonstrandi, cum non habeant superiora nec propria definitiones, & probat. Nam si aliquod sit mediū, oportet vt vniuersaliter prædicetur de subiecto aut prædicato, sed extrema sunt su-

prema, non ergo habent superius essentialitatem: ens enim est analogum, & de omnibus prædicatur, vnde non est mediū ad concludendum negatiue, etiam si esset vniuersum, vt patet; nam de vno deberet negari.

Aut enim in prima figura aut media, &c.

Ostendit, quòd tale mediū deberet de altero extremo vniuersaliter prædicari affirmatiue. nam aut talis Demonstratio fieret in prima figura, vel in secunda, omittit tertiam, quæ cum non concludat vniuersaliter, non est apta Demonstrationi, de qua est sermo: si igitur fiat in prima, minor est affirmatiua, in qua mediū de conclusionis subiecto affirmatur, nò ergo fiet in prima, nam subiectum illud non habet superius.

Si verò in media, &c.

Nec in secunda fieri docet: nam licet in ea minor non sit semper affirmatiua, tamen ad vtrumque contingit, id est, aut maior, aut minor erit affirmatiua, cum ex utraque negatiua non fiat syllogismus: cum mediū verò sit in vtraque prædicatum, prædicabitur affirmatiue de vno extremo illius, quòd fieri non potest. concludit ergo esse mediatas & immediatas propositiones negatiuas, & quando sint, se iam docuisse. Atque hæc de hoc capite vnde decimo, quòd absoluit præceptum in parte horum librorum.

Quot, quibusue modis syllogisticis, tum in immediatis tum in mediatis propositionibus: Ignorantia dispositionis, & quomodo ignorantia negationis excoriatur?

CAPVT XII.

Ignorantia verò qua non secundum negationem, sed secundum dispositionem dicitur, est quidè deceptio, qua per syllogismum fit. Hæc autem in primo quidem in existentibus, aut non existentibus contingit dupliciter. aut enim quando simpliciter existimet inesse, aut non inesse: aut quando per syllogismum accipiat suspicionem. Simplicis quidem igitur suspicionis simplex est deceptio, cum verò, qua est per syllogismum, plures.

IO.

Figura tertia cur non apta Demonstrationi in præsentibus.

III.

NOTA

2. Non inest enim A nulli eorum qua B in-
diuidue. si igitur syllogizet A inesse ipsi B.
medium accipiens C, deceptus erit per syllo-
gismum.

3. Contingit quidem igitur utraque propo-
sitiones esse falsas, contingit autem alteram
solum. Si enim neq. A, nulli eorum qua C,
inest: neque C, nulli eorum qua B: assumpta
Verò fuerit utraque econuersò, amba falsa
erunt.

4. Euenit autem ita se habere. C ad A et B,
et neq. sub A sit, neq. vniuersaliter in B. im-
possibile namq. B esse in toto aliquo, diceba-
tur enim A primò ipsi non inesse: A verò nõ
necesse omnibus entibus inesse vniuersaliter:
quare amba falsa.

5. Sed et alteram contingit veram accipe-
re, nõ tamen vtram voluerit, sed A C, C B.
namq. propositio semper falsa erit: ed quòd
ipsum B, in nullo sit: A C verò euenit.

6. Quemadmodum si A et ipsi C, et ipsi B in-
sit indiuidue: quòd enim idem primò pra-
dicatur de pluribus, neutrum in neutro erit.

7. Differt autem nihil, neque si non indiui-
duè inest. Deceptio quidem igitur inexisten-
di et per hæc, et ita fit solum: non enim erit
in alia figura inexistendi syllogismus. Qua
verò est non existendi, et in prima fit, et in
media figura. Primùm itaq. dicamus quot
modis in prima fit, et quomodo se habentibus
propositionibus.

8. Contingit quidem igitur utrisque falsis
existentibus, quemadmodum si A et ipsi C,
et ipsi B, inest indiuidue. Si enim acceptum
fuerit A quidem nulli C: C verò omni B: fal-
se erunt propositiones.

9. Contingit autem et altera falsa existente,
et hac vtraque. Euenit enim A C quidem
veram esse, C B verò falsam. A C quidem
veram: quoniam non omnibus entibus in-
est A.

10. C B verò falsam: quoniam impossibile
est C inesse ipsi B, cui nulli inest A. nõ enim
amplius vera erit A C propositio, simul au-
tem si et amba sunt vera, et conclusio erit
vera.

11. Sed et C B contingit veram esse, altera
existente falsa, quemadmodum si B et in C
et in A est. necesse enim alterum sub altero
esse, quare si acceperit, A nulli eorum, qua
C inest, falsa erit propositio. Planum igitur
quòd, altera falsa existente, et utrisque, e-
rat falsus syllogismus.

In media autem figura, totas quidem
esse propositiones, amba falsas, nõ contingit.
quando enim A omni B inest, nihil erit ac-
cipere, quòd alteri quidem omni, alteri ve-
rò nulli inest. Oportet autem sic accipere
propositiones, et huic quidem inest, illi ve-
rò non inest: si quidem erit syllogismus, si igitur
sic accepta false, planum, quòd econtra-
riò econuersò se habebunt, hoc autem impos-
sibile.

In aliquo verò utraque nihil prohibet
falsam esse, quemadmodum si C et A, et B
alicui inest. Si enim A quidem omni acce-
ptum fuerit inesse: B verò nulli: falsa quidem
amba propositiones, non tamen tota, sed in
aliquo. Et econuersò quoque posito priuati-
uo, consimiliter.

Alteram verò falsam esse, et vtramuis
contingit, quòd enim inest A omni, et B in-
est. Si igitur acceptum fuerit ipsum C inesse
quidem toti A, toti verò B non inesse: C A
quidem vera erit, B C autem falsa.

Rursum quòd B quidem nulli inest, neq.
A omni inest. si enim ipsi A, et ipsi B: sed
non inerat. Si igitur acceptum fuerit C A
quidem toti inesse, B verò nulli. B C quidem
proposito vera, altera autem falsa. Consimi-
liter verò et transposito priuatiuo, quòd e-
nim nulli inest A, neq. B nulli inest. Si igitur
acceptum fuerit C A quidem toti non
in esse: A C quidem propositio vera erit, al-
tera autem falsa.

Et rursum quòd omni B inest, accipere
in esse nulli A, falsum, necesse enim, si B omni
et A alicui inesse. Si igitur acceptum fuerit,
C inesse quidem omni B, nulli verò A: C
B quidem vera erit, C A autem falsa. Pla-
num igitur quòd et ambabus existentibus
falsis, et altera solum, erit syllogismus dece-
ptorius in indiuiduis.

Ignorantia autem non secundum negatio-
nem, et c.

Conuenit, vt dicit Philop. scienti, non
solum scientiæ cognitionem tradere, sed et-
iam, quæ scientiæ opponatur, ignorantiam
exponere. Cum igitur Arist. de scientiæ &
modis, quibus eam consequimur tractaue-
rit, nõne de ignorantia scientiæ opposita,
ac quibus vis eam imbibamus discriet. &
qua sicut scientia erat de immediatis & me-
diatis propositionibus, ita etiam ignorantia:

12.

13.

14.

15.

16.

17.

18.

19.

Duplex ig-
norantia
secundum
negationem
quæ?

Ignorantia
secundum
dispositio-
nem.

Ignorantia
dispositio-
nis duobus
modis con-
tingere.

De qua ig-
norantia dis-
positio-
nis sit hic ser-
mo:

Discrimen
inter hanc
ignorantiam
sine syllo-
gismo & cū
syllogismo

de vtraque ignorantia differit, & quæ sit
secundum propositiones immediatas; &
hoc in capite præsentit: & quæ sit secundum
mediatas, & id in capite sequenti. Cum au-
tem immediatæ sint in duplici differen-
tia, affirmatiuæ, & negatiuæ, prius de ne-
gatiuarum ignorantia, quæ solū fit in pri-
ma figura, postea de affirmatiuarum etiam
ignorantia, quæ fit in prima; & tandem de
earundem affirmatiuarum ignorantia, quæ
fit in secunda, differit. tertia enim figura,
cum nõ concludat vniuersaliter, exclu-
ditur; hic enim de vniuersalibus & per se
est sermo, & eadem ratione excluduntur
modi particulares aliarum duarum, & tan-
tū est sermo de vniuersalibus.

Proponit igitur, duplicem esse ignoran-
tiam, & secundum negationem, & secun-
dum dispositionem. Illa est secundum ne-
gationem, quæ est simplex negatio & ca-
rentia scientiæ, quam ignorantiam rustici,
pueri, & ij, qui nihil didicerunt, habent:
quæ non aliud est, quàm non habere rei
cognitionem. Illa verò dicitur ignorantia
secundum dispositionem, cum opinamur
oppositum veritatis: vt qui opinaretur, ho-
minem non esse risibilem, plantas nõ ha-
bere vitam, talis haberet ignorantiam dis-
positiõnis.

Adhuc ista ignorantia dupliciter con-
tingit: Vno modo sine syllogismo; cum
nimirum vel autoritate aliqua, vel vana
experientia, aut exemplo, aut consuetudine
aliquis deceptus opinatur oppositum
veritatis: vt qui solem parvæ quantitatis
propter visum iudicaret: aut, qui triangulum
non æquivalere duobus rectis, cum
tres angulos videat, existimaret: aut qui a-
liquod falsum acciperet: sine consideratio-
ne rationis: hi haberent ignorantiam dis-
positiõnis simplicem, & sine syllogismo:
Altero modo talis ignorantia euenit per
syllogismum, cum nimirum aliquo syllo-
gismo decepti opinamur oppositum veri-
tatis, præsertim necessariæ: nam de hac est
sermo, & talis definitur ab Aristot. sic: per
syllogismum facta deceptio.

Assignat autem discrimen inter vtran-
que, nam ignorantia sine syllogismo sim-
plex est, id est, qui sine syllogismo in ali-
quo decipitur, tantum in illo decipitur: at
qui in aliquo per syllogismum decipitur,

in multis decipitur, nam syllogismus pro-
bans falsum, aut vnam aut vtramq. præ-
missam habet falsam: Hic enim loquimur
de syllogismo ignorantia opposito scientiæ
præcedenti tantum in materia; qui ex
falsis probare intendit oppositum verita-
tis necessariæ & scientificæ.

Non fit enim A, in nullo B, et c.

Incipit docere quid sit decipi in negati-
uis immediatis: quòd quidem est, cum o-
pinamur oppositas vniuersales affirmati-
uas veras per aliquod principium & me-
dium falsum; quod in B A R B A R A fit.
nam solū in hoc modo hoc vniuersaliter
affirmatiuè concludimus, dicitur igitur; nõ
fit A in B, id est; sit aliqua negatiua im-
mediata; putat: nulla substantia est quantitas;
si aliquis per aliquod medium C, putat; nu-
merum; existimem et omnem substantiã esse
quantitatem: sic; omnis numerus est quã-
titas, omnis substantia est quantitas, ergo
omnis substantia est quantitas, decipitur
in negatiuis immediatis.

Contingit igitur utraque propositio-
nes, et c.

Ostendit primò, quoties in negatiua im-
mediata decipimur inferentes oppositam
affirmatiuam falsam, posse vtranque præ-
missam esse falsam. & similiter posse vnã
esse veram, & alteram falsam: quòd autem
vtraq. possit esse falsa, patet: sumatur ista
propositio cuius sit ignorantia: omne B est
A, nempe omnis substantia est quantitas;
si pro medio sumamus aliquid, de quo nõ
sit A, supple quantitas, & ipsum non sit de
B, nempe de substantia, & sit C, nempe co-
lor, tunc contrariè sumendo, id est, affir-
mando quantitatem de illo, de quo nega-
batur, & ipsum affirmando de substantia,
de qua negabatur, vtraq. præmissa erit fal-
sa; sic; omnis color est quantitas, omnis sub-
stantia est color, ergo omnis substantia est
quantitas, sensus est, quòd si illam probe-
mus per mediũ, de quo vniuersaliter præ-
dicatum non affirmetur, & quòd de sub-
iecto conclusionis etiam vniuersaliter nõ
affirmetur, tunc vtraque propositio erit
falsa, sicut conclusio.

Potest autem sic se habere, et c.

Quòd autem tale medium sic ad con-
clusionis extrema se habere possit, probat.
Zz primum;

20.

21.

22.

primum: Quia illud medium C, non prædicatur vniuersaliter de subiecto conclusionis in minori, quia illud subiectum est generalissimum, de quo nihil vniuersaliter prædicatur, & de ipso prædicatum non prædicatur vniuersaliter in maiori; prædicatum enim erat vnum generalissimum, quod non de omnibus entibus affirmatur, ob id possum sub eo sumere aliquid de quo ipsum non affirmetur verè.

Sed & alteram contingit veram, &c.

Probat, etiam posse in simili ignorantiam propositionem esse veram; sed hanc impossibile est, esse minorem, quæ semper erit falsa, quam vocat B C, maior potest esse vera, quam vocat A C. quod minor non possit esse vera, declarat: quia in minori subijcitur subiectum conclusionis vniuersaliter affirmatiuæ subiecto maioris, est enim minor primæ figuræ semper affirmatiua, at cum subiectum conclusionis sit generalissimum, nihil verè de eo vniuersaliter affirmabitur. manebit igitur maior vera, minor verò falsa.

Visi A & in C & in B indiuisibiliter est, &c.

Probat, maiorem posse veram esse, & minorem falsam. quod enim minor semper sit falsa, probatum est. & nota rationem, quæ obscura est. Demus illam conclusionem immediatam: nulla quantitas est substantia, nulli B est A: tunc A, nempe substantia immediatè, & indiuisibiliter negatur de B, quantitate: sub substantia iterum sumamus subiectum, de quo immediatè affirmetur, puta, corpus, dicatur C, hoc stante, impossibile est, quod corpus, C, affirmetur de quantitate, B: nam, vt egregiè dixit Philop. cum vnum prædicatum de duobus prædicatur primò & immediatè, siue de vtroque negatiuè, siue de altero affirmatiuè, de altero negatiuè, siue de vtroque affirmatiuè, impossibile est, quod illa duo affirmentur ad inuicem, vt ipse bene probat.

Cum igitur substantia de quantitate immediatè negetur, de aliquo verò affirmetur immediatè, puta, corpore, si quis ad probandam affirmatiuam falsam, omnem quantitatem esse substantiam, sumat pro medio in prima figura, illud immediatum

affirmatiuum substantiæ, faciet maiorem veram, sed minorem falsam. nam minor erit affirmatiua ex duobus immediatis eiusdem prædicati, quod esse non potest.

Nota autem sensum literæ secundum Alex. cum A, puta, prædicatum, est indiuisibiliter in B, & in C, & immediatè de vtroque prædicatur, sed cum discrimine. nam de B, negatur immediatè, quod est subiectum conclusionis, de C verò affirmatur, quod est subiectum minoris.

Differt autem nihil, &c.

Docet, quamuis sub conclusionis prædicato sumamus aliquid mediatum, contingere maiorem veram, minorem falsam esse, vt si dicas: omnis homo est substantia, omnis quantitas est homo, ergo omnis quantitas est substantia. Nota, illam priorem probationem esse necessariam, nempe, quando est necessarium, quod minor falsa, maior sit vera, ex ratione immediatæ prædicationis. modò hæc probatio est duplex; nam maior probatur vera, quia est de inferiori affirmatiua, minor falsa, quia nihil de generalissimo affirmatur vniuersaliter.

Quia verò est non inexistendi, &c.

Concludit, se dixisse de ignorantia negatiuæ, quæ fit per primam, hæc enim sola concludit vniuersaliter affirmatiuè; oportet, vt de ignorantia affirmatiuæ immediatæ agat, quæ fit, cum oppositam negatiuam vniuersalem existimamus veram per syllogismum. cum autem talis syllogismus inferens negatiuam: fiat in prima & secunda figura, prius de eo, qui in prima sit, tractat.

Contingit igitur verisique falsis, &c.

Tractat modò de ignorantia immediatæ affirmatiuæ in prima figura, quæ est: Cum negatiuam oppositam inferimus vniuersaliter, quod fit in CELAREN T, & tunc ex vtraque falsa procedere possumus, & id modò probat. Sit affirmatiua immediata: omnis homo est animal: scilicet; omne B est A: ignorantia sit opposita: nullus homo est animal: tunc si pro medio sumamus aliquid, de quo etiam immediatè affirmatur animal, puta, C, leo, vtraque erit falsa. maior, quia est negatiua, & negamus prædicatum de eo, de quo immediatè affir-

te affirmatur, minor etiam est falsa, quia affirmamus duo immediata eiusdem prædicati, quæ, vt diximus, affirmari nequeunt, vt si dicas: nullus leo est animal, omnis homo est leo, ergo nullus homo est animal.

Contingit autem & altera falsa, &c.

Probat etiam in eadem figura posse veram tantum propositionem esse falsam; siue hæc sit maior, siue sit minor: sed primò ostendit, cur maior, puta, A C, est vera, & minor B C, falsa. Ratio autem, propter quam maior possit esse vera, est: quia cum prædicatum conclusionis ignoratæ non prædicetur de omnibus, si pro medio sumatur aliquid eorum, quibus non inest, erit maior vera, in qua negamus prædicatum de tali medio, vt si ad eandem conclusionem: nullus homo est animal; sumatur medium, lapis, & dicatur: nullus lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal.

Sed quæ est C B, falsa, &c.

Quod verò minor sit falsa, postquam maior est vera, probat: Quia cum aliquod prædicatum de aliquo vniuersaliter affirmatur, & de altero negatur etiam vniuersaliter, est impossibile, quod illa duo affirmentur. V. g. si animal de homine vniuersaliter affirmatur, & de lapide vniuersaliter verè negatur, non poterit lapis affirmari de homine, nam si affirmetur, sequetur contradictoria alterius vniuersalis, aut affirmatiuæ, aut negatiuæ, vt si des: nullus lapis est animal, & das, homo est lapis, aut lapis est homo, sequetur, homo non est animal, aut in FERIO, aut in FELAPION, similiter si des: omnis homo est animal, & homo est lapis, sequitur, lapis est animal, in D A T I S I.

Hoc est igitur quod dicit: si detur maior negatiua vera, a nullum C, est A] scilicet: nullus lapis est animal, cum animal de omnino homine prædicetur, puta, A de omni B, non poterit C de B, id est, lapis de homine affirmari vniuersaliter; aliter inferetur oppositum maioris negatiuæ, dicendo: omnis homo est animal, lapis est homo: ergo lapis est animal, contra eam maiorem: nullus lapis est animal.

Addit rationem alteram, propter quæ

oportet esse minorem falsam: quia cum maior fuerit vera, si minor etiam esset vera, iam conclusio non esset falsa: nam ex vtraque vera, non fit conclusio falsa; at conclusio est falsa, cum sit negatiua opposita affirmatiuæ immediatæ, ergo, stante maiore vera, necessariò minor est falsa; forma enim syllogismi bona esse supponitur.

Sed & eam, quæ est C B, contingit veram esse, &c.

Probat modò, minorem C B, posse esse veram maiori falsa existente, quod fiet eum mediis terminis, puta, C, fuerit sub prædicato, & superius subiecto; tunc enim de ipso prædicatum negare in maiori, falsum erit, ipsum verò de subiecto affirmare in minori, erit verum. V. g. si per syllogismum ignoretur ista: nullum animal est viuens, per hoc medium, corpus, tunc maiori falsa, minor vera erit: vt nullum corpus est animal, omne viuens est corpus, ergo nullum viuens est animal. quando dicit, si B sit in C, & in A, sensus est, si subiectum conclusionis sit in C, id est, in medio, & in A, id est, prædicato conclusionis, tunc vniuersaliter negare in maiori A, de C, falsum erit, sed verum affirmare in minori C de B. Ecce quomodo decipi contingat in prima figura, circa affirmatiuas immediatas, & ex vtraque propositione falsa, & ex vna falsa, altera vera existente.

Sed in media figura, &c.

Transit ad ostendendum, in secunda figura, quando in affirmatiuis decipiamur inferendo negatiuas oppositas. Et primò docet, non posse vtrasque propositiones esse in totum falsas, vocat vniuersales, tam affirmatiuas, quam negatiuas: in totum falsas, quæ secundum nullum singulare veritatem habent; vt, nullus homo est animal, omnis homo est lapis: in parte verò falsæ dicuntur, quæ secundum aliqua singularia veræ sunt: vt, omne animal est gressibile, nullum animal est bipes.

Dicit ergo, in secunda figura, cum conclusio est falsa opposita immediatæ affirmatiuæ, non posse vtrasque propositiones esse falsas in totum, cuius probatio difficilis est.

Affirmatiua seu negatiua propositio, quæ dicitur in totum falsa, quæ in parte

Nora de medio in secunda figura.

Propterea aduerte, quod in secunda figura medium fit in vtraque premissa predicatum, ac ob id de vno extremo conclusionis debet affirmari in vna, de altero vero negari, aliquando tamen maior est affirmatiua, vt in CAMESTRES, aliquando vero minor, vt in CESARE. Loquamur ergo de priori, vt vtraque huius propositionis sit in totum falsa, medium debet nulli predicato conclusionis inesse, & omni subiecto competere: sic enim fiet, vt maior affirmatiua sit falsa, in qua medium de conclusionis predicato affirmamus, & minor falsa, in qua medium de subiecto conclusionis negamus, oppositum fit in CESARE, nam medium debet omni predicato, & nulli subiecto inesse, sic enim erit vtraque in totum falsa.

Dicit igitur Aristoteles, fieri non posse, vt tale medium detur, quando conclusio est affirmatiua, vniuersalis immediata, vt, omnis homo est animal, nam tunc contraria negatiua esset vera, vt patet, si des enim in CAMESTRES aliquid, quod de nullo animali, & de omni homine predicatur, argumentabor sic ex ipsis: nullum animal est, puta, D, omnis homo est D, ergo nullus homo est animal, propositiones per se verae, ergo conclusio similiter, si des in CESARE aliquid quod de omni animali, & nullo homine: verè dicatur, argumentabor in CAMESTRES ex datis: omne animal est D, nullus homo est D, ergo nullus homo est animal, non igitur cum inferatur negatiua opposita immediatè affirmatiuè, potest vtraque præmissa in totum esse falsa.

Probat modò id Aristò: nam si vtraque est falsa in totum in CAMESTRES, ex contrarijs, quæ erunt veræ, inferam in CESARE, conclusionem eandem falsam esse veram, ex vtraque etiam falsa in CESARE, inferam ex contrarijs verisque veris in CAMESTRES conclusionem illam falsam esse veram. V.g. fiat syllogismus: omne animal est D, nullus homo est D, ergo nullus homo est animal, si dás propositiones vtraque falsas in totum, ergo contrariæ erunt veræ: sumam illas in CESARE, & probabo verè conclusionem falsam, sic: nullum animal est D, omnis homo est D, ergo nullus homo est animal, si propositiones

veræ, conclusio erit vera, idem de CESARE, non ergo decipi possumus ex vtraque propositione in totum falsa in secunda figura.

In aliquo autem vtraque, &c. Ostendit posse aliquando esse vtraque propositionem in parte falsam, vt si sumas medium particulariter competens vtriq; extremo, tunc negare de altero vniuersaliter, de altero vero affirmare; erit in parte falsum. vt si ignoraretur: nullum animal esse viuens, per Brutum, sic: omne viuens est brutum, nullum animal est brutum, ergo nullum animal est viuens, esset in parte vtraque falsa, idem fit e conuersò posito priuatiuo, id est: priori negatiua, & minori affirmatiua, scilicet in CESARE, sicut in CAMESTRES.

Alteram autem falsam, &c. Cum probasset ex vtraque falsa in parte, non tamen in toto, posse aliquem decipi in secunda figura: circa immediatas affirmatiuas, nunc ex altera etiam tantum falsa decipi posse docet, quæcumq; sit: at quia sunt duo modi, CAMESTRES, & CESARE, ostendit quando in CAMESTRES ex vna vera, altera falsa decipiamur, postea in CESARE, ac primò, quando in CAMESTRES maior vera, minori falsa, deinde e contrà: dicit igitur: sumè superius predicato, quod dicitur A, nam hoc etiam superius erit subiecto B, & pone pro medio, & sit C: tunc fiet maior vera, & minor falsa: vt si ignorantia est huius: nullus homo est animal, per viuens sic: omne animal est viuens, nullus homo est viuens, ergo nullus homo est animal.

Iterum quod in B nullo est, &c. Quod si mediū nulli in sit subiecto, tunc non omni predicato in erit, & fiet maiori affirmatiua falsa, minori vera; sic: omne animal est brutum; nullus homo est brutum, ergo nullus homo est animal.

Similiter autem fit transposito priuatiuo. Hoc etiam fieri in CESARE docet, sed prius cum maior est vera, vt si medium sumas extraneum vtriq; extremo; sic: nullum animal est insensibile, omnis homo est insensibilis, ergo nullus homo est animal, quod si medium omni subiecto in sit, tunc alicui in erit predicato, & fiet maior

maior falsa, & minor vera, vt si dicas: nullum animal est rationale, omnis homo est rationalis, ergo nullus homo est animal, aduerte has litem in hoc capite, per C, medium, per B, minus; per A, maius extremum intelligi, per A C, maiorem, per C B, vero minorem, Concludit in immediatis decipi posse, & ex vtraque falsa & ex altera tantum.

De ignorantia in mediatis propositionibus.

CAPVT XIII.

In his vero, qua insunt non indiuidue, aut non insunt, quadoquidem per proprium medium efficitur falsi syllogismus, non possunt amba falsa esse propositiones, sed ea solum, qua est ad maius extremum: Dico autem proprium medium, per quod fit contradictio syllogismus.

In sit enim ipsi B, per medium C: quoniam igitur necesse est, C B, affirmatiuam accipi; cum sit syllogismus planus, quod semper hac erit vera, non enim conuertitur: A C vero falsa, hac enim conuersa contrariè fit syllogismus.

Consimiliter autem et si, ex alia coordinatione, acceptum fuerit medium, & D licet in toto A sit, et de B omni predicetur: necesse enim D B equidem propositionem manere, alteram vero conuersi: quare hac quidem semper vera, illa autem semper falsa, & qualis talis deceptio eadem est ei, qua est per proprium medium.

Si vero non per proprium medium efficitur syllogismus: quando sub A quidem sit medium: ipsi vero B nulli in sit: necesse est falsas esse ambas: accipiendæ namq; sunt e contrario; quæ se habent propositiones, & debet syllogismus fieri, sic autè acceptis, amba efficiuntur falsa, quemadmodum si A quidem toti D in sit: D vero nulli eorum, qua B: his enim conuersis syllogismus erit, & propositiones amba falsa.

Quando vero medium non sit sub A, & D, A, D quidem vera erit, D B autem falsa, nam A D quidem vera, quoniam non erit in A ipsum D: D B autem falsa, quoniam si esset vera, & conclusio vera esset, sed erat falsa.

Sed cum per mediam figuram efficitur deceptio, ambas quidem non contingit falsas esse propositiones totas. Cum enim sit B sub A, nihil contingit, huic quidem omni, illi vero nulli inesse, quemadmodum dictum est & prius.

Alte ram autem euenit, & stram liber. Si enim C, & A & B in sit, si acceptum fuerit, ipsi quidem A inesse, ipsi vero B non inesse: A C quidem vera erit, altera autem falsa. Rursus si acceptum fuerit C ipsi quidem B inesse, A vero nulli: B C quidem vera erit, altera autem falsa.

Si igitur priuatiuum sit deceptionis syllogismus, dictum est, quando, & per qua erit deceptio: Sin autem affirmatiuum, quando quidem per proprium medium, impossibile amba esse falsas, necesse est enim C B manere; si quidem erit syllogismus, quemadmodum dictum est & prius, quare C A semper erit falsa, hac enim est, qua conuertitur. Consimiliter autem & si ex alia coordinatione accipitur medium, quemadmodum dictum est, & in priuatiua deceptione, necesse enim D B quidem manere, A D autè conuertit, & deceptio eadè est ei, qua prius. Quando autem non per proprium, si D quidem sit sub A, hac quidem erit vera, altera autem falsa: euenit enim A pluribus inesse, qua non sunt sub se inuicem.

Si vero non sit D sub A, planum quidem, quod hac semper erit falsa, affirmatiua namque accipitur, D B vero contingit & vera esse, & falsam, nihil enim prohibet, A quidem nulli D inesse, D vero ipsi B omni: & animal scientia, scientiam autem Musica. Neque rursus, si neque A nulli eorum, qua D, neque D nulli eorum, qua B, Manifestum igitur, quod non existenti medio sub A, & ambas euenit falsas esse, et stram conueris.

Quot igitur modis, & per qua euenit fieri deceptiones, qua secundum syllogismus, & in immediatis, & in ijs, qua per demonstrationem, manifestum.

In ijs autem, qua non indiuidue, biliter, &c.

Postquam de immediatorum ignorantia tradidit, nunc de mediatis disserit: ac primò de ignorantia affirmatiuarum in prima figura, quæ contingit, cum oppositas negatiuas opinamur per syllogismus.

Intentio Arist. in hoc capite.

Medium
Proprium
quodnam
sit?

Possumus autem ignorare has dupliciter: aut per proprium medium, aut per mediū non proprium, vocatur medium propriū, id, quo talis affirmatiua vera demonstratur: vt animal rationale demonstrat hominem esse risibilem. Cum igitur per tale medium decipimur, id est, illud assumimus ad probandam oppositam negatiuam, est ignorantia per proprium mediū; vt si dicat quis: nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis.

Idem contingit in negatiuis mediatis, est enim proprium medium, quod demonstramus non esse: vt per animal rationale demonstramus nullū hominem esse hinnibilem. Cum igitur de illo probamus oppositum, sic: omne animal rationale est hinnibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis; est similiter ignorantia per mediū proprium. tale medium dicit Aristot. esse id, per quod fit syllogismus contradictionis, id est, syllogismus probans oppositam conclusionem veram: cum verò non per tale medium contingit ignorantia, dicitur per medium non proprium.

Dicit igitur Aristoteles, quòd quoties in mediatis decipimur per mediū proprium, non contingit propositionem vtrunque falsam esse, sed minor est vera; quæ autem est versus maius extremum, id est, maior, falsa. Ratio autem hæc est: quia est eadem minor in syllogismo ignorantie, & in syllogismo contradictionis & veritatis: in vtroque enim est affirmatiua, cum sit in prima figura, maior verò non est eadem; sed conuersa, id est, mutata in contrariam negatiuam, sicut conclusio: vt patet, si dicas: omne animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est risibilis, est syllogismus veritatis: iste verò ignorantie; nullum animal rationale est risibile, omnis homo est animal rationale, ergo nullus homo est risibilis, hoc li-teris explicat solum in affirmatiuis. per A, maius extremum, per B, minus. per C, medium, intelligit: conuerti verò vocat mutari ex affirmatiua cōtraria in oppositam negatiuam: & quòd minor sit vera, probat: nam mutata & conuersa maiori syllogismi ignorantie, manente minore, sit

contrarius syllogismus verus.

Similiter autem est & si est alia, &c.

Ostendit, quòd, quamuis non sit mediū proprium, per quod demonstratur conclusio, sed sit ex alia coordinatione; nempe sit medium quo quocunque modo conclusionis illius veritas probeatur; si per illud decipi contingat, minor futura sit vera, quia est eadem, quæ erat in syllogismo verò; sed maior falsa, quia est mutata in negatiuam. vt si per risibile decipiamur, opinantes, hominem non esse animal rationale, quamuis risibile non sit medium demonstratiuum, tamen quia per id probatur verè, hominem esse animal rationale, censetur hoc loco medium, idem de alijs medijs veritatis.

Sed verò non per proprium medium, &c.

Manifestat, quando non est medium proprium, posse vtraque propositiones esse falsas, vt si medium sit, de quo omni prædicatum dicitur, & quod de nullo subiecto dicitur, tunc enim, cum contrario modo sumendæ sint propositiones, erunt falsæ: nam in maiori prædicatum conclusionis negari debet de medio; de quo verè affirmabatur, & in minori affirmari, de quo verè negabatur. Sic enim syllogismus primæ figuræ CELARENTE. V.g. sit conclusio: nullus homo est sensibilis, nullus B, est A. sumatur mediū D, irrationale, fiat syllogismus talis: nullum irrationale est sensibilis, omnis homo est irrationalis, ergo nullus homo est sensibilis, tunc vtraque est propositio falsa.

Cum verò non sit sub A medium.

Probat, etiam posse maiorem esse verā, & minorem falsam, vt si sub maiori extremo sumamus mediū, cui non inest ipsum, tunc maior erit vera A D, quia est negatiua, minor verò D B, falsa, quia cum conclusio sit falsa, & maior vera, necessariò minor erit falsa. vt si sub sensibili sumatur planta, sic: nulla planta est sensibilis, omnis homo est planta, ergo nullus homo est sensibilis. præmissi non absque ratione, posse etiam maiorem falsam, minorem veram esse, vt si sub sensibili sumatur, cui ipsum inest, & quod etiam inest homini, & subie-

Co.

cto, vt animal, sic: nullum animal est sensibile, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis; quia istud medium est proprium. fieri autem non potest, quòd cum medium non est proprium, possit minor esse vera; est enim affirmatiua; medium autem non proprium nequit verè affirmari de subiecto, effect enim simile proprio, vt diximus.

Sed per medium figuram, &c.

Nunc de ignorantia earundem medietatum affirmatiuarum in secunda figura tractat, ac dicit, idem prorsus quod superius dixit de immediatis, non posse vtramque propositionem in totum falsam esse. Quia cum prædicatum verè inest subiecto, non poterit medium inueniri, quod de vno vniuersaliter affirmetur, de altero vniuersaliter negetur, quod necessarium est, vt vtraque sit falsa, relege superiorem locum de immediatis; namque illic latè declaratum & probatum est hoc.

Alteram verò potest esse falsam, &c.

Sed vnam falsam, alteram veram, siue maior siue minor sit, esse posse, ostendit. nam si sumatur medium competens vtrique extremo, tunc si maior sit affirmatiua, & minor negatiua, vt in CAMESTRES, erit prior vera, posterior falsa, sic: omne sensibile est animal, nullus homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. si verò id e contra fiat in CESARE, vt sit maior negatiua, minor affirmatiua, prior falsa, posterior erit vera, sic: nullum sensibile est animal, omnis homo est animal, ergo nullus homo est sensibilis. concludit, se iam de ignorantia affirmatiuarum, quæ per syllogismum negatiuum sit, dixisse, tam in prima, quam in secunda figura.

Si verò sit affirmatiuum, &c.

Nunc de ignorantia negatiuarum tractat, quæ sit per affirmatiuas oppositas in prima figura, ac docet id, quod in principio de affirmatiuis, cum sit ignorantia per medium proprium, minores semper veras, maiores falsas esse, quia illæ sunt eadem quæ erant in syllogismo vero, hæ verò sunt contrariæ. vt si hominem esse hinnibilem, per animal rationale ignoremus sic: omne animal rationale est hinnibile,

omnis homo est animal rationale, ergo omnis homo est hinnibilis. vtur eisdem dictis literis. idem docet cum medium est ex alia coordinatione, quod declaratum est prius.

Cum verò sit non per proprium, &c.

Ostendit modò, quando non per medium proprium sit, posse maiorem verā, minorem verò falsam esse; vt si sub maiori extremo sumatur aliquid; cui ipsum inest; potest enim vnum de pluribus prædicari, de vno affirmatiue, de altero negatiue: ob id talia duo non poterunt affirmari adinuicem verè, vt si sub A, hinnibili sumas D: equum, sic: omnis equus est hinnibilis; omnis homo est equus, ergo omnis homo est hinnibilis, tunc maior verā, minor falsa erit.

Si verò non sit D sub A, &c.

Cum autem medium, puta, D, non est sub A, id est, maiori extremo, semper sic maior est falsa, cum sit affirmatiua, non enim ista ignorantia prouenit, nisi in BARBARA; hic enim concluditur vniuersalis affirmatiua, at minor, tali medio existenti, potest aliquando vera, aliquando falsa esse, quæ dicitur C D: nam D, id est, medium, omni subiecto inuenit, minor erit vera, potest enim esse, quòd illud maius extremum competat nulli modo, quod competit omni subiecto: sicut animal nulli scientiæ competit, scientia verò omni Musici inest. si verò tale medium nulli inest subiecto, sicut ipsi nulli inest prædicatum, vtraque falsa erit, ex quibus concludit, se iam de ignorantis tam mediatorum, quam immediatorum tractasse.

De ignorantia pura negationis.

CAP. XIII.

Planum autem est, & quòd si quis sensus defecerit, necesse est scientiam aliquam deficere, quam impossibile est accipere.

Siquidem addiscimus, aut inductione, aut demonstratione. Est autem demonstratio ex vniuersalibus, inductio verò ex ijs, quæ secundum partem: impossibile autem vniuersalia speculari, nisi per inductionem.

Quoniam

3. Quoniam & qua ex abstractione dicuntur, erunt per inductionem nota, si quis voluerit nota facere.

4. Quod insunt vnicuique generi nonnulla et si non separabilia sunt, secundum quod tale * hoc vnum quodq.

* a. l. quale hoc. 5. Inducere autem non habentes sensum, im possibile, singularium namq, sensu. est. no enim contingit accipere ipsorum scientiam, neq, enim ex vniuersalibus sine inductione neq, per inductionem sine sensu.

1. Manifestum est autem, &c.

Intentio Arist. De ignorantia pura, negationis tractat, quæ est non sciri quod scire poterat, docet autem quando necessaria sit talis ignorantia, & constituit conclusionem hanc: Deiciente aliquo sensu, necessario deest aliqua scientia, quam non poterit ille, cui sensus deest, accipere.

1. Nota. Nota hic loqui de defectu à natiuitate, cum enim aliquis sensu vsus est, quæ postea amisit, poterit habere scientiam eorum, quæ tali sensu percipiuntur, potest enim factus cæcus, si primum vidit, scientiam de coloribus consequi, non tamen qui à natiuitate visu priuatus est.

2. Nota. Nota similiter, quod dicit, aliquem scientiam defecturam, quia ex defectu vnius sensus solum deest scientia illorum, quæ tali sensu percipiuntur. cæcus enim scientia colorum, surdus scientia sonorum priuabitur, non alijs.

3. Nota. Nota similiter, quod dicit, quam impossibile est accipere, quia non priuabitur ille scientia, quasi illam habuerit, & per sensus defectum amiserit: hoc enim est falsum; cum enim scientiam habemus semel, licet postea sensus destruat, non ideo scientia destruitur, sed priuatur scientia ad hunc sensum, quod nunquam illam acquireret, propterea dicit, [quam impossibile est accipere.]

2. Siquidem discernimus aut per inductionem, &c.

Conclusio nis probatio. Prædictam conclusionem probat tali ratione: scientia aut inductione; aut Demonstratione accipitur: sed inductio & Demonstratio pendet à sensu, ergo hoc deiciente perit inductio ac Demonstratio, ac proinde scientia minor probatur; nam indu-

ctio fit ex particularibus, quæ notum est sensu percipi, Demonstratio verò ex vniuersalibus quidem primò, sed cum vniuersalia hæc non nisi inductione cognoscantur, etiam dependet Demonstratio à sensu.

Hic aduerte, propositiones, quæ in scientia sunt, esse in duplici differentia, quædam immediatæ, quæ causam non habent, vel in illa scientia, saltem causa earum non consideratur; & via cognoscendi has, est per sensum, & inductionem, vt docet 2. Post. cap. vltimo, quædam sunt mediatæ, quæ causam habent; & earum cognitio est per Demonstrationem: vnde mediatas per immediatas demonstramus, immediatas verò inductione percipimus: vt, experientia ostendit, ignem esse calidum, tamen ex hac demonstramus esse leuem.

Aduerte, etiam, cum Auer. quod Arist. hic non loquitur de vniuersalibus principijs illis, quæ sunt communissima, sed de principijs & propositionibus, quæ sunt ex subiectis peculiaribus sensu proprie perceptis, hæc enim sunt quæ inductione colliguntur, per quas reliquas, mediatas conclusiones demonstramus.

Quoniam & quæ ex abstractione, &c.

Ostendit Arist. hæc vniuersalia propria sensibilem inductione cognosci, & est probatio à minori: vniuersalia enim mathematica, quæ minus videntur indigere sensu & inductione, cum sint abstracta, indigent inductione, ergo & vniuersalia sensibilia, quæ minus abstracta sunt, magisque sensui proxima. antecedens patet: nam à puncto in punctum lineam ducere, super quodlibet centrum quantumcunque occupando spacium circulum describere, & similia, hæc singularium inductione nota sunt.

Quia sunt in vnoquoque genere.

Quamuis locus hic aliter ab alijs exponatur, existimo sensum esse, vt velit ostendere tam in sensibilibus, quam in mathematicis esse vniuersalia, quæ inductione cognoscantur, quamuis non omnia sunt enim alia, quæ Demonstratione immediate cognoscuntur, sed hæc ex alijs pendent, quæ inductione probantur, cum non sint realiter extra singularia, & separata, sicut in scientijs considerantur; vniuersalia enim mathe-

Nota, propositiones scientiarum alias esse mediatas, alias immediatas.

Nota de quibus principijs hic loquitur.

Philop. & S. Tho. communis diuinitatis inductione colliguntur.

4.

mathematica realiter in sensibilibus sunt, ob id dicit, in vnoquoque genere, nempe sensibilem & mathematicorum, esse quædam, quæ nimirum inductione cognoscuntur, quamuis hæc non sint separabilia, id est, cum hæc non sint abstracta, secundum quod huiusmodi vnumquodq, est, id est, sicut in scientijs talia considerantur.

Inducere autem non habentes, &c.

Verba hæc copulantur illis; impossibile est vniuersalia speculari, nisi per inductionem: inductio autem est ex singularibus, singularia autem non scientia, sed sensu, percipiuntur: ergo sensu destructo singulare non percipitur, nec fit inductio, nec vniuersale cognoscitur, nec demonstratio procedit.

An deficiente sensu, deficiat scientia illius subiecti?

Dubium 1. Dubitatur primò: an sit in vniuersum verum, quod, deficiente sensu, deficiat scientia, quæ est in intellectu? Dico, nihil intellectum cognoscere, quod aliquo modo non fuerit sub sensu, non tamen eodem modo omnia sub sensu sunt: id est etiam non eodem modo ab intellectu cognoscuntur, aliqua enim secundum suos effectus tantum sensui subduntur, & talia sunt entia realiter separata, Deus Opt. Max. & Intelligentia, quæ nullo sensu percipiuntur, nisi per extrinsecos suos effectus: aliqua sensui substantant secundum similia: vt cum vidimus vnam urbem, per eam, quas non vidimus, intelligimus: alia secundum partes, vt, cum viso auro per se, & monte, statim montem aureum imaginamur: alia secundum se, vel ea quæ sunt in se, vt accidentia sensibilia, & substantiæ, quæ sub istis sunt. Impossibile igitur est, quod intellectus intelligat ea, quorum nihil percipit aliquo sensu. Vnde si omnes sensus alicui deficerent à natiuitate; quod fieri non potest; nihil intellectus intelligeret; non tamen eodem modo, vt diximus, intellectus intelligit ea, quæ sensu percipiuntur: nam quæ quarto, aut tertio modo, & aliquando secundo, cognoscuntur, intellectione confusa & commutativa, intelligi non dicuntur, qualiter prima cognoscuntur, sed distincta & propria notitia, propterea res im-

Intellectum nihil intelligere, quod non fuerit aliquo modo in sensu: & quàm sit varijs modis aliquid in sensu.

Sensibus à natiuitate omnibus sublati, intellectum nihil percipiuntur.

materiales obscure in hac vita cognoscimus.

Dubitatur: an in præsentia ita amplius sit sensus Arist. dico, limitatè magis hic loqui Arist. solum enim est sermo de his, quæ secundum se, vel aliquid sui sensu percipiuntur aliquo, quorum est cognitio intellectus distincta; hæc enim illo sensu deficiente non scientur: hoc loquitur de principijs communissimis, quamuis ista dependant à sensu, non quod inductione probentur, sed quod sensu terminorum significationes, nempe res ipsas, necessarium sit apprehendere, de quibus dicemus 2. Poster. cap. 13.

Alterum dubium.

Syllogismus omnem ex tribus constare terminis, maiori, minori, ac medio: et hos in infinitum, tam in propositionibus affirmatiuis, quam negatiuis abire non posse.

CAPVT XV.

EST autem omnis syllogismus per tres terminos, & qui quidem monstrare potest, quod A inest ipsi C. eò quod A inest ipsi B, & hoc ipsi C: priuatiuus autem alteram quidem propositionem habens, quod aliud quid alij inest, alteram verò, quod non inest. Manifestum igitur, quod principia, et qua discuntur suppositiones, hæc sunt: accipiantem enim hæc ita necesse est monstrare, Et quod A inest ipsi C per B. Rursus verò quod A ipsi B per aliud medium, & quod B ipsi C consimiliter.

Secundum opinionem igitur syllogizantibus, & solum dialecticè, planum quod hoc solum considerandum: si ex quibus contingit probabilissimis fiat syllogismus, quare et si est aliquid in veritate eorum, quæ sunt A, B, medium: videtur autem non esse qui per hoc syllogizant, syllogizatus est dialecticè. Ad veritatem autem ex ijs, quæ sunt, oportet considerare, se habet autem sic.

Quoniam est quod ipsum quidem de alio prædicatur non secundum accidens, dico autem secundum accidens, Et album aliquando illud dicimus esse hominem, non similiter dicentes & hominem album: hic quidem enim non alterum aliquid existens album est, album verò quoniam accedit homini esse

Aaa esse

esse albo, sunt itaque nonnulla talia, & per se pradicentur

4. Argyrotop. *Sit igitur C tale, quod ipsum quidem non amplius insit alijs, huic autem B primo, & legit, D ipsi non sit aliud intermedium, et rursus * E ipsi B, E ipsi D, ipsum F, consimiliter & hoc ipsi B. an igitur & F itidem hoc inesse est stare, aut contingit in infinitum ire?*

5. *Et rursus si de A quidem nihil predicatur per se, A vero ipsi H, inest primo intermedio ante nulli priori, & H ipsi G, et hoc ipsi B. an & hoc stare necesse est, aut & hoc contingit in infinitum ire? Differt autem hoc a priori tantum, quoniam hoc quidem est, an contingit incipiens a tali, quod nulli inest alteri: sed aliud illi sursum in infinitum ire: alterum vero incipientem a tali, quod ipsum quidem de alio, de illo autem nihil predicatur: deorsum considerare, si contingit in infinitum ire.*

6. *Amplius, media an contingit infinita esse, determinatis extremis. dico autem veluti si A ipsi C inest, medium vero ipsum B, ipsius vero B & A altera: horum autem altera, an & hoc in infinitum contingit ire, aut impossibile est, autem hoc considerare: idem: & si Demonstrationes in infinitum vadunt: et si est demonstratio cuiusque, aut ad se inuicem terminantur.*

7. *Consimiliter autem dico & in primatiua syllogismo ac propositionibus, ut A inest B, nulli, aut primo: aut erit aliquid medium, cui priori non inest, veluti si ipsi C quid B inest omni: & rursus alijs ad huc priori hoc, & si ipsi A quod C omni inest: in his etenim aut infinita, quibus non inest prioribus, aut stant.*

8. *In his vero, quae conuertuntur, non similiter se habent: non est enim in his, quae reuertuntur per se pradicantur, de quo primo pradicatur, aut scilicet omnia eorum ad omnia haec consimiliter se habent, siue sunt infinita, quando ipso pradicantur sine utraque, sunt quae dubitantur infinita, praeterquam quod si non similiter conuertit conuertit: sed hoc quidem, ut accedens, aliud vero & pradicamentum.*

9. *Est autem omnis syllogismus per tres terminos, &c.*

Aristoteles de immediatis propositionibus sermonem facere intendit, ac in praesenti tres suppositiones proponit, ac postea tres quaestiones. Prima suppositio est ex libris Priorum; Omnis syllogismus & syllogismus, affirmatiuus vel negatiuus, ex tribus terminis solum conficitur; ex eo qui probatur, de quo probatur, per quem probatur, talesque propositiones ex his confectae in illo syllogismo principia & suppositiones dicuntur. Dicit ergo: est omnis syllogismus per tres terminos, & qui probare possibilis est, quoniam A est in C: id est, affirmatiuus, qui potest probare, quod A, maius extremum; est in G, minori, per medium B, de quo A pradicetur in maiori; & ipsum pradicetur de B, in minori, quod est in BARBARA vel DARII. Et nota modum Aristotelis: simul enim dicit, affirmatiuum constare ex tribus terminis, & ipsum explicando probat, postea subiungit negatiuum, quem ex vna affirmatiua, & altera negatiua constare docet. & has propositiones ex his terminis dicit vocari suppositiones & principia in illo syllogismo, cum eas, accipientes, id est, non probantes, per eas alias demonstremus. Tandem addit iterum, quod A sit in B, & B in C, manifestat per syllogismus maioris & minoris in quibus etiam solum tres esse terminos constat. Atque haec est suppositio prima.

Secundum igitur opinionem syllogizantibus, &c.

Altera suppositio est: Demonstratorem a Dialectico differre. Dialecticus enim solum ex probabilibus procedens non curat an aliqua propositiones sint reuera immedatae, sed si recipiantur ut immediatae, licet mediate sint, eis ut maxime probabilibus, utitur: non sic Demonstrator, quaerit enim non solum immediatas in opinione, sed quae sic sunt, & sic se reuera habent: hoc docet ut intelligas nos quaesituros immedatas propositiones secundum rem & non secundum opinionem solum; aliter enim non demonstratur.

Quoniam autem est eo quod ipsum quidem, &c.

Tertia suppositio est: Quaedam pradicari secundum se, quaedam secundum accidens: vocat secundum accidens, quando aliquid non secundum se pradicatur, sed secundum alterum; ut quando dicimus: album est lignum, non enim dicere volumus, quod ipsum album secundum se sit lignum: sed cui accedit album esse, lignum est: at quando dicimus: lignum est album,

Tres suppositiones. 1. Suppositio

ipsum lignum secundum se, non secundum alterum dicimus album. Has vocat secundum se pradicaciones, quando pradicatum inest subiecto secundum se, id est, non secundum alterum, quod subiecto subter: illas vero secundum accidens, cum pradicatum, non secundum se subiecto, sed secundum alterum, inest, quod fit cum de accidenti subiectum pradicamus, & hoc multum conducit ad probandum postea, non esse processum in infinitum in his pradicacionibus.

Nota. 1. quid hoc loco secundum se dicatur pradicari?

Nota, non hic vocari secundum se pradicari, quod per se inest primo aut secundum modo, sed quod non subiecto inest secundum postea, cui subiectum ipsum subter: oppositum vocatur secundum accidens.

Nota. 2.

Nota verba: aliter, inquit, dicimus album hominem, aliter hominem esse album: & secundam pradicacionem declarat. cum enim non sit alterum aliquod, album est; id est, cum homo dicitur albus, non est aliquid aliud cui inest homo, quod sit album, sed ipse secundum se, id est, non secundum aliud subiectum. primum vero declarat: album enim dicitur homo, quia id quod subter albo, homo est, concludit aliquas esse pradicaciones secundum se.

Quaestio.

Sit igitur C huiusmodi, &c. Quaestiones tres proponit, prima est: an, dato aliquo subiecto ultimo, quod non de alio pradicetur, possint de hoc infinita pradicata ordine pradicari: ut de ipso aliquid primo dicatur, de hoc aliud, & de hoc aliud superius, & possit sic in infinitum procedi? an sit finitus talium pradicatorum numerus? & nota istam literam, quae supra est, est enim litera sic legenda, sicut legit Argyrotop. Sit itaque C tale, ut ipsum quidem nulli competat rei. B autem huic competat primo, ut non sit inter ipsum medium vltimum, & rursus D ipsi B, & E ipsi D & F idem ipsi competat E, per has enim literas ordo pradicatorum significatur de illo subiecto vltimo C.

Quaestio.

Altera quaestio est: an, dato aliquo supremo pradicato, de quo nihil superius pradicetur, possint sub illo infinita subiecta secundum ordinem subijci, ut sit A supra

num pradicatum, at sub A F ita, ut A ipsi immediate competat, & postea hoc in alio, & hoc in alio, & sit processus in infinitum. Ponit autem differentiam inter vtraque quaestiones, prior enim est: an, dato vltimo subiecto, numerus pradicatorum sursum in infinitum ascendat? altera vero est: an, dato supremo pradicato, ab hoc incipiendo numerus subiectorum deorsum in infinitum descendat?

Amplius, media numquid. Tertia quaestio est: an, determinatis extremis, id est, dato subiecto vltimo & pradicato supremo, possint inter haec media infinita sumi? hoc clarius explicans dicit, hoc quaerere, esse quaerere, an Demonstrationes in infinitum procedant, & omniu sit Demonstratio, vel non sit, sed omnia ad inuicem concludantur, id est, sint finiti processus ex omni parte, tam extremorum quam mediolorum?

Similiter autem dico, &c. Hoc idem ostendit in priuatiuis seu negatiuis, an sit processus in his talis, nempe quod non sit in B, quia non inest alteri, & huic non sit, per aliud, & sic in infinitum? Sed in conuertibilibus, &c.

Hanc tertiam quaestiones non habere locum in terminis conuertibilibus ostendit, quia in his non datur vltimum & supremum, nam omnia ad inuicem pradicantur, & quocunque dato pradicato, omnia reliqua de ipso, & ipsum de omnibus pradicatur, siue consideres ex parte pradicati processum, siue ex parte vtriusque dubitati & extremi, verum est, quod differunt tales pradicaciones. nam directe passiones de subiecto, indirecte vero subiectum de passionibus pradicatur, unde quamuis verum, non tamen aequae sunt tales in istis pradicaciones.

Quod, extremis finitis existentibus, media non possint esse infinita.

CAPVT XVI.

Quod igitur intermedia non continent infinita esse, si deorsum & sursum sunt pradicamenta, manifestum dico autem, sursum quod in magis vniuersale, deorsum vero, quod in id, quod secundum partem, si enim A pradicante de F, infinita

Quaestio.

Nota.

Nota.

Sunt intermedia, in quibus est B: planum quod contingere posset, &c. ab A deorsum alterum de altero prædicaretur in infinitum: aut sequamur enim in F deueniatur, infinita sunt intermedia: & ab F sursum infinita. aut sequamur ad A deueniatur, quare si hac im-

possibilia, & ipsius A & impossibile infinita esse media.

Neque enim si quis diceret, quod alia quidem sunt ipsorum A B C contigua inuicem, ut non sit medium, alia vero non est accipere, nihil differre: quodcumque enim acceperim eorum qua B erit ad A, aut ad F, aut infinita media, aut nõ: a quo autem sint, primum infinita, siue statim, siue non statim, nihil differret: qua enim sunt post hæc, infinita sunt.

Neque enim si aliquid, &c. Possit quis dicere, quod non omnia media erunt immediata, sed quædam erunt contingencia, id est, contigua, inter quæ non est medium, quædam vero alia non esse immediata? Dicit Aristot. hoc nihil referre: nam cum infinita media sint accipienda inter A & C, siue sint statim immediata, siue non statim immediata, id est, nunquam ad extrema perueniatur; non ergo esse possunt infinita media inter extrema finita, puta: homo est risibilis. inter hæc enim duo extrema non possunt media infinita esse, siue immediata sint, quorum singula non habeant medium. siue mediata sint, quæ per similia media debeant probari; non enim ab homine in risibile, nec a risibili in hominẽ perueniri poterit, cum hæc prius transeunda sint.

Quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum & deorsum, impossibile sit demonstrationes negatiuas, in infinitum procedere.

CAPVT XVII.

Planum autem & in priuatiua demonstratione, quod statuitur si quidẽ in prædicatiua statuitur ad utraq; sit enim nõ contingens, neq; sursum ab ultimo in infinitum, nec (disco autem vltimum, quod ipsum quidẽ aliq; nulli inest, illi vero aliud, & F) neq; a primo in ultimum. (disco autem primum, quod ipsum quidẽ de alio, de illo vero nihil aliud.) si utraq; hæc sunt, & in negatione statuitur.

Tripliciter namq; monstratur non existens: aut enim cui quidẽ ipsum C B inest omni, cui vero ipsum B, ipsum A nulli. ipsius itaq; B C, & semper alterius distantia necesse est progredi ad immediata, prædicatiua namq; est hæc distantia: alterum vero manifestum, quod si aliq; non inest priori, & si ipsi D, hoc oportebit ipsi B omni inesse. & si rursus aliq; priori ipso D non inest, illud oportebit ipsi D omni inesse: quare quoniam, & quæ sursum est, & stat, & quæ deorsum stat, & erit aliquid primo, cui non inest.

Rursus si B quidẽ omni A: ipsi vero C nulli: ipsum A eorum qua C nulli inest. Rursus hoc oportet monstrare, planum, quod aut per superiorem modum monstrabitur,

aut per hæc, aut tertium. Primus igitur dicitur fuit: secundus vero monstrabitur. Sic autem utraq; monstraret, & quod D ipsi quidẽ B omni inest, si vero C nulli, si necesse est inesse aliquid ipsi B. Et rursus, si hoc ipsum C non inest, aliud ipsum D inest, quod ipsum C non inest. igitur quoniam inesse semper superiori stat, stat & non inesse.

Tertius vero modus fuerat, si A quidẽ B omni inest, ipsum vero C non inest; non omni inest C, cui A. Rursus vero hoc, aut per superius dicta, aut similiter monstrabitur. Illo quidẽ itaque modo statuitur, si autem sic iterum accipietur B inesse ipsi E, cui ipsum C, non omni inest, & hoc rursus consimiliter. Quoniam autem suppositio est stat & deorsum, planum quod stat, & C nõ inest.

Manifestum autem quod, & si non vna sit monstratur, sed omnibus, aliquando quidem ex prima figura, aliquando autem ex secunda, aut tertia, quod & sic statuitur: finita enim sunt sic: finita autẽ finities, necesse est, finita esse omnia. Quod igitur in priuatiua si quidẽ & in eo, quod est inesse, stat, manifestum.

Planum autem & in priuatiua demonstratione, &c.

Arist. miro profecto ingenio in hoc capite probare intendit, quod si prædicationes affirmatiuæ sint finitæ sursum, & deorsum, quod erit impossibile. Demonstratio negatiua in infinitum procedere: & hoc per tres ipsas figuras ostendit. hoc est igitur quod dicitur: sit igitur contingens id est, supponatur, ita esse, quod nec ab vltimo sursum in infinitum procedatur affirmando, nec a primo deorsum descendatur. Explicat autem, per vltimum intelligi subiectum, quod de nullo prædicatur, per primum vero, prædicatum, de quo nihil aliud affirmatur hoc supposito etiam in negatiuis non erit. Demonstrationum infinitus processus, quod ingeniosissimè ostendit.

Tripliciter autem monstratur non esse, &c.

In triplici figura potest negatiua demonstrari, sed de prima est argumentum prius quod huiusmodi est: non potest demonstrari negatiua, nisi per mediũ, de quo

maius extremũ negetur in maiori, & quod infinitum in minori de subiecto affirmetur, sed ex suppositione est finitus numerus prædicatorum affirmatiuorum, ergo erit numerus finitus mediorum, per quæ in prima figura negatiua demonstratur.

Verbi gratia, sit demonstranda: homo non est qualitas: demonstrabitur per, animal, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de homine, scilicet: nullum animal est qualitas, omnis homo est animal, ergo nullus homo est qualitas. iterum, si maior demonstranda erit per aliquod, de quo negetur qualitas, & quod affirmetur de animal, ac per consequens, hoc etiam competet homini, scilicet, viuens, sic: nullum viuens est qualitas, omne animal est viuens, ergo nullum animal est qualitas. iterum, si maior demonstranda est, erit per superius viuenti, ac perinde animal, & homini, de quo negetur qualitas, & hoc per aliud simile, sed est finitus numerus eorum quæ de homine affirmantur ex suppositione, ergo iam amplius negatiua demonstrari non poterit.

Dicit igitur Arist. & facit in prima figura syllogismum, nullũ B est A, omne C est B, ergo nullum C est A. minor est finita secundum prædicationem ex suppositione, ergo & maioris erunt finitæ Demonstrationes. nam si maior negatiua est probanda, erit per D quod etiam sit in C, & illud per aliud simile, sed deorsum, id est, in minoribus affirmatiuis stat numerus, ergo & sursum in maioribus negatiuis, erit enim vltima indemonstrabilis.

Item si B quidẽ in omni A, &c. Hoc idem in secunda figura probat, & ratio hæc est: in secunda figura nõ demonstratur negatiua nisi per medium, quod de vna extremitate affirmetur: quod si altera negatiua est demonstranda, erit per medium quod etiam de altera extremitate affirmetur ascendendo. sed in his affirmatiuis prædicatis numerus est finitus, ergo etiam numerus talium mediorum ad negatiuas ostendendus erit finitus.

Verbi gratia, si sit demonstranda: nulla qualitas est homo, in CAMESTRIS, erit per aliquid quod affirmetur de homine, sic: omnis homo est animal, nulla qualitas est animal, ergo nulla qualitas est homo.

Philop. hoc ipso cõ. 83. dicit, nostrã cognitionẽ sursum procedere a particularibus ad vniuersalia, nõ vero econtrã ab vniuersalioribus ad particularia

Correctio li. 1. & 2. & 3.

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

Intentio Arist.

In figura non posse demonstrari negatiua in

In secunda figura.

homo, iterum si minor est demonstranda, erit per aliquid quod affirmetur de anima h, & perinde de homine, utpotè viuens hoc modo: omne animal est viuens, nulla qualitas est viuens, ergo nulla qualitas est animal, idem de illa minori: sed finitus est numerus prædicatorum affirmatiuorum de vna extremitate, ergo & numerus mediourum negatiuarum demonstrandarum.

Proponit igitur Aristot. syllogismum in CAMESTRAS: omne A est B, nullum C est B, ergo nullum C est A. sumit minorè dicens: aut est demonstranda per primam figuram; & sic probatum est, illas demonstrationes esse finitas: aut per tertiam; & identè postea probabitur: aut per secundam; & sic probatur idem, si enim demonstrare oportet: nullum C est B, erit per D, quod affirmetur de B, ac perinde de A, & negetur de C: & si iterum alia minor est probanda: nullum C est D, erit per aliquid quod affirmetur de D, ac perinde de B & A, & negetur de C, & sic consequenter, sed finitus est numerus superiorum, quæ affirmantur de A: ergo etiam erit finitus demonstratiuorum eorum, quæ negantur de C.

Tertius autem modus, &c.

Id ostendit in tertia figura, in qua medium est subiectum in vtraque propositione, & ratio hæc est: negatiua non demonstratur nisi sumendo medium de quo affirmetur vna extremitas, sed finitus est numerus subiectorum affirmatiuorum, ergo erit numerus Demonstrationum finitus: hæc enim figura sumit medium deorsum, id est, sub extremis, illæ duæ sursum, id est, extremum aliquod.

Verbi gratia, sit: substantia non est qualitas: cõcludenda in FELAPTON, sumendum est aliquid de quo affirmetur substantia, ut corpus, sic: nullum corpus est qualitas, omne corpus est substantia, ergo substantia non est qualitas, iterum, si maior in eadem figura particulariter est cõcludenda, vel vniuersaliter, quia est in materia necessaria, tunc sub corpore oportet sumere, ac perinde sub substantia, sed ex suppositione finitus est numerus deorsum affirmatiuorum, ergo sistunt Demonstrationes negatiuorum.

Proponit ergo Aristot. syllogismum in

FELAPTON: nullum B est C, omne B est A: ergo non omne A est C. Tunc, si maior iterum demonstratur, aut erit per primam, vel secundam, vel tertiam figuram, sed in prima & secunda probatum est finiri numerum, erit ergo in tertia. sed probatur quòd etiam in hac; oportebit enim sumere E, quòd sit sub B, ac perinde sub A: sed iste numerus est finitus, ergo & negatiuus, omnes hæc orationes sub hac continentur; non enim potest præmissa negatiua monstrari nisi per medium affirmatiuum de vna præmissa extremitate: sed ex suppositione, tam deorsum, quàm sursum affirmatiuæ prædicationes sunt finitæ, ergo ex tali etiã suppositione est finitus numerus negatiuarum Demonstrationum.

Manifestum autem est, &c.

Ut sensus Aristot. hic percipiatur, aduerte, propositiones negatiuas medias esse quasdam ratione subiecti, id est, quæ per medium superius subiecto ad immediatas reducuntur: vt, nullus homo est qualitas; quasdam medias ex parte prædicati, quæ per superiora prædicati reducuntur: vt, nulla qualitas est homo; quasdam ex parte vtriusque: vt, homo non est lapis, quæ medias ex parte subiecti sunt, per primam figuram reducuntur, vt factum est superius: quæ verò ex parte prædicati per CAMESTRAS, quæ verò ex parte vtriusque per vtranque figuram; vt notum est, primò resoluitur in immediatas ex parte vnius extremi, postea ex parte alterius.

Aduerte præterea: quasdam esse medias ex parte superiorum, & tales per duas figuras, primam & secundam, reducuntur: quasdam ex parte inferiorum, & hæc per tertiam: quasdam ex parte vtriusque, & huiusmodi per plures figuras reduci debent. vnde potest esse quod sit aliqua propositio negatiua mediata ex parte subiecti & prædicati sursum & deorsum, & hæc per omnes figuras ad omnes immediatas reduci debet: vt, animal non est color.

Possit quis dubitare: an talium sint infinitæ Demonstrationes respondet Aristot. quamuis non sit vna via tales demonstrandi, sed modò per primam, modò per secundam, modò per tertiam figuram ostenduntur, tamen sunt Demonstrationes finitæ, quia figuræ sunt finitæ, & singularium

Nota 1. propositiones negatiuas esse medias, tunc subiecti, cum attribuitur, utriusque ratione.

Nota 2.

Dubium.

Solutio.

In tertia figura.

gularum Demonstrationes finitæ: finita autem finitæ sæpius sumpta finitum faciunt, cõcludit, manifestum esse statum, id est, terminum esse in negatiuis, si in esse, id est, in affirmatiuis prædicationibus finis vtriusque est.

Quòd prædicationes affirmatiuæ nõ possunt in infinitum procedere, ostenditur primò per rationes logicas & communes.

CAPVT XVIII.

Quòd autem in illis, logicè quidem speculatiuis ita manifestum in ijs quædam igitur quæ in eo, quòd quid est prædicantur, planum; si enim est definire, aut si cognoscibile ipsum, quòd quid erat esse, infinita verò non est pertransire, necesse est terminata esse, quæ in eo, quòd quid est prædicantur.

Vniuersaliter autem sic dicimus: est enim discere verè, album ambulare, & magnum illud lignum esse, & rursum lignum magnum esse, & hominem ambulare: sed alterum est ita dicere, & illo modo, quando enim album esse dixero lignum, tunc dico, quòd eius accidit vbi sit album, lignum est, sed non tanquam subiectum ligno album est: neque etiam album existens, neque quòd est album aliquid, factum fuit lignum: quare nõ est nisi se, undium accidens: quando autem lignum album esse dixero, nõ quòd alterum quid est album, illi verò contingit lignum esse, veluti quando musicum album esse dixero: tunc enim quòd homo album est, cui contingit esse musicum, dico: sed lignum est subiectum, quòd quid, m & erat, non alterum quid existens, quàm quòd lignum, aut lignum quòdam.

Si itaque oportet nomina ponere, sit quidem ita dicere prædicare illo verò modo, aut nequaquam prædicare, aut prædicare quidem non simpliciter, secundum accidens autem prædicare: est autem, si quidem album quòd prædicatur, & verò lignum illud de quo prædicatur. (supponatur itaque prædicatum prædicari semper de quo prædicatur simpliciter, sed non secundum accidens: sic enim demonstrationes demonstrant.)

Quare aut in eo quòd quid est, aut quòd quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut factens, aut patiens, aut vbi, aut quando, cum enim de vno prædicatum fuerit.

Amplius substantiam quidem significat, quòd illud, aut quòd illud aliquid significat, de quo prædicantur, quæcumque verò non substantiam significant, sed de alio subiecto dicuntur, quòd non est, neque quòd illud, neque quòd illud aliquid, accidentia, quemadmodum de homine album non enim est homo, neque quòd album, neque quòd album quid, sed animal fortasse, quòd quidem enim animal est, homo est. Quæcumque verò non substantiam significant, oportet de aliquo subiecto prædicare, & non esse aliquid album, quòd non alterum quid existens album est.

Species enim valeant namque, & xteretismata sunt, & si sunt, nihil ad sermonem sunt, demonstrationes enim de talibus sunt.

Amplius si non est hoc huius qualitas, & illud huius, neque qualitas quantitas, im possibile est mutuo prædicari sic, sed verum quidem dicere contingit, mutuo autem prædicari verè non contingit.

Aut enim si substantia x prædicabitur, veluti si genus existens, aut differentia prædicari. Hæc autem monstrata sunt, quòd nõ erunt infinita, neque deorsum, neque sursum, & homo bipes, hoc animal, hoc autem alterum, neque animal de homine, hoc autem de Callia in eo quòd est quid, substantiam enim omnem est definire talium substantia verò non est pertransire intelligentem, quare neque sursum neque deorsum infinita illam namque non est definire, de qua infinita prædicantur.

Sic itaque genera inter se non reuoluerunt prædicantur, erit enim ipsum quòd ipsum aliquid est.

Neg, utique qualis, aut aliorum nullum, si non secundum accidens prædicatum fuerit, omnia enim hæc accidunt, & de substantiis prædicantur: sed verè neque sursum infinita erunt, de vnoquoque namque prædicatur, quòd utique significat, aut quale quid, aut quantum quid, aut de talibus, aut quæ in substantia: hæc autem determinata sunt, & genera prædicamentorum determinata sunt, aut enim quale, aut quantum, aut ad aliquid, aut factens, aut patiens, aut vbi, aut quando

Suppositum autem fuit, Genus de vno prædicantur.

Io. Gram. inquit q... vocatur præcaturus Cytharedorum, quos inarticulatè canunt, vt experiantur ditionantia cho rdarum si secundum tē melodiz rationem extēse sunt, vel alia per tractatiões Cytharedorum inarticulatæ experientia gratia, dissonantia chordarum facta. * Argyro. addit: aut vt accidens.

dicari: ipsa verò de ipsis, quacunq; non quid sunt, non predicari, accidentia namq; sunt omnia: sed hac quidem per se, illa autem secundum alterum modum: hac autem omnia de subiecto aliquo predicari dicimus, accidens autem non esse subiectum aliquid, nihil enim talia ponimus esse, quod non alterum quid existens dicitur, sed ipsum alijs, et alia quadam de alio. Neq; sursum itaq; & nnum de vno, neq; deorsum inesse dicitur, de quibus enim dicuntur accidentia, quacunq; insunt in substantia vniuersali, hac infinita non sunt, sursum autem et ipsa quae accidentia vtraque non infinita sunt. Necessè est igitur esse aliquid, de quo primum aliquid dicitur, & de hoc aliud, & hoc stare & esse aliquid, quod non amplius neq; de alio priori, neq; de illo aliud prius predicatur. Vnum igitur modus dicitur demonstrationis hic.

12. x alij codi. addunt, modus.

Amplius autem aliud x est, si de quibus priora aliqua predicantur, est horum demonstratio, quorum autem est demonstratio neque melius euenit se habere ad ipsa, quam scire, neq; scire sine demonstratione: si autem hoc per hac notum, hac autem non nouimus, neq; melius nos habemus ad ipsa quam scire, neq; quod per hac notum sciemus. Si igitur est aliquid scire per demonstrationem simpliciter, & non ex quibusdam neque ex suppositione, necesse est stare praedicationes inter medias. si enim non stant, sed est semper acceptio ad superius, omnium erit demonstratio. quare si infinita non euenit per tras ire, quorum est demonstratio, hac non sciemus, per demonstrationem, si igitur neque melius nos habemus ad ipsa, quam scire, non erit aliquid scire per demonstrationem simpliciter, sed ex suppositione. Logicè igitur ex his quidem aliquis crederet de eo, quod dictum est.

13. Secundo ostendit aanalyticè, esse statum in extremis.

Resolutorie verò per hac manifestum, breuius, quod neq; sursum, neque deorsum infinita predicata contingit esse in demonstratione scientijs, de quibus consideratio est, demonstratio namq; eorum est, quacunq; per se insunt rebus, per se verò dupliciter sunt. quae uicque etiam in illis insunt in eo, quod quid est, & quib; ipsa in eo quod quid est in existentibus ipsis & in numero impar, quod inest quidem numero, inest autem ipsi numerus in ratione ipsius: & rursus multitudine, aut diuisibile in ratione

numeri inest, horum autem neutra contingit infinita esse, neque & impar numeri.

Iterum enim in impari aliud esset, cui inerat existenti, hoc autem si sit primum, numerus inerat in existentibus ipsis. Si igitur non contingit infinita talia esse in vno, neque sursum erunt infinita: sed necesse est q; omnia inesse ipsi primo, & numero, & illis numerum: x quare conuersentia erunt, sed non super tendentia.

14. x a. l. quae conuertibilia erunt & non excedentia.

15. Neq; etiam, quacunq; in eo quod quid est insunt, neq; hac infinita sunt: neque enim esset vtraque definire. Quare si praedicata quidem per se omnia dicuntur: hac autem non infinita, starent vtraque, quae sursum: quare & deorsum, si autem sic, & quae in medio x duobus terminis, semper inerunt infinita.

x a. l. duobus terminis fuerint vtraque finita.

Si verò hoc, planum iam, quod necesse est demonstrationum principia inesse, & non omnium esse demonstrationem: quod dicebamus quosdam dicere a principio: si enim sunt principia, neque omnia demonstrabilia, neque in infinitum iri potest: esse enim vtrumuis horum, nihil aliud est, quam esse nullam distantiam immediatam, & indiuisibilem, sed omnes diuisibiles, x intro namque proijciendo terminum, sed non affirmando, demonstratur, quod demonstratur: quare si hoc in infinitum contingit ire, contingeret vtraque horum terminorum infinita intermedio esse media: sed hoc impossibile, si stant praedicamenta sursum & deorsum. Quod autem stant, monstratum fuit logicè quidem prius, resolutorie verò nunc.

Sed quod in illis, ijs quidem, &c.

Cum negatiuae demonstrationes sistere, si affirmatiuae praedicationes finitae sint, ostenderit, nunc praedicationes haec affirmatiuae non in infinitum posse procedere ostendit. Ac primo praemittit tres suppositiones: secundò duas logicas rationes adducit ad id probandum, tertio ratione demonstratiua idem probat.

Intentio h. r. ostendit in hoc capitulo.

Proponit igitur in illis, nimirum in affirmatiuis praedicationibus, terminum esse: [manifestum est] ijs qui logicè speculantur. id est, per rationes logicas manifestum est. sunt enim haec verba continuata cum sine

pra-

praecedentis capitis. Ac primo vnum argumentum facit pro praedicationibus substantialibus, non posse procedere in infinitum. si definitiones sunt, sicut reuera sunt, & si scientia est rerum, sicut reuera est: quod si praedicata substantialia infinita essent, nec definitiones, nec scientie rerum essent; non enim infinitum cognosci, nec definiri valeret: definitio autem per omnia praedicata essentialia danda est, aliter perfecta definitio non esset. Aristot. non probat, definitionem esse, quia est principium logicum, ob id pro petitione non neganda sumit, & per ipsum probat.

Vniuersaliter autem sic dicimus.

Quia particulariter loqui videbatur, vniuersaliter de omni praedicatione sermo in eam capit, ac suppositionem primam constituit: Triplex est praedicatione accidentalis. prima, cum accidens de accidente praedicamus: vt, album ambulat: altera, cum de accidente subiectum praedicamus: vt, magnum est lignum: tertia, cum de subiecto accidens: vt, lignum est magnum: homo ambulat.

2. prima suppositio.

Sed diuersum esse docet, sic aut illo modo dicere, nimirum cum de accidente subiectum, aut de subiecto accidens praedicatur. est autem discrimen: nam cum dico: album esse lignum, dico quod id, cui accidit esse album, est lignum, sed non, quod ipsum album secundum se sit subiectum ipsi ligno. ac si dicat: lignum non de albo secundum se dicitur, sed secundum id quod albo substat. & hoc probat: nam si lignum diceretur de albo secundum se, tunc album diceretur factum esse lignum, sicut lignum; quia secundum se album est, dicitur factum fuisse album, & subiectum quodque dicitur factum esse tale: at non dicitur: album factum esse lignum, non ergo secundum se album subijcitur ligno.

x a. l. id enim quod demonstratur non foris addito, sed interiecto termino demonstratur.

Nota.

Nota verba: per quod album est: intelligitur vniuersaliter album: per quod album aliquid est: particulariter. vt sit sensus: nec album in communi, nec in particulari dicitur factum esse lignum, at cum dico: lignum est album, non dico, quod aliquid, cui lignum inest, sit album, sed ipsum secundum se. nempe secundum quod lignum, aut lignum aliquid album est, & album factum est, atque illo modo se habet pra-

dicatio, cum accidens de accidente praedicatur. non enim secundum se subijcitur, sed secundum aliud. vt qui dicit album musicum, dicit quod id cui album accidit, est musicum, non quod ipsum album secundum se sit musicum.

Si igitur oportet nomina ponere, &c.

Vult Aristot. quod duae praedicationes, nimirum cum accidens de accidente, aut subiectum de accidente praedicantur; aut non sint praedicationes, aut secundum quid, id est, secundum accidens, sint praedicationes: reliquas verò esse secundum se, id est, simpliciter praedicationes; vt cum album est praedictum, lignum verò subijcitur. at quia nomen praedicationis omnes comprehendebat, dicit, quod si licet nomina ponere, praedicatione dicatur sola, quae est secundum se, aut saltem supponatur, quandoquidem sumus in materia demonstrationis, in qua non nisi secundum se praedicationes sunt. atque haec est prima suppositio.

2.

Quare in eo, quod quid est, &c.

Altera suppositio est: Praedicationes secundum se, esse secundum decem praedicamenta solum; videlicet secundum quantitatem, qualitatem, &c. cum vnum de vno praedicamus, nam cum plura simul de vno praedicamus, tunc tale praedictum non ad vnum tantum praedicamentum spectat.

4.

Secunda suppositio.

Hic aduertit, quod praedicamenta accidentium dupliciter possunt comparari: vno modo ad substantiam, de qua in concreto praedicatur, & sic faciunt praedicationes secundum se: sed accidentales, id est, extra naturam subiecti: altero modo singulari in seipsis; vt cum genera & differentias accidentium de suis speciebus praedicamus, & sic faciunt praedicationes essentielles. sicut cum substantia de substantia praedicamus, at verò cum inter se vnum praedictamentum de altero accidentis, aut substantia de accidenti praedicatur, tunc praedicationes sunt secundum accidens, vt dictum est, non secundum se.

Categorias accidentium posse vno modo ad substantiam comparari, altero ad ea quae quaeq; in se continentur.

Amplius substantiam quidem significat, &c.

Discrimen ponit inter praedicationes, in quibus substantiam de substantia, aut accidens de substantia, praedicamus, ambae enim sunt secundum se. est autem duplex

5.

Duplex dif- plex discrimen : alterum , prædicata sub-
 erimè inter flantia significare esse ipsius subiecti, sed
 prædicata differenter: quædam quod subiectum est,
 substantia puti, vniuersaliter, cum nempe conuer-
 lia de substã tantur cum subiecto, vt differentia: quæ-
 tija, & acci- dam, quod aliquod esse est subiectum, id
 dentalia de est, particulariter, vt genus: non enim om-
 substantijs. ne animal est ipse homo, sed aliquod: At
 verò accidentia, nec quod subiectum est,
 nec quod aliquod subiectum est, id est, nec
 cõuertibiliter, nec inconuertibiliter sunt
 esse subiecti, vt album de homine.

Nota.

Et nota, quod dicitur album de homine,
 vt indicet, accidentia inter se etiam natu-
 rales & essentielles prædicationes facere,
 sicut cum substantiam de substantia præ-
 dicamus, aduerte quod dicitur, hominè esse,
 quod animal est, intellige tum, quod ali-
 quod animal est, homo enim est particu-
 2. lare animal. dicitur forsã, propter Ideas Pla-
 tonis, quas nondum rephendit. Alterũ
 discrimen est: accidentia enim non secun-
 dum se prædicantur, sed secundum ea, quæ
 ipsi substant, vt dictum est: at substantiæ,
 cum nihil illis subster, non secundum ali-
 ud, sed secundum se prædicantur.

6.

Species enim valeant & genera, &c.

Possit quis existimare, vt notant The-
 mist. & Philopon. accidentia secundũ se
 prædicari, cum secundũ se sint abstracta;
 nam album ipsam ideam albi, pulchrum
 ipsam pulchritudinem significat? Respõ-
 der Arist. has Ideas esse quid fictitium &
 vanum, nec quicquam ad Demonstratio-
 nem facere; ex illis enim, quæ dictæ sunt,
 prædicationib⁹ fiunt. ob id dicit, species
 & genera id est, Ideas valeant præcedat &
 abijciantur, sunt enim monstra; & quam-
 uis essent, inutiles ad Demonstrationes &
 prædicationes essent. Græcè dicitur *επιση-
 ματα*, quod nomen aliqui præcantus Mu-
 sicorum, quo se ad musicam parant, signi-
 ficare dicunt, ob id aliqui fidium attrecta-
 tiones vertunt: alij significare dicunt can-
 tus cicadarum. B: etius vertit monstra, a-
 lij portenta, sensum potius attendentes, q̃
 vocabuli significatione. sensus enim est,
 esse quid fictum & vanum.

Nota de Ideis.

7. 3. suppositio.

Amplius si non est hoc busus qualitas, &c.
 Tertia suppositio est, in qua, secundum
 Philop. vult ostendere, cum cõtrã præ-
 dicamus substantiam de accidente, esse in-

ordinatas, & innaturales prædicationes: et
 id peculiariter in vno prædicamẽro Qua-
 litatis ostendit. Quamuis possemus dicere
 cum Latinis, nomine qualitatibus quodcum-
 que accidens hic intelligi, dicit igitur Arist.
 cum impossibile sit, duo ad inuicem sic se
 habere, quod vnũ alterius sit qualitas &
 forma, & hoc vice versa, illius forma, nõ
 erunt æquæ prædicationes, quæ fiunt ac-
 cidentis de substantia, & substantiæ de ac-
 cidente: nam accidens est forma subiecti,
 non autem subiectum accidentis: prædi-
 cationes quidẽ erunt veræ, sed non æqua-
 les, nam illæ naturales, hæc verò innatura-
 les & indirectæ sunt. hoc etiam intellige
 in alijs prædicatis essentialibus generum
 & differentiarum; non enim est æqua præ-
 dicatio ipsorum & subiectorum de ipsis,
 ob eandem rationem.

*An etiam sicut substantia prædicabi-
 tur, &c.*

Constitutis tribus suppositionib⁹ pro-
 ponit argumentum pluribus verbis, quã
 forsã opus esset. Breuiter autem hoc ar-
 gumentum est, quo probat, nec, in prædi-
 cationibus per accidens, esse processum in
 finitum: Aut prædicationes istæ sunt se-
 cundum substantiam, in quibus subiectum
 est genus, aut differentia prædicati: vt, ani-
 mal est homo, rationale est homo: Aut sũt
 per accidens, in quibus substantia de acci-
 dentibus prædicatur, vel econtrã: Aut per
 accidens, in quibus accidens de accidenti
 prædicatur. Sed omnes hæc sunt finitæ, tã
 sursum, quã deorsum. & probatur: nam
 primæ sunt finitæ, cum genera & differen-
 tiæ sint finitæ, vt enim prædicationes dire-
 ctæ generum & differentiarũ finitæ sunt,
 (cum aliis non esset definitio) ita etiam
 sunt indirectæ eorũdem prædicationes fi-
 nitæ. similiter secundæ: nam accidentia,
 quæ prædicantur de substantia, sunt fini-
 ta, cum sint nouè genera, & vnumquod-
 que finitas differentias & genera habeat,
 ergo erũt etiam finitæ prædicationes sub-
 stantiæ de accidentibus. similiter terriæ: nã
 accidentia ipsa diuersorum generum nõ
 prædicantur secundum se, sed secundum
 subiectum, cui insunt, vt dictum est, sed
 subiectum finitum est, nempe, substantia,
 cui finitæ insunt accidentia, ergo tales præ-
 dicationes erunt finitæ. Vnde patet, non

Nota sum-
 mam proba-
 tionis Ari-
 stotelis.

solum

solum per accidens, sed per se prædicationes
 finitas esse, cum tot sint, quot prædica-
 menta sunt: hæc autem omni ex parte sũt
 finita. Hæc est ratio Arist. breuiter colle-
 cta. ipsius verba explicemus.

Cum ostendisset, non æquè prædicari
 substantiam de accidente, & accidens de
 substantia, dicit, etiam, cum substantiæ in-
 ter se prædicantur, hoc idem euenire, vt
 non sit æqualis prædicatio. vt cum genus
 aut differentia subiiciuntur prædicato, cu-
 ius genera sunt aut differentie. & quamuis
 interrogatoria sint verba, sensus tamẽ est
 affirmatiuus. postea adiungit talia, cum
 sint in quid est, non esse infinita, aliàs ni-
 hil definiti aut intelligi posset. dicit autẽ
 nõ esse infinita sursum, vt dicam⁹: homo
 est bipes, & hoc, nempe bipes, est animal,
 & hoc, nempe animal, aliud quid: & sic cõ-
 sequenter similiter non esse infinita deor-
 sum, vt animal de homine, homo de Cal-
 lia, & sic consequenter; finitum est enim
 vtrunque extremum.

Interroga-
 toria verba;
 sensus tamẽ
 affirmatiuus.

Nõ infinita
 sursum.

Nõ infinita
 deorsum.

9.

*Sic igitur ostendit, in similibus prædi-
 cationibus non esse processum in infini-
 tum, monstrat tales non esse æquales cum
 his, in quibus genera de speciebus prædi-
 cantur. & hoc probat de genere, & sensus
 clarus est, verba tamen obscurissima, sen-
 sus iste est: genus particulariter inest spe-
 ciei, id est, aliquod animal inest homini,
 non tamen omne animal, at species vni-
 uersaliter substat generi, non ergo erit æ-
 qualis prædicatio: nisi velis, quod idẽ sit,
 quod particulariter prædicatur, & quod
 vniuersaliter.*

Postquam ostendit, in similibus prædi-
 cationibus non esse processum in infini-
 tum, monstrat tales non esse æquales cum
 his, in quibus genera de speciebus prædi-
 cantur. & hoc probat de genere, & sensus
 clarus est, verba tamen obscurissima, sen-
 sus iste est: genus particulariter inest spe-
 ciei, id est, aliquod animal inest homini,
 non tamen omne animal, at species vni-
 uersaliter substat generi, non ergo erit æ-
 qualis prædicatio: nisi velis, quod idẽ sit,
 quod particulariter prædicatur, & quod
 vniuersaliter.

Dicit ergo [et] it ipsum, id est, genus erit
 vniuersaliter species, cum dicitur: animal
 est homo: [et] quod quidem id est, quæ spe-
 cies, quod ipsum aliquid est, id est, ipsũ
 genus particulariter. Speciem autem vni-
 uersaliter de genere non intelligas præ-
 dicari, sed idem est dicere, quod genus est
 vniuersaliter species, & quod genus vni-
 uersaliter de specie prædicetur. Similiter
 idem est, quod species sit genus particula-
 riter, & quod species de genere particula-
 riter prædicetur. Atq; hæc est prima pars
 argumenti, vt supra declarauit.

Nota locu-
 tionis logi-
 cæ.

10.

*Neg, tamen de qualitate, aut aliorum
 nullo, &c.*

Secũda pars
 rationis Ari-
 stot.

Secũdam argumẽti partem proponit:
 nempe, quod in prædicationibus secundũ
 accidens, quibus substantia de accidenti
 prædicatur; non sit processus infinitus, &
 primò ostendit, esse secundum accidens;
 nam accidentia potius de substantia, quã
 de accidenti substantia, prædicantur. quod
 verò hæc finitæ sint, patet: nam accidentia
 non sunt nisi finita, nempe nouem gena-
 ra, & singula in vnoquoq; genere finitas
 habet differentias & genera, vt probatũ est.

*Suppositum autem fuit, vnum de vno
 prædicari, &c.*

Tertia argumẽti pars hæc est: nempe,
 cum accidentia ad inuicem prædicantur,
 quæ non sunt ordinata essentialiter, (nã
 de his dictum est in prima parte) talia nõ
 prædicantur, nisi quæ ad aliquid sunt, id
 est, nisi in cõcreto cum subiecto accipian-
 tur. non enim albo dulcedo, sed album
 dulce, dicitur. Cum igitur hæc non nisi se-
 cundum subiectũ prædicentur (sunt enim
 aliter accidentales; quã cum accidens de
 substantia prædicatur, vt dictum est) subie-
 ctum autem, nempe substantia, sit finitum,
 & accidentia, quæ ei insunt, finita sunt, ta-
 les etiam prædicationes finitæ erunt. Atq;
 hæc est ratio prior, qua probatur in affir-
 matiuis prædicationibus non esse infini-
 tum processum.

Tertia pars
 rationis Ari-
 stotelis.

Adhuc autem alius, si de quibus, &c.

Posterior ratio est ad idem ostendend-
 dum, suppositis tribus. Primò, cum aliqua
 conclusio est mediata, potest demonstra-
 ri. Secundò, talis conclusio non scietur,
 quousque demonstretur; non enim con-
 tingit scire mediata, nisi per Demonstratio-
 nem. Tertio, nunquam scitur conclusio,
 quousq; si iam præmissas, vel earũ
 meliorem dispositionẽ habeamus: quã
 sit scientia: est enim intellectus prior ipio-
 rum, vt dictum est. his suppositis est ratio
 Aristot. ista conclusio mediata potest sci-
 ri ac per Demonstrationem cognosci, sed
 nisi principia stent, impossibile est, talẽ
 conclusionem cognoscere: non ergo est
 processus infinitus. minor patet, quia nõ-
 quam sciemus præmissas demonstrabiles,
 nisi per alias, si ergo non ad vltimas sim-
 pliciter perueniatur, solum erit scientia
 ex suppositione: & ita nunquam, quod
 simpliciter demonstrabile est, per Demõ-

11.

Præmitun-
 tur tria sup-
 posita.

Sequitur
 posterior
 ratio ipsa.

rationē simpliciter cognoscemus, quod est impossibile. Has vtraique rationes vocat Aristot. logicas, priorem quidem, quia communis est, non solum propositionibus per se, sed omnibus, posteriorē verò, quia, vt dicit Alexand. procedit ex suppositione, nempe supponit quòd sit Demonstratio, vel forsàn, quia non à priori & ex causis procedit.

13. *Analysicè autem manifestum est, &c.*

Tertia pars capituli.

Hæc est tertia capituli pars, in qua Aristot. analyticam, id est, demonstratiuam, rationem adducit ad idem probandum, quæ se breuius id probaturū dicit. Ratio autem hæc est: Demonstratio conficitur ex propositionibus per se, sed in talibus non est processus infinitus, ergo nec in propositionibus demonstratiuis. minorem probat, distinguendo per se, in ea, quorum prædicata sunt de subiectorum definitione, & ea, quorum subiecta sunt de definitione prædicatarum, nempe, quæ sunt per se primo, aut secundo modo, & ponit exempla: impar enim inest numero per se, secundo modo, magnitudo verò & diuisibile in sunt numero primo modo, sunt enim ipsius genera.

Philoponi prima expositio.

Postea dicit: horum neutra contingit infinita esse, quæ verba dupliciter exponit Philopon. primò, vt sit sensus: horum neutra nimirum, nec diuisibile, nec magnitudo, quæ genera sunt numeri, contingit in infinitum progredi. nam postea adiunxit, (neque vt impar numero: id est, nec etiam per se secundo modo infinita sunt. Altero modo etiam exponit, vt sit sensus, horum neutra, id est, nec quæ per se primo modo, nec quæ secundo modo finita sunt, & postea per repetitionē adiunxit, nec impar numero: quia de his quæ sunt per se secundo modo incipiebat probare.

Secunda eiusdem expositio.

14. *Iterum enim si impari aliud inest, &c.*

Expositio

Probat, quæ sunt per se secundo modo, non esse infinita, & aliquot Interpretes volūt, vt sit probatio: Si huic subiecto in sunt passionis in infinitum, sequitur, vt sicut prima immediate inest subiecto, & per ipsam definitur, ita secunda inest immediate primæ, & per ipsam definitur, & consequenter per subiectū, & pari mo-

do tertia secundæ, & quarta tertiæ, & sic erit processus in infinitum in prædicatis definitiuis, quod impossibile est, vt probatum est, semper enim superiora per omnia antecedentia definiiri debent.

Hæc explicatio non placet Philopono, & merito. nam cum non priora per posteriora, quæ in infinitum procedunt, definiantur, sed e contrariò sequentes passionis per antecedentes, hæc autem semper finita sunt à subiecto incipientes, nunquam dabitur passio, cuius quidditati prædicata procedant in infinitum.

Proinde aliter exponit, quo etiam modo exponit Themist. quòd si passionis in infinitum procederēt, cum actu sit passio in subiecto, erunt in subiecto vno infinite passionis, quo dato, sequitur non esse scientiam, cum scientia ex passionum subiecti cognitione oriatur, hæc autem cognosci non valent. Aduerte literam, inquit, cum impar inest numero, si aliud etiam per se inest impari, cui existenti per se impari ipsum impar inerat, id est, erat de definitione ipsi. vt sit sensus: si aliquid inest impari, de cuius definitione ipsum impar sit, tanquā eius, quod ipsi per se inest, vt passio, primū, vt vult Philoponus: concludit, quòd erit etiam in numero: nam numero inest passio, & quæ inest passioni, in sunt subiecto, ac propterea ista sunt in ipso numero, si ergo illa sunt infinita, erūt in vno infinita, quod impossibile est, quāuis ista conuertibilia sunt.

Neque tamen quacunque sunt in eo, &c.

Quòd verò, quæ sunt per se primo modo, infinita non sunt, probat: quia non esset alias definire, vt superius est dictum: vnde concluditur, quòd nullo modo erūt infinita, nec sursum, nec deorsum, nec inter extrema determinata cōtingit infinita intermedia sumere.

Se verò hoc manifestum, &c.

Ex his omnibus concludit duo Aristoteles, alterum, esse principia Demonstrationum vltima & immediata; alterum, quòd non omnium est Demonstratio; quod in principio, nempe capite. aliquos asserere, dictum est. asserere autem omnium esse Demonstrationem, est, asserere nihil esse sine

Expositio alia Philoponi & Themistij, & Meior.

15.

16.

Duo hoc loci corollaria in Aristotele.

- 1.
- 2.

medio, sed omnia mediata: & hoc ostendit: nam non demonstramus assumendo, id est, per mediū superiorū extremitatibus, sed intus mittendo, id est, per mediū intra ipsas extremitates, vt, homo est risibilis, demonstratur per animal rationale, medium inter hominem & risibile, & sic ostenditur omnis affirmatiua: si igitur omnia mediata demonstrabilia sunt, nihil est immediatum, & ita inter duo extrema, subiectū nempe & prædicatum, media sunt infinita, quod impossibile est, cum prædicationes terminentur superius & inferius, vt hæc tenus probatum est.

* terminet.

Quo pacto mediatae propositiones ad immediatas deduci possint?

Caput XIX.

1.

Monstratis autem his, manifestum, quòd si aliquid idem duobus inest, vt A, & ipsi C et ipsi D, cum non prædicetur alterum de altero, aut nullo modo, aut non de omni, quòd non semper secundū commune aliquid inest, vt aquicruri, & gradato hoc, quod est, duobus rectis æquales habere secundū commune aliquid inest: secundū quòd enim figura quadam inest, & non secundū quòd alterum, hoc autem non semper ita se habet: sit enim B, secundū quòd A ipsi C D inest, planum igitur erit, quòd & B ipsi C & D secundū aliud commune, & illud secundū alterū: quare inter duos terminos infiniti vtriusque incidere terminis: sed impossibile, secundū igitur commune aliquid inesse, non necessarium est semper idem pluribus, si quidem erūt mediata interualla.

* al. l. immediata, a l. infinita.

2.

In eodem tamen genere, & ex ipsidem in diuisis necesse est terminos esse: si quidem ipsum commune erit ex his, quæ per se inest. non enim erit ex alio genere in aliud transcendere, quæ monstrantur.

3.

Manifestum autem, & quòd quando A inest B: si quidem est aliquid medium, est monstrare quòd A inest B, & elementa huius sunt hæc, & tot, quot media sunt: immediata namque propositiones elementa sunt: aut omnes, aut vniuersales: si autem non est aliquid medium, non amplius est demonstratio: sed in principio vera est hæc. Consimiliter autem & si A ipsi B non inest, si quidem est aut

medium aut prius, cui non inest, est demonstratio: si autem non, non est: sed principia & elementa tot sunt, quot termini. Horum namque propositiones principia demonstratiua sunt: & quemadmodū nonnulla principia sunt indemonstrabilia, quòd est illud hoc, & inest istud huic, ita & quòd non est istud hoc, neque inest istud huic: quare hæc quidem esse aliquid, illa autem non esse aliud quid, erunt principia.

4.

Quando autem opus sit monstrare, accipiendum est quòd de B prædicatur primo, sit, C & de hoc consimiliter A, & ita semper procedenti nunquam extra ipsum propositionem, neque existens accipitur ipsius A in demonstrando, sed semper medium condensatur: quousque indiuisibilia fiant & vniuersa. Est autem vnum, quando immediatum factum fuerit, et vna propositio simpliciter, quæ immediata. Et quemadmodum in alijs principium simplex, hoc autem non idem ubique: sed in pondere quidē minus, in cantu vero diesis, illud autem in alio consimiliter, in syllogismo ipsum vniuersum est propositio immediata: in demonstratione veri ac scientia intellectum.

* al. l. ipsius A, non metur: quousque indiuisibilia fiant & vniuersa. Est autem vnum, quando immediatum factum fuerit, et vna propositio simpliciter, quæ immediata.

* diesis, est, primus sensibilis sonus, vel Semitonium.

5.

In monstratiuis igitur syllogismis ipsius inexistens, nihil extra cadit.

6.

In priuatiuis vero, ubi quidē quod oportet inesse, nihil extra hoc cadit, & si A ipsi B per C non inest: si enim omni quidem BC inest, A vero ipsum C nulli. rursus si opus fuerit, quòd AC nulli inest, medium accipiendum est ipsius A & C, & ita semper proceditur.

7.

Si autem oportuerit monstrare: quòd D ipsi E non inest, eò quòd CD quidem omni inest E vero nulli, aut non omni, nunquam cadet extra E: hoc autem est, cui non oportet inesse. In tertio autē modo, neque quòd oportet, neque quòd oportet primare, nunquam extra ibit.

* al. l. A in negatiuis tertia figura: extra neutrum extremorum ibit.

1.

Monstratis autem his, &c.

Ex his quæ hæc tenus discussa sunt, Aristot. cap. isto aliquot inferit dicta, quorum primū est: Cum aliquid commune inest duobus vel pluribus, quorum alterum de altero non prædicatur, aut saltem non vniuersaliter prædicatur, non semper per aliud commune medium inest.

Primum dictum.

V. g. habere tres angulos æquales duobus

bus rectis, inest quidē Iſoſcelli, & Iſopleuro per aliud commune, nempe vt figura quædam, ſi illicet triangulus, ſunt, & triangulus ſine alio medio in eſt illis. id probat ex his, quæ dicta ſunt: nam inſit A cōmune in C & D, per aliud cōmune B, ſi hoc per aliud illis inest, & iterū hoc per aliud in inſitū; inter duo extrema, putā A & C, D, erunt in finita media, quod impoſſibile eſſe, probatum eſt: dabitur igitur aliquid commune, quod inſit immediatē pluribus.

In eodem tamen genere, & ex iſdem.

Ne quis exiſtimaret, mediātē cōmune omne in eſſe; quia nunquam deest mediū propoſitionem ſyllogizandi quamcunq; dicit, ſe de medijs veris & proprijs loqui, quæ ſunt eiūſdem generis cū atomis, id eſt, extremis, nam Demōſtratio non trāſſe dicit genera, ſed ex proprijs procedit, vt dictum eſt: non autem commune ſemper per medium proprium inest; de hoc enim eſt ſermo.

Maniſteſtum eſt autem, &c.

Ponit ſecundum dictum: Cū aliqua propoſitio mediū habet, erit quidem Demōſtratio: & etiam, quot ſunt media ſuſum, tot erūt propoſitiones, per quas ſient Demōſtrationes. nam ex ſingulis medijs compoſitis cum extremitatibus ſunt propoſitiones ad demonſtrandum binę: atq; tales propoſitiones immediatę dicuntur principia & elementa Demōſtrationū. Dicit autem quod nō omnes immediatę dicuntur elementa, ſed vniuerſales: nam ſingulares, quibus inductione immediatas propoſitiones probamus, licet immediatę etiam ſint, non dicuntur elementa Demōſtrationum. Vel ſerſan dixit hoc, quod non quæcunq; præmiſſæ dicuntur elementa & immediatę, ſed vniuerſales, id eſt, dignitates cōmunes, in quas vltima fit Demōſtrationum reductio. hoc idem in negatiuis docet eſſe. cū verō propoſitio medium non habet, iam ampliū non fit Demōſtratio: vnde concludit, tot eſſe principia, & elementa alicuius, quot ſunt media: & tot ſunt propoſitiones, nā ex illis ſunt propoſitiones, quæ principia ſunt: & ſicut in affirmatiuis datur vltima & immediata propoſitio, ita & in negatiuis, & ſic erit p. incipium negatiuū vlti-

mum, ſicut etiam eſt affirmatiuum.

Cum igitur indigeat monſtrare aliquid, &c.

Tertium dictum eſt: Cū aliquid affirmatiuum in prima figura cōcludi debet, oportet medium ſumere, quod ſit ſuperius extremum, & inferius maiori, nūquam tamen ſuperius erit maiori extremo. dico autem, quod ſit ſuperius extremum immediatē, & ſic oportet procedere, quouſq; ad immediatā perueniatur quod vocatur denſari, vt ſuperius dictum eſt.

V. g. ſi debet probari: omnis homo eſt ſubſtātia: ſumatur proximum homini, animal: & iterum, ſi debet probari: animal eſt ſubſtātia: ſumatur viuens, proximum animali. & ſic conſequenter. non autem ſumatur aliquid extra, id eſt, ſuperius maiori extremo, nec remotum à minori, nō enim per corp⁹ probabitur: omnis homo eſt ſubſtātia, ſed per proxima, donec deſcendendo perueniam⁹ ad corpus immediatū ſubſtātię.

Hoc eſt igitur, quod dicit, [cū monſtrandum eſt aliquid, ſumatur primū] id eſt, proximum B. id eſt, ſubiecto, [non autē quid extra] id eſt, ſuperius maiori, vel remotum minori [quamuis eſſe ipſius A demonſtretur] id eſt, quamuis prædicatum de ſubiecto demonſtretur, oportet proximum ſubiecto ſumere ad id demonſtrandum, donec perueniatur ad immediatum & primum, quod eſt propoſitio immediata: nam in vnoquoque genere ſemper datur vnū, quod ſit primum & ſummum eorum, quæ ſunt in illo genere. nā ſemper quę ſub aliquo communi ſunt genere, ab vno debēt dependere primō, ſiue in ſuo eſſe, ſiue in ſui cognitione, ſiue in ordine ſuę perfectionis. vnde ſicut in mēſuris ad vnā vltimā peruenitur, putā, Minā, & in Muſica ad Dieſim, id eſt, ſemitoniū min⁹, & nō eſt vltior progreſſus, ſic in demōſtratiua ſciētia ad intellectum, q̄ eſt cognitio principiorum, & in ſyllogiſtico diſcurſu Demōſtrationem, ad vltimas propoſitiones ſecundum ſe immediatas, peruenire neceſſarium eſt. vnde concludit [quod in * cooſtenſiuis] id eſt, affirmatiuis ſyllogiſtis, ſcius quod eſt, id eſt, cōcluſionis affirmatiuæ (nā oſtenſiuis ſyllogiſmus

Tertium dictum.

Nihil cadit extra.

Quartum dictum.

giſmus etiā eſt negatiuus, ob id addit, [eius quod eſt,] vt limiter ad affirmatiuos) [nihil cadit extra,] id eſt, medium nō eſt ſuperius vtręq; extremitatē, vt dictū eſt.

Sed in priuatiuis, & ſi &c.

Quartum dictum eſt: In negatiuis ſyllogiſtis tā primæ, quā ſecundę figurę: in propoſitione affirmatiua extremū nō eſt extra medium, id eſt, ſuperius ipſo. nā medium debet affirmari vniuerſaliter de extremo in vna propoſitione: vt ſi, A negari de B, probandum eſt per C, tunc B nō erit ſuperius C; nam affirmatur C de B in minori, in prima figura: de C verō negatur A.

Iterum ſi indigeat, quod, &c.

Hoc idem docet fieri in proſyllogizanda maiori: nullum C eſt A ſumendum enim eſt mediū ſuperius C, id minori proſyllogiſmi, & ſic in alijs proſyllogiſtis negatiuis ſic. i. debet.

Si verō indigeat monſtrare, &c.

Hoc idem oſtendit in ſecunda figura, vt ſi monſtrare oportet, nullum E, eſſe D, in CA MESTRES vel BAROCO, tūc ſumere oportet medium, quod de omni D prædicetur affirmatiuē in maiori, ac ob id erit ſuperius illo; de nullo verō E, ſi fuerit in CA MESTRES, vel de aliquo non, ſi in BAROCO; minor enim vnus eſt vniuerſalis, alterius verō particularis, ſed vtręq; negatiua, cui medium oportet nō in eſſe. ſemper ergo in affirmatiua primæ & ſecundę figurę propoſitione nunquam extremū erit extra medium, at in tertia figura medium non erit ſuperius vlla extremitate: nam debet vtrique ſubijci. in prima ergo medium non erit extra maius extremū, in ſecunda vnū extremum non erit extra medium, putā, in affirmatiua propoſitione, in tertia verō medium non erit extra extremum vtrunq; cum vtrique ſubijciatur.

Demonſtrationem vniuerſalem particulari eſſe præſtantiorem.

Cap. XX.

Vn verō ſi demōſtratio, hac quidē vniuerſaliter, illa verō ſecundū particularem, & hac quidem prædicatiua, illa verō priuatiua, dubitatur, & ſi a melior ſit:

cōſimiliter autem & de ea, qua demonſtrare dicitur, & deducente ad impoſſibile demōſtratione. Primum igitur conſiderabimus de vniuerſali & particulari, hoc autē cum declarauerimus, & de ea, que moſtrare dicitur, & ea, q̄ ad impoſſibile, dicemus.

Videretur igitur fortaſſe aliquibus ita conſiderantibus, eam ſecundū partē eſſe meliorem: ſi enim ſecundū partē magis ſcius demōſtrationem, melior eſt demōſtratio (hęc enim eſt virtus demōſtrationis: magis autem ſcius vnum quodq; cū ipſum ſciamus ſecundū ſe, quā quā ando ſecundū aliud, & muſicum Coriſcū, quā do quod Coriſcus muſicus eſt, quā quando quod homo muſicus eſt: ſimiliter autem & in alijs. Vniuerſalis autem, quod aliud, non quod ipſum contingit, moſtrat: & quod aquicrus, non quod aquicrus, ſed quod triaſgulus, qua verō ſecundū partē, quod ipſum, moſtrat. ſi igitur melior quidem, qua ſecundū ipſum, talis autem qua ſecundū partē: vniuerſalis magis & melior & triaſg, qua ſecundū partē eſt demōſtratio erit.

Ampliū, ſi vniuerſale quidem non eſt aliquid præter ſingularia, demōſtratio verō opinionem facit eſſe aliquid hoc, ſecundū quod demonſtrat, & quādam naturam eſſe in eubus talē: & triangulis præter quosdam, & figura præter quosdam, & numeri præter quosdam numeros: melior autem, qua eſt de ente, quā qua de nō ente.

Et propter quam non decipietur, quā propter quam decipietur: vniuerſalis autē eſt talis, (precedentes enim monſtrās quę admodum de proportionato, & quod & triaſg, fit aliquid tale, erit proportionatum) quod neq; linea, neq; numerus, neq; ſolidum, neq; planum, ſed præter hac aliquid.

Si igitur vniuerſalis quidem magis hac, de ente autem minus, quā particularis, & facit opinionem falſam præior & triaſg, eſſet vniuerſalis, quā particularis.

Et primum quidem nihil magis in vniuerſali, quā in particulari altera ratio eſt: ſi enim quod duobus rectis in eſt, non in quantum aquicrus, ſed in quantum triaſgulus, noſcens, quod aquicrus minus nouit in quantum ipſum, quā qui nouit, quod triaſgulus: & omnino ſi non quidem ſecundū quod ſi triaſgulus poſtea moſtrat, non erit & triaſg, demōſtratio: ſi autem ne-

3. Secundum dictum.

Principia & elementa Demonſtrationum.

Quæ ſub ali quo cōmuni ſunt genere, ab aliquo primō deperdere, ſiue in eſſe ſiue in cognitione, ſiue ordine ſuę perfectionis.

N O T A.

* monſtratiuis.

2.

3.

4.

5.

6.

ut unumquodq, in quantum unumquodq, inest, magis nouit: si itaque triangulus in plus est, & eadem ratio, & non secundum aequiuocationem triangulus, & inest omni triangulo hoc, quod est duos, non triangulus in quantum aequicus, sed aequicus in quantum triangulus habet tales angulos, quare qui uniuersaliter scit, magis nouit secundum quod inest, quam qui secundum partem: melior itaq, uniuersalis, quam particularis.

7. *Amplius si quidem esset aliqua ratio, & non equiuocatio, uniuersale sciq, nihil minus esset quibusda particularibus: sed et magis, quā in corruptibilibus in illis sunt, quae uero particularia corruptibilia magis.*

8. *Præterea, nullus necessitas est suspicari aliquid esse hoc præter hoc, quod unum significat nihil magis, quam in alijs, quacunque non aliquid significant, sed aut quale, aut ad aliquid, aut facere: si igitur est, non demonstratio causa, sed qui audit.*

9. *Amplius si demonstratio quidem est syllogismus demonstratiuus causa, & ipsius propter quid, uniuersale autem magis est causa: cui enim per se inest aliquid, hoc idē ipsi causa est, uniuersale autem primū, causa igitur uniuersale est, quare & demonstratio melior magis enim cause, & ipsius propter quid est.*

10. *Præterea, scilicet ad hoc querimus propter quid, & tunc opinamur scire, quando non sit aliquid aliud quam hoc aut factum, aut existens: finis enim & terminus ipsum extremum taxo sic est. Ut, cuius gratia uenit? & accipiat argentum: hoc autem? & reddat, cui debet: hoc autem? ne iniustitiam committat, & ita procedentes, quando non amplius est propter aliud, neque alterius causa, propter hoc, sicut suam dicimus uenisse, & esse, & fieri, & tunc cognoscere maxime propter quid uenit, si autem similiter se habet in omnibus causis, & ijs, quae sunt propter quid, in ijs uero, quacunque sunt causa sic: sicut cuius causa, sic nouimus maxime, & in alijs. igitur tunc maxime scimus, quādo nō amplius inest hoc, quoniam est aliud, quando igitur cognoscimus, quod quatuor extores sunt aequales, quoniam aequic, adhuc deficit, propter quid aequicus? quoniam triangulus: & hoc? quoniam figura re-ctilinea si autem hoc non amplius propter aliud erit, tunc maxime scimus, & uniuersale est tunc, uniuersalis igitur melior est,*

Amplius, quacunque magis particularia sunt, in infinita incidunt, uniuersale uero in simplex et terminum: finis autem in quantum in finitū quidem non scibilia: in quantum autem finis sunt, scibilia: in quantum igitur uniuersalia magis scibilia quā in quantum particularia, demonstrabilia igitur magis, quae uniuersalia sunt, demonstrabilium uero magis, magis est demonstratio, simile enim magis, quae ad aliquid existunt, melior itaq, est uniuersalis, quoniam & magis est demonstratio.

Amplius, si eligibilior sit illa, secundum quam hoc & aliud, quā illa, secundum quā hoc solum nouit: qui uero uniuersalem habet, nouit & quod secundum partem, hoc autem uniuersale nō nouit: quare & sic sciq, eligibilior erit.

Amplius autem sic uniuersale enim magis scire est eo, quod monstratur per mediū, quod est proximus principio, ualde autem proximum est immediatum, hoc uero principium. Si igitur quae ex principio est ea, quae nō ex principio, aut quae magis ex principio est ea, quae minus, certior est demonstratio, est autem talis, quae uniuersalior, melior uero, & esset uniuersalis. ueluti si oporteret demonstrare A de D, per mediū, in quibus B C: superius itaq, B est, quare quae per hoc uniuersalior est. Sed ex ijs, quae dicta sunt, nō nulla logica sunt.

Maximè autem manifestum, quod uniuersalis est potior: quoniam propositionum priorem quidem habentes, nouimus quodā modo & posteriorem, & habemus potentia: & si quis nouit, quod omnis triangulus habet tres duobus rectis aequales, nouit quodā modo & aequicruram, quod duob. rectis est potentia, et si nō nouit aequicruram, quod triangulus sit: qui uero hanc habet propositionem uniuersalem, nullo modo nouit, neque potentia, neque actu.

Et uniuersalis quidem intelligibilis est, sed particularis in sensum definit. Quod igitur uniuersalis melior ea, quae secundum partem, tot nobis dicta sunt.

Quoniam autem sit omnis demonstratio, & cetera.
 Demonstratio & ipsius principijs per tractatis, modo ipsas Demonstrationes inter se comparat. ac tres quaestiones circa hoc proponit examinandas. Prima est: an

11.
12.
13.
14.
15.

Demonstratio uniuersalis præstantior sit particulari? Altera: an Demonstratio affirmatiua, quæ uocatur categorica, seu prædicatiua, sit etiam præstantior negatiua. Tertia: an ostensua Demonstratio præstet ei, quæ ad impossibile demonstrat: Prima quaestio hoc vigesimo capite discutitur, quod in duas partes diuiditur: in priori sunt tres rationes Dialecticæ, p parte negatiua quaestionis, & earum responsiones & dissolutiones: in posteriori sunt rationes partem affirmatiuam ueram determinantes. Aliæ quaestiones sequentibus capitibus determinantur.

Quæ harum questionum in hoc pertractetur capitet eiusdem diuisio.

1. *Uidebitur igitur fortassis & ique quibusdam, & c.*

Hæc est prima ratio dialectica, quæ probat, potior em esse Demonstrationem particularem uniuersali. Demonstratio, secundum quam magis scimus, est potior Demonstratione, secundum quam minus scimus, sed secundum particularem magis scimus, quàm secundum uniuersalem; ergo particularis est potior. maior probatur: [Quia hæc est virtus Demonstrationis:] id est, hæc est vis & natura Demonstrationis, ut per eam sciamus: erit ergo illa potior, secundum quam magis scimus. minor probatur. Vnumquodque magis scitur cum secundum se, quàm secundum aliud, scitur, sed quæ quis per uniuersalem Demonstrationem cognoscit, secundum aliud, quæ uero per particularem, secundum se, unumquodque scit, ergo per particularem magis scitur.

Maiores explicatur & probatur exemplo. sit ista propositio: Coriscus est musicus, clarum est, quod per talem magis cognoscimus musicū Coriscum, quia per se & immediate cognoscimus, quam per hanc: homo est musicus, minor probatur: fiat Demonstratio uniuersalis de Ifosele, qui habet tres angulos, aequales duobus rectis, talis erit de triangulo in communi, cui talis passio primo inest. fiat altera particularis de ipso Ifosele, qui habet similiter tres angulos duobus rectis aequales, tunc erit per ipsum Ifoselem, magis ergo cognosceret & sciet ipsum Ifoselem habere tales angulos, cum de ipso in particulari scit, quàm quæ de ipso in uniuersali scit: ergo magis scit per Demonstrationem particularem,

Hic aduerte, ut dicit Albertus hoc tract. cap. i. primò per uniuersalem Demonstrationem intelligi eam, in qua de aliquo subiecto uniuersali & communi demonstramus. Per particularem uero eam, in qua de aliquo subiecto singulari, vel minus communi demonstramus idem. non enim uocatur particularis, quasi conclusio particulariter sumatur: uniuersalis uero, quia uniuersaliter, sed secundum subiectum uniuersale, aut singulare, vel minus commune. Nota præterea, quod ista ratio procedit, sumendo rem particularem aliquam, & probando, eam melius cognosci, cum per proprium conceptum particularem cognoscitur, quàm cum per uniuersalem. & ex hoc probabiliter infert, particularem Demonstrationem esse potior em, & ita textus indicat, & bene aduertit Themistius, cap. 46.

Er in hoc decipitur Philoponus, miror enim quārum aberraret a sensu Arist. & qui eum sequuntur. atque existo errore asseruit exemplum Aristot. de triangulo, esse falsum, nec potuisse aliter fieri, sed in his non est audiendus, expositio enim data, est purus Aristorelis sensus.

Amplius, si uniuersale quidem non est, & cetera.

Hic secundam, & tertiam rationem cōnectit, quarum vis hæc est: quod Demonstratio uniuersalis sit de subiecto, quod minus esse habet, quàm particularem, cum uniuersalia nō per se existant: ob id igitur erit potior particularis Demonstratio. præterea: Demonstratio uniuersalis magis facit errare, quàm particularis. nam quæ de uniuersali aliquo demonstrat, de eo separatiim à singularibus demonstrat, quod cum non fit, faciet opinionem falsam. Hanc utraque rationem copulauit. quia ex eo, quod uniuersale non est per se, ut dicitur in prima ratione, unde prouenit error, quod ostenditur separatum, ut bene aduertit Philoponus.

In textu uero rationes sic sunt ordinandæ. prior est hæc: potior est Demonstratio, quæ est de subiecto, quod est, quàm de subiecto, quod non est. minor ponitur inferius, scilicet uniuersalis est huiusmodi: ut sit ista Demonstratio: uniuersalis est de eo, quod non est, particularis de eo quod est. concluditur in fine, ergo potior est particularis:

Quid sit demonstratio uniuersalis? Quid item particularis?

Cassatur expositio Philoponi,

Secunda & tertia ratio.

Distributio textus.

nempè in textu 4.

Comparatio Demonstrationum tres quasi in textu.

De

ularis. maior probatur: quia omnis Demonstratio opinionem conficit, id est, probat circa aliquod, quod sit, & circa naturam in rebus existentem. minor vero prior in principio textus, [vniuersale non est preter singularia,] quod exemplo manifestat, vt triangulus, figura, numerus, non est preter singularia ipsa. loquitur conditionaliter, quia supponit, & non probat.

4. *Et propter quam non errabitur.*

Ratio posterior est: potior illa est Demonstratio, secundum quam non contingit errare & decipi, quam ea, secundum quam decipi euenit: sed vniuersalis est huiusmodi secundum quam decipimur, non autem particularis, ergo hec est potior. minorem probat quam qui de proportionali aliquid demonstrat, de illo abstracto à lineis, numeris, solidis, id est, corporibus, plano, id est, superficie, demonstrat, vt patet: & tamen reuera non est separatum. hoc exemplum declarauimus cap. 5. est enim idem illud, & potest poni quodcumque aliud exemplum; cum enim de homine demonstramus, non de Petro, non de Ioanne, sed separati ab his Demonstratio fit.

5. *Si igitur vniuersalis magis hac est, &c.*

Conclusio. Hic conclusioem ex vtraque ratione simul infert, dicens: si vniuersalis est huiusmodi; nimirum, secundum quam magis erratur; & si vniuersalis est de eo, quod minus est, magis quam particularis, profecto indignior erit vniuersalis, & potior particularis. Nota valde has rationes sic ordinatas, quia textus est obscurus & perplexus, nec Interpretes rationes in forma ponunt.

6. *Et primum quidem nihil magis.*

Soluntur rationes. Ad 1. Soluit predictas rationes, & primo ad primam respondet, & sensus iste est, & notandus, quem non attigit Philoponus, patet ipsius. Ratio prior probabat de Isoscele: magis cognosci, habere tres angulos æquales duobus rectis, quando de eo demonstratur, quam cum de triangulo: quia per triangulum confusè, & per aliud, cognoscitur Isosceles: dicit modò, quod minus cognoscit, qui de Isoscele secundum se demonstrat, habere tres angulos, quam qui de triangulo demonstrat, habere tres angulos. minus, inquam, cognoscit de ipso Isoscele: quia qui de Isoscele secundum se cognoscit, habere tres angulos, non secundum

ipsum cognoscit, nam hæc affectio seu passio ipsi primò non inest, qui verò de triangulo cognoscit, secundum seipsum cognoscit. Vnde, melius est, cognoscere & demonstrare de eo, qui secundum se inest passio: cum verò hoc sit vniuersale, erit potior demonstratio vniuersalis.

Solutio igitur breuiter est: sicut, qui de triangulo cognoscit, habere tres angulos, non cognoscit de Isoscele secundum se; vt ratio probat: Ita profecto qui de Isoscele, habere tres angulos, cognoscit, minus secundum se cognoscit; cum id non illi secundum se inest: cum autem potior Demonstratio sit, quæ id, quod inest secundum se alicui, de eo demonstrat, erit talis Demonstratio vniuersalis.

Atque hoc est, quod dicit litera, nempe, [prima ratio non magis est pro Demonstratione vniuersali, quam particulari,] id est: sicut qui per vniuersale non secundum se cognoscit particulare, ita nec qui de particulari passionem vniuersalis cognoscit, secundum se cognoscit, vnde nihil probat ratio, quod Demonstratio particularis faciat secundum se cognoscere.

Litera, quæ sequitur, est sic emendanda, [si enim quod duobus rectis inest, non est secundum quod Isosceles, sed secundum quod triangulus, cognoscens quod Isosceles habet tres angulos, minus inquam ipsum cognoscit; quam cognoscens quod triangulus] Sensus est prædictus, minus cognoscere secundum se particulare, qui de ipso Demonstrationem passionis vniuersalis facit, quam qui ipsum particulare per vniuersale cognoscit. & hoc probat, dicens: aut omnino talis passio non inest triangulo, vt talis est, id est, vniuersali, vt vniuersale, & tunc de eo non potest demonstrari: aut illi inest, & tunc potior erit de eo Demonstratio, quia secundum se illi inest. & tunc melius demonstramus, cum secundum se subiecto inhærentia demonstramus.

Postea concludit: cum illud cui primò talis passio inest, nempe triangulus, sit vniuersalior & superior Isoscele, & non superior secundum nomen, sed secundum rationem & vniuocationem. & hoc patet: nam non solum Isosceli illa passio inest, sed etiam alijs triangulis, ac idè si primo triangulo.

Solutionis collectio.

Emendatio litteræ.

angulo secundum se inest, erit potior Demonstratio ipsius vniuersalis, quam particularis.

Amplius siquidem sit quadam.

7. Respondet secundæ rationi, non propterea minus esse vniuersale, quia non sit extra singularia; imò magis esse cum singularia corruptibilia sint, non autem vniuersalia. & ita dicit: si detur vna ratio communis à multis participata, non, sicut in æquiocis: in quibus nihil, nisi nomen, commune est, in vniocis verò ratio communis ultra nomen datur: talis ratio magis erit quam ipsa singularia, & eò magis, quod incorruptibilia sunt ipsi. Aduerte, vniuersalia non corrumpi nisi per accidens. quod est dicere: quamuis Petrus, Ioannes, Cæsar, corrumpantur, semper manet homo, & animal, & naturæ hæc communes in alijs, & alijs indiuiduis cõseruatur: sicut manet idem Tyberis, licet aquæ aquis succedant. corrumpuntur per accidens, quia talia singularia corrupta desinunt participare naturas communes. Sed hoc ex professo examinare metaphysicum est, est ergo solutio: quamuis illæ rationes communes non per se existant extra singularia, non idcirco minus sunt.

7. Soluitur secunda ratio.

Vniuersalia per accidens corrumpi. vide Phil. dubitatem de corruptibilitate horum vniuersalium.

8. *Amplius nulla necessitas est, &c.*

3. Respondet tertie rationi, non propterea, quod de ipso vniuersali secundum se aliquid demonstratur, esse necessarium existimare, illa esse separata: sicut cum de accidentibus secundum se demonstramus, non ob id extra substantiam esse opus est cognoscere: quod si aliquis id opinatur, ipse potius est causa suæ deceptionis, quam Demonstratio. non enim quæ in scientijs separata considerantur, necesse est in re separata existere, nec id opinari.

8. Soluitur tertia ratio.

9. *Amplius si demonstratio est syllogismus, &c.*

9. Hæc est capitis posterior pars, in qua multis argumentis probat, vniuersalem demonstrationem particulari esse præferendam, quorum primum est: Demonstratio est syllogismus: per causam, & propter quid rei probatius, sed vniuersale magis est causa, quam particulare, ergo Demonstratio vniuersalis, est potior, minorem probat: illud, cui aliquis, puta passio, per se & primo inest, ipsius passionis est magis causa, sed v-

niuersali per se primò inest passio, vt, habere tres angulos: triangulo vniuersali, nisi possibile homini, ergo ipsius Demonstratio erit magis per causam & potior.

Amplius sique ad hoc quarimus propter quid &c.

Hoc est secundum argumentum: tunc maximè scimus, cum ad primam causam peruenimus: cuius iam non est causa alia: sed vniuersale est causa prima, ergo magis scimus per vniuersale: & sic est potior Demonstratio. maiorem explicat exemplo causæ finalis: vt si quis mercator venerit pro argento & pecunia aliqua, vt soluat debitum, tunc aduentus causa est, vt recipiat argentum, huius verò vt soluat debitum, huius, vt iuste agat, quæ est prima causa, cuius non est alia, & qui per causam talem scit, maximè aduentum scit, pari modo res habere in alijs causarum generibus docet.

Et nota literam, dicit: [cuius, quod sit, aut factum est] id est, siue sit causa alicuius operationis, vel alicuius rei existentis.

Nota etiam, quod dicit hoc esse in causis, quæ habent causas, nam in alijs tunc maximè scimus, cum non est amplius, quod queramus. primum enim dicit propter finales causas; posterius verò propter alia genera causarum, vt explicat Philopon. quod verò vniuersale sit prima causa, quæ erat extrinsecos æquales quatuor rectis, inest causam, Isosceli, sed quia triangulo: & triangulo, quia figura rectilinea: huic verò non secundum aliud, à illud est vniuersale figura enim rectilinea communis est, cui primò inest angulos externos habere æquales quatuor rectis.

Effect simile exemplum: sensibile inest Petro, sed quia homo est, homini verò, quia animal est, huic verò vltimò? Dices, nonne inest per definitionem, non ergo immediatè? dico Aristot. loqui de immediate subiectorum, & sic non est aliud superius, ratione cuius inest, definitio enim est eadè natura subiecti.

Amplius quatuor, & sique magis &c.

Tertium argumentum est: de magis demonstrabili & magis scibili potior est demonstratio, sed vniuersale est magis demonstrabile, & scibile, quam particulare, ergo illius potior est Demonstratio. maiorè

2. Ratio.

Nota. Actum, in causa.

Nota 2.

Nota 3.

Exemplum vniuersale esse primam esse causam.

Exemplum aliud.

Dubium.

Solutio.

3. Ratio.

probat: nam quæ ad aliquid sunt, sic comparantur, ut cuius obiectum præcipuum, & illud sit præcipuum: minorem probat: infinitum non est scibile, ergo quod aliqua magis accedunt ad infinitum, minus scibilia sunt: sed particularia magis accedunt ad infinitum, vniuersale vero recedit: nam quod supra dicebat Porphyrius: vniuersale esse magis collectiuum, quia quæ in multis inueniuntur dispersa, sub vna colligit naturam: particularia verò diuisua, quia in singulis natura separatur, erit ergo magis scibile vniuersale: multitudo enim cognitiuus impedit, ac consequenter erit magis demonstrabile, & ipsius Demonstratio potior.

Particulare vt accedat ad infinitum, vniuersale verò recedat.

124. Ratio.

Amplius si magis eligenda, &c.

Quartum argumentum proponit: illa est Demonstratio melior, quâ plura cognoscimus, sed Demonstratio vniuersali cognoscimus plura, quàm particulari, ergo illa est potior. minor probatur: nam qui vniuersale cognoscit, cognoscit etiam singularia: non autem qui particulare cognoscit, vniuersale cognoscit: vniuersale enim omnia singularia comprehendit, at singularia inferiora non ipsum vniuersale totum continent. Hic fit comparatio inter cognitionem vniuersalis & singulorum inferiorum: nam Demonstratio particularis non fit de omnibus simul singularibus, sed de singulis per se.

131. Ratio.

Amplius autem sic, vniuersale enim magis, &c.

Quintum argumentum est: potissima Demonstratio est, quæ est per primum principium, ergo illa erit potior, quæ magis accedit ad primum principium, sed vniuersalis magis accedit minus vniuersali, ergo illius Demonstratio est potior. V. g. sit hæc propositio demonstranda: homo est substantia, puta, D est A: erunt in hac multa media, quædam minus vniuersalia C, vt animal, viuens, quædam magis vniuersalia B, vt corpus, tunc clarum est, quod magis vniuersalia accedunt propius ipsi immediato, vt magis viuens, quam animal, & corpus, quam viuens, ergo potior est Demonstratio vniuersalis, quippe quæ magis accedit immediato.

Ex his argumentis dicit, aliquot esse logica, non quod suscipibilia tantum sint, vt notat Philop. & S. Thom. sed quod ex communibus procedant, & non ex his quæ Demonstrationi insunt, quales sunt: tertia & quarta ratio, sunt enim: ex locis communibus comparatis, & ex loco: plura bona sunt eligibilia paucioribus, vt habetur tertio Ethicorum, ac proinde logica dicuntur, id est, communia.

Not. duarum rationes logicas, & quæ ex probabilitatibus, & quæ ex communibus, licet necessariis.

Maximè autem manifestum est, &c.

Sextum argumentum est: qui propositionem vniuersalem cognoscit, etiam particulares illius scit: potentia tamen: vt superius dictum est: vt qui triangulum scit habere tres angulos; potentia etiam isoscelem habere tres angulos: licet non aduertat, hunc esse isoscelem: at qui particulare cognoscit, nec potentia, nec actu cognoscit vniuersalem: cum particularis non contineat vniuersalem, ergo potior est Demonstratio vniuersalis. Dices: nonne hæc ratio erat quarta? Dico non esse hanc, & illam eandem. nam quarta erat de ipso vniuersali simplici: qui enim ipsum cognoscit, inferiora cognoscit: hæc vero est de vniuersali complexo, puta, de vniuersali propositione.

14. Ratio.

Et vniuersalis quidem intelligibilis est, &c.

Septimum & vltimum argumentum est: vniuersalis intellectu, singularis sensu, perficitur, ergo potior est vniuersalis: cum cognitio intellectus sit præstantior.

Obiectio. Solutio.

15.

7. Ratio.

Attende hic, quod dicit: particularis Demonstratio sensu perficitur, id est, in sensum definit: nam sensus non percipit semper totam propositionem singularem, nepe cum prædicatum non est sensibile: vt, iste triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, ratione enim prædicatum cognoscitur, sed sensus subiectum singulare discernit: at vniuersalis propositio secundum vtrunque extremum, cum vniuersale sit, intellectu cognoscitur, propterea singularis definit in sensum, quia à prædicato ratione percepto in subiectum sensu cognitum; tanquam in vltimum, tenditur.

Notaz.

Attende præterea, rationes has procedere, cum passionem communem de subiecto communi, vel de singulis per se inferioribus, demonstramus: hæc enim erat quæstio.

Nota 2a.

quæstio. vtra ex his. Demonstratio potior esset?

Demonstrationem affirmatiuam negatiua digniorem esse: atque ad scientiam magis idoneam.

CAPVT XXI.

Quod autem monstratiua sit dignior priuatiua, hinc manifestum. sit enim hac demonstratio melior (alijisdem existentibus) quæ est ex paucioribus petitionibus, aut suppositionibus, aut propositionibus, si enim nota similiter sunt, ceterius cognoscere per has inerti: hoc autem eligibilis est.

1. Ratio autem propositionis, quod melior, quæ ex minoribus, vniuersaliter hæc est: si enim consimiliter esset hoc, quod est, nota esse media, priora notiora essent. Sit demonstratio quidem per media B C D, quod A ipsi E inest: quæ vero per F G, quod A ipsi D inest, & A ipsi E, quod A inest ipsi D prius notius est, quàm quod A ipsi E, per hoc enim illud demonstratur, credibilis autem est id, quod est per quod, igitur demonstratio quæ per priora, est melior, alijisdem existentibus.

al. BC.

2. Amba igitur & per terminos tres & propositiones duas monstrant: sed hæc quidem esse aliquid accipit, illa vero & esse & non esse aliquid, per plura igitur, quare & prior est.

3. Præterea, quoniam monstratum fuit, quod impossibile est, & vtriusque existentibus priuatiuis propositionibus fiat syllogismus, sed hæc quidem oportet talem esse, illam vero, quod inest. Amplius, ad hoc oportet hoc accipere, prædicatum enim (aut à demonstratione) necessarium est fieri plures, priuatiuas vero impossibile est plures esse. Sôd in omni syllogismo. Sit enim nulli inexistens ipsum A, in quod ipsum B, C vero omnis inexistens ipsum B, si vero oportet rursum augere vtriusque propositiones, medium inueniendum, ipsum quidem A B sit D, ipsum vero B C, E: E quidem igitur manifestum, quod est prædicatum, D vero de si quid prædicatum, ad A vero & priuatiuam potior: D enim de quibus, A autem de nulli oporteret coram.

natiua propositio, quæ est A D. Idem vero modus & in alijs syllogismis, semper erit medium prædicatum terminorum, prædicatum in vtraque, priuatiui autem in altera priuatiuum necessarium est esse: quare hæc & talis sit propositio, alia vero prædicatiua.

3. Si igitur notius per quod monstratur & credibilis: monstratur autem priuatiua quidem per prædicatiuam, hoc autem per illam non monstratur: prior igitur & notior existens, & credibilior melior vtriusque erit.

6. Amplius, si principium syllogismi est vniuersalis propositio immediata: est autem in monstratiua quidem affirmatiua, in priuatiua vero negatiua vniuersalis propositio, affirmatiua autem negatiua prior & notior, propter namque affirmationem negatio nota. Et prior affirmatio, quemadmodum & ipsum esse ipso non esse: quare melius principium monstratiua quam priuatiua. quæ vero melioribus principijs vtriusque melior esse. Amplius principalior, sine enim monstratiua non est priuatiua.

Quod autem monstratiua sit dignior, & c.

Abfoluit modò secundam quæstionem: nimirum, affirmatiuam Demonstrationem esse digniorem priuatiua, & affirmatiuam negatiua esse potior. Nota, quod dicit: cæteris paribus: nempè quod vtraque sit ex veris, & necessarijs, & per se, nam, quæ procedit ex paucioribus, non fit ex his, aut fit ex causis remotis, aut effectibus, non erit dignior. similiter quod vtraque sumat æquales terminos: nam si negatiua sumit terminos superiores, affirmatiua inferiores, paucioribus medijs indigebit negatiua, debet igitur esse fors æqualis proportionaliter vtriusque, in reliquis omnibus. & hoc aduerte.

3.

6.

1.

Nota, i.

2.

Probat maiorem dupliciter. primo in particulari, cum sunt æquæ notæ vtraque propositiones, vel nobis, vel naturæ, vel simpliciter, vt dicit Aib. vocat autem has propositiones, vel dependentes, vel propositiua, id est, quæ sunt vniuersales, vt dicitur in varieta-

tena

tem Demonstratorum, non enim omnes eisdem videntur principijs.

Probat igitur: Dignius est, citius cognoscere, quam traditus, sed, cum propositiones omnes sunt aequè notæ, citius cognoscimus eum pauciora sunt media, quam cum plura. ergo dignius est, cognoscere per eas, quæ paucioribus indigent medijs. nam, ut dicit Philop. cum actus potissimus intellectus sit simplex, quo rem absque discursu cognoscit, quò magis ad ipsum acceditur, eò actus est perfectior. cuius adhuc rationem adducit Lyncon. illud enim est optimum, quod nullo indiget, ut Deus est, reliqua, quò paucioribus indigent, perfectiora, & meliora sunt. vnde Aristot. 2. cæli, ca. 12. dicit eleganter: quanto res perfectiores sunt, tanto paucioribus actionibus suum bonum consequuntur: vnde, inquit, Deo absque vlla actione bonum inest: est enim ipsum bonum, & felicitas: illis vero qui propinqui sunt ipsi, per vnam: alijs remotis, per plures. Videmus etiam hoc in natura euenire: semper enim natura res in suâ perfectionem inclinat per pauciores actiones in quantum potest: vnde elementa recta in sua loca tendunt, quia linea recta est breuissima. Hæc intellige semper, cæteris paribus. est enim melius, per plures actiones maius consequi bonum, quam paucioribus minus. Colligitur ergo, perfectius esse paucioribus medijs indigere, quam pluribus, cum cætera paria sunt, & propositiones aequè notæ.

Ratio autem propositionis, quòd melior sit, &c.

Vniuersaliter probat modò illam maiorem, non limitando, quod propositiones sint similiter notæ: imò probat, notiores esse & priores, quæ ex paucioribus sunt, & locus iste non parum est obscurus. ratio autem hæc est: sumatur propositio: homo est substantia, quæ demonstratur per tria media, primò, per, animal est substantia, secundò ista, per, viuens est substantia, tertio hæc, per, corpus est substantia: tunc clarum est, quod potior est secunda Demonstratio: scilicet: omne viuens est substantia, omne animal est viuens, ergo omne animal est substantia: quàm prima, scilicet omne animal est substantia, omnis homo est animal, ergo omnis homo est substantia, quia

secunda certior est prima. cum enim præmissæ secundæ sunt certiores, & priores conclusionem, erunt etiam certiores principijs primæ: nam conclusio secundæ præmissæ est primæ, ob eandem rationem, tertia melior est secundæ: vt notum est.

Sumatur præterea alia propositio: numerus est diuisibilis, quæ duo media habet, scilicet: quantitas discreta est diuisibilis, & quantitas est diuisibilis. tunc peto: ista assimilatur tertæ, an secundæ: notum est, quòd secundæ: cum duobus indiget medijs, sed illa est certior & præstantior, ergo & hæc: est igitur præstantior quæ paucioribus indiget medijs. hæc ratio est valde notanda, quam attigit Philoponus, sed non plene. Arist. vero solum vnam partem priorum posuit.

Dicit ego [si similiter media cognita sint,] id est. ex eadem coordinatione: tunc priora notiora sunt, & probat exemplis: omne E est A, scilicet: omnis homo est substantia, per tertia media, BCD, nempe, Animal, Viuens, Corpus. sit iterum secunda propositio: omne D est A, nempe: omne animal est substantia, per B C, nempe per Viuens, Corpus, quæ propositio similiter se habet, id est, ex eadem coordinatione est.

Quamuis aliqui textus habeant F G, media, vt sit diuersa propositio, vt supra diximus: sed melius est sequi nostrum textum.

Tunc, inquit, melior erit & prior Demonstratio DA, quàm AE: quia ista per illam probatur. Hic est addenda altera pars argumenti, vt diximus: ex quo concludit vniuersaliter, Demonstrationem ex paucioribus certior & dignior esse, cæteris paribus vt diximus, & præterea, ne illa, quæ ex pluribus medijs est, sit experientia etiam cognita, vel aliunde certitudo & dignitas adueniat: putà, ex materia, vel alia via.

Ex his habes primò, quòd Demonstrationes passionum quæ magis accedunt subiecto, sunt potiores illis, quæ magis recedunt. nam posteriores præsupponunt priores. habes etiam, Demonstrationes subalternantium scientiarum esse potiores illis subalternatis, quarum principia per illas probantur, ob eandem rationem. & tandem potiores eas esse, quæ magis ad

Diuersa hoc loci litterarum propositio.

Nota, Quæ eliciantur ex huc, usque dictis in capite præsentis textus.

Probatio minoris primi syllogismi: nempe quòd negatiua demonstrationis pluribus indiget medijs, quàm affirmatiua.

per se nota & immediata principia accedunt.

3.

Vtraque quidem per terminos tres, &c.

Hactenus maiorem illius primi syllogismi probauit, nunc verò probat minorem, quòd negatiua Demonstratio pluribus indiget medijs, quàm affirmatiua. quia negatiua indiget propositionibus affirmatiuis & negatiuis, vt demonstratur. at affirmatiua solis affirmatiuis, quamuis non plures termini sint in vna, quàm in alia. In omni enim Demonstratione sunt tres. notant Philop. & Alber. & ferè alij omnes, nõ esse intelligendum quòd plura media numero habeat negatiua, quàm affirmatiua, eum vtraque æqualia habere possit: sed plura specie: nam aliud est ad concludendam affirmatiuam præmissam, aliud specie ad negatiuam; at in affirmatiua media sunt eiusdem rationis, nempe ad concludendas verasque præmissas, quæ affirmatiuæ sunt.

Dubium magnum.

Dices: Maiori non videtur correspondere minor, cum maior sit de pluralitate mediõrum, etiam numero; vt probatum est in affirmatiuis illis omnibus? dubium verò hoc est magnum, & ego miror Interpretes, quomodo locum hunc confusum reliquerint.

Solutio.

Apollin. mouet dubium, sed non soluit. dico, sequens expositionem Alberti, isto cap. 3. esse aduertendum, quòd negatiua propositio pluribus medijs, etiã numero, indiget, quàm affirmatiua; vt patet. si sumamus similiter propositiones: sit affirmatiua distans à generalissimo per duo media, scilicet: omne animal est substantia, per viuens, & corpus, sumamus eandem negatiuam de alio generalissimo, scilicet: nullum animal est qualitas, tunc inuenies tria media, Viuens, Corpus, Substantia, minus enim distat omne subiectum à suo affirmatiuo immediato, quàm à suo negatiuo. cuius ratio est pulchra: quia ab affirmatiuo distat per intermedia subsumpta sub maiori extremo, at à negatiuo distat per intermedia eadem, & per omnia sua prædicata superiora, à quibus tale negatiuum prædicatum remouetur. & ista huius loci declaratio est.

Subiectum proprius ab attributo abesse affirmatiuo quàm negatiuo.

Amplius quoniam extensum est, &c.

Nouum aliud argumentum hic possumus componere, sicut componit Themist. cap. 41. quod tale sit: priuatiua demonstratio indiget affirmatiua, affirmatiua autem non indiget negatiua, ergo illa est potior, antecedens patet: nam impossibile est, quòd negatiua sit vtraque præmissa, sed vna saltem debet esse affirmatiua, at vtraque propositio potest esse affirmatiua. tunc vterius, in augmentata demonstratione, id est, in prosyllogizatione demonstratiua, demonstrantes negatiuam præmissam ex vna tantum negatiua propositione, altera verò affirmatiua demonstrabimus; at præmissam affirmatiuam ex vtraque affirmatiua, ergo indiget negatiua affirmatione.

Et iste est sensus illius: priuatiuas in omni syllogismo plures vnã esse non possunt: oportet enim alteram præmissam esse affirmatiuam, at affirmatiuas plures esse contingit.

Exemplo comprobatur: sit Demonstratio: nullum B est A, omne C est B, ergo nullum C est A. si prosyllogizare oportet maiorem, oportet sumere medium D, de quo negetur A. sed quod affirmetur de B, sic: nullum D est A: omne B est D, ergo nullum B est A. at si oportet minorem demonstrare, sumendum est medium affirmatiuum de vtroque, putà E: omne E est B, omne C est E, ergo omne C est B. & sic fit in alijs syllogismis: vnde concluditur, præmissam negatiuam ex vna, affirmatiuam verò ex vtraque; affirmatiua demonstratiua indiget ergo negatiua Demonstratio affirmatiua, non econtinã, ergo hæc est potior.

Si igitur notius est per quod demonstratur, &c.

Hæc est conclusio totius argumenti: vnde patet nõ bene exposuisse Philoponum, qui non rationem, sed corollarium præcedentia verba esse affirmatiua; imò aliter interpretatur, quàm dictum est. sed quæ diximus certiora sunt.

Amplius si principium syllogismi.

Tertium argumentum ad idem probandum, hoc est: quarum principia immediata sunt potiora, & Demonstrationes sunt potiores, sed principia affirmatiua Demonstrationis sunt potiora principijs negatiuæ, ergo illa potior est. minor probatur,

Linea recta est breuissima.

TON A.

Alia probatio vniuersalis eiusdem maioris.

Secunda ratio, quòd nempe Demonstratio affirmatiua negatiua sit potior.

5.

Conclusio totius argumenti.

6.

Tertia ratio ad idem.

pri-

principium negatiuæ est imediata affirmatiua, principium affirmatiuæ est imediata negatiua, affirmatio verò prior est negatione, sicut esse prius est, quam non esse: vnde concludit; repetendo secundam rationem, esse affirmatiuam digniorem.

Obiectio: Dices: quomodo esse prius est non esse, cum prius res non fuerit, quam sit? Dico in particulari sumendo, prius est, hanc rem non esse, quàm esse, tamen communiter & à toto genere semper ens præcessit naturâ nõ ens. nam si nihil esset, nihil fieri posset, propterea Deus ab æterno est.

Alia obiectio: Dices: quomodo affirmatio dicitur prior negatione, cum vtraque sit species? hoc solimus libro de interpretatione, vbi etiam hunc locum explicuimus, illic vide latè.

Demonstrationem ostensiuam illâ, qua ducit ad incommodum, potior rem esse.

CAPVT XXII

I. Quoniam verò prædicatiua priuatiua melior est, planum quòd & ad impossibile ducente, oportet autem scire, qua est differentia ipsarum.

Sit itaque A inexistens nulli B, ipsi verò communi ipsorum B, necesse est, eorum, qua C, nulli inesse ipsum A. Sic igitur acceptis, ostensiuam est, priuatiua esse demonstrationem, quòd A ipsi C non inest, quæ verò ad impossibile ita se habet, si oporteat monstrare quòd A ipsi B non inest, accipiendum est, A inesse ipsi B, & B ipsi C. quare contingit A, ipsi C inesse. Hoc autem sit notum & confessum, quòd impossibile, non igitur potest A ipsi B inesse, si igitur B ipsi C, confessum est inesse, A ipsi B impossibile est inesse.

3. Terminum igitur consimiliter ordinantur. Differt autem extra sit notior propositio priuatiua, scilicet quòd A ipsi B non inest, an quòd A ipsi C, cum igitur conclusio est notior, quòd non est qua ad impossibile sit demonstratio, cum autem in syllogismo sit, demonstratiua est.

4. Natura autem prior est, quòd A ipsi B, quàm quòd A ipsi C inest, priora enim sunt conclusionem, ex quibus est conclusio, est autem A ipsi C non inesse conclusio, A verò ipsi B, ex quo est conclusio.

Non enim si contingit ablatum esse aliquid, hoc est conclusio, illa verò ex quibus sunt, sed hoc quidem est, ex quo syllogismus est, qui utique sic se habet, ut aut totum ad partem, aut partem ad totum, habeat rationem: sed A C & A B propositiones non se habent ita inter se.

Si igitur que ex notioribus & prioribus melior: sunt autem arabæ ex eò, quòd non sit aliquid, credibiles, sed hac quidem ex priori, illa verò ex posteriori: melior simpliciter utique erit priuatiua demonstratio ea, qua est ad impossibile, quare & qua hac melior prædicatiua, est manifestum, quòd & ea, qua ad impossibile, est melior.

ET ad impossibile ducente: oportet autem scire, &c.

Determinat quæstionem tertiam, nempe, ostensiuam esse potior em eâ quæ ad impossibile ducit: sunt autem hæc verba continua cum illis capitibus præcedentis, vt oratio sit [quod quidem prædicatiua dignior priuatiua manifestum est; & ad impossibile ducente] sensus est, cum prædicatiua sit potior negatiua, hæc verò sit potior ducente ad impossibile, & iam prædicatiua, erit potior ista, & ita omnis ostensiuam, tam prædicatiua, quam negatiua, erit potior ducente ad impossibile. Antè tamen quàm probetur, differentiam vtriusque constituit.

Diximus autem latè, 2. prior. cap. 14. ostensiuam demonstrationem esse, cum aliquam propositionem siue affirmatiuam, siue negatiuam demonstramus, per sua principia ipsam inferendo.

At Demonstratio ad impossibile est, cum propositionem aliquam nõ per se, at suam oppositam falsam ostendendo, veram esse probamus. Modus autè probandi est, sumendo oppositam probandæ cum aliqua præmissa alia manifestè vera, & inferendo conclusionem falsam, in bona consequentiâ, vt inde colligatur talis præmissa falsa, cù falsum ex falsa sequatur, ac tandem illa prima propositio vera. V. g. sit ista probanda ad impossibile: nullus homo est irrationalis, sumã eius oppositam cum præmissa clarè vera, sic: omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, infero, ergo omne animal rationale est irrationalis: cõ-

Continuatio hæc cõ præcedenti cap. ostendit ostensiuam eâ, quæ ad impossibile ducit esse potior em.

Collatio harum demonstrationum, quid demonstratio ostensiuam? Quid demonstratio ad impossibile?

sequencia est bona, conclusio falsa: ergo & aliqua præmissa, non minor, ergo maior, ergo eius opposita negatiua erat vera, cum non contingat in materia necessaria contrarias simul esse falsas, aut simul veras. Sicut negatiuam propositionem demonstramus, ita affirmatiuam, sumendo oppositam negatiuam, demonstrare poterimus.

Aristoteles verò vtitur negatiua tantum, quia vult solum probare modò, negatiuam ostensiuam esse potior em ducenti ad impossibile; nam inde probatur, quòd etiam affirmatiua sit ea potior, cum sit potior, quàm negatiua.

Sit igitur A in nullo B, &c.
Exemplum ponit ostensiuam negatiuam: tale: nullum B est A, omne C est B, ergo nullum C est A. At verò non sic est ad impossibile, vt patet hoc exemplo, si velit aliquis demonstrare illam propositionem, quæ erat maior syllogismi ostensiuam, nempe: nullum B est A, ad impossibile, sic demonstrabit, sumendo oppositam: omne B est A, & aliam clarè veram, scilicet: omne C est B; inferatur: ergo omne C est A: quæ sit falsa: nam cum hæc sit falsa, aliqua erit præmissa falsa, non minor, quia nota, ergo maior, omne B est A: erat ergo opposita vera, nullum B est A.

Nota. Vbi aduerte, quòd oportet illam propositionem, quæ coassumitur cum opposita probandæ, esse notam; vel quia manifestè vera, vel quia data à Respondente, alias nõ demonstrabitur ad impossibile, nam Respondens dicet non oppositam probandæ, sed coassumptam esse falsam. aduerte etiã, quòd hic non sumit contradictoriam oppositam, quamuis id velit Philo: nõ enim esset Demonstratio, cù propositiones non essent de omni; sed sumit contrariam, quia in materia necessaria, particularis, vel indefinita æquiualeat vniuersali, & si vna est vera, altera falsa, sicut in contradictorijs, & contrã si vna falsa, altera vera est.

Termini igitur similitur ordinantur, &c.

Similitudo inter vtranque demonstrationem. Similitudinem inter vtranque Demonstrationem assignat, nempe ordinatio terminorum. Sicut enim tres termini secundum figuram in ostensiuam ordinantur, ita in Demonstratione ad impossibile

sunt tres termini secundum figuram aliquam dispositi; quamuis non eodem modo vtraque conclusionem probet, vt dictum est; sed differunt hæc Demonstrationes in negatiua propositione, in quo termino, & qualis sit.

Propter quòd aduerte quòd in syllogismo illo ostensiuo est vna præmissa negatiua, putã, maior: nullum B est A, in qua maius extremum de medio prædicatur, in syllogismo verò ad impossibile est etiã vna negatiua, putã, opposita conclusionis falsæ illatæ, ex cuius veritate colligimus conclusionem falsam. vt si dicas: omnis homo est irrationalis, omne rationale est homo, ergo rationale est irrationalis, at nullum rationale est irrationalis, ergo conclusio est falsa, & per consequens aliqua præmissa. Vide igitur, quomodo in hac Demonstratione est illa negatiua: nullum rationale est irrationalis, quæ est ex maiori extremo de minori negato, prædicatur: nullum C est A.

Dicit modò Aristot. cum talis negatiua est notior, quàm negatiua maior ostensiuam, possumus per hanc probare ad impossibile illam maiorem: at cum maior est notior, manebit Demonstratio ostensiuam, non ad impossibile: V. g. si quis velit probare ad impossibile: nullus homo est irrationalis, si dicet: omnis homo est irrationalis, omne animal rationale est homo, ergo omne animal rationale est irrationalis, sed nullum animal rationale est irrationalis, ergo conclusio falsa; & aliqua præmissa ista est bona Demonstratio; quia notius est, nullum animal rationale esse irrationale, quàm nullum hominem esse irrationalem, propter expressam repugnantiam, quòd si nõ esset notior hæc negatiua, non possemus aliam probare; quia vtranque admittere nollet quis, sed falsam concederet.

Sensus clarus est: Sicut in syllogismo ad impossibile propositio coassumpta cum opposita probandæ debet esse clarè vera, ne ei falsitas conclusionis attribuat, ita & conclusio clarè falsa, & eius opposita manifestè vera, ne aliquis etiam conclusio nem diat esse veram, & oppositam falsam in probatione ergo ad impossibile negatiua est clarior, quàm negatiua præmissa Demonstratiouis ostensiuam. Aduerte igitur, claram

Nota. In syllogismo ostensiuo negatiuo; & in illo impossibile ducere esse præmissam negatiuam.

Aduert etiam claram

ur litera: dicit enim quod differt, in quo, & qualis sit notior priuatiua, id est, vtra ne-
gatiua sit notior: an quæ est syllogismi o-
fessiu maior, putà illa: nullum B est A: an
quæ est opposita cõclusioni, ex qua est syl-
logismus ad impossibile; putà: nullum C
est A: si hæc enim, quæ conclusio dicitur,
notior est, fiet syllogismus ad impossibile,
cum verò ea, quæ in syllogismo ostensiuo
erat, notior est, sit tantum ille ostensiuus,
& non ad impossibile, propter rationem
quam dedimus.

Naturâ autem prior est, &c.

At quamuis negatiua syllogismi ad im-
possibile sit notior, naturâ tamen prior est
illa maior ostensiu; nempe prior est: nul-
lum B est A, quæ erat maior, quam: nullum
C est A, quæ erat in syllogismo ad impossi-
bile, quod probat, quia hæc est conclusio
syllogismi illius ostensiu, cuius maior p-
batur, putà: nullum B est A, omne C est B:
ergo nullum C est A. conclusio autem po-
sterior est naturâ, propositionibus in vera
Demonstratione.

Et nota artificium Aristotelis, quod ali-
qui non intelligentes vitio dederunt: vt
meminit Philop. hi enim eum reprehē-
debant; quia in syllogismo ad impossibile
non probatur maior ostensiu, sed eadem
conclusio, & non aduertunt quod Aristo-
teles nō probat illam, vt maiorem, sed, vt
quandam propositionem: vt alia sit, quæ
probatur ostensiu, alia, quæ ad impossi-
bile, sed illam in syllogismo & Demonstra-
tione sumpsit, vt melius ostenderet, nega-
tiuam in syllogismo ad impossibile esse il-
lam posteriorem natura, cum ex illa osten-
siuè propter quid demonstretur.

Nec oportet te intelligere, semper De-
monstrationem ad impossibile procedere
ex negatiua posteriori natura, nisi cum il-
la, ex qua syllogismus ostensiuus fit, est in
Demonstratione propter quid.

Dices: nonne, si illa non esset in Demō-
stratione propter quid, tunc negatiua De-
monstrationis ad impossibile esset prior?
Dico, esset quidem, sed hic de Demō-
stratione potissima, quæ per causam est,
loquimur.

Non enim si contingit remoueri, &c.

Possit quis dubitare: quomodo, si per il-

lam conclusionem negatiuam ad impos-
sibile probamus maiorem illam negatiuâ. **Solutio.**
possit esse, quod ista sit prior; ex qua enim
probamus, posterior erit? Respondet, non
idcirco, quod ex illa conclusione negatiua
remoueamus oppositam prædictæ: maio-
ris, maior habebit rationem conclusionis
illatæ ex illis, tanquam ex causis & præ-
missis; hoc enim fieret, si talis maior esset
sub illa negatiua sumpta, sicut pars sub to-
to, id est, sicut particule sub vniuersali;
at non sic sumitur: nullum B est A, sub il-
la: nullum C est A; sed potius contrâ; vt
dictum est.

Si igitur ex dignioribus, &c.

Argumentum colligit, quo intentam
conclusionem probat: potior est Demō-
stratio, quæ ex prioribus, & certioribus
naturâ procedit, quàm ea, quæ non sic se
habet: at negatiua ostensiuâ est ex priori-
bus & credibilioribus naturâ, quàm quæ
dicit ad impossibile, vt notum est; ergo e-
rit præstantior illa: affirmatiua verò est
potior negatiua, ergo etiam potior du-
centi ad impossibile: est ergo omnis ostē-
sina potior.

*Quæ scientia certior ac prior sit, quæ vna,
quæque diuersæ inter se scientiæ sint? Et quod
eiusdem plures esse Demonstra-
tiones possint.*

CAPVT XXIII.

Scientia autem est certior & prior scien-
tia, quæ ipsius quod, & propter quid est
eadem, sed non ea, quæ seorsum ipsius
quod ab ea, quæ propter quid: & quæ non
de subiecto est ea, quæ de subiecto, vt Arith-
metica Harmonica: et quæ ex paucioribus ea,
quæ est ex appositione, vt Arithmetica Ge-
ometria.

*Dico autem ex appositione, vt vnitatis est sub-
stantia sine positione, punctus verò substantia
cum positione, hoc autem ex appositione.*

*Vna autem sententia est, quæ est vniuersi ge-
neris quacunque exprimitur componuntur, et
partes sunt, aut passionibus horum perse.*

*Alterâ verò sententia est ab alterâ, quarū
cunq; principia, neque ex ipsidem, neque ab
tera ex alteris sunt, huius autem signum
cum ad impossibile monstrabitur generis. Oportet*

Probatio-
Cõclusio-
nis.

Intentio
Aristotelis.

Primum The-
orema.

Tripliciter
vna scientia
certior &
prior aliâ.

1.

2.

Scientia ab-
strahens à
materia sen-
sibili certi-
or est ea,
quæ nō ab-
strahit.

Huius certi-

enim ipsa in eodem genere esse cum his, quæ
demonstrantur: signum autem & huius, cū
ea, quæ monstrantur per ipsa, in eodem ge-
nere sint, & cognata.

*Plures autem demonstrationes esse eius-
dem euenit, non solum ex eadem coordina-
tione accipiunt non continuum medium,
(vt eorum, quæ A, B, C & D & E) sed & ex
altera.*

*Vt sit A transmutari, in quo autem D
moueri, ipsum verò B latari, & rursus E
quiescere. Verum est igitur & D de B, &
A de D, prædicari: nam quod latatur, neque-
tur, & quod mouetur transmutatur: rursus
A de E & E de B verum prædicari: quare
per altera media, & non ex eadem coordi-
natione syllogismus est, non tamen, vt nem-
rum, de neutro dicatur mediolorum: ne-
cesse est enim eidem alicui ambo inesse.
Considerandum autem est & per alias fi-
guras, quod modis contingit eiusdem fieri
syllogismum.*

Certior autem est scientia, &c.

Nunc tandem de ipso effectu Demō-
strationis, nempe de scientia differit, actria
theoremata in cap. præsentii ponit notatu
digna. quorū primum est. Vna scientia dici
tur certior & prior aliâ tripliciter. Primo:
illa certior est, quæ, quia & propter quid,
simul docet, id est, quæ veritatem, & eius
causam docet, quàm ea, quæ solum quia,
id est, veritatem, docet, sed extrâ propter
quid, id est, sine causa, vel ab effectu, vel à
signo, vel à causa remota.

Secundò: Scientia certior est, quæ non
est de subiecto, quàm quæ est de subiecto,
notat Philop. non debere vocari scientiâ,
quæ non est de subiecto, singularem, sicut
in cap. de substantia; sed vocat scientiam
non esse de subiecto, quæ tractat de re ab-
stracta à subiecto. subiectum vocat mate-
riam sensibilem, vt notant S. Thom. Alb.
Egid. & Auer. Vnde scientia, quæ abstrahit
à materia sensibili certior est illa, quæ con-
siderat res in materia sensibili; vt Geome-
tria, quàm Perspectiua, & Arithmetica,
quàm Musica, notior est, nam Geometria,
& Arithmetica sunt magis abstractæ. Simi-
liter Metaphysica, & Mathematica certio-
res, quàm Physica sunt, quia pè quæ à ma-
teria sensibili abstrahant. Huius certitudi-

nis Auerroes reddi rationem: nam quan-
tò res est materialior, tantò magis exposi-
ta est prædicatis per accidens, quæ impe-
diunt scientiam; vt triangulus in materia
sensibili, id est, æneus, vel terreus, est albus,
calidus, & similia per accidens, à quib. li-
beratur abstrahens à materia huiusmodi.

Tertio: Scientia, quæ ex additione est,
minus est certa, quàm ea, quæ nō est ex ad-
ditione; vt Arithmetica certior est, quàm
Geometria, nam principium Arithmeti-
cæ, putà, Vnitas, est sine positione, at prin-
cipium Geometriæ, nempe, punctum, dicit
positionem. Positio autem est ordo par-
tium in ordine ad locum, quàm positio-
nem habet continuum permanēs, de quo
agit Geometria, non autem discretum, de
quo est Arithmetica. Quare ista certior.
nō enim exponitur prædicatis per accidēs,
quæ ex situ & loco oriuntur. Dices: nonne
iste modus certitudinis est idem qui præ-
cedens? Respondet Egid. & bene, non esse
eundem: nam illic consideratur abstractio
à materia sensibili, hâc alia abstractio, à cõ-
tinuo & positione.

*Dico autem ex additione, vt vni-
tas, &c.*

Explicat & probat, quod Geometria sit
ex additione ad Arithmetica, per prin-
cipia ipsarum: nam principium Geome-
triæ est punctum; hoc autem est substantia
posita, id est, habens positionem. (non in-
telligas, quod punctum secundum se posi-
tionem habeat, cum non secundum se sit
in loco, sed secundum corpus, quod su-
perficiebus, lineis, & punctis terminatur.)
vnitas verò est substantia sine positione,
ergo propterea abstractior est, & minus ex
additione.

Dubitat Philop. nam videtur quod vni-
tas sit ex additione: nam illud quod dici-
tur, sine additione, additum est? Respon-
det, nō esse id adiunctum aliquid, sed tan-
tùm dicere negationem positionis, nega-
tio autem non est additio realis.

Dubitabis: quomodo punctum & vni-
tas dicantur substantia, cum accidentia
sint? Respondet Philoponus, id secun-
dum Pythagoricos dictum esse; existima-
bant enim, lineas, puncta, superficies, &
cetera, esse rerum substantias, de quo dif-

rudinis ra-
tio iuxta
Auerroem.

Dubium.

Solutio.

2.

Geometria
est ex addi-
tione ad Ar-
ithmetica.

Punctum
quo modo
habeat posi-
tionem?

Dubium.

Solutio.

Dubium.

Solutio.

Vtraque bo-
na.

putat, Metaphysic. cap. 5. & etiam secundum eos vocat substantias; 5. Metaphysic. cap. 8. At S. Thomas id secundum Platonicos dictum esse censet. Vtraque opinio & S. Thomae & Philop. vera est. nam tam Platonici, quam Pythagorici fuerunt huius sententiae; vt habetur in Metaphy. tex. 24.

3. Alberti.

Aliter alij exponunt, vt per substantiam intelligamus naturam tam substantiam, quam accidentis, vt sumitur in cap. Antepredic. & ita exponit Albertus.

4. Auerois.

Alli per substantiam idem quod indiuisibile intelligunt, inter hos est Auerois. Alij per substantiam, intelligunt veram substantiam, sed haec dicuntur substantia, quia eis ablatis, substantia destruitur. ita exponit Egid. quolibet ex his est congrua explicatio; prima mihi maximè placet.

5. Egidij.

Horum r. optima. Nota, certitudinem scientiarum duplici ex causa sumi.

Circa has certitudines tres, aduerte ex Albert. & S. Thom. quod dupliciter potest sumi certitudo in scientia: vno modo ex parte rei: altero modo ex parte modi cognitionis, ex parte rei, quantum res est immaterialior & simplicior, tanto eius cognitio est certior: vt dicit Auerois. materia enim obstat cognitioni, cum materialibus multa per accidens insint: ex parte vero modi, cum res per causam cognoscitur, eius est certior cognitio, potior tamen est haec priori. Nec decipiaris, existimans id esse, dignitatem & certitudinem, nam dignitas potius a rei nobilitate, quam ab immaterialitate, vel a modo cognoscendi sumitur, cum igitur hec duplex sit certitudo, prior, duobus vltimis modis, continetur, posterior vero in prima; vt explicatum est.

Non idem hic dignitas & certitudo

Vna autem scientia est, qua est sensus generis, &c.

2. Theorema de vnitare & diuersitate scientiarum. 1. Expositio D. Thom. Alber. Egid. & aliorum Quatuor ad vna scientia requiritur.

Secundum Theorema constituit, de vnitare & diuersitate scientiarum. loquitur autem non de scientia peculiari alicuius conclusionis, sed de generali habitu scientiae. Albertus autem, S. Thom. Egid. & alij nonnulli, sic exponere videntur, vt Aristoteles vult quatuor ostendere, quae sub vna scientia continentur; quorum primum est, vnicum commune obiectum comprehendens omnia, quae sub tali scientia sunt, sicut est Corpus naturale in Physica, Ens in Metaphysica, & tale vocant genus scientiae. hoc autem debet esse vnum, vel vni-

uocum, vel saltem, analogum: analogia enim non impedit scientiam, vt expressè docet Aristoteles 4. Metaphysic. cap. 2. alterum est, principia scientiae, sunt enim in qualibet scientia propositiones per se notae; & inde monstrabiles in illa, ex quibus procedunt eius demonstrationes; vt superius est dictum. tertium est, partes illius subiecti, per partes intelligunt species inferiores subiecto: vt Physicus non solum corpus naturale, sed etiam ipsius species, puta animalia, plantas, & reliqua mixta, & horum species, considerat, vt docet Aristoteles 4. Metaphysic. cap. 2. Species, inquit, & species specierum vnius scientiae genere est considerare, per partes etiam intelligunt partes essentiales & integrales subiecti, & inferiorum subiecti, quas omnes vna scientia considerat. Physici enim est considerare partes corporis naturalis, materiam, & formam, partes animalium, & plantarum, & reliquorum corporum naturalium similiter. quartum est, passiones subiecti & inferiorum subiecti, & partium eorum, vt notum est in qualibet scientia. Sic illi exponunt, & sine dubio doctrina est verissima, maximeque notanda; quamuis non ita videatur textui respondere.

Philopo. aliter literam hanc interpretatur, vt sit sensus: vna scientia dicitur, quae versatur circa vnum genus theorematum, id est, conclusionem demonstrabiliu; sunt autem theoremata vnius generis, quae constant ex eisdem principijs illius generis, sicut Geometrica theoremata omnia fiunt ex lineis, ex triangulis, ex figuris, vel ex alijs, quae sub genere Geometricae continentur, puta Continuo. Similiter omnia sunt ex eisdem principijs & dignitatibus illius subiecti. Praeterea sunt vnius generis partes & passiones horum, nempe principiorum, vel theorematum; partes principiorum sunt partes integrantes, vel essentiales subiectorum, vt partes circulo- rum, quadratoru, corporum, passiones principioru, vt passiones linearum, quae sunt principia figuratum, scilicet, frangi, concurrere, & similia.

Intelligere etiam possumus partes theorematum, aliquando enim multae veritates simul demonstrantur, quarum singulae dicuntur partes theorematis illius, vt:

Analogia non impedit scientiam.

2.

3.

4. NOTA

2. Expositio Philoponi Theorematis vnius generis quae?

Nota expositio hanc Philoponi. Tertia Auerrois.

demonstrat Euclides, angulos aequicruris, qui sunt ad basim, esse aequales, & qui sunt extra basim, esse aequales etiam, sunt ista duo, quorum singula dicuntur partes, etiam intelligere possumus passiones theorematum, quae sunt illae, quae ad veritatem demonstratam consequuntur; quale illud est quod ex dicto theoremate sequitur, nempe, angulos extra basim aequicruris esse maiores ijs, qui sunt intra basim, sunt etiam alia multa quae ex varijs theorematis demonstratis sequuntur.

Ita exponit Philoponus & bene, quauis breuius forsitan possumus Aristoteli interpretari, vt sit sensus: scientia vna est, quae est vnius generis, id est, quae de ijs, quae sunt eiusdem generis, tractat, explicat autem, quae dicuntur eiusdem generis, & dicit, ea esse quae ex eisdem principijs fiunt; vt homo, leo, planta, & mixta, ac elementa, eiusdem generis dicuntur; cum ex eisdem principijs fiant; sunt enim ex materia & forma subdit passiones horum, quae ex eisdem principijs fiunt, nempe ex principijs subiecti scientiae, esse eiusdem etiam generis, vt in vna scientia sit obiectum, eius principia, & passiones, & ea quae eisdem principijs constant, per partes autem idem quod per passiones, intelligit: & sic patet sensus literae.

Altera autem scientia est ab altera, &c.

De diuersitate scientiarum, secundum partem secundam Theorematis.

Diuersitatem scientiarum modo constituit, dicens, scientias esse diuersas, quae tractant de rebus, quae non fiunt ex eisdem principijs; nec principia vnius fiunt ex principijs alterius; sicut Physica & Mathematica; habent enim principia diuersa: illa enim quae tractat de ijs, quorum principia sunt ex eisdem, sicut principia hominis, leonis, & equi, sunt ex eisdem primis, vt ex materia & forma, non faciunt diuersas scientias: similiter ea, quorum principia vnius fiunt ex alijs, vt hominis principia ex principijs generis animalis, non faciunt diuersam scientiam. quamuis ista possemus intelligere de principijs complexis & cognitionis; sed idem est sensus.

Non autem duo signa: alterum vt res soluanus res in vltima principia sua, & sic cognoscemus, an ex eisdem principijs res

Huius diuersitatis duo signa.

fiant: vt equum in materiam & formam, figuram in lineas; quae cum diuersa sint principia, ad diuersas pertinebunt scientias: alterum signum est ad cognoscendum ipsum principium, an sit diuersum? nempe cum non fuerit eiusdem generis, & proximum & cognatum cum ipso principiato; sunt enim principia & ea, quae ex principijs fiunt eiusdem generis, haec etiam intellige de principijs complexis & conclusionibus.

Plures autem demonstrationes eiusdem, &c.

Hoc est tertium theoremata, in quo, quantum mihi videtur, rationem reddere videtur, quare per principia assignauerit scientiarum diuersitatem? docetque, vnius rei plures posse esse demonstrationes, non solum ex vno ordine, sed etiam ex diuerso, in quo manifestat, posse de eadem re varias esse scientias, ac proinde melius per principia diuersitatem earum assignari.

Dicit ergo [Plures possunt esse demonstrationes vnius, non solum accipiendo medium non continuum ex eodem ordine, sed etiam accipiendo ex diuerso,] in primis per eundem ordinem, intelligit eadem generis coordinationem: vt, omne B est A, potest demonstrari per C, & per D & per E, nempe: homo est substantia, per animal, viuens, corpus: per media diuersi ordinis intelligit media non ad inuicem ordinata, sicut Themist. dicit; bipes, & rationale, per quae demonstratur animal.

Sed dices: quid per medium non continuum intelligit? aliqui intelligunt medium mediatur, sicut viuens inest homini; aliqui medium in diuerso syllogismo, non continuo dicunt: at cum in eodem syllogismo plura media disponuntur, sicut fit in conglobato syllogismo, dicuntur continua: vt, omne corpus est substantia, & omne viuens corpus, & omne animal viuens, & omnis homo animal: ergo omnis homo est substantia.

Sed iudicio meo per non continuum * medio in eodem ordine intelligit media

* iupremo in affirmando, vt sit sensus: ad probandum, omnem hominem esse substantiam, plura media ordinata inuenimus, sed mediata, vnicum est enim im-

Tertium Theorema.

vnius rei plures posse esse demonstrationes.

Medium continuum quidnam hoc loco dicitur?

Item quid medium non continuum?

Aliter Auerrois.

mediatum, nempe corpus ipsum.

Ut sit A transmutari, in quo autem D moueri, &c.

6. Ponit exemplum Demonstrationis per plura media diuersi ordinis. sit conclusio: omne latans transmutatur, omne B est A, sint duo media, mouens D, & quiescens, E: tunc dicet: omne D est A, omne B est D, ergo omne B est A. id est: omne quod mouetur, transmutatur, omne latans mouetur, ergo omne latans transmutatur, similiter etiam dicitur: omne E est A, omne B est E, ergo omne B est A. id est, omne quiescens transmutatur.

Dubium.

Dubitatur: quomodo quiescens transmutatur, & quomodo latans dicitur quiescere & transmutari? sunt ad hoc innumeræ solutiones: tamen quæ mihi magis ad rem facere videtur, est, ut hic sumantur aptitudinaliter ista; ut sit sensus: quod latans aptum est moueri & quiescere, licet non simul quiescat ac moueatur, ac ob eam causam est mutabile. loquitur enim de latantia sensibili, similiter iste est sensus illius maioris, quiescens mutatur, id est, est mutabile, nulli enim quies inest, cui non inest & motus & mutatio aptitudinaliter: est enim idem oppositorum subiectum.

Solutio.

Non tamen est neccarium de nouo, &c.

Cum media diuersi ordinis eiusdem, esse docuisset, ostendit, non esse, ad eam diuersa media, quin prædicentur de inuicem; nam eidem alicui insunt, inter se ergo prædicantur; quæuis non essentialiter; ut quiescens mouetur, id est: cui quies inest, motus inest, aliqui legunt, quod non prædicentur, sed existimo melius legi, si, ut expositum est. Tandem conclusio, posse etiam in alijs figurarum modis per plura vnum demonstrari.

Varia lectio

QVAESTIONES

Circa Caput 23.

1. Argum. Occurrunt aliquæ difficultates in hoc capite. Est autem argumentum primum: si vna scientia esset, quæ vnius est generis, sequeretur, quod vnica esset scientia de substantia, quæ vnum genus est, consequens autem est falsum. nam alia scien-

tia est Medicina, alia Physica, alia Astrologia, alia de Angelis; quæ tamen omnia sub vno substantiæ genere continentur.

2. Argum. Secundò: si eiusdem scientiæ esset, considerare genus & ipsius species, sequeretur quod Metaphysica, quæ de substantia tractat, & de alijs generibus, omnes species rerum consideraret, nullaque scientia reliqua esset; quod falsum est.

3. Argum. Tertio: si scientiæ diuersæ diuersa haberent principia, ergo non essent eadem principia communia multis scientijs, hoc verò falsum est; nam sunt dignitates multis, & aliquæ omnibus scientijs communes.

4. Argum. Quarto: si vna conclusio potest multa habere media, ergo augentur Demonstrationes ex parte mediorum; cuius oppositum docuit Aristot. cap. 9. superiori, ut dictum est.

Hæc sunt quæ præcipue explicare oportet in cap. isto.

Circa argumentum primum oportet aliquot præmittere fundamenta & conclusiones. Primum sit: triplicem esse vnitatem in scientijs, sicut in alijs accidentibus. est enim vnitatis numerica, specificæ, & genericæ. Scientiæ distinguuntur numero penes subiecta, quibus inhærent: ut enim alia est albedo tua, alia illius, propter diuersitatem subiectorum, ita alia Dialectica huius, alia illius: similiter de alijs scientijs, de hac autem vnitatis non est sermo in præsentia, sed de vnitatis specificæ & genericæ, & hæc ab obiectis, id est, à rebus, de quibus scientiæ tractant, sumitur. sunt enim diuersæ scientiæ secundum diuersitatem rerum; de quibus sunt, cuius rationem dat sanctus Thomas, scire enim, est quædam operatio animæ in res, ut igitur motus sumunt speciem à terminis, ad quos sunt, ita scientiæ ab obiectis.

2. Fundam. Sit secundum fundamentum: aliter se habet res seu obiectum, quod scitur ad intellectum, aliter res quæ sentitur ad sensum. res enim sentitur secundum quod est, nempe singularis. in loco præsens, & cum alijs conditionibus: at res non intelligitur sicut est, sed abstracta in vniuersali à conditionibus materialibus. vnde, ut scientia sit, opus est, ut sit aliqua res, quæ cognoscatur, & si quædam necessaria conditio, nempe quod

2. Argum.

3. Argum.

4. Argum.

Ad principia

Triplicis vnitatis, numerica, specificæ, genericæ.

2. Fundam.

Res alio modo se ad sensum, alio ad intellectum habere.

N O T A

Abstractio est differentia constituta essentias.

3. Fundam. Triplex materia, singularis, sensibilibus, intelligibilibus.

5. gradus abstractionis: Primus.

Secundus.

Tertius.

pæ quod abstracta à materia, sicut ignis non comburit, nisi sit aliqua materia, & proxima; ex quo fit, ut, qui dicit, aliquid esse scibile, dicat, non solum rem, cuius scientia est, sed etiam conditionem, quæ est abstractio, quam Caietanus vocat rationem formalem sub qua non est igitur diuersitas scientiarum tantum in diuersitate rerum secundum se, sed simul cum diuersa abstractione: & hoc est, quod dicitur Metaphysici, scientias distingui secundum diuersitatem rerum formalem in ratione scibili, id est, secundum abstractionem variam. res enim constituitur in genere scibili per abstractionem, potestque esse ut sit vnum genus entis, & diuersa genera scibilia; sicut corpus & Angelus vnius generis sunt in genere rei: tamen duo in genere scibili, quia magis abstractus est Angelus quàm corpus: similiter potest esse, quod si rudo genera secundum rem, & vnum in genere scibili, quia nimirum habent eandem abstractionem, ut planta, & animal: differentia ergo variæ & constituens scientias est abstractio.

Sit tertium fundamentum: materiam esse triplicem, quandam singularem, nempe, conditiones indiuiduantes, in quibus naturæ specificæ sunt extra intellectum, quandam sensibilem, scilicet qualitates elementares, & quæ ex his proueniunt, cum quibus substantiæ corporeæ commixtæ inveniuntur, tertia est materia intelligibilis, nempe magnitudo, in qua figuræ Geometricæ sunt.

Secundum hanc materiam triplicem, quinque gradus abstractionum sumi possunt: primus à materia singulari, sed non sensibili, verum, quæ abstracti non possunt à materia sensibili; quales sunt substantiæ istæ naturales, non enim absque qualitatibus sensibilibus possunt consistere, secundum quæ abstractionem sumitur Physica.

Secundus, est à materia singulari, sed non sensibili, earum tamen rerum, quæ à sensibili abstracti poterant, ut Perspective & Musica, & similes; hæc enim non abstracti à sensibili materia: non sicut Physica, nam illæ sunt de rebus, quæ possent à sensibili abstracti hæc verò non.

Tertius est à materia sensibili, sed non intelligibili, quales Geometria; considerant eam figurat non subiectas qualitatibus,

tamen in magnitudine, quæ est materia intelligibilis.

Quartus est, ut ait Egid. ab intelligibili secundum rationem, sed non realiter; talis est Arithmetica, quæ tractat de numero abstracto à magnitudine secundum rationem; quamuis realiter numerus sit in corporibus.

Quintus, est à materia intelligibili secundum rem, sicut Metaphysica, quæ agit de his, quæ realiter non habent quantitatem, nempe, de Intelligentijs; & de Deo, quamuis non secundum omnem partem Metaphysica realiter abstractat, cum tractet de communibus etiam rebus sensibilibus. Hi igitur sunt varij abstractionum gradus notandi, secundum quos scientiarum diuersitas sumenda est.

Est igitur prior conclusio: Diuersitas generica scientiarum sumitur ex diuersitate rerum; & simul diuersitate abstractionum, id est, scientiæ diuersæ in genere diuersæ, quæ cum de diuersis rebus sunt, varias habent abstractiones. Vnde Perspective, & Geometria dicuntur non diuersæ genere, licet varia sit abstractio, quia sunt de eadem re in parte, at Metaphysica, Mathematica, Physica, genere distinguuntur; variè enim abstractant.

Posterior conclusio: Scientiæ distinguuntur specie, quæ de diuersis rebus sunt cum eadem abstractione: vel de eadem re, sub diuersa abstractione, sicut scientia de plantis, & de animalibus sunt variæ species, quæ sunt res distinctæ sub eadem abstractione, similiter Perspective & Geometria differunt specie, quia variè eandem rem abstractant, nec in hoc assentior Caietano, qui credit scientiam de triangulo tantum numero differre à scientia quadranguli, imò differunt scientiæ illarum præter, sicut Demonstrationes si enim multæ de illis essent, sicut sunt de plantis & animalibus; ita essent duo habitus specifici & scientiæ, sicut sententia plantæ & scientia animalis.

Per ista est facilis solutio argumeti primi, non enim scientiarum distinctio, vel vnitatis à genere secundum rem tantum sumenda est, sed à genere scibili, quod est secundum abstractionem: in substantia autem variæ abstractiones continentur, & ob id variæ scibilibus genera, & hæc sunt obseruanda.

Quartus.

Quintus.

1. Conclusio. Diuersitas generica scientiarum sumi ex diuersitate rerum & abstractionum.

2. Conclusio. Scientias specie distinguuntur, quæ de rebus diuersis eadem abstractione, vel eadem de re diuersa abstractione tractant.

Ad secundū Ad secundum dicitur,scientiam generis considerare species illius & inferiora, quæ tamen sunt sub eadem abstractione: quando verò mutatur abstractio, cessat iã scientia: species ergo secundum genus scibile, non secundum genus rei solum consideranda sunt.

Ad tertiu. Ad tertium facilis est responsio: non enim hic de illis cõmunissimis principijs sermo est, sed de communibus, quæ tamen sunt in materia propria illius scientie, variaz autem res scibiles, varia habent principia propria.

Ad quartū. Ad quantum dico, in diuersis generib. causarum posse vnus plures esse Demonstrationes, vt notum est, similiter in eodẽ genere causæ, sed mediata: vt, hominem esse substantiam, & per animal, & per viuens demonstramus; & hoc dicitur in præfenti: sed in eodem genere causæ per plura media immediata, impossibile est idem demonstrare, & hoc dicitur ca. 9. nec est contradictio. Hic tamen considerare vnum est, eandem rem ad varias scientias pertinere, sed non sub eadem abstractione: vnde, Physicus, de figura tractat sicut Geometra, sed ille in corpore naturali, hic abstractendo à sensibili, propterea vnus per principia motus, alter per principia magnitudinis probat, vnde reuera formaliter de eodem non sunt plures scientiaz: sed naturaliter tamen clariùs percipitur distinctio in ipsis principijs, idcirco Arist. Scientiarum diuersitatem ab illis sumpsit. Hæc de præfenti quæstione.

Eorum, qua fortuna eueniunt, quæq; in sensuum functione sunt, non esse scientiam.

CAPVT XXIIII.

Itus Verò quod à fortuna, non est scientia per demonstrationem: neq; enim est necessarium, neque tanquam si plurimū est, quod est à fortuna, sed quod præter hac sit. Demonstratio autem est alterius horum: omnis v. in hyligrina, aut per necessarias, aut per eas, quæ si plurimum propositiones, conficitur: si propositiones quædã sunt necessarias, & conclusio erit necessaria, si verò si plurimum, & conclusio talis. Quia,

re si id quod est à fortuna, neq; si plurimū est, neq; necessarium, non esset vtrique ipsius demonstratio.

Neque per sensum est scire, si enim est sensus huius, & non huius cuiusdã, sed sentire necessarium est hoc aliquid & alicubi & nunc: vniuersale verò, quod est in omnibus, impossibile est sentire: non enim est hoc, neq; nunc, neq; enim esset vtrique vniuersale: quod enim semper & vbiq; vniuersale esse dicimus: Quoniam igitur demonstrationes quidem vniuersales sunt, hæc autem non est sentire, manifestum est, quod neque scire per sensum est.

Sed planum quod & si esset sentire triangulum, quod duobus rebus aequalis habet angulos, quereremus vtrique demonstratione & non, quemadmodum dicunt nonnulli, sciremus: sentire quidem enim necesse est singulare scientia verò est in cognoscendo vniuersale.

Quare & si supra Lunam essemus, & si deremus obiectam terram, non vtrique sciremus causam defectus, sentiremus enim nunc quod deficit, & non propter quid omnino, non enim erat sensus ipsius vniuersalis, sed ex eo, quod speculamur hoc plerumq; contingere, vniuersale vtrique generi demonstrationem habemus: ex singularibus enim pluribus vniuersale manifestum est. Vniuersale autem honoratum est, quoniam significat causam, quare de talibus vniuersalis notitia honoratior est sensibus, & intellectu quorumcumque altera est scientia: sed de primis est alia ratio. Manifestum igitur est, quod impossibile est sentiendo, aliquid sciri demonstratiuorum, nisi quis iam sentire hoc dicat scientiam habere per demonstrationem.

Sunt tamen nonnulla, quæ referuntur in sensus defectum in problematib. quædã enim, si videremus, non vtrique quereremus, sed non tanquam scientes, eod quod videremus, sed vt habentes vniuersale ex eo quod videremus: quemadmodum si vitrum perforatum videremus, & lumen permeans, planū vtrique esset, & propter quod comburere, & ex eo planè, quia videremus fieri seorsum in vnoquoq; intelligeremus similia, quod in omnibus sic est.

Sed eius, quod est à fortuna, &c.

Hoc capite duo precepta continentur, Duo docent quo;

Duo documenta. Primum.

2. secundum.

Nota. Sensus obiectum esse vniuersale, actione tamẽ eius circa singulare modò veritati.

quorum alterum est rerum, quæ fortuitò & casu contingunt, nõ esse scientiam. cuius ratio est: quia non sunt necessariae, nec plerunq; eueniunt, sed raro: vt, quod fodiens vineam inueniat thesaurū. Demonstratio enim quæ scientiam facit, non est nisi necessarium, quæ semper sunt, aut eorum, quæ plerunq; sunt, cum non, nisi ex propositionibus necessarijs, aut plerunq; procedat, ac talis debeat esse conclusio, quales præmissæ & propositiones sunt.

Neque per sensum est scire, &c. Alterum documentum est: per sensum non esse scientiam, id est, non dicitur scientia, per sensum, cognitio, ratio est: quia scientia est vniuersalium; at sentire est singularium, quæ sunt hic & nunc, & secundum locum & tempus variantur: vniuersale verò vbiq; & semper est, id est, non aliter se habet in vno loco & tempore, quã in alio.

Nota, quod dicit, [sensus est talis, & nõ huius talis: at sentire non est, nisi hoc aliquid,] sensus & intelligentia horū notanda est, nempe, sensus ipse, qui potentia est, vt visus, auditus, & reliqui, habent pro obiecto ipsum vniuersale, putà, colorem visus, non hunc, nõ illum, sed in communisonū auditus, & sic alij: at verò actus & operatio sensus non est, nisi circa singulare, non enim nisi hunc, vel illum colorem in singulari videmus, at intellectus non solum pro obiecto habet vniuersale, sed etiã vniuersale intelligit, ideoque eius cognitio scientia est.

Dicit ergo, quod quamuis sensus nempe ipsa potentia [tale aliquid] id est, aliquid in communiter respiciat non hoc in singulari, [tamen eius actio] sentire nempe, test circa hoc aliquid id est, singulare. scientia autem in operatione etiã consistit circa vniuersale: quare cognitio sensus non est scientia.

Sed manifestum est, quoniam si esset, &c. Posset quis Aristoteli respondere: si per sensum cognoscimus effectum, seu rei passionem, forsitan erit scientia; vt si triangulum habere tres angulos aequales duobus rebus, videremus: responderet, pullo modo sic esse scientiam, sed adhuc quereremus Demonstrationem; nam non cognoscit sensus id vniuersaliter esse in omni trian-

gulo, quod necessarium est ad scientiam: cum scientia vniuersalium sit.

Vnde est si super Lunam essemus, &c.

Posset iterum quis dicere forsitan: si cau. Remouetur sam & effectum sentiremus, esse per se altera obiectam scientiam, vt si super Lunam existentem obiectam, & eclipsim videremus? Respondet, nec sic per sensum sciri: nõ enim vniuersaliter cognoscimus, cum sensus hanc eclipsim tantum percipiat, non autem quod vniuersaliter ex tali causa sequatur, quod scite est. Vnde concludit, hanc cognitionem vniuersalis esse honorabiliorem cognitione sensus, cum sit cognitio per causam: similiter honorabiliorem cognitione etiã in intellectu, quæ nõ est per causam, dummodo sit de re, quæ habet causam, nam cum res est sine causa, sic ut prima principia, horum cognitio nobilior est, etiam si per causam non sit. Vnde concludit, per sensum non contingere scire, nisi quis dicat sentire scientiam habere per Demonstrationem; id est, nisi quis per vocem hanc, sentire, velit significare idem, quod habere scientiam per demonstrationem; & tunc non est disputatio, sed vt significata actionem sensus.

Sunt tamen quadam reducta, &c.

Osten dit, in scientijs esse necessarium Quomodo aliquando sensum, nempe in quibusdam aliquãdo in scientijs, sit necessarius sensus. problematis, quæ, si videretur, sine dubio scirentur: non quod ipse sensus sit scientia, aut in eo sit scientia, sed quod per eum sæpè singularia percipientes, vniuersale intellectu venamur, de quo est scientia. Ostendit exemplo Antiquorum, existimantium, lumen esse corpus: cum autem eis obijceretur: quomodo ingreditur per vitrum, cum duo corpora se penetrare nõ possint? Respondebant, quia vitrum habet minutissima foramina. dicit modò Aristoteles, huius non est scientia, quod ingreditur lumen, quia sunt foramina; & tamen si viderentur talia foramina, esset scientia, sed non ex sensu tantum, sed quod vniuersale ex eo colligeremus, cuius est scientia; nempe, omne vitrum habere foramina minutissima. hoc exemplum secundum vulgarem opinionem est.

est. Hæc Non

Non omnium syllogismorum eadem esse principia posse.

CAPVT XXV.

Semel, id est, in primo syllogismo.

Adem vero principia omnium esse syllogismorum impossibile, primum quidem logicè considerantibus: hi quidem enim veri sunt syllogismorum, illi autem falsi: quamquam enim liceat Verum ex falsis syllogizari, sed semel hoc fit: Veluti si A de C Verum, medium autem B falsum: neque enim A ipsi B inest, neque B ipsi C: sed si B intermedia accepta fuerint propositionum, falsa erunt propositiones, eo quod omnis conclusio falsa ex falsis est, Vera autem ex Veris, altera autem sunt falsa & Vera.

* a. l. addit audaciam.

Postea neq; falsa ex istis sibiipsis: sunt enim falsa ad invicem, & contraria & impossibilia simul esse, veluti multum esse imbecillitatem, aut timorem, & hominè equum, aut bouem, & a qualem, aut maius & minus: Expositis vero sic, neq; enim Verorum eadem principia omnium, altera enim multorum genere sunt principia, & neq; conveniunt, quemadmodum Unitates unitatis non conveniunt. Ille enim non habent positionem, hoc autem habent.

* a. l. addit Intentio Aristotelis.

Necesse autem est, aut in media convenire, aut sursum, aut deorsum, aut hoc quidem intro habere, illos autem extra terminorum.

* a. l. addit Sunt tres conclusiones in Capite prima.

Sed neq; communium principiorum posse esse aliqua, ex quibus omnia monstrantur: (dico autem communia, veluti omne affirmare, aut negare) genera enim entium altera sunt, & hoc quidem quantitatibus, illa vero qualitatibus insunt sibi, cum quibus monstrantur per communia.

* a. l. addit Amplius, principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones vero aut ipsas assumpti termini, aut inest sunt.

Amplius, principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones vero aut ipsas assumpti termini, aut inest sunt.

* a. l. addit Amplius, principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones vero aut ipsas assumpti termini, aut inest sunt.

Amplius, principia non multo pauciora sunt conclusionibus: principia enim propositiones sunt, propositiones vero aut ipsas assumpti termini, aut inest sunt.

* a. l. addit Si vero aliter quodammodo dicat aliquis, quod hoc quidem Geometria, illa vero ratio: rationum, illa autem Medicina: quid sit, quod dicitur aliud, praterquam

Si vero aliter quodammodo dicat aliquis, quod hoc quidem Geometria, illa vero ratio: rationum, illa autem Medicina: quid sit, quod dicitur aliud, praterquam

quod sunt principia scientiarum: dicere autem eadem esse, ridiculum est, quoniam hac sibiipsis eadem essent: sic enim omnia sunt eadem.

Sed neq; ex omnibus monstrari quodlibet, idem est querere, omnium esse eadem principia, valde enim fatuum est: neq; enim in manifestis doctrinis hoc fit, neq; in resolutione possibile est: immediata namq; propositiones principia sunt, altera autem conclusio assumpta sit propositione immediata.

Si vero quispiam diceret, primas immediatas propositiones eadem esse principia, & in unoquoque genere est.

Si vero neq; ex omnibus, tanquam oporteat monstrari quodcumq; neq; ita altero, tanquam sit unaquaq; scientia, altera de retinuitur, quod cognata sint principia omnium, sed ex his quidem hac, ex illis autem illa. Manifestum autem hoc fuit, quod non convenit, monstrari namq; fuit, quod alia principia genere sunt differentium genere. Principia autem duplicia sunt, ex quibus circa quod: qua quidem igitur ex quibus communia sunt, qua autem circa quod, propria, & numerus & magnitudine.

Eadem autem esse principia omnium syllogismorum, &c.

Cum scientiarum diversitatem ex principiorum diversitate provenire docuisset, nunc principia diversa esse scientiarum & Demonstrationum probat: ac communius procedit, ab ipso syllogismo incipiens, ac ob id logicè tractate se docet, vt ait Philoponus, rationem redditur non de propriis, sed de communibus primò dicat. Sunt autem tres conclusiones in capite. Prima est: impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. probat: syllogismi quidam sunt veri, nempe quorum conclusiones sunt verae: quidam falsi; quorum conclusiones sunt falsae: ergo non possunt esse ex eisdem principijs. cum conclusio vera ex veris, falsa vero ex falsis, sequatur. Posset autem quis dicere: nonne etiam verum ex falsis legitur? Respondet, verum id esse, sed non fit, nisi semel, hoc est, in syllogizando, verum quidem ex falsis infertur: vt, omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A, id est, si omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal, tamè si iterum velimus syllogizare per illas, iam totum erit falsum, si premis-

10.

11.

* a. l. magis tundo.

Intentio Aristotelis.

Sunt tres conclusiones in Capite prima.

Obiectio.

Dilatio.

Verum ex falso syllogizatur, sed non prosyllogizatur.

2. Secunda.

3. Tertia.

4. Vetiior expositio Philopon. & Thomae.

se illa, quæ iterum assumuntur, quam conclusio, quæ infertur, quæ est præmissa falsa prioris syllogismi. nõ igitur verum ex falso syllogizatur & psyllogizatur simul, sicut contingit, cum ex veris procedit, tunc enim tam syllogismus, quam prosyllogismus ex veris sunt, non igitur omnium syllogismorum eadem sunt principia.

Postea neq; falsa ex eisdem sunt, &c.

Secundà Conclusio est: non omnium syllogismorum, etiam falforum, eadem principia sunt, probatur: falsarum conclusionum multiplex est modus, quædam tantum falsæ, quædam impossibiles, & impossibilium, quædam, quia relatiuum de correlatiuo prædicatur, quædam, quia contrarium de contrario, vel disparatum de disparato, vel negat necessarium: ergo sunt & varia principia falsa, pro varietate conclusionum, cum proinde sint falsæ, quia principia sint falsa.

Expositis autem sic est, &c.

Tertia Conclusio, quam magis ad rem propositam, nempe de Demonstratione dicit, est: syllogismorum verorum impossibile est esse eadem principia, quam multipliciter probat: primò, sunt principia aliquorum prorsus diversa in nullo conuenientia, ergo non sunt eadè principia, antecedens patet: unitas enim est discreti, punctum continui principium, quæ diversa sunt, hoc enim positionem habet, illud vero non habet; vt dictum est.

Necesse est autem in medio convenire, &c.

Quamuis nouam rationem hanc aliqui esse velint; melius est secundum Philop. & S. Tho. quod sit confirmatio præcedentis, & probet, illa principia non conuenire, quod Philopon. vocat vnum de altero prædicari: quæ autem conueniunt, vno, ex tribus modis, conueniunt, aut tanquam in medio, aut tanquam in maiori extremo, quod dicitur sursum, aut minori, quod dicitur deorsum, aut interius, in prima figura, aut exterius, in secunda & tertia. sensus est, quod si conueniunt illa principia, punctum & linea, aut ex eo, quod vttranq; potest esse aliquid conclusionis probandæ, aut maius extremum, vel minus, vel medium in aliqua figura, sed hoc esse nõ potest, si non eadem per illa probentur: non ergo eadem sunt.

Sed neq; communium principiorum, & c.

Secundum argumentum est: si ex eisdem omnia præcederent, maxime ex illis generalissimis. Quodlibet est, vel non est, &c. De nullo est verum affirmare simul & negare; sed ex his non possunt. nam hæc per se sola non sufficiunt: aliquid demonstrare, nisi mediaturbus proprijs cuiusque generis, vt dictum est; ergo non sunt omnium eadem principia.

Amplius principia non multo, &c.

Tertium argumentum: tot sunt ferè principia quot conclusiones, sed conclusiones sunt multæ & variæ, ergo & principia. antecedens patet. nam principia sunt propositiones, propositiones autem sunt & sunt assumpti termino medio, aut immisso, dicit assumptum propter secundam & tertiam figuram, in quibus medium est extra extremitates. dicit immissum, propter primam, in qua medium inter extremitates est.

Dices: quomodo dicit, quod propositiones non sunt multò pauciores conclusionibus, in quibus videntur plures? Dico, vocat propositiones non omnes præmissas, sed immediatas, quæ iam conclusiones esse non possunt: hoc autem verum est, quod si sumamus vnam mediatam propositionem, plures in ea conclusiones, quam principia inueniemus: vt patet in hac: omnis homo est substantia; sunt enim sex, quæ demonstrari possunt, nempe homo est substantia, homo est corpus, homo est viuens, animal est substantia, animal est corpus, viuens est substantia, sunt verò tantum quatuor, quæ non possunt demonstrari, scilicet, homo est animal, animal est viuens, viuens est corpus, corpus est substantia.

Obiectio. Dilutio. Quas præmissas hic vocet propositiones Aristot.

N O T A

Adhuc conclusiones sunt infinitæ, &c.

Quarum argumentum est: conclusiones sunt infinitæ, id est, innumeræ, nõ tot quin plures, termini verò finitæ, ergo principia non possunt esse eadem, vim huius argumenti exemplo intelliges, literæ finitæ sunt, nempe viginti quatuor, tamè infinitæ dictiones ex illis fiunt, variæ & distinctæ, quod ex eo est, quia varijs modis tales literæ inter se combinantur, aliter impossibile esset tot esse dictiones. Similiter elementa sunt quatuor, tamen mixta ex eis,

2. Ratio.

3. Ratio.

Assumptum.

Immissum.

Obiectio. Dilutio. Quas præmissas hic vocet propositiones Aristot.

N O T A

7.

4. Ratio.

Exempla huius rationis.

2.

funt multiplicia, quia variè miscentur, ita similiter termini sunt finiti, cū finita sint prædicamentorum genera, conclusiones verò absque limite, ergo variè termini inter se ordinantur & disponuntur, & ita fiūt distinctæ præmissæ & propositiones quæ principia dicuntur.

Amplius principia hac quidem ex necessitate, &c.

Ratio. Hoc est quintum argumentum. sunt enim principia varia inter se: quædam enim sunt necessaria: quædam contingencia, non enim omne verum est eiusdem rationis: ergo non sunt eadem omnium principia. unde concludit, non solum non esse eadem omnium principia, sed infinita, id est, indeterminata, sicut etiam conclusiones sunt indefinitæ & indeterminatæ; ut dictum est.

Si verò aliter quodammodo dicat quis, &c.

Remouet vnam obiecti quædam. Excludit modum, quo aliquis posset asserere, eadē esse principia. posset enim quis dicere, principia quidem alia esse in Geometria, alia in Musica, alia in Dialectica, alia in qualibet arte: sed hæc dici eadē, quia singula eodem modo se habent; & sunt eadem suis conclusionibus? respondet hoc asserere, esse diuersa principia ponere: nullus enim duo vocat idē, quia vnquodque sit idem aliquid, quia enim rationale est idē cum homine, & hinnibile cum equo, non propterea rationale, & hinnibile, dicenda sunt idē; aliter enim omnia possent dici eadem, nihilque esset diuersum.

Remouet alteram. *Si verò neque quod est omnibus, &c.* Excludit alium modum, quo quis posset eadem principia dicere, nempe, quia ex omnibus principijs quodlibet inferitur, ita, ut quamuis multa sint principia, tamen ex singulis quælibet inferitur conclusio? Hoc dicit insipienter dictum esse, probat in doctrinis, id est, Mathematicis, secundum Philoponum, in primis experitur, non omnes conclusiones resolui in eadem principia, similiter in quibus scientiarū demonstrationibus. & probatur ratione: nam ex propositione immediata sequitur conclusio, ergo altera conclusio ex altera immediata & alio principio, ut notum est. Si igitur quis principia immediatas vocet propositiones, ut verum est; erūt principia di-

Nota.

uersa secundum diuersitatem generum, in quorum singulis sunt sua immediata.

Si verò neque ex omnibus, &c.

Resumit duos prædictos modos identitatis principiorum, & excludit alium, dicit, ex omnibus non demonstrari quodlibet, ut dictum est; nec ex altero, id est, nec ex vno omnia, cū sint in vnaquaque scientia sua principia. Relinquitur vnus modus identitatis, nempe quod dicant eadem, quia proxima & cognata, & eiusdem generis, sed hoc esse non potest: nam diuersorum generum principia sunt etiam genere diuersa; sunt enim principia in duplici differentia: quædam circa quæ, id est, subiecta, de quibus demonstramus: quædam ex quibus, nempe dignitates, quæ sunt circa quæ, semper sunt propria in quoque genere scientiæ: quæ sunt ex quibus, communia esse possunt, sed secundum analogiam, ut diximus; & eorum non est vsus in scientia, nisi limitentur ad particularem illius scientiæ materiam; sicut supra explicatum est.

Duplicia principia

Principia circa quæ

Principia ex quibus

Quod scientia & scibile ab opinione & opinabili discrepent.

CAPVT XXVI.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili & opinione: quoniam scientia quidem vniuersalis & per necessaria: (necessarium verò non contingit aliter se habere) sunt autem nonnulla vera quidem, & qua contingunt aliter se habere. planum igitur, quod circa hac quidem scientia non est, essent enim, impossibilia aliter se habere, possibilia aliter se habere. Verum enim verò neque intellectus, (dico enim intellectum principium scientia,) neque scientia indemonstrabilis: hoc autem est acceptio immediata propositionis. Verum autem est intellectus, & scientia, & opinio, & quod per hac dicitur, quare derelinquitur, opinione esse circa verum quidem, ut falsum, contingens autem & aliter se habere.

Hoc autem est acceptio immediata propositionis, & non necessaria. Et confessum autem est sic apparentibus, nanque & opinio incertum est, & naturalis.

Ad hac autem nemo potest opinari, quia do existimes impossibile aliter se habere, sed scire,

scire, sed quando esse quidem sic, sed tamen & aliter, nihil prohibet tunc opinari, tanquam quod talis opinio sit. Necessarij verò scientia est.

* Quomodo igitur est idem opinari & scire? & propter quid non erit opinio scientia, si quis ponit, omne, quod nouit, contingere opinari: consequitur hoc enim quidem scies, ille verò opinans per media, quousque ad immediata uenerit, quare, si quidem ille nouit, & qui opinatur nouit, quemadmodum enim & quod opinari est, & propter quid, hoc autem ipsum medium.

55 An si quidem ita suspicabitur non contingit aliter se habere, quemadmodum se habent definitiones, per quas sunt demonstrationes, non opinabitur, sed sciet, si autem vera quidem esse, non tamen hac utique ipsis inesse secundum substantiam & secundum formam opinabitur, & non sciet, verè ipsum quod & ipsum propter quid, si quidem per immediata opinabitur, si autem non per immediata, ipsum quod solum opinabitur.

60 Eiusdem verò opinio, & scientia non omnino est, sed quemadmodum & falsa & vera eiusdem quodammodo sunt, ita & scientia & opinio eiusdem: etenim opinionem veram & falsam (si nonnulli quidem dicunt) eiusdem esse, absurda contrarij erigi, & alia, et non opinari, quod opinatur falsa.

70 Quoniam verò idem pluribus modis dicitur, est quidem ut contingit, est autem ut non: comensurabilem namque esse diametrum * verè opinari absurdum est, sed quod diametres, circa quam opiniones, idem, ita eiusdem est: quod quid autem erat esse utique secundum rationem non est idem.

80 Consimiliter autem & scientia & opinio est eiusdem: hac quidem enim sic animalis, & non contingat non esse animal, illa verò ut contingat, velut si hac quidem quod hominis est, illa verè hominis quidem, non autem quod hominis: idem enim est, quoniam homo, hoc autem sic non idem.

90 Manifestum autem est ex his, quod neque opinari simul idem & scire contingit, simul enim habere posset suspicionem, quod aliter se habere, & non aliter, idem esset, quod non contingit, in alio quidem enim utrumque esse contingit eiusdem, & distinctum est, in eodem autem non sic possibile est, habeat enim suspicionem simul, ut quod homo esset secundum

quod animal: hoc enim esset non contingere esse non animal, & non secundum quod animal, hoc enim esset sic contingere. Reliqua verò quomodo oporteat distribuere et in discursu, & intellectu, & scientia, & arte, & prudentia, & sapientia, illa quidem naturalis, hæc autem moralis speculationis magis sunt.

Scibile autem & scientia differunt ab opinabili, &c.

Scientiam ab alijs habitibus tandem discernit, sed præsertim ab opinione: hæc enim Dialectici opus est. Discrimen autem scientiæ & opinionis ex duplici parte sumitur, ex parte eorum, quorum est scientia, & quorum est opinio; quæ dicuntur scibilia & opinabilia: & ex parte ipsarum credulitatum, quæ per ipsos habitus adueniunt. quorum enim est scientia, semper necesse est, ita se habere; quorum est opinio, non semper necesse est, ita se habere. Præterea, per scientiam cognoscimus rem, quæ non potest aliter se habere, & simul scimus, quod non potest aliter se habere: per opinionem verò cognoscimus posse aliter se habere. Aduerte autem ex Themist. & Philop. ab Arist. cō. q. hic loquitur de opinione vera; nã falsa ferri, nullã habet cum scientia similitudinem.

Proponit igitur hanc Cōclusionem: scientia & opinio, scibile & opinabile differunt. & probat prius discrimen ex parte scibilem & opinabilem: scientia quæuis est vniuersalium per necessaria principia, at verò opinio nō est per necessaria, & necessitiorum, ergo non est scientia, maior est nota, minor probatur; sunt quædam vera quidem, non tamen necessaria, cū aliter se possint habere: hæc non cognoscuntur scientia, non intellectu, non scientia indemonstrabili, quamuis istæ cognitiones veræ sint, & quæ per eas cognoscuntur veræ sint, ergo illa cognoscuntur opinione, cū non sit alius habitus vniuersalium.

Opinio igitur est eorum quæ aliter se habere possunt, & non necessaria sunt.

Explicat, quid per intellectum intelligat principium, inquit, scientiæ: per scientiam verò, indemonstrabilem, dicit intelligi cognitionem immediatarum propositionum, & quamuis aliqui vtrunq; idem esse affirmant, tamen id non consonat: idem

Intentio Aristor. Discrimen scientiæ & opiniois ex duplici parte sumitur.

Opinionem veram non autem falsam ab Arist. cō. q. hic loquitur de opinione vera; nã falsa ferri.

Conclusio. Scientia & opinio, scibile & opinabile differunt.

Opinio

Intellectus

liud signifi- ficari cognitionem principiorum commu-
care quã de nium, quæ per se nota sunt, quæ in quæ sci-
notet scienti entiarum dicuntur, 2. Metaph. per scientiã
tia in demo vero indemonstrabilem cognitionem p-
strabilis. priarum propositionum, immediatarum,
quæ non per se notæ sunt, quæ omnia su-
perius late exposita & declarata sunt.

Nota. Nota, quod inferens Arist. opinione co-
gnosci vera cõtingentia, addit, etiam opi-
nionem falsam cognosci, non quia hic de o-
pinione falsa dicere intenderet, sed ne quis
erraret, existimando opinionem esse tantũ
verorum; cum tamen etiam falsorum sit.

2. Hoc autem est acceptio immediata pro-
positionis & non necessaria, &c.

Prima ratio differiminis inter scientiam & opinionem.
Sicut in scientia propositiones necessa-
riæ inveniuntur, quæ mediatae sunt, & per
alias probantur, & similiter propositiones
immediatae, quæ iam amplius demonstra-
ri non possunt: ita inter probabiles; qua-
rum est opinio, quædam mediatae sunt;
quæ ex alijs probantur: quædam immedia-
tae; quæ sunt probabilissimæ, nec iam am-
plius probabiliter probantur, vt diximus
1. Top. de mente Alex. est igitur Opinio
non necessarioũ, siue mediata, siue imme-
diata sicut quavis Arist. tantum de opi-
nionem immediatam in his verbis loquitur,
quia de mediatis clarum erat. probat
autem, quod opinio sit cõtingentium, at
que hoc dicit esse certum ex his, quæ cõ-
muniter dicuntur, vocant enim opinio-
nem incertam, & quæ tali opinione cog-
noscuntur, res incertas, quæ non firmam
ac stabilem habent veritatẽ, est igitur opi-
nio cõtingentium: quocirca non est sci-
entia, nec ipsum opinabile est scibile.

3. Adhuc autem nullus arbitratur, &c.

Alteram rationem ex parte credulita-
tis ponit, ad distinguendam scientiam ab
opinione. Ratio est sumpta ex usu commu-
ni, sicut c. 2. sumpterat, quid esset scire: in-
quit, omnes cum aliquid cognoscunt, &
simul aliter se habere non posse, intelli-
gunt, se scire existimant: cum vero aliter se
posse habere credunt, se opinari cõfren-
tur. ergo hæc est natura opinionis & scien-
tiæ. & sic ex parte credulitatis differunt, vt
manifestum est.

4. Quomodo est igitur non idem opinari,
& scire, &c.

Duo ex præcedentibus suborientia du-

bia proponit, quibus magis opinionis na-
turam manifestat. Alterum: an eiusdem
sit opinio & scientia, vt videtur; quæ enim
quis scit, potest alius opinari? Alterum, sup-
posito, quod eiusdem sit opinio & scien-
tia, videntur esse idem, cum habeant idem
obiectum? quod si dicas non esse idem,
quia, qui opinatur, non cognoscit per cau-
sam. hoc rejicit Arist. docens, etiam opi-
nantem resolvere vsque ad immediatas
causas, sicut enim per scientiã scimus ef-
fectum per causam; cum causam effectus
illius esse scimus, & non posse aliter se ha-
bere, ita per causam opinamur; cum cau-
sam aliter se, habere existimamus: viden-
tur igitur eadem scientia & opinio? nota
verbum, consequitur, significare resolu-
re; vt notat Philoponus

5. An si quis sic arbitrabitur non cõtin-
gentia, &c.

Satisfacit posteriori dubitationi, tan-
quam priori, & interrogando affirmat,
dicitque: si quis procedens per definitio-
nes & Demonstrationes veras, existimave-
rit, illa non posse aliter se habere, non ha-
bebit opinionem, sed scientiam: si quis ve-
ro tantum vera esse, nõ tamen necessaria,
& propositiones illas per se non esse exi-
stimauerit, tunc nõ scientiam, sed opinio-
nem habebit. si tales propositiones fuerint
per causam & immediatae, erit opinio esse
ctus & causæ, si vero non ita fuerint, e-
rit opinio effectus, & quia tantum ex qui-
bus habes differentiam ex parte credulita-
tis & existimationis, quamvis circa idem
sint scientia, & opinio.

6. Eiusdem autem opinio, &c.

Priorem quæstionem soluit, explicans,
quomodo opinio dicatur eiusdem cuius
est scientia? inquit autem, opinionem &
scientiam ita esse eiusdem, sicut opinio vera
& scire dicuntur eiusdem, docet autem
opinionem veram & falsam non esse eiusdẽ
simpliciter, sed aliquo modo, aliqui enim,
vt refert, 4. Metaph. tex. 21. opinionem ve-
ram & falsam eiusdem rei omnino vole-
bant esse; dicunt enim, veritatem esse in
opinione nostra: vt, si tibi nishi videtur
amarus, vere est amarus, licet sit dulcis, &
vnumque hoc tale vere esse, quale vide-
tur. hanc sententiam opinionem faciebatur illius
quod erat, & quod nõ erat: propterea istis

Opinionis
naturã ma-
gis manife-
stantia.

1.
2.

Opinio ve-
& falsa
quomodo
eiusdem ef-
fecti dicantur

5.

Secundum
soluitur.

3.

Opinio &
scientia quo-
modo eius-
dem sunt rei

6.

Solutur
primam.

Et idẽ pro-
positio nis
nõ posse ef-
se opinione
& scientiã,
in eodẽ, in
diuersis aut
hominibus
posse.

multa accidunt inconuenientia, & præter
alia multa, hoc vnum accidit, nempe qd
non erit opinio falsa, cum id verum sit,
quod videtur secundum eos.

7. Quoniam autem idem multipliciter
dicitur, &c.

Cum dixisset ita, esse eiusdem, scientiam
& opinionem, sicut opinionem veram &
opinionem falsam, explicat, quomodo ve-
ra & falsa sit eiusdem, & dicit, multiplici-
ter dici idem, & vno modo est verum, opi-
nionem veram & falsam esse eiusdem, &
altero modo nõ est verum. V.g. quod dia-
meter sit commensurabilis, non est verum
opinari, sed opinio est falsa, quod verò
non sit commensurabilis, est vera opinio?
opinio igitur vera & falsa est eiusdẽ, nem-
pe subiecti, vtputa, de eodem diametro,
non tamen est prorsus eiusdem rationis,
id est, secundum idem prædicarum, nam
vera dicit non esse commensurabile, falsa
verò dicit, esse commensurabile: non igitur
sunt prorsus eiusdem.

8. Similiter autem & scientia & opinio
eiusdem est, &c.

Applicat similitudinem: opinio enim
& scientia eiusdem sunt, sed eiusdem sub-
iecti, non tamen eiusdem rationis: vt de a-
nimali eodem est opinio & scientia, sed
scientia dicit, quod non possit aliter se ha-
bere, opinio verò, quod aliter se habere cõ-
tingat, vt si de homine scientia dicat ali-
quid, nempe, esse risibilem, opinio verò, ef-
se album, de quo vtraque dicit, idem est,
puta, homo, quod vtraque dicit, non idem
est, sunt ergo de eodem subiecto, sed non
secundum idem.

9. Manifestum autem ex his est, &c.

Infer, nullum posse simul opinari, &
scire idem omnino, id est, eandem propo-
sitionem: nam tunc existimaret simul idẽ
posse aliter se habere, & non posse aliter
se habere, quod impossibile est. in diuersis
hominibus poterit id esse, vel secundum
diuersa prædicata, tamen in eodẽ impos-
sibile est eiusdem omnino: simul enim ex-
istimaret, hominem esse animal, & esse
non animal, esse animal per scientiã, quia
non contingit non esse animal, esse nõ a-
nimal, per opinionem, quæ dicit, posse ef-
se non animal, unde simul esse non pos-
se esse non animal, & posse esse non ani-

mal. Literam sic lege opinionem haberet. 7
id est, assensum quod homo esset secun-
dum quod est animal; & secundum quod
non est animal, id est, quod esset animal,
& non animal, hoc enim fuerit, non con-
tingere, esse non animal per scientiã, hoc
quidem contingere, scilicet, esse non ani-
mal per opinionem, & nota valde hæc
expositionem nostram.

Tandem excusat se à tractandis alijs ha-
bitibus, quæ potius ad Physicam, & Mora-
lem spectant: quales sunt Intellectus, qui
est cognitio immediatorum, & Ratio, quæ
est cognitio immediatorum per discursum,
sub qua sunt Scientia, Sapientia, Ars & Pru-
dentia. Scientia cognitio per causam. Sa-
pientia, cognitio per causas supremas. Pru-
dentia recta ratio agibilibum. Ars recta ra-
tio factibilium. de quibus, vide 6. Ethic.
cap. 3.

Dubia quedam circa hoc Ca-
put XXVI.

Circa hoc caput dubia tria sunt, primũ
est: an opinabile sit scibile alterum: an, eu-
ius sit scientia, possit esse opinio vera? ter-
tium: an eiusdem possint in eodem simul
esse scientia & opinio?

Circa primum aduerte, scientiam hæc
duo intrinsecè habere, & quod sit clarus
assensus, nempe ex rei notitijs proprijs ge-
nitus, & quod non possit aliter se habere,
sed sit necessaria, hoc autem, non posse a-
liter se habere, est triplex, primum, ex par-
te rei, quæ scitur, hæc enim non potest ali-
ter se habere, quàm sicut scitur, secundum,
ex parte cognoscentis, quod qui scit, existi-
met rem aliter se habere non posse, tertium,
ex parte medijs & vijs sciendi, quod sit ta-
lis, vt secundum eam deceptio fieri non
possit; vt cum per Demonstrationem pro-
cedimus.

Hoc triplex necessarium inest essentia-
liter scientiæ, ita vt si aliquid desit, non
sit scientia.

Fidei etiam nostræ Christianæ triplex
hoc necessarium inest, cum res non possit
aliter se habere, & nos ita credamus, & me-
dium sit firmissimum, nempe diuina au-
thoritas hoc desit à scientia, quia obscu-
ra est, nec rem ipsam in se videmus.

Triã dubia.

Circa pri-
mum.
Scientiã cõ-
plecti in-
trinsecè, &
clarũ assen-
sũ, & quod
se aliter ha-
bere non
possit.

Triplex nec-
cessariũ inest
se scientiæ.
Fidei Chri-
stianæ ean-
dẽ triplicẽ
necessitatẽ
inest, &
quod à scienti-
a differat
Sec.

Tribus modis accidere opinionem.

1. Sed opinio erit, si aliquid horum desit: vnde si res non est necessaria, eius est opinio; dummodo sit obscura cognitio; cum enim res contingentes sensu percipimus, non sit opinio. Secundo; si res quidem est necessaria, sed non existimatur necessaria, sed, posse aliter se habere, eius est opinio. Tertio, quavis res sit necessaria, existimetur necessaria, sed tamen via cognoscendi non est certa, vt cum id auctoritate humana, vel medio Topico habemus.

Triplicis est opinabile.

1. Vnde triplex est opinabile: opinabile secundum se, nempe, quod aliter in se potest esse; & de hoc loquitur in principio & sine capitis, quod scilicet non est necessarium. Aliud est opinabile secundum existimationem, nempe quod cum sit necessarium, existimatur aliter se habere posse. Tertium, ratione medij, quod cum sit necessarium, & existimetur necessarium, via cognoscendi tamen non est necessaria. De secundo opinabili loquitur in solutione posterioris dubij Aristoteles.

Opinio & scientia quo modo non sint eiusdem rei proximæ.

Hoc supposito. Dico, opinabile primo modo non esse scibile, quia, vt in fine capitis dicitur, vñ est necessarium, alterum non necessarium. loquimur autem hic non de subiectis tantum, quorum est opinio & scientia: nam dictum est idem esse scibile & opinabile; sed de propositionibus, quarum proximè est opinio & scientia.

Opinionem & scientiam quandoque eiusdem, etiam esse propositionis.

Dico secundò, opinabile secundo modo, & tertio, posse esse scibile: potest enim esse quòd id, quod in nostra existimatione non est necessarium vel ratione medij, sit necessarium, & ab alio scitum.

Opinio quoque necessarius, cum non est nota consequentia nobis; tunc enim rem necessariam, non tanquam necessariam existimamus: aliquando ex principijs probabilibus procedit, quomodo item ex probabilibus, & tandem solis terminis.

Circa secundum dubium.

Circa secundum dubium notum est, opinionem primo modo, & scientiam, non posse esse eiusdem: quia opinio primo modo, est de contingenti, similiter notum est opinionem tertio modo veram; & scientiam, esse posse eiusdem propositionis. quod enim quis vere scit, hoc alius medio topico verè opinari potest: at de opinione secundum modo est dubium. propterea dico, quòd

opinio secundo modo potest, esse duplex: quaedam, quæ rem opinamur positivè, existimantes non esse necessariam, & aliter se habere posse, & hæc impossibile est, quod sit vera de re scibili, nã si res est scibilis, est necessaria, erit igitur falsa opinio, quæ aliter se habere posse existimatur. & de hac loquitur Arist. in solutione posteriori: quædam alia est, quæ rem necessariam, & per rationem necessariam cognoscimus, non tamen existimantes; non posse aliter se habere, sed solum cognoscentes vt veram. & hæc opinio vera potest esse eiusdem conclusionis, cuius est scientia. & de tali opinione non loquitur Aristot. sed de priori. & hoc contemplare.

Circa tertium dubium.

Circa tertium dubium, dico, scientiam & opinionem illo modo, quo diximus; mirum secundum quam existimamus, re posse, aliter se habere; non posse esse eiusdem in eodem homine: sicut nec opinio vera & falsa simul sunt, in diuersis tamen pos. sunt esse, vt dicit Aristotelis. Dico, secundum quam tantum rem veram existimamus, non esse cum scientia in eodem: nam per scientiam oportet existimare rem aliter se habere non posse. Dico tertio, opinionem tertio modo non manere cum scientia: nam illa est obscura, scientia verò clara notitia. vnde quando ad conclusionem scitam media topica adducuntur, non generant illius opinionem, sed scientiam confirmant & corroborant. Atq; hæc de capite 26.

DE SOLERTIA. CAPVT XXVII.

Solertia verò est bona quaedam coniectura in non perspecto tempore medij. Sol. uti si quispiam videns, quod Luna splendorem semper habet ad Solem, celeriter excogitavit propter quid hoc? quoniam propter id, quòd splendet à Sole: aut adspiciuntem, cum diurne nouit, quoniam fœneratur, aut propter quid amici sunt? quoniam inimici eiusdem.

2. Omnes enim causas medias videns summas cognouit. splendet enim ad Solem sit. in quo splendet à Sole, in quo B, Luna. C, inest itaq; Luna quædam ipsi C, ipsum rit. B splendet à Sole: ipsi autem B ipsum d.

ad hoc esse splendidum, à quo splendet: quare & ipsi conest ipsum a per B.

1. Solertia autem est, &c.

A Solertia scientiam distinguit, explicando, quid ipsa sit? Solertia est promptitudo, seu subtilitas inueniendi Medium & causam non perspecto tempore, id est, citissime; quoties enim aliquid offertur, citò inuenire Medium & causam illius cognoscendi vel faciendi, solertia est, vnde tam in practicis, quam speculatiuis inuenitur. ponit huius tria exempla: primum, si aliquis videns Lunam quando versus Solem est, magis splendidam esse, statim conijciat, Lunam illuminari à Sole, solertia est, quæ causâ inuenitur.

Solertia quid sit?

Solertiam esse cum in speculatiuis rebus tum practicis.

Exemplum.

Exemplum.

Secundum exemplum non ab omnibus eodem modo exponitur; quamuis omnis sensus sit verus, aliqui sic dicunt: si aliquis, viso paupere diuitem aduente, conijciat id esse, vt accipiat mutuum pecunias, vt exponit Argyrop. alij sic: si aliquis, viso paupere cum diuite disputante & altercante, conijciat, id esse, quia debet diuiti aliquid, quod diues exigit, ita videtur Boetius exponere, & S. Thom. at melius est cum Themist. sic exponere, si, viso paupere cum humulario colloquente, conijciat, quòd diues ei fœneratur. parum autem refert sic vel a-

Media topica conclusio scite non generat opinionem sed scientiam confirmat.

liter exponere, cum sermo Græcus has omnes expositiones admittat.

Tertium exemplum: si quis, visis aliquibus simul amicis, conijciat alicuius esse inimicos, cum amicus sit inimicus amici inimico.

3. Exempla.

Omnes enim causas medias, &c.

Aliter à multis hic textus exponitur, quàm sit Arist. sensus. Dicunt enim, quòd solers cognoscit vltimas causas, in medijs visis: qui sensus est valde obscurus, & nescio, an falsus.

Propterea dico cum Philop. hunc esse sensum. quòd solers per vltima, id est, per passiones & effectus, & subiecta, cognoscit causam, quæ Medium Demonstrationis est. quod exemplo ostendit: nam per splendorem versus Solem, quòd est posterius, cognouit illuminari à Sole, quod est Medium: & reducit ad syllogismum, in quo id pateat, sic: omne quod illuminatur à Sole, splendet versus Sole, Luna illuminatur à Sole, ergo splendet versus Solem. Hæc Demonstratio est, & describitur literis: omne B est A, omne C est B, ergo omne C est A.

Per B illuminari à Sole, quòd Medium est, intelligitur, per A, splendere versus Solem, quòd est maius extremum, I una per C, quòd est minus. sunt enim hæc duo extrema, inter quæ est illud Medium.

Finis primi Libri Posteriorum.

SECUNDI LIBRI POSTERIORVM ANALYTICORVM ENARRATIO.

Quod Arist. instituit in hoc libro?

1. Sententia quæ alteri modum sciendi, definitionem videlicet, hic tradit docet.

VOD in hoc secundo libro Aristotelis institutum sit, non omnes eodem modo exponunt. Alexander enim sequens Theophrastum, dicit, hic agi de altero modo sciendi, qui Definitio est, cum enim duo sint modi sciendi, Demonstratio & Definitio, & hucusque de priori satis dictum sit, nunc de Definitioe differitur. Quam etiam sen-

tentiam sequuntur Auerr. & Linconien. & aliqui moderni; vt diximus in principio primi libri.

At Simplicius, Philopon. Eustrat. & Alexander. hic de Medio Demonstrationis tractari afferunt. Cum enim, vt dicitur in Prior. cap. 28. non satis sit, structuram syllogismi cognoscere, sed habere oportere potestatem eos facie id: quæ contingit per Medij inuentionem: ac Demonstratio quidam syllogismus sit, oportuit, vt non tan-

2. Sententia docens de medio Demonstrationis hic agi.

Quomodo in sequenti libro agatur de definitione:

Secundam sententiã sequitur Author.

tum Demonstratiõnis compositionem tra- deret Aristoteles: sed facta tatem etiã com- ponendi. quod fit per mediij Demonstrati- uini inuentionem; hoc que in hoc secundo libro fit. Quia verò definitio est vnum ex medijs, & possimũ de definitiõne hic dis- feritur; sed per accidẽs, vt medium est. At- que hæc sententia est, quam nos superius sequuti sumus, & eandem modò confir- mamus.

Sanctus Thomas; non de medio tantũ, sed de principio Demonstrationis, tam complexõ, quã incomplexõ; hic dispu- tari affirmat. motus propter caput vltimũ, in quo de complexis est sermo, sed ista sen- tentia non placet nobis: nam de principijs complexis satis dictum est. nec illud caput huic libro cõtinuatur, vt videre est in fine antecedentis; quamuis hæc senten- tia probabilis sit.

Tertia, di- putari hoc libro non modò de medio, sed & principio rã demon- strationis in complexõ, quam inco- plexo.

ARISTOTELIS PO- STERIORVM RESOLVTORIORVM LIBER SECVNDVS.

Summa Libri.

De quatuor Mediij quæstis, si est? quid est? quòd, seu quia est, & propter quid? Quomo- do quid est. monstratur, ac ad Demonstrationẽ se habeat. Definitionem esse per cau- sam. De diuisione causarum, & quæ mutuo concurrant, & quæ non: & quomodo illa- rum possit esse Demonstratio. De cõpositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignotæ quo pacto veniunt. Pariter quomodo causæ veniunt. Postremo de cog- nitione, ac Differentia principiorum indemonstrabilium.

In disciplinis quatuor queri solent, & hæc omnia Mediij quæstia sunt: Et quid sit huius libri propositum?

CAPVT I.

QUAE quaruntur sunt aequalia numero ips. quacunque scimus. Querimus autem quatuor, quod: propter quid? si est, quid est, cum enim Sciriũ hoc, aut hoc, nisi: qua- rimus in numerum ponentes: Sicut verum defuit Soli: aut non ipsius quod querimus. Signum autem huius, cum exim inuenimõ quod defuit, cessauimus. & si a principio sci- remus quod defuit, non quæreremõ Sciriũ, cum autem scimus ipsũ quod, tunc ipsũ propter quid querimus, & scientes quòd defuit, & quòd mouetur terra, propter quid defuit, aut propter quid mouetur? querimus, hæc quidem sic. Nonnulla verò alio modo querimus. Si sit? aut non est? aut auris, aut Deus? Si autem est, aut non, simpliciter dico, sed non si albus est,

aut non. Cum verò cognouerimus quod est, quid est? querimus, & quid igitur est. De- us? aut quid est homo? Quæ quidem igitur querimus, & quæ cum inuenimus scimus, hæc & tot sunt.

Quæstiones æquales sunt numero, &c.

Aristoteles de Medio disputaturus pro- bare intendit, omnem quæstionem, quæ sit, alicuius esse Mediij: hoc est, Mediũ pe- tere, vt inde innotescat, magnam scientiæ partẽ cõsistere in Mediij cognitione: cum quælibet quæstio Mediij respõsione absolua- tur. Præmittit tamen in hoc capite bre- uissimo quæstionum numerum & distin- ctionem, ac statuit Conclusionem: tot esse numero quæstiones, quot sunt ea, quæ scimus & cognoscimus. non enim hic de scientia proprie loquitur, sed largè, pro cognitione intellectus vera præferimõ necessariorum: siue sit cognitio simplex, siue composita, per causam, vel sine causa.

Ad-

1. Nota lite- ram Græcã.

Quæstia.

Quæstiones.

Inuenta.

Scita.

Nota 2. non omnia quæ sciuntur quærit.

3. Nota, nõ simul quærit, & simul sci- ri.

2. Quis sit quæstionum nu- merus?

Quæstio 1. Quia est.

Quæstio, quia cur di- catur in nu- merum po- nact?

Nota 1. Signum ad hanc mani- festandam quæstionem

Aduerte autem, quod Græcè non habe- tur vocabulum, Quæstiones, sed *ἠρώματα*, id est, quæstia, nec est multum discrimi- nis; quæstia enim dicuntur res ipsæ, quas querimus, & de quibus dubitamus: quæ- stiones verò dicuntur res eadem secu- ndam formam dubitationis & interroga- tionis, voce aut concepta significatæ & or- dinatæ. talia quæstia, postquam iam cogni- ta sunt, dicuntur vel scita vel inuenta: inuen- ta quidem si proprio ingenio comperta: scita verò, siue proprio ingenio sine do- ctinã alterius comperta sunt.

Aduerte præterea ex Philop. quòd licet omnia quæstia sint scita, non tamen om- nia quæ sciuntur queruntur, sed solum, quæ naturaliter non sunt nota: principia enim per se nota, & dignitates, non queruntur, at verò sciuntur. ac id eò dicit Auerroes hic esse sermonem de scientia earum rerum, quæ non sunt nobis naturaliter notæ.

Aduerte etiam ex Philop. eũ audis, tot esse, quæ queruntur, quot ea, quæ sciuntur, non existimes, simul quæri, & simul sciri. sed sensus est: tot esse ea, quæ queruntur, quot ea, quæ post quæstionem sciuntur; imò, idem re est, quòd queritur & scitur, quamuis ratione discrepent. quæro enim: an Luna deficiat? & idem postea scio.

Cum posuisset, quæstiones tot esse, quot scientias; nunc clariùs numerum quæstio- num ponit, docetque quatuor esse quæsti- ones, quas exemplis explicat.

Prima est, quia est, in numerum ponens. id est, cum, qualis res sit? petimõ: vt an Lu- na deficiat? an terra moueatur? dicitur hæc in numerum ponens, quia est de duplici extremo, subiecto nempe, & predicato, & per verbum Est: vt, an Luna sit deficiens? addidit autem hoc, quòd in numerũ po- nat, ad differentiam illius, quæ petit esse rei tantum; vt dicemus.

Addit autem quoddam signum, ad manifestandam talem quæstionem petere qualis res sit? si enim vis cognoscere quæ, qui petent an Luna deficiat? talem rem pe- rat, vt re signo hoc; nempe, si postquã res- ponsum sibi fuerit, quæstio illa cesset. hoc autem ita est: si enim cognoscit, Lunam deficere; iam id non interrogat, & si priùs sciret, non interrogaret. & aduerte hoc si-

gnum esse applicandum reliquis quæstio- nibus, illæ enim quæstiones petunt, quib? scitis & cognitis, pauant, id est, cessant & abfoluuntur.

In quo etiam signo nota, quomodo sci- entia absoluit quæstionem, & varia scien- tia variam quæstionem; eam tunc sint quæ- stiones genere, quot ipsæ scientiæ.

Alterã est quæstio, propter quid? hæc e- nim sequitur primam. postquã enim qua- lis res sit? cognouimus, propter quid talis sit? querimus: vt propter quid Luna defi- cit? propter quid terra non mouetur?

Nõ nulla autẽ alio et alio modo querim? etc.

Duabus quæstionibus, quæ de cõplexis erant, & in numerum ponebant, explicatis, inquit, alias duas esse aliter se habetes: sunt enim de re & quæstio simpliciter: quarũ altera est, an sit res? non dico an sit ali- quid? vt an homo sit albus? vel calid? sed an sit simpliciter: id est, tantum an sit? vt an Deus sit? an Centaurus sit? Similiter ne- gatiuè, an non sit? Post hanc altera est, quid sit? vt quid sit Deus? Concludit, tot esse quæstia, quot scita & inuenta. loquitur de inuenta scientia, quæ nobilior est: quam- uis id etiam verum sit de scitis per doctri- nam.

Dubia quadam occurrentia circa Caput primum. Primum de ordine enarrati- rum Quæstionum.

Circa hæc dubitabis primo, de ordine harum quæstionum. nam prima omnium videtur an sit? postea quid sit? sciẽtię enim sic ordinantur. non enim quid sit? cogno- scimus, nisi cognouerimus, quòd sit. post- ea re ipsa duo petimus.

Simpliciter respondet, id esse factum: Ad 1. Solut. quia à nobis notioribus processit, notiora autem nobis sunt compositiora, est autẽ magis composita quæstio, qualis res sit? quam, an sit? Sed hæc ratio non videtur admodum conueniens: nam ob hanc cau- sam sequeretur, quòd, à propter quid? de- bebat incipere.

Propterea dico, & est hoc notandum, quòd non de omnibus petemus, an sit? sed de rebus, quæ sensibus non subduntur, quæ enim sensu percipiuntur, nullus petit, an sint? vt dicitur. Post. c. 1. quæstio igitur quæ prima occurrit in sensibilib? ferè est,

Quid vte- rius, in hoc signo, notã- dum?

Quæstio 2. Propter quid?

Quæstio 3. An sit?

Quæstio 4. Quid sit?

Ad 1. Solut. simplicij.

Improbatur hæc.

Responso authoris.

qualis sit & propter quid? cum autē sensibilia primò à nobis cognoscantur; notior enim est nobis res sensu percepta; sit, vt quæstio primà nō sit an sit, sed qualis sit? de illis enim non est quæstio an sit?

Aristoteles ergo voluit incipere à quæstionibus: quæ nobis occurrunt primò; de his enim, quæ à sensu remota sunt, petimus, an sint? & hæc posteriùs cognoscuntur. & hoc indicat Arist. dicens: quædam alio modo cognoscuntur, & assignat exempla de remotis à sensu.

Dubium. Solutio.

Ordo quæstionū quādo de eadē res fiunt.

Dices, nonne quæstio, quid est? sit de sensibilibus? Dico fieri quidem; tamen, quia est simplex, & coniuncta cum an sit? postposita est, sicut an sit? Hinc habes quod si de eadem re istæ quæstiones fiant, ordine hoc procedere debeat: vt prima an sit? secunda quid sit? tertia qualis? quarta propter quid sit?

Secundum, de numero Quæstionum.

Dubitabis secūdo, de numero quæstionum. nam videntur esse plures, cum sint quatuor genera problematum, i. Topic.

Sufficiencia harum quatuor quæstionum ex Simplicio.

Simplicius tradidit hanc sufficienciam harum quæstionū: omnis quæstio aut sit essentia, aut causæ, si essentia, aut essentia simplicis, & est, an sit? aut compositæ, & est qualis res sit? si causæ, aut simplicis, & est quid est? aut cōpositæ rei, & est propter quid?

Alia, ex Authore.

Possumus nos etiam aliter dicere; nam in scientijs hæc sunt: aut subiecta, aut passionis, aut causæ, de subiecto est, quid: de passione quale? de causâ, propter quid? & quia subiectum non habet quid? nec reliqua faciunt quale? aut propter quid? nisi entia sint, ante omnia petitur, an sit?

Nota.

Et aduerte, quod hic de quæstionibus rerum est sermo: nam ante omnia supponenda est vocabulorum significatio.

Soluitur dubium.

Ad dubium igitur respondetur, tantū has esse quæstiones. nam quamuis illa sint quatuor problematum genera, id est, secundum formam logicam cōsiderando, secundum quam, aliud prædicatū est genus, aliud proprium: tamen se. undū rem, sub prima quæstione sunt. & ita respōdet Themistius hoc secūdo capite, & item D. Thom., & Auerr., & Philoponus.

Tertium, de diuersitate Quæstionum.

Dubitabis de diuersitate harum? Dico esse duplex discrimen: alterum, duæ vltimæ sunt simplices, duæ priores compositæ: alterum, duæ, scilicet an est? & qualis est? sunt præsuppositæ & antecedentes; nā an est? est ante quid est? qualis est? ante propter quid? reliquæ duæ consequentes; & præsupponentes, propter quid? præsupponit quale? & quid? præsupponit, an est? quāuis in eadem re tres præsupponant, an est? & compositæ simplices.

Solutio.

Quod omnis Quæstio sit Mediij.

Cap. II.

Quarimus autē, cum quarimus quod, aut si est simpliciter, an est medium ipsum, aut non est? quando autem cognoscentes, aut quod, aut si est, aut quod in parte, aut simpliciter, rursus ipsam propter quid quarimus, aut quid est? & rursus quarimus quid est medium?

Dico autem quod, aut si est in parte, & simpliciter, in parte quidem, an deficit Luna, aut augetur? si enim est aliquid, aut nō est aliquid in talibus? quarimus, simpliciter verò si est, aut non est Luna, aut nox.

Contingit itaq; in omnibus quæstionibus querere, aut si est medium, aut quid est medium? causa enim est medium: in omnibus namq; hoc queritur, anne deficit? anne est aliqua causa, aut non? post hæc, cum cognouerimus, quod est aliqua, quid igitur est hæc? quarimus.

Causa enim est? quod sit non hoc, aut illud, sed simpliciter subiectantia, aut non simpliciter, sed aliquid eorum, qua per se, aut secundum accidens sunt, medium est. Dico autem simpliciter quidem subiectum, & Lunam, aut Terram, aut Solem, aut Triangulum, ipsum verò quid defectum, æqualitatem, inæqualitatem, si in medio, aut non: in omnibus namq; his manifestum est, quod idem est quid est? & propter quid est?

Quid est defectus ipsius, utio luminis à Luna, propter terræ obstructionem, propter quid est defectus? aut propter quid deficit Luna? eo quod deficit lumen terra obstructa. Quid est consonantia ratio numerorū? in actio & graui, propter quid consonat

1.

2.

3.

* a. l. tā est di simpliciter quā quicquam corū.

* a. l. interpositionem.

* a. l. inter acutum & graue.

actm.

acutum graui: eò quod rationem habet numerorum acutum & graue, nunquid est consonare acutum & graue? nunquid est in numeris ratio ipsorum? cum autem acceperim? quod est, quæ igitur est ratio? quæ rursus.

Quod autem est mediij quæstio, significat quæcumq; medium est sensibile: quarimus enim cum non sensimus, & solus de eclipsis si est, aut nō: si verò essem? supra Lunā, non sitiq; quereremus, neq; si sit, neque propter quid, sed simul utique manifestum esset: ex eo enim quod sentitur, & vniuersale nobis factum est scire, sensus namque est, quod nunc obstruitur, manifestum enim est quod nunc deficit: ex hoc autem factum vtiq; fuit vniuersale.

Quemadmodum igitur dicimus, quid est scire, idem est, & propter quid est? hoc verò simpliciter & non in existentium alicui, aut in existentium, & quod duo recti sunt, aut quod minus, aut minus est. Quod igitur omnia, quæ quæruntur, est mediij quæstio, planum.

Quarimus autem, cum quarimus quia est, &c.

Aristotelis intentio.

Numero quæstionum exposito, omnē quæstionem Mediij esse contendit. idque tripliciter ostēdit: primò, inductione quadā per ipsas quæstiones; vt notat Simp. nā in quæstione qualis res sit? ibi, quæ causā sit? petimus: in quæstione verò, an sit? simpliciter causam etiam petimus; in reliquis duabus notum id est.

Quid vocet Arist. Medium?

Nota 1.

Circa hoc aduerte, Medium vocari causam, per quam, aliquid alteri competere, vel non competere, probatur. hæc autem in omni quæstione petitur; sed non eodē modo. Nam, in quæstione, quid sit? peto causam, id est, naturam rei, quæ est in potentia Medium; vt notat bene Eustrat. qui enim petit naturam rei, petit Mediū in potentia, ad probandum aliquid de ipsa re: vt, per definitionem hominis probamus de ipso risibile. vel, ad probandam ipsam rem de alio: vt, per definitionem eclipsis ipsam de Luna probamus. Dicitur autem Medium in potētia, quia, id quod petimus, nō assumitur pro Medio ad probandū, ipsam rem esse. non enim, vt dicit Eustratius, per animal rationale demon-

stratur, hominē esse; cum non sit demonstratio: animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est: sed dicitur definitio Medium, quia potest assumi ad probandum aliquid de ipsa re, vel ipsam de aliquo.

In quæstione verò, propter quid? peto causam, quæ est Mediū actu, nempe, quæ assumitur ad probandum id, de quo petitur. tamen in vtraque, tam quid est? quam propter quid est? quæstione, petitur diffinitio & formaliter causa; nō sic in ijs quæstionibus duabus. nam an sit? confusè petit causam, & similiter qualis res sit?

Quæstio quid, & propter quid, formaliter querere causam.

Pro quo aduerte secundo, quod cū petitur, an res sit? non petitur aliud re, quam res, est asserere, esse aliquam naturam vniuersalem ex his, quæ in prædicamentis sunt, sed confusè & vniuersaliter, cum verò petitur, quid est? est petere, quæ res sit illa in particulari & distinctè. vnde non differunt in quæstio, quantum ad rem; sed quantum ad rationem & modum, an sit? & quid sit?

Nota 2. Quæstio an sit? & quid sit? idem res ipsa, diuerso autē modo querere.

Idem dicendum de alijs duabus. petere enim, qualis sit? id est, an sol deficit? est petere, an sit aliquod Mediū: sed hoc vniuersaliter, & in confuso petitur, postea in particulari petitur, propter quod Mediū sit? nam reuera qui querit, Mediū petit, quo cognoscat, cum quæsitum sit dubitabile, & dubitabile sine Medio non cognoscatur.

Quæstio qualis res sit? & propter quid? re conueniūt, modo autem distinctiui.

Ex quibus sit, cum, an sit? & quia sit realiter idē petant, quod quid est? & propter quid est? atque hæc duæ petant causam & Medium, quod omnis quæstio est Mediij & causæ virtualiter, aut formaliter.

Dico autem quia est, aut si est, &c.

2.

Præcedentes terminos explicat: qui sunt isti, an sit? in parte, an sit? simpliciter: quia est, in parte; quia est, simpliciter. Per an sit? in parte, vel quia est, in parte, intelligit quæstionē compositam ex prædicato tertio adiacente: vt, an Luna deficit? Per an sit? simpliciter, vel quia est, simpliciter, intelligit simplicem quæstionē de secundo adiacente: vt, an Luna sit? an nox sit? Ex quibus omnibus cōcludit intētum; omnē scilicet quæstionē esse Mediij.

Quidam termini mini explicantur.

NOTA.

3. Expositio simplicij

Causa enim est medium, &c.

Iuxta Eustratium & Simpl. & alios, idem iterum probat ratione syllogistica, quæ talis est: Causa queritur in omni questione, Medium est causa, Mediũ ergo queritur in omni questione, maiorem probat ex pte in questione qualis res est? qui enim dicit, an Luna deficiat? petit, virtualiter tamen, an sit huius aliqua causa, quam postea distinctam petit, cum propter quid querit. minorem probat: nam causa, quæ est ipsius esse non huius aut illius, sed simpliciter substantiæ, aut causæ eorum, quæ sunt per se, vel secundum accidens, Medium est, sensus est; vt quidam volunt: causa esse nõ hoc vel hoc, sed simpliciter, id est, causa esse simplicis de secundo adiacente, & esse aliquid eorum quæ sunt per se, id est, causa esse compositi: vt dictum est; ita exponit Egid. & Phil. At verò Eustrat. sic exponit, causa subiecti, quod vocat substantiam, aut causa ipsius prædicati: Mediũ est, quod postea exemplis expiicat, quorum aliqua sunt subiecta, aliqua prædicata.

Egidij & Philoponi.

Eustratij.

Authoris.

Ista est communis loci explicatio, quãuis, iudicio meo, videatur magis forsan ad rem dicendũ, non solum Arist. in eadem idem, quod in ratione præcedenti, sed ostendere, quod omnis questio est ipsius quid est. hoc autem probat, monstrando propter quid? quod in questione composita petitur, esse idem, quod quid est? nam quid est? passionis aut subiecti est ipsum propter quid? & Medium.

Vnde, quãdo quid? & propter quid? vocat idem, intellige; vt dicit Eustrat. esse idẽ subiecto, non ratione. nõ eadem definitio subiecti vel passionis, quæ dicitur quod est etiam propter quid? sed est quid respectu folius ipsius, cuius definitio est, est propter quid, vt id cuius est definitio. sic ipsum de alio probamus, vel per eam de ipso aliquid probatur: atque ita dicit Philoponus.

4. Vt quid est defectus? priuatio luminis, &c.

Exemplis explicat re idem esse, & quid? & propter quid? cũ id, quod est quid vni? extremi, sit propter quid? etiam in demonstratione. primum exemplum, si petas, quod est eclipsis, dicitur: est priuatio luminis ex obiectione terræ; si verò petas, propter quod

Luna patiatur eclipsim? idem respondebitur: propter obiectionem terræ priuantem lumen ipsius.

Alterum exemplum: quid est consonantia? dicitur: proportio rationalis, seu numerica acuti & grauis. si rursus petas, propter quid acutum & graue consonant? respondebitur: per idem, quia rationale habet proportionem. Postea subiungit, cum querimus, vtrum graue & acutum consonent? ibi vtrum proportionem numerorũ habeant: querimus; virtualiter tamen: nõ concessio, quod consonent, statim distincte quæritur sit illa ratio & proportio: querimus, cum querimus propter quid consonent? vt dictum est superius.

Quod autem sit mediũ quæritur, &c.

Tertio probat, omnem questionem esse se Mediũ, ex sensu ipso, cum res sensibiles sunt, ratio autẽ ista est: viso Medio, cessat omnis questio, ergo signum est, omnem questionem esse Mediũ, antecedens patet: si aliquis non videt eclipsim, dubitat an sit? quid sit? & reliqua: at si super Lunam constitueretur, & videret terræ obiectionem, omnia ista cognosceret, ergo obiectione Mediũ, cessat omnis questio, tunc enim videret priuationem luminis Lunæ ex obiectione terræ, & sic quid eclipsis. & quod Luna inest, & propter quid? cognosceret. At posses obijcere Aristoteli: nam sentire non est scire; vt dictum est lib. 1. c. 24. responder huic, verum esse, quod sentire non est scire, sed ex sensu sumimus scientiam abstrahendo vniuersale a singulari; & ita talis sententia nõ esset scientia, sed ex illa fieret scientia in intellectu.

Sicut igitur de motu, &c.

Concludit, idem esse quid? & propter quid? siue sit in questione simplici, siue in composita; vt aliqui exponunt illa verba. at se undum Eustratium sensus est, idem esse quid? & propter quid? siue subiecti, quod vocat esse simpliciter, siue passionis, cuius exempla ponit. Tandem concludit ex his omnibus, omnẽ questionem esse Mediũ; vt explicatum est.

Dubium de questione, An est?

Dubatur, quo modo demonstretur rem esse; vt Deus esse, Angelum esse naturali via? Ratio dubij est. nam demonstratio supponit, suum subiectum esse, non cr-

Fundam. An res sit questio non petere rei actualẽ essentiam sed aperturam.

Doctores Parisienses.

Quatuor genera Mediorum ad probandum, re esse.

Cut per formam demonstratur rem esse. Solutio Dubij.

Obiectio.

Dilutio.

6.

Obiectio. Solutio.

Ante petitionem Mediũ vocabuli esse sumendam definitionem.

go demonstrare poterit rem esse? Præterea quia cum tale subiectũ debeat in minori peti, peretur principium, dum supponimus esse, quod probandum erat esse?

In primis aduerte quando petimus an res sit? non petimus actualem rei essentiam, sed aptitudinem, ita, vt res dicatur esse, quod in suis causis existit, & sunt in rerum natura principia illis productiua. Circa dubiũ verò Plalopon? dicit, hic per definitionẽ præbaram rem esse: quam etiam opinionem sectantur doctores * Parisienses dicentes, sic, hominem esse, demonstrari: omne animal rationale est, homo est animal rationale, ergo homo est. Eustrat. verò docet hanc rationem positam nullam esse, cum principium petat.

At verò diligenter aduerte, quatuor esse genera Mediorum, ad probandum, rem esse. Primum, effectus: sicut per visibiles effectus indagamus ea, quæ non videmus. Alterum, est causa finalis, per finem enim probamus ea esse, quæ sunt ad finem, vt probamus cibum esse vbique animalibus, quia viuunt. Tertium, est materialis causa. Quartum, efficiens: vt probamus pluuies esse, quia vapores ascendentes sunt, quæ sunt earum materia. probamus tonitrua esse, quia extinctio ignis in nube est, quæ est causa efficiens. At per formam rei nõ demonstratur, quia cum sit eadem cum natura rei, & simul existat, petitur principium, dum eam sumimus ad probandũ, cum igitur à singulis causarum generibus singula sumantur definitionum genera, poterit Medium demonstrandæ rei esse definitio aliqua, sed non formalis, qualis est illa, quæ per genus & differentiam datur, quem aliqui identicam vocant, & in hoc bene dixit Eustratius.

Dices, quo syllogismo rem esse demonstrabitur? dico, & aduerte, quod sicut questio, quod est? præsupponit an est? ita an est? præsupponit quid nomen significet; vt dicit Lincon.

Ante omnia igitur, & antequã Medium aliquod petatur, est sumenda significatio vocæ: uli, quam tenetur dare qui negat rem esse, & tunc poterit? syllogismo hypothetico probare: si ignis extinctio in nube est, tonitrua sunt, sed extinctio est, ergo tonitrua sunt. est enim primò pe-

tenda nominis significatio illius quàm illam esse cõstet. Similiter qui perit, an Deus sit? interrogatur quid per Deum intelligat? dicit subiectum primam mouentem & gubernantem omnia: tunc: si motus est, Deus est, sed est motus, ergo est Deus. similiter negatiuè, quod intelligitur per Vacuum? dicit, locus carens corpore: tunc si locus careret corpore, motus esset instanti, sed hoc non est, ergo Vacuum non est. & si per omnia Media supradicta procedet demonstratio, potest etiam fieri demonstratio ostensiva: scilicet: sunt ex vaporibus pluuie, sed sunt vapores, ergo & pluuie.

Quod si aliud in hoc præter hæc desideras, aduerte, in qualibet questione an sit? esse virtualiter vnã complexam de vno cõcesso & de altero questio. vt si dicas, an Angelus sit? sensus est, an substantia immaterialis sit, datur substantia, & dubiatur an ei inest immateriale. an Vacuum sit? id est, an locus carens corpore sit? datur locus? petitur, an careat corpore? & vniuersaliter in quocunque semper est vnũ datum, alterum nõ concessum sed questũ. Quoties ergo talis questio affirmatiua vel negatiua simplex proponitur, reducatur ad complexam, & illam demonstrantes demonstrabimus rem esse. Et sic omnis demonstratio supponit subiectum esse: nam in questione an sit? demonstratio supponit illud subiectum esse quod virtualiter datum est absque petitione principij. Hęc multum obserua.

Quomodo in questione An sit? complexa emergat & cuius virtutis?

Questio an sit? quomodo demonstratur? Solutio Rationis Dubij.

Disceptatio quod demonstratio et definitio non sint eiusdem.

Cap. III.

Quomodo autem quod quid est motus? dicitur, & quis motus reductionis? & quid est definitio, et quorũ dicamus, cum dubitauerimus primò de ipsis, principium verò sit futurorũ, quod est connexum vniuersum habetis sermonibus.

Dubitare enim quispiam posset, an ne est idem et secundum idem definitione scire & demonstrare? An impossibile definitio namq; ipsius quid est, esse videtur, quid est autem omne, vniuersale & prædicatum: syllogismi vero sunt, hi quidẽ priuatiui,

tuus, illi autem non vniuersales: Veluti qui quidem in secunda figura, priuatiui omnes, qui Verò in tertia, non vniuersales.

3. Postea neq; predicatiuorum omnium, qui sunt in prima figura, est definitio: Et quòd omnium triangulus duobus rectis aequalis habet. Huius autem ratio quoniam scire, est demonstratiuè demonstratiuè habere: quare, si in talibus est demonstratio, planum, quòd non esset vti que ipsorum est definitio: scire enim posset aliquis & secundum definitionem non habens demonstrationem, nihil enim prohibet non simul habere.

4. Sufficiens autem est fides & ex inducti- one, nihil enim vniquam desinientes nouimus, neq; eorum qua per se insunt, neq; accidantium.

5. Amplius, si definitio substantia quedam cognitio est: salua manifestum quòd non sunt substantie. Quòd igitur non est definitio omnium, cuius & demonstratio, planum.

6. Quid autem cuius est definitio, an ne omnium est demonstratio, aut non? Vna quidem ratio, & de hoc eadem: Vniuersus enim in quatuor vnum, vna est scientia: quare si quid scire, demonstratiuè est demonstrationem habere, continget aliquid impossibile, definitionem namque habens sine demonstrati- one sciret.

7. Amplius, principia demonstrationum sunt definitiones, quorum non esse demon- strationes monstratum est prius, aut erunt principia demonstrabilia, & principiorum principia, & hoc in infinitum prodibit, aut prima definitiones erunt indemonstrabi- les.

8. Sed an ne non omnia eiusdem, sed alie- nus eiusdem est definitio et demonstratio, an impossibile sit: non enim est demonstratio cuius definitio, definitio namq; ipsius quid est & substantia, definitiones vero apparer omnes supponentes & accipientes ipsum quid est, Et Mathematica quid vniuers & impar, & alia consimiliter. Amplius, om- nis demonstratio aliquid de aliquo monstrat, Et quòd est, aut non est, in definitione Verò nihil alterum de altero predicatur, quem- admodum neq; animal de bipede, neq; hoc de animali, neque vti que de plano figura, non enim est planum figura, neque figura planum. Amplius, alterum est quid est, & quòd est monstrare, definitio namq; quid est,

significat, demonstratio autem, quòd aut est hoc de hoc, aut non est.

Alterius Verò altera demonstratio, nisi tanquam pars sit aliqua totius (hoc autem dico, quoniam monstratum est aquicrum duobus rectis aequalis habere, si omni triangulus monstratus fuit) pars enim hoc, illud Verò totum est. hac autem ad se vniuersum non habent sic ipsum quòd est, & quid est, non enim est alterius alterum pars.

Manifestum igitur, quòd neq; cuius de- finitio, huius omnis demonstratio; neque cuius demonstratio, huius omnis defini- tio: quare omnino eiusdem nullius contin- git ambo habere. Manifestum igitur est, quòd neq; definitio & demonstratio, neq; idè esse possunt, neque alterum in altero, subiecta etenim consimiliter vti que, se habent. Hac itaq; hucusq; dubitata sint.

Quomodo autem quòd quid est, &c.

Cum idem quid? & propter quid? esse docuisset, posset alicui videri, idem esse definibile, cuius est quid, & demonstrabi- le, cuius est propter quid; ob id ad hoc dis- suadendum, hoc capite, id non esse, probat. atque sic Simplicius huius capitis reddit rationem.

Quatuor igitur proponit tractanda in sequentibus. Primum, quomodo quòd quid est, id est, ipsa rei natura ostendatur de re cuius est? Alterum, quis modus inductionis, id est, reductionis Definitionis ad demonstrationem? Tertium, quid Definitio, an sit demonstratio, an aliud quid? Vltimum, quorum sit definitio?

Dicit autem, sumendum esse principium, quod sit accommodatum rationibus habitis, exponit Philo. & Auer. per rationes habitas, ea, que proximè dicentur de Definitione, nempe tria prima ex his quatuor; nã incipit à quarto, vt dicit Simpl. per habitas etiã rationes, intelligit Philo. ea que dicta sunt, nempe quid? & propter quid? esse eadem.

Dubitabit autem aliquis, &c.

Circa quartum propositum tres mouet quæstiones, quarum prima est, vtrū idè, & secundum idem, quòd demonstratio cognoscitur, etiam Definitione cognosca- tur id est: an omne demonstrabile sit defi- nibi-

9.

10.

1.

Quatuor tractanda in hoc capite

1.

2.

3.

4.

De eodem potest esse subiecto de definitio & demonstratio.

Aristot. primum argumentum in contrarium

Obiectio in partem affirmatiuam.

Confutatio

Secundo argumetur ad idem.

Propositio- num non est definitio, sed simplicium.

Tertio argumetur ad idem.

NOTA

6.

nibile? & dicit secundum idem nam, vt no- tant Themist. & Philop. de eodem subie- cto potest esse definitio & demonstratio, nam de homine, qui definitur, demonstra- tur inibile, sed non secundum idem nam homo secundum se definitur, at de eo pas- siones demonstrantur.

Incipit igitur argumentari, probando non esse idem, sic: definibile est vniuersale & affirmatiuum, at quòd syllogizatur, non omnè est vniuersale & affirmatiuum; nã in secunda figura non affirmatiuum, in tertia non vniuersale, concluditur: ergo non omnè quòd est syllogizabile, est defi- nibile. Aduerte, quòd quid est, vocare vni- uersale affirmatiuum, non quòd sit propo- sitio secundum se, sed quòd cum eo, cuius est, quòd quid, faciat vniuersalem & affir- matiuum propositionem.

Postea neque eorum, que est in prima. Possit quis obijcere, saltem demonstrabi- le affirmatiuum in prima figura, erit defi- nibile; vt quòd omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis: contra hoc replicat: nam demonstrabile scire, est eius habere scientiam, ergo per definitionem scire etiam potest; cum definitio possit esse sine demonstratione; erit scientia demò- strabilis ipsius, & non per demonstratio- nem, quòd est inconueniens.

Sufficit autem fides, &c. Argumentum secundum est ex indu- ctione: ea enim quæ alteri insunt, siue per se, siue per accidens, non cognoscimus de- finitione, sed demonstratione & syllogis- mo; vt inducendo patet. vocat autem ea, quæ per se, aut per accidens insunt, propo- sitiones ipsas, in quibus vnum alteri inest, propositionum autem non est definitio, sed simplicium.

Amplius, si definitio substantia est. Tertio, idem probat: definitio est sub- stantia, non autem demonstratio, ergo de- monstrabile non est definibile, per substan- tiam non solum intelligas id, quòd non est accidens, sed quamcumq; simplicem ef- sentiam & naturam; siue sit substantia siue accidens; vt notat Philop. essentiam enim rei; definitione, eius verò passiones, demonstratione de ipsa cognoscimus.

Quid autem cuius est definitio, &c. Proponit alteram quæstionem: an omne

definibile sit demonstrabile, dato etiam quòd non omnè demonstrabile est defini- bile? & probat, non omnè definibile esse de- monstrabile, atque dicit, vnam rationem præcedentem esse etiam pro hac quæstio- ne, nempe, si definibile est demonstrabile, accideret, quòd sine demonstratione habe- remus scientiam demonstrabilis: hoc autem impossibile est; cum vnius, secundum quòd vnum est, vna sit scientia: nempe, aut per definitionem, aut per demonstratio- nem. Dicit vnius, secundum vnum; quia, vt diximus, de vno possunt esse definitio, & demonstratio, & variae scientiæ, secu- dum diueria de illo considerata; sed secu- dum idem, fieri non potest.

Amplius principia demonstrationum, &c. Altera ratio est talis, quæ in sensu cau- sali debet intelligi, vt bene exponit Themis- tius sic: principiorum sunt definitiones, sed non demonstrationes, ergo non omnè definibile est demonstrabile, sed aliquid erit primum & immediatum: antecessens, pro priori parte, patet: nam subiectorum sunt definitiones, non tamen omnium de- monstrations; sunt autem subiecta demò- strationum principia, vt dicitur 1. Poster. cap. 23. pro posteriore parte probatur: nam alioqui Demonstrationes in infinitum pro- cederent, si semper principia demonstra- bilia essent.

Sed vtrum sit omnium, &c. Quæstio tertia est: an saltem alicuius de- finibilis sit demonstratio? & argumenta- tur quòd non. Primum: omnis definitio est substantiæ, ac demonstrationes supponunt quid est, & passiones demonstrant, non er- go vllum definibile est demonstrabile. Se- cundo: demonstratio demonstrat aliquid esse, vel non esse, quòd in prædicatione fit, at definitio hoc non ostendit, non enim definitio vnam partem de altera prædicat, vt rationale de animali, nec de plano figu- ra. Hic attende, ne decipiaris: non negatur, quòd partes definitionis ad inuicem pos- sunt prædicari, sed quòd in definitione non prædicentur, non enim contingit prædica- ri, nisi in propositione, at definitio non est propositio. Tertio: idem probat ex diuer- sitate quæstionum, ex quibus colligitur diuersitas scibilium: est autem alia quæstio quid, altera quia est, illa definitione, hæc

An omne definibile sit demon- strabile?

Prima ratio in contra- rium.

Ratio contra idè.

Subiecta sunt Demonstra- tionum prin- cipia.

An alicuius definibilis sit demon- stratio? In contrariu

1.

2.

Partes de- finitionis in ipsa denunti- one de se mutuo non prædicari.

3.

Nota.

demonstratione terminatur.

Alterius autem altera, &c.

Obiectio.

Possit quis dicere: quamuis quid & quia non sunt idem, poterit tamen esse demonstratio vna vtriusque, & vna ostendendi via; sicut vna est demonstratio trianguli, quod habeat tres angulos, similiter & isoscelis; ita pariter de composito quia, & de simplici quid est? respondet, id esse, cum se habent sicut species & genus, quæ vocat partem & totum, non autem sic se habet id, cuius est definitio, & id, cuius est demonstratio.

Solutio.

10. Concludit.

Manifestum itaq; &c.

Concludit tandem quæstiones, quas disputauit epilogando, & similiter docet consequentiam, Nec definitionem esse demonstrationem, nec vnum alterius speciem, cum non sic se habeant definibilia & demonstrabilia.

Syllogismo duplicante, similiter & per diuisionem confecto, non demonstrari quid est, de eo cuius est.

CAPVT IIII.

Ipsi vero quid est, est in syllogismo & demonstratio, aut non est, quemadmodum nunc ratio suppositi?

Syllogismus enim aliquid de aliquo modo seruat per medium, ipsum vero quid est, & proprium est, & in eo quod quid est predicatur, hac autem necesse est conuerti. Si enim A ipsi C proprium est, planum quod & ipsi B, & hoc ipsi C: quare omnia ad inuicem. Verum in numero & si A, in eo quod quid est, inest omni B, & vniuersaliter B de omni C, in eo quod quid est, dicitur, necesse est A in eo quod quid est de C dici: si vero non sic aliquis accipiet duplicans, non necesse erit A de C predicari in eo quod quid est: sed si A quidem de B in eo quod quid est, ipsa verò B de quibuscunq; in eo quod quid est, ipsum autem quid est, & ambo eadem habebunt: erit igitur & B de C quod quid est.

Si itaq; ipsum quid est, & ipsum quid est, erat esse, ambo habent, in medio termino eorum prius ipsum quid est esse. Et omnino, si est monstrare, quid est homo? sic C, homo, A, vero quid est, siue animal bipes, siue aliud quid: si itaq; syllogizabitur, necesse est A de B vniuersaliter predicari, huius autem erit altera

ratio media, quare & hoc erit, quid est homo? accipit igitur quod oportet monstrare, nansq; & B est, quid est homo. Oportet autem in duabus propositionibus & primis & immediatis considerare, maxime enim manifestum, quod dicitur, sit.

Qui igitur monstrant per id est, quod conuertitur, quid est anima? aut quid homo? aut aliud quodcumq; enim, quod ex principio est, petunt, quemadmodum, si aliquis existimat, & animam esse idem sibi ipsi causam viuendi, hoc autem numerum ipsum se ipsum mouentem, non esse, ut idem existere. Non enim si A sequitur B, & hoc C, erit A quod quid erat esse ipsum C, sed verum erat dicere, erit & solum, neq; si est A quod quid est, & de B predicatur omni, hoc enim, quod est anima, esse, predicatur de eo, quod est hominis esse. Verum enim est, omne hominis esse animal esse, quemadmodum & omnem hominem animal esse, sed non sic & vnum sit. Si igitur non sic acciperit, non syllogizabitur, quod A est ipsi C: quod quid est esse, & substantia, si vero ita acciperit, prius erat accipere C, quod quid erat esse ipsum B, quare non demonstratum fuit, hoc enim in principio accipit.

Ipsi autem quid est, &c.

In hoc capite incipit quæstionem primam, ex quatuor præcedentibus, discutere: quo modo, nempe quid est, possit ostendi de eo, cuius est quid est? intelligit autem per quid est, naturam & essentiam rei, quæ definitione essentiali explicatur. Et dubitatur, qua via hoc quid est, ostendamus esse quid est, talis rei? Inquit autem, quod rationes præcedentis capitis videntur supposuisse, hoc non posse ostendi; quia dictum est, definibile nullum esse demonstrabile. Syllogismus enim aliquid, &c.

Incipit probare, quod syllogismo non possit monstrari: ac supponit primò, syllogismum omnem probare aliquid de aliquo per Medium.

Supponit secundò, quid est, esse proprium rei, & eiusdem prædicatum quidditatum: proprium, ad differentiam generis, quidditatum, ad differentiam accidentis proprii; hæc enim duo insunt definitioni.

Tertiò

* Al. l. est lum.

Supponit tertiò.

Supponit quatiò.

Dubium. circa vltimū Suppositum.

1. Sententia Alb. Egidij & aliorum

2. Sententia Caietani & Authoris.

Intentio Aristotelis.

Quid, per quid est, hic intelligatur.

2. Supponit primò.

Supponit secundò.

Tertiò supponit, quod cum quid conuertatur cum eo, cuius est quid, debet syllogizari per Medium etiam conuertibile, ita, ut omnes tres termini sint conuertibiles, cum enim conclusio vniuersalis est ex conuertibilibus, & Medium erit pariter conuertibile, ut in literis explicat Aristoteles.

Supponit quatiò, si debet concludi aliquid, tanquam quid est, de re, oportere ut vtraque præmissa sit secundum quid est, ut si A probandum est, esse quid, de C oportet, ut A de B, & B de C, sit in quid est, & dat huius rationem: nam, nisi sic præmissæ sumantur, non erit necesse, conclusionem esse in quid est, quasi dicat: poterimus quidem concludere quid est per præmissas, quæ non sint secundum quid est: sed tales non ostendent necessario, conclusionem esse secundum quid est, nisi sic etiam sumantur.

Circa hoc suppositum est dubium, an hoc sit intelligendum, quod expressè ponatur illa reduplicatio in quid: dicendo, omne B est A, in quod quid est, omne C est B, etiam in quod quid: ergo omne C est A in quod quid? ita volunt multi, inter quos est A lb. Egidij & talem vocant syllogismum duplantem. & quidem est probabilis opinio, mihi tamen magis placet in hoc Caiet. sententia, qui dicit, non fieri hanc duplicationem addendo illam particulam, sed re ipsa sumendo tales propositiones. nam sic ut demonstratio debet procedere ex causis, & ex necessarijs immediatis & reliquis, tamen non est addenda particula, quæ hoc dicat, ita similiter est hic intelligendus Arist. nempe ut tales propositiones sumantur, quæ sint in quod quid est.

Nota litera sic sed si A de B, in eo quod quid est, non autem B in quocunque in eo quod quid est: id est: si maior in quid, non autem minor, ad detu, non sequetur conclusio in eo quod quid est: si ipsum autem quid est vtraque id est, si vtraque est in eo quod quid est, non solum maior, sed C B, minor, tunc conclusio erit in quid.

Si igitur quod quid est, & quid erat esse, &c.

Concludit, ex suppositis in tali syllogismo peti principium in medio termino, id est, in minori, ut dicit Themiust. in quæm. dium de subiecto conclusionis prædica-

tur, quod medium cum sit quid est ipsius subiecti, petitur principium; vnum enim est quid & essentia rei vnius, licet varijs possit vocibus explicari. ob id talis essentia quæ erat probanda, petitur in minori, quod sit manifestum, si sumamus duas propositiones immediatas, id est, in quibus quid est, semper prædicatur, & in minori, & in maiori.

Hic aduerte, quod non loquimur de definitione quæ per causas externas datur, hæc enim non dicunt quid, sed propter quid rei tantum. sermo autem est de quid est, & de definitione explicante tale quid, & in his procedendo principium petitur, ut dictum est, & hoc nota.

Per conuersionem igitur, &c.

Reijcit opinionem eorum, qui per duas definitiones quid est, dicentes existimabatur se demonstrare posse quid est; nempe vnâ per alteram, ut de anima sumebant esse id, quod a se vitam habet, similiter esse numerum seipsum mouentem, quæ conuertuntur inter se, & quid anime dicunt, & per vnâ alteram probant. Contra hos Arist. dicit, sic etiam peti principium; nam vnâ illarum oportet petere in præmissis de subiecto; non enim sufficit, quod præmissæ sint essentialia, nam etiam genus essentialia est subiecto; sed debent esse, sicut definitio & definitum, quæ vnum esse sunt, si verò non sic sint, non concludetur quid: si autem sint sic, petetur iam in præmissis quid vnum ipsius anime: nota similiter hic agi de definitionibus, quæ dicunt quid.

Quod via Diuisionis non possit demonstrari quid est.

CAPVT V.

Verum in numero, neq; per diuisiones via syllogizari, quemadmodum in resolutione circa figuram dictum est: nullam enim necessarium sit rem illam esse, cum hæc sint, sed quemadmodum neq; inuicem demonstrat, non enim oportet conclusionem interrogare, neq; in eo quod datur esse, sed necesse est esse illis existentibus.

Etenim si dixerit respondens, anme homo animal, aut in animatum: postea accipiat animal, non syllogizatum fuit, vtriusq; omne animal, aut pedes, aut aqua, &c.

Nota Definitiones per causas datas non quid, sed propter quid rei tantum dicunt.

2. Priorum cap. 21.

2.

accipiat pedestre, & hominem esse totum animal pedestre, non necesse est, ex dictis, sed accipit & hoc: differt autem nihil in multis aut paucis ita facere, idem enim est.

3. Non syllogistica igitur usus sit ita progredientibus, & ad ea que contingit syllogizari: quod enim prohibet hoc verum quidem esse omne de homine, non tamen quid est, neque quod quid erat esse, significans?

4. Amplius quid prohibet, aut addere aliud, aut auferre, aut supergredi. Substantia: hac igitur premissantur quidem.

5. Contingit autem soluere, si quis accipiat ea, qua sunt in ipso quid est, omnia, & consequens diuisione faciat petens primum, & nihil derelinquat: hoc autem necessarium est, si omne in diuisionem cadit, & nihil deficit, hoc autem necessarium, in diuisione enim iam oportet esse. Sed syllogismus tamen non est, sed si quidem alio modo cognoscere facit, hoc quidem nihil absurdum fuit: neque enim inducens forte demonstrat, sed tamen ostendit aliquid.

6. Syllogismus vero non dicitur ex diuisione dicens definitionem, quae admodum enim in conclusionibus, quae sunt sine medijs, si quis dicat, quod his existentibus necesse est, hoc esse, contingit interrogare propter quid, ita & in diuisionibus definitionibus, quid est homo animal mortale, habens pedes, bipes, sine pennis, propter quid iuxta, quoniam quae appositionem dicit enim, & monstrabit diuisione, sicut operatur, quod omne, aut mortale, aut immortale est: talis autem oratio tota non est definitio: quare & si demonstraretur diuisione, non tamen hac definitio syllogismus efficitur.

7. At verè neque per diuisionem, &c.

Probatur diuisionis non posse probari quid est, de quo etiam dictum est lib. 1. Priorum, cap. 32. quem librum vocat resolutionem circa figuras, eò, quod illic syllogismos in tres figuras reducere doceamur. Probatur autem primo, quod, per diuisionem quid est, non ostendatur, sic: in diuisione non sequitur necessario conclusio ex praemissis positis, sed ad hoc oportet petere à Respondente praeter praemissas, ergo non est via necessaria, qualis debet esse ad probandum quid est; conclusio enim

Intentio Aristotelis, non posse videlicet quid probari via diuisionis. ARGUM.

debet sequi ex praemissis necessariò, & non debet solum habere veritatem ex concessione, sed ex praemissis, quamuis Respondens nihil det.

Hic aduerte, in diuisione, de qua hic est fermo, esse duplicem processum: alter est syllogisticus, in quo subditur diuisum tantum Medium, & coniunctum, ex partibus est maius extremum, & vna species minus.

Verbi gratia: omne animal est rationale, vel irrationale, omnis homo est animal, ergo est rationalis, vel irrationalis: Alter processus est enthymematicus, in quo, ab vnius vel pluriũ partium exclusione proceditur ad alterius affirmationem, nempe ex conclusione illata: omnis homo est rationalis, vel irrationalis; non irrationalis, ergo rationalis: & uterque iste processus diuisio vocatur in praesenti.

Virum homo est animal, aut inanimatum, &c.

Probatur in tali conclusionem intentam non sequi, & aduerte quod sunt duae conclusiones: altera est ex praedicato completo, scilicet: omnis homo est rationalis, vel irrationalis; & haec quidem necessariò sequitur ex praemissis: altera est: homo est rationalis; & haec est intenta, & quae est, in quid est, sed talis non sequitur ex praemissis, nisi accedente ulteriori concessione. Respondentis, quod homo non sit irrationalis. Probatur igitur Aristot. quod petat principium in tribus. Primo, in genere, cum enim genus sit pars ipsius, quod est, probandi, petitur interrogando, an homo sit animal, nec ne: nam saltem supremum genus est petendum, cum per diuisionem colligi nequeat. Secundo, petitur in differentia, quia praeter illas praemissas petitur sibi dari, hominem non esse irrationalem: similiter supponit non esse plures differentias alias, & in hoc similitur inducendi; vt notat S. Thom. qui supponit, sic esse in reliquis singularibus, quae non inducit, vel illa inducenda esse omnia, ac ubi id non demonstrat. Tertio, petitur sibi dari hominem esse totum hoc: animal gressibile bipes: absque vlla coniunctione interposita. hoc enim non probatur, quamuis singularæ partes per se probarentur: quia verò exempla posuerat in biumbrui diuisione. dicit parum hoc

Nota. In diuisione in praesenti esse processum.

Nota. In diuisione duplicem esse conclusionem.

hoc referre, cum id sequatur in multis, sicut in paucis.

Dubium.

Compositum metaphysicum & physicum pariter ratione se habere.

Dubitabis: quare definitio debet esse continua, & non interpolata? nota, eodem modo se habere compositum metaphysicum, quod constituitur ex genere & differentia; & compositum physicum; quod componitur ex materia & forma: nam differentia est sicut forma, genus vt materia: forma autem vtitur materia, sine aliquo intermedio; quia materia est quoddam ens imperfectum & inconsummatum, perfectiendum & onsum mandum per formam: vnde sicut medietas linear alteri medietati absque medio copulatur, ita forma materiae, & consequenter differentia generi, ex quo fit, vt non dicamus: homo est animal & rationale, sed simul, animal rationale, quod totum tali diuisione nullo modo probatur; sed petitur.

3. Non syllogisticus quidem igitur, &c.

Concludit, diuisionem non concludere quid est, syllogizando; imò, inquit, nec quae alias syllogizari possent, per diuisionem syllogizantur: vt quòd aliquid accidentale concluditur, cum semper petatur principium circa numerum partium diuisi, & in petendo negationem aliarum partium, vt dictum est, quod idem etiam docuit primo Priorum, cap. 32.

4. Amplius quid prohibet, &c.

4. Argum. Altero argumento conatur infringere idem, nempe diuisione concludi quid est. argumentum tale est: diuisioni accidentalia, ex quibus non potest constare quid est, ergo non est via certa & necessaria ad probandam quid est: quia fit diuisio generis aliquando per accidentia, quae non pertinent ad quid est, aliquando per vltimas differentias praetermittendo intermedias, & tunc ex tali genere & differentia non fit definitio, non enim dices: homo est viuens rationale; vt dictum est sexto Topicorum; quia ablatum est aliquid hominis substantiae, nempe, sensibile, aliquando fit non petueniendò vsq; ad vltimas differentias, & sic definitio non fiet propria definitio, vt si dicas: homo est viuens sensibile, non ergo est via apta diuisio ad quid est, ostendendum. Vis argumenti haec est. Di-

uisio ipsa non ostendit, an differentiae sint accidentales? an adaequatae? an vltimae, nisi aliunde ista probentur, quae tamen sunt necessaria, vt ostendatur quid est: non ergo est via apta ad id ostendendum & probandum.

Contingit autem soluere, &c.

Possit aliquis dicere, argumentum hoc solui, si sumamus diuisionem per membra essentialia & consequenter se habentia, id est adaequata, & descendendo vsque ad vltimam speciem, in tali enim diuisione quid est ostendetur: hoc excludit Aristot. Excluditur ad hoc argumentum respondit. dicens, adhuc non syllogizari quid est, propter id quod dictum est in argumento primo: est tamen via quaedam bona, pro manifestando quid est, sed non via syllogistica, sicut inductio manifestat aliquid, nempe vniuersale, sed non syllogizandi via.

6. Syllogismus autem non dicitur ex diuisione, &c.

Docet, per diuisionem venientem definitionem non syllogizari, & probatur sic: illud, de quo post rationem factam contingit petere propter quid, non est syllogizatum, sed de definitione, post factam diuisionem, contingit petere propter quid; vt, propter quid homo est animal rationale bipes? ergo non est syllogizata, maior parte in conclusionibus, quae necessariae afferunt, sine aliquo Medio probante, quarum contingit petere propter quid: minor probatur: nam quamuis demus singulas definitionis partes: vt opinio illorum existimat, diuisione ostendi: tamen oratio illa tota ex singulis partibus non probatur esse definitio: non ergo definitionis est syllogismus.

Potest esse etiam alius sensus, quod diuisio demonstrat quidem primam conclusionem, nempe, hominem esse rationale, aut irrationalem, animal mortale, aut immortale, sed hoc totum non est definitio, sed animal rationale solum, non vero irrationale, hoc verò petitur, non probatur; cum adhuc possit quaeri: quare homo tantum rationalis est?

(.)

Disceptatio, quod ipsum quid est, non monstratur definitione, neque definitione contrarij, neque alio quouis modo.

CAPVT VI.

Ed anne est demonstrare ipsum quid est secundum substantiam? ex suppositione autem accipientem ipsum quidem quod quid erat esse, hoc, quod est ex proprijs in eo quod quid est, hac autem in eo quod quid est sola, & proprium omne: hoc enim est esse illi. An rursus accipit quod quid erat esse, & in hoc necesse est per medium monstrare.

Amplius, quomodo modum neq; in syllogismo accipitur quid est ipsum syllogizare, semper enim tota aut pars est propositio, ex quibus syllogismus, ita neque ipsum quod quid erat esse oportet inesse in syllogismo, sed se ipsum hoc appositum esse, & addubitan rursus in syllogizatum est, aut non hoc, occur roribus ut quod, hoc enim erat syllogismus, & ad illam, quod, non ipsum quid erat esse syllogizatum est, quod certum: hoc enim positum fuit nobis ipsum quod quid erat esse: quare necesse est sine quid est syllogismus, aut ipsum quod quid erat esse syllogizatum fuisse aliquid.

Et si ex suppositione monstrat, veluti si malo inest diuisibile esse, contrarij autem hoc, quod est contrarium inesse quibuscumque est aliquid contrarium: bonum autem malo est contrarium, & indiuisibile diuisibile: est igitur homo in esse indiuisibile esse.

Hinc etenim accipiens ipsum quod erat esse monstrat: accipit autem ad monstrandum ipsum quod quid erat esse, alterum tamen sic: in demonstrationibus namq; quod est hoc de hoc, sed non ipsum, neque cuius eadem est ratio, & conuertitur.

Ad utroq; vero, & ad monstrantem secundum diuisionem & ad sic syllogizantem, eadem est dubitatio; propter quid homo est animal, bipes, pedestre, sed non animal & pedestre: ex his enim, qua accipiuntur, nulla necessitas est inueniendi quod praedicatur, sed quemadmodum homo idem est ser, & Musicus & Grammaticus.

Sed verum sit demonstrare, &c. Pergit adhuc probare, quid est, ostendit non posse: & in praesenti duos excludit ostendendi modos: alter est per definitio-

nem definitionis: alter est per definitionem contrarij, quos vocat modos probandi ex conditione & suppositione, quia per vnius definitionem probant alterius definitionem.

Proponit igitur: an quid est substantiale probetur, accipiendo quid est ipsius definitionis, nempe oratio, quae soli inest & in quid praedicatur, & fiat talis discursus: omnis oratio, quae soli inest, & in quid praedicatur, definitio est, animal rationale est huiusmodi, ergo animal rationale est hominis definitio: Dicit, sic non demonstrari. nam hoc modo etiam petitur principium: nam pro Medio sumere oportet definitionem de definito absque probatione. Aliqui dicunt, principium peti in maiori, sumentes definitionem de ipsa definitione & non probantes. Aliqui dicunt, quod in minori, quia petere, quod animal rationale inest homini soli, & in quid; est petere probandum, quod sit definitio. Melius dicamus, quod in vtraque petitur principium.

Amplius, sicut nec in syllogismo, &c. Idem etiam probat alio argumento: sicut enim probantes aliquam conclusionem, nempe: homo est rationalis, propositiones sumimus vniuersales, quae dicuntur totae, aut aliquas particulares, quae dicuntur partes; ex quibus illud probamus: non autem sumimus pro praemissa definitionem syllogismi: sed si aliquis syllogizata conclusionem illam esse negat, tunc definitione syllogismi probatur: ita, nec definitione definitionis oportet probare animal rationale; tanquam quid de homine, sed alio principio: quod si negetur definitum esse, tunc definitione definitionis id probare ostendimus: argumentum hoc est a simili.

Et si ex conditione monstrat, &c. Alterum modum quid est probandi reijcit, nempe per definitionem vnius contrarij: ut bonum & malum sunt contraria, mali natura & quid, est diuisibile, ergo boni natura & quid, est indiuisibile, contrarij enim contraria insunt: sed hic petitur principium, nam ad probandum vnum quid, petit sibi aliud dari. Dices: nonne etiam in syllogismo quouis petitum propositiones ex quibus syllogizanda est conclusio: ad hoc respondet, in syllogismo peti conclusio-

Ascendendi modos.

Mouetur dubium.

Remouetur.

NOTA

Nota.

tionis probanda propositiones, sed non est aequa fors & aequalis scientia, ac cognitio praemissarum & conclusionis, nec per illam conclusionem iterum praemissa eodem modo probari possunt: at contrarium equum est scientia & cognitio, & conuertuntur; nam eodem prorsus modo, quo vnum per alterum, etiam alterum per alterum contrarium probatur, ob id in his petitur principium, tanquam in simili & pari, non autem in syllogismo.

Ad utroque autem, & secundum, &c. Concludit, argumento communi, & via diuisionis, & his vtriusq; modis, non posse quid est syllogizari, quia nulla via ostendit, quod homo sit animal gressibile bipes, & non gressibile & bipes, sicut dicitur Grammaticus & Musicus. cum autem hoc supponatur in his omnibus probandi modis, nullus eorum quid est syllogizat absq; principij petitione. Capite superiori declarata est ratio huius continuationis.

Epilogo ostendit, quid sit non posse monstrari.

CAPVT VII.

Quomodo igitur definitens monstrabit substantiam, aut ipsum quid est? neque enim sicut demonstrans ex confesso esse manifestum faciet, quod necesse est, illis existentibus alterum quid esse, demonstratio enim hoc est, neque sicut inducens per singularia cum manifesta sint, quod omne sic est, eo quod nihil aliud est: non enim quid est monstrat, sed quod aut est, aut non est, quis igitur alius modus reliquus non enim monstrabit vtriusque sensu aut digito.

Amplius, quomodo monstrabit quod quid est homo? necesse est enim scientiam quod quid est homo, aut aliud quodcumque scire, & quod est, non ens enim nullus nouit quod est, sed quid quidem significat oratio aut nomen, cum dixerit hircoceruus, quid autem est hircoceruus, impossibile est scire. Verum enim uero, si monstrabit quid est, & quod est, & quomodo eadem ratione monstrabit: definitio enim vnum quid significat, & demonstratio, quid autem est homo, & esse hominem, aliud est postea & per demonstrationem dicimus necessarium esse monstrari omne, quod est, nisi substantia sit, ipsum vero esse nulli est substantia, non enim

genus est ipsum ens: demonstratio igitur erit quod est, quod & nunc faciunt scientia. Quid enim significat triangulum, accipitur Geometra, quod autem est monstrat, quid igitur monstrabit definitens quid est, aut triangulum? sciens igitur aliquis definitione quid est, si est non sciet, sed impossibile est.

Manifestum autem est secundum modos definitionum, qui nunc sunt, quod non monstrant definitens, quod est: nam est est ex medio aequale: sed propter quid est ipsum definitum, & propter quod hoc est circulus quatuor, esset enim & definitionem orichalci dicere esse ipsum, neque enim, quod possibile est esse quod dicitur, assignans definitiones, neque quod illud est, cuius dicunt esse definitionem, sed semper licet dicere propter quid.

Si igitur definitens monstrat aut quid est, aut quid significat nomen (si non est nullo modo ipsum quid est) esset & definitio oratio idem quod nomen significans: sed absurdum. Primum quidem enim & non substantiarum esset vtriusque, & non ens: significare enim licet & non ens. Amplius, omnes orationes definitiones vtriusque essent: esset enim nomen ponere cuiusvis orationis: quare definitiones vtriusque dispiciuerimus omnes, & illa definitio vtriusque esset.

Amplius nulla scientia demonstrat vtriusque, quod hoc nomen quid significat, neque definitiones igitur hoc assignant. Ex his igitur neque definitio & syllogismus videntur idem ens, neque eisdem syllogismus & definitio. Ad haec autem, quod definitio nihil demonstrat, neque monstrat, neque ipsum quid est, neque definitione, neque demonstratione est cognoscere.

Qualiter igitur definitens, &c.

Velut epilogum quandam praecedentium faciens, probat adhuc, quid est, non posse villo modo monstrari, posset enim quis dicere, quid est, ostendi per definitionem: ut animal rationale indicat quid hominis: hoc intendit modum reprobare, ostendendo, quod ipsa definitio, quamuis dicat quid, non tamen ostendit, cuius sit illud quid, & hoc est institutum capitis praesentis. Probat igitur primo sic: si definitens quid est de re ostendit, aut id sit ex quibusdam principijs positus aliquid necessarium inferendo & sic.

Capitis summa.

Definitio quamuis dicat quid, non tamen ostendit cuius sit illud quid. Probat primo.

Arist. intentio, duos excludere o-

Obiectio.

Solutio.

NOTA

& sic non, cum iste probandi modus sit syllogisticus & demonstratiuus: aut ex singularibus inferendo totum & vniuersale, eod quod nullum singulare aliter se habet, sicut inductio, & sic non; quia tali via probatur tam affirmatio quam negatio: at definitio negatio non est: imo nec affirmatio, cum non sit positio. aut demonstrat sensu, nempe opponendo & obijciendo sensibus ipsam rem, aut digito monstrando & sic non; hoc enim singularium sensibile est: nullus vero superest modus, ergo definitio non ostendit quid est de re ipsa.

2. Secundò.

Amplius quomodo monstrabit, &c.
Secundò idem probat: quid est non potest cognosci, quin cognoscatur quod res est: sed definitio non potest ostendere de re quod sit, ergo nec quid sit, aliter enim posset quis cognoscere quid est res, non cognoscendo quod esset, quod impossibile est. Maiorem explicat; docendo quod nomen significet, posse cognosci antequam rem esse cognoscamus, at quid sit, siue an sit: præsupposito nequit cognosci. Minorem probat primò: definitio, sicut & demonstratio, vnum demonstrat: at quid rei, & esse rei non vnum sunt, aliud enim est homo, aliud hominis esse, non ergo definitio vtrunque simul innotescit.

Tertiò, Exemplo.

Secundò, probat minorem: definitio rei explicat substantiam, demonstratio vero, quæ substantiam consequuntur, at esse rei non est eius substantia; cum non sit genus, nec sit differentia: non ergo definitio, ne ostendi potest.

Nota.

Tertiò, idem exemplo probat: nam demonstratio accipit quid est pro Medio, & rem esse probat: vt, quid sit triangulus? supposito, quod sit, demonstrat: non ergo definitio id ostendit.

Dubium.

Nota, hic triangulum sumi, vt est passio & quæ situm, & aduerte istud argumentum, nam: ob id concluditur, nunquam cognoscei definitionem, quid est rei dicere, nisi in demonstratione, vbi talis res esse probatur per definitiones in talem medium; vt dicemus.

Thomista.

Dubitabis: quid sibi vult, aliud est homo, aliud hominis esse, quod etiam dicitur 3. an. 2. ca. 4. & 1. Met. cap. 5. ex hoc loco Thomista colligunt, essentiam, & existenciam realiter distingui. nam dicunt, per hominem substantiam, per esse, existentiam intelligi, sed hanc questionem determinare non est huius loci, sensus Arist. hic for. Solutio. san est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis vero esse ipsa essentia, per quam existit. forsan hic est verissimus Aristotelis sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum vero hominem naturam in concreto.

stentiam realiter distingui. nam dicunt, per hominem substantiam, per esse, existentiam intelligi, sed hanc questionem determinare non est huius loci, sensus Arist. hic for. Solutio. san est, aliud est essentia rei, quæ definitur, aliud id, quod per talem essentiam est, vt homo est id, quod per essentiam eius est, hominis vero esse ipsa essentia, per quam existit. forsan hic est verissimus Aristotelis sensus, & tunc per esse hominis debemus intelligere naturam in abstracto, puta humanitatem, per ipsum vero hominem naturam in concreto.

Esse hominis.

Homo.

Dubium.

Dices tertiò: quomodo distinguuntur homo, & humanitas? Dico, quod secundum rem homo, & humanitas idem dicunt; nam sicut homo dicit substantiam ex materia tali, & rationali anima compositam, ita etiam humanitas, differunt tamen in modo significanti: nam humanitas dicit naturam per modum formæ abstractæ: sicut albedo, at homo naturam eandem per modum existentis per se; sicut album, albedinem dicit, vt in aliquo receptam.

Solutio.

Humanitatem & hominem ratione inter se distinguunt.

Hinc est quod homo, propter significanti modum includit supposita, & cum accidentia insint suppositis, homo vt homo, quamuis non includit accidentia vlla, cum sit substantia, tamen non excludit accidentia. ob hæc dicitur: Petrus est homo, & homo est albus, homo ambulat: at humanitas, cum sit secundum modum formæ, excludit supposita & accidentia; ob id non dicitur: Petrus est humanitas, nec: humanitas est alba.

Homo eundem de supposito dicitur posse sit, non autem humanitatis.

Vnde etiam fit, quod, cum homo non excludat accidentia, nec existentiam, actualem humanitas vero excludat, compositius dicitur homo: quia habet hoc, nempe non excludere accidentia & existentiam actualem. ac propterea dicitur, aliud homo est, aliud hominis esse, puta, humanitas, non quod alia sit substantia, sed quod homini multa ex modo significanti denuntur, quæ non concedentur humanitati, tamen quam excludenti ea a se. Sed de his hactenus pro isto loco.

Hominem esse compositum humanitate, dicitur.

Manifestum est & secundum nunc, modos, &c.

Tertiò idem inductione per ipsos definitionum modos probat, quod definitio non ostendat quid de re, & sumit de definitionibus.

Tertiò, inductionibus.

definitionem aliquam concisis verbis; nempe figura, in cuius medio est punctum, à quo lineæ vsque ad circumferentiam ductæ omnes sunt æquales. hæc est definitio circuli, sed non ostendit, an circulus sit, siue esse possit: nec ipsa ostendit cuius sit, an sit circuli, an sit alterius cuiusvis, vt montis aurei? cum adhuc de circulo possit quis pertere an sit? & quid sit; non enim tantum definitionibus propositis, quorum sint, sciimus: ergo definitio non ostendit quid est, de ipsa re, cuius est.

4. Quarto.

Si ergo definiens monstrabit, &c.
Quarto probat, definitionem adhuc non ostendere quid est. si enim ostendit, aut ostendit quid rei, aut quid nominis, non quid rei, vt probatum est, ergo quid nominis: sed hoc dici non potest, si enim definitiones, non nisi quid nominis, ostendant, sequitur quod definitiones essent non entium, similiter quod omnes orationes essent definitiones, & quod orationibus loquentes, definitionibus loqueremur. Patet: nam singulis orationibus, vnicuique posset imponi nomen, sicut opus Homeri dicitur Ilias: & tunc orationes definitiones illius essent, cum, quid significet, explicarent. Præterea sequitur, quod nulla scientia faceret definitiones: nam non est scientiæ, vocabulorum significationes explicare, cum ad placitum sint, scientiæ vero sint necessariorum.

NOTA

Ex quibus vniuersalem epilogum colligit, nempe definitionem & demonstrationem nec esse eiusdem, nec esse idem: & quid est nullo modo ostendi, nec per ipsamet definitionem. Hæc enim omnia disputata sunt.

Dissolutio disceptationis propositæ: & hoc capite ostenditur, quid est, posse monstrari per aliud quid est.

CAPVT VIII.

5. Nota.

Nota, in alijs cod. capit, quod hic octauum, complecti vna serie non debemus, aut deum hoc loco diuincta.

Iterum autem considerandum quid horum dicitur bene, & quid non bene, & quid est definitio, & ipsius quid est: nunquid quodammodo est demonstratio, & de finitio, aut nullo modo. Quoniam autem est (vt diximus) idem scire quid est, & scire causam ipsius si est. Ratio autem huius,

quod est aliqua causa, & hac aut eadem aut alia, & si sit alia, aut demonstrabilis, aut indemonstrabilis: si igitur est alia, & contingit demonstrare, necesse est medium esse causam, & in prima figura monstrari. Vniuersale namque est et predicatum quod monstratur. Vnus igitur modus esse, & si que, qui nunc exquisitus est, per aliud ipsum quid est monstrari, ipsorum namque quid est necesse esse medium esse quid est, & proprium proprium: quare hoc quidem monstrabit, aliud vero non monstrabit ipsorum quid erat esse eidem rei. Hic igitur modus quod non sit si que demonstratio, dictum est prius, sed est logicus syllogismus ipsius quid est.

Iterum autem speculandum est, &c.

I.

Cum hactenus disputando processerit, & nihil resoluerit, nunc ad determinanda hæc accedit: ac primò quid definitio? & an quid est, aliquo modo ostendi possit? docet.

Propositio sublequentium Arist.

Intendit ergo in hoc capite vnum modum tradere, quo ipsum quid est possit syllogizari, nempe per causam ipsius quid est, & aduerte, quod dictum est, per quid est, rei naturam intrinsecam intelligimus, per causam vero aliam à natura, efficientem, finalem, & materialem: per has autem ipsum quid ostendimus, sed talis ostensio logica dicitur, non quod non sit demonstratio, cum per vnam causam aliam monstramus; sed quod non sit demonstratio ostendens & probans, esse quid est.

Intentio, huius capituli. Nota.

Dicit igitur: Cum scire rem esse, sit scire causam illius esse, sequitur quod ratio rei, & definitio sit aliqua causa. hæc potest esse duplex: aut eadem cum ipsa rei essentia & natura, aut alia; qualis est, quæ sit per aliquam ex prædictis tribus causis, aut omnes eas, aut aliquas: nam multiplex est causalis definitio. Quod si fuerit alia: aut erit demonstrabilis, id est, apta ad demonstrandum; nempe, quia est per se, & necessaria: aut indemonstrabilis, id est, inepta ad demonstrandum; vt si non sit per se, aut non necessaria. tunc si fuerit demonstrationi apta, in prima figura demonstrabitur per talem causam quid est: & tunc omnia erunt propria, in quid ipsius rei, cum sint causæ: si vero non fuerit apta causa, per

Ostensio logica.

H h h cam

eam nihil demonstrabitur. Subdit tamē, quod iste est vnus modus ostendendi quid est, sed Logicus; quia quod sit, quid rei non ostendit, vti diximus.

Quomodo quid est habeatur ex Demonstratione?

CAPVT IX.

Quo autem modo contingit dicimus aggredientes rursus à principio. Quemadmodum enim propter quid querimus habentes, quod non nunquam vero & simul manifesta sunt, sed non prius. vna, propter quid possibile est cognoscere, quam quod manifestum est, quod consimiliter et ipsum quid erat esse nō sine ipso quod est. impossibile est enim scire quid est, ignorantes si est.

Ipsū. Verò si est, aliquando quidem secundum accidens habemus, aliquando autem habentes aliquid ipsius rei, sicut in tribus, quod sonus est, quidā nubium, & defectum, quod est praeuatio quadam luminis, & hominem, quod animal quoddam est, & animam, quod est seipsum mouens. quaecumque igitur secundum accidens mouemus, quod sunt, necessarium est, nullo modo se habere. ad ipsū quid est, neque enim quod est scimus, querere autem quid est, non habentes quod est, nihil querere est. De quibus, unque autem habemus aliquid facilius: quare, vt habemus quod est, ita nos habemus & ad ipsum quid est.

Quorum habemus aliquid ipsius quid est, sit primum quidem sic, defectus in quo A, Luna in quo C, obstructio terra in quo B: vtrum igitur deficit, aut non querere est: an B, sit aut non? hoc autem nihil differt querere, quam si est ratio ipsius. & si sit hoc, & illud dicimus esse, aut vtrum contradietio nis est ratio, vtrum habēdi duos re et os, aut non habēdi? quando autem inuenimus simul ipsum quid, & ipsum propter quid nominamus, si per media sit: sit autē non ipsum; quod nominamus, propter quid verò non.

Sit igitur Luna C, defectus A: in plenilunio vmbra non posse facere, nullo inter nos existente manifesto, in quo B: si igitur ipse C inest B: quod est, nō posse vmbra facere, cum nullus nostrum in medio sit, huc autem ipsum A quod est doctore, quod qui-

dem deficit planum; propter quid autem, nondum, & quod quidem defectus est; nominamus, quid verò est, non nominamus.

Cum autem planum fuerit, quod A ipsi C inest, sed propter quid inest querere ipsū B quidem est, vtrum obstructio, aut conuersio Luna, aut extinctio luminis: hoc autem est ratio alterius extremi, si in his ipsius A, est enim defectus & obiectio terra, quid est tonitrus: ignis extinctio in nube, propter quid tonat: eo quod extinguitur ignis in nube, sit nubes C, tonitrus A, extinctio ignis B: ipsi C inest B, extinguitur enim in ipsa ignis, huic autem A sonus & est B vna, ratio ipsius A primi extremi: si verò rursus huius aliud medium sit; ex reliquis erit ratio. Qualiter igitur accipitur ipsum quid est, & sit notum, dictum est.

Quare syllogismus quidem ipsius quid est non sit, neque demonstratio: planum est tamen per syllogismum & per demonstrationem: quare neque sine demonstratione est cognoscere ipsum quid est, cuius est causa alia, neque est demonstratio ipsius, quemadmodum & in dubitationibus diximus.

Quo autem modo contingat, dicemus, &c.

Antequam ad textus expositionem accedamus, intentionem Aristotelis in hoc capite explicemus.

Pro quo aduertente primò, quid & propter quid idem esse re, ratione ramen diuersa, nam definitio, quae est quid vnus extremi, est medium & propter quid; ad probandū ipsum de aliquo, vel aliquid de ipso: ac propterea differre ratione dicuntur, nam definitio & quid est dicitur respectu ipsius rei secundum se, propter quid verò dicitur respectu eiusdem rei in compositione & praedicatione sumptae. ex quo fit, vt quid est rei terminet, & absoluat duas quæ sitiones, & quid sit, & quia sit; nam definitio et lapsus est ipsius quid, & propter quid Lunæ in sit.

Aduerte secundò, aliter se habere passionem, quæ demonstratur in esse, & subiectum, de quo demonstratur. passio enim, cum non aliud esse habeat, quam subiecto inesse (accidentis enim esse est in esse) fit vt non cognoscatur esse, quin cognoscatur inesse, quod sit, vt, cum quid est, non possit cognosci, nisi res cognoscatur esse, non.

* a. l. obstructio luminis.

6c.

1c.

De intentione Arist. in hoc capite: 1. Fundam. Quid & propter quid idem esse, ratione autem distincta.

2. Fundam. Subiectū & passionem in demonstratione diuersimodè se habere.

Non cognoscatur quid passionis, nisi simul cognoscendo ipsius esse. hoc autem est in demonstratione: non ergo contingit passionis & querere quid est cognosci, nisi in demonstratione. Et hoc est, quod Aristoteles hic intendit docere, quod non cognoscitur quid ipsius passionis, nisi in ipsa demonstratione: ac ob id dicit, quid, & propter quid, esse idem; vt quemadmodum propter quid non cognoscimus, nisi simul cum quia est, quod in demonstratione fit, ita ipsum quid, quod idem est cum propter quid.

Passionis quid non cognosci, nisi in ipsa demonstratione.

1. Fundam. Subiectum potest cognosci esse absque passione, & per consequens extra Demonstrationem.

Subiecti quid est, quomodo in demonstratione cognoscatur.

Ad textum.

Nota.

2. An sit res dupliciter cognosci posse.

Tertiò aduerte, de subiecto, aliam esse rationem: nam potest quidem cognosci esse absque passione, propterea, quod eius quid est, supponit tantum, quod sit, non autem quale sit, sicut in passione: id est extra demonstrationem cognoscitur, non enim eius quid, est propter quid, nisi respectu passionis: ac propterea tale quid est, ex suppositione cognoscitur, cum non pendeat à passione.

Quamuis etiam possumus dicere, quod in ipsa demonstratione cognoscitur, esse quid est, dum per ipsum quid est, eius probamus passionem de eo: non enim alibi manifestatur & ostenditur definitio, quod sit quid, nisi cum medium in demonstratione sumitur. extra demonstrationem enim tantum definitio quid, de re ostendit ex suppositione, nota igitur Aristotelis scopum in capite.

Ad textum accedamus, volens alterum modum tradere ostendendi quid est, similitudinē inter quid, & propter quid, vt talia sunt, supponit similitudo autem in his consistit: sicut propter quid, sine quia est, haberi non potest, ita nec quid est, sine an sit & sicut quia est sine propter quid aliquando habetur, ita & an sit & sicut propter quid? & quia simul, ita etiam quid sit & an sit simul consequimur, hoc ergo fundamentum proponit, vt cum quid non possit cognosci, nisi cognito, quod res sit, non cognoscatur quid, nisi simul cum an sit: quod in demonstratione fit.

Hoc autem si est aliquando quidem, &c.

Supponit etiam alterum, an sit absque quid sit, dupliciter cognosci posse. vna

modo, sub conceptu aliquo accidentali, cognoscendo rem: vt qui scit Musicos esse, scit homines esse, per accidens: altero modo, scimus rem esse, aliquid ipsius rei essentiali cognoscetes: vt qui scit esse priuationem quadam luminis, scit eclipsim esse: & qui scit esse aliquid seipsum mouens, scit animam esse.

Hos modos comparat, dicens: qui scit secundum accidens rem esse, non est dispositus ad cognoscendum quid sit, quia nondum cognouit an res illa sit: at qui cognouit per ipsum quid, est magis dispositus ad cognitionem perfectam ipsius quid rei: nam quo magis accedimus cognitioni an sit: eo magis cognoscimus quid sit; & tunc perfectè scimus esse, cum ipsius quid cognoscimus.

Ex quo supposito intendit colligere: tunc cognosci quid passionis, cum esse cognoscimus ipsius; hoc autem fit in demonstratione, ob id in demonstratione cognoscitur quid, sicut & esse. hoc item fundamentum ostendit, cognosci optimè rem esse per ipsum quid; & melius, quam per aliud, vt exemplis ostendit, & ex his duobus fundamentis intentum concludit. & nota hæc,

Quorum igitur habemus aliquid, &c.

Ostendit modò, quod scire rem esse tunc fit, cum quid cognoscimus. & hoc exemplo deducit: fiat demonstratio: interpositio terræ est eclipsis, Luna terra interponitur, ergo Luna eclipsatur. querere an Luna eclipsatur? est querere an eclipsis sit, & illud querere, est rationem & causam, & quid petere, quibus positus, ponitur eclipsis, ergo scire eclipsim esse, est scire quid ipsius, quod in demonstratione fit.

Alterum exemplum ponit, cuius sensus est, quamuis variè exponatur, cum querimus, an habeat angulos rectos? vel non habeat? quæ sunt partes contradictionis, idem fit: in his enim rationem & quid, querimus. ex quo inferatur: quod cum rem esse per eius quid cognouimus, quod est scire verè rem esse, tunc propter quid simul sciamus, quod in demonstratione fit: ac cum per aliquod accidens, non per causam mediam cognoscimus, non scimus propter quid, nec quid, sed tantum quia, id est, per accidens: quod in perfectè est scire

Quid passio nis cognosci cū eius esse cognoscitur.

3c.

rem esse, vt dictum est. Huius ponit sequens exemplum.

Sit ergo Luna C., defectus A., &c.

Exemplum est, cum eclipsim per medium accidens cognoscimus.

Verbi gratia: si quis eclipsim esse cognoscit, quia Luna plena non facit umbram nostrari corporis, cum nullum sit obstaculum medium, tunc per accidens, & per effectum cognoscit esse: & si secundum tale medium disponatur syllogismus, nec quid, nec propter quid, offendit, sed rem esse tantum.

Nota. Eclipsis Lunæ quomodo fiat? Luna: Eclipsata non facit umbram ad presentiam corporis inferiorum. Aduerte eclipsim Lunæ fieri hoc pacto: ipsa enim recipit lumē à Sole, vnde illa ex parte illuminatur, secundum quam est opposita. Soli, eclipsatur autem, cum terra est directè inter Solem & ipsam, tunc enim umbra terræ, quæ orbem Lunæ attingit, impedit quod minus illuminetur, ac idē eclipsim patitur. Luna autem sic eclipsata non facit umbram ad presentiam corporum inferiorum, quamuis cælum totum serenum sit; quia non habet lumen, quod umbræ est causa: ac propterea est effectus eclipsis umbram non facere, & si per hoc medium eclipsis cognoscatur, per accidens, & non per quid, esse cognoscitur.

Cum autem manifestum est, &c.

Concludit, quando aliquid alicui inesse cognoscitur, vt eclipsim ipsi Lunæ, nihil aliud esse querere propter quid insit, quā quid, & rationem eius petere: vt propter quid sit eclipsis? est petere quid sit? an sit extinctio luminis ipsius, vt aliqui putabant, existimantes à vaporibus vel magno vento extingui: vel sit conuersio, vt alij credebant, putantes mediam partem lucidam esse, & aliquādo conuerti ad partem supernam, & fieri eclipsim: vel sit interpositio, vt dictum est, quicquid sit, quid petitur semper, cum cur sit, queritur. Similiter cum propter quid sit tonitus queritur? quid sit? queritur, vt quia extinctio ignis in nube, vt arbitratu Empedocles, vel conussio exhalationis in nube, vt docet Aristoteles.

Ex quibus est notum, quid esse propter quid, vnde sicut propter quid in demonstratione cognoscimus, cognoscetes qualis sit res, ita & ipsum quid in demonstratio-

Illatio.

Opiniones variae de Lunæ eclipsi.

ne cognoscimus, cognoscetes simul rem esse, nam ob id suppositum, quid non cognoscit, nihil cognitum simul quod res est, hoc autem in demonstratione fit.

At quia definitionem passionis semper sumebat, posset quis dicere, illam non esse vltimum & immediatum Medium? Respondet postea tale medium posse per alias præcedentes rationes probari. Sanctus Thomas explicat per has rationes definitionem subiecti, quæ est præcipuum medium, Philoponus explicat alias causas eandem passionum, sed hoc inferius examinabitur.

Quare syllogismus ipsius quod quid est, &c.

Inferit, quid est in Demonstratione cognosci, non tamen per demonstrationem cognoscitur quidem in demonstratione, cum sumitur pro medio, quod rem esse probamus, quando res habet causam sui esse, aliàs enim suppositione cognoscitur, non per demonstrationem, eod quod non concluditur & probatur, sicut propter quid in demonstratione ipsa cognoscitur, sed non per demonstrationem. Vide igitur modum notificandi ipsum quid est, hoc enim fit in demonstratione, & non per demonstrationem. Atque hoc de capitibus declaratione.

QVAESTIO I.

De Medio demonstrationis potissima.

Est communis & non facilis difficultas, quod sit medium in potissima demonstratione: cum enim sint in questione due partes, datum, nempe, subiectum, & queritum, nempe, prædicatum, & passio, dubium est an, potissima demonstratio sumat, vt Medium definitionem subiecti, an passionis? nec est dubium de quacunque demonstratione: constat enim aliquando per definitionem passionum fieri demonstrationem, sed est sermo de potissima, id est, de ea, quæ ex primis immediatis, & quæ iam resoluti nequeunt, procedit.

In qua difficultate due sunt præcipue sententiæ oppositæ. Prior est Alberti, Egidii, & aliorum.

Quo referenda hæc questio?

Sententia Alberti, Egidii, & aliorum.

& aliorum, qui definitionem passionis esse potissimum Medium dicunt, quod videtur esse Aristoteli placitum, qui his capitibus pro medio, passionis definitionem sumpsit, quod expressè docet Them. 2. Post. ca. 30. & videtur sententia Græcorum.

1. Ratio.

Rationes huius sententiæ præcipue sunt hæc. Prima: illa est potissima demonstratio quæ magis ex immediatis procedit, sed quæ sit per definitionem passionis est ex immediatis magis, ergo est potissima. maior est cetera: minor probatur: quia passio magis immediate prædicatur de sua definitione, dicendo: aptum ad risum est risibile, quàm definitione subiecti, dicendo: animal rationale est risibile.

2. Ratio.

Secunda: si definitio subiecti esset Medium potissimum, vltima demonstrationis resolutio esset in definitionem illius subiecti, & non in principia: per se nota & cōmunia. hoc autem talis est, nam perfectior demonstratio terminatur in principis per se notis: non ergo definitio subiecti potest esse medium potissimum.

3. Ratio.

Tertia: definitio subiecti est idem re cū subiecto: vt animal rationale cū homine, ergo non potest esse medium: nam aliàs esset probare idem per idem; at quia posset hoc idem eis obijci, qui definitionem passionis medium ponunt, respondent definitionem puram passionis non esse medium, sed simul cū causa extrinseca coniungendo: non enim per priuationē luminis tantū eclipsim probamus, sed per priuationem luminis ex terræ interpositione, & hoc notat Egidius.

Sententia D. Thomæ, Caiet. & cōmunis.

Posterior sententia S. Thomæ, Caiet. & cōmunis, nempe, in potissima demonstratione medium esse definitionem subiecti, & non passionis: pro qua sunt due præcipue rationes:

1. Ratio potissima sententia.

Prior: illa est potissima demonstratio, quæ ex his, quæ iam causam non habent, procedit, sed talis est, quæ medio videtur definitione subiecti, ergo hæc est potissima. probatur minor: nam definitio passionis cum insit subiecto, vel inest immediate & essentialiter, & hoc non, vel inest mediate & non essentialiter, & tūc erit demonstrabilis de ipso subiecto per ipsius definitionem, & hæc est potissima ratio S. Tho. quæ dicit, demonstrationem per definitionem

passionis adhuc resoluendam in demonstrationem per definitionem subiecti, vt patet superius cap. 2. lib. 2. Posteriorum.

Posterior ratio: quia demonstratio passionum superiorum de inferiori subiecto, vt habere tres angulos, de isocelo, fit per ipsum subiectum medium, ergo illud est causa: adde quod Arist. 1. Post. c. 20. ipsum vniuersalem causam vocat, vbi habere angulos externos æquales quatuor rectis dicit inesse isoceli, quia est figura; & hæc est vltima causa; non ergo definitio passionis, sed figuræ & subiecti est potissimum medium. Hæc sunt, quæ circa hoc dicunt Doctores.

At in hac difficultate mihi sic respondendum videtur: quæ alicui competunt subiecto, in duplici differentia se habere: quædam habent aliam causam extra subiectum, secundum quam ei insunt, sicut eclipsis inest Lunæ, propter terræ interpositionem, & tonitrua aëri ex conuulsione exhalationis; cum nube: quædam aliæ insunt subiecto, non per causam extrinsecam: sed quia subiecti naturam consequuntur, sicut multæ passiones & proprietates herbarum, animalium & aliorum.

Nota passionem esse in duplici differentia.

Qua supposita distinctione: sit prima conclusio: Potissima demonstratio est, quæ per causam supremam propriam procedit, & hæc est conclusio recepta ab omnibus.

Secunda: Cum proprietates subiectis insunt modo priori, crediderim potissimam earum demonstrationem esse per causam illarum: sicut Astrologus per interpositionem terræ probat eclipsim, & non per definitionem Lunæ: per conuulsionem exhalationis Physicus probat tonitruum, & hoc probant ista capita Aristotelis.

Tertia: Passionum posteriori modo præcipuum medium est definitio subiecti, & hoc conuincunt argumenta S. Tho. & priora ex 4. Physi. cap. 4. vbi docet per definitionem rei notificari omnes passiones illius rei, & 1. animæ text. 11.

Quarta conclusio: non semper expressè probamus, etiam in his passionibus per definitionem subiecti, virtualiter tamen probamus semper explicat, & est notandum hoc: Geometra non probat expressè per definitionem trianguli, quod habeat tres angulos.

angulos equales duobus rectis, sed per principia quaedam, quibus manifestat talem naturam trianguli, vt id ei insit, nempe per angulum extrinsecum, & per lineas æquidistantes, quibus non aliud facit, quã talium linearum compositionem exprimat, ex qua colligitur talis passio. & hoc modo Geometra ducit ad principia per se nota.

Soluitur quaedam ratio pro Egidio. 2. Argum.

Ex quo soluitur argumentum secundum propositum pro Egidio: & hæc est causa, quare varijs modis aliquando fit demonstratio eiusdem: hoc autem non nisi quia natura alicuius naturæ varijs principijs notificari potest. Atq; hæc sunt quæ mihi in præsentem videntur dicenda esse.

Ad 1.

Ad primum Egidij, & aliorum, respondeo, quod propositio non dicitur immediata, quæ sit per causam effectui proxiam, sed quæ non habet aliam causam, per quam demonstrari de subiecto possit; ex huiusmodi enim immediatis procedit demonstratio potissima: talis autem non est cum definitio passionis sumitur, cum adhuc ipsa passionis definitio sit aliquando de subiecto demonstrabilis, nempe cum ipsum subiectum causa est sola illius; vt dictum est.

Ad 2.

Ad secundum iam responsum est in conclusione quarta.

Ad 3.

Quomodo differant definitio & definitum?

Ad tertium dico cum Eustra. & Philo. cap. 2. huius 2. lib. quod definitio differt à definito: nam definitio: animal rationale: formam dicit secundum Hos, homo vero compositum ex materia & forma, vt dictum est superius, & si sustineamus, quod etiam animal rationale continet materiam, quæ sit de essentia rei, adhuc est distinctio rationis, nam definitio substantiæ dicit naturam, definitum dicit naturam cum supposito, & hæc distinguuntur. Quid? quod non semper subiectum demonstrationis est substantia, sed accidens aliquando: & tunc non est definitio prorsus eadem cum definito, & propterea: quia aliquando prædicatum est substantia, & tunc est idem argumentum contra eos.

Hæc de quæstione.

De varijs modis Definitionum.

CAPVT X.

St autem horum quidem altera quaedam causa, illorum vero non est: quare planum quod & ipsorum quid est, quæ quidem immediata & principia sunt, quæ & esse & quid est supponi oportet, aut alio modo manifesta facere, quod Arithmeticus facit, etenim quid est unitatem supponit, & quod est. Habentur autem medium, & quorum est aliqua altera causa substantia, est per demonstrationem, quemadmodum diximus, ostendere non ipsum quod est demonstrantes.

Definitio autem, quoniam est oratio ipsius quid est, manifestum est, quod aliqua quidem, erit oratio quid significat nomen, aut oratio altera nominatio, vt quid significat quid est secundum quod triangulus, cuius habet quod est, quærimus propter quid est, difficile est aut ita accipere, quæ non nominamus quod sunt, causa vero dicta est prius difficultatibus, quoniam neg. si sunt, aut non, nominamus, nisi secundum accidens.

Oratio autem vna dupliciter est, hæc quidem coniunctione, & illa, illa vero vnum de vno significans non secundum accidens. Vna quidem definitio est definitionis, quæ dicta sunt.

Alia autem est definitio oratio significans propter quid est: quare prior quidem significat quid est, non demonstrat autem non, posterior vero manifestum est, quod erit tanquam demonstratio ipsius quid est positione differens à demonstratione.

Differt enim dicere, propter quid tonat? & quid est tonitrus? dicit enim hic quidem quomodo extinguitur ignis in nubibus, quid autem est tonitrus? sonus ignis, qui extinguitur in nubibus, quare eadem oratio alio modo dicitur, & sic quidem demonstratio continua, sic autem definitio.

Amplius, definitio tonitrus, est sonus in nubibus, hoc autem ipsius quod est demonstrationis conclusio, immediatarum autem definitio pos. io est ipsius quid est in demonstrabilis. Et igitur definitio. vna quidem oratio ipsius quid est in demonstrabilis, vna vero illogismus ipsius quid est casu differens à demonstratione, ista autem de modo strati-

strationis ipsius quid est, conclusio. Manifestum igitur ex dictis, & quomodo est ipsius quid est demonstratio, & quomodo non est, et quorum est, & quorum non est, Amplius, aut definitio quot modis dicitur, & quomodo ipsum quid est monstratur, & quomodo non, & quorum est, & quorum non. Amplius autem ad demonstrationem quomodo se habet, & quomodo contingit eiusdem esse, & quomodo non contingit.

Est autem quorundam quaedam causa, &c.

Cum definitionem in demonstratione non per demonstrationem ostendi docuisset, modo tractat, quæ definitiones sic ostendantur, quæ vero non.

Pro cuius exactiori intelligentia aduerte, quatuor esse causarum genera: materia, ex qua res est: forma, secundum quam est: efficiens, à qua est: finis, cuius gratia res est. circa has causas nota primo, quod non omnes habent omnes quatuor causas; immaterialia enim materia vacat; res mathematicæ formam habent solam.

Nota secundo, quod etiam in illis rebus, quæ has quatuor causas habent, non omnes sunt de illarum rerum essentia: nam efficiens & finis de essentia nullo modo sunt, nec materia est multum de rerum essentia, sed sola forma.

Nota tertio, has causas hoc ordine se habere, vt omnium primum locum teneat finis: secundum efficiens: tertium materia; vltimum forma; hæc enim est, quæ vltimo producit & habet esse, vnde aliarum est effectus. Idem dico de materia respectu aliarum, & de efficienti respectu finis. forma dicitur quid rei, & definitio quæ secundum talem formam datur, dicitur definitio quid: reliquæ causæ, & quæ per eas definitiones dantur, dicuntur propter quid.

Ex his fit, quod cum ipsum quid sit effectus aliarum causarum, possit ostendi & concludi per eas, & talis est definitio per solam formam, & hæc non in demonstratione innotescit, sed per demonstrationem probatur; licet non probeatur, quod sit quid, vt dictum est: reliquæ in demonstratione ostendantur, & quatenus per eas cognoscimus quid rei probantur, dicuntur habere rationem formæ, ex his nota est Aristot. intentio,

Accedamus ad literæ explicationem. constituit distinctionem rerum, vt appareat quarum quid est probeatur, quarum vero non. inquit: quædam habent causam, quædam non habet, vel absolute, vel in illa scientia; vt notat S. Th. quæ habet causam, illorum quid est, & essentia habet causam, nempe aut materiam, aut finalem, aut efficientem, loquitur enim de his, quæ causam habent extra essentiam & formam, & per talem causam ostendi possunt, quamuis non demonstratur esse quid est: quæ vero non habent causam quid est, non possunt ostendi sed supponi, qualia sunt subiecta in scientijs & principia: eorum enim definitiones supponuntur, non demonstrantur. vt quid unitas? quid punctum?

Expositio literæ.

Definitio autem quoniam quidem, &c.

Illaturus ex prædicto fundamento esse aliorum definitiones, quæ probantur, aliorum, quæ supponuntur, definitionem diuidit in generali definiendo: definitio inquit, est ratio ipsius quid: quædam est, quæ quid nomen significet, explicat, siue, quædam est definitio nomina ponens, id est, definiens, quod idem est, vt, quid significet triangulus? vel aliud quoduis nomen, & hanc habentes, quid rei, quærimus, & vocat propter quid, quia, vt diximus, quid & propter quid, re idem sunt, at quia post nominis definitionem ipsum quid rei quærendum dicit, addit difficile hoc esse, statim habere quid, cum nondum habeamus an sit? nisi per accidentia, quæ importantur in definitione nominis.

Quid sit definitio?

Definitio nominis.

Oratio autem vna est dupliciter, &c.

Quia hanc vnam esse definitionem dicitur erat, docet quot modis oratio dicitur vna? afferens dupliciter vnam dici, primo coniunctione: vt Petrus & Paulus, vel orationes alie secundum quas loquimur: secundum, quia vnum de vno explicat, non per accidens; id est, quia dicit aliquam naturam alicuius; sicut definitio vna est, quia vnam dicit alicuius naturam, Philo. & alij volunt, definitionem nominis dici vnam per coniunctionem, quia datur per accidentia rei, at videtur mihi posse dici, quod sit etiam vna per se, quia reuera vnius nominis explicat significationem.

Quot modis dicitur oratio vna?

Alia vero terminus est, &c.

Alteram definitionem ponit, quæ rei est.

Definitio rei.

Intentio Aristot.

Nota 1. Quatuor sunt genera causarum.

Nota 2. Non omnes causas esse de essentia rerum quarum sunt.

Nota 3. Quis sit causarum inter ipsas ordo?

Definitio per formam data per alias causas demonstratur.

est, nempe oratio ostendens propter quid res est, quam comparat priori definitioni. nempe, quae dicit solum quid, nam definitio quid, id est, per solam formam significat ipsum quid, sed non ostendit, cum non sit ipsa Medium, sed potius ostendatur. At definitio propter quid ostendit ipsum quid, & non differt a demonstratione, nisi sola terminorum dispositione, quod declarauimus satis in primo libro.

Differt enim dicere propter quid, &c. Cum definitionem propter quid demonstrationem positione differentem uocauerit, quam modò uocat continuam, non autem definitionem quid, hoc explicat. nam differt dicere, propter quid tonat? & quid est tonitrus? cum enim dicitur, propter quid tonat? respondetur: quia, extinguitur ignis in nubibus, quae uidentur demonstratio continua, id est, non distincta illatione media: at si dicitur: quid est tonitrus? quamuis idem dicatur, non eodem modo, scilicet, est sonus extinctionis ignis in nubibus.

Amplius est terminus tonitrus, &c. Definitionem solum formalem tonitrus ponit, nempe, est sonus nubis quae definitionem dicit esse conclusionem demonstrationis; ut supra declarauimus, ex quibus colligitur triplex definitionum genus, & quae principum tantum sint demonstrationis, ut sunt definitiones eorum, quae non habent causam: & quae est conclusio demonstrationum; qualis est passionis definitionis formalis: & quae est demonstratio positione differens; qualis quae quid rei cum sua causa complectitur. Ex quibus ueruerisalem epilogum colligit eorum, quae dubitata sunt ca. 3. & nota epilogum eorum, quae haecenus dicta sunt in textu.

De causarum distinctione, & quae mutuo concurrant, & quae non, & quomodo illarum possit esse demonstratio.

CAPVT XI.

Quoniam autem scire putamus, quando iam causam: causa uero quae sunt, & quae quidem quod quid e.

rar esse, & una autem, quibus existentibus necesse est hoc esse, altera uero, quae aliquid primum mouit, quarta autem, cuius causa, omnes ista per medium monstrantur, & hoc enim, quod cum sit hoc, necesse est esse, & una quidem accepta propositione non est, duabus autem ad minimum, hoc uero est, quando unum medium habeant: hoc igitur quo accepto, conclusionem necesse est esse.

Manifestum autem & sic propter quid est rectus in semicirculo aut quo existente, rectus est: sit utiq; rectus in quo A, dimidium duarum rectorum, in quo B, qui est in semicirculo, in quo C, quod igitur A rectus insit ipsi C, et qui est in semicirculo, causa est ipsum B, hoc enim ipsi A aequale est, hoc autem C ipsi B, duorum namq; rectorum dimidium est: cum igitur B sit dimidium duorum rectorum, A ipsi C inest, hoc autem erit in semicirculo rectum esse.

Hoc uero idem est ipsi quod erat esse, eo quod hoc significat oratio, uerumenimvero & ipsius quid erat esse, causa monstrata est media.

Propter quid autem Medorum bellum factum est Atheniensibus? qua causa bellum inferendi Atheniensibus: quoniam in Sardes cum Eretrienibus irruerunt, hoc enim primo mouit, sic bellum, in quo A, priores irruisse B, Athenienses C. inest itaq; B ipsi C, quod est prius irruisse Atheniensibus: A uero ipsi B. bellum inferunt enim ipsi, qui prius iniuria affecti: inest igitur ipsi quidem B, A, quod est bellum inferre ipsi, qui prius incipere, hoc autem ipsi C Atheniensibus, prius enim incipere, medium igitur & hic causa est, quae primo mouit.

Quorumcunq; autem causa, ipsum gratia cuius, & propter quid ambulat? ut sanus fiat: propter quid domus est? ut conseruetur supellex, illud quidem gratia conualescendi, hoc autem gratia conseruandi, propter quid a prandio oportet deambulare, & gratia cuius nihil differt.

Sit deambulatio a prandio C, non supernatare cibaria, in quo B, sanari in quo A, insit igitur a prandio deambulare et quod est facere non supernatare cibaria ad os uerum, & hoc salubre, uidetur enim inesse ipsi deambulare quod est C, ipsum B, quod est non supernatare cibaria: hinc autem inest ipsum A salubre, quae igitur est causa ipsi C, quod ipsum A, insit, quod est gratia cuius? B quod

B. quod est non supernatare, hoc autem est ueluti illius ratio: A enim ita assignabitur propter quid autem B ipsi C inest, quoniam hoc est sanari se habere. Oportet autem iransumere orationes, & ita magis singula apparebunt.

7. Generationes uero econuerso hic, & in causis secundum motum: ubi enim medium oportet fieri primum, hic autem ipsum C extremum, & ultimum uero ipsum eius gratia.

8. Contingit autem idem, & cuius gratia esse, & ex necessitate, ut per lucernam egredi lumen: ex necessitate etenim progreditur, quod minores habet partes, per maiores poros, siquidem lumen sit, eo quod l pertransit, & gratia cuius? & non offendamus. An ne ergo sit esse contingit & fieri contingit: quae admodum sionat, cum extinguitur ignis necesse est stridere et strepere, & Pythagorae dicunt, minarum gratia ipsi, qui sunt in tartaro, & timeant.

9. Plurima uero et alia sunt, & maxime in ipsis, quae secundum naturam consueuerunt, & consistunt, haec enim alicuius gratia facit ipsa natura, illa uero ex necessitate: necesse est autem duplex, haec quidem enim secundum naturam & appetitum, illa autem uero, quae praeter appetitum est, quae admodum lapsa ex necessitate, & struxit & deorsum fertur, sed non propter eandem necessitatem.

10. In ipsis uero quae a discursu, nonnulla quidem nunquam a casu sunt, ut domus, aut statua, neq; ex necessitate, sed alicuius gratia, quae diu uero & a fortuna, ut sanitas et salus: maxime autem in quibuscunq; contingit et sic, & aliter, quando non a fortuna generatio sit: quare finis, quod est bonum, gratia alicuius: Est sit aut natura, aut arte: a fortuna uero nihil gratia alicuius sit.

11. Eadem autem causa est ipsis quae sunt, & factis, & futuris, quae est, et ipsis quae sunt: medium enim est causa, praeterquam quod ipsis quidem quae sunt, quae est, ipsis uero, quae sunt, quae sit, factis autem facta, & futuris futura, & propter quid factis sit defectus: quoniam facta sunt terra in medio, sit autem, quoniam sit, erit uero, quoniam erit in medio, est autem, quoniam est. Quid est crystallum? accipitur utiq;, quod est aqua congelata, aqua in quo C, congelatum in quo A, causa media in quo B, defectus calidus commo: in est itaq; B ipsi C, hinc autem congelatum esse, quod est in quo A, sit autem crystallum,

cum sit B, factum est autem factum, erit autem futuro: sic igitur est causa, & cuius causa simul fiunt, quando fiunt, & sunt quando sunt, & in eo quod factum fuit, & in futuro con similitur.

Quoniam autem scire opinamur, &c.

Tria Theoremata in hoc capite constituit, quorum primum est: Per quatuor causarum genera licere monstrare. Primum autem explicat singulas: sunt enim formalis, materialis, efficiens, & finalis. Formalem uocat quod quid, quae ipsa est essentiae propria pars: materialem uero, quae posita, necesse est aliquid esse, quauis autem hoc possit dici de alijs causis, tamen in Physicis proxima causa necessitatis, quae talis est effectus, est materia; ut alias declarabitur. efficiens est, quae mouet primum, & a quo primum incipit operatio, finalis est; cuius gratia res sit. Haec sunt quatuor causarum genera: per quae demonstrare licet.

At quia nihil sequitur necessario ex uno solo, nisi secundum dispositionem syllogisticam disponatur; in qua medium bis sumere oportet; quoties per causas haec aliquid demonstrandum fuerit, debet medium bis repeti, quod in syllogistica argumentatione fiet, alias per causam non demonstrabimus necessario.

Manifestum est autem & sic, &c.

Exempla causarum tradit, atque ab ipsa materia incipit. exemplum est huiusmodi: si quis uelit demonstrare, angulum trianguli supra semicirculum descripti, esse rectum, sumatque pro medio; quia est medietas duorum rectorum, per materiam monstrabit. nam medietas & partes habent rationem materiae. fiet igitur sic demonstratio: omnis angulus, qui est medietas duorum rectorum, vel aequivalentium duobus rectis, est rectus: omnis angulus in circumferentia trianguli supra semicirculum descripti, est medietas rectorum duorum, aut aequivalentium duobus rectis, ergo talis angulus est rectus, uide Eulclidis libro tertio Theorematum. Tertio hic nota, non esse propriam materiam in Geometricis, sed est materia intelligibilis, & materia metaphysica, quales sunt partes, respectu totius.

simul, per circulum, aut non per circulum, semper aut frequenter.

Theorema. Quatuor genera causarum.

Quomodo per causas demonstratur necessario?

Exemplum Demonstrationis per materiam.

In Geometria non esse propriam materiam, sed intelligibilem.

5. *Hoc autem idem est ei, &c.*
 Cur non per causam formalem?
 Aduerte litteram. Eius, r. expositio.

2. *Quantum possum conijcere, sensus huius loci est, vt velit, per idem medium concludi quid, & formam rei, per quam monstratur res, cum non sit aliud res ipsa. Ac propterea non ponit exemplum causae formalis, quia potius ipsa cum re monstratur, quam demonstrat rem. Litteram attende: cum dixisset, per illud medium concludi, illum angulum esse rectum: dicit, rectum, & ipsius quod quid est, idem esse; cui definitio & nomen idem significat. causa autem recti assignata, ipsa etiam erit causa ipsius quod, quid. Potest etiam sic exponi: quod tale medium est quod quid rei; nam hoc significat illa definitio: medietas duorum rectorum, nimirum ipsum rectum, talis autem definitio sumpta est pro medio; vt patet in demonstratione posita.*

4. *Hoc autem propter quid Medorum bellum, &c.*
 Per causam efficientem.

5. *Quorumcumque, verò causa, &c.*
 Per causam finalem.

1. *Exempla causae finalis assignat duo, alterum est: sanari est finis deambulationis, sic: qui vult sanari, deambulat: qui malè habet, vult sanari, ergo qui malè habet, deambulat. Alterum est, domus finis est, suppellectilia conseruare, si suppellectilia conseruari debent, oportet domos esse, sed suppellectilia conseruari debent, ergo oportet domos esse. Statim explicat duos modos, quibus causa finalis notatur, nempe, propter quid deambulamus, & cuius gratia deambulamus; vt vnq; enim finem petit.*

6. *Sic ambulare postquam, &c.*
 Efficientem & finalem causam adinuicem demonstrat.

tale medium, quod est efficiens sanitatis, si cibos digerere sanum est, deambulare facit cibos digerere, ergo deambulare sanum est; hæc demonstratio ab efficienti.

Dubium. *Statim dubitat: nonne sanum esse, est causa finalis, vt qui deambulet, cibos digerat, & eius ratio respondet, ita esse, & si terminos conuertat, maius extremum in medium, fiet demonstratio à fine. vt si probetur deambulans cibos digerere propter sanitatem, litteræ textus per ista facile intelligetur.*

7. *Generationes autem e contrariis, &c.*
 Ostendit, in generatione causam efficientem & finale aliter se habere: nam causa efficiens sit primū, & habet esse, quàm effectus probatus, at in finali ipsum extremum C, nempe deambulare, sit primū, & finis, nempe sanitas, vltimò habet esse. sensus est: efficiens primò sit ante effectū: at finis est vltimò productus: nam prius est deambulare & cibos digerere, quam sit sanitas: quamuis sanitas & finis sit primus in intentione.

8. *Contrarij autem idem & cuius gratia, &c.*
 Secundum Theorema. Eundem effectū ex duplici provenire causa.

9. *Hoc est secundum Theorema: potest idem effectus provenire duplici ex causa, & finali, & materiali; non solum quantum ad esse, sed etiam quantum ad fieri. ponit duo exempla, vtraque secundum opinionem aliorum alterum huius effectus, nimirum: lumen diffundi per laternæ pellem, est causa finalis; ne offendamus pedes: causa verò materialis est, quia lumen est corpus partibilis in minutiones partes, quam sunt foramina & pori illius pelles. sic enim censebant aliqui, lumen per pellem transfundi, at possumus aliud exemplum ponere ex Themistio: dentes enim anteriores sunt acuti, propterea quod sunt ad sciendum, tanquam propter finem, similiter quia sunt ex materia subtiliori, quam ea, ex qua sunt molares obtusi ad conterendum cibum.*

Nota exemplū ex Themistio.

10. *Alterum exemplum ponit: sonus tonitruum fit extinctione ignis in nube, necessarium enim ignis extinctus in aqua fit, id est, tonitruum facit: finis autem tonitruum secundum Pythagoram est, vt pauca sunt in inferno, sic ergo vnus effectus ex pluribus causis,*

9. *Plurima autem huiusmodi sunt.*
 Cum idem & à fine, & ex necessitate, id est, materia, vt Philop. dicit, fieri docuisset, inquit, plurima esse huiusmodi: præfertim quæ natura constant, id est, entia naturalia. dantur autem entia naturalia, quæ principium in se alicuius motus habent, qualia sunt plantæ, animalia, elementa, & ex his mixta, in quibus est duplex hæc causa, & finis, & necessitas. materia.

Nota littera. *Nota litteram, illa duo verba hæc, illa sunt nominatiui casus cum natura, vt sit sensus: in his quæ natura constant, hæc natura est propter hoc, illa ex necessitate, id est: est quædam causa finis, est etiam causa materia.*

Necessitas multiplex. *At quia est necessitas multiplex, distinguit: est enim quædam necessitas extrinseca, quæ provenit à causa efficienti, vt sagitta emissa, sursum tendit necessarîo, & alia necessitas intrinseca, quæ est à principio interno rei, & hæc est secundum rei inclinationem & appetitum: vt cum lapis deorsum descendit, & ignis sursum ascendit: & per talem necessitatē, causam probamus ipsius effectus, cum sit necessitas per se.*

10. *Sed in his quæ sunt ab intelligentia, &c.*
 Postquam docuit, causas illas reperiri in naturalibus, docet, non id semper in his esse, quæ ab intelligentia & intellectu fiunt, id est, in artificialibus. artificialia enim quædam nec ex necessitate fiunt, nec à fortuna, sed tantum propter finem, vt domus, effigies. hæc enim solum sunt pro arbitrio agentis, non ex materia ipsa necessarîo proveniunt, sed tantum propter finem: & hinc est, quod non à fortuna proveniant, cum non nisi ex intentione agentis fiant.

2. Artificialia. *Illud autem dicitur à fortuna provenire, quod præter intentionem agentis particularis provenit: vt si quis domo egressus negotiandi causa, libera est à morte, nempe, quia domus ruinam fecit. hoc illi à fortuna euenit. Dico autem, agentis particularis, quia illud non euenit præter intentionem agentis vniuersalis, nempe, Dei, quod omnia præcitat, & nihil ei à fortuna euenit. domus igitur & similia nunquam à fortuna eueniunt, quia non sunt nisi ex agentium intentione.*

2. Artificialia. *Quædam alia artificia à fortuna eueniunt, vt sanitas, nauigationis exitus: cui rationem Arist. reddit, nempe, quia ab alia causa provenire possunt, quam ab arte: sanitas enim etiam à natura, nauigatio etiã à veteris provenit. cum autem ista à tali causa præter artem eueniant, possunt à fortuna euenire, nempe cum accidit præter intentionem, non quod à fortuna sit generatio rei, sed cum ab illo principio præter intentionem venit, à fortuna dicitur.*

3. *In arte igitur finis est, qua parte ab arte res proveniunt, & in hoc cum natura conuenit. vtraque enim est propter finem, quæ enim sunt à fortuna, non sunt propter finem cum non sint secundum causam particularium intentionem.*

4. *Eadem autem causa est & in his, &c.*
 Tertium theorema est: In causis & effectibus quæ simul sunt: eodem modo variari causam, quo effectus, quantum ad temporum varietatem: vt, quare est eclipsis? quia est interpositio: quare fuit eclipsis? quia est interpositio: quare futura est? quia aliud præteriti: quare glacies est? reduces ad complexum sumpta significatione nominis, vt supra diximus, & nota huc locum. reduces sic: quare aqua est congelata? quia est exhalata, putà, quia partes calidæ prorsus evaporatæ sunt, & calor recessit: & hoc idem potest variari secundum quamlibet temporis differentiam,

Cap. XIII.

1. *Neque verò, quæ non simul sunt, an ne sunt in eodem tempore, quemadmodum videtur nobis alias aliorum causas esse, si quis quidem facti factam alteram, et futuram alteram futuram, & si fieri, si quid prius factum fuit.*

2. *Est etiam à posteriori facto syllogismus, principium autem est horum ipsa facta, quare & in his, quæ fiunt consimiliter: à priori vero non est, vt quoniam hoc factum fuit quia hoc posteriori factum fuit, & in futurum consimiliter.*

3. *Nec enim in definitis, neque definitis erit temporis, quare quoniam hoc verum est dicere factum fuisse, hoc autem est verum dicere factum fuisse, posteriori, in intermedio vero factum erit dicere hoc iam altero factum. Eadem autem ratio & in futuro.*

Plurima

4. Neque quoniam hoc factum fuit, hoc erit: medium enim congenitum oportet esse factorum factum, & futurorum futurum, eorum qua sunt quod sit, entium ens: id vero, quod fuit, & id quod erit non contingit esse congenitum. Amplius, neque indefinitum contingit esse tempus intermedium, neque definitum, falsum enim erit dicere in intermedio.

5. Considerandum autem quid est ipsum continuum, & post ipsum factum esse, ipsum fieri sit in rebus, an manifestum est, quod non est contiguum facti, quod sit, neque enim factum facti: termini namque sunt et indiuidui, quemadmodum igitur neque puncta sunt sibi inuicem contigua, neque facta, ambo enim indiuidua sunt, neque utriusque quod sit facti propter idem, nam quod sit, divisibile est, factum autem indiuisibile: quemadmodum igitur linea ad punctum se habet, ita quod sit, ad factum: insunt enim in finitae in eo quod sit, magis autem manifeste in vniuersalibus de Motu oportet dici de his.

Quinto Physicorum ca. de continuo & contiguo, & alibi.

6. De eo igitur quod est, quomodo, cum generatione consequenter sit, se habeat medium, quod est causa, in tantum acceptum sit: necesse est enim & in his, medium & primum immediata esse. Si A factum fuit, quoniam C factum fuit, posterius autem C factum fuit: prius autem A, principium autem C, eo quod proximum ipsius tunc est, quod est principium temporis, C vero factum est, si D factum est: cum igitur D sit, necesse est A factum esse, causa autem est C, cum enim D factum est, necesse est C factum esse: C autem facti, necesse est prius A factum fuisse. Ita vero accipienti medium, stabitur alicubi in immediatura, an temper extra cadet propter in finitum: non enim est contiguum factum facti, quemadmodum dictum fuit, sed incipere tamen necesse est a medio et ab ipso nunc primo. Similiter autem & in ipso erit si enim se iam esse dicere, quod erit D, necesse prius serum dicere, quod A erit: huius autem causa ipsum C. si enim D erit, prius ipsum C erit, si vero C erit prius ipsum A erit: similiter autem in infinita est sectio & in his non enim sicut futurum contiguum inter se principium vero & in his immediaturam accipiendum est.

7. Se habet autem sic in operibus, si facta

est domus, necesse est incisus fuisse lapides, & factum fuisse hoc * propter quod: quoniam necesse est fundamentum factum fuisse, siquidem & domus facta fuit: si vero fundamentum est, prius lapides factos fuisse, necesse est. Rursum si erit domus, consimiliter prius erunt lapides (monstratur autem per medium similiter) erit enim fundamentum prius.

In his autem qua non simul sunt, &c.

Cum in tertio theoremate praecedenti, de causis & effectibus, quae simul sunt, locutus esset: nunc de causis & effectibus, quae non simul sunt, sed successione procedunt, quaerit: an talia, licet simul non sint, saltem in continuo sint tempore; ut cum fundamenta, & muri, & domus fiunt, an sint continuo tempore, sicut videtur nobis communiter, ita ut effectus facti sit altera causa prius facta continuo tempore, & futuri futura, & eius quod sit aliquid praecedens, licet simul non sint omnia?

Est igitur a posterius facti syllogismus, &c.

Antequam quaestionem determinet, statuit modum demonstrandi in similibus causis, docens, in his, quae facta sunt, procedendum a posteriori ad prius factum, & similiter in his, quae futura sunt, a posteriori futuro ad prius, sic: facta est domus, ergo facta sunt fundamenta: futura est domus, ergo futura sunt fundamenta. non licet autem a prioribus procedere, ac propterea vocat syllogismum, non autem de demonstrationem.

Neque enim infinito, aut finito erit tempore, &c.

Probat, quod non sit verum, dicere, quia prius est factum posterius esse factum, nec signando tempus certum & finitum, nempe, quia hoc est factum, illud tunc die est factum nec non signando tempus vltimum, sed infinite & indeterminatè. neutro enim modo est verum dicere, quia prius factum est, nempe fundamenta, factum est posterius, pura, domus, quia sumendo tale tempus intermedium, erit quid verum dicere, factum esse prius, non autem posterius. Idem dicendum est de futuro.

Neque

* Nonnulli codices non habent illud, propter quod.

Intentio Aristotelis.

4. Neque quoniam hoc factum est, hoc erit, &c.

Nod solum a priori ad posterius non valere contedit in facti vel futuro esse, sed nec a facto ad futurum, valere probat, non enim licet dicere, quia fundamenta facta sunt, domus erit: primo, quia medium, & quod per medium probatur, debent esse contemporanea & congenita; ut vtrunq; futurum, aut vtrunq; praeteritum, aut vtrunque in esse aut in fieri: at factum esse & futurum non sunt simul congenita, praeterea, quia siue sit certum tempus, siue incertum, in quo futuram esse domum dicatur, in medio tempore falsum erit dicere quod erit, cum impediri possit, etsi fundamenta posita sint.

5. Speculandum ergo quid est continuum, &c.

Conatur modò respondere ad propositam quaestionem, de continuitate temporis effectus & causae, quae simul non sunt: ac dicit, quod oportet speculari, quid sit continuum: erit enim manifestum, quod factum esse, nec cum fieri, nec cum alio factum esse, sit continuum: nam facta esse sunt, sicut puncta in linea, fieri vero sicut ipsa linea, ut igitur punctum non est continuum puncto; cum indiuisibilia sint; nec linea puncto, quia posito aliquo puncto non dabitur pars lineae, ita immediata puncto illi, quin detur alia minor versus illud punctum, ita nec factum esse cum facto esse, nec cum fieri continuum est. at quia hoc excedebat limites Logicos, remittit se ad libros Physicorum, in quibus de Motu in vniuersali tractatur.

6. De eo igitur quomodo cum eo, &c.

Ostendit, haec solum dicta esse, ut ostendatur, quomodo in his, quae consequenter & successiuè fiunt, sit causa media accipienda. nam cum causa media debeat esse immediata extremo maiori, oportuit cognoscere, quomodo ista immediata sint; licet aliquid ex Philosophia misceatur: Quo autem modo sint immediata: docet, primo repetendo principium quod sit, hoc autem est vltimum, factum esse: per hoc enim probamus prius, ut A, esse, nempe fundamenta, quia C est, nempe, quia muri facti sunt, & muros factos, quia D,

nempe, domus, est: semper autem vltimum dicitur principium, quia proximum est ipsi Nunc praesenti, quod dicitur principium temporis.

Hic nota: quod sicut in linea datur principium, incipiendò extrinsecè, nempe à puncto primo versus lineam, non autem datur principium à linea versus punctum: ita datur principium à facto esse: incipiendò, quod Nunc versus antecedentia, non tamen à prioribus factis esse incipiendò: ac ob id principium primum debet esse quod vltimum est, ac ob hoc ad priora procedendum, in prioribus autem non est dare primum factum esse, sicut datur vltimum factum esse, ac ob id à posteriori sumendum est principium. eadem est ratio in futuro; ab eo enim, quod posterius est, principium sumi debet.

Nota sunt.

Hoc autem se sic in operibus, &c.

Docet, quamuis in tempore non detur ista immediatio vnus facti esse cum altero facto esse, vel cum fieri, tamen, ea quae facta sunt, habere hanc immediationem, & in his non esse processum in infinitum versus priora. nam domus facta est, ergo lapides decisi sunt, quod est vltimum, & lapides decisi sunt, quia fundamenta sunt, quod est medium. datur igitur immediatio in rebus, licet non in tempore. Hec pro capite sufficiant; sunt enim ista philosophica.

Caput XIII.

Quoniam autem videmus in his, quae sunt circulo, generationem quandam esse, contingit hoc esse, si quidem sequatur se inuicem medium et extrema: in his enim ipsum conuertere est: monstratum vero est hoc in primis, quod conuertuntur conclusiones, quod autem circulo hoc est, in operibus autem apparet sic: madefacta terra, necesse est vaporem fieri, hoc autem facti, nubem, hoc autem facti, aqua, hoc autem facti, necesse est madefactam esse terram. hoc autem erat, quod à principio, quare circulo conuertunt, uno enim ipsorum quouinq; existente, alterum est, & illo aliud, & hoc primum.

Sunt autem nonnulla quaedam quae fiunt vniuersaliter, namque & semper & in omni, aut sic se habent, aut fiunt, alia vero semper quidem non, & plurimum autem, & non omnis homo masculus barbatus est, sed vltimum. Talium itaque necesse est & medium

1.

1. Post. c. 3.

2.

diuim & plurimum esse. si enim A de B, vniuersaliter predicatur, et hoc de C vniuersaliter, necesse est A de C semper & in omni & semper, sed supponebatur & plurimum: necesse est igitur & medium & plurimum esse, quod est, in quo B erunt, igitur et eorum, que & plurimum, principia immediata, quacumque & plurimum ita sunt, aut sunt.

De compositione definitionis ex suis partibus, & quando sunt ignota quo pacto veniuntur?

Cap. XIII.

Quomodo igitur ipsum quid est in definitione assignatur, & quo modo demonstratio, aut definitio est ipsius, aut non est, dictum est prius, quomodo autem oportet venari, que in eo quod quid est predicantur, nunc dicamus. Eorum igitur, que insunt semper vnicuique, nonnulla extenduntur in plus, non tamen extra genus, dico autem in plus inesse, quecumque insunt quidem vnicuique vniuersaliter, at vero & alij veluti est impar, quod omni inest trinitati, sed & non trinitati, quem admodum inest trinitati, sed & non trinitati, in plus inest, nam & quinario inest, sed non extra genus: quinario enim est numerus, nihil autem extra numerum, & impar.

Talia itaque accipienda sunt vsque ad hoc, quousque tot accepta fuerint primum, quorum vnumquodque quidem in plus inerit, omnia vero non in plus sunt: hanc enim necesse est esse substantiam rei: vt trinitati inest omni numero, impar, primus viroque modo, & vt non mensuretur numero, & vt non componatur ex numeris: hoc igitur iam est trinitas, numerus impar, primus, & ita primus: horum enim vnumquodque, alia quidem imparibus omnibus insunt, vltimum vero & dualitati, omnia autem nulli.

Quoniam vero declaratum est nobis in superioribus, quod necessaria quidem sunt, que in eo quod quid est predicantur, vniuersalia vero necessaria sunt, trinitati autem & cuiilibet alij sic accipiuntur in eo, quod quid est, que accipiuntur sic, ex necessitate quidem essent vniuersaliter trinitas hoc, quod autem substantia sit, ex his planum est: necesse enim est, si non hoc esset trinitati esse, vt genus aliquid esse hoc, sui nominatum, aut inominatum: erit igitur in plus quoniam trinitati inexistens, supponatur enim tale esse genus, vt insit secundam potentiam in plus: si igitur nulli inest alij, quam in diuidus trinitatibus, hoc vniuersaliter trinitati esse, supponatur enim hoc substantia vniuersaliterque esse, que est in diuidus vniuersaliterque esse, que est in diuidus vniuersaliterque esse.

* a. l. quid, dam. * a. l. trinitati.

* a. l. nulli nisi tria.

tais predicatio: quare consimiliter & alij cuiuscunque ita monstratorum eidem esse erit.

4. Oportet autem, quando totam aliquid negotietur quispiam, diuidere genus in indiciam specie prima, & di numerum in trinitatem & dualitatem: postea sic illorum definitiones tentare accipere, & recta linea & circuli, & recti anguli, post hac autem accipientem quid est genus, veluti & vni quatorum aut qualium proprias passionis speculari per communia prima.

5. Accidentia namque ista, que componuntur ex indiuiduis, ex definitionibus erunt plana, eo quod principium est omnium & definitionum ipsam simplex, & simplicibus solis per se insunt accidentia, alijs vero secundum illa.

6. Diuisiones autem, que sunt secundum differentias, viles sunt ad ita pertranscundum, & tamen monstrant, dictum est in procedentibus: viles vero essent ita solum ad syllogizandum ipsum quid est. Atque videretur vti que, nihil, sed statim accipere omnia, ac si quispiam a principio acciperet absque diuisione.

7. Differt autem aliquid primum & posterum eorum que predicantur predicari, vt dicere, animal mansuetum bipes, aut bipes animal mansuetum: si enim omni ex duobus est, & vnum quiddam est animal mansuetum, & rursus ex hoc & differentia, homo, aut quodcumque est, quod vnum sit, necessarium est descendente petere.

Amplius, & nihil derelinquatur in eo quod quid est, ita solum contingit, quando enim primum acceptum sit genus, si inferiorum quidem aliquam diuisionem accipiat, non incidit omne in hoc: vt, non omne animal aut integrum, aut scissis pennis est, sed penna tum animal omne, huius enim differentia hac, prima vero differentia animalis est, in quam omne animal incidit: similiter autem & aliorum vniuersalium, & extrinsecorum generum, & eorum que sub ipso, vt autem, in quam omnis aut, & piscis, in quam omnis piscis: ita igitur procedenti est scire quoniam nihil derelictum fuit, aliter autem & derelinquere necessarium est, & non scire.

8. Nihil autem oportet definitorem & diuidentem omnia scire entia, quamuis impossibile dicunt esse aliqui, differentias scire, que sunt ad vnumquodque, non scientem

vnumquodque, sine autem differentijs non esse vnumquodque, scire: a quo enim non differt, idem esse hanc, a quo autem differt, aliterum ab hoc. Primum quidem igitur hoc falsum est: non enim secundum omnem differentiam aliterum est: multa enim differentia res sunt eiusdem specie: sed non secundum substantiam, neque per se.

Postea, quando acceperit opposita & differentiam, & quod omne incidit hinc aut inde, & acceperit in altero quod quatuor esse, et hoc cognoscat, nihil differt scire, aut non scire, in quibuscumque predicantur alijs differentia, manifestum enim est, quoniam si ita procedens uenerit in hac, quorum non amplius est differentia, habebit rationem substantia, omne autem incidere in diuisionem, si sint opposita, quorum non est medium, non est petito: necesse est enim omne in altero ipsorum esse, siquidem illius differentia erit.

Ad construendam vero definitionem per diuisiones, tria oportet coniectare, vt accipiantur que predicantur in eo, quod quid est, & hac ordinare quid primum, aut quid secundum est, & quod hac omnia sint.

Est autem horum vnum primum per id, quod possumus, quemadmodum ad accedens, syllogizare, quod inest, et per genus construere: ordinare autem, vt oportet, erit, si primum acceperit, hoc autem erit, cum acceptum fuerit, quod omnibus sequitur, illi autem non omnibus, necesse est enim esse aliquid tale: hoc autem accipio, iam in inferioribus idem modus est, secundum namque aliorum primum erit, & tertium consequentium, ablato enim superiori, quod consequitur aliorum primum erit: consimiliter vero & in alijs. Quod autem omnia hac sint, manifestum est ex eo, quod accepit: & primum secundum diuisionem, quoniam omne aut hoc, aut hoc animal est: ita autem hoc, & rursus huius rationis differentiam, & prima vero non amplius esse differentiam, aut et statim cum vltima differentia a toto non differt: siue per se hoc: manifestum enim est quod neque prius adsacet.

Omnia enim in eo, quod quid est accepta sunt horum, neque desicit vllum: aut enim genus, aut differentia & ita, esset, genus quidem igitur & primum. & hoc quod cum differt, & ita assumitur: differentia vero omnes habentem, non enim amplius sunt posteriora spe.

9. 10. 11. 12. * a. l. neque superfluum quicquam additu esse.

1. Intentio Aristotelis.

Nam que ex inuicem generantur, ex se inuicem generantur.

2. Medium tale esse debere quale illud quod probatur.

Sub qua differentia non firmiter ea, que sunt in se, per, & ex quibus sunt frequenter.

ra specie: namq; differret etiq; ipsum vltimum, hoc autem dictum est non differre.

13. Quare vero oportet inspicere ad similia & indifferetia: primum quid omne idem habet, postea rursus in alteris, quia in eodem quidem genere sunt cum illis: sunt autem ipsi quidem eadem specie, ab illis autem altera: quando autem in his acceptum fuerit aliquid omnino idem, & in alijs consimiliter in acceptis omnino considerare, si idem quousque ad vnam denenerit ratione, hac enim res definitio: si vero non processerit in vnam, sed in duas, aut plures planu quod non esset vna, num aliquid quod queritur sed plura.

14. Vt dico, si quid est magnanimitas quare remus, considerandum in quibusdam magnanimitas, quos scimus, quid habent vnum omnes inquantum tales: vt si Alcibiades magnanimitas, aut Achilles, & Ajax, quid vnum omnes habent: non tolerare iniuriam affecti, ille enim becauit, iste autem in atuo est, hic vero interemit seipsum. Rursus in alteris, vt Lyandro, aut Socrate, si vna indifferetes sunt & bona & mala fortuna affecti: hac duo capiens considero, quid idem habent, et non impasibilitas circa fortunas, & non tolerantia cum iniuriantur, si vero nihil, & vna species essent magnanimitas.

15. Semper autem est omnis definitio vniuersalis: non erit in alicuius oculo dicit salubre Medicus, sed aut omni, aut specie determinans.

1. Quomodo quidem sit quod quid est, etc.

Intentio Aristotelis. Postquam, quomodo quod quid est finitur, & qualiter in demonstratione ostendatur, ostensum est, proponit se dicturum, qua via definitionem venari possimus. Definitio autem, aut est alicuius speciei specialissimæ, aut alicuius generis subalterni. incipit autem a methodo definiendæ speciei, vt vult Themistius & Philoponus.

Diuisio attributorum essentialium. Ante omnia vero diuisionem prædicatorum essentialium statuit: Quædam, inquit, essentialiter prædicamus de specie, ita tamen vt excedant genus illius speciei, sicut ens prædicatur de ternario, excedit tamen genus ipsius, nempe numerum similiter prædicatur quantitas, excedit tamen

Quædam vero essentialiter prædicantur, in plus tamen, ita vt excedant speciem illam, non tamen genus, sicut impar, primum infunt ternario in plus, quia alijs etiam numeris infunt, non soli ternario, sed non excedunt numerum, cum non nisi numeris infunt. ita fit etiam in alijs speciebus.

Huiusmodi igitur accipienda sunt. &c.

Distinctione prædicatorum essentialium de specie proposita, methodus consistit in hoc, vt circa speciem definiendam tot prædicata essentialia sub illo genere sumamus, quousque omnia simul iuncta soli illi infunt speciei, licet singula separata excedant speciem.

Verbi gratia, est definiendus ternarius, cuius genus est numerus, sumam de ternario essentialia omnia, nempe, quod est impar, quod est primus vtrobique, & quamuis ista singula sint communia per se, (nā impar inest etiam quinario, primus vtrobique binario) tamē totum simul soli ternario inest.

Aduerte, dupliciter dici numerum primum; vno modo: quia sola vnitatem mensuratur, & nō numero aliquo. sicut ternarius, quinquarius, septenarius, & alij: altero modo, quia nō componitur ex numeris, quomodo soli, binarius, & ternarius primi dicuntur. vnde vterque dicitur primus vtrobique, id est, quia nec mensuratur numero: nec componitur numeris. Si igitur primus consideretur per se, inest binario, impar per se, inest alijs, totum vero ternario soli. atq; hæc est via definiendi speciem, quæ magis deseruit pro indaganda differentia, quæ difficilius cognoscitur.

Quoniam autem ostensum a nobis, etc.

Probat, prædictam orationem esse definitionem ipsius ternarij: & primo probat esse necessarium prædicatum, sicut in quid prædicata prædicantur necessarij, illa talia prædicantur in quid, vt notum est, ergo necessaria sunt. maior patet: quia in quid prædicata vniuersaliter prædicantur, vniuersalia autem necessaria sunt. idē dicendum in alijs omnibus a ternario. sed quod sit substantia & definitio, probatur: illa ratio prædicatur in quid de ternario, ergo v. l. d. genus vel definitio: nō genus,

2. Methodus inuestigandi definitionis speciei.

Nora. Numerum dupliciter primum dici.

3.

genus, quia competeret alijs a ternario, genus enim superius est, ergo est definitio, cum definitio sit oratio, quæ in quid, & soli inest. Dices: quomodo illæ differentie prædicantur in quid? Respondet Philoponus, differentiam per se in quale quid prædicari, at in definitione simul cum ipso genere prædicatur in quid, definitio enim in quid prædicatur.

Dubium. Solutio.

Mouetur questio: an vnicam vltimam habeat species specialissima differentiam conuertibilem? Opinio Thomæ.

Hic est vna difficultas notanda: an vnius speciei specialissimæ vna sit vltima differentia conuertibilis cum specie eadem? Sanctus Thomas hoc loco, lect. 13. respondet, quamlibet speciem specialissimam habere vnicam vltimam differentiam conuertibilem. cū ipsa: at quia tales differentie sunt ignotæ, circumscribimus illam per varia accidentia communia simul iniuncta, quæ dicuntur essentialia; quia formam rei essentialiam circumscribunt: non autem circumscribimus per accidentia propria; quia per talem definitionem oportet demonstrare ipsa propria de specie.

Ratio huius opinionis.

Ratio S. Tho. est: quia cum differentia sumatur a forma, sit autem vnica forma vltima in specie, erit etiam & differentia vltima, hoc idem docet Albertus de differentia, cap. 5. & in præsentia capite, & videtur hoc idem docere Aristoteles, 7. Metaphysicæ, capite duodecimo, tex. 43. vbi differentias vltimas cum specie conuertit docet: & primo, de partibus animalium, cap. 1. esse species, inquit, quæ vnica indigent differentia.

2. Opinio Porphyrij.

Huius opinionis ratio

Simplicius, capite tertio, ante prædicam. docet, Porphyrium differentias, vt in plurimum definiuisse, hæc autem communes sunt, vbi insinuat non deesse vltimas differentias. At Porphyrius differentiam vltimam specificam nullam videtur facere, sed solum illud aggregatum ex multis communibus, quem alij quoque sequuntur.

Pro hac opinione esse videtur, quod potest fieri, vt omnes gradus, qui sunt alicuius forme rei, inueniantur seorsum in varijs rebus; licet simul iuncti non nisi in illa re, & profecto hoc in homine constat: nam forma ipsi est principium vitæ, quem gradum in formis plantarum inuenimus: est etiam principium sentiendi, qui gradus est in brutis: est etiam principium intelligendi, qui gradus est in Angelis; at simul intelligit

do, nō est nisi in homine, nam si tu dicas, intelligere hominis esse cum discursu, at ob id non inueniri in Angelis, dicent hi, nihil aliud esse intelligere cum discursu, quam intelligere coniuictum sensitiuo: vnde qui dicit rationale, dicit duo, nempe intellectiuum cum sensitiuo: vnde iuxta istorum sententiam ista erat exacta hominis definitio: Substantia intellectiua, sensitiuo.

Nota.

Et quamuis hæc opinio non careat probabilitate: tamen non est negandum, posse esse differentias vltimas simplices vltimarum specierum, cum possint multis inesse simplices gradus formæ solis specibus competentes; quamuis hoc forte non sit demonstrabile, est tamen probabilis, quàm contrarium.

Questionis decisio. Vltimas differentias simplices posse esse vltimarum specierum.

Congruum autem est, cum totum, &c.

Alteram constituit methodum, pro genere subalterno definiendo, generalissima pro genere enim non habent definitionem. Methodus autem consistit in rebus: primum est, vt tali genere proposito fiat eius diuisio in suas vltimas species secundum, vt singulæ definiantur, & sumatur id, quod in eis inuentum fuerit commune, hoc enim erit differentia illius: tertium, vt prædicamentum illius inquiratur, in quo ipsius est genus, hoc autem fiet considerando proprietates ipsorum prædicamentorum, quæ in singulis prædicamentis superius expositæ sunt, & sic perfectam habebimus definitionem.

Methodus subalterno definiendo: quæ consistit in tribus.

Verbi gratia, volo definire lineam: diuidam eam in suas species, rectam & circularem, postea singulas definiam. Recta, est linea per longitudinem sine latitudine, cuius medium non exit ab extremis. Circularis, est longitudo sine latitudine, cuius medio inest punctum a quo lineæ omnes ductæ vsque ad ipsam sunt æquales. Sumam ab vtraque illud commune, nempe longitudinem sine latitudine, postea per proprietates quantitatis competiam lineam esse quantitatem, & continuam: & quia secundum eam est æquale vnum alteri, & eius partes terminum habet commune, dicam igitur: Linea. Linea est quantitas continua longa sine latitudine. atque hæc methodus est pro genere.

Illustratur exemplo de iisdem diuisionem.

Compositum enim ex atomis, &c.

Vult Aristoteles ostendere, merito ad methodum definitionis generis vtendum esse definitionibus specierum. nam, cum genera non sint nisi ex speciebus collecta, merito per ea, quae speciebus insunt, ad genus ascendimus; cum in speciebus primò inueniantur & cognoscantur.

Litera autem sic est exponenda, secundum Themist. & Philopon. quamuis aliter S. Thomas exponat: [conuenientia compositis ex atomis. id est, quae insunt generibus, quae ex vltimis & indiuisibilib. speciebus componuntur, ex ipsarum specierum definitione erunt manifesta; propter ea, quod omnium principium est definitio, [et quod simplex] id est, generum & vniuersaliu definitio simplicis speciei principium, & quae insunt simplicibus speciebus, per se illis competere. cognoscuntur, salijs verò, nempe generibus non nisi per species in effe illa percipiuntur.

Sed diuisiones, quae sunt secundum differentiam, &c.

Vt Philoponus dicit, duas utilitates ex diuisione ad has methodos definiendi proponit: praemittit tamen, non demonstrari definitionem per diuisionem; vt dictum est prius.

Prior utilitas, est ad ordinem inter partes definitionis; refert enim multum, dicitur homo est animal, mansuetum bipes, vel bipes mansuetum.

Cuius rationem dat: nam semper partes praecedentes faciunt vnum genus, quod per bipes contrahitur. propterea multum refert, vnam partem, aut alteram praepone, quamuis, vt dicit Arist. hoc non demò streret ex diuisione, sed accipiat, tamen utilis est ad hoc diuisio. nam si recta sit, partes ipsius priores praeponi, debent, posteriores verò post poni.

Amplius. nihil relinquendum, &c.

Altera utilitas diuisionis est, vt nihil relinquantur in definitione. relinquitur autem, cum praetermittitur differentia proxime diuidens genus, signum autem cognoscendi, quado differentiae non sint generi adaequatae, hoc est: cum enim ipsae differentiae non adaequant ipsam genus vniuersaliter sumptum, non sunt proximae: vt habere scissas penas, & habere non scissas,

sicut habent vespa; muscae, & vespertiliones, non sunt differentiae proximae animalis; cum non omne animal habeat penas scissas, aut non scissas, haec enim differentiae aut sunt, atque hoc signum est cognoscendis proximis differentijs generis alicuius, & aliorum generum, quae extra illud sunt, nempe superioru, & eorum, quae sub illo sunt, atque ex hoc colligitur praedicta utilitas ad definitiones.

Nihil autem oportet definientem, &c.

Excludit errorem quendam, quem Themist. & Philop. tribuunt Speusippo, nepoti Platonis, hic enim dicebat, non posse cognosci differentiam alicuius, nisi cognoscantur omnia, à quibus differt: sine differentia verò non cognosci quicquam, nam à quo non differt, est idem cum eo: à quo verò differt, est aliud ab eo, si igitur non cognoscitur res sine differentia, nec differentia, nisi alijs omnibus cognitis, non contingit definire aut diuidere, nisi omnibus cognitis.

Hoc reijcit Aristoteles, ac primò illud fundamentum refutat: nempe, quod differt ab alio; alteru est ab eo. Hoc docet esse falsum: nam indiuidua vnius speciei differunt ab inuicem, non tamen vnum dicitur alterum, id est, diuersum in substantia ab alio; cum non omnis differentia sit essentialis. ex quo fit, vt ad cognoscendum quid res sit, non sit opus, omnia cognoscere, cum saltem indiuidua illius speciei non sit opus cognita habere.

Postea cum accipiuntur omnia, &c.

Respondet modò, non opus esse cognoscere omnia in particulari, à quibus res differt, sed si genus diuidatur per duas differentias, in quibus non sit medium, aut per plures, & definitu accipiat in vna, satis erit, vt cognoscatur differe ab omnibus alijs, quibus inest opposita differentia, licet non cognoscantur illa omnia in particulari, vt satis est scire, omne animal esse aut rationale, aut irrationale: & hominem esse rationalem, vt cognoscatur ab alijs omnibus animalibus differre, quamuis in particulari non cognoscantur, sed vniuersaliter, nempe esse irrationalia.

Quod si dicas: vnde sciam, omne animal esse rationale, aut irrationale, forsitan erit aliud? respondet Aristoteles, non posse

esse aliud, quia differentiae sunt immediate oppositae, ob id non petitur principium, quando nulla alia statuitur. quod si per huiusmodi diuisiones procedamus, non opus erit omnia in particulari cognoscere, sed tantum rem definiendam esse sub oppositis differentijs.

Ad probandam autem terminum per diuisiones, &c.

Tertio Diuisionem vtilem esse ad definitionem nis probationem. In Diuisione tria oportet notare.

- 1. vt ordinatè accipiantur talia praedicata, vt primum, sit loco primo, secundum, loco secundo, & sic consequenter: tertium, vt sumantur omnia membra diuisionis vsq; ad vltimam speciem, vel vsque ad illud, quod definiri debet.

Est autem vnum horum, &c.

Ostendit modum, quo ista in diuisione obseruari possunt: primum quidem obseruabitur examinando talia praedicata per problemata generis, sicut examinatur accidens per sua problemata, id est, per praecpta, quae dantur ad determinanda problemata accidentis vel generis.

Quomodo secundum? Obseruabitur secundum: si primum praedicatum fuerit primo loco, illud autem est primum, quod sequitur omnia alia, non tamen omnia alia sequuntur & inferuntur ex ipso: vt, viuens est primum, quam animal; nam omne animal est viuens, non e contra omne viuens animal. & idem obseruabitur in sequentibus: nam semper respectu sequentium antecedentia dicuntur prima, & eodem modo sunt examinanda.

Quomodo tertium? Obseruabitur verò tertium duplici signo. primo, ne intermedia praetermittantur, sumendo differentias adaequatas. quod cognoscitur, quando genus vniuersaliter non continetur sub illis: nam, cum adaequatae sunt, exactè diuidunt genus vniuersaliter sumptum, vt diximus paulò superius in hoc capite secundo, vt diuisio procedat vsque ad vltimum, quod cognoscatur, quando iam amplius sub illo toto non possumus differentiam sumere: vel si su-

mamus, est idem cum ipso toto. vnde quando peruentum est ad hominè, scimus absolutam esse diuisionem, quia sub homine non licet differentiam sumere, vel si differentia sit, puta, rationale, esse conuertibilis & idem cum homine, diuisiua verò differentia debet esse inferior.

Omnia enim in eo, quod quid est, &c.

Probat modò, per talem diuisionem rectè colligi & probari definitionem: nam omnia praedicata ista sunt essentialia, non ergo est quid superfluum. similiter nihil erit diminutiu; nam non deest genus, cum acceptum sit primum genus, non deest differentia, quia omnia intermedia vsque ad vltima accepta sunt, erit ergo bona per talem diuisionem accepta definitio.

Quare autem oportet intendentem, &c.

Non conuenit inter omnes Expositores, quid Aristoteles hic intendat? S. Thomas enim vult, vt hic tradatur alia methodus definiendi speciem per resolutionem. Albert. verò & Egid. vt tradatur hic methodus definiendae passionis ipsius speciei: alius mihi videtur dicendum cum Themist. & Philop. quòd Aristot. doceat modum separandi aequiuocum à genere; quia saepe accidit, vt videantur genera, quae tamen sunt aequiuoca. traditur autem hic via hoc dignoscendi.

Via autem haec consistit in his: primò, illius propositi generis sumamus illa singularia, quae censentur vnius speciei, & consideremus ea, in quibus sunt similia & indifferentia: secundo, vt sumamus alia singularia, quae censentur vnius esse speciei inter se, diuersa tamen à priori sub illo genere, & pari ratione consideremus similia in his & in indifferentia. tertio, vt vtraque comparemus, & videamus, an in aliquo communi conueniant in illis similitudinibus reperto: si enim hoc est, erit huius communis definitio, si verò ratio non est vna communis, est aequiuocum tale propositum, & non est definiendum.

V.g. volo definire animal, diuidam in singularia hominis, & quæram, an habeat aliquid commune, quo dicuntur animal? & inueniam esse sensibilia rationalia: postea sumam indiuidua leonis, & inueniam esse sensibilia rugibilia, quod

Altera te-
xus.

Diuisionis
utilitas ad
inuestigati-
onem defini-
tionis.

Prior utili-
tas...

Altera uti-
litas.

Vnde colligi-
tèdū quòd
differentiae
generi non
sunt adaequa-
tae.

Exclusio er-
roris.

Motiuum
erroris.

Quomodo
obseruandū
primum?

Quomodo
secundum?

Quomodo
tertium?

1.

13.

Comentari-
um huius
loci alia at-
que alia ex-
positio.
Thomae, Al-
bert. & Egi-
dij.
Auctoris est
Themistio
& Philopon.

1.

2.

3.

Exemplum
Auctoris.

si vtraque comparē, communē inueniam, nempē sensibile, ob id igitur animal vni-uocum & genus erit.

14. *Vt dico; siquid est magnanimitas; &c.*

Aristotelis.

Exemplum proponit Arist. si velis, quid sit magnanimitas? definire, prius considera eos, qui magnanimiti dicuntur. vnius speciei magnanimitatis, vt Achillē, Aiace, Alcibiadem; hi magnanimiti dicuntur, quia noluerunt pari iniuriam. Ajax enim occidit se, propterea, quod arma Achillis fuerunt sibi denegata. Achilles verō abstinuit se à bello propter Briseidem raptam ab Agamemnone. Alcibiades pugnauit contra suos, quia propter accusationem à bello fuit reuocatus. omnes hi conueniunt in hoc, quod vindictam sumebant illatae iniuriæ.

Postea considera alios: magnanimos alterius speciei, scilicet Socratem, & Lysandrum; hi enim magnanimiti dicti sunt, quia æquo animo se haberent, tam in aduersis, quam in prosperis.

Si verō fiat comparatio inter has magnanimitates, nihil inuenietur commune; vt volunt Græci; propterea non erit vnica magnanimitatis definitio. S. Tho. vult, quod his aliquid sit commune, nempē, quod omnes se dignos magnis existimabant, ac inde procedebat vel vindicare iniuriam, vel nihil facere, & vtraque expositio conuenit textui.

15. *Semper est enim omnis definitio vniuersalis; &c.*

Definitio- nes esse so- lū rerum vniuersaliū.

Ne quis, cum singula considerata sint, ea definiere existimaret, docet, definitiones nō esse singularium, sed vniuersalium solū & communium. vt, Medicus non considerat sanitatem huius vel illius oculi, sed in communi, nempē oculi in vniuersali, aut in specie, puta, oculi cholericis, sanguinei, vel alterius, itaque definit:

Aduerte, Medicum habere speculationē & praxim, quantum ad speculationem respicit vniuersale, quantum ad praxim & operationem, respicit singulare.

Sunt autem in singulari tria consideranda, & natura illius, & singularitas, & totum simul suppositum, natura est principium quo, actionis vel passionis: quia per eam sit actio vel passio; singularitas est co-

Nota. Medicus quomodo respiciat vniuersale, & quomodo particulare? Tria quādā in singulari considerantur.

ditio necessaria actionis vel passionis, quia non est actio physica; quæ nō sit in singulari, similiter passio: dico physicam, quia intellectus operatio fertur in vniuersale: at totum suppositum est, quod agit vel patitur, agere enim vel pati suppositorū est.

Agere vel pati suppositum est.

CAPVT XV.

Facilius autem est singulare definire, quam vniuersale. Quapropter oportet à singularibus ad vniuersalia transire: æquiuocationes etenim latent magis in vniuersalibus, quam in indifferētibus. Quem admodum autem in demonstrationibus oportet esse ipsum syllogizatum fuisse, ita et in definitionibus manifestū est: hoc autem erit; si per ea, quæ singulariter dicuntur, sit in synoquoq; genere definire seorsum; & simile non omne, sed quod in coloribus & figuris. & acutum, quod in voce, & ita in commune progredi obseruantem, ne æquiuocatio incidat. Si verō neque disputare oportet & translationibus, planum, quod neq; definire, neque translationibus: disputare enim necesse erit in translationibus.

Facile autem est magis definire singulare, &c.

Ex præcedenti doctrina infert vnum: facilius esse, definire singularia, id est, minus vniuersalia; quam communia. vnde oportet ex definitione inferiorum ascendere ad superiora.

Quapropter oportet à singularibus, &c.

Probat primò: quia æquiuocatio impedit definitiones; hæc autem est frequentior in vniuersaliori, propter amplitudinem eorum, quam in minus vniuersalibus, quæ non habent similitudinem cum æquiuocis.

Quem admodum autem in demonstrationibus, &c.

Probat secundò: sicut demonstratio debet syllogizare, ita definitio declarare, sed clarior est definitio, quæ incipit à particularibus, vt si velis definire simile, acutum, quæ communia multis sunt, melius erit vnum quodque per se definire, nempē simile in coloribus, simile in figuris: similiter acutum in voce, acutum in sono, &c. sic pau-

a. l. metas- phoris.

Intentio Aristotelis. Auctoritas.

sic paulatim procedere; attende, ne æquiuocum definiamus.

Si verò neque disputare oportet metaphorice, &c.

Ex quo rejicit modum definiendi metaphoricum, qui obscurus est. vt enim nō est disputandum per metaphoras, ita nec definiendum: si enim definitiones essent, essent etiam disputationes.

Notabile.

Hic attende, quod hic non intendit docere, speciem prius definiiri quàm genus, sed à toto genere loquendo facilius est, & inferius, definire particularia, quàm communia, de quibus non constat esse genus. non hoc prohibet, quin incipientes à genere, ipsum prius definiamus:

Quo pacto problemata veniunt, tum diuisione, tum etiam proportionem.

CAPVT XVI.

Ad hoc autem, quod habeamus problemata, eligere oportet & decisiones et diuisiones, ita verò: eligere supponetur genus commune omnium, & si animalia essent, quæ speculata sunt, qualia animalia in sunt: his autem acceptis rursus reliquorum primo, qualia omne sequantur. Si hoc est aut; qualia omnem sequantur autem, & ita semper proxima: planū enim quod habebimus iam dicere, propter quid in sunt consequentia istis, quæ sunt sub communi, & propter quid hominis aut equo in sunt, sit autem animal in quo A: B verò cōsequentiā omne animal: in quibus autē C D E aliqua animalia sunt planū igitur propter quid B inest ipsi D, manq; per A: consimiliter autē & alijs. Et semper in alijs eadē est ratio; nunc quidem igitur secundum tradita communia nomina dicimus.

Oportet autem nō solum in his considerare, sed & si aliud quid visum fuerit in existens commune, excipientem; postea quæ hoc sequitur, & qualia hoc sequitur, si cornua habentia habere Erinaceum; & non stringentia esse: rursus cornua habere quæ sequitur planū enim propter quid illis inerit, quod dictum est, propter enim cornua habere inerit.

Amplius autem, alius modus est secundum proportionale eligere: vnum enim ac-

33

cipere non est idem: quod oportet vocare septimum, & spiritum, & os, erunt autem consequentia & his, tanquam vna quadam natura tali existente.

Eadem verò problemata sunt, hac quidē eo, quod idem medium habent, & quoniam omnia & contrarietate, horū autem quædam genere eadem sunt, quæcunque habent differentias, eò quod aliorū aut aliter sunt. Et propter quid resinat? aut propter quid apparet? & propter quid virū? omnia enim hæc idem problemata sunt genere. omnia enim sunt refractio, sed specie altera. Aliqua verò eò, quod mediū sub alio: medio est, differunt problemata, & propter quid Nyctus decrescentē mense magis fluit: quoniam hybernior decrescens est, & propter quid hybernior decrescens est? quoniam Luna deficit. hac enim ita se habent inter se.

Vt habeamus propostia eligere oportet, &c.

Hoc capite ostendit diuisionem & decisionem, nempē, considerationem communis & vniuersalis abstracti à particularibus, conducerad determinanda, & multiplicanda problemata: & ponit tria theoremata circa hoc; quorum primum est: vt separatim consideremus vniuersalia & communia, & quæ eis insunt secundum se, omnia speculemur, nam postea per ipsum commune poterimus illa omnia de particularibus probare & demonstrare.

Vt, sumamus animal, & quæ ei insunt secundū se, consideremus, nempē somnū, vigiliam, sensum, motum localem, & alia: postea de singulis animalibus eadem per animal medium demonstrabimus: & sic faciendum est in quolibet alio vniuersali. vnde fit abstractio & decisio illius communis, & considerantur, quæ ei insunt, postea fit decisio, vt eadem de inferioribus demonstremus.

Oportet autem non solum in his considerare, &c.

Secundum Theorema est: non solum oportere seligere ista communia, quæ nomina habent posita, sed quæcunque alia communia, etiam si nominata non sint, & considerare ea, quæ eis insunt, postea de illorū inferioribus demonstrare:

Vt, considerare hoc commune, nempē habere cornua, & quid sequatur ex hoc, nē

Intentio Aristot.

3. Theorema.

1. Theorema.

Exemplum primi.

2. Theorema.

Exemplum secundi.

Nota de Animalibus cornujs.

pe, non habere dentes superiores, & habere multos ventres: nam animalia, quæ cornua habent, materiam dentium superiorum in cornua conuertunt, & ob id multos habent ventres; vt cibos postea ruminare possint; & ab vno in alium ventrem transferre, nam cum dentes non habeant, non ita facile possunt cibum conterere. Per cornu gerum igitur illa de animalibus habentibus cornua in particulari demonstrabuntur. Themist. per hoc commune, intelligit genus innominatum, Albertus vero passionem aliquam communem, etiam si non sit genus.

3. Theorema.

Amplius alius modus est, &c. Tertium theorema est: vt non solum commune vniucum sumamus, sed etiam analogum, cum ea, quæ probanda sunt, analogia etiam sunt; vt, sepium, spina, & os nullum habent commune vniucum, sed analogum: vt enim se habet os in terrestribus, ita spina in aquatilibus, & sepium in quodam pisce, qui sepia dicitur, tale proportionale est sumendum, & quæ communiter insunt inuestiganda; postenus enim per tale commune de singulis illa probantur.

Eadem autem proposita, &c. Merito, cum multa problemata vnico medio docuerit determinari, offendit, illa omnia dici eadem problemata, quæ vnico medio determinantur, sicut omnes quæstiones, quæ per vnum ipsarum probantur, eadem dicuntur: vt, quare fontes subterranei sint frigidus in æstate, calidi in hyeme? quare lucernæ viuaciores sint vigente frigore? quare fiant grandines in autumno? & similia problemata dicuntur eadem, quia eadem est causa, nempè vniuersalis, id est, obiectio contrarij.

Si medium fuerit idem specie, erunt problemata eadem specie: si genere, similiter & problemata: vt, quare sic appareat iris? quare fiat imago in speculo? quare echo in aere? omnium horum idem est medium genere, scilicet Repercussio, licet diuersa sit repercussio in alijs tribus.

Dicuntur etiam eadem problemata, quæ vnicum habent medium, sed subordinatione quadam. nam illud est vnus medium, & hoc postea est alterius medij: vt quare Nilus magis crescit in fine mensis lunaris? quia est tempus hyemalis finis mensis; iterum, quare est tempus hye-

malius tunc? quia Luna deficit: illa duo dicuntur eadem, quia ab vnico medio pendens ordinem tamen quodam.

Quomodo causa & effectus se habeant inter se? & quo pacto causa veniatur?

Et an vnus effectus plures sint cause?

CAPVT XVII.

De causa vero & cuius causa dubitaret vniuersalis, aliquis, an quando est causarum & causa est, quemadmodum si fluunt folia, aut deficit, & causa fluenda folia, aut deficientis erit. Veluti, si huius est lata folia habere: ipsius vero deficere, est terram in medio esse, si enim non est, alia quodam erit causa ipsorum, siue causa est simul & tantum, & si in medio terra est, deficit, aut si latifolium est, fluunt folia.

Si vero sic, simul & vniuersalis essent, & monstrarentur per se inuicem, sit enim folio fluere in quo A: latifolium vero in quo B: vniuersalem in quo C, si itaq, ipsi B inest A: omne enim latifolium fluunt folio, ipsi vero C inest B: omnis enim vniuersalis est latifolia, ipsi C inest A: & omnis vniuersalis fluunt folio, causa vero B medium, sed & quoniam latifolia est vniuersalis, est per folio fluere demonstrare. sit enim D qui dem latifolium, E vero folio fluere, vniuersalem autem in quo F: ipsi itaq, F inest E, folio fluunt enim omnis vniuersalis, ipsi autem E, D, omne enim folio fluens est latifolium, omnis igitur vniuersalis est latifolium: causa autem est folio fluere. Si vero non contingit causas esse sibi inuicem, causa enim prior est eo, cuius est causa, & deficientis quidem causa est in medio. terram esse: quod autem in medio terra sit, non est causa ipsum deficere: si igitur per causam quidem demonstratio est, propter quid, quæ vero non per causam ipsius quod, quod terra quidem in medio est, nouit, propter quid autem, non quoniam ipsum deficere non est causa, quod sit in medio, sed hoc ipsum deficere manifestum est, in ratione namque, ipsius deficere inest esse in medio: quare planum quod per hoc, illud cognoscitur, sed non hoc per illud.

An contingit vnus plures esse causas? si enim est idem de pluribus primum predicari: si A ipsi B, primo inexistens, & ipsi C alij primo, & hoc ipsi D. E. meriti igitur A ipsi D E, causa vero est ipsi quidem D B.

ipsi vero E C: quare causa quidem existente, necesse est rem esse, re autem existente, non necesse est, omne esse, quod contingit causa, sed causa quidem, non tamen omnis.

Aut si semper vniuersale problema est, & causa totum quiddam, & cuius causa vniuersale, sit folio fluere toto aliquo determinato, licet species ipsius sint, & his vniuersaliter, aut platis, aut his plantis: quare et mediū aequale oportet esse in his, et cuius causa, & conuerti. Et propter quid arbores folio fluunt? si itaq, propter congelationem humidi, & si folio fluunt arbor, oportet esse congelationem, & si congelatio inest non cuscū que, sed arbori, est folio fluere.

Virum autem contingit non eandem causam esse eisdem omnibus: sed alteram, aut non? an si quidem, per se demonstratur & non per signum, aut accidens? non potest firmanter ratio extremi medium est, si vero non ita contingit. Est autem & cuius causa, & cui considerare secundum accides, non tamen videntur problemata esse, si vero non, similiter habebunt medium, si quidem sunt æquiuoca, æquiuocorum medium est: si vero sit in genere, similiter habebunt, & propter quid & permutatum proportionale: alia enim causa est in lineis, & numeris, & eadem vniuersalis, in quantum quidem lineæ, alia: in quantum vero habens augmentum tale, eadem, ita & in omnibus, huius autem similiter esse colorem coloris, & figuram figuræ, aliam alij: æquiuocum enim est simile in his: hic quidem fortasse proportionabiliter habere latera, & aequales angulos, in coloribus, vero sensum vniuersalem esse, aut aliud aliquid tale: quæ vero secundum analogiam, eadem & mediū habebunt secundum analogiam.

Se habet autem sic consequens, causa sibi inuicem, & cuius causa, & cui causa: singulum quidem accipienti, cuius causa in plus est, & extrinsecos æquales esse quatuor, in plus est, quam triangulum, aut quadrangulum, omnibus vero æqualiter, quæcumq, enim quatuor rebus æquales esse extrinsecos, & medium similiter: est autem medium ratio primi extremi: quocirca omnes scientia per definitionem sunt: sit folio fluere simul sequitur vitem & excedit, & ficum, & excedit, sed non omnes, sed æquale est: si igitur acceperis primum medium, ratio folio fluendi est: erit enim primum quidem in altera medium, quoniam talia omnia sunt

postea huius medium, quoniam succus congelatur, aut aliud aliquid tale. quid autem est folio fluere, congelari succum in contactu feminis.

In figuris vero ita assignabit, quæ erit. bini affectionem causa, & cuius causa sit A inexistens B omni. B: vero vniuersalis, quæ D, in plus autem B: vniuersale est. sit ipsi, quæ sunt D, hac enim dico vniuersale, quod non conuertitur: primum vero vniuersale, cum quo vniuersale, quidem non conuertitur, omnia autem conuertuntur, & non excedit: ipsum itaq, D, causa est ipsius A ipsum B: oportet igitur A, in plus quam B extendi: si vero non, quid magis causa erit hoc: illius sit itaq, omnibus. E inest ipsam A erunt aliquid, illa vniuersale aliud à B si enim non, quomodo erit dicere, quod cui inest E, ipsum A omni inest: cui vero A non omni ipsum E, propter quid enim non erit aliqua causa, vt inest omnibus D? sed nunquid et quæ sunt E erunt aliquid vniuersale. Considerare oportet hoc, & sit C.

Contingit itaque eiusdem plures causas esse, sed non ipsidem specie. Et quod longaua sint quadrupeda quadam, eò quia non habent bitem, Solatilia vero eò, quod sicca sunt, aut alteri quid. Si vero ad induridum non statim veniant, non folio vniuersale medium: sed & plura, & cause plures: vtrum vero causa mediorum, quod vniuersale primum, aut quod ad singulare, singularibus? planum itaq, ea esse, quæ proxima sunt vniuersali, cui sunt causa primum enim sub vniuersali esse, hac est causa * vt ipsi D inest ipsum C: ipsum * A inest, est causa: ipsi igitur D ipsum C, causa ipsius est A, ipsi vero C ipsum B, huic autem idem.

De syllogismo igitur ac demonstratione, & quid vniuersale est: & quomodo sit, manifestum est: simul vero & de scientia demonstrationis, idem enim est.

De causa autem, & cuius causa est, &c.

Hoc caput nescio an à multis sit intellectum, propter obscurum procedendi modum. Dicam, quæ mihi videtur textui maxime quadrare, dubium proponit Aristonunquid, cum effectus sit, causa sit, ita vt liceat ab effectu causam colligere, vt, si eclipsis sit, terra sit in medio, & si a bor deficit, lata habeat folia, quod est causa ar-

* Al. I. sed nunquid & ipsi E, siquidem erunt aliquid vniuersale.

* a. I. B. * Argy. I. veluti, vt A comparat ipsi D, causa est ipsum C: vt igitur A comparat ipsi D, causa est ipsum D, vt autem comparat ipsi C, causa est ipsum B.

Monetur quoddam dubium in textu.

Pro parte affirmatiua gum entatur à parte affirmatiua: nam si effectus est absque vlla causa, ergo habebit aliam causam, non enim contingit effectū esse sine vlla causa.

2. Pro parte negatiua. Si verò causa sit, & causarum, &c. Argumētatur pro parte negatiua, q̄ non sint simul effectus & causa, aliter enim esset circulus à causa ad effectum, & econtrā: vt probare, vitem defrondescere, quia lata habet folia, & contrā, lata habere folia, quia defrondescit. Hoc argumentum soluit dicendo, quod iste circulus non est in causis: sed vna est demonstratio à causa, altera est ab effectu, & quia, & hoc non est vllum incōueniens; vt superius diximus, textus est apertus.

3. An cōtingat vnius plures esse causas, &c. Argumentatur secundo, ad probandū, quod non valeat ab effectu ad causam: potest idem effectus à pluribus causis primis prouenire, vt vituperabile à superbia, & ab intemperantia, ergo iam non ab effectu licebit colligere causam; non enim licet dicere: est vituperabile, ergo propter superbiam, quia potest esse propter intemperantiam, nec licet dicere propter intemperantiam, quia potest esse propter superbiam.

4. Superior effectus, causa inferior. An si semper vniuersale, &c. Rursus contra hanc secundam rationē inflat, quia videtur, quod, quando problema, seu propositio probanda est, vniuersalis posterioriōsticē, causa est vniuersalis, & cuius est causa, id est, passio, est etiam vniuersalis. & ita omnes tres termini erunt cōuertibiles. sensus est: si sumatur proprium subiectum & vniuersale passionis, causa erit æqualis, & conuertetur cum eis.

V.g. si defrondescere sumatur de proprio subiecto, nempe, non de hac, vel illa planta, sed de illo communi omnibus his, quæ defrondescunt, tunc medium etiam erit æquale, nempe, quia humidum densatur & congelatur, non quodcunque, sed illarum plantarum talium, & tunc ista erūt conuertibilia. Et nota hic, quod vera causa defrondescendi est, humidum congelari, non quod lata sint folia; hoc enim signum quoddam est, nec opus est hæc declarare, cum philosophica sint; satis est vt exempli intelligantur, prout sufficiunt præfenti instituto.

5. Virum autem coningat, &c. Repliat contra hoc etiam, dubitando, videtur enim, quod possit esse, quod eiusdem effectus sint plures causæ, in diuersis subiectis, & non vna. V.g. longæuum inest ceruo & cornici, sed illi, quia caret felle, huic, quia sicum animal est.

6. Iterum contra hoc dubitat: quia videtur, quod quando passio demonstratur per se, & non per signa, vel per accidentia (hec enim vnius possunt esse plura) tunc non possit esse, quod vnius effectus plures sint causæ, & probat: nam medium est definitio passionis & maioris extremi, erit igitur ipsi æquale, si extremum vniuersum & medium, similiter, si vnum genus, & alterum etiam, si vnum analogum, etiam & alterū, vt commutari proportionaliter, & lineis, & numeris, & alijs simul analogicē inest, quia alia ratione inest lineæ, alia inest singulari; quamuis inter se similitudinem habeant: si quis igitur velit dare medium huius, erit etiam analogum.

7. Similiter, simile inest coloribus, & figuris, est enim color colori, & figura figuræ, similis, sed analogicē, nam colores alia ratione dicuntur similes, quia eodem modo mouent visum, alia ratione figuræ, quia latera habent æqualia; medium igitur huius similitudinis probandæ erit analogum sicut & extremum ipsum.

8. Se habet autem sic consequi, &c. Ex hac præcedenti doctrina determinat modò: cum medium tale sumendum sit, nempe definitio extremi (vt omnes scientiæ sumunt) tunc omnia futura conuertibilia, nempe cuius est causa, id est, maius extremum, & cui est causa, id est, subiectū, &

Cur arbore defrondescant.

Longæuum cerui & cornicis.

Nota, quid sit vniuersale, & vniuersale primum.

Nota, quid sit vniuersale, & vniuersale primum.

& ipsa causa, id est, medium, quod si sub subiecto sumuntur inferiora, singula non conuertentur, tamē omnia simul, vel subiectum, complectens illa, conuertentur cum extremo.

V.g. habere extrinsecos angulos æquales quatuor rectis, non conuertitur cum triangulo, aut, cum singulis alijs, tamen cū omnibus conuertitur simul, & cum subiecto illa continente. Similiter, defrondescere, & humidum seminis densari, conuertuntur cum omnibus, simul inferioribus, vocat succum seminis, quia ex eodem humido, ex quo nutriuntur folia, etiam nutriuntur fructus, & semina arborum.

Nota. Ex quo habes, quod, quando sumitur definitio passionis, licet id non semper sit, & proprium subiectum, conuertuntur omnes termini demonstrationis, & causa cum effectu; quando verò non sumitur subiectū proprium, sed inferius, non conuertitur extremum cum inferioribus singulari, cum omnibus tamen simul conuertitur.

In figuris autem sic assignabit, &c. Vult, consecutionem causæ & effectus petentibus per ipsas figuras syllogisticas hoc declarare, & ostendere, quod potest aliquando fieri, vt eiusdem effectus plures sint causæ, nec repugnare hoc modo syllogizandi.

Auerte, duos terminos in hoc textu, vniuersale, & vniuersale primum. Vniuersale dicitur id, quod non cum alijs conuertitur: vt animal indiuiduis hominibus vniuersale est, cum omnibus enim simul non conuertitur. Vniuersale primum dicitur, quod, licet cum alio non conuertatur, tamen simul cum omnibus illis conuertitur: vt homo suis, singulari indiuiduis vniuersale primum est.

Hoc supposito, sumit, sit A, putà viuēs, in omni B, putà animali, & animal sit in D, putà in omnibus speciebus suis, singulari autem in plus, tunc A erit in plus, quā B, nempe animal, quia erat vniuersale ipsi; viuens enim non conuertitur cum animali, aliās esset illius causa, id est, inferret animal, quod non est, sumit autem hic causam in inferendo, vt vult Philoponus. si igitur A est in B, & B in D, A erit in D, per ipsum D, id est, viuens de speciebus animalis, per ipsum animal, dicitur, vterius si A, viuens

est superius animali, erit in alijs, putà plantis, E, nempe ficibus, populis, & reliquis; si enim non esset in his, non esset superius A. inest ergo in istis, quæ sunt distincta ab ipso B, putà ab animali, quod si ista sunt distincta à B, erit ergo A in eis per medium aliquod, sicut inerat D per B, si ergo inest his plantis, putà E, per medium aliud C, putà arborem, iam vnius effectus plures sunt, vnde in consequentia syllogistica vnum permulta concludi potest.

Constat igitur ensilem, &c. Concludit, posse vni effectum per plures res causas eiusdem generis, intellige demò per plures strati, sed non de eadem specie, vel de eodem subiecto, sed de diuersis: vt longæuum de ceruo, quia caret cholera; de cornice, quia est animal siccum.

Si enim, definitionem effectus proximā sumimus, effectus vniuersalis vnica est causa: vt longæui, esse benè proportionatos humores.

At præter hanc causam communem, in singulis speciebus multiplicatur causæ, & quo magis species multiplicatur, etiam causæ, nam alia ratione est, ceruus longæuus, alia cornix; & alia aliæ species, non tamen semper; nam aliquot species eandem gulis causam possunt participare.

Dices: vtra melior causa, ea quæ est vniuersalis passionis, an ea, quæ est proxima subiectis singulari? respondet Aristoteles, eam esse, quæ est proxima cuius subiecto.

Vide clarè, Demonstrationem non sistere in definitione passionum; sed in definitione & causa proxima subiectorum: vt in re causa, quare ceruus sit longæuus? id est, D sit A? est per C, quia est benè temperatus: quæ ad definitionem & causam proxima subiectorum procedit.

Si iste textus contra legatur, incipiendo à particulari causa vsque ad vniuersalem: vt, quare ceruus longæuus? quia non habet choleram; vterius: quare non habens choleram est longæuus? quia est benè temperatum, tunc fauet opinioni Egidij Romæ de medio passionis, sed nihil contra nos, qui aliquando definitionem passionis medium constituimus.

Tandem epilogum facit Aristoteles, ex Epilogus lib. Priorum & Posteriorum simul, nempe, dictum

vni effectū causas demōstrari, & quomodo?

Logæui causa vniuersalis.

Eiusdē multiplicatæ causæ in speciebus finis.

Dubium. Solutio.

Nota, Demonstratio in re causa, quare ceruus sit longæuus? id est, D sit A? est per C, quia est benè temperatus: quæ ad definitionem & causam proxima subiectorum procedit.

Nota, Demonstratio in re causa, quare ceruus sit longæuus? id est, D sit A? est per C, quia est benè temperatus: quæ ad definitionem & causam proxima subiectorum procedit.

rum & Po-
sitionem.

dictum esse iam de syllogismo in commu-
ni, & de demonstratione, & de scientia i-
psa demonstratiua, quod idem est. Hæc de
capite.

Quomodo principia cognoscantur, & quomodo
principiorum sit habitus?

CAPVT XVIIII.

DE principijs verò, & quomodo sunt
nota, & quis cognoscens habitus, hinc
est planum addubitantibus primū:
quod quidem igitur non contingit scire per
demonstrationem nō cognoscens prima prin-
cipia immediata, dictum est prius. Imme-
diatorum verò cognosco. Verū eadem sit aut nō
eadē dubitare posset aliquis: & utrum sci-
entia sit ista, aut non aut huius quidem sci-
entia, illius verò alterum quid genus, &
utrum non inexistens habitus inuascan-
tur, aut inexistentes latere.

Si itaq; habemus ipsos, absurdum est: cō-
tingit enim certiores habentes cognitiones,
demonstratione lateret: si verò accipimus, nō
habentes prius, quomodo vtiq; cognoscere-
mus, & disceremus ex non præexistente co-
gnitione? impossibile namque, quemadmo-
dum & in demonstratione dicebamus. Ma-
nifestum igitur, quoniam neg; habere posse-
bile est, neg; ignorantibus, & nullum ha-
bentibus, habitum inuasci.

Necesse igitur habere quidem aliquam
potentiam & non talē autem habere, quæ est
his honorabilior, secundum certitudinem.
Apparet autem hoc vtiq; omnibus inexisten-
tibus animalibus: habent enim congenitam
potentiā indicatūā, quam vocant sensum.
Inexistente autem sensu, in alijs quidem
animalium sit & permansio sensu, in alijs
verò non sit: in quocunq; igitur non sit, aut
omnino, aut circa quæ non sit, non est his co-
gnitio extra ipsam sentire.

In quibus verò inest sentiētib; habere
vnum quiddam in anima, cum multa talia
sunt, iam differētia quadam sit, & his qui
de fiat ratio ex talium permansione, his ve-
rò non. Ex sensu quidē igitur sit memoria,
quemadmodum dicimus, ex memoria verò,
quæ plerunq; eiusdem sit, experientia, mul-
ta namq; memoriæ numero experientia vna
est, experientia autem, aut ex omni & que-
sente & vniuersali in anima, aut vno præter
multa, quod vtiq; in omnibus vnum sit illis,

idem est artis principium & scientia: si cir-
ca generationem quidem, artis, si verò cir-
ca ens, scientia.

Neg; itaque insunt determinati habitus,
neg; ab alijs habitibus sunt notioribus, sed
a sensu, & in pugna & veritate facta & mo-
re, alter stetit, postea alter, & quousq; ad prin-
cipium venit, anima verò est talis, & post
pati hoc. Quod autem dictum quidem fuit
prius, non manifeste verò dictū fuit, rur-
sus dicamus. Ceterum enim steterit indifferen-
tium vnum, primum quidem in anima vni-
uersale est. sentitur enim singulare, sensus
verò ipsius vniuersalis est, & hominis, sed
nō Callie hominis. Rursum in his statur quous-
que ad impartibilia steterint & vniuersa-
lia, & tale hoc animal, quousque animal:
& in hoc consimiliter. planum itaq; quod
nobis prima inductione cognoscere necessa-
rium est, sensus enim sic vniuersale facit.
Quoniam verò habituum, qui circa dis-
cursum sunt, quibus verificamus: aliqui sem-
per veri sunt, alij verò suscipiunt falsum, &
opinio, & ratiocinatio. Vera autem sem-
per sunt scientia & intellectus, & nullum
scientie genus aliud certius est, quā intel-
lectus: principia verò demonstrationis no-
tiora sunt scientia autem omnis cū ratio-
ne est, principiorum quidem scientia vtiq;
non erit: quoniam verò nihil contingit esse
verius scientia, quā intellectum, intelle-
ctus vtiq; erit principiorum, & ex his con-
siderantibus. & quoniam demonstrationis
principium non est demonstratio: quare ne-
que scientia est scientia: Si igitur nullum
aliud præter scientiam genus habemus
verum, intellectus vtiq; erit scientia prin-
cipium, & principium quidem principij vtiq;
erit, & si autem omnis, consimiliter se habet
ad omnem rem.

Posteriorum Analyticorum.
FINIS.

De principijs, autem qualiter sunt co-
gniti, &c.

Postquam Aristō. de his, quæ ad ipsam
demonstrationem, & eius stitutam per-
tinent, hæctenus differuerit, ac de eius me-
dio, quod sit, & quomodo cognoscatur? tra-
ctauit, tunc tandē de modo, quo ipsa prin-
cipia complexa acquirantur, disputat.

Dictum iam est, non esse demonstrati-
uam scientiam absque horum immediato-
rum principiorum cognitione. poterit tam-

men aliquis tria dubitare: primo, an cog-
nitio mediatorum, & immediatorum sit ea-
dem? id est, eiusdem rationis? secundo, an
cognitio principiorum immediatorum sit
scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud
alius scientiæ & cognitionis genus? ter-
tio, an iste habitus & cognitiones princi-
piorum acquirantur de nouo, an sint natu-
rales, sed latentes à principio, & post no-
tificari?

Si quidem igitur habemus ipsos.
Incipit disputare circa tertiam quæstio-
nem ad vtrāq; ipsius partem: nam si ha-
bemus tales habitus à natura, latentes ta-
men multo tempore; vt dicebat Plato; ab-
surdum est professō dicere, quod habea-
mus à natura cognitiones & habitus, qui
sint certiores demonstratione, & tamen
non cognoscamus per ipsos, eum nullus
possit demonstrationem habere, quia cog-
noscat statim.

Quod si dicitur: tales habitus esse æqui-
fitos? videretur aliud inconueniens maius,
nam cum cognitio acquisita fiat ex præex-
istenti cognitione; vt dictum est; oporteret
ante illos habitus alias priores cognitiones
& habitus ponere; quæ tamen non sunt.

Concluditur ergo, non esse dicendum,
tales habitus inesse à natura, nec quod ex
cognitione præcedenti non fiant, cum o-
mnis cognitio acquisita ex præcedenti fiat:
quænam sit ista cognitio, ex qua principi-
orum cognitio fiat, explicat modò.

Necesse est igitur habere quandam po-
tentiam, &c.

Intendit docere, sensum inesse homini
à natura; & ex hoc sensu prouenire me-
moriā; & ex memoria experientiam, &
ex hac colligi, per intellectum, vniuersalis
cognitionem, atq; hoc esse principium sci-
entiæ. vnde constat, nō in esse cognitiones
principiorū à natura, nec fieri ex alijs præ-
existentibus in intellectu, sed à sensu origi-
nem ducere, qui quidem inest nobis à na-
tura; quod etiam docet, Metaph. cap. I.

Dicit ergò primū, necessarium esse an-
te principiorum cognitionem, præcedere
in nobis quandam cognoscitiuam poten-
tiam, hac autem non est alius habitus, vel
cognitio certior, & honorabilior princi-
piorum cognitione: sicut ipsa principiorum
cognitio est certior, & honorabilior cog-
nitio mediatorum, & immediatorum sit ea-
dem? id est, eiusdem rationis? secundo, an
cognitio principiorum immediatorum sit
scientia, sicut mediatorum, vel aliquod aliud
alius scientiæ & cognitionis genus? ter-
tio, an iste habitus & cognitiones princi-
piorum acquirantur de nouo, an sint natu-
rales, sed latentes à principio, & post no-
tificari?

tione cōclusionis: non sic, inquam, est ista
potentia sensitua, sed est quoddam prin-
cipium, quo indiget intellectus ad suas in-
tellectiones.

At ne quis putaret, hanc potentiam ho-
minibus esse propriam, dicit, omnibus ani-
malibus inesse, quæ dicitur sensus, animal
enim eo animal est, quo sensum habet,
hanc potentiam vocat connaturalem, quia
animalia sensum per generationem si-
mul cum esse suo accipiunt.

Non vniuersimodum sensum huic anima-
libus reliquis, & hominibus inesse, ostē-
dit, ne quis decipiatur, dicens, sicut ex sen-
su non fit in animalibus principiorum co-
gnitio, ita nec in homine.

Duas autem diuisiones facit: prior est,
quædam animalia præter sensum memo-
riam habent: quædam autem præter sen-
sum memoriam non habent, Memoriam
habent illa, in quibus species & imagines
rerum sensatarum manēt, etiam post præ-
sentiam illarum rerum, nam hoc pacto fit
memoria, illa verò non habent, in quibus
non manent tales imagines, ac propterea
extra rei præsentiam non sentiunt.

Nota, quod dicit, ista animalia non sen-
tire, nisi in præsentia obiecti illa, quæ sen-
tiunt, loquitur autem de intellectu, omnino
non sentiunt in absentia, aut nō sentiunt
illa, quorum imagines non manent, nam
animalia, quæ memoriā non habent, ali-
quando recordantur, quando aliquod sen-
sibile vehemens perceperunt, & quæ me-
moriā etiam habent, non recordantur, nec
quando debiliter speciem receperunt, nec
manet hoc autem est, vt intelligas, memo-
riam fieri ex permanentia imaginum sen-
satarum rerum, in parte interiori capitis.

Posterior diuisio est: ex his memoriā
habentibus, quædam habent virtutem, quā
ex multis memorijs vnum colligāt & in-
ferant: quædam non habent illam, vt vnū
colligere possint, atq; ex his, quæ tale vnū
colligunt, sit quædam animalium differen-
tia, distincta ab omnibus alijs, qua vnum
ratione & intellectu vtatur, atque hic est
homo, qui ex memorijs multis vnum vni-
uersale colligit, & ratione vtitur, reliquis
verò id non est concessum.

a. l. addit,
notitia.

a. l. addit,
cognitionem

a. l. forme
in analogo.

Item in pro-
p. Met.

a. l. refide-
te.

Tria propo-
sitiones dubia

1.

2.

3.

Argumenta-
tur pro vtra-
que parte
tertia quæ-
stionis.

Obiectio.

Exclusio.

Habitus nō
essent nobis à
natura in-
finitos, & nos
latere.

2.

Sensum à
natura ho-
minibus tri-
bitum.

Intentio A-
ristotelis.

a. l. facta
fuga.
a. l. donec
sufficiant
principium
belli instar-
tate.

a. l. ratio

a. l. addit,
habituū.
a. l. Argyr. l.
scientia au-
tem ad om-
nem rem
se fe habet
similiter.
Alia licet que-
ant omnia.

Erroris ex-
clusio.

Sensum nō
ita homini
vt alijs ani-
malibus in-
esse.

Quæ anima-
lia habeant
memoriā
licet quæ nō

Nota.

Quomodo
fiat memo-
ria?

5.

Nora ordinem cognitionum in homine. Ex quo infertur ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib. experimentis; est enim experimentum collatio multorum singularium. sensibilia; ex hoc aut experimento, & ex toto vniuersali collecto iam & abstracto, & facto vno, propter multa; fit principium artis & scientiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilib. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectum ex experientia, & ex memoria, & vltimo, ex sensu.

Experientia quid? Principium scientiæ & artis.

Principium scientiæ & artis.

Circa literam, aut copulariue est legendum; vt notat Philopo. hæc omnia clariùs explicatur in proœmio Metaphysices.

Responsio tertie questionis.

Nota O.T.A.

Dubium.

Solutio.

Vniuersale quomodo fiat in animalibus.

Ex quo infertur ordinem cognitionum in homine: ex sensibus enim interioribus fit memoria, manentibus imaginibus rerum sensatarum: ex multis autem memorijs similib. experimentis; est enim experimentum collatio multorum singularium. sensibilia; ex hoc aut experimento, & ex toto vniuersali collecto iam & abstracto, & facto vno, propter multa; fit principium artis & scientiæ; artis, si fuerit in rebus factibilibus, scientiæ, si fuerit in speculabilib. Vnde principium artis & scientiæ est propositio vniuersalis collecta per intellectum ex experientia, & ex memoria, & vltimo, ex sensu.

Dices: nonne sensus circa vniuersalia feruntur; nam visus habet pro obiecto ipsum colorem; non hunc vel illum respondet, potentiam sensitiuam habere ipsam naturam communem pro obiecto, tamen actus & sensationes non sunt, nisi circa singularia: intellectus vero actus est, qui in vniuersalia feruntur.

Huius loci declarationem vide superius lib. 1. super ca. 24. vnde sequitur, quod intellectus collectus & adunatus intelligit naturam, quam sensus sparsim in multis percipiunt singularibus: ac ideo per inductionem, quo sensu fit; cognoscere, seu intelligere incipimus.

Quoniam autem circa, etc. Secundam & tertiam soluit questionem ostendens cognitionem principiorum non esse scientiam, sed alium habitum scientia certiorum, nempe intellectum. ex quo fit, vt non sint eiusdem rationis, cognitio principiorum, & eorum, quæ ex principijs deriuantur.

Supponit autem duo: alterum est, habitus intellectiuos veros speculatiuos esse: primus, qui potest recipere falsum, vt opinio & ratio, id est, syllogismus topicus, qui est causa opinionis: alter est scientia, quæ est cognitio necessariorum per causam: tertius est intellectus, qui est cognitio necessariorum immediatorum, atque hi duo semper sunt veri.

Supponit secundo quod nulla cognitio est certior, quam scientia, nisi habitus hic, qui dicitur intellectus: quæ duo colliguntur ex 6. ethic. capit. 3. tunc argumentum est: horum principiorum non est opinio, quia semper sunt vera: non est scientia, quia non habent causam; nec per discursum cognoscuntur: & præterea, quia sunt certiora his, quorum est scientia, ergo eorum erit intellectus, non enim restat alius habitus intellectiuus certior scientiæ: præterea, quia scientiæ non est scientia, alias enim esset processus in infinitum, deuenire est ergo ad aliquam cognitionem, quæ non sit scientia, & hæc est intellectus.

Ex quo colligitur, hanc cognitionem, que intellectus dicitur, esse principium, & principium principij, id est, cognitionem, que cognoscimus ipsas propositiones primas, quæ sunt principia.

Dubium. Solutio. Sensus est circa vniuersalia, sed actus sensus.

7. Solutio 2. & 3. questio nis.

Habitus intellectiuos, speculatiuos veros, esse tres.

Quæ cognitio sit certior scientiæ.

Nota de intellectu quatenus est habitus principiorum, &c.

Sic autem.

Sic autem se habet omnis scientia ad omnem conclusionem. Vt enim est scientia cognitio procedens ex alia, & qua cognoscimus id, quod ex alio sequitur, ita & intellectus est cognitio, sed non ex alia intellectiua cognitione, ac ideo est principium.

Similiter, est cognitio, qua propositiones primæ, quæ ex alijs non sunt, cognoscuntur: ac propterea est principium principij: ex quibus omnibus tres propositiones solutæ sunt.

QVAESTIO I.

An principia per se nota inductione cognoscantur?

Primum nota quod ad sensum quæstionis.

Principia alia esse rei, alia cognitionis.

Cōtrectio.

Secundo nota intellectus esse duplicem operationem.

Intellectus iudicij non fit nisi de rebus apprehensis.

Vt sensus quæstionis sit manifestus, aduerte primo, duo esse genera principiorum, quædam sunt rei, quædam cognitionis: principia rei principia sunt, à quibus res suum esse accipit: sicut materia, forma, & reliquæ causæ dicuntur rei principia: Cognitionis vero principia sunt, à quibus cognitio rei procedit, sicut propositiones sunt principia cognitionis ipsius conclusionis. Non autem existimes, quod semper differant re ista principia; cum enim à posterioribus procedimus ad cognitionem principiorum, tunc differunt re; principia cognitionis & rei, ac cum à prioribus est processus, tunc eadē re sunt principia cognitionis & rei; semper tamen differunt ratione: nam rei principia sunt secundum suum esse, cognitionis vero, secundum quod per intellectum sumuntur, & ipsorum cognitio aliorum est causa cognitionis.

Aduerte secundo, quod intellectus non solum duplicem habet operationem, & apprehendendi, & iudicandi: per apprehensionem enim res ipsas accipit in se, per iudicium vero earum veritatem vel falsitatem comprehendit, assentiendo vel dissentiendo. Hæc autem operationes esse diuersas, experientia ostendit: multa enim apprehendimus; de quorum veritate dubitamus, in hac vtraque operatione intellectus est dependens. nam in apprehensione indiget obiecto, quod percipiat, & hoc à sensibus accipit: in iudicio etiam depedit ab apprehensione; non enim iudicium fit,

nisi de rebus apprehensis, & præterea indiget iudicium præter apprehensionem alio iudicio adiuuante: nam iudicium conclusionis pendet ex iudicio præmissarum, & quando in intellectu iam non est aliud iudicium, quo præmissas cognoscimus, fit recursus ad iudicium sensus per inductionem. An vero semper omne iudicium intellectus depedit ex alio iudicio, siue sensus, siue intellectus? hoc dubitatur modo, & difficultas est propter illas propositiones per se notas communissimas: nempe, quod liber est, vel non est: omne totum est maius sua parte, & similes. de his enim est quæstio, an notæ sint per inductionem singularium, ita vt absque inductione non cognoscantur.

Est quorundam opinio, quod hæc communissimæ propositiones inductione cognoscantur, nec intellectus eis acquiesceret nisi præcedente iudicio sensus per singularia. Rationes autem huius sententiæ hæc sunt.

Prima: causa vniuersalis non producit effectus, nisi mediantibus causis particularibus, vt patet de celo, & sole, & glorioso Deo, quando naturaliter operatur; semper enim cum his causis particularibus operatur: at intellectus est causa vniuersalis omnium assensuum intellectiuorum, ergo ad particulares assensus opus est, quod sint alij assensus, vt enim ad assensum huius conclusionis vitur assensu harum præmissarum & principiorum; ita ad assensum principiorum vitur assensu & iudicio sensus, vt si fiat inductio quædam ex singularibus illorum principiorum, nempe hoc totum est maius sua parte, & hoc totum est maius sua parte, & sic de cæteris, ergo omne totum est maius parte, tunc singularia illa sensu vniuersale intellectu, comprehenduntur.

Secundo: si ista principia non cognoscantur inductione, solo lumine intellectus fierent nota, sed hoc est falsum. nam hoc modo nullus posset ea negare: at constat hæc principia à multis esse negata, vt dicitur 4. Metaph. & notat Auerr. 2. Meta. com. 15. ergo non cognoscuntur solo lumine intellectus, sed per inductionem.

Circa hoc aduerte non esse dubium de principijs immediatis vniuersaliæ scientiæ; sunt enim

Formatur status.

Ad eam opinio.

Pro hac opinione 1. Ratio.

2. Ratio.

1. Fundam.

enim multa ex his, que inductione cognosci debent, sed de communibus multarum scientiarum, & communissimis omnium; ut superius diximus.

i. Conclu. Dignitates solo intellectu lumine intelligi.

Et de his est prima Conclusio. Solum lumen intellectus, facta prius apprehensione, sufficit ad certum assentiendum istis dignitatibus, patet conclusio. Post. ca. 3. vbi exterminis cognosci has propositiones dicit Aristot. sufficit, inquit, quid per totum, quid per partem intelligatur, cognoscere, ut statim nullo iudicio præcedenti cognoscatur, omne totum esse maius parte. Vbi Albert. vii. diximus, comparabat has propositiones visibilib. luminosis, quæ suo proprio videntur lumine, absque vilo alio extrinseco. & Egid. hoc loco dicit: sicut oculus informatus specie videt colorem, ita intellectus apprehensione facta assentit istis. Et Lincol. i. Post. cap. 9. præterea Aristot. 20. Metaph. c. 1. vocat has ianuas scientiarum, in quibus nõ contingit error. Præterea, quia æque nõ notum est singulare: hoc totum est maius parte, sicut: omne totum est maius parte; præsertim cū per sensum non percipiatur aliqua singularia harum propositionum; non enim, sensu cognoscitur: si ab his æqualibus hæc demas æqualia, remanebunt æqualia.

Conclu.

Secunda Conclusio. Licet ista principia possint syllogizari & induci: tamen non sunt nota ex tali inductione & syllogismo, cum in seipsis clarissima sint, & per se fidem habeant.

Ad 1.

Vnde ad primum argumentum: respõ. deo, quod satis est determinatio ex parte speciei obiecti, per quam speciem fit apprehensio. Et præterea, quia sicut lumen Solis est causa vniuersalis, tamen se solo calefacit, ita & lumen intellectus se solo inducit assensum illorum principiorum, absq; alio particulari iudicio; cum ille assensus principiorum, sit quid vniuersale & commune, ex quo deriuantur multi assensus particulares conclusionũ aliarum.

Ad secundum dico, quod negare aliquid multipliciter contingat, aut ore exterius, aut corde interius, non loquimur de exteriori negatione, quia quilibet potest negare omnia, sed de interiori: hæc est triplex: aut virtualis, aut formalis, & hæc directa, vel indirecta, virtualis, cum negamus aliquid in alio: ut qui dicit, nullum corpus esse album, virtualiter negat, nullam niuem esse albam; formalis, cum aliquid in seipso negatur: hoc verò si negatur, quia rationes faciunt apparere aliter, tunc est negatio directa: si verò negatur, quia licet in se verum appareat semper, tamen nescire ea, quæ sequuntur ex illo, facit de illo dubitare, est negatio indirecta. quo pacto Zenon negabat motum & sensum.

Ad 2. Negatio alia interior est, eaque triplex.

Dico negare principia virtualiter, non arguit illa per se cognita nõ esse, imò quoties in bona cõsequentia aliquis concedit præmissas, & negat conclusionem, virtualiter negat: quodlibet est, vel non est.

Dignitates virtualiter posse negari.

Dico secundò: nullus negat directe illas dignitates; cum non sit ratio directa contra eos apprens.

1.

Dico tertio: indirecte negantur, sed hoc non arguit eas non esse per se notas, nam etiam hunc motum esse, est per se cognitum sensu, & tamen Zenon negabat.

2.

Dices: Aristoteles dicit, has pendere à sensu? dico primò, quod loquitur de intrinsecis propositionibus & particularibus, demonstrationum immediatarum. Dico secundò: quod etiam istæ communissimæ à sensu pendunt: quia est necessaria apprehensio terminorũ, quæ non fit sine sensu.

Obiectio Dilutio

2.

Hæc de Quæstione breuiter, quæ latius examinari debet lib. 2. Metaph. atque de tota enunciatione in libros Posteriorũ. Sit laus Deo Opt. Max. qui ad finem nos perduxit, A M E N.

F I N I S.

POSTERIOR INDEX LOCUPLETISSIMVS RERVM, VOCVM, ET LOCORVM INSIGNIVM COMMENTARIORVM.

D. Francisci Toleti, acutissimi Philosophi, in Organum Aristotelis, quosdam libros: fide bona concinnatus, atque ordine Alphabetico digestus:

Numerus solum paginarum est, simplex igitur, & quod in inquisitione ne est, facile offerens.

Abstractio sensus & intellectus quid sit. 27.
Abstractũ per cõcreta explicatur, & cur 154
Accidens tribus modis sumitur. 67. & 68.
Accidentis tres definitiones. 97. eiusq; diuisio ibidem.

accidentia per sua subiecta esse definita. 318.
accidentis duplex genus reperi. 135. & 317.
accidentia dupliciter in hærent subiecto 144.
accidentia relatiua duplicia sunt. ibidem.
accidentia quorũ respectu dicantur relatiua. 145.

Actio quid sit 167. Ad actionem quatuor concurrere ibid. Quor modis accipiat actio, eodẽ & seq. Eius diuisio 168. actio auctiua quatuorplex. ibidem. actionis proprietates ibidem
adiectiua non sunt nomina, dum ea piuntur adiectiue. 215.

Æquiuocorũ definitio & explicatio. 32. æquiuoca cur à Categorijs reicienda. 84. æquiuocorum diuisio. 85.
Æquiuocatio magis ad nomen fit, quàm ad rem. 349.
Æquale & inæquale dupliciter accipitur. 124.
affirmatio negatione est quadrupliciter prior. 227.

agere vel pati suppositorum est. 444.
album non vniuocè de homine dicitur. 83.
aliud scire, aliud per demonstratiõẽ scire. 305.
aliter se non posse habere, definitio necess. 313.
aliud significare quale quid, aliud prædicari in quale quid. 116. & seq.
aliud esse ad aliquid, aliud esse in aliquo. 150.
anteprædicamenta quæ sũt: Item quid in anteprædicamentis tractetur. 81.
analogum quid sit, eorum diuisio. 86. analogum proportionalitatis quid sit. ibi. & seq.
analogia multiplicata quid. 350. analogia non impedit scientiam.

angeli in Categoria Substantiæ collocantur. 109.
angelorum sunt innumera species. 313.
ævi temporis quid. 445. & seq.
animalia cornuta materiam dentium superiorum conuertunt in cornua. 445. & seq.
animam rationalem non esse mortalem. 327.

An sit res dupliciter cognosci posse. 427.
Aristotelem in tradendis Dialecticis reliquos antecire Philosophos. 1.
artes septem liberales cur sic dicantur? 32.
arbores cur descendant? 442.

B.
Bison Circuli quadraturam demonstrare inquit ten debat. fol. 332.

C.
Categoriæ nomen quid significet. 91. Categoriarum quis finis. 79. atq; circa harũ Subiectum variæ Philosophorũ opiniones. ibid.
In ijs agi de per se primo de rebus ibidem.
Item quomodo hic & in Metaphysicis differat Aristoteles de rebus. 80. Harum virtutes, Ordo, Diuisio, ibidem in qualibet Categoria duo præcipuè notanda. 93.
De Categoriarũ numero variæ opiniones. 189. & seq. la Categorijs duplex ordo. 134. Categoriarũ duplex consideratio. 190. Categoriæ esse in concreto sumendas 192. etiam abstracta prædicamentis ab Aristotele assignari ibidem.
Categoriæ ceteræ vt à Substantiæ prædicamento distinguantur. 193. Inter se nõ omnes Categoriæ realiter distinguuntur. ibid.
Categoriæ accidentium quomodo & ad substantiam, & ad ea, quæ quæque in se continent, continentur. 377.
Canticus quomodo nascatur. 66.
Calor vt à natura igni inesse dicatur. 179.
Causas naturales inuestigandi modus & ratio. 157.
Causas alias in suis effectibus impediti, alias non impediti. 294. Causa alia naturalis, alia libera ibidem. Non omnes causas esse de essentia earum rerum, quarum sunt. 431. Quis sit causarum in re ipsas ordo. ibidem. Causam efficientem & finalem ad intuitum se monstrare. 434.
Circulus vt fiat in definitionibus & demonstrationibus. 5.
Cognoscendi modus duplex. 7.
Cognitio vera in quo sita sit. 274. Item in quo falsa ibidem. Quid per cognitionem intelligendum. 286.

Cognitio

INDEX POSTERIOR.

Cognitio intellectus alia est simplex, alia composita 285. Cognitio quæ certior scientiâ 452.
 Cognita maiori & minori simul tempore cognoscitur conclusio. 289.
 Cogitationum ordo in homine. 452.
 Commune, multis modis sumitur. 31.
 Comparabilitas cum suo subiecto proprii proprium. 66.
 Contraria quænam dicantur. 103.
 Contrariorum Theoremata quinque; 80. & seq.
 Contrariæ propositiones possunt esse simul falsæ 234. Subcontrariæ nullo modo possunt esse simul falsæ. ibidem.
 Contrarium duplex. 272.
 Contrariorum opinio quomodo eadē sit. 273.
 Concretum & abstractum non semper ad eandem pertinent categoriam. 136. Concretum & abstractum numero quomodo differant: 191. Concreta Substantiæ & Accidentis quid differant. 191.
 Conceptus, quomodo passivus intellectus. 206.
 Conclusio ænequam illata est, quodammodo cognita est, quodammodo non. 190.
 Conclusio topica & demonstratiua quomodo differant. 351.
 Contradictoriarum propositionum triplex ab Aristotele assignata genus. 224.
 Contingentium futurorum vera explicatio. 244. Item circa ea errores quorundam. ibid.
 Contingens quomodo efficiat rem necessariam. 326.
 Complexa etiam habere nominis definitionē 299.
 Compositum metaphysicum & physicum paritate se habere. 421.
 Corpus quib. modis sumatur 31. itē 128. & seq.
 Corporum quædam sunt animata, quædam inanimata. 113.
 Correlatiuum multis nominibus assignari. 140.
 Corruptio quid sit. 274. Corruptioni assimilatur error. ibidem.

D.

Definitio quid sit. 431. Quid res, quid nominis. ibidem. Definiri aliquid negatiuè duplici de causa. 101. Definitio vt à Metaphysico & Logico consideretur. 278. Definitio quomodo non significet esse vel non esse. 303. Definitio cur medium dicatur in potentia. 413. Definitio partes in ipsa definitione non de se mutuo prædicantur. 417. Definitiones per externas causas datas, non quid est, sed propter quid rei, tantum dicere. 419. Definitio quamuis dicat quid, non tamen ostendit cuius sit illud quid. 428. Definitio & definitiuum quomodo differant. 430. Definitio per formam data, per alias causas demonstratur. 431. Triplex est genus definitionum. 432.
 Demonstratio, posteriorum Analyticorum subiectum 277. Demonstratio vt instrumentum dubitandi: Demonstratio vt obiectum commune omnibus demonstrationibus. 282. Demonstratio cur sit. 287. Ad Demonstrationē

tria concurrere. 287. Demonstrationis quæ principia vocentur dignitates, ibidem. Demonstratio immaterialis quid. 297. Demonstrationem ex demonstrabilibus propositionibus etiam componi. ibidem. Demonstrationem non omnia complecti, quæ ad generationem scientiæ requiruntur. 302. Demonstratio ex quibus sit propositionibus. 313. Demonstratio procedit ex necessarijs 322. Quid Demonstratio quia; & quid Demonstratio propter quid. 324. Demonstrati non est transcendendum de genere ad genus. 329. Tria occurrunt in Demonstrationibus. 330. Demonstratio simpliciter quomodo contingat. 333. Demonstratio ad impossibile quomodo fiat. 344. Demonstratio duplex, quia; & propter quid. 358. Differentia Demonstrationis propter quid, à Demonstratione quia. Demonstratio quia, an sit dicenda Demonstratio. 355. Demonstrationū principia & elementa. 357. Demonstratio vniuersalis quid sit, quid sit particularis. 385. Demonstratio vniuersalis particulari præferenda. 387. Cur per formam demonstretur rem esse. 415. An omne demonstrabile sit definitiuum 416. Demonstrationis termini quando conuertantur, & quando non. 449. Demonstrationem in resolutione vsque ad definitionem & causam proximam subiectorum progredi. 449.
 Denominatiua sunt quodammodo media inter æquiuoca & vniuoca 34. Item quatuor esse necessitate, vt aliqua vniuoca appellentur, ibidem. Denominatiuum triplex est. 88.
 Descriptio & augmentum quo in usu in libris posteriorum. 358.
 Determinatur aliquid tribus modis 64.
 Deus non est in prædicamento. 112.
 deus omnia quæ habet in se, sunt infinitè perfecta. ibidem.
 deus est supra omne Ens. 113. Item est totius Entis principium ibidem.
 deus omnium effectuum positiuorum est causa. 244.
 deum omnia ab æterno præscire. ibidem.
 dialectica, vide, Logica.
 dialectica cur Enunciationem solam contempletur. 222.
 Dialectica vt dicatur considerare quid in qua; re sit probabile. 281.
 diameter quid. 251.
 dici de subiecto quid. 91.
 dici de omni duplex. 314.
 dictio quid. 211.
 differentiarum quinque diuisiones. 60. & seq.
 differentia quæ communis, quæ propria, quæ propriissima. 60 & seq. Eius definitiones quinque. 62. Eiusque triplex minus. 61. & seq.
 differentia vniuersaliter definita. 64.
 differentia in duobus cum Specie conuenit, in quatuor differt. 75.
 differentia & proprium in duobus conueniunt, & in duobus differunt. 76.
 Diffe-

RERVM AC VERBORVM

Differentiam aliam esse generis constitutiua, aliam diuisiuam. 94.
 Differentiæ non habent propriam definitionem. 194.
 Dignitatum definitio. 302. Dignitates communes inductio colligi posse 368. Dignitates solo intellectu lumine intelligi. 454. Dignitates virtualiter posse negari. ibidem.
 Discretionem esse duplicem. 130.
 Discrimen inter Topicam & Metaphysicam. 344.
 Dispositio quid. 165. Dispositio duobus modis dicitur. ibidem.
 Distinctio alia realis, alia rationalis. 193. Harumque gradus quot & qui, ibidem.
 Distingui Enunciationem, Questionem, Propositionem, & Conclusionem. 301.
 Diuisionem vtilem esse ad Definitionis probationem. 443. In Diuisione tria notanda, ibidem.
 Doctrina & disciplina, quomodo etiam rei cognitio. 28.
 Duplum dupliciter consideratur. 143.
 Duplex modus argumentandi penes finitum & infinitum. 255.
 Duplex rerum veritas. 276.
 Duo considerantur in syllogismo. 279.

E.

Ecclesia præ reliquis Philosophis Aristotelem amplectitur.
 Eclipsis Lunæ quomodo fiat. 428. Et de ea varia opiniones. ibid.
 Effectuum contingentium duplex genus. 241.
 Effectus contingentes in rebus reperiri. 244.
 Effectum per causam perfectius & melius cognosci. 306.
 Effectus quomodo cognoscatur ante causam. 31.
 Effectum eundem ex duplici provenire causa. 334.
 Effectus superior, causa inferior. 443.
 Effectum vnum per plures causas demonstrari, & quomodo. 449.
 Ens rationis quid sit. 17. & seq.
 Entia rationis reuocari ad categorias entium realium. 191.
 Ens non est genus ad prædicamentum: Item non est vniuocum ad eadem. 96. Est verò ad illa analogum 97. Et in quo eius analogia consistat. ibid.
 Entis naturam perfectè indagare, cuius sit. 97.
 Entia diuersa diuersos habent modos prædicandi. 170.
 Enthymema est apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum Syllogismus. 287.
 Enunciatio quid. 302. Enunciationis Diuio. 225. itē 226. Enunciatio vna triplex est. ibid.
 Enunciatio multiplex, seu plures, in quatuor genera diuisa. 226. Enunciationem hypotheticam quam appellarint antiqui. 226.
 Enunciationum ex parte materiæ triplex est genus. 238.
 Enunciatio quæ dicitur determinatè vera, &

quæ determinatè falsa. 238.
 Enunciationes non absolutè infinitè dicende, quæ post verbum adiectiuum vocē aliquā negatam habent. 212.
 Enunciatio multiplex, secundū quid vna. 226.
 Enunciatio vna vocum plurium. ibid.
 Epilogus librorum priorum & posteriorum. 450.
 Errores Philosophorum de futuris contingentibus. 244.
 Exemplum est apud Rhetoricum, quod apud Dialecticum inductio. 287.
 Experientia quid. 452.

F.

Fallaciæ syllogismorum cur tractentur in Logicis. 7.
 Finis Scientiarum duplex. 13.
 Finis Tonitruum iuxta Pythagoram. 434.
 Fidei Christianæ triplicem in esse necessitate. 407. Fides quomodo à Scientiâ differat. ibidem, & seq.
 Fortuna quæ fiat: vel quæ à Fortuna dicantur provenire. 433.
 Futurorum cognitionem esse in Deo. 244.

G.

Genus Logicum. 40. & 41.
 Genus cur plures formas postulet. 57.
 Genus quomodo prius Specie, & quomodo simul. 57.
 Genera summa tantum habere differentias diuisiuas. 61.
 Genus & Differentia in tribus conueniunt, 71 & ab eadem in sex differunt. 72.
 Genus & Species in tribus conueniunt, in seiprem differunt. 72.
 Genus & Proprium in tribus conueniunt, in quinque differunt. 73.
 Genus cum Accidente in vno præcipuè conuenit, in quatuor differt. 74.
 Genera tribus modis dicuntur diuersa. 94.
 Generabile & ingenerabile differunt genere. 112.
 Genus remotum quādo Definitionem extruat. 225.
 Generatio quid sit. 274.
 Generationi vt similis sit vera cognitio. ibid.
 Geometriæ non est propria materia, sed intelligibilis.

H.

Habitus quid. 155. Habitus differentia à dispositione. ibid. Habitus quibus modis sumatur. 172.
 Habitus & Scientiæ quomodo distinguantur. 12.
 Habitus Prædicamenti definitio, eiusque diuisio. 172. Eius proprietates. ibidem. Acceptiones vocabuli, Habere. 189.
 Habitus intellectus speculatiuus veros, esse tres. 452.
 Heteronyma quæ. 85.
 Homonyma quæ, ibidem.
 Homo vt non sit subiectum mortis, combustionis, & corruptionis. 69.

INDEX POSTERIOR.

Homo se habet tribus modis circa res. 206.
 Hominem sine habitu villo & scientia sapere discursus facere. 283.
 Homo cur de supposito dici possit, nō autem humanitas. 424.
 Humanitatem & Hominem ratione inter se distinguere, ibidem.

I.

Idem quomodo probet seipsum. 283.
 Ignorantia duplex. 348 & 361.
 Ignis & Aqua secundum se non sunt contraria. 105.
 Ignē in multiplicata analogia fieri, quod sit. 350.
 Individuum duplex iuxta Averroem, substantiæ & accidentis. 45. Individuum quid. 43.
 Idem triplex. ibidem. Proprietates eiusdem sepe, ibid. Individui duplex consideratio. 54.
 Infinitum quot modis capiatur. 52 & seq.
 Infinita Nomina & verba non esse negationes. 240.
 Infinita sursum, infinita deorsum. 379.
 Instante sententijs dupliciter fit. 350.
 Intellectus operatioes quot sunt. 12. 202. et 453.
 Ad eius operationē que concurrant. 12 & 18.
 Intellectus intentionis quid. 32.
 Intentio quid. ibidem.
 Intellectus quomodo impediatur in cognitione naturæ rerum. 80.
 Intellectus quomodo potentia indifferens. 268.
 Intellectus triplex abstractio, & intelligendi modus. 335.
 Intellectus nihil intelligit, quod non aliquo modo fuit in sensu. 369.
 Intellectus iudicium non fit, nisi de rebus apprehensis. 453.
 Intelligentiæ possunt defini definitione essentiali. 110. Item habent aliquam potentiam. 11.
 Interpretatio quid sit. 202.
 Interrogatio est triplex, ex Boetio. 258. Duplex item interrogatio ipsius quid est. ibid.
 Invenire & iudicare quid sit. 280. Invenio qualis, qualis iudicium ad Logicum spectet. ibidem.
 Ius civile & Pontificum demōstrandi seu sciendi methodo non traditur. 6.

L.

Lenē quid. 159.
 Libertas adionum in homine reperiri. 244.
 Linea recta. 442. Quid Linea recta: quid item circularis. 441.
 Logica quod sit. 3. Ad que sit utilis. 1 & 296. Quare hac maxime homini competat. 1. Hominem à ceteris animantibus potissimum se fungit ibid. Alia eiusdem eulogia. 6.
 Logica non est a natura. 5. Cur sit inventa. ibi. Quomodo non dicatur ad seipsam necessaria, sed ad alias omnes scientias. 7.
 Logica est cognitio modi cognoscendi. 8.
 Logice distinctio in docentem & utentem. 9.
 Logica est scientia ibidem.

Logicam non esse practicam scientiam, neque artem. 14. Habere tamen aliquid artis & practicae. ibid.
 Logica vocabulum quænam complectatur. 16.
 Logica diuisio. 18.
 Logica inveniuntur Metaphysica. 68.
 Logice totus quis finis. 202. Logice finis obtinetur tribus actibus, qui sunt, ordinare, componere, colligere. ibid.
 Logica diuisio ad diuisionem operationū intellectus. 203.
 Logica non considerat ipsa probabilia aut necessaria, sed tradit regulam ad cognoscenda probabilia & necessaria. 182.
 Locus quid, & quid, circumscribi & esse in loco, quod dicitur vbi. 170. Quid, & esse in loco improprie. 171. De varijs modis existendi in loco ibidem. Proprietates vbi ibid.
 Longæum cervi & cornicis. 448.
 Longæum causa vniuersalis. 449.
 Luna eclipsata non facit umbram ad præsentiam corporum inferiorum. 428.

M.

Mathematica quid. 2. Eiusdem diuisio. ibid.
 Materia quot modis dicitur. 17.
 Materia triplex. 335.
 Materia & Genus, Forma & Differentia quomodo distent. 64.
 Materia habitui Logico subiecta, est triplex. 280. & 299.
 Materia propositionum quid. 239.
 Medicina quid. 2.
 Medicus quomodo respiciat vniuersale, & quomodo particulare. 444.
 Medium quibus modis capiatur. 57.
 Medium contrariorum duplex. 176.
 Medium quid vocat Aristoteles in libris Posteriorum. 413.
 Medij cognitio pars magna scientiæ. 410.
 Medium proprium quodnam sit. 366.
 Mensuræ omnes quomodo ad quantitatem pertineant. 131.
 Metaphysica de quibus differat, curque vocetur naturalis Theologia. 2.
 Metaphysica scientiarum Domina. 334.
 Metaphysica ut se habeat p̄d principia scientiarum. 336. & seq.
 Metaphysica sua principia probando, aliarum etiam scientiarum principia probat. 237.
 Metaphysicis quid sit, dici per prius & posterius. 36.
 Memoriam quæ animalia habeant, & quæ nō. 451.
 Memoria quomodo fiat. ibidem.
 Modus sciendi, non est scientia. 9.
 Modi inveniendi. 91. & seq.
 Modi prioris. 183.
 Modi posterioris. 184.
 Modi simul. 185.
 Modi pradicandi per se. 314.
 Modus quid. 269. & seq. Quot duplex Modus. 270.

RERVM AC VERBOR.

Modalium veritas & falsitas vnde colligenda 264. Modalium consequentia ibidem & seq. Harum quatuor esse, secundum modos quatuor. 265.
 Modalium ordo quadruplex ibidem. & harum omni ordini quod sit æquivalentes ibidē.
 Modalis enunciationis compositio. 270.
 Modalium triplex, quantum ad ibidem.
 Multa in vnum tripliciter conueniunt. 58.
 Multitudo numerica in compositis substantiis alibus vnde sumenda. 85.

N.

Natura ut fiat vniuersalis. 281. Ut natura sit vniuersalis, quot requirantur. 31.
 Naturam in omnibus rebus quandam tenere ordinem. 300.
 Necessarij quot modis aliquid dicatur. 4. & 20. Necessarium duplex. 322.
 Necessarium posse colligi ex non necessarijs. 324.
 Necessitatem aliam esse consequentia, aliam consequentis. 225.
 Necessarium duplex inesse scientiæ. 417.
 Negatio dupliciter etiam dicitur super nomen. 214.
 Negatio quomodo accipitur, dum terminis connotatiuis adiungitur. 214.
 Negatio latius se extendit quam priuatio, aut infinitatio. 260.
 Negatio alia est exterior, alia interior est eaq̄ triplex. 454.
 Nomen quodlibet tria in se complectitur. 85.
 Nomina à proprietate imposita, sepe ipsam rem, nō proprietatem significant. 108.
 Nomen & Verbum quid. 211.
 Nominis perfecta definitio. 212.
 Nomen cur debeat esse vox simplex. 214.
 Nomen infinitum, esse terminū simplicem. ibid. Nomen infinitum esse vocem vniuersalem. ibid. Nomen infinitum potius esse vocem absolutam, nō autem connotatiuam. 215. Nomen infinitum ut vnum aliquid significet. 248.
 Nominū definitiones quomodo probentur. 297.
 Non omnia quæ sciuntur queri. 411. Non simul queri & simul fieri. ibid.
 Numerus duplex est. 124.
 Numerus dupliciter dicitur primus. 441.

O.

Obligo & recto eundem mentis respondere conceptum, quantum ad significationem principalem. 215.
 Obiectum scientiæ est duplex. 17.
 Operationum alie internæ, alie externæ: Internarumque partitionem per actiones voluntatis, intellectus, & memoria, quid quæque harum. 2. Similiter de partitione operationum externarum, in operationes, scilicet vocis & operis, ac de singularis his. 3.
 Operum ut sit speculatio. 3.
 Opinionem tribus fieri modis. 408. Opinionis & scientiæ discrimina. 405.
 Opinabile est triplex. 408.

Opinio & Scientia quomodo sint eiusdem rei proxima. ibidē. & 407. Opinionem & Scientiam quodque eiusdem etiam esse propositionem. 408. Opinio ex quibus principijs nasci possit. ibidē. Opinio vera & falsa quomodo eiusdem rei esse dicantur. 407.
 Oppositio 175. Oppositorū quadruplex oppositio. ibidem. Oppositioes sedes. 214. Oppositum Medij non debere sumi in vtraque propositione. 243. Oppositum medij solum in maiori sumitur. ibidem.
 Oratio quid sit. 131. Sub Oratione, quæ species est quantitatis, quæ continetur. 131. Orationis materia. 213. Triplices ad Orationis constitutionem possunt partes concurrere. 221.
 Oratio partim à natura, partim ab instituto aliquid habet. 220. Orationis veritas vel pluralitas, simplicitas vel compositio vnde sumatur. 223. Orationis diuisiones. 224. Cur inter Orationes, sola enunciativa verum vel falsum complectatur. ibidē. Oratio eadem ut variè consideratur, ita varia habet nomina. 225.
 Ordo doctrinæ & via doctrinæ quomodo distinguantur. 23. Ordo doctrinæ triplex. 281.
 Ostensio Logica. 4254.

P.

Paronyma. 85. ut aliqua Paronyma dicantur, quæ requirantur. ibidem.
 Partes definitionis quid explicent confusè, quod item distinctè. 238.
 Particulares propositiones quando non sint oppositæ. 236.
 Particularis accedit ad infinitum. 388.
 Passio tribus modis sumitur. 156.
 Passio quid sit. 168. Eius diuisio. 169. Passio animæ ibidem. Passio corporis. ibidē. Passiones Animæ, & passibiles qualitates quomodo differant. 15. Passiones duplices de subiecto pradicantur. 373. Passiones quid non cognoscunt nisi in ipsa demonstratione. 427.
 Phisica quid. 2.
 Phisicosophi cur eandem rem varijs nominibus significant. 108.
 Plato cur vocum significationem dixerit naturalem. 109.
 Polyonyma quæ. 85.
 Porphyrius cur coordinationem pradicamentalem non in accidente sed Substantia fecerit. 49 & 52.
 Positio quid sit. 111. Item quæ ad positionem quantitatis partium necessaria. 121. Positio duplex. 471. proprietates sitis ibidē. & seq.
 Positiones à dignitatibus tribus modis differre. 302. Positiones ut dicatur probari. 303.
 Postpradicamentorum numerus. 175.
 Potentias nostras cognoscitivas esse finitas. 26.
 Potentia quæ cognoscimus, duplex est. 27. Potentia quæ 267. Potentia actiua alia est irrationalis, alia rationalis. ibidē. Potentiæ naturalis quatuor sunt gradus. 155.
 Practice diuisio in actiua & factiua. 2. & 13.
 Pradicamentum vide Categoria.

INDEX POSTERIOR.

Prædicamenta tripliciter comparari possunt. 81.	Proprij definitio. 65.
Prædicatio identica qualis. 45.	Proprium duobus modis sumitur. ibid.
Prædicatio quid, & quoruplex, & cætera huc pertinentia. 46.	Proprium absolutè, Proprium ad aliquid, proprium quoad. 66.
Prædicabilem collationes decem. 70.	Proprium, vt sit vniuersale. 67.
Prædicata diuisa quando non licet coniungere. 269.	Proprij distinctio ab Accidenti. Proprium conuenit cum accidente inseparabili in vno, itæ in vno cum vtroque, differunt in tribus. 77.
Prædicatum coniunctio & diuisio quamam requirat. 259.	Propria inuenire difficile est. 334.
Prædicatum vniuersale quid sit. 317.	Prolyllogizatio quid. 358.
Præscientia Dei rebus futuris nullam imponit necessitatem. 244.	Punctum quomodo habeat positionem 395.
præmissis magis quam Conclusionibus quando assentiamur. 306.	
Præmissa oportet rem esse, deinde ad aliam comparari. 21.	
Priora naturâ quæ, quæ item nobis. 300.	
Prius & Simul, num sint opposita. 185.	
Principia actionum duo. 155.	
Principiorum quando sit scientia, & quando intellectus. 304.	
Principia quæ sint in scientijs. 338.	
Principia vniuersalissima duo esse 342.	
In quibus principijs scientiæ omnes communent. 344.	
Principiorum communium tria genera. ibid.	
Principia communia quomodo probent aliquam conclusionem. ibidem.	
Principia per se nota, habere quando que causam. 345.	
Principia circa quæ. Principia ex quibus. 404.	
Principia scientiæ & Artis. 452.	
Priuationem esse triplicem. 179.	
Priuationis acceptiones. 182.	
Probabilibus prius rem attigendam, quam demonstratione ostendendam. 282.	
Proportio quid 87. Item quid Proportionalitas ibid.	
Proportio commutata quæ dicatur. 320.	
Propositionis partes alia sunt materiales, alie formales. 219.	
Propositionum quantitas à subiecto sumitur, non à prædicato. 229.	
Propositiones ad cuius similitudinem dicantur contraria. 230.	
Propositio quando sit semper falsa. 232.	
Propositio particularis & indefinita, quid discernimus habeant. 233.	
Propositionum de contingenti triplex genus. 239.	
Propositionem duobus modis dici immediatam. 301.	
Propositio immediata duplex. 306.	
Propositiones alia per se rectæ, alia non Item duplex propositio per se nota. 310.	
Propositionum negatiuarum quatuor genera. 358.	
Propositiones scientiarum alia sunt mediata, alia sunt immediata. 368.	
Propositionum non est definitio, sed simplicium. 417.	
Proprij acceptiones. 66.	

RERVM AC VERBOR.

Rarum quid. 159.	Rogationes duplices, scientijs familiares. 347.
Rationale & Angelis conuenit, iuxta Porphyrium. 43.	Quam differenter rogent Demonstrator & Topicus. 346.
Ratio quatuor modis sumitur. 83.	
Ratio primæ substantiæ. 103. Item ratio secundæ, ibid.	
Relatio tribus perficitur. 545.	
Relatiuorum proprietates. 137. & seq.	
Relatiuum sine suo correlatiuo definitè non cognoscitur. 143.	
Relatiua secundum esse. 145. Tria esse in communi fundamenta omnium relatiuorum. 145. & seq.	
Relatio alia est realis, alia rationis. 146. Item alia est mutua, alia non mutua. ibidem. Itæ alia est equiparantia, alia disquiparantia.	
Relationes quedam sunt in rebus, absque operatione in intellectu. ibidem.	
Relata secundum dici. 147.	
Relatio seu ad aliquid, quomodo sit genus generalissimum. 149.	
Relatiua duobus modis posse considerari. 176.	
Regressus duplex. 179.	
Regressus ad idè numero à priuatione est impossibile naturaliter. 180.	
Regressus ad idè specie ex priuatione est possibilis. 180.	
Regressus immediatus ex priuatione, potèria siue propinqua, siue remota, est impossibilis. ibidem.	
Regressus demonstratiuus quid. 311.	
Regula dignoscendi principia in quaq; scientia & demonstratione. 338.	
Rhetorica cur enthymemate & exemplo, Logica syllogismo & inductione vtatur. 17.	
Res mundi inter se conueniunt & differunt. 26.	
Res quædò dicatur vniuersalis. 281. & 229. Itæ quæ dicatur singularis. ibidem.	
Res prædicantur & dicuntur: Voces prædicant & dicunt. 79.	
Res multis modis se habent ad voces. 85.	
Res vna quomodo ad diuersas categorias pertineat. 163.	
Rerum natura vt existant vniuersales. 232.	
Res qualibet duobus potest modis spectari. 238.	
Res simplex dupliciter potest dici necessaria. 245.	
Respondetur distinctius per speciem, quam per genus. 103.	
Resolutio quid sit. 278.	
Resolutio alia est realis, alia rationalis. ibidè.	
Resolutio demonstrationi deferuit. 278.	
Resolutio Logica alia particularis, alia vniuersalis, quidq; harum quæque. 279.	
Resolutio. 351.	
Resolutio difficilis in syllogismo dialectico. ibidem. Eadem facilior in demonstratiuo. ibidem in Mathematicis Resolutio nõ est difficilis. ibid.	
	Scientia quomodo ab Aristotele diuidatur. 2.
	Speculatiua scientia quid. Quid practica. Quomodo rursus speculatiua diuidatur ab Aristotele. ibidem.
	Scientia propriè dicta quid. 84.
	Scientiæ duplex distinctio. 7.
	Scientiæ quæ sit vnitatis, & quoruplex. 10.
	Quid sit Scientia practica & speculatiua 12. & seq. vt conueniant & distinguantur. 13.
	Scientia propriè accepta, & ars quid distet. 14.
	Scientia cur dicatur ad aliquid, non autem species subiecta. 161.
	Scientia rei perfecta, quare debeat esse per causam. 312.
	Scientia quomodo interiri dicatur, homine, qui eam habuit, mortuo. 327.
	Scientia reliquarum omnium Domina quæ. 334.
	Scientiæ vt distinguantur in communi. 335.
	Scientiæ mediæ. 336.
	Scientiæ subalternæ. ibidem. Quæ addat subiectum subalternatæ. subiecto subalternantis. ibidem. Duo genera passionum in Scientia subalternata. ibidem.
	Scientia nulla particularis probat sua principia. 336.
	Scientia nulla sua principia demonstrat. 347.
	Scientia vna altera tripliciter est prior & certior. 395.
	Scientiarum diuersitas. 397.
	Scientiarum diuersitas generica vnde sumenda. 399.
	Scientiæ quæ specie distinguantur. 398.
	Scientiarum certitudo duplici ex causa sumitur. 398.
	In Scire quomodo discrepent Plato & Aristoteles. 290. & seq.
	Scire & Demonstratione tribus modis distinguui. 296.
	Vt Scire dicatur, tria ex sententia Auerrois requiruntur ibid.
	Scire Sophisticum, & scire modo Sophistico, quomodo distinguantur. 296.
	Scire dupliciter sumitur. 312.
	Scriptura vocum sunt manifestatiua. 269. Scriptura & voces sunt rerum in dictatiua. ibid.
	Scelus omnes in corpore, tanquam in subiecto, existere. 142. Quam varijs modis sit aliquid in sensu. 359.
	Sensibus à natura omnibus sublati, intellectum nihil percepturum. 369.
	Sensus quomodo aliquando necessarius in scientijs. 401.
	Sentum à natura hominibus tributum. 431.
	Sentum non ita homini, vt alijs animalibus inesse. ibid.
	Sensus est circa vniuersalia, sed non actus sensus. 452.
	Sermonem quomodo considerent Dialectici. 452.

INDEX POSTERIOR.

cus, Rhetor, & Grammaticus.	
Signum quid. 102. signorum diuisiones. ibidē	
Signum est duplex.	209. & 326.
Significare & configurare tempus, distinguitur.	216.
Signa quorsum sunt inuenta.	233.
Signum & effectus non idem.	325.
Signum quid necessarium, quid item non necessarium.	326.
Situs quare, Positio.	
ſeu, quid proprie significet.	433.
Sonus quid.	212.
Solertia quid sit 409. Solertiam esse tum in speculatiuis rebus, tum in practiis. ibidem.	
Species vt nomen primæ & secundæ intentionis 50. In ea tria sunt cōsideranda 55. Ad Speciem duo necessaria, & quæ. 57. quæ Species imperfectæ. ibid.	
Species & Proprium in deobus conueniunt, in quatuor differunt.	77.
Species cum accidente collatæ conuenientia & discrepantia, ibidem.	
Species est perfectior substantia ipso genere & indiuiduo.	111. & 139.
Species inuestigandi definitionem method.	440.
Species specialissima an vsam habeat vltimā differentiam cōuertibilem.	441.
Spissum quid.	159.
Subcontrariæ vt significant contrarias.	232.
Subiectum quot modis dicatur. 15. Ad obiectū Scientiæ quæ requirantur.	15.
Subiecta sunt Demonstrationis principia.	417.
Subiectum & Passiōnem in demonstratione diuersimodè se habere.	426.
Subiectum potest cognosci absq; passiōne, & extra Demonstrationem.	427.
Subiecti quid est, quomodo in Demonstratione cognoscatur, ibid. De eodem potest esse Subiecto definitio & demonstratio.	417.
Substantia diuisio. 100. Quomodo sumatur Substantia in Categorijs. Eius quatuor gradus ibid. Substantiæ nomen à duplici manat proprietate. ibid. Substantia prima cur proprie, principaliter, & maximè proprie vocetur substantia, ibid. & seq. Substantia secundæ quomodo se habeant ad primas. 101. A prima substantia tam secundæ substantiæ quàm accidentis dependeat.	102.
Substantiæ proprietates sex 103. & seq. Substantia dupliciter potest considerari. 105. & 109.	
Substantia qualis sit unio in primam & secundam.	106.
Substantia sensibilis est triplex.	107.
Substantiæ partes non pertinent ad aliquid.	143.
Succo eodem nutriuntur folia & fructus.	449.
Superiora & inferiora omnia quæ sunt in Inferiōribus; vt veritas, infectio omnino, quæ in Superiōribus.	102. & 109.
Suppositiones & petitiones. 140. Item quomodo hæc distinguantur a dignitatibus, ibidē.	
& quomodo inter se, ibidem. Suppositiones & petitiones partim demonstratiuas, partim dialecticas esse 341. Hæc & in scientijs & in particularijs demonstrationibus reperiri, ibidem. Suppositiones & petitiones nō esse à priori semper demonstrabiles.	341.
Syllogismus ex falsis verum posse colligere, non autem demonstrationem.	310.
Syllogismus ostensiuus & ad in possibile. 245.	

T.

Theologiam attinentia & Iuris prudentiam quædam.	2.
Tempus duobus modis diuiditur.	130.
Tempus quid, & quid, esse in tempore, quod dicitur Quando.	170.
Terminus loci & locati idæ, & quomodo.	121.
Tennius quid.	21.
Totum triplex.	54.
Topicum scopus.	72.
Topicus syllogismus est imperfectus, quid. 102. Item inducit opinionem conclusionis. ibid.	
Tres rerum naturæ in vniuerso.	269.
Tres sunt Rationis processus.	252.

V.

Vbi, quare, Locus.	
Verbi EST, duplex in propositione consideratio.	208.
Verbum prædicat aliquid de aliquo tribus modis.	217.
Verbum perfectè, cuius temporis esse debeat, ibidem.	
Verbum perfecti integra definitio. ibidem.	
Verba quomodo à nominibus differant.	218.
Verbū aliud est adiectiuum, aliud substantiuum.	
Verbum, Est, an sit pars propositionis.	
Verbum, esse Propositionis materialè & formalen partem, & quomodo. 219. Quid negatum & infinitum verbum in propositione differant.	220.
Non omne Verbum potest infinitari. ibidem.	
Verbum quando à tempore absoluitur. ibid.	
Verbum Est, cur tertium adiectis dicatur. 249.	
Verborum & Nominum in Enunciatione duplex transpositio.	254.
Verbum EST, quando per se, & quando per accidens prædicatur.	
Veritas alia complexa, alia incomplexa. 209.	
Veritas in quo subiecto sit.	210.
Veritas scientiarū quibus in rebus sit posita.	211.
Veritas disursu comparata duplex est.	276.
Verum quomodo ex falsis sequatur.	298.
Non omne verum aptum esse Demonstrationi.	329.
Verum ex falso syllogizatur, sed non prosyllogizatur.	403.
Viuentium quædam sensibilia, quædam insensibilia.	113.
Voluntas est potentis indifferens.	268.
Vox cuiusmodi sit sonus. 130. In Voce tria potest considerari. ibid.	
Vox simplex cur nō dicatur in interpretatio.	203.

Vocum

RERVM AC VERBORVM.

Vocum duplex significatio. 209. Ad placitum non naturā voces, conceptus & res manifestant.	208.	vniuersalia in voce, & scripto, in mente, in rebus, & vniuersalia separata a rebus, scilicet Index in Deo.	29.
Voces simplices trifariam considerantur.	211.	vniuersale subiectum Iſagoges Porphyrij.	24.
quæ vox simplex. ibid.		vniuersalis Passio prædicari.	36.
Vox quid 213. Eius diuisio.	213.	vniuersalium quotq; species.	37.
Vox est Orationis materia. 213. Vox cur nō genus esse possit nominis.	213.	vniuersale per accidens tantum corrumpi.	187.
Vnum & Vnitas quid sit. 16. quotuplex Vnitatis. ibidem.		vniuersale esse primam causam.	387.
Vniuersalia ad vniuersam Dialecticam aditū patefaciant 20. Horum cognitio quomodo simpliciter necessaria.	20.	vniuersale recedit ab infinito.	388.
vniuersalium cognitio ad quæ vilis.	27.	vniuersale illi primo debet competere, cui est vniuersale.	377.
vniuersale complexum & incomplexū, quid & quotuplex.	33.	vniuersale quid sit, & vniuersale primū.	449.
vniuersale esse quandam naturam cōmunem secundum quos.	26.	vniuersale quomodo fiat in Anima.	452.
vniuersale duo in se habet, Materiale & Formale.	28.	vniuoca & æquiuoca diuersimodè habere vnum nomen.	85.
vniuersalia & materialia sunt in rebus.	28.	vniuocum compositum vniuocum tantum habet formam & materiam.	107.
vniuersalia rei vnde confluant.	281.	vnius rei plures posse esse Demonstrationes.	397.
		vnitatis triplex est.	398.
		Z.	
		Zeno negabat motum & sensum.	454.

Laus DEO, Virginis, Matri.

Coloniæ Agrippinæ, Typis Godefridi Kempensis.

Anno cDc Idc LXXXIII. Mense Ianuario.

